

НАРОДНИ МУЗЕЈ ЗРЕЊАНИН
1911–2021

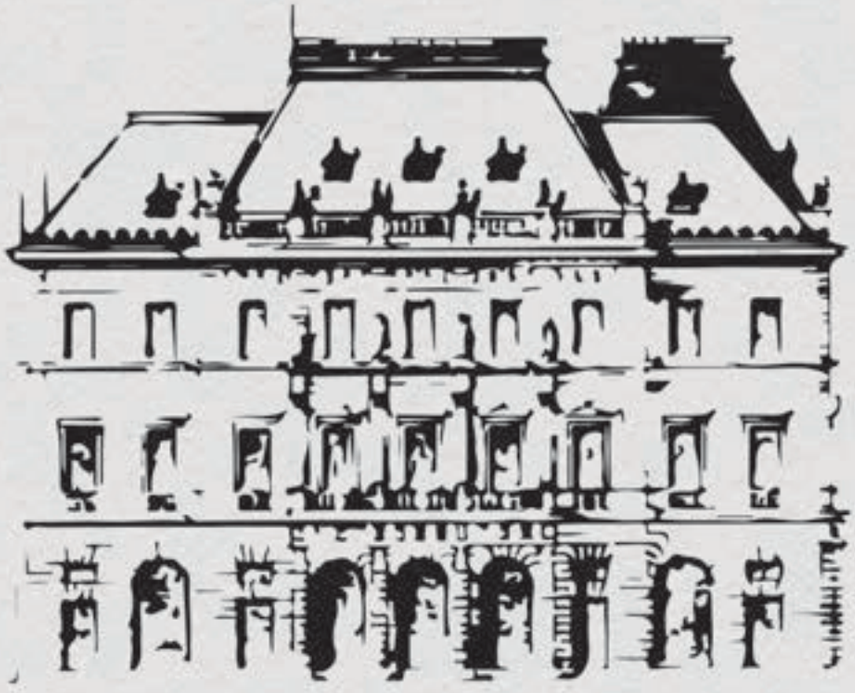

NATIONAL MUSEUM OF ZRENJANIN
1911–2021

Издавачи
Nikasso NM – БАНАТСКИ КУЛТУРНИ ЦЕНТАР Ново Милошево
и
НАРОДНИ МУЗЕЈ ЗРЕЊАНИН

За издаваче
Радован ВЛАХОВИЋ
Синиша ОЊИН

Главни уредник
Др Филип КРЧМАР

Аутори текстова
Ивана АРАЂАН • Дејан ВОРГИЋ • Сања ВРЗИЋ • Јелена ГВОЗДЕНАЦ МАРТИНОВ • Мр Рајка ГРУБИЋ • Александра ЂУКИЋ • Владислава ИГЊАТОВ • Др Филип КРЧМАР • Душан МАРИНКОВИЋ • Ксенија МИХИЋ • Синиша ОЊИН • Бојана ПЕТРАШ • Срђан ПРИЉЕВА • Бранка СИКИМИЋ • Оливера СКОКО • Александар ШАЛАМОН

Рецензенти
Проф. др Љиљана ГАВРИЛОВИЋ, научна саветница у пензији
(Етнографски институт САНУ, Универзитет у Београду – Филозофски факултет), музејска саветница
Проф. др Никола КРСТОВИЋ (Универзитет у Београду – Филозофски факултет), музејски саветник
Мр Тијана СТАНКОВИЋ ПЕШТЕРАЦ (Музеј Војводине), виша кустоскиња
Др Милан МИЦИЋ (Матица српска, Нови Сад)
Др Дејан РИСТИЋ (Музеј жртава геноцида, Београд)

Ликовни уредник
Душан МАРИНКОВИЋ

Графички дизајн
Душан МАРИНКОВИЋ

Фотографије
Архива Народног музеја Зрењанин
Душан МАРИНКОВИЋ

QR
Удружење ПЕЧАТ

Лектура и коректура
Бојана ПЕТРАШ

Превод резимеа
Марија ХАРМАТИ (енглески)
Малина ЈОВАНОВИЋ (немачки)
Јоланда КОВАЧ (мађарски)
Мирђеа ЛЕЛЕА (румунски)

Штампарија
Гласник, Београд

Тираж
190

Publishers
Nikasso NM – BANAT CULTURAL CENTER Novo Miloševo
and
NATIONAL MUSEUM OF ZRENJANIN

For the publishers
Radovan VLAHOVIĆ
Siniša ONJIN

Chief editor
Dr. Filip KRČMAR

Authors of texts
Ivana ARAĐAN • Dejan VORGIĆ • Sanja VRZIĆ • Jelena GVOZDENAC MARTINOV • MA Rajka GRUBIĆ • Aleksandra ĐUKIĆ • Vladislava IGNJATOV • Dr. Filip KRČMAR • Dušan MARINKOVIĆ • Ksenija MIHIĆ • Siniša ONJIN • Bojana PETRAŠ • Srđan PRILJEVA • Branka SIKIMIĆ • Olivera SKOKO • Aleksandar ŠALAMON

Reviewers
Prof. Ljiljana GAVRILOVIĆ, Ph.D., ret. principal research fellow
(Ethnographic Institute SANU, University of Belgrade – Faculty of Philosophy), museum advisor
Prof. Dr. Nikola KRSTOVIĆ (University of Belgrade – Faculty of Philosophy), museum advisor
MA Tijana STANKOVIĆ PEŠTERAC (Museum of Vojvodina), senior curator
Dr. Milan MICIĆ (Matica srpska, Novi Sad)
Dr. Dejan RISTIĆ (Museum of Genocide Victims, Belgrade)

Art director
Dušan MARINKOVIĆ

Graphic design
Dušan MARINKOVIĆ

Photos
Archive of the National Museum of Zrenjanin
Dušan MARINKOVIĆ

QR
Association PEČAT

Proofreading
Bojana PETRAŠ

Translations of summaries
Marija HARMATI (English)
Malina JOVANOVIĆ (German)
Jolanda KOVAČ (Hungarian)
Mirćea LELEA (Romanian)

Printed by
Glasnik, Belgrade

Circulation
190

Садржај

Синиша Оњин

Уводна реч 13

Др Филип Крчмар
ОД МУЗЕЈА ТОРОНТАЛСКЕ ЖУПАНИЈЕ ДО НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЗРЕЊАНИН

Уводна разматрања 17
Извори и литература 17
Хронолошки оквири и периодизација 18
Спорна година оснивања 19

Сан успаване лепотице (1902–1944) 24
Оснивачке заврзламе (1902–1918) 24
Време сеоба (1919–1941) 40
Музеј за време окупације (1941–1944) 47

У кући Ђорђа Јанковића (1944–1964) 63
Прве године у слободи (1944–1947) 63
Прикупљање предмета и прве изложбе 64
Од Градског до Народног музеја (1947–1952) 71
Ударање темеља (1952–1960) 76
Нови почетак (1960–1964) 81
Последња сеоба (1964–1966) 85

Под сводовима Финансијске палате (1966–) 94
Проблеми у новом дому (1966–1970) 94
Награда „Константин Данил” (1967–1971) 96
Борба за Бечкеречку ћуприју (1968–1969) 98
Закон о музејима (1968) и даља правна регулатива 100
На међународном плану (1969–1972) 101
Крађе у Музеју и разрешење кризе (1969–1970) 104
Музеј у знаку реконструкције (1971–1974) 110
Спомен-собе седамдесетих 111
У знаку великих јубилеја 112
Од новог закона до нове прекретнице (1974–1978) 117
У ери штедње и стабилизације (1980–1990) 122
Стална поставка и грандиозни планови адаптације 127
Музеј као заштитник споменика културе 131
Онда су дошле деведесете 135
Промена наратива 136
Промена матичности 138
Добре изложбе у зло доба 139

Покушаји међународне сарадње 140
Светло на крају тунела 142
На прелому векова (1999–2003) 144
Невреме 2003. 147
Златно доба (2005–2011) 151
Народни музеј Зрењанин у последњој деценији (2011–2021) 162
Међународна сарадња и наступи 166
У корак са временом и светом 167
Музеј у време пандемије вируса корона 169

Александар Шаламон
ПРОШЛОСТ У ФРАГМЕНТИМА

Археолошко одељење Народног музеја Зрењанин 175
Почеци археологије у средњем Банату и њена улога у формирању Музеја Торонталске жупаније 175
Међуратни (1918–1941) и окупациони период (1941–1944) 177
Рад Одељења након Другог светског рата 182
Археолошко одељење у садашњости 190
Археологија у сталној музејској поставци 191
Нумизматичка збирка 196

Мр Рајка Грубић • Бранка Сикимић • Ксенија Михић • Александра Ђукић
ТРАДИЦИЈА И НАСЛЕЂЕ СРЕДЊЕГ БАНАТА

Етнолошко одељење Народног музеја Зрењанин 205
Историјат 205

Збирке 211
Привреда 211
Домаћа радиност 219
Становање 223
Одевање 229
Друштвени живот и духовна култура 235
Писани и аудио-видео извори 240

Етнологија у сталној поставци 243
Сеоски ентеријер 243
Народне ношње 244
Занати 245
Пољопривреда 248

Владислава Игњатов • Срђан Приљева • Синиша Оњин
СЕДАМ ВЕКОВА ПРОШЛОСТИ

Историјско одељење Народног музеја Зрењанин 253
Историјат 253
Фонд Збирке старије историје 259
Збирка старије историје у сталној поставци 260
Фонд Збирке новије историје 266
Збирка новије историје у сталној поставци 270
Салон-кабинет породице Варади 275

Соба историје спорта 277
Изложбена поставка Собе 278
Активности 283

Наташа Кнежевић
ЦАРСТВО ПРИРОДЕ У МУЗЕЈУ

Природњачко одељење Народног музеја Зрењанин 289
Настанак и историјат 289

Збирке 292
Течни препарати 292
Учила 293
Геолошко-палеонтолошка збирка 293
Зоолошка збирка 296
Ботаничка збирка 297

У сталној поставци 300
Изложбена активност 304

Оливера Скоко • Дејан Воргић
У СЛУЖБИ ЛЕПОГ И КОРИСНОГ

Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин:
Збирка ликовне уметности 307
Од оснивања Музеја до краја Другог светског рата 307
Одељење у првим поратним годинама (1944–1960) 309
Под вођством Вукице Поповић (1960–1980) 312
Збирка ликовне уметности (1981/1985–2009) 326
Збирка ликовне уметности у последњој деценији (2011–2021) 333

Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин:
Збирка примењене уметности 345
Први кораци ка стварању Збирке (1911–1945) 345
Оснивање Збирке (1946–1959) 346

Збирка под руководством стручног лица (1960–1985) 347
Први самостални кустос Збирке (1985–2016) 353
Нова линија развоја Збирке (2016–2021) 356
Раст броја предмета и одговорности 357
Аквизиције 357
Рестаурација предмета из Збирке 360
Крађе предмета 360
Структура Збирке и значај појединих предмета 361

Душан Маринковић
СВЕТЛОСНИ ЗАПИСИ ИЗ МУЗЕЈА

Фототека Народног музеја Зрењанин 377
Почеци фотографије у Музеју 377
Формирање и развој фототеке после Другог светског рата 377
Музејски фотограф у 21. веку 382

Јелена Гвозденац Мартинов
ЧУВАРИ СЈАЈА И ПАТИНЕ

Одељење за конзервацију и рестаурацију Народног музеја Зрењанин 391
Од Александра Секулића до Препараторске радионице (1935–1961) 391
Од Препараторске радионице до Конзерваторског одељења(1961–2003) 393
Рад Одељења у 21. веку 398

Бојана Петраш
СВЕТ КЊИГА У МУЗЕЈУ

Специјална библиотека Народног музеја Зрењанин 411
Историјат музејске библиотеке 411
Основне карактеристике књижног фонда 415

Ивана Арађан • Сања Врзић
ОД УСМЕНОГ ПРЕДАЊА ДО ИНТЕРНЕТ ИЗДАЊА

Педагошко-информативна служба Народног музеја Зрењанин 423
Педагошке тенденције у раду музејске установе у Петровграду / Зрењанину (1945–1969) 423
Од Педагошке до Педагошко-информативне службе (1969–2005) 429
Педагошко-информативна служба (2005–) 432
Музејске радионице (2005–2021) 433
Школа у музеју – музеј у учионици 440
Изложбе дечјег стваралаштва 441
Пројекти Педагошко-информативне службе из области педагошког рада са децом и младима 442

Партнерски пројекти 443
Остали пројекти Музеја у области педагошког рада 444
Кадровске промене (1969–2021) 445

Односи с јавношћу у Народном музеју Зрењанин 453
Рад кустоскиње за односе с јавношћу 454
Рад са медијима и организовање медијске кампање 455
Оруђа за пласирање информација 458
Народни музеј Зрењанин на интернету 462
Пројекти 464
Представљање Музеја на конференцијама 464
Међународна и домаћа сарадња Народног музеја Зрењанин 467

Др Филип Крчмар
МУЗЕЈ КОЈИ НЕ ПРИМЕЋУЈЕМО

Остала одељења и службе Народног музеја Зрењанин 481
Служба општих и финансијских послова 481
Техничка служба 482

Дејан Воргић
СРЕДЊИ БАНАТ ПОД ОКРИЉЕМ НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЗРЕЊАНИН

Територијална надлежност Музеја 487
Збирка Бориславa Јанкулова у Јаши Томићу 489
Спомен-музеј Ђуре Јакшића у Српској Црњи 493
Истурена поставка Археолошког одељења у Сечњу 495
Спомен-кућа Славка Жупанског у Зрењанину 496

Др Филип Крчмар • Сања Врзић
МУЗЕЈ У СЛИЦИ, РЕЧИ, БРОЈКАМА И ПИКСЕЛИМА

Изложбена делатност Музеја (1945–2021) 503

Манифестације у Народном музеју Зрењанин 550
Ноћ музеја (2007–2014) 552
Музеји Србије 10 дана од 10 до 10 (2015–2017) и
Музеји 10 до 10 (2018–2021) 556
Остале манифестације (2006–2021) 560

Преглед пратећих програмских активности (2006–2021) 569

Др Филип Крчмар
БЕЛЕШКЕ У ВРЕМЕНУ

Издавачка делатност Музеја 595
Изложбени каталози у издању Музеја (1945–2021) 596
Едиција „Посебна издања” 607
Стручна периодика 608
Народни музеј Зрењанин у светлу листа „Зрењанин” 624

Др Филип Крчмар
ЉУДИ КОЈИ ЧИНЕ МУЗЕЈ

Управници 631
Повереници музејске збирке и кустоси (1903–1944) 632
Управници и директори Музеја (1944–2021) 638

Запослени 649
Запослени Народног музеја Зрењанин (1947–2021) 649
Запослени Народног музеја Зрењанин у 2021. години 653

Резиме 659
Summary 666
Zusammenfassung 672
Összegzés 679
Rezumat 686

Коришћени извори и литература 693
Списак скраћеница 703

УВОДНА РЕЧ

Verba volant, scripta manent. У складу са давно изреченом и истинитом латинском крилатицом речи лете, написано остаје, са жаљењем се може приметити да је о Народном музеју Зрењанин за више од протеклих стотину година превише речи одлетело, а да их је премало остало записано. Оно што знамо о оснивању, раду и историји ове установе јесте драгоцено, али је често бивало недоречено, противречно и оскудно, до те мере да данас практично уопште и не постоји свест о богатој историји и традицији коју Музеј баштини.

Било је већ покушаја да се напише историјат, па и да се публикује монографија о Народном музеју Зрењанин. Томе се најближе дошло 1975/1976. године, али је овај покушај, иако иницран и планиран благовремено, остао неуспешан. Након тога, требало је да прође четири и по деценије док се у пролеће 2021. није појавила иста идеја, с тим што је она овога пута и спроведена у дело.

Издавање монографије није било предвиђено годишњим планом рада Музеја за 2021, нити плановима из претходног периода. Па ипак, рад на њеном писању наметнуо се као императив, диктиран између осталог и жељом да се на тај начин надокнади недостатак једног репрезентативног издања, које би понудило темељан и свеобухватан приказ историјског развоја зрењанинског музеја, његових збирки, запослених и најзначајнијих активности од оснивања до данашњих дана. Издања, какво већ имају многе друге музејске установе у окружењу и какво Народни музеј Зрењанин несумњиво заслужује и дугује не само себи, већ и средини којој припада и чији културни живот чува, негује и представља више од једног столећа.

Међутим, основни мотив и покретачка снага за настанак монографије о зрењанинском музеју била је намера да се њоме обележи један донекле споран, неконвенционалан и помало сумњив јубилеј. Наиме, уочи почетка радова на припреми монографије, већ су неко време унутар самог музејског колектива постојала различита и међусобно супротстављена мишљења око тачне године оснивања Музеја. Тако је донедавно општеважеће, општеприхваћено и раширено убеђење да је основан 1906. стављено под знак питања. Нова (заправо: обновљена стара) хипотеза да је Музеј основан 1911. овом монографијом је поново актуелизована, а ако би се испоставило да је та теза исправна, онда би 2021. на најбољи могући начин био обележен његов 110 рођендан. Дакле, у питању није била класична годишњица (попут четврт, пола или једног века неке установе), али свакако значајна, тим пре што би Музеј добио своју прву прегледну личну карту. Стога се није смела пропустити још једна у низу прилика да се обележи овај „јубилеј", уз све сумње и дилеме које његова „јубиларност" у себи можда садржи и са собом носи. Могуће је да ће након читања ове књиге неко и даље бити у недоумици или остати неубеђен у изнете ставове и закључке, али нико неће и не може оспорити да је овом књигом учињен убедљиво највећи до сада напор да се прецизно утврди тачна година оснивања Музеја на основу свих расположивих, па чак и до данас мало познатих или сасвим непознатих историјских чињеница.

Раније поменуто одсуство плана, уз недостатак времена за обиман научно-истраживачки рад, какав подухват тог типа изискује, у великој мери је утицао на то да се читав пројекат помери за следећу, 2022. годину. Ипак, највећи део посла је обављен у року од свега пар месеци (април–децембар 2021), захваљујући надљудским напорима већег дела музејског колектива и свим расположивим материјалним и другим ресурсима и снагама који су Музеју били на располагању. Након што је крајем априла оформљен уређивачки тим састављен од стручног музејског особља (кустоса) на челу са др Филипом Крчмаром из Историјског архива Зрењанин, у року од неколико месеци сви кустоси су написали текстове у којима су представили своја одељења са њиховим историјатом, затим збирке, предмете у сталној музејској поставци, те најзначајније изложбе и друге програмске активности. У пракси је то

значило данонoћно истраживање и излиставање хиљада страница музејске регистратуре, екстраховање оних најзначајнијих података и њихово апстраховање, консултовање стотина расположивих библиографских јединица о Музеју, интервјуисање и анкетирање некадашњих радника Музеја, трагање за непотпуним и недореченим подацима, писање појединачних поглавља, њихово уобличавање, уједначавање, уклапање, те напослетку, ликовно опремање рукописа и његова припрема за штампу. Истраживачки рад за потребе монографије подстакао је и неколико веома битних ствари, указавши, између осталог, на значај добро сређене архивске грађе Музеја и инициравши побољшање услова њеног чувања, односно преуређења депоа за музејску регистратуру. Са друге стране, током истраживања се у пуној мери показала и важност састављања периодичних извештаја о раду, чија је садржина непроцењиво и вероватно најважније сведочанство о раду Музеја. Крајњи резултат је волуминозна и богато илустрована књига са обимним критичко-научним апаратом коју читалац држи у рукама, а која сведочи о амбициозности читавог подухвата и озбиљној намери аутора да својим укупним радом превазиђу све сличне досадашње пројекте, те представе своју установу на најбољи могући начин, остављајући о њој и себи слику у садашњости за будућност. Колико су у томе били успешни, свој коначни суд даће време.

Сигурно је да реализовани рад представља добру полазну основу за свако даље истраживање не само Музеја, већ и других установа културе и културног живота у нашој средини. Али, исто тако је извесно да Народни музеј Зрењанин овом монографијом није рекао последњу реч о себи. Јер, и поред њеног обима, много је тога остало још ван њених корица: у питању су мале епизоде, ситнице које живот значе, а које по неписаном правилу остају ван видног поља посетилаца Музеја, бивајући приметне и познате само онима који имају ту привилегију да буду део музејског колектива. То су нпр. невидљиве епизоде о кустосима који, припремајући ауторску изложбу, грозничаво проверавају граматичку правилност исписаних легенди изложених предмета практично до самог тренутка њеног отварања; претходно проводе исцрпљујуће дане премеравајући изложбени простор, док у бесаним ноћима смишљају говор који ће одржати на отварању. То су и неиспричане анегдоте о водичима који се боре са главобољом посебног протокола приликом сваке посете високих државних званичника и страних дипломата или повећим групама посетилаца основношколског узраста које походе Музеј; то су и приче из Техничке службе чији запослени мајсторски израђују витрине, постаменте и диорaме не би ли учинили музејске садржаје приступачнијим и пријатнијим за посетиоце. Али, то су већ теме за неку другу књигу, која ће сигурно једном угледати светлост дана.

Дуго чекана монографија о Народном музеју Зрењанин излази из штампе у врло специфичном тренутку: њено писање започело је непуних годину дана након глобалне пандемије вируса корона, која је ресетовала свакодневницу обичног човека и приморала све – па и Музеј – да изађу из устаљених начина деловања и пронађу нова решења и оруђа у сталној борби за место под Сунцем. Отуда би је требало разумети и у контексту својеврсног подвлачења црте и рекапитулације свега урађеног за протеклих 110, па и више година и отварања простора за нове почетке. Правећи осврт на пређени пут од прве деценије двадесетог века па до данас, Народни музеј Зрењанин, а и сам град Зрењанин имају на шта да буду и поносни. И поред свих изазова са којима је у прошлости био суочен и са којима се и данас суочава, Музеј је временом израстао у вероватно најпрепознатљивији културни бренд града на Бегеју. Данас је он најјачи, најчвршћи и најпостојанији стуб овдашњег културног живота. То је заслуга не само његовог актуелног стручног, административног и техничког особља, већ и свих њихових претходника који су предано радили на истраживању, евидентирању, заштити и популаризацији културно-историјског наслеђа Зрењанина и средњег Баната. Отуда је ова књига омаж свима њима, а подсећање свима нама да Зрењанин и Зрењанинци имају установу културе којом се могу похвалити и која ће се трудити да тако и остане у годинама које долазе.

Аутори нису имали лак задатак да пребирањем по обимној музејској регистратури пронађу и издвоје податке од суштинског значаја. У томе су имали велику помоћ и подршку некадашњих радника Музеја, који су се спремно одазвали позиву да поделе своја сећања на време проведено у музејској установи, али и савете којим путем ићи и где тражити потребне податке. Тако су на реализацији ове монографије учествовали некадашњи радници Музеја – Миодраг Цветић, Јованка Ковачевић, Валерија Јовановић, Милева Шијаковић, Снежана Маринковић. Захвалност дугујемо не само њима, већ и њиховим породицама, рођацима и пријатељима који су уступили фотографски и документарни материјал и тешко доступне податке, помогавши на тај начин да се расветле слабо познате епизоде из прошлости Музеја. У том смислу, садржај монографије су својим прилозима у виду сећања, фотографија, снимака и докумената обогатили: Гордан Поморишац (Београд), Југослав Јањић (Београд), Горан Кљајић (Нови Сад), Мирјана Марковић (Зрењанин), Јованка Ковачевић (Зрењанин), Ванда Кончар (Лондон), Злата Петров (Зрењанин), Горан Латовљев (Зрењанин), Владислав Шугић (Зрењанин), мр Јавор Рашајски (Вршац), Ранко Савчић (Зрењанин). Захвалност наравно иде и на рачун људи који су нас са њима повезали и несебично са нама поделили грађу о Музеју коју поседују, а који су и сами чести сарадници Музеја: Душан Јуванин, др Мариа Силађи, др Драгана Сабовљев. Директор Архива Војводине, г. Небојша Кузмановић, пружио је огромну помоћ омогућивши истраживање архивске грађе у тој установи. Библиотека Српске академије наука и уметности и Музеј Војводине такође су спремно изашли у сусрет молбама Музеја и уступили тражени фото-материјал. Такође се захваљујемо листу *Зрењанин*, који од свог оснивања прати рад Музеја, као и свим фото-репортерима који су документовали отварања изложби и сва пратећа дешавања у Народном музеју Зрењанин током протеклих деценија: Ивану Панчићу, Зорану Међи, Јовану Његовићу Дрндаку, Тибору Арви и многим другима. Велико хвала иде и на адресу рецензената књиге – проф. др Љиљане Гавриловић, проф. др Николе Крстовића, мр Тијане Станковић Пештерац, др Милана Мицића и др Дејана Ристића – за исказано разумевање кратких рокова и спремност да се брзо одазову позиву да дају своје мишљење о рукописној верзији монографије зрењанинског музеја.

У складу са давно утврђеном истином да није проблем књигу написати већ је објавити, захвалност је преблага реч за учињено доброчинство и покровитељство Покрајинског секретаријата за културу, информисање и односе са верским заједницама и Града Зрењанина, који су великодушно подржали публиковање монографије о Народном музеју Зрењанин. Настављајући давних дана успостављену сарадњу, они су препознали значај који ова књига са собом носи и дуго присутну потребу која ће њеним изласком из штампе коначно бити задовољена: у славу прошлих, а на част и ползу садашњих и будућих генерација.

У Зрењанину,
септембра 2022.

Синиша Оњин,
в. д. директора
Народног музеја Зрењанин

Др Филип Крчмар

ОД МУЗЕЈА ТОРОНТАЛСКЕ ЖУПАНИЈЕ ДО НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЗРЕЊАНИН

Уводна разматрања

Извори и литература

Писана грађа настала током рада једне установе представља основу за даље проучавање модела функционисања, значаја и вредности те куће. Имајући у виду историјске околности под којима је деловао Народни музеј Зрењанин, истраживање његове прошлости у великој мери је отежано чињеницом да је архивска грађа настала његовим радом расута у више установа културе, у зависности од периода у ком је настајала или на који се односи.

За раздобље од оснивања Музеја, почетком 20. века, до 1918. године, главна адреса за истраживање је Архив Војводине у Новом Саду, у ком се чува грађа некадашње Торонталске жупаније. Она се налази у оквиру фонда 422, који хронолошки обухата период од 1849. до 1918. године. Све до скора ова грађа је ретко коришћена у научно-истраживачке сврхе: једини светао изузетак у том смислу је рад о најстаријој историји Музеја Милана Петрова из 1966. године.[1]

За међуратни период, у ком се Музеј практично налазио у стању хибернације, уз честе сеобе збирки и тек повремене покушаје буђења, главни извор података представља фонд 97 Историјског архива Зрењанин под називом *Градско поглаварство Петровград 1919–1941.* У оквиру овог фонда, Музеј и његова делатност чине савесно обрађену и уобличену тематску целину.

Међутим, за период окупације и послератно раздобље до данашњих дана, главни извор за проучавање историје Народног музеја Зрењанин представља његова регистратура, која почиње од 1941. године. Она је сређена (не и сасвим обрађена) по годинама, уз напомену да је све до почетка шездесетих година доста неуредна. Тек почетком шездесетих година, када се почиње са организованијим и уреднијим вођењем канцеларијског пословања, запажа се и напредак у сређености грађе. У њој су несумњиво најзначајнији периодични (тромесечни, полугодишњи и годишњи) извештаји о раду, разни дописи, статистички листови, спискови запослених, завршни рачуни итд., на основу којих се може реконструисати темељан преглед историјског развоја Музеја од Другог светског рата до данас.

Изванредну допуну овој архивској грађи представљају написи локалне штампе, чији су представници, савесно бележећи сва културна дешавања у граду, пратили и збивања у Музеју. Из периода пре 1918. значајне су вести листова *Торонтал* (мађ. *Torontál*) и *Гросбечкерекер вохенблат* (нем. *Gross-Becskereker Wochenblatt*), који су документовали процес настанка и развоја музејске збирке.
У међуратном периоду, док је Музеј „мировао" и није успео да озбиљније структурира свој рад, новине су се ретко оглашавале о овим питањима. Прави процват на том пољу, међутим, уследио је иза 1952. године, када је основан лист *Зрењанин.* У рубрици о градској култури редовно се извештавало о свим значајнијим догађајима и изложбама у Музеју. Написи *Зрењанина* се по свом обиму и квалитету крећу у распону од кратких и лапидарних најава појединих изложби до опширних и детаљних извештаја са њихових отварања; од узгредних помена учешћа Музеја у састанцима Самоуправне интересне заједнице за културу до дубинских и стручних приказа и критика изложбених поставки; и од сажетих извода из годишњих планова рада Музеја и годишњих извештаја о раду до обимнијих новинских прилога, у којима су се сами кустоси оглашавали о појединим темама из области ликовне уметности, историје, археологије, етнологије и др.

Посао писања монографије о Народном музеју Зрењанин умногоме је олакшан чињеницом да је до данас настао низ радова у којима су обрађени различити аспекти његовог постојања и делатности –

[1] Милан Петров, „Музеј Торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15–17, Нови Сад 1966–1968, 201–208.

почев од његовог оснивања и формирања музејских збирки, преко првих његових изложбених активности, до годишњих извештаја о раду публикованих у стручним часописима.

О Музеју се понајпре писало у оквиру репрезентативних и синтетских приказа историјата самог града Зрењанина (некадашњег Великог Бечкерека и Петровграда). Овде спадају наслови попут *Торонталске жупаније* из 1912. године, настале под уредништвом Ш. Боровског[2], *Историје вароши Великог Бечкерека* чувеног банатског полихистора Ф. Милекера из 1933[3], затим, међуратног алманаха-споменице о Петровграду под уредништвом А. Станојловића[4] те напослетку – монографија *Зрењанин* из 1966. године[5]. Важно је истаћи да су прилози о Музеју у поменутим радовима настали у различитим историјским раздобљима и у међусобно знатно различитим и супротстављеним друштвено-политичким околностима; то је уједно и разлог због ког су по свом обиму и квалитету били неуједначени, а у појединим сегментима недоречени и чак – противречни.

С друге стране, струковна гласила која су основана у периоду после Другог светског рата, попут *Рада војвођанских музеја / Рада Музеја Војводине* и *Споне,* као и нешто касније покренутог *Гласника музеја Баната,* отворила су простор зрењанинским музеалцима за оглашавање резултата научно-истраживачког рада, захваљујући ком је данас писање о бројним сегментима постојања и рада Народног музеја Зрењанин у знатној мери олакшано.[6]

Хронолошки оквири и периодизација

Већ кроз летимичан поглед на историјат зрењанинског музеја могуће је увидети неколико критеријума на основу којих је могуће извршити његову периодизацију. Први и најједноставнији подразумевао би поделити прошлост Музеја на основу места где се налазио: тиме би се период дужи од једног века изделио на три временски неједнаке епохе, током којих се Музеј легитимисао на одређени начин и изградио својствен идентитет. Током прве такве епохе, која траје од прве деценије 20. века па до краја Другог светског рата, Музеј се налазио у фази оснивања и живео је *животом успаване лепотице.*[7] За то време је био затворен за јавност и непрекидно се селио у бескрајним али и углавном узалудним настојањима да се проблем смештаја прикупљене збирке трајно реши.

Ово питање је дефинитивно скинуто са дневног реда на самом крају Другог светског рата, када је Музеј усељен у просторије тзв. Јанковићеве куће, где ће остати и радити пуних 20 година (1944–1964). У овој фази је изградио свој препознатљиви идентитет, првенствено захваљујући неколицини агилних и предузимљивих управника, који су непосредно по окончању немачке окупације успели да се изборе да Музеј постане стуб културног живота не само ослобођеног Петровграда (од 1946. Зрењанина), већ и читавог Баната као његовог природног окружења.

Средином шездесетих година, након рушења Јанковићеве куће, које је било предвиђено урбанистичким планом, Музеј је пресељен у нове просторије у самом центру града, у здање некадашње палате заједничког аустроугарског министарства финансија где се и данас налази. Тиме је отпочела

---

[2] Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912.

[3] Felix Milleker, *Geschichte der Stadt Veliki Bečkerek 1333–1918,* Wrschatz 1933. Милекерова књига је настала поводом 600-годишњице првог помена Великог Бечкерека у писаним историјским изворима, а упркос томе што су је често користили српски аутори, њено српско издање се појавило са великим закашњењем од безмало осам деценија (Feliks Mileker, *Istorija varoši Veliki Bečkerek 1333–1918,* Zrenjanin 2011, preveo Jovan Valrabenštajn). Издавач је био Историјски архив Зрењанин.

[4] Александар Станојловић (ур.), *Петровград,* Петровград 1938. Алманах-споменица је настала поводом обележавања 20-годишњице постојања југословенске државе. До данас је доживела три репринт издања (1997, 2004. и 2018. године).

[5] Todor Malbaški (ur.), *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966.

[6] За више детаља види: Филип Крчмар, „Био-библиографски портрети сарадника Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 148–171. О Народном музеју Зрењанин писало се и у оквиру два репрезентативна музејска водича која су настала током протекле две деценије: Младенко Кумовић, *Музеји у Војводини 1847–1997,* Нови Сад 2001; Драго Његован – Лидија Мустеданагић, *Водич кроз музеје Србије,* Нови Сад 2017.

[7] Sepp Janko, *Weg und Ende der deutschen Volksgruppe in Jugoslawien,* Leopold Stocker Verlag, Stuttgart 1987, 111.

трећа, најдужа и најдинамичнија фаза његовог историјског развоја. Отуда је, на основу свега наведеног, најједноставније и најсврсисходније поделити историјат зрењанинског музеја на следеће три целине: 1) од почетка 20. века до краја Другог светског рата; 2) од краја Другог светског рата до 1966. године и; 3) од 1966. године и пресељења у нове просторије до данас.

Ипак, иако је оваква периодизација веома погодна за обраду, требало би имати у виду да су из ње изостављене поједине важне и иначе веома јасно уочљиве вододелнице у историјском развоју Музеја. Примера ради, раздобље од ослобођења (1944) до преласка Музеја на буџет Народно-ослободилачког одбора општине Зрењанин (1947) представља етапу за себе, једнако као и период који је потом уследио до 1952. године, када је Музеј добио свој данашњи назив. Граница следећег периода могла би се ставити, грубо, на крај педесетих и почетак шездесетих година прошлог века, када је смрћу управника Лазара Николића (1959) односно довршетком изградње стручног музејског кадра (1960/1961) започета нова епоха. Она је трајала све до 1977/1978, када је поново неколико веома важних догађаја поставило нови временски граничник у музејској периодизацији; овде су спадали подела, односно реорганизација Историјског и формирање новог Природњачког одељења, унапређење рада музејске библиотеке, легат Злате Марков Барањи и др. ново доба, обележено великим плановима о темељној реконструкцији музејске зграде и уређењу сталне поставке с једне, и тешким материјалним положајем Музеја и постепеним пропадањем музејске зграде са друге стране, трајало је све до почетка деведесетих (1991/1992). Тада наступа још тежи период оскудице који се протеже све до 2003. године и великог невремена у ком је музејско здање, у то време већ дуго у лошем стању, тешко пострадало од временских непогода. Након двогодишње паузе и затворености Музеја за јавност, 2005. почиње нова епоха која траје и данас.

Спорна година оснивања

Већ на самом почетку истраживања прошлости музејске установе у Зрењанину, истраживач је суочен са великим проблемом који се у суштини може свести на следеће питање: *када је тачно основан зрењанински музеј*? Различити аутори су у различитим временским периодима покушавали да разреше ову „загонетку", дајући међусобно противречне или недоречене одговоре. До данашњег дана су се искристалисала два датума или, боље речено, две године које фигурирају као године оснивања: 1906. и 1911. Током првих пола века постојања, 1911. година је била општеприхваћена. Почев од шездесетих година прошлог века 1906. се узима као година оснивања, позивањем на један новински чланак чија је исправност под знаком питања. Оно што се међутим дефинитивно може приметити је да – узимајући у обзир данашње, али и ондашње стандарде и мерила – оснивање Музеја и у једној и у другој години је упитно. Стога би најпрецизније било рећи да је у питању вишегодишњи процес који је започет у првој деценији 20. века и трајао до краја Првог светског рата, уз напомену да тачан датум његовог формалног оснивања данас није могуће утврдити са стопостотном сигурношћу.

Посматрајући научну продукцију о Музеју, прво озбиљније, студиозно историографско дело у ком се помиње Музеј је синтеза о Торонталској жупанији из 1912. године, настала под уредништвом Шамуа Боровског. Реч је о књизи чији је настанак у неку руку био уско повезан са формирањем музеја и библиотеке Торонталске жупаније, будући да је сав вишак новчаних средстава прикупљених у сврху њеног штампања био намењен уређењу ових двеју установа.[8] У опису вароши Великог Бечкерека на њеним страницама стоји да је зграда некадашњег затвора – казнионе Мункач намењена за преуређење, односно адаптацију у „Палату" или „Кућу културе" (мађ. kulturpalota, kulturház), у којој би се сместили Жупанијски музеј и библиотека.[9]

[8] Разматрајући предрачун за штампање монографије који је износио 35.000 круна, генерална скупштина (конгрегација) Торонталске жупаније је на седници одржаној 15. маја 1911. године, определила износ у висини од 10.000 круна, с тим да се остатак прикупи путем добровољних прилога, а сав прикупљени вишак употреби за *организовање музеја и библиотеке у Великом Бечкереку* (Borovsky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 513–517).

Из међуратног периода потичу већ поменути историјати Великог Бечкерека и Петровграда од Ф. Милекера и А. Станојловића. У свом раду Милекер наводи следећи податак о оснивању Музеја: *Велики жупан Лајош Делиманић је 1903. године предложио на генералној скупштини Удружења за ширење мађарског језика*[10] *оснивање жупанијског музеја и једне јавне библиотеке, који је предлог усвојен као закључак те скупштине. Жупанија је 1905. године изгласала 2500 круна за оснивање библиотеке и отада па надаље преузела на себе спровођење (ове) идеје.* [Торонталско мађарско културно] *удружење је 1907. почело са прикупљањем предмета за музеј. На генералној скупштини истог Удружења је 1900-их година универзитетски библиотекар др Золтан Ференци је одржао предавање у циљу отварања јавне жупанијске библиотеке. Жупанија је 15. маја 1911. године уредила Музеј.*[11]

Да је Милекер оснивање Музеја Торонталске жупаније хронолошки сместио у 1911. годину недвосмислено сведочи и податак да је у претпоследњем поглављу своје књиге, где је таксативно по месецима набројао све важније датуме у повесници Великог Бечкерека, код месеца маја навео: *15. мај 1911. Жупанија донела одлуку о оснивању Жупанијског музеја*[12].

Пет година након Милекерове књижице, из штампе је 1938. изашао алманах-споменица *Петровград*, посвећен обележавању двадесетогодишњице стварања југословенске државе. У поглављу о култури, академски сликар и тадашњи кустос петровградског музеја, Александар Секулић био је задужен да обради историјат своје установе и представи је у најкраћим могућим цртама.[13] Извршавајући поверени му задатак, Секулић је о оснивању Музеја забележио следеће: *Музеј који је Торонталско-тамишка жупанија предала граду Петровграду на чување основан је од стране Мађарског културног удружења, но организација је била таква да није могао да се постигне никакав напредак.* ***Године 1911. поджупан Торонталске жупаније узео је у своје руке оснивање музеја. На муниципалној скупштини, одржаној 11 маја 1911. год., решено је да Жупанија узме у своје руке оснивање музеја, те је у ту сврху изгласано 35.000 круна*** (подв. аут.). *Након тога, поджупан се побринуо да, уз суделовање публике, помоћу стручних лица, организује цео рад. После кратког времена, резултат се показао и Музеј Торонталске жупаније био је уређен и смештен у 4 велике просторије жупанијске зграде.*[14]

На основу овог исказа види се да је Секулић такође прихватао 1911. као годину оснивања Музеја, иако се тачан датум одржавања жупанијске конгрегације (скупштине) која је донела ту одлуку незнатно разликовао (11. уместо 15. маја). Притом је важно напоменути да је у време када је Секулић писао свој историјат Музеј функционисао у тешким условима, што је он сам и признао на крају свог исказа: *Данас се ова установа развија још лаганим корацима, али има наде да ће моћи да преболи своју тешку кризу и да ће се остварити намењена јој замисао, када јој се још и потребне просторије ставе на расположење.*[15]

За време окупације (1943), тадашњи кустос Музеја Лазар Николић уписује у књигу инвентара следећу ставку: *документи о оснивању Музеја 1911–1913. године*[16]. Међутим, од тренутка када су заведени у инвентарну књигу па до данас, овим документима је изгубљен сваки траг. Николић, који не само да је генерацијски био близак оснивачима ове установе, већ и њихов лични пријатељ, познаник и/или сарадник, свакако је морао бити добро упућен у ову проблематику. Како се он и након Другог

[9] *Лево се отвара Запољина улица, на чијем је самом почетку са десне стране зграда старог затвора, коју желе да преуреде у палату културе са музејом, а преко пута да изграде позориште* (Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 571).

[10] Реч је о *Торонталском мађарском културном удружењу* (мађ. *Torontálvármegyei magyar kulturegyesület,* скраћено: T. M. K. E.), које је основано 1885. године са циљем ширења мађарског језика и културе на подручју Торонталске жупаније. За више детаља види: Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 138.

[11] Felix Milleker, *Geschichte der Stadt Veliki Bečkerek 1333–1918,* Wrschatz 1933, 73.

[12] У немачком оригиналу: *15. Mai 1911. Das Komitat beschließt die Errichtung eines Komitatsmuseums* (F. Milleker, *нав. дело*, 91).

[13] Рукопис Секулићевог прилога чува се у регистратури Народног музеја Зрењанин. О томе види: Народни музеј Зрењанин, Легат Александра Секулића, 1938. год., несигнирано.

[14] Александар Секулић, „Градски музеј", у: Александар Станојловић (ур.), *Петровград,* Петровград 1938 (Зрењанин 2004[3]), 174.

[15] А. Секулић, *нав. дело,* 175.

[16] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , Општа инвентарна књига 1940–1949, бр. 2921, 117.

светског рата, све до краја педесетих година налазио при Музеју или на његовом челу, онда не чуди што се податак о 1911. као години оснивања редовно јавља у преписци ове установе крајем четрдесетих и педесетих година прошлог века. У свим одговорима на упите органа власти, виших стручних инстанци, других музеја и установа културе, у рубрици *Година оснивања* по правилу стоји уписано: *1911.*[17]

Историчар Шандор Вег, који је педесетих година радио у Зрењанину и сарађивао са овдашњим установама културе, у ауторском тексту објављеном 1955. у локалном листу *Зрењанин* је покушао да сажето представи дотадашњу делатност локалне музејске установе, при чему је забележио следеће: ***Музеј у Зрењанину основан је већ 1911. године, дакле пре 45 година*** (подв. аут.). *Међутим, први светски рат је ускоро онемогућио рад ове установе. У периоду између два рата Музеју није поклоњена скоро никаква пажња, тако да је материјал у њему пропадао и нестајао. После ослобођења, формирана је 1944. године сабирница музејских предмета од естетских вредности, а маја 1945. године отворен је Народни музеј у Зрењанину. Према томе, иако је наш музеј по први пут основан пре 45 година, он за собом има тек 10 година стварног рада.*[18]

Нажалост, локална штампа која сасвим сигурно не би пређутала такав догађај, није сачувана за 1911. годину, тако да она не може послужити за проверу овог навода. Исти је случај и са архивском грађом из овог периода.

Велики преокрет наступио је када је средином шездесетих година публикована нова градска монографија, којом је обележаван јубилеј двадесетогодишњице преименовања града из Петровграда у Зрењанин.[19] Посебан сегмент био је посвећен зрењанинским установама културе, а у оквиру тог сегмента кустос-археолог Радован Радишић написао је одељак посвећен Народном музеју. Већ у првој реченици изнео је нову тврдњу о оснивању Музеја, наводећи да је он *основан 1906, а не 1911. године, како се до сада мислило*[20]. Свој револуционарни исказ поткрепио је позивањем на неодређени и недатирани чланак листа *Торонтал* из 1906. године – „(Torontal 1906)".[21] У наставку је навео следеће:

Припрема око оснивања музеја и упоредо скупљање музејског материјала трајало је неколико година, док коначно није административним решењем од надлежних органа ова култура институција и основана. О томе нас обавештава следећи податак: „Муниципијални одбор Торонталске жупаније 25. маја 1906. год. одобрио је да се оснује Жупанијски музеј ради неговања историјских успомена и унапређења културног развитка".[22] Иако извор за ову тврдњу није наведен, она је од тренутка у ком је саопштена постала општеприхваћена, и поред низа примедби који би се могли упутити на рачун њене истинитости.

Једна таква примедба, која се јавила практично у исто време, дошла је од стране историчара Милана Петрова у виду прилога објављеног у часопису *Рад војвођанских музеја.*[23] Петров је био први аутор који је своје тврдње таксативно поткрепио прецизно наведеним изворима у архивској грађи и периодици, иако је међу њима упадљиво одсуство сведочанстава како из 1906, тако и из 1911. године. Петров се

[17] Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Војвођанском музеју Нови Сад", бр. 364/1957; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Упитник за кадровске картоне и картоне установа", бр. 309/1956; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Анкета о музејима", бр. 146/1956; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Секретаријату за друштвене службе НОО Зрењанин", бр. 235/1960; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај из области културе и уметности у 1959. години / Статистички извештај Музеја за 1959. годину", 9/1960.

[18] Шандор Вег, „Народни музеј у Зрењанину успешно ради већ десет година", *Зрењанин* 204, год. V, 18. август 1956, 5.

[19] Todor Malbaški (ur.), *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966.

[20] Radovan Radišić, „Narodni muzej Zrenjanin", u: T. Malbaški, *нав. дело*, 408.

[21] Индикативно је да Радишић у остатку свог прилога није цитирао никакве изворе, иако их је помињао. Накнадно ће се испоставити да чланак из *Торонтала* на који се позивао и на ком је засновао своју тврдњу не потиче уопште из 1906, већ из 1907. године (прим. аут.).

[22] Radovan Radišić, „Narodni muzej Zrenjanin", u: T. Malbaški, *нав. дело*, 408–409.

[23] Милан Петров, „Музеј Торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15–17, Нови Сад 1966–1968, 201–208.

ипак определио за ову последњу: *Оснивање музеја на подручју данашње Војводине почиње углавном под крај друге половине XIX века, мада се бележи и покушај да се 1847. године при Матици српској оснује музеј. Најстарији музеји су у Вршцу, Сомбору и Суботици, док се музеј у Великом Бечкереку оснива маја 1911. године, под називом Музеј Торонталске жупаније. Но, што се тиче тачног датума његовог оснивања постоје и друга мишљења* (...) ***Да је музеј у Великом Бечкереку основан 1911. потврђују сви касније наведени подаци, до којих сам дошао у Државном историјском архиву у Зрењанину и Историјском архиву АПВ у Сремским Карловцима*** (подв. аут.).[24]

У продужетку је Петров изнео хронолошки преглед настанка музејске збирке по годинама – од 1902/3. до 1918. – са свим најзначајнијим моментима, донацијама, административним одлукама и сеобама експоната, закључно са њиховим инвентаром, који је у јесен 1919. саставио Богољуб Алексић, дотадашњи жупанијски архивар коме је било поверено старање над збирком.

И поред тога, 1906. година је опстала и прихваћена као година оснивања Музеја, и као таква се повремено и јављала у локалној штампи.[25] Средњорочним планом рада Музеја за период од 1976. до 1980. године било је предвиђено издавање монографије Музеја 1976. године, поводом *седамдесетогодишњице рада*[26] (услед недостатка средстава, књига није штампана). Чак је 1996. године ова установа добила *Награду града Зрењанина* (тзв. Октобарска награда) *за девет деценија постојања*[27], а каталог изложбе *Птице грабљивице – идеограми* из исте године био је посвећен обележавању 90-годишњице рада Музеја. Случајно или не – десет година касније Музеј је добио награду *Михаило Валтровић* Музејског друштва Србије, као најбољи музеј у Србији. Тим поводом је у локалном листу *Зрењанин* изашао пригодан чланак посвећен стогодишњици ове установе.[28] Ипак, дилема око тачне године оснивања остала је стално присутна, а у новије време је пронађен својеврсни компромис око ових супротстављених мишљења: на основу расположивих података, усвојено је мишљење да је Музеј основан 1906, а са радом почео 1911. године.[29] Оваква формулација нашла је своје место у јавном простору: како у штампи (која је у новије време, 2016. године, писала о обележавању *тространог јубилеја* (110 година од оснивања, 115 година од отварања за јавност и 50 година од пресељења у просторије Финансијске палате)[30], тако и на званичној веб-презентацији Народног музеја Зрењанин и у званичној комуникацији установе у целини.

Међутим, овакав помирљив (а успут и крајње упитан) наратив, иако има својих предности и даље не даје прецизан одговор на питање када је Музеј тачно основан. Изузев рада М. Петрова, мало који аутор се потрудио да своје тврдње покрепи аутентичним архивским или савременим, тј. оновременим изворима; било какав оснивачки акт – из 1906, 1911. или било које друге године године – до данас је остао недоступан и необјављен, иако се на њега позивало без имало критичности. Поједини новински извештаји публиковани у локалној штампи у времену настанка Музеја прихватани су здраво за готово, без постављања у шири контекст (ово нарочито важи за период од 1905. до 1907. године). Такође,

[24] Милан Петров, *нав. дело,* 201.

[25] Н. Борош, „Из прошлости нашег града. Оснивање жупанијског музеја", *Зрењанин* 1813, год. XXXVI, 2. октобар 1987, 10; Видак Вуковић, „Поводи. Стогодишњица Музеја", *Зрењанин* 2807, год. LIII, 19. мај 2006, 20; М. Р., „Sto deset godina od odluke Municipalnog odbora Torontalske županije. Tri jubileja Muzeja u Zrenjaninu", danas.rs, 30. 05. 2016. Приступљено: 03. 05. 2021.

[26] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Матичној служби Нови Сад / Средњорочни план рада Народног музеја Зрењанин 1976–1980", бр. 01–106/1975, 1–2. Такође, тадашњи директор Музеја Тихомир Савић, износећи план издавачке делатности за 1976. годину бележи у једном допису: *Поводом 70 година планирамо издање монографије Музеја* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Издавачка делатност Народног музеја за период 1971–1975", бр. 01–192/1975.

[27] „Награде Града Зрењанина", *Зрењанин* 2316, год. XLV, 4. октобар 1996, 1; Бранка Јајић, „Свечана седница Скупштине општине Зрењанин поводом 2. октобра, Дана општине. Уручене награде града", *Зрењанин* 2316, год. XLV, 4. октобар 1996, 2.

[28] Видак Вуковић, „Поводи. Стогодишњица Музеја", *Зрењанин* 2807, год. LIII, 19. мај 2006, 20.

[29] Божидар Дринић, „Božidar Vorgić, direktor Narodnog muzeja u Zrenjaninu. Za zaborav nema mesta", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 29, год. VIII, Зрењанин 2011, 41–44.

[30] Троструки јубилеј је подразумевао: 110 година од оснивања, 115 година од отварања за јавност и 50 година од пресељења Музеја у просторије Финансијске палате. О томе види: Бранка Јајић, „Директор Народног музеја Зрењанина Видак Вуковић, поводом троструког јубилеја установе. Озбиљан рад и место на туристичкој мапи Србије", *Зрењанин* 3332, год. LXIII, 17. јун 2016, 2.

индикативно је да локалним историчарима није на располагању 1911. годиште великобечкеречких листова *Торонтал* и *Гросбечкерекер вохенблат*, који су иначе будно пратили сва културна дешавања, укључујући и она везана за оснивање Музеја. С друге стране, истраживање архивске грађе некадашње Торонталске жупаније која се чува у Архиву Војводине у Новом Саду, у оквиру фонда *Ф. 422 Торонталска жупанија (1861–1918),* није резултирало проналажењем оснивачког акта Музеја.

И поред ових мањкавости и свих отежавајућих околности, могуће је, на основу расположивих извора који ће у наставку излагања бити предочени, извући одређене закључке. Стога у продужетку следи хронологија генезе оснивања Музеја на основу расположивих података из доступних историјских извора оног времена.

Сан успаване лепотице
(1902–1944)

Оснивачке заврзламе (1902–1918)

Ако је тачан датум оснивања музејске установе у Зрењанину споран, неспорно је да су њени почеци у вези са деловањем уског круга истакнутих чиновника некадашње Торонталске жупаније и припадника градске интелигенције Великог Бечкерека окупљених око *Торонталског мађарског културног друштва* (мађ. *Torontálvármegye magyar közmüvelődési egyesület*), основаног 1885. године са јасно прокламованим циљем да шири мађарски језик, културу и национални дух на подручју (етнички хетерогене) Торонталске жупаније.[31] Спровођење мађаризације вршено је отварањем и помагањем мађарских вртића, школа и просветних установа, организовањем зимских курсева мађарског, ангажовањем „путујућих" наставника, радом мађарских библиотека и читаоница, организовањем друштвених и културних окупљања, предавања, књижевних вечери итд.[32]

Иницијатор идеје о оснивању музеја био је ондашњи жупанијски бележник и инспектор матичних књига Јанош Хегедиш[33], иначе страствени љубитељ историје и иницијатор подизања споменика мађарском генералу Ернеу Кишу у Великом Бечкереку. У једном новинском чланку из 1907, године у ком је изнео своје виђење музеја, Хегедиш је забележио и тачан датум када је иницирао идеју о оснивању ове установе: *Има пет година откако сам покренуо идеју о стварању музеја – 17. октобра 1902.*[34] Занимљиво је да се он сам касније не помиње ни у једном од бројних новинских натписа који су се бавили питањем оснивања Музеја, али његову јавно изнету тврдњу нико није демантовао.

Хегедиш је са овом идејом очевидно упознао своје колеге, жупанијске функционере и виђеније грађане окупљене око *Торонталског мађарског културног друштва.* Оснивање Музеја и библиотеке по први пут се нашло на дневном реду овог удружења неколико месеци касније, у пролеће 1903. године. Локална штампа је о томе забележила следеће:

На иницијативу великог жупана Лајоша Делиманића[35]*, Торонталско мађарско културно друштво одлучило је да у Великом Бечкереку оснује Жупанијски музеј и библиотеку. Генерална скупштина Удружења је у ту сврху оформила посебну комисију под председништвом великог жупана, чији су чланови*

[31] Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 138.

[32] Исто.

[33] Јанош Хегедиш (мађ. Hegedüs János) је рођен 24. децембра 1858. у Сабадсалашу. Средњу школу је похађао у Наџсалонти, Мезетуру, Шарошпотоку и Дебрецину, након чега је студирао права у Пешти. По завршетку студија ступио је у државну службу и 1885. почео да ради као чиновник у Сапарифалви у Крашо-северинској жупанији (данашња Румунија). Незадовољан овим намештењем, почео је да се бави теоријским и практичним питањима бележничке праксе и скренуо је на себе пажњу са два приручника која је написао и објавио 1888. године у Кечкемету и Мезетуру. Након тога је добио позив да буде бележник при Торонталској жупанији, где је 1889. покренуо бележнички курс, први те врсте у Угарској. Упоредо са држањем овог течаја наставио је са приређивањем корисних уџбеника и приручника из области јавног права и државне управе. Посебно се занимао за историју четрдесетосмашке револуције и прикупљао историјску грађу која се односила на тај период. Тако је нпр. 1896. прибележио сећања тада 96-годишњег Бочарца Мартона Вереша који је својевремено по налогу породице Киш украо посмртне остатке мађарског генерала Ернеа Киша, мученика Револуције, погубљеног у Араду 1849. Отприлике у исто време када је иницирао оснивање Музеја Торонталске жупаније покренуо је и акцију подизања Кишовог споменика у Великом Бечкереку, који је свечано откривен маја 1906. године (о томе види: Филип Крчмар, „Подизање споменика Ернеу Кишу у Великом Бечкереку: култура сећања и култура заборава", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXIX, Нови Сад 2016, 157–173). Тим поводом је публиковао свој историјски рад о женама у Револуцији 1848/49. Умро је 19. јануара 1923. у Мезетуру (за биографију види: „Hegedüs János", Kalapis Zoltán, *Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfia a délszláv országokból* II (H–Ő), Újvidék 2003, 25–26. o.

[34] Hegedűs János, „A mi muzeumunk", *Torontál* 98. sz., 1907. április 29, 1. o.

[35] Пореклом из хрватске племићке породице која се из Вировитичке жупаније доселила у Банат почетком 18. века, Лајош Делиманић (мађ. Dellimanics Lajos) је обављао низ значајних функција у управи Торонталске жупаније – био је начелник Ченејског среза (1890–1895), поджупан (1895–1902), а затим и велики жупан у два наврата (1902–1906, 1910–1917). За време Првог светског рата био је владин комесар за подручје Јужне Угарске – Торонталске, Тамишке и Бач-бодрошке жупаније. Такође је обављао дужности председника Торонталског мађарског културног друштва и Торонталског Црвеног крста. Умро је 1922. године (види: Филип Крчмар, Александра Танасијевић, Весна Каравида, *Традиција хуманости. 140 година Црвеног крста Зрењанин (1880–2020),* Зрењанин 2020, 55).

Јожеф Балаши[36]*, др Лајош Брајер*[37]*, Ференц Сабо*[38]*, Еден Хер*[39]*, др Ференц Шташик*[40]*, Лајош Књашко*[41]*, Нандор Јесенски*[42]*, Јожеф Салаи*[43] *и Антал Штрајтман*[44]*. Велики жупан др Лајош Делиманић сазвао је*

---

[36] Јожеф Балажи (мађ. Balazsi József) је рођен у Будимпешти 1846. године. Рано је остао сироче и старатељи су га определили за монашки позив. Године 1866. постао је пијариста, а 1871. редовни професор Гимназије у Кечкемету и Мађаровару. У Велики Бечкерек је дошао 1890. године и постављен за директора овдашње гимназије. На том положају је остао до смрти 1914. године. Под његовом управом, ова установа је забележила напредак: проширена је школска библиотека, изграђена је гимнастичка дворана, отворена лабораторија итд. Веома цењен од својих сугрђана, Балажи је био стални члан жупанијске и градске скупштине, члан жупанијског здравственог одбора, саветник државних основних школа, као и низа разних других просветних и културних институција у граду (ИАЗ, Ф. 667 Лични фонд Драгољуба Чолића 1888–1982, кут. 17, бр. 2198).

[37] Др Лајош Брајер (мађ. Brájjer Lajos) је био новински уредник, публициста, преводилац, уредник и власник штампарије. Рођен је 1865. године у Великом Бечкереку, где је завршио Гимназију. Права је завршио у Будимпешти, након чега је у Клужу добио звање доктора филозофије. По мајци је био унук Франца Паула Плајца, оснивача прве штампарије у свом родном граду, коју је након његове смрти наследио. Тако је постао уредник листа *Гросбечкерекер вохенблат* (1886), а затим и недељника *Торонтал* (1892), који је под његовим уредништвом постао дневни лист. По налогу мађарске владе, 1908. године се преселио у Ријеку, где је до краја Првог светског рата уређивао *Ријечки вечерњи лист* (мађ. *Fiumei Estilap*). Бавио се преводилачким радом и објавио је три књиге превода мађарске поезије на немачки језик: *Мађарско песништво* (*Ungarische Dichtung*), *Мађарска лирика* (*Ungarische Lyrik*) и *Модерни мађарски песници* (*Moderne ungarische Dichter*). Такође је написао и две књижевне студије о Лесингу (1888) и Верешмартију (1889). Умро је у Великом Бечкереку 1943. године (Ferenc Nemet, *Istorija štampe u Velikom Bečkereku 1849–1918,* Zrenjanin 2007, 28–29, нап. 41; ИАЗ, Ф. 667 Лични фонд Драгољуба Чолића 1888–1982, кут. 17, бр. 2246; Kalapis Zoltán, *Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfia a délszláv országokból,* I (A–GY), Újvidék 2002, 160–161; Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 269).

[38] Ференц Сабо (мађ. Szabo Ferencz) је рођен 1843. године у Великом Бечкереку у старој занатлијској породици. Гимназију је учио у родном граду и у Сегедину, а богословију у Темишвару, где је 1866. рукоположен за свештеника. Као помоћни свештеник почео је да служи у Пландишту. Затим је прешао у администратуру у Молдави, а 1873. вратио се у Велики Бечкерек. Године 1874. постаје жупник у Лазареву, а 1878. у Елемиру. Током наредне непуне две деценије, до поновног доласка у Велики Бечкерек (1897) развио је плодан и богат списатељски рад из области историје, који је наставио и касније. Написао је бројне историјске синтезе и прегледе, од којих су најзначајнији: *Историја најновијег доба* (4 тома), *Историја Европе* (2 тома), превод дела *Историја света* од Јохана Вајса са немачког на мађарски у 21 књизи. Био је издавач 80 књига историјске земљописне библиотеке. Умро је 1906. године у Зрењанину (види: Borovszky Samu, *Torontál vármegye*, Budapest 1912, 294; Kalapis Z., *нав. дело*, 151–152).

[39] Еде(н) Хер (мађ. Herr Ödön) је рођен 1854. године у Фелшебањи (данашња Румунија). Гимназију је похађао у Нађбањи и у Печују, а 1874. године је завршио студије филозофије у Будимпешти. Три године касније дошао је у Велики Бечкерек, где се запослио у гимназији као наставник латинског и грчког језика, историје и физичке културе. Нарочит таленат је имао за музику и за собом је оставио доста непознатих и необјављених композиција. Преминуо је 1911. године (ИАЗ, Ф. 667 Лични фонд Драгољуба Чолића 1888–1982, кут. 19, бр. 3031.

[40] Др Ференц Шташик (1850–1917) је био угледни адвокат, правни теоретичар, полиглота, преводилац и жупанијски правобранилац. Ниже разреде гимназије завршио је у Великом Бечкереку. По завршеним студијама права у Будимпешти почео је са службом у Ријеци, а затим се 1877. доселио у Зрењанин, где је остао до смрти. Написао је велики број политичких чланака и чланака из области права, а као адвокат био је издавач и уредник кратковечног листа *Торонтали елензек* (мађ. *Torontáli ellenzek, Торонталска опозиција*), који је 1893. престао са излажењем. Значајна су му дела *Увреда части*, *Торонталска жупанија пре Хертелендија и после њега*, *Општине бивше Војне границе*, *Мађарско експропријационо право*, *Приручник о оставинама*. Аутор је првог превода *Друштвеног уговора* Жан Жак Русоа са француског на мађарски језик (за више детаља о Шташику види: Kalapis Z., *нав. дело*, 137).

[41] Лајош Књашко (мађ. Knyaskó Lajos) је рођен 1855. године у Ожђанима (мађ. Osgyán, сл. Ožďany) у данашњој Словачкој. У Будимпешти је похађао гимназију (1865–1872) и студирао педагогију (1875–1878). По завршетку студија стекао је учитељску лиценцу за држање наставе из мађарског језика и историје у грађанским школама. Као наставник радио је у Кошицама (1879–1880), Панчеву (1880–1884), Тителу (1884–1892) и Великом Бечкереку (1892–1895), где је 1895. постављен за директора Више трговачке школе. Предавао је мађарски језик, цртање и земљопис. Био је члан неколико националних струковних просветних удружења и оглашавао се својим радовима, књижевним приказима и критикама у дневној и недељној штампи. Умро је у Великом Бечкереку 1916. године (Szinnyei József, *Magyar írók élete és munkai,* Budapest 1899*;* Borovszky S., *нав. дело*, 278; Schöpflin Aladár, *Magyar Színművészeti Lexikon*, II. kötet, Budapest 1930, 447–448).

[42] Нандор Јесенски (мађ. Jeszenszky Nándor, 1830–1917) је био евангелистички свештеник (пастор) и наставник великобечкеречке гимназије у периоду од 1881. до 1917. године (Недељко Кулић (ур.), *Зрењанинска гимназија 1846–1996*, Зрењанин 1996, 45). Старао се о библиотеци *Торонталског мађарског културног друштва* (Borovszky S., *нав. дело*, 303).

[43] Јожеф Салаи (1855–1917) је био пастор, публициста и писац верских дела. Рођен је у Макоу, теологију је похађао у Пешти и Единбургу, а у јесен 1880. године постао је реформатски парох у Великом Бечкереку. За његово име везује се изградња реформатске цркве у Великом Бечкереку (1891), односно неуморно прикупљање прилога за ту сврху, током ког је обишао више од 200 места, укључујући и Лондон. Био је уредник и издавач листова *Хришћанин* (мађ. *Keresztyén*, 1892–1899) и *Евангелистички хришћанин* (мађ. *Keresztyén Evangélista*, 1900–1914). Оставио је дубок траг у културном животу града, организујући књижевне вечери, аматерске позоришне представе, а осим тога учествовао је у скоро свакој значајнијој културној манифестацији. Аутор је бројних верских књига и публикација, а бавио се и превођењем са енглеског. Осим што је био новински уредник, сарађивао је и у листовима *Слободна црква* (мађ. *Szabad Egyhaz*), *Дебрецински протестантски лист* (мађ. *Debreceni Protestans Lap*) и *Торонтал*. Уређивао је и *Зимске новости* (мађ. *Téli Újság*). Предано је радио на пољу народне просвете, а истакао се и као велики добротвор, будући да је на Житном тргу изнајмљивао склониште за сиротињу. Умро је 1917. у Бечкереку, након 37 година парохијског службовања (Види: А. Станојловић, *нав. дело,* 140–141).

[44] О Штрајтману види напред одељак о управницима и запосленима Музеја.

састанак комисије за питање музеја за сутра, у суботу, после подне у 4 сата.[45] Поред музеја и библиотеке, иницирано је и оснивање једног женског (девојачког) интерната у Великом Бечкереку.[46] Састав формиране Комисије за музеј и библиотеку показује јасну и недвосмислену намеру да се на решавању овог питања ангажује ондашња интелектуална елита града и Жупаније.

Комисија за музеј се заиста и састала у назначено време, у готово пуном саставу[47], како би се чула мишљења и утврдили правци рада[48]. Изнети су различити ставови и идеје[49], али је несумњиво био најважнији закључак да се крене са сакупљањем предмета и старина за музеј путем позива, који је састављен и након тога упућен поджупанском звању, како би га оно могло посредством среских начелстава проследити даље у јавност и анимирати што је могуће шири број људи. Договорено је да за прикупљање предмета буде задужен Антал Штрајтман, наставник цртања у великобечкеречкој гимназији.

У наредном периоду, питање оснивања музеја било је повремено претресано у локалним листовима[50], а након непуних годину дана активног рада, *Торонтално мађарско културно друштво* је већ имало идеју о смештају будућег Дома културе у жупанијску зграду у Мерсијевој улици, у локал у ком се раније налазио школски инспекторат. Молба за уступање и адаптацију овог простора је упућена поджупанском звању у пролеће 1904. године.[51] Међутим, након тога је читава ствар са формирањем музеја нагло стала; о разлозима за тако нешто може се само нагађати, али је сасвим извесно да сложене политичке прилике, општа друштвена клима и лоша економска ситуација у земљи у том тренутку (а и касније) нису ишле на руку остваривању ове замисли. Културне иницијативе нашле су се у другом плану, а сем тога, *Друштво* је упоредо са оснивањем музеја и библиотеке настојало да реализује и друге

---

[45] „Hirek. A torontálvármegyei muzeum", *Torontál* 65. sz., 1903. március 20, 2. o. Такође види: „Lokales. Torontaler Museum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 12, 21. März 1903, S. 5). Somfai János (szerk.), *Negyedszázad (1885–1910). A torontálvármegyei magyar közművelődési egyesület emlékkönyve fönállásának negyedszázados évfordulója alkalmából*, Nagybecskereken 1910, 20–21; М. Петров, *нав. дело,* 201.

[46] Somfai J., *нав. дело*, 21.

[47] Седници су присуствовали велики жупан Делиманић (као председавајући), затим, Балажи, Брајер, Књашко, Шташик, Салаи, Штрајтман и Ђерђ Тулић Млађи, у својству записничара.

[48] „A torontáli muzeum", *Torontál* 67. sz., 1903. március 23, 2–3. o.

[49] Делиманић је на самом почетку отворио скуп поздрављајући присутне и објаснио какви задаци предстоје комисији. Предложио је да се најпре прибаве статути већ постојећих музеја и библиотека у Угарској; да Комисија ступи у контакт са Националним саветом који би могао да обезбеди не само финансијску помоћ, већ и сјајне смернице и упутства за рад, те напослетку, да би Комисија требало да делује као Пододбор *Торонталског мађарског културног удружења*. Међутим, како би се обезбедила потребна финансијска средства, предложио је да Комисија упути једну представку поджупанском звању, које би потом преко среских начелстава задобило што више присталица ове идеје. Јожеф Балажи се сложио са том идејом, али је сматрао да би Комисија требало да делује независно од Удружења, а не као њен пододбор. Такође се заложио да се што пре почне са радом, како би се за музеј прикупило што је више могуће старина. Др Ференц Шташик је пледирао за постављање акције за оснивање музеја и библиотеке на знатно шире основе, анимирањем женске популације и омладине. Сматрао је да Музеј такође мора да садржи етнографску збирку, те да би питање библиотеке требало да буде решавано одвојено – оснивањем посебне комисије која би се затим обраћала за помоћ различитим књижевним и библиотечким друштвима. Предложио је да Слободни лицеј који је устројило *Торонталско мађарско културно удружење* организује низ отворених предавања на која би се позвала звучна имена и рекламирала идеја музеја. Такође је предложио да *Удружење* организује изложбе слика и да се комисије састају сваког месеца. Предложио је да се направи својеврсна Палата културе, која би објединила рад ових двеју установа, а са којом би се могла повезати и идеја изградње новог позоришта у граду, која је била актуелна у то време. Лајош Књашко се придружио овим идејама, истичући да је слична културна акција била спроведена годину дана раније у Кошицама, где је резултирала оснивањем Палате културе и позоришта, те да би се ваљало угледати на тај пример. Антал Штрајтман је скренуо пажњу на то да су градови у којима су основани музеји и библиотеке углавном већи центри или бискупска седишта, која – осим што су у њима концентрисани значајни финансијски ресурси – такође поседују и велики духовни значај. Узимајући реч, др Лајош Брајер је истакао да очекује резултат рада ове Комисије једино ако она буде подржана од стране свих друштвених слојева; предложио је да *Торонталско мађарско културно удружење* што пре закаже генералну скупштину, на којој би се изгласала већа средства за пропаганду Комисије за музеј и библиотеку. Након тога је Комисија усвојила предлог др Лајоша Делиманића да се направи један позив за све власнике старина и збирки да их уступе Анталу Штрајтману, професору цртања у великобечкеречкој гимназији („A torontáli muzeum", *Torontál* 67. sz., 1903. március 23, 2–3. o.).

[50] Morvay Győző, „A torontáli muzeum kérdése", *Torontál* 79. sz., 1903. április 7, 1–2. o.; „Hirek. Torontáli muzeum", *Torontál* 109. sz., 1903. május 14, 2. o. Morváy Győző, „A torontáli muzeum", *Torontál* 132. sz., 1903. junius 13, 2. o.

[51] „Lokales. Das Torontáler Museum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 16, 16. April 1904, S. 4. Мерсијева улица је некадашњи назив данашње улице Стевице Јовановића у Зрењанину (прим. аут.).

своје идеје и пројекте – отварање читаоница по мањим местима, држање јавних предавања у форми тзв. „слободног лицеја" и сл.

Било како било, о процесу оснивања музеја нема вести све до јесени 1905. године, када се ствари поново покрећу са мртве тачке. На редовном јесењем заседању жупанијске скупштине (конгрегације) одржаном 12. октобра, види се да је Друштво вођење ове иницијативе пренело на Жупанију, уверено да само неће моћи да је изнесе до краја. Подсећајући да је ову идеју покренуо торонталски велики жупан Лајош Делиманић, главни жупанијски бележник др Ерне Винцехиди (мађ. Vinczehidy Ernő)[52] је на поменутом скупштинском заседању поново ставио ово питање на дневни ред, наглашавајући велику културну важност музеја и библиотеке. Напоменуо је да ће Торонталска жупанија упркос неповољним политичким околностима ступити у акцију и оформити ове две установе, а скупштина је овај предлог једногласно усвојила и у сврху њиховог смештаја определила *башту иза зграде Поште и објекте који се тамо налазе.*[53] Из новинског извештаја *Торонтала* види се да је енергични торонталски поджупан Агоштон Јанко (мађ. Jankó Ágoston) преузео на себе обавезу да у даљем периоду оконча рад на овом питању. Приликом поменутог заседања он је изјавио:

Цењени Муниципални одборе! Јавност наше Жупаније, а посебно појединци који имају дубљи интерес за питање народне просвете, одавно су заокупљени идејом о оснивању музеја и библиотеке у жупанијском седишту. Последњих година је на иницијативу великог жупана др Лајоша Делиманића Торонталско мађарско културно друштво у више наврата изражавало ову идеју чинећи је све популарнијом. Сматрам да није потребно детаљније објашњавати надлежном Муниципалном одбору какав благодатни ефекат ове установе могу имати на просветне прилике у њиховој средини. Знам да очекивани резултати неће доћи одмах, нити ће одмах бити видљиви. Али да неће изостати, сведоче, поред завидних примера западних земаља, и такви сеоски музеји и библиотеке основани у нашој земљи. Сматрам да поново покретање ове идеје пред Муниципалним одбором није потребно, већ због тога што је Одлуком [Жупаније] бр. 647 из 1903. године опредељена новчана помоћ за библиотеку Торонталске жупаније у висини од 500 круна за период од пет година. Дозвољавам међутим да се, због тренутног стања и актуелних прилика у држави, могу појавити оправдане бојазни око тога да ли су тренутно стање и актуелне прилике у држави, погодне за такво мирнодопско стварање.

Што се мене лично тиче, ја у погоршању прилика у нашем јавном животу не само да не видим препреку за остварење ове идеје, чак штавише, ја мислим да она представља један од најтежих и најнеуобичајенијих начина на који ми сада морамо служити нашој земљи. У [друштвеној] *пустоши која нас окружује, ми се можемо ујединити у овом послу који нас води ка освежавајућој оази. Усуђујем се да Муниципалном одбору поднесем следећи предлог и затражим његово усвајање:*

Даје се на знање јавности Торонталске жупаније:

1. Да се оснивају музеј и библиотека Торонталске жупаније;

2. Да се у ту сврху препушта део бивше Ормодијеве куће у Великом Бечкереку, житни магацин и припадајућа парцела, сада у власништву Жупаније;

3. Да ће се у ту сврху на подручју Жупаније покренути свеобухватно прикупљање прилога за музејску збирку;

[52] Ерне Винцехиди (мађ. Vinczehidy Ernő) је рођен 1870. године у Великој Кикинди. По завршетку Гимназије студирао је права и као студент је у Велики Бечкерек донео прву фудбалску лопту 1889. године. По завршетку студија ступио је у државну службу и 1895. године постављен за торонталског подбележника. Од 1901. је жупанијски главни бележник и у том својству ће остати током наредне деценије. Упоредо је радио на унапређењу културе и спорта у граду. Био је председник великобечкеречког атлетског клуба, првак града у мачевању и организатор више спортских такмичења. Као функционер *Торонталског мађарског културног друштва,* радио је на оснивању музеја и библиотеке, као и ширењу мађарског језика и културе на подручју Жупаније. Објавио је бројне прилоге у стручној правној периодици. Умро је у Будимпешти након Другог светског рата (ИАЗ, Ф. 667 Лични фонд Драгољуба Чолића 1888–1982, кут. 17, бр. 2288).

[53] „Lokales. Herbstkongregation", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 41, 14. Oktober 1905, S. 4.

4. Да се поджупану налаже да на следећој пролећној редовној жупанијској скупштини представи оснивачки акт, а осим тога и детаљно израђен предрачун у вези са оснивањем Музеја и Библиотеке.

Жупанијска скупштина је једногласно прихватила овај предлог[54], а на скупштини *Торонталског мађарског културног друштва,* одржаног нешто касније у току тог месеца[55], поджупану Јанку је одато пуно признање за самопрегоран и пожртвован рад на решавању овог питања.[56] Јанко је том приликом изјавио да ће Жупанија управљати музејском збирком, као и да ће се обратити влади за помоћ у оснивању музеја; у изглед је ставио и формирање једне веће делегације састављене од представника Друштва и Жупаније, а која би била упућена на консултације надлежном министарству; напослетку је још једном поновио да ће дати све од себе да музеј буде основан у најкраћем могућем року.[57] Наредне године, он ће бити изабран за једног од потпредседника Друштва.[58]

Управо након ове седнице су ствари попримиле неочекиван ток. Већ дуже време присутна политичка, економска и друштвена криза у земљи доживела је свој врхунац, када је почетком 1905. године дошло до смене власти и краја тридесетогодишње политичке доминације до тада неприкосновене Либералне (слободоумне) странке. На власт је дошла дотле опозициона Независњачка странка, која је претходних година била изложена беспоштедним притисцима и нападима. У Торонталској жупанији, која је била један од најчвршћих бастиона бившег режима и пружала му безрезервну подршку, долазак опозиције на власт није могао проћи без реперкусија. Прилике су се промениле и питање музеја је по свему судећи, на одређено време суспендовано, односно гурнуто у други план.[59] Томе у прилог говоре сачувана архивска грађа Жупаније (у којој нема података о оснивању музеја на које се каснија литература позива), док расположиви новински извори који не би пропустили да забележе догађај какав је био оснивање музеја, не помињу ништа. У време одржавања пролећне жупанијске скупштине, централно место на њиховим странама припада вестима о откривању споменика четрдесетосмашком генералу Ернеу Кишу у центру Великог Бечкерека[60], док вести о оснивању музеја нема. И не само то, него се из сачуваних новинских листова види да пролећна скупштина Жупаније уопште није ни одржана 25. (када је наводно донела одлуку о оснивању музеја), већ 27. маја.[61] На њеном дневном реду нашло се преко 30 текућих питања, од којих су у штампи поменута најважнија. Музеј се није нашао међу њима, али је индикативно да је на поменутој седници иницијатор идеје о његовом оснивању, велики жупан др Лајош Делиманић, поднео оставку на свој положај и недуго затим напустио Велики Бечкерек.[62] Очигледно није желео да у новонасталим политичким околностима обавља дужности великог жупана[63], а наредне године га је и на челу

[54] „A torontálvármegyei muzeum", *Torontál* 234. sz., 1905. oktober 13, 1–2. o.

[55] „Hirek. A kulturegyesületből", *Torontál* 242. sz., 1905. október 23, 2. o.

[56] „A kulturegyesület ülése", *Torontál* 244. sz., 1905. október 25, 1–2. o.

[57] Исто, 2.

[58] Somfai János, *Negyedszázad 1885–1910 a Torontálvármegyei magyar közművelődési egyesület emlékkönyve főnallásának negyedszázados évfordulója alkalmából,* Nagybecskereken 1910, 26.

[59] Иако је прикупљање предмета настављено. Примера ради, у јесен 1905. године, ћерка некадашњег посланика Пардањског среза у Угарском сабору, Матилда Богдановић, поклонила је за потребе Музеја 16 писама, 4 књиге и 9 предмета који су припадали њеном оцу; лист *Торонтал* је објавио комплетан попис ових предмета (о томе види: „A torontálvármegyei muzeum", *Torontál* 239. sz., 1905. október 19, 2. o.).

[60] За више детаља види: Филип Крчмар, „Култура сећања и култура заборава. Подизање споменика Ернеу Кишу у Великом Бечкереку", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXIX, Нови Сад 2016, 157–173.

[61] „Lokales. Frühjahrkongregation", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 2. Juni 1906, S. 4. Чак се 25. маја састало Председништво *Торонталског мађарског културног друштва,* али не да би расправљало о музеју, већ да би донело одлуку о полагању венца на отварању Кишовог споменика. На венцу се нашао натпис: *Мученику мађарског народа – Торонталско мађарско културно друштво* („Hirek. A kulturegyesület ülése", *Torontál* 120. sz., 1906. május 26, 4. o.).

[62] „Lokales. Frühjahrkongregation", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 2. Juni 1906, S. 4. „Das Scheiden Dr. Dellimanics' – Béla Botka Obergespan", GBWb Nr. 22, 9. Juni 1906, S. 1–2; „Lokales. Abschied", GBWb 24, 23. Juni 1906, 4; „Lokales. Abschied des Kulturvereines von Dr. Dellimanics", GBWb 24, 23. Juni 1906, 4; „Lokales. Abschiedsmahl", GBWb 24, 23. Juni 1906, 4; „Lokales. Abreise Dr. Ludwig Dellimanics", GBWb 26, 30. Juni 1906, 4.

Торонталског мађарског културног друштва заменио нови велики жупан Бела Ботка.[64] Притом, општа ситуација у Жупанији у том тренутку гурнула је све културне иницијативе у други план.[65] Већ на јесењој редовној скупштини, констатовано је да нема пара за музеј и културне потребе, те се предлаже повећање пореза у Жупанији за 1,2 % (на крају је усвојено увећање од пола процента).[66]

Како је даље текла цела ствар са музејом, познато је на основу писања *Торонтала* и *Вохенблата* у наредним годинама. Из тих се текстова види да је оснивачки процес и даље у току, да постоји музејска збирка која се увећава новим прилозима и да се ради на проналажењу извора финансирања и адекватног простора за смештај прикупљених предмета. Међутим, о некој стручној обради музеалија, запосленим стручним радницима или изложбама још увек нема ни говора.

Данас доступни подаци који говоре о оснивању Музеја Торонталске жупаније у 1906. години потичу заправо из новинских извора насталих годину дана касније. У том смислу, вероватно најзначајнији новински текст који најубедљивије и говори томе у прилог објављен је 30. марта 1907. у *Торонталу,* а у њему се између осталог каже да је *на генералној жупанијској скупштини одржаној 25. маја прошле године, јавност Торонталске жупаније одлучила да оснује жупанијски музеј и јавну библиотеку у циљу неговања историјских споменика и унапређења културног развоја новијег времена. За потребе изградње овог музеја и библиотеке у главном граду Жупаније, обезбеђена је одговарајућа парцела и годишњи износ помоћи, а сносиће и трошкове постављања и опремања потребне зграде, делом уз помоћ државе, а делом јавним донацијама...*[67] Иста вест наводи да, иако не постоји износ потребан за изградњу музејске зграде, постоји велико интересовање за Музеј, које се очитавало у великом броју понуда предмета од историјске вредности. За крај је пренет апел заинтересованој јавности да се за поклоне или продају предмета за Музеј обрате директно поджупану или надлежном среском начелнику. Том приликом су таксативно набројани и предмети који се могу *понудити за Музеј*: 1) старине и то – стари прибор, оружје, алат, накит итд.; 2) старе медаље и новац; 3) слике, гравире и штампана грађа; 4) књиге и стари документи.[68]

Вероватно подстакнут овим апелом, већ поменути Јанош Хегедиш је крајем априла 1907. у ауторском тексту за *Торонтал* изнео своје виђење музеја. Уз напомену да је пет година раније лично покренуо идеју о његовом оснивању и похвале на рачун жупанијског главног бележника Ернеа Винцехидија који је *посведочио да осећа, зна и разуме велики значај културне установе као што је музеј,* Хегедиш се запитао: *какав музеј желимо данас? Да ли музеј какав су имали египатски Птоломеиди, музеј какав је постојао у средњем веку, или пак музеј модерног доба*?[69] У наставку је изнео став да музеј није *зграда у којој се чувају препариране животиње и гомилају минерали и сушене биљке, него установа чији је посао да негује и развија све гране науке и лепих уметности.*[70] У том смислу, стао је на модерно становиште према ком се под именом *музеј* подразумева *затворени колегијум научника способан да негује наша блага,* а који је себи поставио за циљ *да обогаћује музеј прикупљањем предмета као извора и реликвија наше Жупаније*[71]. Под овим *затвореним друштвом научника* Хегедиш је подразумевао чланове

---

[63] Филип Крчмар, *Торонталска жупанија 1860–1918,* Зрењанин 2016, 310 (докторска дисертација).

[64] Somfai János, *Negyedszázad 1885–1910 a Torontálvármegyei magyar közművelődési egyesület emlékkönyve főnallásának negyedszázados évfordulója alkalmából,* Nagybecskereken 1910, 27. Такође види: „A kultura ünnepe. A torontáli közművelődési egyesület közgyülése", *Torontál* 64. sz., 1907. március 18, 1. o.

[65] Током 1906, у Жупанији је забележен низ штрајкова – жетелачки током маја и јуна у и око Турске Кањиже („Südungarn. Schnitterstrike in Torontal", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 25, 30. Juni 1906, S. 2; „Lokales. Die Arbeiterfrage", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 25, 30. Juni 1906, S. 2), затим, штрајк носача у Великом Бечкереку („Lokales. Strike", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 33, 18. August 1906, S. 4), штрајк радника у Дунђерсковој фабрици тепиха („Lokales. Strike", *r.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 42, 20. Oktober 1906, S. 4) итд.

[66] АВ, Ф. 422 Торонталска жупанија 1861–1918, кут. 157, „Повереништво 99–2817", *Másolat Torontálvármegye törvényhatósági bizottságának Nagybecskereken 1906. évi október hó 15-én s folytatva tartott rendes öszi közgyülésinek jegyzőkönyvből,* арх. бр. 706/1906, адм. бр. 24369.

[67] „A torontáli muzeum", *Torontál* 74. sz., 1907. március 30, 1–2. o.

[68] *Исто.*

[69] Hegedűs János, „A mi muzeumunk", *Torontál* 98. sz., 1907. április 29, 1. o.

[70] *Исто.*

Управног одбора Торонталског мађарског културног друштва, кадровски (п)ојачане заслужним појединцима у области културе ван самог тог удружења, чији је задатак био да *сваког месеца обавештавају јавност о свом послу, који се састојао у одређивању врста музејских предмета који се имају прикупљати, раду са њима, њиховом организовању, старању над њима, описивању – речју, чињењу свега како би култура у нашој Жупанији била истакнута у први план.*[72] Истичући да средње школе поседују зоолошке, ботаничке и збирке минерала, болнице и здравствене установе – анатомске збирке, а привредна друштва разне пољопривредне и геолошке колекције, Хегедиш је сматрао да жупанијски музеј не би требало да се бави овим областима; он се изјаснио за музеј који би имао превасходно историјски и етнографски карактер, и чија би се збирка евентуално могла проширити и на дела ликовне уметности која својом вредношћу превазилазе границе Торонталске жупаније. Нарочито је држао за важно да музеј има разгранату етнолошку збирку, што је образложио речима: *Ништа није важније за једну државу, за једну нацију, за једну земљу или њен део него да има најшире могуће знање етнографских података. И нажалост, у томе би наша земља требало да се стиди: док скоро свака држава на свету, скоро сваки главни град има свој сопствени етнографски музеј – Угарска нема ниједан. А ако погледамо прошлост и садашњост наше земље, видећемо да можда нигде другде нема толико података и прилике* (него овде – прим. аут.) *да се оформи богата етнографска збирка.*[73] Као посебан задатак музеја Хегедиш је сматрао формирање једне богате музејске библиотеке у којој би се нашли радови домаће и светске књижевности (*из којих се може црпити знање*), као и важна дела од културно-историјског значаја у поседу појединаца, органа власти или удружења, без обзира на тему или област којом се баве[74]. Посебно је изразио жаљење због чињенице да Торонталска жупанија по питању музеја деценијама заостаје за суседном Тамишком жупанијом, у чијем су музеју *толике старине из наше Жупаније које су од интереса не само за нас, већ и за читаву земљу*[75].

Објављени у кратком временском размаку од свега месец дана, апел торонталског поджупана упућен јавности у циљу прикупљања предмета за музеј (уз објашњење о оснивању претходне године) и Хегедишов чланак у ком је изнео своје виђење рада ове установе несумњиво представљају јаке аргументе који говоре у прилог 1906. као године оснивања Музеја. Међутим, подаци из периода који је уследио противрече овоме, будући да се из њих види да се Музеј још увек налази у процесу оснивања. Тако је нпр. почетком јуна 1907. *Торонталско мађарско културно друштво* одржало скупштину на којој је за новог председника изабран торонталски велики жупан Бела Ботка.[76] У својој приступној беседи, говорећи о циљевима и задацима Друштва у предстојећем периоду, он је изјавио: ***Све док надлежни органи не оформе музеј*** (подв. аут.), *задатак Друштва је сакупљање експоната. На подручју Жупаније постоји мноштво таквих предмета који служе житељима одређеног поднебља и који указују на прошлост, историју и служе за ширење културе. На овај начин, уз одговарајућу агитацију, можемо отети од заборава мноштво драгоцености из сеоске свакодневнице, а све у служби виших циљева*[77]. Из овог исказа остаје нејасно шта значи формулација *све док надлежни органи не оформе музеј,* будући да се из горенаведених извора види да је он већ оформљен. **По свему судећи, надлежни фактори нису сматрали да је музеј основан пуким доношењем званичне одлуке о његовом оснивању, већ су настојали да процес његовог оснивања заокруже проналажењем адекватног смештаја за музејску збирку коју су у исто време почели да формирају (подв. аут.)**. Другим речима, музеј би био основан оног тренутка када се за прикупљене предмете нађе одговарајући смештај – било изградњом наменске зграде, било адаптацијом неког већ раније постојећег простора.

---

[71] Hegedűs János, „A mi muzeumunk (II)", *Torontál* 99. sz., 1907. április 30, 1. o.
[72] Исто.
[73] Исто.
[74] Исто.
[75] Исто.
[76] „A kultura ünnepe. A torontáli közművelődési egyesület közgyülése", *Torontál* 126. sz., 1907. junius 5, 1. o.
[77] Исто.

Даљи развој догађаја и новински извештаји говоре у прилог овој тези. *Торонтал* је пренео вест да је на истој скупштини *Торонталског мађарског културног друштва* расправљано о најављеним намерама владе да у више жупанија у провинцији отвори тзв. „куће културе".[78] Тим поводом је одлучено да би Друштво требало да учини све што је у његовој моћи како би једна таква установа била отворена у Великом Бечкереку, где су *људи од културе годинама уназад покушавали све како би основали једну такву институцију*. Одлучено је да једна делегација састављена од најугледнијих грађана поднесе молбу Министарству вера.

Да ли у вези са посетом те делегације или не, тек, у јесен исте године, у Великом Бечкереку је боравио директор библиотеке Универзитета у Будимпешти др Золтан Ференци, који је о оснивању музеја разговарао са др Ернеом Винцехидијем, главним жупанијским бележником и једним од водећих људи Друштва[79]. Три дана касније, Друштво је одржало скупштину на којој је расправљало о питању музеја. Винцехиди је поднео извештај о свом раду, у ком је напоменуо да се он *посебно старао да покрене даље питање музеја, у чему није био неуспешан* (*hogy a vármegyei muzeum ügyet előbbre vigye s ebbeli munkássága sem járt siker nélkül*)[80]. Известио је да је разговарао са Ференцијем који је дошао у својству представника Земаљске инспекције за музеје, у чије је име обећао годишњу субвенцију у новчаном износу између 1200 и 1400 форинти за потребе изградње музејске зграде.[81] Такође је израђен детаљан меморандум који се односио на подизање Дома културе у Великом Бечкереку, чији је текст Скупштина прихватила и донела одлуку да се он преко једне делегације уручи Министарству културе. Решено је и да се нови велики жупан Бела Ботка и покровитељ Друштва гроф Јене Карачоњи позову да код Министарства посредују у пријему ове делегације и ургирају за њене захтеве.[82]

Недуго након тога, следеће вести о оснивању Музеја потичу с почетка 1908. године, када је крајем јануара месеца поменута Земаљска инспекција за музеје у Велики Бечкерек послала професора др Белу Пошту из Клужа и архитекту Дежеа Хилтла, како би испитали могућност адаптације великобечкеречког затвора *Мункач* за потребе смештаја музејске збирке. Они су обишли *Мункач* и по обављеном прегледу изјавили да је адаптација могућа, а грађевинске планове које им је у ту сврху припремио поджупан Агоштон Јанко су понели са собом.[83] Ово је био веома занимљив моменат, будући да се о *Мункачу* као о потенцијалном дому Музеја говорило интензивно и у наредном периоду, што сведочи о томе да су постојале озбиљне намере о његовом преуређењу у Дом културе. Наиме, у јуну 1908, у граду је боравио и директор библиотеке Националног музеја у Будимпешти др Ласло Фејерпатаки, који не само да је прегледао библиотеку будућег музеја, него је обишао и *Мункач* како би се уверио о његовим потенцијалима.[84] Пар месеци касније, редовна јесења жупанијска скупштина донела је одлуку да се половина жупанијског буџета за културу намени у сврху Музеја.[85] Занимљиво је да је председништво *Торонталског мађарског културног друштва* недуго затим одржало и своју редовну скупштину, али на њој није било речи о музеју, нити о издвојеним средствима за његово финансирање.[86] Уместо тога, музејско питање је поново актуелизовано једним чланком истакнутог географа Гезе Цирбуса који се убрзо појавио у *Торонталу* под насловом: *Жупанијски музеји*.[87]

---

[78] „A kulturegyesület ulése", *Torontál* 126. sz., 1907. junius 5, 1. o.

[79] „Hirek. A kulturegyesület ülése", *Torontál* 216. sz., 1907. szeptember 21, 2. o.; „Lokales. Torontáler Museum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 38, 21. September 1907, S. 4.

[80] „Hirek. A kulturegyesület ülése", *Torontál* 216. sz., 1907. szeptember 21, 2. o.

[81] „Исто.

[82] Исто. Такође: „Lokales. Torontáler Kulturverein", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 39, 28. September 1907, S. 4.

[83] „Lokales. Torontáler Museum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 4, 25. Jänner 1908, S. 4.

[84] „Lokales. Das Komitatsmuseum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 26, 27. Juni 1908, S. 4.

[85] „Herbst-Kongregation", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 41, 10. Oktober 1908, S. 4.

[86] „A kulturegyesület munkája. Az őszi igazgatósági ülés", *Torontál* 218. sz., 1908. szeptember 24, 1–2. o.

[87] Czirbusz Géza, „Megyei muzeumok", *Torontál* 219. sz., 1908. szeptember 25, 1–2. o.

Из наредне, 1909. године, потиче неколико значајних и веома занимљивих вести о Музеју. Његово оснивање и изградња музејске зграде били су најважнија тема ванредне жупанијске скупштине која је заседала крајем марта месеца. На њој је, према наводима *Торонтала,* направљен значајан корак напред по овом питању: главни бележник Жупаније др Ерне Винцехиди је у свом излагању напоменуо да је ***Жупанија у начелу већ одлучила о оснивању Музеја*** (подв. аут.) још 1905. године, када је у ту сврху уступила житни магацин иза зграде Поште. Међутим, како се овај објекат показао неподесним за смештај музејске збирке, а пошто је оближња зграда затвора *Мункач* у међувремену испражњена,[88] то је поджупан Агоштон Јанко предложио да се управо у њу смести жупанијски музеј. Свој предлог је поткрепио позитивним оценама које су о томе претходно изрекли горепоменути музејски и библиотечки стручњаци Ласло Фејерпатаки и Золтан Ференци. Сходно томе, он је затражио да Жупанија уступи *Мункач* уместо житног магацина и да поджупан у исто време добије овлашћења да почне са припремним грађевинским радовима. Почетак тих радова је, према његовим наводима, био неопходан јер је Министарство културе било вољно да пружи државну помоћ читавом подухвату једино ако се увери да је локална средина спремна и сама да се ангажује по том питању. Такође, овлашћење је било потребно само за рушење зграде *Мункача,* док су трошкови изградње нове музејске зграде требали да буду предмет разматрања на предстојећој редовној жупанијској скупштини.[89] Међутим, на годишњој скупштини *Торонталског мађарског културног друштва,* одржаној 18. априла, музеј није поменут ниједном речју,[90] али ни на редовној жупанијској конгрегацији одржаној 10. и 11. маја, која је требало да расправља о предрачуну изградње музејске зграде.[91] Уместо тога, она је изгласала поприличну своту од 3500 круна која је била намењена *великим културним подухватима Торонталског мађарског културног друштва у предстојећем периоду.*[92] Тако је већ по други пут конкретизација читаве идеје изостала, а музеј наставио да постоји само на папиру.

У августу исте године, *Торонтал* је објавио чланак под називом *Жупанијска библиотека и музеј,* у ком је јавности предочио осврт на дотадашњи учинак жупанијских власти по овом питању, посете Ласла Фејерпатакија и Золтана Ференција, те констатовао да ће поджупан Агоштон Јанко на следећој жупанијској скупштини поднети на усвајање предлог одлуке којом би већ испражњена зграда *Мункача* дефинитивно била опредељена за потребе библиотеке и музеја, а чиме би *питање жупанијског музеја, које је већ годинама на дневном реду, ушло у фазу реализације* (другим речима, још није било окончано – прим. аут.).[93] Даљи радови би уследили тек након што Национални инспекторат за музеје и библиотеке достави коначне грађевинске планове, а изнет је и податак да ће држава у наредном периоду издвојити 70.000 круна за грађевинске радове.[94] Исти извор даље наводи да је *Торонталско мађарско културно друштво* наставило рад на прикупљању предмета за музеј и књига за библиотеку, те да је недавно набавило доста предмета из општина Свети Хуберт и Солтур[95] из времена колонизације Француза у ове крајеве,[96] а који су *веома занимљиви са становишта историје занатства и етнографије.* Из ова два села Друштво је прикупило укупно 54 предмета – различитих комада старог

[88] *Мункач* је изгубио своју функцију затворске установе након што је под окриљем новоподигнуте Палате суда 1906. године отворен нов затвор (прим. аут.).

[89] „Rendkivüli megyei közgyülés", *Torontál* 71. sz., 1909. március 29, 1. o.; „Lokales. Komitats-Kongregation", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 14, 3. April 1909, 4.

[90] „A kultura ünnepe. A torontálmegyei közmüvelődési egyesület közgyülése", *Torontál* 88. sz., 1909. április 19, 1–2. o.

[91] „Hirek. A vármegye tavaszi rendes közgyülése", *Torontál* 104. sz., 1909. május 8, 2. o.; „A tavaszi közgyülés", *Torontál* 105. sz., 1909. május 10, 1. o.; „A tavaszi közgyülés. A második nap", *Torontál* 106. sz., 1909. május 11, 1. o.

[92] „A tavaszi közgyülés. A második nap", *Torontál* 106. sz., 1909. május 11, 1. o.

[93] „Hirek. A vármegyei közkönyvtár és muzeum", *Torontál* 181. sz., 1909. augusztus 11, 2. o.

[94] Исто.

[95] Ове две општине су 1947. године уједињене са суседном општином Шарлевил у једно насеље које је добило назив Банатско Велико Село (прим. аут.).

[96] За више детаља о овој проблематици види: Филип Крчмар, „Банатски Французи и Нова Лорена. Колонизација, асимилација, истраживања", *Архивски анали* 9, Нови Сад 2015, 69–95.

кућног алата, намештаја, тањира, докумената, сатова итд. Сви ови предмети су већ били допремљени у Велики Бечкерек и привремено смештени у просторије Жупанијске палате.[97]

Међутим, време је одмицало, али помака на овом плану није било. Такав развој догађаја сасвим сигурно је и разлог настанка вероватно најзанимљивијег, али и најиндикативнијег сведочанства о Музеју и уопште о фази у којој се његово оснивање у том тренутку налазило, а које пружа доста супротстављену слику и противречи свему до тада реченом и учињеном. Ради се о књизи Карла Хела (1875–1953), новинског уредника и секретара *Јужномађарског сељачког савеза* из Великог Бечкерека под називом *Доживљаји једног Американца у Торонталу*[98]. У њој Хел, пишући у првом лицу, описује живот банатског Швабе који је крајем 19. века са родитељима емигрирао у Америку у потрази за бољим животом. Након што се остварио у новом свету, 1909. године се враћа у родни крај, где се у Великом Бечкереку упознаје са политичком, друштвеном и културном климом која овде влада у то време. У једном од последњих поглавља своје књиге он се послужио управо примером торонталског музеја да ослика јавашлук и нерад жупанијских чиновника, њихову подмитљивост, склоност мегаломанији и самопромоцији, иако нису стекли никакве заслуге (нарочито главног бележника Винцехидија). Кроз причу о фиктивном вођењу кроз музејске просторије, он је представио сва контроверзна питања и скандале који су у то време, али и раније, потресали жупанијску администрацију. Тиме је илустровао један провинцијски миље у Угарској у којем је заиста било тешко замислити оснивање музеја (притом се не сме губити из вида да је Хел у доброј мери свакако имао и помоћ и подршку тадашње опозиције).

На самом почетку, Хел скреће пажњу читаоцу на одабир затвора за смештај музејске збирке. Он бележи да је жупанијско руководство определило Мункач у ту сврху из патриотских разлога, јер су се наводно, према предању, на том месту праоци Мађара који су се доселили у Панонију хиљаду година раније одмарали, припремајући се за свој културни рад на овом подручју. Разлика између ондашњих и данашњих Мађара састојала се у томе што су се они први одмарали *добровољно,* док су ови потоњи то чинили невољно – закон им је прописао седеће казне јер су учинили нешто што није било у складу са прописима. *Али, то је била само једна ситница, која није дала омести жупанијско вођство у њеној надасве родољубивој одлуци, па тако овде* [у робијашници – прим. аут.] *стоји раскошна палата торонталске културе,* вајкао се приповедач.[99] У наставку Хел сатирично описује свој фиктивни обилазак музејске зграде, у току ког на примеру музејског ентеријера и изложених музеалија упознаје читаоца са свим манама, скандалима и проблемима Жупаније. Тако му пандур на самом улазу тражи гомилу докумената – почев од крштенице, преко потврде о вакцинацији до школског сведочанства (при чему му је скренута пажња да они који су завршили високе школе не смеју бити пуштени у музеј); потврду надлежног среског начелства о политичкој подобности; потврду истог органа власти да дотични није никада посетио музеј; пореску књижицу на основу које се види да редовно плаћа порез. На Хелово питање зашто је свршеним студентима ускраћен улаз, чиновник који га је примио му објашњава да је то неопходно јер се може десити да музеј посете људи који су видели и боље. *Јер, наш музеј је веома сиромашан по свом садржају. Ако би га посетио неко ко зна боље, тај би паметњаковић могао писати о томе у новинама и онда би направио спрдњу са музејом.*[100] Хел на крају улази у музеј тако што се представља као припрост и ограничен човек који није завршио школе и *сем Бога над собом признаје једино суд Жупаније* (при чему је још подмитио домаћина тутнувши му кришом круну у руку). Обилазећи музеј, он знатижељно загледа врата по ходницима, увиђајући да је канцеларија главног директора заправо стан од 12 соба, да три његова помоћника имају по 10 соба сваки, шест директора осмособне станове, док су се кустоси морали задовољити шестособним; Хел лута по дугим ходницима

[97] За комплетан списак ових предмета и њихових дародаваца види: „Hirek. Adományok a torontálvármegyei muzeumnak", *Torontál* 204. sz., 1909. szeptember 9, 2. o.

[98] Karl Hell, *Erlebnisse eines Amerikaners im Torontál*, Nagybecskerek 1909.

[99] K. Hell, *нав. дело*, 49.

[100] Исто, 50.

бивше казнионе уздуж и попреко тражећи сталну поставку и експонате, али безуспешно. На крају, у једном тамном и магловитом пролазу види врата са натписом: *МУЗЕЈ*, где проналази намћорастог човека који пристаје да га, након краћег убеђивања, проведе кроз музејску поставку. Уз напомену да *торонталски музеј садржи предмета каквих нема на кугли земаљској*, он му показује чудноватe експонате од којих сваки прича причу о жупанијској корупцији и јавашлуку: чудесни камен који је пао поджупану са срца, када је чуо да је Ференц Кошут именован за министра трговине; чинију, која поджупану служи за прање руку од оснивања музеја; тзв. „културне обвезнице" – акције торонталских предузећа које се, када постану безвредне пошто та предузећа пропадну, определе у културне сврхе; затим, машину за рачунање коју користе жупанијски чиновници када испитују рачуне партнерских фирми Жупаније (а која по правилу каже да су 2 x 2 = 7, под условом да рачун потиче из фирме *Фердинанд Плајц и ортак*); даље, машина која рачуна проценат великог жупана при сваком лукративном послу; жупанијски приручник за подјармљивање сељака; *Правилник за чиновнике у јавној управи,* у ком стоји само једна реченица: *Закони су гомила параграфа који се стварају како би чиновници знали шта имају да заобилазе.* Потом, *Приручник за почетнике у јавној управи,* такође само са једном реченицом: *Почетници у јавној управи не морају ништа да знају, већ само да иду стопама својих претпостављених,* итд.[101]

На самом крају, Хелов водич га пита шта га је подстакло на обилазак музеја, на шта Хел одговара: *Радозналост*. Том приликом запрепашћени водич схвата да Хел не зна ко је Ерне Винцехиди, што га изиритира па му објасни:

Шта? Ви не знате, ко је Ерне Винцехиди? За име Бога? Човече, где сте Ви одрасли, па да не знате овог највећег од свих људи? Ерне Винцехиди је... како бих га назвао, а да Вам тек приближно дочарам његову величину... рецимо да је он: бог културе. Он је бог просвете и образовања, разумете ли? Не. Са Вашег лица читам, да не разумете. Дакле, да Вам објасним: без њега нема просвете и знања. Зато је он Бог просвете. Он је додуше главни бележник при Жупанији, али је упркос томе веома образован. Отуда се он и не брине толико за жупанијске, већ само за културне ствари. Ја сам сваки дан код њега у канцеларији. Хвала богу па није рањеник, будући да га смртник није видео у канцеларији пре пола 11. Знате, то такође спада у културу. До пола 11 ја сам новински уредник. Онда одлазим њему и тада почиње рад у култури. Кажем Вам, тамо се толико културише да је то туга једна... Музеј је такође његово дело. Он је био неопходан не само као знак културног напретка, већ и како би мени осигурао додатни извор прихода... Он сам нема материјалне користи од читаве ове историје и културе, него се тиме бави онако, као било каквим другим спортом. Он осећа да у Жупанији више не може да напредује. Кажу да је за копље изнад свих. Ви не разумете шта то значи. Али ни ја не разумем. Доста је то, што неће да постане поджупан. Стога се бацио на културу.[102]

А када га, на самом крају, Хел пита којим се дотадашњим резултатима он може похвалити, добија одговор: *Резултати? Ха, није лоше! Па зар није довољно, што ја и још гомила људи имамо сигуран приход и што господин главни бележник има нешто чиме може да убије време?*[103]

Ова занимљива епизода, независно од тога колико је фиктивна, баца сасвим другачије светло на оснивање Музеја Торонталске жупаније, дајући слику која би се иначе тешко могла прочитати у написима *Торонтала* и *Вохенблата,* традиционално наклоњених властима од којих су били субвенционисани. Из Хелове визуре, Музеј је заправо био параван жупанијских чиновника за обављање коруптивних радњи и ухлебљење подобних послушника, који је само гутао финансијска средства не остављајући за собом никаквих видљивих резултата.

---

[101] Исто, 58.
[102] Исто, 59.
[103] Исто.

Потоњи развој догађаја говори да је у овом виђењу ипак било неке истине. Примера ради, 1910. године, *Торонталско мађарско културно друштво* обележавало је четврт века постојања и рада.[104] Тим поводом штампало је пригодну споменицу у којој је понудило осврт на свој рад.[105] У том приказу је присуство музеја упадљиво сведено на најмању могућу меру, иако би, по логици ствари, ова установа дотле већ заслужила да има сопствено поглавље. Међутим, у то време је већ дошло до нових политичких, а затим и персоналних промена у круговима који су били надлежни за доношење одлука о музеју: почетак 1910. године донео је са собом и повратак на власт старе гарнитуре политичара, на челу са др Лајошем Делиманићем који се поново нашао на челу Торонталске жупаније,[106] а недуго затим и *Торонталског мађарског културног друштва.*[107] Дотадашњи оспоравани главни жупанијски бележник Винцехиди остао је и даље високи функционер *Друштва*, али је, по свему судећи, његов уплив и утицај у вођењу културних послова био видно ограничен. Музеј ће ускоро пасти у други план и приоритет у културном животу ће добити пројекат новог жупанијског позоришта.

Једнако као у споменици *Торонталског мађарског културног друштва,* Музеј је упадљиво изостао из свеобухватне монографије Шамуа Боровског, која је публикована 1912. Идеје о писању ове монографије јавиле су се неколико година раније[108], али је тек 15. маја 1911. године Жупанија озваничила ту одлуку и изгласала 10.000 круна за њено издавање.[109] Остатак од 25.000 круна требало је покрити новчаним прилозима који су се скупљали на територији целе Жупаније, с тим да сав вишак буде искоришћен за отварање музеја.[110] Читав посао је завршен и књига одштампана до пролећа 1912. године[111], али у њој нема ни речи о Музеју.

Утолико је речитији и информативнији новински текст с почетка 1913, чији је потписник био жупанијски архивар Богољуб Алексић, а који је у међувремену преузео старање над прикупљеним предметима за Музеј. Он се најпре осврнуо на историјат оснивања Музеја, а затим је описао и његово стање у том тренутку: *На страницама овог листа много се писало о Музеју Торонталске жупаније.* ***Све до сада, то је био музеј који се налази у фази оснивања; сада међутим желим да укратко опишем једну од највећих установа културе у Торонталу – музеј који је већ основан*** (подв. аут.). *Његово оснивање било је идеја Торонталског културног друштва. Године 1905. торонталски велики жупан др Лајош Делиманић, који је увек радио на остваривању свих племенитих подухвата, као председник Торонталског културног друштва изашао је у јавност са овом идејом и од тада су председници Друштва неуморно радили на њеном уобличавању. Њихови напори су били успешни, јер је Друштво*

---

[104] О овој прослави види: Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 89. За појединачне натписе у штампи види: „A kulturegyesület negyedszázados jubileuma", *Torontál* 98. sz., 1910. április 30, 1–2. o.; „Egy évi kulturmunka", *Torontál* 102. sz., 1910. május 6, 1–2. o.; „Jubiläumsfeier des Torontaler Kulturvereines", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 19, 7. Mai 1910, S. 1; „Lokales. Jubiläumsfeier des Trontaler Kulturvereines", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 19, 7. Mai 1910, 3; „Negyedszázados kulturmunka", *Torontál* 103. sz., 1910. május , 1. o.; „A kultura ünnepe. A Torontálvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület negyedszázados jubileuma", *Torontál* 104. sz., 1910. május 9, 1–4. o.; „Die Jubiläumsfeier des Torontaler Kulturvereines", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 20, 14. Mai 1910, S. 3; Такође види: Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 512.

[105] Somfai János (szerk.), *Negyedszázad (1885–1910). A torontálvármegyei magyar közművelődési egyesület emlékkönyve fönállásának negyedszázados évfordulója alkalmából*, Nagybecskereken 1910.

[106] „Dr. Dellimanics Lajos főispán", *Torontál* 42. sz., 1910. február 22, 1. o.; „Dr Ludwig Dellimanics – Obergespan", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 9, 26. Feber 1910, S. 1; „Lokales. Die Installation des Obergespans", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 9, 26. Feber 1910, S. 3; „Lokales. Die Installation des Obergespans", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 10, 5. März 1910, S. 3; „Die Installation des Obergespans Dr. Ludwig Dellimanics", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 11, 12. März 1910, S. 1–2; „Dr. Dellimanics főispán beiktatása", *Torontál* 45. sz., 1910. február 25, 2. o.; „Dr. Dellimanics Lajos főispán beiktatása. A hétfői installácio", *Torontál* 52. sz., 1910. március 5, 1–2. o.; „Dr. Dellimanics Lajos főispán beiktatása. A vármegye ünnepe", *Torontál* 53. sz., 1910. március 7, 1–3. o.

[107] Somfai János (szerk.), *Negyedszázad (1885–1910). A torontálvármegyei magyar közművelődési egyesület emlékkönyve fönállásának negyedszázados évfordulója alkalmából*, Nagybecskereken 1910, 73; „Lokales. Jubiläumsfeier des Torontaler Kulturvereines", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 19, 7. Mai 1910, S. 3.

[108] „Lokales. Die Monographie unseres Komitates", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 35, 31. August 1907, S. 4.

[109] Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 513.

[110] Исто, 513–518.

[111] „Lokales. Die Monographie des Torontáler Komitates", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 10, 9. März 1912, S. 4.

успело да придобије за ову ствар торонталског поджупана Агоштона Јанка. Јанко, чија је душа испуњена узвишеним идеалима јавне просвете, је био у стању да оствари својом гвозденом енергијом ову велику идеју и да оснује круну свих тежњи Торонталског културног друштва – Музеј Торонталске жупаније. Међутим, још немамо зграду. Тачно је да је Жупанија обезбедила плац и зграду за адаптацију и да су чак у ту сврху израђени и неопходни грађевински планови, али влада није обезбедила неопходну помоћ за градњу, наводећи као изговор тешку финансијску ситуацију. Иако Музеј нема зграду, драгоцени материјал који је Одбор Торонталског културног друштва прикупио великим трудом и агитовањем, морао је бити сређен и смештен у одговарајуће просторије. У том смислу су предузете мере да се испразне собе једне од зграда у дворишту Жупанијске палате у којима ће, док се не заврши музејска зграда, прикупљени материјал бити смештен на такав начин да се по својој вредности може мерити са било којим мањим регионалним музејом[112].

У наставку је Алексић описао музејску збирку, која је привремено – до уређења нове музејске зграде – била смештена у четири ослобођене просторије објекта *у дворишту Жупанијске палате* (*a megyeház udvarán*); накнадно ће се испоставити да је овај смештај ипак био трајан. Овде је посебно важно истаћи да се збирка налазила *у дворишту Жупанијске палате*, а не у самој Жупанијској палати како је то касније често (и погрешно) навођено у литератури.

Као најлепши украс збирке, Алексић је означио ловачке трофеје покојног среског начелника у Турској Кањижи[113] Емила Талијана[114] и колекцију старог новца са подручја Жупаније, коју је прикупило *Торонталско мађарско културно друштво.*

Талијанов ловачки плен био је смештен у две просторије, а Алексић је забележио да његовој збирци трофеја *нема равне*. На једном зиду прве собе налазили су се трофеји из Угарске, док је на другом била изложена ловина из Леденог мора – главе моржа и фоке; на другом зиду, главе нилског коња и антилопа приказивале су плен из Источне Африке. У другој соби су биле смештене прелепе птице из Бразила, Индије и са Цејлона, као и друга ловина из Африке и са Тибета, уз мноштво ловачких рогова и препарираних животиња које је Талијан страствено скупљао. Његову збирку употпуњавало је преко 700 фотографија из лова.

У трећој просторији била је смештена етнографска збирка, у оквиру које су се нашли предмети за лов и одбрану, као и предмети за домаћинство и ношње афричких племена. Ту су била и 2 штита и 3 копља ловаца из племена Масаи, које је за потребе Музеја донирао Арсеније Дамаскин, земљопоседник Торонталске и Тамишке жупаније, ловац, путописац, авантуриста и светски путник.[115]

Знатан део свог излагања Алексић је посветио нумизматичкој збирци, чији су примерци били без изузетка са подручја Торонталске жупаније, претежно из њених јужних делова. Уз напомену да су кроз новац представљени готово сви антички народи који су у прошлости насељавали простор Торонталске жупаније и Угарске, Алексић је побројао најзначајније налазе који су чувани у Музеју. Ту су спадали: сребрни келтски новац из Горњег Арадца, драчка сребрна драхма и златник византијског цара Ираклија пронађени у Ботошу, новац Римске републике и царства (са медаљама са ликом Константина Великог и Констанција), пронађен у ритовима Дунава и Тисе. Даље, у Теремији и Сакулама је био пронађен

[112] Alexich Bogolyub, „Torontálvármegye muzeuma", *Torontál* 14. sz., 1913. január 18, 1–2. o.

[113] Турска Кањижа (мађ. Törökkanizsa) – данашњи Нови Кнежевац (прим. аут.).

[114] Емил Талијан (1859–1911) је био изданак угледне племићке породице у Торонталској жупанији, чија се база налазила у Турској Кањижи и северном Банату. Страствен ловац и авантуриста, често је одлазио у ловачке и истраживачке експедиције у удаљене земље и крајеве из којих се по правилу враћао са егзотичним трофејима и сувенирима. Боравио је у Индији, Цејлону, Африци, Бразилу и на Северном полу. Стекао је велике заслуге за развој и унапређење Турске Кањиже, где му је 1914. године подигнут и споменик. За више детаља види: Јожеф Сабо, *Емил Талијан: сећање на светског путника и ловца / Talián Emil: emlékezes egy világutazóra és vadászra,* Нови Кнежевац 2001.

[115] Арсеније Дамаскин (1854–1914) је имао поседе у Хајдучици и Великом Гају (Торонталска жупанија) и племићки предикат „од Немета", према истоименом поседу у данашњој Румунији (Тамишка жупанија), недалеко од Темишвара. Почетком 20. века налазио се у ловачкој експедицији у Источној Африци, где је ловио на простору данашње Танзаније и Кеније, о чему је на мађарском језику у Будимпешти 1906. године објавио путопис *На Масајској висоравни* (Милорад Митровић, „Богати Банаћанин Арсеније Дамаскин откривао чари Африке", *Дневник,* 5. септембар 2021). За историјат породице Дамаскин види: Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 538.

новац средњовековних угарских владара из династије Арпадовића, док је код Великог Гаја пронађен новац краљева из анжујске династије. Из Долова, недалеко од Панчева, потицали су сребрни динари (denarii) Жигмунда Луксембуршког, Матије Корвина и краља Владислава, а из Великог Бечкерека новчићи са ликом Лајоша Великог, Фердинанда I и Јаноша Запоље. У Иланци је приликом пољских радова пронађена знатна количина турског и дубровачког сребрног новца, млетачких златника, те талира из времена царева Леополда, Јосифа I и Карла VI. Такође, збирком је био обухваћен и страни новац из земаља порекла банатских колониста.

Посебно је значајна Алексићева напомена да *Музеј обухвата библиотеку, историјски архив и збирку мапа.* Према његовом исказу, већ повелик библиотечки фонд је осетно увећан додавањем књига из две вредне приватне библиотеке – Дамаскинове и Хосуове (Hosszu), што је била заслуга Ернеа Винцехидија. Нарочито је Хосуова библиотека била цењена на подручју Торонталске жупаније, будући да је садржала књиге Агоштона Барања, некадашњег жупанијског архивара и историчара. С друге стране, архива се састојала од докумената некадашњег Кикиндског дистрикта и укинуте Немачко-банатске регименте, као и разних докумената од значаја за генеалогију, хералдику, сфрагистику и културну историју. А помињући збирку мапа и планова, Алексић је једноставно цитирао др Амадеа Швалма са Геолошког института у Будимпешти, који је својевремено изјавио да је ова збирка *првокласна и да Геолошки институт не поседује тако драгоцене мапе.* Библиотека, архив и збирка мапа били су у том тренутку смештени у жупанијском архиву и чекали су завршетак нове музејске зграде како би биле пресељене на своју коначну локацију.

Осврћући се на овај Алексићев текст, *Гросбечкерекер вохенблат* почетком фебруара исте године бележи како *обогаћивање жупанијског музеја лепо напредује, тако да исти тренутно поседује лепу збирку; услед тога је у први план поново доспело питање његових просторија.*[116] Исти лист даље наводи да је поджупан Агоштон Јанко енергично приступио на решавање овог питања, уз напомену да *ако се финансијске прилике само мало побољшају,* ***сасвим је изгледно да ће Музеј заживети чим то буде могуће*** (подв. аут.).[117]

У прилог томе да музеј још није био основан, говори и једно сведочанство настало деценију по завршетку Првог светског рата, које се односи на ратно, односно предратно држање Богољуба Алексића, у то време жупанијског архивара и старатеља музејске збирке. Нападајући његов политички ангажман у послератној Краљевини СХС, у међувремену основани великобечкеречки лист *Банатски гласник* донео је текст у ком га је оптужио за мађарофилско држање током рата које се испољило управо на примеру Музеја: овај радикалски лист је Алексићу стављао на терет околност да је уочи рата ***пожуривао мађарске власти да раде на оснивању Музеја Торонталске жупаније*** (подв. аут.) *и ширењу мађарске културе, како их немађарске мањине (у првом реду Срби) не би у томе претекли.* У том смислу је писао жупанијским властима: *Пошто сам дознао, да Матица српска у Новом Саду хоће да оснује Етнографски музеј и да је намерна проширити скупљање и на територији Торонталске жупаније, потребно је да се што пре сазида жупанијски музеј и етнографски материјал неодложно сабере да га не би народносне мањине испред нас УПЕЦАЛЕ. Дознао сам даље и то, да и београдски музеј путем својих агената већ врши скупљање на територији ове жупаније. Позната је ствар да није могуће силом и потискивањем пробудити и неговати родољубље и домољубље код народносних мањина, јер свака акција рађа реакцију, те према томе народносне мањине, које станују на територији ове жупаније можемо придобити за МАЦЈАРСКУ СТВАР само на тај начин ако овде на граници МАЦЈАРСКА КУЛТУРА буде довољно негована. О култури пак знамо шта значи у животу народа. Ово су осетиле и НАРОДНОСНЕ МАЊИНЕ (дакле Срби – прим. Банатског гласника) и због тога журе да подигну своје*

[116] „Lokales. Das Komitatsmuseum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 6, 7. Februar 1913, S. 4.

[117] *Die Pläne, sind auch bereits fertig gestellt so, daß falls sich die finanziellen Verhältnisse sich nur einigermaßen bessern, Aussicht vorhanden ist, daß das Museum seiner Verwirklickung alsbald entgegengeht* („Lokales. Das Komitatsmuseum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 6, 7. Februar 1913, S. 4).

културне установе. НАМА пак који смо ПОЗВАНИ ДА НЕГУЈЕМО И ШИРИМО МАЂАРСКУ КУЛТУРУ потребно је да журимо да не би НАРОДНОСНЕ МАЊИНЕ (читај: Срби!) нас предупредиле.[118]

Занимљиво је да Алексић није демантовао ове оптужбе, а још занимљивије да је и поред свог мађарофилског држања по завршетку рата био ангажован на разним јавним функцијама – осим као археолог и кустос задужен за музејску збирку, обављао је у два мандата и дужност градоначелника Великог Бечкерека (1921–1924, 1924–1928).

Преостале вести о Музеју пре Првог светског рата односе се на прикупљање музеалија. Највише их је забележено у 1913. години, када је документован велики прилив предмета: Георг Клуг, општински бележник из Опова, предао је 41 бакарни новчић и 6 сребрних новчића пронађених у оповачком атару; Јохан Тиринг је поклонио више старих бакарних и сребрних новчића; Михаел Голдберг предао је медаљон са ликом Мадоне из 1753. године; Антон Ленхарт, произвођач и власник продавнице музичких инструмената, донирао је једне старе гусле.[119] Торонталски велики жупан Делиманић даровао је две књиге из своје личне библиотеке са аутограмом покојног престолонаследника Рудолфа[120], а месец дана касније бележник Густав Беличка поклонио је једну кубуру из 1830. године.[121] Након археолошких ископавања спроведених између Кикинде, Иђоша и Мокрина у периоду од 5. до 25. маја, којима је руководио Ђула Нађ де Кишлеги, Музеју је предато 11 сандука са пронађеним предметима из каменог доба[122].

Најзначајнији поклон за Музеј дао је у јесен 1913. године Фрињеш Гринбаум у име великобечкеречке фирме *Вилмош Гринбаум & син,* а који се састојао од богате етнографске колекције румунских одевних предмета и текстилног покућства. Упоредо са тим, донирани су најразличитији предмети – од мамутових зуба и комада керамике, преко старих катанаца и кључева до пушака и разног другог оружја. Сам Богољуб Алексић се силно ангажовао на прикупљању предмета. *Његова путовања по банатским местима имала су агитациони и сакупљачки карактер. У Црепаји, Глогоњу, Јабуци, Панчеву, Банатском Петровом Селу и Алибунару вршио је етнографска испитивања. Трудио се да прикупи што више старина и предмета и пренесе их у Жупанијски музеј.*[123] Овај рад, који је дао лепе резултате, својски су подржале жупанијске власти.

Прикупљање се наставило и након избијања Великог рата, па су тако нови прилози за Музеј забележени и током ратних година. У јесен 1914, фортификациони радови у атарима општина Перлез, Чента и Рудолфсгнад изнели су на светлост дана бројне археолошке налазе. У пролеће 1915, капетан 29. пешадијског пука са седиштем у Великом Бечкереку, Лајош Гугенберг, донирао је низ предмета, међу којима је највише било старог новца (претежно из 19. века).[124] Последњи прилог за време рата дао је апотекар Винце Лукинић из Новог Итебеја, у виду неколико делова старог глиненог посуђа, старе опеке и остатака разних костију, које је пронашао у атару своје општине.[125]

Осим да се музејска збирка, осетно увећана горе побројаним прилозима, налазила и даље у четири просторије у дворишту Жупанијске палате, није познато шта се даље са њом дешавало до 1918. године и краја рата, када се завршава прва фаза у историјском развоју Музеја. Ипак, на основу свих до сада изнетих података могу се извући следећи закључци када је реч о најстаријој историји ове установе:

---

[118] Милан Јевтић, „Мађарони су са Нинчићем!", *Банатски гласник* 14, год. XI, 6. април 1928, 1; Филип Крчмар, „*На погрешној страни историје?* Ратни ангажман српске елите у Великом Бечкереку 1914–1918", у: Мирослав Јаћимовић, Владимир Иванишевић, Ивана Петровић (ур.), *Зборник радова са међународног саветовања „Елите у Великом рату", Нови Сад, 27–28. октобар 2016,* Нови Сад 2017, 422–423.

[119] „Lokales. Dem Museum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 8, 22. Februar 1913, S. 4.

[120] „Lokales. Komitatsbibliothek", *Gr.-Becskereker Wochenlatt* Nr. 9, 1. März 1913, S. 4.

[121] „Lokales. Dem Torontáler Museum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 16, 19. April 1913, S. 4.

[122] „Süd-Ungarn. Aus der Urzeit des Torontáler Komitates", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 23, 7. Juni 1913, S. 2.

[123] М. Петров, *нав. дело,* 204.

[124] *Исто,* 205.

[125] *Исто,* 206.

– да је оснивање Музеја Торонталске жупаније био вишегодишњи процес који је започело *Торонталско мађарско културно друштво* у првим годинама 20. века;

– да је вођен на два колосека – први је подразумевао прикупљање предмета за музејску збирку, а други проналажење одговарајућег простора за њен смештај;

– упоредо са *Торонталским мађарским културним друштвом,* у оснивању Музеја активно су суделовале и власти Торонталске жупаније;

– услед чињенице да оснивачки акт није сачуван, а да оновремени извори који говоре о Музеју садрже међусобно противречне исказе, остаје нејасно која је тачна година оснивања (1905, 1906. или 1911); ово питање додатно је закомпликовано и замагљено околностима историјског тренутка у ком је Музеј наводно основан, а у ком је дошло до политичких промена на нивоу Жупаније;

– до краја Првог светског рата формирана је музејска збирка, која је поред бројних ловачких трофеја и егзотичних предмета, изузетно богате нумизматичке колекције и етнографске збирке обухватала још и библиотеку, архиву и збирку мапа и планова; ова збирка је имала снажно изражен регионални карактер, будући да је настала прикупљањем предмета са подручја Торонталске жупаније и она ће у наредном периоду чинити језгро Народног музеја Зрењанин;

– након вишегодишњих покушаја и настојања Торонталске жупаније да се пронађе адекватан простор за њен смештај, коначно су 1911. године опредељена одговарајућа новчана средства за адаптацију зграде бивше затворске казнионе *Мункач*; међутим, до предвиђене адаптације никада није дошло услед недостатка финансијских средстава, док је питање смештаја збирке *привремено* – а како ће се испоставити и трајно – решено њеним депоновањем у четири просторије објекта у дворишту Жупанијске палате (данашње Градске баште). У том окружењу ће дочекати почетак, а и крај Првог светског рата.

Сами савременици, јавни радници и учесници у оснивању Музеја сматрали су да је тај процес остао недовршен – нарочито после 1906. када је – према потоњем тумачењу Музеј основан – управо због нерешеног смештаја. Томе у прилог говоре њихова јавна оглашавања иза 1906, све до Првог светског рата. Индикативан је помен 1911. године која је накнадно узета за годину оснивања Музеја, највероватније из три разлога: најпре, тада је Торонталска жупанија званично изгласала новчани износ за решавање питања смештаја; друго, пронађен је *de facto* простор за смештај музејске збирке, и напослетку, постављено је стручно лице (Богољуб Алексић) које је било задужено да води бригу и да се стара о прикупљеним предметима. По свему судећи, на овим трима чињеницама почивало је потоње тумачење о 1911. као години када је основан Музеј Торонталске жупаније.

Време сеоба (1919–1941)

Крај Првог светског рата, распад Аустроугарске монархије, улазак дела Баната – а заједно са њим и Великог Бечкерека – у састав новоформиране Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца створили су нове друштвено-политичке околности у којима ће се даље развијати овдашњи музеј. Те су околности биле знатно измењене, а у доброј мери и отежане стањем државно-правног провизоријума у ком се нашла југословенска држава у настајању. Музејска збирка формирана у претходном периоду и сама је била у сличној ситуацији: углавном је била сачувана од расипања у ратном метежу (првенствено захваљујући пожртвовању Богољуба Алексића), иако се у литератури понегде наводи да је била „развучена".[126] Током две међуратне деценије, она ће у више наврата бити премештана са једне на другу локацију, бивајући за то време затворена за јавност[127], опстајући првенствено захваљујући ентузијазму неколицине одговорних и савесних градских чиновника који су настојали – нарочито почев од средине тридесетих година – да трајно реше „музејско питање". Делујући у доста тешким условима и материјалној оскудици, они су тада отпочели рад на „оживљавању Музеја" и прикупљању предмета, у чему су постигли успех тек непосредно пред избијање Другог светског рата.

Један од првих писаних извора из међуратног периода који говори о Музеју не само да сведочи о садржају његове збирке, већ и о њеном пресељењу. У питању је инвентар музејских предмета састављен 20/21. октобра 1919. године приликом њихове примопредаје, извршене по налогу ондашњег торонталско-тамишког поджупана Косте Јанковића[128], а спроведене између новог жупанијског архивара Живана Јанкахидца, као „предаваоца" са једне, и старог жупанијског архивара Богољуба Алексића као примаоца са друге стране (овога пута у својству професора Српске велике гимназије у Великом Бечкереку). Примопредаја је извршена у присуству жупанијског подархивара, тј. заменика архивара Александра Поповића.[129] Инвентар је грубо урађен и садржао је попис предмета по собама у којима су били смештени, без опширнијег описивања и навођења детаља, али уз упадљиво слагање и поклапање са збирком коју је Алексић описао у *Торонталу* шест година раније, уз одређено увећање. Примера ради, трећа и четврта соба у инвентару и даље су чувале ловачке трофеје и препариране егзотичне животиње Емила Талијана. Такође, инвентар открива и да Богољуб Алексић више није обављао дужности жупанијског архивара, али је ипак и на месту гимназијског професора задржао старатељство над музејском збирком, са којом је имао прилике да ради и пре 1918. године. Томе је свакако у великој мери допринело и његово богато искуство и чињеница да је он био најупућенији у њено стање. Алексићев прелазак из Жупанијске палате на ново радно место у оближњу Гимназију значио је и сеобу музејских предмета у просторије Гимназије, тачније – на други спрат бившег римокатоличког пијаристичког самостана при овој школи, где ће остати наредних неколико година.

Да је збирка пресељена у просторије гимназијског самостана сведочи допис торонталско-тамишког поджупана из 1923. године упућен Градском сенату Великог Бечкерека, којим се тражи да се оне ослободе како би се у њима могао сместити стан и канцеларија римокатоличког апостолског администратора: *На темељу наређења Мин. Вера В. К. Бр. 717/1923. потребно је испразнити други спрат зграде бившег рим. кат. манастира,* ***где се сада налази жупанијски музеј*** (подв. аут.)*, да би се у тим просторијама могао сместити стан и канцеларија рим. кат. апостол. администратора. Жупанија ће удовољити горњем захтеву Мин. Вера и пренеће* ***жуп. музеј у жуп. зграду*** (подв. аут.)*, ако градски сенат даде свој пристанак за смештање стана и канцеларија рим. кат. апосл. администратора у те просторије (...)* [130].

---

[126] А. Станојловић, *нав. дело*, 174. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Статистички лист", бр. 2/1951 (*При крају Првог светског рата нестало је много музејских предмета: већим делом је пропало. Остатак предмета 1928. године прими град и доста несређено изложи у старој згради градске куће*).

[127] T. Malbaški, *нав. дело*, 409.

[128] А. Станојловић, *нав. дело*, 382.

[129] М. Петров, *нав. дело*, 204.

[130] Историјски архив Зрењанин (=ИАЗ), Ф. 97 Градско поглаварство Бечкерек–Петровград 1919–1941, „Допис поджупана да се испразни

На основу овог документа може се закључити да су музејске збирке враћене назад у просторије Жупанијске палате. Међутим, у монографији *Зрењанин* из 1966. године забележено је да је из просторија Пијаристичког самостана пресељен у две гимназијске дворане, одакле је ускоро (1924) прешао у нове просторије у бечкеречкој Касини.[131] Изгледа да је ово пресељење било у уској вези са првим међуратним покушајем да се реши статус Музеја. Наиме, на иницијативу ондашњег поджупана, а каснијег бана Дунавске бановине Светислава Рајића[132], жупанијски Муниципални одбор је донео одлуку којом је *са одржавањем права својине уступио на употребу целу збирку и ствари Жупанијског музеја* граду Великом Бечкереку, уз обавезу да Градска управа *најдаље за шест месеци смести Музеј у подесне просторије и да га учини приступачним за широку публику, јер ће се у противном случају опозвати уступљење*[133]. Тако је Музеј прешао из окриља Жупаније под окриље Града и убудуће ће се за њега користити назив „градски". Музејски предмети су пребачени на таван грађанске Касине где ће остати наредне четири године ван видокруга јавности (мада је један део био смештен и на таванском простору градске већнице и бивше жупанијске палате).[134] Град због тога није трпео никакве санкције, будући да је и иначе неефикасна и инертна жупанијска управа укинута 1927, као анахрони остатак пређашњег политичко-административног уређења. *Торонтал* почетком исте године пише како Градска управа ради на проналажењу одговарајућих просторија за музеј и библиотеку, који су већ годинама бескућници и многи чак ни не знају за њихово постојање.[135] У циљу решавања овог проблема, како наводи *Торонтал,* појавило се неколико идеја, од којих ће Градско веће усвојити једну, при чему је могуће да музеј и библиотека напусте дотадашњи простор Касине.

У том тренутку се у решавање овог питања укључује Тимотеј Рајић[136], дугогодишњи главни градски бележник и истакнути културни и јавни посленик Великог Бечкерека, који ће током читаве наредне деценије активно радити на отварању Музеја за јавност и његовом уређењу. На Рајићеву иницијативу, музејска збирка је пресељена у бившу дворану пороте окружног суда, док је припадајућа библиотека смештена у једну од суседних соба, са циљем да се ове две установе што пре предају јавној употреби.[137] *Торонтал* је тим поводом забележио:

Музеј Бечкерека и Торонталске жупаније некада је заузимао седам соба и о његовим се драгоценим раритетима бринуло са великом љубављу. Музеј чува документа, карте, писма и разне старине које су од непроцењиве вредности за Бечкерек и Банат. Међутим, није било места за музејске експонате, за мачеве из старих битака и портрете торонталских великих жупана – они су протерани из жупанијске палате и премештени на други спрат Пијаристичког самостана, а онда су и отуда пресељени на таван Касине, где је материјал из седам соба принудно натрпан у једну собу.

Главни градски бележник Тима Рајић се смиловао на музеј без крова над главом и потражио за њега (одговарајући) простор, како би обезбедио да музејска блага, прикупљена пожртвовањем становништва Града и Жупаније не буду изгубљена за будуће нараштаје. Ни сада није било могуће да се пронађе трајно решење, пошто се не очекује да музеј буде отворен за јавност у догледно време, али му је обезбеђен погоднији простор где се барем музејски материјал може одржавати. Главни бележник Рајић је пренео материјал у двориште зграде градског предстојништва, у бившу дворану за поротнике, а одакле се полиција иселила летос. Музејска грађа биће смештена у великој дворани док се не пронађе адекватнији простор за установу без крова над главом...[138]

други спрат зграде Жупанијског музеја", бр. 6195/18. 4. 1923.

[131] Т. Malbaški, *нав. дело*, 409.

[132] О Рајићу в.: А. Станојловић, *н. д.,* 383; Биљана Шимуновић-Бешлин, *Просветна политика у Дунавској бановини (1929–1941)*, Нови Сад 2007, 117.

[133] Народни музеј Зрењанин (=НМЗ), Легат Александра Секулића (=ЛАС), „Коначна одлука жупанијског Муниципијалног одбора", III/259.

[134] Дејан Воргић, „Сеобе збирки Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 89.

[135] „Otthont keresnek a hajléktalan városi muzeumnak és a könyvtárnak", *Torontál* 22. sz., 1927. január 29, 3. o.

[136] О Тимотију Рајићу в. напред одељак о управницима и запосленима Музеја.

[137] Д. Воргић, *нав. дело,* 89–90.

[138] „Uj otthonba költözött a városi és megyei muzeum. Megnyitják a nyilvánosság részére az uj városi kölcsönkönyvtárt", *Torontál* 290. sz., 1929. december

Из овог извештаја се види да је музејска збирка у међувремену нарасла, односно да се скоро удвостручила, будући да је била смештена не у четири, већ у седам соба. Такође се може закључити да је Рајић преузео старање над Музејом, фигурирајући као неформални кустос, мада се из других оновремених извора види је Богољуб Алексић повремено консултован за стручно старање над збирком. Из тог периода потиче и једна фотографија на којој је приказан управо Тима Рајић; на њеној полеђини је записано и место где је снимљена: *Музеј у сали иза позоришта,* што је локација која одговара гореозначеној дворани у дворишту зграде бившег градског предстојништва.

Отприлике у исто време када је Рајић преузео бригу о музејској збирци, у Новом Саду је основано Историјско друштво, које ће неколико година касније активно почети да ради на формирању мреже музејских установа на подручју Дунавске бановине. На предлог секретара Историјског друштва, др Димитрија Кириловића[139], у Новом Саду је најпре основано *Музејско друштво за Дунавску бановину,* са циљем да ради на оснивању музеја и помаже проучавању праисторије Срема, Баната и Бачке.[140] Поред питања оснивања *Војвођанског музеја*, Друштво ће се бавити радом на очувању и уређењу већ постојећих музеја у Сомбору и Великом Бечкереку.[141]

Ипак, до тренутка док није успостављена чвршћа и опипљивија сарадња између ових удружења, Рајић је почетком тридесетих година почео интензивније да ради на прикупљању експоната и увећању музејских збирки. Градско поглаварство Великог Бечкерека је тако 1933. године покренуло акцију прикупљања етнографског материјала по банатским насељима. На адресе 90 месних протојереја у свим насељима српског Баната послато је циркуларно писмо којим су примаоци били замољени да заинтересују своје суграђане, односно да их придобију за идеју давања прилога за Музеј:

Пречасни Господине,

У оквиру рада нашег Градског музеја подузели смо да скупљамо споменике и податке живота нашег народа у Банату. Обраћамо се стога на Вас са овом најучтивијом молбом, молећи Вашу сарадњу и помоћ у овом послу.

Ви имате могућности да зађете у сваку кућу нашег човека и да видите живот његов до у најинтимније прилике његовог живота. Ви можете да запазите све што се односи на живот нашег народа.

За сада нам је потребна Ваша сарадња у овоме:

Молимо Вас да проналазите фотографије и слике старе оригиналне ношње нашег народа, мушке, женске, момачке, девојачке, детиње, свакидашње и, нарочито, свечане. Ми знамо да има старих фотографија од пре 60–70 година и више са нашом народном ношњом, а евентуално и групама у вези са важнијим догађајем у животу: сватови, славе, итд.

Изаберите, нарочито, добре фотографије, и карактеристичне типове наших људи, па нам пошаљите да их ми прекопирамо; а ми Вам гарантујемо, да ћемо сваку послату слику неповређену вратити Вам одмах, како је пресликамо. Уз слику пошљите нам и кратак добар опис: име и презиме лица на слици, година када је слика рађена, време из којег је одело онога на слици, имна и потребне описе појединих комада одела, материја одела и мере са бојама и облицима.

Заинтересујте се даље, да ли постоји који комад или комплетно оригниално одело из старине, и да

15, 2. о.

[139] Др Димитрије Кириловић (1894–1956), архивист, библиотекар, угледни културни и јавни радник. Оснивач и први управник Државног архива у Новом Саду (данас Архив Војводине), обављао и дужности секретара Историјског друштва у Новом Саду и начелника Просветног одељења Дунавске бановине. За више детаља види: Љубица Будаћ, *Др Димитрије Кириловић. Архивист, библиотекар и научни радник. Живот у служби зашите културне баштине Војводине,* Нови Сад, 2021.

[140] Исто, 136.

[141] Исто.

ли би се могло откупити или евентуално добити на поклон за наш музеј. Уједно нека Вас заинтересују и остали предмети из домаћег живота нашег народа из старине: иконе на стаклу, алати домаћи и пољопривредни, занатлијски, вез, предмети за домаћи живот, разуме се, све оригинално народно.

Сматрамо да није потребно да Вам нарочито опширно оправдавамо ову замолбу за Вашу сарадњу. Довољно је да Вам напоменемо само ово: да нисмо нигде нашли ни спомена о народној ношњи и обичајима нашег народа у Банату, док иначе музеји у нашој Отаџбини просто кипте од предмета и података ове врсте из других крајева нашег народа. Желимо дакле да спасемо, што се још спасти даје и да покажемо и другим крајевима нашег народа, да има спомена из старине нашег народа у Банату, и да су ти спомени лепи и чисти национални. А ово и због тога да докажемо да је наш Банат националан још из дубоке ... (прошлости?).

Молимо Вас да заинтересујете и друге интелигенте из Вашег места, да се и они прикључе овом нашем раду, учитеље, трговце, државне чиновнике и слободне професионалце.

Нас за сад интересује само оно, што је оригинално народно етнографско банатско. Када то скупимо и сачувамо, онда ћемо моћи приступити скупљању споменика и података оних, који су нам касније дошли из других крајева нашег народа.

За сада пак молимо само фотографије појединих лица или група са карактеристичном ношњом нашом из старине, а после ћемо бити слободни да се на Вас обратимо са замолбом и за друге ствари.

Изволите примити већ сада унапред нашу најсрдачнију благодарност на помоћи и сарадњи, као и израз нашег поштовања и поздрава.

Велики Бечкерек, 21. марта 1933. године

П. С. Молим Вас уједно да нам јавите и адресе људи, који би били вољни да се одазивају нашим молбама и сарађују са нама у овом послу.[142]

Нажалост, данас је остало очувано свега неколико одговора на ово писмо. Тако су се нпр. кусићки и јарковачки прота са одушевљењем одазвали овом позиву, док је Велимир Сперњак, прота из Избишта, одговорио је да *старих фотографија од пре 60–70 година са народном ношњом уопште нема*, те да су све фотографије које се тамо могу пронаћи *много новијег датума и то са овом садањом туђинском ношњом.*[143]

Следеће вести о Музеју потичу из 1935. године, у време када је град Велики Бечкерек већ променио свој назив у Петровград[144] (следствено томе ће се и Музеј у сачуваној писаној грађи јављати под именом „петровградски"). Тада пензионисани обласни чиновник Душан Радојчевић поклања своју колекцију старог кованог новца[145] за Музеј, док Градско поглаварство откупљује од фотографа Ђуре Рокнића другу серију фотографија (укупно пет комада) српске народне ношње у Банату за потребе градског музеја.[146] Рокнић је осим тога по сећању израдио нацрте старих градских мапа из 17. и 18. века (данас у сталној поставци Народног музеја Зрењанин).

У 1935. години, Музеј је добио новог – стручног – старатеља: у питању је био академски сликар Александар Секулић, некадашњи студент минхенске ликовне академије.[147] Његовом намештењу свакако су допринели ангажман у акцији подизања споменика краљу Петру I Карађорђевићу у Великом Бечкереку 1928. године, али и пријатељство са Миланом Петровићем, начелником Просветног одељења

[142] ИАЗ, Ф. 97 ГПП (1919–1941), „Акција Градског начелства Великог Бечкерека за прикупљање експоната за градски музеј", бр. 22472/1933.
[143] Исто.
[144] О промени назива града види: А. Станојловић *нав. дело*, 75–76; Филип Крчмар, „*Клио на мрежи – Клио у мрежи?* Студија интернет-рата Петровград – Зрењанин", *Археон. Часопис Архива Војводине* 2, Нови Сад 2019, 291–332.
[145] ИАЗ, Ф. 97 ГПП (1919–1941), „Захвалница председника општине Великог Бечкерека Душану Радојчевићу за поклон нумизматичкој збирци Музеја", бр. 3235/1935.
[146] ИАЗ, Ф. 97 ГПП (1919–1941), „Понуда Ђуре Рокнића за откуп народне ношње Баната за Градски музеј", бр. 22426/1935; ИАЗ, Ф. 97 ГПП (1919–1941), „Откуп слика од Ђуре Рокнића за Народни музеј друге серије народне ношње у Банату", бр. 15114/1936. Рокнићев атеље се налазио у ранијем атељеу чувеног великобечкеречког фотографа Иштвана Олдала. Данас су у њему смештене просторије Изложбеног салона Историјског архива Зрењанин (прим. аут.).
[147] О Секулићу в. напред одељак о управницима и запосленима Музеја.

Дунавске бановине у Новом Саду. Сасвим извесно уз Петровићеву подршку, Секулић је 4. септембра 1935. године запослен при Градском поглаварству Петровград *у својству кустоса гр. музеја*[148].

Секулићев ангажман временски је био подударан са већ интензивном преписком која се у том тренутку водила о судбини ове установе између Тимотеја Рајића и Димитрија Кириловића, секретара Историјског друштва у Новом Саду. Ово друштво је од Просветног одељења Дунавске бановине добило овлашћења да преговара са општином Петровград и да надгледа цео поступак око оснивања Музеја[149], а осим тога, у ово питање ће се у наредном периоду укључити и Народни музеј у Београду. Ова кореспонденција открива различите концепције и идеје водећих научних кругова у погледу судбине петровградског музеја. У једном допису упућеном председнику градске општине Петровград Милораду Владиву, Рајић је сажео своје виђење праваца развоја и начина уређења градског музеја:

...II. У погледу музеја мисли и намере Дра Кириловића су врло блиске, скоро идентичне са намерама научника у Народном музеју у Београду.

Спровођење ових намера је започело још у зиму 1933. године када је основано МУЗЕЈСКО ДРУШТВО у Новом Саду за Дунавску бановину, које на жалост није приведено у живот, јер му правила нису одобрена.

У међувремену је основан музеј Матице Српске, али је мишљење одлучујућих фактора, да неће музеји један другом бити на сметњи.

Истина Матица Српска жели да њен музеј буде једини у Војводини, да се све у њему концентрише, и да поред њега не треба да постоје други музеји са мањим и ужим делокругом. Међутим ово се не слаже са нашим схватањем, јер ми сматрамо, да треба што више музеја. Познато нам је да се у државним надлештвима ради на изради закона о музејима. Знамо отприлике и које се идеје пропагирају у том закону. Не знамо каква ће бити коначна редакција тог закона, и какве ће се идеје у њему унети на крају крајева.

Научни фактори у Београду су задобивени идејом да у нашем граду буде један музеј / ГРАДСКИ / са територијалном надлежношћу на горњи и средњи Банат. У тај музеј би, поред Београдског народног музеја, улазило све што би се проналазило у средњем и горњем Банату. Он би требао да буде пандан градском музеју у Вршцу, који има већ светски глас, и који баш због тога мора и надаље остати али са територијалном надлежношћу јужног Баната. Наш музеј мора бити пандан томе музеју и имати израза националног. Тиме је много и скоро све речено.

Да би наш музеј могао то постати, треба да град много материјалних средстава даје на уређење и одржавање његово.

Вршачки је у срећнијем положају, јер живи већ многе десетине година, када се са много мање материјалних средства много могло постићи.

Наш музеј мора да у себе прикупи све што се односи на живот нашег народа у овим крајевима. Данас је то тешко са малим и незнатним материјалним средствима набавити. Треба много рескирати. Нарочито сада, када се многе ствари из наших крајева за добре паре набављају и износе из државе. Нама је познато да многи странци купују многе документе о нашим крајевима и износе их из државе. Постоји читава организација трговаца са старинама из наших крајева (!). То је пак могуће због тога, што је већи део старих докумената у рукама људи из наших народних мањина, који исте продају само за скупе паре, и по могућству својим сународницима у иностранству. Ми бисмо требали да врло много рескирамо да бисмо могли сузбити ту конкуренцију. А за то треба много пара. Држава нема и не може да те паре даје, јер је територијална надлежност музеја државних врло пространа, јер се простире на целу државу. Остаје да се побрину за то мањи музеји. Тако стоји ствар са музејем. Молим да се овај

[148] НМЗ, Легат Александра Секулића, III/270, „Уверење".
[149] Љ. Будаћ, *нав. дело*, 136.

извештај узме на знање и по могућству нешто предузме за остварење идеја Г. Кириловића.[150]

Из исте године потиче једна молба Месног школског одбора који се обратио Градском поглаварству молбом *да издејствује код Краљевске банске управе одобрење, да се градски музеј пресели у бившу жупанијску зграду, а да се просторије у којима је сада гр. музеј уступе женској грађанској школи.*[151] Градско поглаварство је било вољно да испуни ову молбу, па је послало допис Краљевској банској управи у Новом Саду да се у бившој згради Жупаније (сада згради Дунавске бановине) ослободи 5–6 просторија за смештај музеја. Изгледа да је Бановина негативно одговорила на овај захтев, јер је остало сачувано писмо у ком се критикује извештај администратора бановинских зграда, уз напомене да у бившој згради Жупаније има доста простора који би се могао искористити за смештај како градског музеја, тако и једног дела архиве.[152]

Нема података о томе како се цела ствар развијала у наредних неколико година, све до изласка из штампе алманаха-споменице *Петровград,* публиковане 1938. године поводом обележавања две деценије од стварања југословенске државе. У овој књизи посебно поглавље је посвећено Градском музеју Петровград, а његов аутор био је Александар Секулић. Након што је врло штуро описао музејску збирку, Секулић је укратко, у свега пар реченица сажео најновију историју Музеја и његово тада актуелно стање: *Нажалост, ова се збирка, у мутним временима која су наступила после слома аустро-мађарске силе, није могла сачувати од љубитеља и „приватних скупљача". У та мутна времена није се могла обратити толика пажња на чување скупљених музејских ствари, које су скупљене великом брижљивошћу и стручним знањем. Светислав Рајић, данашњи бан, за време свог поджупанског уредовања у Торонталско-тамишкој жупанији, дајући велику важност значају музејске збирке, одлучио је да Музеј уступи граду на чување. И тако је Музеј коначно смештен, истина доста разређен и редуциран, али ипак довољан као основа за даљи развитак. Градска управа примила је са захвалношћу тај дар Торонталско-тамишке жупаније, схвативши велики значај музеја за очигледно просвећивање народа и одредила је у своме буџету одговарајућу своту за издржавање и унапређење те тако важне установе. Данас се ова установа развија истина још лаганим корацима, али има наде да ће моћи да преболи своју тешку кризу и да ће се остварити намењена јој замисао, када јој се још и потребне просторије ставе на расположење.*[153]

Наредне вести о покушајима устројавања музеја и библиотеке јављају се почетком 1940. године, када је Просветно одељење Краљевске банске управе Дунавске бановине у Новом Саду предузело конкретне кораке у правцу организовања музеја и решавања на првом месту његовог смештаја. Након усмених упутстава др Милана Петровића, начелника Просветног одељења, те на основу одлуке Управе од 2. и 13. јануара, председник и секретар Историјског друштва у Новом Саду посетили су Петровград 23. и 24. јануара како би *прегледали бановински музеј и зграду у којој би се тај музеј имао сместити кад се уреди.*[154] Након састанка са лицима задуженим за Музеј[155], донет је закључак да Бановина за потребе музеја уступи просторије на првом спрату бановинске, тј. бивше жупанијске зграде и то *свечану дворану и 6–7 соба десно или лево од ње.*[156] Доношење одлуке о одабиру просторија било је препуштено

[150] ИАЗ, Ф. 97 ГПП (1919–1941), „Градски бележник Тима Рајић покреће питање оснивања Градског музеја и библиотеке", бр. 8028/1935.

[151] А. Станојловић, *нав. дело*, 152. Женска грађанска школа се до 1934/5 налазила у згради милосрдних сестара *Де Нотр Дам*, да би 1935/6. прешла у зграду Каролине Месингер (данашња ОШ „Соња Маринковић").

[152] ИАЗ, Ф. 97 ГПП (1919–1941), „Молба месног школског одбора Великог Бечкерека упућена Градском поглаварству за измештање Музеја", бр. 2305/1935.

[153] А. Станојловић, *нав. дело,* 174–175. Оригинални рукопис овог прилога чува се, несигниран, у Легату Александра Секулића у Народном музеју Зрењанин.

[154] АВ, Ф. 392 Историјско друштво у Новом Саду 1861–1941 (1927–1941), бр. 22/1940, 1.

[155] Нажалост, извор који говори о овом састанку не наводи о којим је лицима реч (прим. аут.).

[156] АВ, Ф. 392 Историјско друштво у Новом Саду 1861–1941 (1927–1941), бр. 22/1940, 1. Већ у зависности од позиције соба (лево или десно од свечане сале), из бановинске зграде је требало иселити аграрни или технички одељак за који би биле опредељене одговарајуће просторије у згради Бележничког пензионог фонда.

тадашњем управнику Музеја кнеза Павла у Београду Милану Кашанину, који је накнадно требало да посети Петровград и испита ствар; такође је било предвиђено да Кашанин помогне Историјском друштву приликом израде плана о унутрашњем уређењу Музеја и правилника о његовом раду.[157] Са председником општине Петровград Милорадом Цветковим постигнут је споразум о финансирању, тј. издржавању Музеја: договорено је да Бановина и општина Петровград поделе трошкове на тај начин што би Бановина финансирала плате будућег – трочланог – музејског особља, а општина – материјалне издатке (огрев, осветљење, оправке и сл.) и археолошка ископавања. Музејски персонал је требало да сачињавају: „шеф" – један од наставника или археолога државних чиновника (по могућству из Баната, ког би Бановина, односно Министарство просвете упутило на рад у Музеј); затим, *помоћно лице у својству дневничара* – место које је било изричито резервисано за Александра Секулића, и напослетку – један послужитељ.[158] Најзад, постигнут је и договор о стручном инвентарисању и уређењу Музеја и музејске књижнице. Занимљиво је да је за тај посао Историјско друштво у Новом Саду делегирало Рудолфа Шмита[159], ком је требало да помаже Секулић. Градско веће Петровграда је 26. јануара донело одлуку којом је усвојило све ове закључке и овластило председника општине да поступи у складу са њима.[160] Посао на уређењу Музеја је убрзо отпочео, о чему сведочи један допис Историјског друштва у Новом Саду упућен Српској православној општини у Петровграду средином године, којим моле за одобрење да се у *Банатском музеју* изложи *неколико интересантних икона наших старих мајстора* које су се налазиле у њеном поседу.[161] Међутим, очигледно је да је отварање Музеја ишло другачијим током од оног који је био предвиђен почетком године, јер је у односу на првобитни план у међувремену дошло до одређених измена.

Наиме, у једном писму спомиње се да су *одређене просторије у бившој Жупанијској згради за сређивање музеја*, али да је овај процес преиначен одлуком Димитрија Кириловића.[162] Исти извор наводи да је читав посао око уређења Музеја ишао доста споро, будући да се отезало са прављењем музејског инвентара и исплатом лица ангажованих на том послу.[163] Кустос Александар Секулић, који је од 1935. године обављао ту дужност, отпуштен је из службе 16. марта 1940.[164] након што се у више наврата жалио да му се плата не исплаћује редовно и у целости (чак је забележено да је „гладовао" услед недостатка новца)[165], да би на крају своје отпуштање образложио тиме што се замерио локалним моћницима јер није хтео да занемари место у музеју зарад њихових приватних ангажмана.[166] Пар месеци касније (јул 1940) помиње се да су на згради народне школе поред моста Вука Караџића

[157] АВ, Ф. 392 Историјско друштво у Новом Саду 1861–1941 (1927–1941), бр. 22/1940, 1.

[158] Исто.

[159] Рудолф Шмит је у то време био службеник Државне архиве у Новом Саду, али је непосредно пред рат дао отказ и укључио се у рад Културбунда. Одмах након окупације, мађарска фашистичка власт га је поставила за управника Архива отеравши дотадашњег управника, др Димитрија Кириловића. Постављење је потврдила и усташка власт, будући да се Архив налазио на Петроварадину, тј. на територији НДХ. Шмит је учествовао у пљачки најважнијих докумената Архива коју су извршиле немачке фашистичке власти – грађа је делом пренета у Беч као „ратни плен", а део је Шмит задржао за себе. Након рата је ухваћен и на основу сведочења Васе Стајића (председника Матице српске), Бранка Магарашевића (службеника Архива), Димитрија Кириловића и Фрање Малина (потоњег директора Архива), Покрајинска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини га је прогласила за ратног злочинца. О томе види: „RS 002 F.438 Збирка Рудолфа Шмита", arhivvojvodine.org.rs. Приступљено: 25. новембра 2021.

[160] АВ, Ф. 126 Краљевска банска управа Дунавске бановине 1929–1941, Управно одељење, „Записник I седнице градског већа града Петровграда одржане 26. јануара 1940. год.", бр. 4701/1940, 14–16.

[161] *Историском друштву у Новом Саду поверено је да уреди Банатски музеј Дунавске бановине у Петровграду. Посао око овог уређења већ је отпочео. У том Музеју биће изложене и слике наших старих сликара из Баната. Да би ова галерија слика била што потпунија, Општина града Петровграда ће уступити Музеју неке своје слике које је израдио Константин Данијел, да као својина града буду онде изложене. Како се и наслов налази у поседу неколико интересантних икона наших старих мајстора, част нам је умолити да изволите, под истим условом, да се и те иконе изложе у Банатском музеју* (АВ, Ф. 121 Архив Војводине 1926– , бр. 191/1940).

[162] НМЗ, ЛАС, III/272, 12.3.1940, Александар Секулић-Милану Петровићу.

[163] НМЗ, ЛАС, III/275, 31.3.1940, Александар Секулић-Милану Петровићу.

[164] НМЗ, ЛАС, 27.3.1940, (без сигнатуре), Градски економат. Секулић је постао кустос Музеја 4. септембра 1935, а званично је отпуштен из службе 16. марта 1940. године.

[165] НМЗ, ЛАС, III/275, 31.3.1940, Александар Секулић-Милану Петровићу НМЗ, ЛАС, Градски економат (без сигнатуре).

[166] НМЗ, ЛАС, Посета музеју (без сигнатуре).

(данашњи Мали мост – прим. аут.) започети радови преуређења објекта за *Бановински музеј у Петровграду*. Лимарски радови су уступљени Хенрику Барту, а електричарски предузећу *К. Реже и син*. Оба извођача радова била су из Петровграда, а за њихову исплату Градско поглаварство обезбедило је кредит у износу од 11.700 динара у буџету градског расхода за 1940/41. годину под ставком „Народна просвета – Субвенција за одржавање Музеја"[167]. Другим речима, уместо просторија у Бановинској палати, за смештај музејске збирке опредељене су просторије бивше народне школе у непосредној близини, где ће Музеј започети свој рад под именом *Банатски музеј Дунавске бановине,* и то са новим кустосом: Лазаром Николићем из Ботоша, пасионираним љубитељем старина и археолошких ископавања, који је дотле радио као учитељ. Он је започео рад у Музеју 16. јануара 1941. године.[168] Околности које су пратиле почетак његовог рада нису познате; зна се још таман толико да је био устројен према правилнику, односно статуту чији је аутор био не Милан Кашанин (како је то првобитно било предвиђено), већ његов колега археолог Миодраг Грбић[169]; нажалост, овај несумњиво драгоцени нормативни акт није пронађен у консултованим архивским установама и можда ће тек неко будуће истраживање бити успешније у том погледу. Дотле се може једино констатовати да новоустројеном *Банатском музеју Дунавске бановине* који је након силних мука и договора коначно почео са радом почетком 1941. није било суђено да дуго делује у мирнодопским условима – свега пар месеци по његовом отварању Краљевина Југославија је ушла у Други светски рат.

Музеј за време окупације (1941–1944)

Судбина петровградског музеја током троипогодишње немачке окупације за време Другог светског рата данас је најслабије истражена и најмање позната. У послератној литератури о Зрењанину навођен је податак да је он накратко био отворен за јавност под називом „Музеј банатског округа"[170], али сем тога, више детаља о том периоду није било све до недавног рада Дејана Воргића о музејским сеобама, у ком је делимично дотакнут и рад ове установе у ратном раздобљу.[171]

Краткотрајни Априлски рат, разбијање Краљевине Југославије и немачку окупацију Баната, Музеј Дунавске бановине у Петровграду дочекао је у згради бившег забавишта (народне школе) у Суботићевој улици бр. 3, са Лазаром Николићем као вршиоцем дужности кустоса и послужитељем Радисавом Павловићем.[172] Из сачуване грађе се види да су као повремени сарадници Музеја фигурирали бивши кустос и старатељ музејске збирке Богољуб Алексић и професор Коста Новаковић из Новог Сада.[173]

Музеј током Априлског рата није претрпео никакву штету.[174] Познато је да је постојао план, у предосећају наступајућег рата, да се уметничке слике из Музеја које су биле у власништву Града евакуишу у кутијама израђеним специјално за ту сврху код петровградске фирме *Бенце и син;* градске власти су у ту сврху издвојиле новчана средства у износу од 2.500 динара, а у ту суму су били урачунати и паковање и превоз.[175] Ипак, слике су остале у музејском поседу и један допис Лазара Николића из

[167] ИАЗ, Ф. 97 ГПП (1919–1941), „Решење о преуређењу зграде бивше народне школе у бановински музеј у Петровграду", бр. 20191/1940.
[168] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 531/1953.
[169] Љ. Будаћ, *нав. дело,* 136.
[170] T. Malbaški, *нав. дело*, 409.
[171] Дејан Воргић, „Сеобе збирки Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 86–96.
[172] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба Венцела Палника", бр. 7/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Лазар Николић – Просветном одељењу Начелства округа Банатског. Питање доприноса за осигурање Павловић Радисава", бр. 141/1942.
[173] Д. Воргић, *нав. дело*, 90.
[174] Исто, 91, према: Жарко Вујошевић, „Kunst- und Denkmalschutz у окупираном Београду", *Наслеђе* 4, Београд 2013, 122.
[175] Сачуван је један допис с почетка 1942. године у ком се каже: *На почетку рата у априлу 1941. ова градска управа је поверила фирми Антон Бенце и син да све уметничке слике које се налазе у власништву града стручно запакује са својим материјалом и сачува од евентуалне штете од пожара или ма које друге штете. На тај начин упаковане слике су предате на чување горепоменутој управи. За паковање је*

фебруара 1942. говори о томе да су *сви музејски, уметнички предмети као и архива Музеја до данас потпуно сачувани,* а да се предмети *у одличном стању налазе, као и све збирке.*[176]

У данима, недељама и месецима који су уследили након уласка првих немачких јединица у Петровград (14. април 1941), Банат је *де јуре* остао у саставу окупиране Србије (најпре под влашћу комесарске владе Милана Аћимовића, а потом Владе народног спаса Милана Недића), али је *де факто* био под управом домаћих Немаца (фолксдојчера), односно немачке народносне групе (нем. *Deutsche Volksgruppe*) и Војног заповедника у Србији (нем. *Militärbefehlshaber in Serbien*). Сходно томе, након формирања окупационих органа власти, музејска установа у Петровграду[177] нашла се у надлежности Просветног одељења немачке народносне групе у Банату („Културамт", нем. *Kulturamt*), која је опет била подређена *Одељењу за музеје, старине и уметност при Војном заповедништву Србије* (нем. *Abteilung für Kunst- und Denkmalschutz beim Kommandierenden General und Befehlshaber in Serbien, Verwaltungsstab*), основаном јула 1941. године.[178] Рад Музеја ће за време окупације понајвише зависити од ове две службе.

О плановима немачких окупационих власти у Банату и њиховом односу према музејима сведочи исказ Сепа Јанка, вође немачке народносне групе. У својим мемоарима, објављеним у Штутгарту 1987. године, Јанко се осврнуо на политику немачке народносне групе у погледу изградње музејске мреже на подручју окупираног Баната и, у том контексту, петровградског музеја:

Нарочиту пажњу смо предвидели осигурању, одржавању и изградњи банатских музеја. Основани као локални заводи, они су у недостатку финансијских средстава углавном живели животом успаване лепотице. Тешком муком одржавани од стране неколицине идеалиста, њих је сада требало поставити на сигурне основе и означити им духовне оквире [деловања] *у смислу њихове вредности и значаја. Притом нам никада пред очима није био музеј типа „народног музеја", каквом су тежили ердељски Саси са својим музејом у Брукенталу. Према нашим замислима, банатски музеји је требало да буду добро опремљена и стручно вођена места образовања за све народносне групе, која обухватају реалност целокупног простора* (који спада у њихов делокруг – прим. аут.) *Поред појединачних што је више могуће диверсификованих одељења у постојећим музејским областима, сваки је требало да нагласи дате локалне или регионалне особености.*

Немачка народносна група била је спремна да, као обавезу према домовини, преузме и трајно изнесе бригу за банатске музеје са свим трошковима. Стога је откупила (sic!) *вршачки музеј, за који је понајпре заслужан Феликс Милекер, један од најзначајнијих у Југоисточној Европи, са архивом, библиотеком и депонованим предметима, као и музеј града Бечкерека. Музеји у Панчеву, Белој Цркви (Леонард Бем), Св. Хуберту (Николаус Хес) и Модошу такође су откупљени од Одељења за културу немачке народносне групе и поверени јој на одржавање.* ***Бечкеречки музеј се у јесен 1943. уселио у пространу зграду Завода за домовинска истраживања, где је на узоран начин реорганизован од српског кустоса, учитеља и истраживача Лазара Николића. Откупом вредне збирке праисторијских налаза „Надлачки" из Крстура он је још више обогаћен; а такође и значајним налазима из најранијег металног доба пронађених приликом заједничких ископавања Института за домовинска истраживања, Одељења за заштиту уметности и споменика културе при кабинету шефа Цивилне управе у Београду,***

поменутој фирми исплаћено 2.550 динара уз обавезу да иста има ове слике по жељи града распаковати и пренети на место које јој се назначи.... НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Sicherung der städt. Kunstbilder", бр. 5/1942.

[176] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању архиве", бр. 8/1941.

[177] У литератури се често може пронаћи податак да су фолксдојчери недуго по завођењу окупационе управе „вратили старо име граду" назвавши га (Грос) Бечкерек уместо Петровград. Заправо су оба назива коришћена у службеној преписци и комуникацији, на немачком и на српском језику (о томе види: Филип Крчмар, „*Клио на мрежи – Клио у мрежи? Студија интернет рата Петровград* – Зрењанин", *Археон. Часопис Архива Војводине* 2, Нови Сад 2019, 291–332).

[178] Christina Kott, „Kunstschutz im Zeichen des totalen Krieges. Johann Albrecht von Reiswitz und Wilhelm Unverzagt in Serbien, 1941–1944", *Acta prehistorica et archaeologica* Bd. 49, Berlin 2017, 245.

Института „Аненербе" из Берлина[179], као и домаћих археолога код локалитета Црна Бара у Потисју (после Милекера, учитељ Јохан Сасер и кустос Николић били су најупућенији о праисторијским и историјским налазима у Банату, које је још требало документовати и обезбедити (подв. аут.)[180].

Сачувана архивска грађа углавном потврђује Јанково сведочанство о раду Музеја за време окупације, већ у зависности од године на коју се односи. Велики број сачуваних докумената из 1941. односи се на постављење Венцела Палника за новог послужитеља Музеја и регулисање његовог радног положаја[181], након што је Радисав Павловић услед ратних околности напустио службу и са породицом се преселио у околину родног Пожаревца. Главнину грађе у 1941. чине разни дописи окупационих органа власти са упутствима за организовање и прилагођавање рада новонасталим околностима и новоуспостављеном поретку.[182] Преостали значајнији документи сведоче о томе да је Музеј примао годишњу субвенцију из градске благајне у износу од 15.000 динара, која му је након окупације исплаћивана ретроактивно, по месечним ратама у висини од 1.666,66 динара.[183] Такође, један предмет говори о агилности Лазара Николића у намери да обезбеди једну просторију у згради Подбанског надлештва за смештај слика и других уметничких експоната који су били угрожени од влаге у постојећем музејском *магазину,* тј. депоу.[184]

Из 1942. године потиче доста административне, тј. бирократске грађе[185], а сачувано је и обиље

---

[179] Аненербе (нем. *Ahnenerbe*) је био скраћени назив псеудонаучног института који је у Берлину 1935. године основао истакнути нацистички функционер Хајнрих Химлер са задатком да постави расистичку и нацистичку идеологију на научне основе. Пун назив установе је гласио: *Институт истраживачке заједнице немачког наслеђа предака* (нем. *Institut der Forschungsgemeinschaft Deutsches Ahnenerbe*), а главне области истраживања биле су археологија, историја и антропологија, чијим је бављењем требало, између осталог, доказати супрематију аријевске над осталим расама. За више детаља види: Heder Pringl, *Himlerov veliki plan: Hitlerovi naučnici i Holokaust,* Beograd 2008.

[180] Sepp Janko, *Weg und Ende der deutschen Volksgruppen in Jugoslawien,* Leopold Stocker Verlag, Stuttgart 1987, 111. Остатак Јанковог извештаја о музејима у Банату за време окупације углавном се односи на вршачки музеј и његовог кустоса-управника Феликса Милекера (S. Janko, *нав. дело*, 112).

[181] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба Венцела Палника", бр. 7/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Палник Венцел из Петровграда – постављење", бр. 12/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 14/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Формулар 1–6 (Списак запослених)", бр. 25/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обустава исплате дечјег додатка Палник Венцела", бр. 28/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Наређење о достави извештаја о чиновницима", бр. 17/1942 итд.).

[182] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Упутство за ликвидацију путних рачуна", бр. 17/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Једнократна зимска помоћ бановинских службеника Надлештва помоћника бана за Банат и његових установа", бр. 18/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Прикупљање података о бановинским службеницима Дунавске бановине ради извршења Уредбе о завођењу систематизације места у служби Надлештва помоћника бана за Банат", бр. 19/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одсуство чиновницима који се јаве у добровољачке одреде", бр. 20/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Чиновнички службенички листови", бр. 23/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци за систематизацију места самоуправних службеника", бр. 25/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Национално непоузданих службеника уклањање из јавне службе", бр. 27/1941.

[183] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Исплата субвенција Музеју", бр. 8/1941; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Bittgesuch der Verwaltung des Banater Museum der Donaubanschaft in Gross-Betschkerek wegen Auszahlung der Subvention für das Jahr 1941", бр. 10/1941.

[184] *Зграда у којој се сада налази Бановински музеј* – писао је Николић у новембру 1941. године – *а нарочито дворане – одељења – која служе за магацин скроз су влажна, тако да у њима предмети плесниве, кваре се и пропадају. Музеј располаже оригиналним уљаним сликама уметника светског гласа, које слике представљају велику вредност, а којима прети опасност да од влаге пропадну ако се благовремено не сместе у суву просторију. Молим ц. Наслов да се Музеју додели једно суво, ма и најмање одељење, у згради Подбанског надлештва, где би се сместиле уметничке слике и сав остали драгоцени материјал, који је овде услед велике влаге осуђен на сигурну пропаст...* Просветно одељење Надлештва Подбана за Банат је изашло у сусрет Николићевој молби и уступило Музеју *кухињу поред броја 7 у овој згради. (*НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Бановинском музеју доделити 1 собу за смештај музејског материјала", бр. 29/1941)

[185] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одговорност службеника по Уредби о уклањању национално непоузданих из јавне службе и извиђање њихових кривица", бр. 1/1942, бр. 2/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Увођење пакетског саобраћаја на поштама", бр. 3/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак службеника по рангу и народности", бр. 4/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достављање службеничких листова", бр. 7/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Упутство за давање и коришћење одсуства", бр. 10/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Привремени тромесечни додатак бановинских службеника", бр. 11/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Цензурисање поште", бр. 14/1942, бр. 16/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Цензурисање званичне и приватне поште", бр. 5/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Наредба о рационализацији коришћења хартије", бр. 17/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Упутство за узимање надничара на рад код Надлештва помоћника бана за Банат", бр. 18/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Цензурисање пакета", бр. 19/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Цензура поште", бр. 20/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Публикације које се објављују у Службеним новинама морају се штампати у немачком преводу и у немачком издању Службеног листа српских министарстава", бр. 21/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава службеничких листова", бр. 22/1942; „НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ликвидација

докумената који омогућују да се стекне увид у опште стање и рад Музеја у овом тешком периоду. Наравно, није могло бити ни говора о организовању изложби или отворености за јавност, али је ипак могуће стећи прилично јасну слику у ком се правцу Музеј кретао у то време.

Поред већ цитираног дописа Лазара Николића из фебруара 1942. о стању музејских збирки, из исте године потиче и сведочанство о музејској библиотеци, из ког се види да она броји 724 наслова, да није отворена за јавност и да није оштећена у Априлском рату; о њој се, као стручно лице, бринуо сам Николић.[186] Сачуван је и извештај о евиденцијама музејских предмета које су вођене[187], као и збирни попис, тј. инвентар с краја августа 1942. који је Николић сачинио заједно са професором Ђорђем Орловим из Новог Сада. Из тог документа се види да је Музеј био уређен по одељењима, у којима су предмети били изложени по групама и збиркама; археолошка збирка бројала је 1067 предмета, историјска – 158, збирка оружја – 109, етнографска збирка – 330, збирка црквених предмета – 18, уметничка збирка – 95, нумизматичка – 495, *екзотична збирка* – 217, уз још 54 архивалије[188].

Међутим, Николић се највише ангажовао на вођењу археолошких ископавања у настојањима да обогати музејску археолошку збирку. У пролеће 1942. тражио је дозволу власти да му се одобри слободно кретање по Банату у циљу *сакупљања предмета из народне етнографије, проучавања и заједничке сарадње са осталим музејима или спасавања и преноса музејских објеката који се при копању или орању по Банату нађу.* Том приликом је изразио намеру да обиђе Јашу Томић, Вршац, Белу Цркву, Потпорањ, Сарчу, Орловат, Бечеј и друга места.[189] Отприлике у исто време ступио је у контакт са Луком Надлачким[190] из Српског Крстура, како би за потребе Музеја изложио, а евентуално и откупио његову богату археолошку збирку.[191] Надлачки је изразио спремност да предмете уступи, па чак и да их прода[192] (што ће и учинити наредне, 1943. године[193]). Његово излажење у сусрет довело је до Николићевог службеног пута у Српски Крстур[194] – о чему је он саставио и поднео одговарајући извештај.[195] Из тог документа се види да је испитао збирку Надлачког, која је бројала око 500 разноврсних предмета (орнаментисана керамика, разно оружје и накит од камена итд.) прикупљених на локалитетима „Бајир" и „Камара хумка" између Српског Крстура и Новог Кнежевца. Николић је лично спаковао колекцију и пренео је у Музеј.[196]

рачуна материјалних издатака по буџету Министарства унутрашњих послова за 1942. год.", бр. 1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Укидање цензуре званичне поште", бр. 24/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Систематизација места бановинских (окружних) службеника", бр. 28/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење Министарства финансија о исплати принадлежности државних службеника", бр. 32/1942 итд.

[186] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању библиотеке", бр. 153/1942.

[187] У питању су биле укупно четири инвентарне књиге: у прву су били завођени сви археолошки, нумизматички и уметнички предмети који су чинили својину Музеја – укупно 2561 предмет; у другој је био пописан намештај (85 предмета), у трећој предмети из приватних колекција који су привремено били уступљени Музеју (189), док се у четвртој водио попис-инвентар уметнина у власништву немачке народносне групе које су чуване у Музеју. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању инвентара", бр. 154/1942.

[188] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању Музеја", бр. 163/1942.

[189] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба Лазара Николића за дозволу вишекратног путовања", бр. 25/1942.

[190] Лука Надлачки (1910–1989), је након Другог светског рата постављен за првог руководиоца новоосноване музејске установе у Кикинди. Ту је дужност обављао у периоду од 1947. до 1958. године (Младенко Кумовић, *Музеји у Војводини 1847–1997,* Нови Сад 2001, 187–188). Такође је био оснивач кикиндског Историјског архива. За више детаља о његовој биографији и библиографији види: Драгољуб П. Бадрљица, „Лука Надлачки (Српски Крстур 1910. – Кикинда 1989): прилози за животопис. Делимичан списак радова, превода и прописа", *Attendite. Гласник Историјског архива у Кикинди* 12, Кикинда 2016, 157–167. Пред крај живота, Надлачки је доспео у жижу јавности након изношења контроверзних тврдњи о високом функционеру СКЈ Томи Гранфилу као немачком шпијуну који се инфилтрирао у сам државни врх СФРЈ. О томе види: Gordana Perunović Fijat, „Vizental male varoši", *Republika. Glasilo građanskog samooslobađanja* 174, god. IX, Beograd, 16–30. oktobar 1997; Z. M., „Zločini u ime naroda", *Republika. Glasilo građanskog samooslobađanja* 306–207, god. XV, Beograd, 1–30. april 2003.

[191] Николић је за колекцију Надлачког сазнао од др Миодрага Грбића (1901–1969), угледног археолога и кустоса из Народног музеја у Београду, и испрва му се обратио са молбом да је само изложи, под његовим именом (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Лазар Николић – Луки Надлачком", бр. 26/1942.

[192] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Кустоса Музеја службено путовање у Срп. Крстур", бр. 142/1942.

[193] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изјава Луке Надлачког о продаји збирке археолошких предмета Банатском музеју у Бечкереку", бр. 56/1943.

[194] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука о путовању г. Николић Лазара, кустоса Окружног музеја у циљу проучавања археолошких предмета и евентуалног откупљивања појединих предмета за Окружни музеј", бр. 144/1942.

[195] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о службеном путовању кустоса Музеја у Крстур", бр. 146/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Путни рачун", бр. 149/1942.

Средином јула 1942, Николић је обавестио Просветно одељење при Окружном начелству да ће у наредном периоду руководити археолошким ископавањима на три локалитета у Банату – тзв. Господски сигет у Елемиру, Борђош код Новог Бечеја и Црна Бара код Кикинде; предвидео је да му у овом послу помогну учитељ Јохан Сасер и пензионисани градоначелник, архивар и кустос Богољуб Алексић.[197] Ископавања, за која је буџетом Музеја било намењено 15.000 динара је требало да буду извршена на *научној бази, испитивањем свих слојева, као и свега нађеног, уз фотографисање, скицирање и премеравање земљишта и објеката на терену.*[198] Из сачуване грађе се види да до ових ископавања није дошло, али не због одбијања власти, већ напротив – јер су теренска истраживања Баната ускоро добила нов замајац и то, како ће се испоставити, са највишег места.

Наиме, крајем августа 1942, у Музеју је боравио шеф Одељења за музеје, старине и уметност при Војном заповедништву Србије Јохан Албрехт фон Рајсвиц (1889–1962)[199]. Несвакидашња појава међу нацистичким функционерима у окупаторској управи, Фон Рајсвиц је гајио изузетно велике симпатије и поштовање према Србима (које је познавао још пре рата) и био је једна од ретких личности окупационог режима која је Србима остала у доброј успомени; ово превасходно због улоге коју је одиграо у заштити српског културног наслеђа у више прилика.[200] Као аристократа и традиционални пруски официр старог кова није био Хитлеров присталица, није имао разумевања за немачку окупациону политику у Србији и што је још било важније – није се устезао да то јавно и покаже. А при свему томе је овај пруски „јункер" био страствени заљубљеник у археологију и археолошка ископавања, једнако као и Лазар Николић, који га је дочекао у Музеју у лето 1942. Упознавши Фон Рајсвица са својим налазима насеља код Орловата, показавши му скице, фотографије и археолошки материјал, успео је да га придобије за теренски рад; овај је одмах наредио да се изврши принудно откопавање, те да се средства намењена за ископавања у Елемиру утроше на хитно ископавање код Орловата, где је локалитет био угрожен.[201] Истом приликом, Николићу је дао задатак да изврши мапирање археолошких преисторијских насеља и важних историјских и етнографских места у средњем и северном Банату.[202] Уз овакав налог, са највишег места, Николић се обратио Просветном одељењу Окружног начелства Округа банатског ради одобрења путних трошкова за одласке у Елемир, Бочар, Чоку, Црну Бару, Крстур, Ивош, Мокрин, Арадац, Орловат, Томашевац, Ботош, Банатски Деспотовац и Сарчу.[203] Такође је тражио да се дотичним местима нареди да му изађу у сусрет и пруже сву могућу помоћ. Затражена средства моментално су одобрена[204], а Николић је о обављеном задатку поднео извештај[205] и уредно

[196] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о службеном путовању кустоса Музеја у Крстур", бр. 146/1942.

[197] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Археолошка откопавања за Музеј", бр. 151/1942.

[198] Исто.

[199] Јохан Албрехт фон Рајсвиц (нем. Johann Albrecht Freiherr von Reiswitz, Лугано, 1899. – Минхен, 1962), доктор наука, историчар, балканолог. Школовао се у Берлину и специјализовао за Балкан. Био је одличан познавалац прилика у Југославији, коју је у више наврата посећивао, а према Србима је гајио искрене симпатије. Своје занимање за српски етнички простор капитализовао је 1936. године, када је објавио књигу *Београд–Берлин, Берлин–Београд 1866–1871.* Убрзо по успостављању немачке окупационе управе у Србији, задужен је за старање о споменицима културе, са звањем ратног саветника при Управном штабу за Србију. Ту је остао до јула 1944. када је разрешен дужности. Након рата се настанио у Минхену и радио као предавач на тамошњем универзитету. Објавио је 1954. године студију под називом *Политички развој Југославије између два рата.* Умро је 1962. године. За више детаља о Рајхсвицу и његовом деловању у Србији за време рата види: Christina Kott, „Kunstschutz im Zeichen des totalen Krieges. Johann Albrecht von Reiswitz und Wilhelm Unverzagt in Serbien, 1941–1944", *Acta prehistorica et archaeologica* Bd. 49, Berlin 2017, 245–269. Такође: Aleksandar Bandović, „Muzejski kurs i arheologija tokom II svetskog rata u Beogradu", *Етноантрополошки проблеми 7,* Београд 2012, 629–648).

[200] У својим успоменама академик Дејан Медаковић писао је о Фон Рајхсвицовом спасавању тзв. Винчанске збирке у власништву београдског Филозофског факултета од вандализма немачких војника, као и о спасавању мошти српских светитеља из фрушкогорских манастира (Јаска, Шишатовца и Бешенова) од усташког уништења (види: Дејан Медаковић, *Ефемерис,* II, Београд 1991, passim; Александар Стојановић, „Радослав Грујић о преносу моштију српских светитеља априла 1942. године из НДХ у окупирану Србију", *Токови историје* 1, Београд 2012, 69–86).

[201] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Археолошко откопавање у Орловату", бр. 156/1941.

[202] Исто. Такође види: Нада Бењоцки, *Археолошки локалитети зрењанинског подручја*, Зрењанин 2018, 189.

[203] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Археолошко откопавање у Орловату", бр. 155/1942, бр. 156/1942. Н. Бењоцки, *нав. дело,* 189.

[204] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одобрење археолошких ископавања Лазара Николића и путни рачуни", бр. 159/1942.

[205] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о откопавању у Орловату", бр. 158/1942.

предао све рачуне ради измирења путних трошкова и као доказ да је обавио планирана ископавања.[206] Колико је теренски рад узео маха најбоље сведочи чињеница да му је крајем августа продужена дозвола да може слободно путовати ради истраживања.[207]

У октобру 1942. забележена је друга посета Фон Рајсвица Музеју, овога пута у пратњи блиског сарадника Вилхелма Унферцагта, директора берлинског Музеја за праисторију и рану историју.[208] У питању је била вишедневна радна посета, током које су Николић, Фон Рајсвиц и Унферцагт обишли археолошке локалитете у Арадцу, Елемиру, Новом Бечеју и Орловату; овај обилазак је трајао три дана (од 24. до 26. октобра), за то време је испитано седам праисторијских насеља и једна хумка.[209] Фон Рајсвиц је, према Николићевим речима, био задовољан виђеним и подржао пресељење Музеја у нов простор, предвидевши набавку десет нових изложбених витрина за смештај археолошког материјала.[210] Њихова израда била је поверена локалном столарском мајстору Антону Селграду.[211]

Погрешно би, међутим, било претпоставити да је Николић у свом раду занемаривао остале области. Са подједнаком пријежношћу је настојао да обогати и друге збирке, па је тако Музеју средином 1942. поклоњена једна стара пушка и једна палица са дршком од јеленског рога од председника општине Ботош Ферка Шпилера[212]; са удовицом Аном Лончар Николић је преговарао о откупу једног портрета Павла Симића (Роксанда Никифоровић)[213], са шурјанским протом Душаном Коларовим о иконама и књигама на дрвету које је овај понудио Музеју[214], а пожуривао је исплату годишње субвенције ради откупа уметничких слика Еугена Велдера, академског сликара.[215] Уз све то, настојао је да обезбеди средства потребна за нормално функционисање музејске установе – писаће машине, огрев итд., у чему је имао некад мање, а некад више успеха.[216] Такође је, у намери да заштити потенцијалне археолошке и друге налазе, слао дописе у којима је упознавао општинске, тј. локалне власти са њиховим значајем и, указујући на актуелне прописе о заштити старина, апеловао да се пронађена културна добра заштите и о њима обавести Музеј.[217]

[206] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Обрачун за примљену аконтацију, око откопавања у Орловату", бр. 162/1942.

[207] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Николић Лазару продужити сталну путну дозволу", бр. 166/1942.

[208] Вилхелм Унферцагт (нем. Wilhelm Unverzagt, Визбаден 1892 – Берлин-Шарлотенбург 1971) је био директор Музеја за праисторију и рану историју у Берлину. Школовао се у Бону, Минхену и Берлину. Као младић је учествовао у Првом светском рату у ком је био тешко рањен на Источном фронту, након чега се посветио археологији, често мењајући место службовања. Сарадник берлинског Музеја за праисторију и рану историју, највеће и најзначајније немачке установе те врсте, постао је 1925, а за њеног директора постављен је већ идуће, 1926. године. У то време прилично непознат у археолошким круговима, успео је да изгради каријеру захваљујући бројним археолошким ископавањима које је спроводио и научно-истраживачком раду и издавачкој делатности (покренуо је реномирани часопис *Prähistorische Zeitschrift*). Свој положај и могућности свеобухватних истраживања још више је ојачао чланством у Нацистичкој партији којој је приступио 1937. године. Наставио је да се бави археологијом и по завршетку Другог светског рата, у оквиру Демократске Републике Немачке. Био је изабран за члана Немачке академије наука и уметности (1949), при којој је основао Институт за праисторију и рану историју. Био је један од ретких научних радника Источне Немачке који је без проблема одржавао везе са земљацима у Западној Немачкој. Умро је 1971. године. За више детаља о његовој биографији види: Werner Coblenz, „Wilhelm Unverzagt. In memoriam, 21. 5. 1882–17. 3. 1971", *Prähistorische Zeitschrift* 67, Berlin 1992, S. 1–14; Marion Bertram, „Wilhelm Unverzagt und das Staatliche Museum für Vor- und Frühgeschichte", in: *Das Berliner Museum für Vor und Frühgeschichte. Festschrift zum 175-jährigen Bestehen* (*Acta Praehistorica et Archaeologica* Bd. 36/37), Berlin 2005, 162–192; Timo Saalmann, „Wilhelm Unverzagt und das Staatliche Museum für Vor- und Frühgeschichte Berlin inder NS Zeit", *Das Altertum. Zeitschrift für populäre Archäologie* Bd. 55, Berlin 2010, 89–104; Sebastian Brather, „Wilhelm Unverzagt und das Bild der Slawen", in: Heiko Steuer (Hrsg.), *Eine hervorragend nationale Wissenschaft. Deutsche Prähistoriker zwischen 1900 und 1995*, München 2001, 173–198. Цитирано према: Christina Cottman, *нав. дело,* 250 (нап. 30).

[209] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Службено путовање кустоса Музеја ради археолошког испитивања Баната", бр. 178/1942.

[210] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Набавка 10 нових витрина за окружни музеј", бр. 180/1942.

[211] Исто. Такође види: Д. Воргић, *нав. дело,* 91.

[212] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Шпилер Ф. уручити захвалницу", бр. 36/1942.

[213] Портретисана Роксанда Никифоровић је била *старамајка* Ете Никифоровића, трговишног судије и сенатора Великог Бечкерека и *прамајка* Ане Лончар, која је изразила жељу да се овај портрет нађе у петровградској музејској установи и понудила га Николићу за откуп. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Понуда портрета удовице Ане Лончар", бр. 130/1942.

[214] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Лазар Николић – Српском парохијском звању Шурјан", бр. 181/1942.

[215] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Исплата субвенција Музеју", бр. 191/1942.

[216] Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Набавка писаће машине за Музеј", бр. 150/1942, бр. 169/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Огрев за Музеј", бр. 184/1942.

[217] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преисторијско насеље код Српског Крстура", бр. 133/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавезно пријављивање

Током 1943. године забележено је неколико случајева у којима је Николић настојао да за музејску збирку прибави дела Стевана Алексића. У допису датираном на 18. фебруар и адресираном на Просветно одељење Окружног начелства Округа банатског, јавио је да се у Музеју ради процене налазе две Алексићеве слике, које је овој установи понудила Алексићева снаја, удовица Персида Алексић; у питању су били портрети уметниковог оца Душана на самртном одру и Марије Алексић (такође на самртном одру), за које је тражена сума од 15.000 динара.[218] Николић је, објашњавајући Алексићев значај и место у уметничком свету предлагао да се ове слике безусловно откупе.[219] Месец дана касније, у новом допису, овога пута адресираном на Централни завод за чување старина у Београду, помиње се субвенција у износу од 50.000 динара ради откупа Алексићевих слика, уз напомену да се у том циљу у Музеју већ налазе *један сликарев аутопортрет, две иконе-скице и портрет сликаревог брата, проте Ивана Алексића* (исти документ помиње и набавку слика Александра Секулића, минхенског ђака и бившег кустоса петровградског музеја, преминулог годину дана раније).[220] Одговор Завода у погледу откупа Алексићевих слика остављао је могућност субвенције од стране Министарства просвете и вера, али уз ограду да би њено добијање могло да потраје. Међутим, у јулу исте године Завод је обавестио Музеј да Министарство не може да изађе у сусрет овој молби услед *буџетских немогућности*; уместо тога, сугерисано је да Музеј окупи неколико имућнијих и угледнијих Срба, објасни им Алексићев уметнички и локални значај и затражи да откупе те радове и поклоне их Музеју.[221] Поред тога, на основу сачуване грађе види се да је Николић трагао и за једним Алексићевим недовршеним портретом у Банатском Брестовцу.[222]

Током 1943. године настављена су и археолошка ископавања средњег и северног Баната, започета претходне године. Она су вршена на локалитетима Господски сигет код Елемира[223], Кремењак код Чоке[224], затим, Селиште код Орловата, Трновача код Томашевца, Живанићева доња код Ботоша, цигланâ у Деспотовцу и Сарчи.[225] Вршећи ова ископавања, мапирајући локалитете и попуњавајући специјалну мапу коју му је дао Фон Рајсвиц, Николић је заправо реализовао теренска истраживања која је и сам планирао годину дана раније. Она су достигла свој врхунац у пролеће 1943, када је, крајем априла, на ископавањима на Царској бари код Лукиног Села откривено до тада непознато неолитско налазиште; Николић је на њему сакупио 42 предмета која је пренео у Музеј и очистио[226], а о свом открићу обавестио је Централни завод за чување старина.[227] Археолошка збирка обогаћена поменутим ископавањима још је више увећана откупом збирке Луке Надлачког у августу 1943. године.[228]

археолошких и историјских предмета које неко случајно нађе у земљи или води", бр. 168/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Лазар Николић – Општинској управи Башаид", бр. 177/1942 итд.

[218] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Откуп слика Стевана Алексића", бр. 21/1943.

[219] *Алексић је један од најдаровитијих сликара Баната,* писао је Николић. – *Свршио је сликарску академију у Минхену, највише је радио у атељеу чувеног професора Гизиса, који га је много волео и ценио, те је у његовом атељеу оставио светлу успомену. За време његовог учења у Минхену од 1896. до 1900. за изложене и успеле радове два пута је од професорске колегије одликован писменом похвалом.* Свој захтев за средствима за откуп образложио је следећим речима: *Портрети су од породичног значаја, те их гђа Алексићка једино овом музеју уступа, не жели их приватним лицима продавати. За оба портрета тражи динара 15.000 – Када се узме у обзир данашња висока конјунктура, онда слике нису скупе. Предлажем да се образује комисија и процене ови уметнички предмети, а затим безусловно откупе, јер сам уверен да је њихова уметничка вредност много већа.* НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Откуп слика Стевана Алексића", бр. 21/1943.

[220] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Лазар Николић – Централном заводу за чување старина, Београд", бр. 35/1943.

[221] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Централни завод за чување старина Београд – Банатском окружном музеју Петровград", бр. 59/1943.

[222] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Алексић Стевана недовршен портрет – трагање", бр. 24/1943.

[223] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Николић Лазара извештај о служб. путовању у Елемир", бр. 25/1943.

[224] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Окружни музеј Округа банатског – Просветном одељењу Окружног начелства Округа банатског", бр. 26/1943.

[225] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Николић Лазара извештај о службеном путовању у Орловат, Томашевац, Ботош, Деспотовац и Сарчу", бр. 28/1943.

[226] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Николић Л. кустоса Музеја извештај о археолошком истраживању по Банату", бр. 37/1943. Локалитет је пронађен километар јужно од Лукиног Села, између тзв. „Белог језера" и Бегеја, на самој обали језера. О овом налазишту Николића је обавестио ратар Стеван Гера, чија се њива налазила у непосредној близини. (Н. Бењоцки, *нав. дело*, 151)

[227] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Централни завод за чување старина – Окружном музеју банатског округа", бр. 44/1943. Из одговора Завода којим је Николићев извештај примљен к знању види се да су ископавања вршена и на локалитетима Каменити крст и Мртварош (прим. аут.).

[228] Сачувани купопродајни уговор, датиран на 6. август 1943, заправо представља записник о примопредаји збирке сачињен приликом њеног уступања Музеју претходне године и посебно састављену изјаву Надлачког да продаје у записнику таксативно продате предмете Музеју: *Да сам у овом записнику набројане археолошке предмете продао Банатском музеју у Бечкереку и да сам од Немачке народне групе*

У већ поменутим мемоарима Сепа Јанка наводи се да су Музеј у Бечкереку–Петровграду посетили музејски стручњаци из Аустрије – проф. Фриц Шахермајер[229] из Граца и Курт Вилфонзедер[230] из Беча, али не наводи више детаља о разлозима, околностима нити резултатима ове посете.[231]

Међутим, најзначајнији догађај за Музеј у 1943. години била је његова сеоба у нове просторије у тзв. Јанковићевој кући у Улици Војводе Мишића бр. 2. Овај објекат се претходно налазио у власништву Илке Шулц, Јеврејке која је на самом почетку окупације успела да избегне трагичну судбину својих сународника, али јој је непокретна имовина одузета и њоме је располагала немачка народносна група. До пресељења Музеја је дошло након што је Окружна војна команда („Крајскомандатура", нем. Kreiskommandatur I/823) проценила да зграда у којој се Музеј до тада налазио (Суботићева ул. бр. 3) има војни значај (односно: да ће се користити у војне сврхе), услед чега је наложила градоначелничком звању да најкасније до 14. октобра испразни тај објекат и прибави његове кључеве.[232] Музеј је исељен у року од три дана (11–13. октобар 1943), а кључеви на време предати градоначелничком звању.[233]

У тренутку пресељења збирки, нови дом Музеја налазио се у фази реновирања и адаптације, који је започет још јула месеца, а који ће се пренети и у наредну годину. Биће завршени *марта или априла месеца* и тада се музеј преселио у новооправљену зграду.[234] На овим радовима био је ангажован грађевински предузимач Михаел Матерн[235], чије се име још раније у међуратном периоду помиње у вези са неколицином значајних градитељских објеката модерне архитектуре у Петровграду.[236]

Последња година окупације представља својеврсну „белу мрљу" у историји Музеја. Мало је података остало очувано до последњег тромесечја, у ком је град ослобођен од фашистичког окупатора: документи настали током првих девет месеци могу се избројати скоро на прсте једне руке. Од тога је помена вредан можда једино допис с почетка године, у ком Лука Надлачки на претходни захтев Музеја

Културамту данашњим даном примио на име откупнине двадесет пет хиљада 25,000 – динара својеручним потписом потврђујем. Уједно изјављујем да од данас престајем бити власник археолошких предмета набројаних у овом записнику, а власником постаје Банатски музеј у Бечкереку. У Бечкереку, 6. августа 1943. г. Лука Надлачки. Као сведоци приликом потписивања ове изјаве назначени су кустос Лазар Николић и послужитељ Венцел Палник.

[229] Фриц Шахермајер (нем. Fritz Schachermayr, Линц 1894 – Ајзенштат 1987), историчар, специјалиста за историју античке Грчке. Због нацистичке идеологије коју је настојао да докаже и оправда у својим радовима, сматра се једним од најконтроверзнијих научника Трећег рајха. Радио је као професор на универзитетима у Јени, Хајделбергу и Грацу, заступајући расистичка становишта у својим учењима. Током каријере сакупио је значајну колекцију керамичких налаза из античког периода, махом са простора Медитерана и предње Азије. Наставио је да се бави научно-истраживачким радом и после рата, написавши капиталну биографију Александра Македонског. Био је члан Аустријске академије наука, дописни члан хајделбершке Академије наука, те почасни доктор Универзитета у Атини и Бечу. У својој аутобиографији *Живот између науке и уметности* из 1984. године упадљиво је прећутао своје држање непосредно уочи и током Другог светског рата. Умро је 1987. године.

[230] Курт Вилфонзедер (нем. Kurt Willvonseder, Салцбург 1903 – 1968), истакнути аустријски стручњак за праисторију. Животом је углавном био везан за родни Салцбург и Беч, где се школовао и усавршавао, кратко радећи као професор у Инсбруку. Након Аншлуса Аустрије, приступио је Нацистичкој партији и постао повереник Аненербеа за документовање културних добара из праисторијског периода. Осим у Словачкој, за време рата је документовао и археолошке налазе у окупираној Србији. По завршетку рата је због чланства у Нацистичкој партији отпуштен из државне службе и забрањено му је држање наставе. Након вишеструких молби, ова одлука је преиначена, Вилфонзедер је помилован и омогућено му је поновно држање наставе на факултету. Од 1954. је обављао дужности управника музеја „Карл Август" у Салцбургу. Умро је 1968. године.

[231] S. Janko, *нав. дело,* 112.

[232] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Uebersiedlung des Museums auf Anordnung der Kreiskommandatur I/823 [Пресељење Музеја по налогу Окружне војне команде I-823]", бр. 64/1943. Такође види: Дејан Воргић, „Сеобе збирки Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 91; Aleksandar Radlovački, „Stara biblioteka", у: Tibor Boljoš (prir.), *Bilo nekad: Zrenjanin, Veliki Bečkerek, Petrovgrad,* Zrenjanin 2018, 15.

[233] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Uebersiedlung des Museums auf Anordnung der Kreiskommandatur I/823 [Пресељење Музеја по налогу Окружне војне команде I-823]", бр. 64/1943; Д. Воргић, *нав. дело,* 91; A. Radlovački, *нав. дело,* 15.

[234] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о музејској згради", бр. 104/1947.

[235] Исто.

[236] О томе види: Бојан Којичић, „Јосиф Вајтершан, градитељ модерних вила у предратном Зрењанину (Петровграду)", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* 33, Нови Сад 2019, 90, 99 (нап. 24); Весна Каравида, „Три међуратна објекта панчевачких инжењера Зорана и Боривоја Томића у Зрењанину", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* 33, Нови Сад 2019, 103, 106, 107.

доставља тражене описе археолошких налазишта у својој области.[237] Отприлике у исто време, у грађи Музеја се последњи пут јавља и ревносни послужитељ Венцел Палник, ком се након тога губи траг.[238] На основу извора из каснијих година, познато је да су у првом тромесечју године завршени реновирање и адаптација музејске зграде, у оквиру којих је кров поправљен, фасада умивена, а унутрашњост преуређена како би задовољила основне потребе Музеја.[239] Ово би, отприлике, били најзначајнији подаци из прве половине 1944. године. Рат и окупација су се неумитно ближили крају и ослобођење је било на видику.

Вероватно предосећајући такав развој ситуације, Лазар Николић је мудро и на време успео да склони музејску збирку и на тај начин је спаси од пропадања, пљачке и развлачења. Под недовољно разјашњеним околностима, пошло му је за руком да музејске експонате пресели на своје породично имање у родном Ботошу[240], где су остали до пролећа 1945. године када је рат већ био завршен. Тиме је учинио невероватан подвиг у заштити културног блага које би нестало нетрагом у вихору и ломовима који обично прате завршнице ратних сукоба.

Посматрајући рад Музеја у окупационом периоду, може се закључити да је ова установа деловала у складу са својим могућностима, бавећи се претежно археолошким ископавањима, уз надзор и старатељство Централног завода за чување старина при Заповедништву за окупирану Србију, те да је, с обзиром на дате околности, много учињено на очувању и богаћењу музејских збирки. Кључну улогу у томе је одиграо кустос Лазар Николић, који не само да је успео да током рата обогати археолошку, уметничку и етнолошку збирку, већ и да их спаси од пропадања на крају рата и тиме омогући консолидацију и бржу обнову рада ове установе у новим, мирнодопским условима, у којима ће наставити да игра веома запажену улогу. Живот *успаване лепотице* којим је петровградски музеј дотле живео био је завршен – ослобођењем 1944. за ову установу је наступало ново доба у ком ће она коначно заживети и продисати пуним плућима.

[237] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Надлачки Лука да достави опис заштићених преисториских насеља у његовом рајону", бр. 2/1944.
[238] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Палник В. Венцел – Старешински извештај за оцењивање службеника", бр. 4/1944.
[239] Д. Воргић, „Сеобе збирки Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 91.
[240] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Анкета о музејима", бр. 146/1956.

Торонталски велики жупан Лајош Делиманић
(У публикацији: Borovszky Samu,
Torontál vármegye, Budapest, 1912)

Торонталски поджупан Агоштон Јанко
(У публикацији: Borovszky Samu,
Torontál vármegye, Budapest, 1912)

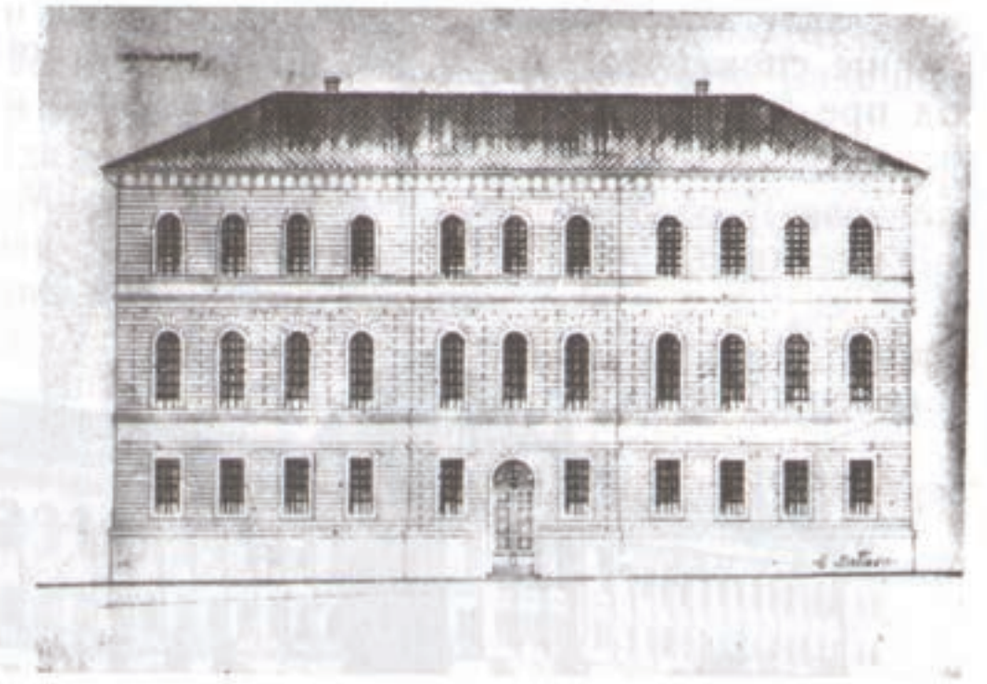

Затвор „Мункач”, скица. Израдио: М. Матерн
(У публикацији: Александар Станојловић (ур.),
Петровград, Петровград 1938)

Жупанијска палата у Великом Бечкереку
(Приватна колекција г. Душана Јуванина)

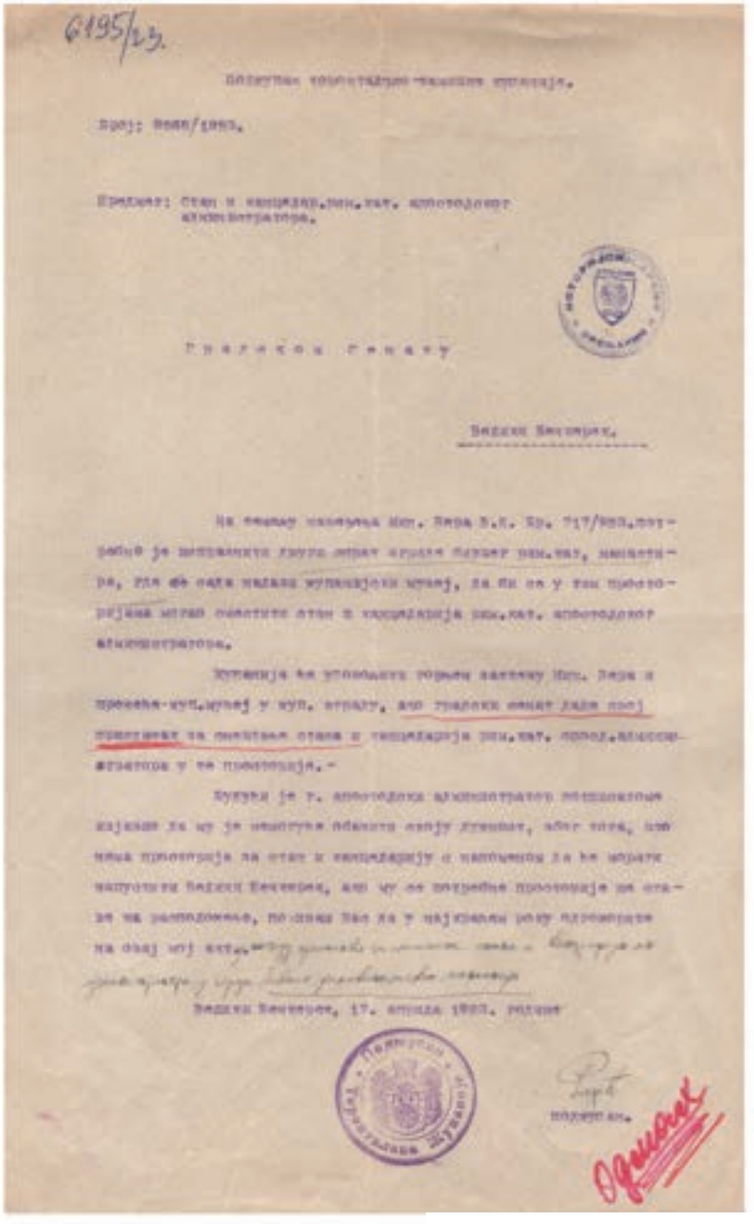

6195/23.

Подкупан хоронтадско-тамишке купаније.

Број: [illegible]/1923.

Предмет: Стан и канцелар. рим. кат. апостолског администратора.

Градском Сенату

Ведици Бечкерек.

На основу наверења Мин. Вера В.К. Бр. 717/[illegible] потребно је исправити други спрат [illegible] рим. кат. манастира, где се сада налази купанијски музеј, да би се у тим просторијама могао сместити стан и канцеларија рим. кат. апостолског администратора.

Купанија ће уповољити горњем захтеву Мин. Вера и промеће куп. музеј у куп. вграду, ако градски сенат даде свој пристанак за смештање стана и канцеларија рим. кат. апост. администратора у те просторије.-

Будући је г. апостолски администратор [illegible] изјавио да му је немогуће обавити своју душевну, због тога, што нема просторија за стан и канцеларију с напоменом да ће морати напустити Ведици Бечкерек, ако му се потребне просторије не ставе на расположење, позивам Вас да у најкраћем року одговорите на овај мој акт.-

Ведици Бечкерек, 17. априла 1923. године

Подкупан.

ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941,
„Стан и канцеларије рим. кат. апостолског администратора”

Пијаристички самостан при великобечкеречкој гимназији
(ИАЗ, Ф. 45 Збирка фотографија 1890–2003)

Великобечкеречка касина (ИАЗ, Ф. 45 Збирка фотографија 1890–2003)

Зграда некадашњег градског забавишта, касније Музеја и Библиотеке
(Приватна колекција г. Душана Јуванина)

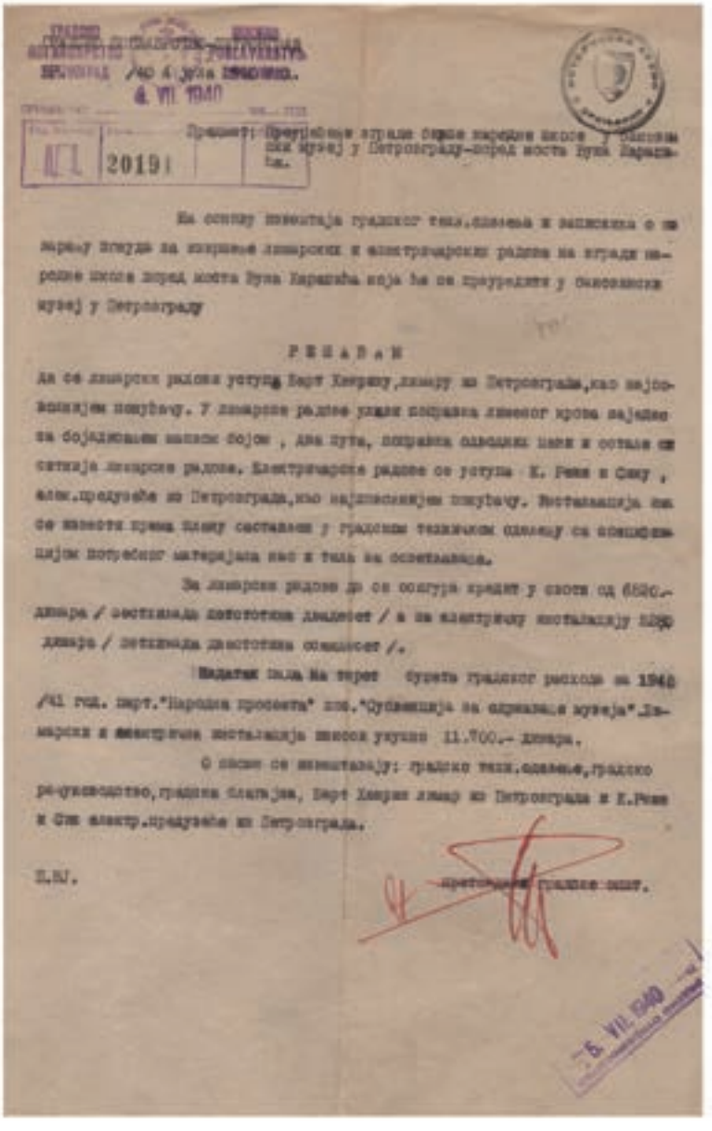

Решење о преуређењу зграде бивше народне школе у Бановински музеј у Петровграду
(ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941)

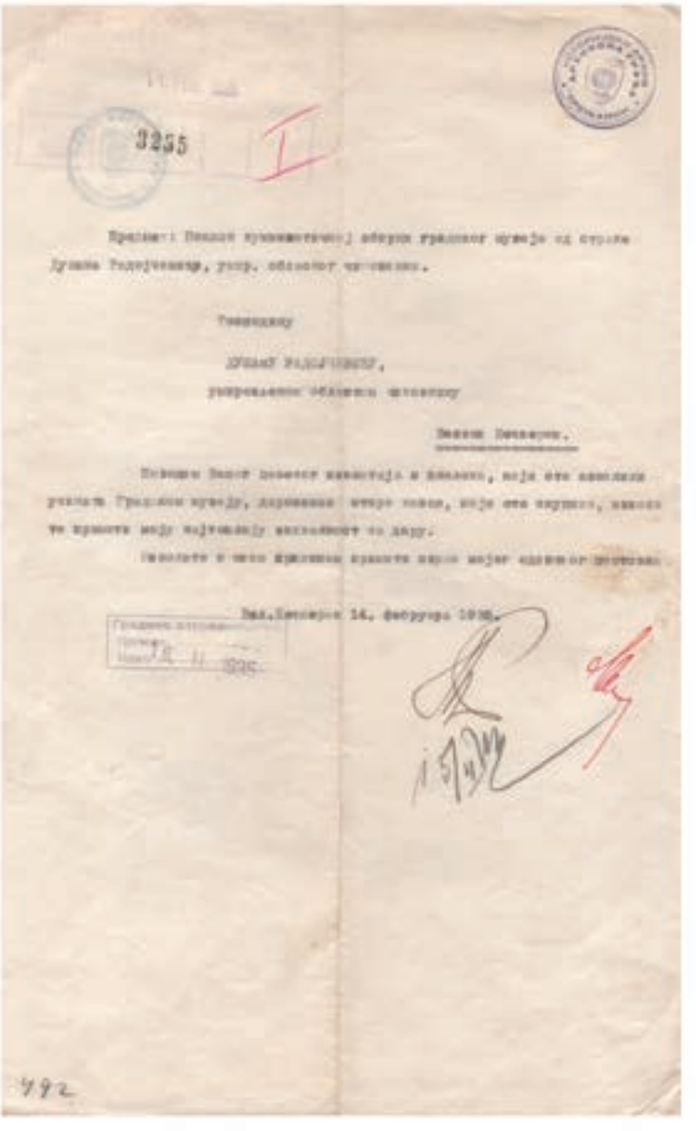

Поклон нумизматичке збирке Градском музеју
(ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941)

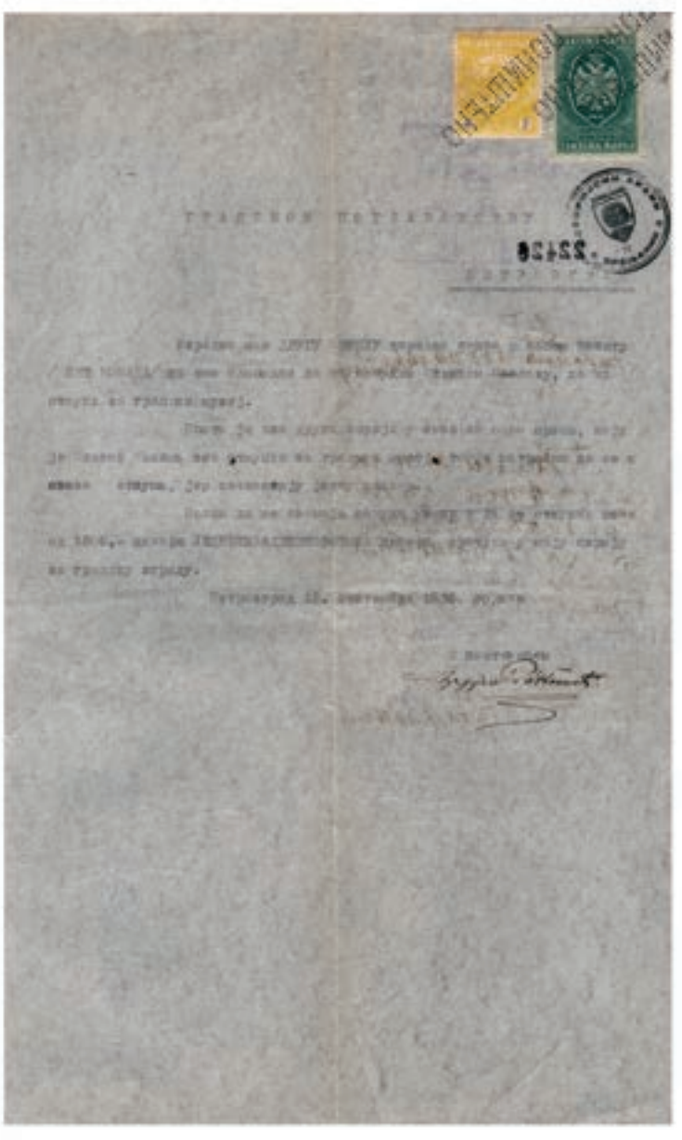

Откуп серије фотографија народне ношње од Ђуре Рокнића за потребе Градског музеја
(ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941)

Детаљ из збирке старог Музеја
(ИАЗ, Ф. 45 Збирка фотографија 1890–2003)

Детаљ из збирке старог музеја
(ИАЗ, Ф. 45 Збирка фотографија 1890–2003)

Ткаља српског платна на разбоју. Фото: Ђ. Рокнић
(ИАЗ, Ф. 45 Збирка фотографија 1890–2003)

У кући Ђорђа Јанковића (1944–1964)

Прве године у слободи (1944–1947)

Другог октобра 1944. град Петровград је ослобођен од фашистичког окупатора, након што су у њега ушле јединице Црвене армије. Био је то крај троипогодишње владавине терора и страха, која се сматра једним од најмрачнијих поглавља у историји града.

Иако је ослобођење 1944. за протеклих седамдесет и више година детаљно претресано и обрађивано у завичајној историографији[241], а култура сећања на овај догађај брижљиво и доследно негована у послератном јавном дискурсу све до деведесетих година прошлог века[242], чини се да је судбина локалног културног наслеђа – музејског, архивског, библиотечког и другог – неправедно измакла видокругу зрењанинских историчара, који су се задовољавали тиме да у послератном периоду, пишући „нову" историју, започну историјат локалних установа културе од првих послератних година, уз тек летимичан осврт на збивања пре Другог светског рата и недоречен приказ њиховог оснивања, без дубљег залажења у детаље. Притом, иако је сачувана грађа за 1944. и 1945. годину у музејској архиви веома оскудна, оно што је опстало до данашњих дана је од велике драгоцености, при чему још може бити допуњено изворима који су настајали у потоњим годинама или онима који потичу из других установа културе.

Након што је град ослобођен од окупатора, нове народноослободилачке власти биле су суочене са тешким проблемима. Опште стање у граду које је затечено 2. октобра било је тешко нормализовати, посебно у погледу исхране становништва, са близином фронта у рату који је још трајао, затрованим међунационалним односима, несташицом животних намирница и других залиха, пољопривредом која је стагнирала, великим штетама у индустријској производњи и мањку стручних кадрова у привреди и ван ње.[243] Основни задаци нових послератних власти[244] састојали су се у раду на оживљавању целокупне привреде, решавању тешког стамбеног питања у граду те одговарању на читав низ социјалних изазова и давања помоћи угроженим лицима, породицама жртава фашистичког терора и породицама чији су се чланови налазили у Југословенској армији, као и исплаћивању пензија и инвалиднина.[245] У таквим условима, било је тешко радити на очувању и заштити музејских збирки, библиотечке и архивске грађе, али је врло брзо по ослобођењу покушана обнова културног живота и спасавања културно-историјског наслеђа.

---

[241] О томе види: Т. Malbaški, *нав. дело*; Ђорђе Момчиловић, *Зрењанинске ватре. Зрењанин у рату и револуцији,* Зрењанин 1987.

[242] Као парадигма постепеног падања у заборав ослобођења града у Другом светском рату може да послужи пример некадашње *Награде ослобођења Зрењанина* која је установљена 1963. године и која је временом сасвим изгубила своја антифашистичка обележја. О томе види: Филип Крчмар, *Награда ослобођења Зрењанина (1963–1993) и Награда града Зрењанина (1994–2020),* Зрењанин 2021. Такође, почетком деведесетих година прошлог века јавио се тренд постепеног напуштања и одрицања од традиција Народноослободилачке борбе, чији су појавни облици присутни и дан-данас. Види: Филип Крчмар, „*Клио на мрежи – Клио у мрежи?* Студија интернет-рата Петровград–Зрењанин", *Археон. Годишњак Архива Војводине* 2, Нови Сад 2019, 291–332.

[243] Vladimir Milojević, *Od Narodnooslobodilačkog odbora do Skupštine opštine Zrenjanin. Hronološki pregled organizacije i rada u vremenu od oktobra 1944. do oktobra 1969. godine,* Zrenjanin 1969, 16–17.

[244] У граду је већ 3. октобра одржана конститутивна седница Народноослободилачког одбора Петровграда, који је управљао градом у наредном периоду. За његовог председника био је изабран др Ђорђе Маринковић, отац народног хероја Соње Маринковић. За више детаља види: Ђ. Момчиловић, *Зрењанинске ватре. Зрењанин у рату и револуцији,* Зрењанин 1987, 771–773; Т. Malbaški (ur.), *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966, 196; V. Milojević, *Od Narodnooslobodilačkog odbora do Skupštine opštine Zrenjanin. Hronološki pregled organizacije i rada u vremenu od oktobra 1944. do oktobra 1969. godine,* Zrenjanin 1969, 9–11.

[245] V. Milojević, *нав. дело*, 17.

Решавање ових питања у ослобођеном Петровграду постављено је на дневни ред средином октобра 1944, када је Одлуком Војне области за Банат, зграда Музеја у Улици Војводе Мишића 2 постала сабирница књига и музејских предмета, а ради оснивања градске библиотеке и обнављања и проширивања градског музеја.[246] Занимљиво је да је ова одлука донета на исти датум када је 42 године раније Јанош Хегедиш покренуо иницијативу за оснивање Музеја Торонталске жупаније – 17. октобра.

Зграда у којој се Музеј дотле налазио третирана је као напуштено фашистичко имање.[247] Ову једноспратницу је 1854. године саградио угледни великобечкеречки трговац Ђорђе Јанковић (1807–1861), градски одборник и истакнути учесник српског народног покрета 1848/49.[248] Под његовим ће именом она и остати највише упамћена, иако је након његове смрти у више наврата мењала власнике. У њеном приземљу су се налазили разни дућани и локали других намена, а једно време током 19. века у њој је било седиште *Банатске српске задруге за штедњу и предујам.*[249] На самом почетку немачке окупације, њена власница била је Јеврејка Илона Шулц (рођ. Кауфман), којој су окупационе власти конфисковале зграду и у њу сместиле Музеј. Након прогона фашиста, овим објектом је располагала Управа државних народних добара, касније Секција државних стамбених зграда, која га је ставила на располагање Народноослободилачком одбору за потребе *сабирнице,* односно *сабирног центра у ком су се прикупљали и чували разни предмети од историјске и уметничке вредности и значаја (...) који се материјал налазио у појединим напуштеним кућама и становима одбеглих Немаца, као и у разним немачким културним, привредним и политичким установама и друштвима (Културбунд, Немачка народносна група у Банату итд.).*[250] Судским решењем од 1. августа 1946, ова зграда је враћена предратној власници Илки Шулц, која је успела да избегне трагичну судбину Јевреја у Холокаусту; након рата, она је живела најпре у Панчеву, да би се нешто касније, задржавши југословенско држављанство, настанила прво у Аустрији, а затим у Сједињеним Америчким Државама.[251] Народноослободилачки одбор Петровград (касније Народни одбор Зрењанин) је преко њених правних заступника у Панчеву (Аладар Дебрецени)[252] и доцније у Београду (Аврам Меворах)[253] решио питање имовинско-правних односа тако да Музеј не трпи никакву штету и преузео је на себе исплаћивање кирије: са Шулцовом ће 1947. бити склопљен петогодишњи уговор о закупу[254], који ће доцније бити продужаван, све док се Музеј не буде из ове зграде иселио.

Прикупљање предмета и прве изложбе

Од тренутка када је донета одлука о претварању Јанковићеве куће у сабирницу па до краја месеца октобра, у ову зграду је за две недеље пренето 40 кола књига из разних напуштених станова и читаоница.[255] Од музејских предмета и „естетских вредности" у истом периоду сабрано је 106 комада разних уљаних радова, 4 акварела, 1 графички рад, 6 гобелена, 12 радова у боји на свили, 5 силуета (?) и 9 разних ситнијих музејских предмета.[256]

---

[246] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Лазар Николић – Команди места, Привредном референту", бр. 22/1944. Ова одлука садржана је и цитирана касније на више места, тј у више сачуваних аката. Види такође: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „ Градска библиотека и музеј НОО Града Петровграда – Одељку за трговину, инд. и занатство", бр. 22 и 24/1945 (препис Одлуке Војне области за Банат бр. 286 од 16. новембра 1944).

[247] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о музејској згради", бр. 104/1947.

[248] Филип Крчмар – Александар Радловачки, *Отишло нетрагом. Изгубљено градитељско наслеђе Зрењанина,* Зрењанин 2015, 8.

[249] Исто.

[250] Dr Pavle Zubković, „Biblioteke i bibliotekarstvo u Zrenjaninu. Istorijat gradske biblioteke i čitaonice u Zrenjaninu od njenog osnivanja do danas", Zrenjanin 1950, 1.

[251] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Упитник за кадровске картоне и картоне установа", бр. 309/1956.

[252] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о музејској згради", бр. 104/1947.

[253] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Откуп зграде Музеја", бр. 405/1956.

[254] Уговор је важио од 1. јануара 1947. до 31. децембра 1951. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор за закуп зграде у Улици Војводе Мишића бр. 2 за потребе Градског музеја", бр. 259/1947.

[255] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месном народно-ослободилачком одбору Петровград", бб/1944 (5. новембар 1944).

[256] Исто.

Током новембра 1944, у сабирницу је пренето укупно 29 кола са нешто више од 10.000 разних књига и нешто намештаја и покућства из напуштених домаћинстава, а 13. новембра је оформљен и почео да ради посебан тим чији је задатак био да ове допремљене књиге среди и разврста. У састав ове „Комисије" ушли су наставници локалних средњих школа, учени људи и представници предратне интелигенције који су преживели рат. Међу њима су били: Жива Коларов, Василије Путник, Милош Гориншек, Александар Станојловић, Јан Шедиви, Емил Пајдак и Невена Секулић.[257] Они ће ускоро добити појачање, а радили су под надзором и руководством студента технике Слободана Стефановића, који је непосредно пре ослобођења обављао дужности музејског послужитеља, да би након 2. октобра 1944. био именован за *повереника градског Народно-ослободилачког одбора за стварање градске библиотеке Петровград;* у том својству, он је одговарао, односно полагао рачуне Милошу Кекезу, поверенику за стварање градских библиотека при Просветном одељењу Војне управе за Банат.[258] Имајући у виду да је у том тренутку примарни задатак сабирнице био да сакупља књиге које су пристизале у великом броју, не чуди податак што је у једном документу из каснијих година Стефановић наведен као руководилац Музеја, иако то заиста није био[259] (занимљиво је да исти извор наводи Лазара Николића као бившег кустоса, али ће и он у наредном периоду бити итекако ангажован у раду на прикупљању и сређивању књига и предмета за Музеј).

Када је реч о музејским предметима, током новембра 1944. у Музеј је ушло *73 уљаних радова на платну, 2 уљана рада на дасци, 4 рада у боји на свили, 1 рад са тушем, 5 радова са кредом у боји, 2 графичка рада, 1 гоблен, 2 бакрореза, 1 пластички рад у гипсу, 2 јапанске вазе, 1 сандук у дуборезу и 12 комада римских археолошких фрагмената.*[260] Осим тога, у сабирницу је пренето и нешто нумизматичког и филателистичког материјала, за који је постављен и специјални повереник – др Павле Зубковић.[261] Њему су у том послу помагали Слободан Стефановић и Радослава Бољац.[262]

Пар дана након почетка рада Комисије која је разврставала прикупљене књиге и предмете за Музеј, на иницијативу Живе Коларова, предратног директора петровградске Трговачке академије, код Команде места је требован печат и штамбиљ са натписом *Градска библиотека и музеј Петровград.*[263] Тиме је само потврђено институционално јединство музеја и библиотеке какво је било присутно још од првих идеја о оснивању ових установа пре Првог светског рата, а затим и касније, у међуратном периоду. Њихова интегрисаност[264], која је свакако била диктирана потребом за рационализацијом, односно уштедом простора и ресурса у тешком периоду непосредно по завршетку рата, биће актуелна све до јануара 1946, када ће се библиотека одвојити и кренути својим одвојеним путем, али ће обе установе остати упућене на сарадњу са оном другом.[265]

---

[257] Књиге су, након подробних разговора и договора свих учесника у њиховом сређивању, разврставане у укупно 7 група: 1) Литература; 2) Друштвене науке; 3) Техничке науке; 4) Уметност; 5) Периодика; 6) Пропаганда и 7) Шкарт (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник", бб/1944 (11. новембар); НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градска библиотека и музеј Петровград – Поверенику за просвету за Банат, Петровград", бр. 30/1944).

[258] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Повереник за стварање градских библиотека при Просветном одељењу Војне управе за Банат – Другу Стефановић Слободану, поверенику Градске Н. О. О. за стварање Градске библиотеке Петровград", бб/1944 (9. новембар). Стефановић се такође помиње и као *повереник градског Н. О. О. за сабирање књига из напуштених фашистичких кућа* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник", бб/1944 (10. новембар).

[259] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење Музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949; P. Zubković, *нав. дело,* 1.

[260] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „ Месечни извештај Повереника за Градску библиотеку и музеј за новембар 1944", бр. 30/1944.

[261] Исто.

[262] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градска библиотека и музеј – Месном народноослободилачком одбору Петровград", бр. 28/1944.

[263] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Требовање", бр. 22/1944.

[264] Библиотека је била смештена на фронталном делу првог спрата Јанковићеве куће, док су у осталим просторијама били размештени музејски предмети (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градска библиотека и музеј Народноослободилачког одбора града Петровграда – Месном народноослободилачком одбору Петровград", бр. 27/1944.

[265] Раздвајање Музеја и Библиотеке и решавање њиховог правног статуса као засебних установа реализовано је у јануару 1946. (P. Zubković, *нав. дело*, 2), а заједнички печат је остао у употреби до марта–априла те године (прим. аут.).

Испреплетеност историје Музеја и Библиотеке у првим послератним годинама била је на особит начин изражена и у титули Милоша Кекеза (1912–1978), бившег адвоката и повереника за стварање градских библиотека при Просветном одељењу Војне управе за Банат, који је почетком децембра 1944. именован за *референта за музеј и библиотеку* (подв. аут.).[266] Он је заменио Стефановића, и данас се сматра првим истинским управником Музеја у његовој историји.

У периоду од 26. новембра до 5. децембра 1944, у сабирницу је ушло 4 кола књига и 11 комада уљаних слика на платну, 1 бакрорез и 1 сандук у дуборезу.[267] Од посебне важности је било и то да је извршена и прва оцена и процена слика које су ушле у сабирницу од ослобођења; њих су проценили Лазар Николић и академски сликар Васа Поморишац, који се задржао у Петровграду почетком децембра на свом путу за Београд.[268] Поморишчев дводневни боравак у Петровграду сасвим извесно ће утицати на његово потоње запослење у овдашњем музеју, које је уследило неколико месеци касније.

До тог тренутка међутим, посао на прикупљању, идентификовању, разврставању и сређивању књига и предмета за Музеј је текао и даље. Др Павле Зубковић[269], који је осим на књигама радио и на процени филателистичког материјала, касније је забележио: *Руководилац ових послова био је Милош Кекез у својству референта за Музеј и Библиотеку. Његови сарадници били су Слободан Стефановић, студент технике, Лаза Николић, бивши кустос Музеја*, *Коларов Жива, бивши директор Трговачке академије, Васа Путник, Јан Шедиви, Милош Гориншек, Анђа Попов, Мирослав Пајдак и Никола Удицки, професори и наставници овдашњих средњих школа. Александар Станојловић, бивши секретар трг. Коморе и Др. Павле Зубковић, бивши председник Банатског сирочадског стола, који су долазили стално и добровољно све до организовања Градске библиотеке као самосталне установе. Осим именованих, тада је сарађивао и мањи број учитеља и учитељица као и ђака и студената са најбољом жељом и вољом да помогну да би се сређивање што пре завршило.*[270]

За сам крај 1944. године сачувани су недељни извештаји о количини књига које су ушле у сабирницу, али и о музејским предметима. Тако је од 5. до 12. децембра прикупљено 9 кола са око 6000 књига, уз 33 комада уљаних слика на платну, 2 слике на дасци, 6 радова на свили, 1 акварел, 1 бакрорез, 2 веће фотографије у боји и 1 гоблен;[271] у току наредне недеље (12–19. децембар), поред 3500 књига, у сабирници се нашла 1 уљана слика, 8 старинских пушака, 11 кубура, 2 пиштоља, 4 стара сата, 1 декоративан емајлиран предмет, 12 комплетних костима народне ношње, 1 фес, 1 либада, 2 капе, 2 прслука, 1 кецеља, 1 марама, 4 кошуље са латом и 5 пари рукава са златом; осим тога, започети су и радови на адаптирању зграде, који су убрзо и застали.[272] Од 19. до 26. децембра пренето је 4500 књига, извршен први подробнији преглед и процена филателистичке збирке и започет курс руског језика.[273]

Сабирање књига, музејских предмета и естетских вредности настављено је и у новој, 1945. години, али је у Јанковићеву кућу улазило далеко више књига него музејских предмета: током прве три недеље јануара забележен је пренос свега четири уљане слике и једног рада са тушем.[274] Упркос томе, јануар 1945. био је значајан за даљи развој Музеја јер је управо у то време одлуком Војне команде за Банат у Петровград дошао сликар Васа Поморишац, који ће у наредном периоду постати *централна личност*

[266] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење Музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949.
[267] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градска библиотека и музеј – Месном народноослободилачком одбору Петровград", бр. 28/1944.
[268] Исто.
[269] Др Павле Зубковић (Будимпешта 1888–Зрењанин 1973), правник, председник Сирочадског стола у Великом Бечкереку, први послератни управник Градске библиотеке (као самосталне установе) и Државног историјског архива у Зрењанину. За опширнију Зубковићеву биографију види: Филип Крчмар, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017, 438–439).
[270] P. Zubković, *нав. дело*, 1.
[271] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градска библиотека и музеј – Месном народноослободилачком одбору Петровград", бр. 32/1944.
[272] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градска библиотека и музеј – Месном Народноослободилачком одбору Петровград", бр. 35/1944.
[273] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градска библиотека и музеј – Месном Народноослободилачком одбору Петровград", бр. 87/1944.
[274] Поређења ради, за то време је прикупљено преко 6000 књига и пописано 3000. Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Повереник за Градску сабирницу књига, музејских предмета и естетских вредности – Месном народноослободилачком одбору Петровград", бр. 3/1945; бр. 6/1945; бр. 8/1945.

овдашњег културног и уметничког живота.[275] Поморишац је још раније боравио у граду (новембар 1944) како би помогао приликом процене слика и уметнина, али и да би асистирао сликару и председнику овдашњег Агитпропа Стојану Трумићу у изради програма *Течаја за декоративну и графичку уметност*. Ангажовао се на рестаурацији слика и другим пословима који ће на крају резултирати реализацијом сталне музејске поставке и организовањем првих изложби на подручју Војводине у послератном периоду.[276] Радни однос је засновао 1. априла 1945. године – на месту чиновника и рестауратора.[277] Месец дана касније, ова установа је постала први музеј у Војводини који је отворио своја врата јавности – 7. маја.[278] Период који је уследио означио је прекретницу у историји петровградског музеја. Захваљујући Поморишчевој, али и агилности и везама референта за библиотеку и музеј Милоша Кекеза, крајем јуна постављена је прва уметничка изложба на којој је своје радове представио управо Стојан Трумић, Поморишчев пријатељ.[279] Била је то прва у низу изложби које ће уследити током 1945: већ наредног месеца (у периоду од 15. до 30. јула) одржана је изложба радова полазника сликарског курса који су у просторијама Музеја претходно током марта месеца држали Трумић и Поморишац[280], да би у септембру Поморишац и Кекез организовали колективну изложбу живих војвођанских сликара, на челу са ветеранима Урошем Предићем и Пајом Јовановићем.[281] Највећи део сачуване грађе за 1945. годину у музејској регистратури односи се управо на припрему ове изложбе или њене пратеће активности.[282]

Крајем године дошло је до смене на челу Музеја и Библиотеке, када је Милоша Кекеза сменио Бранислав Ђурђев, академик и истакнути оријенталиста. На основу сачуване грађе, види се да примопредаја дужности није ишла глатко – по свему судећи због потезања питања одговорности за нестанак одређеног броја музејских предмета.[283] Ђурђев се недуго након преузимања дужности код Народноослободилачког одбора Петровграда жалио на неуредно вођење благајничких књига и друге документације коју је затекао у Музеју.[284] Било како било, Кекез је отишао из Музеја, а недуго након њега установу је напустио и Васа Поморишац.[285] Ни сам Ђурђев се није дуго задржао на челу Музеја,

---

[275] Дејан Воргић, „Почеци изложбених активности Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин (1945–1950)", *Гласник музеја Баната* 17, Панчево 2019, 50.

[276] Исто, 50. За више детаља о Поморишцу види: Оливера Скоко – Ивана Арађан, *Васа Поморишац – од традиције до модерне,* Зрењанин 2018.

[277] Д. Воргић, „Почеци изложбених активности...", 50.

[278] Младенко Кумовић, *Музеји у Војводини 1847–1997,* Нови Сад 2001, 175; Д. Воргић, „Сеобе збирки Народног музеја Зрењанин"..., 92.

[279] Д. Воргић, „Почеци изложбених активности...", 50. Види: „Изложба академског сликара Стојана Трумића", *Слободна Војводина*, 30. јун 1945, 7.

[280] Овај курс био је нека врста припреме за будуће студенте уметничке академије, при чему је Трумић држао теоријски део из естетике и историје сликарства, а Поморишац практични. Д. Воргић, „Почеци изложбених активности...", 51.

[281] Поред њих, Кекезовом и Поморишчевом позиву на учешће одазвали су се још и Анте Абрамовић, Злата Марков Барањи, Стеван Јеновац, Младен Јосић, Милан Коњовић, Милан Керац, Шандор Нађ, Стеван Боднаров, Светислав Вуковић, Мирко Даљев, Михајло Дејановић, Иван Радовић, Иван Табаковић, Дана Станковић Докић, Душан Ристић, Здравко Секулић, Ђурђе Тодоровић, Андрија Ханђа, Миливој Николајевић, Зора Петровић и Миленко Шербан. Д. Воргић, „Почеци изложбених активности...", 51. Такође види: Сунчица Ламбић Фењчев, *Банатска група: Васа Поморишац, Иван Табаковић, Зоран Петровић и други,* Зрењанин 2015.

[282] Углавном је реч о несигнираној преписци Милоша Кекеза и Васе Поморишца са сликарима учесницима. Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Референт Кекез – Градском музеју Сомбор, бр. 79/1945; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Милан Коњовић – Градској библиотеци и музеју Петровград", бр. 79/1945; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Зора Петровић – телеграм", бр. 296/1945; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Паја Јовановић – Милошу Кекезу", бр. 234/1945; бр. 264/1945; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Милан Коњовић – телеграм", бр. 190/1945; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Урош Предић – Градском музеју Петровград", 18. август 1945, несигнирано).

[283] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Примопредаја дужности између Кекеза Милоша и Бранислава Ђурђева", бр. 300/1945; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Кекез Милош и Бранислав Ђурђев – примопредаја дужности у Музеју у Петровграду", бр. 301/1945; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Бранислав Ђурђев – овлашћење да прими зграду, музејски материјал, инвентар и преписку градског музеја у Петровграду", бр. 302/1945.

[284] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народноослободилачки одбор града Петровграда. Градска библиотека и музеј – Окружном Народном одбору, Отсек за просвету", бр. 305/1945.

[285] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава података о Васи Поморишцу", бр. 307/1945; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о заплени *Бидермајер* ормана од Васе Поморишца", бр. 27/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј у Петровграду тражи одобрење да се Поморишац Васи може исплатити 2.500 дин", бр. 36/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак уметничког материјала предатог Музеју при одласку Поморишац Васе из Музеја", бр. 41/1946.

из ког ће отићи после свега пар месеци – у фебруару 1946. Моменти који су обележили његов краткотрајни управнички мандат били су организационо раздвајање Музеја и Библиотеке (у јануару 1946)[286], неуспели покушај преноса надгробних споменика из 17. и 18. века из порте Успенске цркве у зграду Музеја[287], почетак распродаје нагомиланих безвредних предмета који су током сабирања доспели у Музеј[288], те припреме за велику изложбу Удружења ликовних уметника Србије која је одржана у пролеће 1946.[289] Ову изложбу, међутим, није отворио Ђурђев, већ његов наследник Шандор Нађ, који је дужност управника Музеја преузео фебруара исте године.[290] Иако је у њу уложено много труда и напора[291], за нешто више од две недеље колико је била отворена (24. март – 10. април) није оправдала очекивања и оцењена је као неуспешна.[292]

Поред промена на положају управника, 1946. годину су обележила настојања да се реши правни положај Музеја, који је и даље био несређен. Не само да је рад у њему био организован на добровољној бази и зависио од ентузијазма сарадника који су се смењивали у обради и сређивању предмета[293], него се постављало и питање његове територијалне надлежности. Оно је било утолико озбиљније, што су у непосредном окружењу Петровграда постојале разне збирке које су биле без надзора, препуштене на милост и немилост развлачењу и пропадању. Тако се у једном допису из марта 1946. каже: *Учињен је предлог да се реши правни положај Музеја, јер Музеј још од пре рата постоји и ради, али његов рад много спутава чињеница што правни положај Музеја није решен. Музеј има сазнања да на многим местима у Банату постоје разне збирке, естетски и уметнички предмети који на основу Закона о заштити морају бити стављени под заштиту државе. Из читавог Баната стижу извештаји да код појединих управа државних добара налазе се предмети, колекције и збирке, које по свом карактеру и значају припадају музеју. У многим становима на велепоседничким имањима, која су имања заједно са зградама узета у аграрне сврхе, налазе се збирке испуњених птица, уметнички предмети, штавише и мање галерије слика (...) Потребно је хитно организовати сав овај теренски посао око заштите и сакупљања свог музејског материјала по читавом Банату, на који се односи Закон о заштити.* ***Све је то немогуће учинити јер правни положај и научна делатност овог музеја није одређена*** (подв. аут.). *Он ради под именом Градски музеј у Петровграду. Ако би се по називу одредила и његова делатност, онда би врло уска била, ваљда само територија града Петровграда. Како би се сви музејски предмети из читавог Баната на које се односи Закон о заштити благовремено могли спасти, прикупити и заштитити,*

---

[286] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак аката предатих Градској библиотеци", бр. 315/1945.

[287] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Бранислав Ђурђев – Градском народном одбору, Техничком одељењу", бр. 20/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Техничко одељење Градског народног музеја Петровград – Градском народном музеју Петровград", бр. 22/1946.

[288] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Образовање комисије за продају картона у Музеју у Петровграду", бр. 5/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Образовање комисије за продају порцулана и старог намештаја", бр. 12/1946.

[289] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Упит о изложби Удружења ликовних уметника Србије", бр. 5/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Бранислав Ђурђев – Удружењу ликовних уметника Србије", бр. 17/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Удружење ликовних уметника Србије – Уметничком музеју Петровград", бр. 19/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Удружење ликовних уметника Србије – Народноослободилачком одбору, Градској библиотеци и музеју Петровград", бр. 24/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Прирећивање пролетње изложбе у Петровграду", бр. 38/1946.

[290] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ђурђев Бранислав и Нађ Шандор – примопредаја дужности", бр. 28/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о примопредаји дужности руководиоца Музеја између Бранислава Ђурђева и Шандора Нађа", бр. 29/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Бранислав Ђурђев – Окружном народном одбору, Просветни одсек", бр. 30/1946.

[291] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Удружење ликовних уметника у Београду – Управи музеја Петровград", бр. 49/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба уметничких слика у Музеју", бр. 62/1946.

[292] У извештају о изложби се између осталог каже: *Изложбу је посетило 1,035 особа, међу овима већи број омладине и бораца. Омладина и борци колективно су посетили изложбу. Као општи утисак посетиоца може се навести да публика није задовољна са изложеним материјалом. Очекивало се да ће више платна и радова бити из народноослободилачке борбе, општег народног покрета око изградње и обнове земље* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о резултату изложбе у Петровграду", бр. 89/1946. О овој изложби такође види: Дејан Воргић, „Почеци изложбених делатности...", *Гласник музеја Баната* 19, Панчево 2017, 48–61.

[293] Један каснији извор овако је сажео искуство Музеја са добровољним сарадницима у првим послератним годинама: *1945. г. Музеј је имао једног руководиоца, једног кустоса, једног служитеља, а према послу 4–5, а неки пут и више сарадника, нарочито из редова професора, јер су тада музеј и библиотека чинили једну установу. 1946. г. стање је исто, сарадници су нестални, некада мање некада више, јер се све базира на доброј вољи. 1947. г. поред горе наведеног сталног особља у марту месецу буде постављен и административни радник...* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949).

хитно је потребно да овај музеј добије своју правну основу, да се регулише његова музејска и научна делатност. То је интерес народа и државе.[294]

Правни статус Музеја биће решен у јесен исте године, након што је Одељење за просвету Главног извршног одбора Аутономне Покрајине Војводине донело одлуку о оснивању културно-научних завода у свим већим градовима и њима припадајућим околним срезовима. Ова одлука (бр. 16800 од 2. новембра 1946) је изражавала настојања органа власти да се на једном месту и под истим кровом обједини културно-просветни рад више установа културе, што се видело из следеће формулације:
С делокругом на један град и више околних срезова, постојаће у сваком граду музеј, истодобно и повереништво за теренске споменике и лепоте, архива и библиотека, који ће имати исто тако службено име и јединствену управу. ***Ове установе биће по могућству смештене у једној згради*** (подв. аут.). *По потреби и величини посла могу оне имати издвојену администрацију и стручно пословање, али ће сачињавати у сваком граду један културно-научни завод.*[295] Како је раније исте године већ извршено раздвајање Музеја и Библиотеке (која је пресељена у некадашњу музејску зграду бивше народне школе), Музеј је остао у Јанковићевој кући где ће му се наредне, 1947. године, придружити новоосновани градски архив – ова установа је добила три просторије у згради, у којима ће остати до 1951. године, када је пресељена у лево крило зграде Градског народног одбора.[296]

Према одредбама поменуте одлуке, Музеј је добио назив *Градски музеј Зрењанин* (будући да је у међувремену, 2. октобра 1946. град поново променио свој назив[297]), док се о њему и надаље старао Градски народни одбор.[298] Територијална надлежност обухватала је подручје оба среза истог имена (Зрењанин–север и Зрењанин–југ) као и срез Јаша Томић, што је практично било подручје средњег Баната које и данас покрива.[299]

Решавање правног статуса Музеја сигнализирало је његову скору трансформацију у буџетску установу, будући да је било потребно не само оформити музејски кадар, већ и обезбедити одговарајућа средства за плаћање кирије власнику зграде – Илки Шулц, којој је судском пресудом враћено право власништва над Јанковићевом кућом и са којом је потом склопљен уговор о закупу музејских просторија.[300]

Још два битна и занимљива момента су забележена у 1946. години: први се односио на две вредне аквизиције – слику *Весели Банаћани* Стевана Алексића, која је уступљена Музеју одлуком Просветног одељења Главног извршног одбора Народне скупштине АП Војводине (бр. 17633/1946)[301], односно

---

[294] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Музеју у Петровграду одредити правни положај", бр. 52/1946.
[295] Филип Крчмар, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017, 73.
[296] Исто, 89–90.
[297] О томе види: Ф. Крчмар, *„Клио на мрежи – Клио у мрежи?..."*, 291–332.
[298] Д. Воргић, „Сеоба збирки Народног музеја Зрењанин", 92.
[299] Исто. Зрењанин–север (пређашњи Севернопетровградски срез), са седиштем у Петровграду, тј. Зрењанину је обухватао подручја месних одбора у Новом Бечеју (са насељем Врањево), Куману, Меленцима, Тарашу, Елемиру, Михајлову, Јанковом Мосту, Банатском Двору (са насељем Душановац), Честерегу, Карађорђеву, Вујићеву (Торди), Александрову, Новој Црњи, Српској Црњи, Војводи Степи, Тоби (са селом Молин), Кларији и Хетину. Зрењанин–југ (пређашњи јужнопетровградски срез), такође са седиштем у Зрењанину, обухватао је подручја месних народних одбора у Арадцу (са селом Андрејевац), Ечки, Лукином Селу, Стајићеву, Белом Блату, Перлезу, Книћанину, Ченти, Фаркаждину, Орловату, Томашевцу, Ботошу, Мартиници, Лазареву, Клеку, Катарини, Бегеј Св. Ђурђу, Торку, Српском Итебеју и Мађарском Итебеју. Коначно, срез Јаша Томић са седиштем у истоименом насељу је обухватао подручја месних народних одбора у Нинчићеву, Шупљаји, Вишњићеву, Сарчи (са насељем Нова Сарча), Неузини, Јарковцу, Хајдучици, Старом Лецу, Банатском Деспотовцу, Сеченову, Милетићеву, Кривој Бари, Конаку, Сечњу, Владичином Селу, Шурјану, Боки и Јаши Томићу („Закон о административно-територијалној подели Аутономне Покрајине Војводине", *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине у Народној Републици Србији* 40, год. II, 9. октобар 1946, 5).
[300] Д. Воргић, „Сеоба збирки Народног музеја Зрењанин", 92. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „За музејску зграду са власником сачинити закупни уговор", бр. 154/1946.
[301] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду за 1946. годину и Статистички лист", бр. 2/1946.

великог скупоценог часовника рађеног за потребе Миленијумске изложбе 1896. године, који се налазио на првом спрату зграде Окружног народног одбора Зрењанин.[302] Други помена вредан моменат је био својеврстан медијски напад на Музеј и критика његове политике (по свој прилици прва такве врсте још од брошуре Карла Хела из 1909. године) и то у виду једног оштро интонираног чланка објављеног у издању дневног листа *Борба* од 8. јула. У тексту под насловом *Истерајмо мађарске шовинисте из банатског музеја,* анонимни аутор је прозвао у првом реду управника Шандора Нађа (ког је оптужио за шовинистичке провокације) и „оне који су уређивали овај музеј". Нарочито му је засметала поставка Историјског одељења, која је била сва у служби *глорификације бивше Торонталске вармеђе (жупаније*), а на уштрб радова српских сликара, који су осликавали великане српске историје и културе. Замерио је Управи Музеја што су изложени *Дефиле торонталске бандерије пред краљем Фрањом Јосифом* (коју је окарактерисао као *сладуњаву слику неталентованог пештанског сликара Пала Вагоа*), те застава некадашње Торонталске жупаније са златом извезеним именима Јосифа II и Марије Терезије (*Ето, тако Банатски музеј приказује историју Баната*), напомињући да се није нашло места у галерији слика за портрет једног Доситеја Обрадовића, слику *Капетан* Николе Алексића (једино његово платно којим је Музеј располагао), *Цара Лазара* Уроша Предића и Марка Мурата као и већи број иконографских радова који су бачени на под мрачне и прашњаве оставе. *Што су све ове слике бачене у ропотарницу, док су изложени „Миленијум" Ваго Пала и разни безначајни пештански кичери Каролји, Варкоњи и њима слични, пада тешка одговорност на управника музеја Шандора Нађа и оне који су уређивали овај музеј. Они који данас у једној драгоценој народној културној установи као што је то музеј, постављају за основну историску чињеницу слику „Миленијум" ову државу не осећају својом. У име миленијумских принципа стреласти крстови и подивљали чардаш кавалири стрељали су по Бачкој невини српски народ, клали родољубе, палили села и хтели да повампире мрачну феудалну хусарску вармеђиску и персекуторску прошлост. И они који су уређивали Банатски музеј желе да повампире ту феудалну, вармеђиску и персекуторску прошлост.* На самом крају текста стоји: *У нашој народној републици не могу се дозволити сличне шовинистичке провокације као што је слика „Миленијум" у историском одељењу Банатског музеја и бацање у ропотарницу слика које претстављају истинску и напредну културну вредност. Кривци за овако шовинистичко и провокаторско уређење и организовање Банатског музеја* ***морају бити позвани на одговорност како би се у корену спречио сваки покушај искоришћавања музеја и културних установа за изазивање фашистичких и шовинистичких снова и распиривање националне мржње*** (подв. аут.).[303]

Није познато какве је и да ли је уопште било неке реакције на ову оштро интонирану критику, али је врло занимљиво да се у комунистичкој послератној штампи изричу овакве осуде са изразитим српским националним предзнаком, као и омаловажавање мађарских сликара чији ће радови у наредним деценијама – управо због свог значаја за историју Баната – бити саставни део музејске сталне поставке. С друге стране, ваљало би приметити да су радови српских мајстора поменути у спорном чланку били у власништву Српске православне цркве; њима се касније губи сваки траг и они се данас више не налазе у поседу Музеја. А индикативно је и то да је прозвани Шандор Нађ наставио и даље да обавља дужност управника и поред позива да сноси одговорност. Он ће се на том месту задржати још пуних 6 година и за то време *Весели Банаћани* Стевана Алексића (која је управо у то доба стигла у Музеј) била је – према доступним изворима – један од најпривлачнијих експоната за посетиоце.

---

[302] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Часовника – понуда на поклон", бр. 46/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду за 1946. годину и Статистички лист", бр. 2/1946. Овај сат великих габарита ће касније, вероватно приликом неке од музејских сеоба, завршити поново у згради Народног одбора општине Зрењанин, али овога пута у њеном подруму. Данас се поново налази на првом спрату градске куће, одакле је 1946. и био пребачен у Музеј (прим. аут.).

[303] М. Б:, „Истерајмо мађарске шовинисте из банатског музеја", *Борба,* 8. јул 1946, 1.

Од Градског до Народног музеја (1947–1952)

Почев од 1947. Музеј је коначно прешао на буџет Градског народног одбора Зрењанин[304] и решио (бар на неко време) питање опстанка у Јанковићевој кући кроз склапање петогодишњег уговора о закупу са власником зграде Илком Шулц.[305] Иако су му ове околности ишле на руку – првенствено због могућности упошљавања новог особља[306] – Музеј је још увек био принуђен да се ослања на услуге и добровољни рад сарадника чији је број варирао, једнако као и њихов ентузијазам и ангажман. Ово тим пре што ће крајем четрдесетих година делатност Музеја бити усмерена на теренски рад и обилазак подручја под његовом надлежношћу на којој су вршена археолошка ископавања, прикупљање етнографског и другог материјала и пописивање културних добара. Овај посао је омогућен кроз фомирање мреже повереника Музеја по свим среским местима, који су имали задатак да прикупљају податке о културним добрима, о њима обавештавају Музеј и *пробуде љубав за све врсте музејског материјала.*[307] У ствари, Музеј је крајем четрдесетих и почетком педесетих година на територији средњег и северног Баната започињао посао који је већ обавио на подручју Петровграда, тј. Зрењанина у првим годинама након ослобођења. Поред села, нарочито су обилажени дворци некадашњих племића – у Хајдучици, Конаку, Новом Бечеју[308], Српској Црњи[309] итд. Прикупљање етнографског материјала било је подстакнуто акцијом такмичења, али је ова акција дала различите резултате у различитим срединама, односно није свуда наишла на подједнако добар одзив[310].

Такође, за овај период је карактеристична и општа тенденција да се на подручју Србије изгради музејска мрежа и формира стручни кадар и музејски радници оспособе за ефикасан рад. У ту сврху је Просветно одељење Главног извршног одбора Народне скупштине АП Војводине почело да организује стручне конференције свих музејских сарадника Војводине на свака три месеца у другом граду[311], па је тако априла 1947. један такав скуп одржан и у Зрењанину.[312]

Из исте године потиче и први петогодишњи план рада Музеја, који је настојао да прати петогодишњи план развоја самог Зрењанина: будући да је дојучерашњи Петровград требао да се у том року развије у важан индустријски центар, то је и Музеј требало да задовољи културну потребу једног таквог града, тим пре што је поседовао све услове да се развије у *општи Банатски покрајински музеј.*[313] Међутим, из овог плана се већ могла назрети и главна препрека која је стајала на том путу, а то је била неадекватност и неусловност Јанковићеве куће, грађене превасходно за стамбене потребе, за смештај музејске збирке која се непрекидно увећавала.

---

[304] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и Статистички лист за 1947. годину", бр. 332/1947; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о полугодишњем раду у Музеју", бр. 206/1947; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Питање преуређења Музеја и постављање линија њиховог развитка", бр. 222/1949.

[305] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор за закуп зграде у Улици Војводе Мишића бр. 2 за потребе Градског музеја", бр. 259/1947.

[306] Тако нпр. годишњи извештај о раду за 1947. годину бележи: *Руководиоц музеја Нађ Шандор ради уједно и као професор у гимназији. Лазар Николић учитељ је додељен на раду у музеју као службеник. Исти је после годишњег одмора био на боловању 15 дана, а сад од 30. октобра не долази на посао услед болести. Од 15. јануара до 15. априла била је запослена као административни чиновник Нада Жупунски. Од 1. маја до данас исти посао врши Милић Олга (...) Помоћног послужитеља Мартон Розу смо добили 1. јануара која је остала до 1. јуна. Од 1. јуна постављена је за послужитеља Равић Смиља, која је остала до 1. јула и од 1. јула постављена је Секула Вера која је остала до данас* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и Статистички лист за 1947. годину", бр. 332/1947, 1–2). Оваква флуктуација чиновника и добровољних сарадника у првим годинама након преласка Музеја на буџет у знатној мери отежава могућност да се прецизно попишу сви они који су били ангажовани у раду ове установе на самим њеним почецима (прим. аут.).

[307] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Такмичење музеја", бр. 21/1947; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Организација музејске мреже и задатак месних повереника", бр. 99/1947.

[308] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању Музеја за IV конференцију", бр. 173/1947.

[309] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Комисија за преглед стилског намештаја", бр. 111/1947.

[310] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Такмичење музеја", бр. 21/1947; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и Статистички лист за 1947. годину", бр. 332/1947, 2.

[311] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник рађен 21. маја 1947. год. у Зрењанину у просторијама Гр. музеја приликом изванредног прегледа финансијског и општег пословања Градског музеја", бр. 132/1947.

[312] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месечни извештај за месец април 1947 г.", бр. 99/1947.

[313] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Петогодишњи план", бр. 160/1947.

План је садржао и опис ондашње поставке, која је имала више привремен него сталан карактер: *Археолошки материјал је изложен у 27 витрина и броји 1463 изложена предмета; Историјско одељење налази се у 3 собе, изложен је 131 предмет; етнографски материјал сређен је у 1 соби, изложена су 52 предмета; Уметничко одељење обухвата 11 соба у којима су изложени уљани радови, 1 собу у којој је била график,а у три витрине при улазу били су изложени предмети примењене уметности (укупно 225 предмета). У сутерену је изложена егзотична збирка препарираних животиња и рогова (укупно 381 предмет), која спада у најлепше у држави*[314].

Најзад, само у 1947. години откривено је пет нових археолошких налазишта – у самом зрењанинском атару, код Иланџе, Мајдана, Шурјана и Новог Бечеја – која ће бити интензивно истраживана у наредном периоду.[315]

Најзначајнији догађај у наредној, 1948. години, био је *оспособљавање унутрашњег преуређења зграде, да би иста одговарала музејским потребама.*[316] Иако је износ који је у буџету града био одобрен био исувише скроман и недовољан да покрије све трошкове, Управа Музеја се ипак одлучила на свеобухватне радове који су захватили читаво друго полугодиште (од 1. јула до 28. новембра); у њима су, поред сталних службеника Музеја учествовали и добровољни сарадници и средњошколци, који су рушили преградне зидове, чистили цигле, износили отпатке, малтер, шут и др. материјал, монтирали летве и намештај и витрине за излагање експоната. *У октобру је рађено на смештају намештаја и витрина, концентрисању и груписању предмета, према новом распореду у згради. Потом је у витринама сређиван археолошки, историјски и природњачки материјал, завршени су цртежи, слике и натписи, а затим је овај део музеја, који се налази у сутерену, отворен.*[317]

Осим адаптације, 1948. годину обележили су још и покретање иницијативе за обележавање гробних места двојице завичајних сликара – Константина Даниела и Александра Секулића (бившег кустоса)[318], одржавање археолошког течаја у Зрењанину (од 25. до 28. маја)[319], те заснивање радног односа Јосипа Рошивала, предратног фотографа, који ће у наредном периоду обављати послове конзерватора („препаратора"), као и све послове техничке (мајсторске) природе[320] за одржавање музејске зграде, постављање изложби, фотографисање, па чак и археолошка ископавања.

Наредне године, уз интензивна стручна усавршавања запослених[321], Музеј је добио свој први легат од 127 цртежа и 27 слика Паулине Сударски, сликарке погинуле у бици на Сутјесци[322], као и три значајне дипломе из 18. века од великог културно-историјског значаја за град Велики Бечкерек[323]. Исте године организована је и једна од ретких изложби Музеја у овом периоду – изложба банатског ћилимарства у Орловату, у родној кући Уроша Предића од 12. до 19. јуна.[324]

---

[314] Исто; такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о полугодишњем раду у Музеју", бр. 206/1947.

[315] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о полугодишњем раду у Музеју", бр. 206/1947.

[316] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Шестомесечни извештај о раду Градског музеја у Зрењанину за раздобље од 1. јула до 31. децембра", бр. 406/1948.

[317] Исто.

[318] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „ГИО НС АПВ, Повереништво за просвету – ГНО Зрењанин, Отсек за просвету", бр. 28/1948. Ова иницијатива биће успешно реализована две године касније (прим. аут.).

[319] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Археолошки течај у Зрењанину", бр. 149/1948, бр. 150/1948, бр. 151/1948; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Градског музеја у Зрењанину за VI конференцију музеалаца", бр. 157/1948.

[320] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месечни извештај за мај", бр. 206/1948; НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Преуређење Музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949.

[321] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Персоналном отсеку Градског народног одбора Зрењанин", бр. 43/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор", бр. 47/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Покретни музејски течај", бр. 55/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Наређење за званично путовање", бр. 88/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Етнографски течај у Сремским Карловцима", бр. 119/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Организовање етнографског течаја у Сремским Карловцима", бр. 121/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Испити у музејско-конзерваторској струци", бр. 288/1939; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Организовање саветовања музеалаца, библиотекара и архивара", бр. 393/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Етнографски течај у Сремским Карловцима", бр. 100/1949.

[322] Легат је Музеју завештала Паулинина мајка Јована Врбашки. Оливера Скоко, *Паулина Сударски. Од експресивне ведрине до трагичног краја,* Зрењанин 2015, 47.

[323] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Дипломе из XVIII века предати Гр. музеју", бр. 377/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба Градског музеја у Зрењанину ради уступања диплома из XVIII века", бр. 406/1949.

Из 1949. потиче и један од најзначајнијих докумената који говори о историјском развоју Музеја: у питању је исцрпан и информативан одговор на упит Војвођанског музеја у Новом Саду, а у ком су садржани подаци о овој установи од њеног оснивања до тог тренутка. У питању је дакле био први озбиљнији покушај да се – макар на сажет начин и у форми одговора на упит – прикаже историја зрењанинског музеја. У овом документу се тако, између осталог каже:

Музеј је први пут отворен 1911. г. у бившој жупанијској згради и био је неограничено приступачан свима посетиоцима. У овој згради радио је до свршетка рата. Од 1918. до 1940. г. он у правом смислу и није музеј, већ нека несређена збирка која се излаже (sic!). *Када се 1940. г. поново покреће питање оснивања музеја град даје засебну зграду, поручује једнообразне витрине и остали намештај. То је зграда садашње градске библиотеке. Око сређивања Музеја 1940. у име Историјског друштва њиме рукује др ГРБИЋ Миодраг. Инвентарисање је вршио Орлов Ђорђе професор, а сарађивали су НОВАКОВИЋ Коста професор и АЛЕКСИЋ Богољуб. Од 1. септембра 1940. г. до ослобођења Лазар Николић је кустос Музеја. Последње године окупације као помоћно особље раде студенти Стефановић Слободан и Милин Љубомир. По ослобођењу од 2. октобра до почетка децембра 1944 г. музејом рукује Стефановић Слободан студент. Њега смењује Кекез Милош, бивши адвокат и остаје на овом положају до 6–XII–1945. г. По његовом одласку за руководиоца Музеја буде постављен Ђурђев Бранислав из Сарајевског музеја. Али и Ђурђев за кратко време добије премештај за Сарајево и 19–II–1946. г. преда дужност Нађ Шандору, академском сликару који и данас рукује Музејом и води галерију слика. Лазар Николић ради на археолошкој и етнографској групи. 1944 г. у пролеће Музеју се додељује садашња зграда у Улици Михаља Серве 4 (...) Године 1945. и 1946. Музеј нема буџета, сам се издржава а намештеници примају плату на списку просветних радника...*[325]

Иако овај реферат носи потпис Милована Петровића (административног радника и у то време секретара Музеја), није тешко претпоставити да је његов аутор по свој прилици био Лазар Николић, који је био у прилици да пружи податке о Музеју из прве руке, с обзиром на свој пређашњи положај.

Почетак педесетих година обележила су отварање мађарске и српске сељачке собе 19. века у музејској поставци (1950)[326], затим, интензивна ископавања на археолошким локалитетима Мечка код Арадца, Матејски брод код Волошинова (Новог Бечеја), Селиште код Тараша и Батка код Перлеза (1951)[327], али и неколико веома тешких и непријатних епизода. Овде се у првом реду мисли на несхватљиво уступање јединствене егзотичне природњачке збирке Градском музеју у Суботици, под слабим и неубедљивим образложењем да *егзотична збирка ловачких трофеја за овај* (зрењанински – прим. аут.) *музеј не представља нарочиту вредност, јер је све то из азијских и афричких крајева. Ми пак треба и морамо да скупљамо и створимо збирку животиња и осталог што је из нашег краја,* стојало је у допису који је Шандор Нађ упутио на адресу Повереништва за просвету и културу Градског народног одбора Зрењанин.[328] „Завичајна" природњачка збирка формирана је од природњачке збирке зрењанинске гимназије, чије је уступање Музеј затражио нешто раније[329], док је поменута егзотична збирка уступљена суботичком музеју уз улов да зрењанински музеј добије две пушке заузврат.

[324] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949.

[325] Исто, 2. Приређивање овог историјата Музеја било је подстакнуто једним чланком Милорада Панића Сурепа (1912–1968) у ком је позвао на реформу Музеја и који је имао велики одјек (види: Милорад Панић Сурреп, „О потреби преуређења наших музеја и постављању линија њиховог даљег развитка", *Музеји* 2, Београд 1949, 53–60). Сурреп је у свом тексту оштро критиковао дотадашњи рад и концепт поставки Уметничког музеја (данас Народни музеј Србије) и Етнографски музеј у Београду (Ивана Љ. Јовановић Гудурић, „Стратегије формирања етнографских збирки и поставки након Другог светског рата. Анализа часописа *Музеји*", *Музеји* 4, Београд 2015, 102).

[326] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Градског музеја у Зрењанину за период јануар–децембар 1950", бр. 2/1951.

[327] Исто; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о археолошким радовима у Арадцу", бр. 459/1951; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Градског музеја у Зрењанину од 1. јануара ове године до 1. XI о. г.", бр. 414/1951; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Заводу за заштиту и научно проучавање споменика културе", бр. 310/1951; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештај за период април–јуни 1951. године", бр. 250/1951.

[328] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Градском народном одбору, Повереништву за просвету и културу", бр. 116/1951.

[329] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тражење сагласности за природњачку збирку Гимназије из Зрењанина", бр. 58/1951.

Међутим, оваква „размена" била је на штету зрењанинског музеја који се у наредном периоду није бавио ловом, а након уступања збирке ловачких трофеја Емила Талијана и Арсенија Дамаскина остао без једне од збирки која је привлачила највише пажње посетилаца. Природњачка збирка биће обновљена безмало три деценије касније (1978).

Да ли због тога или због нечег другог, тек, познато је да је управник Музеја Шандор Нађ крајем маја 1951. ухапшен и спроведен у истражни затвор где је провео наредних неколико месеци.[330] У његовом одсуству Музејом је од краја маја па до септембра руководио Милован Петровић, административни радник и секретар Музеја, који је водио канцеларијско пословање и обављао финансијско-рачуноводствене послове. Нађ се по свему судећи оправдао пред законом и вратио у Музеј у јесен исте године, али се није дуго задржао на месту управника: у марту 1952. разрешен је дужости и постављен за стручног службеника (кустоса-археолога)[331], а на челу Музеја га је наследила Ружа Латовљев, дотадашња председница Савета за просвету и културу Градског народног одбора Зрењанин.[332] Ова смена је означила и промену курса у изложбеној политици Музеја и враћање фокуса са археолошких ископавања (која ће бити настављена и у наредном периоду) на ликовне, етнолошке и историјске изложбе.

Други ништа мање непријатан моменат из овог периода био је нестанак, односно крађа 212 комада старог новца из нумизматичке збирке Музеја, о којој се годинама касније ћутало, а која је изашла на видело тек након прегледа Комисије матичног Војвођанског музеја 1985. године.[333]

Све ово се дешавало у периоду када је донет *Закон о музејима,* који ће у великој мери определити политику Градског, а од наредне 1952. године Народног музеја Зрењанин током те деценије.[334] Због тога, као и због чињенице да је у питању био први послератни покушај да се на целовит начин правно регулише музејска делатност, он заслужује нешто подробнију анализу.

Првим чланом Закона музеји дефинисани као *установе са задатком да служе науци, просвећивању народних маса, подизању културе и развоју и унапређењу народне привреде путем систематског сакупљања, сређивања, чувања, изучавања, излагања и популарисања предмета и грађе од значаја за науку, културу и привреду*. Надаље је речено да су музеји *државне установе* или *установе друштвених организација* (чл. 2). Делили су се на *опште* и *специјалне* (чл. 3), који су стајали у утврђеној хијерархији: централни (као највиши), затим покрајински (ова два типа музеја су по правилу били специјални), потом музеји аутономне области и напослетку – градски музеји (по правилу општи) (чл. 4–5). Централне музеје је оснивала влада, покрајинске – Народна скупштина АП Војводине, музеје аутономне области – Обласни народни одбор Косова и Метохије, а градске – народни одбори градова (чл. 9). Радом музеја је управљао непосредно управник, коме је помагао стручни савет, као саветодавни помоћни орган (чл. 10).

Чланом 11 утврђено је вршење надзора над радом музеја – код централних музеја њега је вршио ресорни министар, над покрајинским је надзор имао Главни извршни одбор Народне скупштине АП Војводине, код музеја аутономне области – Обласни извршни одбор Обласног народног одбора Аутономне косовско-метохијске области, а код градских – Извршни одбор народног одбора дотичног

[330] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Секретаријату Градског народног одбора", бр. 190/1951; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о тромесечном раду Градског музеја у Зрењанину (април – јун)", бр. 233/1951; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештај за период април-јуни 1951. године", бр. 250/1951.

[331] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Разрешење Нађ Шандор", бр. 58/1952.

[332] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 68/1952; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник састављен дана 7. марта 1952. г. приликом примопредаје дужности између Нађ Шандора досадањег управника Градског музеја и Латовљев Руже, новопостављеног управника", бр. 73/1952.

[333] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1985, 6.

[334] „Закон о музејима", *Службени гласник Народне републике Србије* 4, Београд, 25. јануар 1951, 88–91.

града. При Министарству за науку и културу предвиђено је формирање Савета за музеје, као стручног саветодавног органа за давање смерница и усклађивање рада свих музеја (чл. 13). Законом су дефинисани и ближе одређени начини на које су музеји могли прибављати предмете: 1) проналажењем и прикупљањем материјала на терену (истраживањима, ископавањима и сл.); 2) куповином, разменом и примањем поклона и 3) пријемом на управљање (чл. 15).

Као основни задаци Музеја назначени су: систематско прикупљање музејских предмета и грађе; сређивање прикупљеног материјала по упутствима руководећег органа; омогућавање разгледања и коришћења музејских збирки и грађе свим лицима која имају интересе за то; научна обрада и објављивање радова о предметима и збиркама које се чувају у музеју; планско излагање музејских збирки и непосредно приказивање појединих епоха и догађаја из прошлости; доприношење подизању научног и техничког кадра у музејској струци те организовање међусобне сарадње музеја у циљу остварења својих задатака (чл. 27). Претпоследњи задатак – *подизање научног и техничког кадра у музејској струци* – посебно је апострофиран у члану 35, који је прописао да су *музеји дужни да раде на подизању музејско-научног и музејско-техничког кадра,* путем организовања стручних курсева са практичним вежбама и демонстрацијама, учествовањем у раду стручних школа и сродних установа, разменом особља и слањем на допунске студије и специјализацију у веће музејске центре итд. Ово је било нарочито важно за зрењанински музеј, који ће у складу са његовим одредбама током педесетих започети и добрим делом, постепено реализовати, формирање тима стручних, школованих сарадника, уско специјализованих за сваку музејску област, истовремено покушавајући да реши стално присутан проблем музејске зграде, организује изложбену (па и издавачку) делатност и даље обогати музејске збирке прикупљањем материјала на терену и археолошким ископавањима.

Промене у духу новог закона наступиле су врло брзо: већ 1952. промењен је правни статус Музеја, који је и званично постао *комплексни завичајни музеј Баната,* након што му је одлуком Народног одбора Града Зрењанина од 3. јула те године делокруг рада проширен и на четири среза средњег Баната: бегејски, тамишки, јашатомићки и потиски; услед тога је и његов дотадашњи назив промењен из Градског у Народни музеј Зрењанин, под којим именом он делује и дан-данас.[335] Почетни отпор и негодовање среских народних одбора – првенствено због обавезе буџетирања Музеја и под изговором да је Музеј градски – убрзо су постали беспредметни када су се горепоменути срезови ујединили почетком 1955. у један јединствени зрењанински срез.[336]

Осим тога, 1952. била је значајна година и на пољу издаваштва: Војвођански музеј у Новом Саду је покренуо часопис *Рад војвођанских музеја,* у чијем ће уређивању сарадници зрењанинског музеја бити доста активни. С друге стране, 2. новембра 1952. из штампе је изашао први број *Зрењанина* – недељног листа који ће у наредном периоду редовно пратити дешавања у Музеју и о њима извештавати, временом поставши веран хроничар ове установе.

---

[335] Отприлике у исто време извршена је слична промена назива у Вршцу, а најављена је за градске музеје у Суботици и Сремској Митровици, с тим што би ова два потоња променила своје називе у Народни музеј Бачке, односно Срема. Музеј Срема је званично проглашен децембра 1952, док је суботички музеј задржао одредницу „градски" у свом имену. ИАЗ, Ф. 160 Народни одбор општине Зрењанин 1939–1963, „Промена назива Градског музеја у Народни музеј Зрењанин", бр. 8104/1952. Такође види: V. Milojević, *nav.delo*, 64.

[336] „На путу стварања Савеза комуна", *Зрењанин* 118, год. IV, 16. јануар 1955, 1; „Народни одбор среза зрењанинског", *Зрењанин* 118, год. IV, 16. јануар 1955, 2; „Административне границе се уклањају – нови срез је економски јединствена територија", *Зрењанин* 118, год. IV, 16. јануар 1955, 3–4; „Указ о проглашењу Закона о спровођењу уређења општина и срезова", *Службени гласник НР Србије* 55, год. XI, Београд, 16. јул 1955, 421.

Ударање темеља (1952–1960)

Управо је нови лист почетком 1953. објавио жалосну вест о смрти великог српског сликара Уроша Предића[337], покренувши практично одмах и питање његове заоставштине, односно легата за зрењанински музеј, који ће наредне, 1954. године залагањем нове управнице Руже Латовљев и кустоса Лазара Николића пронаћи своје место у Музеју.

Ово је био први у низу значајних догађаја који ће обележити средину и другу половину педесетих у Музеју. Исте године, Музеј је приредио велику изложбу Васе Поморишца[338] и укључио се (по први пут) у акцију *Недеља музеја,* која је трајала од 3. до 10. октобра.[339]

Паралелно са овим дешавањима, пријемом у радни однос Загорке Кончар, при Музеју је 1954. године коначно формирано Историјско одељење, под чијим окриљем су започете припреме за велику и свеобухватну изложбу под називом *Зрењанин кроз историју,* несумњиво најзначајнију у овој деценији. Њоме је Музеј желео да прикаже целокупан развитак града од најстаријих времена до тог тренутка, при чему би Зрењанин био представљен као центар историјског, економског, друштвеног, политичког и културног живота Баната, са посебним акцентом на развој радничког покрета и НОБ-а у граду и околини[340]. Организовањем ове изложбе, зрењанински музеј је само пратио већ устаљени тренд, водећи се примером других војвођанских градова (Нови Сад, Сремски Карловци, Вршац, Панчево, Сента) који су већ приредили сличне изложбе.[341] У њеној припреми су ангажовани сви расположиви музејски ресурси, али и спољни сарадници – Коста Новаковић и Арпад Лебл из Новог Сада, те Дејан Радовановић, наставник зрењанинске гимназије и потоњи кустос и управник Музеја.[342] Изложба је свечано отворена за Дан Републике (29. новембар)[343] и на њој се нашло укупно *1614 експоната, 43 витрине, 8 паравана, 64 легенде, 306 фотографија, 44 уметничке слике, 13 мапа, 5 макета и 2 одливка,* распоређених у 17 дворана[344], од којих су три највеће и најлепше биле резервисане за материјал о радничком покрету и Народноослободилачкој борби[345]. Изложба је имала велики медијски одјек[346], добила је приказ у *Раду војвођанских музеја* из пера др Косте Милутиновића[347], а до септембра наредне, 1956. године видело ју је 10.000 посетилаца[348], да би на крају тај број износио 12.859.[349]

Упоредо са припремама ове изложбе, односно сталне музејске поставке, текао је процес увођења друштвеног управљања у Музеј. Оно је званично уведено 25. новембра 1955, када је Народни одбор

---

[337] „Урош Предић", *Зрењанин* 15, год. II, 14. фебруар 1953, 1; „Урош Предић (1857–1953)", *Зрењанин* 16, год. II, 21. фебруар 1953, 1; „Урош Предић у сећању Орловаћана", *Зрењанин* 16, год. II, 21. фебруар 1953, 3.

[338] С., „Пред сликарску изложбу Васе Поморишца", *Зрењанин* 70, год. III, 27. фебруар 1954, 3; С., „Пред сликарску изложбу. Страна критика о раду Васе Поморишца", *Зрењанин* 72, год. III, 13. март 1954, 6; Изложба слика Васе Поморишца отвара се 11. априла", *Зрењанин* 73, год. III, 20. март 1954, 1; „Пред изложбу Васе Поморишца", *Зрењанин* 75, год. III, 3. април 1954, 4; „У недељу 11. априла у 11. час. у град. Музеју отвара се изложба радова Васе Поморишца, академског сликара", *Зрењанин* 76, год. III, 10. април 1954, 4; Јован Јаничек, „Уметник међу нама. 35 година рада Васе Поморишца", *Зрењанин* 77, год. III, 17. април 1954, 5; Јован Замуровић, „Разговор са сликаром", *Зрењанин* 77, год. III, 17. април 1954, 5.

[339] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја за 1954. годину", бр. 481/ 1954; „После *Недеље музеја*", *Зрењанин* 103, год. III, 16. октобар 1954, 4.

[340] „Музеј врши припреме за тематску изложбу ЗРЕЊАНИН КРОЗ ВЕКОВЕ", *Зрењанин* 157, год. IV, 1. октобар 1955, 6.

[341] Коста Милутиновић, „Тематска изложба *ЗРЕЊАНИН КРОЗ ИСТОРИЈУ*", *Рад војвођанских музеја* 5, Нови Сад 1956, 231.

[342] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1955. години", бр. 693/1955.

[343] „Свечано прослављен Дан Републике у срезу. У Зрењанину", *Зрењанин* 166, год. IV, 3. децембар 1955, 2; К. Милутиновић, *нав. дело*, 231.

[344] К. Милутиновић, *нав. дело*, 231.

[345] Ш. В., „Успела изложба Народног музеја. Зрењанин кроз историју", *Зрењанин* 206, год. V, 1. септембар 1956, 5.

[346] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1955. години", бр. 693/1955.

[347] У свом осврту на изложбу, Милутиновић је објективно истакао неке њене слабости (попут превише простора који је добила археологија, појединих недоследности у хронологији или непотпуног приказа Зрењанина као економског центра Баната), али је за њих имао оправдања и разумевања: *Техничко извођење, распоређивање експоната и музеолошко постављање читаве изложбе било је условљено архитектонском структуром зграде Народног музеја, која је организаторима изложбе пружала добре могућности за складну презентацију прикупљеног материјала, који је дошао до пуног изражаја* (К. Милутиновић, *нав. дело,* 233.

[348] Ш. В., „Успела изложба Народног музеја. Зрењанин кроз историју", *Зрењанин* 206, год. V, 1. септембар 1956, 5.

[349] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1956. години", бр. 504/1956.

општине Зрењанин именовао чланове Савета Музеја.[350] У састав овог тела изабрани су Милан Туторов (управник Среске државне архиве), Јосип Дрндарски (наставник осмогодишње школе), Бора Михић (професор Гимназије), Карољ Фајфер (сликар и наставник осмогодишње школе), Лазар Николић (управник Музеја), Јосип Рошивал (препаратор) и Загорка Кончар (кустоскиња-професорка). Прва седница Савета одржана је 31. маја 1956. На њој је за председника тог управљачког тела изабран Милан Туторов, управник Среске државне архиве. Усвојени су предлог Статута Народног музеја Зрењанин (који је поднет Секретаријату за просвету и културу Народног одбора општине Зрењанин на усвајање) и годишњи план рада; такође, закључено је да тематска изложба *Зрењанин кроз историју* добије статус сталне изложбене поставке, с тим што би се стално допуњавала и проширивала новим материјалом, као и да се започну припреме за нову тематску изложбу поводом 80-годишњице рођења сликара Стевана Алексића.[351]

Статут зрењанинског музеја, чији је нацрт израђен и поднет Среском народном одбору Зрењанин на усвајање 1956, а одобрен у пролеће наредне, 1957. године, имао је уопштени карактер и први је нормативни акт те врсте који је сачуван; због тога и заслужује да му се овде посвети више простора. Бројао је укупно 35 чланова сврстаних у 12 сегмената.[352] *Основним одредбама* (чл. 1–5) Музеј је дефинисан као *музеј комплексног типа са задатком да служи науци, просвећивању народних маса и развоју културе путем систематског сакупљања, сређивања, чувања, научног обрађивања и популарисања предмета и грађе од значаја за историју културе, уметности и економско-друштвеног развитка*. Својим првим чланом означен је као *завичајни музеј за археологију, историју и нумизматику, етнологију, историју уметности и историју Народноослободилачке борбе* те као *репрезентативна установа свога подручја* (под *подручјем* се подразумевало подручје две године раније формираног зрењанинског среза који је обухватао данашњи северни и средњи Банат, и који је био носилац оснивачких права над Музејом[353]). Статут је надаље дефинисао органе управљања у Музеју, уводећи – поред управника (чији мандат није био временски ограничен) – још и седмочлани **Музејски савет** и **Стручно веће**. Савет је био састављен од 4 члана које је оснивач именовао из редова културних и јавних радника, 2 члана из колектива и управника као члана по положају. Састајао се најмање једном у три месеца, доносио Статут Музеја, разматрао годишњи извештај и годишње планове рада, давао сагласност за постављење и разрешење изборног стручног особља, старао се о сарадњи са одговарајућим друштвеним и стручним организацијама итд. Мандат му је трајао две године. Стручно веће су чинили управник, руководиоци стручних одељења, руководиоци препараторске радионице (која у то време још није била основана, али се на њеном оснивању интензивно радило) и одређени број стручног особља које се бирало. Веће је разматрало нацрт програма стручног рада установе и давало своје мишљење о њему; пратило је извршење програма рада, давало предлоге о унутрашњој организационој структури Музеја, мишљење о службеним публикацијама, оцене о тематици, поставкама и трајању изложби, именовало комисију за откуп музејских предмета. Према Статуту, Музеј је поред Секретаријата имао још седам одељења: Археолошко, Историјско, Одељење завичајне уметности, Етнолошко, Одељење НОБ-а, Библиотекарско и Препараторско одељење. Ова одељења су се према слову Статута даље делила на одсеке, али није сасвим јасно шта је та подела значила у пракси, пошто се из Статута не увиђа њихово значење (највероватније се подразумевала даља унутрашња подела на збирке по тематском или хронолошком кључу).

[350] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 684/1955.

[351] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Савету за културу НР Србије, Београд (19–XII–1956)", бр. 486/1956 (495/1956).

[352] *Основне одредбе* (чл. 1–5), *Музејски савет* (чл. 6–9), *Стручно веће* (чл. 10–13), *Управа Музеја* (чл. 14–16), *Организациона структура и особље Музеја* (чл. 17–19), *Интерни рад Одељења* (чл. 20–24), *Инвентари и картотека* (чл. 25–27), *Приступ публике и однос са њом* (чл. 28), *Научна и васпитна делатност* (чл. 29–30), *Теренски рад* (чл. 31), *Музејске публикације* (чл. 32) и *Завршне одредбе* (чл. 33–35).

[353] Зрењанински срез је обухватао подручје девет општина чија су седишта била у Житишту, Зрењанину, Кикинди, Новој Црњи, Новом Бечеју, Новом Кнежевцу, Перлезу, Сечњу и Чоки, у којима је живело око 346.000 становника – 19% укупног становништва Војводине (Vojislav Kolarov (ur.), *Vojvodina. Srezovi i opštine* III, Novi Sad 1960, 7–8).

У то време се већ увелико размишљало и о покретању посебног музејског часописа, по узору на стручна гласила су ранијих година већ била покренута и излазила у Београду и Новом Саду. Иницијатива за покретање овог часописа потекла је од изложбе *Зрењанин кроз историју*, а било је предвиђено да се у њему *публикује грађа за историјски, економски, политички и културни развитак града и околине која би касније могла послужити за обраду монографије.*[354] У оквиру припрема за публиковање *Зборника* формирана је редакција која је одржала неколико састанака, одредила теме, ангажовала и анимирала сараднике и чак добила неке готове радове, али је због недостатка средстава излажење часописа онемогућено.

У 1956. години забележено је и оснивање *Друштва пријатеља музеја* (17. јуна), формираног са циљем да *помогне сакупљање, чување и проучавање музејских предмета; шири интересовање за музејску делатност међу широким народним масама, научно проучава музејске предмете и сарађује на приређивању тематских изложби.*[355] Поред почетног ентузијазма који је пратио његово оснивање, Друштво није заживело, односно није успело да анимира ширу јавност у довољној мери. Нешто више успеха постигнуто је у формирању Културно-просветне заједнице, која је имала за циљ да *на добровољној основи обједињава културно-просветну активност друштава и других културно-просветних организација, стручних друштава, удружења и свих непрофесионалних културно-просветних установа.*[356] Њен циљ је био да понуди *више идејности у културном животу,* који се налазио у непрекидном успону.[357] Уз савете за просвету и културу који су нешто раније основани при срезовима и општинама, ово тело ће касније имати велику улогу у формирању општинских заједница културе и интегративним тенденцијама у култури које ће бити актуелне у наредном периоду.

Најзначајнији моменти у изложбеној активности Музеја током друге половине педесетих година били су везани за обележавање значајних јубилеја и годишњица. Након годину дана припрема, крајем 1957. тако је свечано отворена изложба поводом стогодишњице рођења Уроша Предића. Позивнице за овај догађај биле су упућене свим музејима у Југославији, а бројни медији и филмска предузећа (ван Зрењанина) била су позвана да пропрате и овековече овај догађај.[358] Поводом јубилеја Музеј је приредио свечану академију у сали Народног одбора општине Зрењанин, на којој су предавања о Предићевом животу и стваралаштву одржали Миодраг Коларић, научни сарадник Народног музеја у Београду и проф. др Коста Милутиновић, кустос Војвођанског музеја у Новом Саду.[359] Поред изложбе у Музеју, на коју су позвани и представници културних, научних и уметничких установа из неколико наших градова[360], у Орловату је основан Предићев спомен-музеј; простор око Предићеве куће претворен је у парк и у њему је била постављена бронзана биста великог уметника, коју је 1911. године израдио чешки вајар Јан Коњарек, Предићев лични пријатељ.[361]

Други значајан јубилеј била је 75-годишњица рођења књижевника Вељка Петровића. Поводом његовог обележавања било је предвиђено одржавање низа прослава у Зрењанину, Новом Саду,

---

[354] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Савету за културу НР Србије, Београд (19–XII–1956)", бр. 486/1956 (495/1956).

[355] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Редакцији листа *Зрењанин*, бр. 232/1956; М. Павлов, „Друштво пријатеља музеја биће основано у Зрењанину", *Зрењанин* 187, год. V, 11. фебруар 1956, 5.

[356] „Пред оснивачку скупштину Културно-просветне заједнице", *Зрењанин* 196, год. V, 23. јун 1956, 5.

[357] *Широко разграната мрежа школа, велики број културно-просветних друштава, библиотека, музеја, позоришта и драмских секција, раднички и народни универзитети, разна стручна удружења и организације – сведоче о масовности рада на овом пољу. Број грађана који на овај или онај начин узима учешће у културном животу стално се повећава...* („Основане Културно-просветне заједнице општине и среза. Вишеидејности у културно-просветном раду", *Зрењанин* 197, год. V, 30. јун 1956, 5).

[358] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – *Авала* и *УФУС* филмском преудзећу, Београд", бр. 641/1957; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Филмском предузећу *Босна*, Сарајево", бр. 641/1957; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – радио Београду, Београд", бр. 641/1957.

[359] З. К., „Прослава стогодишњице рођења Уроша Предића у Зрењанину", *Зрењанин* 273, год. VI, 7. децембар 1957, 4.

[360] Исто.

[361] Исто. Зрењанински музеј је посредовао у куповини Предићеве бисте. О томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Откуп бисте Уроша Предића", бр. 278/1957.

Суботици, Сремским Карловцима, Сремској Митровици, Панчеву и Вршцу, док је централна прослава била намењена Петровићевом родном Сомбору.[362] Иако је као организатор овог догађаја фигурирао Народни одбор среза Зрењанин, а сама прослава одржана у Народном позоришту „Тоша Јовановић", руководилац Музеја Лазар Николић је изнео највећи терет организационих припрема. На основу сачуване грађе види се да је Николић контактирао све важније културне и научне установе и водеће интелектуалце у Београду и Новом Саду како би припремио одговарајући програм прославе – дописивао се са САНУ, Матицом српском, Војвођанским музејом, Музејом града Новог Сада, Филозофским факултетом у Новом Саду, Народним и Етнографским музејом у Београду итд.[363] Крајњи резултат – на прослави одржаној 29. априла 1958, више истакнутих личности из књижевности, публицистике и других области говорило је о лику и делу Вељка Петровића, док су чланови Народног позоришта читали одломке из његових приповедака и рецитовали песме.[364]

Петровићевом јубилеју је претходила једна од најзначајнијих ликовних изложби у овом периоду: у питању је била изложба радова Саве Шумановића, на којој су били заступљени репрезентативни радови из Народног музеја и Модерне галерије[365] у Београду, Галерије Саве Шумановића у Шиду, Галерије Матице српске и Спомен-збирке Павла Бељанског у Новом Саду.[366] Посебан куриозитет је био тај да је на овој изложби јавности представљена његова слика *Пијани брод,* позајмљена из Модерне галерије у Београду (потоњи Музеј савремене уметности), која је до данашњег дана врло ретко излагана ван ове установе. Изложбу је пратио и за оно време луксузно опремљен каталог, чији су приређивачки одбор чинили Миладин Гвозденов, Миливој Николајевић, др Миодраг Коларић, Момчило Стевановић, Никола Граовац, Пеђа Милосављевић, Слободан Богојевић и Тивадар Вањек).

Најзад, читава 1959. година у Зрењанину протекла је у знаку обележавања четири деценије револуционарног рада КПЈ, СКОЈ-а и синдиката. Музеј је свој допринос обележавању ове годишњице дао кроз отварање заједничке изложбе са Државним историјским архивом. Она је отворена 28. јуна, а трајала је до 15. октобра, а забележила је 35.087 посетилаца.[367] У наредном периоду гостовала је по насељима средњег Баната, где ју је само до краја 1959. видело 12.000 лица.[368]

Поред интензивне изложбене делатности, рад Музеја у другој половини педесетих обележило је истовремено решавање неколицине важних питања; једно од њих се односило на постепен и вишегодишњи процес изградње школованог и стручног музејског кадра. Започет 1954. пријемом Загорке Кончар као сталне кустоскиње-историчарке, он је, иако успораван честим променама кустоса-етнолога[369], настављен запослењем археолога Радована Радишића (1957)[370] и фотографа Јованке Врцељ (1959)[371], да би био окончан почетком шездесетих пријемом историчарке уметности Вукице Поповић

[362] „Одржана прослава Вељка Петровића у Зрењанину", *Зрењанин* 294, год. VII, 1. мај 1958, 6.

[363] О томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању и раду Народног музеја од 1955. до 1958", бр. 549/1958; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1958. год.", бр. 632/1958; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј зрењанин – Другу Слободану Милетићу", бр. 131/1958; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Б. Ковачевићу, С. Костићу и К. Милутиновићу", бр. 137/1958.

[364] „Одржана прослава Вељка Петровића у Зрењанину", *Зрењанин* 294, год. VII, 1. мај 1958, 6.

[365] Потоњи Музеј савремене уметности (прим. аут.)

[366] „Изложба Саве Шумановића", *Зрењанин* 289, год. VII, 29. март 1958, 4; Д. Ћ., „Над делом Саве Шумановића. Поводом изложбе слика у Народном музеју", *Зрењанин* 291, год. VII, 12. април 1958, 4.

[367] Филип Крчмар, „Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017", Зрењанин 2017, 122–123; „У Зрењанинском срезу прослављен празник Партије, СКОЈ-а и синдиката", *Зрењанин* 345, год. VIII, 25. април 1959, 1.

[368] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Музеја у 1959. години", бр. 611/1960.

[369] Након две године рада у Музеју, Марија Стојадиновић је 1955. напустила Музеј. На њено место је као апсолвент етнологије дошла Нада Туински (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 25/1957; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Секретаријату за просвету и културу Среског народног одбора Зрењанин", бр. 297/1957), али ни она није дуго остала у Музеју – њу је 1957. заменио Миодраг Јовановић (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду", бр. 142/1958), који је дужности кустоса-етнолога обављао до почетка 1961. када је службом прешао у Београд (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Споразум о узајамном раскидању службеничког односа између Народног музеја у Зрењанину и Јовановић Мирослава, из Зрењанина", бр. 01–660/1960, бр. 01–1/1961).

[370] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Секретаријат за просвету и културу Народног одбора општине Зрењанин – Народном музеју Зрењанин", бр. 508/1956; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Археолошком институту Српске академије наука", бр. 483/1956.

[371] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 300/1959.

(1960)[372] и етнолога Владимира Митровића[373], те препаратора Хермине Грујић (1961)[374], која је у Музеј дошла у оквиру припрема за формирање конзерваторске радионице.[375] Тиме не само да је оформљена прва генерација стручних зрењанинских музеалаца, него је извршена и диференцијација послова кроз формирање односно заокруживање музејских одељења и служби које су преузеле на себе вишеструка задужења и обавезе, који су дотле углавном падали на плећа појединаца. Паралелно са тим, у Музеју је радни однос засновала још неколицина радника који су били ангажовани на административним и пословима одржавања.

У контексту стварања професионалног и стручног музејског кадра требало би посматрати и оновремене колективне одласке на стручна усавршавања, попут научне екскурзије Музеја у организацији Друштва музејски радника Србије априла 1957. Екскурзија је обухватала обилазак Сплита, Трогира, Шибеника и Задра, пре учешћа у раду годишње скупштине Друштва музејских радника ФНРЈ у Задру.[376] Пар година касније (1959), Музеј се укључио у рад Друштва музејских радника Војводине, које је основано крајем маја на Палићу, приликом одржавања годишње скупштине Друштва музејско-конзерваторских радника Народне Републике Србије – подружнице за Војводину.[377]

Међутим, најзначајније питање несумњиво се тицало Јанковићеве куће, односно чињенице да она није одговарала за смештај музејских збирки, што је непрекидно долазило до изражаја. Делимичне адаптације, попут оних које су вршене 1944. и 1948. представљале су само привремена решења. Зграда је била у лошем стању (у то време је већ имала 100 година), са влажним приземљем у ком су биле смештене канцеларије службеника и које се није могло користити за музејске потребе.[378] У току 1956. и 1957. године постојали су планови да се изврши генерална поправка зграде[379], којом би били обухваћени комплетна изолација влаге и оправка пода у приземљу, као и малтерисање и кречење фасаде.[380] Међутим, услед недостатка материјалних средстава, ови планови су остали мртво слово на папиру.[381] С друге стране, са власницом куће Илком Шулц су преко посредника започети преговори о потенцијалном откупу ове некретнине[382], који су – иако привремено успорени услед пребацивања оснивачких права над Музејом са Градског народног одбора Зрењанин на у међувремену формирани зрењанински срез (1957) – успешно приведени крају марта 1958, када је нови оснивач откупио музејску зграду[383]. Тим поводом је годишњи извештај о раду Музеја у 1958. години констатовао: *Сада се израђују скица и план по коме ће бити извршени адаптација и генерална поправка зграде према потребама Музеја.* ***Тиме ће бити решено питање зграде и музејског простора за дужи период времена*** (подв. аут.).[384] Генерална оправка и адаптација су били предвиђени за 1959. годину[385], али до њих никада није

[372] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Поповић Вукосава – Решење", бр. 229/1960.

[373] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Дејан Радовановић – Митровић Владимиру", бр. 01–274/1/1961, бр. 01–274/2/1961; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–82/1961; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сагласност", бр. 01–340/1961.

[374] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Записник са састанка Конкурсне комисије у Зрењанину", бр. 01–532/1/1961; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Хермина Грујић – постављење", бр. 01–519/2/1961.

[375] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду", бр. 01–667/1962, 2.

[376] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Народни музеј Зрењанин – Друштву музејско-конзерваторских радника Војводине Нови Сад", бр. 57/1957.

[377] На оснивачкој скупштини (28–29. маја) израђен је програм Друштва и изабран је Управни одбор у који је ушло 11 чланова. За председника је изабран Рајко Николић, управник Војвођанског музеја у Новом Саду, а за секретара Милан Вранић, управник Музеја града Новог Сада. У току 1959. решена је већина организационих питања и чланством је било обухваћено око 80% музејских радника Војводине; уследило је оснивање стручних секција – археолога, препаратора-конзерватора и етнолога (1960), почетак рада на покретању часописа *Спона* као гласила Друштва (1961) и оснивању природњачке, историјске и секције историчара уметности на другој годишњој скупштини Друштва у Сремским Карловцима (1961). Први број *Споне* публикован је 1962. године. Jelena Simendić, „Rad Društva muzejskih radnika AP Vojvodine od Osnivačke skupštine 1959. Godine u Subotici do Skupštine u Sremskim Karlovcima", *Spona. Časopis Društva arhivskih radnika Vojvodine* 1, Novi Sad 1962, 2.

[378] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Упитник за кадровске картоне и картоне установа", бр. 308/1956.

[379] Исто; такође: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1956. години", бр. 504/1956.

[380] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја у 1956. години", бб/1956.

[381] Исто.

[382] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Упитник за кадровске картоне и картоне установа", бр. 309/1956; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Откуп зграде Музеја", бр. 405/1956.

[383] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању и раду Народног музеја од 1955. до 1958. год.", бр. 549/1958; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду", бр. 142/1958.

дошло јер је у међувремену усвојен Директивни урбанистички план Зрењанина који је предвидео њено рушење.[386] Ипак, до тог тренутка ће проћи још неколико година, а за то време се у Музеју одиграло неколико важних догађаја који ће у битној мери одредити његов даљи развој.

У јеку кадровских промена и освежавања, 2. децембра 1959. преминуо је дугогодишњи кустос и управник Лазар Николић.[387] Његовом смрћу је завршена једна велика и значајна епоха у развоју зрењанинског музеја. Рођен и школован још у периоду Аустроугарске монархије, Николић је поседовао добро образовање, али и одличне организационе способности. Својим преданим радом премостио је предратни, међуратни, окупациони и послератни период, успевши захваљујући јединственом положају у ком се налазио у кључним тренуцима да одржи музејску установу у животу и обогати њену не само археолошку, већ и уметничку и етнолошку збирку. Све што је урадио за Музеј до 1944. године пресудно је утицало на то да и након ослобођења остане сарадник ове установе, а нешто касније и поново њен управник. У том својству, он је дао један од најзначајнијих доприноса њеном трајном конституисању у првим поратним годинама. Остајући јој веран све до своје смрти, Николић је забележен као особена и монолитна појава у њеној историји, чији се гигантски допринос, иако препознат, данас не цени довољно. Почетак и већи део 1960. године Народни музеј Зрењанин провео је под привременим управитељством Загорке Кончар и Радована Радишића, који су се смењивали на руководећем положају. Питање управника биће решено на нешто дужи период крајем исте године, када је на то место именован Дејан Радовановић, наставник историје у зрењанинској гимназији.[388] Након промене функције управитеља седам година касније, он ће остати у Музеју као кустос-историчар.

Нови почетак (1960–1964)

Почетак новог доба симболично је наговештен посетом представника ИКОМ-овог Комитета за регионалне и специјалне музеје септембра 1960. године: Музеј је том приликом оставио добар утисак на госте из Чехословачке, Француске, Белгије, СССР-а, Пољске, Норвешке, Мађарске, Немачке и Холандије.[389] Исте године учињен је крупан корак ка унапређењу канцеларијског пословања установе, кроз пријем новог секретара[390] и дактилографа[391], али и доношење решења о ознакама за распоређивање аката, односно предмета у рад организационим јединицима које ће ступити на снагу идуће, 1961. године. Из овог акта се види да је Музеј имао следеће организационе јединице: Секретаријат (01), Археолошко (02), НОБ и Историјско (03), Етнолошко (04) и Уметничко одељење (05).[392]

У исто време започете су припреме за обележавање 20-годишњице устанка народа Југославије великом изложбом под називом *Војводина у ослободилачком рату* (октобар 1961).[393] Тим поводом је

---

[384] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду", бр. 142/1958.

[385] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1958. годину", бр. 632/1958, 1.

[386] Директивни урбанистички план Зрењанина израдио је 1958. године архитекта Борко Новаковић из београдског Пројектног атељеа *Простор* (Todor Malbaški (ur.), *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966, 520). План је предвиђао рушење већег дела старог језгра Зрењанина уз остављање тек неколицине старих зграда које би се уклопиле у нову, вишеспратну архитектуру.

[387] „In memoriam. Лазар Николић", *Зрењанин* 377, год. VIII, 5. децембар 1959, 2.

[388] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда", бр. 541/1960; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник", бр. 664/1960.

[389] „Иностранн музејски стручњаци посетиће Зрењанин", *Зрењанин* 418, год. IX, 17. септембар 1960, 7; „Чланови међународне организације ИКОМ у Зрењанину", *Зрењанин* 419, год. IX, 24. септембар 1960, 7. Такође види: Olivera Skoko, „Poseta članova Komiteta za regionalne i specijalne muzeje ICOM-a Narodnom muzeju Zrenjanin 1960. godine", *NC ICOM Srbija*, Beograd 2020, 54–57. Ова посета била је договорена претходне године на Петој генералној конференцији ИКОМ-а одржаној у Стокхолму.

[390] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 567/1960; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са састанка Конкурсне комисије при Народном музеју у Зрењанину одржаном дана 21. XI 1960 године", бр. 570/1960; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сагласност конкурсне комисије", бр. 571/1960; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник састављен дана 1. децембра 1960 године у канцеларији Народног музеја у Зрењанину поводом примопредаје дужности секретара – режисера Музеја", бр. 590/1960.

[391] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Костић Злата – преузимање у службу", бр. 530/1960.

[392] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 618/1960.

[393] „Отворена изложба Војводина у ослободилачком рату", *Зрењанин* 476, год. X, 28. октобар 1961, 2; „Импресије. Истинита легенда фотографија (уз изложбу у Народном музеју у Зрењанину *Војводина у ослободилачком рату*", *Зрењанин* 476, год. X, 28. октобар 1961, 2; Д. Ћ., „Велики успех изложбе *Војводина у ослободилачком рату*", *Зрењанин* 479, год. X, 18. новембар 1961, 2.

музејска стална поставка обогаћена за значајан експонат – макету концентрационог логора у некадашњем Петровграду (Улица цара Душана), коју су по сећању израдили Веселин Сивчев и Јован Барна из Кикинде (некадашњи заточеници овог логора).[394] Ипак, 1961. је протекла у знаку „ватреног крштења" нове кустоскиње-историчарке уметности Вукице Поповић, која је већ у првој години проведеној у Музеју приредила низ ликовних изложби[395], чију је круну представљала већ дуго планирана и припремана, али никада до краја изведена изложба радова Константина Данила[396], сликара који ће јој у даљем раду бити непресушан извор инспирације. Оваквим интензивним радом она је наговестила даљи правац деловања Уметничког одељења Музеја у наредном периоду. Уз све то, недуго затим ће започети и озбиљан рад на уређењу музејских поставки у Српској Црњи (у родној кући Ђуре Јакшића) и сарадњи у манифестацији *Липарске вечери* која се тамо одржавала.[397]

Наредне године (1962) уследило је ново уређење сталне музејске поставке, које је трајало од јула до октобра и по чијем је окончању добијен посебан, одвојен изложбени салон.[398] И поред тога, проблем неусловног смештаја је и даље остао горуће питање, будући да не само да више није било слободног простора за депое појединих одељења (који су морали бити уступљени за потребе већ поменутог формирања конзерваторске радионице[399]), него је и сама музејска зграда доспела у такво стање у ком више није долазила у обзир никаква адаптација, дозиђивање и сл.[400], тако да су захтеви за проналажењем нове зграде за смештај Музеја постали све гласнији и учесталији. У то време музејски колектив је бројао 12 стално запослених службеника и радника (управник, секретар, дактилограф, 4 кустоса, препаратор, фотограф, 2 спремачице и столар), али је истовремено била веома изражена потреба даљег кадровског јачања кроз запослење још једног кустоса-историчара (због планиране поделе Историјског одељења на два дела – Одсек старије историје и Одсек за раднички покрет и НОБ) и једним физичким радником и спремачицама, који би обављали послове одржавања зграде.[401]

Крајем 1962. у Ечки и Зрењанину је одржана пленарна скупштина Друштва музејских радника Војводине, односно састанци његових секција.[402] Поред низа питања попут ангажовања Друштва у издавању часописа *Спона,* сарадње међу секцијама итд. – у фокусу се нашло питање финансирања Музеја и расподеле личних доходака међу њима, које је те године постало веома актуелно. Наиме, тог пролећа је иницирана промена дотадашњег начина финансирања не само музеја, већ и других установа културе.[403] Дотадашњи начин финансирања није био задовољавајућ, будући да је највише зависио од (пр)оцене финансијских стручњака и њихових предлога за расподелу дотација, што је у пракси

[394] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Народном музеју Кикинда", бр. 3/1960; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Загорка Кончар – Веселину Сивцу", бр. 517/1960; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Среском одбору Савеза бораца Зрењанин", бр. 578/1960; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор закључен између Народног музеја у Зрењанину и Сивчев Веселина и Барна Јована из Кикинде о изради макете концентрационог логора у Зрењанину за изложбу поводом двадесетогодишњице устанка народа Југославије", бр. 617/1960.

[395] Д. Ђ., „У реновираној изложбеној сали Народног музеја. Изложба Паулине Сударски у Зрењанину", *Зрењанин* 452, год. X, 13. мај 1961, 7; „Слика недеље. Изложба слика жене-борца", *Зрењанин* 453, год. X, 20. мај 1961, 11; „Још једна интересантна изложба у Зрењанину. Слике Васе Поморишца и скулптуре Илије Коларовића", *Зрењанин* 453, год. X, 20. мај 1961, 11; Д., „Богата ликовна јесен у Зрењанину", *Зрењанин* 469, год. X, 9. септембар 1961; „Занимљива изложба портрета у музеју", *Зрењанин* 470, год. J, 16. септембар 1961, 8; Д., „Зрењанинска недеља изложби", *Зрењанин* 472, год. X, 30. септембар 1961, 8; Љ: Т., „Ликовна уметност. Две сликарске изложбе", *Зрењанин* 474, год. X, 14. октобар 1961, 8; Т., „Ликовна уметност. Слике старих мајстора", *Зрењанин* 378, год. X, 11. новембар 1961, 8.

[396] В. П., „Поводом изложбе слика Константина Данила", *Зрењанин* 481, год. X, 2. децембар 1961, 8.

[397] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уметничко одељење – Извештај о раду за II тромесечје 1963 г.", бр. 404/1963; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину за 1964. годину", бр. 01–435/1964, 7.

[398] У новој сталној поставци, првој након 1956. и изложбе *Зрењанин кроз историју,* нашло се укупно 538 предмета из свих музејских збирки (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962 год.", бр. 01–667/1962, 6.

[399] Исто, 2.

[400] Исто.

[401] Исто, 5.

[402] Radomir Prica, „Sa plenarnog sastanka Društva. Raspodela u prvom planu", *Spona. Časopis Društva muzejskih radnika Vojvodine* 2, Novi Sad 1963, 3–5.

[403] „Предлаже се оснивање Среског фонда за културу"; *Зрењанин* 494, год. XI, 3. март 1962, 8; „Како финансирати културне потребе. Предложено оснивање фонда за културу", *Зрењанин* 496, год. XI, 17. март 1962, 8.

остављало могућност нерационалног трошења средстава и изостављање самих радника у култури из процеса одлучивања.[404] А према иницијативи коју су покренули Културно-просветна заједница среза, Савет за културу при Среском народном одбору и чланови идеолошке комисије Среског одбора Социјалистичког савеза, за нови начин финансирања установа културе и културно-уметничких друштава био би надлежан Фонд за културу – друштвени орган састављен од чланова ових тела, али и од представника свих установа културе (Музеја, Савремене галерије, Библиотеке, Позоришта, Архива итд), чиме би те установе саме могле да утичу на расподелу средстава и вођење јединствене културне политике.[405] Основни циљ Фонда било је дакле *обезбеђивање стабилнијих извора финансирања потреба за културу и најбоља могућа расподела средстава*[406]. Фонд за културу је основан марта, а започео са радом 1. априла 1962. године[407] и у наредном периоду ће преко њега тећи финансирање свих установа културе, али према израђеним годишњим плановима рада.[408] Након формирања, делатност и висина средстава којима је Фонд располагао ће у више наврата током шездесетих година бити регулисани различитим правним одлукама како би се ускладили са у међувремену донетим законским прописима и инфлацијом[409], да би крајем те деценије Фонд прерастао у Заједницу културе (са знатно проширеним овлашћењима и повећаним средствима), а средином идуће – у Самоуправну интересну заједницу културе; за Музеј је ово питање било изузетно важно јер не само да ће ова установа имати у њој свог представника, већ ће од ње у великој мери у једном тренутку зависити и само њено постојање и опстанак.

Отприлике у исто време, настављајући и продубљујући праксу стручног усавршавања кустоси зрењанинског музеја су уочи, а нарочито за време и након сеобе Музеја (в. напред), имали прилику да се усавршавају у земљи, али и иностранству.[410]

[404] „Предлаже се оснивање Среског фонда за културу"; *Зрењанин* 494, год. XI, 3. март 1962, 8.

[405] Исто.

[406] „Како финансирати културне потребе. Предложено оснивање фонда за културу", *Зрењанин* 496, год. XI, 17. март 1962, 8.

[407] „Одлука о оснивању општинског фонда за културу", *Службени лист среза Зрењанин* 23, год. III, 20. децембар 1962, 354–355. Такође види: „Седница Народног одбора општине Зрењанин. Основани фондови за културу и заштиту деце", *Зрењанин* 497, год. XI, 24. март 1962, 1.

[408] Планирање рада на годишњем нивоу је апострофирано као једна од највећих предности овог Фонда: *Прва и за сада најважнија корист од друштвених фондова за културу је у темом што онај коме требају паре мора да направи план својих делатности, а не план својих потреба, како је то раније било. Управни одбор Фонда ће размотрати да ли и колико та делатност вреди, па ће је у том смислу и финансирати. То значи да план рада треба да направи свака установа, али и свака комуна (...) Ниједна установа није добила, а неће ни добити средства док не поднесе план своје делатности и док се не утврди да ли је та делатност потребна или није. Све установе се за сада само привремено финансирају путем аконтације...* (Д. Ђ., „Фондови за културу зависиће од дохотка комуне", *Зрењанин* 499, год. XI, 7. април 1962, 2).

[409] „Одлука о изменама и допунама Одлуке о оснивању општинског фонда за културу", *Службени лист среза Зрењанин* 11, год. IV, 29. мај 1963, 155; „Одлука о изменама и допунама Одлуке о оснивању општинског фонда за културу", *Службени лист среза Зрењанин* 11, год. IV, 22. јул 1964, 362; „Одлука о изменама и допунама Одлуке о оснивању општинског фонда за културу", *Међуопштински службени лист Зрењанин* 23, год. I, 11. октобар 1965, 299; „Одлука о оснивању општинског фонда за културу", *Међуопштински службени лист Зрењанин* 11, год. II, 16. април 1966, 149–150.

[410] Тако је нпр. Вукица Поповић од октобра 1963. до септембра 1964. боравила на специјализацији у Румунији, где је проучавала српске споменике у румунском делу Баната. Искуства и сазнања стечена том приликом касније ће послужити као основа за њено капитално дело, објављено три деценије касније. За успехе постигнуте у области рада Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин,као и *у прикупљању драгоцених података који обогаћују нашу културну историју,* Поповићева је 1965. године добила *Награду ослобођења Зрењанина* (Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело,* 15; Филип Крчмар, *Награда ослобођења Зрењанина (1963–1993) и Награда града Зрењанина (1994–2020),* Зрењанин 2021, 28). Такође је путовала у Минхен, где је боравила од 2. октобра 1970. до 1. фебруара 1971, у потрази за делима Александра Секулића. Овај боравак био је омогућен захваљујући финансијској подршци Комисије за стипендирање при Покрајинској самоуправној интересној заједници за културу (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Уметничког одељења за 1970. годину", бр. 01–262/1970, 1; Д. Воргић – Ф. Крчмар, *Наша Вукица 1919–1969–2019,* Зрењанин 2019, 8). С друге стране, и Владимир Митровић, кустос Етнолошког одељења, у више наврата је одлазио у Етнографски музеј у Београду, како би се упознао са најсавременијим решењима за кутије, регале, ормане и друга техничка музејска „помагала" (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Етнолошког одељења у 1970. години", бр. 01–285/1970, 1), док ће усавршавање Хермине Грујић (новог конзерватора – препаратора) бити започето тек крајем

У првој половини шездесетих година забележен је почетак реализације већ раније присутне идеје о Музеју као установи која се бави заштитом споменика културе на подручју средњег и северног Баната и то кроз формирање посебне службе тј. одељења под његовим окриљем који би се бавио евидентирањем, заштитом, санацијом и обновом споменика. Ово су били послови који су спадали у надлежност Покрајинског завода за заштиту споменика културе са седиштем у Новом Саду, а зрењанински музеј је требало да – у недостатку општинског, тј. среског завода – преузме на себе ту улогу. Почев од 1960. године, Музеј је имао једног[411], а нешто касније (1963, 1964) још двојицу хонорарних сарадника[412] који су вршили обиласке терена, евидентирали споменике и бележили њихово стање, о чему су обавештавали Покрајински завод. Након што се извештајима о раду из 1962. и 1963. године констатује да није дошло до планираног отварања одељења за заштиту споменика[413], оно је изгледа основано јула 1964. Из сачуване грађе за ту годину види се да је оформљена картотека по местима и општинама средњег Баната[414], те да су у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту споменика културе из Новог Сада под заштиту државе као културна добра стављени ветрењача Љубе Бошњака из Меленаца, родна кућа Тоше Јовановића (глумца и епонима зрењанинског позоришта) и родна кућа Александра Сандића – секретара и блиског сарадника Вука Караџића, публицисте и преводиоца.[415] Вршени су и теренски обиласци споменика културе у Перлезу, Ченти, Фаркаждину, Ботошу, Бечеју, Кикинди, као и у свим местима на територије општине Зрењанин.[416] Углавном су евидентирани споменици Народноослободилачке борбе, али се водило рачуна и о пописивању приватних збирки историјских и етнолошких предмета[417], као и о археолошким локалитетима за чија су даља истраживања тражена средства (Матејски брод, Арача). Поред рада на обнови и санацији, радило се и на постављању нових споменика и спомен-обележја: тако су нпр. откривене спомен-плоче на кући Константина Данила, Павла Аршинова и Александра Секулића.[418] У свим овим пословима, Служба је сарађивала са Савезом бораца НОР, Покрајинским заводом за заштиту споменика културе у Новом Саду и свим друштвено-политичким организацијама.[419] Овај сегмент рада Музеја ће у наредном периоду, нарочито крајем шездесетих година, посебно добити на важности.

У исто време је интензивирана публицистичка делатност кустоса. Они су од раније већ сарађивали у уређивању стручних музејских часописа – *Рада војвођанских музеја* и *Споне*. Ипак, најзначајнији подухват у ком је Музеј учествовао у то време био је рад на издавању свеобухватне монографије о Зрењанину поводом обележавања двадесетогодишњице преименовања града (1946–1966). Иницијатор ове монографије био је проф. Сава Атанацковић, а на њеној реализацији био је ангажован тим аутора најразличитијих профила.[420] Научно-истраживачки рад за потребе овог издања започео је пар година

шездесетих (1968) и настављено током седамдесетих година.

[411] У питању је био протојереј-ставрофор Ваведењске цркве у Зрењанину Ћетко Јовановић. НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Решење", бр. 212/1960.

[412] Као хонорарни сарадници тих година помињу се Милош Станојевић, предратни наставник петровградске гимназије (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Израда бирачких спискова за избор чланова већа радних заједница", бр. 01–180/1963) и Славољуб Гроздановић, професор историје (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај одељења за заштиту споменика", бр. 01–422/1964).

[413] *Рад Музеја на заштити културних споменика је у току и представља посебан проблем, који меродавни фактори треба да помогну у решавању тога питања* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 6). *Такође, проблем заштите споменика и даље остаје као проблем број један* (...) *До отварања планираног одељења за заштиту споменика није дошло не кривицом Музеја, већ фактора који су о томе одлучивали, пошто о томе није искристалисано јединствено становиште.* ***Средства за ово одељење нису добијена, као ни за службеника који би водио одељење*** (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1963. г.", бр. 01–681/1963, 7, 8).

[414] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај одељења за заштиту споменика", бр. 01–422/1964.

[415] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Заштита споменика културе", бр. 01–201/1964; бр. 01–222/1964.

[416] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о заштити споменика културе", бр. 01–360/1964.

[417] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о заштити спом. културе", бр. 01–360/1964; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај одељења за заштиту споменика", бр. 01–422/1964; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Збирке у приватном власништву", бр. 01–34/1964.

[418] НМЗ 1941– , „Годишњи извештај одељења за заштиту споменика", бр. 01–422/1964.

[419] Исто.

[420] За више детаља о овој књизи види: Филип Крчмар, „Улога Историјског архива Зрењанин у развоју завичајне историографије Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина", *Архивски анали* 8, Нови Сад 2014, 89–91.

уочи самог јубилеја (1962/1963), резултирао је хиљадама страница рукописа у неколико различитих верзија, а анимирао је све културне, просветне, здравствене и установе социјалне заштите и разне друге институције. У њеној припреми су учествовали кустоси Дејан Радовановић (за историју радничког покрета до 1921. и од 1921. до 1935. године), Вукица Поповић (*ликовна уметност*) и Радован Радишић (*праисторија*). Осим њих, у састав редакције ушла су и два будућа управника Музеја – Тихомир Савић и Ружа Цвејић, као и низ истакнутих културних делатника Зрењанина који су често сарађивали са Музејом: Тивадар Вањек, Драгољуб Чолић, Милан Ђуканов, Ружа Латовљев итд.). У оквиру свог прилога о историјату Музеја, Радован Радишић је изнео већ поменуту тезу о 1906. години као години оснивања ове установе.[421]

Последња сеоба (1964–1966)

Несумњиво најзначајнији догађај, који је уједно обележио шездесете године прошлог века у историји Музеја била је сеоба његових просторија и збирки. Након две деценије становања у Јанковићевој палати, неподесној за смештај музеалија и у више наврата крченој, санираној и реновираној, Музеј је 1964. напустио објекат у ком је становао претходне две деценије, предвиђен за рушење урбанистичким планом из 1958. године. Тим поводом је лист *Зрењанин* забележио како Музеј одлази на „двогодишњи одмор", уз јадиковке што ће експонати две године (до пролећа 1966) бити склоњени од очију јавности и далеко од очију грађана: *Културно и историјско благо ове својеврсне културне установе биће ове године запретено и заклоњено од очију љубитеља старина. То ће се учинити још ових дана због рушења досадашње музејске зграде на место које ће се подићи нова банка. На хиљаде експоната, предмета и докумената из старе и нове историје пренеће се у бивше просторије „Техногуме" и „Луксола" на „принудни боравак" до пролећа 1966. године, до када ће се подићи нова зграда у коју ће се сместити Музеј и Градска народна библиотека. Мада још није дефинитивно утврђено, претпоставља се да ће нова зграда израсти на темељима садашњег Градског купатила које ће се пренети на „Бранковић".*[422]

Најава *Зрењанина* се, међутим, није обистинила у целости: нова зграда која је била предвиђена за смештај и Музеја и Библиотеке никада није саграђена (због хроничног недостатка средстава); Музеј је заиста пресељен у пређашње просторије фабрика *Техногума* и *Луксол*, а Јанковићева кућа је срушена да би на њеном месту 1970. Грађевинско-индустријски комбинат „Банат" подигао нову вишеспратну зграду Службе друштвеног књиговодства (СДК).[423] Рушење Јанковићеве куће је прихваћено као „императив архитектонског уобличавања" Зрењанина, уз образложење да *брз темпо развоја града тражи понекада и материјалне жртве, које се из више разлога морају схватити и оправдати, а нарочито када су неизбежне*. Ипак, непотписани аутор новинског текста у *Зрењанину* није могао а да се не запита на крају да ли је било бољег решења и није ли се пренаглило у одлуци о рушењу?[424]

Нове просторије у које је Музеј пренет додељене су му на основу Решења Одељења за комунално-стамбене послове Скупштине општине Зрењанин.[425] Налазиле су се у непосредној близини Јанковићеве куће – у истој улици (Серво Михаља), свега неколико десетина метара даље, са друге стране Великог моста. Састојале су се од 9 канцеларијских одељења са тоалетом површине 132,50 m^2 и четири магацина са подрумом површине 728 m^2.[426] У питању је био магацински простор који је раније коришћен за потребе већ поменутих предузећа *Техногума* и *Луксол*, односно бивши стан извесног Воје Вуковића.[427]

[421] Radovan Radišić, „Narodni muzej", у: T. Malbaški (ur.), *нав. дело*, 408. Уп. са рукописном верзијом: Radovan Radišić, „Istorijat Narodnog muzeja u Zrenjaninu", у: *Монографија Зрењанина. Култура, књ. 4,* Библиотека Историјског архива Зрењанин (рукопис).

[422] „Зрењанински народни музеј на двогодишњем *одмору*", *Зрењанин* 610, год. XII, 6. јун 1964, 8.

[423] Ф. Крчмар – А. Радловачки, *нав. дело*, 6.

[424] „Зрењанински народни музеј на двогодишњем *одмору*", *Зрењанин* 610, год. XII, 6. јун 1964, 8.

[425] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење за стамбене просторије додељене Музеју", бр. 01–273/1964; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ослобођење од плаћања закупа", бр. 01–299/1964.

[426] Исто.

Стамбени простор био је предвиђен за смештај канцеларија и рад особља, а магацински простор за музејске депое.

Иако је требало да се пресели свега пар десетина метара даље у исту улицу, сеоба Музеја није била једноставан подухват: требало је обезбедити најпре просторије, а затим и потребну логистику. Поред унајмљене радне снаге, селидба је изискивала и ангажовање целокупног музејског особља које на тај начин није било у могућности да испуњава своје редовне задатке и обавезе предвиђене годишњим планом рада.

Сеоба је започета у мају, а највећим делом довршена у септембру 1964. године[428]: од маја до септембра је вршено само пресељење канцеларија и опреме, а од октобра до децембра трајало је смештање музејских збирки у нове, импровизоване депое.[429] Међутим, од самог почетка било је јасно да је нови смештај само привремено решење, будући да је био вишеструко мањи и скученији, али и знатно неприкладнији од оног у Јанковићевој палати. Ова неадекватност најбоље је изражена у годишњем извештају о раду у ком се, између осталог, наводи: (...) *изложбени простор у ранијем музеју износио је 960 м², а укупна површина просторије у којој сада постављамо изложбе, привремено, износи 170 м²* (...) *Влага у депоу за археологију и галерија слика и намештаја према мерењима стручне службе износи 90%, а максимално дозвољена влажност у оваквим просторијама је 50%...*[430] Због тога је руководство Музеја чинило напоре да што пре обезбеди нови и прикладнији простор, али се тај процес отагао кроз читаву прву половину 1965. године. Напослетку је за нови и – како ће се касније испоставити – трајни смештај Музеја одређен простор некадашње Финансијске палате на централном градском тргу, у непосредној близини зграде СО Зрењанин. У питању је била пространа двоспратница са излазом на Трг слободе и Суботићеву улицу, подигнута 1893. године по нацртима архитекте Иштвана Киша и за потребе ондашње великобечкеречке филијале заједничког Министарства финансија Аустроугарске монархије.[431]

И ова сеоба је изискивала новчана средства којима Музеј у датом тренутку није располагао. Музејско особље је поново морало само да се ангажује на пословима пресељења, које је започето септембра 1965. године. Готово цео колектив је средином тог месеца у нови простор пребацио радне просторије, историјску документацију, картотеке и библиотеку[432]; пресељење депоа и фондова није могло да се изврши услед недостатка новца, па је тако Музеј неко време функционисао на две локације. Његова управа је поднела захтев Фонду за културу Скупштине општине Зрењанин, али је одбијена са мотивацијом да изврши пресељење из својих средстава, којима није располагала.[433] Такође је водила преговоре са Одељењем за буџет и финансије СО Зрењанин, али ни они нису дали жељене резултате, па је тако читава ствар пролонгирана.[434] Музеј је поново почетком 1966. године конкурисао за средства код Општинског фонда за културу, тражећи скоро пола милиона тадашњих динара.[435] Решавање проблема се поново отегло, а додатно је била закомпликовано потребом адаптације новог простора, што је такође изискивало велике материјалне трошкове; требало је заменити дотрајале електроинсталације, обавити неопходне грађевинске, молерско-фарбарске и водоинсталатерске радове.[436] Проблем је представљало и неразрешено имовинско-правно питање, будући да Музеј није

[427] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ослобођење од плаћања закупа", бр. 01–299/1964.

[428] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању народног музеја у Зрењанину за 1964. годину", бр. 01–435/1964.

[429] Исто.

[430] Исто.

[431] За више детаља о овој грађевини види: Весна Каравида, „Објекти архитекте Иштвана Киша у Зрењанину", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXVIV-XXV, Нови Сад 2011, 44–56; такође: Весна Каравида, „Финансијска палата", у: Весна Мајсторовић, Весна Каравида, Бојан Којчић, *Познати архитекти и њихове грађевине у Великом Бечкереку крајем 19. и почетком 20. века,* Зрењанин 2009, 41–52.

[432] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању 1965. г.", бр. 01–51/1966.

[433] Исто.

[434] Исто.

[435] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Конкурисање за средства за селидбу", бр. 01–20/1966.

имао писмено решење о поседовању нове зграде, без ког се није могао, а ни желео упуштати у инвестиционе радове. То се види из молбе датиране на 13. октобар 1967, упућене Служби за имовинско-правне послове Скупштине општине Зрењанин, у којој се између осталог наводи: *Одлуком Скупштине општине Зрењанин, крајем 1965 године Народном музеју је додељен већи део зграде у Суботићевој улици број 1 на коришћење. Међутим, никакав акт о томе не постоји иако је Музеј подносио захтев да се добије и писмено решење. Сматрамо да је сад повољна ситуација да Скупштина општине да Музеју целу зграду и парцелу на којој је зграда у власништво. Музеј користи неупоредиво највећи део зграде (цео I и II спрат и део партера), а у партеру су још: фризерски салон Фризерске задруге, самопослуга трг. предузећа „Банат", продавница воћа „Малина" трг. предузећа „Банат", књижара „Центродувана", стан бившег домара Слободана Попова и канцеларија адвоката Комленовић Вељка.* ***Музеј је у посебно тешкој ситуацији, јер док се не рашчисте имовински односи не може да осигура ни зграду ни предмете које чува, зато је изложен опасности од разних штета које не би могао да надокнади. Постоји такође и низ других проблема који произилазе из ових нерешених односа, као што су разне поправке, управљање зградом и сл.*** (подв. аут.).[437] Посебно тежак и оптерећујућ је био проблем недостатка централног грејања, услед чега је Музеј био практично неактиван у зимском периоду.[438] Овај проблем ће у наредном периоду бити често истицан и за његово решење тражена средства од надлежних инстанци, али је тај процес решен тек почетком деведесетих година. Више среће Музеј је имао у погледу сређивања имовинско-правних односа, који су разрешени у децембру 1968. године, када је склопљен Уговор којим је Музеј без накнаде добио, односно преузео од Скупштине општине на управљање (коришћење и располагање) већи део зграде у Суботићевој 1.[439]

Две сеобе у периоду 1964–1966. одразиле су се на рад Музеја и (не)испуњавање годишњих планова рада и обављање редовних активности. Они су морали бити прилагођени новонасталој ситуацији у којој није било услова за постављање изложби и примање посетилаца. Уместо тога, музејски колектив се окренуо инвентарисању предмета, научно-истраживачком и теренском раду, евидентирању културних добара и стручном усавршавању. Тако у годишњем извештају о раду за 1964. стоји: *Полазећи од плана рада за ову годину и стања у ком се колектив радне заједнице нашао након пресељења, нужно је било да се цео рад прилагоди тој ситуацији и тежиште рада пребаци на интерни и теренски рад.*[440]

---

[436] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању 1965. г.", бр. 01–51/1966, 13.

[437] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу зграде", бр. 01–212/1967.

[438] Тако у једном допису из 1967. стоји: *За 1967. годину планирано је 12 изложби које су временски распоређене у свим месецима, сем у летњем периоду, када је мрт сезона због распуста у школама и зимског периода када је хладно, јер немамо систем централног грејања, што нас спречава за још већу изложбену активност. Иако је зимски период са становишта публике најинтересантнији, нисмо у могућности да било шта учинимо и загрејемо просторије...* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци за заједницу музеја", бр. 01–62/1967).

[439] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Општинском јавном правобранилаштву Зрењанин", бр. 01–200/1991.

[440] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1964 г.", бр. 01–435/1964, 2.

Јанковићева кућа, дом зрењанинског музеја у периоду 1944–1964. (НМЗ, УО, ЗЛУ)

Печат Градске библиотеке и музеја Петровград из првих послератних година

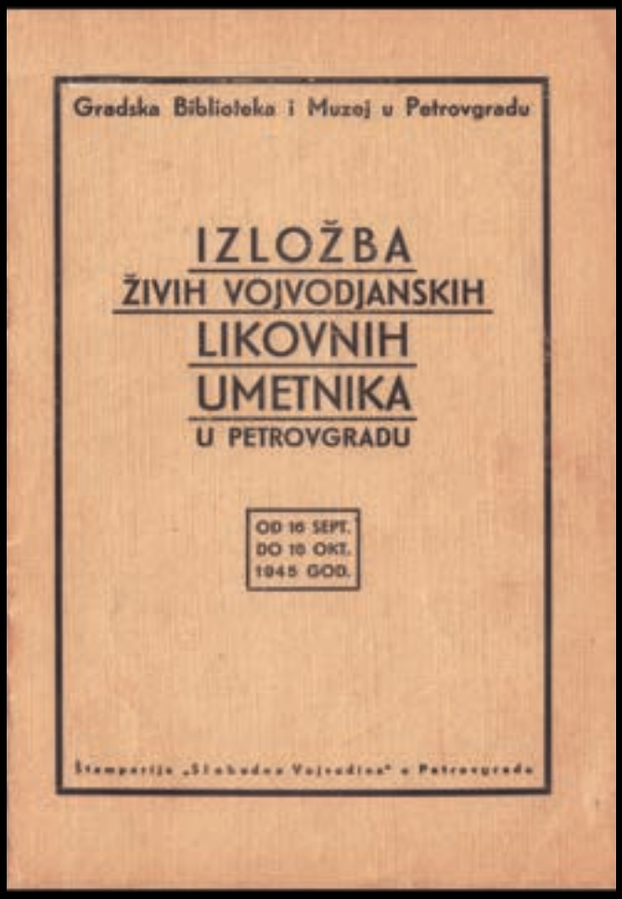

Насловна страна каталога *Изложбе живих војвођанских ликовних уметника у Петровграду* из 1945. г.

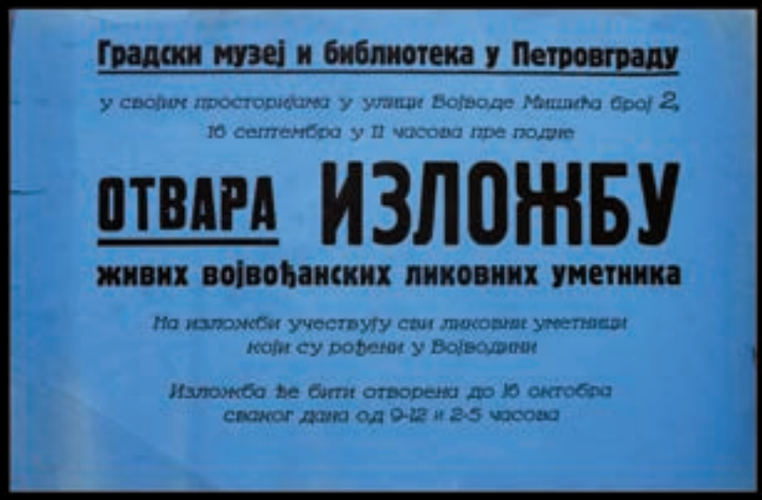

Плакат за *Изложбу живих војвођанских ликовних уметника* из 1945. г.
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

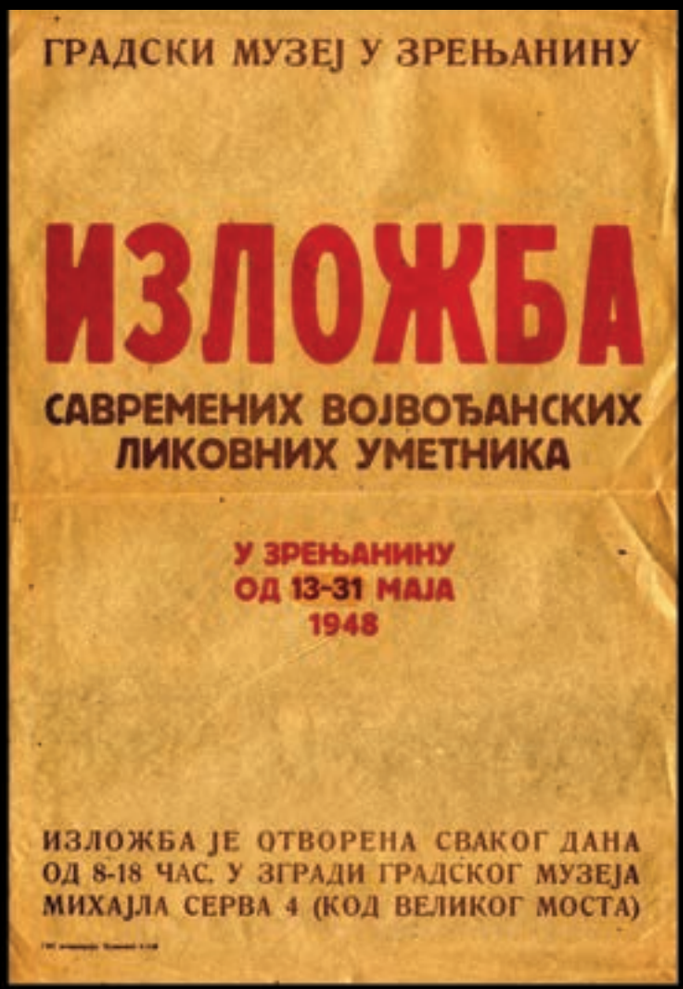

Плакати на српском и мађарском језику за *Изложбу савремених војвођанских ликовних уметника* из 1948. г.
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

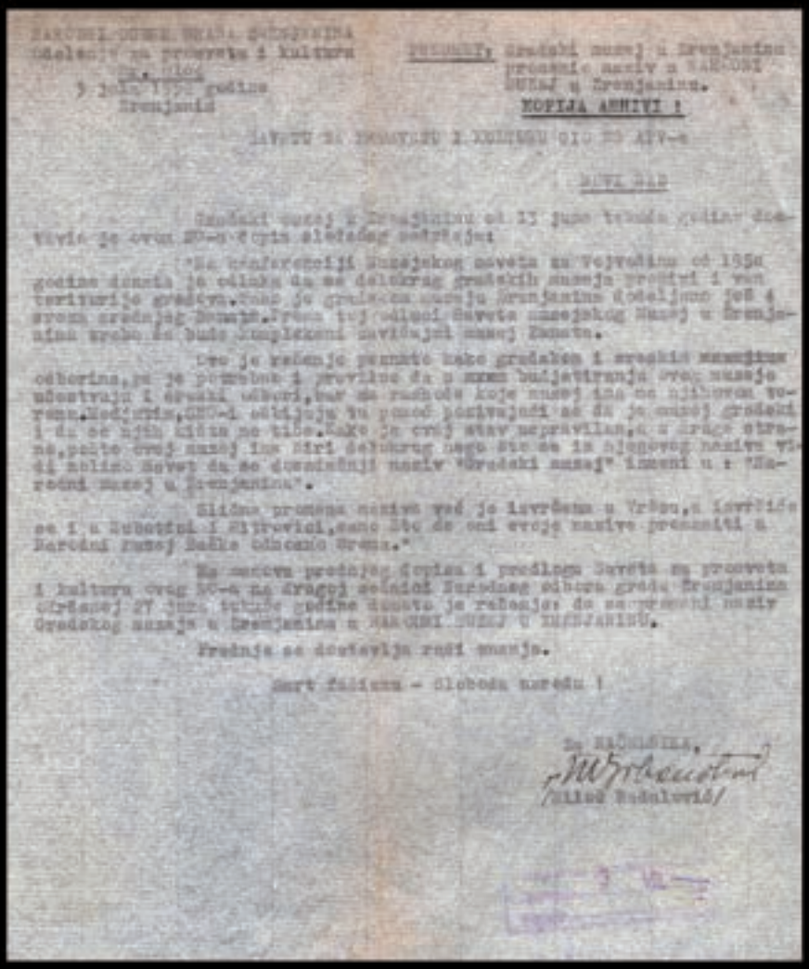

Решење о промени назива Градског музеја у Народни музеј Зрењанин
(ИАЗ, Ф. 160 Народни одбор општине Зрењанин, 1939–1963)

Друштво пријатеља музеја

БИЋЕ ОСНОВАНО У ЗРЕЊАНИНУ

Почетком ове недеље одржана је годишња скупштина музејских радника Зрењанина. Скупштини су присуствовали др. Коста Милутиновић, кустос Војвођанског музеја из Новог Сада, Рајко Николић, директор Војвођанског музеја, Арпад Лебл, професор Више педагошке школе у Новом Саду и други. О изложби „Зрењанин кроз историју" поднела је реферат Загорка Кончар, кустос Народног музеја у Зрењанину. Присутни су одали признање колективу Зрењанинског музеја за веома богату и успелу изложбу. Она претставља напор не само стручњака Народног музеја у Зрењанину, већ и добрих познавалаца музичких струка из научних и других културно - просветних установа Војводине. Преко 1600 експоната и разних докумената на изложби приказује Зрењанин и његову околину од преисторијског доба до данас. Научно истраживачки рад је врло важан, истакнуто је на скупштини, јер је Зрењанин као центар Баната одиграо врло значајну улогу у прошлости, нарочито Средњег века па до данас.

На скупштини је одлучено да се формира Друштво пријатеља музеја у Зрењанину. Овакво друштво постоји засада само у Новом Саду. Друштво ће окупити грађане који се интересују за рад музеја, истраживање, историју, уметност итд. Повезивање музеја и школа, организовањем музејских кружока у њима, је један од задатака овог друштва. Научне експедиције и рад на археолошким ископавањима, као и прикупљање музејских вредности интересују многе наше грађане. Они ће у друштву моћи да се баве овим послом организованије.

Особито се велика активност на овом пољу очекује од наставника историје, архивских радника и других грађана, јер традиција за научно истраживачки рад прошлости наших народа у Зрењанину давно већ постоји. М. ПАВЛОВ

М. Павлов, *Друштво пријатеља музеја биће основано у Зрењанину*, *Зрењанин* 187, год. V, 28. април 1956, 7.

Музеј врши припреме за тематску изложбу: ЗРЕЊАНИН КРОЗ ВЕКОВЕ

Годинама је музеј желео да једном изложбом прикаже целокупни развитак града од најстаријих времена до данас. То је један озбиљан подухват, за који је потребно доста времена и докумената, на основу којих би се могла реконструисати наша прошлост. Музеј сада врши припреме за отварање такве изложбе којом би био приказан Зрењанин као центар историског, економског, друштвеног, политичког и културног живота Баната. Посебно би било одељење које би приказало развитак радничког покрета од 1941 год. и НОБ у граду и околини.

Да би та изложба могла што верније приказати нашу прошлост, потребно је што више докумената. Зато би било пожељно, да грађани који поседују било какав документ, неку диплому или привилегију, мајсторско право, фотографију неке занатске радионице или фабрике и томе слично доставе нашем музеју. Поред тога дошле би у обзир уметничке слике или фотографије рађене према некадашњем изгледу града, фотографије певачких, музичких и културних друштава дилетанских група; фотографије књижевника, уметника и знаменитих људи који су или овде рођени или су живели и радили у нашем граду; подаци о школству просвети и култури уопште.

То ће бити прва изложба ове врсте у нашем граду. Она ће допринети да широке народне масе упознају боље нашу прошлост.

Музеј врши припреме за тематску изложбу:
ЗРЕЊАНИН КРОЗ ВЕКОВЕ,
Зрењанин 157, год. IV, 1. октобар 1955, 6.

Градски музеј у Зрењанину – један од најпознатијих у Војводини,
Зрењанин 281, год. VII, 1. фебруар 1958, 4.

Градски музеј у Зрењанину – један од најпознатијих у Војводини

Када је реч о Зрењанину, о његовом културном богатству, редовно смо склони да, поред осталих културних установа, поменемо и Градски музеј. Међутим, нисмо сигурни колико још наших грађана није видело ретке музејске драгоцености, али поуздано знамо да не тако мали број Зрењанина ци још није видео ове драгоцености чија је вредност неоцењива.

Градски музеј у Зрењанину има више одељења — археолошко, историско, етнолошко, етнографско, фолклорно и уметничко одељење са нумизматичком и природњачком збирком. Посебно одељење у музеју носи назив „Зрењанин кроз историју", где је на ином насељу које потиче из млађег каменог доба, откривене су прве куће од чврстог материјала.

Обилазећи музеј посетиоцу одмах пада у очи етнолошки део који је врло богат збиркама народног веза и ћилима из деветнаестог века. Посебно се истиче сеоски намештај, као велика музејска реткост. Поред збирке из Средњег века, историско одељење истиче се и богатом збирком из Првог српског устанка. Поред тога, ово одељење располаже и збирком из Народноослободилачког рата која се односи на Зрењанин и његову околину.

У уметничком одељењу музеја, поред сликара старих школа Аустрије, Холандије и Француске, нарочито је заступљено сликарство деветнаестог века, међу којима се истичу слике банатских сликара Николе Алексића и Коастантина Данијела, код кога је учио и радио Ђура Јакшић. Галерија слика стално се проширује сликама савремених младих сликара. У галерији се налази и атеље Уроша Предића који је његова родбина поклонила зрењанинском музеју. Сада у галерији музеја излажу дела сликара и вајара који су радили у Сликарској колонији у Ечки.

Пре три године у Музеју је основана нумизматичка збирка у којој се налази и стално допуњује римски и грчки материјал, као и новац који је био у оптицају на подручју Војводине од давних времена до данас.

Последњих година музејски и археолошки стручњаци вршили су обимна ископавања на терену код Јаше Томића, где је познати банатски археолошки стручњак и музеолог д-р Јанкулов учинио важна историска открића из најстарије историје овог краја.

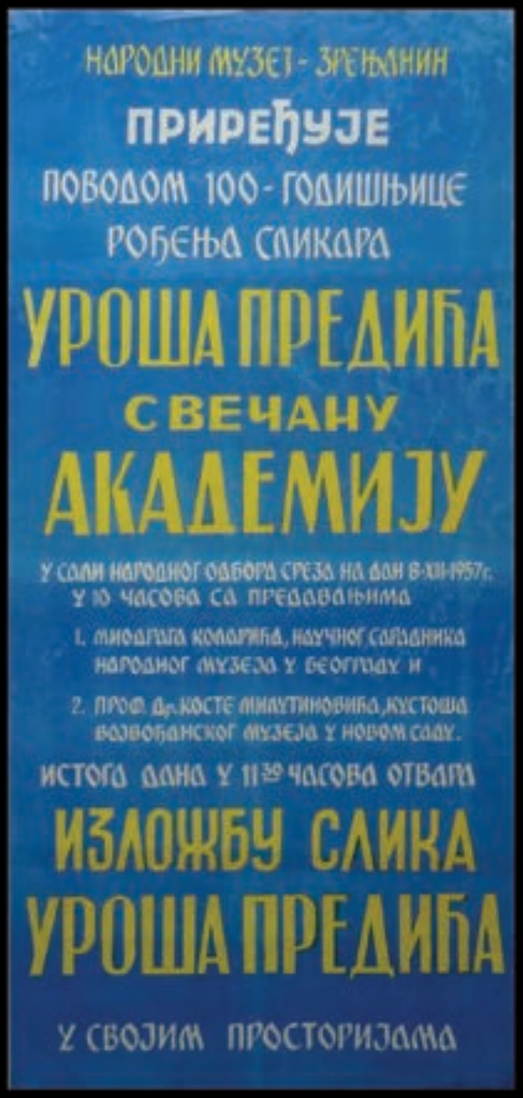

Плакат за *Изложбу поводом стогодишњице рођења Уроша Предића*
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Плакат за *Изложбу слика Саве Шумановића* из 1958. г.
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Двојезични (српско-мађарски) плакат за *Изложбу о радничком покрету и револуционарном раду КПЈ, СКОЈ-а и Синдиката*
1959. г. (НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

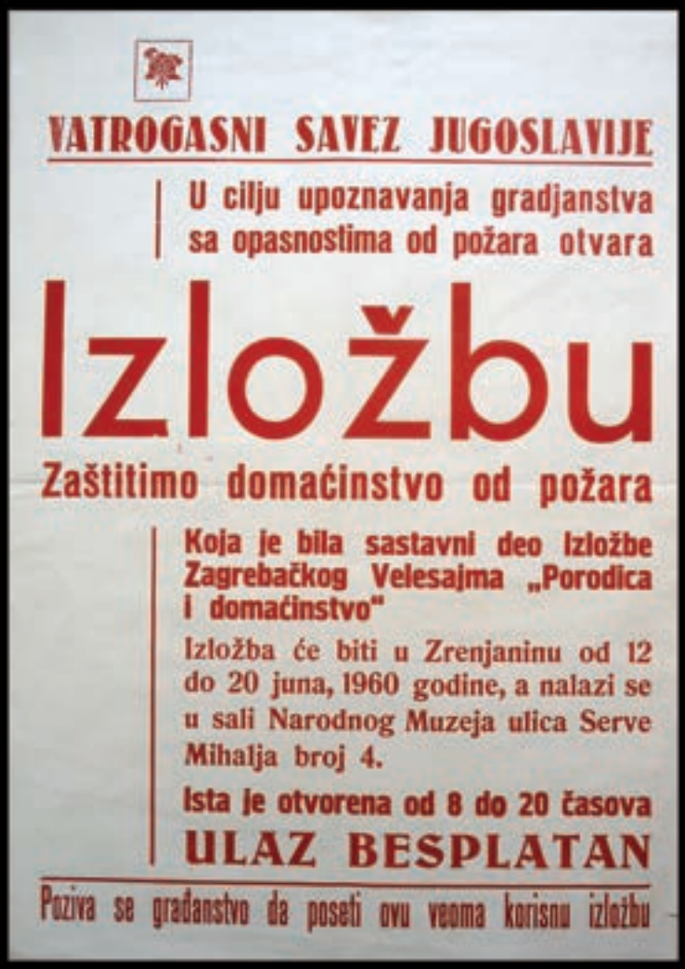

Плакат за изложбу *Заштитимо домаћинство од пожара* из 1960. г. (НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Плакат за *Изложбу расне живине, зечева, голубова и птица* из 1961. г. (НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Плакат за *Изложбу слика Ивана Радовића* , 1963. г. (НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Под сводовима Финансијске палате (1966–)

Проблеми у новом дому (1966–1970)

У лето 1966, када је усељење Музеја у нове просторије већ приведено крају, у листу *Зрењанин* је освануо текст под насловом *Шта се збива у зрењанинском музеју. Лице и наличје међуљудских односа.*[441] У њему је локална јавност могла да прочита да је двогодишња сеоба протекла у атмосфери *међусобних дуела, личних обрачуна, свађа, оговарања и вређања* чланова музејског колектива. Испоставило се да су међуљудски односи већ дуже време озбиљно нарушени и да је међу колегама у Музеју дошло до отвореног раздора и поделе.[442] Лето је прошло мирно, али је ситуација очигледно била озбиљна, будући да је средином септембра одржана седница Савета за културу и Управног фонда за културу општине Зрењанин, на којој је донета препорука о затварању и обустављању финансирања Музеја,[443] а у исто време је покренут и поступак за смену управника Дејана Радовановића.[444] Управни одбор Фонда за културу је на седници одржаној 29. октобра донео одлуку да се обустави дотирање Музеја.[445] Да ствар буде још гора, све ово се дешавало у време када је требало да буде отворена нова стална поставка, а у читав проблем се умешало и Друштво музејских радника Војводине, које је почетком децембра у Музеј послало комисију са задатком да прикупи тачне информације о стању и односима у колективу, забринуто јер су се последице постојећег стања *неповољно одразиле на рад Музеја и нанеле велику штету његовом угледу.*[446] Долазак ове Комисије биће само прва у низу епизода које су уследиле, а у којима су се супротстављене стране у колективу покушавале да увуку спољне чиниоце (не само струковне, већ и политичке) у решавање спорних питања у Музеју.[447] Финансирање је обустављено[448], али је у заоштреној атмосфери изгледа разум ипак надвладао: несугласице су привремено превазиђене на састанку колектива одржаном дан након посете Комисије Друштва музејских радника Војводине, на ком су констатовани проблеми – недостатак радне дисциплине, изолација управника од стране запослених, свађе и зађевице између запослених, неспоразуми око баналних ствари итд.[449] Страсти су смирене и пажња је била преусмерена на програмске активности којима је требало повратити озбиљно пољуљано поверење и омогућити поновно финансирање Музеја.

У те активности је сасвим извесно спадало и доношење новог статута ове установе – првог после 1957. године. Његово доношење било је диктирано не само новинама у раду Музеја, већ и политичко административним прекрајањима која су у међувремену наступила: тако су 1965. године у СФРЈ укинути сви срезови (укључујући и зрењанински),[450] па су оснивачка права са укинутог среза прешла на Скупштину општине Зрењанин.

---

[441] *Зрењанин* 718, год. XV, 9. јул 1966, 7.

[442] Радовановић је оптужен од дела колектива да је неподесан за сарадњу и неспособан да буде на челу установе, да одржава слабе контакте и консултације са кустосима (недостатак комуникације) што је неминовност у музејском послу, као и контакте са другим установама. „Шта се збива у зрењанинском музеју. Лице и наличје међуљудских односа", *Зрењанин* 718, год. XV, 9. јул 1966, 7.

[443] У доношењу такве препоруке пошло се од анализе вишемесечног рада ове установе, где је констатовано да она током претходних осам месеци *није испунила задатке предвиђене својим планом рада, чиме ни запослени нису оправдали своје личне дохотке* (Богдан Гушић, „Зрењанински музеј пред затварањем. Скуп цех за нерад и нехат", *Зрењанин* 728, год. XV, 17. септембар 1966, 7).

[444] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о именовању комисије за опозив радника на руководећем радном месту", бр. 01–246/1966.

[445] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Закључак Управног одбора Фонда за културу", бр. 01–296/1966.

[446] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Комисија Друштва", бр. 01–306/1966.

[447] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о именовању комисије за опозив радника на руководећем радном месту", бр. 01–246/1966; Богдан Гушић, „Зрењанински музеј пред затварањем. Скуп цех за нерад и нехат", *Зрењанин* 728, год. XV, 17. септембар 1966, 7.

[448] Б. Г., „Са састанка Фонда за културу. Обустављено финансирање Музеја", *Зрењанин* 735, год. XV, 5. новембар 1966, 7.

[449] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Записник са седнице савета радне заједнице", бр. 01–308/1966.

[450] О томе види: Слободан Бјелица, „Питање срезова у Војводини 1955–1965", *Истраживања* 24, Нови Сад 2013, 477–485.

У очи упада прегледност и темељност овог акта, који је, поред увода, садржао укупно 161 члан разврстан у 12 сегмената. У *Увод* је унета новоизнесена тврдња о оснивању Музеја 1906. године, уз додатну напомену да је реорганизован и поново почео са радом на дан 17. октобра 1944. Одлуком Народноослободилачког одбора у Зрењанину (обнова и краткотрајни рад Музеја у међуратном периоду и за време окупације нису помињани, тј. изостављени су).

Општим одредбама дефинисани су службени назив и седиште Музеја (чл. 1); статус и његови задаци (*самостална и самоуправна радна организација у области културе чији је задатак да стручно истражује, прикупља, чува, сређује, обрађује и излаже музејски материјал у циљу његовог коришћења за унапређење културе и образовања, за потребе научног и стручног рада и за друге друштвене потребе*) (чл. 2), оснивач (чл. 3), изглед печата и штамбиља (чл. 5), управљање и међусобни самоуправни односи (чл. 6, 9, 10 и 12); делокруг рада (општине Зрењанин, Житиште, Нова Црња, Сечањ и Нови Бечеј) (чл. 7), као и сарадња са другим организацијама и чланство у њима. Као један од послова Музеја у чл. 2 Статута посебно је наведено учешће у организовању манифестације *Липарске вечери* у Српској Црњи и *Сечањских посела* у Сечњу те вршење стручног надзора над Меморијалним музејом Ђуре Јакшића у Српској Црњи и Завичајном музејом (збирком) др Борислава Јанкулова у Јаши Томићу.[451]

Други део Статута (чл. 13–29) регулисао је *Унутрашњу организацију и организацију процеса рада у музеју.* Члан 13 је дефинисао следећу организациону структуру: 1) Археолошко одељење са нумизматиком; 2) Историјско одељење; 3) Одељење завичајне историје уметности; 4) Етнолошко одељење; 5) Службу за заштиту споменика; 6) Стручну библиотеку; 7) Препараторску радионицу; 8) Фотографску радионицу; 9) Столарску радионицу и; 10) Одељење за опште послове. Члановима 14–23 утврђени су задаци сваког одељења понаособ и њихове унутрашње поделе.[452] Поред већ поменуте Службе за заштиту споменика културе, новину у организационој структури Музеја представљала је и Педагошка служба која је назначена као посебно музејско одељење. Њено оснивање је међутим у то време било тек у најави: она ће бити формирана средином 1969, а започети са радом 1970. године.

Трећи сегмент под називом *Управљање у музеју* (чл. 30–62) дефинисао је права и задатке радне заједнице (тј. свих запослених са пуним радним временом) и органа управљања – стручног већа и управника, као и начин организовања и спровођења референдума као једним од начина управљања музејом.

У четвртом поглављу Статута (чл. 63–71) били су таксативно побројани послови музеја; пето (чл. 72–85) је темељно регулисало његово финансијско пословање – средства, фондове и личне дохотке, док је шестим (чл. 86–89) ближе био одређен годишњи програм рада, односно његова израда, начин и време доношења. Највише простора у новом статуту је заузео седми одељак (чл. 90–144) који је детаљно, прецизно и јасно дефинисао радне односе: ступање радника на рад, проверавање њихових радних способности, распоређивање на друге дужности и задатке, дужину радног времена, одмор и одсуство, одговорности, престанак рада, затиту на раду, полагање стручног испита и др. Остатак акта је регулисао питања информисања о раду и пословне тајне (чл. 145–146), послове народне одбране (чл. 148–151), однос према оснивачу (чл. 152–154), улогу и начин доношења Статута и других правних аката (чл. 155–158), уз прелазне и завршне одредбе на самом крају (чл. 159–161).

Паралелно са доношењем Статута, радило се и на адаптацији музејских просторија и уређењу нове сталне поставке, која је отворена 27. новембра.[453] Међутим, већ у том тренутку било је јасно да она не

[451] Такође је изричито наведено да Музеј сарађује и са Савременом галеријом у Ечки (прим. аут.).

[452] Примера ради, Археолошко одељење је било подељено на одсек за праисторијску, античку и средњовековну археологију; Историјско – на одсек класичне историје, одсек радничког покрета из периода 19. и 20. века и одсек НОБ и социјалистичке изградње; Одељење завичајне историје уметности делило се на одсек за примењену уметност и одсек галерије слика; Етнолошко одељење је имало 4 одсека: за народну архитектуру, за ношње, за народну уметности и за пољопривреду, занатство и трговину; Препараторска радионица је имала одсек за керамику и одсек за метале (прим. аут.).

[453] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци за заједницу Музеја", бр. 01–62/1967, 4.

задовољава стандарде и да ће бити привременог карактера, мада ће та „привременост" у овом случају прилично потрајати: ово питање ће бити решавано током читаве наредне две деценије без већег успеха.

С друге стране, активно је рађено на припреми и реализацији раније већ планиране изложбе *Школа Константина Данила,* која је уместо у новембру 1966. *из објективних разлога* отворена почетком марта 1967. године.[454] Она је била добро примљена, наишла је на позитивне критике јавности и, по свему судећи, послужила као повод да се Музеју пружи нова шанса.[455] Смиривању ситуације је у доброј мери допринело и подношење оставке на дужност управника Музеја Дејана Радовановића[456], који је прешао на функцију кустоса Историјског одељења[457], док је вршење дужности управника привремено преузео Радован Радишић, кустос-археолог. На конкурсу за новог руководиоца, који је расписан у пролеће 1967.[458], изабрана је Јелена Јањић, професорка, која је ту дужност почела да обавља 1. септембра исте године.[459]

Иако ће се на челу Музеја налазити кратко (септембар 1967 – јун 1969), у једноипогодишњем мандату Јањићеве одиграли су се неки од најважнијих догађаја у историји ове установе. Овде спадају: установљавање награде Константина Данила (1967), израда елабората о старом језгру Зрењанина и велика афера са Бечкеречком ћупријом (1968/1969), решавање питања власништва над музејском зградом (1968); те почетак рада Педагошке службе, организовање велике изложбе *Великобечкеречки сликарски атељеи* и успостављање међународне културне размене путем сарадње са музејским установама у иностранству (1969).

Награда „Константин Данил" (1967–1971)

Једна од првих новина која се јавила у раду Музеја недуго након пресељења у нов простор било је установљење награде *Константин Данил* (1967). Ово признање се наредних година додељивало зрењанинским средњошколцима који су постигли одличан успех у предмету Ликовна култура, као и студентима историје уметности. Додела награде била је део пригодног програма којим је обележавана годишњица смрти великог сликара, епонима награде. Иако није била дугог века, она се ипак бележи као значајан и упечатљив покушај популаризације ликовне уметности, приближавања Музеја локалној заједници и подстицања (нарочито) средњошколске популације на бављење ликовном уметношћу.[460] Иницијатор оснивања награде била је Вукица Поповић, која је и сама нешто раније (1965) постала један од првих лауреата Награде ослобођења Зрењанина (тзв. Октобарске награде), уведене 1963.

---

[454] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Трошкови изложбе Данилових ученика", бр. 01–91/1967.

[455] У једном допису из априла 1967, каже се да је Музеј *свечано отворен* приликом отварања изложбе (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за покривање трошкова репрезентације", бр. 01–90/1967). Отворио ју је др Дејан Медаковић у присуству око 200 гостију из града и других места, међу којима су били запажени *афирмисани научни радници др Милан Кашанин, др Павле Васић, др Миодраг Коларић, др Верена Хан и већи број кустоса историчара уметности као и асистената факултета и студената историје уметности у Београду као и јавни, културни и политички радници из Зрењанина* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о изложби *Школа Дан. ученика*", бр. 01–93/1967). Очи стручне и политичке јавности су очигледно биле усмерене ка Музеју, у искреној и неподељеној жељи да се превазиђе криза која се јавила у овој установи. На изложби, која је била отворена у периоду од 19. марта до 2. априла да би затим била пренета у Београд (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о изложби *Школа Данилових ученика*", бр. 01–88/1966) се нашло 50 слика петнаесторице сликара које је Вукица Поповић прикупила са терена – из Јаше Томића, Добрице, Српске Црње и Панчева, док су остали експонати донешени из Народног музеја у Београду, Галерије Матице српске у Новом Саду, Народног музеја у Панчеву и Земуну (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о изложби *Школа Дан. ученика*", бр. 01–93/1967).

[456] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Оставка управника", бр. 01–108/1967.

[457] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба Д. Радовановића за радно место кустоса историчара", бр. 01–103/1967.

[458] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Конкурс за управника", бр. 01–111/1967; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молбе за конкурс за радно место директора", бр. 01–120/1967.

[459] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за оверу подписа", бр. 01–186/1967; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о постављењу Јањић Ј.", бр. 01–190/1967; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава за регистрацију", бр. 01–191/1967.

[460] Б. Г., „Музеј основао Константинову награду. Школа за младе", *Зрењанин* 766, год. XV, 10. јун 1967, 7.

Организованим довођењем ђака и њихових професора на сликарске изложбе, али и одржавањем посебних предавања, Уметничко одељење је *себи стварало будућу публику.* Након што је у првој половини 1967. године кроз Уметничко одељење продефиловало 1.300 ученика зрењанинских средњих школа (укључујући и оне у којима се не предаје ликовно васпитање), у Музеју је почетком јуна уприличена мала свечаност за пет професора и шездесетак најбољих ученика ликовног васпитања који су показали највише интересовања за посете изложбама. Том приликом је Поповићева саопштила присутнима да је колектив Музеја установио награду, која ће се додељивати сваке године најбољим ученицима ликовног васпитања, као и оним ученицима који покажу највеће интересовање за посете уметничким изложбама. Сваки ученик је добио по монографију о Константину Данилу, по једну монографију о Даниловим ученицима те по једну репродукцију дела Ђуре Јакшића.[461] О новоустановљеном признању позитивно су се изразили сликар Здравко Мандић и зрењанински наставници ликовног васпитања Милан Соларов и Вера Јоксимовић, оценивши да је у питању *изванредан покушај да се млади човек привуче у музеј и да се код њега пробуди потреба и љубав према уметности,* те да је *Уметничко одељење прерасло у најпогоднију институцију за извођење очигледне наставе ликовног васпитања*, као *једино место где се ученици могу срести са ренесансним, барокним и другим сликарским портретима.*[462]

Наредне године (1968) навршило се 95 година од смрти Константина Данила. Тринаестог маја, ликовни педагози и кустоси зрењанинског Народног музеја обележили су скромним свечаностима овај јубилеј. Ученици зрењанинских средњих школа и њихови ликовни педагози посетили су кућу у Улици цара Душана где је Данило живео и умро, положили су цвеће на уметников гроб на Католичком гробљу, након чега је у Музеју одржана свечаност предаје награда. Поповићева је говорила о животу и ликовном стваралаштву Данила, након чега је управница Јелена Јањић најбољим ученицима из предмета ликовног образовања уручила признања. Ђацима Друге и Треће зрењанинске гимназије уручено је укупно 28 репродукција дела светских мајстора и 30 монографија о Константину Данилу.[463]

Наредна годишњица смрти великог сликара имала је посебно свечани карактер, будући да је обележена, између осталог, и откривањем његове спомен-бисте у Алеји великана у зрењанинском Карађорђевом парку.[464] Њен аутор био је академски вајар Павле Радовановић, који ће наредних година у оквиру исте алеје извајати још и спомен-бисте Нестора Димитријевића, Тоше Јовановића и Павла Аршинова.[465] Свечано откривање спомен-бисте било је део пригодног програма, у оквиру ког је организована посета изложби *Великобечкеречки сликарски атељеи,* са камерним концертом ученика Музичке школе *Јосиф Маринковић.* Након концерта, седамдесет и троје средњошколаца који су постигли одличан успех у предмету ликовно образовање награђени су пригодним поклонима (монографијом *Константин Данил*), које им је уручила управница Јелена Јањић.[466]

Награда *Константин Данил* последњи пут је додељена 14. маја 1971. године. Након свечаности посећена је кућа у којој је уметник живео у Улици цара Душана, а после тога су на сликарев гроб положени венци. У поподневним часовима су у дворани Музеја ученици зрењанинске музичке школе извели пригодан концерт, а затим су најбољим студентима историје уметности Филозофско-историјског факултета у Београду и најбољим ученицима из предмета ликовног образовања уручене награде *Константин Данил.*[467] Из сачуване документације Народног музеја Зрењанин види се да је у

[461] Исто.

[462] Исто.

[463] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о педагошком раду", бр. 01–89/1968. Такође види новински извештај: „Поводом 95-годишњице смрти Константина Данијела. Руже на гробници", *Зрењанин* 814, год. XVI, 18. мај 1968, 7.

[464] М. П., „У Алеји великана у парку на Карађорђевом тргу. Откривена спомен-биста Константина Данила", *Зрењанин* 866, год. XVII, 31. мај 1969, 6.

[465] Павле Радовановић (Велики Бечкерек, 1923 – Нови Сад, 1981), академски вајар.

[466] М. П., „У Алеји великана у парку на Карађорђевом тргу. Откривена спомен-биста Константина Данила", *Зрењанин* 866, год. XVII, 31. мај 1969, 6.

[467] „Уручене награде Константина Даниела", *Зрењанин* 966, год. XIX, 15. мај 1971, 4.

то време већ била израђена одговарајућа диплома за добитнике, у чијем је заглављу стајао текст: *Да поколења не забораве великане нашег града,* са скромним ликовним решењем, али је, свеједно, те 1971. године ова награда додељена последњи пут (из непознатих и неразјашњених разлога). Након тога више нема трага о њој у писаној грађи Музеја. Много година касније, приликом припреме изложбе о Вукици Поповић, украсна шара са дипломе *Константин Данил* одабрана је за део ликовног решења пратећег изложбеног каталога.[468]

Борба за „Бечкеречку ћуприју" (1968–1969)

Несумњиво најконтроверзнија епизода из овог периода која је поставила Музеј у центар пажње јавности била је везана за његово деловање на пољу заштите споменика културе. Његова улога у процесу заштите културно-историјских споменика и градитељског наслеђа на територији општине Зрењанин је формализована у лето 1967. године, када је Веће друштвених делатности СО Зрењанин на седници од 27. маја донело закључак да Народни музеј Зрењанин *организује и врши стручну службу заштите споменика културе на територији општине Зрењанин,* одуставши од претходних (скупих) идеја да се формира посебан Завод у ту сврху.[469] Музеј је прихватио овај закључак и обавезу, затраживши да се у регистар Привредног суда упише проширење његове делатности, уз прецизно дефинисање права и обавеза, будући да је у питању била – према схватању запослених– делатност која је излазила из оквира редовног музејског рада.[470] Са новодобијеним овлашћењима, Музеј је наредне године (1968) узео учешћа у изради елабората под називом *Старо језгро Зрењанина* Жељка Шкаламере и Гордане Гордић о валоризацији старог језгра Зрењанина који је требало да послужи као основа за нови урбанистички план града, који је на крају и донет 1973. године.[471] Међутим, управо у време настанка тог елабората (крај 1968 – почетак 1969. године) одиграла се и беспоштедна, али нажалост и неуспешна борба за спас „Бечкеречке ћуприје", током које се Музеј нашао у центру пажње.

Читава афера је почела након најаве градских челника о рушењу најстаријег градског моста (и једног од најупечатљивијих градских симбола), који је био предвиђен за уклањање урбанистичким планом. Сагрђен 1904. године у челичани у Решицама (данашња Румунија) према нацртима будимпештанских предузимача Хенрика Фекетеа и Арпада Трауша, овај мост је добио име по супрузи цара и краља Фрање Јосифа – Јелисавети, настрадалој у атентату неколико година раније (1898). Свечано је пуштен у саобраћај 13. децембра 1904, у присуству градских челника и представника државне управе.[472] По својим конструктивним и декоративним особинама, Јелисаветин мост (мађ. Erzsébet-hid, нем. Elisabeth-Brücke) је представљао јединствен примерак уметничког правца историцизма са елементима сецесије у мостоградњи – на подручју данашње Војводине он је свакако био најрепрезентативнији и у ликовном погледу најинвентивнији.[473] У међуратном периоду носио је назив *Доситејев мост*.

Почетком шездесетих година прошлог века већ је била присутна свест о његовој запуштености, која се непрестано повећавала услед сталне преоптерећености моста саобраћајем моторних возила. Због тога су градске власти иницирале испитивање стручних комисија из Београда, са Грађевинског факултета и из Института за испитивање материјала. У првој половини шездесетих година ове инстанце су у више наврата констатовале да мост јесте запуштен, али да је његово лоше стање у дозвољеним границама и препоручиле су мере за санацију моста – које никада нису спроведене.[474] Када

[468] Види: Дејан Воргић – Филип Крчмар, *Наша Вукица. 1919–1969–2019,* Зрењанин 2019.
[469] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Закључак Већа друштвених делатности о вршењу заштите споменика", бр. 01–127/1969.
[470] Исто.
[471] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело,* 22.
[472] Исто, 26.
[473] Весна Мајсторовић, *Сецесија у архитектури Зрењанина,* Зрењанин 2016, 53–55.
[474] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело,* 27.

се почетком 1968. појавила вест о његовом рушењу, почео је беспоштедан *рат између зрењанинских кустоса и градских урбаниста,* који је обележио лето 1968. године.[475] Том приликом је у центар пажње доспео јавни наступ Вукице Поповић, која је истицала вредност моста као споменика сецесије и настојала да издејствује његово стављање под заштиту државе, идући чак дотле да је поднела кривичну пријаву против ондашњег председника општине Зрењанин Љубомира Пајића, као одговорног лица који је уз то имао и приватни интерес у питању рушења моста. С друге стране, градски урбанисти и архитекти су заступали мишљење да је у питању кич и нису били нимало сентиментални када је у питању била судбина бечкеречког моста.[476] И поред тога што је Поповићева успела да издејствује стављање моста под заштиту државе као споменика културе у јесен 1968, мост је одлуком градских одборника ипак срушен у пролеће 1969. како би уступио место никада реализованом пројекту *Двомостовље*. Уместо подизања дуплог моста са по две траке од по 14 метара, две године касније на месту Бечкеречке ћуприје подигнут је *типски, савремени објекат, без икакве архитектонске лепоте*.[477] Ипак, време је на крају дало за право Поповићевој, која је постала у јавности препозната као борац за угрожено културно-историјско наслеђе.

С друге стране, рад Одељења за заштиту споменика при Музеју је недуго након ове афере замро и све до краја наредне деценије о њему више нема помена у сачуваној архивској грађи. О разлозима за тако нешто се може само нагађати, али није тешко претпоставити да општини Зрењанин као оснивачу Музеја није било у интересу да поново долази у ситуацију у којој ће се супротстављати са непослушном струком и евентуално добити негативан публицитет те је стога и укинуло дотације за одржавање овог одељења.

И поред тога, Музеј ће активно учествовати у формирању и обликовању нове културно-историјске и споменичке целине града – тзв. Алеје великана у Карађорђевом парку. До њеног формирања дошло је на иницијативу неколицине истакнутих културних, јавних и друштвено-политичких радника, међу којима су најзначајнији били Борис Павлов, Драгољуб Чолић и Вукица Поповић. Управо је Поповићева имала највећи удео у обликовању Алеје, успевши да програмски повеже активности Музеја откривањем спомен-биста у овом парку. Поред већ поменуте спомен-бисте Константина Даниела[478], њеним залагањем и преданим радом овде су откривене још и спомен-попрсја сликара Уроша Предића,[479] песника Густава Лауке[480], а нешто касније и Александра Сандића[481] и народног добротвора Нестора Димитријевића.[482]

---

[475] Иван Арађанин, „Тихи рат зрењанинских кустоса и урбаниста. Шта ће бити са Бечкеречком ћупријом?", *Дневник,* 7. мај 1968.

[476] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело,* 28.

[477] Исто, 31. Било је очигледно да је помпезно најављивани пројекат *Двомостовље* послужио само као изговор за рушење старог моста (прим. аут.).

[478] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело,* 23; М. П., „Откривена спомен-биста Константина Данила", *Зрењанин* 866, год. XVII, 31. мај 1969, 6; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Полугодишњи извештај Уметничког одељења", бр. 01–97/1969, 2.

[479] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело,* 23; Вукица Поповић, „Значајан јубилеј", *Зрењанин* 833, год. XVI, 28. септембар 1968, 5; „Програм прославе Ослобођења", *Зрењанин* 833, год. XVI, 28. септембар 1968, 1.

[480] „Мало познати зрењанински књижевник. Густав Лаука", *Зрењанин* 834, год. XVI, 5. октобар 1968, 5. Спомен-биста Густава Лауке, мађарског књижевника и уредника великобечкеречког листа *Торонтал,* откривена је истога дана кад и спомен-биста Уроша Предића.

[481] „Биста Александра Сандића", *Зрењанин* 953, год. XIX, 11. фебруар 1971, 5.

[482] „Читавог живота помагао школе и сиромашне ученике", *Зрењанин* 1090, год. XXI, 6. октобар 1973, 4.

Закон о музејима (1968) и даља правна регулатива

У сенци израде елабората о старом јегру Зрењанина и афере са Бечкеречком ћупријом протекао је важан моменат за рад и даљи развој не само зрењанинског, већ и свих осталих југословенских музеја – у питању је било доношење новог Закона о музејима[483] 1968. године. Поред *Општих одредби* (чл. 1–10), нови правни акт је имао још и следеће целине: *Музејски материјал* (чл. 11–18), *Музеји* (чл. 19–32), *Музејске збирке* (чл. 33–38), *Матични музеји* (чл. 39–42) и *Прелазне и завршне одредбе* (чл. 43–45).

Новим законом су музеји дефинисани као *установе које стручно истражују, прикупљају, чувају, сређују, обрађују и излажу музејски материјал у циљу његовог коришћења за унапређивање културе и образовања, за потребе научног и стручног рада и за друге друштвене потребе.*[484] Оснивачи музеја могли су бити друштвено-политичке заједнице, радне и друге организације – или више њих, заједно (чл. 19). Као услови за оснивање и почетак рада музеја означени су: 1) постојање друштвене потребе; 2) утврђени тематски задаци музеја; 3) постојање основног фонда музејског материјала који по значају или обиму задовољава потребе ради којих се музеј оснива; 4) обезбеђеност изложбених просторија и просторија за смештај музејског материјала који није изложен; 5) постојање неопходног стручног особља које вриши основну делатност музеја; 6) постојање финансијских средстава за оснивање и почетак рада музеја (чл. 19). Уз спровођење основних техничко-заштитних мера за правилно чување и стручно одржавање музејског материјала, ово су били и услови за вршење основне делатности музеја (чл. 20). Посебна целина у оквиру закона била је посвећена музејским збиркама (чл. 33–38) и регулисала је услове њиховог оснивања, вршења делатности, задатке, рад и укидање.

Новину – и то значајну – у односу на претходни закон о музејима из 1951. године представљало је увођење установе *матичних музеја,* чији су делокруг рада, права и обавезе дефинисани члановима 39–42. Имајући у виду основне врсте музејског материјала, Скупштина Аутономне Покрајине Војводине је одређивала, односно делегирала музеје или друге органе којима је поверавала „матичност" (чл. 39), која се огледала у типу и важности послова које су ти музеји обављали: пратили су и проучавали потребе и услове рада музеја и музејских збирки и предлагали предузимање мера за унапређивање њиховог стручног рада; водили су евиденцију о музејима и музејским збиркама; пружали су стручну помоћ у раду музејима, нарочито у погледу примене савремених метода стручног рада; водили су централну документацију музејског материјала у музејима и музејским збиркама итд. (чл. 40). Према члану 39, на територији Аутономне Покрајине Војводине послове матичних музеја обављали су они музеји које одреди скупштина АПВ (ван територије аутономних покрајина, матичне музеје је одређивало Републичко извршно веће).[485] У складу са овим законом, скупштина САП Војводине је 30. децембра 1969. донела *Одлуку за одређивање матичних музеја,* којим је одредила Војвођански музеј из Новог Сада да врши послове матичног музеја *у погледу свих музејских материјала, осим предмета ликовне уметности,*[486] за које је статус матичног музеја поверен Галерији Матице српске, такође у Новом Саду.[487] Крајем 1970. и почетком 1971. године, Матична служба Галерије Матице српске обишла је све музеје и галерије на територији Војводине, у циљу прикупљања података преко којих би се добио општи увид у услове рада музејских и галеријских установа понаособ. Резултати обављених комисијских увида били су публиковани у посебном извештају под називом *Музеји, галерије и музејске збирке у САП Војводини / Материјал матичних музеја* (Нови Сад 1971).[488]

---

[483] „Закон о музејима", *Службени гласник СРС* 30, год. XXIV, Београд, 20. јул 1968, 626–629.
[484] Исто, 626.
[485] Исто, 629.
[486] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Послови матичног музеја", бр. 01–31/1970.
[487] Поред поменуте Одлуке, види такође: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Састанак Матичне службе", бр. 01–71/1973; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Мат. службе", бр. 01–252/1970; Mila Bosić, „Vojvođanski muzej kao matični muzej", *Informatica museologica,* vol. 19, No. 3–4, 1988, 54.
[488] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Састанак матичне службе", бр. 01–71/1973.

Закон о музејима донет 1968. неће бити дуго на снази – већ почетком седамдесетих година, услед заплета са најављеним доношењем новог Устава, којим је Аутономна Покрајина Војводина требало да добије посебна овлашћења, дотле резервисана за републике; самим тим је требало да буде донет и одговарајући покрајински закон који би регулисао питање не само музеја, већ и других установа културе (архива, библиотека итд.), а до његовог доношења продужено је важење републичких закона – најкасније до 31. децембра 1973.[489] У том циљу, *Службени лист Социјалистичке аутономне покрајине Војводине* је 31. децембра 1972. објавио *Закон о управљању установама културе* и *Закон о примени одређених републичких закона у области образовања и културе после 31.12.1972. године*[490]. У том периоду је – а у складу са новонасталим уставно-правним и законским променама – и зрењанински музеј за кратко време у два наврата (1970, 1973) добио нови Статут, који ће поново бити измењен крајем те деценије (1977)[491], након што одредбе новог Устава (а и закона) буду ступиле на снагу.

На међународном плану (1969–1972)

Парадоксално, истовремено са кризом и проблемима са којима се суочавао у другој половини шездесетих година, Музеј је успео да искорачи из локалних и регионалних оквира и чак успостави сарадњу са музејским установама у иностранству, у оквиру које су по принципу реципроцитета стране изложбе гостовале у његовим просторијама, док су изложбе зрењанинских аутора изашле из државних граница СФРЈ. Ова културна размена се одвијала у складу са у то време актуелном културном политиком коју је ондашња Југославија реализовала искључиво са земљама Источног блока и земљама Покрета несврстаних. Такође, почев од средине шездесетих година, општина Зрењанин је остварила низ контаката са сличним општинама у суседним и пријатељским земљама, који су тада – а и касније – прерасли у партнерство и напослетку у братимљење. Први такав однос је успостављен са Теплицама у Чехословачкој 1966. године[492], а свега пар месеци касније и са Бекешчабом у Мађарској.[493] Истовремено је тражена и веза са партнерским, тј. братским градовима у Румунији, у оквиру које је Музеј настојао да се повеже са Арадом и Темишваром, и то по „археолошкој линији".[494] Иако је овај последњи предлог у више наврата потенциран почетком седамдесетих година, до његове реализације ће доћи тек знатно касније.[495]

Ипак, прву међународну сарадњу и размену Народни музеј Зрењанин није остварио ни са Мађарском, ни са Румунијом, ни са Чехословачком, већ – са Пољском. Сарадња је започета 1966. године, када је у изложбеном салону организована заједничка изложба Међуопштинског туристичког савеза у Зрењанину и Амбасаде НР Пољске у Београду под називом *Пољска кроз туризам и фолклор*. Етнолошко одељење Музеја је имало улогу стручног консултанта у њеној припреми, а кустос Владимир Митровић је у свом годишњем извештају истакао њен значај напоменом о сличностима појава традиционалне

[489] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Примена закона из области културе", бр. 01–40/1973.

[490] Поред *Закона о музејима* из 1968, овде су спадали још и *Закон о финансирању културе и о заједницама културе* (Службени гласник СРС бр. 53/68, 7/69, 51/71 и 48/72), *Закон о библиотекама* (Службени гласник СРС бр. 16/65, 19/66), *Закон о заштити споменика културе* (Службени гласник СРС, бр. 3/1966), *Закон о архивској грађи и архивској служби* (Службени гласник СРС бр. 12/67, 15/67).

[491] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Полугодишњи извештај Историјског одељења за период јануар – јуни 1977 год.", бр. 01–124/1977; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник", бр. 01–328/1977; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак радника Народног музеја гласалих на референдуму за Статут радне организације Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–341/1977.

[492] „Теплице и Зрењанин – градови-побратими", *Зрењанин* 713, год. XIV, 4. јун 1966, 1. За више детаља види: Филип Крчмар, „Траговима Чеха у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину", *Рад Музеја Војводине* 60, Нови Сад 2018, 39–61.

[493] „Гости из Бекешчабе у Зрењанину", *Зрењанин* 731, год. XIV, 8. октобар 1966, 3.

[494] У том смислу, археолог кустос Радован Радишић је 1967. године предлагао размену музејских стручњака и као конкретан вид сарадње предлагао вишедневни боравак археолога из Арада на ископавањима локалитета Матејски брод код Новог Бечеја, док је заузврат тражио студијско проучавање археолошког материјала арадског и других музеја у Румунији (О томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Размена стручњака", бр. 01–222/1967; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог акција за размену са Арадом", бр. 01–228/1967). Иначе, Зрењанин и Арад су били побратими од 1967. године.

[495] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог за међународну сарадњу", бр. 01–263/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сарадња међународна", бр. 01–98/1972.

културе у Југославији и Пољској.[496] Изложбу је у присуству бројних званица отворио амбасадор НР Пољске у СФРЈ Александар Малецки.[497]

По свој прилици, тада успостављени контакти ће довести до сарадње са Горњешлеским музејом у пољском граду Битому, из ког је у пролеће 1968. стигла изложба под називом *Савремена народна уметност Горње Шлезије*.[498] Тиме су дефинитивно била широм отворена врата за прво међународно гостовање једне изложбе зрењанинског музеја; њу су заједнички припремили и у Пољску испратили кустоси Владимир Митровић и Вукица Поповић. Она је носила назив *Народна уметност средњег Баната* и отворена је 18. децембра 1969. године у Горњешлеском музеју у Битому у присуству аутора, представника југословенског дипломатског кора у Пољској и представника пољских власти.[499] Том приликом је договорена будућа сарадња и културна размена, која је у наредном периоду спроведена у дело, па је тако изложба *Народна уметност средњег Баната* након Битома (децембар 1969. – март 1970) гостовала у Градском музеју у Бијелско-Бјали (април–мај) и Етнографском музеју у Вроцлаву (мај–август), пре него што је септембра 1970. послата у Бекешчабу, братски град Зрењанина[500], у складу са претходно постигнутим договором о културној сарадњи између ова два града.[501]

Сарадња, тј. размена са Пољском је настављена гостовањем изложбе *Наивно сликарство Марије Ленчевске* у Зрењанину у јесен 1970[502], коју је 13. септембра у просторијама Мале галерије отворио нови управник Музеја Тихомир Савић, у присуству кустоскиње у Битому др Барбаре Бежелик, аташеа за културу амбасаде НР Пољске и представника политичког и културног живота града Зрењанина.[503] Због свог садржаја (наивна уметност), она је касније била понуђена Дому културе у Ковачици и Галерији самоуких уметника сељака-сликара у Светозареву[504], чији су се радови сличне садржине претходних година већ представили зрењанинској публици.[505] На крају је пољску изложбу преузео Дом културе у Ковачици[506], који ју је нешто касније уступио Галерији културног центра у Ковину[507]. То је међутим био и крај сарадње са Пољском, будући да жељена и планирана изложба фотографија *Како пољски туристи виде Југославију* коју је зрењанински музеј тражио од пољске стране (нудећи заузврат изложбу наивних сликара из Ковачице) није реализована[508] и у наредном периоду сарадња са Пољском се више нигде не помиње.

Паралелно са разменом изложби са Пољском, трајала је у међувремену успостављена сарадња са Мађарском, односно са Бекешчабом, градом–побратимом Зрењанина. Али, док је размена са Пољском била ограничена искључиво на Народни музеј Зрењанин и Горњешлески музеј у Битому, дотле је

---

[496] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји одељења / Извештај о раду Етнографског одељења у 1966. години", бр. 01–316/1966, 3.

[497] Исто. Такође види: „Пољска кроз туризам и фолклор", *Зрењанин* 720, год. XIV, 23. јул 1966, 3.

[498] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештаји / Извештај о раду [Етнолошког] одељења у другом тромесечју 1968", бр. 01–95/1968; такође види: „Календар првомајског славља. Бројне манифестације", *Зрењанин* 812, год. XVI, 27. април 1968, 2; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај са изложбе *Савремена уметност Горње Шлезије*", бр. 01–76/1968.

[499] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о отпремању изложбе у Пољску", бр. 01–155/1969; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај са пута у Пољску В. Поповић и В. Митровића", бр. 01–185/1969.

[500] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Изложба у Пољској", бр. 01–26/1970.

[501] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Споразум о културној сарадњи Зрењанина и Бекешчабе у 1970. години", бр. 01–121/1970.

[502] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба у Пољској", бр. 01–26/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Амбасади Народне републике Пољске, Аташеу за културу", бр. 01–189/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Поступак око пријема изложбе из Пољске", бр. 01–211/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сарадња са музејем у Битому", бр. 01–227/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба слика М. Ленчевске", бр. 01–231/1970; В. Поповић, „Сутра у Малој галерији. Сликарка из Пољске", *Зрењанин* 932, год. XVIII, 12. септембар 1970 , 5.

[503] Изложба је била отворена од 13. до 30. септембра и забележила је 2150 посетилаца.НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба слика М. Ленчевске", бр. 01–231/1970.

[504] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба слика М. Ленчевске", бр. 01–231/1970.

[505] „Сутра у Народном музеју: изложба самоуких сликара", *Зрењанин* 804, год. XVI, 2. март 1968, 7. Такође види: Vladimir Mitrović, „Narodni život i običaji u delima naivnih slikara u Svetozarevu", *Spona* 10, Novi Sad 1969, 30–31; Vladimir Mitrović, „Život sela u delima naivnih slikara iz galerije Svetozarevo", *Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja* 4, Zrenjanin 1968, 46–48.

[506] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о примопредаји", бр. 01–267/1970.

[507] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба слика М. Ленчевске", бр. 01–231/1970.

[508] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог за међународну сарадњу", бр. 01–263/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба фотографија из Пољске", бр. 01–242/1971.

културна сарадња са Бекешчабом била постављена на знатно шире основе и имала шире оквире – у њој су, на основу Споразума потписаног у Бекешчаби између представника двају братских градова 13. марта 1970, учествовале и друге зрењанинске установе културе: Луткарско позориште, Аматерско мађарско позориште *Мадач,* Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин", Историјски архив Зрењанин итд.[509] Као главни носиоци, организатори и посредници у овој сарадњи Споразумом су били означени Општинска заједница културе Зрењанин, Центар за образовање Бекешке жупаније, позориште *Јокаи* и Музеј *Мункачи Михаљ.*[510]

У јесен исте године, у Бекешчаби је заиста и отворена изложба *Народна уметност средњег Баната.*[511] Недуго затим, Општинска заједница културе затражила је од Музеја конкретан предлог за сарадњу у наредној години[512], на шта је Музеј одговорио да је спреман да угости једну изложбу из Мађарске.[513] Мађарска страна је то недуго затим и прихватила[514], одазвавши се позиву да у Зрењанин пошаље изложбу на тему народне керамике (како је зрењанински музеј и тражио).[515] Ипак, детаљи размене у 1971. прецизно су утврђени новим споразумом који је потписан у Бекешчаби крајем јануара те године[516], на основу ког су у Зрењанину гостовале две изложбе: изложба таписерија жена-уметница из Мађарске[517] и изложба народне керамике жупаније Бекешчаба[518] (ова последња је отворена крајем 1971. и била је пренета у 1972. годину[519]).

Између ова два гостовања, Уметничко одељење Музеја је започело припрему изложбе под називом *Мађарски сликари у средњем Банату*[520], која је била намењена размени са Бекешчабом[521] и која је и отворена у тамошњем музеју *Мункачи Михаљ* септембра 1972[522], чија је изложба о графици пола године раније посетила Зрењанин.[523]Након јесењег гостовања у Мађарској, ова сарадња која је претходних неколико година бележила лепе резултате била је прекинута. Разлоге за то требало би тражити у недостатку новчаних средстава код Општинске заједнице културе као главног носиоца, организатора и финансијера ове сарадње, која је, поред сарадње и осталих установа, желела да се преоријентише и развије сарадњу и са другим братским градом – Арадом.[524] Било како било, даља међународна сарадња

[509] Овај споразум је у Бекешчаби потписао др Антал Бодо, заменик председника општине Зрењанин. Део који се односио на Музеј предвиђао је отварање изложбе југословенске графике у Бекешчаби и изложбе *Сликари Бекешчабе* у Зрењанину. Такође, представници мађарске стране су обећали да ће у 1970. години покушати да у Зрењанину организује изложбу слика Михаља Мункачија, док је зрењанинска страна предложила гостовање изложбе *Народна уметност средњег Баната,* која се у то време налазила на гостовању у Пољској (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Споразум о културној сарадњи Зрењанина и Бекешчабе у 1970. години", бр. 01–121/1970).

[510] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Споразум о културној сарадњи Зрењанина и Бекешчабе у 1970. години", бр. 01–121/1970.

[511] „Добре вести из Музеја. Богата изложбена јесен", *Зрењанин* 934, год. XVIII, 26. септембар 1970, 5.

[512] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сарадња са Бекешчабом", бр. 01–250/1970.

[513] У одговору на допис Општинске заједнице културе, управник Тихомир Савић је одговорио: *У Бекешчаби се налази поставка наше изложбе НАРОДНА УМЕТНОСТ СРЕДЊЕГ БАНАТА.* ***Пошто је то први контакт Народног музеја и Бекешчабе, а жеља је да то не буде и последњи*** (подв. аут.), сматрамо да смо дужни прихватити њихову једну изложбу... (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сарадња са Бекешчабом", бр. 01–250/1970).

[514] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сарадња са Бекешчабом", бр. 01–281/1970.

[515] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог за међународну сарадњу", бр. 01–263/1970.

[516] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Споразум о културној сарадњи са Бекешчабом", бр. 01–34/1971.

[517] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Споразум о културној сарадњи са Бекешчабом", бр. 01–34/1971; „У Народном музеју отворена изложба таписерије. Најдоминантнији лепота боја и технике", *Зрењанин* 960, год. XIX, 3. април 1971, 5; НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Позив школама", бр. 01–60/1971.

[518] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народна керамика округа Бекешчабе", бр. 01–141/1971; „Панорама. Керамика из Бекешчабе", *Зрењанин* 998, год. XIX, 23. децембар 1971, 4.

[519] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду за 1971", бр. 01–4/1972, 2.

[520] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Планови рада одељења за 1972 / План рада Уметничког одељења за II тромесечје (април, мај, јуни)", бр. 01–149/1972.

[521] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Размена изложби са Бекешчабом", бр. 01–7/1972.

[522] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о путу у Бекешчабу", бр. 01–62/1972; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Превоз за Бекешчабу", бр. 01–75/1972; Богдан Гушић, „У Бекешчаби се отвара изложба слика мађарских сликара из Баната. Откривена непозната дела", *Зрењанин* 1033, год. XX, 2. септембар 1972, 3.

[523] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Размена изложби с Бекешчабом", бр. 01–7/1972; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештаји / Извештај о раду Народног музеја за прво тромесечје 1972. године", бр. 01–37/1972; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сарадња међународна", бр. 01–98/1972; „У Народном музеју. Изложба мађарске графике", *Зрењанин* 1010, год. XX, 18. март 1972, 4.

[524] „Културна сарадња са Арадом", *Зрењанин* 1035, год. XX, 16. септембар 1972, 4.

и размена – не само са Бекешчабом и Битомом, већ и са Арадом и Теплицама коју је Музеј још раније намеравао да успостави[525] није остварена и у наредном периоду су изостали међународни контакти и размене изложби какви су били присутни у раду Музеја у другој половини шездесетих и почетком седамдесетих година.

Крађе у Музеју и разрешење кризе (1969–1970)

Недуго након афере са Бечкеречком ћупријом, Јелена Јањић је поднела оставку на место управнице Музеја у лето 1969. године. Уследио је једногодишњи период у ком се ова установа де факто налазила у провизорном стању, током ког је кустос-археолог Радован Радишић фигурирао као вршилац дужности управника. Свестан тешке ситуације и не желећи да се замера својим колегама, он је два пута давао оставку на функцију[526], али му је статус вршиоца дужности ипак продужавала СО Зрењанин[527], све до лета 1970. За то време се интензивно трагало за кадровским решењима које би довеле до трајног разрешења кризе у Музеју.

Тако је Општинска заједница културе на седници одржаној 15. септембра 1969. формирала стручну комисију која је прегледала рад музејских одељења и поднела одговарајући извештај. У њему је констатовано да је неопходно извршити интерну стабилизацију и унутрашњу организацију рада; да је музејска обрада материјала и музејског оруђа као и евиденција незадовољавајућа; да је обим истраживачког посла незадовољавајућ, да не постоји елаборат за сталну музејску поставку те да поставка појединих одељења не би издржала озбиљнију стручну критику.[528] Осим тога, Комисија је ставила озбиљне примедбе на рад појединих одељења, као и на неоправдано трошење средстава за путне трошкове. У периоду који је уследио, зрењанинска јавност је почетком 1970. имала прилике да се из средстава јавног информисања обавести о свађама и непријатним сценама које су постале саставни део музејске свакодневнице.[529]

Горак и мучан утисак који су остављале свађе и трвења музејског колектива додатно је био погоршан честим крађама предмета, односно нестанком експоната из сталне поставке који су забележени крајем 1969. и средином 1970. године. У октобру 1969. украдена је икона на дрвету *Свети Стефан,* рад непознатог зографа из 18. века, крајем јануара 1970. кустос-етнолог Владимир Митровић је приметио нестанак неколико словачких тањира[530], а 20. маја 1970. је нестала једна чаша из зидне витрине на првом спрату.[531] Отприлике месец дана касније, из у међувремену отворене спомен-собе књижевника Тодора Манојловића нестала су два одликовања: Орден св. Саве и Орден француског крста[532], а накнадно је установљен нестанак још неколицине предмета из песникове заоставштине (плакета коју је добио од мађарског ПЕН клуба, сат који је припадао његовом оцу и перорез који је био изложен на његовом

[525] Управник Музеја Тихомир Савић је још у јесен 1970. писао: *Са Арадом у СР Румунији имамо намеру да успоставимо непосредније односе. Код нас постоји интересовање за Старчевачку културу (најстарија култура неолита), јер је материјал Крстићеве хумке (у нашем поседу) једино могуће поредити са њом и доносити неке компаративне судове. У Арад би послали кустоса или остварили контакт у виду посете и видети румунску вољу за сарадњом (...) Годинама постоји сарадња Зрењанина и Теплица. Неких личних контаката постоји између нашег Музеја и Теплица. Пошто је то тек ембрион, сматрамо да би требало остварити размену на нивоу одговарајућих институција...* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог за међународну сарадњу", бр. 01–263/1970).

[526] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подношење оставке на вршење дужности управника – Радишић Радован", бр. 01–14/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са састанка стручног већа одржаног дана 23. јуна 1970. године у 8 ч у просторијама Музеја", бр. 01–169/1970.

[527] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сагласност Скупштине општине Зрењанин за именовање Радишић Радована за в. д. управника Народног музеја", бр. 01–130/1970.

[528] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Приговор на извршење програма рада у 1969. год.", бр. 01–71/1970.

[529] Богдан Гушић, „Наш коментар. Шта се збива у музеју?", *Зрењанин* 897, год. XVIII, 10. јануар 1970, 5; „Поводом написа *Шта се збива у Музеју?", Зрењанин* 898, год. XVIII, 17. јануар 1970, 5; Б. Г., „Колектив Музеја пред питањем бити ил' не бити. Последња шанса", *Зрењанин* 899, год. XVIII, 24. јануар 1970, 5.

[530] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава у вези крађе експоната из Етнографског одељења", бр. 01–13/1970.

[531] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обезбеђење експоната", бр. 01–148/1970.

[532] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Управи Музеја", бр. 01–172/1970.

радном столу[533]) и три чаше из сталне музејске поставке.[534] Ови нестанци предмета, који су уредно пријављени СУП-у[535], само су додали још више уља на ватру, подстакавши међусобне расправе и дајући повода за даља међусобна оптуживања. Последња у низу крађа одиграла се октобра 1970. (у време када су се страсти у Музеју већ стишале), али је проблем био тај што су нестали предмети били позајмљени за потребе изложбе од Војвођанског музеја у Новом Саду и Народног музеја у Панчеву.[536] Учестале крађе су подстакле и ширу дискусију о бољој заштити музејских експоната и увођењем чуварске службе. Међутим, како је оно изискивало знатна финансијска средства, решење је пронађено у већ поменутом увођењу дежурстава. Захтеви за увођењем чуварске службе су од тада бивали све гласнији и чешћи, али ће она бити формирана тек три деценије касније, након небројених молби, захтева и апела, а у међувремену су забележени и нестанци других предмета.

Дотле се већ примакао расплет, односно разрешење кризног периода у Музеју. Прва половина 1970. године протекла је у неуспешним покушајима да се пронађе нови управник: у ту сврху су била расписана два конкурса – у фебруару[537] и априлу[538], али они нису дали жељене резултате (кандидати пријављени на првом нису испуњавали потребне услове, док је други поништен из процедуралних разлога, тј. није био прецизно формулисан).[539] Међутим, на хијатус и провизорно стање пуно неизвесности је стављена тачка у лето 1970, када је на састанку колектива постигнут договор да се за новог управника изабере Тихомир Савић, професор књижевности и истакнути друштвено-политички радник.[540] Савић је био добро упознат не само са ситуацијом и проблемима у Музеју, већ и са целокупном зрењанинском културном сценом. Изабран за управника 22. јула, на нову дужност ступио је 1. септембра 1970. године.[541] Новом послу приступио изузетно опрезно и тактично, али и енергично. Захваљујући личном утицају, познанствима и политичким везама, успео је да обезбеди јаку подршку међу водећим личностима општине Зрењанин и челним људима зрењанинских установа културе[542]; затим је направио пресек стања и нотирао све потешкоће са којима се Музеј у свом раду суочавао.[543] Као главне проблеме означио је постојећу систематизацију радних места (услед чије мањкавости је у Музеју владао систем „сналази се како знаш" и која је била *највећи узрочник неспоразума*), затим, слабу

[533] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Управи Музеја", бр. 01–172/1970; такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Секретаријату унутрашњих послова Зрењанин", бр. 01–175/1970.

[534] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Управи музеја", бр. 01–193/1970.

[535] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Секретаријату унуташњих послова Зрењанин", бр. 01–175/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са састанка стручног већа Народног музеја у Зрењанину одржаног дана 26. VI у 8 ч у просторијама Музеја", бр. 01–179/1970.

[536] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Нестанак арх. предмета", бр. 01–264/1970. Нестали археолошки предмети били су фрагмент бронзаног српа из келтске оставе у Гају (Народни музеј Панчево, инв. број 2884), бронзани торквес (Народни музеј Панчево, инв. број 501) и врх бронзаног копља (Војвођански музеј, инв. број 3686). Такође види: „Непознати провалници однели из Музеја више драгоцених експоната. Кад ће се стати на пут вандалима?", *Зрењанин* 940, год. XIX, 1. новембар 1970, 5.

[537] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Поновљени конкурс за попуну радног места управника Музеја", бр. 01–42/1970.

[538] Исто.

[539] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба Шево Милана за управника Музеја", бр. 01–122/1970.

[540] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење о конкурсу", бр. 01–177/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са седнице", бр. 01–206/1970.

[541] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Регистрација управника", бр. 01–212/1970.

[542] Тако је током припрема за преузимање дужност управника послао писмо водећим зрењанинским функционерима (Љубомиру Пајићу, Душану Радаковићу, Ивану Миланкову, Михаљу Беловаију и Војиславу Арсенову) и челницима установа културе (Милану Ђуканову, Сави Дамјановићу, Шандору Хартигу, Тивадару Вањеку, Викторијану Грози), у ком их је позвао да му пруже подршку у настојањима да среди стање у Музеју. У том се писму, између осталог, каже: *Поштовани другови, дугогодишње познанство и присна сарадња на заједничким пословима даје ми за право да Вам упутим ово полузванично (и приватно) писмо. Жеља да будемо бољи и нада да можемо – мотиви су овог писма. Вама је познато да сам на конкурсу изабран за управника Народног музеја, а верујем да Вам је, бар делимично, познат и рад Музеја и свега што се у последњих пет година збивало око њега и у њему.* ***Посла данас има толико да не знам одакле да почнем*** (подв. аут.). *Али, ја се посла не прибојавам, бојим се оног што у овој ситуацији није у моћи Музеја, него ван Музеја. Мене фотеље не привлаче, то знате још приликом мога одласка 1966. из Комитета, али исто тако не одушевљавам се ни ситуацијом горења на ватри где се само пуши.* ***Хоћу жар и пламен. Ако то не нађем, уз помоћ људи који воле светло, ја ћу потражити друго огњиште*** (...) Обраћајући се челним људима зрењанинских установа културе, Савић је записао: *Упућујем ово полузванично писмо свим руководиоцима културних институција са жељом да Вас оно доведе у Народни музеј. Жеља нам је да будемо добри сарадници, да се упознамо и да нам помогнете...* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Позив на сарадњу", бр. 01–223/1970).

[543] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Стање у Музеју", бр. 01–240/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Проблеми у Музеју", бр. 01–241/1970.

обезбеђеност Музеја од крађа и напослетку – лоше стање музејске зграде.[544] У решавању ових проблема је показао изузетно висок степен опрезности[545], али и доследности и истрајности. Страсти су се врло брзо стишале одговарајућим мерама кадровске политике (пензионисањем и запошљавањем нових лица), доношењем новог статута, али и појачаним ангажовањем свих запослених на новим програмским активностима. Савић ће дужности управника обављати у два мандата (до 1978) и Музеј за то време више никада није забележио кризу налик оној у периоду 1966–1970.

Лого Народног музеја Зрењанин из седамдесетих година прошлог века

[544] *Не знам шта је до сада рађено на одржавању зграде* – писао је Савић у извештају општинској Заједници културе – *али је сада стање лоше. Кров прокишњава, испод прозора пробија киша, цеви од олука стварају влагу на зиду, од влаге пропада паркет, зидови и таваница се љуште* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Проблеми у раду Музеја", бр. 01–241/1970).

[545] Чак је из предострожности, свестан осетљивости тренутка у установи на чије је чело именован, отказао гостовање изложбе *Фантастика у српском сликарству* Музеја савремене уметности у Београду, плашећи се крађе експоната у немогућности да гарантује безбедност. У писму које је тим поводом упутио на адресу Музеја савремене уметности забележио је: ***Народни музеј ради под врло неповољним условима*** (подв. аут.). *Просторије Музеја нису у довољној мери заштићене, а ноћног чувара немамо, тако да смо имали неколико крађа (...) Бојећи се за слике, које би позајмили од Вас, молим Вас да ме разумете, те да изложбу о којој је реч, одложимо за сигурније време. Ја сам, иначе, нови управник* ***и време до краја 1970. не омогућава ми да обавим све неопходне послове потребне за нормалан и сигуран рад*** (подв. аут.). НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин–Музеју савремене уметности Београд", бр. 01–190/1970.

Зграда некадашње Финансијске палате, у коју је 1966. пресељен
Народни музеј Зрењанин
(ИАЗ, Ф. 45 Збирка фотографија 1890–2003)

Зграда Музеја, поглед са Бегеја
(ИАЗ, Ф. 45 Збирка фотографија 1890–2003)

Плакат за Изложбу слика *Константина Данила* из 1962. г. (НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Да pokolenja ne zaboravе velikane našeg grada

Narodni muzej Zrenjanin

dodeljuje nagradu „Konstantina Danila"

Drugu-ci _____

_____

Za zalaganje i postignut uspeh u školi iz predmeta likovnog obrazovanja ili na studijama grupe izlocije umetnosti Izlocijsko-litovolskog fakulteta.

Zrenjanin

_____ *1971.*

Direktor muzeja

Образац награде *Константин Данил*
Народног музеја Зрењанин

ПОВОДОМ ЈЕДНЕ КОРИСНЕ ИНИЦИЈАТИВЕ НАРОДНОГ МУЗЕЈА

МУЗЕЈ СЕ ОТВАРА ПРЕМА ШКОЛИ

● Кустосу Уметничког одељења три зрењанинске гимназије уступиле 70 наставних часова да се ученици упознају са културно-историјском прошлошћу града

ПООДАВНО ЈЕ истинно да се у средњим школама посвећује мала пажња упознавању ученика са културно-историјским споменицима и знаменитостима нашег града. Отуда није ни чудо што многи ученици на крају школовања напуштају овај град, а да о њему не знају ни веке најосновније ствари.

Вероватно да је ову чињеницу имало у виду и Уметничко одељење зрењанинског Народног музеја када је оних дана покренуло једну веома занимљиву идеју. Реч је, наиме, о Вукици Поповић, кустосу овог одељења која се добровољно прихватила задатака да кроз фонд од 70 наставних часова ученицима три зрењанинске гимназије говори о историјској прошлости овог града, о његовој културној баштини, богатој традицији, о његовом расту и развоју и о свему ономе по чему се карактерише овај панонски град. Ова корисна идеја прихваћена је у три школска колектива.

Прошлог уторка присуствовали смо часу Вукице Поповић у првом два одељењу Гимназије „Коча Коларов". 45 минута ученицима је изложена маса веома занимљивих података од настанка Зрењанина до данашњих дана. Ученици су пажљиво слушали о оснивању града, његовом изгледу, његовој тврђави која се налазила у центру садашњег града, о доласку Турака у ове крајеве, о занимањима првих становника, цветању занатства, а затим о старом граду који је после 200-годишњег развитка постао центар сликарства са читавом плејадом зоографа и сликара од којих се и данас налазе сачувана поједина дела као сведочанства минулих времена. Након тога ученици су слушали, и то са посебном пажњом о класицизму, бидермајеру, бароку и другим изукрштаним уметничким правцима и покретима који су везани за наш град, за културно-историјске споменике, за поједине улице и куће које су до данас одолеле зубу времена. Говорећи о појединим епохама у сликарству и архитектоници Вукица Поповић је своје излагање илустровала пригодним очигледним средствима и прилозима, а затим је ученицима говорила о томе како ће распознавати стилове на зрењанинским зградама поред којих сваког дана пролазе.

На крају свог излагања све ученике је позвала да посете зрењанински Народни музеј где могу видети још много занимљивих сведочанстава о културно-историјској прошлости овог града. И сигурно је, бар судећи по интензивној пажњи са којом су ученици пратили предавање, да ће многи од њих свакако бити чешћи посетиоци зрењанинског Народног музеја, а то је био и један од циљева ове занимљиве мисије. На крају да кажемо и то да би заиста била права штета ако би се ова корисна акција завршила само на три зрењанинске гимназије, јер би добро дошла и другим школама.

Вест у листу *Зрењанин* о педагошком раду Вукице Поповић (*Поводом једне корисне иницијативе Народног музеја. Музеј се отвара према школи*, Зрењанин 782, год. XVI, 30. септембар 1967, 7)

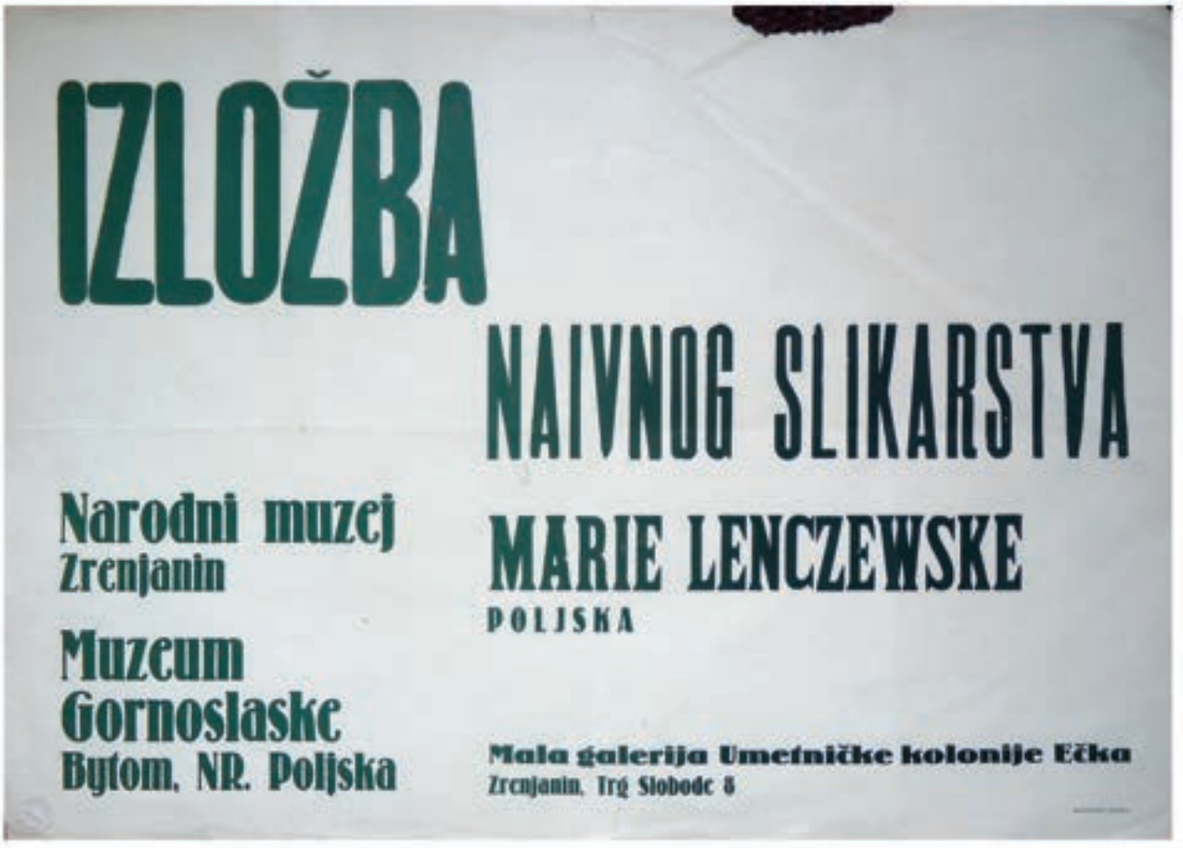

Плакат за *Изложбу наивне сликарке Марије Ленчевске из Пољске*
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Насловна страна изложбеног каталога
Графика из збирке „Мункачи Михаљ", Музеја у Бекешчаби, 1972. г.

Насловна страна изложбеног каталога
Народна керамика жупаније Бекешчаба, 1971/1972. г.

Музеј у знаку реконструкције (1971–1974)

Први у низу проблема са којима се нови управник ухватио у коштац било је питање музејске зграде, односно простора који није био адекватан за смештај музејских збирки. Поред оронуле фасаде, музејска зграда је имала и трошан кров који је, према писању локалног недељника *Зрењанин, изазивао панику у колективу зрењанинског Народног музеја када би наступили кишни дани.*[546]

Међутим, радови на реконструкцији и адаптацији су кренули са друге стране: почетком 1971. у штампи је осванула вест да је, у потрази за начинима да обогати културну понуду града током летње сезоне када је она по правилу све мањкавија, колектив Народног музеја расписао конкурс за изградњу амфитеатра у свом дворишту; намера је била да се на тој сцени без крова *у летњим и пролећним вечерима организује пригодне и тематске музичке, литерарне, филмске, позоришне, ликовне и друге вечери.*[547]

Свега пар недеља након позива на учешће у конкурсу за идејно решење амфитеатра, најављени су и реконструкција крова, „умивање" фасаде, као и преуређење и адаптација неколико просторија. Са школским центром „25. мај" Музеј је склопио уговор о уређењу великог ходника, спољних врата и још неколицине просторија; вајар Стеван Дукић прихватио се обавезе да на спољним вратима Музеја од бакра излије меморандум, док је зрењанински *Житопродукт* обећао помоћ у виду реконструисања једне музејске сале[548] (касније је овај гест *Житопродукта* истицан као светао пример помоћи локалних привредних субјеката култури и културном животу, који су следили колективи још неких зрењанинских предузећа и фабрика[549]).

У лето 1971, радови на реконструкцији Музеја били су у пуном јеку: на крову су измењени цреп и оштећена дрвенарија, постављени нови димњаци и громобрани; фасада је освежена кречењем са свих страна, сви прозори и дрвенарија су офарбани, а сви улази у Музеј уређени.[550] Комплетни ови радови изискивали су износ од 650.000 динара.[551]

Али, када се приступило радовима на реконструкцији, испоставило се да се зграда Музеја налази у знатно озбиљнијем стању које је изискивало додатне радове и средства. Конкретно, гвоздени носачи музејског балкона су на појединим местима до те мере ослабили, да је постојала реална опасност од њиховог урушавања; унутрашња реконструкција се наметала као императив, што је изискивало додатна и, у оно време, немогућа средства у висини од 2.000.000 динара. За ту суму требало је комплетно изменити светла, извршити унутрашње кречење и фарбање, реконструисати патосе и плафоне из којих су вириле греде и ходнике по којима су биле рупе, увести нову поставку.[552]

Радови на реконструкцији фасаде били су завршени крајем августа 1971. године.[553] Међутим, решивши проблем крова који је прокишњавао и „умивши" своју фасаду, Музеј је и даље био суочен са питањем сталне поставке која још увек није била уређена, као и са већ поменутом изградњом Амфитеатра. Оба ова питања ће оптерећивати функционисање Музеја у наредним годинама, тим пре што су издвајања за културу била веома скромна[554]. У локалној штампи се често скретала пажња на ове ствари, па је тако лист *Зрењанин* чак објавио „измишљени" интервју са Тихомиром Савићем, у ком

---

[546] „Ускоро Музеј под реконструисаним кровом. Леп гест *Житопродукта*", *Зрењанин* 953, год. XIX, 13. фебруар 1971, 5.

[547] „Тражи се решење за изградњу амфитеатра. Позив архитектима и...", *Зрењанин* 949, год. XIX, 16. јануар 1971, 5.

[548] „Ускоро Музеј под реконструисаним кровом. Леп гест *Житопродукта*", *Зрењанин* 953, год. XIX, 13. фебруар 1971, 5; С. К., „Музеј добија ново рухо", *Зрењанин* 980, год. XIX, 21. август 1971, 2; „Фото-камера. Фасада", *Зрењанин* 982, год. XIX, 4. септембар 1971, 6.

[549] „Привредници помажу културу", *Зрењанин* 954, год. XIX, 20. фебруар 1971, 5.

[550] „Реконструкција Народног музеја. За другу фазу – више средстава", *Зрењанин* 976, год. XIX, 24. јул 1971, 4.

[551] Исто.

[552] Исто.

[553] С. К., „Музеј добија ново рухо", *Зрењанин* 980, год. XIX, 21. август 1971, 2; „Фото-камера. Фасада", *Зрењанин* 982, год. XIX, 4. септембар 1971, 6.

[554] Б. Г., „Тешки дани зрењанинског Народног музеја. Свесни губици и кључ у браву", *Зрењанин* 1052, год. XXI, 13. јануар 1973, 6.

се у центру пажње налазио амфитеатар, чија је градња представљена као „зидање Скадра на Бојани".[555] Изградња овог амфитеатра биће актуелна у наредним годинама и биће успешно реализована 1974. године. Од тог тренутка, па све до средине осамдесетих, овај простор је био домаћин манифестације *Зрењанинско лето,* у оквиру које ће се зрењанинској публици представити бројни глумци, певачи и разни други уметници. С друге стране, проблем сталне поставке ће остати итекако присутан и у наредним деценијама.

Спомен-собе седамдесетих

У покушајима да се питање сталне поставке покрене са мртве тачке, седамдесетих година прошлог века забележени су врло успешни покушаји у уређењу спомен-соба са легатима великана банатске и српске уметности и књижевности, а које су до данас остале заштитни знак Народног музеја Зрењанин. Овде спадају спомен-соба писца, књижевног и ликовног критичара Тодора Манојловића (1883–1968), отворена 1970 године[556]; атеље-студио Уроша Предића (1856–1953), отворен свега неколико месеци касније[557], те тзв. *Вањеков дар* – посебна просторија у оквиру сталне музејске поставке која је била посвећена стваралаштву завичајног уметника Тивадара Вањека; она је, међутим, формирана постепено, плански и у вишегодишњем процесу који је захватио другу половину седамдесетих и почетак осамдесетих година (1977–1981).[558]

Уз ове три спомен-собе, односно легате који су у њима смештени седамдесетих година, Музеј (тачније: његово Историјско одељење) је током седамдесетих активно суделовало на уређењу још неколицине сличних поставки које су се налазиле ван саме музејске зграде.

Први такав случај забележен је 1971. године, када је у Тарашу за Дан устанка (7. јул) свечано отворен „спомен-музеј" у родној кући народног хероја Светозара Тозе Марковића.[559] Том приликом је, у присуству неколико стотина грађана и представника разних друштвено-политичких организација, секретар Месне заједнице Тараш предао кључеве спомен-куће управнику Музеја Тихомиру Савићу, који је у својој захвалници нагласио да ће у наредном периоду *Народни музеј преузети бригу о чувању и обогаћивању експонатима овог спомен музеја, али да је то уједно брига свих мештана који осећају известан дуг према великом борцу Револуције* (...).[560]Иронично, брига „дужника" према родној кући народног хероја је била толика да је већ почетком наредне деценије овај објекат сасвим оронуо, а средином осамдесетих био до тог нивоа девастиран да је Музеј морао алармирати Покрајински завод за заштиту споменика културе како би се предузеле одговарајуће мере заштите.

Неколико година касније, стручњаци Музеја су у пролеће 1975. уредили спомен-музеј у просторијама некадашњих затворских ћелија у дворишту зграде СО Зрењанин, где су за време окупације мучени ухапшени комунисти. Овај простор је рестауриран и испуњен поставком са оригиналним документима и фотографијама који су говорили о том периоду.[561] Поред улаза у спомен-

[555] „Измишљени интервју" је био дат у виду сценарија за представу, у којој аутор текста-новинар листа *Зрењанин* води дијалог са Тихомиром Савићем. На његову констатацију и питање: *Баш је добар овај АМФИ. Где је театар?,* на шта Савић одговара: *У идејама...* Аутор га даље пита: *– А, динари? – Узидани. Треба да се слегне... – Па, шта сада радите? – Тражимо благо цара Радована. Биће довољно за рефлекторе... За програм ћемо тражити од Заједнице културе... – Зар имају још? – Биће, ако не упосле још неколико службеника...*
(Б. П. Пуб, „Измишљени интервју. Тихомир Савић или амфитеатар у римском бунару", *Зрењанин* 1031, год. XX, 19. август 1972, 4).

[556] О томе види: Филип Крчмар, „Тодор Манојловић и његово наслеђе у зрењанинским установама културе", *Рад Музеја Војводине* 59, Нови Сад 2017, 119–131; „Рапорт из Народног музеја. Меморијална соба Т. Манојловића", *Зрењанин* 915, год. XVIII, 16. мај 1970, 7.

[557] Б. Путник, „Стална изложба Уроша Предића. Град се одужује уметнику", *Зрењанин* 926, год. XVIII, 1. август 1970, 5; Б. Г., „Остварена корисна иницијатива. Град се одужио уметнику", *Зрењанин* 930, год. XVIII, 29. август 1970, 5.

[558] О томе види: *Pendžeri prijateljstva Tivadara Vanjeka,* Zrenjanin 1977, 4; Tihomir Savić, *Vanjekov dar,* Zrenjanin 1977, 12.

[559] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Полугодишњи извештаји одељења / Полугодишњи извештај о раду Народног музеја", бр.01–108/1971; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Историјског одељења за 1971. годину", бр. 01–166/1971, 5.

[560] „7. јула у Тарашу. Отворена спомен-кућа Тозе Марковића", *Зрењанин* 974, год. XIX, 10. јул 1971, 1.

[561] Б., „Бивше затворске ћелије – спомен-музеј", *Зрењанин* 1172, год. XXI, 16. мај 1975, 1.

музеј постављена је на зид спомен-плоча, рад академског вајара Александра Зарина, са рељефом који симболизује мучења у некадашњим затворима и логорима и натписом: *У овим ћелијама је од 1930. до 1944. преко десет хиљада родољуба ћутећи певало о слободи. 10. мај 1975, Зрењанин.* Њу је поводом свечаног обележавања Дана победе над фашизмом открио Момчило Туриснки, најмлађи бивши затвореник и син народног хероја Жарка Туринског Арсе.[562] Ова спомен-поставка налазила се под музејским надзором све до 1996. године, када је расформирана како би се ослободио простор за депо Историјског архива Зрењанин.[563]

Најзад, 1979. године нови кустоси историчари Миодраг Цветић и Видак Вуковић уредили су још две поставке ван Музеја: у просторијама касарне Југословенске народне армије у Зрењанину уредили су спомен-собу њеног епонима – Светозара Марковића Тозе[564], док су у образовном центру „Серво Михаљ" у Зрењанину урадили поставку посвећену истоименом народном херојy.[565]

У знаку великих јубилеја

Током седамдесетих, готово да није прошла година у којој Музеј није забележио изложбу – било ауторску, било гостујућу – којом је настојао да обележи велике и значајне јубилеје локалног, али и ширег регионалног, па и националног карактера.

Повод за припрему прве такве изложбе било је обележавање 30-годишњице устанка народа Југославије у Другом светском рату. Она је била посвећена народним херојима са подручја средњег Баната и имала је првенствено „путујући" карактер, тј. била је намењена приказивању у насељеним местима средњег Баната. Иако првобитно није била у плану, реализована је првенствено захваљујући недостатку средстава за раније већ пројектоване изложбе о мелиорацији Баната и граду Зрењанину.[566] Упркос томе забележила је веома добру посећеност.[567] Исте године, посебном гостујућом изложбом из Београда обележен је и век Париске комуне.[568]

У јесен идуће године (1972), Музеј је својим изложбама обележио два значајна локална јубилеја – у кратком периоду, једна за другом[569], отворене су изложбе *125 година штампарства у Зрењанину* (за Дан ослобођења града)[570] и изложба *Жарко Зрењанин 1902–1942–1972,* којим је обележена 70-годишњица рођења и 30-годишњица погибије народног хероја Жарка Зрењанина Уче, епонима града.[571] На изложби о штампарству представљено је 280 експоната – фотографија и фотокопија појединих докумената, штампаних књига, листова и других публикација[572], међу којима се нашла и штампарска привилегија издата 1847. године регенсбуршком књижару и штампару Францу Паулу Плајцу, за

[562] Исто.

[563] Филип Крчмар, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017, 231–232.

[564] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Историјског одељења за 1979. г.", бр. 01–7/1980. Ова спомен-соба је расформирана 2006. године, приликом пресељења зрењанинског гарнизона (прим. аут.).

[565] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Историјског одељења за 1979. г.", бр. 01–7/1980; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Музеју у Карловцу", бр. 01 – 448/1979.

[566] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Историјског одељења за 1971. годину", бр. 01–166/1971, 3–5.

[567] Лист *Зрењанин* је писао да је у питању једна од најпосећенијих изложби, коју је видело више хиљада радника у зрењанинским радним организацијама, а сем тога је обишла села у средњем Банату – Меленце, Елемир, Јанков Мост, Мужљу, Ченту, Перлез, Стајићево и Михајлово, где ју је видело 7.000 људи („Из Народног музеја. Најпосећенија изложба", *Зрењанин* 985, год. XIX, 25. септембар 1971, 4). Годишњи извештај о раду таксативно наводи седам радних организација које је обишла (Фабрика шећера, Фабрика скроба, Фабрика уља, Фабрика котлова и радијатора, Фабрика шинских возила „Шинвоз", Фабрика тепиха *Пролетер* и службу друштвеног књиговодства) и десет насељених места – Меленце, Перлез, Ченту, Елемир, Мужљу, Јанков Мост, Неузину, Сечањ, Кумане и Нови Бечеј), са укупном посетом од 14.430 грађана (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду за 1971. годину", бр. 01–4/1972, 2).

[568] „Отворена изложба. Париска комуна и *Раденик* (1871–1971)", *Зрењанин* 994, год. XIX, 27. новембар 1971, 5.

[569] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Историјског одељења за 1971. годину", бр. 01–166/1971, 3–4.

[570] „Данас у Народном музеју. Изложба штампарства", *Зрењанин* 1037, год. XX, 30. септембар 1972, 6.

[571] „Ових дана у Народном музеју. Изложба о Жарку Зрењанину", *Зрењанин* 1041, год. XX, 28. октобар 1972, 6; Б. Г., „Данас у 10 часова у Народном музеју. Жарко Зрењанин у речи и слици", *Зрењанин* 1042, год. XX, 4. новембар 1972, 10.

[572] „Данас у Народном музеју. Изложба штампарства", *Зрењанин* 1037, год. XX, 30. септембар 1972, 6.

отварање прве штампарије („печаторезнице") у Великом Бечкереку[573] (овај документ се данас налази на сталној музејској поставци, заједно са Плајцовом „вандровком"). С друге стране, изложба о Жарку Зрењанину изискивала је знатно обимније припреме, у оквиру којих је аутор, Дејан Радовановић, прикупљао податке и документа не само од установа и појединаца из Зрењанина, већ и из 14 институција из две републике, прибавивши за Музеј око 500 фотографија и фотокопија докумената које раније није имао.[574] У намери да реконструише важне догађаје из живота народног хероја, Радовановић је одржавао преписку са школама у јужном Банату које је Зрењанин у младости похађао или у њима радио (Избиште, Скореновац), архивом у Белој Цркви, Казнено-поправним домом у Сремској Митровици, Музејским документационим центром у Загребу, Градским музејом у Вршцу, Историјским архивом Покрајинског комитета Војводине у Новом Саду, Музејом револуције народа Југославије, Педагошким музејом и Институтом за историју радничког покрета у Београду[575], развивши успут и контакт и сарадњу са Музејом Првог заседања АВНОЈ-а у Бихаћу[576] и Архивом Србије у Београду.[577] У најави изложбе истакнут је податак да ће њена поставка обухватити *више од 350 различитих фотоса и докумената који речито говоре о револуционарном раду и животном путу овог изузетног комунисте и револуционара.*[578] Поред изложбе, било је планирано и издавање пригодне публикације о Жарку Зрењанину, која би, поред поеме *Зрењанин* Оскара Давича садржала и сведочанства – сећања и казивања његових пријатеља и сабораца.[579] Међутим, ова књига ће бити објављена тек две године касније у издању Центра за културу Зрењанин и свестрану подршку Општинске конференције Савеза комуниста Зрењанин, СУБНОР-а и Скупштине општине Зрењанин.[580] Уместо ње, уз изложбу је штампано фототипско издање Зрењаниновог матурског рада под називом *Школа и друштво.* Четвртог новембра, на дан његове погибије, изложбу је свечано отворио члан Савета Федерације Ђурица Јојкић.[581] За двадесетак дана видело ју је више од 5000 посетилаца[582], чиме је она оправдала високо постављена очекивања, а њен аутор, кустос Дејан Радовановић, награђен је наградом Заједнице културе Зрењанин.[583] Изложба је била приређена и у мањој верзији[584], намењеној за гостовања по радним организацијама и селима. Током наредне године, велика верзија је забележила гостовања у Музеју у Кикинди и на Народном универзитету у Новом Бечеју, док је мања била постављена у бродоградилишту Бегеј, Фабрици тепиха *Пролетер,* фабрици *Луксол,* Осигуравајућем заводу, Бочару и Новом Милошеву.[585]

Поред Жарка Зрењанина, друга истакнута личност банатског поднебља чији су јубилеји обележавани седамдесетих година био је Урош Предић. Осим што је 1970. отворена спомен-соба са његовим легатом, Вукица Поповић је поводом обележавања две деценије Предићеве смрти осмислила велику изложбу[586] која је свечано отворена 24. фебруара[587], била пропраћена обимном публикацијом у

[573] За више детаља види: Ferenc Nemet, *Istorija štampe u Velikom Bečkereku 1849–1918,* Zrenjanin 2007.
[574] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду за 1972", бр. 01–12/1973.
[575] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба Ж. Зрењанина", бр. 01–14/1972.
[576] Исто; такође: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о Ж. Зрењанину", бр. 01–21/1972.
[577] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба о Ж. Зрењанину", бр. 01–76/1972.
[578] „Ових дана у Народном музеју. Изложба о Жарку Зрењанину", *Зрењанин* 1041, год. XX, 28. октобар 1972, 6.
[579] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Књига о Ж. Зрењанину", бр. 01–19/1972.
[580] „Изашла књига о Жарку Зрењанину", *Зрењанин* 1141, год. XXI, 5. октобар 1974, 4; Б. Г., „Почела акција *Месец књиге.* Искуства библиотеке – модел за друге", *Зрењанин* 1143, год. XXI, 19. октобар 1974, 4; „Прошлог уторка у Градској библиотеци. Премијера књиге *Жарко Зрењанин", Зрењанин* 1146, год. XXI, 9. новембар 1974, 4; Милорад Миленковић Шум, „Књига о Жарку Зрењанину", *Зрењанин* 1148, год. XXI, 23. новембар 1974, 4.
[581] Б. Г., „Данас у 10 часова у Народном музеју. Жарко Зрењанин у речи и слици", *Зрењанин* 1042, год. XX, 4. новембар 1972, 10.
[582] „Из зрењанинског Народног музеја. Велико интересовање за изложбу", *Зрењанин* 1046, год. XXI, 2. децембар 1972, 4.
[583] „Додељене награде културе", *Зрењанин* 1046, год. XXI, 2. децембар 1972, 4.
[584] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду за 1972.", бр. 01–12/1973.
[585] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Историјског одељења", бр. 01–145/1973, 2; такође: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај за прво тромесечје 1973. године", бр. 01–64/1973.
[586] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Концепција изложбе У. Предића", бр. 01–2/1973.
[587] „Поводом 20-годишњице смрти Уроша Предића. Изложба из легата великог сликара", *Зрењанин* 1055, год. XXI, 3. фебруар 1973, 6; „Данас у Народном музеју. Изложба из легата Уроша Предића", *Зрењанин* 1058, год. XXI, 24. фебруар 1973, 5.

којој су били пописани сви предмети из легата и коју је за нешто више од месец дана видело 4.915 посетилаца.[588] Пар година касније, Музеј је на пригодан начин обележио и стогодишњицу рођења великог сликара и то позајмном изложбом која је обишла Крагујевац, Београд, Нови Сад и Врбас.[589] Била је то прва изложба Предићевих радова (укупно 60 слика у уљу и 5 цртежа) састављена од његових слика из свих музеја Србије, САП Војводине и приватних колекционара[590], коју је почетком новембра 1976. отворила ауторка, музејска саветница Вера Ристић, у присуству више од 200 посетилаца.[591] Изложени радови били су допуњени документарним материјалом (сачуваном преписком) из Предићевог легата, а током трајања изложбе је у више наврата био приређен и одговарајући културни програм са наступом глумаца, стручним тумачењем дела и концертом хора Средње музичке школе „Јосиф Маринковић".[592]

Између две своје јубиларне изложбе, Урош Предић се нашао у центру пажње 1974. године, када се између 21. и 24. јуна одиграла највећа крађа у историји зрењанинског музеја. Том приликом су из сталне поставке нестале три Предићеве слике (портрети Петра, Радета и Ангелине Предић), једна слика Лазара Николића (*Богородица са Христом*), шест радова непознатих мајстора 19. века, три слике холандске и једна слика француске школе 18. века.[593] Овај немио догађај још једном је ставио у први план хронично присутан проблем лошег и недовољног обезбеђења музејске зграде и потребу за увођењем чуварске службе.[594] Слике никада нису пронађене, а чуварска служба биће основана тек чеврт века касније.

У јесен 1975. обележена је 30-годишњица од прве послератне изложбе војвођанских уметника, одржане управо у Музеју, односно ондашњој Градској библиотеци и музеју Петровград. Заједно са Савременом галеријом и под покровитељством филијале Војвођанске банке у Зрењанину, Музеј је уприличио изложбу под називом *После 30 година*[595], која је представљала репризу и делимичну реконструкцију изложбе од 16. септембра 1945, праћену допуњеним репринт-издањем каталога са исцрпном документацијом. На изложби чијем су отварању присуствовали многобројни уметници, јавни, културни и друштвено-политички радници из Зрењанина, Новог Сада и Београда, било је изложено укупно 116 дела 26 аутора, од којих је њих 19 још било живо у тренутку одржавања изложбе.[596]

У исто време забележен је почетак припрема за обележавање два велика јубилеја – први је била седамдесетогодишњица Музеја коју је требало прославити издавањем пригодне монографије[597] (по узору на вршачки музеј, који је нешто раније издао сличну публикацију поводом свог 90. рођендана[598]).

---

[588] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај за прво тромесечје 1973. године", бр. 01–64, 1973, 1.

[589] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансирање изложбе Уроша Предића", бр. 01–243/1976.

[590] Исто.

[591] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај одељења о изложби слика Уроша Предића", бр. 01–259/1976.

[592] Исто. За припрему саме изложбе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај за III тромесечје / Уметничко одељење", бр. 01–191/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Реверс за издавање слика Уроша Предића – 11 слика", бр. 01–194/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о преузимању организовања изложбе слика У. Предића", бр. 01–202/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за штампање 250 ком. позивница за изложбу Уроша Предића", бр. 01–216/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о осигурању слика", бр. 01–228/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак за осигурање слика У. Предића", бр. 01–229/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење о преузимању дела У. Предића за нашу изложбу", бр. 01–232/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Реверс на слике Народног музеја Београд и преузимање каталога", бр. 01–235/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Обавештење о враћању слика са изложбе Уроша Предића", бр. 01–247/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Делатност Народног музеја у *Недељи културе*", бр. 01–263/1976.

[593] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одштетни захтев Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–144/1976; „После провале у Народном музеју. Украдена најлепша Предићева слика", *Зрењанин* 1127, год. XXIII, 29. јун 1974, 1, 5; Б. Г., „Крађа слика још заокупља пажњу Зрењанинаца. Истрага у пуном јеку", *Зрењанин* 1133, год. XXIII, 10. август 1974, 4.

[594] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Мере безбедности материјала у музеју", бр. 01–153/1974.

[595] „Уочи велике ликовне манифестације у Народном музеју. Реприза после 30 година", *Зрењанин* 1190, год. XXIV, 19. септембар 1975, 4; Б. Г., „После 30 година у слободи. Велика ликовна манифестација", *Зрењанин* 1191, год. XXIV, 26. септембар 1975, 4.

[596] Б. Г., „После 30 година у слободи. Велика ликовна манифестација", *Зрењанин* 1191, год. XXIV, 26. септембар 1975, 4.

[597] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Матичној служби Нови Сад / Средњорочни план рада Народног музеја Зрењанин 1976–1980", бр. 01–106/1975, 2; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Издавачка делатност Народног музеја за период 1971–1975", бр. 01–192/1975.

[598] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Прилог плана за рад на обради музејске збирке за публиковање", бр. 01–104/1975.

Сачувани су чак и концепти које су поједина одељења (Уметничко и Етнолошко) израдили за потребе монографије[599], али она ипак није угледала светлост дана, услед недостатка средстава за њено издавање. Слично се завршила и намера Уметничког одељења да пригодном изложбом и луксузно опремљеном монографијом обележи век од рођења завичајног сликара Александра Секулића (1877–1942), кустоса Музеја, након чије смрти је Музеј дошао у посед 487 његових радова (слика, цртежа и скица) и писане заоставштине (преписке, уговора о раду, фотографија са студија у Минхену итд).[600] Идеја о одржавању ове изложбе и одавања поште Секулићевом лику и делу била је већ дуго присутна у плановима Уметничког одељења, чија је кустоскиња Вукица Поповић чак путовала у Минхен како би истраживала Секулићев лик и дело.[601] У оквиру свеобухватних припрема изложбе, планиране за октобар 1977, извршена је рестаурација 15 Секулићевих слика[602] и покренута иницијатива за откривање његове спомен-бисте у Алеји великана у Карађорђевом парку[603]; уз то је именован и посебан одбор за обележавање јубилеја стогодишњице његовог рођења, у чији су састав ушли и признати ликовни стручњаци из Београда и Новог Сада.[604] И поред савесно израђене и благовремено предате конкурсне документације[605], бирократске омашке и административни пропусти довели су до тога да обележавање ове велике годишњице изостане у јубиларној години.[606]

Уместо Секулићеве, главна годишњица која је обележена 1977. била је 40-годишњица од доласка Јосипа Броза Тита на чело Комунистичке партије Југославије – *јубилеј у чије су се обележавање укључиле све радне организације, па тако и Народни музеј у Зрењанину*.[607] Музеј је овим поводом набавио књиге, слајдове и фотографије о Титу, а цео колектив је био укључен у припремање изложбе *Тито – 40 година на челу Партије*[608], која је отворена 21. маја 1977. године, непосредно пред 85. рођендан шефа државе.[609] Њу је отворио председник СО Зрењанин Мирко Челар у присуству великог броја гостију. Привукавши велики број посетилаца[610], она је – захваљујући „маркетингу" који ју је пратио[611] – бацила у сенку остале,

---

[599] Исто; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Писана грађа и материјал за музејску изложбу 1976. године и материјал за обраду збирке за предстојећу публикацију", бр. 01–108/1975.

[600] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансирање монографске изложбе Александра Секулића", бр. 01–242/1976.

[601] О томе види: Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело*, 8.

[602] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Рестаурација слика А. Секулића", бр. 01–56/1/1975; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Допис у вези слика А. Секулића и Уговори – одговор", бр. 01–80/1975.

[603] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Покретање иницијативе за подизање спомен-бисте на Карађорђевом тргу Александра Секулића", бр. 01–258/1976.

[604] Поред Вукице Поповић и Тихомира Савића као представника зрењанинског музеја, чланови Одбора били су још сликар Тивадар Вањек, секретар Самоуправне интересне заједнице за културу општине Зрењанин Војин Ковачевић, ликовни критичар из Новог Сада Ђорђе Јовић, кустос Галерије Матице српске др Динко Давидов, директор Музеја савремене уметности у Београду Миодраг Б. Протић и ванредни професор Универзитета у Београду др Лазар Трифуновић (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансирање монографске изложбе Александра Секулића", бр. 01–242/1976). Накнадно је за председника Одбора именован Деже Келемен, испред општине Зрењанин (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење о именовању у Одбор за изложбу слика А. Секулића", бр. 01–250/1976).

[605] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Спецификација трошкова (предрачун) за монографску изложбу слика Александра Секулића", бр. 01–329/1977.

[606] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај", бр. 01–75/1977; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – СИЗ културе Војводине, Комисији за музеје и галерије", бр. 01–156/1977.

[607] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Радничком савету РО *Текстил*", бр. 01–92/1977. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Координационом одбору за неговање револуционарних традиција, обележавање значајних датума и прослава Општинске конференције ССРНВ", бр. 01–100/1977.

[608] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду за I тромесечје", бр. 01–84/1977.

[609] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Педагошког одељења о раду за период јануар–јун 1977. године", бр. 01–124/1977; Б. Г., „Народни музеј припрема програм за обележавање 40-годишњице доласка друга Тита на чело Партије. Припрема се изложба о другу Титу", *Зрењанин* 1260, год. XXVI, 21. јануар 1977, 4; М. П., „Народни музеј акцијама обележава Титов јубилеј. Изложбе о Титу и револуцији", *Зрењанин* 1266, год. XXVI, 4. март 1977, 6; Б. Г., „Поводом прославе Титових јубилеја. Тито – ковач братства и јединства", *Зрењанин* 1278, год. XXVI, 27. мај 1977, 8; Б. Г., „У зрењанинском музеју. Велико интересовање за изложбу о Титу", *Зрењанин* 1279, год. XXVI, 3. јун 1977, 8.

[610] Изложбу је за месец дана разгледало 12.000 посетилаца (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Полугодишњи извештај Историјског одељења за период јануар – јун 1977. год.", бр. 01–124/1977).

[611] С тим у вези се у једном допису каже: *Поред фотографија које говоре о четрдесетогодишњем раду друга Тита, у 14 витрина изложено је 87 наслова књига (Титових и о Титу) и 20 штафетних палица које су носиле радне организације Зрењанина. На изложби је посебно дат боравак друга Тита у Зрењанину. За изложбу штампан је и црвени плакат у 100 примерака и 500 позивница. Плакате су излепљене по граду, а у свако село Општине преко ОК ССРН* (Окружни комитет Савеза социјалистичког радног народа – прим. аут.) *послат је по један примерак. За отварање упућено је 500 позивница, а касније и 80 обавештења школама наше општине и суседних места и радним*

„мање" јубиларне изложбе које су у том тренутку биле актуелне – једну посвећену 75-годишњици рођења Жарка Зрењанина Уче и другу (*Наши октобристи*), којом је обележено 6 деценија од избијања Октобарске револуције.[612] Истини за вољу, ове изложбе су од самог старта биле намењене позајмицама, односно гостовањима по радним организацијама и насељеним местима.[613]

Дуги низ „јубиларних" изложби седамдесетих година окончан је 1979, када су обележени 60. рођендан Савеза комуниста Југославије, СКОЈ-а и револуционарних синдиката, 125 година од рођења Михајла Идворског Пупина и век од рођења Ђуре Јакшића. Јубилеј КПЈ је прослављен изложбама *Револуционарни раднички покрет у Зрењанину и околини 1917–1921.* и *60 година КПЈ-СКЈ* у сарадњи са Марксистичким центром у Зрењанину[614]; Уметничко одељење је, заједно са Матицом исељеника приредио изложбу *Михајло Пупин, пријатељ уметности*[615] у знак сећања на овог великана и једног од почасних грађана Зрењанина (осим тога, Музеј је Пупинов јубилеј обележио још и учешћем Вукице Поповић у раду међународног научног скупа посвећеног Пупину[616] и иницијативом за подизање његове спомен-бисте испред истоименог техничког факултета у Зрењанину). Најзад, стогодишњица рођења Ђуре Јакшића обележена је великом гостујућом изложбом из Београда[617] и почетком рада на уређењу спомен-музеја у његовој родној кући у Српској Црњи, који ће недуго затим и бити отворен.

И поред отварања спомен-соба и бројних изложби које је приредио током седамдесетих година, Музеј је и даље био оптерећен проблемом непостојања сталне поставке. Средином деценије учињени су видни напори да се ово питање реши, али су и они остали без резултата. Почетком 1975. године, обављене су консултације са колегама из банатских музеја (Панчево, Кикинда, Вршац)[618], као и са колегама из музејских и др. установа у Новом Саду (Војвођански музеј, Музеј социјалистичке револуције Војводине, Музеј града Новог Сада, Галерија Матице српске, Покрајински завод за заштиту природе и Покрајински завод за заштиту споменика културе)[619]; покренута је широка јавна расправа у коју су – поред Музеја – били укључени и разни управни органи и друштвено-политичке организације (Општинска конференција Савеза социјалистичког радног народа Војводине, Комисија за културу Општинског комитета Савеза комуниста Војводине, Комисија за културу Савеза синдиката, Комисија за неговање традиције Народноослободилачког рата СУБНОР-а итд)[620]. Након ових дискусија, 1976.

организацијама. До писања овог извештаја 1. јуна 1977. године изложбу је посетило 11.807 посетилаца. Пошто за изложбу постоји и даље интересовање, она ће остати и преко лета и дочекаће ђаке у новој школској години, тако да ће и први разреди средњих школа, где ће бити ученика из села који нису видели изложбу,имати прилике да је виде. Приликом отварања, а и током трајања изложбе, емитују се пригодне песме о Титу, нашој револуцији и земљи. Изложбу је уз присуство великог броја политичких, културних и јавних радника Зрењанина отворио Председник Скупштине општине Зрењанин. Изложба је добро прокоментарисана и прихваћена у јавности... (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду за II тромесечје", бр. 01–133/1977).

[612] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Координационом одбору за неговање револуционарних традиција, обележавање значајних датума и прослава Општинске конференције ССРНВ", бр. 01–100/1977.

[613] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду за II тромесечје", бр. 01–133/1977; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Полугодишњи извештај Историјског одељења за период јануар – јуни 1977. год.", бр. 01–124/1977.

[614] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Историјског одељења за 1979. г.", бр. 01–7/1980. Такође види: М. Б., „Нова изложба у Народном музеју. Револуционарне радничке године", *Зрењанин* 1400, год. XXVIII, 12. октобар 1979, 7.

[615] О томе види: Филип Крчмар, *Трагом великана. Михајло Пупин у нашем граду*, Зрењанин 2014; Богдан Гушић, „Дођите нам опет...", *Зрењанин* 1386, год. XVIII, 6. јул 1979, 4; Љ. Р. „Јуче у Народном музеју. Изложба о Михајлу Пупину", *Зрењанин* 1386, год. XVIII, 6. јул 1979, 9; М. Бечејац, „У срцу највише места за домовину има", *Зрењанин* 1387, год. XXVIII, 13. јул 1979, 6; М. Бечејац, „Изложбе о Михајлу Пупину. Научник, пријатељ уметности и књижевник", *Зрењанин* 1387, год. XXVIII, 13. јул 1979, 7. Vukica Popović, „Mihajlo Pupin, prijatelj umetnosti: izložba povodom obeležavanja 125 godina od rođenja Mihajla Pupina", *Spona* 21–22, Novi Sad 1979, 72–73.

[616] Поред Вукице Поповић, у раду овог скупа су из Зрењанина учествовали још и завичајни историчар Драгољуб Чолић, новинар и публициста Светислав Вршка и библиотекарка Марија Чука (Бранка Новаковић, „Зрењанински истраживачи о до сада непознатим подацима из живота Михајла Пупина. Велики научник и свестран истраживач", *Зрењанин* 1400, год. XXVIII, 12. октобар 1979, 7). За рад у зборнику види: Vukica Popović, „Mihajlo Pupin, prijatelj umetnosti", u: Koča Jončić (ur.), *Život i delo Mihajla Idvorskog Pupina. Zbornik radova naučnog skupa Novi Sad–Idvor, 4–7. oktobar 1979,* Novi Sad 1985, 471–477.

[617] Г., „Идућег понедељка у Народном музеју. Изложба слика Ђуре Јакшића", *Зрењанин* 1363, год. XXVIII, 19. јануар 1979, 6; М. Бечејац, „Отворена изложба *Ђура Јакшић, песник и сликар*. Кистом и пером изражен бунт", *Зрењанин* 1364, год. XXVIII, 26. јануар 1979, 6.

[618] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са састанка музеја Баната и Записник са збора радника 14. 1. 1975", бр. 01–8/1975.

[619] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог о уређењу и реставрацији сталне поставке Народног музеја", бр. 01–81/1975; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Матичној служби Нови Сад", бр. 01–106/1975.

започео је рад музејских одељења на изради концепта, тј. синопсиса сталне поставке[621], а кустоси су, у настојању да се што боље упознају са актуелним музеолошким трендовима, обишли музеје и архивске установе у Вршцу, Белој Цркви, Панчеву, Кикинди, Новом Саду и Сремским Карловцима; у току 1976. настала је прва верзија синопсиса на 450 страница.[622] Свесни од самог почетка да *Музеј нема моментално сталне поставке* и да се *ради на њој*[623], управа и кустоси су знали врло добро да је њено уређење повезано са веома високим финансијским средствима које није било могуће обезбедити напречац, већ само постепено. Према њиховом схватању, за решавање тог проблема требало је не само извршити адаптацију простора, рестаурацију постојећих и аквизицију нових предмета (којима је требало попунити празнине), већ и кадровски ојачати, тј. проширити колектив новим снагама. Због свега тога, решавање проблема сталне поставке нашло се у средњорочном плану Музеја за период 1976–1980[624], али ни тада неће бити решено, већ пролонгирано у наредну деценију.

Од новог закона до нове прекретнице (1974–1978)

У пролеће 1974. године донет је нов покрајински закон који се односио на музеје и који је представљао најразрађенији и најтемељнији правни акт којим је регулисана ова материја. Носио је назив *Закон о музејској делатности и музејима* и садржао је 69 чланова распоређених у 6 сегмената: *Опште одредбе* (чл. 1–17), *Музејски материјал* (чл. 18–33), *Музеји и музејске јединице* (чл. 34–54), *Надзор над стручним радом* (чл. 55–61), *Матична служба* (чл. 62–64) и *Прелазне и завршне одредбе* (чл. 65–69).

Опште одредбе су дефинисале појмове *музејска делатност*[625] и *музејски материјал*[626], задржавајући у исто време установу *матичне службе* садржану у Закону о музејима из 1968, ради обављања послова од заједничког интереса за музејску делатност на територији САП Војводине (чл. 12), која ће касније бити ближе утврђена члановима 62–64. Статус споменика културе додељен је музејском материјалу који је уведен у књигу инвентара музејских предмета (чл. 4), а музејима је остављена могућност удруживања у заједницу са другим музејима и другим установама у области културе, образовања и васпитања (чл. 15).

Целина *Музејски материјал* регулисала је поступање са музејским материјалом – начине његовог прибављања (чл. 18), заштите (чл. 19), евидентирања (чл. 20), излагања (чл. 22), коришћења (чл. 22–26), размене (чл. 27), уступања (чл. 28), изношења у иностранство (чл. 29), услове његовог репродуковања и преузимања (чл. 30), те право прече куповине (чл. 31–33).

Сегмент *Музеји и музејске јединице* дефинисао је музеје као *установе које врше музејску делатност и имају статус правног лица* (чл. 34); прописани су услови оснивања музеја: ко[627] и када[628] може

[620] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1976. годину", бб/1977.

[621] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештаји одељења о сталној поставци / Уметничко одељење", бр. 01–205/1975; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Етнолошко одељење – Извештај о радовима на сталној поставци и о издвојеним предметима", бр. 01–208/1975; НМЗ, рег. НМЗ 1941– „Извештаји одељења о сталној поставци / Етнолошко одељење", бр. 211/1975.

[622] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1976. годину", бб/1977.

[623] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Матичној служби Нови Сад", бр. 01–106/1975.

[624] Исто; такође: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за средства за рад на сталној поставци", бр. 01–118/1975; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Измене средњорочног плана за 1976–1980", бр. 01–164/1975.

[625] Музејска делатност је дефинисана као систематско истраживање, прикупљање, евидентирање, сређивање, чување, заштита, обрађивање, проучавање и излагање музејског материјала и презентација података о музејском материјалу (чл. 1). „Закон о музејској делатности и музејима", *Службени лист САПВ* 10, год. XXX, Нови Сад, 15. мај 1974, 367.

[626] Музејски материјал је дефинисан као *покретни предмети и документациона грађа који су од значаја за упознавање историјског, културног, уметничког, привредног, техничког и другог друштвеног развитка, као и за познавање природе и појава у њој* (чл. 3). „Закон о музејској делатности и музејима", *Службени лист САПВ* 10, год. XXX, Нови Сад, 15. мај 1974, 367.

[627] Оснивачи музеја су могли бити друштвено-политичка заједница, радна и друга организација и/или друго правно лице (чл. 35). „Закон о музејској делатности и музејима", *Службени лист САПВ* 10, год. XXX, Нови Сад, 15. мај 1974, 369.

[628] Као предуслови за оснивање музеја означени су постојање потребе, утврђивање врсте његове делатности, постојање основног фонда

Плакат за изложбу *Народна керамика жупаније Бекешчаба*
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

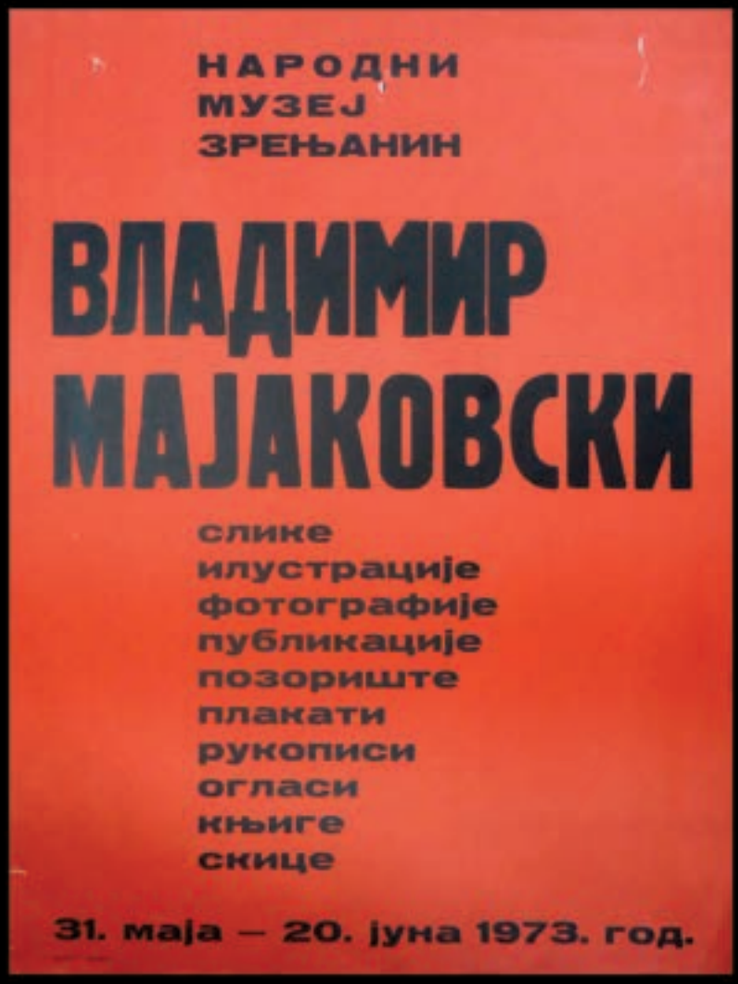

Плакат за изложбу *Владимир Мајаковски*
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Плакат за *Изложбу радова Александра Зарина*
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Плакат за изложбу *Тито – 40 година на челу партије*
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Плакат за изложбу *Михајло Пупин – пријатељ уметности*
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

Плакат за изложбу *Крваво злато. Графике Ђ. Андрејевића Куна*
(НМЗ, УО ЗПУ, Збирка плаката)

основати музеј, услови под којима се он оснива (чл. 38), под којима се његов рад забрањује (чл. 39) и музеј укида, дели или спаја са другим музејом (чл. 40–41); тачно су прописани послови које музеј врши (чл. 42)[629], затим, постојање фонда за издавачку делатност и истраживачки рад (чл. 43), конзерваторско-рестаураторских радионица (чл. 44) и музејских јединица (чл. 45), чије су оснивање, организација, задаци и рад регулисани чл. 49–54; надаље је предвиђена могућност удруживања музеја у заједницу музеја склапањем самоуправних споразума (ради унапређивања музејске делатности) и регулисан начин именовања и разрешења *инокосног пословодног органа музеја* (чл. 48).

Посебан део закона дефинисао је и регулисао стручни надзор (чл. 55 и 56), којим се утврђује да ли се стручни рад на обради и сређивању музејског материјала врши у складу са савременим методама и достигнућима у његовој обради и сређивању. Музеј који је требало да врши стручни надзор над радом музеја и музејских јединица одређивало је Извршно веће Скупштине САП Војводине (чл. 56) и тај музеј је морао имати устројену матичну службу, чији су задаци таксативно побројани у чл. 62 (вођење регистра музеја и музејских јединица, музејских фондова и музејских збирки, музејских радника, праћење и проучавање потреба и услова смештаја, рада и развоја музеја и музејских јединица, услова за заштиту и јавно приказивање и излагање музејског материјала, вођење централног регистра о музејском материјалу, фондовима и збиркама, пружање стручне помоћи у вршењу музејске делатности, организовање стручног усавршавања музејских радника, вођење евиденције о музејском материјалу у земљи и иностранству који се односи на САП Војводину итд.). Законом о музејској делатности и музејима улогу матичног музеја на територији САП Војводине добио је Војвођански музеј у Новом Саду за све музејске области и предмете, укључујући и историју уметности, односно предмете ликовних уметности који су дотле били у надлежности Галерије Матице српске.[630] У наредном периоду, све до 1990. године и укидања аутономије Војводине, Војвођански музеј ће бити матична установа која ће вршити стручни надзор над радом Народног музеја Зрењанин. Овај надзор је најчешће вршен писменим путем, односно слањем и попуњавањем одговарајућих упитника/анкета, али је у три наврата (1978, 1985, 1989)[631] комисија посетила Музеј, извршила темељан преглед музејских просторија и испитала рад музејских одељења. Опширни записници који су настали том приликом данас представљају изванредан извор за упознавање рада Музеја крајем осамдесетих година прошлог века.

У складу са новим Уставом и „ресорним" законом, зрењанински музеј ће у другој половини седамдесетих донети низ нормативних аката од значаја за своје пословање, организацију рада и интерне односе у колективу. Поред новог статута (донетог 1977), овде су спадали још и *Самоуправни споразум о удруживању рада радника* и *Правилник о утврђивању и распоређивању укупног прихода и дохотка, распоређивању чистог дохотка и расподели средстава за личне дохотке и заједничку потрошњу* из исте године[632], те низ правилника донет средином и крајем 1978: *Правилник о посети, боравку и*

музејског материјала који по значају или обиму може задовољити потребе ради којих се музеј оснива, постојање изложбеног и деповског простора за музејски материјал, стручног кадра са одговарајућом високом школском спремом и финансијска средства (чл. 36). „Закон о музејској делатности и музејима", *Службени лист САПВ* 10, год. XXX, Нови Сад, 15. мај 1974, 369.

[629] Овде су спадали: истраживање и обављање других послова у циљу прибављања музејског материјала; стручно одржавање, проучавање, сређивање и обрађивање музејског материјала; његово јавно приказивање и излагање на на сталним и повременим изложбама; обезбеђивање услова за његово коришћење; његова заштита применом техничко-технолошких мера, обезбеђивање од оштећења, уништавања и нестајања; вођење књиге инвентара; достава података о музејском материјалу музеју који врши послове матичне службе, вођење картотеке и др. послови.

[630] Mila Bosić, „Vojvođanski muzej kao matični muzej", *Informatica museologica,* vol. 19, No. 3–4, 1988, 54.

[631] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Војвођански музеј – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–162/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1990.

[632] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак радника Народног музеја гласалих на референдуму за Самоуправни споразум о удруживању рада радника Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–341/1977; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак радника Народног музеја гласалих на референдуму за Статут радне организације Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–341/1977; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак радника Народног музеја гласалих на референдуму за Правилник о утврђивању и распоређивању укупног прихода и дохотка, распоређивању чистог дохотка и расподели средстава за личне дохотке и заједничку потрошњу", бр. 01–342/1977.

контактима страних држављана у Народном музеју у Зрењанину; Правилник о систематизацији послова и задатака радника Народног музеја у Зрењанину; Правилник о изнајмљивању изложбене сале Народног музеја у Зрењанину; Правилник о коришћењу музејских предмета од стране лица ван Музеја и других установа[633]; *Правилник о радним односима и одговорности радника у удруженом раду радне организације Народног музеја Зрењанин*[634] итд.

Усвајање свих ових правних аката било је само део прекретнице у историјском развоју зрењанинског музеја која је наступала крајем седамдесетих година (1977/1978), када је забележено неколико веома значајних момената. Најпре, 1976. године Историјско одељења подељено је на Збирку старије историје и Збирку НОБ-а и радничког покрета. Ова подела је озваничена пријемом нових кустоса – Миодрага Цветића (1976) и Видака Вуковића (1977), који ће преузети новоформиране збирке од Дејана Радовановића, који је отишао у пензију. Претходно је, као и петоро његових колега, стекао више стручно звање, у складу са *Самоуправним споразумом о стручним звањима, условима и начину стицања стручних звања радника у музејима.*[635] Затим, Музеј је 1978. отварио ново Природњачко одељење, чију су основу сачињавале збирке преузете од Прве и Друге зрењанинске гимназије и биолошки кабинет бивше Више педагошке школе.[636] У ту сврху је поднет захтев за отварање новог радног места кустоса-биолога[637], које је – након добијене сагласности од Самоуправне интересне заједнице за културу[638] и расписаног конкурса[639] – у јесен 1978. попунио Светозар Сантовац.[640] Озбиљно прионувши на посао, Сантовац је већ наредне године приредио не једну, већ две изложбе свог одељења[641] и средио поверену му збирку, да би 1980. године већ имао израђен концепт њеног удела у планираној сталној музејској поставци, сачињен уз консултације са стручним већем Покрајинског завода за заштиту природе из Новог Сада.[642] Тако је Музеј, након скоро три деценије, поново добио природњачку збирку.

Трећи значајан моменат (такође кадровске природе) тицао се музејске библиотеке, а био је уско повезан и са питањем новог управника/директора Музеја. Након два мандата проведена на челу ове установе, Тихомир Савић је крајем 1978. уступио директорску позицију Ружи Цвејић[643], да би сам прешао на раније отворено радно место музејског библиотекара.[644] Иако се неће дуго задржати на тој позицији (свега две године, касније именован је за директора Историјског архива Зрењанин), музејска стручна библиотека је његовим постављењем по први пут добила квалификованог старатеља, уз осетно повећање свог фонда које је забележено почетком те године.[645] У исто време забележена су нова

[633] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са Збора радних људи Народног музеја Зрењанин", бб/1978.

[634] Исто.

[635] Виша музејска звања су том приликом, поред Радовановића, стекли још и Радован Радишић (виши кустос), Владимир Митровић (виши кустос), Вукосава Поповић (саветница), Елена Петров (музејска педагошкиња), Марија Петров (водичкиња) и Тихомир Савић (кустос). Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за признавање стручних звања радника Музеја", бр. 01–125/1976.

[636] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Оснивање одељења природе у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–5/1978.

[637] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Образложење радног места кустоса природе", бр. 01–72/1978.

[638] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–159/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–399/1978.

[639] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Конкурс за биолога", бр. 01–360/1978.

[640] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са збора радних људи Народног музеја Зрењанин", бб/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – СИЗ културе Зрењанин", бр. 01–367/1978.

[641] „Нова изложба у Народном музеју", *Зрењанин* 1376, год. XXXVIII, 20. април 1979, 5; Љ. Б., „У Народном музеју у Зрењанину. Птичије царство из мочваре", *Зрењанин* 1402, год. XXXVIII, 26. октобар 1979, 8.

[642] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о припреми сталне поставке Природњачког одељења", бр. 01–84/1981.

[643] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Позив члановима Проширеног савета Музеја", бр. 01–505/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са Збора радних људи Народног музеја Зрењанин (24-XI-1978)", бб/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–520/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука"; бр. 01–521/1978.

[644] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–502/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за отварање и финансирање новог радног места кустоса библиотекара", бр. 01–513/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–596/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са збора радних људи Народног музеја Зрењанин (27–XI–1978)", бб/1978.

кадровска освежења пријемом новог фотографа[646], секретара[647], техничког особља[648] и спремачица[649], што је све допринело значајном подмлађивању музејског колектива; тај тренд ће бити настављен и током наредне деценије.

Осим тога, сам крај седамдесетих биће обележен и завршетком вишегодишњег истраживања археолошког локалитета Батка код Перлеза, које је крајем 1978. крунисано изложбом под називом *Батка 1977*[650], као и неколицином вредних аквизиција међу којима се посебно истичу слика *Пролећни пејзаж* Саве Шумановића (једина слика овог уметника данас у поседу Народног музеја Зрењанин)[651], затим, *Пејсаж из Бечкерека: кућа Варкоњи Јожефа* (рад академског сликара Александра Лажечникова)[652], те три бронзане бисте са ликовима народних хероја, радови академског вајара Стевана Дукића[653]. Међутим, најзначајнија аквизиција Музеја у 1978. години био је легат сликарке Фридерике Бенде (рођ. Мирославе Ковачев)[654], уметнице родом из Кумана, која је цео живот провела у Мађарској и Музеју завештала збирку од тридесетак својих радова. Ову своју жељу она је изразила још за живота, али је након њене смрти (1975) дошло до компликација у њеном остварењу. Техничке и бирократске сметње су отклоњене захваљујући упорности њених рођака и напорима југословенске амбасаде у Будимпешти.[655]

У ери штедње и стабилизације (1980–1990)

Крај старог и почетак новог раздобља у историји Музеја добио је симболичан израз одласком у пензију Вукице Поповић, која је током претходне две деценије била *spiritus movens* и заштитно лице ове установе.[656] Један од њених последњих пројеката реализован је у пролеће и лето 1980, када је – након склапања одговарајућег уговора између Музеја и Месне заједнице у Српској Црњи[657] – најпре израђена одговарајућа концепција, а недуго затим по њој и отворена стална музејска поставка у родној кући Ђуре Јакшића у том месту.[658] Тиме је крунисана вишедеценијска сарадња између Музеја и Српске Црње, започета још педесетих година.

У то време се већ увелико разговарало и радило на отварању још једне спољне музејске поставке – у кући др Бориславе Јанкулова у Јаши Томићу. Тамошња месна заједница је још крајем 1979. контактирала Музеј са молбом да преузме, среди и даље одржава његову завичајну збирку, будући да у том месту није било стручњака за те послове.[659] Концепт сталне поставке био је спреман у јесен 1980[660], али је отворен тек две године касније, након потписивања одговарајућег уговора[661] и након што је Музеј

[645] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–9/1978; бр. 01–18/1978; бр. 01–31/1978.
[646] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–131/1974; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Општинској заједници културе", бр. 01–129/1974.
[647] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Остојин Нада – Потврда", бр. 01–457/1987.
[648] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Драган Босић – потврда", бр. 01–159/1977; НМЗ, рег. НМЗ 194 – , „Молбе за запослење, пријаве на конкурс", бр. 01–51/1977; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Мијатов Синиша – решење", бр. 01–64/1977.
[649] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Гуцуљ Јелисавета – решење", бр. 0 –300/1977.
[650] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Педагошке службе за 1979. г.", бр. 01–7/1980.
[651] Слика се претходно налазила у власништву Вере Путић, сестре Тодора Манојловића. Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о откупу", бр. 01–171/1978.
[652] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај", бр. 01–104/1978.
[653] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–322/1978.
[654] Б. Г., „Уметница из Будимпеште завештала своје слике зрењанинском Народном музеју. Гест вредан пажње", *Зрењанин* 1352, год. XXVII, 27. октобар 1978, 7.
[655] Исто.
[656] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Вукица Поповић – Секретаријату Музеја", бр. 01–340/1980.
[657] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о изради сталне поставке Спомен-музеја Ђуре Јакшића у Српској Црњи", бр. 01–147/1980.
[658] Са радовима се започело 4. маја, а Музеј је отворен 7. јула 1980. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин о извршеним пословима на сталној поставци Спомен-музеја Ђуре Јакшића у Новој Црњи", бр. 01–341/1980.
[659] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преузимање Завичајног музеја у Јаша Томићу – предлог", бр. 01–520/1979.
[660] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Концепција Завичајног музеја у Јаши Томићу", бр. 01–438/1982.

извршио рестаурацију и конзервацију одређеног броја предмета – експоната из Збирке.[662]

Почетак осамдесетих година у Музеју обележила су и два смртна случаја. Први од њих – смрт Јосипа Броза Тита – није оставио толико трага у писаној грађи ове установе[663], колико у њеним програмским активностима током читаве деценије која је потом уследила. Остајући доследно на Титовом путу, Музеј се осамдесетих година легитимисао као постојан чувар лика и дела покојног председника СФРЈ. О томе сведочи низ изложби Историјског одељења које су биле посвећене Титу, Партији, НОБ-у, народним херојима итд. и усмерене *на јачање социјалистичког патриотизма, братства-јединства и заједништва наших народа и народности.*[664] Примера ради, само у периоду 1986/1987. Музеј је приредио изложбе *Аграрна реформа и колонизација у Војводини, Конгреси наше Партије, Зрењанин у обнови и изградњи 1945–1953, Тито у мени. Изложба Титових портрета Ж. Цукића, Тито–Партија, Пети конгрес КПЈ–СКЈ*[665] (ово је и разумљиво ако се узме у обзир да је 1987. обележаван велики јубилеј 50-годишњице доласка Тита на чело Комунистичке партије Југославије[666]); претходно су уприличене изложбе о Жарку Зрењанину, Моши Пијаде[667], устанку и социјалистичкој револуцији у делима ликовних уметника Војводине[668], револуционарном радничком покрету и НОБ-у у Зрењанину и околини[669], народном херојy Светозару Марковићу Този[670] итд. Уз све то, у оквиру сталне музејске поставке је 1986. године отворена спомен-соба Десете војвођанске бригаде[671], док је ван музејске зграде било уређено више сличних изложбених поставки: спомен-музеј „Ћелије" у дворишту зграде СО Зрењанин је 1981. године добио ново рухо[672]; крајем 1983. је покренута, а на крају 1984. спроведена у дело иницијатива о уређењу спомен-собе 4. војвођанске Народноослободилачке ударне бригаде у

---

[661] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о изради Спомен-музеја др Јанкулова у Јаши Томићу", бр. 01–343/1982.

[662] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак предмета које преузима Народни музеј из Зрењанина из музејске збирке др Б. Јанкулова из Јаша Томића ради рестаурације и конзервације експоната", бр. 01–343/1982.

[663] У музејској регистратури остао је сачуван тек један документ о овом догађају, у ком музејски колектив заједно са осталим запосленим у зрењанинским установама културе изражава саучешће због Титове смрти (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Радници у области културних делатности и уметници Зрењанина – Председништву СФРЈ и Председништву Централног комитета Савеза комуниста Југославије", бр. 01–220/1980).

[664] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Комисији за неговање револуционарних традиција ОО СУБНОР-а Зрењанин", бр. 01–299/1988. Такође види: Р. Поповац, „Изложба у Народном музеју у Зрењанину. Сведочанство о колонизацији", *Зрењанин* 1739, год. XXXV, 25. април 1986, 6; Видак Вуковић, „Прексиноћ у изложбеном салону Народног музеја отворена изложба о конгресима Партије", *Зрењанин* 1747, год. XXXV, 20. јун 1986, 5; „Јуче у салону Народног музеја отворена изложба *Тито-Партија.* Историјски час о револуцији", *Зрењанин* 1810, год. XXXVI, 11. септембар 1987, 5.

[665] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Комисији за неговање револуционарних традиција ОО СУБНОР-а Зрењанин", бр. 01–299/1988.

[666] Занимљиво је да је 1987. обележаван још један велики јубилеј (додуше, локалног карактера), у ком је зрењанинска пошта обележила четврт миленијума постојања (1737–1987). Тим поводом је приређена велика изложба у Музеју (о томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – РО ПТТ Саобраћај Зрењанин", бр. 01–78/1987; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – РО ПТТ саобраћаја „Зрењанин", ООУР „Телекомункација", бр. 01–107/1987; М. Стојин, „Данас Зрењанин обележава један, заиста редак, јубилеј. Два и по века поште", *Зрењанин* 1798, год. XXXVI, 19. јун 1987, 1. Уз већ поменуту 50-годишњицу Титовог доласка на чело КПЈ и 40-годишњицу подизања оружаног устанка у Другом светском рату, ово су вероватно били најзначајнији јубилеји које је зрењанински музеј обележио осамдесетих година (прим. аут.)

[667] Љ. Б., „У Салону Народног музеја. Моше Пијаде- сликар и револуционар", *Зрењанин* 1429, год. XXIX, 16. мај 1980, 8; М. Б., „Слике и цртежи Моше Пијаде у Народном музеју. Изложба на којој се учи историја", *Зрењанин* 1430, год. XXIX, 23. мај 1980, 7.

[668] М. Бечејац, „Обележавање јубилеја устанка у организацијама у области културе. Устанак у делима ликовних уметника", *Зрењанин* 1480, год. XXX, 8. мај 1981, 15; Љ. Б., „У Народном музеју Зрењанина. Револуција у делима ликовних стваралаца", *Зрењанин* 1487, год. XXX, 26. јун 1981, 11.

[669] „Изложба у Народном музеју. Револуционарни раднички покрет", *Зрењанин* 1501, год. XXX, 3. октобар 1981, 16.

[670] С. М., „После више од годину дана рада у Народном музеју. Изложба о Светозару Марковићу Този", *Зрењанин* 1604, год. XXXII, 23. септембар 1983, 4; Б. Ј., „Изложба о револуционарном животу и делу народног хероја Светозара Марковића Тозе. Подстрек за све генерације", *Зрењанин* 1606, год. XXXII, 7. октобар 1983, 4; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за организовање изложбе *Светозар Марковић Тоза*", бр. 01–223/1986.

[671] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1986 год.", бб/1987, 4; Б. Ј., „Данас у 17 часова у Народном музеју отвара се спомен-соба 10. војвођанске бригаде", *Зрењанин* 1761, год. XXXV, 26. септембар 1986, 8.

[672] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Неки показатељи за саветовање о стању и презентацији музеолошке грађе за историју КПЈ–СКЈ", бр. 01–42/1987; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о извршењу годишњег програма рада Народног музеја за период јануар–јун 1981", бр. 01–257/1981, 7.

кругу зрењанинске касарне „Светозар Марковић Тоза”[673]; Музеј је 1986. преуредио спомен-собу посвећену Севернобанатском партизанском одреду у школи „12. септембар” у Банатском Карађорђеву[674] (отворену још 1983[675]), а 1989. је отворио нову спомен-собу у Великим Ливадама.[676] У свему томе, Музеј је имао осетну подршку друштвено-политичких и борачких организација и Скупштине општине Зрењанин, а развио је и висок ниво сарадње са Музејом социјалистичке револуције Војводине у Новом Саду и Меморијалним центром „Јосип Броз Тито” у Београду.[677] Најзад, Јединица за заштиту споменика културе при Музеју (у то време у процесу оснивања) ревносно је радила на конзервацији и заштити споменика, при чему је НОБ имао упадљиви приоритет – поправљани су, односно санирани споменик погинулим Црвеноармејцима и Соњи Маринковић и стрељаним родољубима на Багљашу (1986)[678], споменика Вељку Лукићу Курјаку у Лукићеву (1987)[679], те споменика жртвама фашистичког терора у Карађорђевом парку у Зрењанину (1988/1989).[680]

Други смртни случај с почетка осамдесетих који је утицао на активности и програмску политику Музеја био је одлазак доајена зрењанинске послератне ликовне сцене Тивадара Вањека, сликара, фотографа, оснивача Уметничке колоније у Ечки и дугогодишњег управника њене Савремене галерије. Његова смрт крајем маја 1981. болно је одјекнула у зрењанинској јавности[681], свега годину дана након његовог трећег поклона учињеног Музеју. Уметничко одељење је поводом његове смрти приредило комеморативну изложбу у знак сећања на свог дародавца и вишедеценијског сарадника[682], заокружило стварање Вањековог легата и иницирало подизање његове спомен-бисте, која је откривена две године касније у Алеји великана Карађорђевог парка у Зрењанину.[683]

Упоредо са тим, Уметничко одељење је почетком осамдесетих година било ангажовано на изради

[673] Спомен-соба 4. војвођанске бригаде уређена је према идејном пројекту архитекте Александра Радојевића, који је претходно био ангажован на осмишљавању и изради пројектног решења за адаптацију музејске зграде и сталну музејску поставку. Његов колега, архитекта Никола Дудић је био ангажован на изради карте *Борбени пут 4. војвођанске Народноослободилачке бригаде,* а извођач радова је била Радна организација метално-грађевинске делатности ТЕХНОРАД у саставу Индустријско-пољопривредног комбината „Серво Михаљ”. Спомен-соба је свечано отворена 22. децембра 1984. године, приликом обележавања Дана армије (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Музеју социјалистичке револуције Војводине, Нови Сад”, бр. 01–309/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Радионици ТЕХНО-БЕОГРАД, општезанатско удружење”, бр. 01–330/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ауторски уговор”, бр. 01–340/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука Одбора за израду спомен-собе Четврте војвођанске бригаде”, бр. 01–9/1985; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај за реализацију сталне поставке за спомен собу IV војвођанске ударне бригаде”, бр. 01–29/1985; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о извршењу годишњег програма рада Народног музеја за 1984. годину”, бб/1985).

[674] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предрачун за даље уређење спомен-собе у Банатском Карађорђеву”, бр. 01–197/1987.

[675] М. Л., „Поводом обележавања 40-годишњице преласка Севернобанатског партизанског одреда у Срем и повезивања са јединицама Народноослободилачке војске. Дужно сећање на прошлост“, *Зрењанин* 1602, год. XXXII, 9. септембар 1983, 1; М. Ливада, „Поводом обележавања 40-годишњице преласка Севернобанатског партизанског одреда у Срем и повезивања са јединицама Народноослободилачке војске. Тродневно славље у Карађорђеву”, *Зрењанин* 1602, год. XXXII, 9. септембар 1983, 2; Д. Милићев, „У Банатском Карађорђеву поводом обележавања 40-годишњице преласка Севернобанатског партизанског одреда у Срем. Трајна обележја значајних места“, *Зрењанин* 1603, год. XXXII, 16. септембар 1983, 2.

[676] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Понуда за израду спомен-собе у Великим Ливадама”, бр. 01–36/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава Уговора на потписивање”, бр. 01–194/1989.

[677] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Неки показатељи за саветовање о стању и презентацији музеолошке грађе за историју КПЈ–СКЈ”, бр. 01–42/1987.

[678] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предрачун – понуда за радове на поправци споменика погинулим Црвеноармејцима”, бр. 01–199/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „РО ГИК *Банат* Зрењанин – Понуда за извођење радова на санацији споменика Соња Маринковић Багљаш – Зрењанин”, бр. 01–268/1986.

[679] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о грађевинско-занатским радовима”, бр. 01–214/1987; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месна организација СУБНОР Лукићево – Народном музеју Зрењанин”, бр. 01–153/1987.

[680] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о предузетим мерама за санирање споменика у парку на Карађорђевом тргу”, бр. 01–190/1988; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за адаптацију – реконструкцију споменика жртвама фашистичког терора у парку на Карађорђевом тргу”, бр. 01–258/1988.

[681] М. Бечејац, „Остају Вањекови дарови”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 2; М. Б., „Опроштај од сликара Тивадара Вањека. Изузетни човек и стваралац”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 7; Љ. Б., „Пријатељи се сећају. Сликар посебног дара”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 7; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука”, бр. 01–209/1981.

[682] Јасмина Туторов, „Сликарство Тивадара Вањека. Равница у срцу и на платну”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 7; Љ. Б., „Са комеморативне изложбе Тивадару Вањеку. Опроштај у кругу слика”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 7.

[683] Спомен-бисту (рад београдске вајарке Татјане Стефановић Зарин) је открио секретар СИЗ културе Зрењанин Радомир Драшковић, а о лику и делу Тивадара Вањека говорио је његов колега и наследник на челу Савремене галерије Здравко Мандић (Б. Гушић, „У Карађорђевом парку откривена спомен биста Вањеку Тивадару. Признање заслужном уметнику”, *Зрењанин* 1602, год. XXXII, 9. септембар 1983, 4).

концепта сталне музејске поставке, уређењу спомен-музеја у Српској Црњи и Јаша Томићу, али нарочито – на сређивању нових легата који су у то време стигли у Музеј. Након слика Фридерике Бенде, које су стигле у Зрењанин 1978, вајарка Злата Марков Барањи је 1982. поклонила граду Зрењанину око 30 својих, као и 10 радова свог супруга Карла Барањија[684], којима је наредне године придодала још 15 својих дела.[685]

Практично у исто време кад и Барањијева, и вајарка Љубица Тапавички је поклонила свој легат граду приликом ретроспективне изложбе њених радова отворене на Дан ослобођења (2. октобар) 1982.[686] Слично као и Барањијева, и Тапавичка је двадесетак својих радова (скулптура, медаља, цртежа, пастела и акварела) поклонила граду Зрењанину, који их је потом уступио Музеју на чување.[687]

Од осталих значајнијих момената у раду Уметничког одељења током осамдесетих година прошлог века свакако се издваја његова подела на Збирку ликовне и Збирку примењене уметности (1984/1985). У јесен 1987. Музеј је јавности представио прву ауторску изложбу примењене уметности посвећену Јозефу Гојгнеру, сликару, фотографу, живописцу и примењеном уметнику који је обележио другу половину 19. века у ликовном животу Великог Бечкерека и некадашње Торонталске жупаније[688]. С друге стране, након две „звучне" и запажене (гостујуће) изложбе радова Васе Поморишца (1987)[689] и Стевана Алексића (1989)[690], Збирка ликовне уметности је великом изложбом о четворици бечкеречких импресиониста (Антал Штрајтман, Еуген Велдер, Јожеф Варкоњи и Емил Женар) спустила завесу на осамдесете године прошлог века.[691]

Етнолошко одељење је у исто време бележило лепе резултате у свом раду. Након одласка у пензију Владимира Митровића (1982), нова кустоскиња-етнолошкиња Рајка Велемиров (рођ. Грубић) је започела ревносно сређивање депоа, реинвентарисања збирке и уређење етно-соба у сталној музејској поставци, уз реализацију низа занимљивих изложби које су осликавале етнографију банатског поднебља. Једна од првих носила је назив *Пешкир – употребна, декоративна и обичајна функција* и њоме је зрењанински музеј 1984. по први пут учествовао у обележавању Међународног дана музеја.[692] Наредне године (1985) уређена су румунска, словачка и српска соба (ова последња са кухињом)[693], да

[684] Сл. С., „Поклон Злате Марков Барањи Зрењанину. Скулптуре и керамика на дар", *Зрењанин* 1530, год. XXXI, 23. април 1982, 4; С. С., „Поклон сликарке Злате Марков Барањи граду на Бегеју. Завичају на дар", *Зрењанин* 1538, год. XXXI, 18. јун 1982, 8.

[685] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Информација о поклон збиркама, задужбинама, фондацијама и фондовима", бр. 01–72/1/1987.

[686] Сл. С., „Изложба у Народном музеју. Љубица Тапавички Зрењанину", *Зрењанин* 1553, год. XXXI, 1. октобар 1982, 7; Сл. С., „Ретроспективна изложба Љубице Тапавички у Народном музеју. Поклон граду за Дан ослобођења", *Зрењанин* 1554, год. XXXI, 8. октобар 1982, 9.

[687] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Информација о поклон збиркама, задужбинама, фондацијама и фондовима", бр. 01–72/1/1987.

[688] Сл. М., „Народни музеј. Припреме за изложбу Јозефа Гојгнера", *Зрењанин* 1812, год. XXXVI, 25. септембар 1987, 5; Милева Шијаковић, „Из Народног музеја. Бечкеречанин Јозеф Гојгнер", *Зрењанин* 1817, год. XXXVI, 30. октобар 1987, 5; Милева Шијаковић – Сл. Милин, „Студијска изложба у Народном музеју. Недовољно проучен уметник", *Зрењанин* 1818, год. XXXVI, 6. новембар 1987, 5.

[689] Б. Ј., „Ретроспективна изложба Васе Поморишца у Народном музеју. Више од стотину слика", *Зрењанин* 1792, год. XXXVI, 8. мај 1987, 5; Јелена Кнежевић, „Поводом ретроспективне изложбе Васе Поморишца. Дела сликара пореклом из нашег краја", *Зрењанин* 1793, год. XXXVI, 15. мај 1987, 5.

[690] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Галерија Матице српске – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–113/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Галерији Матице српске, Нови Сад", бр. 01–116/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Уговор о уступању на привремено коришћење културних добара из збирки Народног музеја у Београду", бб/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење о постављању изложбе Стевана Алексића", бр. 01–168/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење о обезбеђењу изложбе Стеве Алексића у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–172/1989.

[691] Сл. М., „Народни музеј. Бечкеречки импресионисти", *Зрењанин* 1952, год. XXXVIII, 6. октобар 1989, 4; Јелена Кнежевић, „Уз изложбу великобечкеречких импресиониста у зрењанинском Народном музеју", *Зрењанин* 1953, год. XXXVIII, 13. октобар 1989, 5; Јелена Кнежевић, „Уз изложбу великобечкеречких импресиониста у зрењанинском Народном музеју", *Зрењанин* 1954, год. XXXVIII, 20. октобар 1989, 5; Јелена Кнежевић, „Уз изложбу великобечкеречких импресиониста у зрењанинском Народном музеју", *Зрењанин* 1955, год. XXXVIII, 27. октобар 1989, 4. За припрему саме изложбе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Одељењу за самоуправне послове ИНА Нафтаплин, Загреб", бр. 01–88/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „План рада Уметничког одељења (Ликовна збирка) за период април – јун 1989. године", бр. 01–111/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за доделу средстава за штампање каталога изложбе сликара А. Штрајтмана, Ј. Велдера, Ј. Варкоњија и Е. Женара", бр. 01–225/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Мишљење", бр. 01–248/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – ИНА Нафтаплин, дипл. инг. Мавро Попијац, Загреб", бр. 01–326/1989.

[692] Д. Ђ., „Уз Међународни дан музеја. Из ризнице народног стваралаштва", *Зрењанин* 1638, год. XXXIII, 18. мај 1984, 4.

[693] Сл. М., „Шта се преко лета може видети у Музеју. Собе наших прабака", *Зрењанин* 1701, год. XXXIV, 2. август 1985, 4.

би им се 1986. за Дан ослобођења града у Другом светском рату у оквиру сталне поставке придружила и мађарска етно-соба.[694] Изложба *Капе и мараме народа и народности средњег Баната* је у пролеће 1986. године гостовала у Музеју рударства и металургије у Бору[695], са којим је Музеј још од раније сарађивао и касније те године потписао повељу о братимљењу.[696] Добра сарадња ових двеју установа биће настављена и у наредном периоду, али неће остати ограничена само на размену етнолошких, већ и изложби других музејских одељења: тако је крајем 1987. у Бору гостовала археолошка изложба *Матејски брод*[697], да би у јуну 1988. у Зрењанин дошла изложба *Рудна Глава – најстарије рударство бакра на централном Балкану*.[698]

Када је о археологији реч, ово одељење зрењанинског музеја је осамдесетих година прошлог века добило највећа кадровска проширења кроз запослење Наде Бењоцки (1981)[699] и Снежане Маринковић (1986)[700], али је услед недостатка финансијских средстава средином те деценије било суочено са великим проблемима у свом раду и приморано да се на разне начине довија како би вршило теренска истраживања. Примера ради, 1987. године, један новински чланак у *Зрењанину* упознаје јавност са суморним чињеничним стањем да је *музејска делатност погођена економском кризом као ретко која област културе,* а да *археолошка делатност у оквиру Музеја расположивим средствима не може извести ниједан планирани пројекат.*[701] С друге стране, организациона подела збирке Археолошког одељења на праисторијску и средњовековну омогућила је њено лакше сређивање и обраду, а Одељење је имало и своје светле тренутке током осамдесетих, у виду великих изложби *Праисторија на тлу Војводине* (1985)[702] и *Енеолит у јужном Банату* (1987)[703], у чијој је припреми сарађивало са осталим војвођанским, тј. банатским музејима.

Напослетку, још један детаљ вредан помена који се јавља средином осамдесетих година односи се на низ признања које је Музеј добио 1986. године. Тада их је забележено укупно седам: за остварену успешну и/или дугогодишњу сарадњу, Народни музеј Зрењанин добио је захвалнице од Покрајинског завода за заштиту споменика културе у Новом Саду (20. септембар), Организационог одбора манифе-

[694] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достављање програма Народног музеја Зрењанин за Дан ослобођења Зрењанина", бр. 01–311/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1986. год.", бб/1987/2.

[695] Док је у Бору гостовала изложба *Капе и мараме народа и народности средњег Баната,* дотле су Зрењанинци имали прилику да се упознају са *обичајима из животног циклуса становништва североисточне Србије* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Етнолошког одељења за период I–VI 1986. год.", бр. 01–305/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за период јануар – јун 1986. год.", бб/1986/3; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе за период јануар – јун 1986", бр. 01–304/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1986. год.", бб/1987, 4; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак званица за отварање изложбе *Обичаји из животног циклуса становништва североисточне Србије* – Бор", бр. 01–91/1986; Ђ. Дујић, „Сарадња борског и зрењанинског музеја. Изложба о обичајима североисточне Србије", *Зрењанин* 1736, год. XXXV, 4. април 1986, 5).

[696] У допису датираном на 24. новембар 1986. године који је на адресу зрењанинског музеја стигао из Бора, између осталог се каже: *Обавештавамо Вас да је Збор радника Музеја рударства и металургије у Бору, на својој проширеној седници са Програмским саветом музеја одржаној 12. 11. 1986. године, а уз подршку ОК ССРН Бор и СИЗ-а друштвених делатности у Бору, донео ОДЛУКУ О БРАТИМЉЕЊУ МУЗЕЈА РУДАРСТВА И МЕТАЛУРГИЈЕ У БОРУ и НАРОДНОГ МУЗЕЈА у ЗРЕЊАНИНУ...* Зрењанински музеј је прихватио ову одлуку, и Повеља о братимљењу је потписана 15. децембра 1986, на Дан музеја рударства и металургије (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Музеј рударства и металургије Бор – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–417/1986).

[697] Сл. М., „Сарадња музеја Зрењанина и Бора. Матејски Брод међу рударима", *Зрењанин* 1824, год. XXXVI, 18. децембар 1987, 5; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1987. годину", бб/1988, 2.

[698] Сл. М., „Сарадња два музеја. Историја рударства на Балкану", *Зрењанин* 1848, год. XXXVII, 3. јун 1988, 4.

[699] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за истицање огласа на огласној табли СИЗ-а", бр. 01– 46/1981; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење", бр. 01–80/1981.

[700] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Конкурсне комисије за пријем једног извршиоца на неодређено време, на пословима и задацима археолога на заштити споменика културе", бр. 01–272/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење", бр. 01–275/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941–, „Захтев за доделу средстава за новоформирано место археолога на заштити споменика културе, при Народном музеју Зрењанин", бр. 01–288/1986.

[701] Исти текст је указао на пример добре праксе инвеститора радова током којих је случајно дошло до археолошких открића и који је био толико предусретљив да је финансирао заштитне радове на новом локалитету. Види: Михајло Баиловић, „Археолошко налазиште код *Млекопродукта.* Сарадња привреде и Музеја", *Зрењанин* 1799, год. XXXVI, 25. јун 1987, 5.

[702] Сл. М., „Нова изложба у Музеју. Праисторија Војводине", *Зрењанин* 1709, год. XXXIV, 27. септембар 1985, 10; Сл. Милин, „Репрезентативна изложба у Народном музеју. Земља – симбол и нада", *Зрењанин* 1710, год. XXXIV, 4. октобар 1985, 5.

[703] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1987. годину", бб/1987, 3.

стације *Дани југословенске фотографије* (3. октобар), Центра за културу, Народног музеја и Историјског архива Кикинде (7. новембар), Музеја социјалистичке револуције Војводине (20. новембар), те Омладинског хора „Коча Коларов" (26. децембар).[704] Поводом Шесте међународне изложбе колекционара, Удружење колекционара Југославије и Савеза удружења колекционара Војводине доделили су зрењанинском музеју Златну медаљу (26. октобар), а приликом већ поменутог братимљења са Музејом рударства и металургије у Бору, у Суботићеву 1 стигла је и плакета у знак признања за дугогодишњу сарадњу.[705]

Стална поставка и грандиозни планови адаптације

Након што је крајем седамдесетих година озбиљно претресано у јавности и на бројним форумима различитих друштвено-политичких организација, питање сталне поставке Музеја је почетком осамдесетих година прошлог века дигнуто на виши ниво и врло брзо су предузети конкретни кораци да се оно коначно стави *ад акта*. Најзначајнији од њих била је одлука Скупштине Самоуправне интересне заједнице за културу Зрењанин од 9. јуна 1980. године да оформи радну групу под називом *Одбор за реконструкцију зграде и реализацију Сталне поставке Народног музеја у Зрењанину.*[706] Ово тело, оформљено на заједничкој седници Већа радника у области културе и Већа корисника услуга, сачињавали су, поред радника у култури, и представници друштвено-политичких организација, ОУР-а и самоуправних организација и заједница итд.[707] Мандат овог одбора, за чијег је председника именован професор Марксистичког центра у Зрењанину, Душан Војиновић, предвиђен је да траје до коначне реализације реконструкције зграде и сталне поставке Народног музеја.[708] Његови задаци били су да разматра идејна решења и све коначне предлоге у вези са реконструкцијом зграде и сталне поставке, даје предлоге и активно учествује у тражењу најбољег могућег решења, подноси извештаје о свом раду и напретку итд.[709]

Врло брзо, делујући у складу са смерницама Одбора, Музеј је предузео мере и контактирао архитекту Александра Радојевића, професора Архитектонског факултета у Београду[710], са којим је крајем исте године склопио уговор о изради Идејног пројекта за сталну поставку и адаптацију простора Народног музеја из Зрењанина.[711] Радојевић се потписивањем овог уговора обавезао да до краја 1981. године сачини елаборат који би садржао *тематско обликовање ентеријера са назнаком смера кретања публике, поделу инвентарних слободних и уграђених објеката, поделу тематских група експоната, ознаку места за постављање ликовних прилога и нужне показатеље на основу којих ће Наручилац* (Музеј – прим. аут.) *у сарадњи са Аутором* (Радојевић – прим. аут.) *сачинити апроксимативне предрачуне.*[712] Приликом израде новог елабората била је предвиђена сарадња Радојевића са кустосима,

[704] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Награде и признања које је примио Народни музеј у Зрењанину 1986.", бб/ 1987.
[705] Исто.
[706] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „СИЗ културе Зрењанин – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–241/1980.
[707] Своје представнике у Одбору имали су – поред Музеја – још и СО Зрењанин, Извршно веће СО Зрењанин, СИЗ за културу Зрењанин, Завод за урбанизам Зрењанин, СИЗ за комуналне делатности и уређење грађевинског земљишта Зрењанин, СИЗ за образовање, Историјски архив Зрењанин, Савремена галерија Уметничке колоније Ечка, Пројектни биро Зрењанин, СУБНОР Зрењанин, Општинска конференција ССРНВ Зрењанин, Општинска конференција ССОВ Зрењанин, Општинско веће Савеза синдиката Зрењанин, ИПК „Серво Михаљ" Зрењанин, Индустрија тепиха „Пролетер", Индустрија шинских возила „Шинвоз" и СТОУР „Банат" Зрењанин. Ишак, нису сви представници једнако учествовали у раду Одбора. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „СИЗ културе Зрењанин – Народном музеју Зрењанин / Одлука о именовању Одбора за реконструкцију зграде и реализацију сталне поставке Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–241/1980.
[708] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „СИЗ културе Зрењанин – Народном музеју Зрењанин / Одлука о именовању Одбора за реконструкцију зграде и реализацију сталне поставке Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–241/1980.
[709] Исто.
[710] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Александру Радојевићу, Београд", бр. 01–287/1980.
[711] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ауторски уговор", бр. 01–552/1980.
[712] Уговором су били таксативно прецизирани и набројани делови које је елаборат требало да садржи, и то: 1) Анализа материјала и обрачун количина са ценама – премер и предрачун радова; 2) Образложење концепције са анализама простора, етапности реализације модула и модуларне јединице, као и 3) низ планова и нацрта новопостојећег стања (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ауторски уговор", бр. 01–552/1980).

који је требало да га упознају са својим збиркама узимајући уједно у обзир и савремене трендове и правце у музеологији. У ту сврху они су захтевали[713] и добили одговарајућа финансијска средства од СИЗ за културу Зрењанин, којима им је омогућено да обиђу музеје у Ваљеву, Ужицу, Чачку, Крагујевцу, Тополи и Смедереву[714], који су у то време имали нове сталне поставке и упознају се са њима у циљу унапређења рада на сопственој сталној поставци – кроз разгледање, разговор, стручне консултације, размену искустава, добијање техничких и стручних података итд.

Радојевић је у том тренутку иза себе већ имао неколико значајних признања и драгоцено искуство у пројектовању музејских објеката и музејских ентеријера.[715] У сарадњи и сталним консултацијама са кустосима Музеја, он је током 1981. израдио детаљан и исцрпан пројекат реконструкције Музеја и његове сталне поставке, који је у пролеће наредне, 1982. године представљен зрењанинској (али и широј) јавности кроз посебну изложбу која је трајала током марта и априла.[716] Осим што је на њој *сваки житељ региона средњег Баната могао јасно да сагледа (уз помоћ фотографија, макета, цртежа и планова) шта је циљ адаптације зграде Музеја и како ће изгледати стална поставка Музеја*[717], у оквиру изложбе је одржан и округли сто, односно јавна дискусија на којој је представљен Радојевићев пројекат и где су размењена мишљења музеалаца не само из Зрењанина, већ и из Кикинде, Новог Сада, Вршца и Панчева.[718] Том приликом је представљена студија под насловом *Образложење концепције за реконструкцију зграде музеја у Зрењанину,* која се састојала из два сегмента. Аутори првог, под називом *Припреме за реализацију Сталне поставке и реконструкцију зграде Народног музеја у Зрењанину* били су директорка и кустоси Музеја и он је садржао историјат, улогу и значај, обавезе и даљу оријентацију Музеја, као и анализу сваког одељења понаособ. Други део (*Народни музеј у Зрењанину – студија реконструкције унутрашњег простора и идејно решење*) је саставио сам Радојевић и њиме су биле обухваћене анализе и локације интервенција, функционалности ентеријера, кретања посетилаца, комуникације музејских служби и дотур експоната, поступности реализације технолошко-функционалних етапа те израде пројектне документације. Идејним решењем било је предвиђено уређење изложбених дворана, холова и одморишта, млечног ресторана, продавнице сувенира и публикација, радних просторија за кустосе, лабораторије, радионице и др.[719], као и исељавање продавница које су још увек пословале у згради Музеја, чиме би се добило још око 2.000 м^2 корисног простора.[720] *Овом адаптацијом створиће се потребни просторни и технички услови за реализацију Сталне поставке коју зрењанински Музеј још нема, а која је иначе основна делатност сваког музеја и која обухвата специфичности материјалне и духовне културе ове средине*[721]. У тренутку представљања студије јавности, музејска стална поставка је имала привремени карактер и приказивала је тек 10% од укупно 19.022 музеалије.[722] Директорка Музеја Ружа Цвејић је у свом делу студије забележила: *Народни музеј ни до данас није у могућности да оствари своју пуну функцију, јер након сеђења Музеја,* ***садашња зграда Музеја није оспособљена за сталну музејску експозицију, нити има простора за њено***

[713] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за стручно усавршавање", бр. 01–535/1980.

[714] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Самоуправна интересна заједница културе – Одлука", бр. 01–554/1980.

[715] Добио је награде *4. децембар, 25. мај,* годишњу награду УЛУПУДС-а за 1978, Октобарску награду Лесковца 1975, Вукову награду Нове вароши 1979, а пројектовао је зграде Народног музеја у Врању, Лесковцу, Текстилног музеја у Стојковцу, завичајних музеја у Власотинцу и Вучју, Музеја револуције и социјалистичке изградње у Сремској Митровици, Музеја југословенског ваздухопловства у Сурчину и др.

[716] Сл. С., „Ускоро у Народном музеју у Зрењанину. Изложба поводом сталне поставке", *Зрењанин* 1522, год. XXXI, 26. фебруар 1982, 6; Сл. С., „Изложба у Народном музеју. Музеј какав желимо", *Зрењанин* 1525, год. XXXI, 19. март 1982, 6; Сл. С. „Поводом изложбе идејног пројекта реконструкције зрењанинског музеја. Како ће изгледати будући музеј", *Зрењанин* 1526, год. XXXI, 26. март 1982, 7.

[717] Сл. С., „Ускоро у Народном музеју у Зрењанину. Изложба поводом сталне поставке", *Зрењанин* 1522, год. XXXI, 26. фебруар 1982, 6.

[718] Сл. С., „Округли сто о будућем изгледу Народног музеја. О студији реконструкције музеја", *Зрењанин* 1531, год. XXXI, 30. април 1982, 13; „Округли сто о будућем изгледу Народног музеја. Стална поставка је неопходна", *Зрењанин* 1532, год. XXXI, 7. мај 1982, 3.

[719] Сл. С., „*Округли сто* о будућем изгледу Народног музеја. Стална поставка је неопходна", *Зрењанин* 1532, год. XXXI, 7. мај 1982, 3.

[720] Исто.

[721] Исто.

[722] Сл. С., „Поводом изложбе идејног пројекта реконструкције зрењанинског музеја. Како ће изгледати будући музеј", *Зрењанин* 1526, год. XXXI, 26. март 1982, 7.

остварење (подв. аут.). *Музеј, углавном има привремену поставку без радничког покрета, НОБ, социјалистичке изградe и природњачке поставке, и ради тематске изложбе, што ублажава ове крупне недостатке. Недостаје адекватног простора и за друге виталне функције Музеја*[723]. Поред недостатка адекватних депоа и одговарајуће опреме за заштиту и смештај експоната, посебно је апострофирано и нерешено питање грејања, услед чега су музејски експонати били изложени великим температурним променама, што је утицало на лагано пропадање материјала.[724]

Реализација Радојевићевог пројекта изискивала је финансијска средства у висини од 10 милиона динара само до 1985. године[725], што је била огромна сума за пројекат чија је финализација била предвиђена за 1992. годину.[726] Стога је већ на округлом столу било примећено да ће се због (хроничног) недостатка средстава ови планови споро реализовати, те би се у ову инвестицију поред самоуправне интересне заједнице за културу – која би према својим могућностима издвајала средства – морале укључити и радне организације и друштвено-политичка заједница.[727] Чак је изнето и мишљење да се распише самодопринос за Музеј у периоду од 1985. до 1990. године[728], а предложено је и синхроно обављање појединих грађевинских радова, попут изградње прилазних путева до магацина и депоа, сређивања водоводних инсталација и увођења централног грејања, ради уштеде.[729] У јесен исте године, Радојевићев пројекат је имао и међународно представљање, будући да је у Волгограду, у оквиру акције *Дани културе СР Србије у РСФСР* макета будућег зрењанинског музеја нашла своје место у изложбеној поставци под називом *Архитектура Србије – осма деценија.*[730]

Почетком 1983. године, *Зрењанин* је обавестио своје читаоце да ће делатност Музеја бити (првенствено) усмерена на сталну поставку; да је њен идејни пројекат већ урађен у току претходне године, а да ће се 1983. радити пројектна документација: *Свако одељење Музеја има предпројектну документацију те ће на основу тога моћи да изналази решења унутрашњег простора Сталне поставке за свако одељење.*[731] Годину дана касније, почетком 1984, реконструкција зграде и стална поставка се и даље налазе у првом плану, уз напомену да су у питању приоритетни послови, чије су прве две фазе (идејни пројекат и склапање уговора о градњи са Грађевинско-индустријским комбинатом „Банат") већ успешно окончане; у 1984. било је предвиђено започињање треће фазе (која је требало да траје три године), које се огледало у *изради одговарајућег решења уређења унурашњег простора и смештаја сталне поставке са музеолошким екстеријером.*[732] Али, ту су и почели проблеми: пишући о предстојећим плановима и пројектима у зрењанинској култури, *Зрењанин* је крајем 1984. забележио да су стална музејска поставка и адаптација музејске зграде *најкрупнији проблем који ће се из овог преселити у наредно средњорочје* (мисли се на период 1985–1990, прим. аут.). *Према постојећој*

[723] Ружа Цвејић, „Народни музеј у Зрењанину – историјат, улога и значај Музеја, нове обавезе и даља оријентација Музеја", у: *Студија: образложење концепције за реконструкцију зграде Музеја у Зрењанину,* Зрењанин 1982, 3. Примерак ове студије сачуван је у збирци Завичајног одељења Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин" (фасц. „Народни музеј").

[724] Ружа Цвејић, „Народни музеј у Зрењанину – историјат, улога и значај Музеја, нове обавезе и даља оријентација Музеја", у: *Студија: образложење концепције за реконструкцију зграде Музеја у Зрењанину,* Зрењанин 1982, 3.

[725] Сл. С., „Поводом изложбе идејног пројекта реконструкције зрењанинског музеја. Како ће изгледати будући музеј", *Зрењанин* 1526, год. XXXI, 26. март 1982, 7.

[726] Исто.

[727] Исто.

[728] Исто.

[729] Исто.

[730] С тим у вези, Радојевић је писао директорки Музеја: *Поштована другарице Цвејић, достављам Вам фотокопију Музеја примењене уметности. Надам се да је ово лепо признање за све нас који смо управо допринели да се наш рад учврсти у једну тако значајну изложбу која је одржана у Волгограду, у оквиру акције „Дани културе СР Србије у РССФР". Имам извештај да је наш рад изузетно био примљен и да је изазвао велику пажњу стране јавности. Обавестите нашег председника Одбора, СИЗ-а и нарочито моје драге пријатеље кустосе. До скорог виђења срдачно Вас поздравља Саша Радојевић, 12. 10. 1982* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Саша Радојевић – Ружи Цвејић", бр. 01–399/1982).

[731] Сл. С., „Планови зрењанинског музеја. Стална поставка у првом плану", *Зрењанин* 1570, год. XXXII, 28. јануар 1983, 7.

[732] Д. Ђујић, „Из овогодишњег програма рада Народног музеја у Зрењанину. Стална поставка у првом плану", *Зрењанин* 1625, год. XXXIII, 17. фебруар 1984, 4.

пројектној документацији за то је било потребно ***тешко замисливих*** (подв. аут.) *300 милиона динара.*[733]

А у наредном средњорочју стање са финансијама се до те мере погоршало, па су дописи са жалбама Музеја на тежак материјални положај постали све учесталија појава. Већ 1986. године његов управник моли Радну организацију *Огрев* Зрењанин да му изађе у сусрет и обезбеди 4 тоне угља како би се Музеј могао грејати током предстојеће зиме, јер је *у веома тешкој материјалној ситуацији и не може да обезбеди средства за куповину угља.*[734] Пар месеци касније, од зрењанинске фабрике кожа се тражи помоћ у новцу за реализацију изложбе о Светозару Марковићу Този, јер се *ми, Народни музеј, као и култура уопште, налазимо у прилично незавидној финансијској ситуацији.*[735] Почетком 1987. констатовано је да је *инвестициони динар у зрењанинској култури прилично танак*[736], а до сличног закључка су долазиле и касније расправе вођене на ову тему. И док се питање сталне поставке и адаптације зграде стално „провлачило" кроз разне дописе и планове рада Музеја, њихова реализација је бивала све даља и даља, док на крају није постало јасно да је грандиозно замишљени пројекат реконструкције осуђен на неуспех.

А да иронија буде још већа, упоредо са монументалним плановима за реконструкцију и адаптацију музејске зграде трајало је и њено постепено пропадање и она је из године у годину бивала све запуштенија. Поред људског фактора и чињенице да су у њој поред Музеја били присутни и локали привредних субјеката (трговинске и угоститељске радње), на лоше стање музејског здања утицале су и честе временске непогоде и хаварије и кварови на водоводним инсталацијама. Нарочито је био изражен проблем крова, који је често прокишњавао. Такви случајеви забележени су у лето 1980[737], затим, након олује 16. јула 1984, када су испомерани црепови изнад библиотеке и светларника[738], а нарочито 1985, када је најпре 15. маја ветар поскидао цреп са крова (услед чега је дошло до оштећења зидова и плафона у легату Тивадара Вањека, фото-лабораторији, библиотеци и на степеништу између 1. и 2. спрата)[739], да би, недуго затим, у два наврата дошло до изливања фекалне канализације у подрумским просторијама и у оквиру санитарног чвора.[740] И у лето 1986. забележено је ново прокишњавање, након невремена 24. јула[741], а услед временских непогода, у фебруару и априлу 1987, вода је продрла на тавански део Музеја и кроз таваницу на 2. спрат, па је тако дошло до оштећења плафона и отпадања малтера и оштећења зидова у 12 просторија – највише на историјском и уметничком делу сталне поставке.[742] Сличан случај забележен је и наредне године, када су у мају услед кварних инсталација оштећене просторије Вањековог легата (уз 5 Вањекових слика) и фото-лабораторија и ходник[743]; ова немила сцена имала је репризу у јесен 1988.[744] Осим штете изазваних временским непогодама, забележени су и такви случајеви у којима је главни кривац био људски фактор: почетком 1983. године

---

[733] Љ. Баиловић, „Зрењанинска култура на прагу 1985. и новог средњорочја. Иницијатива културних посленика", *Зрењанин* 1669, год. XXXIII, 21. децембар 1984, 5.

[734] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Радничком савету РО Огрев Зрењанин", бр. 01–159/1986.

[735] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за организовање изложбе *Светозар Марковић Тоза*", бр. 01–223/1986.

[736] М. Ливада, „Општинска конференција ССРНВ у Зрењанину о културној политици. Подстицаји културном стваралаштву", *Зрењанин* 1775, год. XXXVI, 9. јануар 1987, 5.

[737] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предрачун за извођење радова на оправци крова од прокишњавања и молерско-фарбарски радови, зграда Народног музеја", бр. 01–270/1980; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о радовима", бр. 01–336/1980.

[738] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за надокнаду штете изазване временским непогодама", бр. 01–288/1984.

[739] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Захтев за накнаду штете настале услед временских непогода од 15.05.1985. у просторијама Музеја", бр. 01–180а/1985.

[740] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за накнаду штете изазване изливањем фекалне канализације", бр. 01–264/1985; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за накнаду штете настале приликом изливања воде у Музеју", бр. 01–483/1985.

[741] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за накнаду штете настале услед олује 24.07.1986. године", бр. 01–256/1986.

[742] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник Комисије за утврђивање штете настале услед временских непогода дана 20.02.1987. и 18.04.1987. у просторијама Народног музеја Зрењанин", бр. 01–138/2, 01–138/3/1987.

[743] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за накнаду штете настале услед прскања водоводне цеви и изливања воде у просторијама Музеја", бр. 01–133/1988.

[744] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за накнаду штете услед прскања водоводне цеви изливања воде у просторије Музеја", бр. 01–255/1988.

у драгстору *Венац* који се налазио у згради Музеја је избио пожар који је довео до оштећења извесног броја експоната Етнолошког одељења, који су се у том тренутку налазили у канцеларији музејског педагога.[745] Уз све то, 1986. године, упоредо са постепеним гашењем манифестације *Зрењанинско лето,* Музеј је донео одлуку о демонтирању металне конструкције трибине у свом амфитеатру и уступању зрењанинском Дому младости, који је у својој башти планирао изградњу монтажне сцене.[746]

Велико је питање како би изгледао даљи развој Музеја да је којим случајем пројекат реконструкције изведен до краја. За његову реализацију у датом тренутку једноставно није било довољно финансијских средстава, политичка и економска ситуација није била повољна, а чини се да је у неким фазама недостајало и довољно енергије и одлучности да се цела ствар изгура до краја, тим пре што су поједине установе културе попут зрењанинског позоришта и Савремене галерије успеле да реализују своје инфраструктурне пројекте у исто време.[747]

Музеј као заштитник споменика културе

Друго важно питање које је паралелно решавано и обележило рад Музеја током осамдесетих година прошлог века била је његова улога у заштити споменика културе у надлежности Града Зрењанина и пет општина средњег Баната. Овај проблем је био актуелан још раније, али је поново добило на значају крајем седамдесетих, када су учињени први видљивији кораци ка његовом решавању.[748] Зрењанин у то време још увек није имао локалну установу која би се старала о заштити споменика културе, а надлежност по том питању – као врховна инстанца – имао је Покрајински завод за заштиту споменика културе.

Крајем 1979. године, следећи слово Закона о заштити споменика културе, Скупштина општине Зрењанин донела је одлуку да послове из тог домена повери Народном музеју Зрењанин, под чијим окриљем би у ту сврху била формирана посебна служба („јединица"); била је то, како се веровало, најекономичнија од три законом дозвољене опције за решавање тог питања.[749] Преговори о формирању овог посебног одељења у оквиру Музеја одвијали су се на релацији Музеј–Скупштина општине Зрењанин–Самоуправна интересна заједница културе Зрењанин, да би се крајем 1979. и почетком 1980. у њих укључили и представници општина Сечањ, Нови Бечеј, Житиште и Нова Црња, који су, као

[745] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о оштећењима музеалија Етнолошког одељења Народног музеја проузрокованих пожаром у драгстору *Венац* дана 15.01.1983", бр. 01– 24/1983; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак оштећених експоната из канцеларије музејског педагога", бр. 01–25/1983; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Процентуално оштећење етнолошких експоната из канцеларије музејског педагога", бр. 01–25/2/1983.

[746] С тим у вези, ондашњи директор зрењанинског Дома младости Зоран Славић упутио је допис Музеју у ком је истакао да му је *позната ситуација у вези самог стања у ком се овај објекат* (мисли се на музејски Амфитеатар – прим. аут.) *налази,* услед чега је Дом изразио спремност да преузме на себе трошкове демонтаже и преноса конструкције. Због радника Музеја је изашао у сусрет овој молби (види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за уступање металне конструкције амфитеатра", бр. 01–177/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извод из записника–Одлука", бр. 01–241/1986.

[747] Љ. Б., „Реконструкција зрењанинског Народног позоришта. Ускоро пуном паром", *Зрењанин* 1588, год. XXXII, 3. јун 1983, 6; Бранка Јајић, „Адаптација зрењанинског народног позоришта. Рокови продужени", *Зрењанин* 1602, год. XXXII, 9. септембар 1983, 4; Љ. Б., „Изградња зрењанинског позоришта. Фасада при крају. Зато што касне унутрашњи радови, глумци ће се у нове просторије уселити тек крајем априла идуће године", *Зрењанин* 18. новембар 1984, 4; Љ. Баиловић, „Адаптација зграде зрењанинског народног позоришта касни четири месеца. Усељавање у мају", *Зрењанин* 12. април 1985, 5; Љ. Баиловић, „Свечано откривена нова зграда зрењанинског Народног позоришта. Четири деценије театра у слободи", *Зрењанин* 1710, год. XXXIV, 4. октобар 1985, 5; Љ. Б., „Отворена мала галерија у центру Зрењанина. Нови простор за ликовну уметност", *Зрењанин* 1710, год. XXXIV, 4. октобар 1985, 5.

[748] Б. Новаковић, „Заједничка седница Извршног већа СО Зрењанин и Извршног одбора СИЗ за културу. Нема могућности за завод", *Зрењанин* 1353, год. XXVII, 3. новембар 1978, 6; Љ. Р., „Законске иницијативе. О заштити културних споменика", *Зрењанин* 1365, год. XXVIII, 2. фебруар 1979, 6; М. Бечејац, „Међуопштинска сарадња. Заштита споменика – заједничка обавеза", *Зрењанин* 1405, год. XXVIII, 16. новембар 1979, 1; М. Б., „Народну музеј у 1980. години. Сачувати споменике културе", *Зрењанин* 1405, год. XXVIII, 16. новембар 1979, 7; М. Б., „Договор о оснивању Завода за заштиту споменика. За регион – један завод?", *Зрењанин* 1415, год. XXIX, 1. фебруар 1980, 6; Љ. Б., „Овогодишњи планови организација у области културе. Највише новина у музеју", *Зрењанин* 1420, год. XXIX, 7. март 1980, 6.

[749] Тадашњи законски прописи су познавали три варијанте заштите: оснивање **општинског** завода, оснивање **међуопштинског (регионалног)** завода за заштиту споменика културе или поверавање ове делатности музејима, архивима и библиотекама (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Образложење о потреби формирања међуопштинске службе за заштиту споменика културе", бб/1985, 2).

оснивачи и заинтересоване стране, требали да учествују у финансирању рада Јединице.[750] Главне теме у овим преговорима односиле су се на потребна средства за финансирање, спецификацију радних места и предлог учешћа у финансирању по општинама.[751] Да би Јединица заживела и била функционална, било је неопходно да има најмање седам радника са високом стручном спремом, и то: дипломираног правника, дипломираног археолога, дипломираног историчара уметности или дипломираног етнолога, дипломираног инжењера архитектуре, дипломираног историчара, дипломираног етнолога и некога ко би обављао послове документаристе.[752] Одлуком о поверавању послова заштите споменика културе, СИЗ културе Зрењанин је преузео обавезу обезбеђивања потребних средстава за рад у својим финансијским плановима, истовремено тежећи постизању споразума са средњобанатским општинама и самоуправним интересним заједницама о томе да Јединица у оснивању преузме вршење послова заштите споменика културе на територијама тих општина, уз њихово сразмерно учешће у њеном финансирању.[753]

Први конкретни кораци ка формирању Јединице у кадровском смислу учињени су 1979. године, када је радни однос у Музеју засновао правник, који је требало да припреми правни оквир за деловање ове службе[754]; затим је, узимајући у обзир *етапни* карактер формирања Јединице, радни колектив Музеја у наредном периоду проширен још пријемом дипломираног археолога[755] и сликара-конзерватора и рестауратора[756] (1981), затим, историчара уметности (1984)[757] и напослетку – још једног археолога (1986)[758]. Ова кадровска ојачања, уз персоналне промене на месту кустоса-историчара уметности (1981)[759] и кустоса-етнолога (1983)[760], нису међутим била довољна да Јединица заживи, будући да је било предвиђено двоструко више стручног и двоструко више техничког особља које би се старало о њиховим потребама (благајник, дактилограф, спремачице, возач итд.).[761] Када је напослетку средином осамдесетих постало јасно да је формирање ове службе осуђено на неуспех, њени несуђени чланови су прерасподељени у друга музејска одељења и преузели су друге дужности.

И поред тога што Јединица није формално заживела, било би погрешно помислити да Музеј није урадио ништа на заштити и унапређењу положаја и стања споменика културе у Зрењанину и околини, напротив; стручњаци Музеја су – и поред озбиљне материјалне ситуације и хроничног недостатка финансија на које је сваке године редовно указивано надлежним инстанцама[762], урадили много на

[750] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Образложење о потреби формирања међуопштинске службе за заштиту споменика културе", бб/1985, 5.
[751] Исто.
[752] Исто.
[753] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Допуне Одлуке о поверавању посова заштите културе Народном музеју Зрењанин", бр. 01–130/1981.
[754] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – СИЗ културе Зрењанин", бр. 01–420/1979; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Споразум о преласку радника", бр. 01–478/1983.
[755] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење", бр. 01–80 /1981; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за истицање огласа на огласној табли СИЗ-а", бр. 01–46/1981; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са збора радних људи Народног музеја Зрењанин", бр. 01–13/1981; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–187/1981.
[756] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–106/1981.
[757] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Конкурс", бр. 01–94/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријаве на конкурс", бр. 01–100/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Самоуправној интересној заједници за запошљавање Зрењанин", бр. 01–122/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о избору кандидата по расписаном конкурсу од 20.04.1984. године", бр. 01–154/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Шијаковић Милеви", бр. 01–206/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изјава", бр. 01–215/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–230/1984.
[758] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Конкурсне комисије за пријем једног извршиоца на неодређено време, на пословима и задацима археолога на заштити споменика културе", бр. 01–272/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење", бр. 01–275/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за новоформирано радно место археолога на заштити споменика културе при Народном музеју Зрењанин", бр. 01–288/1986.
[759] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–546/1980.
[760] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Рајка Велемиров – решење о заснивању сталног радног односа", бр. 01–118/1983; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда", бр. 01–153/1983, бр. 01–228/1983.
[761] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Образложење о потреби формирања међуопштинске службе за заштиту споменика културе", бб/1985, 2.
[762] Тако је нпр. у једном допису из 1987. забележено: *Народни музеј мора да истакне да се у реализацији својих задатака на заштити споменика*

истраживању, евидентирању и одржавању споменика културе на подручју града Зрењанина и суседних средњобанатских општина. Делујући као локална спона са Покрајинским заводом за заштиту споменика културе у Новом Саду, Музеј је уз благослов и упутства Завода радио на вршењу стручног надзора над спомеиницима, посредовао у проналажењу извођача конзерваторских и рестаураторских радова, са њима склапао уговоре, евидентирао стање споменика и о њему обавештавао надлежне (Завод, месне заједнице, СИЗ културе итд.), па чак је учествовао у изради и постављању нових спомен-обележја.

Примера ради, 1981. наручио је израду спомен-плоче на кући у којој је ухапшен народни херој Серво Михаљ[763], а суделовао је у постављању спомен-плоче на фасади Дома Црвеног крста приликом обележавања 100-годишњице постојања и рада те организације у овом граду. Делујући у тешким условима успео је да обнови и рестаурира низ споменика, како оних из НОБ-а, тако и оних из ранијих епоха. Конзервацијом и рестаурацијом у режији Музеја тако су били обухваћени Реформатска црква, Економска школа (данас Средња грађевинско-електротехничка школа „Никола Тесла"), ветрењача у Меленцима[764], затим, споменик капетану Ђорђу Радивојевићу у Месној заједници Томашевац (1985)[765], спомен-костурница палих Црвеноармејаца[766] и споменик народном хероју Соњи Маринковић у зрењанинском насељу „Багљаш" (1986)[767], стари брест у порти Ваведењске цркве у Зрењанину[768] и споменик народном хероју Вељку Лукићу Курјаку у Лукићеву[769] (1987), те споменик жртвама фашистичког терора у Карађорђевом парку (1988).[770] Након вишегодишњих апела и скретања пажње надлежних на лоше стање родне куће народног хероја Светозара Марковића Тозе (у којој се од 1971. налазила изложбена поставка)[771], постигнуто је да се реконструкција овог објекта уврсти у програм рада Покрајинског завода за заштиту споменика културе[772], а покренуто је и питање реконструкције

културе сусреће са великим тешкоћама. Наиме, финансијска средства за заштиту нису још обезбеђена, а има послова и задатака које би требало решити у наредном периоду. Ту се у првом реду мисли на обилазак споменика. Основни проблем је недостатак финансијских средстава за гориво. Добијена возила на дан-два не решавају проблем обиласка и интервенције на спомеиницима (...) Све у свему, стање споменика је задовољавајуће, али перспективе њихове заштите, са садашњег аспекта нису баш најсветлије. Главни проблем је недостатак финансијских средстава за разрешење ових озбиљних и одговорних послова и задатака... (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Информација о стању споменика у општини Зрењанин", бр. 01–164/1987).

[763] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Понуда за израду спомен-плоче Серво Михаља", бр. 01–230/1981.

[764] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Информација о предузетим мерама за унапређење заштите споменика културе", бр. 01–33/1985.

[765] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Покрајинском заводу за заштиту споменика културе", бр. 01–156/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о прегледу споменика капетану Ђорђу Радивојевићу", бр. 01–182/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Месној заједници Томашевац", бр. 01–102/1985; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Споменик Ђорђу Радивојевићу – Томашевац. Понуда", бр. 01–324/1985; Vidak Vuković, „Spomenik Đorđu Radivojeviću", *Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja* 116–117, Zrenjanin 1989, 92–94; Видак Вуковић, „Споменик капетану Ђорђу Радивојевићу", *Гласник музеја Баната* 8, Панчево 1998, 79–81; Драгана Шијак – Бранислав Милић, „Споменик капетану Ђорђу Радивојевићу код Томашевца", Гласник Друштва конзерватора Србије 34, Београд 2010, 201–206.

[766] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1986. год.", бб/1987, 5; такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предрачун – понуда за радове на поправци споменика погинулим Црвеноармејцима", бр. 01–199/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о извршењу радова", бр. 01–224/1986.

[767] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1986. год.", бб/1987, 5; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „РО ГИК *Банат* Зрењанин – Понуда за извођење радова на санацији споменика Соње Маринковић Багљаш – Зрењанин", бр. 01–268/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Извршном већу Скупштине општине Зрењанин", бр. 01–647/1986.

[768] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за реконструкцију надстрешнице бреста у порти цркве Светог Ваведенија у Зрењанину", бр. 01–240/1987; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Јану Хањику", бр. 01–246/1987; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор", бр. 01–263/1987.

[769] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1987. годину", бб/1988, 3; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор", бб/1987. Овај споменик, који је дотле у више наврата истицан као пример тешко оштећеног и руинираног споменичког наслеђа, биће поново рестауриран тек у новије време – 2020. године. О томе види: Драгана Шијак, „Обнова два споменика борцима палим у Другом светском рату у околини Зрењанина", *Гласник Друштва конзерватора Србије* 44, Београд 2020, 194–198.

[770] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о предузетим мерама за санирање споменика у парку на Карађорђевом тргу", бр. 01–190/1988; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за адаптацију – реконструкцију споменика жртвама фашистичког терора у парку на Карађорђевом тргу", бр. 01–258/1988.

[771] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обезбеђење новчаних средстава за одржавање родне куће Светозара Марковића Тозе у Тарашу", бр. 01–82/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за обезбеђење новчаних средстава за одржавање родне куће народног хероја Светозара Марковића Тозе", бр. 01–82/1985.

девастиране родне куће Александра Сандића, публицисте, новинара, преводиоца, историчара и секретара Вука Караџића[773].

Сви ови радови на обнови и санацији споменика културе у другој половини осамдесетих година били су омогућени првенствено захваљујући склапању *Друштвеног договора о одржавању споменика и спомен-обележја на подручју општине Зрењанин* 1985. године. Овим документом је јасно утврђена и озваничена улога Народног музеја Зрењанин у заштити споменика културе. Уз Музеј, потписници су били још и Општинска конференција Савеза социјалистичког радног народа Војводине и извршни органи Општинског комитета Савеза комуниста Војводине Зрењанин, Већа синдиката општине Зрењанин, Општинског одбора СУБНОР-а, Општинске конференције Савеза социјалистичке омладине Војводине Зрењанин и Скупштине општине Зрењанин.[774] Осим што је договором препозната заједничка и општа потреба заинтересованих страна за трајним одржавањем споменика и спомен-обележја на подручју општине Зрењанин (*у циљу неговања и развијања револуционарних традиција*), чланом 5 Договора се Музеј обавезао да ће водити бригу о стручном, инвестиционом и осталом одржавању споменика и спомен-обележја.[775] То је у пракси значило да ће Музеј почетком сваке календарске године о мерама, акцијама и трошковима које по свом програму намерава да изврши на споменицима културе обавестити носиоце њиховог одржавања – месне заједнице, организације удруженог рада, школе итд. (који су сви таксативно побројани на крају текста). Носиоци одржавања би потом определили одговарајућа средства у ту сврху. Укупно је утврђено 46 споменика и спомен-обележја НОБ-а на подручју општине Зрењанин – осим у самом граду, ту су били споменици у насељеним местима Арадац, Банатски Деспотовац, Бело Блато, Чента, Ечка, Јанков Мост, Лазарево, Лукино Село, Лукићево, Меленци, Михајлово, Мужља, Орловат, Стајићево, Томашевац, Перлез, Елемир, Фаркаждин и Тараш.[776]

Крај осамдесетих година обележиле су и две смене на руководећој позицији: након два мандата проведена на челу Музеја, Ружа Цвејић је 1987. године отишла у пензију, а на њено место је дошао кустос-историчар за раднички покрет и НОБ Миодраг Цветић.[777] Две године касније он ће на лични захтев бити разрешен дужности због преласка на дужност секретара Секретаријата за друштвене делатности општине Зрењанин, одакле се по истеку мандата вратио на место кустоса.[778] У међувремену га је на челу Музеја наследио колега Видак Вуковић.[779]

---

[772] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1986. г.", бб/1987, 6.

[773] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Информација о стању културног и историјског споменика тзв. Сандићеве куће", бр. 01–100/1987.

[774] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Друштвени договор о одржавању споменика и спомен-обележја на подручју општине Зрењанин", бр. 01–382/1985.

[775] Исто.

[776] Исто.

[777] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о давању сагласности на именовање директора Народног музеја Зрењанин", бр. 01–350/1987.

[778] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–400/1989.

[779] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за разрешење дужности директора Народног музеја Миодрага Цветића и захтев за давање сагласности Видаку Вуковићу за вршење дужности директора Народног музеја Зрењанин", бр. 01–33/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за објаву конкурса у Вашем листу", бр. 01–93/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Конкурс за директора и Пријава на конкурс за избор директора Народног музеја", бр. 01–109/1990.

Онда су дошле деведесете...

На самом почетку последње деценије 20. века, Музеј се налазио пред – како ће се то касније испоставити – једном од најтежих фаза у свом историјском развоју. Друштвено-политичка клима се радикално променила и Музеј је, делећи судбину осталих установа култура, уз проблеме наслеђене из претходног периода, више година деловао у условима тешке материјалне ситуације изазване санкцијама, међународном изолацијом земље и хиперинфлацијом. Када се у обзир узму све ове околности, са правом се може тврдити да је пружио свој максимум и постигао вредне и запажене резултате.

Проблеми у функционисању Музеја који су се јавили у другој половини осамдесетих и били констатовани у извештајима о извршеном стручном надзору Војвођанског музеја[780] евидентирани су и након подвлачења црте испод 1989. године. У питању су били недостатак централног грејања (услед чега је стручни рад био сведен на 5–6 месеци у току године); *спорадично решаван* проблем крова који прокишњава и који је довео у питање коришћење простора на другом спрату те најнижи просечни лични дохоци у култури[781]. С друге стране, на почетку тмурног периода деведесетих било је охрабрујуће увођење алармног система за ноћно обезбеђење зграде средствима која су обезбедили Извршно веће САП Војводине и СИЗ културе Војводине[782], проналажење средстава за делимичну санацију крова[783] (иако она није изведена на задовољавајућ начин) и дуго чекано одржавање изложбе о Александру Секулићу, коју је 1989. године иницирала Галерија Матице српске у Новом Саду.[784] Овоме би ваљало придодати још и трајно решен проблем увођења централног грејања у Музеј током друге половине 1992[785], услед чега је ова установа у том периоду била затворена за јавност, па су у тој години забележене свега три изложбе.

Наговештај једне од најтежих деценија у историји Музеја је дошао у виду велике хаварије од 9. и 10. фебруара 1991. године, током викенда када у Музеју није било никога, а која је проузрокована прскањем водоводне цеви у поткровљу музејске зграде.[786] Вода је слободно текла 24 сата плавећи по целој вертикали три музејске просторије и причинивши штету која је, према констатацији тадашњег директора Видака Вуковића, била *велика и потпуна.*[787] Иако није била прва несрећа ове природе која је задесила Музеј, свакако је била највећа до тада – у њој је причињена материјална штета у висини од

---

[780] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1990.

[781] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1989. годину", бб/1990.

[782] Исто; такође: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу финансијских средстава за увођење сигнализације против крађе у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–319/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за усвајање захтева за сигнализацију против провале у Народном музеју по новом ребалансу", бр. 01–319/2/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о уградњи електронских сигнално-сигурносних уређаја и система", бр. 01–14/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог Народног музеја за Програм рада Извршног савета за 1990. год. ", бр. 01–20/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за завршетак радова за уградњу електронских сигнално-сигурносних уређаја и система", бр. 01–71/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука о обезбеђивању финансијских средстава за Народни музеј", бр. 01–88/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за обезбеђење алармне централе у СУП-у", бр. 01–96/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за обезбеђење попречне везе", бр. 01–97/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Укључење месног вода за алармни уређај", бр. 01–110/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за давање сагласности за прикључење на централни уређај за сигнализацију провале", бр. 01–149/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достављање уговора о закупу месне везе", бр. 01–150/1990.

[783] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу финансијских средстава за санацију крова Народног музеја Зрењанин", бр. 01–311/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Финансијски план Народног музеја Зрењанин за 1990. годину", бр. 01–165/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за санацију кровне конструкције зграде Народног музеја Зрењанин", бр. 01–266/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обнова захтева за доделу финансијских средстава за санацију крова Народног музеја", бр. 01–282/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за преузимање црепа", бр. 01–286/1990.

[784] Г. Н., „Народни музеј. Ретроспектива Александра Секулића", *Зрењанин* 2011, год. XXXIX, 23. новембар 1990, 5; Јелена Кнежевић, „Изложба слика Александра Секулића. Вредновање баштине", *Зрењанин* 2014, год. XXXIX, 14. децембар 1990, 5.

[785] „У зрењанинском Народном музеју. Најзад централно грејање", *Зрењанин* 2103, год. XLI, 28. август 1992, 4.

[786] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансијску помоћ за санирање оштећења у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–105/1991.

[787] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за санацију штете у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–59/1991.

2,5 милиона тадашњих динара[788], коју је Музеј успео тек половично да надокнади уз помоћ Општинског фонда за културу Зрењанин, Покрајинског фонда за културу Нови Сад и Осигуравајућег завода Зрењанин.[789] У спомен-соби Тивадара Вањека оштећена је 61 слика укупне вредности 1.625.000 динара, као и стилски намештај (канабе и фотеља у алт дајч стилу, једна бидермајер витрина и један комбиновани орман „стил 1900")[790]; штету је претрпело и укупно 140 керамичких фрагмената из археолошке збирке[791], 17 књига стручне литературе из музејске библиотеке[792], као и канцеларијски материјал са делом музејске архиве и документације (деловодни протокол, књиговодствене картице, регистратурски материјал, папир за умножавање, свеске евиденција, пописне листе итд.)[793]. Ова вест је болно и са неверицом одјекнула у зрењанинској јавности, још једном скрећући пажњу на лоше стање у ком се налазио овдашњи музеј; она је додатно била погоршана чињеницом да је катастрофом највише било погођено стваралаштво уметника који је персонификовао ликовни живот послератног Зрењанина, који је своје животно дело завештао Музеју и од чије се смрти у то време навршавало равно 10 година. С тим у вези, у локалној штампи је осванув наслов: *ДА ЈЕ ЖИВ, ВАЊЕК БИ ИЗВРШИО САМОУБИСТВО,* који је представљао реакцију зрењанинског песника Милана Ненадића на вест о поплави и насталој штети.[794] Уз све то, Музеј је свега неколико месеци раније приредио још једну Вањекову изложбу.[795]

Промена наратива

Почетком деведесетих година, упоредо са великим друштвено-политичким променама у свету и земљи, истовремено са грађанским ратом који је избио у Југославији и на концу довео до њеног распада, дошло је до темељног преиспитивања блиске прошлости – нарочито историје Другог светског рата, Народноослободилачког покрета и тековина социјалистичке револуције – а у складу са тим и до беспоштедног обрачуна са комунистичким наслеђем и тековинама НОБ-а. То је за последицу имало и радикалну промену историјског наратива и истицање другачијих вредности у први план, личности, догађаја и појава које су у претходном периоду биле упадљиво скрајнуте, занемарене, прећуткиване, па чак и осуђене на заборав.

Ни Народни музеј Зрењанин није могао остати по страни од овог тренда, па је чак у одређеној мери био и његов промотер. Дотадашње изложбе Историјског одељења посвећене Јосипу Брозу Тита, КПЈ и СКЈ, НОБ-у и сл. постале су прошлост. У року од свега пар година, са порастом и јачањем међунационалних тензија у југословенским републикама, заоштравањем националистичке реторике и међунационалних односа, распадом СКЈ 1990. године, те напослетку избијањем рата најпре у Словенији и Хрватској, а потом и у Босни и Херцеговини, дошло је до одлучног раскида са послератним комунистичким наслеђем и тековинама Народно-ослободилачке борбе. У први план су доспела обележавања важних јубилеја из српске националне историје, знамените личности из времена Првог светског рата и међуратног периода који су претходних деценија у потпуности били запостављени и прећуткивани.

Примера ради, већ 1990. године Музеј је позајмио изложбу *Србија 1914.* од Историјског музеја Србије

[788] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансијску помоћ за санирање оштећења у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–105/1991.
[789] Исто.
[790] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије за процену штете на музејским експонатима", бр. 01–44/1991.
[791] Исто.
[792] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије за процену штете настале на књигама стручне литературе Народног музеја Зрењанин", бр. 01–51/1991.
[793] Исто.
[794] Ђока Војновић – Мирослав Самарџић, „Да је жив, Вањек би извршио самоубиство", *Зрењанин* 2023, год. XL, 15. фебруар 1991, 4. Такође види: Ђока Војновић, „Санација штете у зрењанинском Народном музеју тек предстоји. Грдан посао у изгледу", *Зрењанин* 2024, год. XL, 22. фебруар 1991, 4.
[795] „Народни музеј. Изложба Тивадара Вањека", *Зрењанин* 2001, год. XXXIX, 14. септембар 1990, 4; Јелена Кнежевић, „Изложба Тивадара Вањека у Народном музеју. Заустављено време", *Зрењанин* 2002, год. XXXIX, 21. септембар 1990, 5.

у Београду[796], која је отворена за Дан ослобођења града у Другом светском рату[797], а настојао је (мада безуспешно) да обезбеди потребна средства за гостовање изложбе поводом 300-годишњице Велике сеоба Срба[798] и 600-годишњице Косовског боја (која је била планирана још за претходну годину).[799] Наредне, 1991. године, у време када се јављају први гласови и полемике око промене назива града, односно враћања ранијег имена Петровград[800], Музеј се ставио на чело иницијатива за подизање споменика деспоту Стефану Лазаревићу[801] и обнове споменика краљу Петру I Карађорђевићу, а коју годину касније и Ђури Јакшићу.[802] Иако ће до обнове споменика краљу Петру проћи још читава деценија и по, Музеј ће активно учествовати у овој акцији и спремно логистички подржавати рад Одбора који је у ту сврху био именован.[803] Наредне године (1992), у Зрењанину је спроведен – додуше неуспео – референдум о промени назива града, тј. преименовању у Петровград[804] и извршено је преименовање градских улица и тргова којима су враћени међуратни или дати нови називи[805], што су били само неки од додатних показатеља радикалне промене историјског наратива у датом друштвено-политичком тренутку. Музеј је тада приредио изложбу *Србија 1915.* (надовезујући се на изложбу позајмљену претпрошле године)[806] и у наредном периоду се преоријентисао на промовисање и популаризацију личности и догађаја из Првог светског рата и међуратног периода – како на националном, тако и на локалном нивоу. То му је понајвише било омогућено најпре отварањем листа *Зрењанин* за саопштења кустоса, а нешто касније и покретање часописа *Зрењанински завичајац* (1998) и *Завичајац* (2000).[807] Ова промена дискурса је 1993. године озваничена реорганизацијом Историјског одељења које је уместо дотадашње поделе на Збирку старије историје и Одељења НОБ подељено на Збирку старије и Збирку новије историје. Истовремено је извршена и реконструкција дела сталне поставке Радничког покрета и НОБ-а који је смањен за око трећину, како би уступио место спомен-соби Тодора Манојловића, студију Уроша Предића и легатима Паулине Сударски, Љубице Тапавички, Фридерике Бенде и Злате Марков Барањи.[808]

---

[796] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за помоћ при реализацији изложбе *Србија 1914*", бр. 01 – 40/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о организовању изложбе", бр. 01–307/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак експоната за изложбу *Србија 1914* која ће се приказати у Зрењанину 1. X 1990. год.", бр. 01–308/1990.

[797] Сл. М. „У Народном музеју – Србија 1914. Четири месеца која историју значе", *Зрењанин* 2003, год. XXXIX, 21. септембар 1990, 6; Сл. М., „Србија 1914. у Народном музеју. Ратни поход у историју", *Зрењанин* 2004, год. XXXIX, 5. октобар 1990, 5.

[798] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу финансијских средстава по ребалансу буџета за 1990. годину, за реализацију изложбе поводом 300 година сеобе Срба", бр. 01–330/1990.

[799] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за реализацију изложбе *Битка на Косову 1389. године*", бр. 01–312/1989.

[800] „Спорт поштедети страначког прекрајања", *Зрењанин* 2027, год. XL, 15. март 1991, 4; „Жељни друкчије слободе", *Зрењанин* 2029, год. XL, 29. март 1991, 2; „Преселите се у Индијану", *Зрењанин* 2030, год. XL, 5. април 1991, 2; „Писмо читалаца. Коме смета наше Српство", *Зрењанин* 2031, год. XL, 12. април 1991, 2; Зоран Бугарин, „Патриоте против тробојке", *Зрењанин* 2031, год. XL, 12. април 1991, 2.

[801] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење о подржавању иницијативе за подизање споменика деспоту С. Лазаревићу", бр. 01–215/1991.

[802] Осим деспоту Стефану, краљу Петру и Ђури Јакшићу, било је предвиђено и подизање споменика Тодору Манојловићу и Раду Флори (Нада Борош – Весна Мајсторовић, *Споменик краљу Петру Првом Карађорђевићу у Зрењанину,* Зрењанин 2005, 29.

[803] О томе види: Н. Борош – В. Мајсторовић, *нав. дело,* 29–59.

[804] О томе види: Ф. Крчмар, „*Клио на мрежи – Клио у мрежи?* Студија интернет рата Петровград – Зрењанин", *Археон* 2, Нови Сад 2019, 291–332.

[805] М. Б., „Нова имена зрењанинских улица. Краљ Александар уместо Маршала Тита", *Зрењанин* 2079, год. XLI, 13. март 1992, 2.

[806] Видак Вуковић, „Изложба у зрењанинском музеју. Србија 1915", *Зрењанин* 2090, год. XLI, 28. мај 1992, 4; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештаји о раду одељења и радионица за 1992. год. / Педагошка служба", бр. 01–13/1993.

[807] Лист *Зрењанин* је 1993/1994. почео да мобилише зрењанинску јавност за учешће у припреми изложбе о ослобађању Великог Бечкерека у јесен 1918. („Припрема изложбе о ослобађању В. Бечкерека (Зрењанина). Трагање за историјом", *Зрењанин* 2126, год. XLII, 5. фебруар 1993, 4; „Позив на сарадњу са Народним музејом у Зрењанину. Траже се фотографије интернираца и добровољаца", *Зрењанин* 2163, год. XLII, 22. октобар 1993, 4; „У Народном музеју. Ослобођење Зрењанина и уједињење Војводине", *Зрењанин* 2166, год. XLII, 12. новембар 1993, 4; Миодраг Цветић, „Народни музеј Зрењанин. Изложба ослобођење града 1918", *Зрењанин* 2169–2179, год. XLII, 10. децембар 1993, 5) и пренео фељтон кустоса Миодрага Цветића поводом 75. годишњице од ослобођења града у Првом светском рату (в.: Миодраг Цветић, „75 година од ослобођења Зрењанина од Хабзбурга", *Зрењанин* 2162–2166, 15. октобар – 12. новембар 1993), а и касније су текстови о историјским изложбама били у истом духу.

[808] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1993. годину", несигнирано.

Промена матичности

Крупне политичке промене на почетку деведесетих у великој мери ће се одразити и на законску регулативу. Распад СФРЈ је са собом повлачио и промене места одлучивања и установа која су у претходном периоду имале улогу матичних музеја. Полазну тачку у том смислу је представљало усвајање новог Закона о културним добрима 1990 (који је регулисао и питање музеја), али још више – доношење новог устава Србије којом је укинута аутономија Војводине. У пракси је то значило да је Војвођански музеј изгубио матичну функцију не само над зрењанинским, већ и над осталим музејима на подручју Војводине. Она ће бити пренета на Народни музеј у Београду, док ће музеји (као и остале установе културе) прећи у надлежност Министарства културе Републике Србије.[809] У контексту ове промене ваљало би сагледати и истовремену измену Статута зрењанинског музеја.[810]

Наредне године (1991), док је распад СФРЈ још био у току, Влада Републике Србије донела је Закон о државној управи којим је на својој територији формирала нове административне јединице – округе. Један од њих био је и Средњобанатски управни округ, који је заживео 1992. и обухватио подручје општина Зрењанин, Житиште, Сечањ, Нови Бечеј и Нова Црња – исто оно које је својим радом покривао и зрењанински музеј. Ова територијална новина ће бити препозната и касније, када распад СФРЈ буде озваничен проглашењем Савезне Републике Југославије и доношењем њеног устава у пролеће 1992. Музеј је тада поново мењао свој статут, како би га прилагодио новонасталој ситуацији, иако је још функционисао по старом закону о културним добрима који је донет у држави која у то време више није постојала. Ово ће бити исправљено крајем 1994. усвајањем новог закона о културним добрима[811], који ће бити на снази и у време писања ове књиге.

На основу свега изнетог, види се да је почетком деведесетих дошло до промене места одлучивања и да су инстанце надлежне за рад Музеја пресељене из Новог Сада у Београд. У складу са овом променом би требало посматрати и инспекцијски надзор Владимира Ђорђевића, овлашћеног радника Министарства културе за Средњобанатски и Јужнобанатски округ, који је извршен у зрењанинском музеју 8. јуна 1994. Ово је била једина контрола рада тог типа и у сачуваној архивској грађи Музеја нема података о сличним инспекцијским посетама у наредним годинама. Стога је и извештај који је настао након ове визите – премда знатно мањег обима од оних какве су дотле састављали радници Матичне службе Војвођанског музеја[812] – веома занимљив. У њему се између осталог каже: *Зграда Музеја је споменик културе и налази се у склопу старог језгра Зрењанина које је под заштитом државе. Укупна површина Музеја износи 2.683 м² од чега на изложбени простор отпада 1.466 м², на депое 286 м². Само за тематске изложбе отпада 177 м². Музеј има 5 легата: легат књижевника Теодора* (sic!) *Манојловића, легат Уроша Предића, легат Злате Марков Барање* (sic!), *легат Паулине Сударски и легат сликара Тивадора Вањка* (sic!). *Од просторија и опреме Музеј поседује фотолабораторију, конзерваторску и толарску радионицу и библиотеку. Музеј има алармне уређаје за ноћно обезбеђење и оно је директно повезано са МУП-ом у Зрењанину. Уведено је комплетно централно грејање а у изложбеним просторијама се врши контрола влаге.*[813]

Описујући даље Музеј, Ђорђевић је навео да су сви предмети (укупно 26.000) инвентарисани, а да око 9000 предмета из археолошке збирке треба да се реинвентарише; посебно је издвојио збирку уметничких слика (коју је оценио као једну од највреднијих у Војводини) и збирку од око 200 комада разног оружја. И поред оцене да Музеј ради *скоро у идеалним условима,* није могао а да не примети недостатак новчаних средстава који се одражавао на рад ове установе кроз одсуство сликара-

[809] Уставом из 1990. из назива Републике Србије је избачена одредница „социјалистичка" (прим. аут.).
[810] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–239/1990.
[811] „Закон о културним добрима", *Службени гласник Републике Србије* 71, Београд, 22. децембар 1994, 2425–2436.
[812] У складу са новим друштвено-политичким трендовима и струјањима, Војвођански музеј је 1993. године преименован у Музеј Војводине (прим. аут.).
[813] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о извршеном инспекцијском прегледу у Народном музеју у Зрењанину", бр. 01–92/1994, 1.

рестауратора и смањен откуп музеалија. У Музеју је у том тренутку затекао 20 запослених, од чега 9 са високом, 1 са вишом, 4 са средњом, 3 са нижом стручном спремом и 3 квалификована радника[814]. Једина замерка коју је направио односила се на неусклађеност, односно застарелост вођене евиденције у односу на тада још увек важећи Закон о културним добрима из 1990. године (који ће пар месеци касније бити стављен ван снаге доношењем новог).[815]

Добре изложбе у зло доба

Када је реч о изложбама током деведесетих година, њихов број је из разумљивих разлога драстично опао[816], али је зато њихов квалитет осетно повишен. Томе је допринело више фактора: у првом реду, генерација кустоса која је засновала радни однос у Музеју крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година нашла се на врхунцу стваралачке снаге и била у успону. Почетком деведесетих (махом 1991. године, али и касније) већина њих је стекла виша звања, у складу са тада постојећом законском регулативом.[817] Њихово искуство, стечено током претходне деценије до деценије и пô музејског рада добро су послужила током деведесетих, а видном побољшању квалитета (и волумена) њихових изложби у односу на претходни период у великој мери је допринео и развој информационих технологија и графичког дизајна. Некадашње танане црно-беле каталоге, који би данас претежно били окарактерисани као тролисти или брошуре, деведесетих су заменили обимнији, често луксузно опремљени и колорисани каталози. У припреме изложби и штампање њихових каталога улагано је неупоредиво више времена и труда, између осталог и због хронично присутног проблема недостатка финансијских средстава. Отуда су за практично сваку изложбу тражена спонзорства (к)од још увек активних зрењанинских фирми и фабрика – некад са више, некад са мање успеха. С друге стране, приликом штампања каталога, Музеј је редовно тражио ослобађање од плаћања пореза на промет. Такође, у циљу рационализације расположивих ресурса – како финансијских, тако и људских – током деведесетих је у више наврата забележена пракса да два, па и више музејских одељења сарађују у припреми заједничке изложбе. Примера ради, 1992. године су Уметничко и Етнолошко одељење приредили изложбу *Шкриње из фонда Музеја*[818]; три године касније, Етнолошко и Археолошко одељење су заједнички обрадили историјски развој здравства на подручју средњег Баната[819], да би 1996. Историјско и Уметничко одељење представили зрењанинској публици изложбу којом су обележили значајан локални јубилеј – 150 година овдашње гимназије.[820] Ова изложба била је уско повезана и са другом облашћу музејског рада која је постала актуелна у то време: у питању је била издавачка

[814] Исто, 2.

[815] Исто, 1.

[816] Примера ради, највише изложби током деведесетих Музеј је организовао 1993, 1995, 1996. и 1997. године – укупно 6. По 5 их је забележено 1990, 1991. и 1998, а 1994. било их је 4. У години када су уведене санкције (1992) одржане су свега 3 изложбе, колико и 1999. у време агресије НАТО-а на Савезну Републику Југославију (прим. аут.).

[817] Звања су стицана полагањем стручног испита у Народном музеју у Београду, који је након Устава из 1990. и доношења одговарајућих законских аката преузео статус матичне установе од Војвођанског музеја (прим. аут.).

[818] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештаји о раду одељења и радионица за 1992. год./Педагошка служба", бр. 01–13/1993; Р. Г., „Из фонда Народног музеја Зрењанин. Отворена изложба шкрињa", *Зрењанин* 2085, год. XLI, 24. април 1992, 6; Рајка Грубић, „Изложба шкриња у зрењанинском Народном музеју. Умеће средњевековних мајстора", *Зрењанин* 2086, год. XLI, 30. април 1992, 4.

[819] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за спонзорисање изложбе и каталога *Историјски развој здравства у средњем Банату*", бр. 01–139/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о издатим публикацијама у току 1995. године", бр. 01–142/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за спонзорисање изложбе *Историјски развој здравства у средњем Банату*", бр. 01–146/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу финансијских средстава", бр. 01–149/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за ослобађање плаћања пореза на промет за штампање каталога *Историјски развој здравства у средњем Банату* Народног музеја Зрењанин", бр. 01–151/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Народног музеја Зрењанин за 1995. годину", бб/1996.

[820] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Захтев за суфинансирање каталога и изложбе 150 година зрењанинске гимназије", бр. 01–111/1996; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о ауторском хонорару", бр. 01–126/1996; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–127/1996; „Народни музеј. Историја гимназије", *Зрењанин* 2318, год. XLV, 18. октобар 1996, 12; Миодраг Цветић – Јелена Кнежевић, „Изложба у Народном музеју. 150 година Гимназије", *Зрењанин* 2319, год. XLV, 18. октобар 1996, 13.

делатност која је покренута 1994. године едицијом *Посебна издања,* а у оквиру које су изашла два наслова: први је била двојезична (руско-српска) књига Бориса Павлова о руској колонији у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину[821], а други управо споменица посвећена јубилеју зрењанинске гимназије.[822] Трећи наслов који је био планиран у оквиру ове едиције била је хроника о Александрову[823], али је она на крају изашла у издању Више техничке школе у Зрењанину. Поврх свега тога, Музеј се активно укључио у подухват издавања заједничког стручног часописа *Гласник музеја Баната* са панчевачким, вршачким и кикиндским музејом, у ком ће се његови кустоси редовно оглашавати својим саопштењима.

Од осталих значајних зрењанинских јубилеја које је Музеј обележио пригодним изложбама у последњој деценији XX века издвајају се: 75-годишњица од уласка српске војске у Велики Бечкерек у Првом светском рату (1993)[824], 140-годишица зрењанинске фотографије (1994)[825], 50-годишњица од ослобођења у Другом светском рату (1995)[826], 100-годишњица зрењанинске Опште болнице „Др Ђорђе Јовановић" (1995)[827] и 150 година зрењанинског штампарства (1997).[828] Ипак, логистички најзахтевнија изложба деведесетих година била је посвећена руској уметности на подручју средњег Баната, која је накнадно оцењена као *изузетан културни догађај у прошлој години, не само у оквирима нашег града већ и на нивоу Србије*, који је био *изузетно посећен и медијски пропраћен у свим средствима информисања*[829] и који је као такав у великој мери допринео томе да Музеј 1996. године добије *Награду града Зрењанина*, као највише локално признање за заслуге у култури.[830]

Покушаји међународне сарадње

Приликом доделе *Награде града Зрењанина* посебно је апострофиран успешан рад Музеја у тешким условима који су се јавили као последица вишегодишње изолације, будући да се сам чин доделе временски подударио са укидањем међународних санкција СР Југославији. Услед тога је процес повратка Музеја у међународне токове и на ширу културну сцену био значајно отежан у периоду 1992–

[821] Милан Ненадић, „Нове књиге. Руска колонија (Борис Павлов)", *Зрењанин* 2222, год. XLIII, 9. децембар 1994, 10.

[822] М. Б., „У сусрет јубилеју Зрењанинске гимназије. Век и по у споменици", *Зрењанин* 2316, год. XLV, 4. октобар 1996, 13; „У Скупштини општине Зрењанин. Промоција Споменице Гимназије", *Зрењанин* 2317, год. XLV, 11. октобар 1996, 11.

[823] НМЗ, рег. НМЗ 1941– „Захтев за суфинансирање штампања хронике Александрова", бр. 01–162/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1995. годину", бб/1996, 2;

[824] „Припрема изложбе о ослобођењу Великог Бечкерека (Зрењанина). Трагање за историјом", *Зрењанин* 2126, год. XLII, 5. фебруар 1993, 4; „Позив на сарадњу са Народним музејом у Зрењанину. Траже се фотографије интернираца и добровољаца", *Зрењанин* 2163, год. XLII, 22. октобар 1993, 4; „У Народном музеју. Ослобођење Зрењанина и уједињење Војводине", *Зрењанин* 2166, год. XLII, 12. новембар 1993, 4; Миодраг Цветић, „Народни музеј Зрењанин. Изложба ослобођење града 1918", *Зрењанин* 2169–2170, год. XLII, 10. децембар 1993, 5.

[825] М. Гр., „У Салону Народног музеја. 140 година уметничке фотографије", *Зрењанин* 2216, год. XLIII, 4. новембар 1994, 8; Марина С. Грујић, „140 година зрењанинске фотографије. Најстарија на Балкану", *Зрењанин* 2217, год. XLIII, 4. новембар 1994, 10; В. П., „Уз изложбу фотографија. Будући музеј фотографије?", *Зрењанин* 2217, год. XLIII, 4. новембар 1994, 10.

[826] Осим изложбом, Музеј је овај јубилеј обележио и организовањем округлог стола заједно са СУБНОР-ом. Види: „Округли сто. Ослобођење Зрењанина 1944", *Зрењанин* 2211, год. XLIII, 23. септембар 1994, 2; А. Б., „Округли сто у Дому омладине. Сећања на октобар", *Зрењанин* 2213, год. XLIII, 7. октобар 1994, 2; Миодраг Цветић, „У ослобођеном Банату", *Зрењанин* 2265, год. XLIV, 6. октобар 1995, 14.

[827] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за позајмицу експоната за Етнолошко одељење Музеја Зрењанин", бр. 01–131/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за спонзорисање изложбе и каталога *Историјски развој здравства у Средњем Банату*", бр. 01–139/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за спонзорисање изложбе *Историјски развој здравства у средњем Банату*", бр. 01–146/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу финансијских средстава", бр. 01–149/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за ослобађање плаћања пореза на промет за штампање каталога *Историјски развој здравства у средњем Банату* Народног музеја Зрењанин", бр. 01–151/1995; СЛМ, „У Народном музеју. Здравство у Средњем Банату", *Зрењанин* 2273, год. XLIV, 8. децембар 1995, 9.

[828] А. Б., „У Народном музеју у четвртак. Век и по штампарства", *Зрењанин* 2369, год. XLVI, 17. октобар 1997, 10; М. П., „Поводом једног великог јубилеја. Век и по штампарства у Зрењанину", *Зрењанин* 2371, год. XLVI, 31. октобар 1997, 11.

[829] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Најзначајнија културна збивања у Народном музеју Зрењанин у 1995. години", бр. 01–28/1996.

[830] Као званичан разлог додељивања награде Музеју наведен је пак *стручан рад од девет деценија,* у складу са тезом о оснивању ове установе 1906. године (Филип Крчмар, *Награда ослобођења Зрењанина (1963–1993) и Награда града Зрењанина (1994–2020),* Зрењанин 2021, 92; „Награде града Зрењанина", *Зрењанин* 2316, год. XLV, 4. октобар 1996, 1; Бранка Јајић, „Свечана седница Скупштине општине Зрењанин поводом 2. октобра, Дана општине. Уручене награде града", *Зрењанин* 2316, год. XLV, 4. октобар 1996, 2.

1996. Контакти који су постојали у претходном периоду били су прекинути још крајем осамдесетих. Музеј је 1990. године добио понуду Банатског музеја у Темишвару за *успостављање нових, трајних односа између наших установа уз међусобно уважавање рада, помагање и сарадњу у свим доменима, почев од размене стручњака, изложби и публикација па све до усклађивања заједничких напора на изради и конкретизацији истраживачких пројеката.*[831] Недуго затим, слична понуда за сарадњу стигла је и из Арада, са којим је од раније већ постојала сарадња[832], а ови контакти су забележени и током 1991. године.[833] Након деценија проведених под режимом брачног пара Чаушеску, румунски музеји су након промене друштвено-политичког система у тој земљи и радикалних (демократских) промена које су уследиле почели да траже афирмацију на међународном плану и покушавали да остваре сарадњу на међународном нивоу.[834]

С друге стране, српско, односно југословенско друштво ишло је у правцу дестабилизације, кризе и грађанског рата, који ће на концу довести до међународних санкција и изолације. Светао изузетак почетком деведесетих година представљало је отварање првог Бијенала акварела подунавских земаља, чији је организатор била Савремена галерија Уметничке колоније Ечка, док је Музеј био домаћин.[835] На Бијеналу је излагало тридесет аутора из шест подунавских земаља (Југославије, Бугарске, Мађарске, Чехословачке, Румуније и Украјине), уз упадљиво (политички мотивисано) одсуство уметника из Немачке и Аустрије.[836] Био је то последњи културни догађај у Музеју са међународним предзнаком непосредно уочи увођења санкција Савезној Републици Југославији два месеца касније, које ће трајати наредне четири године. Свега три недеље након њиховог укидања и добијања Награде града Зрењанина, Музеј се вратио на међународну сцену, овога пута као домаћин великог археолошког скупа који је припремило Археолошко одељење у сарадњи са Огранком Српске академије наука и уметности у Новом Саду и Историјским музејом Трансилваније. У питању је био научни конгрес под називом *Актуелни проблеми прелазног периода из старчевачке у винчанску културу,* који је под покровитељством Скупштине општине Зрењанин од 21. до 23. октобра 1996. окупио 34 стручњака из Бугарске, Енглеске, Грчке, Македоније, Мађарске, Немачке, Румуније, Холандије, Италије и земље домаћина – Југославије.[837] Био је то само кратак излет у међународне токове, будући да су слични догађаји наредних година изостали. Ипак, овај подухват Археолошког одељења Музеја био је само наговештај сличних великих пројеката који ће уследити неколико година касније, у пост-петооктобарском периоду.

---

[831] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Банатски музеј у Темишвару – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–140/1990.

[832] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Музеју у Араду", бр. 01–229/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Музеј у Араду – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–264/1990.

[833] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Писмо за Арад", бб/1991.

[834] У писму упућеном зрењанинском музеју, тадашња директорка Банатског музеја у Темишвару Татјана Бадеску је забележила како је научна и истраживачка делатност те установе последњих деценија била *под утицајем шовинистичких и националистичких тенденција мистификације и скривања објективних истина, будући видно деформисана од стране породице Чаушеску и њених следбеника* те да се исто догодило и са евидентирањем и конзервирањем националног блага. Истакла је да су радне могућности измењене уједно са румунском револуцијом која је отпочела у Темишвару 16. децембра 1989. (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Банатски музеј у Темишвару – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–140/1990).

[835] Г. Ибрајтер, „Дани акварела у Зрењанину. Сусрет сликара Подунавља", *Зрењанин* 2081, год. XLI, 27. март 1992, 4; Јасмина Туторов, „На лепом плавом Дунаву", *Зрењанин* 2082, год. XLI, 3. април 1992, 1, 4; Г. Ибрајтер, „Отворено прво Бијенале акварела Подунавља", *Зрењанин* 2082, год. XLI, 3. април 1992, 4.

[836] Г. Ибрајтер, „Отворено прво Бијенале акварела Подунавља", *Зрењанин* 2082, год. XLI, 3. април 1992, 4.

[837] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за помоћ ради организовања Међународног симпозијума археолога у Народном музеју Зрењанин, бр. 01–135/1996; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за суфинансирање Међународног симпозијума", бр. 01–136/1996; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава странаца поводом Међународног скупа у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–138/1996; „Међународни симпозијум археолога. Старчевачка и винчанска култура", *Зрењанин* 2318, год. XLV, 18. октобар 1996, 12; Љ. Б., „Међународни округли сто археолога у зрењанинском Народном музеју. Неолитска загонетка", *Зрењанин* 2319, год. XLV, 25. октобар 1996, 3.

Светло на крају тунела

Током агресије НАТО-а на Савезну Републику Југославију 1999. године, програмске активности Музеја биле су значајно редуковане. Музеј је наставио са радом и у време ратног стања.[838] Непосредно пред почетак бомбардовања, потписао је уговор о поклону са Емилом Гладићем из Зрењанина, који је у трајно власништво Музеју, без надокнаде, поклонио *31 дермопластични препарат птица, један дермопрепарат барске корњаче, један пар рогова срндаћа, 4 зуба вепра, зуб мамута, 10 комада минерала, пар рукавица које су служиле за дресуру птица грабљивица, 7 књига „Илустроване енциклопедије животињског царства", 16 фотографија и једну двокрилну витрину.*[839] Све предмете је музеолошки обрадила конзерваторска радионица, а јавности су представљени у оквиру посебне изложбе одржане током манифестације *Културом против агресије,* након чега је Гладићева збирка нашла своје место у оквиру сталне поставке на другом спрату Музеја.[840]

Други значајан детаљ који је обележио 1999. годину такође је био везан за Природњачко одељење, а односио се на откриће вилице мамута на Тиси код Арадца. Овај налаз је одмах конзервиран, инвентарисан и изложен јавности на сталној поставци 12. октобра, у присуству проналазача (аласа из Арадца), бројне публике и ТВ станица.[841] Поклон-збирке Емила Гладића и откриће мамута на Тиси били су лепи успеси Природњачког одељења, на које ће се у наредној години (2000) надовезати стицање звања музејског саветника дотадашњег вишег кустоса Светозара Сантовца[842], а недуго потом (2001) и организовање једне међународне изложбе – о токсичним биљкама Македоније, урађене у сарадњи са скопским музејом.[843]

Иако су деведесете биле тешке због санкција и хроничног недостатка финансијских и материјалних средстава, управо у ово време започет је процес осавремењивања рада, у првом реду кроз набавку рачунарске опреме. Након што је компјутерска обрада података постала обавеза свих музејских установа у Србији, Народни музеј Зрењанин је 1995. уз сугестије и помоћ Народног музеја у Београду добио од Министарства за културу средства за свој први рачунар[844], а уз њега и ласерски штампач – због потребе *укључивања у Музејски информациони систем Србије.*[845] Кустос Природњачког одељења мр Светозар Сантовац је 1997. ушао у историју Музеја као аутор првог на рачунару састављеног и одштампаног извештаја о раду.[846] Од средине деведесетих, број рачунара и квалитет и квантитет рачунарске опреме у Музеју непрестано су расли, што је осетно утицало и на квалитет музеолошког рада. Иако ће у том погледу до праве револуције доћи тек у наредној деценији, процес модернизације музејског рада неповратно је почео управо у ово време. Његову круну означиће остварање првог музејског веб-сајта 2001. године (www.muzejzrenjanin.org.yu), чиме је Музеј постао део светске глобалне мреже. Поуздан показатељ настојања да се иде у корист са модерним трендовима било је и отварање радног места документаристе-оператера 1998. године.[847]

---

[838] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука о организацији Народног музеја Зрењанин у условима ванредног стања, непосредне ратне опасности и ратног стања", бр. 01–50/1999.

[839] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Природњачког одељења за I–XII 1999. године", бр. 01–25/2000, 1.

[840] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Природњачког одељења за I–XII 1999. године", бр. 01–25/2000, 1; А. Б., „Природњачка збирка Емила Гладића на изложби у Народном музеју. Ретке птице Баната", *Зрењанин* 2448, год. XLVIII, 23. април 1999, 5.

[841] „Народни музеј. Презентација новог открића – мамутове вилице", *Зрењанин* 2472, год. XLVIII, 8. октобар 1999, 11.

[842] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–194/2000.

[843] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Договор о организовању тематске изложбе *Токсичне биљке Македоније*", бр. 01–127/2001; Бранка Јајић, „Изложба *Токсичне биљке Македоније* у Народном музеју. И лек и отров – у галерији", *Зрењанин* 2563, год. XLIX, 20. јул 2001, 12.

[844] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу финансијских средстава", бр. 01–24/1995.

[845] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1995. годину", бб/1996, 1.

[846] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Природњачког одељења за I–VI 1997. године", бр. 153/1997.

[847] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријаве на оглас за радно место документаристе-оператера", бр. 01–106/1998; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о раду са запосленим", бр. 01–115/1998.

Крај 20. и почетак 21. века донео је и чекани расплет у погледу простора који су у музејској згради користили различити привредни субјекти, а на које је Музеј већ дуго рефлектовао за смештај својих збирки и сталне поставке. Почетком деведесетих у згради Музеја су били смештени још и Трговинско предузеће *Прехрана, Центродуван* и Берберско-фризерска задруга *Будућност*[848], којима се 1991. године придружио још и угоститељски објекат у подрумским просторијама према обали језера, који ће добити исти назив – *Музеј*.[849] Услед тешке финансијске ситуације у којој се налазио тих година, Музеј је био приморан да издаје своје просторије у закуп и тако барем донекле ублажи стално присутне новчане недаће. Притом је врло често био у непријатној ситуацији у којој се жалио на своје закупце због неодржавања целокупног простора и природе њихове делатности, али није могао да себи приушти раскидање склопљених уговора о закупу, односно плаћања високих обештећења и надокнада која би из тога произилазила.[850] У више наврата је скретана пажња како би *простор који користи самоуслуга и неколико мањих продавница Музеју итекако био користан као репрезентативан за постављање тематских изложби. Несумњива би била његова функција у доступности посетиоцу (...)* те да би *враћањем овог простора потребама Музеја било значајан помак у постављању културе на основе какве треба да има у нашој средини*[851].

Из музејске зграде су 1999. године исељени дугогодишњи закупци – Друштвено предузеће *Будућност* за фризерске услуге[852] и Деоничарско друштво *Дуван промет*.[853] У просторијама овог потоњег је Музеј намеравао да отвори књижару, чиме би наставио традицију из међуратног периода када се ту налазила угледна петровградска књижара *Петровачки*.[854] Берберско-фризерски салон *Будућност* је предао Народном музеју Зрењанин потпуно испражњен салон без покретног инвентара (...) као и комплетан санитарни чвор, просторно одвојен, у дворишном делу (Амфитеатру).

Музејско „освајање простора" крајем деведесетих и, још више, почетком двехиљадитих година, временски се подударало са поново актуализованим проблемом кровног покривача, чија су прокишњавања забележена у више наврата током деведесетих година.[855] Решавање овог питања поново је стављено на дневни ред у лето 2000, након новог невремена.[856] Стога је у једном од својих првих дописа тада новоименовани директор Музеја Срђан Приљева забележио: *Премиса да се обавезе Народног музеја Зрењанин спроведу у дело јесу функционално и техничко оспособљавање простора, односно зграде Музеја, која је под заштитом државе.* ***Акутна и текућа проблематика одржавања зграде везана је за санацију кровног простора и забата зграде*** (подв. аут.). *Кровни простор прокишњава, плавећи канцеларије персонала и депоа у којима се похрањују музејски експонати, угрожавајући огромну културну баштину и здравље запослених.*[857] Крајем 2000. године, стручна служба ДД *Биро 54* из Зрењанина обишла је и извршила темељан преглед крова; том приликом је констатован

[848] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за давање права коришћења и располагања целокупним простором зграде Народног музеја, улица Суботићева бр. 1 и Трг слободе, кат. бр. 5836", бр. 01–285/1990).

[849] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за издавање у закуп подрумских просторија", бр. 01 – 72/1991; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор", бр. 01–120/1991; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–141/1991.

[850] Примера ради, у једном допису критикована је околност да су у сутерену зграде смештена самоуслуга и њен магацин, *што је неспојиво са Законом о заштити и смештају музејског материјала,* па је чак поменут и пожар који је 1986. избио у тој самоуслузи, али је благовремено угашен а његове последице саниране (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог Народног музеја за програм рада Извршног савета за 1990. год.", бр. 01–20/1990.

[851] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог Народног музеја за програм рада Извршног савета за 1990. год.", бр. 01–20/1990.

[852] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за помоћ око исељења фризерског салона из зграде Музеја", бр. 01–20/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник вођен дана 21. 04. 1999. године на примопредаји берберско-фризерског салона у згради Народног музеја Зрењанин", бр. 01–51/1999.

[853] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Дирекцији за имовину Владе Републике Србије", бр. 01–65/1999; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „*Дуван промет* Зрењанин – Исељење", бр. 01–58/2000.

[854] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Дирекцији за имовину Владе Републике Србије", бр. 01–65/1999.

[855] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обрачун накнаде из осигурања имовине", бр. 01–102/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– „Комисијски записник", бр. 01–80/1998. Нарочито је невреме из 1998. причинило велику штету.

[856] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава штете", бр. 01–97/2000.

[857] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за хитну финансијску помоћ", бр. 01–186/2000.

низ слабости које перманентно у кишним и зимским периодима чине штету на фасади и таваницама другог спрата; овде су спадали попуњеност олука и олучних вертикала малтерским шутом са димњака и ђубретом органског порекла (голубијим изметом), што је спречавало отицање воде са кровних равни; оштећење црепа и светларника услед нередовног одржавања димњака; зарђала и дотрајала лимена кровна опшивка те лоше стање комплетне фасадне столарије – прозорска крила, па и цели прозори су били оштећени, гипсани фасадни украси и орнаменти су били начети услед продора атмосферске влаге, а гвоздени носачи балкона су били зарђали услед чега им је смањена носивост, па је и безбедност уличних пролазника била угрожена.[858] У наредном периоду, решавање проблема кровног покривача и подрумских просторија Музеја представљаће приоритетни задатак у плановима и активностима ове установе.

На прелому векова

Крајем деведесетих година политичка превирања и промене на локалу почели су да се одражавају и на кадровску политику Музеја, на чијем су се челу у периоду 1997–2000. сменила чак четворица директора.[859] Музејски кадар се и иначе током деведесетих година у великој мери променио – не само пензионисањем старијих и пријемом нових колега, већ и отварањем нових радних места; примера ради, Музеј су напустили Радован Радишић (кустос-археолог), Марија и Елена Петров (музејски педагог и водич), Душан Шешум (сликар-рестауратор), а радни однос су засновали Бланка Радојевић (конзерватор), Ержебет Ердег (рачуновођа), Марина Месарош (документариста-оператер), Невена Дујин (педагог), Мирко Шебул (настојник), Јелица Сувачарев (курир) и др.

Музеј се на прелому векова вратио на међународну сцену. Поред већ поменуте изложбе о токсичним биљкама из Македоније организовао је још три које су имале међународни карактер: у пролеће 2001. гостовала је изложба воштаних фигура из санктпетерсбуршког музеја *Паноптикум*[860], која је изазвала велико интересовање зрењанинске публике[861], а 2002. у сарадњи са Музејом Баната из Темишвара и Музејом Војводине из Новог Сада приређена је изложба *Неолитска уметност на тлу Баната*[862], док је са амбасадом Мексика у Југославији била постављена изложба *Прехиспанска уметност Мексика*.[863]

У исто време (2001/2002) Музеј је добио нови легат: у питању је био поклон у виду 281 слике и 4 скулптуре академског сликара Владислава Вукова[864], који је одлучио да свој опус поклони родном граду.

---

[858] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Извршном одбору Скупштине општине Зрењанин", бр. 01–191/2000.

[859] Јелица Војинов, „Скупштина општине Зрењанин. Смене у јавним предузећима", *Зрењанин* 2349, год. XLVI, 30. мај 1997, 3; Ј. Војинов, „Данас заседала зрењанинска општинска скупштна. Влада у новом саставу", *Зрењанин* 2378, год. XLVI, 18. децембар 1997, 2; Ј. Војинов, „Конференције за штампу у СО Зрењанин. Смене због лошег рада", *Зрењанин* 2379, год. XLVI, 26. децембар 1997, 3; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о разрешењу директора Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–22/1998; Ј. Војинов, „Чупић директор Дирекције", *Зрењанин* 2391, год. XLVII, 20. март 1998, 3; Ј. Војинов, „Мандатар Цвета Јанкахидац", *Зрењанин* 2423, год. XLVII, 30. октобар 1998, 2; Ј. Војинов, „СО Зрењанин у среду: лева коалиција се вратила на власт", *Зрењанин* 2423, год. XLVII, 30. октобар 1998, 2; Ј. В., „У среду заседала Скупштина општине Зрењанин. Донете одлуке о статуту, пословнику, буџету, изборним јединицама...", *Зрењанин* 2498, год. XLVIII, 7. април 2000, 3; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о именовању директора Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–53/2000.

[860] Б. Јајић, „Изложба воштаних фигура у Народном музеју. Блиски сусрет са историјом", *Зрењанин* 2554, год. XLIX, 18. мај 2001, 11.

[861] А. Б., „Народни музеј обнавља зграду и најављује нове изложбе. Приближити збирке грађанима", *Зрењанин* 2555, год. XLIX, 25. мај 2001, 10.

[862] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансијским средствима ради организовања изложби", бр. 01–1/2002; Б. Јајић, „Међународна изложба у Народном музеју. Неолитска уметност Баната", *Зрењанин* 2589, год. L, 1. фебруар 2002, 12; Љ. Баиловић, „Уз изложбу о неолиту у зрењанинском музеју. Пропуштена прилика", *Зрењанин* 2589, год. L, 1. фебруар 2002, 12; Снежана Маринковић, „Реаговање. Добијена прилика", *Зрењанин* 2590, год. L, 8. фебруар 2002, 12.

[863] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансијским средствима ради организовања изложби", бр. 01–1/2002; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава гостију из мексичке амбасаде", бр. 01–9/2002; Бранка Јајић, „Сарадња Амбасаде Мексика, Културног центра и Народног музеја. Изложба о културама Мексика", *Зрењанин* 2589, год. L, 1. фебруар 2002, 13.

[864] Владислав Вуков се родио 1955. године у Зрењанину. Завршио је уметничку академију у Новом Саду у класи професора Исидора Врсајкова. Излагао је у земљи и иностранству, боравио на стручним студијским путовањима у Италији, Француској, Немачкој, Канади и САД. Од 1986. је члан Савеза удружења ликовних уметника Војводине и добитник више признања за свој рад (Награда Салона Константина Данила, откупна награда Сремске Митровице, Музеја савремене уметности Нови Сад итд.). Од 1994. године живи у Канади (З. Б., „Поклон музеју", *Зрењанин* 2559, год. XLIX, 22. јун 2001, 12).

Након што је средином 2001. о томе сачинио уговор са Народним музејом Зрењанин[865] и предао поменуте радове, они су презентовани јавности крајем наредне, 2002. године.[866]

На прелому векова забележен је и нови талас стицања виших звања у музејској струци.[867] Усавршавања кустоса, њихов дотадашњи рад, публицистичка делатност, али и будући планови рада послужили су као повод за новински чланак који је у првом броју *Зрењанина* у 2001. години објавио Миодраг Цветић.[868] Он је у свом тексту подвукао црту испод последњих четврт века рада установе, описао њено тренутно стање и проблеме са којима се она тада суочавала, те изнео своје прогнозе и предвиђања у наредном периоду која су се у доброј мери и показала као тачна.[869]

Један од значајнијих догађаја из овог периода било је доношење тзв. *Омнибус закона* (прави назив: *Закон о утврђивању надлежности Аутономне Покрајине Војводине*)[870], којим је Аутономној Покрајини Војводини највећим делом враћена аутономија укинута Уставом Републике Србије из 1990. године и надлежности које су јој од тада биле ускраћене у области културе, јавног информисања, здравственог, пензијског, инвалидског и социјалног осигурања, заштите животне средине, грађевинарства, запошљавања, привреде, пољопривреде, рударства и енергетике, спорта итд. Чланом 5 овог закона утврђене су функције матичних установа у области заштите културних добара, па је тако за матичну музејску установу одређен Музеј Војводине у Новом Саду. Тако је након више од једне деценије ова установа поново стекла надлежност над зрењанинским музејом, која ће бити потврђена и накнадно донетим *Законом о утврђивању одређених надлежности Аутономне Покрајине Војводине* из 2009. године (чл. 42 о заштити културних добара).[871]

Првих година 21. века (2000–2003) Музеј је паралелно решавао неколико важних питања: осавремењивање рада кроз набавку рачунарске опреме, устројавање дуго чекане чуварске службе, унапређење рада реставраторско-конзерваторске радионице, одржавање односно санација крова и подрумских просторија, уз адаптацију новог изложбеног салона из ког се 2002. године, након истека вишедеценијског уговора, иселила трговина *Венац.* На овај простор је међутим рефлектовала и Савремена галерија Уметничке колоније Ечка[872], што ће неколико година доцније довести до спора између Музеја и Галерије.

Музеј је првобитно намеравао да настави да издаје простор бившег *Венца* у закуп на одређено време, под условом да нови корисник среди тај простор и плаћа киријy која би била намески усмерена на реконструкцију осталих делова зграде који су се налазили *у све јаднијем стању, пошто већ годинама нису одржавани.*[873] Предвиђало се да би се за паре добијене од закупа могло оспособити још око 1000 m^2 наменског простора, чиме би се решили проблеми како Музеја, тако и Савремене галерије[874].

---

[865] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о поклону", бр. 01–101/2001.

[866] Бранка Јајић, „Изложба слика Владислава Вукова у Народном музеју. Поклон граду", *Зрењанин* 2629, год. L, 8. новембар 2002, 14.

[867] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење о положеним вишим стручним звањима", бр. 01–111/2001; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Београд, Комисија за стицање виших стручних звања – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–107/2001; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Радна биографија са библиографијом објављених радова и списком реализованих изложи Миодрага Цветића, вишег кустоса", бр. 01–178/2000; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда о радном стажу Рајке Грубић, више кустоскиње", бр. 01–171/2001; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–194/2000.

[868] М. Цветић, „Из Народног музеја. С првим магистром у нови миленијум", *Зрењанин* 2536, год. XLIX, 5. јануар 2001, 13.

[869] Исто. Цветић је нарочито истакао техничку опремљеност музејског колектива, истичући како скоро сви радници Музеја имају компјутере и да је мало који музеј у Војводини и Србији у тој мери „компјутеризован". Овакав дискурс је био сасвим у складу са ондашњим тенденцијама модернизације музејске праксе и „кретања у корак са модерним токовима". Уп. са: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава упитника", бр. 01–187/2001.

[870] *Службени гласник Републике Србије* 6, Београд, год. LVIII, 7. фебруар 2002, 1–6.

[871] *Службени гласник Републике Србије* 99, Београд, год. LXV, 1. децембар 2009, 3–15.

[872] „Изложбени простори – тема конференције за штампу у Скупштини општине Зрењанин. *Венац* као галерија", *Зрењанин* 2591, год. L, 8. фебруар 2002, 12.

[873] Бранка Јајић, „Конференција за новинаре у Народном музеју у Зрењанину. Заштитити културно благо", *Зрењанин* 2594, год. L, 1. март 2002, 12.

[874] Ово је речено на конференцији за новинаре специјално уприличеној 19. фебруара 2002, на којој је јавност упозната са дешавањима у Музеју. Преносећи најважније детаље са овог догађаја, *Зрењанин* је забележио: *Простор продавнице „Венац" у склопу зграде Народног*

Музеј је у првој половини 2003. започео преуређење простора у ком се раније налазила бивша самоуслуга „Венац" у нови изложбени салон.[875] Радови су добро напредовали, али су услед недостатка финансијских средстава морали бити привремено обустављени средином године. Овај застој је међутим представљао неупоредиво мањи проблем од катастрофе која је задесила Музеј и која је – како ће се то касније испоставити – била прекретница у његовој историји.

Наиме, крајем 2001. године директор Срђан Приљева је енергично приступио решавању питања музејског крова: *Зграда у којој је смештен Народни музеј Зрењанин има 2.500 м² по катастру. Површина крова је око 2100 м², а подрумски простор захвата површину од 1500 м². Овај простор, осим немара и незнања, нагризло је и време, имајући у виду чињеницу да је зграда изграђена почетком века.* ***Кров латентно прокишњава 37 година*** (подв. аут.). *Овај проблем предетинирао је појаву низа отежавајућих околности за рад установе. Изложбени и депо простор нагрижени су влагом, што на директан начин угрожава експонате – односно музеалије, који чине фундус, тј. фонд Народног музеја Зрењанин. Између 450-500 м2, услед неисправности и дотрајале инсталације, пуно је отпадних вода (...) Сређивање крова и подрумских простора су приоритети из два разлога. Први разлог је заштита експоната, као основне делатности Установе, а друга је стварање премиса за оплемењивање простора бившег амфитеатра, за чије ново рухо постоји пројекат, који би захтевао инвестиционо улагање од 3.100.00 динара.*[876]

Истичући озбиљност ових питања и инсистирајући на њиховом неодложном решавању, Приљева је тражио финансијска средства од Министарства за културу Републике Србије[877], Покрајинског секретаријата за културу, образовање и науку[878], Скупштине Аутономне Покрајине Војводине[879] и Секретаријата за финансије Извршног већа Аутономне Покрајине Војводине.[880] Свака од ових инстанци се потрудила да му изађе у сусрет, већ према својим тренутним могућностима. Олујно невреме из маја 2001. које је оштетило део крова и довело до продора кишнице у музејске просторије[881] додатно је оснажило његове аргументе и захтеве, па је за кратко време успео не само да обезбеди потребна финансијска средства[882], већ и велику донацију грађевинског материјала (црепа) од фабрике *Тоза Марковић* из Кикинде[883]. Након тога је склопљен уговор са АД *Серво Михаљ инжењеринг* о извођењу

*музеја у Зрењанину је, како сматрају културни посленици, дугогодишњи урбанистички проблем нашег града. Уговор о закупу између Трговинског предузећа „Банат" и Музеја истекао је 31. јануара ове године. Шта даље, питају се сада и у Народном музеју где је прошлог уторка, 19. фебруара, одржана конференција за новинаре о овим и другим актуелностима у културној установи у којој је више од тридесет хиљада експоната. Са новинарима су разговарали директор Народног музеја Срђан Приљева и његови сарадници, кустоси Јелена Кнежевић и Светозар Сантовац. – Постоје три солуције када је реч о помеутом проблему, а свака од њих има одређене предности и мане – рекао је Срђан Приљева. – Једно од решења је претварање тог дела зграде Народног музеја Зрењанин у сталну поставку наше установе према пројекту уваженог др Александра Радојевића, професора Архитектонског факултета у Београду. Идејно решење постоји већ десетак година, као и пројекат по којем би се преуредио и „Венац". То подразумева и преуређење подрума који се налази испод овог простора и у катастрофалном је стању. У подруму се изливају отпадне воде, нема хидроизолације, тако да су сви експонати у опасности (...) Новинари су информисани и о реконструкцији крова на згради Музеја, који је годинама прокишњавао и било је крајње време да се нешто учини. У плану је, такође, и реконструкција амфитеатра у дворишту и низ других послова, али је најпре санирати оно што прети да се уруши и оштети вредне музеалије. Најпречи посао је заштита музеалија и проширење галеријског простора – истиче директор Музеја, Срђан Приљева. Због недостатка галеријског простора, у постојећим галеријама је изложено само седам одсто експоната, док се све остало налази у депоима... (*Бранка Јајић, „Конференција за новинаре у Народном музеју у Зрењанину. Заштитити културно благо", *Зрењанин* 2594, год. L, 1. март 2002, 12).

[875] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај програмске активности за период април–јун 2003", бр. 01–183/2003.

[876] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава информације", бр. 01–186/2001.

[877] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за средствима на санацији крова зграде Народног музеја", бр. 01–91/2001.

[878] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за средствима на санацији крова зграде Народног музеја", бр. 01–98/2001; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одговор на захтев Народног музеја из Зрењанина за доделу средстава ради санације крова зграде Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–99/1/2001.

[879] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за подршку на санацији крова зграде Народног музеја Зрењанин", бр. 01–99/2001.

[880] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за подршку ради санације крова зграде Народног музеја Зрењанин", бр. 01–140/2001.

[881] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник", бр. 01–93/2001.

[882] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за додатна средства за санацију крова Народног музеја – ИО СО Зрењанин", бр. 01–145/2001; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење ИВ АП Војводине", бр. 01–149/2001.

[883] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Индустрији цигле и црепа *Тоза Марковић* Кикинда", бр. 01–163/2001; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за уговором о донаторству", бр. 01–3/2002; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о донаторству", бр. 01–13/2002.

грађевинских радова на поправци кровне конструкције[884], који су спроведени под конзерваторским надзором Покрајинског завода за заштиту споменика културе.[885] У исто време решен је и проблем изливања фекалних вода у у подрумским просторијама Музеја, у сарадњи и уз помоћ Јавног комуналног предузећа *Водовод и канализација*[886] и Месне заједнице *Центар*.[887] И баш у тренутку када се чинило да су проблеми који су годинама – па и деценијама – озбиљно оптерећивали рад Музеја коначно решени, нова велика несрећа задесила је ову установу.

Невреме 2003.

У поподневним сатима 31. августа 2003. године на Зрењанин се спустила једна од највећих икада забележених олуја са кишом и градом. Јак ветар и град оштетили су део крова, почело је да прокишњава у просторијама другог спрата, а разбијено је и много прозора на првом и другом спрату.[888] О размерама ове незгоде најубедљивије сведочи одштетни захтев који је неколико дана касније директор Приљева упутио на адресу СО Зрењанин: *Елементарном непогодом 31.08.2003. године Народни музеј је претрпео велику материјалну штету: на згради је подигнут добар део крова што се према процени стручњака процењује у висини од 3.500.000 – динара (срушио се димњак, две носеће греде, однешена и разбијена велика количина црепа, подигнути и добрим делом однети лимови на икснама). По процени Покрајинског завода за заштиту споменика културе из Новог Сада потребно је да се обезбеди 6.000.000 – динара за санацију друге фазе – спољашњост крова зграде. Друго на шта би скренули пажњу је дрвенарија – прозори на згради Народног музеја, дотрајали су и иструлили, стаклене површине су поразбијане од последица непогода. Прозори се морају мењати у потпуности. Груба процена за ове радове износи 3.000.000 – динара. Стално изливање воде, вишедеценијски (...?) угрожавају депо просторе и сталну поставку. Забат према згради Народног позоришта је озбиљно кренуо, прети падом. Последице његовог рушења би биле велике (...) У овом тренутку Народном музеју су потребна средства у износу од 9.500.000 динара да би санирали штету од последица елементарних непогода...*[889]

Музеј је тако постао највећа жртва ове временске непогоде, можда и највеће која је икада задесила Зрењанин и средњи Банат. Председник СО Зрењанин Милан Чежек је прогласио елементарну непогоду[890], о чијим размерама довољно сведочи брзина оркана који је достигао брзину од 112 километара на сат (34 м/с)[891] и који је, у пратњи шестоминутног разорног града запечатио судбину не само Народног музеја Зрењанин, већ и других установа културе у граду, јавних и приватних објеката, уличног мобилијара, усева итд. Према проценама накнадно формиране Комисије за процену штете од непогоде, око 80% објеката у Зрењанину је претрпело мања или већа оштећења, а за кратко време је примљен и велики број пријава штете из околних села.[892] *Зрењанин* је писао: *Од свих објеката установа културе највише је страдала зграда Народног музеја, где су срушене две носеће кровне греде, ливени опшивци, уништено је 400 квадратних метара стакла, тако да је поплављен и део депо простора. Народни музеј је до санирања штете затворен.*[893] Покрајински секретаријат за културу је недуго затим

[884] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор", бр. 01–165/2001.
[885] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за конзерваторским надзором", бр. 01–168/2001; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–179/2001.
[886] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за стручну и оперативну помоћ", бр. 01–133/2002; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о извршеном увиђају у Народном музеју", бр. 01–215/2002.
[887] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансијска средства", бр. 01–134/2002.
[888] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за накнаду штете", бр. 01–213/2003.
[889] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одштетни захтев – штета настала услед елементарних непогода на згради Народног музеја", бр. 01–216/2003.
[890] В. К., „На ванредној седници Извршног одбора Скупштине општине Зрењанин. Председник прогласио елементарну непогоду", *Зрењанин* 2670, год. LI, 5. септембар 2003, 2.
[891] „За шест минута лед покосио Зрењанин", *Зрењанин* 2670, год. LI, 5. септембар 2003, 12.
[892] В. К., „На ванредној седници Извршног одбора Скупштине општине Зрењанин. Председник прогласио елементарну непогоду", *Зрењанин* 2670, год. LI, 5. септембар 2003, 2; Ј. В., „Давид Димкић: председник Комисије за процену штете. Оштећено 80 одсто кућа", *Зрењанин* 2670, год. LI, 5. септембар 2003, 2.
[893] М. Б., „Страдале и школе. Летели кровови", *Зрењанин* 2670, год. LI, 5. септембар 2003, 12.

обећао финансијску помоћ у висини од 14 милиона динара само за санацију установа културе (Музеја, Позоришта и Библиотеке)[894], од чега је само Музеју било намењено 12 милиона, на колико је накнадно процењена укупно причињена штета.[895] Истичући да је ова катастрофа у правом светлу показала проблематику на коју је Музеј дуго (и безуспешно) скретао пажњу, директор Срђан Приљева је апеловао на све релевантне факторе и органе одлучивања да хитно реше овај проблем: *Спољна страна Музеја не постоји, свака киша је опасна, ми немамо времена за чекање, немамо времена за велика обећања. Десет или петнаест дана у неким нормалним околностима нису од пресудног значаја, али за нас је у овој ситуацији значајан сваки минут. Још једном ћемо о свему информисати општинску струкуту власти, Покрајински секретаријат и републичко Министарство за културу, и под ознаком „хитно" као и до сада, још једном подсетити на обећања која смо добили, као и све одборнике и посланике у републичкој и савезној скупштини да помогну, у складу са својим могућностима*[896].

Катастрофа која је задесила Музеј крајем августа 2003. довела је до двогодишњег затварања ове установе за јавност, односно паузе која је искоришћена на најбољи могући начин. Радови на санацији причињене штете су почели врло брзо – још исте јесени, а заједно са њима покренут је низ пројеката чија ће реализација током наредних година резултирати и данас актуелним изгледом Народног музеја Зрењанин. Осим поправке крова, овде су спадали још и: опремање конзерваторске радионице основним средствима за рад, алаткама и потрошним материјалом; уређивање депоа; прекомпоновање простора у оквиру зграде ради рационалнијег и квалитетнијег обављања заштитарских послова; санирање проблема везаних за електричну инсталацију, водоводну и канализациону мрежу, завршетак радова на кровном покривачу зграде; обнављање прозора и прозорских површина; изградња новог изложбеног салона *чији би технички и естетски критеријуми били кохерентни садашњем времену и потребама, како Народног музеја, тако и града.*[897] У овом периоду је осмишљена и потпуно нова концепција рада Педагошке службе Музеја (нарочито у раду са младима у предшколском и школском узрасту), формирана је Информативна (ПР служба) која је спојена са Педагошком и која ће у наредним годинама успети да „брендира" Музеј и значајно приближи његове садржаје публици. Од 2005. до 2012. достигнут је највиши икада број посетилаца у току године, остварен највећи број изложби и других програмских активности, реализован највећи број пројеката и имплементирано највише иновација у раду. Уз огромну медијску заступљеност и замашна финансијска средства, која су у то време ушла у Музеј, није претерано говорити о овом периоду као својеврсном златном добу.

[894] Б. Мандић, „Санирање штета од последица невремена. Обећана помоћ споро стиже", *Зрењанин* 2671, год. LI, 12. септембар 2003, 3.
[895] Б. Ј., „Алармантно стање у Народном музеју", *Зрењанин* 2672, год. LI, 19. септембар 2003, 15.
[896] Исто.
[897] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава предлога Програма рада Народног музеја Зрењанин за прво тромесечје 2004. године са финансијским показатељима", бр. 01–16/2004.

У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ У ЗРЕЊАНИНУ У ТОКУ ОБИМНИ РАДОВИ

ИНИЦИЈАТИВА ДОНОСИ СРЕДСТВА

Директор Музеја Срђан Прељева: Невреме са градом само потенцирало дугогодишње проблеме; - Председник Скупштине општине Зрењанин Милан Чежан: Тешко до договора кад је иницијатива само на папиру

Директор Народног музеја Срђан Прељева

Илустрација в план зграде Музеја према компјутерској презентацији Плана преуређења који је израдио Владимир Ивковић

РАЗВОЈНА СТРАТЕГИЈА

ПРЕУРЕЂЕЊЕ ПРОСТОРА

АЛТЕРНАТИВНИ ПРОГРАМИ И НОВА УЛОГА

Бранка Јајић, *У Народном музеју у Зрењанину у току обимни радови. Иницијатива доноси средства*, Зрењанин 2690, год. LIII, 23. јануар 2004, 22

ОБНАВЉА СЕ КРОВ НА ЗГРАДИ НАРОДНОГ МУЗЕЈА У ЗРЕЊАНИНУ

ЗАСТАКЉИВАЊЕ СЛЕДЕЋЕ НЕДЕЉЕ

На згради Народног музеја у Зрењанину у току је поправка крова. Недавно невреме, праћено градом и олујом, уништило је готово сву спољну кровну конструкцију и ово је, како кажу у Музеју, приоритет. Већ следеће недеље, како се очекује, требало би да почне и застакљивање разбијених прозора и обнављање дрвенарије.

-Од председника Извршног одбора Скупштине општине Зрењанин Горана Кнежевића добили смо обећање да ће до краја године Народни музеј добити средстава за завршетак инвестиционог захвата који је у току - каже Срђан Прељева, директор Народног музеја у Зрењанину.-По завршетку приритетних радова, крова и прозора, очекује нас реконструкција постојећег депоа и канцеларија, као и прекомпозиција простора. У простору сталних поставки радиће се нови екстеријер и ентеријер - стална поставка добиће нови изглед. Променом кровне конструкције, прозора и обновом уличне дрвенарије, зграда Музеја биће заштићена од пропадања којем је изложена већ педесет година. То је и у функцији изгледа ужег језгра града али и у складу сазначајем установе која је једна од најзначајнијих у региону и земљи.

У Народном музеју очекују помоћ од 1.800.000 динара за реконструкцију целокупне прозорске дрвенарије на првом и другом спрату, на основу пројекта упућеног организацији ADF. У току је израда још низа пројеката поверених младим људима Невени Дујин, Јелени Гвозденац и Владимиру Ивковићу, о чему ће јавност бити информисана на редовној конференцији за штампу у уторак, 21. октобра.

Народни музеј и даље је затворен за посетиоце, све док не буде иоле обновљено оно што је уништено.

Б.Јајић

Бранка Јајић, *Обнавља се кров на згради Народног музеја у Зрењанину. Застакљивање следеће недеље,* Зрењанин, 17. октобар 2003, 5

В. Каравида, *Обновљени градски заштитници. Град земљорадње, индустрије, занатства и науке*, Зрењанин 2713, год. LIII, 2. јул 2004, 5

ОБНОВЉЕНИ "ГРАДСКИ ЗАШТИТНИЦИ"

ГРАД ЗЕМЉОРАДЊЕ, ИНДУСТРИЈЕ, ЗАНАТСТВА И НАУКЕ

У склопу обнове зграде Народног музеја рестаурране су и фигуре "градских заштитника" на чеоној фасади грађевине

У склопу обнове зграде Народног музеја, Растко Чурчић, вајар-конзерватор Покрајинског завода за заштиту споменика у Новом Саду рестаурирао је слободно стојеће фигуре младића на главној фасади зграде, оној која је окренута Тргу слободе. Како су „младићи од камена" заиста првобитно изгледали, а замишљени су као симболи успона Великог Бечкерека на крају 19. и почетком 20. века, видећемо тек пошто скеле буду уклоњене, тј. окончана обнова фасада.

Палата финансија, данашња зграда Народног музеја, саграђена је 1894. године. Био је то градитељски подухват у то време доступан само богатијим грађанским срединама. Архитекта Иштван Киш је фасаде решио на академски начин уз јасну спратну поделу где свака етажа носи посебна обележја. Ова карактеристика, као и балустрада, стубови са дорским и коринтским капителима говоре у прилог ренесансних инспирација. Стога су и фигуре младића, градских заштитника, које су остварене у пуној пластици, представљене ликовима младића, готово дечака, у грациозним ставовима контрапоста - омиљеног у доба ренесансе. И начином на који су обрађени потпуно се уклапају у архитектонску опну грађевине. Благо покренути, замишљени, заштитници су окренути пролазницима, хоризонту или загледани у књигу, говорећи на тај начин и о једном успелом покушају синтезе архитектуре и вајарства - идеје која је такође „ренесансна".

Сада када су им враћени атрибути, помоћу којих и „читамо" њихово симболично значење, знамо да је овај град очима претходника виђен као град Земљорадње, Индустрије, Занатства и Науке. Можда у свему има и реалне симболике...

В.Каравида

Фото: Бојана Мојнар

Младићи на фасади Музеја - заштитници Земљорадње, Индустрије, Занатства и Науке

В. Каравида, *У склопу обнове зграде Народног музеја. Лепши градски заштиници*, Зрењанин 2705, год. LIII, 7. мај 2004, 5

У СКЛОПУ ОБНОВЕ ЗГРАДЕ НАРОДНОГ МУЗЕЈА

ЛЕПШИ ГРАДСКИ ЗАШТИТНИЦИ

Фигуре младића на главној фасади Музеја, остварене у пуној пластици, замишљене су као симболи успона Бечкерека крајем 19. века. Добрано начете временом, скулптурама ће коначно бити враћени атрибути који их одређују као заштитнике Земљорадње, Индустрије, Занатства и Науке.

У склопу обнове фасада Народног музеја, првобитне Палате финансија, биће обновљене и слободно стојеће фигуре младића на чеоној фасади грађевине. Како сазнајемо у Покрајинском заводу за заштиту споменика културе из Новог Сада од архитекте Светлане Бакић, скулптуре, које су добрано оштећене за века свог постојања, биће подвргнуте рестаурацији у конзерваторкој радионици ове институције. Посао на обнови бечкеречких заштитника водиће Растко Ћурчић, вајар-конзерватор Покрајинског завода.

Палата финансија саграђена је 1894. године. Био је то градитељски подухват у то време доступан само богатијим грађанским срединама. Архитекта Иштван Киш је лица спољних зидова решио на поуздан академски начин са јасном спратном поделом где свака етажа носи посебна обележја, балустрадом, употребом стубова са дорским и коринтским капителима. Све ово јасно говори о ренесансним инспирацијама.

Главна фасада је фланкирана балконом на конзолама и слободно стојећим фигурама младића. Ове фигуре, остварене у пуној пластици, замишљене су као симболи успона Бечкерека крајем 19. века. И, као што је то уобичајено код оваквог начина ликовног изражавања, њихова симболика одређена је атрибутима који стоје уз њих. Захваљујући ранијим фотографијама, јер су они већ дуже време у лошем стању, знамо да је Велики Бечкерек тада описан, као град Земљорадње, Индустрије, Занатства и Науке. Заштитници су представљени ликовима младића, готово дечака, у грациозним ставовима контрапоста - тако омиљеног у доба ренесансе. Благо покренути, замишљени, окренути пролазницима, хоризонту или књизи, ови музејски експонати под ведрим небом на најбољи начин потврђују идеју о синтези уметности. Схваћени као вајарска дела, пластично, својим ренесансним духом се потпуно уклапају у декор архитектонске опне за коју су везани.

В.Каравида

Биће им враћен првобитни изглед: оронули градски заштитници

Златно доба (2005–2011)

Почетак ове нове епохе у историји Музеја најављен је у пролеће 2005, у време док су радови на уређењу новог изложбеног простора били још у току – најпре посетом високих покрајинских званичника који су обећали помоћ[898], а затим и „пробном" изложбом у још недовршеном новом салону.[899] Нови галеријски простор свечано је отворен 27. августа 2005. године изложбом слика и цртежа Уроша Предића из фондова Народног музеја Зрењанин и Народног музеја Панчево.[900] Предићев значај и изглед новог салона привукли су велику пажњу јавности и знатан број посетилаца: за две недеље изложбу је у новом простору видело више од десет хиљада гостију Музеја, укључујући и тадашњег председника Скупштине Републике Србије Предрага Марковића[901], а поводом новог изложбеног салона *Зрењанин* је забележио: *Ако је судити по новом салону Народног музеја, Зрењанин је европска метропола.*[902] Међутим, то је био само почетак, будући да су програмске активности у овом простору током наредних годину дана настављене силовитим интензитетом и високим квалитетом. Тако је за Предићевом следила изложба слика Саве Шумановића (октобар 2005)[903], потом, изложбе посвећене краљу Петру I Карађорђевићу (јануар 2006)[904], патријарху Јосифу Рајачићу (фебруар 2006)[905] и историји зрењанинског спорта (март 2006)[906], изложбе слика Надежде Петровић[907] и радова из Спомен-збирке Павла Бељанског (април 2006)[908], Владимира Величковића (јун 2006)[909], Стевана Алексића (август 2006)[910] и Милана Коњовића (децембар 2006)[911]. Осим ових, пажњу медија и публике привукла су и бројна дешавања у старом изложбеном простору („Малом салону"), где су се, између ауторских изложби Природњачког[912], Уметничког (Збирка примењене уметности)[913] и Археолошког

[898] А. Б., „Потпредседник Извршног већа АП Војводине Душан Јаковљев у посети зрењанинском Народном музеју. Помоћ Покрајине за сталну поставку", *Зрењанин* 2749, год. LIV, 18. март 2005, 18.

[899] Б. Јајић, „Мултимедијални спектакл *Experience* у (не)отвореном Салону Народног музеја", *Зрењанин* 2757, год. LIV 20. мај 2005, 20.

[900] Бранка Јајић, „Предићева заоставштина: изложба у новој галерији Музеја. Завичајни великан отворио врата", *Зрењанин* 2772, год. LIV, 2. септембар 2005, 19.

[901] А. Б., „Две недеље након отварања изложбе дела Уроша Предића у салону Народног музеја. Изузетна посета, награда ученику", *Зрењанин* 2773, год. LIV, 9. септембар 2005, 21.

[902] Бранка Јајић, „Предићева заоставштина: изложба у новој галерији Музеја. Завичајни великан отворио врата", *Зрењанин* 2772, год. LIV, 2. септембар 2005, 19.

[903] „Култ инфо. Слике Саве Шумановића", *Зрењанин* 2778, год. LIV, 14. октобар 2005, 19; Золтан Баба, „Изложба слика Саве Шумановића у новом салону Народног музеја. Икар са оловним крилима", *Зрењанин* 2779, год. LIV, 21. октобар 2005, 18.

[904] Ова изложба била је припремљена и реализована у оквиру програма откривања споменика краљу Петру I Карађорђевићу, чије је подизање Музеј и иницирао деценију и по раније. Види: Ј. В., „Седам година од постављања постамента. Откривен споменик краљу Петру Првом Карађорђевићу", *Зрењанин* 2791, год. LV, 20. јануар 2006, 3. Такође: Нада Борош – Весна Мајсторовић, *Споменик краљу Петру Првом Карађорђевићу у Зрењанину,* Зрењанин 2005.

[905] Бранка Јајић, „Изложба *Патријарх Јосиф Рајачић* у Салону Народног музеја. Духовник у вртлогу историје", *Зрењанин* 2792, год. LV, 27. јануар 2006, 16.

[906] Бранка Јајић, „Изложба *Историја спорта Зрењанина* у Народном музеју. Сви бисери града спортова", *Зрењанин* 2797, год. LV, 3. март 2006.

[907] „Култ инфо. Слике Надежде Петровић", *Зрењанин* 2804, год. LV, 21. април 2006, 19; *Зрењанин* 2805, год. LV, 28. април 2006, 18; Бранка Јајић, „Изложба слика Надежде Петровић у Салону Народног музеја. Експресивност потеза, озарје боја", *Зрењанин* 2806, год. LV, 12. мај 2006, 187; „Култ инфо. Слике Надежде Петровић", *Зрењанин* 2808, год. LV, 19. мај 2006, 20.

[908] Бранка Јајић, „Изложба из спомен-збирке Павла Бељанског. Благо колекционара", *Зрењанин* 2802, год. LV, 7. април 2006, 20.

[909] „Култ инфо. Слике Владе Величковића", *Зрењанин* 2810, год. LV, 9. Јун 2006, 19; Бранка Јајић – А. Б., „Изложба Владимира Величковића у Салону Народног музеја. Опирање страдању из града светлости", *Зрењанин* 2811, год. LV, 16. јун 2006, 19; Бранка Јајић, „Владимир Величковић о сновима, страдању, нашима у Паризу. За искре још није време", *Зрењанин* 2812, год. LV, 23. јун 2006, 19; А. Б., „Величковићева изложба до уторка", *Зрењанин* 2816, год. LV, 21. јул 2006, 19; Б. Ј., „Изложба Владимира Величковића у Галерији Музеја града Новог Сада. Од Париза до Војводине", *Зрењанин* 2818, год. LV, 4. август 2006, 20.

[910] „Култ инфо. Народни музеј: изложба слика Стевана Алексића", *Зрењанин* 2820, год. LV, 18. август 2006, 19; А. Бјелогрлић, „Изложба Стевана Алексића у Салону Народног музеја. Сликар граничних простора", *Зрењанин* 2821, год. LV, 25. август 2006, 18.

[911] „Култ инфо. Музеј: изложба слика Милана Коњовића", *Зрењанин* 2837, год. LV, 15. децембар 2006, 19; Б. Јајић, „Изложба *Милан Коњовић – четврта деценија* у Народном музеју. Дела преломних тренутака", *Зрењанин* 2838, год. LV, 22. децембар 2006, 19.

[912] „Култ инфо. Изложба у Музеју: чудесни свет вилиних коњица", *Зрењанин* 2776, год. LIV, 30. септембар 2005, 19; Золтан Баба, „Мали салон Народног музеја. Свет вилиних коњица", *Зрењанин* 2777, год. LIV, 7. октобар 2005, 19.

[913] „Култ инфо. Музеј: изложба стилских столица", *Зрењанин* 2783, год. LIV, 18. новембар 2005, 19; Б. Јајић, „Изложба стилских столица у салону Народног музеја. Век стилског развоја", *Зрењанин* 2784, год. LV, 25. новембар 2005, 19.

одељења[914] низале изложбе других установа културе – свеже основаног Завода за заштиту споменика културе[915], Савремене галерије Уметничке колоније Ечка[916], Историјског архива Зрењанин[917], затим, локалних уметника – фотографа[918] и сликара[919], те верских[920] и мањинских заједница и удружења[921], којима је Музеј у овом периоду широм отворио своја врата. Осим тога, овде су приређивана и разна друга дешавања, попут тродневне, четврте по реду српско-бугарске етнолошке конференције крајем октобра 2005. године, припремљене и реализоване у сарадњи са Етнографским институтом САНУ.[922] Уз све то, у овом периоду (2005/2006) постављен је основ за још чвршће иностране контакте и културну размену са иностранством[923], а од посебног значаја је било то што је, захваљујући одлично осмишљеним пројектима агилне Педагошке службе, Музеј успео да привуче велики број деце предшколског и основношколског узраста – било кроз радионице посебно конципиране уз актуелне изложбе[924], било кроз сарадњу са удружењима за рад са децом и најмлађима, попут Дечјег стваралачког центра „Машталиште".[925] Напослетку, крајем 2005. године започео је и вишегодишњи – етапни – процес отварања сталне музејске поставке. Тако је у децембру 2005. јавности на увид предат део музејске збирке примењене и ликовне уметности, као и музејски легати.[926] Годину дана касније, почетком децембра 2006, отворени су још и етнолошки и историјски део сталне поставке – први је обухватио пет просторија на другом спрату Музеја у којима је презентован сеоски ентеријер с краја 19. и почетка 20. века, уз ношње народа средњег Баната те предметима повезаним са занатима, земљорадњом и сточарством; други је приказао прошлост Зрењанина од последње четвртине 19. до краја прве половине 20. века.[927] Уз све наведено, Музеј је почео да привлачи посетиоце организовањем концерата у сали бр. 16 нове сталне поставке на првом спрату, која је прозвана *Дворана класичне уметности,* да би врло брзо у штампи добила надимак *Дворана класичне музике.*[928] Колико је ова пракса узела маха и наилазила

[914] Б. Јајић, „Археолошка изложба *Матејски брод* у Салону Народног музеја. Драгоцено налазиште", *Зрењанин* 2839, год. LV, 29. децембар 2006, 19.

[915] А. Б., „Архитекти Бечкерека – изложба Завода за заштиту споменика културе. Дела и градитељи", *Зрењанин* 2806, год. LV, 12. мај 2006, 19;

[916] Б. Јајић, „Изложба у Салону Народног музеја Зрењанин. Педесет година Уметничке колоније Ечка", *Зрењанин* 2826, год. LV, 29. септембар 2006, 17; Бранка Јајић, „Изложба поводом јубилеја Уметничке колоније Ечка. Коначно на светлу дана", *Зрењанин* 2827, год. LV, 6. октобар 2006, 19;

[917] Бранка Јајић, „Изложба Историјског архива у Народном музеју. Плакат као историјски извор", *Зрењанин* 2782, год. LIV, 11. новембар 2005, 19.

[918] Б. Јајић, „Изложба у Музеју", *Зрењанин* 2793, год. LV, 27. јануар 2006, 17; Б. Јајић, „Изложба фотографија у Народном музеју. Сто слика Белог Блата у срцу Баната", *Зрењанин* 2793, год. LV, 3. фебруар 2006, 19; Б. Ј., „Изложба фотографија Ивана Панчића у Народном музеју. Душа у оку објектива", *Зрењанин* 2793, год. LV, 3. фебруар 2006, 20.

[919] „Култ инфо. *Град: простор у времену*: изложба и додела награда", *Зрењанин* 2813, год. LV, 30. јун 2006, 19; Бранка Јајић, „Изложба *Град: простор у времену* у Народном музеју. Прва награда Бркићу за *Ноктурно*", *Зрењанин* 2814, год. LV, 7. јул 2006, 18; „Култ инфо. Изложба конкурса 30 х 30", *Зрењанин* 2828, год. LV, 13. октобар 2006, 19; „Окончан ликовни конкурс 30 х 30", *Зрењанин* 2829, год. LIV, 20. октобар 2006, 20.

[920] „Култ инфо. Музеј: изложба о Јеврејима", *Зрењанин* 2819, год. LV, 11. август 2006, 18; *Зрењанин* 2820, год. LV, 18. август 2006, 19; Марин Стојин, „Поводом 110 година подизања синагоге и 65 година Холокауста. Ту око нас Јевреји", *Зрењанин* 2821, год. LV, 11. август 2006, 18.

[921] Б. Ј., „Две изложбе у Музеју: српско-мађарске културне везе и историја Ротари клуба", *Зрењанин* 2831, год. LV, 3. новембар 2006, 19;
Б. Јајић, „Изложба *Живети заједно* у Народном музеју. Различитости и заједништво кроз векове", *Зрењанин* 2832, год. LV, 10. новембар 2006, 19; Б. Јајић, „Изложба у Народном музеју. Седам деценија Ротаријанаца", *Зрењанин* 2833, год. LV, 17. новембар 2006, 19.

[922] Тема скупа, који је окупио бројне стручњаке из Србије, Бугарске, Русије и Словачке била је *Свакодневна култура у постсоцијалистичкој Србији и Бугарској: балканска трансформација и европска интеграција* (З. Б., „Култ инфо. Етнолошка конференција", *Зрењанин* 2779, год. LIV, 21. октобар 2005, 19).

[923] „Култ инфо. Новац у Кини: изложба у Народном музеју", *Зрењанин* 2809, год. LV, 2. јун 2006, 18; А. Б., „Четири миленијума новца у Кини – изложба у Народном музеју. Драгуљи нумизматике", *Зрењанин* 2811, год. LV, 16. јун 2006, 18; Љ. Б., „У зрењанинском Народном музеју. Посета из Темишвара и Решица", *Зрењанин* 2836, год. LV, 8. децембар 2006, 21.

[924] Б. Јајић, „Врата Народног музеја отворена за креативност најмлађих. Музички и ликовни одјеци", *Зрењанин* 2788, год. LIV, 23. децембар 2005, 20; Бранка Јајић, „Изложба дечјих радова у Холу Народног музеја. Одјеци и лица столица", *Зрењанин* 2796, год. LV, 24. фебруар 2006, 19.

[925] „Култ инфо. Изложба *Машталиште*", *Зрењанин* 2803, год. LV, 14. април 2006, 18; Б. Ј., „Како видим град: изложба *Машталишта*", *Зрењанин* 2804, год. LV, 21. април 2006, 19.

[926] „Култ инфо. Музеј: стална поставка", *Зрењанин* 2788, год. LIV, 23. децембар 2005, 20; Бранка Јајић, „У Народном музеју Зрењанин отворена стална поставка. Поново пред посетиоцима у новом амбијенту", *Зрењанин* 2789, год. LV, 29. децембар 2005, 37.

[927] „Култ инфо. Данас у Музеју: отварање два одељења", *Зрењанин* 2834, год. LV, 24. новембар 2006, 19.

[928] „Култ инфо. Концерт у Музеју", *Зрењанин* 2804, год. LV, 21. април 2006, 19; Бранка Јајић, „Концерт камерне музике у дворани класичне

на добар одјек у јавности довољно сведочи податак да је при Педагошкој, тј. Педагошко-информативној служби 2006. године запослено посебно лице са задатком да осмишљава музички програм Музеја[929]. Ипак, од ове праксе се после неколико година одустало, будући да је овај простор постао премали за велик број заинтересованих посетилаца, уз објективну опасност од потенцијалног оштећења изложених музеалија.

Сви ови догађаји и активности, уз појачану сарадњу са медијима и одговарајући публицитет, учинили су за веома кратко време Музеј препознатљивим у јавности и привукли велики број посетилаца, међу којима је било и високих државних функционера – министара и др. званичника, као и страних дипломата. Отуда је, сумирајући учињено у претходних годину и по, директор Божидар Воргић крајем 2006. на конференцији за новинаре изјавио: *У обиљу изложби које смо приредили за последњих годину и по дана свакако су најзначајније поставке Уроша Предића и Владимира Величковића, а ми се поносимо и изложбама Надежде Петровић, Стевана Алексића и другим којима смо презентовали јавности богатство наше културне баштине (...) Завршетком радова у малом салону, као и у холу, имали смо могућности да реализујемо бројне значајне изложбе у овим просторима, као и да презентујемо простор сталне поставке као Дворану класичне уметности, где смо приређивали квалитетне концерте, филмске пројекције, попут седме Међународне смотре археолошког филма, представили смо археолошку књигу „Актуелни проблеми прелазног периода из старчевачке у винчанску културу", организовали сусрете, као што је „Вече са олимпијским звездама" током изложбе „Историја спорта у Зрењанину".... Уметнички део сталне поставке, који је после две и по године поново отворен за јавност 23. децембра прошле године, обухвата ликовну и примењену уметност. Само у прошлој години (2005) број посетилаца Народног музеја је премашио 33 хиљаде, што је највише када је реч о посетама тематских изложби у последњих 15 година...*[930]

Овакав видан напредак није могао проћи незапажено не само у локалним оквирима и код лаичке јавности, већ и у стручним круговима. Музеј је наредне године отишао корак даље и добрим делом био заслужан за својеврсну *културну експлозију* коју је Зрењанин доживео 2006, у години у којој је обележавао стогодишњицу постојања.[931] Тада је приредио 34 тематске изложбе са преко 85.500 посетилаца, што је био највећи број откад се водила евиденција (од 1970). Ову околност на првом месту су препознали локални медији, чији су представници (новинари и маркетиншки стручњаци), окупљени око струковног удружења *Мост медија*, доделили Музеју награду *Златни добош* за успешну сарадњу са медијима и пласирање активности ове установе у јавности.[932] Крајем године, на традиционалној свечаности у Барокној сали Скупштине општине Зрењанин, Воргић је примио другу Награду града Зрењанина, *за организовање сталне изложбене поставке и изузетну изложбену активност.*[933] Међутим, успешан рад препознала је не само локална заједница и самоуправа, већ и струка: наредне, 2007. године, жири Музејског друштва Србије доделио је зрењанинском музеју награду *Михаило Валтровић* за посебан допринос унапређивању и развијању музејске делатности, као и за запажене резултате у

уметности Народног музеја. Од Беча и Амстердама до Панонније", *Зрењанин* 2816, год. LV, 21. јул 2006, 18; Бранка Јајић, „Концерт Марка Калајића и Вишње Радосав у Народном музеју. Мелодије младости", *Зрењанин* 2832, год. LV, 8. септембар 2006, 18; „Култ инфо. Концерт у Музеју", *Зрењанин* 2832, год. LV, 10. новембар 2006, 19; *Зрењанин* 2833, год. LV, 17. новембар 2006, 19; „Култ инфо. Концерт класичне музике", *Зрењанин* 2838, год. LV, 22. децембар 2006, 21.

[929] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину", бр. 01–64/2007, 4.

[930] Б. Јајић, „Народни музеј у Зрењанину годину и по дана после. Посетиоци сведоче о резултатима", *Зрењанин* 2833, год. LV, 17. новембар 2006, 26.

[931] У складу са дотле већ утемељеном и општеприхваћеном тезом о 1906. години као години оснивања Музеја (прим. аут.). Božidar Drinić, „Za zaborav ovde nema mesta", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 29, год. VIII, Зрењанин 2011, 42.

[932] Б. Ј., „Уручена признања *Златни добош* за 2006. годину. За унапређење односа с јавношћу", *Зрењанин* 2838, год. LV, 22. децембар 2006, 4; Сл. С., „Годишње награде *Мост медија. Златни добош* на четири адресе", *Дневник,* 16. децембар 2006.

[933] Филип Крчмар, *Награда ослобођења Зрењанина (1963–1993) и Награда Града Зрењанина (1994–2020),* Зрењанин 2021, 99, 119; Љ. Б., „Познати добитници Награде Града Зрењанина. Лауреати за 2006", *Зрењанин* 2838, год. LV, 22. децембар 2006, 2; А. Бјелогрлић, „Новогодишњи коктел и додела награда Града Зрењанина за 2006. годину. Уздарје за заслужне", *Зрењанин* 2839, год. LV, 29. децембар 2006, 2.

стручном раду током једне године.[934] Награда је додељена у Лесковцу на Дан музеја (18. мај) наредне, 2007. године, а у име лауреата примили су је кустоскиње Етнолошког и Уметничког одељења. Ова вест је међутим била позната још раније, будући да ју је Воргић најавио приликом отварања изложбе *Медиала у Војводини* у оквиру манифестације *Ноћ музеја* која је те године по први пут одржана у Зрењанину[935]. Тада је изјавио: *Награда „Михаило Валтровић" је обавеза да не посустанемо у остваривању амбициозног плана који смо поставили, а који ће захтевати доста труда. Врата Музеја биће и даље отворена за посетиоце који су показали да знају да цене културне вредности које представљамо и Музеј доживљавају као простор у коме се пријатно осећају... Новинари су пратили нашу активност и то нам је био значајан подстицај. А наша активност се није манифестовала само изложбама и бројним другим програмима, него је значајна и на другим аспектима. Средили смо депое, водимо бригу о заштити археолошких и других музеалија, настављамо обимне радове заштите, на завидном нивоу. Ово што смо урадили мора сада да се негује, јер то није довољно и у том смислу очекујемо даље ангажовање самоуправе како бисмо одржали ниво и унапређивали достигнуто. Истакао бих, пре свега, и даљи истраживачки рад на локалитету „Матејски брод" и афирмацији овог археолошког налазишта[936]. Наш циљ је приближити наше културне вредности Европи и тековине европске културе нашим посетиоцима, и не само европске. У том смислу настављамо сарадњу са Кином, Бразилом, почињемо сарадњу са Румунијом, Мађарском...*[937]

Популарност Музеја, позитивна енергија која се генерисала у овој установи и око ње и, уопште узевши, повољан утисак који је она стварала у јавности нису могли бити нарушени чак ни јавним спором који је настао око изложбеног простора Великог салона на који је претендовала и Савремена галерија.[938]

У наредних неколико година, Музеј је наставио да истим темпом и несмањеним интензитетом привлачи публику и приређује веома запажене (и веома посећене) како ауторске, тако и гостујуће изложбе, концерте, промоције, филмске пројекције итд. У 2007. години, осим што се прикључио манифестацијама *Европска ноћ музеја* и *Дани европске баштине*[939], Музеј је приредио изложбе којима је посетиоцима представио егзотичне и далеке културе Кине[940] и Бразила[941], позајмио радове Миленка Шербана[942] и портрете из поклон-збирке Рајка Мамузића[943], да би у јесен 2007. направио вероватно

[934] Božidar Drinić, „Za zaborav ovde nema mesta", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 29, год. VIII, Зрењанин 2011, 42.

[935] Бранка Јајић, „Зрењанин први пут у Европској ноћи Музеја. Од средње Волге, до Дунава и Доњег Бегеја", *Зрењанин* 2860, год. LVI, 25. мај 2007, 24.

[936] Археолошко налазиште Матејски брод код Новог Бечеја претходно се крајем 2006. и почетком 2007. године нашло у центру пажње, након што је 15. децембра 2006. у салону Музеја отворена истоимена изложба музејског саветника Снежане Маринковић, у присуству највећих ауторитета српске археологије – академика Божидара Јовановића и Николе Тасића. За више детаља види: Б. Јајић, „Археолошка изложба *Матејски брод* у Салону Народног музеја Зрењанин. Драгоцено налазиште", *Зрењанин* 2839, год. LV, 29. децембар 2006, 19.

[937] Б. Јајић, „Народни музеј у Зрењанину најбољи у Србији. Неговати и унапређивати достигнуто", *Зрењанин* 2861, год. LVI, 1. јун 2007, 19.

[938] Локална штампа је будно пратила овај сукоб који није остао ограничен само на салон, већ су у њега увучени и представници других установа културе и локални уметници. Простор Салона је међутим остао музејски (види: А. Бјелогрлић, „Допис четворице културних делатника општинским властима. Траже смену Живанкића", *Зрењанин* 2831, год. LIV, 3. новембар 2006, 18; А. Бјелогрлић, „Владимир Ђурић. Проблем (не)сарадње", *Зрењанин* 2831, год. LIV, 3. новембар 2006, 18; А. Бјелогрлић, „Растко Стефановић: Ипак политика", *Зрењанин* 2831, год. LV, 3. новембар 2006, 18; А. Бјелогрлић, „Радован Живанкић. Гомила тешких неистина", *Зрењанин* 2831, год. LV, 3. новембар 2006, 18; А. Б., „Нови детаљи у спору Галерије и Музеја око изложбеног простора. Траже део новог салона", *Зрењанин* 2832, год. LV, 10. новембар 2006, 18; Б. Јајић, „Народни музеј у Зрењанину најбољи у Србији. Неговати и унапређивати достигнуто", *Зрењанин* 2861, год. LVI, 1. јун 2007, 19).

[939] Б. Јајић, „Почели *Дани европске баштине.* Реке, путеви, наслеђа", *Зрењанин* 2877, год. LVI, 21. септембар 2007, 19; Б. Јајић, „*Дани европске баштине.* Тамиш, Бегеј, Тиса, Дунав – путеви наслеђа", *Зрењанин* 2878, год. LVI, 28. септембар 2007, 25.

[940] „Култ инфо. Изложба у Музеју", *Зрењанин* 2844, год. LVI, 2. фебруар 2007, 15; „Култ инфо. Изложба *Кинеска свила*", *Зрењанин* 2845, год. LVI, 9. фебруар 2007, 19; Бранка Јајић, „Изложба *Нити светлости* у Салону Нароног музеја. Сазвежђе кинеске свиле", *Зрењанин* 2846, год. LVI, 16. фебруар 2007, 18.

[941] „Култ инфо. Драго камење и накит", *Зрењанин* 2852, год. LVI, 30. март 2007, 18; Б. Јајић, „Изложба драгог камења и накита у Народном музеју. Бразилска бајка", *Зрењанин* 2853, год. LV, 6. април 2007, 18; „Култ инфо. *Дани Бразила* у Зрењанину", *Зрењанин* 2854, год. LVI, 13. април 2007, 19; „Култ инфо. *Дани Бразила* у Зрењанину", *Зрењанин* 2855, год. LVI, 20. април 2007, 19; Б. Ј. – С. В., „Чари Латинске Америке. Дани бразилске културе: бајка се наставља", *Зрењанин* 2855, год. LVI, 27. април 2007, 18; Бранка Јајић, „Из дана у дан – протекла *Недеља Бразила* у Зрењанину. У ритму самбе", *Зрењанин* 2856, год. LVI, 27. април 2007, 24.

један од својих највећих маркетиншких успеха икада – најавом, реализацијом и промоцијом изложбе *Леонардо да Винчи у Зрењанину,* а у сарадњи са Музејом Леонарда да Винчија из Италије.[944] Од краја септембра до средине новембра, четири макете израђене по нацртима ренесансног генија (систем подизања воде, систем спојених судова, систем очувања вртлога воде и самоносећи мост), уз 14 панела различитих димензија са хидрауличним и сликарским проучавањима и радовима из ренесансног периода[945] привукла су 15.000 посетилаца и увела значајне новине у педагошки рад Музеја и његову комуникацију са публиком.[946] У наредном периоду, на крилима овог сјајног успеха, Музеј је наставио да комбинује звучне и привлачне гостујуће[947] и изложбе са јаким локалним, завичајним предзнаком[948], уз сада већ опробано презентовање других народа и култура[949] и богат концертни програм[950] – само у 2008. било је одржано 15 концерата класичне музике.[951]

Ипак, најзначајнији моменти у овој години били су отварање новог природњачког, археолошког и историјског дела сталне поставке (Збирка старије историје)[952] и отварање новог музејског одељења – Собе историје спорта. Природњачко одељење је по први пут изложило предмете из своје збирке у посебно израђеној диорами, уз засебно изложене кости мамута и пригодни мурал.[953] Експонати археолошког сегмента били су изложени у две веће просторије хронолошким редом – од најстаријег периода старчевачке културе (6.400 г. п. н. е.) до експоната из 12. и 13. века, док је део Збирке старије

---

[942] „Инфо култ. Музеј: изложба Миленка Шербана", *Зрењанин* 2873, год. LVI, 24. август 2007, 19; Б. Јајић, „Изложба Миленка Шербана у Салону Народног музеја. Интимни свет уметника", *Зрењанин* 2874, год. LVI, 31. август 2007, 20.

[943] „Инфо култ. Изложба у Музеју", *Зрењанин* 2890, год. LVI, 21. децембар 2007, 20; Бранка Јајић, „Изложба портрета у Народном музеју. Из збирке Рајка Мамузића", *Зрењанин* 2891, год. LVI, 28. децембар 2007, 19.

[944] А. Б., „Ускоро у Народном музеју. Леонардови изуми", *Зрењанин* 2876, год. LV, 14. септембар 2007, 18; „Инфо култ. Предавање о Леонарду", *Зрењанин* 2878, год. LVI, 28. септембар 2007, 18; А. Б., „Да Винчи у Зрењанину", *Зрењанин* 2878, год. LVI, 28. септембар 2007, 19; Б. Јајић, „Изложба *Леонардо да Винчи у Зрењанину* у Народном музеју. Дух ренесансног генија", *Зрењанин* 2879, год. LV, 5. октобар 2007, 24; Б. Јајић, „Изложба *Леонардо да Винчи у Зрењанину* као изазов. Геније цртао – Зрењанинци склапају мост", *Зрењанин* 2880, год. LVI, 12. октобар 2007, 20.

[945] Б. Јајић, „Изложба *Леонардо да Винчи у Зрењанину* у Народном музеју. Дух ренесансног генија", *Зрењанин* 2879, год. LVI, 5. октобар 2007, 24.

[946] С тим у вези је кустоскиња педагошкиња Невена Дујин Грковић приметила: *Изложба „Леонардо у Зрењанину" је по први пут у наш Музеј увела нов начин комуникације са публиком – експонати су, у складу са новом музеолошком тенденцијом, изгубили особине непроцењиве, често реликвијске вредности, поставши објекат преко ког се информација претвара у самостално искуство, а посета изложби постаје, у првом реду, пријатан догађај у амбијенту подстицајном за учење на неформалан начин* Б. Ј., „Успех изложбе *Кад порастем, бићу Леонардо*. Трагом ренесансног генија", *Зрењанин* 2895, год. LVII, 25. јануар 2008, 23.

[947] Б. Јајић, „МАРИНДОМ у Салону Народног музеја Зрењаин. Мој намештај је моја слика", *Зрењанин* 2897, год. LVII, 8. фебруар 2008, 22; „Кораксове карикатуре у Музеју", *Зрењанин* 2900, год. LVII, 29. фебруар 2008, 19; Б. Јајић, „Изложба карикатура Предрага Кораксића Коракса у Музеју. Без права на жалбу", *Зрењанин* 2901, год. LVII, 7. март 2008, 21; „Инфо култ. Радови Милене Павловић Барили", *Зрењанин* 2904, год. LVI, 28. март 2008, 19; „Инфо култ. Радови Милене Павловић Барили", *Зрењанин* 2905, год. LVII, 4. април 2008, 19; Б. Јајић, „Изложба Милене Павловић Барили у Народном музеју. Њујоршка сновиђења", *Зрењанин* 2906, год. LVII, 11. април 2008, 31; Б. Јајић, „Службено одело у Србији у 19. и 20. веку – изложба у Народном музеју. Аутентичне слике историје", *Зрењанин* 2912, год. LVII, 22. мај 2008, 19.

[948] Б. Јајић, „Сценографија и костимографија Миодрага Табачког у Народном музеју. Ликовне авантуре мага сцене", *Зрењанин* 2902, год. LVII, 14. март 2008, 21; Б. Јајић, „Изложба *Позоришни плакат у Зрењанину 1904 – 2004.* Од цинканих плоча до сито штампе", *Зрењанин* 2907, год. LVII, 18. април 2008, 21; „Инфо култ. Изложба о школи *Ђура Јакшић*", *Зрењанин* 2912, год. LVII, 22. мај 2008, 20; Бранка Јајић, „Изложба слика Здравка Мандића у салону Народног музеја. Славље боја на крају меланхолије", *Зрењанин* 2915, год. LVII, 13. јун 2008, 20; Б. Ј., „Изложба фотографија Ивана Панчића. Давно беше шездесет осма", *Зрењанин* 2936, год. LVII, 7. новембар 2008, 19.

[949] Б. Ј., „Инфо култ. Музеј: савремена кинеска графика", *Зрењанин* 2942, год. LVII, 19. децембар 2008, 17; „Инфо култ. Слике Роберта Хамерштила у Музеју", *Зрењанин* 2916, год. LVII, 20. јун 2008, 19; Бранка Јајић, „Дан немачке културе и језика у Зрењанину. Корак ка удруженој Европи", *Зрењанин* 2919, год. LVII, 11. јул 2008, 19.

[950] „Инфо култ. Концерт у Музеју", *Зрењанин* 2901, год. LVI, 7. март 2008, 21; Б. Ј., „Ј'хаз клезмори – нови концерт", *Зрењанин* 2904, год. LVI, 28. март 2008, 20; А. Б., „Концерт академског камерног оркестра у Народном музеју. Од Баха до Панонији без међа", *Зрењанин* 2940, год. LVI, 5. децембар 2008, 18; Б. Јајић, „Концерт Игора Зобина у Салону Народног музеја. Класици на хармоници", *Зрењанин* 2920, год. LVI, 11. јул 2008, 18.

[951] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2008. годину", бр. 01–78/2009, 4.

[952] Исто, 1; Б. Јајић, „Стална поставка Народног музеја отворена за посетиоце. Из мрака депоа на светло дана", *Зрењанин* 2917, год. LVII, 27. јун 2008, 26.

[953] Аутор диораме био је Мирко Шебул из Техничке службе Музеја. Б. Јајић, „Стална поставка Народног музеја отворена за посетиоце. Из мрака депоа на светло дана", *Зрењанин* 2917, год. LVII, 27. јун 2008, 26.

историје „покрио" раздобље од прве половине 14. до друге половине 19. века. Тиме је настављено постепено отварање сталне музејске поставке за јавност које ће бити довршено скоро деценију касније.

С друге стране, отварање Собе историје спорта, временски подударно са почетком Олимпијских игара у Пекингу, здружило је Музеј са Спортским савезом општине Зрењанин и Завичајним одељењем Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин" на реализацији већ дуго присутне идеје о оснивању музеја посвећеног зрењанинском спорту, која је у неку руку већ била најављена великом изложбом одржаном две године раније. Тако је 1. августа 2008, у присуству бројних посетилаца, спортиста, спортских радника, тренера и др., председник Олимпијског комитета Србије и секретар Спортског савеза општине Зрењанин Војислав Табачки отворио *сталну поставку која прати најзначајније резултате зрењанинских спортиста – олимпијска, светска и европска одличја, као и историјат настанка и развоја спорта у нашем граду.*[954]

„Златна" 2009. је за Музеј била година егзотичних култура, у којој су се посетиоцима представиле културе Француске[955], Африке[956], Кине[957] и Јапана[958], а такође су били организовани и *Дани Боке Которске* са бројним пратећим садржајима.[959] У вези са овим дешавањима, годишњи извештај о раду Музеја констатовао је да су она била *разлог посете амбасадора ових земаља нашем граду* те да је *поред културне сарадње и упознавања са културом ових земаља Народни музеј омогућио на овај начин да се оствари контакт са челницима нашег града.*[960] Другим речима, Музеј је преузео активну улогу амбасадора своје средине настојећи (прилично успешно) да привуче „свет" у Зрењанин, што је ишло руку под руку са ондашњом политиком на локалу. Међународна сарадња је нашла свој непосредни израз и кроз гостовања двеју репрезентативних ауторских изложби у иностранству. Најпре је крајем јула изложба *Тај дивни колорит грађанства. Ликовни живот у Великом Бечкереку у 19. и почетком 20. века* имала своју премијеру у Галерији Иштвана Нађа у Баји (Мађарска)[961], пре него што се представила зрењанинској публици месец дана касније.[962] С друге стране, након што је још претходне године уговорена културна размена између Зрењанина и Требиња[963], пут Музеја Херцеговине кренула је изложба *Банатско сликарство од 18. до 20. века.*[964] Осим тога, забележена су још и три гостовања из

[954] Б. Јајић, „Отворена Соба историје спорта у Народном музеју. Дух олимпизма са обала Бегеја", *Зрењанин* 2923, год. LVIII, 8. август 2008, 19.

[955] Б. Јајић, „Дани француске културе: слике Фани Бурла у салону Музеја. Галски дух портрета", *Зрењанин* 2947, год. LVIII, 23. јануар 2009, 19; Б. Јајић, „Дани француске културе у Народном музеју. Галска гастрономија", *Зрењанин* 2949, год. LVIII, 6. фебруар 2009, 20.

[956] Б. Јајић, „Богат програм зрењанинских установа у *Ноћи музеја.* Уметничко бдење уз изложбе и концерте", *Зрењанин* 2963, год. LVIII, 15. мај 2009, 19; Б. Јајић, „Изложба *Примарна уметност – слике на стенама, слике на телу* у Салону Народног музеја. Древни боди-арт Африке", *Зрењанин* 2963, год. LVIII, 15. мај 2009, 20.

[957] Б. Јајић, „Изложба *Савремена кинеска графика* у Народном музеју. Наслеђе у новом руху", *Зрењанин* 2946, год. LVIII, 16. јануар 2009, 18; „Инфо култ. Изложба у Музеју: ношње и накит Кине", *Зрењанин* 2955, год. LVIII, 27. март 2009, 20; „Инфо култ. Музеј: филмови уз *Дане кинеске културе*", *Зрењанин* 2956, год. LVIII, 3. април 2009, 19.

[958] А. Б., „Изложбом у Народном музеју данас почињу *Дани јапанске културе.* Од графика до оригамија", *Зрењанин* 2988, год. LVIII, 6. новембар 2009, 18; Б. Јајић, „Година Јапана у Србији – *Дани јапанске културе у Зрењанину.* Тајна плутајућег света", *Зрењанин* 2989, год. LVIII, 13. новембар 2009, 18.

[959] А. Б., „Уочи изложбе Марија Маскарелија у Народном музеју. Бокељска сновиђења", *Зрењанин* 2951, год. LVIII, 20. фебруар 2009, 18; „Инфо култ. *Дани Боке* у Музеју", *Зрењанин* 2951, год. LVIII, 20. фебруар 2009, 19; „Инфо култ. Гост Никола Маловић", *Зрењанин* 2951, год. LVIII, 20. фебруар 2009, 19; „Инфо култ. Гост Никола Маловић", *Зрењанин* 2952, год. LVII, 27. фебруар 2009, 19; „Инфо култ. Уз изложбу Марија Маскарелија", *Зрењанин* 2953, год. LVIII, 6. март 2009, 20; А. Б., „Роман Николе Маловића представљен у Народном музеју. Итака лутајућег Бокеља", *Зрењанин* 2953, год. LVIII, 6. март 2009, 18; Бранка Јајић, „Бокешки сан Марија Маскарелија. Изложба у Народном музеју Зрењанин. Медитеран – свим чулима", *Зрењанин* 2954, год. LVIII, 13. март 2009, 18.

[960] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2009. годину", бр. 01–141/2010, 1.

[961] Занимљиво је да је приликом гостовања у Мађарској ова изложба погрешно рекламирана као *прва коју је зрењанински музеј организовао у иностранству* (Б. Јајић, „Изложба Народног музеја у Галерији Градског музеја у Баји. Од бидермајера до импресиониста", *Зрењанин* 2973, год. LVIII, 24. јул 2009, 19).

[962] Б. Јајић, „Изложба *Тај дивни колорит грађанства* у Народном музеју. Богат ликовни живот", *Зрењанин* 2979, год. LVIII, 4. септембар 2009, 18.

[963] А. Б., „Божидар Воргић после сусрета са културним посленицима Требиња. Следи размена изложби", *Зрењанин* 2936, год. LVIII, 7. новембар 2008, 18.

[964] „Изложба у Музеју Херцеговине. Организован превоз и боравак", *Зрењанин* 2986, год. LVIII, 23. октобар 2009, 19; Д. Милићев, „Банаћани на Дучићевим вечерима поезије у Требињу. Јакшић под Леутаром", *Зрењанин* 2988, год. LVIII, 6. новембар 2009, 18.

Румуније – наступ музичке групе *Контрасте*[965] из Темишвара, изложба о средњовековним тврђавама у Банату (приређена у сарадњи са Музејом горског Баната у Решицама)[966] и изложба ликовних, графичких и керамичких радова уметника из седам румунских градова, коју је организовао Завода за културу војвођанских Румуна.[967] Успешну годину заокружили су одржавање годишње скупштине Друштва археолога Србије у просторијама Музеја праћено пригодном изложбом о Сарматима[968], ликовне изложбе завичајних уметника Мартина Јоната[969], Милана Граховца[970] и Саве Стојкова[971], гостујућа изложба *Арс фуманди* (претходно проглашена за најбољу у 2007. години)[972], као и неколико запажених промоција књига.[973]

У то време је међутим већ дошло до одређеног презасићења публике, навикнуте на квалитетне садржаје Музеја, али и до осећања последица тада актуелне светске економске кризе. Сумирајући учињено у 2009. години, директор Божидар Воргић је морао констатовати пад броја посетилаца (иако је њихов број и даље био прилично висок), што је приписао *смањеним материјалним улагањима неопходним за реализацију квалитетних изложбених садржаја*[974]. Тренд опадања броја посетилаца биће настављен у наредном периоду иако је Музеј наставио да нуди квалитетне садржаје и програме и добија значајна средства за реализацију својих пројеката на републичким и покрајинским конкурсима. Тако му је на конкурсима Министарства културе и информисања 2010. године одобрено 9[975], 2011–10[976], а 2012–13 пројеката[977]. Ипак, општа атмосфера и друштвена клима говорили су у прилог томе да се *златно доба* полако примицало свом крају и да је у периоду 2010/2011. достигло свој зенит.

Један од најзначајнијих момената из овог „зенита" везује се за Етнолошко одељење Музеја, а у питању је била аквизиција (откуп) збирке пољопривредних машина и алатки Душка Малбашког о чему је, у присуству челних људи града, децембра 2010. између представника Музеја и Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство потписан уговор у вредности од 10 милиона динара.[978] Колекција „Малбашки" обухватала је око 500 експоната међу којима је најзначајнији била парна машина марке *Клејтон & Шатлсворт* из 1860. године (још увек у функцији), уз млинове, крупаче и друге пољопривредне справе и предмете из 19. века.[979] Идеја која се налазила у основи ове

[965] Б. Јајић, „Концерт *Табу* музичке групе *Контрасте* из Темишвара. Успомене с јужних мора", *Зрењанин* 2962, год. LVIII, 8. мај 2009, 19.

[966] „Инфо култ. Тврђаве Баната. Изложба у Музеју", *Зрењанин* 2979, год. LVIII, 4. септембар 2009, 18; Б. Јајић, „Изложба *Средњовековне тврђаве у Банату* отворена у Народном музеју. Древни бедеми Паноније", *Зрењанин* 2980, год. LVIII, 11. септембар 2009, 20.

[967] „Изложба у Музеју: белешке из Жомбоља", *Зрењанин* 2991, год. LVIII, 27. новембар 2009, 18.

[968] „Инфо култ. Музеј: скупштина Археолошког друштва", *Зрењанин* 2965, год. LVIII, 29. мај 2009, 18; „Инфо култ. Музеј: скуп археолога и изложба о Сарматима", *Зрењанин* 2966, год. LVIII, 5. јун 2009, 18; Бранка Јајић, „Скуп археолога и изложба у Народном музеју. Наши преци Сармати", *Зрењанин* 2969, год. LVIII, 26. јун 2009, 18.

[969] „Инфо култ. Музеј: изложба Мартина Јоната", *Зрењанин* 2968, год. LVIII, 19. јун 2009, 20; Б. Јајић, „Слике Мартина Јоната у Салону Народног музеја. Палета генија наиве", *Зрењанин* 2969, год. LVIII, 26. јун 2009, 19.

[970] „Инфо култ. Музеј: изложба Милана Граховца", *Зрењанин* 2974, год. LVIII, 31. јул 2009, 19; С. Седмак, „Отворена изложба Милана Граховца у Народном музеју. Ретроспектива дводеценијског стваралаштва", *Зрењанин* 2975, год. LVII, 7. август 2009, 19; „Инфо култ. Разговор са Граховцем", *Зрењанин* 2977, год. LVIII, 21. август 2009, 18.

[971] Б. Јајић, „Слике Саве Стојкова у Народном музеју. Лирски живописац равнице", *Зрењанин* 2993, год. LVIII, 11. децембар 2009, 19.

[972] „Инфо култ. Изложба *Арс фуманди*", *Зрењанин* 2953, год. LVIII, 6. март 2009, 19; Б. Јајић, „Изложба *Арс фуманди* у Народном музеју. Табакере и луле кроз векове", *Зрењанин* 2954, год. LVIII, 20. март 2009, 18.

[973] Б. Јајић, „Др Саша Брајовић гост Народног музеја. У Богородичином врту", *Зрењанин* 2955, год. LVIII, 27. март 2009, 19; „О књизи Смиље Аврамов у понедељак у сали Музеја. Геноцид у Југославији", *Зрењанин* 2956, год. LVIII, 3. април 2009, 20; А. Б., „Пет академика на представљању књиге др Смиље Аврамов. Заборав – залог новог зла", *Зрењанин* 2957, год. LVIII, 10. април 2009, 6; Б. Јајић, „Представљена књига *Споменици и спомен-бисте у граду Зрењанину. Сведочанства прошлости*", *Зрењанин* 2959, год. LVIII, 17. април 2009, 18.

[974] Б. Јајић, „Директор Народног музеја Божидар Воргић: подсећања на кризну 2009. Културне везе са светом", *Зрењанин* 3001, год. LIX, 5. фебруар 2010, 18.

[975] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2010. годину", бр. 01–160/2011; Б. Јајић, „Министар Предраг Марковић. Музеју чак девет пројеката", *Зрењанин* 3063, год. LIX, 15. април 2011, 18; Народни музеј у 2010. години – културом против кризе", zrenjanin.rs, 13. јануар 2011. Приступљено: 2.6.2022.

[976] „Народном музеју Зрењанин 1.890.000 динара за тринаест пројеката", zrenjanin.rs, 19.03.2012. Приступљено: 02.06.2022.

[977] „Тринаест пројеката Народног музеја", zrenjanin.rs, 5.4.2012. Приступљено: 2.6.2022.

[978] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2010. годину", бр. 01–160/2011. Б. Јајић, „Стална пољопривредна поставка ускоро у Народном музеју Зрењанину. Британска „парњача" од век и по", *Зрењанин* 3045, год. LIX, 10. децембар 2010, 18.

набавке било је смештање колекције – као окоснице будућег пољопривредног музеја – у простор музејског амфитеатра чија је реконструкција такође иницирана у овом периоду. Тако је Етнолошко одељење осетно увећало своју збирку, не занемарујући притом изложбену делатност, нарочито ону са завичајном тематиком; о томе сведоче две изложбе (једна гостујућа и једна ауторска), с краја 2010. и у пролеће 2011. године. Прва се бавила градитељским наслеђем Немаца на подручју Средњобанатског округа, а приредио ју је Бранислав Милић испред Завода за заштиту споменика културе Зрењанин; друга је била ауторска изложба музејске саветнице Рајке Грубић и била је посвећена банатским ћилимима.[980]

Осим тога, 2010. година протекла је у знаку звучних (гостујућих) ликовних изложби (*Од Паје Јовановића до Марине Абрамовић*[981] и *Виктор Вазарели, мајстор оп-арта*[982]), на којима је, руку на срце, и почивала програмска политика Музеја у то време. То међутим, никако не значи да су током ових година остала одељења била занемарена: примера ради, Археолошко је, уз запажене гостујуће[983] и ауторске изложбе[984], након десет година успело да објави и промовише зборник радова са међународног научног скупа одржаног још 1996[985], организовало већ поменуту годишњу скупштину Археолошког друштва Србије[986], набавило рачунарску и опрему за археолошка ископавања[987] која су вршена на неколико локалитета на подручју средњег Баната[988], успевши притом да у великој мери приближи своје садржаје јавности, нарочито кроз манифестацију *Ноћ музеја*. У исто време је забележен и низ квалитетних природњачких изложби[989], од којих је *Скелети уживо*[990] била најпосећенија у 2008. години.[991] Овај низ је био крунисан драгоценом аквизицијом у виду дела збирке Владимира Омчикуса, радника шумског газдинства „Потисје", који је педесетих година током свог рада на теренима Перлеза и Царске баре сакупио и препарирао знатан број птица и сисара.[992] Његов унук Срђан Кукић је 12.

[979] Б. Јајић, „Стална пољопривредна поставка ускоро у Народном музеју Зрењанину. Британска „парњача" од век и по", *Зрењанин* 3045, год. LIX, 10. децембар 2010, 18. За више детаља види: Бранка Бабић, „Пољопривредни музеј у Зрењанину. Од идеје до реализације", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад 2016, 213–228.

[980] „Инфо култ. Ћилими из збирке зрењанинског музеја", *Зрењанин* 3057, год. LX, 4. март 2011, 18; Б. Јајић, „Изложба ћилима у салону Народног музеја Зрењанин. Раскошне композиције и ткање", *Зрењанин* 3060, год. LX, 25. март 2011, 18.

[981] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2010. годину", бр. 01–160/2011; „Инфо култ. Народни музеј: од Паје Јовановића до Марине Абрамовић", *Зрењанин* 3029, год. LIX, 20. август 2010, 18.

[982] Б. Јајић, „Слике Виктора Вазарелија у салону Народног музеја. Маг оптичке уметности", *Зрењанин* 3012, год. LIX, 23. април 2010, 19.

[983] „Култ инфо. Новац у Кини: изложба у Народном музеју", *Зрењанин* 2809, год. LV, 2. јун 2006, 18; А. Б., „Четири миленијума новца у Кини – изложба у Народном музеју Зрењанин. Драгуљи нумизматике", *Зрењанин* 2811, год. LV, 16. јун 2006, 18; Б. Јајић, „Изложба *Витковачко поље у праисторији* у Народном музеју. Тајна неолитских фигурина", *Зрењанин* 3009, год. LIX, 2. април 2010, 21.

[984] „Култ инфо. Археолошка изложба", *Зрењанин* 2837, год. LV, 15. децембар 2006, 19; Б. Јајић, „Археолошка изложба *Матејски брод* у Салону Народног музеја. Драгоцено налазиште", *Зрењанин* 2839, год. LV, 29. децембар 2006, 19.

[985] Бранка Јајић, „Промоција књиге *Од старчевачке у винчанску културу* у Народном музеју. Темељи Европе", *Зрењанин* 2814, год. LV, 7. јул 2006, 20.

[986] „Инфо култ. Музеј: скупштина Археолошког друштва „, *Зрењанин* 2965, год. LVIII, 29. мај 2009, 18; „Инфо култ. Музеј: скуп археолога и изложба о Сарматима", *Зрењанин* 2966, год. LVII, 5. јун 2009, 18; Б. Јајић, „Скуп археолога и изложба у Народном музеју. Наши преци Сармати", *Зрењанин* 2969, год. LVIII, 26. јун 2009, 18.

[987] А. Б., „Нова опрема за археолошко одељење Народног музеја. Нивелман за ископавања, компјутери за архиву", *Зрењанин* 2942, год. LVII, 19. децембар 2008, 18.

[988] А. Бјелогрлић, „Вредни археолошки налази откривени на локалитету Подумка на тромеђи Орловата, Ботоша и Томашевца. Тајна раног бронзаног доба", *Зрењанин* 2771, год. LIV, 26. август 2005, 18; Б. Јајић, „Нова открића на локалитету Подумка код Орловата. Култно место из Бронзаног доба", *Зрењанин* 2773, год. LIV, 9. септембар 2005, 19; Б. Јајић, „Народни музеј у Зрењанину најбољи у Србији. Неговати и унапређивати достигнуто", *Зрењанин* 2861, год. LVI, 1. јун 2007, 19; Б. Јајић, „Археолошка ископавања у 2009. години. Сонде у Подумки", *Зрењанин* 2997, год. LIX, 5. јануар 2010, 19.

[989] Б. Јајић, „Изложба *Сова и сова* у Малом салону Народног музеја. Мудри чувар равнотеже", *Зрењанин* 2858, год. LVI, 11. мај 2007, 19; „Инфо култ. *Лептири* у музејском холу", *Зрењанин* 2880, год. LVI, 12. октобар 2007, 20; „Инфо култ. Орхидеје света – изложба у Музеју", *Зрењанин* 2937, год. LVII, 14. новембар 2008, 19; „Музеј: фотографије лептира", *Зрењанин* 2998, год. LIX, 15. јануар 2010, 19; Б. Јајић, „*Лептири* – међународна изложба фотографија у Народном музеју. Шарена ризница природе", *Зрењанин* 2999, год. LIX, 22. јануар 2010, 19; „Инфо култ. Музеј: природњачка изложба", *Зрењанин* 3006, год. LIX, 12. март 2010, 19; „Инфо култ. Музеј – природњачка изложба", *Зрењанин* 3006, год. LIX, 12. март 2010, 19; Б. Ј., „Птице грабљивице", *Зрењанин* 3007, год. LIX, 19. март 2010, 28.

[990] Б. Јајић, „Изложба *Скелети уживо* у салону Народног музеја. Кад костури проходају", *Зрењанин* 2940, год. LVII, 5. децембар 2008, 19.

[991] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2008. годину", бр. 01–78/2009, 2.

[992] Б. Ј., „У Народном музеју Зрењанин. Изложба поклон-збирке", *Зрењанин* 3142, год. LXI, 19. октобар 2012, 18.

октобра 2012. потписао уговор о поклону са Народним музејом Зрењанин, којим је Природњачком одељењу, поред збирке трајних препарата птица и сисара, уступио и плакете, медаље, књиге, фотографије и новинске исечке о свом деди.[993] Запримљени предмети одмах су интегрисани у природњачки део сталне поставке на другом спрату Музеја.[994]

Најзад, у јесен 2012. Музеј се јавља као један од организатора и домаћин једнодневног семинара Националног комитета ИКОМ-а Србије, на тему: *Управљање музејским збиркама: набавка предмета.* Семинар је одржан 19. октобра у присуству више од 80 музеалаца из свих делова Србије – Аранђеловца, Београда, Бора, Вршца, Кикинде, Новог Сада, Пирота, Пожаревца, Пријепоља, Чачка и Шапца – који су имали прилику да размене искуства из праксе у светлу законске регулативе, прилика на тржишту, потреба музејских установа и новчаних могућности.[995]

Напослетку, важно је напоменути да се у првој деценији 21. века музејски колектив готово удвостручио у односу на претходни период. Разлог томе је у мањој мери било партијско запошљавање (мада је Музеј био сумњичен за овакву праксу[996]), а у већој формирање нових музејских одељења и служби и проширење простора који је требало одржавати. Након великог невремена, када је кадровски потенцијал 2004. бројао 30 лица – извршилаца[997], осетила се истинска потреба за повећањем броја запослених, услед великих промена које су уследиле. Повећан обим посла са публиком изискивао је кадровско појачање Педагошке, тј. Педагошко-информативне и Чуварске службе, док је отварање новог салона тј. проширење изложбеног простора захтевало и његово одржавање и функционалност кроз запошљавање нових кадрова у Техничкој служби (мајстора и спремачица). Настојање да се рад модернизује и саобрази са савременим трендовима (пре свега на пољу коришћења информационих технологија у свакодневној музејској пракси) утицало је на заснивање радног односа стручњака у раду са рачунарима и рачунарском опремом. А свеукупан пораст броја запослених на концу је довео и до потребе за новим кадровима који би се старали о неометаном вођењу и завршавању административних и рачуноводствених послова Музеја. Осим тога, флуктуација музејског особља је додатно била интензивирана ангажовањем волонтера и студената (углавном преко Омладинске задруге), лица на цивилном служењу војног рока (која би била распоређивана у Педагошку или Техничку службу), односно корисника програма Националне службе за запошљавање *Стручна пракса* и/или *Прва шанса* који су тежили усавршавању под окриљем кустоса Музеја и правили прве кораке у својим музејским или академским каријерама. Овакво повећање броја запослених довело је и до подмлађивања колектива, чиме су створени добри и повољни услови за смену генерација која је започела крајем прве, а углавном била завршена средином и крајем друге деценије 21. века. Већ 2006. године, када се Музеј нашао на свом врхунцу, имао је 42 запослених[998], са тенденцијом раста и у наредним годинама уз мање или веће варијације. До 2021. и почетка рада на монографији Народног музеја Зрењанин, број запослених није прешао 50.

---

[993] Исто.
[994] Исто.
[995] „Инфо култ. Семинар ICOM у Музеју", *Зрењанин* 3142, год. LXI, 19. октобар 2012, 18; Б. Јајић, „Семинар ICOM у Народном музеју Зрењанин. Искуства у праксу", *Зрењанин* 3145, год. LXI, 9. новембар 2012, 18.
[996] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ургенција", недатирано (2002. година).
[997] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2004. годину", бр. 01–37/2005, 4.
[998] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину", бр. 01–64/2007, 8.

Изложба Уроша Предића у новом изложбеном салону након реконструкције 2005. г.

Детаљ са отварања изложбе слика Владимира Величковића, 2006. г.

МДС

МУЗЕЈСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ

ДОДЕЉУЈЕ

ПОВЕЉУ

НАГРАДЕ

МИХАИЛО ВАЛТРОВИЋ

Народном музеју Зрењанин

за изузетне резултате у стручном раду 2006.године

Међународни дан музеја
Београд, 18. маја 2007.

ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ
ЗА ДОДЕЛУ НАГРАДА И ПРИЗНАЊА

Мирослав Тимотијевић

ПРЕДСЕДНИК
МУЗЕЈСКОГ ДРУШТВА СРБИЈЕ

Ема Радуловић

Награда „Михаило Валтровић”
Музејског друштва Србије за најбољи музеј у 2006. г.

Народни музеј Зрењанин у последњој деценији (2011–2021)

Ако је период од 2005. до 2011. био златно доба у историји зрењанинског музеја, онда се период од 2011. године до данас без проблема може окарактерисати као његово „модерно доба", као епоха у којој је забележена динамична и континуирана модернизација музејског рада, уз видно унапређење и оплемењавање музејског амбијента и џиновски искорак у приближавању музејских садржаја широј публици којој су дотле били слабо или готово никако доступни. Настављајући праксу успостављену у претходном периоду, Музеј је током друге деценије 21. века наликовао на градилиште у ком су довршени етапно формирање сталне поставке и уређење музејског ентеријера, укључујући и дворишни амфитеатар.

На самом почетку овог раздобља дошло је до смене на челу Музеја, када је на место Божидара Воргића 2012. године дошао Видак Вуковић. Ова промена међутим није значила дисконтинуитет са дотадашњом политиком и програмским активностима, па су тако велики пројекти на уређењу сталне поставке и музејског ентеријера настављени и довршени у наредном периоду. Најпре су 2013. године средствима Министарства културе Републике Србије и Покрајинског секретаријата за културу реконструисане две просторије сталне поставке са делима из Збирке ликовне уметности Уметничког одељења којима је обухваћен период 18. и 19. века.[999] У обе просторије су изложена укупно 62 експоната од којих је део био у депоу и до тог тренутка није био никад или је врло ретко представљан јавности. Урађена је нова атрибуција и систематизација дела, сви предмети су прошли третман Рестаураторско-конзерваторске службе Музеја, а за ново визуелно решење ентеријера и надзор над радовима ангажован је дипл. инжењер архитектуре у својству консултанта; уклоњено је природно светло и уведене су двојезичне легенде великог и малог формата уз сваки експонат.[1000]

Уређење сталне поставке настављено је и у следећој, 2014. години, када су реновирани ликовна збирка 20. века, мали салон и ходнички део у приземљу зграде.[1001] Такође, реконструисана је и спомен-соба са легатом Тодора Манојловића, која је отворена за јавност на Дан државности – дан након годишњице његовог рођења.[1002]

У 2014. години, Музеј је од Министарства културе и информисања Републике Србије добио средства за реконструкцију свог изложбеног простора (тзв. малог салона) у висини од 3.462.368 динара[1003], захваљујући којима је у наредном периоду извршио његову адаптацију и отворио га за јавност 20. фебруара 2015. године репрезентативном изложбом радова Паје Јовановића.[1004] Поред Министарства културе и информисања, реконструкцију Малог салона подржао је и Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање.[1005] Исте године су започети радови на реконструкцији и опремању сталне поставке – реконструисани су легати, извршени су конзервација и рестаурација легата Уроша Предића и добијена средства за опремање природњачког дела сталне поставке.[1006]

Почетком априла 2016, свечаним отварањем три нове реконструисане просторије са легатима Уроша Предића, Тивадара Вањека, Паулине Сударски, Фридерике Бенде, Злате Марков Барањи и Љубице Тапавички окончан је трогодишњи процес (2013–2016) преуређења легата Збирке ликовне

[999] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2013. годину", бр. 01–320/2014, 4.

[1000] Бранка Јајић, „У Народном музеју Зрењанин након рестаурације и адаптације. Ликовна збирка као нова", *Зрењанин* 3195, год. LXII, 1. новембар 2013, 18; „Otvorena rekonstruisana stalna postavka likovne zbirke Narodnog muzeja", zrenjanin.rs, 21. октобар 2013. Приступљено: 1. јуна 2022.

[1001] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2014. годину", бр. 01–254/2015, 10.

[1002] „Инфо култ. Спомен соба", *Зрењанин* 3210, год. LXIII, 14. фебруар 2014, 18; Б. Јајић, „У Народном музеју отворена реконструисана спомен-соба Тодора Манојловића. Савремена аутентичност", *Зрењанин* 3211, год. LXIII, 21. фебруар 2014, 18.

[1003] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2014. годину", бр. 01–254/2015, 2.

[1004] Б. Јајић, „Изложба у реновираном Малом салону Народног музеја. Паја Јовановић – слике Балкана", *Зрењанин* 3263, год. LXIV, 20. фебруар 2015, 19.

[1005] „Izložba *Paja Jovanović – slike Balkana* u Narodnom muzeju", ilovezrenjanin.com, 13.02.2015. Приступљено: 01.06.2022.

[1006] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2015. годину", бр. 01–430/2016, 1–2.

уметности.[1007] Свега недељу дана касније, овим легатима се придружио и легат породице Варади, који је у Музеј стигао фебруара претходне године, када је потписан уговор о запримању заоставштине угледне адвокатске канцеларије Варади, која је 2014. престала са радом након традиције дуже од једног века.[1008] Тако су у Музеј стигли документи, дипломе, фотографије, уметничке слике, књиге, новински чланци, печати и намештај, који су углавном припадали др Имреу Варадију (1867–1959), оснивачу канцеларије, а које су научно обрадили кустоси Историјског (Збирка новије историје) и Уметничког одељења (Збирка примењене уметности). Заоставштина Варадијевих је смештена у соби која представља реплику радног кабинета (салона) и која је свечано отворена 8. априла 2016. године у присуству дародавца др Тибора Варадија, градоначелника Чедомира Јањића и високих градских званичника.[1009]

Отварањем реконструисаних просторија у којима су се налазили легати Збирке ликовне уметности и легат породице Варади почетком априла 2016, вишедеценијски проблем сталне поставке који се још од усељења у овај простор 1966. године „провлачио" и био стално присутан на дневном реду тиме је коначно стављен *ад акта.*

Уз завршетак радова на уређењу сталне поставке и отварање новог легата, рад Музеја у 2016. години је био обележен већ поменутом популаризацијом троструког јубилеја ове установе – 115 година од оснивања, 105 година од отварања за јавност и 50 година од пресељења у некадашњу Финансијску палату[1010], као и сменом на руководећем положају: у јулу је на место директора Музеја именована Јелена Гвозденац Мартинов, сликар и виши рестауратор Народног музеја Зрењанин. Њен мандат ће у наредним годинама обележити низ покренутих и реализованих пројеката на даљем уређењу музејског ентеријера и унапређењу музејске инфраструктуре, иновације на пољу педагошког рада и дигитализације те појачано приближавање Музеја не само локалној заједници, већ и знатно широј јавности. Значајна пажња у овом периоду посвећена је и међународној сарадњи, као и конзервацији и рестаурацији предмета из различитих музејских збирки.[1011]

Један од првих значајних инфраструктурних, односно грађевинских подухвата започет је након што је у 2017. Министарство културе и информисања Републике Србије одобрило средства у висини од 6,5 милиона динара за реконструкцију већ дуго запуштеног музејског амфитеатра-атријума.[1012] Овај пројекат под називом *Градови у фокусу* је најављен, тј. промовисан две године раније, приликом посете ресорног министра Ивана Тасовца, а њиме је локалним самоуправама било омогућено да конкуришу за значајна средства у сарадњи са својим установама културе.[1013] Његов наследник Владан Вукосављевић је две године касније такође посетио Зрењанин и, обишавши Музеј, Завод за заштиту споменика културе и Народно позориште „Тоша Јовановић", охрабрио њихове представнике да учествују у овом пројекту и пријаве се за средства са одговарајућим пројектима.[1014]

[1007] Бранка Јајић, „У Народном музеју Зрењанин након реконструкције. Мудрим улагањем до новог сјаја легата Ликовне збирке", *Зрењанин* 3322, год. LXV, 8. април 2016, 16.

[1008] Бранка Јајић, „Легат породице Варади ускоро у зрењанинском музеју. Уговор отвара врата спомен собе", *Зрењанин* 3263, год. LXIV, 20. фебруар 2015, 19.

[1009] Б. Јајић, „Легат породице Варади у сталној поставци Народног музеја. Заоставштина три генерације адвоката", *Зрењанин* 3323, год. LXV 15. април 2016, 8,

[1010] Бранка Јајић, „Директор Народног музеја Видак Вуковић, поводом троструког јубилеја установе. Озбиљан рад и место на туристичкој мапи Србије", *Зрењанин* 3332, год. LXV, 17. јун 2016, 2.

[1011] У значајније рестаураторско-конзерваторске подухвате из овог периода убрајају се рестаурација дрвеног лустера – полијелеја из 1830. године (2020), конзервација предмета из пољопривредне збирке *Душка Малбашког* (2020), као и рестаурација дрвених паркетних плоча постсецесије из музејског фонда (2021).

[1012] „Uskoro završetak rekonstrukcije atrijuma Narodnog muzeja", ilovezrenjanin.com, 22.01.2018. Приступљено: 01.06.2022.

[1013] Б. Јајић, „Министар културе и информисања Иван Тасовац у посети нашем граду. Зрењанин у фокусу", *Зрењанин* 3264, год. LXIV, 27. фебруар 2015, 2.

[1014] С. Кокавски, „Министар културе и информисања посетио зрењанинске установе културе. Наставак унапређења културне традиције", *Зрењанин* 3370, год. LXVI, 10. март 2017, 16.

Радови на реконструкцији амфитеатра су започели крајем 2017, пренети су у 2018. и били готови тачно на време за манифестацију *Ноћ музеја,* када је обновљени простор отворен за јавност.[1015] Обнављањем, тј. реконструкцијом музејског амфитеатра добијен је велики простор ком је враћена ранија намена коју је имао од средине седамдесетих до средине осамдесетих година 20. века приликом одржавања манифестације *Зрењанинско лето.* Тиме је поново отворена могућност за реализацију различитих културно-уметничких програма током летњих месеци, на отвореном, па ће у наредном периоду овде бити одржавани концерти, промоције књига, па чак и позоришне представе Народног позоришта „Тоша Јовановић". Исте године је у простору посебно адаптираном у ту сврху отворена и сувенирница Народног музеја Зрењанин, у чијој се понуди нашао широк асортиман производа са мотивима предмета из музејских збирки.[1016]

Други велики и значајан моменат који се односио на музејску инфраструктуру био је откуп куће др Славка Жупанског (1880–1959), угледног великобечкеречког адвоката, народног трибуна, оснивача и председника Српског народног одбора на подручју данашње Војводине у јесен 1918. године.[1017] Њу је крајем 2018. године откупио Град Зрењанин у оквиру вишегодишњег обележавања великих јубилеја стогодишњице Првог светског рата. Сазидана према пројектима чувеног архитекте Драгише Брашована (шурака др Жупанског), кућа је откупљена заједно са одређеним бројем уметнина и комадима покућства и књига, са идејом да се преуреди у музејски депанданс.[1018] У пролеће 2019, стручњаци Музеја су започели рад на одабиру и разврставању овог материјала по збиркама, анализи и инвентарисању предмета, док су на одређеном броју предмета извршени и конзерваторско-рестаураторски третмани[1019], да би крајем године у делимично адаптираном ентеријеру била одржана промоција каталога под називом *Спомен-кућа Славка Жупанског*[1020] и пројекција документарног филма *Драгиша Брашован: мајстор сценографије живота.*[1021] Претходно је Град Зрењанин посебном одлуком пренео на Музеј право коришћења над кућом др Славка Жупанског, додељујући му право да овај објекат држи, користи за обављање својих регистрованих делатности, као и да њиме управља (*тј. да га одржава, обнавља унапређује и да извршава законске и друге обавезе у вези са поменутом непокретношћу*).[1022] Пар месеци касније, измењена је и одлука о оснивању Музеја тако да садржи посебну одредбу која је гласила: *Музеј обавља своју делатност и у депандансу „Спомен-кућа Славка Жупанског", који се налази на адреси Светосавска бр. 4 у Зрењанину.*[1023]

У погледу изложбене делатности, Музеј је током протекле деценије (2011–2021) доследно пратио и спроводио образац наслеђен из претходног периода, који се огледао у приређивању две до три звучне гостујуће изложбе у току године, у комбинацији са исто толико квалитетних ауторских изложби.

[1015] М. Малбашки, „Овогодишњу Ноћ музеја посетило близу 3000 посетилаца. Отворен реновирани атријум", *Зрењанин* 3433, год. LXVII, 25. мај 2018, 16; Сања Врзић – Невена Дујин Грковић, „Народни музеј Зрењанин у 2018. години", *Гласник музеја Баната* 20, Панчево 2018, 245–246.

[1016] Сања Врзић – Невена Дујин Грковић, „Народни музеј Зрењанин у 2018. години", *Гласник музеја Баната* 20, Панчево 2018, 247.

[1017] М. Малбашки, „Кућа Славка Жупанског у власништву града. Ускоро постаје спомен-соба", *Зрењанин* 3462, год. LXVI, 14. децембар 2018, 5.

[1018] Исто.

[1019] Ивана Арађан – Душка Коларов, „Народни музеј Зрењанин у 2019. години", *Гласник музеја Баната* 21, Панчево 2019, 193–194.

[1020] По свом карактеру, ова публикација би се можда више могла означити као зборник радова са каталошким пописом предмета затечених у кући др Славка Жупанског. Аутори прилога су, поред стилских одлика куће, историјата породице Жупански, обрадили и књиге и предмете примењене уметности који су откупљени заједно са овим објектом (прим. аут.).

[1021] „Spomen kuća dr Slavka Županskog – adekvatno sačuvati mesto najznačajnijih istorijskih događaja", ilovezrenjanin.com, 06.12.2019. Приступљено: 01.06.2022.

[1022] „Одлука о преносу права коришћења на непокретности и покретним стварима у јавној својини града Зрењанина на Народни музеј Зрењанин", *Службени лист града Зрењанина* 29, Зрењанин, 20. децембар 2018, 584. У истом броју *Службеног листа* објављено је и решење којим је једна улица у граду понела име др Славка Жупанског („Решење о промени назива улице „Народног фронта" у „Др Славка Жупанског" у Зрењанину", *Службени лист града Зрењанина* 29, Зрењанин, 20. децембар 2018, 596), а неколико месеци касније установљена је и истоимена награда („Одлука о изменама и допунама одлуке о установљењу празника града, награда, јавних признања и звања почасног грађанина града Зрењанина", *Службени лист града Зрењанина* 7, Зрењанин, 27. март 2019, 61), која, парадоксално, никада није додељена и брзо је пала у заборав (прим. аут.).

[1023] „Одлука о допуни одлуке о оснивању Народног музеја у Зрењанину", *Службени лист града Зрењанина* 7, Зрењанин, 27. март 2019, 62.

Најзначајније и најпосећеније гостујуће изложбе у том периоду организоване су у сарадњи са Народним музејом у Београду[1024], Музејом историје Југославије[1025], Српском академијом наука и уметности[1026], Музејом Николе Тесле[1027], Архивом[1028] и Музејом Војводине[1029], Градским музејом Суботица[1030], Галеријом „Милан Коњовић" из Сомбора[1031], али и са удружењима попут Образовно-истраживачког друштва „Михајло Пупин"[1032], фондације „Момо Капор"[1033] и др.

С друге стране, ауторске изложбе Музеја су током протекле деценије успеле да нађу одјек код знатно шире публике и ван локалних оквира, при чему је приметно да су поред „завичајних" у свој фокус стављале и каткад неконвенционалне и неуобичајене, али ипак иновативне теме. У том смислу, ауторске изложбе Музеја које су обележиле претходну деценију биле су: *Ћилими из збирке Народног музеја Зрењанин* (2011)[1034], *Црна Бара – Пркос архелошко налазиште* (2013), *Народни вез - Традиција као инспирација* (2013), *Две пасије – једна изложба* (2013)[1035], *Европски пут кафе*[1036], *Средњи Банат у Великом рату*[1037] (2014), *Коло српских сестара – Поклоњена колекција* (2015), *Да ли сам свуда где су ми трагови? Стваралаштво Мирослава Антића*[1038] (2015), *Пази, снима се! Век биоскопске културе у Зрењанину*

[1024] „Инфо култ. Петар Лубарда у зрењанинском музеју", *Зрењанин* 3065, год. LX, 29. април 2011, 18; „Инфо култ. Дела Петра Лубарде", *Зрењанин* 3066, год. LX, 6. мај 2011, 18; Б. Јајић, „Изложба у Народном музеју Зрењанин. Петар Лубарда – хероика визије", *Зрењанин* 3067, год. LX, 13. мај 2011, 18; „Инфо култ. Изложба *Повеље и дипломе*", *Зрењанин* 3105, год. LXI, 3. фебруар 2012, 18; Б. Јајић, „Изложба *Повеље и дипломе од 17. до 20. века* у Народном музеју Зрењанин. О државама и владарима", *Зрењанин* 3108, год. LXI, 24. фебруар 2012, 17; „Изложба Јована Бијелића у Музеју", *Зрењанин* 3164, год. LXII, 29. март 2013, 18; Б. Јајић, „Изложба Јована Бијелића у Народном музеју Зрењанин. Небо над Авалом и Монмартром није исто", *Зрењанин* 3166, год. LXII, 12. април 2013, 18; Б. Јајић, „*Милунка Савић – хероина Великог рата* у Народном музеју Зрењанин. Јединствена, најодликованија, најзад у *Алеји великана*", *Зрењанин* 3199, год. LXII, 29. новембар 2013, 16; Б. Јајић, „Изложба у реновираном Малом салону Народног музеја. Паја Јовановић – слике Балкана", *Зрењанин* 3263, год. LXIV, 20. фебруар 2015, 19; Б. Јајић, „Изложба друштва српских уметника *Лада* у зрењанинском музеју. Дуга историја ликовних стваралаца", *Зрењанин* 3394, год. LVI, 25. август 2017, 16.

[1025] Б. Јајић, „Изложба *Царски дарови* у Народном музеју Зрењанин. Уметност за понос", *Зрењанин* 3201, год. LXV, 13. децембар 2013, 18.

[1026] Б. Ј., „Отварање изложбе у зрењанинском музеју. *Београдски атлас Јована Цвијића*", *Зрењанин* 3319, год. LXV, 18. март 2016, 16; Бранка Јајић, „Изложба *Београдски атлас Јована Цвијића.* Цвијић је и овде на правом месту", *Зрењанин* 3320, год. LXVI, 25. март 2016, 3; „Култ инфо. Изложба", *Зрењанин* 3365, год. LXVI, 3. фебруар 2017, 16; Бранка Јајић, „Изложба у салону Народног музеја Зрењанин. Педесет академика – педесет радова", *Зрењанин* 3366, год. LXVI, 10. фебруар 2017, 17; „Изложба Светомира Арсића Басаре", *Зрењанин* 3505, год. LXVIII, 11. октобар 2019, 11; Мирослава Малбашки, „Радови академика Светомира Арсића Басаре пред зрењанинском публиком. Инспирисан свакодневницом, културом и историјом", *Зрењанин* 3508, год. LXVIII, 1. новембар 2019, 11.

[1027] Б. Јајић, „Изложба у салону Народног музеја Зрењанин. Тесла из другог угла", *Зрењанин* 3116, год. LXI, 20. април 2012, 18; Б. Јајић, „Изложба *Тесла из другог угла* у салону Народног музеја Зрењанин. Геније који је осветлио свет", *Зрењанин* 3118, год. LXI, 3. мај 2012, 18.

[1028] „Култ инфо. Изложба", *Зрењанин* 3371, год. LXVI, 17. март 2017, 16; Бранка Јајић, „Отворена изложба у зрењанинском музеју. Војводство Србија и Тамишки Банат (1849–1861)", *Зрењанин* 3372, год. LXVI, 24. март 2017, 16.

[1029] „Инфо култ. *Господари глине и жита*", *Зрењанин* 3149, год. LXI, 7. децембар 2012, 18; Б. Јајић, „Изложба *Господари глине и жита* у зрењанинском музеју. Знакови сачувани за будућност", *Зрењанин* 3151, год. LXI, 21. децембар 2012, 18; Б. Јајић, „Изложба у зрењанинском музеју. Све је само реклама", *Зрењанин* 3209, год. LXIII, 7. фебруар 2014, 18; Б. Јајић, „Изложба у салону Народног музеја Зрењанин – хроника минулих времена. *Стара мета – ново одстојање*", *Зрењанин* 3298, год. LXIV, 23. октобар 2015, 17.

[1030] „Инфо култ. Изложба *Град бициклиста*", *Зрењанин* 3141, год. LXI, 12. октобар 2012, 18; Б. Јајић, „*Град бициклиста* у Народном музеју. Равницом на два точка", *Зрењанин* 3143, год. LXI, 26. октобар 2012, 18; Б. Ј., „У салону Музеја. Дела бечких барокних мајстора", *Зрењанин* 3349, год. LXV, 14. октобар 2016, 16; Б. Јајић, „Изложба у Народном музеју Зрењанин у сарадњи са Народним музејом Суботица – у поставци и дела у власништву зрењанинског музеја. Дела бечких барокних мајстора у Војводини", *Зрењанин* 3352, год. LXV 4. новембар 2016, 16; „Kiállitás a nagybecskereki múzeumban. Bécsi barokk mesteren Nagybecskereken", *Зрењанин* 3351, год. LXV, 28. октобар 2016, 17.

[1031] М. М., „Зрењанин део националне музејске иницијативе у мају. О Рајсу, Коњовићу и култури Баната", *Зрењанин* 3483, год. LXVII, 10. мај 2019, 11; М. Малбашки, „Одржана 13. *Ноћ музеја* у зрењанинским установама културе. Разноврсно, узбудљиво, креативно", *Зрењанин* 3485, год. LXVIII, 10. мај 2019, 11; „Култ инфо. Предавање о Милану Коњовићу", *Зрењанин* 3485, год. XLVIII, 24. мај 2019, 11; „Култ инфо. О Милану Коњовићу", *Зрењанин* LXVIII, 31. мај 2019, 11; „Култ инфо. Филмови о Милану Коњовићу", *Зрењанин* 3487, год. LXVIII, 7. јун 2019, 11.

[1032] Б. Ј., „Изложба у Народном музеју Зрењанин. *Михајло Идворски Пупин – Стваралачка координација*", *Зрењанин* 3243, год. LXIII, 3. октобар 2014, 18; Б. Јајић, „Изложба *Михајло Идворски Пупин – стваралачка координација* у Народном музеју Зрењанин. Све ближе Пупину – човек кога не смемо да заборавимо", *Зрењанин* 3244, год. LXIII, 10. октобар 2014, 18.

[1033] Б. Јајић, „Изложба у салону зрењанинског музеја. *Момо Капор – ретроспектива*", *Зрењанин* 3185, год. LXII, 23. август 2013, 18; Б. Јајић, „Изложба у Народном музеју Зрењанин. Момо Капор поново са нама", *Зрењанин* 3186, год. LXII, 30. август 2013, 18.

[1034] „Инфо култ. Ћилими из збирке зрењанинског музеја", *Зрењанин* 3057, год. LX, 4. март 2011, 18; Б. Јајић, „Изложба ћилима у салону Народног музеја Зрењанин. Раскошне композиције и ткање", *Зрењанин* 3060, год. LX, 25. март 2011, 18.

[1035] „Инфо култ. Изложба у Музеју", *Зрењанин* 3157, год. LXII, 8. фебруар 2013, 18; Б. Јајић, „У зрењанинском Народном музеју. Две пасије – једна изложба", *Зрењанин* 3158, год. LXII, 14. фебруар 2013, 18.

[1036] „Инфо култ. Европски пут кафе", *Зрењанин* 3237, год. LXIII, 22. август 2014, 18.

[1037] „Средњи Банат у Великом рату", *Зрењанин* 3250, год. LXIII, 21. новембар 2014, 16; Бранка Јајић, „Изложба у зрењанинском музеју *Средњи Банат у Великом рату.* У славу браниоца отаџбине", *Зрењанин* 3251, год. LXIII, 28. новембар 2014, 17.

(2016)[1039], *Благо нама децама што смо таки мали*[1040], *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?*[1041] (2017), *Добровољци средњег Баната* (2017), *Женско лице спорта у Зрењанину*[1042], *Васа Поморишац: од традиције до модерне* (2018)[1043] , *Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941* (2018), *Птице и њихове породице*[1044] (2019), *Зооморфни орнамент у традиционалној култури Баната* (2019), *Сребрни новац римских императора од I до III века из нумизматичке збирке Народног музеја Зрењанин* (2019).

Напослетку, ваљало би напоменути да је Музеј током последње деценије забележио и низ мањих признања за успешну сарадњу коју је остварио са другим музејима, установама културе и просвете, али и разним другим организацијама, јавним службама, привредним субјектима итд. Од признања добијених у протеклом периоду издвајају се захвалнице Ротари клуба Зрењанин (2007, 2021), Галерије Матице српске (2010), Зоне унапређеног пословања BID (2011), Канцеларије за младе Зрењанин (2012), Високе техничке школе струковних студија у Зрењанину (2011, 2012), мађарског Аматерског позоришта *Мадач* (2012), Дома културе општине Нови Бечеј (2016), Министарства одбране Републике Србије за успешну сарадњу у 2011, 2015. и 2020. години; Народног музеја у Београду (2017), Основне школе „Др Јован Цвијић" у Зрењанину (2017, 2018, 2019, 2020, 2021), Централног института за конзервацију у Београду (2017), Градског музеја Суботице (2018), Његовог преосвештенства епископа банатског господина Никанора (2019), те признање *Музеј за 10* Оснивачког одбора манифестације *Музеји за 10* (2019).

Међународна сарадња и наступи

Током последње деценије, Музеј је више него икада био присутан на међународној сцени, било да је реч о размена изложби са музејима у иностранству, заједничким пројектима или учешћу на разним семинарима и конференцијама. Тако је 2014. године, на предлог проф. др Миле Поповић Живанчевић, директорке Централног института за конзервацију и чланице Европског музејског форума, Народни музеј номинован за награду *Европски музеј године.*[1045] Након две посете чланова жирија Европског музејског форума, Музеј се крајем 2014. нашао међу 42 номинована музеја из 21 земље.[1046] Његови представници су наредног пролећа путовали у Глазгов (13–16. мај) на свечаност представљања и проглашења музеја-победника (Музеј се представио, али је победу однео амстердамски Рајксмузеум).[1047] Исте године је библиотекарка Музеја, Бојана Петраш (тада Видовић), учествовала на Форуму Дигиталне библиотечке федерације у Ванкуверу (Канада), као једини стипендиста из Европе, где је између осталог представила и Специјалну библиотеку НМЗ. [1048]

[1038] Б. Ј., „Изложба о Мирославу Антићу. Да ли сам свуда где су ми трагови", *Зрењанин* 3289, год. LXIV, 21. август 2015, 20; „Инфо култ. Изложба", *Зрењанин* 3290, год. LXIV, 28. август 2015, 16; Бранка Јајић, „Изложба оригиналних докумената и велике заоставштине песника Мике Антића у Народном музеју. *Да ли сам свуда где су ми трагови*", *Зрењанин* 3291, год. LXIV, 4. септембар 2015, 21.

[1039] Б. Ј., „Нова поставка у Салону Народног музеја Зрењанин. *Пази, снима се! – Век биоскопске културе*", *Зрењанин* 3341, год. LV, 19. август 2016, 16.

[1040] Б. Јајић, „Музеји Србије десет дана од 10 до 10. Изложба *Благо нама децама што смо таки мали*", *Зрењанин* 3380, год. LXVI, 19. мај 2017, 16.

[1041] Бранка Јајић, „Оливера Скоко, поводом изложбе посвећене једном од највећих српских сликара. Дакле, Ви сте тај Урош Предић?", *Зрењанин* 3408, год. LXVI, 1. децембар 2017, 2; Б. Јајић, „У Народном музеју Зрењанин поводом 160 година од рођења Уроша Предића. Од Орловата до Зрењанина и назад", *Зрењанин* 3408, год. LXVI, 1. децембар 2017, 16; Б. Јајић, „Дани Уроша Предића у години уметниковог јубилеја. Сећања у Орловату и Зрењанину", *Зрењанин* 3409, год. LXVI, 8. децембар 2017, 16; Б. Ј., „Дани Уроша Предића – Орловат и Зрењанин у славу уметника. Велики човек – уметник", *Зрењанин* 3410, год. LXVI, 15. децембар 2017, 16; Б. Јајић, „Урош Предић *прошетао* салоном зрењанинског музеја. Сликарев легат представљен у новом светлу", *Зрењанин* 3410, год. LXVI, 15. децембар 2017, 16.

[1042] Б. Мандић, „Лепша страна медаље – представљена достигнућа зрењанинских спортисткиња. Резултати за понос и мотивацију", *Зрењанин* 3452 , год. LXVI, 5. октобар 2018, 47.

[1043] М. Малбашки, „Изложба стваралаштва банатског сликара Васе Поморишца – 125 година од рођења уметника. Од традиције до модерне", *Зрењанин* 3463, год. LXVII, 21. децембар 2018, 11.

[1044] „Култ инфо. Пратећи програм изложбе", *Зрењанин* 3521, год. LXIX, 31. јануар 2020, 11.

[1045] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2014. годину", бр. 01–254/2015, 1.

[1046] Исто.

[1047] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2015. годину", бр. 01–430/2016.

[1048] Исто, 9.

Кустоскиња-стручна сарадница за односе са јавношћу Сања Врзић, 2014. године је на међурегионалној конференцији у Сарајеву под називом *Балкански музеји без препрека* представила пројекат Музеја *Аудио-видео водич кроз сталну поставку Народног музеја Зрењанин,* који је финансирала Међународна хуманитарна организација *Ставрос нијархос* (*Stavros Niarchos*).[1049]

У 2016. години Музеј је номинован за награду *Жива* за најбољи словенски музеј коју додељује Форум словенских култура и Европска музејска академија. Тим поводом се представио на међународној свечаности њене доделе у Задру, у тамошњем Музеју античког стакла.[1050] Исте године, имао је међународну промоцију и у Русији, на музејском фестивалу *Интермузеји 2016;* руски музеј Коломенски Кремљ из Коломне презентовао је пројекат *Коломна–Србија. Заједно градимо будућност,* у оквиру ког је био изложен материјал о архитекти Николају Краснову и великобечкеречком сликару Александру Лажечникову из зрењанинског музеја.[1051]

У јесен 2016. Музеј је преко Историјског архива Зрењанин успоставио контакт са музејом *Јожеф Атила* из Макоа у Мађарској, која ће у наредним годинама (2017–2020) прерасти у озбиљну и плодну сарадњу на плану музејско-педагошког рада. А након двогодишње паузе, изазваног последицама пандемије корона вируса, у јуну 2021. покренут је међународни истраживачки пројекат Музеја под називом *Train2Sustain*. Финансиран од стране Европске уније (програм *Erasmus+*), имао је истраживачки карактер и Музеј је јуна 2021. заједно са партнерским организацијама из Аустрије, Словеније и Грчке започео испитивање различитих могућности за дигитализацију културних догађаја.

У корак са временом и светом: иновације у раду Музеја

Међународни пројекат *Train2Sustain* представља најсвежији пример иновација које су обележиле последњу деценију у раду Музеја, уводећи га у ново, модерно и дигитално доба. Захваљујући употреби информационих технологија и дигитализацији, Музеј је за то време успео да своје садржаје, збирке и активности приближи јавности у мери у којој му то никада раније није пошло за руком и то чак оним циљним групама којима је био слабо доступан или готово недоступан.

Наговештај модернизације у новој деценији још увек је носио обележја старог и штампаног, тако је 2011. године је штампан мини-водич кроз сталну музејску поставку на српском, мађарском, румунском, словачком и енглеском језику. Штампање овог материјала ће се врло брзо показати као анахроно; већ у извештају о раду Музеја за исту годину по први пут се појављује помен о музејском налогу на друштвеној мрежи *Фејсбук,* који је у то време бројао 5.000 виртуелних пријатеља.[1052]

Следећи значајан корак у модернизацији рада забележен је 2014. године, када је Музеј добио *Аудио-видео водич кроз сталну поставку*, намењен слепим, слабовидим, глувим и наглувим посетиоцима, за чије су потребе набављени таблет уређаји са инсталираним водичима. Исте године Музеј је добио и вредну донацију од фондације *Културно наслеђе без граница* у виду специјалних преносивих столица за посетиоце. Извештај о раду Музеја за 2015. посебно је апострофирао присуство ове установе у свим медијима, где се, поред музејског сајта и друштвене мреже *Фејсбук* помиње и налог на *Твитеру*.[1053]

На Конкурсу Министарства културе и информисања 2016. године, Музеј је добио више од милион динара за набавку сервера, три нова рачунара и успостављање бежичне мреже у својим

[1049] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2014. годину", бр. 01–254/2015, 8.
[1050] Невена Дујин Грковић – Сања Врзић, „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2016. годину", *Гласник музеја Баната* 18, Панчево 2016, 188.
[1051] Исто.
[1052] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду народног музеја Зрењанин за 2011. годину", бр. 01–96/2012, 3.
[1053] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2015. годину", бр. 01–430/2016, 10.

просторијама.[1054] Тада је започет и вишегодишњи пројекат под називом *Визије музеја,* који је окончан 2019. промоцијом посебно дизајниране апликације виртуелне стварности под истим називом, која је заинтересованима била доступна преко веб-претраживача *Гугл* и *Еп-стора.* Израђена у сарадњи са фирмом *Зумоко* и уз подршку Министарства културе и информисања, ова апликација је корисницима омогућавала јединствен приступ предметима у сталној музејској поставци кроз употребу иновативне технологије која је омогућавала да се у стварни простор додају дводимензионални, тродимензионални и аудио-дигитални садржаји.[1055]

Упоредо са израдом апликације, Музеј је успешно водио борбе и на другим дигиталним фронтовима; 2017. године започео је увођење музејских предмета у Јединствени информациони систем, а 2018. и вишегодишњи пројекат са *Викимедијом Србије* под називом *Дигитализација предмета из колекција Народног музеја Зрењанин.*[1056] У првој години овог пројекта, Музеј је добио професионални графички скенер формата А3 на ком је скенирано (и касније на онлајн Викимедијину оставу постављено) 100 фотографија из збирке Етнолошког одељења, те каталози и 40 разгледница и фотографија из Збирке примењене уметности.[1057] Сарадња са Викимедијом је настављена и у 2019. години, када је пројектни тим на Викимедијину оставу поставио још 20 стаклених плоча и 19 портретних фотографија из збирке Етнолошког одељења, 15 фотографија, разгледница и штампаног материјала из Збирке примењене уметности, 50 фотографија из збирке докумената Историјског одељења (Збирка новије историје), 50 стаклених плоча из фототеке и 150 новчића нумизматичке збирке од антике до средњег века.[1058]

Најзад, у 2020. урађен је редизајн музејске веб-странице, том приликом су праћене смернице за израду веб-презентација органа државне управе, како би се саобразили са другим сајтовима државних установа културе.[1059]

У погледу настојања да допре до што шире публике, а уз већ традиционално добру и разрађену сарадњу са основним и средњим школама у граду, Музеј је успео да уђе и у основне школе по насељеним местима Средњобанатског округа: најпре 2015. године кроз пројекат *Презентација сталне поставке Народног музеја – Музеј у коферу,* а касније 2020. године кроз нови пројекат *Музеј у школама.* Мимо основних школа, Музеј је на подручју Средњобанатског управног округа деловао и на друге начине, па је тако 2012. музејски фотограф Душан Маринковић, пројектом који је финансирало Министарство културе – *Учинимо културно наслеђе доступним*, обишао 30 насељених места средњег Баната и у њима фотографисао сачуване индустријске објекте, да би Музеј исте године у просторијама Образовно-културног центра у Сечњу отворио истурену поставку Археолошког одељења. Након тога, уследио је већ поменути пројекат *Аудио-видео водича кроз сталну поставку,* да би у јесен 2017, настојећи да допре до старих лица, особа са инвалидитетом и осталих социјално искључених група, Музеј реализовао пројекат под називом *Уметношћу против граница.* Спроведен у сарадњи са Геронтолошким центром Зрењанин, он је обухватио укупно шест радионица у просторијама Геронтолошког центра током септембра и октобра 2017.[1060]

[1054] Милана Маричић, „Виртуелна стварност у Народном музеју – представљена апликација *Визије музеја.* Када оживе експонати", *Зрењанин* 3502, год. LXVIII, 20. септембар 2019, 11.

[1055] Међутим, због скупоће технологије чију је употребу овај пројекат изискивао, апликацијом *Визије музеја* био је обухваћен тек мали број предмета из сталне музејске поставке: слика *Дефиле банатских спахија* Пал Вагоа, *Визија у облацима* Уроша Предића, пет *Пенцера пријатељства* Тивадара Вањека, капа златара, бронзана глава са споменика краља Петра I Карађорђевића и слика *Чиновник, кардинал, папа* која се у то време налазила на рестаурацији (Милана Маричић, „Виртуелна стварност у Народном музеју – представљена апликација *Визије музеја.* Када оживе експонати", *Зрењанин* 3502, год. LXVIII, 20. септембар 2019, 11).

[1056] Сања Врзић – Невена Дујин Грковић, „Народни музеј Зрењанин у 2018. години", *Гласник музеја Баната* 20, Панчево 2018, 247.

[1057] Исто.

[1058] Ивана Арађан – Душка Коларов, „Народни музеј Зрењанин у 2019. години", *Гласник музеја Баната* 21, Панчево 2019, 194.

[1059] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2020. годину", бр. 01–296/2021, 17.

[1060] Сања Врзић – Невена Дујин Грковић, „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2017. годину", *Гласник музеја Баната* 19, Панчево 2017, 233; Б. Ј., „Сарадња зрењанинског музеја и Геронтолошког центра. Креативности и у трећем добу", *Зрењанин* 3411, год. LXVI, 22. децембар 2017, 16.

Музеј у време пандемије вируса корона

Почетком 2020. године, у време док је у салону Музеја била постављена изложба *Пројекат Толеранција и Мала ретроспектива Мирка Илића,* а у малом салону изложба посвећена Љубомиру Стојановићу, на подручју Републике Србије је проглашено ванредно стање услед пандемије вируса корона. Прилагођавајући се новонасталој ситуацији, Народни музеј Зрењанин је био затворен за јавност, рад је организован од куће у складу са Уредбом о организовању рада послодавца за време ванредног стања.[1061] Појединим категоријама запослених (старији од 60 година, лица са хроничним обољењима, родитељи деце до 12 година и деце са посебним потребама) омогућен је рад од куће.[1062]

Наредна три месеца поставка је била затворена. Рад се одвијао у ограниченим условима крајње неизвесности, стога је последично, након укидања ванредног стања, посета драстично опала (при чему се још од раније налазила у сталном, додуше благом, опадању). Примера ради, док је у 2019. години забележен 32.481 посетилац, у 2020. тај број је износио 11.302.[1063] „Корона" је практично ресетовала Музеј и натерала ову установу да крене од нуле и почне да тражи нове, алтернативне начине да привуче публику својим садржајима у условима ригорозног придржавања прописаних епидемиолошких мера.

Једно такво решење било је пронађено у виду заједничког пројекта под називом *Приче из депоа,* који је објединио кустосе свих музејских одељења у припреми заједничке (истоимене) изложбе, у оквиру које су посетиоцима представљени експонати који су ретко или готово никада излагани и нису део сталне поставке – из свих одељења, као и из Збирке старе и ретке књиге која се чува као део специјалне музејске библиотеке.[1064] Програмска делатност је била нешто олакшана током летњих месеци, када су се промоције књига и предавања одржавали на отвореном простору, у музејском амфитеатру; радионице за децу су измештене у школска дворишта, а публици која није била у могућности да посети Музеј садржаји су пласирани путем друштвених мрежа и Јутјуб канала.[1065]

У току 2020. забележен је и заједнички рад више музејских одељења на пројекту *Музеј у школама,* који је финансирало Министарсто културе и информисања Републике Србије и који је представљао својеврсну комбинацију теренско-истраживачког рада као и педагошког. У току реализације овог пројекта кустоси су обишли основне школе у општинама Сечањ и Нови Бечеј, где су, у сарадњи са ученицима, директорима и наставним особљем мапирали и евидентирали око три и по хиљаде предмета од културно-историјског значаја, од којих је један део (308), заједно са 2064 скенираних фотографија завршио у Музеју.[1066] У свакој од укупно 13 основних школа одржане су презентације о Музеју, његовом раду и значају, чиме се Музеј приближио циљној групи којој иначе није био тако лако доступан. Овај пројекат касније је настављен, тј. пренео се и у 2021. годину.

Током ванредног стања (15. март – 9. мај 2020) и трајања пандемије, међу запосленима Музеја било је оболелих од короне, али срећом није било смртних случајева. Музејско особље је током вакцинације дало свој допринос борби против пандемије, учествујући у раду кол-центра Градске управе Зрењанин (слично су поступиле и остале установе културе и јавна предузећа чија је делатност била ограничена пандемијом). У сваком случају, пандемија је представљала прекретницу за Музеј и драгоцено искуство за музејски кадар, осетно подмлађен у претходном периоду. Подстакла је креативни процес, промишљање и изналажење нових решења и начина да се музејски садржаји приближе публици на нов и другачији начин. Згодно је размишљати у правцу да је пандемија заправо повукла црту испод једне

[1061] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2020. годину", бр. 01–296/2021, 1.
[1062] Исто.
[1063] Исто, 1–2.
[1064] „Приче из депоа зрењанинског музеја", *Зрењанин* 3538, год. LXVI, 29. мај 2020, 11; Мирослава Малбашки, „Пред зрењанинском публиком до сада ретко виђени музејски експонати. За разумевање идентитета простора на којем живимо", *Зрењанин* 3545, год. LXIX, 17. јул 2020, 11.
[1065] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2020. годину", бр. 01–296/2021, 2.
[1066] Исто, 10.

богате и садржајне етапе у историјском развоју Музеја, а да је њен крај заправо означио почетак новог доба. Да ли је тако заиста, показаће време.

У пролеће 2021, новоименовани в. д. директора Народног музеја Зрењанин Синиша Оњин иницирао је почетак радова на припреми и писању монографије о Музеју. Први састанак Редакције одржан је 24. априла и том приликом је договорен концепт монографије и динамика радова. И поред најбоље воље да се овај посао заврши у 2021, те чињенице да је највећи део посла већ био обављен, обим научно-истраживачког рада и кратки рокови утицали су на његово пребацивање у наредну, 2022. годину.

У међувремену, психички изнурена од закључавања током ванредног стања и последица пандемије, публика је након његовог укидања и јењавања заразе почела да се враћа у Музеј, „гладна" музејских садржаја. Годину дана након проглашења ванредног стања, у великом салону су највећу посећеност забележиле гостујуће изложбе *Под сјајем звезда. Фотографије Брајана Рашића*[1067] и *Пут правих вредности,* док је крај године протекао у знаку ауторских изложби *Мерак ми је... – Хедонизам у делима Збирке ликовне уметности Народног музеја Зрењанин* и *Фабрике намештаја у Зрењанину: између индустрије и примењене уметности.*[1068] Уз пројекат *Победници – зрењанински Параолимпијци*, ове две изложбе су номиноване за награде *ИКОМ-а* Србије.

[1067] Ива Исаков, „Изложба Брајана Рашића, једног од најпознатијих светских рок фотографа, привукла је велику пажњу јавности. Оне ноћи, под сјајем звезда у Зрењанину...", *Зрењанин* 3597, год. LXX, 16. јул 2021, 12.

[1068] Мирослава Малбашки, „Синиша Оњин, челник Народног музеја Зрењанин, о предстојећим активностима и плановима. Ускоро издавање монографије, нове изложбе", *Зрењанин* 3628, год. LXXI, 18. фебруар 2022, 11.

ЛЕГАТ ПОРОДИЦЕ ВАРАДИ УСКОРО У ЗРЕЊАНИНСКОМ МУЗЕЈУ

УГОВОР ОТВАРА ВРАТА СПОМЕН СОБЕ

Пише мр Бранка Јајић

АКАДЕМИК професор др Тибор Варади и кустоскиња Оливера Скоко потписали су прошлог четвртка, 12. фебруара, у Народном музеју Зрењанин, уговор, на основу којег ће ова културна установа бити обогаћена легатом породице Варади која се више од стотину година бавила адвокатуром и значајно учествовала у историји града. Потписивању су присуствовали градоначелник Зрењанина Чедомир Јањић, Горан Кнежевић који је, заједно са проф. др Варадијем, иницирао активност ка сарадњи везаној за намеру о легату и чланица Градског већа задужена за културу Дубравка Булован Бенгин.

- Живео сам у више градова, радио у многим местима, али сам остао Зрењанинац и везан сам за овај град. Мој деда је отворио адвокатску канцеларију 1893. године и неким чудом сви су списи остали, а међу њима има вредних података - нагласио је проф. др Тибор Варади, захваливши градоначелнику и запосленима у Музеју.

Како је изјавио градоначелник Чедомир Јањић, разговор о легату је, заједно са Гораном Кнежевићем, почео прошле године.

- Искрено се захваљујем господину Варадију и породици Варади, али и нашем Музеју јер нисам морао много да их убеђујем, они сами најбоље знају колика је важност овог поклона и најбоље знају свој посао - нагласио је Јањић.

- Од велике је важности и за наш град да Музеј добије још једну овако важну поставку.

Према речима Оливере Скоко, потписивањем уговора о поклону породице Варади Народном музеју Зрењанин ова установа биће обогаћена вредним експонатима.

- Спомен соба, која ће ускоро бити отворена, биће део сталне поставке - рекла је Оливера Скоко. - Ово је уједно и обавезујући чин јер све оно што ћемо урадити у наредних неколико месеци помоћи ће нам да се на најбољи могући начин у мају представимо у Глазгову у избору за Европски музеј године, будући да смо кандидат и да представљамо не само наш град већ и државу .

Посебна захвалност је исказана породици Варади и градоначелнику Зрењанина Чедомиру Јањићу који је, какмо је рекла Оливера Скоко, подржао и препознао гест даривања и могућност да збирке музеја буду проширене и обогаћене тако важним предметима.

Народни музеј Зрењанин легатом породице Варади постаје богатији на више планова- објаснила је Милева Шијаковић. -Поклоњени материјал, пре свега, увећава збирку документата Историјског одељења, јер доноси увид у континуирану присутност једне породице чији су чланови увек били значајни представници друштвеног живота у нашем граду. Приложено уметничка збирка ће легатом добити изузетно драгоцене комаде крупног намештаја у барокном стилу, то су предмети који опремају приватни простор за рад и опуштање, такозвани кабинет-студио. Комплет се састоји од стола, столица, полулежаљке, полице са књигама, као и извесног броја ситнијих предмета.

Оливера Скоко, Дубравка Булован Бенгин, Чедомир Јањић, проф. др Тибор Варади, Горан Кнежевић, Владислава Игњатов и Милева Шијаковић

Бранка Јајић, *Легат породице Варади ускоро у зрењанинском музеју. Уговор отвара врата спомен-собе,*
Зрењанин 3263, год. LXIV, 20. фебруар 2015, 19.

ДИРЕКТОР НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЗРЕЊАНИНА ВИДАК ВУКОВИЋ, ПОВОДОМ ТРОСТРУКОГ ЈУБИЛЕЈА УСТАНОВЕ

Озбиљан рад и место на туристичкој мапи Србије

Народни музеј Зрењанин обележавао је, поводом три јубилеја – 110 година постојања, 105 од почетка рада и 50 од отварања сталне поставе нашег најстаријег у округу немањинске палате финансија где је и данас. О томе разговарамо са директором Видаком Вуковићем.

● Музеј сваке године посети између 45 и 50 хиљада посетилаца. Шта је пресудно?

– У питању су рад наше Едукативне службе са децом школског и предшколског узраста, разноврсна изложбена делатност, стручна предавања, промоције, вечери посвећене обичајима народа нашег краја и сл. Уређење наших простора, квалитет новоотворених поставки, посебно последње, сталне поставке Историје уметности са поставом слика и петљ, изазивају посебну пажњу посетилаца. Број екскурзија из других градова је занимљив. Једноставно, наведени смо од наше туристичке организације. Посебно је рад школског, а одмах иза њега истраживачког.

● Какви су ефекти годишње награде за рад на пројектима?

– Мислим да истакнути појединци – наши истраживачи, Града Зрењанина. Добар део грађевног буџета одлази култури. Чини ми се да то сви установе културе одвајају Граду на најбољи начин. Средства од других нивоа власти смо обезбеђивали путем делиберација на конкурсима одговарајућих програма. У последње 3-4 године Музеј је обезбедио око 15 милиона динара од поменутих извора власти.

● Музеј је и власник бројних вредности.

– Захвалио је бројне поклонике, међу којима је стручно већ дуго сарађивао. Било је доста и јавних прилива за успешну сарадњу. Истакао бих, иако најмлађу награду Осигуравајућа друштва града Зрењанина, коју смо добили 1996. године.

● Муниципални одбор Туристичке организације одлучио је, још 1966. године, да се оснује Музеј воденица и води „даља истраживања етнографског развоја и унапређења културног развитка". Трудите ли се око тога Музеј.

– О прекрасним и активностима вешином за основне. Музеја сложеном за најдавнијих међународних новина „Туристичка" и „Дозивања". Под именом Музеј Тероктелског музеја отворен је 1991. године, при 305 година. Нестао (нестала) у згради музеја: Био је пре-ремљено решење. Почи и то-ком Првог светског рата.Му-

НАМА ТЕ ДА УЂЕШ

Музеј има и два изузетна изложбена простора.

– Изложбени салон и Мали салон стадду у садашњем изгледу. Изложбени салони-провидни-пробушена да ру-Неодавно ми гласила, понављам, на Свецкуру САНУ у Кнез Михајловој. Мали салон сам отворила почетком 2015. године, а реконструкција је извршена уз помоћ Министарства културе и Покрајинског секретаријата за културу.

Александри Ракитићева, врсна чији задатак је фрагментарно уређење интеријера. У међувремену су нас заинтересовали и неки други, мање познати, али изузетно вредни аутори. Тако смо недавно у нашу збирку примили поклоне Ђорђа Јовановића, Ивана Радовановића, Ђорђа Јовановића, Ивана Радовановића, Ђорђа Јовановића, Ивана Радовановића,

ВИРТУЕЛНА СТВАРНОСТ У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ - ПРЕДСТАВЉЕНА АПЛИКАЦИЈА „ВИЗИЈЕ МУЗЕЈА"

» Технологија проширене стварности

» Потребан је само телефон или таблет

Када оживе експонати

Прво што деца науче при посети музејима и галеријама јесте да се експонати не смеју дирати. Тако су се донедавно српске и румунске свечане народне ношње с краја 19. и почетка 20. века из збирке Етнолошког одељења зрењанинског Народног музеја (НМ) могле видети само иза стакла витрине. Иначе, сада уз помоћ интернета, део женске ношње - капа цета (плетара) рађена техником плетења - може и испробати!

Ово омогућава апликација виртуелне стварности „Визије музеја", која је недавно представљена у Народном музеју. Посетиоци је могу бесплатно преузети са „гугла" и „епл стора", а затим скенирати неке од експоната и сазнати више о њима. Реч је о пројекту Народног музеја са фирмом „Зумоко", који је финансијски подржало Министарство културе и информисања.

Тренутно је у апликацији „Визије музеја" обрађено неколико предмета из збирке зрењанинског музеја, као су навели представници фирме „Зумоко", између осталих – слика „Дефиле банатских спахија" Пала Васа, „Визија у облацима" Уроша Предића, пут „Лењира пријатељства" Тивадара Вањека, капа плетара, бронзана слика краља Петра Карађорђевића и слика „Чиновник, кардинал, папа", која је још увек за реставрацију и биће ускоро доступна.

Музејски водич је такође, укључен у апликацију.

Апликација користи технологију проширене стварности која омогућава да у стварни простор око себе додамо дигиталне садржаје

» Поглед кроз „Лењире пријатељства" Тивадара Вањека

ЈЕДНОСТАВНА УПОТРЕБА

Корисничко искуство програма приликом је једноставно - довољно је скенирати неки од експоната и сачекати да се на екрану појаве аудио-визуелни садржаји који дочаравају причу о изложеном уметничком делу.

– Апликација користи технологију проширене стварности која омогућава да у стварни простор око себе додамо дигиталне садржаје - дводимензионалне, тродимензионалне и аудио. Прилагођена је различитим корисницима, интерактивна је и користи иновативну технологију проширене стварности. Апликација је такође двојезична - на српском и енглеском - објашњава Тара Мићић из компаније „Зумоко". Према речима директора ове фирме Дарка Ставничковића, у питању је једна од најбољих апликација које су рађене за културне установе у Србији, а сарађивали су, између осталог, и са Музејом Матице српске и Музејом Војводине.

Припреме које су омогућиле реализацију „Визија музеја" НМ Зрењанина започеле су још пре три године. Тада је на конкурсу добијено нешто више од милион динара од којих су купљени сервер, три рачунара, а успостављена је и вај-фај мрежа дуж читавог музеја, напомиње директорка ове установе Јелена Гвозденац Мартинов. Додаје да је виртуелна реалност постаје Народног музеја била други пројекат за који су 2018. године добили 900.000 динара. Ове године вистинују сарадњу са фирмом „Зумоко".

МИЛАНА МАРИЧИЋ

НОВЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ У ПРОМОЦИЈИ КУЛТУРЕ

По речима директорице зрењанинског Народног музеја Јелене Гвозденац Мартинов, ова установа се протекле шест година бави дигитализацијом културног наслеђа. – Тренутно су дигитализовано 4.080 предмета из наше збирке, а план је да то спроведемо за читавих 30.000 предмета, чиме бисмо се бавили наредних десетак година. Можемо се похвалити тиме да је наш музеј осми по реду у Србији када је реч о дигитализацији, што се може проверити на сајту Претраживача културног наслеђа Србије који је покренуло Министарство културе и информисања: www.kultura.rs. Настојимо да културно наслеђе приближимо младим генерацијама помоћу нових технологија којима они баратају јер та добра остају њима – наглашава директорка Музеја у Зрењанину.

Милана Маричић, *Виртуелна стварност у Народном музеју – представљена апликација Визије музеја. Када оживе експонати,* Зрењанин 3502, год. LXVIII, 20. септембар 2019, 11.

Александар Шаламон

ПРОШЛОСТ У ФРАГМЕНТИМА

Археолошко одељење Народног музеја Зрењанин

Почеци археологије у средњем Банату и њена улога у формирању Музеја Торонталске жупаније

Значај археологије у прошлости, али и садашњости Народног музеја Зрењанин је неспоран: она је практично од самих почетака ове установе давала замајац њеном непрекидном развоју и напретку, богатила њене збирке и омогућила јој видно и препознатљиво место на културној и археолошкој мапи Србије. Данас је збирка Археолошког одељења највећа у Музеју, са 10.000 предмета који хронолошки покривају раздобље од неолита до средњег века.

Занимања за археолошке налазе на тлу Баната забележена су знатно пре конституисања археологије као науке. Још је италијански путописац и зачетник банатске завичајне историографије Франческо Гриселини (итал. Francesco Griselini, 1717–1784) у свом делу *Покушај проучавања политичке и историје природе Темишварског Баната* посветио знатан простор античким ископинама из римског периода.[1] Од појаве Гриселинија, седамдесетих година 18. па све до друге средине 19. века, на овом подручју већ су постојали сви предуслови да се ухвати прикључак са развијенијим деловима Европе, у којима се процес оснивања археологије као научне дисциплине налазио у већ поодмаклој фази. Заслуге за то припадају ентузијазму шачице учених људи који су својим научним радом помогли да се она афирмише, а њен значај временом препозна друштво и држава.

Ту се у првом реду мисли на Агоштона Барања (мађ. Bárány Ágoston, 1798–1849), архивара и почасног поджупана Торонталске жупаније[2], који је свој положај у државној, односно жупанијској управи искористио за проучавање најстарије прошлости средине којој је припадао. Као резултат тог рада, уочи Револуције 1848/49. јавила су се његова дела *Најстарије доба Торонталске жупаније*[3]и *Споменици Тамишке жупаније* (ово последње било је прва књига која је штампана у Великом Бечкереку)[4]. Након Барања, на подручју јужног Баната забележена је жива активност двојице ревносних истраживача старина – Леонарда Бема (нем. 1833–1924) из Беле Цркве и Феликса Милекера (нем. Felix Milleker, 1858–1942) из Вршца, који су својим научно-истраживачким радом утрли пут археолошким истраживањима јужног Баната и поставили темеље не само археологије, већ и музеологије на овом поднебљу.

Практично у исто време, археолошка ископавања и проучавања старина забележена су и у средњем Банату, на територији Торонталске жупаније. Овде се посебно издваја име Јенеа Сентклараија, свештеника и чувеног банатског медиевисте из Турског Бечеја[5], који је за живота важио за неприкосновени ауторитет у овој области[6]. Већ 1878. документована су његова испитивања средњовековне базилике у Арачи, недалеко од његовог родног места[7], а 1885. године, када су приликом копања темеља за нову жупанијску палату у Великом Бечкереку откривени остаци некадашње бечкеречке тврђаве, Сентклараи је позван да испита ове налазе.[8] Као резултат његових истраживања, 1886. године појавила се његова књижица под називом *Бечкеречка тврђава*[9], у којој је подробно описана прошлост средњовековног Бечкерека и Торонталске жупаније.[10] Деценију касније (1895), приликом копања темеља за кућу адвоката Савића у Великом Бечкереку, откривена је велика количина сребрних предмета, претежно накита, за које је установљено да су римског порекла. Овај налаз је одмах добио назив *Бечкеречко благо* и пренет је у музеј у Темишвару[11], што је био један од најранијих примера измештања културно-историјског наслеђа из ове средине у тада већ формиране музеје и научне установе Аустроугарске монархије. Осим

тога, простор некадашње Торонталске жупаније није могао бити поштеђен културног тренда који се јавио у последњим деценијама 19. и првим деценијама 20. века, када се приватне колекције формирају као одраз друштвеног статуса.[12] Тиме је, иако релативно млада научна дисциплина, археологија стидљиво и на мала врата улазила у свест друштва и задобијала широк круг поштовалаца.

Чланови *Торонталског мађарског културног друштва,* који су почетком 20. века иницирали оснивање жупанијског музеја, свакако су били добро упознати са свим овим епизодама, када су се упустили у подухват организовања музејске установе. Њихова идеја о оснивању музеја имала је у позадини и потребу да се обједини културно наслеђе на једном месту, односно да све што потиче са територије Торонталске жупаније остане на том месту, изложено у музејској установи као траг богате прошлости овог простора. Ово је уједно била и реакција на већ поменуту и све учесталију праксу одношења материјалног културног наслеђа (пре свега археолошких предмета – било путем истраживања или откупа) у неки од већ постојећих музеја Аустроугарске монархије: у Сегедину, Темишвару, Бечу, Будимпешти.[13] Отуда се може са правом тврдити да је археологија била *саставни део свих активности које ће почетком 20. века довести до стварања данашњег Народног музеја Зрењанин* (подв. аут.).

Тај процес се одвијао на два колосека, будући да се паралелно радило на правно-административним и смештајним решењима са једне и на формирању фонда новооснованог музеја са друге стране.[14] На овој активности највише је радио жупанијски архивар Богољуб Алексић[15], који се иза 1911. године јавља као старатељ жупанијског музеја и његових збирки. Добра и синхронизована сарадња градских власти са *Торонталским мађарским културним удружењем* довела је до масовног уступања приватних колекција и збирки (махом у поседу градских чиновника и службеника) било путем поклона или откупа Музеју.[16] Сам назив новооснованог музеја (Музеј Торонталске жупаније) јасно је стављао до знања територијалну надлежност ове установе. Тако су прва теренска истраживања уследила убрзо након отварања Музеја 1911. године, а спроводио их је Богољуб Алексић у Арадцу (1911), Елемиру (1912), Омољици (1914) и Иђошу (1915).[17]

Упоредо са овим истраживањима расла је и мрежа музејских повереника.[18] Торонталски поджупан Агоштон Јанко је 1913. године издао наређење општинским управама о заштити археолошких локалитета на њиховој територији, као и предмета који се на том месту пронађу.[19] Археолошка истраживања на територији Жупаније стављена су тако у законски оквир, док је Музеј препознат као централна и територијално надлежна установа.[20] Не само да су у Музеј стизали предмети од Дунава до Сегедина, него су путем повереника добијане информације о приватним збиркама, грађевинским радовима, случајним налазима итд.[21] Овиме је створена природна веза између локалних средина и њихових управа и Музеја Торонталске жупаније као централне установе за прикупљање, презентацију и обраду музеолошког материјала. Такође, отворен је пут за легитимна археолошка ископавања која ће спроводити овај музеј, али и за ширење знања о значају заштите покретних и непокретних културних добара и едукацији локалног становништва, што ће додатно подићи свест о музеју као чувару културног наслеђа. Све ово је у каснијем периоду утицало и на повећање и ширење музејског фонда, кроз поклоне и откупе појединачних предмета и целокупних колекција, али и на потребу за што већим бројем обучених кадрова. Према сведочењима Богољуба Алексића, познато је да је археолошки материјал до почетка Првог светског рата био изложен у једној целој просторији Жупанијске зграде, заједно са палеонтолошком збирком.[22]

Ратне неприлике зауставиле су све музеолошке активности, а крај рата Музеј је дочекао са мање предмета него његов почетак.[23] Овакве околности, као и друштвено-политичка ситуација тог тренутка захтевали су потпуну реорганизацију његовог функционисања. Међутим, Богољуб Алексић остао је доминантна фигура у музеолошком раду и развоју и током међуратног периода: тако је нпр. већ 1919. године, у периоду док су у политички подељеном Банату још увек владали послератна неизвесност и напетост, саставио инвентар Музеја Торонталске жупаније.[24]

Археолошко истраживање локалитета Ботош – Живанићева доња, 1931. г.

Међуратни (1918–1941) и окупациони период (1941–1944)

Прва археолошка истраживања између два рата на територији над којом је био надлежан великобечкеречки музеј, водио је Душан Карапанџић[25] из Музеја кнеза Павла, на неолитском локалитету Каменити виногради код Арадца 1921. У питању су била систематска археолошка истраживања на површини од 250 м^2.[26]

Након тога, следећи важан моменат у развоју идеје музеја и Археолошког одељења наступио је 1928. године, када је Историјско друштво у Новом Саду као централна институција за неговање историје и проучавање споменика културе започело рад на попису старина и историјских споменика на тлу Војводине; Друштво је археологу Миодрагу Грбићу[27] поверило задатак да у сарадњи са Јованом Ердељановићем, Феликсом Милекером и Богољубом Алексићем изради картотеку старина.[28] Пар година касније, почетком 1930. је у Београду основано Друштво пријатеља старина, на челу са истакнутим археолозима Миодрагом Грбићем и Ђорђем Мано-Зисијем.[29]

Након истраживања Душана Карапанџића на Каменитим виноградима код Арадца, требало је да прође читава једна деценија до нових археолошких ископавања на подручју средњег Баната. Њих је 1931. на локалитету Живанићева доња код Ботоша водио Миодраг Грбић, али оно што је важно је да се тада званично први пут јавило име учитеља из Ботоша Лазара Николића, будућег кустоса и управника петровградског и зрењанинског музеја. Његови извештаји, слати на адресе централних установа за чување и проучавање археолошких остатака, прво су скренули пажњу Феликса Милекера, дугогодишњег археолошког радника и оснивача Градског музеја у Вршцу. Он је заједно са Николићем обишао терен и том приликом се уверио у потенцијал археолошког локалитета.[30] Тек су Милекеров извештај са терена и предмети из Николићеве приватне збирке навеле Грбића да на лето 1931. године започне са

археолошким истраживањем локалитета Живанићева доља. Резултати су били сензационални: откривено је, између осталог, десет неолитских гробова, што је у научном смислу представљало велико откриће, будући да су у питању били први познати и пауздано документовани *појединачни* (подв. аут.) неолитски гробови.[31]

Средином тридесетих година, у време када се поново покреће питање организовања музејске установе, Богољуб Алексић вршио је археолошка истраживања у Елемиру[32]и у самом Петровграду[33], где је у лето 1936. дошло до занимљивих налаза из периода неолита, приликом копања темеља за нови дом Црвеног крста.[34] Такође је био ангажован као члан редакције алманаха-споменице *Петровград* из 1938, за чије је потребе обрадио етимологију Бегеја и Великог Бечкерека.[35]

БАНАТСКА
ПОШТА
Аутобуси
Освећен камен темељац
дома Црвеног крста
Археолог г. Богољуб Алексић открио у близини Српског Елемира затрпан преисторијски град из каменог доба

Пар година касније чинило се да је питање ревитализације Музеја решено, будући да је 1940. Просветно одељење Банске управе у Новом Саду у сарадњи са Градским поглаварством Петровград основало *Банатски музеј Дунавске бановине*, чије је срећивање поверено Историјском друштву из Новог Сада. Као члан овог друштва, искусни и познати музејски радник Богољуб Алексић постављен је за кустоса Музеја, али је убрзо након тога (већ у септембру исте године) за управника именован наставник из Ботоша Лазар Николић, археолог аматер и велики заљубљеник у старине.[36]

Обнова Музеја се на несрећу временски подударила са избијањем рата и немачком окупацијом земље. Па ипак, музејски рад је настављен. Упркос томе што Музеј током наредне три године (1941–1944) није био отворен за публику[37], иза затворених врата се одвијала – бар када је реч о археологији – врло активна и садржајна научно-истраживачка делатност. Овај период у раду Музеја је веома битан јер представља темељ даљег развоја Музеја као културне, научне и образовне установе. Поред рекогносцирања и истраживања мањег обима, аквизиције Музеја у виду поклона археолошких предмета и даље су представљале полазну тачку ка формирању археолошке збирке и одељења.

Историјско друштво у Новом Саду и његови чланови на челу са Миодрагом Грбићем не само да су помогли рад Музеја својим знањем и искуством око израде и вођења документације, изради сталне поставке и складиштењу и чувању покретног археолошког материјала, већ су му уступили 97 металних предмета са римског утврђеног града Басијане код Доњих Петроваца.[38] Тиме су вероватно желели да надоместе недостатак који је Музеј имао са материјалом из тог периода, са одликама типично римске материјалне културе.

Од тог тренутка почела је систематска обрада материјала: у првој инвентарној књизи која је отворена 1940. године, до краја 1945. уписано је и музеолошки обрађено преко 4200 предмета; започети су систематско прикупљање материјала и методолошки рад на музејској документацији, а јављају се и прва археолошка истраживања која воде (или у њима у великој мери учествују) стручњаци и повереници Музеја. Лазар Николић, као кустос Музеја, врши рекогносцирање и мање истраживање у Орловату, Томашевцу, Ботошу, Бан. Деспотовцу, Сарчи, Чоки, Елемиру, Башаиду, Срп. Крстуру, Новом Бечеју.[39] Наравно да све ово не би било могуће без подршке кровне надлежне установе на територије окупиране Србије – у првом реду Централног завода за чување старина у Београду (на челу са Миодрагом Грбићем), нити помоћи Јохана фон Рајевица – шефа за музеје, старине и уметност при Војном заповедништву

Србије. И једна и друга страна имале су интерес да се археолошки предмети и локалитети систематски обраде и документују те да Музеј у Петровграду буде што пре отворен за посетиоце. Сарадња ових институција и актера најјасније је дошла до изражаја приликом археолошких истраживања локалитета Пркос–Црна Бара код Мокрина, које је финансирала управо канцеларија Јохана фон Рајсвица. У првој кампањи која је трајала од 18. до 29. октобра 1943. године, поред Лазара Николића у археолошком истраживању учествовали су још и Јохан Сасер и Лука Надлачки; следеће године се као руководиоци јављају водећи ауторитети српске и југословенске археологије Ђорђе Мано-Зиси и брачни пар Драга и Милутин Гарашанин.[40] Реч је о вишеслојном налазишту са материјалним остацима винчанске културе (Винча-Тордош II), потиске културе (мађ. Tisza-kultúra), доминантним културним слојем енеолитске (Тисаполгар-) бодрогкерестур (мађ. (Tiszapolgár-) Bodrogkeresztúr) и остацима средњовековне бјелобрдске културе. Истраживање и добијени резултати утицали су у великој мери на разумевање релативне хронологије култура касног неолита и раног енеолита као и њихови међусобни утицаји. Нажалост, добар део теренске документације и археолошких налаза је трајно изгубљен 1944. године.

Поклопац, Црна Бара – Пркос, ископавање 1943. г.,
тисаполгар култура, 4400-4000. г. пре н. е.

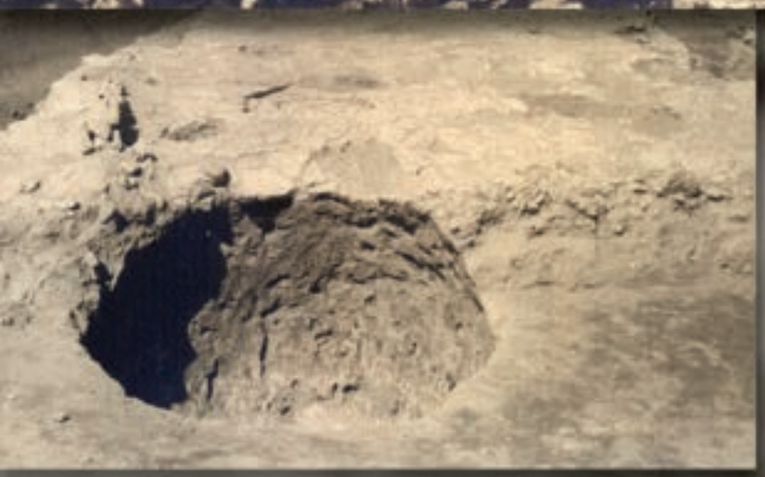

Матејски брод – Нови Бечеј, 1952. г.

Арадац – Мечка, 1953. г.

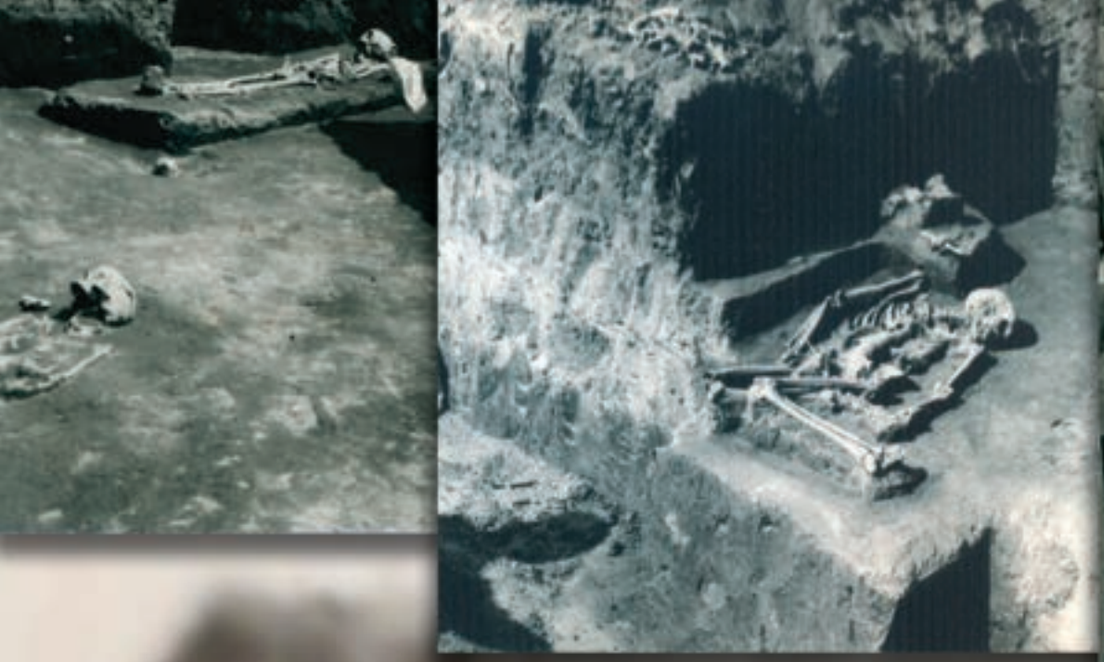

Арадац – Леје, 1980. г.

Перлез – Батка Ц, 1977. г.

Подумка – Орловат, 2005. г.

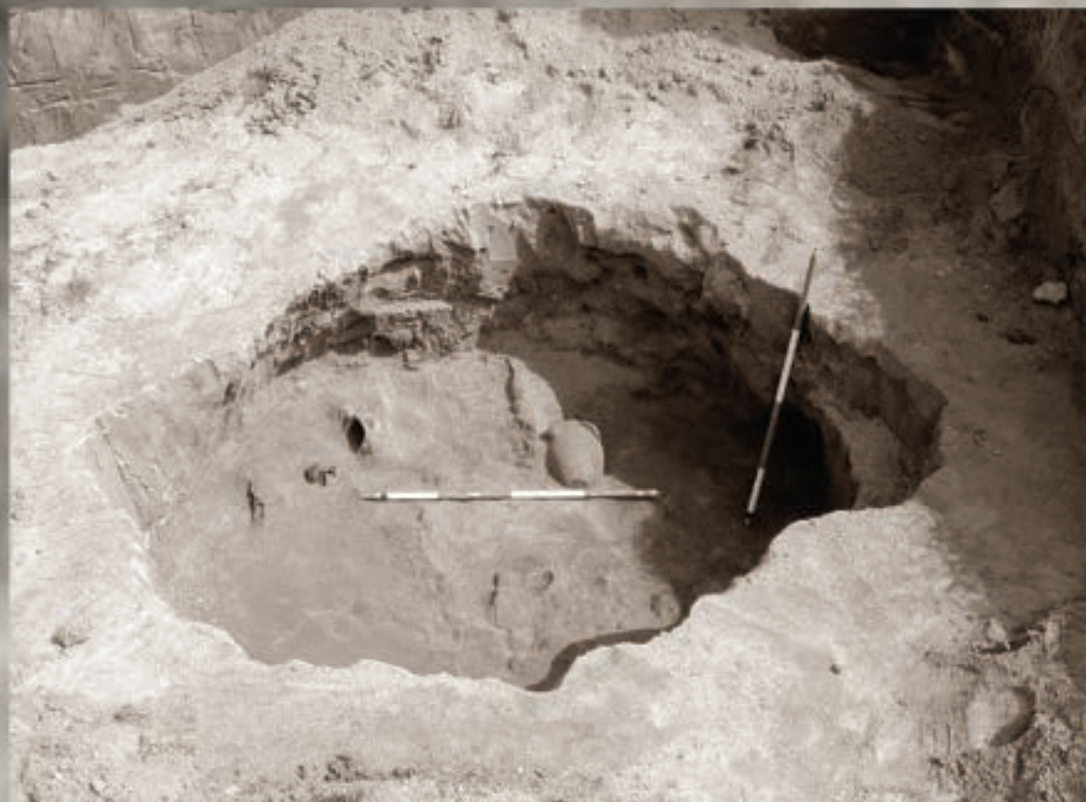

Рад Одељења након Другог светског рата

По ослобођењу земље од фашистичког окупатора, одлуке које су се доносиле и односиле на све музеје Аутономне Покрајине Војводине биле су синхронизоване, тако да су активности у послератним годинама у свим војвођанским музејима углавном биле исте.

На самом почетку организовања музејског рада, Одељење за просвету Главног извршног одбора Народне скупштине Аутономне Покрајине Војводине (скр. ГИО НС АПВ) организовало је током јула и августа 1946. прву акцију прикупљања докумената о народноослободилачкој борби и предмете етнографског карактера. Ова акција, организована пре свега посредством народних школа, имала је за циљ да преко просветних радника заинтересује и обавести широке народне масе о значају сабирног рада музејских предмета и да на тај начин пробуди интерес код појединца за рад на терену, те да се открију будући повереници, како би се преко њих касније могли спроводити систематски задаци. Као главни задатак пред градске музеје поставило се формирање што шире мреже музејских повереника међу просветним радницима и то за рад са омладином, која би даље ширила значај и смисао прикупљања музејских предмета и уопште, популаризовала музејски рад.[41]

Поред све веће активности и производње на локалним цигланама које су захтевале надзор стручног археолошког особља, 1946. године започет је рад на идејном пројекту хидросистема Дунав–Тиса–Дунав, чијим би одводњавањем била обухваћена површина од 867.000 хектара на подручју Баната и Бачке. На тој површини требало је изградити одводне канале укупне дужине 8.046 км, 93 црпне станице и друге пратеће објекте.[42] Тако се на угроженим теренима и будућим великим државним пројектима тражила појачана контрола и ангажовање све већег броја стручњака, којих у том тренутку није било довољно. Због тога је Повереништво за просвету ГИО НС АП Војводине донело одлуку да се свим службеницима музеја, као и њиховим добровољним сарадницима, пружи прилика да стекну, употпуне и прошире своја знања из археологије, како би на тај начин Војводина изградила и формирала

Детаљ са сталне поставке Археолошког одељења у Јанковићевој палати у периоду од 1945. до 1964. г.

властити кадар музејских стручњака и њихових повереника за најхитније потребе код угрожених археолошких налазишта.[43] После ослобођења, недостатак музејских кадрова представљао је највеће тешкоће у раду музеја у Војводини – недостајали су готово сви профили, а нарочито конзерватори, етнолози и природњаци.[44] Стога је Музеј чинио напоре да изгради мрежу поузданих сараданика – повереника на терену, односно појединаца у насељеним местима који су били упознати са стањем и приликама на локалу, а који би се временом још више усавршили у области археологије; тиме је заправо била обновљена идеја која је постојала још у предратном периоду, тридесетих година 20. века, када се такође осећао недостатак школованих археолога.[45]

Тада су нпр. Лука Надлачки из Српског Крстура (касније управник кикиндског музеја и архива), Лазар Николић и Јован Сасер, учитељ из Мокрина, били веза између археолошког терена, насељеног места и локалне заједнице са надлежним институцијама или стручњацима, иако нису експлицитно називани „повереницима". Исти је случај био и са Бориславом Јанкуловим, пензионисаним директором Трговачке академије, оснивачем Народног музеја у Панчеву и руководиоцем завичајне збирке у Јаши Томићу, који ће и после рата бити дугогодишњи повереник и сарадник Народног музеја у Зрењанину.[46] Сви они су тесно сарађивали са археолозима, пре свега са Миодрагом Грбићем, који их је обучавао за теренски рад на археолошком налазишту.[47]

Већ у првим годинама након завршетка Другог светског рата интензивно се радило на оспособљавању музејског кадра. Семинари и течајеви били су организовани на препоруку културно-просветних власти, као најчешћи вид едукације грађана, омладине и службеника.[48] Око реализације практичне и теоријске наставе у археологији, највише је био ангажован Грбић, као члан Повереништва за просвету ГИО НС АПВ задужен за музејску делатност.[49]

После смена неколико управника у првим поратним годинама, на чело Градског музеја у тадашњем Петровграду, 18. фебруара 1946. ступио је сликар Шандор Нађ, учитељ цртања у новобечејској гимназији.[50] Његов рад у Музеју биће уско везан за археологију, заједно са Лазаром Николићем. Међу значајније догађаје тог времена убраја се археолошки курс који је одржан 1946. године у Градском музеју у Петровграду[51], а који је имао за циљ да едукује и заинтересује ученике средњих школа за музејски рад, те да их упозна са друштвеним наукама које им се нуде као могућност у даљем школовању. Ово је била још једна од идеја културно-просветних власти, уз помоћ које у наредном периоду желело доћи до школованих, стручних музејских кадрова. Иако о томе нема писаних података, може се са сигурношћу претпоставити да се овај курс у великој мери ослањао (или је бар био инспирисан) археолошким курсем који се од 1942. до 1944. одвијао у Музеју кнеза Павла у Београду.[52] Познанства која је Лазар Николић као организатор курса и главни предавач имао са Миодрагом Грбићем, Ђорђем Мано-Зисијем и Милутином и Драгом Гарашанин сигурно су на неки начин обликовали идеју како би требало да се спроведе и изгледа археолошки курс 1946. године у Петровграду.[53] На овом курсу прилику да предају имали су: Н. Стојадиновић, геолог и професор Средње техничке школе (геолошки део), др Борислав Јанкулов, проф. археолог (археологија и етнологија) и Лазар Николић, кустос Музеја (етнографија и упутства за практичан рад и уређај сеоских музеја).

Априла 1948. године одржан је други археолошки курс у Зрењанину на којем је учествовало двадесет полазника. Предавачи су били др Миодраг Грбић, који је дао преглед преисторијских култура Војводине и Ђорђе Мано-Зиси, који је учеснике упознао са основама античке археологије и са главним споменицима из доба Сеобе народа. Уз предавања, учесници су имали обезбеђен и практични рад у Археолошком одељењу Народног музеја Зрењанин. Посећене су циглане у околини Зрењанина и реализован колективни обилазак локалитета Каменити виногради код Арадца.[54] Нешто касније исте године, Шандор Нађ и Лазар Николић држали су археолошки курс у Волошинову (данашњи Нови Бечеј).[55]

Исте године започети су археолошки радови на ископавању тробродне базилике у Арачи код Новог Бечеја. Истраживања су водили Шандор Нађ из Градског музеја у Петровграду и Ђорђе Мано-Зиси и Милутин Гарашанин из Уметничког музеја у Београду.[56] Иако су била мањег обима, археолошки је истражено довољно да се увиди значај и потенцијал локалитета. Базилика је одлуком врховних културних и законодавних власти стављена под заштиту државе на основу

ГРАДСКИ МУЗЕЈ У ПЕТРОВГРАДУ
приређује у четвртак 6 јуна 1946 године
ПРЕДАВАЊЕ
Др. Борислава Јанкуловог
Уметност каменог доба
Предавање ће се одржати у згради ГРАДСКОГ МУЗЕЈА у улици Војводе Мишића бр. 2
Почетак у 17 часова
Улазница: 2 динара
A petrovgrádi Városi Muzeum
rendezésében június 6-án, csütörtökön
dr. Jankulov Boriszláv
MŰVÉSZET A KŐKORBAN címen
Az előadást a VÁROSI MUZEUM helységében tartják (Vajvode Misitya u. 2. szám)
Kezdete 17 órakor
Belépődíj 2 dinár

Бронзани мач, Дунав близу Ковина,
позно бронзано доба Д/ Ха А1, 1300–1100. г. пре н. е.

Закона о заштити споменика културе и природних реткости ФНР Југославије и Решења од 16. фебруара 1948. године.[57]

Велики планирани земљани радови и грађевински пројекти захтевају константан обилазак терена, па је тако у неколико година рекогносцирана огромна територија средњег Баната, а поготово речни водотоци. На овоме се посебно истиче допринос Лазара Николића. Рекогносцирање локалитета Матејски брод код Новог Бечеја 1948. имало је за последицу хитно заштитно истраживање овог локалитета.[58] Иако је локалитет већ био оштећен за време Другог светског рата, лоциран на високом платоу, стрмих страна био је изложен утицајима природних спољашњих фактора. Заштитне истраживачке кампање, које је водио Шандор Нађ испред Народног музеја Зрењанин 1949–1952. године, заједно са кустосом Градског музеја у Вршцу, Растком Рашајским, допринеле су откривању великог вишеслојног локалитета, са континуитетом насељавања од неолита до средњег века. Посебно је важно било документовање неолитског културног слоја, његове млађе фазе и идентификовање две фазе насељавања и мешања културних утицаја носилаца фазе Винча-Тордош II са елементима потиске културе.[59] О каквом се културном богатству ради говори податак да је већ 1950. године локалитет стављен под заштиту државе[60], а касније проглашен за непокретно културно добро од великог значаја.[61]

Након одласка у пензију дугогодишњег службеника и кустоса Лазара Николића, Археолошко одељење је поред Шандора Нађа водила и Бисерка Нађ.[62]

Грађевински радови на пољопривредном добру и згради економије у Арадцу почетком педесетих резултирали су откривањем велике аварске некрополе. Систематска археолошка истраживања овог локалитета вршена су у периоду од 1951. до 1955. године.[63] Радовима је руководио Шандор Нађ. Отривено је 86 гробова, као и један гроб коња. Типолошка идентификација археолошког материјала опредељује ову некрополу у време Првог аварског каганата. Некропола је у великој мери омогућила боље разумевање раног средњег века на простору Војводине. Разноврсни материјал пронађен као прилог или као функционални део одеће покојника послужио је као пример аналогије за проучавање осталих локалитета из периода Првог каганата, али и за научне радове који су се бавили темом културних утицаја и миграција у 6. и 7. веку на простору Панонске низије.[64]

Прстен, бронза, Радна зона – југоисток Зрењанин, 15–16. век н. е.

Током прве половине педесетих година, уз сво агилно деловање и пожртвовани рад Лазара Николића и Шандора Нађа, Музеј је трагао за стручним, школованим лицем уско специјализованим за археологију. Након неколико кадровских промена у периоду 1952–1956, трајно решење је пронађено након доласка Радована Радишића (1956/1957). Међутим, кадровске промене не само да нису утицале на музеолошки и археолошки рад, већ је Археолошко одељење расло у сваком могућем смислу. Велики археолошки подухвати, рекогносцирања, ситне интервенције, обиласци циглана и других земљаних радова чинили су га способнијим за сваки следећи изазов.

Шездесетих година прошлог века Музеј је наставио са систематским археолошким истраживањима на два локалитета: Арадац „Мечка" од 1960. године (у сарадњи са бившим управником Шандором Нађом, у то време археологом Војвођанског музеја) и Матејски брод код Новог Бечеја (у периоду 1962–1965). Све тешња веза са Покрајинским заводом за заштиту споменика културе, која се развијала током шездесетих година, резултирала је низом заједничких акција на заштити, истраживању, откривању и документовању непокретних културних добара – археолошких локалитета у периоду од 1965. до 1970. године.[65] Један од главних циљева ове сарадње, који ће се нажалост касније показати као недостижан, била је израда Археолошке топографије средњег Баната.

Највећи археолошки пројекат и најобухватније археолошко истраживање Народног музеја Зрењанин било је на локалитету Батка код Перлеза. Резултати рекогносцирања терена који су периодично спровођени још од четрдесетих година прошлог века недвосмислено су указа-

вали на постојање низа културних слојева на овом локалитету. Још 1967. године била су опредељена средства за реализацију заштитних археолошких истраживања овог локалитета. Стручну екипу чинили су Радован Радишић, Милорад Гирић, Никола Тасић и Предраг Медовић.[66] Међутим, на реализацију се чекало неколико година и она су отпочела тек 1972. године.[67] Уз мање прекиде, трајаће све до 1989, а дала су важне и вредне научне резултате. Посебно се истиче део локалитета који се назива Батка Ц на којем је отворено чак 28 сонди. Ради се о локалитету са траговима континуираног насељавања, од старчевачке културе до касног бронзаног и почетка гвозденог доба, али и са траговима касноантичког периода и раног средњег века.[68]

У периоду од 1970. до 1980. године Археолошко одељење представило је предмете из свог фонда на низу регионалних и државних изложби. У сарадњи са Војвођанским музејом, Градским музејом Вршац и Народним музејом Панчево, оно је презентовало археолошки материјал из зрењанинског музеја у оквиру изложбе *Оставе развијеног металног доба у Банату* (1970).[69] У оквиру припрема за осми по реду Светски конгрес археолога који је одржан у Југославији од 9. до 15. септембра 1971[70], Археолошко одељење је учествовало са својим материјалом у реализацији изложбе *Праисторија Војводине,* која је одржана у Новом Саду. Том приликом је изложен материјал са локалитета Матејски брод код Новог Бечеја, Пркос-Црна Бара, Крстићева хумка код Мужље и Циглана из Сечња.[71] Приликом реализације изложбе *Накит Сармата у Банату* 1976. године, још је више ојачана већ постојећа сарадња са осталим банатским музејима – у Вршцу, Панчеву и Кикинди.[72] Крајем 1978. и почетком 1979. на археолошкој изложби под називом *Батка 1977.* представљени су резултати вишегодишњих истраживања на истоименом локалитету код Перлеза.[73]

Формирањем посебног одељења Службе заштите у Народном музеју у Зрењанину почетком осамдесетих година створила се потреба за проширењем стручног кадра. Долазак Наде Бењоцки (1981)[74], а нешто касније и Снежане Маринковић (1986)[75] створио је могућност да се Археолошко одељење формално подели на праисторијску (Маринковић) и средњевековну збирку (Бењоцки).

На дан ослобођења Зрењанина 2. октобра 1985, отворена је значајна археолошка изложба *Праисторијске културе на тлу Војводине* као плод заједничке сарадње зрењанинског музеја са свим музејима на територији Војводине. Повод за ову изложбу било је обележавање јубилеја стогодишњице Археолошког друштва Војводине и Србије и сваки музеј имао је прилику да се посетиоцима представи одабиром предмета из сопствених збирки који би том приликом били изложени.[76]

У последњој деценији 20. века забележена су археолошка истраживања два важна локалитета. Након истраживачког рада о манастиру Дреновцу вршеног 1994/1995. године[77], приликом сондаже терена крајем 1997. на локалитету Свете водице код Перлеза су откривени темељи мањег грађевинског објекта (цркве), покретан археолошки материјал и остаци гробова.[78] У питању је био први сакрални објекат документован археолошким истраживањем после базилике у Арачи – једнобродна црква сачувана у темељној зони са некрополом око ње, која је имала аналогије са великим бројем откривених парохијских средњовековних цркава. Ово откриће је подгрејало од раније већ присутне хипотезе које су својевремено изнели Вукица Поповић и протојереј Милош А. Поповић да је у питању манастир Дреновац, који се помиње у Пећком катастигу из 1660. и 1666. године.[79] Министарство културе Републике Србије је одобрило наставак истраживања на овом локалитету[80], које је у наредном периоду дало лепе резултате[81] и у којима је, поред кустоскиње археолошкиње зрењанинског музеја Наде Бењоцки учествовао и археолог Небојша Станојев из Музеја Војводине.[82]

Други локалитет који је откривен и интензивно истраживан крајем деведесетих година прошлог века био је Мали Акач код Новог Милошева, на ком су пронађени остаци тисаполгар културе.[83] Ископавања која су омогућена захваљујући средствима одобреним од Министарства културе Републике Србије је водила Снежана

Маринковић, уз учешће и консултације представника кикиндског музеја (Миодраг Гирић), Филозофског факултета (доц. др Милош Јевтић) и Балканолошког института (академик др Никола Тасић) у Београду.[84] Овај локалитет је значајан, јер резултати истраживања осветљавају један сегмент друштвеног живота који се односи на погребене ритуале, веровање и традицију бронзанодопских култура које су живеле на овом простору. Гроб са кремацијом дубовачко-жутобарске културе средњег бронзаног доба је садржао – поред урне, зооморфне посуде и пехара на танкој нози – и антропоморфни идол од печене глине, богато украшен техником инкрустације.[85]

На предлог Огранка Српске академије наука и уметности у Новом Саду и Народног музеја у Зрењанину одржан је од 21. до 28. октобра 1996. године међународни округли сто на тему *Актуелни проблеми прелазног периода из старчевачке у винчанску културу*.[86] Овај међународни скуп окупио је важне и познате стручњаке из области археологије како из наше земље, тако и иностранства, а учествовали су стручњаци из Немачке, Италије, Румуније, Енглеске, Македоније, Мађарске, Бугарске, Холандије и Грчке.[87]

Оснивањем Завода за заштиту споменика културе Зрењанин 2004. године, Археолошко одељење остаје без једног члана, пошто је Нада Бењоцки прешла у новоосновану установу заштите.[88] У новој радној средини она ће наставити да се бави заштитом споменика културе и научно-истраживачким радом, који је у јесен 2018. крунисала својим животним делом – свеобухватном монографијом *Археолошки локалитети зрењанинског подручја,* чији излазак из штампе нажалост није дочекала.

Након преласка Наде Бењоцки у зрењанински Завод за заштиту споменика културе, Снежана Маринковић је преузела и збирку средњовековне археологије. Од значајнијих ископавања вршених током прве деценије 20. века истичу се она на Подумци код Орловата (2005, 2008. и 2009)[89], те на некрополи откривеној у сечањском атару крај Тамиша 2010. године.[90] У периоду од 2010. до 2014. године, организовала је изложбе, научне скупове, објављивала стручне радове (*Банат кроз векове*, Вукова задужбина 2010) и упоредо обављала теренска истраживања на различитим локалитетима. Радила је и на концептуализацији и изради сталне поставке Археолошког одељења, која је отворена у пролеће 2008. године. У том периоду започета је и дигитализација културног наслеђа Археолошког одељења, као и дигитална презентација предмета изложених на сталној поставци. Након одласка Снежане Маринковић у пензију (2014)[91], на њено место је новембра 2015. дошао садашњи кустос Одељења Александар Шаламон.[92]

Фибула, сребро, прва половина 5. века н. е., Шурјан, Сеоба народа

Руководилац ископавања Радован Радишић (десно),
Перлез – Батка Ц, 1977. г.

Археолошка истраживања средњег Баната, слева надесно
Радован Радишић и Предраг Медовић

Руководилац археолошких истраживања Снежана Маринковић и
стручна екипа: Миодраг Бешлин (лево) и
Александар Шаламон (доле десно), Сечањ, 2011. г.

Руководилац археолошких истраживања Снежана Маринковић и
стручни консултант академик Богдан Брукнер, Орловат – Подумка, 2005. г.

Огрлица, стаклена паста,
Мужља, сарматска култура 3–4. век

Огрлица, стаклена паста, карнеол, кречњак,
Циглана – Банатски Деспотовац, сарматска култура 3–4. век

Огрлица, ћилибар, корал, карнеол, кречњак,
Леје – Арадац, сарматска култура 3–4. век

Прстен, бронза са седефом,
Леје – Арадац,
сарматска култура 3.–4. век

Ogrlica, staklena pasta, karneol, kamen,
Ciglana – Banatski Despotovac, sarmatska kultura 3–4. vek

Ogrlica, staklena pasta sa sedefom, krečnjak, Ciglana – Banatski Despotovac,
sarmatska kultura 3–4. vek

Fibula pločasta, bronza sa emajlom,
Živanićeva dolja – Botoš,
sarmatska kultura 3–4. vek

Fibula kupasta, srebro i kamen,
Ciglana – Banatski Despotovac,
sarmatska kultura 3–4. vek

Археолошко одељење у садашњости

Утежњи да одговори савременим изазовима и задацима који се постављају пред установе културе, да прати савремене научне приступе у истраживању и интерпретацију покретног културног наслеђа, Археолошко одељење Народног музеја Зрењанин наставило је процес дигитализације музејског инвентара започет у претходном периоду, али и раније теренске документације (ово је један од главних циљева кустоса Одељења). Сарадња са установама културе у окружењу постала је готово свакодневна појава, али је она изашла из домаћих оквира. Тако почев од 2018. године Археолошко одељење активно учествује у међународном пројекту који дотира Европска унија под називом *Пропаст 1200. г. пре н. е.: Улога миграција и сукоба у друштвеним кризама на крају бронзаног доба у југоисточној Европи* (*The Fall of 1200 BC: The role of migration and conflict in social crises at the end of the Bronze Age in South-eastern Europe*). Такође, остварена је сарадња са научно-истраживачком станицом Петница, у пројекту новосадског института *Биосенс* (*Biosense*) под називом *Рођење. Рођења, мајке и бебе: праисторијска плодност на Балкану током раног и средњег холоцена (10.000–5000 г. пре н. е.)* (*BIRTH. Births, mothers and babies: prehistoric fertility in the Balkans during the Early and Middle Holocene (10.000–5.000 B. C.)*.

Осим тога, кустос Археолошког одељења је у јесен 2017. руководио ископавањима на локалитету „Јанчина хумка" код Перлеза, спроведеним у сарадњи са Историјским архивом Зрењанин и Заводом за заштиту споменика културе Зрењанин у циљу утврђивања почивалишта палих бораца српске војске у биткама које су вођене на том подручју 1848. године.[93] Од 2018. учествује и у истраживању локалитета Стари град код Новог Бечеја, заједно са стручњацима из Градског музеја Бечеј, Музеја науке и технике у Београду и Завода за заштиту споменика културе Зрењанин, као и код Опова, на локалитету „Магистрални гасовод Водице", у сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе из Панчева.

Уз сав теренски рад обављен током протеклих пар година, Одељење није занемарило ни изложбену активност. У складу са потребом да посетиоцима Музеја пружи што разноврснији и интересантнији садржај, у том периоду су постављене две (ко)ауторске и једна гостујућа изложба. Прва је припремљена 2017. године у сарадњи са Збирком примењене уметности Уметничког одељења под називом *На раскршћу – хришћански сакрални предмети из Археолошког одељења и Збирке примењене уметности Народног музеја Зрењанин.*[94] Друга, под називом *Сребрни новац римских императора од 1. до 3. века из нумизматичке збирке Народног музеја Зрењанин,* представљена је зрењанинској публици јула 2019. године.[95] Најзад, почетком новембра 2020. у Малом салону Музеја свечано је отворена изложба *Реконструкција средњовековног ратника,* аутора Тамаша Салме из Кањиже.[96]

Археолошко истраживање на локалитету
Стари град код Новог Бечеја,
Александар Шаламон (први здесна), 2020. г.

Археологија у сталној музејској поставци

Свој садашњи изглед археолошки део сталне поставке Народног музеја Зрењанин добио је након реконструкције у пролеће 2008. године, према замислима музејске саветнице Снежане Маринковић.[97] Конципиран је тако да посетиоци хронолошким редом могу да виде експонате од најстаријег периода старчевачке културе (6.400 година пре нове ере) до експоната из средњег века.[98] Археолошки предмети на сталној поставци смештени су у три просторије на другом спрату Народног музеја Зрењанин, а изложен је 651 предмет у укупно 16 витрина. Легенде на витринама су двојезичне, написане на српском и енглеском језику и садрже назив предмета, локалитет, место и датовање. Ове просторије се надовезују на сталну поставку Природњачког одељења и прате хронолошки редослед прошлости.

Прва у низу просторија подељена је на *природњачки* део (у ком су смештени остаци праисторијске фауне) и *археолошки* (где су смештени велики керамички питоси). У том делу просторије у првобитној реконструкцији, поред питоса налази се и рачунар где посетиоци могу дигитално да претражују предмете са сталне поставке. Друга просторија представља и приказује време од старчевачке културе до касног бронзаног доба, где су поред многобројних вредних налаза истакнути предмети као што су: инвентар неолитских гробова из Ботоша, орнаментика и керамичке посуде потиске културе из Матејског брода, богато украшен бронзанодопски мач из Ковина, метални налази из оставе код Сечња са две масивне позамантеријске фибуле, као и богато украшени керамички идол са локалитета Мали Акач код Новог Милошева.

У трећој просторији смештен је материјал који презентује период од 1. века н. е. до позног средњег века. У овој просторији доминантно место има аварски гроб, пренет *insitu* са локалитета Мечка код Арадца 1951. године. Поред скелетних остатака у гробу се налази врх копља, керамичка посуда као и метални налази као остаци функционалних делова одеће са којима је овај ратник сахрањен. Поред тога, посетиоци су у прилици да виде римске коленасте и крстасте фибуле, сарматски и срењовековни накит, оруђе, оружје и посуђе, а посебно се истичу делови аварске појасне гарнитуре из Сонте и Перлеза, украси и металне апликације из гроба коња са локалитета Мечка код Арадца, плочасте сарматске фибуле украшене емајлом и стакленом пастом, као и разнобојне сарматске огрлице од стаклене пасте, кварца и калцедона.

Стална поставка Археолошког одељења у периоду од 1965. до 2008. г.

Стална поставка Археолошког одељења у периоду од 2008. до данас

Наруквице, бронза, случајни налаз,
оставе Сечањ 2 и 3, Ха А1, 1250–1000. г. пре н. е.

Наруквица, бронза, случајан налаз,
остава, Сечањ, прелазни период, Ха А2/ Ха Б1,
хоризонт 3, 1100–950. г. пре н. е.

Украсне плоче, бронза, случајни налаз,
остава Сечањ 2, Ха А1, 1250–1000. г. пре н. е.

Језичац са појаса, бронза, Сонта, Други аварски каганат 8. век н. е.

Позамантеријска фибула, бронза, случајан налаз,
остава, Сечањ, прелазни период, Ха А2/ Ха Б1,
хоризонт 3, 1100–950. г. пре н. е.

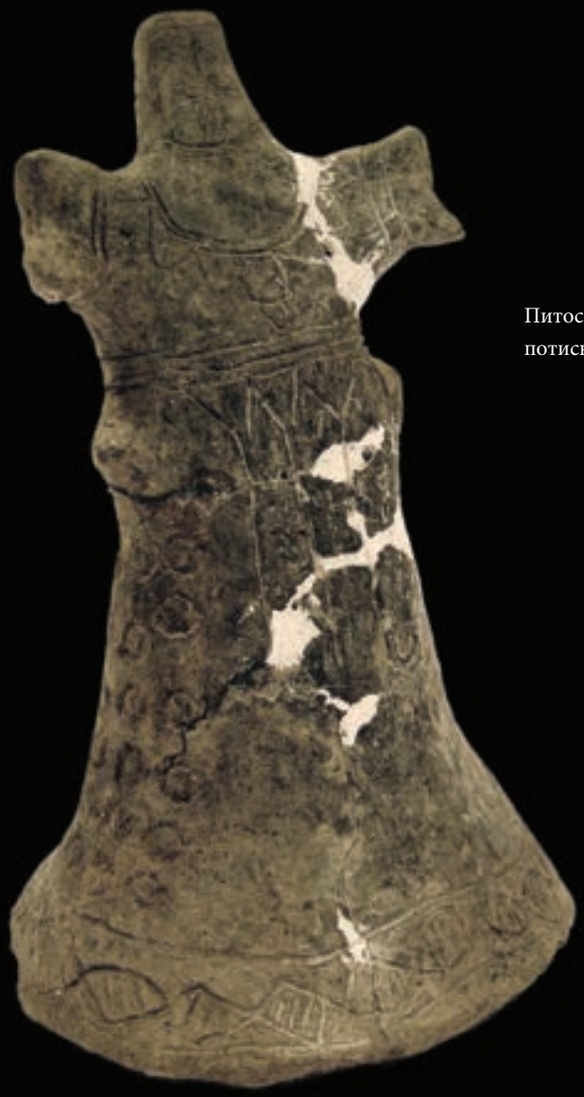

Идол, Мали Акач – Ново Милошево
дубовачко-жутобрдска култура 1200–1100. г. пре н. е.

Питос, Матејски брод – Нови Бечеј,
потиска култура, 5000–4400. г. пре н. е.

Просопоморфни поклопац, Матејски брод – Нови Бечеј,
потиска култура, 5000–4400. г. пре н. е.

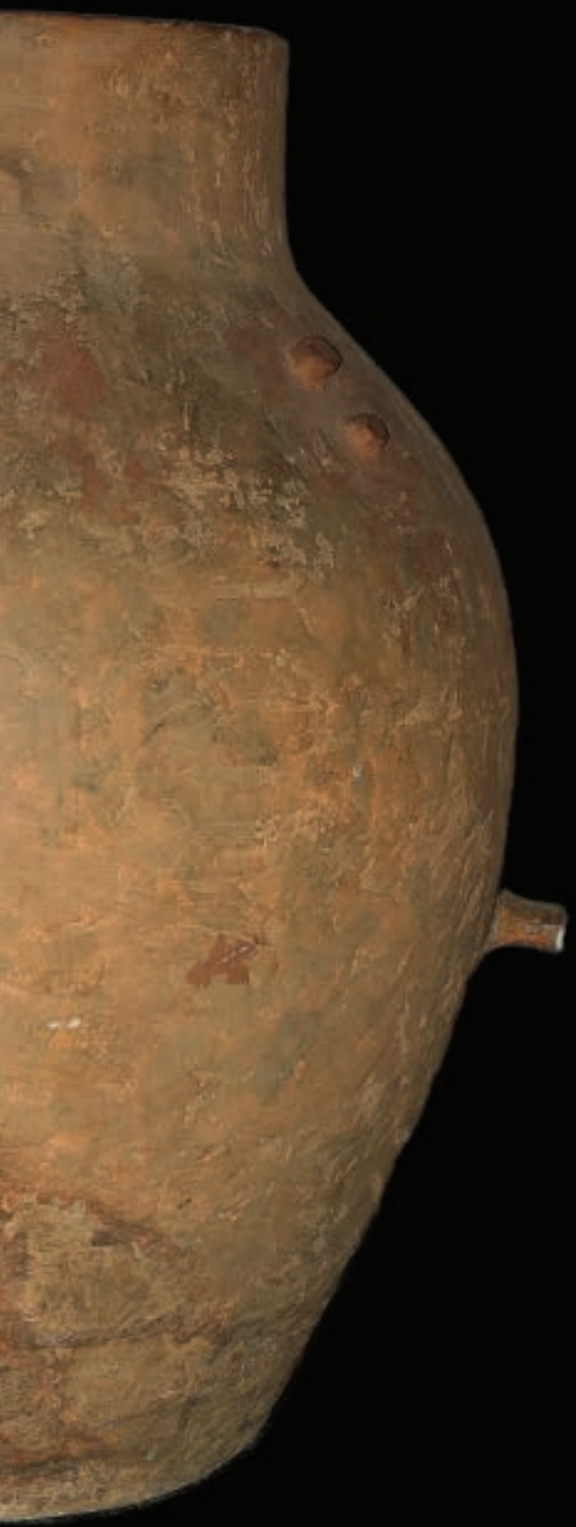

Амфора, Матејски брод – Нови Бечеј,
потиска култура, 5000–4400. г. пре н. е.

Статуета, Живанићева дољa – Ботош,
винчанска култура, 5500–4700. г. пре н. е.

Нумизматичка збирка

Узимајући у обзир чињеницу да – са временског аспекта – историја човечанства памти дуже епохе у којима новац није постојао, од оних у којима је то био случај, оправдано се може тврдити да је он ретка појава у археолошком истраживању локалитета. Његова појава у оном облику који је данас препознатљив везује се за период од 7. до 5. века пре н. е., тако да у археолошком смислу постоји период нешто дужи од два миленијума оптицаја новца. Због своје вредности и пажње која му се стога придаје, ретко се налази и углавном спада у случајне налазе. Ситуације у којима се контекстуално може очекивати налаз новца су затворене гробне целине и оставе новца или скривнице.

Иако је кроз историју новац имао примарно платежну улогу, за разумевање и научну обраду много је важнија његова улога у ширењу одређених информација: он даје занимљиве податке о различитим аспектима појединих владавина. Анализа новца нуди нове перспективе посебно у случајевима оскудних и једностраних књижевних и историјских извора[99]. У археолошком смислу, налази новца на одређеном локалитету вишеструко су значајни. Поред најважније улоге – да детерминише одређени културни хоризонт или ближе датује неки археолошки контекст – појава новца доста говори о трговини, идеологији, традицији, социјалној структури одређене друштвене заједнице или појединца, као и о унутрашњим и спољашњим утицајима којима су они били изложени.

Поред тога што је током историјског развоја Народног музеја Зрењанин прикупљен значајан нумизматички материјал, он практично све до скора није добијао онолико пажње колико заслужује. Иако атрактиван по својој природи, често је био сакривен од очију посетилаца, а предуго се налазио и на периферији интересовања самих кустоса (историчара и археолога) који су се наизменично о њему бринули. Тек су у релативно новије време учињени конкретни напори да се нумизматичка збирка Музеја среди, стручно обради и презентује јавности.

У тренутку оснивања Музеја Торонталске жупаније нумизматички материјал је, једнако као и археолошки, врло брзо постао део новооснованог музејског фонда.[100] Међу првим предметима који су стигли у музејску збирку још уочи Првог светског рата (1913) били су један златник са ликом цара Јосифа II из 1787. и један сребрњак са ликом Леополда I из 1704. године, пронађени на подручју села Опово.[101] Већ истог месеца је музејска збирка увећана нумизматичким поклонима Андора Фазекаша, финансијског рачунског службеника и Гезе Гранжана, општинског бележника у Ченти. Фазекашов дар Музеју састојао се из укупно 34 комада новца – 6 сребрних медаља, 6 старих римских бронзаних медаља, 7 бронзаних медаља из доба Хабзбурговаца, 3 бронзане медаље из новијег доба, једне никлене медаље и 11 Кошутових папирних новчаница.[102] С друге стране, Гранжан је Музеју предао 4 аустријске сребрне медаље, 2 мађарске сребрне медаље, 6 римских, 12 аустријских, 4 мађарске бронзане медаље, као и једну турску бронзану медаљу, један бронзани прстен и једну бронзану медаљу са ликом Богородице.[103] У пролеће исте године, поджупанско звање Торонталске жупаније издало је налог општинским бележницима да предузму мере како би се заштитила налазишта на подручју Жупаније и старине нађене на њима, укључујући и *стари новац* (подв. аут.).[104] Две године касније, у јеку Првог светског рата, капетан 29. ц. и к. пешадијског пука Лајош Гугенберг даровао је Музеју одређен број предмета, међу којима је забележено и неколико комада новца: *један комад од десет форинти, један комад од пет форинти, једна аустријска царска форинта из 1858, 8 комада римског новца од бакра, два аустријска царска новца од бакра из 18. века и један бакарни новац из САД од једног цента.*[105]

Златни солид, Теодосије II, прва половина 5. века н. е.

У музејском инвентару, који је 1919. године саставио Богољуб Алексић, упадљиво је одсуство свих побројаних прилога и нумизматичког материјала уопште, што упућује на закључак да је њиме Музеј платио данак рату, односно да су управо комади старог новца били разграбљени и развучени приликом метежа који је пратио распад Аустроугарске монархије. Један од ретких сачуваних докумената који се односи на прикупљање музеалија у међуратном периоду, док је збирка била затворена за јавност и у стању „мировања", односи се управо на нумизматику и сведочи о томе да је обласни чиновник у пензији Душан Радојчевић, поклонио Музеју своју колекцију новца.[106] Нажалост, више детаља о садржини овог поклона нема.

Непосредно по завршетку Другог светског рата, важну улогу у стварању услова да пронађени нумизматички материјал нађе свој пут до Музеја имао је Одсек за унутрашње послове. Сарадња Одсека и Градског музеја у Зрењанину довела је до низа аквизиција нумизматичког материјала као резултат

Поставка нумизматичке изложбе *Сребрни новац римских императора од 1. до 3. века* из нумизматичке збирке Народног музеја Зрењанин

строгог поштовања и примене Закона о заштити споменика културе и природњачких реткости.[107] Тако је већ 1946. године, приликом орања, земљорадник из Новог Бечеја Пал Пабди наишао на оставу угарског сребрног новца у близини рушевина Араче. Налазач је део од 2321 комада новца предао Музеју у Зрењанину, док је део продао и поклонио, а део изгубио.[108] Недуго потом, Музеју је поклонио 96 комада сребрног новца пронађеног у остави, такође приликом орања.[109] Исте године, Музеј је добио још 1419 комада новца пронађених у остави приликом орања у атару села Врањево (део данашњег Новог Бечеја).[110] У извештају из 1948. године, поново се спомиње поклон Пабди Пала, овога пута пољопривредника из Торде, који поклања сребрни новац из оставе пронађене приликом орања; није назначено колико новца је у питању, али судећи по висини награде која му је за то додељена може се претпоставити да се ради о много већем броју пронађених комада него приликом претходног поклона.[111] Исте године, Одсек за унутрашње послове проследио је Музеју 60 комада сребрног новца пронађених на циглани у Српском Итебеју.[112]

Први помен нумизматичке збирке након Другог светског рата је 1948. године, када се ова збирка у извештају јавља одвојено уз археолошку, историјску, уметничку и природњачку, етнолошко-фолклорне и архивске предмете и броји укупно 2855 предмета.[113] Из извештаја за Историјску збирку из 1950. године, види се да је у њен састав улазила и нумизматика, али ни историјска, а самим тим ни нумизматичка збирка нису имале руководиоца.[114] Исто толико предмета наведено је и у полугодишњем извештају 1951.[115] Те године је Градски музеј у Зрењанину ангажовао Ференца Молнара као хонорарног сарадника са циљем да води рачуна о нумизматичкој збирци.[116] Иако је већ од раније био сарадник Музеја, углавном ангажован при теренским цртањима на археолошким локалитетима[117], Молнар је већ 1949. године имао задатак да среди нумизматичке збирке по банатским музејима.[118] Његово вишедеценијско занимање за нумизматику и знање које је неспорно поседовао били су од круцијалног значаја за темељну музеолошку обраду нумизматичког материјала, па је тако фонд нумизматичке збирке већ на крају 1953. износио 4155 предмета.[119] Исте године у изложбеним просторијама Историјског одељења, поред још неких изложених експоната, нестало је 212 комада сребрног новца.[120]

Радећи као нумизматичар и библиотекар, Ференц Молнар је поставио темеље ове две делатности у зрењанинском музеју.[121] Након његовог одласка из здравствених разлога 1961. године, нумизматичка збирка прешла је у надлежност Археолошког одељења Народног музеја Зрењанин, које је тада водио археолог Радован Радишић. Исте године је у инвентар уписано још 749 комада новца, пронађених у остави у селу Ливаде (данашње Александрово)[122], па је тако укупан број нумизматичких предмета на крају године износио 5046.[123] Радишићев рад на нумизматичкој збирци био је скроман и односио се готово искључиво на евентуално примање поклона и чување заједно са археолошким материјалом, при чему је изостала адекватна музеолошка обрада.

Почев од 1978. године нумизматичка збирка прелази у надлежност Историјског одељења и кустоса-историчара задуженог за Збирку старије историје Видака Вуковића.[124] Већ следеће године, Музеј је од Општинског суда откупио неколико десетина одузетог металног и папирног новца из периода Аустроугарске монархије.[125] Те исте године је у селу Јаша Томић приликом грађевинских радова пронађена велика остава угарског сребрног новца (укупно 3134 комада), које је Месна заједница Јаша Томић предала тадашњем Војвођанском музеју.[126] У каснијим извештајима, приликом навођења броја предмета у Историјском одељењу, нумизматичка збирка се не помиње.[127] Иако је поклоном или откупом број нумизматичких предмета увећан за четрдесет[128], у периоду од 1978. до 1985, није се радило на инвентаризацији или обради нумизматичког материјала.

Сребрна грчка тетрадрахма, половина 2. века пре н. е.

Тачан број нумизматичких предмета није утврђен ни након стручног прегледа Комисије из Војвођанског музеја 1985. године.[129]

Свакако да нумизматички материјал није стизао у Музеј само као остава, део оставе или појединачно и групно путем откупа или поклона: археолошка истраживања која је спроводио Народни музеј Зрењанин такође су богатила нумизматичку збирку.[130] Прва изложба одржана у зрењанинској музејској установи која је имала нумизматички карактер била је приређена 2006. године у сарадњи са Амбасадом Народне Републике Кине под називом *Кинески новац – четири миленијума историје.*[131]

Нумизматички материјал остао је на периферији интересовања стручњака све до 2019. године, када је кустос-археолог Александар Шаламон обрадио један његов део и представио га јавности на изложби под називом *Сребрни новац римских императора од 1. до 3. века из нумизматичке збирке Народног музеја Зрењанин*. Њоме је, уз адекватну пратећу каталошку обраду, било обухваћено преко 200 комада сребрног новца из периода Римског царства.

Исте године, Археолошко одељење преузело је још један део нумизматичке збирке ради обраде и трајног чувања: реч је о кутији са преко 600 сребрних средњовековних кованица, коју чине угарски денари с почетка 16, фризашки новац из 12. и 13, као и један угарски златник из 14. века.[132] Према наводима археолога-аматера Јована Бакалова, пензионисаног службеника у пољопривреди који је сарађивао са Музејом и био упућен у његове археолошке активности, поменути фризашки новац пронађен је шездесетих година у Ковачици приликом копања темеља неке зграде. Ради се о остави, али не постоји службени извештај о примању новца у Народни музеј Зрењанин, па тако није могуће утврдити колико је новца заиста пронађено и предато, као ни остале информације везане за археолошки контекст. Састав оставе из Ковачице прилично је сличан остави код Мокрина и указује да је вероватно закопана због велике опасности од монголских упада средином 13. века.[133] У истој кутији, међу поменутим сребрним новцем, пронађен је златник угарског краља Жигмунда Луксембуршког с краја 14. века, за који је утврђено да потиче са рекогносцирања локалитета *Каменити виногради* код Арадца, које је спровео кустос-археолог Радован Радишић почетком седамдесетих година. О пореклу поменутих угарских денара (за сада!) нема података.

Археолошко одељење Народног музеја Зрењанин је 4. фебруара 2021. преузело још четири кутије димензија 13 x 18 цм са нумизматичким материјалом и две дрвене фиоке мањих димензија са новцем из нумизматичког ормарића који су се налазили у Историјском одељењу.[134] Ревизија, анализа и обрада нумизматичког материјала и даље траје, а у плану је презентација дела нумизматичке збирке у склопу сталне поставке, као и њено континуирано излагање кроз тематске изложбе.

Овом приликом кустос Археолошког одељења се захваљује свим дародавцима археолошких предмета који су у дугој историји овог одељења нашли место у његовом фонду и тиме га обогатили и учинили репрезентативним у регионалним и међународним научним оквирима. Посебно се захваљујемо Јоци Бакалову, Кристијану Царану, породици Душана Бјелића и породици Берте Иштвана.

Сребрни денар, Хадријан 119–122. н. е.

Напомене

[1] О томе види: Francesko Grizelini, *Pokušaj proučavanja političke i istorije prirode Temišvarskog Banata u pismima upućenim nekim viđenijim osobama i naučnicima* (preveo: Sever Ždiku), Pančevo 2008; Филип Крчмар, *Од Млетака до Баната. Трагом Франческа Гриселинија,* Зрењанин 2019.

[2] Торонталска жупанија налазила се на простору који данас обухвата српски и део румунског Баната, са границама на западу до реке Тисе, на северу до реке Мориш, на истоку до околине Вршца и Темишвара, а на југу до Дунава. За више детаља види: Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 127–130.

[3] Bárány Ágoston, *Torontál vármegye hajdana,* Buda 1845.

[4] Bárány Ágoston, *Témes vármegye emléke,* Nagybecskereken 1848.

[5] Данашњи Нови Бечеј (прим. аут.)

[6] О Сентклараију види: Филип Крчмар, „О улози Историјског архива Зрењанин у завичајној историографији Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина", *Архивски анали* 8, Нови Сад 2014, 79–82; такође: Kalapis, Zoltan, *Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfia a délszláv országokból* III, Újvidek 2002, 191–192; Anton Peter Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums,* Marquartstein 1992, 1914–1915; Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1911, 295–296.

[7] Antal József, „Kirandulás Aracs romjaihoz", *Torontál* 20. sz., 1878. május 16, 1–2. o.; „Ein Ausflug zu den Aracser Ruinen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 21, 25. Mai 1878, S. 11–13.

[8] Филип Крчмар, „О улози Историјског архива Зрењанин у завичајној историографији Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина", *Архивски анали* 8, Нови Сад 2014, 81–82.

[9] Szentkláray Jenő, *A becskereki vár,* Budapest 1886. Ову књигу је 1954. године на српски језик превео први управник Државне историјске архиве у Зрењанину Тимотеј Рајић и она је данас доступна у архивској библиотеци.

[10] Ф. Крчмар, „О улози Историјског архива Зрењанин у завичајној историографији Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина", *Архивски анали* 8, Нови Сад 2014, 82.

[11] А. Станојловић, *Петровград,* Петровград 1938 (Зрењанин 2004[3]), 17. Такође види: „Бечкеречко благо", *Зрењанин* 249, год. VI, 29. јун 1957, 7.

[12] Једну овакву приватну збирку имао је и познати војвођански трговац и племић Јован Јагодић. Њено постојање је познато на основу новинског извештавања Милоша Црњанског у виду фељтона *Извештаји из Војводине*. Види: Милош Црњански, „Извештаји из Војводине. На банатској равници", *Политика* 5568, год. XIX, 24. октобар 1923. Такође види: Стојан Трећаков (прир.), *О Банату и Банаћанима,* Нови Сад 1989, 24–25. Касније је та збирка поклоњена петровградском музеју (НМЗ, АО, Инвентарна књига I од 1940. године, инв. бр. 4859–5137 (датум уписа: 3. мај 1946).

[13] Није могуће утврдити колико је тачно археолошких предмета завршило у овим музејима, али се често путем публиковања неког материјала наслути или сазна контекст да потичу са ових простора. Ово је посебно приметно у периоду крајем 19. и почетком 20. века, што се са једне стране поклапа са еволуцијом археологије као научне дисциплине, њеног познавања и разумевања, а са друге – и са повећањем земљаних и грађевинских радова. За археолошке локалитете на ширем простору Баната (у саставу некадашње Торонталске жупаније) види: Danica Dimitrijević, Jovan Kovačević, Zdenko Vinski, Milorad Girić, *Seoba naroda – arheološki nalazi jugoslovenskog Podunavlja,* Zemun 1962, 14–29.

[14] Милан Петров. „Музеј Торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15–17, Нови Сад 1966–1968, 203.

[15] За више детаља о Алексићевој биографији види: Филип Крчмар, „*На погрешној страни историје?* Ратни ангажман српске елите у Великом Бечкереку 1914–1918", у: Драгана Катић – Мирослав Јаћимовић (ур.), *Зборник радова са Међународног саветовања „Елите у Великом рату", Нови Сад, 27–28. октобар 2016,* Нови Сад 2016, 420–422.

[16] М. Петров, *нав. дело,* 203.

[17] Németh, Ferenc, „Alexich, Bogolyub", у: Bodó Sándor – Víga Gyula (szerk.), *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok*, Budapest 2002, 7–8.

[18] М. Петров, *нав. дело*, 203.

[19] Исто.

[20] Исто.

[21] Исто.

[22] Alexich Bogolyub, „Torontálvármegye muzeuma", *Torontál* 14. sz., 1913. január 18, 1–2. o.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању Музеја", бр. 40/1943.

[24] О томе види: М. Петров, *нав. дело,* 206–207.

[25] Душан Ђ. Карапанџић (Смедерево, 1888 – Оснабрик, 1963), археолог, класични филолог, професор, преводилац. За више детаља види: Велибор Катић, „Карапанџић, Душан Ђ.", у: Чедомир Попов (ур.), *Српски биографски речник* 4 *(И–Ка)*, Нови Сад 2009, 860.

[26] Душан Карапанџић, „Арадац – један прилог праисторији Војводине", *Старинар* I, св. III, Београд 1922, 151–174. Такође види: А. Станојловић (ур.), *нав. дело*[3], 30.

[27] Миодраг Грбић (Сремски Карловци, 1901–1969), археолог и кустос. За више детаља види: Душанка Марковић, „Грбић, Миодраг", у: Чедомир Попов (ур.), *Српски биографски речник* 2 *(В–Г)*, Нови Сад 2006, 780–781; Aleksandar Bandović, *Miodrag Grbić i nastanak kulturno-istorijske arheologije u Srbiji*, Beograd 2019 (докторска дисертација).

[28] Дивна Гачић, *Миодраг Грбић (1901–1969), живот и дело*, Сремски Карловци 2005, 15.

[29] A. Bandović, *нав. дело*, 81–82 (докторска дисертација). Ђорђе Мано-Зиси (Будимпешта, 1901–Београд, 1995), историчар уметности, универзитетски професор, археолог. За више детаља види: Катарина Мано-Зиси, „Мано-Зиси, Ђорђе", у: Чедомир Попов (ур.), *Српски биографски речник* 5 (*Кв–Мао*), Нови Сад 2011, 830–831.

[30] Није познато да ли је вршено тада одређено археолошко истраживање, али се у литератури спомиње откривање једног неолитског гроба. Миодраг Грбић, „Неолитско гробље у Ботошу код Вел. Бечкерека", *Старинар* 3, св. VIII–IX, Београд 1934, 41–42. Ако би претпоставили да се ради о истраживању, онда би се могло констатовати да је Милекер, заједно са Николићем вршио истраживања 1930. године. По другим ауторима Милекер је истраживао у Живанићевој дољи 1931. године. Anica Medaković, *Feliks Mileker (1858–1942), istraživač, publicista i kustos Gradskog muzeja Vršac / Felix Milleker (1858–1942), Forscher, Publizist und Kustos des Stadtmuseums Werschetz*, Vršac 2008, 54; Богдан Брукнер, „Феликс Милекер – оснивач модерне археологије у Панонији", *Гласник Хумболтовог клуба Србије* 4, Београд 1997 (непагинирано) . У том случају би ово истраживање могло да се временски датира пре лета, будући да није забележено на археолошким истраживањима које је спроводио Миодраг Грбић.

[31] Миодраг Грбић, „Неолитско гробље у Ботошу код Вел. Бечкерека", *Старинар* 3, књига VIII–IX, Београд 1934, 41–58. Исте године је откривена групна сахрана на неолитском локалитету Винча код Београда (прим. аут.).

[32] „Археолог г. Богољуб Алексић открио у близини српског Елемира затрпан преисториски град из каменог доба", *Банатска пошта* 23, год. 1, 22. август 1936, 1.

[33] Велики Бечкерек је у јесен 1934. преименован у Петровград. Ова

одлука је ступила на снагу у фебруару наредне, 1935. године (прим. аут.).

[34] О томе види: Филип Крчмар, Александра Танасијевић, Весна Каравида, *Традиција хуманости. 140 година Црвеног крста Зрењанин (1880–2020),* Зрењанин 2020, 69. Такође: „Tajna petrovgradskog podzemlja", *Банатска пошта* 22, 15. август 1936, 3; „Копа се у Планковој башти гроб поглавице човека из каменог доба, који је живео пре 4000 година", *Банатска пошта* 22, 15. август 1936, 3; „Изграђује се склониште од бојних отрова", *Банатска пошта* 23, 22. август 1936, 3.

[35] Богољуб Алексић, „Порекло назива Бегеја и Великог Бечкерека", у: А. Станојловић, *нав. дело*, 17–22.

[36] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење Музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949, 2.

[37] У литератури се наводи податак да је Музеј свечано отворен у априлу 1944, али је због ратних опасности затворен после неколико недеља. Дејан Воргић, „Сеобе збирки Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 91.

[38] Податак у инвентарној књизи 1 из 1940, инв. бр 2931–2028. Датум уписа: 25. мај 1942.

[39] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о службеном путовању кустоса Музеја у Крстур", бр. 146/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Археолошко откопавање у Орловату", бр. 155/1942, бр. 156/1942; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Лазара Николића о службеном путовању у Елемир 1942. године", бр. 25/1943; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Лазара Николића о службеном путовању у Чоку 1942. године", бр. 26/1943; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Николић Лазара о службеном путовању у Орловат, Томашевац, Ботош, Деспотовац, Сарчу", бр. 28/1943; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Лазара Николића кустоса Музеја о археолошком истраживању по Банату", бр. 37/1943. Такође види: Нада Бењоцки, *Археолошки локалитети зрењанинског подручја,* Зрењанин 2018, 189.

[40] Драга Гарашанин – Милутин Гарашанин, „Праисторијско насеље у Црној Бари, Извештај са археолошких ископавања", *Рад војвођанских музеја* 6, Нови Сад 1957, 199–218; Снежана Маринковић, *Црна Бара–Пркос,* Зрењанин 2013. (изложбени каталог); Staša Babić – Miodrag Tomović, *Milutin Garašanin – razgovori o arheologiji,* Beograd 1996, 14–15, 88.

[41] Драга Гарашанин, „Рад музеја у Војводини – Такмичења војвођанских музеја", *Музеји* 1, Београд 1948, 130–131; за више детаља о броју повереника види: Драга Гарашанин, „Рад музеја у Војводини – Војвођански музеји и чување старина у 1947. години", *Музеји* 1, Београд 1948, 135.

[42] Svetimir Dragović – Livija Maksimović – Veljko Radojević – Milinko Cicmil – Sanja Pantelić, „Istorijski razvoj uređenja vodnog režima zemljišta primenom odvodnjavanja i navodnjavanja u Vojvodini", *Vodoprivreda* 216–218, god. 37, Beograd 2005, 292.

[43] Марија Славнић, „Археолошки течајеви у Војводини", *Рад војвођанских музеја* 1, Нови Сад 1952, 231; НМЗ, рег. НМЗ 1941–, „Подаци о стручном особљу", бр. 162/ 1946.

[44] Младенко М. Кумовић, *Музеји у Војводини 1847–1997*, Нови Сад 2001, 383.

[45] Тако је нпр. Ђорђе Мано-Зиси имао визију Друштва пријатеља старина чија би се надлежност односила не само на националне споменике, него и на све археолошке локалитете, а које би у свом саставу укључивало и поверенике са посебним упутствима за рад. Његова основна замисао састојала се у томе да повереници пружају информације о географском положају локалитета, идентификацији и основним карактеристикама материјалне културе на археолошком налазишту. Њихов рад на локалитету би био строго ограничен, а спровођење истраживања припало би стручњацима надлежне установе – у то време Археолошког института, чији је Мано-Зиси био један од оснивача. План је био да Друштво пријатеља старина буде тело које ће својим радом на заштити локалитета и едукацији друштва створити позитивну атмосферу за имплементацију Закона о заштити старина и музејима, који је тек требало донети. Велики корак у том правцу је учињен за време окупације, када је 5. маја 1942. донета *Уредба о заштити старина*, којом је предвиђено оснивање *Централног завода за чување старине.* На чело ове установе је постављен Миодраг Грбић, у својству вршиоца дужности управника (A. Bandović, *нав. дело,* 81–82, 156–157).

[46] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Др Јанкулов Борислав постаје повереник Градског музеја у Зрењанину ", бр. 171/1946.

[47] А. Bandović, *нав. дело*, 82. Из каснијег периода требало би поменути археолога Шандора Нађа, који је као сликар и наставник ликовног дошао 1946. године у Градски музеј у Петровграду, а свој научни допринос археологији дао стичући знање и вештине на полазним курсевима и практичној настави које је водио Миодраг Грбић (Д. Гачић, *нав. дело*, 13; Марија Јовановић, „Шандор Нађ 1912–1995", *Рад Музеја Војводине* 37–38, Нови Сад 1995, 367–368; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ђурђев Бранислав и Нађ Шандор – примопредаја дужности", бр. 28/1946; „НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о примопредаји дужности руководиоца музеја између Бранислава Ђурђева и Шандора Нађа", бр. 29/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда", бр. 38/ 1959).

[48] М. Кумовић, *нав. дело*, 385.

[49] Д. Гачић, *нав. дело*, 13.

[50] Нађ је за руководиоца Народног музеја у Зрењанину постављен одлуком Окружног народног одбора у Зрењанину бр. 1333 од 18. фебруара 1946, а на тој дужности остао је до 7. априла 1952. године (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда", бр. 38/ 1959).

[51] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о Музеју као културно-уметничкој установи", бр. 105/1946;НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и статистички лист", бр. 2/1947.

[52] За више детаља види: Aleksandar Bandović, „Muzejski kurs i arheologija tokom II svetskog rata u Beogradu", *Етноантрополошки проблеми* св. 3, год. 9, Београд 2014, 625–646; A. Bandović, *Miodrag Grbić i nastanak kulturno-istorijske arheologije u Srbiji*, Beograd 2019 (докторска дисертација), 161–162.

[53] За више детаља о садржају курса и полазницима види: Александар Шаламон, „Археолошки течај у Градском музеју у Петровграду 1946. године", *Гласник музеја Баната* 22, Панчево 2021, 6–21.

[54] Марија Славнић, „Археолошки течајеви у Војводини", *Рад војвођанских музеја* 1, Нови Сад 1952, 231. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Градског музеја у Зрењанину са VI конференције музеалаца", бр. 177/1948.

[55] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месечни извештај за мај", бр. 206/1948.

[56] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изасланици Музеја при ископавањима код Н. Бечеја", бр. 141/1946.

[57] *Арача-романска црква у рушевинама код Волошинова, срез бегејски АП Војводина има се сматрати општенародним добром и ставља се под заштиту државе са њеном непосредном околином* (Завод за заштиту и научно проучавање споменика културе Народне Републике Србије, „Решење", бр. 717/1948. Такође доступно на: nasledje.gov.rs. Приступљено: 5. 8. 2021.

[58] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Археолошком институту Српске академије наука", бр. 458/1956.

[59] Растко Рашајски, „Преисториско насеље на Матејском броду",

Рад војвођанских музеја 1, Нови Сад 1952, 104–116; Шандор Нађ, „Насеље из млађег каменог доба на Матејском броду", *Рад војвођанских музеја* 2, Нови Сад, 108–116; Снежана Маринковић, *Матејски брод,* Зрењанин 2006. (изложбени каталог); Neda Mirković Marić – Miroslav Marić, „Late Neolithic Tisza sites in the Serbian part of Banat", *Archaeologiai Értesítő* 142, Budapest 2017, 19–23.

60 Завод за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС, „Решење о стављању Матејског брода под заштиту државе", бр. 1652/1950 (доступно на: nasledje.gov.rs. Приступљено: 5.8.2021).

61 „Одлука о утврђивању непокретних културних добара од великог значаја", *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине* 28, Нови Сад, 30. децембар 1991, 713.

62 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Заводу за заштиту и научно проучавање споменика културе", бр. 310/1951.

63 Шандор Нађ, „Некропола код Арадца из раног средњег века", *Рад војвођанских музеја* 8, Нови Сад 1959 (шт. 1961), 45–47.

64 D. Dimitrijević i dr., *нав. дело*; Јован Ковачевић, *Аварски каганат*, Београд 1977; Dušan Mrkobrad, *Arheološki nalazi seobe naroda u Jugoslaviji*, Beograd 1980, 50, 54–55, 81–83, 89, 91–95, 98, 108.

65 Тако је Археолошко одељење Народног музеја Зрењанин сарађивало са Предрагом Медовићем, археологом из Покрајинског завода за заштиту споменика културе на рекогносцирању и заштитним интервенцијама на локалитетима на обали Бегеја и Тамиша, на локалитету Мали алас код Ченте и Арачи код Новог Милошева, као и приликом надзора над цигланама од 1966. до 1969. године (НМЗ, рег. НМЗ 1941– „Годишњи извештај о раду Археолошког одељења", бр. 01–166/1972). Нада Бењоцки, *Археолошки локалитети зрењанинског подручја*, Зрењанин, 2018, passim.

66 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ископавања код Перлеза", бр. 01–194/1967.

67 НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај о извршеној првој кампањи систематског заштитног археолошког ископавања на комплексу Батка код Перлеза", бр. 01–87/1972.

68 Нада Бењоцки, *Археолошки локалитети зрењанинског подручја*, Зрењанин, 2018 (постхумно објављено).

69 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Археолошког одељења за 1970. годину", бр. 01–285/1970, 3.

70 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја за 1971. годину", бр. 4/1972, 3.

71 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Археолошког одељења за 1971. годину", бр. 01–166/1972.

72 „Сарадња музеја Баната. Изложба накита Сармата", *Зрењанин* 1221, год. XXV, 23. април 1976, 4.

73 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава допуне извештаја", бр. 01–31/1980, 1.

74 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са Збора радних људи Народног музеја Зрењанин", бр. 13/1981; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обавештење", бр. 01–80/1981.

75 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Маринковић Снежани", бр. 01–275/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за новоформирано радно место археолога на заштити споменика културе, при Народном музеју Зрењанин", бр. 01–288/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука о одобравању средстава Народном музеју у Зрењанину за новоотворено радно место археолога на заштити споменика културе", бр. 01–342/1986.

76 Сл. М., „Нова изложба у Музеју. Праисторија Војводине", *Зрењанин* 1709, год. XXXIV, 27. септембар 1985, 10; Сл. Милин, „Репрезентативна изложба у Народном музеју. Земља – симбол и нада", *Зрењанин* 1710, год. XXXIV, 4. октобар 1985, 5.

77 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава Извештаја о раду за 1994. и Програма рада Народног музеја за 1995. годину / Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1994. год.", бр. 01–3/1995, 2; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава на Конкурс за учешће у финансирању програма од општег интереса у области културе у општинама", бр. 01–50/1995.

78 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај са заштитног археолошког ископавања на локацији *Свете водице* – потес атара села Перлез код Зрењанина", бр. 01–31/1998.

79 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Истраживања на локалитету *Св. водице* у атару села Перлез", бр. 01–72/1998.

80 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–87/1998.

81 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансијску помоћ за завршетак радова на археолошком ископавању", бр. 01–88/1998.

82 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Музеју Војводине Нови Сад", бр. 01–93/1998. За више детаља о резултатима овог истраживања види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за 1998. годину", бр. 01–3/1999; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Република Србија, Министарство културе – Народном музеју Зрењанин", бб/1999; НМЗ, рег. НМЗ 1941–, „Достава извештаја са заштитног археолошког ископавања на локацији *Свете водице* – потес атара Перлез код Зрењанина", бр. 01–78/1999; бр. 01–79/1999.

83 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансирање археолошких ископавања", бр. 01–149/1998; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за суфинансирање археолошких ископавања", бр. 01–80/1999; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за динансирање археолошких ископавања на локалитету *Мали Акач* код Новог Милошева", бр. 01–96/3/1999.

84 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за завршетак археолошких ископавања на локалитету *Мали Акач*", бр. 01–107/1999; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о распореду средстава", бр. 01–115/1999; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Министарству културе Републике Србије / Преглед утрошених средстава", бр. 01–123/1999) и Скупштине општине Зрењанин (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Археолошко одељење – Скупштини општине Зрењанин", бб/1999). Такође види: Љ. Б., „Археолошка истраживања. Тајне Малог Акача", *Зрењанин* 2471, год. XLVIII, 1. октобар 1999, 10.

85 Снежана Маринковић, „Налази из бронзаног доба са локалитета Мали Акач код Новог Милошева", *Рад Музеја Војводине* 50, Нови Сад 2008, 25–31.

86 Организовању овог скупа допринела је сарадња са румунским археолозима из музеја у Клужу и Темишвару. Кустоскиња-археолошкиња зрењанинског музеја Снежана Маринковић била је члан организационог одбора скупа у чијем саставу су били др Никола Тасић, директор Балканолошког института Српске академије наука, др Милутин Гарашанин, др Драгослав Срејовић, др Богдан Брукнер и др Борислав Јовановић (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Археолошко одељење / Извештај о раду у 1996. години", бр. 01–2/1997, 2).

87 Љ. Б., „Међународни округли сто археолога у зрењанинском Народном музеју. Неолитска загонетка", *Зрењанин* 2319, год. XLV, 25. октобар 1996, 13.

88 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Нада Бењоцки – Решење о престанку радног односа", бр. 01–176/2004.

89 Б. Јајић, „Археолошка ископавања у 2009. години. Сонде у Подумки", *Зрењанин* 2997, год. LIX, 5. јануар 2010, 19.

90 „Ново археолошко налазиште у сечањском атару. Некропола крај Тамиша", *Зрењанин* 3028, год. LIX, 13. август 2010, 19.

91 НМЗ, рег. НМЗ 1941– „, Снежана Маринковић – Решење о престанку радног односа", бр. 01–199/2014.

92 НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Александар Шаламон – стручна пракса",

бр. 01–873/2015; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о раду на одређено време", бр. 01–534/2017; бр. 01–894/2017; бр. 01–857/2018; бр. 01–261/2021.

[93] Ива Исаков, „Велико истраживање Листа *Зрењанин: откривена гробница код Перлеза. Почивалиште капетана Јанче и устаничких бораца*", *Зрењанин* 3389, год. LXIII, 21. јул 2017, 1, 5; „Završena arheološka iskopavanja na čuvenoj *Jančinoj humci* kod Perleza", listzrenjanin.com, 10.11.2017. Приступљено: 15.8.2021; „Iskopavanje na lokalitetu *Jančina humka* kod Perleza", zrenjaninheritage.com, 9.2.2018. Приступљено: 15.8.2021.

[94] „Култ инфо. Изложба", *Зрењанин* 3374, год. LXIII, 7. април 2017, 16; Бранка Јајић, „Хришћански сакрални предмети у зрењанинском музеју. Драгоцена сведочанства прошлости Баната", *Зрењанин* 3376, год. LXIII, 21. април 2017, 16.

[95] „Izložba *Srebrni novac rimskih imperatora od I do III veka* u Narodnom muzeju", ilovezrenjanin.com, 24.6.2019. Приступљено: 15.8.2021; „Otvaranje izložbe *Srebrni novac rimskih imperatora od I do III veka iz numizmatičke zbirke Narodnog muzeja Zrenjanin*", zrklik.com, 26.6.2019; „Srebrni novac rimskih imperatora biće izložen u Narodnom muzeju", zrenjaninski.com, 30.6.2019. Приступљено: 15.8.2021; „Izložba numizmatičke zbirke Narodnog muzeja otvorena je do 1. avgusta", 15.7.2019. Приступљено: 15.8.2021.

[96] „U Narodnom muzeju izložba *Rekonstrukcija srednjovekovnog ratnika*", ilovezrenjanin.com, 21.10.2020. Приступљено: 15.8.2021; „Izložba *Rekonstrukcija srednjovekovnog ratnika* u Zrenjaninu", rtv.rs, 24.10.2020. Приступљено: 15.8.2021.

[97] Бранка Јајић, „Стална поставка Народног музеја отворена за посетиоце. Из мрака депоа на светло дана", *Зрењанин* 2917, год. LVI, 27. јун 2008, 26.

[98] Исто.

[99] Александар Шаламон, *Сребрни новац римских императора од I до III века из нумизматичке збирке Народног музеја Зрењанин*, Зрењанин 2019, 23–24.

[100] Alexich Bogolyub, „Torontálvármegye muzeuma", *Torontál* 14 sz., 1913. január 18, 1–2. o.; М. Петров, *нав. дело*, 206–207.

[101] М. Петров, *нав. дело*, 203.

[102] Исто.

[103] Исто.

[104] Исто.

[105] Исто, 205–206.

[106] ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941, „Захвалница председника општине Велики Бечкереку Душану Радојчевићу за поклон нумизматичкој збирци Музеја", бр. 3235/1935.

[107] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј – Одсеку за унутрашње послове Среског народног одбора Тамиш", бр. 187/1948.

[108] Ференц Молнар, „Остава средњовековног новца из Араче", *Рад војвођанских музеја* 2, Нови Сад 1953, 151–153.

[109] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј – Градском народном одбору", бр. 110/1947.

[110] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда пријема пронађеног старог новца", бр. 126/1947.

[111] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пабди Пал", бр. 76/1948.

[112] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј – Одсеку за унутрашње послове Среског народног одбора Тамиш", бр. 187/1948.

[113] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак културно-уметничких вредности", бр. 393/1948; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Статистички лист за 1948. годину", бб/1949.

[114] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Статистички лист", бр. 2/1951; НМЗ, рег. НМЗ 1941– „Градски музеј Зрењанин – Повереништву за културу и уметност ГИО НС АПВ", бр. 412/1950.

[115] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештај за период април–јун 1951 године", бр. 250/1951.

[116] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Допис Управи фабрике Луксол", бр. 22/1951.

[117] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месечни извештај – април", бр. 172/1948.

[118] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Главном извршном одбору НС АП Војводине, Повереништву за просвету", бр. 369/1949.

[119] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Музеја за 1953. годину", бр. 481/1953.

[120] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Градском народном одбору, Секретаријату унутрашњих послова", бр. 214/1953.

[121] Молнар је за собом оставио три рада о нумизматичком материјалу Народног музеја Зрењанин: Ференц Молнар, „Остава средњовековног новца из Араче", *Рад војвођанских музеја* 2, 151–153; Исти, „Мађарски денари са главом црнца из XIV века", *Рад војвођанских музеја* 3, Нови Сад 1954, 319; Исти, „Остава новца XVII века из Итебеја", *Рад војвођанских музеја* 9, Нови Сад 1960, 282.

[122] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Савету за културу Одељења за друштвене службе НОО Нова Црња", бр. 02–233/1963.

[123] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину за 1964. годину", бр. 01–435/1964.

[124] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај", бр. 01–681/1963.

[125] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о откупу понуђених предмета од стране Општинског суда у Зрењанину", бр. 01–538/1979.

[126] Далибор Недвидек, „Остава новца из XVI века из Јаше Томића", *Рад Музеја Војводине* 41–42, Нови Сад 2000, 45–62.

[127] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Анкетни лист за 1980. годину", бр. 01–70/1981.

[128] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије стручног надзора о извршеном стручном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1987.

[129] Исто.

[130] Посебно када је реч о некрополама као што су Мечка (Шандор Нађ, „Некропола код Арадца из раног средњег века", *Рад војвођанских музеја* 8, Нови Сад 1959, 45–102, шт. 1961) и Леје код Арадца, истраживане у периоду од 1951. до 1955, односно 1980. године. Затим, нумизматички материјал је пронађен и приликом истраживања локалитета Свете водице код Перлеза током 1997. и 1998. године (Нада Бењоцки, „Свете водице код Перлеза", *Гласник музеја Баната* 11–12, Панчево 2002, 53), као и у средњовековној некрополи на локалитету Сечањ Атар Ц, истраживаној у периоду од 2010. до 2014. године.

[131] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе за 2006. годину", бр. 01–64/2007; А. Б., „Четири миленијума новца у Кини – изложба у Народном музеју. Драгуљи нумизматике", *Зрењанин* 2881, год. LIII, 16. јун 2006, 18.

[132] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Реверс Археолошког одељења", бр. 01–899/2019.

[133] Далибор Недвидек, „Остава сребрног новца 12–13. века", *Годишњак Музеја града Новог Сада* 3-4, Нови Сад 2008, 40–93.

[134] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Археолошког одељења", бр. 228/2021; бр. 319/2021; бр. 371/2021; бр. 372/2021.

Мр Рајка Грубић, Александра Ђукић,
Бранка Сикимић, Ксенија Михић

ТРАДИЦИЈА И НАСЛЕЂЕ СРЕДЊЕГ БАНАТА

Етнолошко одељење Народног музеја Зрењанин

Историјат

Упоредо са оснивањем Народног музеја Зрењанин (некадашњег Музеја Торонталске жупаније) отпочело се са прикупљањем свих старина које су имале историјску, културну или етнографску вредност. Захваљујући пре свега иницијативи и организованој акцији жупанијских власти, велики број грађана Великог Бечкерека и околних места прикупљао је и поклањао предмете, како би се Музеј што брже развијао и напредовао.

Први досад познати писани податак о прикупљању предмета за Музеј потиче из 1909. године. Током те године прикупљен је материјал с подручја општине Св. Хуберт и Солтур (данас Банатско Велико Село недалеко од Кикинде – прим. аут.), који потиче из времена насељавања Француза у ове крајеве (друга половина 18. века). У питању је било 54 предмета којима су обухваћени прибор за јело, намештај, тањири, стари делови покућства, сатови итд.[1]

Писана грађа из 1913. године даје нешто конкретнију и јаснију слику када је у питању прикупљање музеалија. У овој години је путем откупа или поклона, прикупљен значајан археолошки, историјски и природњачки материјал. Те исте године је етнографско, тј. етнолошко одељење допуњено значајном колекцијом – деловима народних ношњи, коју је Жупанијском музеју поклонио Фрињеш Гринбаум у име фирме познатог великобечкеречког трговца Вилмоша Гринбаума.[2] Поклоњена колекција се састојала од 74 предмета, од чега је чак 38 било украшено златовезом. Већина ових предмета су делови румунске народне ношње (капе тулбенти, прслуци, коврлаци, фрагменти златовеза), а мањи део српске (формети, капе џеге и златаре).

У то време етнографска збирка није имала стручног руководиоца, већ се о њој старао чиновник тадашње Торонталске жупаније Богољуб Алексић, који је уједно био и архивар.[3] Иако не постоје подаци о тада прикупљеним предметима, можемо претпоставити је колекција предмета, прикупљана стихијски и фрагментарно била вредна. У алманаху-споменици *Петровград* се наводи да је била јединствена у читавој предратној држави јер је садржавала *врло ретке и интересантне предмете*.[4] Делећи судбину осталих музеалија, етнографска збирка је великим делом пропала у данима метежа који су пратили слом Аустроугарске монархије на крају Првог светског рата.

Током 1919. године Градско поглаварство је упутило наредбу свим среским и градским начелствима, градској полицији и државној жандармерији да *прикупи сав однет и покраден архивски материјал и музеалије које је непријатељ похарао и однео и да се достави комисији која је образована како би се што ефикасније прикупио покраден и растурен материјал*.[5]

Попис из 1919. године који је рађен по наредби поджупана Торонталске жупаније, иако штур, пружа донекле јаснију слику о предметима који су се налазили у етнолошкој збирци. На основу њега види се да су то били предмети покућства (шерпе, лонци, тањири, полице, ормари, столице), предмети коришћени у пољопривреди (плугови, колечке, косири, виле), предмети коришћени за прераду кудеље и вуне (трлице, преслице, мотовила, гребена) и у далеко мањој мери делови народних ношњи (опанци, прслуци, капе). Текстилни делови покућства као што су ћилими, пољаве, драперије и сл. у овом попису нису забележени, што наводи на закључак да је током смутних ратних времена највише страдао текстил.[6]

У периоду између два рата, градске власти су наставиле с акцијама чији је циљ био даље

Марама џега, Славонија, крај 19. века
(део колекције Кола српских сестара)

Прслук, Банат, крај 19. века
(део Гринбаумове колекције)

Џега, Зрењанин, крај 19. века
(део колекције Кола српских сестара)

прикупљање музеалија. Тако је, на пример, главни градски бележник упутио допис свим свештеним лицима по околним местима како би за потребе градског музеја прикупили, између осталог *фотографије и слике оригиналне старе ношње нашег народа, мушке, женске, момачке, девојачке, детиње, свакидашње и нарочито свечане.*[7]

Систематичније и интензивније прикупљање етнолошког материјала започео је учитељ Лазар Николић, када је уочи Другог светског рата постављен за руководиоца Музеја. У том периоду (1940) отворена је и прва књига инвентара, заједничка за сва одељења, која је вођена све до 1949. године. На основу ње је познато да се у Етнолошком одељењу налазило 750 предмета и да је најкомплетнија била збирка пољопривредних алатки. Предмети везани за текстилно покућство и народне ношње били су заступљени у мањој мери.

Након Другог светског рата, у Етнолошко одељење Народног музеја доспева још једна изузетно значајна колекција народних ношњи коју је поклонило Коло српских сестара. Од укупно 99 поклоњених предмета, најбројнији су они делови свечане банатске ношње која је украшена златовезом, али нису занемарљиви ни делови ношње које је Коло прикупљало из свих крајева тадашње државе – Краљевине Југославије.

Оно што се из извештаја Етнолошког одељења може видети јесте да се у првим послератним деценијама материјал набављао углавном обиласком терена и откупом. Од краја рата па до краја шездесетих година набављено је нешто више од 500 предмета, како за потребе сталне поставке, тако и

Фотографија некадашње сталне поставке у Јанковићевој палати, Зрењанин, 1947. г.

за допуњавање и заокруживање збирки.[8] У овом периоду у Одељење доспевају делови народних ношњи, текстилни делови покућства, намештај, керамика, пољопривредне и занатске алатке, као и инвентар занатских радионица.

Интензивнији откуп предмета и попуњавање појединих збирки, омогућило је да се већ почетком осамдесетих година реализује нова стална поставка Етнолошког одељења, коју су чиниле собе са представљеним ентеријером и народне ношње Срба, Румуна, Словака и Мађара, као и соба са пољопривредним алаткама.

У овом периоду извршена је ревизија и реинвентарисање музеалија. Уведена је и нова терминолошка подела предмета по збиркама. Можемо рећи да се од тада континуираним истраживањем, проучавањем и интерпретирањем културног наслеђа средњег Баната чува традиционална култура овог подручја по музеолошким стандардима.

Оно што је занимљиво јесте чињеница да је, већ на самом крају 20. и у ове прве две деценије 21. века, велики број предмета у етнолошко одељење доспело путем поклона. Тако је у последњих двадесетак година од укупног броја пристиглих предмета у Етнолошко одељење, скоро половина поклоњена. Значај аквизиција у виду поклона огледа се у чињеници да грађани поклањају део свог породичног наслеђа, свесни да се предмети културне историје на тај начин могу адекватно сачувати за будуће генерације.

Управо захваљујући свим тим поклонима и откупима, 2006. године урађена је и нова стална поставка одељења. Тако је привреда Баната представљена у две целине: пољопривреда и занати. Израђене су нове витрине за народне ношње, док су ентеријери гостинских соба допуњени новим предметима.

Данас Етнолошко одељење Народног музеја Зрењанин прикупља музејске предмете и проучава не само традиционалну материјалну културу, већ и друштвене односе, породични живот, обичаје, веровања и народно стваралаштво. Проучавају се обележја српске културе, али и обележја других народа овог региона.

Музејска документација уводи се и у електронску базу података – Јединствени информациони систем за музеје, од 2017. године. Тиме је унапређено вођење документације, по свом начину рада блиско 21. веку, а резултат се огледа у ефикасном, брзом и лаком пружању информација о предмету.

Етнолошко одељење је данас подељено на шест збирки: *Привреда, Домаћа радиност, Становање, Одевање, Друштвени живот и духовна култура* и *Писани и аудио-видео извори*. Збирке се континуирано проширују планском и систематском набавком предмета. Последња ревизија рађена је 2018. године. Данас је у збиркама Етнолошког одељења заведено близу 3500 предмета, који претежно потичу са подручја средњег Баната и осликавају живот народа који га настањују.

Етнографска збирка је од самог почетка била под старатељством и надзором лица која нису била етнолози по струци, али су поседовала изузетан афинитет према народној традицији и културном наслеђу народа средњег Баната. Овде се у првом реду мисли на Антала Штрајтмана, а затим и на Лазара Николића, који је у исто време био и управник установе, а бавио се и археологијом. Услед обима својих других задужења, он се ангажовао на проналажењу трајног решења за збирку, па је тако 1953. године издејствовао отварање радног места кустоса-етнолога на које је дошла Марија Стојадиновић (1929–2019) – прва школована етнолошкиња Народног музеја Зрењанин. Иако није дуго остала у Музеју (1953–1955), оставила је трага у његовим активностима: стручно се усавршавала учествујући у раду стручних скупова и етнолошким испитивањима на терену. Њу је заменила Нада Туински (1930–2010), која је током двогодишњег боравка у Музеју углавном радила на инвентарисању и заштити предмета, али је вршила и теренска истраживања. Она су резултирала дипломским радом који је одбранила у Београду под насловом *Живот и обичаји Словака села Арадца* (1958), годину дана након што је напустила Музеј, а ускоро и Зрењанин. Након Туринске, на месту кустоса-етнолога је од 1957. до 1961. године радио Миодраг Јовановић. У сачуваној архивској грађи Музеја ретко се помиње. Углавном се стручно усавршавао и радио на инвентарисању збирке. Наследио га је Владимир Митровић (1932–1989), који је током радног века развио богат и плодан научно-истраживачки рад и публицистичку делатност.

Током две деценије дугог радног века, Митровић се бавио изучавањем ћилимарства и народног веза, народне медицине и етносоциолошких карактеристика Рома на подручју средњег Баната. Активно је учествовао у раду Секције етнолога Друштва музејских радника Војводине и Секције за САП Војводину Научног друштва за проучавање здравствене културе Југославије. Неке од значајнијих изложби које је приредио су *Торбе као огранак банатског ћилимарства* (1966); *Народна уметност средњег Баната* (1969); *Керамика средњег Баната* (1972).

По пензионисању Владимира Митровића, од 1983. године Одељењем руководи Рајка Грубић. У том периоду интензивније су се откупљивали предмети и допуњавале поједине збирке што је омогућило да се већ почетком осамдесетих година реализује нова стална поставка Етнолошког одељења. На поставци су били представљени ентеријери предњих сеоских соба, народне ношње Срба, Румуна, Словака и Мађара, као привреда овог поднебља. Рајка Грубић је данас музејска саветница Народног музеја Зрењанин. Магистрирала је тезом *Занати и занатлије у прошлости Зрењанина (16. – прва половина 20. века)*. Ауторка је више десетина стручних радова, као и низа изложби и пратећих каталога међу којма су *Пољопривреда средњег Баната с краја 19. и почетка 20. века* (1988), *Златовез средњег Баната* (1991), *Ћилими из збирке Народног музеја Зрењанин* (2011), *Народни вез. Традиција као инспирација* (2013), *Коло српских сестара: поклоњена колекција* (2015). Сталну поставку Етнолошког одељења у целости је преуредила 2006. године. Извршила је и ревизију сталне поставке завичајне збирке др Борислава Јанкулова у Јаши Томић (2007) и уредила етнолошки део сталне поставке у спомен-кући Ђуре Јакшића у Српској Црњи (2011).

Поред мр Рајке Грубић данас у Одељењу раде још три етнолошкиње – Бранка Сикимић, Ксенија Михић и Александра Ђукић. Виша кустоскиња Бранка Сикимић је у зрењанинском музеју од 2011. године. Стални радни однос засновала је 2013. и од тада је задужена за збирке *Становање* и *Одевање*. Неке од значајнијих изложби које је приредила су *Благо нама децама што смо таки мали: детињство у традиционалној породици* (2017, у коауторству са Рајком Грубић) и *Зооморфни орнамент у традиционалној култури Баната на примеру збирке Етнолошког одељења Народног музеја Зрењанин* (2019). Кустоскиња Ксенија Михић у Етнолошко одељење долази 2014. године, а од 2018. запослена је на месту етнолошкиње за нематеријално културно наслеђе. Данас води збирке *Друштвени живот и духовна култура* и *Писани и аудио-видео извори*. Кустоскиња Александра Ђукић је свој приправнички стаж у Народном музеју Зрењанин отпочела 2015. године. Накратко је била ангажована на пословима односа са јавношћу и организације музејских активности, а од 2019. је запослена на месту етнолошкиње. Област њеног истраживачког рада односи се на традиционално привређивање средњег Баната.

Радови у пољу, Банат, почетак 20. века

Збирке

Привреда

Збирка *Привреда* сачињена је од оруђа, алатки, машина и пратеће опреме коришћене у производним привредним гранама (пољопривреди и занатству) на подручју средњег Баната у периоду од краја 18. до половине 20. века, односно до момента у ком употреба модерније аграрне механизације и фабричких производа узима примат над традиционалним обликом привређивања. Највећи број предмета је занатске израде, али чувају се и они настали у кућној радиности, па и индустријској производњи. У односу на то у којој области су нашли своју примену, предмети су подељени по следећим збиркама:

1) Сточарство;
2) Земљорадња;
3) Лов и риболов;
4) Пчеларство;
5) Занати.

У обликовању привредне делатности средњег Баната најважнију улогу имале су његове друштвено-историјске и политичке прилике, које су се директно одражавале на демографску и економску структуру овог подручја. Почев од 18. века спровођена је систематска колонизација етнички разноликог становништва (испрва претежно Немаца, Мађара, Словака, Румуна, а од међуратног периода и Срба из Лике, Далмације, Босне, Херцеговине и Црне Горе), а извршени су и обимни радови на реконструкцији и уређењу средњобанатског терена – исушиване су баре и мочваре, регулисани речни токови, пашњаци су преоравани у обрадиво земљиште. Основни вид привређивања у традиционалним сеоским заједницама представљале су примарне гране пољопривреде – сточарство и земљорадња, чијем су развоју поред друштвено-политичких околности умногоме допринеле и климатске, географске и педолошке одлике ове регије, попут умереноконтиненталне климе, рељефа сачињеног од лесних заравни и тераса, депресија и алувијалних равни Бегеја, Тисе и Тамиша, плодне црнице итд.

Збирку *Сточарство* чине предмети коришћени у традиционалном облику сточарења на подручју средњег Баната, који се могу разврстати у колекције запрежне опреме и сточарског прибора. Сточарство је представљало главну делатност локалног становништва све до друге половине 18. века. Битни разлози због којих је ова пољопривредна грана била присутна у толикој мери јесу коришћење меса, млека и лоја у људској исхрани, као и животињске коже и руна у изради одевних и употребних предмета. Оснаживањем агрикултуре, а у корелацији са потребама ратара, сточарству су придодате нове функције попут вуче паорских кола и оруђа, те производње стајњака зарад ђубрења оранице. Најзаступљенији је био узгој оваца, говеда, коња, свиња и ситне живине. Нагло слабљење сточарство доживљава у послератном периоду, када су прикључне машине и трактори заменили запрегу, а употреба индустријских материјала потиснула традиционалан начин израде одевних предмета.

Колекција сточарског прибора садржи предмете датиране од 19. до прве половине 20. века. У питању је опрема сточара чији је посао подразумевао узгој или бригу о стаду домаћих животиња: чобански штапови, говедарска звона, печати за жигосање стоке, маказе за стрижу оваца, јасле, чешагије, бичеви, пута за коње, оклоп-корпе, огрлице за псе чуваре.

Према бројности, у овој колекцији се издвајају различити типови говедарских звона, којима су ради праћења кретања обележавани предводници или поједини примерци стада, као и стока у запрези. Сва звона поседују кожни ремен којим су везивана око врата стоке, а разликују се по облику, диме-нзијама, материјалу (метални лим, месинг), орнаментици и звуку који производе. Израђивале су их занатлије у периоду од 19. до прве половине 20. века.

Говедарско звоно, Зрењанин, прва половина 20. века

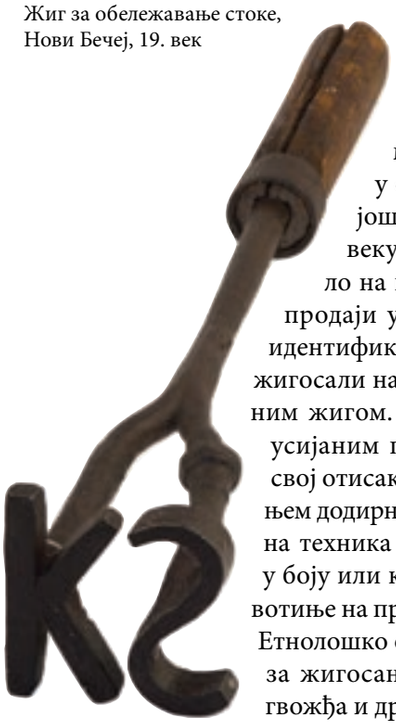

Жиг за обележавање стоке,
Нови Бечеј, 19. век

Још један вид обележавања марве било је жигосање, које је у овим крајевима практиковано још од првих колонизација у 18. веку. Оно је уведено како би се стало на пут учесталим крађама и препродаји украдених грла.[9] Зарад лакше идентификације, власници су своју стоку жигосали на два начина: топлим или хладним жигом. Топло жигосање извођено је усијаним печатним делом жига, који је свој отисак на животињи остављао пржењем додирнутог сегмента коже, док је хладна техника подразумевала умакање жига у боју или катран и печатирање коже животиње на претходно обријаном делу тела.[10] Етнолошко одељење чува већи број печата за жигосање израђених од комбинације гвожђа и дрвета. Сви су занатске израде и потичу из 19. века. Печатни делови исковани су у виду арапских бројева, латиничних или ћириличних слова, која су означавала прво слово имена и/или презимена власника жигосаног грла.

У *колекцији запрежне опреме* чувају се превозна средства (паорска кола, велике запрежне санке), као и предмети коришћени приликом упрезања марве у свакодневној и парадној варијанти (коњски самар, жвале, прапорци, кајаси, узенгије, потковице, лампови, дрвчаници, воловски јармови).

Један од најстаријих предмета који припада збирци *Сточарство*, а уједно и поменутој колекцији јесте двопрежни околовратни дрвени јарам из 19. века. Реч је о раму коришћеном за упрезање волова приликом вуче паорских кола или вуче оруђа током обављања захтевнијих пољских радова. Јармове су израђивали колари или вештије сеоске дрводеље и обично су прављени од мекшег дрвета попут ораха, липе или јасена.

Запрежна паорска кола су била главно транспортно средство Банаћана. До краја 19. века углавном су их вукли волови, а потом су интензивније упрезани коњи. Старији типови кола прављени су у потпуности од дрвета и имали су једноделне дрвене точкове, док каснији примерци поседују вишеделне точкове и ојачани су гвозденим гривнама и обручима. Такозвана „кратка" кола најчешће су коришћена приликом превожења алата и оруђа од домаћинства до њиве и обратно, док су „дугачка" служила за превожење летине. Етнолошко одељење у својој збирци чува обе врсте паорских кола с половине 20. века, која представљају продукт заједничког рада колара, ковача и тракслера.

Збирка *Земљорадња* сачињена је од предмета коришћених у области воћарства, виноградарства и највећим делом ратарства – грани која се бави узгојем и производњом биља на оранicама. Развој ове привредне области на подручју данашњег средњобанатског округа везује се за период хабзбуршке управе, која је током 18. и 19. века успоставила низ агротехничких мера, чиме је омогућен прелазак са екстензивног на интензивно бављење земљорадњом. Главне ратарске производе средњег Баната од тада па све до данашњег дана чине пшеница и кукуруз, док је производња индустријског биља попут конопље, лана, шећерне репе и дувана од секундарног значаја.

Послови у вези са обрадом земље и усева су у средњем Банату били подељени према годишњим добима на пролећне, летње и јесење. Пролећни су подразумевали основну и допунску обраду земљишта (орање, ваљање, дрљање, бранање) и јару сетву; летњи косидбу траве и детелине, жетву и вршидбу жита, угарење стрњишта и међуредну обраду кукуруза; док су јесењи радови обухватали бербу кукуруза, припрему сточне хране за зиму, основну и допунску обраду земљишта и озиму сетву.

Јарам, средњи Банат, 19. век

Збирку *Земљорадња* већински чине оруђа, алатке и машине које су становници овог подручја користили за обављање горепоменутих послова. Овде спадају:

1) Оруђа и алатке за основну и допунску обраду земље (рало, плугови, шпартачи, разне мотике, четворокрилна гвоздена дрљача);

2) Запрежна сејалица за стрна жита, произвођача Фр. Мелихара (*Fr. Melichar*);

3) Алатке, оруђа и опрема коришћени при косидби, жетви и берби њивских усева (разне врсте српова, косе, водири, бабице, чекићи, брус, ручне и запрежне грабуље, запрежна травокосачица *McCormick*, различити типови вила за сено, ашови за вађење шећерне репе и виле за њен утовар);

4) Машине за чишћење и класификовање семена (универзална вејалица *Kühne Moson Budapest* и вејалица-селектор *Karl Jung Timishoara*);

5) Алатке и машине за припрему сточне хране, али и хране намењене људској исхрани (ножеви и кључеви за сено и сламу, сечка за тулузину *Kühne Moson*, житне ваге, млин за грубо млевење житарица *GSN Budapest*, као и разне врсте крушача и крупача за кукуруз међу којима су и модели надалеко познатих произвођача пољопривредне механизације *Clayton & Shuttleworth* и *Josef Anger Patent*);

6) Погонска машина – парна локомобила.[11]

Наведени предмети произведени су и коришћени у периоду од друге половине 19. до половине 20. века, те се код појединих колекција децидирано може испратити њихов развој од једноставних примерака ка оним комплекснијим и умногоме ефикаснијим. Такве су, на пример, колекције запрежних плугова и крунилица за кукуруз.

Откупом богате колекције пољопривредних машина и алатки од зрењанинске породице Малбашки[12], Етнолошко одељење је 2011. године дошло у посед и једног примерка локомобиле из друге половине 19. века. У питању је погонска парна машина, која је у пољопривредној производњи служила за покретање дреша, млинова, крупача и сличних справа чији је рад до тада захтевао искључиво употребу људске или животињске снаге. На средњобанатским пољима локомобила се појавила средином 19. века, а у Великом Бечкереку (данашњем Зрењанину) први пут је употребљена 1864. године у комбинацији са дрешом. Имајући у виду њену тржишну вредност, локомобилу није могло приуштити свако домаћинство, већ су је поседовале искључиво богатије земљорадничке породице које су је по потреби уступале својим суседима на коришћење. Неретко је у читавом селу постојала само једна локомобила. Примерак из збирке Етнолошког одељења захтевао је воловску или коњску вучу – поседује греду путем које је могла бити спајана за воловки јарам, као и дрвчанике путем којих су упрезани коњи. У каснијем периоду конструисани су и самоходни примерци, међутим,

Плуг са колечкама, Банат, крај 19. века

Овце на испаши, околина Зрењанина, 1934. г.

Волови на појилу, Банат, почетак 20. века

Воловске запреге се враћају на спахилук након истоварене пшенице, Зрењанин, 1883. г.

Сељак оштри косу, Банат, око 1930. г.

Орање запрежним плугом на ечанском спахилуку, почетак 20. века

Локомобиле у служби вршења пшенице, Банат, прва половина 20. века

Вршење пшенице – рад на дрешу, Банат, прва половина 20. века

услед све веће експанзије трактора половином 20. века и појаве модерног комбајна, локомобиле су изгубиле на значају и у потпуности су потиснуте из употребе.

У збирци *Лов и риболов* Етнолошко одељење чува више врста рибарског алата (корпе, мреже и прибор за њихово плетење), као и предмете које су људи употребљавали како би осигурали своју стоку, воћњаке, винограде, оранице и летину од насртаја звери или птица (кључуса, замке, чегртаљке).

По садржају се истиче колекција рибарских мрежа коју чине сачме, кеце репаре и бубњеви (вршке). Све наведене мреже израђене су од памучног конца, техником нецања. Потичу с половине 20. века и спадају у тзв. *мали* рибарски алат, којим рукују највише два рибара. Сачма и кеца су покретне алатке којима рибари лове повлачењем кроз воду, док су бубњеви непокретан рибарски алат који дужи временски период мирује у води и хвата рибу без интервенције рибара.

Збирку *Пчеларство* чине пчеларска опрема и прибор употребљавани у периоду од краја 19. до седамдесетих година 20. века (вршкаре, корпа за хватање пчела, пчеларски нож, врцаљка за мед). Локално становништво се пчеларењем бавило још од најстаријих времена. Првобитне кошнице су били пањеви, односно делови шупљих стабала у којима су се настаниле пчеле. Касније у употребу улазе кошнице са непокретним сађем – вршкаре и сађурице – којима се пчеларило све до двадесетих година прошлог века.[13] Управо из тог периода потиче и колекција вршкара коју Етнолошко одељење чува у својој збирци: у питању су кошнице купастог облика, чија је доња ивица иловачом или балегом лепљена за подлогу. Конструкција им је израђена од танког врбовог прућа и обложена смесом говеђе балеге и пепела, односно глине.

Вршкара, Банат, почетак 20. века

Етнолошко одељење поседује изузетно вредну збирку везану за занатску делатност Зрењанина и околине. Ово је сасвим разумљиво ако се узме у обзир значај који је занатство имало у привредној историји Зрењанина.[14] Ова збирка је подељена на следеће колекције:

1) Занатски алати;
2) Предмети који представљају занатлијска обележја;
3) Писана грађа.

Када је у питању алат којим су се занатлије служиле, у Одељењу су сачуване четири готово комплетне занатске радионице. Већина је откупљена и комплетирана шездесетих година прошлог века. Једна од њих је и бачварска радионица која је припадала Ђури Викети, бачвару из Зрењанина. Ћурчијска радионица је комплетирана захваљујући поклону зрењанинских ћурчија Светозара Ристића и Исаије Којића, као и ћурчијских мајстора Драгољуба Шурјанчева и Лазе Гаћанског из Јаше Томића.

Поред наведених, у збирци Етнолошког одељења се налази и готово комплетна ужарска радионица. Један део предмета, попут намотача и калема, набављени су од Јана Годоа из Арадца. Међутим, за саме ужарске справе којима су прављена ужад, не постоје конкретнији подаци. Све што се на основу затечене документације о њима могло сазнати јесте да потичу из Зрењанина и његове околине. Предмети су датирани у 19. и почетак 20. века. Захваљујући поклону зрењанинског обућара Милорада Сандића, крајем прошлог века у збирку је ушла и обућарска радионица коју чине алатке, калупи, шнитови и готови производи.[15]

Када је реч о занатским производима, Етнолошко одељење се може похвалити изузетно богатом збирком грнчарских производа, који се чувају у збирци *Покућство*. Иако њихова израда задире у дубоку старину, развој грнчарског заната као занимања извесног броја људи (бар што се средњег Баната тиче) може се пратити тек од почетка 20. века.[16] До тада, па и много деценија касније, керамика је на ово подручје увожена из Мађарске и Румуније (Мохач, Ердељ, Олтенија). Развијала се под утицајем средње Европе и носила је обележја својствена читавој панонској области.[17]

Први грнчарски мајстори који су радили почетком 20. века на подручју данашњег средњег Баната били су углавном Мађари и Немци (Фрања Тот, Сабо Пал, Лајош Мезеи, Јожеф Палинкаш, Ђерђ Фекете, Имре Враговић, Ференц Киш, Елек Хонпахер, Јосиф Фабијан, и др.)[18], који су наставили израду керамике панонског типа. Са својим алатима и производима у Етнолошком одељењу су присутни и многи други занати попут ковачког, коларског, столарског, зидарског, лимарског, кровопокривачког, риболовачког, сарачког, сајџијског, лецедерског, воскарског, абаџијског, шнајдерског, берберског итд.

Поред занатског алата и производа, збирку заната чини и богата писана грађа попут калфенских и шегртских писама и књига, мајсторских диплома, као и других писаних докумената који говоре о активном учешћу занатлија у друштвеном животу града.

Обућарски алат, Зрењанин, прва половина 20. века

Бокал, Зрењанин, почетак 20. века
(грнчарски производ Ференца Тота)

Почасна диплома додељена грнчару Ференцу Тоту, 1902. г.

Домаћа радиност

Збирку *Домаћа радиност* чине предмети који су у периоду од прве половине 19. до друге половине 20. века у сеоским домаћинствима средњег Баната употребљавани приликом прераде влакана, производње и украшавања текстила. Ове музеалије систематизоване су по следећим колекци-јама:

1) Справе за прераду влакана;
2) Ткачке справе и помагала;
3) Узорци и прибор за шивење, вез и плетење;
4) Кућни алат.

Збирка највећим делом обрађује процес производње текстилних делова покућства и одређених одевних предмета, као и прибор коришћен током тог процеса. Међутим, финални производи настали у домаћој радиности распоређени су по другим одговарајућим збиркама (*Становање, Одевање*).

У традиционалном привређивању послови су начелно били подељени на мушке и женске, односно пољске и кућне. Мушки послови били су везани искључиво за сточарење и обраду земље, док су женски подразумевали чување деце, рад око куће и окућнице, припрему зимнице, бригу о живини, као и израду текстила.

У производњи текстила коришћена су влакна животињског (вуна) и биљног порекла (конопља, лан), па је према томе развој домаће радиности у овој регији био условљен пре свега стањем пољопривреде, прецизније сточарства и земљорадње као њених најзначајнијих грана у овом погледу. Пошто гајење памука није било карактеристично за регион средњег Баната, велику улогу у популаризовању памучних нити и тканина одиграо је развој трговине у 19. веку.

Колекција справа за прераду влакана састоји се од предмета коришћених у процесу обраде текстилних сировина (трлице, гребена, гргаше). Прерада конопље и лана подразумевала је потапање њихових покошених стабљика у стајаћој води, испирање, сушење, потом чишћење и напослетку чешљање. Вуна је након стриже оваца захтевала сличан поступак обраде.

У овој колекцији се по бројности издвајају гребена коришћена за чешљање поменутих сировина. Реч је о дрвеним четкама са ређе или гушће постављеним гвозденим зупцима, чијом се употребом добијала већа финоћа влакана конопље (тзв. кудељног влакна), лана или вуне. Најзаступљенија су гребена „Т" облика, која у свом горњем хоризонталном делу имају пар редова дугачких кованих зубаца. У мањој мери присутна су и тзв. перајица гребена: правоугаоне даске које на средишњем делу имају у неколико редова концентрично постављене гвоздене зуп-це, док се са оба краја налази по један полукружни отвор за ногу. Чешљањем влакана гребенима добијало се повесмо – фино очишћено влакно спремно за предење, од ког су касније израђивани одећа и текстини делови покућства.

Колекцију ткачких справа и помагала чине предмети коришћени приликом припреме пређе и израде текстилних производа (преслице, вретена, мотовила, цевљаник, разбоји и делови разбоја).

По бројности се издвајају преслице – дрвена помагала за које је учкуром повезивано повесмо. Њихова основна функција у комбинацији са вретеном била је упредање текстилних влакана у предиво, односно сједињавање и обликовање биљних или животињских влакана у нит. У колекцији их има у различитим облицима: паличасте, лопатасте, копљасте, копљасто-лопатасте, стожасте и коловрати. Преслице са колом на ножни погон (коловрати) обично су биле занатске производње, док су остале типове мушкарци израђивали у кућној радиности и поклањали их драгим женама. Свега неколико лопатастих и копљасто-лопатастих преслица је богато орнаментисано изрезбареним геометријским мотивима, док су остале једноставније израде. Датиране су од краја 19. до прве половине 20. века. Једна је израђена у Лици, две су донесене из Кордуна, а све остале

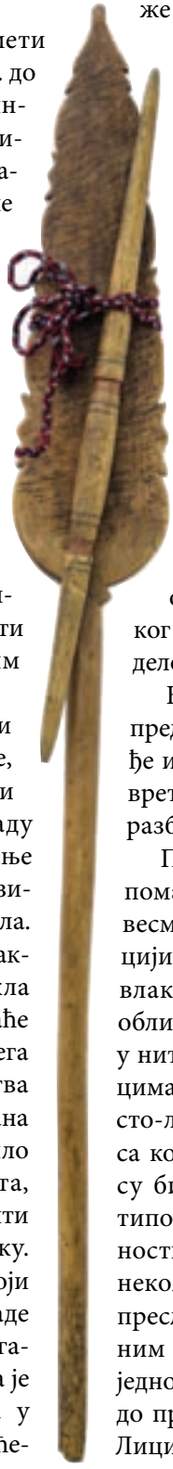

Преслица и вретено, крај 19 – почетак 20. века

Печати за трукованје, Зрењанин, око 1905. г.

потичу са подручја Баната. Поред функционалне, преслицама су врло често приписиване социјалне и магијске улоге у животу жена. Вештина предења је била веома поштована и преношена је генерацијски са мајке на ћерку. У Банату су у зимском периоду, услед смањеног обима посла на њиви и окућници организована тзв. *прела,* на којима су девојке и жене уз причу и песму упредале нити, штрикале и везле до дубоко у ноћ. У каснијим вечерњим сатима прела су посећивали и сеоски младићи. Сваки младић би сео поред оне девојке која му се допада, задиркивао би је и шалио се. По завршетку посла се обично хватало у коло, након чега су младићи пратили девојке кућама и успут уговарали наредни састанак. Преслица је стога симболисала жену, вредноћу и љубав.

Упредене нити вуне, кудеље и лана коришћене су у процесу израде текстила на разбоју. Разбој је дрвена справа на којој су жене ткале различите врсте одевних, употребних и декоративних текстилних предмета. Платно се добијало преплетањем нити под правим углом, односно хоризонталним провлачењем нити потке кроз вертикално затегнуте нити основе. Ткачке вештине су у средњем Банату биле цењене у великој мери, па је свадбени штафир сваке девојке стасале за удају морао садржати велике количине домаћег платна, ткане торбе, крпаре, ћилиме и ручно украшаване текстилне делове покућства попут пешкира, постељине или дозидница. У збирци *Домаћа радиност* налазе се три комплетна разбоја, од којих је један изложен на сталној поставци Етнолошког одељења – у питању је уски хоризонтални разбој израђен у Бегејцима почетком 20. века. За потребе поставке, бивша власница је монтирала ову справу 1980. године и на њој започела процес ткања.

Колекција узорака и прибора за шивење, вез и плетење састоји се од фрагмената хеклане чипке, веза и златовеза, узорака појасева, домаћег кудељног и ланеног платна, почетница, као и различитог прибора коришћеног приликом израде или украшавања одевних предмета и текстилног покућства у домаћој радиности попут трукерских мустри, шаблона, јастучића за игле, ђерђефа.

Веома значајне у преношењу везилачких техника и орнаментике биле су почетнице, односно тканине (мустре) путем којих су везиље училе шаре или бодове. На почетницама су истовремено могла бити извезена слова, бројеви, симболи, геометријски, флорални или зооморфни орнаменти, иницијали везиље и година израде. У колекцији узорака и прибора за шивење, вез и плетење чувају се две почетнице с краја 19. века, израђене и коришћене на подручју Баната.

Колекција кућног алата је бројчано изузетно мала и садржи свега пар примерака алата коришћеног за обављање послова у домаћинству, попут клешта, чекића и секира.

Почетница, Банат, 1893. г.

ЖИВКА
ЈОВАНОВ
18 95

Становање

Збирку *Становање* чине предмети који сведоче о култури становања на овом подручју у периоду од друге половине 19. до друге половине 20. века и разврстани су у збирке: *Покућство, Текстилно покућство* и *Архитектура*. Предмети који се чувају у оквиру ових збирки махом су производ домаће радиности и занатлија.

Збирка *Покућство* обухвата предмете који су у функцији исхране, припреме и чувања хране, огњишта, удобности становања и одмора, смештања ствари, осветљења, хигијене и естетике становања. Колекције које се односе на уређење куће су:

1) Намештај за одлагање ствари, одеће, драгоцености;
2) Намештај за спавање;
3) Намештај за седење;
4) Прибор за осветљавање;
5) Зидни сатови;
6) Украшавање зидова.

Структура и унутрашње уређење типичне банатске куће, заједно са целокупним инвентаром, у прошлости су прошли кроз велике промене. Током 18. века, у време када је сточарство било примарна привредна делатност банатског поднебља, покућство је било домаће производње, сиромашно и углавном лишено декорације. Са новим начином привређивања – земљорадњом – тежи се ка удобношћу, а самим тим и за практичнијим и бољим покућством. Упоредо са развојем саме куће и окућнице, покућство и намештај доживљавају процват. Тако су све до краја 18. века сеоске куће имале само једну собу, скромно опремљену, да би се тада појавила још једна – *предња* или *чиста соба*, коришћена само за славља и посебне прилике. Код Срба, Румуна, Мађара и Немаца у средњем Банату јавља се паралелни распоред намештаја ове собе, без суштинских разлика у њеном опремању. Зидана пећ налазила се лево или десно од улаза у собу. Дуж зида са обе стране, ка прозорима стајао је по један кревет. Од основног инвентара појављује се још и сто са клупама или столицама, шкриња, ормар и икона. Зидови су украшавани породичним фотографијама. Дијагонални распоред карактеристичан је ентеријер словачких сеоских соба. У углу, дијагонално од пећи, постављана је угаона клупа. У њеном продужетку, са обе стране, стајали су кревети.

У колекцијама које се чувају у овој збирци првенствено је заступљено покућство које датира из 19. и прве половине 20. века, док се на сталној поставци налазе прикази поменутих *предњих соба*. Репрезентативни експонати из дијагоналног приказа словачке собе јесу клупе у комплету са креветима. Тамна површина богато је орнаментисана разнобојном флоралном орнаментиком, а на клупама се појављују и изрезана срца. Предмети су откупљени од словачке породице из Арадца, а производи су умешног занатлије. Овакав намештај, са бојеним флоралним орнаментима, разним луковима и срцима представља типичне мотиве преузете из барока.[19] Ови мотиви украшавали су и друге делове сеоског намештаја као што су шкриње, наслони столица, комоде са фиокама, полице и ормарићи за тањире. Столица са наслоном представља пример на којем је највидљивији утицај барока на народни намештај. У почетку су овакве столице користиле занатлије као део намештаја да би их касније почели прихватати и имућнији сељаци (овај тип столице је, на неки начин, представљао статус власника).

Један од најстаријих делова покућства и кућног намештаја је девојачки сандук – шкриња. У традиционалној сеоској заједници девојачка спрема припремана је од њених малих ногу. Приликом свадбених свечаности девојачка спрема се преносила у младожењину кућу у шкрињи, која је потом стајала у соби, као важан део собног инвентара, поред кревета, клупе и стола.

У збирци Етнолошког одељења налази се неколико примерака ових сандука чија је намена била чување одеће, накита и хране. У сеоском ентеријеру појављује се у 18. веку, да би процват у производњи и употреби достигао током 20. века. На територији Војводине била су присутна два типа која се раликују по техници израде и

Ћилим, Кумане, 1895. г.

Клупа (детаљ), Арадац, 19. век

начину украшавања. Колекција шкриња коју поседује Етнолошко одељење припада типу карактеристичном за овај део Војводине, а то су шкриње са равним поклопцем. Израђиване су од меког дрвета, са страницама најчешће спојеним само туткалом и клиновима. Карактеристично је да су бојене. Основа им је тамна, док је предњи део, а некад и поклопац украшаван сликаним флоралним орнаментима распоређеним у два поља. Овакве сандуке израђивали су столари или су куповани на вашарима. Леп пример из збирке је и шкриња од дреновине, израђена 1906. године у Арадцу, са предњом страном и поклопцем орнаментисаним на идентичан начин – осликавањем флоралних мотива у два симетрична поља.

Када је у питању уређење традиционалне кухиње, у збирци Етнолошког одељења Народног музеја Зрењанин по важности се издвајају следеће колекције:

1) Прибор за огњиште;
2) Кухињско посуђе;
3) Посуде за течност;
4) Украсна грнчарија;
5) Посуде за чување и обраду млека;
6) Прибор за припрему хлеба.

Колекције су формиране на основу функције предмета који су коришћени уз огњиште, односно у кухињи. Огњиште, у виду зиданог банка налазило се дуж оба бочна зида или дуж попречног зида у кухињи. Поред прибора за огњиште, ту је било смештено и оруђе за ложење пећи, посуде за кување и печење, а остало посуђе висило је на зиду и стајало на полицама. Кухињско посуђе израђивано је од керамике све до Првог светског рата, када у употребу улази емајлирано посуђе.

Грнчарски производи представљали су саставни део покућства сваког домаћинства. У њима се спремала и чувала храна, месио хлеб, доносила вода. Међу најстарије грнчарске предмете Етнолошког одељења спадају лонци. Од ватросталног посуђа, у колекцији се још налазе и шерпе са широким дном, ћувечи, ћупови за чување хране.

У колекцији посуда за течност налазе се разни крчази, ћупови, бокали, бутељке, чутуре, шоље и зделе у којима се држала вода, алкохолна пића, уље, сирће или зимница.

Украсну грнчарију чине разни тањири, вазе за цвеће, пепељаре и слично. Велики број предмета из ове колекције чине украсни тањири, који су били саставни део посуђа, пре свега, у мађарским и словачким домаћинствима. Овакви тањири имали су двоструку намену: на њима су се у свечаним приликама служили колачи, или су пак као украсни детаљи качени на зид. По богатијим сеоским кућама, овакви тањири прекривали су готово у потпуности бар један од зидова собе. Што је више било тањира, то је значило да је кућа богатија.

У колекцији која се односи на посуде за чување и обраду млека налазе се разне ћупице за држање млека, бућкалице за маслац, лонци за милерам, шоље за кисело млеко и слично. У колекцију која чува прибор за припрему хлеба уврштене су дрвене наћве различитих димензија, лопари, лебаре и сачурице.

Збирку *Текстилно покућство* сачињавају предмети од вуне, памука, кудеље и лана који су имали различиту функцију у животу једне породице. Она обухвата колекције ћилима, торби, чаршава, јастучница, дозидница, столњака, пешкира, таблета и трака за полице, које су уобичајени ентеријер у култури становања овог подручја. Колико је текстил важан у животу појединца говори и чињеница да је присутан у његовом животу од првог до последњег дана, како у свакодневним, тако и у свечаним приликама. Ритуали животног циклуса, попут рођења, крштења, венчања и смрти, незамисливи су без присуства текстилних предмета. Примера ради, девојачка спрема за удају обухватала је не само одећу, већ и везене пешкире, креветске чаршаве и јорганске навлаке, јастучнице, столњаке, дозиднице, миљее, држаче за четку, чешаљ и шибице, траке за полице, прекривке за колевку.[20]

Узимајући у обзир значај и улогу текстила у животу народа који су живели на овом поднебљу, не чуди комплетираност, разноврсност и раскошност колекција у оквиру ове збирке.

Мало је предмета у домаћој материјалној култури који су имали и имају још увек тако значајну улогу у свакодневном и обичајном животу као што је то пешкир. Његова основна, али не и једина функција је брисање руку и тела: користио се и за покривање хране, стављан је преко иконе у кући, служио је као украс на рамовима. Употребљаван и приликом зидања куће, дариван је куму и деверу током свадбених обичаја, поклањан је црквама.[21] Због своје вишеструке намене, пешкири се могу поделити на свакодневне, украсне и обичајне, и управо се све те различите функције и употребе пешкира могу сагледати кроз колекцију пешкира у збирци Етнолошког одељења Народног музеја Зрењанин. Она указује на лепоту и раскош женског рукотворства, као дела народне традиције, у вишенационалној средини каква је средњи Банат. Уочљиве су сличности и разлике представљене кроз вез, а стиче се увид и у све везилачке технике, орнаменте и избор боја.

Орнаментика на пешкирима Етнолошког одељења је веома разноврсна. Иако преовлађују флорални орнаменти, бројне су и комбинације геометријских, антропоморфних, стилизованих флоралних и зооморфних орнамената. Углавном су украшавани са оба краја, мада постоје примерци са украшеним само једним крајем, као и они са украшеном средином. Украси су извођени ткањем – увођењем дебљих нити и нити у боји, при чему се добијао углавном геометријски орнамент, и везом, када се изводио широки спектар орнамената везом по писму и везом по жици.

Шкриња, околина Зрењанина, 1906. г.

Друга значајна и богата колекција предмета текстилног покућства је колекција ћилима, који су на подручју Баната били незаобилазни део српског и румунског домаћинства и чија је производња имала дугу и богату традицију.

Ћилим је вунена тканина правоугаоног облика, са кудељном или памучном нити као основом и вуненом нити као потком. У сеоским кућама најчешће је коришћен за прекривање кревета и стола у свечаној, предњој соби. Поред украсне, имао је важну улогу и у обичајном животу – дариван је сватовима или цркви, њиме су кућени кумовски коњи, током црквеног венчања простиран је младенцима под ноге, а коришћен је и за опремање одра покојника.

Колекција ћилима Етнолошког одељења Народног музеја Зрењанин броји укупно 99 предмета, од чега 69 српских и 30 румунских. Српски су израђени у Куманима, Елемиру, Орловату, Ботошу, Меленцима, Боки, Арадцу и Зрењанину, док су румунски израђени у Бегејцима, Ечки, Сутјесци и Уздину.

Основна техника израде ћилима у овој колекцији је клечање. Осим ове, присутна је и техника чункања, нарочито код румунских ћилима.

Главне карактеристике ћилима и његове орнаментике чине боје. У првој половини 19. века, они су у почетку ткани вуном која је бојена природним, биљним бојама (у то време су најзаступљеније биле црвена, зелена, жута, бела и црна). Средином 19. века вуна почиње да се боји анилинским бојама у занатским радионицама, па је тако у орнаментику Срба, а нарочито Румуна ушла јака, тзв. америчко-розе боја.[22] Анализом ћилима који се чувају у Народном музеју Зрењанин могуће је пратити развојни пут њихове производње на основу коришћених боја. Пример ћилима који је рађен природним бојама је ћилим израђен у српској породици око 1830. године у Меленцима. Један од примера ћилима са употребом анилинске розе боје је румунски ћилим израђен у Уздину 1910. године, чију лепоту додатно употпуњује уткано име ткаље.

Према начину украшавања, колекцијом доминирају ћилими са бескрајном шаром и они са издељеном површином и развијеном композицијом, док су ћилими на пруге, који спадају у најстарије, најмање заступљени.

Тањир, Арадац, почетак 20. века

Модла за куглоф, Зрењанин, прва половина 20. века

Пешкир, околина Зрењанина, почетак 20. века

У којој мери је ткање било заступљено и колико су тражени ткани производи, говори и чињеница да су се у Зрењанину (раније Великом Бечкереку, центру Торонталске жупаније), крајем 19. и почетком 20. века, у ткачкој радионици ткали чувени торонталски ћилими који су били веома цењени на европском тржишту.[23] Наиме, у овом периоду је торонталска ткачка индустрија била у великом замаху. У Великом Бечкереку су оснивана разна Удружења за домаћу радиност и уметничке занате, да би 1884. године била основана и прва Ткачка школа. Занимљиво је да се процват торонталског ћилима везује за име Антала Штрајтмана, сликара, дизајнера и гимназијског професора цртања. Он је дао значајан допринос не само приликом оснивања ткачке школе у Бечкереку већ и у промовисању торонталског ћилима. Штрајтман се залагао за изворност, како у начину њихове израде тако и у примени орнаментике. Ћилими рађени у бечкеречкој ткачкој школи, под надзором Антала Штрајтмана, били су не само запажени већ и високо цењени на разним локалним и светским изложбама. Ова ткачка школа била је толико развијена, а производња квалитетна, да се из ње развила фабрика тепиха која је основана већ 1894. године. Поред Бечкерека, значајне ткачке радионице су основане и у Елемиру и Меленцима.

У оквиру збирке *Архитектура* налазе се и делови стамбених и привредно-економских објеката попут прозора на кућама, црепова, цигала, али и других врста грађевинског материјала и кровних покривача, као и декоративна пластика и разни калупи. Иако невелика обимом, ова збирка је значајна за разумевање народне архитектуре на подручју средњег Баната.

Прозор, Зрењанин, прва половина 20. века

Одевање

Збирка *Одевање* најбројнија је збирка Етнолошког одељења. Њене импозантне колекције показују богатство, различитост, раскош, па и естетско-уметничку вредност народне ношње којом се одликује традиционална култура средњег Баната. У оквиру збирке чувају се одећа, обућа, лични предмети као и накит и предмети који су служили за украшавање не само Срба, већ и других народа у Банату.

Предмети су систематизовани према врсти на колекције кошуља, сукњи, кецеља, јелека, чакшира итд., према полу и узрасту. Посебно се воде комплети мушке, женске и дечје одеће. Такође, материјал који је претежно из друге половине 19. и првих деценија 20. века разврстан је и по етничкој припадности.

Уједначеност у кројевима и материјалима била је главна карактеристика сеоске одеће у Војводини све до краја 20. века. Заједничка црта свих народних ношњи је та да је чине основни хаљеци – сукња, оплећак, чакшире, кошуља, опанци и допунски – оглавља, појасеви, прслуци, подсукње. Разврстава се на мушку, женску и дечју, а када је пригода у питању, дели се на свечану и свакидашњу. Мушкарци и жене носили су различите врсте опанака и вунених чарапа све до краја 19. века када у употребу све више улазе ципеле и чизме.[24] Женска народна ношња је бројнија у односу на мушку и дечју.

Вез је представљао један од најчешћих начина украшавања тканина код свих етничких група на подручју Војводине. Све до краја 19. века за овакав начин украшавања коришћена је вуна бојена природним биљним бојама. Касније у употребу улазе и памук, вуница, свилени конац, врло често комбиновани са шљокицама, перлама, разнобојним стакленим апликацијама или апликацијама од коже, чоје. Унутар колекција збирке *Одевање* налазе се предмети богато украшени различитим везилачким техникама, док је подједнако заступљена како геометријска тако и флорална орнаментика.

У Етнолошкој збирци Народног музеја Зрењанин налази се изузетно богата и значајна колекција златовеза – разноврсни предмети народне ношње украшаване посебном техником веза златном жицом, која се јавља код Срба и Румуна у Банату крајем 19. века. Ова колекција броји преко сто експоната и чини једну од најзначајнијих на подручју Војводине. Њен значај се не мери само бројем предмета, већ и чињеницом да су предмети украшени златовезом израђени управо овде, на подручју средњег Баната где је био сам центар златовеза за подручје данашње Војводине. У Великом Бечкереку и околним местима попут Елемира, Меленаца, Кумана и Уздина крајем 19. и почетком 20. века су израђиване мустре и шаблони за орнаментику којом су украшавани свечани делови народне ношње. У Меленцима је радила чувена везиља Ката Лончарски (Ката Златара), док је у Уздину златовез изводила Софија Вјан.[25]

Златовез у Банату рађен је на два начина. Техника којој су прибегавали искључиво Срби је превођење златне нити преко картоном обликоване шаре, док су превођење златне нити преко памучне рељефне подлоге изводили Румуни и у нешто мањој мери Срби. У збирци Етнолошког одељења заступљена су оба начина израде златовеза.

Орнаментика која преовлађује на предметима украшеним златовезом јавља се у виду маркантних вишелатичних розета, цветнолисних грана, букетића, мотива птица, грожђа, класја жита и храстовог лишћа који представљају типичне рурализоване форме средњоевропског барока. Орнаменти геометријског облика су мање присутни, и то једино на деловима мушке народне ношње. Они се спорадично појављују на српској свечаној ношњи, у виду пруга и мањих ромбова на форметима, као и на оковратницима и ивицама рукава румунских кошуља.

У средњем Банату златовезом су украшавани најсвечанији делови народних ношњи, међу којима се по лепоти израде и богатству орнаментике издвајају невестинска оглавља, јелеци, оплећци и кецеље, мушке кошуље, формети, бекеши и појасеви.

Бекеш, Ботош, крај 19. века

Невестинске капе представљају најрепрезен-тативније предмете везене златном жицом. Капа златара представља посебну категорију невестинског оглавља карактеристичну за средњи Банат и српску народну ношњу. Велика златна капа, капа са шлајфнама, у употреби је била кратак временски период, од осамдесетих година 19. до двадесетих година 20. века. Овакву капу невеста је добијала на дар од свекра или свекрве. Златаре су ношене на дан свадбе, а касније су биле саставни део празничног и свечаног костима. Младе жене би их носиле до рођења првог детета, када би их замењивале капом џегом (капа са рогљем). Као и капа златара, џега је целом својом површином украшена златовезом. Оба модела ових златних капа имају све карактеристике уметничке израде, па се може рећи да су уникатни производ уметничких везилачких радионица.

У збирци *Одевање* чува се 8 капа златара које потичу из Новог Милошева, Фаркаждина, Јаше Томића, Елемира и Зрењанина. Колекција џега броји 29 капа које су махом израђиване у Зрењанину, али има и оних које потичу из Меленаца, Ботоша, Боке и Томашевца.

Румунски еквивалент овим капама је капа тулбент или злата, део типичне свечане народне ношње банатских Румуна коју су носиле младе жене током првих година брака. У питању је капа правоугаоне основе плитког обода. Уз њену доњу ивицу причвршћен је велики број нашивених пресавијених свилених трака. Оне су набављане у Чакову и Оравици, местима у румунском делу Баната.[26] У збирци се налази пет оваквих капа, а све потичу из Гринбаумове збирке. Уз тулбент је ношена и украсна трака коврлак, која је целом својом правоугаоном површином прекривена златовезом.

Капа златара, Зрењанин, 1899. г.

Мушкарац у српској свечаној ношњи, Зрењанин, 1921. г.

Буклијаши, Зрењанин, 1924. г.

Румуни у свечаној народној ношњи, Уздин, 1931. г.

Дечак у свечаној српској ношњи, околина Зрењанина, око 1930. г.

Банаћани, Мокрин, 1904. г.

Словакиња у свечаној народној ношњи, Арадац, почетак 20. века

Младенци мађарске националности, околина Зрењанина, 1908. г.

Икона на стаклу са ликом Св. Петке, Зрењанин, између 18. и 19. века

Друштвени живот и духовна култура

Збирка *Друштвени живот и духовна култура* Етнолошког одељења се састоји из више колекција у којима се чувају различити предмети обредне праксе који припадају претежно српском народу православне конфесије, али и мањинским народима који живе у Војводини и њиховим традиционалним културама. У Збирци се чувају предмети повезани са знањима и вештинама које појединци или заједница препознају као део културног наслеђа. Збирка сакупља и предмете о породичном и локалном животу, о припремању и конзумирању хране, као и о друштвеној организацији и окупљању.

Колекције су класификоване у целине које су сродне по темама:

1) Предмети који се везују за обичаје уз календарске (годишње) празнике;
2) Предмети који се везују за обичаје животног циклуса;
3) Прибор за пушење;
4) Иконе и религиозне слике;
5) Мере и мерни инструменти;
6) Медицински инструменти и опрема;
7) Музички инструменти;
8) Грамофонске плоче;
9) Детињство.

Прву чине *предмети који се везују за обичаје уз календарске (годишње) празнике*, односно ритуале појединих верских или народних празника у одређено годишње доба. Постоје обичаји из традиционалне културе који се одржавају и данас, али су они углавном модификовани и редуковани. Народно веровање и обичаји нису сталне категорије, они се мењају или гасе са променом друштвеног система, модернизацијом и савременим схватањем и гледањем на свет.

У ову колекцију спадају предмети уз обичаје за време жетве, код којих су важни ритуали за поспешивање плодности. Један такав ритуал, односно предмет који се за њега везује је тзв. Божја брада: у питању је последњи клас пшенице, који би се исплео у облику троугла, увезао црвеним концем и чувао поред иконе или на врху амбара, у винограду, на кућним вратима, у прозору. Веровало се да има магијску моћ како би се обезбедио добар раст усева следеће године, када би се зрна из овог снопа користила као прва у сетви. Такође су коришћена и за обредне хлебове и славски колач. Веровало се да Божја брада представља духове предака који штите род жита, поспешују плодност и имају апотропејску моћ растеривања демона. На сталној поставци, у простору између прозора код иконе, налази се један такав украсни клас пшенице који је исплела и Музеју поклонила Бојана Амижић из Ботоша 1953. године.

Следећу већу групу предмета у оквиру колекције обичаји током календарских (годишњих) празника чине они везани за народну, односно приватну или породичну побожност попут кадионице (посуде за кађење), кандила, путира, распећа, распећа у фласи, сталка за кандило, крста, крста под стаклом, поскурника (печата за обредни хлеб), посуде за свету воду, црквене књиге и др. Сви они се користе у обредној пракси календарских празника уз мноштво ритуалних и симболичних радњи. Обичајна пракса се преноси непрекидном применом и она је елемент нематеријалног културног наслеђа.

Предмет који илуструје ову обичајну праксу је босиљкача – сноп сувог босиљка, биљке која у српској народној религији има значајну улогу. Користила се у црквеним и у народним ритуалима као важан религијски предмет – за кићење икона у свечаним приликама и разних обредних колача, кађење људи и њихове имовине, као заштита од злих духова итд. Играла је значајну улогу у култу мртвих, стављањем у руке покојника и на његов одар како би му *душа мирисала*. Босиљак из збирке зрењанинског музеја је поклон Мирјане Барачков из Зрењанина, а коришћена је приликом њеног крштења 1945. године.

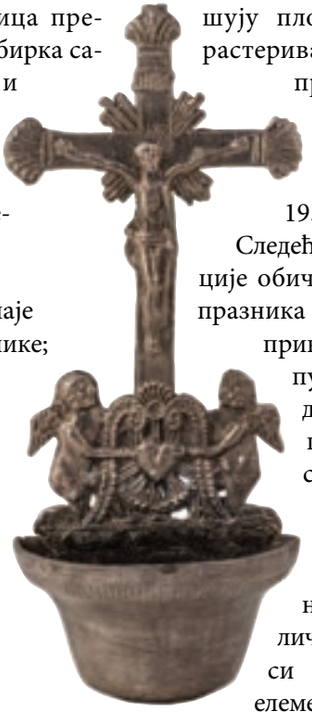

Посуда за свету воду, Зрењанин, 19. век

У поменуту колекцију предмета уз обичаје током календарских празника спадају и ускршња јаја, међу којима има и оних фарбаних анилинским бојама и куваних у луковини, шараних традиционалном техником са флоралним и геометријским мотивима.

Колекција *предмета уз обичаје животног циклуса* највећим делом чува оне које се односе на рођење детета, свадбене и погребне обичаје. Колекција је мала обимом, али све ритуале животног циклуса појединца поткрепљују фотографије из богате збирке Етнолошког одељења.

Колекцију *прибора за пушење* чине предмети који представљају осврт на историју употребе дувана и културно-друштвена значења: од лула, муштикла, преко камиша и кêса за дуван до полице за луле, оцила. Најбројније су луле прављене од различитих врста материјала: углавном од глине и мершама (морске пене, стиве), у мањој мери су од порцелана, месинга и дрвета. Особеност колекције чине луле од мершама, материјала који је омогућавао једноставно и лако резбарење, те је као такав постао најчешће коришћен материјал. Називане краљицама међу лулама, због своје богате рељефне декорације, оне су стигле у Европу као ратни плен немачких војника који су учествовали у борбама с турском војском. Њихова производња је започета у Немачкој 1750. године, касније се проширила на Француску, а од почетка 19. века Беч је постао главни центар за њихово израђивање.[27]

Луле од мершама из фонда Етнолошког одељења Народног музеја Зрењанин могу се поделити на масивније, резбарене и нерезбарене са издуженим реципијентом. Сличног су облика, углавном великих димензија, често рађене у комбинацији са месингом и сребром од којег су прављени поклопци и прстенови где су се стављали камиши. По врсти декорисања су једноставне или богато резбарене у плитком или дубоком рељефу, са или без металних делова по себи, односно на глави и врату луле. На некима су утиснути иницијали, на другима жиг мајстора. Оне су богато украшене резбарењем у виду пса, лава, човека са сабљом и друго. У колекцији се налази и неколико лула које су интересантне због лажног датовања – украшаване су најчешће гравирањем коња или паса, а поред стајала година која се није односила на датум израде луле већ на неки битан историјски датум. Примера ради, једна лула на доњем делу реципијента има урезану 1830. годину, па би се могло претпоставити да је наручилац био Србин, јер је у тој години донет Хатишериф који успоставља аутономију Кнежевине Србије у односу на Османско царство. На другој су угравирани пас и 1807. година, па се претпоставља да је наручилац Србин јер је у тој години ослобођен Београд од Турака.

Употреба дувана и његова индустријска производња има дугу традицију у Зрењанину, започету још 1870. године, када је у граду отворена дуванска станица. Ова биљна култура се у великим количинама прерађивала још пре Првог светског рата, а у међуратном периоду је Дуванска станица државног монопола подигла своју инфраструктуру у близини железничке станице. У послератном периоду је читаво једно градско насеље добило име Дуваника. Дуванска индустрија Зрењанин је временом ушла у састав Индустријско-пољопривредног комбината „Сервo Михаљ", у оквиру ког је успешно пословала производивши цигаре (*Хавана, Операс, Клуб, КД*), цигарилосе (*Рио, Домино, Пиколо*), дуван за лулу (*Банатска ружа, Екстра, Конзул*) и дуван за жвакање *Жваканац*.

Колекција *икона и религиозних слика* представља важан део идентитета народа који живе на овим просторима. Поред тематски садржајног, техничког и уметничког карактера, њихова значајна улога је етнографска и историјска. Колекција поседује иконе израђене на разним врстама материјала: платну, дрвету, лиму, папиру, стаклу, иконе од косе итд. Нарочито су значајне иконе на стаклу, које се на подручју данашње Војводине први пут јављају у првим деценијама 18. века и које су прихватили подједнако и православни народи, римокатолици и гркокатолици. Будући да представљају народну религиозност и приватну побожност, оне су добиле запажено место и унутар сталне поставке Етнолошког одељења, у оквиру сеоског ентеријера.

Колекција *мера и мерних инструмената* је бројчано мала у односу на број у којем се спроводе мерења. Претпоставља се да је трговина покренула мерење дужине, тежине и запремине. У скоро свим збиркама се налазе предмети који се могу сврстати у ову колекцију, попут сатова, катара, тегова, шестара, шприцева, апарата за трансфузију крви, кашика, крчага за воду и др. Како је ова колекција најшира и покрива бројне мерне инструменте за мерење разне врсте физичке величине, у колекцији се налазе очекивани предмети (вага, кантар, тег), док су нпр. кашике и сатови нашли своје место у *збирци покућство или епрувете* у колекцији медицинских инструмената и опреме. Јединствен примерак у оквиру ове колекције је поштанска нагибна вага, која се користила у поштама на овим просторима почетком 20. века за мерење масе писама.

Колекција *медицинских инструмената и опреме* јесте већином из Опште болнице „Др Ђорђе Јоановић", које је сакупио офталмолог и хроничар медицине на поручју средњег Баната др Добривоје Пауновић. У колекцији се налазе предмети из Специјалне болнице за плућне болести „Др Васа Савић", која је такође поклонила Музеју део свог инвентара. Осим установа, музејски даровавци су често и индивидуе, који разумеју да су предмети поклоњени музеју посебни и важни за заједницу. Такав је Срђан Каменковић, син др Славка Каменковића који је даровао очеве инструменте Музеју. У колекцији се налазе: апарат за трансфузију крви, хемацитометар, ручни офталмоскоп, операциона лампа, пнеумоторакс, хируршке маказе, разни печати и остало. Налазе се и предмети који су користили народни лекари и бербери за лечење и очување здравља, попут окера за вађење зуба, машинице за пуштање крви или хируршко-берберских инструмената.

Било да је реч о свакодневном животу или свечаним приликама, музика има важну улогу код народа који живе у Војводини. Цитра, тамбурица, двојнице, гусле, гајде, виолина и други предмети који се налазе у колекцији *музичких инструмената* поседују значајну историјску и етномузиколошку употребну вредност и на адекватан начин презентују ову средину која је вековима била изложена бројним миграцијама, културама, па самим тим и разноврсним музичким утицајима.

Колекција *грамофонских плоча* представља богату грађу песама. Издавачке куће које су заступљене су *Columbia Record, Diadal Record, Gramophone Concert Record, Odeon* и друге куће. У колекцији преовлађују песме на српском, енглеском и немачком језику, разноврсне тематике (љубавне, отаџбинске, војничке, духовне), као и плесови попут валцера и разних кола.

Важан део збирке Друштвени живот и духовна култура је област која се тиче *детињства.* Овде спада колекција коју чине дечја колица, ходалице, санке, дрвене клизаљке, пернице и други предмети везани за детињство до периода адолесценције.

Ручни офталмоскоп, Зрењанин, 1919. г.

Лула, Сутјеска,
крај 19. или почетак 20. века

Поскурник, Ечка, 19. век

Поштанска нагибна вага,
Јаша Томић, између 19. и 20. века

Кадионица, Зрењанин, 19. век

Круна за венчање, Зрењанин, 19. век

Дечја колица, Зрењанин, 1948. г.

Писани и аудио-видео извори

Збирка *Писани и аудио-видео извори* обухвата колекције фотографија (копије фотографија, стаклене плоче и негативи), архивску грађу (савремене теренске фотографије, архив изложби, архив Одељења, радионице), аудио-видео изворе, илустровани материјал (разгледнице) и макете. Колекција фотографија је повезана са свим збиркама из Одељења. Ова колекција је важан чинилац за упознавање обредне праксе, веровања и материјалне културе као персонификације духовне културе и друштвеног живота. У њој се налазе фотографије које описују народну ношњу становништва које живи на овим просторима, грађански костим, занатство, виноградарство, сточарство, риболов, жанр-сцене, обичаје (свадба, сахрана, разне прославе и празнике) и друго.

Рибњак *Ечка,* Лукино Село, 1920–1930. г.

Грнчар Драгољуб Станковић, Зрењанин, 1997. г.

Ношење евенке из винограда, Зрењанин, 1935. г.

Човек са лулом, околина Зрењанина, око 1960. г.

Румунска породица, Ечка, око 1900. г.

Сеоски ентеријер – румунска предња соба

Сеоски ентеријер – словачка предња соба

Етнологија у сталној поставци

Етнолошки сегмент сталне поставке Народног музеја Зрењанин смештен је у осам просторија на другом спрату Музеја, у продужетку дела поставке у ком су предмети Историјског одељења (Збирка новије историје). Чине га укупно четири целине: ***сеоски ентеријер, народне ношње, занати и пољопривреда***.

Сеоски ентеријер

Структура и унутрашње уређење банатске куће, заједно са целокупним инвентаром, претрпели су велике промене током прошлости. Ове промене су резултат привредних и социјалних прилика као и културних утицаја уопште. Први период је везан за сточарство, привредну делатност која је била условљена честим сеобама. Други период је везан за престанак ратова, када су створени услови за стабилизацију политичких и економских прилика. Позитивне промене у економији повукле су за собом и промене у начину живота.

У окриљу свеопштег напретка, створена је тежња за бољим и удобнијим животом која је за последицу имала стремљење ка већој удобности и комфору. Све до 18. века сеоске куће су имале само једну собу, скромно опремљену. Крајем 18. века појавила се још једна соба – *предња* или *гостињска*, која је коришћена само за славља и посебне прилике. Ова соба почиње да се пуни намештајем који су правиле занатлије. Код Срба, Румуна, Мађара и Немаца у средњем Банату није било суштинских разлика у опремању ове собе. Код свих се, као основни инвентар, појављује шкриња, сто са клупама или столицама, два кревета и ормар са три фиоке.[28]

Осликани намештај, рађен под видним културним утицајем средње Европе, посебно кревети опремљени богатом постељином – наслаганим јастуцима, памучним и вуненим прекривачима, представљали су типичан ентеријер у култури становања панонског подручја, али су показивали и богатство породице, што значи да су их имале само имућније сеоске куће и занатлије.

Поред шкриња, кревета, клупа и столица, као најкарактеристичнији делови покућства у сеоским домаћинствима средњег Баната су иконе на стаклу, слике светаца, бојена и глеђосана керамика као и разне дрвене посуде и кутије, преслице и сл.

У сеоским домаћинствима се тешко могао наћи предмет који се употребљавао у народном животу, а да поред функционалне није имао одређене ликовне, односно естетске вредности, што указује на изузетну стваралачку иницијативу и уметничку креативност становништва. У свакодневној употреби су били предмети једноставне израде, најчешће врло скромно орнаментисани. Они репрезентативни, богато украшени, коришћени су у свечаним приликама.[29]

На сталној поставци *сеоски ентеријер* је представљен у виду амбијенталних целина – чине их српска соба и кухиња, мађарска, румунска и словачка соба. Свака соба је опремљена аутентичним намештајем из временског периода који обухвата крај 19. и почетак 20. века. На сталној поставци су представљене такозване предње, чисте или гостињске собе које су се користиле само у свечаним приликама.

За српску собу су карактеристични ћилими који прекривају кревете и сто, икона на чеоном зиду постављена између прозора, клупе које датирају с краја 18. века и шкриња. Словачка соба је препознатљива по угаоној клупи која је, као и кревети украшена резбарењем и бојеном флоралном орнаментиком. Један од украсних детаља у словачким предњим собама су наслагани јастуци по креветима, украшени хекланим чипкама и порубима као и украсни тањири на зидовима. Намештај у румунској соби је такође занатске, али једноставније и сведеније израде. Раскош јој даје текстилни део покућства: креветски прекривачи, јастучнице, столњак, пешкири који украшавају икону, миљеи итд. сви богато украшени белим везом и чипкама. Поред иконе на стаклу, као специфичност српског и румунског ентеријера, по лепоти се издваја и велики број ручно рађених делова текстилног покућства. Мађарску

собу карактерише сличан намештај занатске производње, текстил украшен везом али и присутност индустријских материјала од којих су се шили креветски прекривачи, завесе, као и грнчарија са мађарским натписима. На поставци је представљена и српска кухиња са зиданим шпоретом, бакарним и тучаним посуђем, тањирима занатске производње украшеним бојеном орнаментиком, полице за посуђе, земљане посуде итд. И овде је дрвени инвентар представљен у виду стола, столица и креденца, украшен резбарењем и бојеном орнаментиком.

Народне ношње

На приказ сеоског ентеријера у оквиру сталне поставке надовезује се посебна просторија у којој су представљене ношње народа који насељавају подручје средњег Баната. Оне указују на велико шаренило које је владало на овом подручју, како у етничком смислу, тако и у броју и врсти хаљетака, начину израде и њиховог украшавања. Овај домен народног стваралаштва у највећој мери је сачувао аутентичност одређеног етноса. Народне ношње у Банату имале су карактеристике панонске, средњоевропске и балканске културе.[30] Развој индустрије крајем 19. и почетком 20. века, све већа понуда и асортиман текстилних фабричких производа, утицали су како на промене везане за уједначавање основних материјала у ношњама, тако и на начин њиховог украшавања. Двадесете године 20. века представљају прекретницу, после које су народне ношње (а са њима ткање и украшавање) почеле да нестају. Не само развој индустрије, већ и измењени друштвено-економски односи одиграли су значајну улогу у гашењу домаће радиности, а са њом и у нестајању одређене уметничке креативности коју су сеоске жене испољавале преко ткања и веза. Униформисаност куповних тканина полако је брисала етничке карактеристике које су биле препознатљиве управо у овом домену домаће радиности.[31]

Детаљ словачке народне ношње,
стална поставка Етнолошког одељења

Српска мушка и женска ношња изложена на сталној поставци потиче из околине Зрењанина (Великог Бечкерека) с краја 19. века. Уз њу је посебно изложена српска капа златара из истог периода. Затим следе примерци мушке и женске румунске свечане ношње из Бегејаца с почетка 20. века, уз засебно изложену румунску капу – тулбент, и један комад дечје ношње из истог места и периода. Насупрот томе, налазе се примерци мушке и женске словачке ношње из Арадца, с почетка 20. века, те мушке и женске мађарске ношње из околине Великог Бечкерека из истог периода. На њих се надовезују, у засебном сегменту, делови народних ношњи становништва које је након Првог и Другог светског рата из динарског подручја планским колонизацијама пресељено у Банат.

Занати

Чињеница да је Зрењанин током своје историје био важан занатски центар, да је целокупна индустрија послератног Зрењанина никла из развијених занатских радионица и фабрика користећи њихово искуство, знање, кадрове, алат и машине[32], као и то да Етнолошко одељење поседује завидан број предмета везаних за занатску делатност, условили су да се на сталној поставци зрењанинског Народног музеја представи ова привредна грана. Она је презентована кроз два производна заната: ћурчијски[33] и обућарски.

Ћурчијски занат је приказан делом кроз алат, а делом кроз своје најрепрезентативније производе на подручју средњег Баната: кожухе – грудњаке. Кожуси су овде представљали саставни део како свакодневне, тако и свечане одеће Румуна, Срба и Словака и њиховом се украшавању поклањала велика пажња. Тако су Срби носили жуте кожухе, Румуни беле, а Словаци беле и браон. У зависности од наручиоца украшавани су апликацијама за које је коришћен разнобојни конац, вуна, вуница и умеци од коже.[34]

Једнако као и папучарски и чизмарски, и обућарски занат је био производног карактера, али је индустријализација довела до његове преориј ентације, тако да је он временом све више губио производни а добијао услужни карактер, који је на крају у потпуности преовладао. Обућарски занат је тако успео да се избори са друштвеним прогресом и пронађе своје место у оквиру сталне поставке, такође кроз алате и производе.

У другом сегменту поставке, занатство је представљено кроз документе, признања и статусне симболе занатлија и занатских удружења. Ту спадају вандровке, калфенска и мајсторска писма из средине 19. века, сведочанства о положеним помоћничким и мајсторским испитима, те плакати и позивнице на догађаје у организацији Српског занатлијског добротворног певачког друштва у Великом Бечкереку (представе, беседе, игранке).

Крчаг, Банат, почетак 20. века

Застава Удружења занатлија, Зрењанин, 1936. г.

Вандрокашка књига, Нови Сад, 1835. г.

Кожух, Јаша Томић, 1937. г.

Свему овоме би требало додати и један колаж реклама различитих занатских предузећа и радњи, не само са подручја Великог Бечкерека/Петровграда, већ и из других места у Банату (Перлез, Велика Кикинда, Јаша Томић), али и у Бачкој (Стари Бечеј, Ада, Бездан). Изложена признања обухватају дипломе и медаље са занатских изложби (углавном из међуратног периода), док својом појавом пажњу посетилаца посебно привлаче велика застава Удружења занатлија за град и срез Петровград, те две ленте ручне израде, посебно изложене у застакљеној ниши – у питању су дарови удовице Паулине Штагелшмит из 1895, односно Катице Крижанов из 1936, које су тих година биле куме заставе великобечкеречког, односно петровградског занатског удружења.

Пољопривреда

Природна и географска средина одредили су привреду средњег Баната. Становништво досељено из брдско-планинских крајева, где је сточарство представљало основну привредну делатност, пренело је и у ове крајеве традиционалне навике у погледу гајења и чувања стоке. Поред тога, нестабилне политичке и економске прилике које су владале за време турске власти и чести ратови, нису дозвољавали дуже везивање за једно место. У временима када се са собом селила и сва покретна имовина, сточарство је представљало најсигурнији начин привређивања.[35]

Престанком ратова и сеоба, становништво се у све већој мери окреће земљорадњи. Стање у погледу агрикултуре почиње видније да се побољшава тек за време хабзбуршке управе. Плодно зиратно земљиште, као и утицај власти, учинили су да основна делатност банатског становништва постане и остане пољопривреда.

Утицај власти, као и живот у истој средини са другим етничким заједницама довели су до великог броја заједничких елемената, нарочито у материјалној култури. Тако су начин обраде земље, културе које су се гајиле и алатке које се при томе користе готово идентичне код свих етничких група.[36]

Чињеница да је сточарство, у прошлости, и земљорадња данас, основни начин привређивања становништва средњег Баната, утицала је да и ове две привредне гране буду представљене на сталној поставци. Сточарство је представљено у виду импровизоване амбијенталне целине са пастирском колибом и сточарским прибором. У делу поставке који се односи на земљорадњу изложене су пољопривредне алатке коришћене за обраду земље, као и разни прибор који се користио у домаћинствима за прераду пољопривредних производа.

Део сталне поставке – пољопривредне алатке

Део сталне поставке – сточарство

Напомене

[1] Милан Петров, „Музеј Торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15–17, Нови Сад 1966–1968, 202. Такође види: „Hirek. A vármegyei közkönyvtár és muzeum", *Torontál* 181. sz., 1909. augusztus 11, 2. o.

[2] М. Петров, *нав. дело*, 204.

[3] Марија Стојадиновић, „Преуређење изложбених просторија Народног музеја у Зрењанину", *Рад војвођанских музеја* 3, Нови Сад 1954, 312.

[4] Александар Станојловић (ур.), *Петровград*, Петровград 1938. (Зрењанин 2004), 175.

[5] Рајка Грубић, „Гринбаумова колекција у етнолошкој збирци Народног музеја у Зрењанину", *Гласник музеја Баната* 13–14, Панчево 2009, 236.

[6] М. Петров, *нав. дело*, 206–207.

[7] ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941, „Акција градског начелства В. Бечкерека за прикупљање експоната за Градски музеј", бр. 22472/1933.

[8] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Полугодишњи извештај о раду Етнолошког одељења", бр. 2/1952; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Народног музеја Зрењанин", бр. 01–767/1969.

[9] Иван Чакан, *Традиционално овчарство Војводине: облици удруживања овчара*, Нови Сад 2011, 117–118.

[10] Исто, 95–96.

[11] Подела преузета из: Филип Форкапић, „Изложба старих пољопривредних машина и оруђа", у: Младенко Кумовић, *Водич кроз Музејски комплекс Кулпин,* Нови Сад 2010, 38.

[12] За више детаља о овоме види: Бранка Бабић, „Пољопривредни музеј у Зрењанину: од идеје до реализације", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад 2016, 213–228.

[13] Рајка Грубић, *Развој пчеларства у Зрењанину и околини*, Зрењанин 1994, 11–13.

[14] За више детаља о историјату заната и занатства у Зрењанину и на подручју средњег Баната види: Александар Станојловић (ур.), *Петровград,* Петровград 1938. (Зрењанин 2004), 296–305; Todor Malbaški (ur.), *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966, 315–323; Св. Матић, „Катастиг пећки из 1660–1666", *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, књ. 4, Сремски Карловци 1931, 447–455; Павле Зубковић, „Кратак историјат занатске радиности и занатских организација", *Архивска грађа Градске државне архиве у Зрењанину*, св. 9–10, Зрењанин 1955. Рајка Грубић, „Утицаји барока на народно стваралаштво средњег Баната", *Рад Музеја Војводине* 51, Нови Сад 2009, 209–223. Рајка Грубић, *Занати и занатлије у прошлости Зрењанина (од 16. до прве половине 20. века),* Зрењанин 2002, 19. Др Павле Зубковић, „Кратак историјат радиности и занатлијских организација", *Архивска грађа* 9–10, Зрењанин 1955, 3–13; „Поводом Повеље Фрање 1 издате сапунџиским, кујунџиским и казанџиским мајсторима у В. Бечкереку 1818 године", *Архивска грађа* 9–10, Зрењанин 1955, 14–15; „Превод овереног преписа Повеље Фрање I издате сапунџиским, кујунџиским и казанџиским мајсторима у В. Бечкереку 1818 г.", Зрењанин 1955, 16–33; „Још две повеље", *Архивска грађа* 9–10, Зрењанин 1955, 34–40; „Списак чланова руфета из 1820 године", *Архивска грађа* 9–10, Зрењанин 1955, 41–43; „Извод из регистра радњи од 1810 до 1884", *Архивска грађа* 9–10, Зрењанин 1955, 44–57; Samy Borovszky, *Torontál vármegye*, Budapest 1912, 235–245; Љубица Шијачки, *Привреда Баната између два светска рата*, Нови Сад 1987; Рајка Грубић, „Занатлије и трговци у прошлости Зрењанина", *Рад Музеја Војводине* 49, Нови Сад 2007, 211–229; Бојана Радојковић, *Старо српско златарство*, Београд 1962; Марија Бајаловић-Хаџи-Пешић, *Керамика у средњовековној Србији*, Београд 1981.

[15] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о поклону", бр. 01–47/1995, бр. 01–80/1995.

[16] Рајка Грубић, „Народна керамика", у: Нада Бењоцки, Рајка Грубић, Милева Шијаковић, *Керамичке посуде кроз векове*, Зрењанин 1997, 19.

[17] Персида Томић, *Народна керамика у Југославији*, Београд 1966, 9.

[18] Рајка Грубић, „Народна керамика", у: Н. Бењоцки и др., *нав. дело,* 19.

[19] Рајка Грубић, „Утицаји барока на народно стваралаштво средњег Баната", *Рад Музеја Војводине* 51, Нови Сад 2009, 214.

[20] Количина текстилних предмета коју је уносила у брак није била строго одређена и углавном је зависила од материјалних могућности породице (прим. аут.).

[21] Ирена Филеки, *Здраво свануло – пешкир у традиционалном животу Србије*, Београд 2003, 5, 7, 13, 17.

[22] Рајка Грубић, *Ћилими из збирке Народног музеја Зрењанин*, Зрењанин 2011, 19.

[23] Исто; за више детаља види: Ференц Немет, *Торонталски ћилим. Четврт века ткања по Банату*, Нови Сад 1995.

[24] Katarina Radisavljević, „Narodne nošnje kao izraz identiteta u selima Vojvodine", у публикацији: Vladimir Mitrović – Christian Glass (Hrsg.), *Zavičaj na Dunavu. Suživot Nemaca i Srba u Vojvodini*, Novi Sad 2009, 152.

[25] Рајка Грубић, „Златовез из збирке Народног музеја у Зрењанину", *Гласник музеја Баната* 8, Панчево 1998, 103.

[26] Katarina Radisavljević, *Svečana ženska oglavlja u Vojvodini,* Novi Sad 2005, 25.

[27] Опширније о томе види: Ксенија Михић, „Колекција прибора за пушење Етнолошког одељења Народног музеја у Зрењанину", *Рад Музеја Војводине* 60, Нови Сад 2018, 165–192.

[28] Војин Ивановић, „Збирка ковчега Етнографског музеја у Београду", *Гласник Етнографског музеја у Београду* 21, Београд 1958, 50.

[29] Рајка Грубић, „*Утицаји барока на народно стваралаштво средњег Баната*", *Рад Музеја Војводине* 51, Нови Сад 2009, 209–223.

[30] Јасна Бјеладиновић, *Народна уметност Југославије*, Београд 1980, 52.

[31] Рајка Грубић, *Народни вез, Традиција као инспирација*, Зрењанин 2013.

[32] Рајка Грубић, *Занати и занатлије у прошлости Зрењанина*, 103.

[33] У *Катастигу Пећке паријаршије* из 1666. године, у граду је забележено шест ћурчија (Рајко Веселиновић, „Занатлије и трговци по Војводини крајем 17. и првих година 18. века", *Зборник за друштвене науке* 13–14, Нови Сад 1956, 121. упореди са: Св. Матић, *нав. дело*).

[34] Владимир Митровић, *Народна уметност средњег Баната*, Зрењанин 1970.

[35] Душан Поповић, *Срби у Војводини II*, Нови Сад 1958, 69.

[36] Рајка Грубић, „Пољопривреда Баната до средине 20. века", у: Миодраг Матицки – Видојко Јовић (ур.), *Банат кроз векове. Слојеви културе Баната*, Београд 2010, 912.

Владислава Игњатов,
Срђан Приљева, Синиша Оњин

СЕДАМ ВЕКОВА ПРОШЛОСТИ

Историјско одељење Народног музеја Зрењанин

Историјат

Историјско одељење Народног музеја Зрењанин бави се прикупљањем, стручном обрадом, евидентирањем и заштитом докумената, фотографија предмета и других музеалија који се односе на прошлост Зрењанина и подручја средњег Баната. Прикупљена грађа и предмети чувају се у депоу Историјског одељења и излажу по потреби на ауторским тематским изложбама, док је део музеалија изложен на сталној поставци.

Фонд Историјског одељења формиран је поклонима грађана још у време док се Музеј налазио у процесу оснивања, током прве деценије 20. века.[1] Формирање фонда текло је споријe у односу на богату археолошку, као и природњачку и нумизматичку збирку. Велики допринос у прикупљању предмета не само за Историјско одељење, већ и за Музеј у целини, дао је Богољуб Алексић, ондашњи главни архивар Торонталске жупаније. Његова путовања по банатским местима имала су сакупљачки карактер, јер је својим ауторитетом утицао на становништво да поклања предмете за Музеј. Неке предмете је и сам поклонио из своје личне збирке.[2]

У почетку, основу Историјског одељења чинило је хладно и ватрено оружје, а допис с почетка новембра 1914. године сведочи и о активностима среског начелника у Перјамошу (румунски Банат – прим. аут.) који је организовао акцију да се прикупи оружје и пошаље у Торонталски музеј.[3] Зна се и да је Лајош Гугенберг, капетан 29. царског и краљевског пешадијског пука са седиштем у Великом Бечкереку, даровао жупанијском музеју неколико предмета, између осталог и фотографије које сведоче о градњи моста између Арадца и Жабља у периоду од децембра 1914. до априла 1915. године (данас се налазе на сталној поставци Историјског одељења). Услед недостатка извора, није познато како је текло сакупљање старина до краја Првог светског рата, али се зна да је у општем метежу који је пратио слом Аустроугарске монархије 1918. године, мноштво музејских предмета нестало или пропало.[4]

Након завршетка Првог светског рата, по налогу торонталског поджупана, урађен је попис целокупне музејске збирке. Тада главни жупанијски архивар Живан Јанкахидац је у присуству жупанијског подархивара Александра Поповића 21. октобра 1919. године предао списак музеалија Богољубу Алексићу. На основу овог инвентара, Историјско одељење је 1919. поседовало значајну Збирку ватреног и хладног оружја, која је бројала 52 предмета и 4 комплетне двобојске гарнитуре, а десет примерака оружја припадало је колекцији барона Федора Николића од Рудне.[5] Осим оружја, фонд Историјског одељења чинили су и документа из 1848. године, старе мапе, сведочанства, пасоши и др.[6]

Општа апатија и инертност на културном пољу, који су завладали у међуратном периоду у читавој Војводини, одразили су се и на музејску активност у Великом Бечкереку. Имајући у виду неколико пресељења Музеја, као и услове смештаја и целокупну ситуацију у том периоду, он је био затворен за јавност, а не може се говорити ни о значајнијем прикупљању предмета. Напори Историјског друштва у Новом Саду да ревитализује Музеј уродили су плодом тек непосредно пред избијање Априлског рата 1941. године, али је значајнију активност спречио поменути догађај.

У периоду окупације од 1941. до 1944. Музеј је кратко време био отворен за јавност под називом *Музеј округа банатског*, али је акценат у музејском раду био на археологији и археолошким ископавањима на подручју средњег и северног Баната.[7]

Тек након ослобођења, 2. октобар 1944. године и отварања Музеја за јавност 7. маја 1945. може

се говорити о интензивнијем прикупљању предмета за Историјско одељење. У периоду између ова два датума, зграда Музеја (тзв. Јанковићева палата) служила је као сабирни центар за старине, уметнине и књиге, услед чега су Музеј и Библиотека организационо били спојени у једну установу. Лист *Слободна Војводина* је у том периоду често писао о Градском музеју у Зрењанину како би подстакао друштвене организације и органе власти око ангажовања за прикупљање предмета и популаризацију ове важне културне установе.[8] И у стручној јавности се говорило о овом музеју, а познати научник и познавалац музеологије, етнолог др Миленко Филиповић је 1949. године у свом стручном раду апострофирао да је *Градски музеј у Зрењанину највећи музеј ове врсте у читавој НР Србији*, и да као такав има *велике просторије и у њима велике збирке*.[9]

Почев од првих поратних, па све до почетка деведесетих година прошлог века, нарочито се инсистирало на прикупљању докумената и предмета који су се односили на Раднички покрет (РП) и Народноослободилачку борбу (НОБ). У ту сврху, Историјско одељење је 1947. године организовало и Првомајско такмичење са циљем да се прикупи што већи број предмета за Музеј. Том приликом знатно је обогаћена етнолошка збирка, али није прикупљен ниједан предмет који се односио на период НОБ-а.[10] Са сличним акцијама, које су дале значајније резултате, настављено је и у наредном периоду, тако да се фонд Одељења полако увећавао.[11]

Након завршетка радова на преуређењу Јанковићеве палате (јул–септембар 1948) Историјско одељење је смештено у две мање просторије. У једној су били предмети који су се односили на период од раног средњег до 19. века, док су у другој смештени предмети везани за Револуцију 1848. године, Војну границу, народне буне и народноослободилачке ратове.[12] Исте године је отворена и прва инвентарна књига Историјског одељења, а до тада су предмети уношени у једну општу инвентарну књигу, заједничку за сва одељења. До 1954. године Историјско одељење није имало одговорног руководиоца, односно кустоса-историчара, али је инвентарисање предмета, у својству добровољног сарадника, обављала Стојанка Влаховић, историчар и професор Гимназије.[13] У том периоду изостале су тематске изложбе, али се интезивно радило на агитацији за прикупљање предмета, а нарочито оних из Другог светског рата.

Важна година за Историјско одељење, а самим тим и за Музеј је 1954. када је формирано и ново Одељење – Одељење народноослободилачке борбе (скр. НОБ). Његова поставка је свечано отворена поводом десетогодишњице од ослобођења у Другом светском рату, у оквиру манифестације *Недеља музеја* која је одржана у периоду од 3. до 10. октобра 1954. године. Према расположивим подацима, било је подељено у 4 целине, од којих је свака представљала по једну фазу овог рата. У оквиру прве фазе налазиле су се оригиналне фотографије које су приказивале улазак непријатеља, почетак окупације и сарадњу домаћих издајника са окупатором; друга је била посвећена злочинима окупатора који су посетиоцима дочарани помоћу плаката, оружја и оригиналних фотографија са есхумација; трећа је тематизовала борбу против окупатора кроз фотографије бораца и хероја из Баната, оружје, снимке база, партизанских акција и најважнијих момената борбе, док је последња била опредељена за улазак Народноослободилачке војске у град, ослобођење, прве манифестације након ослобођења као и период обнове и изградње.[14]

Исте године, Одељење је добило и првог стручњака, односно кустоскињу-историчарку – Загорку Кончар (рођ. Берберски), која је била задужена за Историјско одељење, Одељење НОБ и нумизматичку збирку. Она је започела систематску обраду и сређивање постојећих докумената и предмета, њихово увођење у књигу инвентара, као и прављење картотеке како за Историјско, тако и за Одељење НОБ.[15] Теренски рад на подручју средњег Баната добио је веома значајну улогу, па су тако у наредном периоду сакупљена бројна документа, оружје, фотографије, као и меморијална грађа о радничком покрету и народној револуцији, а фотографисани су и споменици из Другог светског рата. Уследиле су и посете архивима, музејима и институтима

са територије Војводине и Београда у којима је прикупљена и фотографисана грађа о Народноослободилачкој борби и револуционарном покрету. Организоване су и изложбе у Музеју у циљу васпитно-пропагандног деловања, а будући да свест о посети овој културној установи још увек није била довољно развијена, организоване су теренске изложбе широм средњег Баната, како би се што шири круг људи упознао са основним догађајима из последњег рата. Теренске изложбе праћене су и пригодним предавањима.[16]

Овакво ангажовање кустоса Историјског одељења дало је и прве конкретне резултате. Тако је у периоду од 1954. до 1964. године Историјско одељење реализовало неколико значајних ауторских и позајмних изложби као што су: *Зрењанин кроз историју* (1955), *НОБ средњег Баната* (1956), *Битка на Сутјесци* (1958), *40 година Партије СКОЈ-а и Синдиката* (1959), *Војводина у борби* (1962) и друге. Ауторска изложба *Зрењанин кроз историју*. *Историјски, политички, културни и економски развитак града од најстаријег периода*, симболично је отворена 29. новембра 1955. године на Дан републике и остала је као стална поставка Историјског одељења, све до пресељења Музеја у нову зграду.[17] Изложба *НОБ средњег Баната* отворена је следеће године. Организована је као теренска изложба, и као таква обишла је скоро сва насељена места у средњем Банату.

Зграда у Улици Серво Михаља, у којој се налазио Музеј, срушена је 1964. године, а он је привремено пресељен у просторије *Техногуме*. У овом периоду на место кустоса Историјског одељења дошао је историчар Обрад Петровић.[18] Исте године Музеј је у сарадњи са Државним историјским архивом у Зрењанину припремио нову изложбу, која је свечано отворена поводом ослобођења града, под називом *Северно-банатски партизански одред*.[19] Већ следеће године припремљена је и теренска изложба *Прослава 1. маја у Зрењанину*, која је промовисана по многим местима средњег Баната.[20]

У оквиру Историјског одељења, од самог оснивања Музеја постоји нумизматичка збирка. У поменутом попису који је урађен 1919. године, међу старинама које су поклоњене Музеју налазио се и стари метални и папирни новац. С обзиром на то да Музеј није имао стручњака за Историјско одељење све до 1954. године, тако ни нумизматички материјал није био сређен и систематизован.[21] Након доласка на место кустоскиње-историчарке, Загорка Кончар је преузела бригу и о нумизматичкој збирци. Будући да је на сређивању и систематизацији предмета и документације Историјског одељења био потребан веома озбиљан рад кустоса, као и рад на терену, за сређивање и инвентарисање нумизматичког материјала од 1955. године био је задужен хонорарни службеник Ференц Молнар.[22] Иако архитекта по струци, важио је за изврсног познаваоца ове области, са којом је имао прилике да се упозна из прве руке током археолошких ископавања у којима је активно учествовао. Престанком Молнаровог радног односа, нумизматичка збирка постала је део Археолошког одељења 1961. године.

Будући да просторије *Техногуме* нису биле адекватне за смештај ове културне установе, Музеј је 1966. пресељен у сам центар града, у просторије бивше Финансијске палате, која је изграђена 1893. године за потребе заједничког аустроугарског Министарства финансија.[23] Након пресељења и адаптације зграде, приступило се формирању сталне поставке. Код Историјског одељења, акценат је био стављен на Народноослободилачку борбу, односно период од 1941. до 1944. године, док је део који се односио на период турске и хабзбуршке власти био скромнијих размера.[24]

На место кустоса Историјског одељења 1967. године уместо Обрада Петровића дошао је Дејан Радовановић, дотадашњи управник Музеја.[25] У наредном периоду урађен је водич кроз сталну поставку и синтетизована је и обрађена грађа прикупљења анкетом учесника НОБ. Такође, реализована је теренска изложба *Раднички покрет Србије и Баната* 1969. године, којом је настављена дотадашња пракса приказивања изложби по насељеним местима широм средњег Баната. Исте године формирана је и Педагошка служба Музеја, чиме је рад кустоса у великој мери олакшан. Одељење је 1972. године добило два веома значајна и вредна поклона: заставу Соко-

лске жупе (поклон Бориса Павлова)[26] и повељу о оснивању прве штампарије у Великом Бечкереку, коју је Град добио од Тинде Кафке из Њујорка.[27] За успешан рад у 1972. години и реализацију јубиларне изложбе о Жарку Зрењанину[28], кустос Историјског одељења Дејан Радовановић награђен је повељом Општинске заједнице за културу.[29]

Због радова на адаптацији зграде Музеја 1974. године цела стална поставка је скинута, предмети су депоновани, а посете су обустављене.[30] Већ следеће године урађена је привремена поставка која је отворена за јавност.[31]

Током прве половине седамдесетих година, Одељење је реализовало неколико значајних изложби: *Хероји града* (1968), *125 година штампарије у Зрењанину* (1972)[32], *Жарко Зрењанин 1902–1942–1972*, *Лењин – мисао и дело* (1974)[33], *Живот и рад Народног хероја Серва Михаља* (1975).[34] Непосредно пред одлазак у пензију вишег кустоса Дејана Радовановића, Музеј је запослио новог историчара Миодрага Цветића (1976)[35], а следеће године и Видака Вуковића.[36] Њихов долазак је означио важну прекретницу у даљем развоју Историјског одељења, будући да је у наредном периоду оно претрпело значајне организационе промене.

Мост на Тиси између Горњег Арадца и Жабља, грађен од децембра 1914. до априла 1915. г.

Прва у низу ових промена наступила је 1978. године, када су отворене нове инвентарне књиге. Историјско одељење подељено на две велике збирке: *Збирку старије историје* (Вуковић) и *Збирку за раднички покрет и НОБ* (Цветић). Кустос Збирке старије историје био је задужен – осим за музеалије из горенаведеног периода – и за нумизматички материјал, али и за „збирку социјалистичке изградње". Поменуте године, Историјско одељење бројало је 920 музеалија.[37] До одласка у пензију, поменути кустоси радили су на (ре)инвентарисању постојећих предмета у две одвојене инвентарне књиге. Осим тога, крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година, акценат у свом раду ставили су још и на израду концепта историјског дела нове сталне поставке те на изложбену делатност. Отуда је извештај матичне комисије Војвођанског музеја о стручном надзору извршеном октобра 1985. године констатовао да је у Историјском одељењу реинвентаризација завршена, да је Историјско одељење једино које са сигурношћу може исказати бројчано стање предмета те да су у претходном периоду оба кустоса *изузетно савесно и добро радили, како у оквиру документације, тако и у изложбеној делатности и у популарисању музејског материјала и историјских догађаја.*[38] Исти извор наводи да је колекција оружја које се налази под старатељством Одељења *једна од највреднијих у Војводини*[39], а да је њен најрепрезентативнији део изложен у 12 застакљених ниша у ходнику на првом и другом спрату Музеја.[40]

У другој половини осамдесетих, Одељење је деловало у отежаним условима, као уосталом и читав музејски колектив. Његов фонд се није много увећао новим предметима, будући да је откуп музеалија био скроман услед недостатка финансијских средстава. Стагнација у раду и тешка материјална ситуација која је погађала Музеј регистрована је и у новом извештају Матичне комисије Војвођанског музеја, насталом након прегледа стручног рада извршеног крајем 1989. године.[41]

У то време, кустос Збирке старије историје је радио на заштити споменика културе на подручју општине Зрењанин[42], бавио се научно-истраживачким и васпитно-образовним радом, као и разним друштвено-политичким активностима. Његове најзначајније ауторске изложбе из овог периода су *Конгреси наше Партије* и *Зрењанин у обнови и изградњи 1944–1953*[43], а од гостујућих се истиче *Графика 19. века као историјски извор,* која је позајмљена од Историјског музеја Србије у Београду и чије је одржавање оцењено као *значајан културни догађај у овој средини.*[44]

С друге стране, кустос Збирке за раднички покрет и НОБ је, упоредо са двогодишњим вршењем дужности директора установе (1987–1989) уредио неколико спомен-соба – како у Музеју (спомен-соба Десете војвођанске бригаде НОВЈ), тако и ван њега: у просторијама зрењанинске касарне осмислио је спомен-собу „Народни херој Светозар Марковић Тоза" и „Четврта војвођанска народно-ослободилачка бригада", а пригодне собе уредио је и у Александрову, Банатском Вишњићеву и Банатском Карађорђеву. Почетком деведесетих привремено је замрзнуо статус кустоса Музеја, прешавши на функцију секретара Комитета за друштвене делатности при Скупштини општине Зрењанин. На челу Музеја га је наследио колега задужен за збирку старије историје, у осетљивом друштвено-политичком тренутку и тешкој материјалној ситуацији, касније додатно погоршаној међународним санкцијама и ембаргом. У крајње неповољним околностима, са низом потешкоћа наслеђених још из претходног периода, био је приморан да решава озбиљне проблеме са којима се Музеј суочавао. Стога је изложбену делатност своје збирке ограничио на позајмне изложбе, настојећи да, колико је то било могуће, обезбеди првенствено несметано функционисање установе, извршење задатака предвиђених годишњим плановима рада, али, можда и најважније – да се избори за побољшање материјалног статуса колега који су се неретко налазили на ивици егзистенције. Значајно је напоменути да је, делујући у великој финансијској оскудици, успешно проналазио начине да обезбеди материјална средства за издавачку делатност и штампање изложбених каталога. Сачувана грађа из овог периода сведочи о живој преписци коју је кустос развио са различитим гранама власти и

Детаљ са пушке, 19. век

привредним субјектима, настојећи да омогући реализацију планираних изложби и зацртаних планова.

Најзначајније изложбе из овог периода имале су гостујући карактер: *Србија 1914.* (1990)[45], *Србија 1915.* (1992, гостујућа изложба Историјског музеја Србије и Војног музеја из Београда)[46], *Никола Тесла 1943–1993* (1993)[47], те *Оружје и опрема средњовековног ратника* (1994).[48] Карактер ових изложби одражавао је тада актуелну промену историјског наратива која је наступила након пада комунистичког режима и преиспитивање историјских догађаја и личности из Другог светског рата и НОБ-а. Одлучан раскид са комунистичким наслеђем потврђен је 1993. године променом назива Збирке за раднички покрет и НОБ у „Збирка новије историје" и радикалним редуковањем њеног изложбеног простора у оквиру сталне поставке.[49] С друге стране, нешто раније Музеј је покренуо и био један од главних носилаца иницијативе за обнову споменика краља Петра I Карађорђевића, који је 1941. срушио немачки окупатор.[50]

Током деведесетих, запажене су биле изложбе кустоса Збирке новије историје Миодрага Цветића, које су имале завичајни предзнак, а биле су посвећене јубилејима ослобођења града у Првом[51] и Другом светском рату[52], те јубилејима локалне гимназије (1996)[53] и штампарства (1997)[54]. Упоредо са изложбеном, Цветић је развио и широку публицистичку делатност, коју је 1998. године крунисао својим капиталним делом *Хроника Александрова,* према којој је снимљен и документарни филм о овом банатском селу.

Током прве деценије 21. века, у периоду између два мандата на месту директора Музеја (2000–2012), рад Видака Вуковића, кустоса Збирке старије историје углавном је био усмерен на концептуализацији Збирке у оквиру нове сталне поставке (која је отворена у пролеће 2008. након вишегодишњих радова на адаптацији), те популаризацију рада Одељења кроз публиковање текстова у дневној штампи и периодици и снимање телевизијских прилога.[55] Изложбе су, као и у претходном периоду, имале превасходно позајмни карактер, али су биле квалитетне, добро посећене и медијски добро пропраћене, уз неизостављно давање локалног печата кроз инкорпорацију предмета из Збирке старије историје. Овде се нарочито издвајају: *Велики бечки рат и Карловачки мир 1683–1699* (2000)[56], *Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе* (2000)[57], *Патријарх Јосиф Рајачић* (2006)[58], *Службено одело у Србији у 19. и 20. веку* (2008)[59] и *Др Арчибалд Рајс: сведок истине о Србији 1914–1918* (2010)[60]. Последње године проведене у Музеју (поново на директорској позицији) обележиле су откуп племићке повеље Богумила Јагодића (2013)[61] и афирмисање 2016. као године троструког јубилеја Музеја (110 година постојања, 115 година отворености за јавност и 50 година од пресељења у тзв. Финансијску палату).[62] Одласком Видака Вуковића у пензију, крајем 2016, Збирку је преузео дотадашњи кустос за завичајну и послератну историју Срђан Приљева, који и данас њоме руководи.

У међувремену, Миодраг Цветић је током двехиљадитих радио на проналажењу решења за презентацију своје збирке у оквиру нове сталне поставке. Овај сегмент је отворен најпре 2006, а допуњен непосредно пред његов одлазак у пензију (2011). Од зрењанинског музеја Цветић се опростио великом изложбом *Устанак у Банату 1941,* којом је обележена 70-годишњица подизања оружаног устанка против немачког окупатора у Банату у Другом светском рату.

Одласком Цветића у пензију, Збирку 2012. преузима кустоскиња Владислава Игњатов. Она је наставила са радом на инвентарисању предмета, а од 2016. године започела је и увођење предмета у Јединствени информациони систем. Упоредо се бавила и изложбеном делатношћу, као и објављивањем радова у стручним часописима. Била је Цветићев сарадник на конципирању и реализацији сталне поставке 2011/12. године, као и ауторка изложби *Средњи Банат у Великом рату* (2014), *Добровољци средњег Баната* (2017) и *Смрт фашизму* (2020). Један је од аутора поставке салон-кабинета породице Варади (2016), те коаутор изложби *Сто година слободе* (2018) и *Приче из депоа* (2020).

Детаљ са немачке пушке, 19. век

Фонд Збирке старије историје

Збирка старије историје Историјског одељења Народног музеја Зрењанин бави се проучавањем историјског развитка средњег Баната и данашњег Зрењанина (некада Великог Бечкерека и Петровграда) од почетка 14. века – када се насеље Бечкерек по први пут јавља у писаним историјским изворима, па све до седамдесетих година 19. века. Тренутно броји око 450 инвентарисаних музеалија сврстаних у неколико мањих или већих збирки, као и низ појединачних артефаката.

У оквиру фонда Збирке старије историје налази се неколико формираних збирки предмета. Својим значајем и обимом посебно се истичу збирка оружја и збирка докумената.

Збирка оружја је формирана споро и углавном путем поклона. У односу на остале музејске предмете, оружја је било у мањем броју, а и власници су га се теже одрицали, из различитих разлога.[63] Ипак, временом је Музеј успео да дође до око 200 комада оружја насталих у периоду од 11. до 19. столећа (најбројнији примерци потичу с краја 19. века).

Од хладног оружја, у оквиру Збирке заступљени су мачеви, сабље, јатагани, секире, хелебарде, бодежи, бајонети и ножеви. До појаве ватреног оружја у 14. веку, важност овог типа оружја била је од немерљивог значаја. Најстарији предмет ове збирке је мач датиран у 11. век. Осим мачевима и сабљама европске провенијенције, Збирка се може похвалити и турским јатаганима – источњачким борбеним сечивима повијеним надоле, са репрезентативном снагом у борби прса у прса. Хелебарде су специфична врста секира, неретко коришћених у борби против коњице и нетипична за овдашње поднебље, услед чега су нашле и своје место у сталној поставци.

Када је о ватреном оружју реч, језгро и најрепрезентативнији део збирке чине комади оружја из личне колекције већ поменутог барона Федора Николића од Рудне. Николић је остао упамћен као велики народни добротвор, мецена, пријатељ уметности и покровитељ културних и просветних акција. Међутим, како је умро 1903. године,

Двобојска гарнитура пиштоља, Лијеж, прва половина 19. века

у време када се тек јавља идеја о оснивању Музеја Торонталске жупаније, извесније је да су његови наследници били ти који су Музеју уступили његово оружје. У инвентару сачињеном 1919. године, збирка оружја Музеја Торонталске жупаније имала је 52 предмета и 4 комплетне двобојске гарнитуре, од чега је за 10 предмета наведено да припадају Николићевој колекцији.[64] У новијој документацији за још 22 примерка оружја наведено је исто порекло.[65] Као дародавци се јављају још и разни појединци, локални Војни одсек и Секретаријат унутрашњих послова.[66]

Збирка докумената формирана је путем поклона: још приликом оснивања Музеја у првој деценији 20. века забележени су први дарови у виду важних историјских докумената, углавном оних који су се односили на Револуцију 1848/49. Међутим, документи и штампана грађа се не помињу у музејском инвентару сачињеном 1919. године, у ком преовлађује оружје, као и грађа археолошке, етнолошке, и уметничке провенијенције. Разлог томе би вероватно требало тражити у томе што су документи у раним фазама постојања Музеја приликом прикупљања вероватно по инерцији разврставани као библиотечка или чешће – архивска грађа, што ће у каснијем периоду када и Музеј и Архив буду већ формиране установе доводити до спорних ситуација око њихових надлежности над писаном грађом. Тако је забележен случај спорења ове две установе почетком седамдесетих година прошлог века, када је Музеј путем поклона дошао у посед штампарске привилегије Франца Паула Плајца из 1847. којом је омогућено отварање прве штампарије у некадашњем Великом Бечкереку. Ова повеља је посредовањем угледног зрењанинског адвоката Јожефа Варадија 1971. године поклоњена општини Зрењанин, након смрти последње власнице Штефаније Брајер.[67] Њена ћерка је изразила жељу да поклони овај вредан документ Музеју, што је изазвало протесте Историјског архива Зрењанин, који је такође претендовао на овај важан документ.[68] Ипак, Плајцова повеља је 1972. године предата Музеју где је и остала, пронашавши своје место у оквиру сталне поставке заједно са још неколико његових личних докумената.

Најзначајнији документи који се чувају у Збирци старије историје су повеље јавно-правног и приватно-правног карактера, састављене на латинском, немачком и мађарском језику у другој половини 18. века, као и у 19. веку, а које се односе на подручје Великог Бечкерека и сведоче о његовом културно-историјском развоју и постепеном расту његовог политичког значаја. У оквиру ове збирке налази се и одређени број путних исправа – пасоша, уговора, службених листова, диплома и писама, махом из 19. века.

Од осталих већих збирки посебно се истиче **збирка делова коњске опреме** (мамузе, узенгије, жвале) из позног средњег века, као и **збирка старих мапа** (са мапама и плановима насталим у 18. и 19. веку), док су знатно мањег обима Збирка печата (присутна у Историјском одељењу практично од самог оснивања Музеја)[69] и **збирка уметничких слика** (са портретима значајних личности српског националног покрета 1848/49. године – патријарха Рајачића, Стевана Шупљикца, Стевана Књићанина и др.).

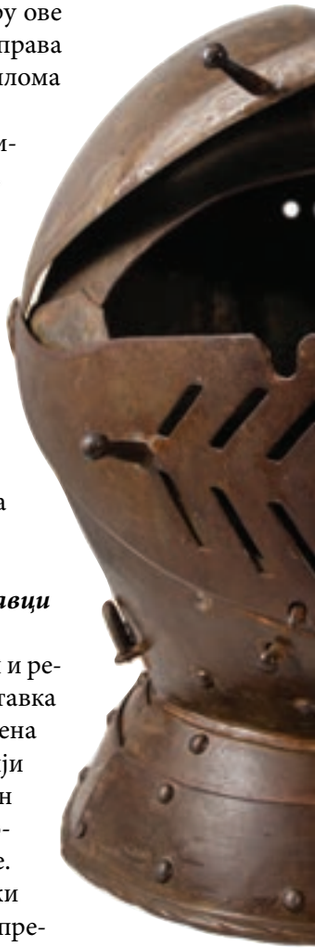

Збирка старије историје у сталној поставци

Након вишегодишњег рада на обнови и реконструкцији, данашња стална поставка Збирке старије историје свечано је отворена маја 2008. године. Смештена је у просторији на другом спрату Народног музеја Зрењанин и представља хронолошки прелаз од археолошке до поставке Збирке новије историје. Осмишљена је тако да прикаже историјски развој некадашњег Великог Бечкерека кроз предмете из збирке хладног и ватреног оружја, старих карти, печата и оригиналних докумената, који сви заједно обухватају период од готово шест векова – од првих помена овог насеља у писаним изворима (прва половина 14. века) до друге половине 19. века.[70] Ово замашно раздобље је визуелно и текстуално уобличено и представљено у 11 витрина и на три велика паноа.

Најстарија историја Бечкерека заступљена је у две витрине: у првој су изложени примерци

Мађарска сабља, 19. век

Шлем, позни средњи век

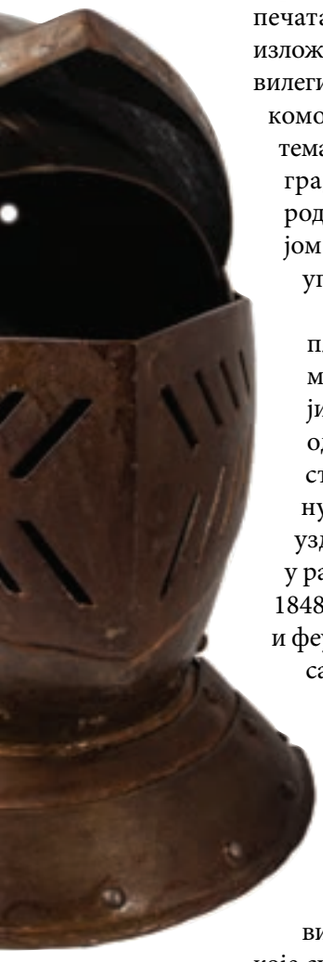

хладног оружја настали у периоду од 11. до 15. века, а у другој предмети из позног средњег века, односно турског доба (тањири, послужавници и бокали).

У посебној витрини изложени су украсни предмети (прстење и наруквице) настали у периоду од 15. до краја 18. века, као и неколико печата. Печат трговачког цеха из 1832. године изложен је заједно са преписом терезијанске Привилегије о додели статуса трговишта дотадашњем коморском селу Бечкереку, будући да му је у тематском смислу близак (печат садржи приказ градског грба са Успењем Пресвете Богородице – прописаног поменутом Привилегијом из 1769, која је последњи пут потврђена управо 1832. године).

Збирка докумената достојно је заступљена у четири витрине, кроз писану и штампану грађу која сведочи о значајним догађајима из историје Великог Бечкерека и Баната од друге половине 18. до краја 19. века. Најстарији изложени документи су већ поменути препис Привилегије Марије Терезије о уздизању коморског села Великог Бечкерека у ранг трговишта (1769)[71], те урбари из 1819. и 1848. године којима се регулише однос кметова и феудалаца.[72] У оквиру посебне витрине груписани су вандровка[73] и нотес-бележница Франца Паула Плајца[74], као и штампарска привилегија са висећим печатом, коју је цар Фердинанд I издао на Плајцово име 1847. године и која је омогућила отварање прве штампарије у Великом Бечкереку. Пратећи и тематски се надовезујући на ову изложбену целину, у другој витрини су груписане најстарије публикације које су изашле из Плајцове печаторезнице – *Дањинар Торонталске жупаније* Лајоша Мајвалда из 1848. године (Maywald Lajos, *A' Torontál vármegyei állomási helyek távolságát kimutató jegyzék*, Nagy-Becskereken 1848) те примерци *Гросбечкерекер вохенблата* (нем. *Gr.-Becskereker Wochenblatt*), првог новинског листа штампаног у Великом Бечкереку, најстаријим немачким новинама на територији данашње Војводине[75]; изложена су издања од 2. јула 1853, 12. маја 1866. и 18. маја 1878. године. Из временски блиског периода (друга половина 19. века) у оквиру сталне поставке нашла су своје место још два документа из домена локалне историје: повеља о проглашењу књижевника и новинског уредника Густава Лауке за витеза Реда Фрање Јосифа (1879)[76], племићка повеља угледне великобечкеречке породице Демко-Бељански и диплома пештанског универзитета бечкеречког лекара Јакоба Гутмана (1868). Од осталих докумената које хронолошки спадају у период старије историје а нису у непосредној вези са Великим Бечкереком могу се наћи још повеља цара Јосифа II, издата трговишту Жомбољ (1786), указ кнеза Милоша Обреновића о унапређењу официра Љубомира Ивановића, признаница Прве аустријске штедионице из 1846. године, те путна исправа извесног Николауса Лемера (средина 19. века).

Сталном поставком међутим доминирају предмети из збирке ватреног оружја. Централно место у изложбеној просторији је резервисано за витрину са две масивне пушке које су припадале барону Федору Николићу. Тежине 14,5 кг а дужине 1,74 м, обе се налазе у изузетно очуваном стању.[77]

Једна цела витрина садржи примерке хладног оружја из друге половине 19. века – сабље, бодеже, бајонете, ловачке мачеве и јатагане. У другој су изложени делови војничке опреме из истог периода – чако-капа пешадијског официра аустријске регименте, шлем официра аустријске коњице, фишеклије, опасачи итд. Трећа садржи лично оружје барона Николића, где централно место припада двобојској гарнитури – ковчежићу са два пиштоља и пратећим прибором за његово пуњење и одржавање. Изложеном ватреном оружју ваљало би додати и једну заставу Торонталске жупаније из 1848, рестаурирану 1968. године.[78]

Најзад, у оквиру сталне поставке Збирке старије историје налази се и десетак мапа и планова, од којих су најзначајнији: мапа Јохана Баптиста Комана са приказом ратних операција у Банату за време аустро-турског рата 1716–1718. године[79]; мапа Кастулуса Ридла (нем. Castulus Riedl) из 1789. године са приказом Тамишког Баната и *неколико дистриката са српске стране* (*auf servi-*

Сабља, 19. век

Тврђавске пушке острогуше, 19. век

Збирка оружја, пиштољи кремењачи, 16–19. век

Збирка оружја, пушке, 16–19. век

scher Seite); те напослетку, репродукција мапе Тамишког Баната из времена грофа Мерсија (с. 1723–1725), настала 1879. поводом обележавања 100-годишњице реинкорпорације Баната у Угарску.[80]

Мањак простора у односу на сталну поставку Збирке новије историје делимично је надомештен излагањем предмета у ходнику на другом спрату. У седам од укупно осам застакљених ниша у ходнику десно од степеништа изложени су предмети који припадају Збирци старије историје, уз исто толико карата и планова. У нишама се налази претежно оружје од 11. до друге половине 19. века – мачеви и верижњача из средњег века, 5 хелебарди без копаља, пушке, пиштољи, дуги ножеви, бодежи и војничка опрема, као и једна застава Торонталске жупаније. Седам мапа заправо представљају увећане репродукције планова Великог Бечкерека које је за потребе Музеја израдио локални фотографски мајстор Ђура Рокнић (1890–1969).[81] Већина планова (укупно 4) приказује Бечкерек крајем 17. и почетком 18. века, у време Великог бечког рата, непосредно уочи и након рушења бечкеречке тврђаве; један приказује стање у периоду између 1760. и 1772. године, један је репродукција литографије Франца Паула Плајца из 1859. са панорамом Великог Бечкерека, док је највреднији план овог насеља (*Plan von dem privilegierten Markt Gross Becskerek*) изложен на крају ходника и приказује детаљно његов изглед из 1793. године.

Фонд Збирке новије историје

Збирка новије историје бави се проучавањем историјског развитка средњег Баната и данашњег Зрењанина, некада Петровграда и Великог Бечкерека, од седамдесетих година 19. па до краја прве половине 20. века, са тенденцијом да се прошири на читав 20. век када за то буду створени услови, односно одређена временска дистанца. Првобитно је носила назив *Збирка за раднички покрет и НОБ*, и бројала је 271 музеалију, од укупно 920 колико их је било у оквиру целокупног Историјског одељења.[82] Услед радикално измењених друштвено-политичких односа и распада СФРЈ почетком деведесетих година, Збирка је 1993. променила свој назив у *Збирка новије историје*. Тада је добила и нову сталну поставку[83], а у инвентарној књизи је надаље вођена под новим именом. Данас садржи 770 инвентарисаних музеалија сврстаних у неколико мањих збирки.

Збирка оружја и војне опреме обухвата хладно и ватрено оружје и војну опрему. Највише је заступљено оружје и војна опрема из Првог и Другог светског рата. Збирка садржи пушке репетирке, аутоматске пушке, као и пушкомитраљезе и митраљезе, а од војне опреме шлемове, чутурице, бомбе, мамузе, опасаче и др.

Збирка тродимензионалних предмета садржи радио-апарате, машине за куцање, школске клупе - скамије, као и две макете. Једна је макета петровградског логора, а друга партизанске базе у Ченти. Обе су изложене у сталној поставци.

Збирку докумената чине полицијски картони, чланске карте политичких партија, синдикалних и других друштвених, политичких, спортских, културних организација и асоцијација, ђачке књижице и индекси универзитета и друге врсте докумената.

Збирка фотографија садржи фотографије (групне и појединачне) појединих догађаја, многих личности, као и разних друштвених, политичких, спортских, културних и других организација и асоцијација.

Збирка печата, 19. век

Збирка оригиналних рукописа, књига, новина и новинских чланака, који су се из различитих разлога и по различитим основама нашли у овом одељењу, чини саставни део Збирке новије историје. Раритет ове збирке је примерак другог тома књиге *Мајн кампф* из 1933. године, чија је унутрашњост наменски преправљена за потребе смештања експлозивне направе.

Збирку текстила чине униформе, делови одеће и друге личне гардеробе (кошуље, џепне мараме и друго), заставе, разне траке (јеврејске из Другог светског рата, првомајске, траке из логора и др.), платнене ознаке (војне, полицијске и логорашке), као и војни чинови (платнени). У Збирци се налази и кошуља са рупом од метка, једног скојевца из 1942, у којој је стрељан.

Главнину **Збирке печата, значака, медаља, ордења и других ситних предмета** чини ордење из Првог и Другог светског рата, као и печати из међуратног периода.

У оквиру **Збирке мапа, повеља, плаката, диплома и летака** посебно је значајна група од двадесетак мапа и планова некадашње Торонталске жупаније, насталих за потребе излагања на Миленијумској изложби у Будимпешти (1896).[84] Међу плакатима истичу се они о стрељањима из периода окупације (1941–1944), док посебан раритет представља рекламна брошура о гостовању путујућег циркуса Буфало Била у Великом Бечкереку, јула 1906. године.

Збирка уметничких слика садржи неколико радова, међу којима су најзначајнија дела Васе Ешкићевића[85], ратног сликара из Првог светског рата: *Српска коњичка извидница* (1916) и *Повлачење српске војске преко Албаније* (1920).

Од скоро је формирана и нова Збирка – писама, разгледница, честитки и дописница.

Збирка новије историје од 2015. године садржи и дипломе, фотографије, разне белешке, позивнице, легитимације, визиткарте, новинске чланке и др. који су припадали угледној бечкеречкој (петровградској, зрењанинској) адвокатској породици Варади. Већи део њихове заоставштине изложен је у сталној поставци Народног музеја Зрењанин у оквиру салон-кабинета поменуте породице. Мањи део заоставштине Варадијевих чува се у депоу Историјског одељења.

Поред ових оригиналних предмета, Збирка новије историје поседује и меморијалну грађу, коју чине углавном оригиналне и аутентичне изјаве и сећања, али и преписи и фотокопије изјава актера друштвених, политичких, културних и других збивања на територији средњег Баната из прве половине 20. века.

У оквиру Историјског одељења постојала је и богата фотографска архива са мноштвом фотонегатива, која је 2019. ушла у састав новоформиране Збирке фото-негатива односно фототеке.

Рекламна брошура о гостовању путујућег циркуса Буфало Била у Великом Бечкереку, јула 1906. г.

Emlékezetül adjuk ezennel tudatván mindenekkel kiket illet: Hogy Mi, Személyünk körüli magyar Ministerünk előterjesztése folytán

Jagodics Bogumil

kanaki birtokost

és általa első hites nejétől született

koronai

Almássy Arankától

származó

János és Elemér |: Aladár :|

nevü fiait

továbbá második hites nejétől született

báró

Rodich Katalin Reginától

származó Katalin nevü leányát

Племићка повеља Богумилу Јагодићу из 1897. године, којом је потврђено породично племство стечено 1824. г.

Збирка новије историје у сталној поставци

Народни музеј Зрењанин је 2003. године претрпео значајну штету, услед невремена које је задесило град. Стална поставка била је затворена за јавност, а у наредних неколико година приступило се озбиљним радовима. Након опсежног реновирања, маја 2008. године, отворене су сталне поставке Природњачког, Археолошког и поставка Збирке старије историје. Исте године свечано је отворена и Соба историје спорта.

У жељи да унапреди и модернизује сталну поставку и да тиме крунише свој деценијски рад у Народном музеју Зрењанин, руководилац Збирке новије историје, музејски саветник Миодраг Цветић је након добијања средстава од Министарства културе Републике Србије урадио реконструкцију исте. Актуелна стална поставка Збирке новије историје отворена је за јавност 12. априла 2013. године.[86] Смештена је у две просторије на другом спрату Народног музеја Зрењанин и кроз текст и фотографије на паноима приказује економски, друштвени, политички и културни живот и прошлост Зрењанина (некада Петровграда и Великог Бечкерека), као и шире околине односно данашњег средњег Баната у периоду од аустроугарске нагодбе 1867. године, па до средине 20. века. Садржи и тродимезионалне предмете, оригинална документа (или њихове факсимиле и фотокопије), оружје и војну опрему, уметничке слике, оригиналне фотографије и други материјал. На сталној поставци Збирке новије историје изложено је преко 170 музеалија.

У првој просторији сталне поставке *Новије историје* приказан је период од седамдесетих година 19. века па до почетка Другог светског рата. Овде су у неколико витрина изложени предмети попут плана Великог Бечкерека из 1896. године; издање листа *Застава* из 1914; фотографије о изградњи моста на Тиси 1914/15; фотографија Српског занатског добротворног певачког друштва из Великог Бечекерека (1912); оружје из Првог светског рата; мамузе и официрска ешарпа Будимира Маринковића из Великог Бечкерека, добровољца у Првом светском рату; чланска карта Савеза ратних добровољаца Краљевине Југославије; одликовања добровољаца из Великог Бечкерека у Првом светском рату: Љубомира Бештанског (Георгијевски крст) и Војина Аћина (Обилићева медаља за храброст); уверење добровољца Лазара Рашете из Банатског Карађорђева о одликовању Карађорђевом звездом; документ бригадира Драгутина Ристића; диплома почасног грађанина Великог Бечкерека Михајла Пупина (1921); диплома почасног грађанина Петровграда, генерала Петра Живковића (1935)[87]; писмо великобечкеречког пароха Драгутина Мојића, писано у интернацији за време Првог светског рата; чланска карта Друштва Црвеног крста Загорке Берберски; чланска карта Савеза извидника и планинки Олге Убавић; четири ордена Ђуре Бировљева, учесника Шпанског грађанског рата; примерак Видовданског устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца из 1921. године итд.

Осим тога, стална поставка садржи и заставе неколико сталешких и друштвених организација и удружења као што су *Соко* и *Скаути*, а прави раритет представља застава Обласног одбора Јадранске страже, коју је даровао и чији је кум био Михајло Пупин. Уз заставу је изложена и лента, на којој пише да је кум заставе овај великан светске науке.[88]

Значајан експонат представља и глава краља Петра I Карађорђевића, са споменика откривеног 1. децембра 1928, аутора Рудолфа Валдеца, вајара из Загреба, који су Немци срушили 1941. године. Сачувана глава је послужила вајару Зорану Јездимировићу при реконструкцији споменика, који је свечано откривен 15. фебруара 2006. године.

Фрагмент споменика краља Петра I Карађорђевића,
који су нацисти срушили 1941. у Петровграду; рад вајара Рудолфа Валдеца.

Васа Ешкићевић
Краљ Петар у повлачењу преко Албаније

Васа Ешкићевић
Патрола српске војске приликом повлачења преко Албаније

На поставци се налази и оригинална фотографија добровољаца српске војске из периода 1916–1919, настала у Карансебешу у данашњој Румунији. Она садржи потписе фотографисаних војника, међу којима се налазио и каплар Кузман Поповић из Неузине. Његов ратни дневник такође је пронашао своје место на поставци.

У другој просторији сталне поставке Збирке новије историје приказан је период Другог светског рата у тадашњој Југославији, Србији и Војводини, са акцентом на подручје средњег Баната. Временски је обухваћен период од мартовских демонстрација 1941. па до ослобођења града од фашистичког окупатора 2. октобра 1944. године.

Поред паноа са текстом и фотографијама на овој поставци се у неколико витрина, налазе изложене следеће музеалије: документи Ратка Пурешевића, револуционара и члана НОБ-а (војничке исправе и сведочанства о држављанству); затим, немачко оружје и војна опрема; трака Фелдполиције (нем. Feldpolizei); заставе земаља сила Осовине; чланске карте неколико немачких фолксдојчерских организација; јеврејске траке и значке; логорски број Средоја Пајића, ратног заробљеника у Матхаузену (N100530); партизанска војна опрема и оружје; приручна партизанска апотека; опрема Црвеноармејаца; значке са петокраком; збирка песама *Свануће,* револуционара и учесника НОБ - Владимира Коларова Коче; примерак уџбеника *Упоредна синтакса латинске и српске сложене реченице* народног хероја Жарка Зрењанина, са његовим својеручним потписом; казнени лист Серво Михаља и полицијски картон Руже Шулман (такође учесника НОБ); *Наредба Врховне команде НОВ о успостављању војне управе за Банат, Бачку и Барању* од 21. октобра 1944. итд.

Централно место у поставци заузима кутијица од хлеба у облику срца, коју је Михаило Миша Табороши направио за своју девојку, у окупаторском концентрационом логору у тадашњем Петровграду, 1943. или 1944. године.[89] На поставци се налази и макета поменутог логора[90], као и макета партизанске базе у Ченти, из периода 1941–1944. године.

Поставка садржи и многобројна документа, летке, плакате и оригиналне прогласе који илуструју ратне злочине окупатора.

Кутијица од хлеба Михајла Мише Таборошија,
израђена у концентрационом логору у Великом Бечкереку/ Петровграду 1943–1944. г.

Добровољци у српској војсци 1916–1919. у Карансебешу (у данашњој Румунији)

Српско занатлијско добротворно певачко друштво у Великом Бечкереку 1912. г.

Диплома почасног грађанина Великог Бечкерека додељена Михаилу И. Пупину , 25. септембра 1921. г.

Застава Обласног одбора Јадранске страже
у Великом Бечкереку

Салон-кабинет породице Варади

Салон-кабинет породице Варади

У оквиру сталне поставке Народног музеја Зрењанин налази се и салон-кабинет угледне градске породице Варади, чији су чланови, бавећи се адвокатуром, играли значајну улогу у јавном, политичком и културном животу града и средњег Баната у 19. и кроз читав 20. век. Најистакнутији међу њима био је др Имре Варади (мађ. Várady Imre, 1867–1959), који је по завршетку студија права у Будимпешти 1893. године у Великом Бечкереку отворио адвокатску канцеларију. Радећи у континуитету до 2014. по свим узусима права и правне струке, лишена било каквих идеолошких, политичких и националних предрасуда, ова породица је за то време изнедрила три генерације адвоката: поред Имреа, ту су били још и његов син Јожеф (1912–1988) и унуци Тибор (1939–) и Имре (1949–1966).[91]

Након што је канцеларија престала са радом, Тибор Варади је, као представник породице, фебруара 2015. потписао Уговор о поклону са Народним музејом Зрењанин.[92] Музеј се обавезао да ће одабрану грађу и предмете из заоставштине Варадијевих изложити у виду легата у засебној просторији на првом спрату сталне поставке. Салон-кабинет породице Варади свечано је отворен за јавност 8. априла 2016. године.[93] Ова поставка је осмишљена и реализована захваљујући сарадњи Историјског и Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин. Њени аутори су Владислава Игњатов, виша кустоскиња Историјског одељења и Милева Шијаковић, виша кустоскиња Збирке примењене уметности.

Поклоном породице Варади Историјско одељење постало је богатије за стотинак нових инвентарних јединица. Услед недостатка простора, у самом амбијенту салон-кабинета представљен је мањи део грађе који чини заоставштину Варадијевих. Ипак, изложени материјал даје јасан и темељан увид у континуирано присуство чланова породице у јавном и друштвеном животу града. Међу завештаним фотографијама породице Варади, које су изложене у једној од ниша салон-кабинета, између осталог налазе се и оне које говоре не само о породици, већ и о начину живота и одевања грађанског друштва у периоду од краја 19. до средине 20. века у Великом Бечкереку и Петровграду.

Посебан значај у поставци има документ – изјава о др Марку Недељковићу, која на индиректан начин говори о улози др Имреа Варадија у Првом светском рату, када је пред судом бранио велики број истакнутих српских првака и интелектуалаца ухапшених након Сарајевског атентата и оптужених за заверу против аустроугарске власти.[94]

Међу личним предметима чланова ове породице, у салон-кабинету посебно место заузима мађарско издање књиге Тодора Манојловића *Центрифугални играч* из 1931. године. Оно је штампано у ограниченом тиражу од свега 50 примерака, а 21. број је Тодор Манојловић лично поклонио Имреу Варадију у знак дугогодишњег пријатељства.

Такође велику пажњу привлачи и тога др Тибора Варадија, коју је легатор добио од Универзитета Емори из Америке и коју је користио пред Међународним судом правде у Хагу као правни заступник државе Србије.[95]

Поклоном породице Варади обогаћено је и Уметничко одељење Музеја, и то у више сегмената. Збирка ликовне уметности је овим путем добила три слике бечкеречких, односно петровградских (завичајних) сликара. Прва је зимски пејзаж *Ветрењаче у Куману* из 1891. године, рад вишеструко награђиваног мађарског сликара Ласла Кезди Ковача (1864–1942).[96] Друге две слике су рад Јаноша Ајха Береца (1900–1943) из 1941. године и на њима су представљени портрети Имреа Варадија и његове супруге Мете.[97] Неколико предмета завештано је и Збирци примењене уметности и они значајно доприносе самом амбијенту.

Приликом рада на поставци водило се рачуна да се у што већој мери испоштују музеолошки принципи, а да се предмети у салон-кабинету изложе по угледу на аутентични простор у којем су годинама стајали. На тај начин уређени амбијент одише радном атмосфером која чини само један сегмент поставке, односно адвокатску канцеларију. Други сегмент има приватно-репрезентативни карактер, односно садржи предмете и намештај из салона породице Варади.

Међу канцеларијским намештајем израђеним под утицајем историцистичких стилова 19. века, издвајају се писаћи (радни) сто и тзв. сто-секретар. Изложени су и дрвени зидни сат (рад локалног сајџије Гринцвајга), као и оригинална стара метална табла са називом и годином оснивања канцеларије. Централно место у салон-кабинету Варадијевих припада позно-барокној салонској гарнитури, која се састоји од стола, две столице и две фотеље. На овом драгоценом намештају преплићу се барокни утицаји са простора Угарске и западне Европе, док се у акцентима јавља и стилски правац рококо. Намештај је рађен по специјалној поруџбини и налазио се у поседу племића и војсковође Ернеа Киша. Гарнитура је у породичну кућу Варадијевих доспела посредством Јакоба Пуца (1848–1939), оца Мете Варади, који ју је добио на поклон као заслужни лекар и пријатељ породице Киш. Поред већ поменутих комада намештаја, у салон-кабинету доминирају и други драгоцени предмети. Неки од њих припадају стилу сецесије, као што су раскошна жардињера на постаменту бохемијске (чешке) компаније *Рудолф Дитмар* из Знојма, лустер и стони рамови. У поставци се налазе и две полице са енциклопедијским издањима и књигама (више од стотину наслова).[98]

Салон-кабинет породице Варади у правом смислу преноси атмосферу и амбијент у којем је ова породица живела и пружала правне услуге грађанима Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина током 120 година.

Намештај, уметничке слике и фотографије изложене на поставци употпуњују слику о грађанском и интелектуалном миљеу Великог Бечкерека крајем 19. и током прве половине 20. века. Документи, дипломе и новински чланци показују колико је породица била присутна у јавном, културном и политичком животу града у поменутом периоду, као и колики је углед и поштовање уживала, не само у локалним, већ и знатно ширим оквирима.

Соба историје спорта

Соба историје спорта представља најмлађи организациони сегмент Историјског одељења Народног музеја Зрењанин. Њено формирање је резултат вишегодишњих, па и вишедеценијских настојања да се институционализује и на научне основе постави проучавање богате историје спорта Зрењанина и средњег Баната. У последњим деценијама 19. века, спортска култура се развијала до 1918, а и у међуратном периоду забележено је присуство не само богатог и успешног спортског живота[99] и физичке културе, чији је носилац био локални Соколски покрет, већ и етаблиране спортске штампе.[100]

Први подстицаји за изучавање и популаризацију историје зрењанинског спорта јавили су се још крајем шездесетих и почетком седамдесетих година, кроз новинске натписе и публицистичке радове завичајног историчара и хроничара Зрењанина Драгољуба Чолића (1908–1982)[101], спортског новинара Васе Атанасијуа (1925–2010)[102] и друштвеног радника и спортског педагога Бориса Павлова (1923–2002).[103] Они су објавили прве радове посвећене овој области и још више истакли значај спортске културе иницијативом за подизање спомен-бисте Ференца Кемења (1860–1945) у Алеји великана у Карађорђевом парку у Зрењанину. Рођени Великобечкеречанин, Кемењ је био блиски сарадник Пјера Кубертена и сматра се саосниваčем модерних Олимпијских игара (био је генерални директор првих модерних Олимпијских игара одржаних у Атини 1896).

Средином деведесетих, значајним напретком у популарисању завичајне културе пре свега кроз деловање удружења *Завичајац* и Завичајне збирке Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин", на челу са Маријом Чуком, Атанасију и Павлов настављају са популаризацијом спорта, а придружују им се још и Димитрије Војводић[104], Миран Пантелић[105] и др. аутори, љубитељи спорта и ентузијасти из других области, али са стално присутном жељом и добром вољом да помогну популаризацији спортова и ширењу олимпијског духа.

Тако све више сазрева и јача идеја о институционализованом проучавању спорта, која се временом артикулише у замисли о формирању посебног музеја посвећеног овој теми. У том правцу се све више размишљало и наглас говорило крајем деведесетих и почетком двехиљадитих. Године 2005. систематизацијом је отворено радно место кустоса за спорт, које је попунио бивши директор Музеја Бранко Оњин. Био је то почетак Одељења историје спорта. Радећи претходних година активно на прикупљању грађе и музеалија за историју спорта у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину, Оњин је након положеног стручног испита и стицања звања кустоса, 2006. године приредио свеобухватну изложбу под називом *Историја спорта Зрењанина* у чијој су припреми и реализацији поред Музеја учествовали и Спортски савез општине Зрењанин, Завичајна збирка Народне библиотеке Зрењанин, као и сарадници из Историјског архива, истакнути спортски посленици Зрењанина, бивши спортисти и др. Успех ове изложбе, учешће популарних и познатих личности из света спорта у њеној реализацији, те напослетку њен медијски одјек представљали су иницијалну капислу након које је датум отварања Собе спорта постао питање дана. Изложбу је отворио бивши рвач Бранислав Симић, први Зрењанинац – освајач златне медаље за Југославију у појединачним спортовима. У питању је био јединствен догађај, нарочито јер је изложба окупила најеминентније спортске раднике у земљи – в. д. председника Олимпијског комитета Србије и Црне Горе Иван Ћурковић, генерални секретар ОК СЦГ Предраг Манојловић, генерални секретар Спортског савеза Србије Дане Корица, бивши спортиста и спортски радник из Суботице Ласло Бала, те некадашњи олимпијци и главни „кривци" за изложбу: Милорад Станулов, званично најбољи југословенски веслач 20. века, Момир Рнић, најтрофејнији зрењанински олимпијац; Славица

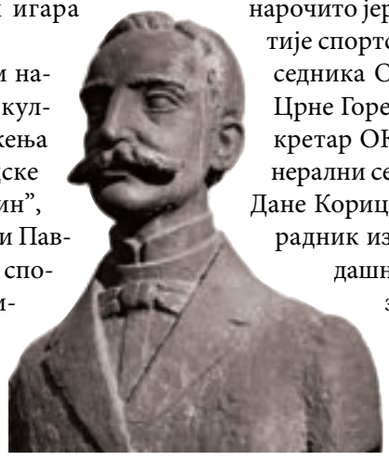

Ференц Кемењ, први директор модерних олимпијских игара

Кундачина, носилац олимпијског одличја у гимнастици, те прослављени спортисти Милош Грбић, Снежана Перић, Зоран Панчић, Војислав Табачки, Веселин Вучићевић и др.[106] На изложби је било представљено више од хиљаду експоната – олимпијских одличја, пехара, диплома, захвалница, докумената, фотографија итд., а имала је и пратећи каталог. Говорећи на отварању, тадашњи директор Музеја, Божидар Воргић јасно је ставио до знања да је ова изложба *нуклеус будућег музеја спорта.* Према евиденцији Педагошко-информативне службе Музеја, изложба је у периоду од фебруара до марта 2006. године забележила 7.698 посетилаца.

У том тренутку (2006), Збирка историје спорта је садржала 350 фотографија, 39 пехара, 24 медаље, 48 диплома и низ спортских публикација.[107] Радови на прикупљању грађе за њену сталну поставку су настављени и током 2007, да би она коначно била отворена почетком августа 2008.[108]

Изложбена поставка Собе

Соба историје спорта заузима једну просторију на првом спрату Народног музеја Зрењанин. У витринама постављеним дуж зидова сабрани су спортски реквизити, одличја са олимпијских и других спортских такмичења, пехари, медаље, значке, захвалнице, публикације итд. Ова збирка покрива период од краја 19. века до данашњих дана. Најстарији предмет је пехар Болдижара Филковића, угледног Великобечкеречанина, освојен на шаховском турниру 1894. године.

Стална поставка Собе историје спорта

Соба се концептуално може рашчланити на неколико сегмената:

1) Зрењанински олимпијци;
2) Историјат појединачних спортова у Зрењанину;
3) Легат Милана Ерцегана;
4) Легат Бранислава Симића.

Најупечатљивији сегмент Собе историје спорта представља зид са урамљеним фотографијама зрењанинских освајача олимпијских медаља и учесника олимпијских игара почев још од међуратног периода па до најновијих дана. На зиду су се тако нашли: др Ференц Кемењ (1860–1945), рођени Великобечкеречанин и суоснивач модерних Олимпијских игара; мачеваоци из Великог Бечкерека и Петровграда, који су учествовали на ОИ у Берлину: Маргита и Еуген Кристијан, Ђерђ Фрајнд, те Никола и Александар Николић. Из периода након Другог светског рата ту су фудбалери Бела Палфи и Милан Галић, рвач Бранислав Симић, боксер Звонко Вујин, кајакаш Милорад Станулов, рукометаши Јовица Елезовић и Момир Рнић, кошаркаш Дејан Бодирога, одбојкаши Никола и Владимир Грбић, атлетичарка Ивана Шпановић, одбојкашице Маја Огњеновић и Јована Бракочевић, те ватерполиста Слободан Никић. Фотографије професионалних спортиста и истакнутих зрењанинских спортских радника и судија на олимпијским играма (Дарко Нишавић, Војислав Табачки, Милан Терзић, Зорица Гардиновачки, Велимир Прокић, Веселин Вучићевић и Борис Павлов) визуелно употпуњују садржај наслоњених витрина у којима су изложена олимпијска одличја. Овде посетиоци могу видети бронзане медаље Звонимира Вујина са олимпијских игара у Мексику (1968) и Минхену (1972), бронзану медаљу Милорада Станулова са ОИ у Москви (1980) и сребрну са ОИ у Лос Анђелесу (1984); златну медаљу Момира Рнића са ОИ у Лос Анђелесу (1984) и бронзану са ОИ у Сеулу (1988); сребрну медаљу Дејана Бодироге са ОИ у Атланти (1996); бронзане медаље браће Николе и Вање Грбића са ОИ у Атланти (1996) и златне са ОИ у Сиднеју (2000). Осим олимпијских медаља, ту су још и дресови Дејана Бодироге и браће Грбић, одбојкашка лопта са потписима југословенских одбојкашких репрезентативаца, акредитације спортских судија Зорице Гардиновачки и Милана Терзића, као и Терзићева колекција значака са Олимпијских игара у Москви.

У оквиру другог значајног сегмента Собе историје спорта представљен је историјат различитих спортова и спортских дисциплина у Зрењанину. Овде су заступљени, тј. обрађени: соколство и соколски покрет, атлетика, гимнастика, тенис, карате, куглање, бициклизам, мото-трке, падобранство, шах, дизање тегова, планинарство, мачевање, савате бокс, бокс, џудо, веслање, кајак, пливање, ватерполо, кошарка, рукомет, одбојка, фудбал и рвање. Свака од ових дисциплина представљена је кроз фотографије (на паноима), односно предмете (у витринама). Изложени предмети се крећу у распону од докумената и штампаног материјала (Статут великобечкеречког Веслачког клуба *Галеб* из 1890. године, фотокопија шаховског листа *Каиса* који је излазио у Великом Бечкереку из 1897, *Соколски весник Банатске жупе* бр. 11 из 1925), преко спортских реквизита и разних других предмета везаних за историју спорта (гвоздени тег из 19. века, тениски рекет са Олимпијских игара у Паризу 1924, боксерске рукавице из педесетих година 20. века, мачевалачка одећа Андраша Хартига) до пехара и медаља спортиста освојених на олимпијским играма, светским и европским првенствима и такмичењима регионалног и националног ранга.

Трећу велику целину чини група предмета која се чува у оквиру Легата Милана Ерцегана (1916–2011), спортског менаџера и дугогодишњег председника Међународног рвачког комитета. Овде се нарочито издвајају упечатљива и урамљена таписерија – захвалница аматерске рвачке федерације Ирана за *50 година борбе у светском рвању* (1998), дипло-

Скије са почетка 20. века

Златна медаља, освојена на ОИ у Лос Анђелесу, 1984. г.
Освајач медаље – Момир Рнић, рукомет.

Шаховско првенство Југославије одржано 1930. г. у Великом Бечкереку

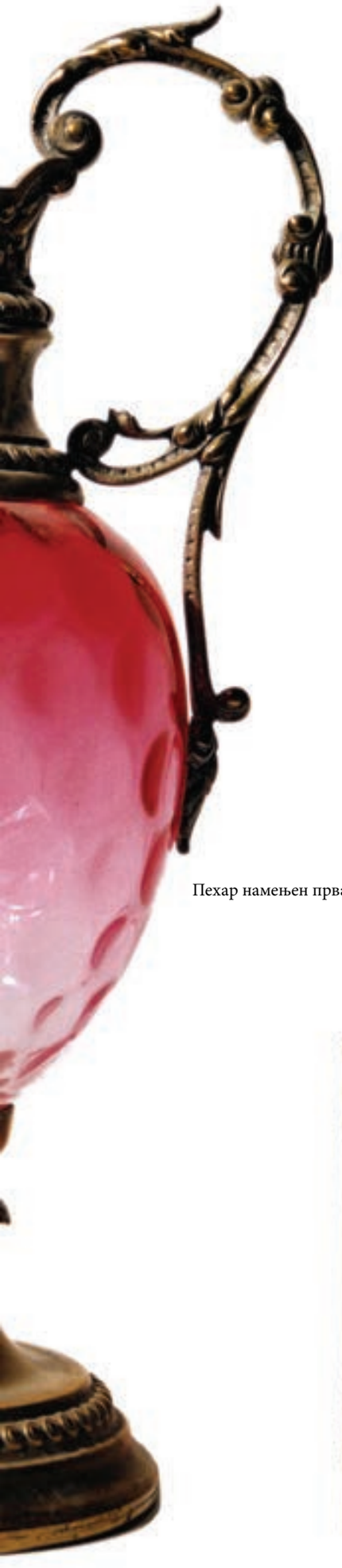

Пехар намењен прваку града у шаху, 1894. г.

Бронзана медаља, освојена на ОИ
у Мексику, 1968. г.
Освајач медаље – Звонимир Вујин, бокс.

Женско бициклистичко удружење, 1896. г.

ма коју је добио од Међународног олимпијског комитета *за изузетан допринос квалитету волонтера, развоју спорта и олимпизма и промоцији пријатељства и солидарности међу народима* (2001), те његове спортске акредитације и легитимације.

Најмлађи део Собе представља Легат Бранислава Симића (1935–), првог Зрењанинца који је освојио златну олимпијску медаљу. Свечано је отворен 7. јуна 2014. године приликом манифестације *Ноћ музеја,* а повод за његово отварање било је обележавање јубилеја педесетогодишњице Симићевог освајања златне медаље на Олимпијским играма у Токију (1964).[109]

Садржај Симићевог легата изложен је у застакљеној ниши у ходнику на првом спрату, испред улаза у Собу историје спорта. Поред два паноа са текстуалним приказом Симићеве биографије, Легат садржи и судијске акредитације легатора, плакете, заставице, реплике медаља са Олимпијских игара у Токију и Мексику, као и одличја са других такмичења на којима је учествовао као млади спортиста. Посебно занимљив експонат на поставци је половина југословенске заставе коју је Симић „поделио" са Ђурђом Бједов, освајачицом златне медаље у пливању на 100 метара прсно.[110]

Великобечкеречки стрељачки клуб, 1881. г.

Активности

У години након отварања Собе историје спорта (2009), у сарадњи са Атлетским клубом *Пролетер* приређена је изложба под називом *Краљица спортова у Зрењанину,* којом је обележено 125 година атлетике у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину.[111] Њоме је истовремено установљена пракса да се сваке године организују тематске изложбе поводом актуелних локалних спортских јубилеја. Тако је обележено ‑ 120 година Мачевалачког клуба *Бечкерек–Петровград* (2010)[112], 135 година шаха у Зрењанину (2014)[113], 130 година Атлетског клуба *Пролетер* (2014)[114], 130 година куглања (16. мај 2017)[115] и 50 година каратеа у Зрењанину (2019).[116] Већина ових дешавања добила је велики публицитет услед популарности ових спортова, али и учешћа познатих спортских имена у њиховој припреми или пратећим програмима. Овом низу јубиларних изложби, требало би додати и неконвенционално-јубиларну изложбу приређену у јесен 2017. у сарадњи са Бициклистичким клубом *Цикломанија* и уз подршку Града Зрењанина под називом *121 година бициклизма у Зрењанину.* Постављена испред Музеја на главном градском тргу, она је кроз петнаест великих паноа димензија 2,45 х 1,5 м представила историјат бициклизма у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину од 1896. године и формирања првог Бициклистичког клуба до данас, са посебним освртом на туристичке потенцијале које овај спорт са собом носи. Изложба је отворена 16. септембра и представљала је пратећи део програма велике бициклистичке трке под називом *Бициклијада 2017 – Трка кроз Војводину.* Изложбу је отворио Симо Салапура, помоћник градоначелника Зрењанина за спорт.[117]

Независно од „јубиларних" спортских изложби, након четворомесечних припрема, 1. октобра 2018. отворена је изложба посвећена женама у зрењанинском спорту под називом *Женско лице спорта у Зрењанину.*[118] Њени аутори били су кустос Народног музеја Зрењанин Синиша Оњин и Стојанка Лекић. На отварању су, поред аутора, говорили и Симо Салапура (рецензент изложбеног каталога и помоћник градоначелника за спорт), бивша репрезентативка у пливању Мирослава Најдановски, Зоран Милошевић, покрајински секретар за високо образовање и научно-истраживачку делатност, као и Јелена Гвозденац Мартинов, директор Народног музеја Зрењанин. Изложба је трајала до 10. новембра и забележила је 2.460 посетилаца. Пар месеци касније, у Барокној сали Градске куће у Зрењанину је 11. децембра премијерно приказан истоимени филм, урађен у продукцији удружења *Печат* продукцијске куће *Дигитал стил.* Реализацију овог пројекта подржали су Град Зрењанин и Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе са верским заједницама.[119] Коаутор филма Синиша Оњин, кустос задужен за Собу историје спорта, добио је Специјалну награду на 8. Међународном фестивалу спортског филма одржаном на Златибору.

Поред изложби са спортским предзнаком, у Музеју су организоване и разне друге активности везане за спорт: тако је нпр. у неколико наврата приређен шаховски турнир у Великом салону Музеја (јул 2011, јул, новембар–децембар 2012), одржана је промоција монографије *Војвођанска гимнастика као феномен свеопште културе* (9. јун 2012), као и предавање – разговор о зрењанинској кошарци (18. мај 2015). Од активности спроведених у новије време, нарочито се истиче учешће у пројекту *ACES EUROPE*, који је довео до тога да град Зрењанин крајем 2020. буде проглашен и промовисан као *Европски град спорта* за 2021. годину; тако је постао први град из Републике Србије који је заслужио ово признање, а које се додељује у категорији насеља од 25.000 до 500.000 становника.[120] Тиме је отворен широк простор за низ нових пројеката, акција, спортских манифестација и програмских активности намењених промоцији спорта, од којих су неке већ реализоване[121] и у којима је једно од централних места намењено управо Народном музеју Зрењанин и Соби историје спорта. У том смислу, већ су се јавили наговештаји о темељном преуређењу њене поставке, које би требало да се спроведе у предстојећем периоду.

Напомене

[1] Александар Станојловић (ур.), *Петровград*, Петровград 1938 (Зрењанин 2004[3]), 174; Милан Петров, „Музеј торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15–17, Нови Сад 1966–1968, 201; Todor Malbaški (ur.), Zrenjanin, Zrenjanin 1966, 408–409; Младенко Кумовић, *Музеји у Војводини 1847–1997*, Нови Сад 2001, 103.

[2] Видак Вуковић, „Историјат збирке ватреног оружја у Народном музеју Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 52, Нови Сад 2010, 217.

[3] М. Петров, *нав. дело*, 205; В. Вуковић, *нав. дело*, 217.

[4] М. Петров, *нав. дело*, 205–206.

[5] Федор Николић (Темишвар, 7. јун 1836 – Рудна, 27. фебруар 1903), са племићким предикатом „од Рудне", био је члан једне од најугледнијих племићких породица у Јужној Угарској. О Николићу види: Владимир Миланков, „Барон Федор Николић од Рудне", *Темишварски зборник* 3, Нови Сад 2002, 95–112; Зоран Марков – Ћипријан Главан, „Племићи Николић од Рудне. Породична историја у једном документу из збирке Народног музеја у Темишвару", *Исходишта* 7, Темишвар 2021, 145–163.

[6] М. Кумовић, *нав. дело*, 175.

[7] Т. Malbaški, *нав. дело*, 408–409; В. Вуковић, *нав. дело*; М. Кумовић, *нав. дело*, 103.

[8] Исто, 176.

[9] Миленко Филиповић, „Етнологија (Етнографија) у музејима АП Војводине", *Музеји* 3–4, Београд 1949, 158.

[10] М. Кумовић, *нав. дело*, 177.

[11] Исто, 175.

[12] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Шестомесечни извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за раздобље од 1. јула до 31. децембра", бр. 406/1948.

[13] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о службеницима и сарадницима", бр. 127/1948.

[14] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Команди места Зрењанин", бр. 441/1954; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр. 481/1954; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај поводом Недеље музеја и заштите споменика културе и природних реткости", бр. 407/1954.

[15] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр 481/1954;Т. Малбашки, 411.

[16] Исто.

[17] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1955. години", бр. 693/1955; о припреми и одјецима изложбе види: „Музеј врши припреме за тематску изложбу: ЗРЕЊАНИН КРОЗ ВЕКОВЕ", *Зрењанин* 157, год. IV, 1. октобар 1955, 6; „Свечано прослављен Дан републике у срезу. У Зрењанину", *Зрењанин* 166, год. IV, 3. децембар 1955, 2; Ш. В., „Успела изложба Народног музеја. Зрењанин кроз историју", *Зрењанин* 206, год. V, 1. септембар 1956, 5. За приказ изложбе в.: Коста Милутиновић, „Тематска изложба *Зрењанин кроз историју*", *Рад војвођанских музеја* 5, Нови Сад 1956, 231–233.

[18] НМЗ, рег. НМЗ 1941-, „Извештај о пословању Народног музеја Зрењанин за 1964. годину", бр. 435/1964, 3.

[19] Исто.

[20] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложбе у 1965. и првом тромесечју 1966. године", бр. 01–10/1966.

[21] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Градског музеја у Зрењанину од 1. јануара ове године до 1. XI. о. г.", бр. 414/1951.

[22] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1955. год.", бр. 693/1955.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложбе у 1965. и првом тромесечју 1966. године", бр. 01–10/1966.

[24] Исто.

[25] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , бр. 01–103/1967.

[26] НМЗ, рег. НМЗ 1941-, „Извештај о раду за 1972", бр. 110/1972.

[27] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Реверс за повељу", бр. 01–78/1972.

[28] „Велики подухват Народног музеја. Књига и изложба о Жарку Зрењанину", *Зрењанин* 1007, год. XX, 26. фебруар 1972, 4; „Ових дана у Народном музеју. Изложба о Жарку Зрењанину", *Зрењанин* 1041, год. XX, 28. октобар 1972, 6; Б. Г., „Данас у 10 часова у Народном музеју. Жарко Зрењанин у речи и слици", *Зрењанин* 1042, год. XX, 4. новембар 1972, 10.

[29] НМЗ, рег. НМЗ 1941-, „Извештај о раду за 1972.", бр. 110/1972.

[30] НМЗ, рег. НМЗ 1941-, „Извештај о раду за 1974.", бр. 6/1975.

[31] НМЗ, рег. НМЗ 1941-, „Извештај о раду за 1975.", бр. 240/1975.

[32] НМЗ, рег. НМЗ 1941-, „Извештај о раду за 1972.", бр. 110/1972.

[33] НМЗ, рег. НМЗ 1941-, „Извештај о раду за 1974.", бр. 301/1974.

[34] НМЗ, рег. НМЗ 1941-, „Извештај о раду за 1975.", бр. 240/1975.

[35] НМЗ, рег. НМЗ 1941-, „Решење о постављању Миодрага Цветића, историчара", бр. 274/1976.

[36] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Конкурс за историчара", бр. 01–304/1977.

[37] НМЗ, ИО, Инвентарна књига Историјског одељења 1948–1977, Инвентарна књига НОБ 1965-1977.

[38] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја Зрењанин", бб/1987, 10.

[39] Исто, 8–9.

[40] Исто, 9.

[41] Из њега се види да се у односу на претходни извештајни период збирка Историјског одељења увећала за свега 12 музеалија и 26 докумената грађе НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1990.

[42] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Историјског одељења – старија историја за 1986. г.", бр. 01–446/1986, 2; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Историјског одељења – старија историја за 1987. годину", бр. 01–452/1987, 1.

[43] Обе су одржане 1986. године и хронолошки су кореспондирале са кустоским задужењима за збирку социјалистичке изградње и послератни период (прим. аут.).

[44] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Историјског одељења за 1988. год.", бр. 01–10/1989, 1.

[45] Сл. М., „У Народном музеју – *Србија 1914.* Четири месеца која историју значе", *Зрењанин* 2003, год. XXXIX, 28. септембар 1990, 6; Сл. М., „*Србија 1914.* у Народном музеју. Ратни поход у историју", *Зрењанин* 2004, год. XXXIX, 5. октобар 1990, 5.

[46] Видак Вуковић, „Изложба у зрењанинском музеју. Србија 1915.", *Зрењанин* 2090, год. XLI, 28. мај 1992, 4.

[47] Сл. М., „Нова изложба у Музеју. Живот Николе Тесле", *Зрењанин* 2162, год. XLII, 15. октобар 1993, 4; Сл. М., „У години Николе Тесле изложба у Народном музеју. Геније из Смиљана", *Зрењанин* 2163, год. XLII, 22. октобар 1993, 4.

[48] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Делатност Народног музеја Зрењанин у 1994. години", бб/1995, 2.

[49] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за програмску делатност", бб/1993.

[50] Услед неповољних околности током деведесетих година, спровођење ове иницијативе – започете 1991. године – трајало је читаву деценију и по, и било окончано тек почетком 2006. свечаним откривањем обновљеног споменика на зрењанинском Тргу слободе. Нови споменик израдио је академски вајар Зоран Јездимировић на основу остатака старог споменика који су сачувани у Народном музеју Зрењнаин и старих разгледница и фотографија. Након церемоније откривања, у Музеју је отворена пригодна изложба посвећена споменику и династији Карађорђевић. За више детаља види: Нада Борош – Весна Мајсторовић, *Споменик краљу Петру Првом Карађорђевићу у*

Зрењанину, Зрењанин 2005; Ј. В., „Седам година од постављања постамента. Откривен споменик краљу Петру Првом Карађорђевићу", *Зрењанин* 2791, год. LIII, 20. јануар 2006, 1–3.

[51] „Припрема изложбе о ослобађању В. Бечкерека (Зрењанина). Трагање за историјом", *Зрењанин* 2126, год. XLII, 5. фебруар 1993, 4; „Позив на сарадњу са Народним музејом у Зрењанину. Траже се фотографије интернираца и добровољаца", *Зрењанин* 2163, год. XLII, 22. октобар 1993, 4; „У Народном музеју. Ослобођење Зрењанина и уједињење Војводине", *Зрењанин* 2166, год. XLII, 12. новембар 1993, 4; Миодраг Цветић, „Народни музеј Зрењанин. Изложба *Ослобођење града 1918.*", *Зрењанин* 2169–2170, год. XLII, 10. децембар 1993, 5.

[52] Б. Ј., „У сусрет 2. октобру, Дану општине Зрењанин. У славу слободе", *Зрењанин* 2264, год. XLIV, 6. октобар 1995, 14; Миодраг Цветић, „У ослобођеном Банату", *Зрењанин* 2265, год. XLIV, 6. октобар 1995, 14.

[53] Миодраг Цветић – Јелена Кнежевић, „Изложба у Народном музеју. 150 година Гимназије", *Зрењанин* 2319, год. XLV, 25. октобар 1996, 13.

[54] М. Ц., „Поводом једног великог јубилеја. Век и по штампарства у Зрењанину", *Зрењанин* 2371, год. XLVI, 31. октобар 1997, 11.

[55] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2010. годину", бр. 01–160/2011, 2.

[56] Сл. М., „Изложба у Народном музеју. Велики бечки рат и Карловачки мир", *Зрењанин* 2494, год. XLVIII, 10. март 2000, 9. Услед агресије НАТО пакта на СР Југославију, одржавање ове изложбе је померено на 2000. годину (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Историјског одељења за 1999. годину", бр. 01–25/2000.

[57] Љ. Б., „Историјски музеј Србије – Градска народна библиотека *Жарко Зрењанин* – Народни музеј Зрењанин. Ослобођење и уједињење Србије и Црне Горе", *Зрењанин* 2521, год. XLVIII, 21. септембар 2000, 14.

[58] Бранка Јајић, „Изложба *Патријарх Јосиф Рајачић* у Салону Народног музеја Зрењанин", *Зрењанин* 2792, год. LIII, 27. јануар 2006, 16.

[59] Б. Јајић, „*Службено одело у Србији у 19. и 20. веку* – изложба у Народном музеју. Аутентичне слике историје", *Зрењанин* 2912, год. LVI, 22. мај 2008, 19.

[60] „Инфо-култ", *Зрењанин* 3041, год. LVIII, 12. новембар 2010, 18.

[61] „Инфо-култ. Племићка повеља Јагодића", *Зрењанин* 3168, год. LXI, 26. април 2013, 18; Б. Јајић, „У Народном музеју Зрењанин представљена племићка повеља Богумила Јагодића. Непроцењива вредност и лепота", *Зрењанин* 3169, год. LXI, 3. мај 2013, 18.

[62] Бранка Јајић, „Директор Народног музеја Зрењанина Видак Вуковић, поводом троструког јубилеја установе. Озбиљан рад и место на туристичкој мапи Србије", *Зрењанин* 3332, год. LXIII, 17. јун 2016, 2.

[63] Видак Вуковић, „Историјат Збирке ватреног оружја у Народном музеју Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 52, Нови Сад 2010, 217.

[64] Исто, 218.

[65] Исто.

[66] Исто.

[67] „Фердинандов указ – поклон граду", *Зрењанин* 948, год. XIX, 9. јануар 1971, 5.

[68] „Коме ће припасти *Царски ферман*", *Зрењанин* 951, год. XIX, 30. јануар 1971, 5. Такође види: Филип Крчмар, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017, 165–166.

[69] Тако је нпр. 1913. године забележен поклон овдашњег лекара, др Армина Лефлера, у виду 12 комада општинских печата из 19. века, углавном коришћених на подручју некадашње Торонталске жупаније У музејском инвентару састављеном 1919. године наводи се да Музеј има 16 печата (Милан Петров, „Музеј Торонталске жупаније од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15–17, Нови Сад 1968, 204, 206), од којих су поједини публиковани. О томе види: Филип Крчмар, „Торонталска жупанија у фондовима Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 57, Нови Сад 2015, 109.

[70] Бранка Јајић, „Стална поставка Народног музеја отворена за посетиоце. Из мрака депоа на светло дана", *Зрењанин* 2917, год. LVI, 27. јун 2008, 26.

[71] Оригинална повеља чува се у Историјском архиву Зрењанин (Ф. 2 Збирка повеља 1765–1847, бр. 2). Први пут је публикована још 1953. године у часопису *Архивска грађа* („Привилегија Марије Терезије којом уздиже Велики Бечкерек у статус тржишта", *Архивска грађа Градске државне архиве у Зрењанину,* св. 1, Зрењанин 1953, 9–25.

[72] У новије време, ови урбари нашли су своје место у оквиру изложбене поставке *Торонталска жупанија и њено наслеђе* 2015/2016. године (Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 194, 238).

[73] Вандровка (од нем. речи Wanderbuch) – путна исправа (потврда) за калфе које након изученог заната одлазе на даље усавршавање путујући од места до места и од једног до другог мајстора (прим. аут.).

[74] О Плајцу као утемељивачу штампарства и новинарства види: Ferenc Nemet, *Istorija štampe u Velikom Bečkereku 1849–1918,* Zrenjanin 2007, 15–16 (нап. 2); Anton Peter Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums,* Marquartstein 1992, 1474–1475; Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 167; Borovszky Samu, *Torontal varmegye,* Budapest 1911, 299; Todor Malbaški (ur.), *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966, 46, 435. итд.

[75] Branko Bešlin, *Vesnik tragedije. Nemačka štampa u Vojvodini 1933–1941,* Novi Sad 2001, 18.

[76] Густав Лаука (мађ. Lauka Gusztáv, 1818–1902), књижевник, новински уредник листа *Torontál* и почасни архивар Торонталске жупаније. За више детаља види: Kalapis Zoltán, *Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfiajak a dél-szlávi orgszágokból,* I. kötet, Újvidék 2002, 218–219; Borovszky Samu, *Szatmár vármegye,* Budapest 1908, 379. F. Nemet, *нав. дело*, 49–52; Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 170.

[77] За детаљан опис види: Видак Вуковић, „Тврђавске пушке из збирке ватреног оружја Народног музеја Зрењанин", Рад Музеја Војводине 54, Нови Сад 2014, 165–167.

[78] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Војвођанском музеју Нови Сад. Одговор на допис бр. 01–1255/1", бр. 01–263/1967.

[79] Пун назив мапе гласи: *Нови географски приказ мађарског бојишта у Србији и Темишварском Банату, на ком је срећно напредовање победоносног царског оружја под командом пресветлог принца Еугена Савојског са свим до сада у два похода 1716. и 1717. године војеваним биткама и освојеним местима у бакру изрезао Јохан Батист Коман, географ римског царског Величанства у Нирнбергу.*

[80] Израду репродукције ове мапе финансирао је гроф Ендре Чеконић од Жомбоља, а она је публикована у раду мађарског историчара-медиевисте Јенеа Сентклараија, којом је био обележен овај јубилеј – *Сто година новије историје Јужне Угарске* (Szentkláray Jenő, *Száz év délmagyarországi újább története*, Temesvárott 1882). О томе види: Филип Крчмар, „О улози Историјског архива Зрењанин у завичајној историографији

Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина", *Архивски анали* 8, Нови Сад 2014, 80–81.

[81] Већина ових планова је публикована у међуратном периоду (Александар Станојловић (ур.), *Петровград*, Петровград 1938 (Зрењанин 20043), 26, 35, 41, 43, 47, 49), али и касније („Осам мапа из прошлости града", *Архивска грађа Државног историјског архива у Зрењанину* 5, Зрењанин 1954).

[82] НМЗ, ИО, Инвентарна књига Историјског одељења 1948–1977, Инвентарна књига НОБ 1965-1977.

[83] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу средстава за програмску делатност", бб/1993.

[84] Иако некомплетна, ова колекција је у одличном стању, а садржи планове насеља, атара, прерија, пустара, мајура и водених токова некадашње Торонталске жупаније. Посебно су издвојени планови главних административних центара жупаније – Великог Бечкерека, Велике Кикинде и Панчева. За више детаља види: Филип Крчмар, „Торонталска жупанија у фондовима Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 57, Нови Сад 2015, 110–111.

[85] О Ешкићевићу види: Слободан Бјелица, *Васа Ешкићевић: из мог ратног дневника (1914–1919),* Нови Сад 2018; такође види: Слободан Бјелица, „Белешке Васе Ешкићевића из Првог светског рата", у: Мирослав Јаћимовић, Владимир Иванишевић, Ивана Петровић (ур.), *Зборник радова са међународног саветовања „Елите у Великом рату", Нови Сад 28–30. октобар 2016,* Нови Сад 2016, 42–58; Исти, „Политички написи Васе Ешкићевића", *Годишњак Историјског архива града Новог Сада* 11, Нови Сад 2017, 57–78.

[86] Б. Јајић, „Отворена реновирана поставка новије историје Народног музеја Зрењанин. Прошлост за понос", *Зрењанин* 3167, год. LXI, 19. април 2013, 18.

[87] За детаљнији опис диплома почасних грађана Великог Бечкерека и Петровграда које се чувају у Народном музеју Зрењанин види: Јелена Кнежевић, „Израда диплома почасним грађанима Великог Бечекрека, касније Петровграда", *Гласник музеја Баната* 8, Панчево 1998, 89–92.

[88] За више детаља види: Филип Крчмар, *Трагом великана. Михајло Пупин у нашем граду,* Зрењанин 2014, 20, 21, 27.

[89] Петровградски концентрациони логор је отворен 20. јуна 1942. у адаптираној згради старог Хелеровог млина на самом крају Улице цара Душана. Званичан назив гласио је: *Прихватни логор полицијске и испоставе службе безбедности Велики Бечкерек* (нем. *Anhaltelager der Sipo und des SD Aussenstelle Gross-Betschkerek*). Логор је ослобођен 2. октобра 1944. и до данас је остао упамћен као најстрашнији симбол страдања учесника ослободилачке, антифашистичке борбе у Другом светском рату на подручју средњег Баната, па и шире. За више детаља види: ИАЗ, рег. ИАЗ 1947– , „Подаци о логору", бр. 92/2002.

[90] Првобитну макету петровградског логора урадио је Веселин Сивчев из Кикинде, који је и сам био у њему затворен и сликао сцене из логорског живота, поводом велике изложбе 1961. којом је обележена двадесетогодишњица устанка народа Југославије. Она је остала саставни део сталне поставке Историјског одељења све до 2013. године, када је услед дотрајалости замењена новом, коју је израдио радник Техничке службе Музеја Мирко Шебул.

[91] Урош Јовановић, *Национални борци за Југославију*, Велики Бечкерек 1930, 48; Tibor Varadi, *Spisi i ljudi. Priče iz advokatske arhive,* Novi Sad 2015, 8; Владислава Игњатов, „Легат-соба породице Варади у Народном музеју Зрењанин", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 33, Зрењанин 2016, 42; Владислава Игњатов – Дејан Воргић, „Легат породице Варади у Народном музеју Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад 2016, 111; Tibor Varadi, *Put i juče*, Novi Sad 2017, 7.

[92] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о поклону", бр. 01–13/2015, 1–2.

[93] Б. Јајић, „Легат породице Варади у сталној поставци Народног музеја. Заоставштина три генерације адвоката", *Зрењанин* 3323, год. LXIII, 15. април 2016, 8.

[94] О томе види: Александар Станојловић (ур.), *Петровград,* Петровград 1938 (Зрењанин 2004[3]), 63–64.

[95] Владислава Игњатов, „Салон-кабинет породице Варади у Народном музеју Зрењанин", Зрењанин 2020 (хабилитациони рад за звање вишег кустоса).

[96] Слика је у прошлости два пута излагана у Народном музеју Зрењанин на привременим изложбама 1969. и 1979. године (прим. аут.).

[97] Ови портрети стилски припадају грађанском реализму међуратног периода и потпуно се уклапају у уметников сликарски опус (прим. аут.).

[98] Владислава Игњатов – Дејан Воргић, „Легат породице Варади у Народном музеју Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад 2016, 111–114; Владислава Игњатов, „Салон-кабинет породице Варади у Народном музеју Зрењанин", Зрењанин 2020 (хабилитациони рад за звање вишег кустоса).

[99] Милорад Мојић, „Спорт и спортска друштва", у: А. Станојловић (ур.), *„нав. дело"*, 449–458.

[100] Овде спадају тројезични (српско-мађарско-немачки) *Банатски спорт,* затим *Спортска ревија* која касније мења назив у *Друштво и спорт,* па у *Банатски спортиста,* док од 1938. излази лист на мађарском *Југословенски спортски живот* (мађ. *Jugoszláviai sportélet*). За више детаља види: ИАЗ, Ф. 667 Лични фонд Драгољуба Чолића (1908–1982), 1888–1956, кут. 5, „Спортска штампа", бр. 2065.

[101] Чолић је за живота важио за „живу енциклопедију Зрењанина", а сâм је посебно истицао своје знање о локалном спорту, позоришту и јеврејској заједници. Дописивао се са спортским новинарима широм Југославије, размењивао информације и публиковао радове у дневној штампи, али и стручној периодици. Сарађивао је у изради *Енциклопедије физичке културе* коју је издавао Југославенски лексикографски завод у Загребу, а писао је и за *Билтен Савезне комисије за историју физичке културе* и *Зборник за физичку културу Србије* (Горан Живић, *Ходочасник кроз историју завичаја,* Зрењанин 2008 (изложбени каталог); Filip Krčmar, *Jevrejska pisma Dragoljuba Čolića,* Zrenjanin 2019, 9.

[102] Види: Vasa Atanasiju, *Fudbalski klub „Proleter" Zrenjanin 1947–1967,* Zrenjanin 1967; Исти, *Rvački sport u Zrenjaninu 1919–1969,* Zrenjanin 1969; Vasa Atanasiju, Milan Ćuk, Ljubomir Milosavljević, *Zrenjanin 1944–1969,* Zrenjanin 1969; Vasa Atanasiju, Vojislav Tabački, Dimitrije Vojvodić, *Rvački sport u Zrenjaninu 1919–1979,* Zrenjanin 1980; Vasa Atanasiju, Dimitrije Vojvodić, Jožef Heđi, *Zrenjaninska kvalitetna košarka (1945–1985),* Zrenjanin 1985; Васа Атанасију, Маринко Кујунџић, Гојко Новаковић, *У славу шампиона: 60 година зрењанинске кошарке,* Зрењанин 2003; Васа Атанасију, Марија Чука, Бранко Оњин, Борислав Нухановић, *Историја спорта у Зрењанину,* Зрењанин, 2006.

[103] Boris Pavlov, Dragoljub Čolić, Zoran Markov, *100 godina atletskog sporta u Zrenjaninu,* Zrenjanin 1984; Boris Pavlov, *Dvanaest decenija zrenjaninske gimnastike 1867–1987,* Zrenjanin, 1990.

[104] Dimitrije Vojvodić, *Rvački sport u Zrenjaninu 1919–1979,* Zrenjanin 1979; Dimitrije Vojvodić, *Zrenjaninska kvalitetna košarka 1945–1985,* Zrenjanin 1985 (у коауторству са Васом Атанасијуом и Јожефом Хеђијем); Dimitrije Vojvodić, *ORK „Proleter Nafta-Gas" / Youth Handball Club „Proleter Nafta-Gas"*, Zrenjanin 1990; Dimitrije

Vojvodić, *Košarkaški klub „Proleter" Zrenjanin 1945–1995,* Zrenjanin 1995; Dimitrije Vojvodić, *Balkanski šampionat u vaterpolu za seniore Zrenjanin '96,* Zrenjanin 1996; Dimitrije Vojvodić – Stojan Popov, *Sportski mozaik '97,* Zrenjanin 1997; Димитрије Поповић, *Зрењанин – град спортова,* Зрењанин 1998.

[105] Миран Пантелић, *Ратарски, зрењанински борац 1921–1996,* Бечеј 1996; Miran Pantelić, *Naš Proleter,* Zrenjanin 1997.

[106] Бранка Јајић, „Изложба *Историја спорта Зрењанина* у Народном музеју. Сви бисери града спортова", *Зрењанин* 2797, год. LII, 3. март 2006, 18.

[107] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину", бр. 01–64/2007, 3. „Изложба *Историја спорта Зрењанина* у Народном музеју. Сви бисери града спортова", *Зрењанин* 2797, год. LIII, 3. март 2006, 18.

[108] Б. Јајић, „Отворена соба историје спорта у Народном музеју. Дух олимпизма са обала Бегеја", *Зрењанин* 2923, год. LVI, 8. август 2008, 19.

[109] Бранка Јајић, „Представљање Легата Бранислава Симића у Народном музеју Зрењанин. Златна повеља града олимпијском шампиону", *Зрењанин* 3227, год. LXII, 13. јун 2014, 53.

[110] У позадини приче о половини југословенске заставе налази се компромис између Ђурђе Бједов, освајачице златне и сребрне медаље на ОИ у Мексику и Бранислава Симића, ком је то било последње олимпијско такмичење. Обоје су желели да на затварању Игара носе заставу, која је тако постала предмет спорења, па се неко снашао, узео маказе и преполовио заставу. Један део је завршио у Симићевом легату, а други у власништву Ђурђе Бједов (Бранка Јајић, „Представљање Легата Бранислава Симића у Народном музеју Зрењанин. Златна повеља града олимпијском шампиону", *Зрењанин* 3227, год. LXII, 13. јун 2014, 53).

[111] „Инфо-култ. Музеј: изложба Атлетског клуба", *Зрењанин* 2995–2996, год. LVII, 25. децембар 2009, 22.

[112] „Дуга традиција мачевања", *Зрењанин* 3033, год. LVIII, 17. септембар 2010, 18; Б. Мандић, „Обележен јубилеј 120 година мачевања у Зрењанину. Традиција за поштовање, резултати за респект", *Зрењанин* 3033, год. LVIII, 17. септембар 2010, 48; Б. Јајић, „Фотографије, пехари, медаље – сведоци историје", *Зрењанин* 3033, год. LVIII, 17. септембар 2010, 48.

[113] Мира Буквић, „Почео турнир поводом 135 година шаха у Зрењанину. Поносни на традицију", *Зрењанин* 3521, год. LXII, 28. новембар 2014, 45.

[114] С. К., „Обележено 130 година атлетике у Зрењанину. Понос краљице спортова", *Зрењанин* 3255, год. LXII, 19. децембар 2014, 47.

[115] Б. Јајић, „*Ноћ музеја* у Зрењанину – установе културе сугрђанима. Манифестација за све генерације – бесплатно", *Зрењанин* 3381, год. LXIII, 26. мај 2017, 8; „Veliki jubilej kuglanja u Zrenjaninu obeležava se u Narodnom muzeju", ilovezrenjanin.com, 15.5.2017. Приступљено: 5. 8. 2021; Бранка Јајић, „Зрењанин поносан на 130 година дугу традицију куглања, а јубилеј је достојно обележен. Ко једном узме куглу у руке, тај је више не оставља", *Зрењанин* 3396, год. LXIII , 8. септембар 2017, 44.

[116] „Pre 50 godina osnovan je prvi karate klub u Zrenjaninu", listzrenjanin.com, 31.10.2019. Приступљено: 5. 8. 2021.

[117] „3 velike sportske manifestacije u Zrenjaninu – za pešake, bicikliste i ljubitelje moto-trka", ilovezrenjanin.com, 11.09.2017. Приступљено: 5.8.2021; „Izložba *121 godina biciklizma u Zrenjaninu*", rtv.rs, 12. 09. 2017. Приступљено: 5. 8. 2021; Бранка Јајић, „Недавно је обележена 121 година од оснивања првог бициклистичког клуба у нашем граду. На два точка кроз Велики Бечкерек, Петровград, Зрењанин", *Зрењанин* 3405, год. LXV, 10. новембар 2017, 11.

[118] „Žensko lice sporta u Zrenjaninu", ilovezrenjanin.com, 3. 10. 2018. Приступљено: 5.8.2021.

[119] „Premijerno prikazan film *Žensko lice sporta u Zrenjaninu*, uz podršku Pokrajine i Grada Zrenjanina", zrenjanin.rs, 12.12.2018. Приступљено: 5 .8. 2018.

[120] Л. З., „Зрењанин *Европски град спорта* 2021. У Лисабону озваничена титула", *Зрењанин* 3567, год. LXVI, 18. децембар 2020, 55.

[121] Град Зрењанин и Собу историје спорта је у пролеће 2021. посетила делегација Олимпијског комитета Србије на челу са председником Божидаром Маљковићем („Први човек Олимпијског комитета Србије боравио у Зрењанину. Домаћини поносни на резултате и традицију", *Зрењанин* 3581, год. LXIX, 26. март 2021, 63), а крајем маја је на централном градском тргу одржан Мини-сајам спорта на ком су учествовали активни и бивши зрењанински спортисти и олимпијци (Ј. Шормаз, „Представљено највеће богатство *Европског града спорта 2021.* Олимпијци разговарали са будућим шампионима", *Зрењанин* 3590, год. LXIX, 28. мај 2021, 55).

Наташа Кнежевић

ЦАРСТВО ПРИРОДЕ У МУЗЕЈУ

Природњачко одељење Народног музеја Зрењанина

Настанак и историјат

Стара поставка, животиње из Талијанове поклоњене збирке

Природњачко одељење Народног музеја Зрењанин радило је са привременим прекидима од оснивања Музеја до данас. Иницијална збирка била је поклон среског начелника Емила Талијана из Турске Кањиже (данашњи Нови Кнежевац). Емил је био светски путник и ловац, а ловио је у Европи, Индији, Бразилу, Африци, Северном полу. Са путовања је доносио ловачке трофеје, егзотичне биљке и етнолошке предмете који су у почетку красили његову кућу и врт. Било је неколико стотина примерака разних животињских врста, препарираних у будимпештанским радионицама. На самрти 1911. године Талијан је један део своје збирке завештао новооснованом музеју у Великом Бечкереку. Међутим, како у почетку нису биле обезбеђене адекватне просторије за смештај предмета, пренос и попис збирке извршен је крајем 1912. године.[1] Лист *Торонтал* који је излазио у Великом Бечкереку, известио је 18. јануара 1913. да су *у три просторије жупанијског тузеја смештени предмети из збирке Емила Талијана.*[2] Ту су наведени трофеји из Мађарске, из Северног леденог океана (морж, четири фоке и сл.), из Бразила, Индије и Цејлона.[3] Инвентарни подаци о предметима, настали 21. октобра 1919. године, сведоче да је збирка Природњачког одељења била сачињена од бројних егзотичних трофеја. Ту су, између осталог, наведени следећи предмети: 3 испуњена крокодила, 1 испуњен алигатор, 2 испуњена велика гуштера, 2 испуњене велике змије, 1 испуњена дивља патка, 3 испуњена мајмуна, 1 носорог – глава, 1 зебра – глава, 1 ној – предњи део са главом, 2 пауна на зиду, 1 бизон – глава, 1 хијена – глава, 1 срна, 1 лењивац, 1 фламинго.[4]

Чланци *Торонтала* из периода оснивања Музеја сведоче да је Природњачко одељење садржало и богату орнитолошку збирку, коју је Музеју поклонио Лајош Кун, свештеник из Великог Семиклуша (у данашњем румунском Банату).[5] Птице које је Кун сакупио и препарирао су биле изложене на Миленијумској изложби одржаној у Будимпешти 1896. године, након чега су уступљене за потребе Музеја Торонталске жупаније

Списак предмета које је Музеј предао Гимназији

у оснивању. Само привремено смештен у неколико просторија у згради Жупаније, Музеј је наредних година мењао своју локацију. Током тог периода, већи део орнитолошких предмета предат је Српској великој гимназији из Великог Бечкерека да би се користио као дидактичко средство у предметној настави.[6]

Након Другог светског рата, Музеј, који је поново био отворен за публику, није имао природњачко одељење. Разлог томе је предаја готово свих експоната из природњачке збирке музеју у Суботици, ради формирања Музеја ловства на Палићу. Априла 1951. године, тадашњи управник зрењанинског музеја Шандор Нађ постигао је споразум о размени предмета са Мирком Шулманом, управником Музеја у Суботици. Након тога упутио је допис Повереништву за просвету и културу Градског народног одбора којим тражи сагласност да се изврши размена. У допису је наведено да егзотична збирка ловачких трофеја *нема нарочит значај за музеј у Зрењанину, јер су то предмети из азијских и афричких крајева, и да такву збирку има и сакупља једино Музеј из Суботице*. Наглашено је да наш музеј, који је завичајног типа, треба да оформи збирку животиња које су карактеристичне за Средњобанатски округ. Зато би Музеј из Суботице зрењанинском музеју поклонио једну ловачку сачмару и пушку марке Винчестер.[7] У архиви је заведен захтев прослеђен Повереништву унутрашњих послова за ношење ватреног оружја, као и захтев за дозволу за лов, али не постоје подаци о томе да ли су добијене пушке коришћене у сврху прибављања предмета за Музеј.[8] Након што је добијена сагласност од Градског одбора, у септембру 1951. године извршена је размена. Том приликом је Музеју из Суботице предато 387 предмета, од чега је 205 било инвентарисано.[9]

Иако средином прошлог века није званично постојало Природњачко одељење, вођена је инвентарна књига. Током 1953. године заведено је 1205 предмета. Од тога је 56 предмета гео-палеонтолошке збирке која се односи на стене, руде и минерале, док су остали предмети ботанички материјал који обухвата семенар и хербаријум *Аграрија.* Како у то време Музеј није имао кустоса који би водио природњачку збирку, није познато ко је обрадио и инвентарисао предмете.

Током педесетих година 20. века постојала је иницијатива за преузимање предмета биолошког кабинета Гимназије и Више педагошке школе у Зрењанину. Како је тада наведено у званичном допису, након нове реорганизације у музеј завичајног типа, било је потребно сакупити већи број предмета за природњачку збирку. Зрењанинска гимназија је тада имала лепу колекцију препарираних животиња. Инсистирало се на преузимању збирке, како би предмети добили адекватну заштиту, а истовремено би постали доступни и ученицима других школа.[10]

Збирка је остала у Гимназији све до 1978. године, када је Скупштина општине на седници одржаној 10. јануара прихватила захтев Комисије за ликвидирање Више педагошке школе из Зрењанина да се Народном музеју у Зрењанину додели опрема биолошког кабинета. Тада је услед

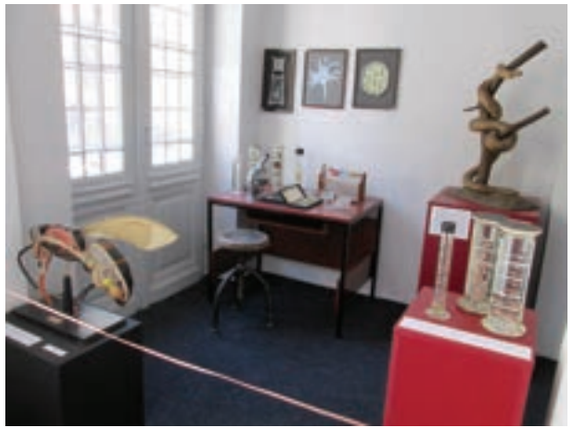

Биолошки кабинет,
поставка у оквиру манифестације Ноћ музеја

дило поновно оснивање Природњачког одељења у склопу Народног музеја Зрењанин. Збирка Одељења је тиме увећана за скоро 3000 предмета.[11]

Истовремено, јавила се потреба да неко среди збирку, музејски обради предмете и води рачуна о њима. Као кустос Природњачког одељења је запослен Светозар Сантовац[12], који је водио Одељење све до марта 2014. године. Предмети су тада

разврстани у неколико подзбирки: ботаничка, зоолошка, геопалеонтолошка, збирка учила и збирка течних препарата. Кустос се поред научно-истраживачког, бавио и теренским радом, који се базирао на проучавању фауне вилинских коњица на подручју средњег Баната. Током свог радног века сакупио је преко 1500 јединки, које данас чине део богате музејске збирке вилинских коњица.

Прикупљањем аквизиција, фонд Природњачког одељења се и током последњих деценија константно увећава. То су предмети који су сакупљени на терену, добијени на поклон или су откупљени. Међу значајнијим је поклон-збирка Емила Гладића из Кумана. У Музеј је доспела 1999. године и већином се састоји од дермопластичних препарата[13] птица које је Гладић уловио у куманачком атару. Друга значајна поклон-збирка је збирка Владимира Омчикуса из Перлеза. Дом Омчикусових био је прави мали природњачки музеј. Део те збирке, која је стварана од педесетих година двадесетог века, налази се од 2012. године у Народном музеју у Зрењанину, као поклон његовог унука Срђана Кукића. Њу чини 49 дермопластичних препарата и један остеолошки. У питању су углавном птице карактеристичне за подручје средњег Баната, као и три сисара. Од 2016. године, након реновирања и модернизације поставке, која је спроведена уз подршку Покрајинског секретаријата за културу, део предмета из поклон-збирке Владимира Омчикуса изложен је у оквиру сталне поставке Природњачког одељења. Поред тога што приказује фауну овог подручја, она на одређен начин промовише значај поклон-збирки.

Поклон-збирка Владимира Омчикуса

Од обнове Одељења 1978. па све до пензионисања 2014. године, Природњачким одељењем је руководио мр Светозар Сантовац (рођ. 1950). За то време приредио је неколико десетина изложби и уредио природњачки део сталне поставке који је отворен у пролеће 2008. године. Звање вишег кустоса стекао је 1990. године хабилитационим радом *Регистратор збирке птица Анта-ла Ласла у Градском музеју и галерији Бечеј,* а 1999. и звање музејског саветника хабилитационим радом *Предлог критеријума за категоризацију Орнитолошке збирке Народног музеја Зрењанин.* Академски назив магистра биолошких наука – Таксономија стекао је 2008. године одбраном магистарске тезе *Фауна Odonata (Insecta) Војводине* на Природно-математичком факултету у Новом Саду.

Након одласка Сантовца у пензију, Одељење преузима и води Наташа Кнежевић (рођ. 1983). Њен радни стаж у Музеју започео је 2007. године, непосредно по дипломирању на Природно-математичком факултету у Новом Саду на тему *Хексамерини – таксономски маркери инсеката* (Одсек за биологију и екологију, смер дипломирани биолог). Стручни испит положила је новембра 2008. године са темом *Музејска делатност у функцији очувања биодиверзитета.* У наредним годинама бавила се истраживањима везаним за лековите биљке средњег Баната. Кроз пројекте који су реализовани уз подршку Министарства културе и информисања обављала је детаљна истраживања на терену, истовремено сакупљајући биљни материјал који је испресован и систематски музеолошки обрађен и заведен у ботаничку збирку. Звање више кустоскиње стекла је децембра 2016. хабилитационим радом на тему *Проширење ботаничке збирке Народног музеја Зрењанин – Хербаријум лековитог биља средњег Баната.* Чланица је Музејског друштва Србије.

Народни музеј Зрењанин је један од ретких у Србији који, између осталих, има оформљено и Природњачко одељење. Рад овог одељења је од великог значаја за промоцију, очување и заштиту природног наслеђа и природних богатстава. Оно у свом фонду чува преко 6000 предмета, који осликавају флору и фауну, како Средњобанатског округа, тако и ширег региона. Међу њима су и примерци биљака и животиња који су угрожени или заштићени на подручју Србије, попут белоглавог супа. Природњачко одељење се кроз свој научно-истраживачки, публицистички и излагачки рад често бави тим врстама. Тиме је и шира јавност информисана о проблемима рационалног коришћења, очувања природе и њене ефикасне заштите, како би се одређени делови природе, као животни оквири и самог човека, у савременим условима живота разумно и рационално користили и очували за будуће генерације.

Збирке

Након поновног отварања Природњачког одељења, крајем 1978. године, пажња је усмерена на сређивање преузетих збирки. Кустос-биолог који је у то време водио Одељење, мр Светозар Сантовац, обрадио је и инвентарисао предмете и систематизовао их у неколико збирки:

1) Збирка течних препарата;
2) Збирка учила;
3) Гео-палеонтолошка збирка;
4) Зоолошка збирка;
5) Ботаничка збирка.

Течни препарати

Збирка течних препарата Природњачког одељења Народног музеја Зрењанин преузета је из Више педагошке школе из Зрењанина. Збирку су основали професор Бела Ђерфи и његови студенати. Већи део збирке је настао од прикупљеног материјала током стручних екскурзија, као и куповином учила за потребе наставе. Материјал у флашама, који је сакупљан на стручним екскурзијама по Јадранском мору, састоји се од ботаничких и зоолошких примерака, од планктона, корала, сунђера, риба, водоземаца, птица и сисара.

Течни препарати

Учила

Предмети који припадају збирци учила разврстани су у пет подзбирки: (1) дијафилмови и упутства; (2) филмови; (3) модели и макете; (4) цртежи и слике; (5) микроскопи и микропрепарати. Ова збирка је, такође, настала преузимањем материјала који се користио у настави у Вишој педагошкој школи. Ту спадају филмови и цртежи који приказују различите циклусе живих организама, грађу унутрашњих органа, развиће и сл. Такође, међу моделима се могу наћи прикази унутрашње грађе цвета, анатомија винове лозе и др. Микропрепарати се деле на ботаничке и зоолошке микроскопске пресеке на стакленим плочицама, прекривене покровним стаклом.

Геолошко-палеонтолошка збирка

Геолошко-палеонтолошка збирка је преузета 1979. године од Археолошког одељења након поновног формирања Природњачког одељења у Народном музеју Зрењанин. Један део чини материјал откривен и сакупљен приликом бушења тла, ради истраживања налазишта нафте под управом компаније *Нафтагас*. То су углавном различите врсте стена, руда и минерала. На појединим примерцима се уочавају фосилни остаци изумрлих биљака и животиња. Други део се односи на остеолошки материјал – кости изумрлих животиња (мамут, степски бизон и џиновски јелен). Остеолошки материјал нема научну вредност јер не постоје подаци о локалитету, налазачу и датуму налаза. Процењује се да је старост ових фосилних остатака између 10.000 и 30.000 година. Приликом копања канала Дунав–Тиса–Дунав на обали Тисе код Бечеја радници су наишли на кости мамута. На овом локалитету, 1952. године, под руководством тадашњег археолога Народног музеја Зрењанин, Шандора Нађа, спроведено је ископавање које је показало да су у питању скелетни остаци два мамута. Делови већег и боље очуваног премештени су у Завод за заштиту природе Србије, Одељење у Новом Саду, док су фосилни остаци другог мамута пренети у Музеј у Зрењанину.[14] Доња вилица мамута ископана је нешто касније (1999). Пронашли су је локални аласи у близини Тисе код Арадца. На основу величине костију претпоставља се да је у питању јувенилна јединка.

Овој збирци припадају и експонати преузети 1982. године од Катедре за регионалну палеонтологију и геологију Рударско-геолошког факултета у Београду, ради постављања сталне изложбе Природњачког одељења *Биљни и животињски свет геолошких ера*, у склопу сталне поставке Народног музеја Зрењанин.

Фосили из геолошко-палеонтолошке збирке

Течни препарати

Фосили из геолошко-палеонтолошке збирке

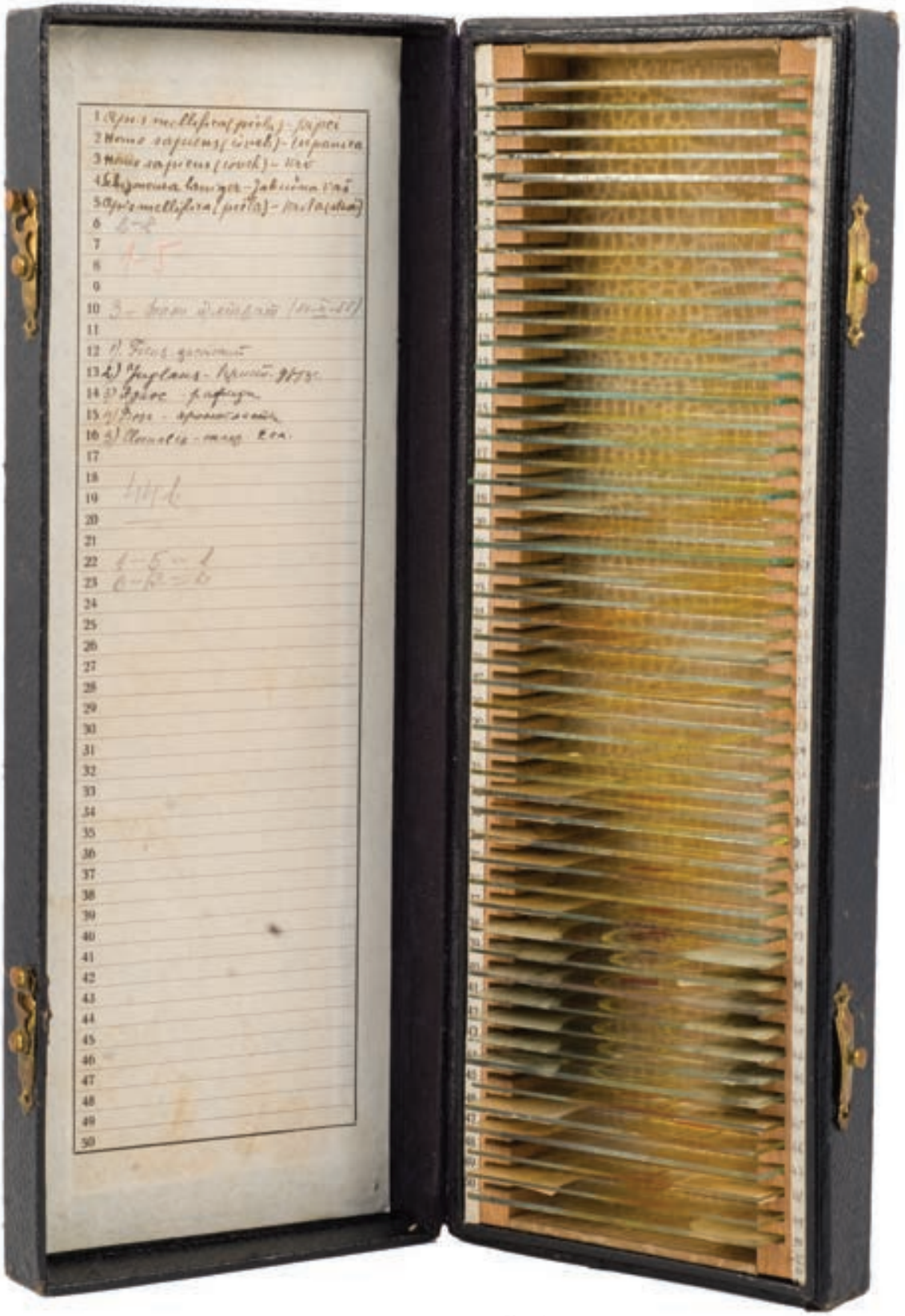

Кутија са микропрепаратима

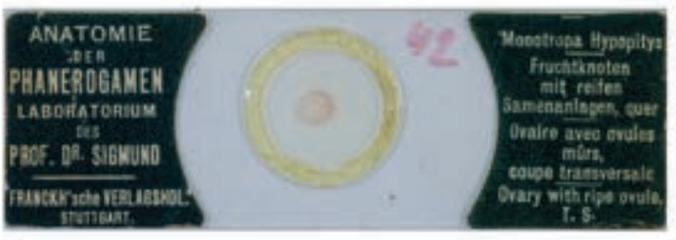

Ботанички микропрепарат

Зоолошка збирка

Зоолошка збирка је веома разноврсна и веома значајна за Музеј у Зрењанину, јер већином обухвата фауну карактеристичну за подручје средњег Баната. Чини је преко 2500 предмета, који су разврстани у неколико подзбирки: (1) бескичмењаци; (2) рибе; (3) гмизавци; (4) птице; (5) птичја јаја; (6) сисари; (7) ловачки трофеји. Највећи део предмета припада бескичмењацима. То су углавном вилински коњици, којих има преко 1800, сакупљени дугогодишњим теренским радом на подручју средњег Баната. У подзбирку бескичмењака укључени су морски и речни пужеви и шкољке. Ови предмети су такође преузети из Више педагошке школе. Сакупљали су их ученици на стручним екскурзијама.

Гмизавци, рибе, птице и сисари обухватају дермопластичне препарате и неколико течних препарата животиња. Сви предмети су музеолошки обрађени и дигитализовани у електронској бази података Јединственог информационог система за музеје. Најзначајнији међу њима су предмети из орнитолошке збирке (збирке птица), која данас броји 297 предмета, односно дермопластичних препарата. Највећи део предмета преузет је након затварања Више педагошке школе у Зрењанину 1978. године. Мањи део је преузет од Технолошко-пољопривредног института „Сервo Михаљ" из Зрењанина, а део је поклон-збирка Владимира Омчикуса и Емила Гладића. Збирка риба, која броји 50 предмета и збирка сисара са 20 предмета су нешто скромније, али не мање важне. У ловачке трофеје спадају рогови срндаћа и кљове дивље свиње.

Сакупљање предмета у зоолошкој збирци је један од начина да се очува слика о фауни једног подручја. Такође, постоје врсте које се у природи ретко могу видети, а са друге стране, у Музеју постоје очувани препарирани примерци који омогућавају публици да се ближе упозна са њима и њиховим карактеристикама.

Дермопластични препарат лабуда

Дермопластични препарат зелентарке

Ботаничка збирка

Ботаничку збирку највећим делом чини хербарски материјал. Поред тога, она садржи семенар, колекцију шишарки четинара, као и фото-позитиве и фото-негативе највреднијих примерака дендрофлоре Зрењанина.

1. Хербарски материјал бивше Више педагошке школе, Одсек за биологију из Зрењанина сакупили су професори и студенати те школе и броји укупно 485 хербарских листова. Место сакупљања: стручне екскурзије (Марјан, Поклика, Јадранско море, Зрењанин). У време преузимања, 1979. године, хербар је био у неуређеном стању. Током времена су изабрани и формирани хербарски листови који су повезани картонским корицама. Хербарски материјал је сакупљан за наставу ботанике и није детерминисан, има искључиво музеолошку вредност.

2. Хербар и семенар *Аграриа* затечен је у Музеју, приликом поновног формирања Природњачког одељења 1978. године. Израђени су на Државном институту за примењену ботанику у Хамбургу. На основу истраживања историјата Збирке семена и хербаријума, претпоставља се да је 1935. године збирку наручила Земљорадничка задруга *Аграриа* из Новог Сада. Како је у то време постојала испостава задруге у Великом Бечкереку, могуће је да је тада доспела у наш град. Вероватно је коришћена као огледни примерак приликом ботаничких истраживања. Збирка семена састоји се од десет кутија у облику књига у којима се налазе флашице са семенима. Укупан број флашица са семенима је 491 и садрже семена 14 редова и 15 породица. Хербар је музеолошки обрађен и садржи 585 хербарских листова са стручним називом породице, рода, врсте и подврсте. На корицама хербара, као и на кутијама семенара, пише: *Бредеман-Низеров семенар Државног института за примењену ботанику, Хамбург* (нем. *Bredemman–Nieser Semensammlung des Staatsinstituts fur angewandte Botanik Hamburg*). Штампан је *Каталог Збирке семена и хербаријума за одређивање биљних врста* који садржи историјат, садржај збирке семена и хербара по систематским категоријама и фотографијама. Хербар и семенар немају научну вредност јер не постоје подаци о времену и месту сакупљања материјала.

3. Хербар *Serbica* – хербарски материјал који је сакупио М. Гајић, бивши професор бивше Више педагошке школе. Већим делом је и обрађен и броји 238 хербарских листова, са 318 обрађених врста. Материјал је сакупљан на Космају, Руднику, у Вујану и Горњем Милановцу, у периоду између 1951. и 1955. године. Хербар је музеолошки обрађен и заведен у музејске картоне.

4. Хербарски материјал Шумске управе Аранђеловац броји 38 хербарских листова. Затечен је у Народном музеју Зрењанин.

5. Хербар лековитог биља средњег Баната, сакупљен током 2013/14. у склопу пројекта реализованог уз подршку Министарства за културу и информисање Републике Србије, чине 60 хербарских листова, нумерисаних бројевима од 1-000001 до 1-000060. Свака биљка има своју етикету са следећим рубрикама: 1) *Херб. но.*; 2) *Таксон*; 3) *Фамилија*; 4) *Држава*; 5) *Локалитет*; 6) *Легатор*; 7) *Датум*; 8) *Детерминатор* и 9) *Ревизор*.

Булка (детаљ), пресована биљка из хербара лековитог биља

Семенар *Аграрија*

Зова, пресована биљка из хербара лековитог биља

Различак, пресована биљка из хербара лековитог биља

Диорама

У сталној поставци

Како је услед елементарних непогода током 2007. године дошло до прокишњавања плафона и оштећења излагачког простора у Народном музеју у Зрењанину, предмети из сталне поставке су повучени. Како би се заштитили, одложени су у депо Природњачког одељења. Након завршетка комплексних радова на реновирању и модернизацији, природњачки сегмент сталне поставке је од маја 2008. године поново отворен за посетиоце. Његов аутор био је музејски саветник мр Светозар Сантовац.

Природњачко одељење је у сталној поставци Народног музеја Зрењанин представљено у две просторије. У првој су у виду диораме изложени дермопластични (трајни) препарати животињских врста из збирке Природњачког одељења. Укупно 21 експонат животињских врста, од којих су неке изумрле или потиснуте са овог ареала, изложен је у простору који је уређен тако да представља њихова природна станишта. Тако је нпр. вук (*Canis lupus*) представљен у делу диораме који својим амбијентом представља зиму, јер су вукови до наших простора долазили са карпатских планина врло ретко – само за време дугих и хладних зима. Ту је и дермопластични препарат белоглавог супа (*Gyps fulvus*), који је уловљен у околини Панчева 1895. године. Данас је ова врста угрожена до изумирања и опстаје захваљујући формирању природног резервата на Увцу. Велика дропља (*Otis tarda*) је птица из породице дропљи и једина врста рода *Otis*. То је најтежа птица летачица на свету. Насељава углавном степске пределе Европе и Азије. Некада се – на подручју средњег Баната – гнездила у околини Арадца. Данас се одржала само на северу Баната, у резервату *Пашњаци велике дропље*, где се може наћи око 30 јединки.

Диорама приказује и природно окружење животиња. У делу диораме који представља водени систем, представљене су речне врсте рибе карактеристичне за наше равничарске реке. Ту се могу видети дермопластични препарати: штука (*Esox lucius),* шаран (*Cyprinus carpio),* смуђ (*Stizostedion lucioperca)* и сом (*Silurus glanis).* Барске животиње попут патке ластарке (*Anas acuta)*, пеликана (*Pelecanus crispus),* бизамског пацова (*Ondatra zibethica)*, белоглаве пловке (*Oxyura leucocephala),* барска корњача (*Emys Orbicularis)* и видре (*Lutra lutra)* постављене су у близини воденог система. Јазавац (*Meles meles)* живи у шумама у близини ливада и поља. За њега је карактеристично да копа јазбине под земљом, што се може видети и у диорами. Степски твор *(Mustela eversmanni)*, како му сам назив каже насељава степе, па је представљен у амбијенту травнатог система. Уз предходно наведене, у сталној поставци Природњачког одељења, могу се видети и следеће животињске врсте: златоврана *(Coracias garrulus),* велика дропља или потрк *(Otis tarda),* орао белорепан *(Haliaetuc albicilla),* букавац небоглед *(Botaurus stellaris),* црна рода *(Ciconia nigra),* лисица *(Vulpes vulpes)* и дивља мачка *(Felis silverstris).*

У првој просторији је постављена и светлећа легенда, на којој је приказана умањена фотографија диораме. Уз сваку приказану животињу налази се редни број. Испод фотографије постављен је списак свих изложених експоната са латинским називом, као и годином именовања поједине животиње те научником који је то име дао.

Палеонтолошка поставка Народног музеја Зрењанин

Као што је и раније била пракса, један део сталне поставке намењен је за експонате геолошко-палеонтолошке збирке, тако су у другој просторији постављени фосилни остаци животиња, стари између 10.000 и 30.000 година. Основна идеја поставке фосилизованих остатака јесте да фосилизоване кости буду изложене у три димензије. Фосилизована лобања мамута (*Mammuthus primigenius)* и степског бизона (*Bison priscus)* постављене су на зиду, на висини пропорционалној овим животињама, тако да се може наслутити њихова природна величина. Остале кости скелета мамута, степског бизона и џиновског јелена (*Cervus megaceros)* постављене су на тло, на подлогу од земље, како би се дочарало њихово природно налазиште. Овај сегмент поставке допуњује мурал *Лов мамута*, чији је аутор мр Милан Граховац, академски сликар и кустос-дизајнер Народног музеја Зрењанин. Мурал представља савремен приказ слике праисторијских људи, за које се претпоставља да су веровали како ће им насликане сцене лова и плена учинити лов успешним. У другој просторији сталне поставке Природњачког одељења изложена је и минијатурна скулптура мамута која приказује морфолошку грађу, боју крзна и кљова, као и пропорције тела.

Током 2011. природњачки сегмент сталне поставке опремљен је са два рачунара захваљујући пројекту реализованом уз финансијску подршку Министарства културе. У првој изложбеној просторији може се видети видео-презентација диораме. За сваку животињу направљени су мини видео-клипови на којима се, уз фотографију експоната из диораме, види и снимак из природе са карактеристичним покретима и звуковима представљене животиње. У другој изложбеној просторији постављена је видео-презентација на којој се могу видети анимације животиња, односно како су изгледале на основу фосилних остатака. Видео-клипови прате изложене експонате, па су тако на њима приказани мамут, степски бизон и џиновски јелен лопатар. Модернизација сталне поставке је свакако допринела да садржај Природњачког одељења буде далеко привлачнији и занимљивији посетиоцима.

Птице Војводине

Природњачко одељење се константно труди да прошири свој део сталне поставке, у складу са могућностима и доступним простором. Тако је током 2015. године реорганизована и допуњена поставка. У холу на другом спрату Музеја изложени су дермопластични препарати птица, у нове стаклене витрине, које обезбеђују бољу прегледност предмета. Оне су подељене у неколико целина: *Птице грабљивице*, *Мочварице*, *Родарице*, *Птице из поклон-збирке Емила Гладића и Владимира Омчикуса*.

Уз подршку Покрајинског секретаријата за културу, током 2016. године, направљене су посебне нише у зиду у које су изложени вилински коњици. Природњачко одељење Народног музеја Зрењанин поседује веома богату колекцију вилинских коњица. Део колекције је поклон Љубодрага Михајловића, професора Шумарског факултета из Београда. Други, значајнији део збирке, чине јединке које је на подручју средњег Баната сакупио мр Светозар Сантовац, данас музејски саветник у пензији. Сакупљене и детерминисане јединке резултат су вишегодишњег истраживања и рада на терену. Како је средњи Банат подручје у којем су популације вилинских коњица бројне (услед присуства река, канала, мочвара и бара, као средина које су погодне за њихов развој) посвећен им је и један део поставке.

До 2021. године, природњачки део сталне поставке се углавном базирао на зоолошким и, делом на геопалеонтолошким предметима. Реализацијом пројекта који је подржало Министарство културе и информисања Републике Србије, он је проширен и ботаничким сегментом. Природњачко одељење у свом фонду поседује богату колекцију хербарских примерака, као и семенар, које је публика до сада имала прилику да види само у оквиру повремених изложби. Основни циљ пројекта било је проширење природњачког дела сталне поставке, како би трајно био изложен већи део природног и културног наслеђа са подручја средњег Баната. Реализација пројекта омогућила је презентацију и унапређење доступности музејских садржаја. Нова поставка, под називом *Лековито биље средњег Баната,* постављена је на другом спрату Музеја у оквиру природњачког

Детаљ са изложбе *Птице и њихове породице*

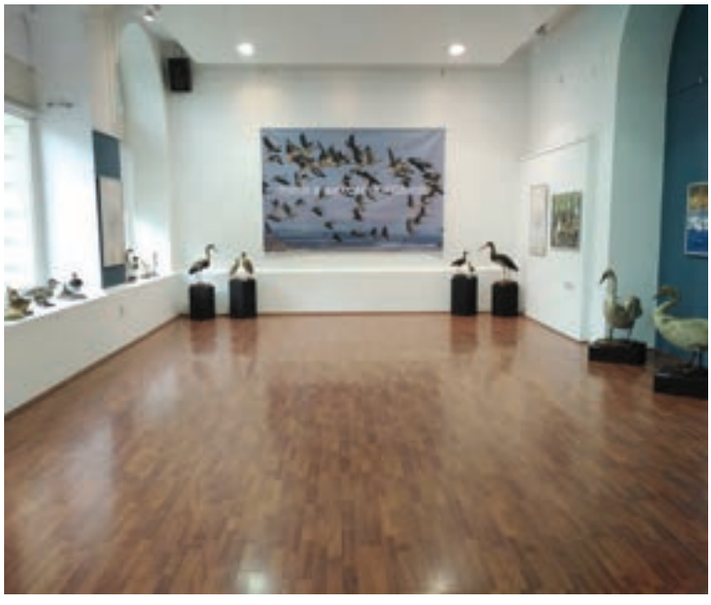

изложбеног простора. На поставци су представљене и изложене лековите биљке из ботаничке збирке, које су на овом подручју готово у свакодневној употреби – попут камилице, мајчине душице, хајдучке траве и сл. Сакупљене су на подручју средњег Баната, а интересантне су јер у народу већ вековима налазе примену у народној медицини. Користе се за превенцију или лечење болести и очување здравља људи.

Изложбена активност

Због разноврсног садржаја, изложбе Природњачког одељења су веома занимљиве и атрактивне широким народним масама – како млађој, тако и старијој публици. О томе сведочи евиденција о броју посетилаца, који често прелази и неколико хиљада. Од када је поново оформљено 1978. године, Природњачко одељење редовно приређује изложбе. Неке од значајнијих су: *Птице пловуше* (1980) и *Поклоњена природњачка збирка Емила Гладића из Кумана* (1999) – аутора мр Светозара Сантовца, музејског саветника-биолога; *Скелети уживо* (2008), позајмна изложба аутора мр Милана Пауновића, вишег кустоса Природњачког музеја из Београда; *Београдски атлас Јована Цвијића* (2016), позајмна изложба настала 2015. године поводом обележавања 150 година од рођења академика Јована Цвијића, у организацији Српске академија наука и уметности, Географског института „Јован Цвијић" САНУ и Музеја града Београда, ауторке Татјане Корићанац, музејске саветнице; *Старо и нестало воће Србије* (2016), позајмна изложба, ауторке Александре Савић, музејске саветнице Природњачког музеја из Београда; *Наша прича о природи* (2016), изложба фотографија, аутора Предрага Костина и Данила Ђековића; *Прича о дуду и традицији свиларства* (2017) и *Птице и њихове породице* (2019), ауторке Наташе Кнежевић, више кустоскиње-биолошкиње.

Важно је поменути и успешну дугогодишњу сарадњу са Националним парком Фрушка гора. На међународним конкурсима које је организовао Драгиша Савић испред Националног парка, прикупљене су фотографије природе и живог

света који нас окружује. *Чудесни свет вилинских коњица* (2005), *Кроз паукову мрежу* (2006), *Заштићена планета* (2014), *Све добро је дивље и слободно* (2015), само су неке од тема које су биле заступљене. У Народном музеју Зрењанин су организоване истоимене изложбе.

Посебан вид изложбене активности Природњачко одељење организује у оквиру манифестације *Европска ноћ музеја*. Велики број предмета се чува у депоима и услед недостатка простора или из других разлога не може бити изложен у оквиру сталних поставки. Један од начина да се прикажу публици је организовање повремених изложби, што и јесте пракса коју музеји примењују још од давнина. Како се последњих година ради на популаризацији музеја и повећању посећености, организоване су манифестације попут *Ноћи музеја* и *Музеји Србије, десет дана од 10 до 10*. Тада и по неколико хиљада посетилаца прође кроз зрењанински музеј. Камерне поставке су један од начина да се публика упозна са предметима који се чувају у музејима, као и са причом коју са собом носе. Међу организованим камерним поставкама биле су и следеће – *Биолошки кабинет Више педагошке школе* (2014), *Песма из природе* (2015), *Записи у стенама* (2016), *Испод површине мора* (2017),*Угнезди се* (2019.), *У семену је моћ* (2022) и др.

Напомене

[1] Јожеф Сабо, *Емил Талијан: сећање на светског путника и ловца / Tallián Emil: emlékezés egy világutázora és vadászra,* Нови Кнежевац, 2001.
[2] Alexich Bogolyub, „Torontávármegye muzeuma", *Torontál* 14. sz., 1913. január 18, 1. o.
[3] Исто.
[4] Милан Петров, „Музеј Торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад Музеја Војводине* 15–17, Нови Сад 1968, 201–208.
[5] Наташа Кнежевић, „Природњачко одељење Народног музеја Зрењанин од оснивања до данас", *Рад Музеја Војводине* 54, Нови Сад 2012, 263–266.
[6] Александар Секулић, „Градски музеј", у: Александар Станојловић (ур.), *Петровград*, Петровград 1938, 174-175.
[7] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Допис Градском народном одбору – Повереништву за просвету и културу", бр. 116/ 1951.
[8] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тражење дозволе за лов и за држање и коришћење ватреног оружја", бр. 137/1951, бр. 139/1951.
[9] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник вођен у Градском музеју Зрењанин приликом предаје ловачких трофеја Музеју у Суботици", бр. 116/1951.
[10] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тражење сагласности за природњачку збирку Гимназије из Зрењанина", бр. 58/1951.
[11] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Образложење радног места кустоса природе", бр. 01–72/1978.
[12] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – СИЗ културе Зрењанин", бр. 01–367/1978.
[13] Дермопластични препарат – препарирана животиња (прим. аут.).
[14] Наташа Кнежевић, „Трагом вунастог мамута Mammuthus primigenius – палеонтолошка поставка Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 63, Нови Сад 2021 (у штампи).

Оливера Скоко, Дејан Воргић

У СЛУЖБИ ЛЕПОГ И КОРИСНОГ

Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин: Збирка ликовне уметности

Од оснивања Музеја до краја Другог светског рата

Формирање Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин прати развој ове установе од њеног оснивања. Када је почетком 1903. године образована комисија под председништвом великог жупана др Лајоша Делиманића која је требало да руководи оснивањем жупанијског музеја и библиотеке, у њој се нашао и један сликар и професор цртања у великобечкеречкој гимназији – Антал Штрајтман. Управо је стављање његових радова у излог локалне књижаре Липота Манголда непуних четврт века раније (1890) означило почетак изложбене активности у граду. Док се интензивно радило на прикупљању експоната који би се нашли у Музеју, као и проналажења адекватног објекта за њихов смештај, наставило се са представљањем слика превасходно овдашњих уметника у салама зграде Жупаније, Трговачке академије, Реалне гимназије или пак у споредним просторијама градских хотела. То су уједно били и први изложбени простори у којима су се могле видети и путујуће изложбе попут оне *Националног салона,* одржане маја 1904. године у организацији *Торонталског мађарског културног друштва*. Тада се јавности представило педесетак аутора, међу којима и Михаљ Мункачи, Ерне Марк, Едви Илеш Аладар, Ласло Кезди Ковач и др., са 260 слика и скулптура. Заступљени су били и локални аутори, на првом месту већ поменути Штрајтман (који је био и један од организатора изложбе) и његов ученик Јожеф Варкоњи.[1]

Град је подржавао овакве колективне смотре тзв. павиљонских сликара, *организованих првенствено ради продаје експоната и побољшања незавидног материјалног стања већине уметника.*[2]

Готово истовремено са одлуком скупштине Торонталске жупаније од 11. маја 1911. да *Жупанија узме у своје руке оснивање музеја* и у ту сврху определи износ од 35.000 круна[3], у Великом Бечкереку се одиграо још један важан догађај. Наиме, *Торонталско мађарско културно друштво* организовало је од 29. маја до 3. јуна 1911. *Недељу културе*, чији је циљ био упознавање публике са модерним схватањима у уметности и култури; о томе сведочи и богат програм сачињен од изложби, концерата и разноврсних предавања.[4] Подстакнути овим догађајем, али и самом културном „климом" у граду, већ крајем наредне године четворица сликара (Антал Штрајтман, Јожеф Варкоњи, Јене Велдер и Емил Женар) су у сали Трговачке академије изложили своје радове, што се сматра првом овдашњом импресионистичком изложбом. Локална штампа је ову четворку означила као групу *великобечкеречких импресиониста.*[5]

Њихово активно присуство у културном животу града, као и проширење ове скупине, сасвим сигурно су давали додатни замах идеји и потреби за постојањем музеја, који је од самог почетка имао завичајни карактер и био комплексног типа. Њихово сакупљање није престало ни током Првог светског рата. Из инвентара музејских ствари, сачињеног октобра 1919, види се и незнатан број уметничких предмета.[6] Сви пописани предмети у овом инвентару, укључујући и уметничке, били су распоређени у четири просторије Жупанијске палате.

У међуратном периоду, обележеном претежно селидбама музејске збирке, као кустос је био ангажован академски сликар и минхенски ђак Александар Секулић (1877–1942), који на то место долази 1935. године. За алманах-споменицу *Петровград,* објављену 1938, написао је прилог о Музеју који је завршио надом да ће ова установа *превазићи своју тешку кризу и да ће се остварити намењена јој замисао.*[7] Почетак остварења те замисли наступио је доласком Лазара Николића (1892–1959), када су учињени и први кораци ка стварању Уметничког одељења.[8] Њих двојица

су уз помоћ сарадника из Историјског друштва из Новог Сада и Дунавске бановине успели да среде материјал из некадашњег жупанијског музеја који се налазио у сандуцима.[9] Са његовим систематизовањем се отпочело 1940. године, када је отворена и прва инвентарна књига установе, која од тог јануара носи назив *Банатски музеј Дунавске бановине*.[10] Тада су пописани и сви предмети Уметничког одељења, али без података када, како и од кога су набављени. Први предмет из поменутог фонда у ову обједињену инвентарну књигу Музеја уписан је 30. јула 1940. под бројем 2037; у питању је био табернакл са иконицом Св. Ђорђа на постољу.

Исте године, Александар Секулић је разрешен дужности кустоса. Његовом одласку из Музеја су претходили лично незадовољство због мале и нередовне плате, као и неразумевања са колегама и новинарима, што ће утицати и на погоршање његовог иначе слабог здравља. Секулић је преминуо 4. јуна 1942. године, а одлуком надлежног суда, његова целокупна заоставштина припала је Музеју.

Извештај о стању Музеја, који је 1943. године саставио Лазар Николић и упутио Начелству округа банатског, доноси – осим краћег историјата установе – и преглед актуелног стања. Подсећајући на ангажовање Историјског друштва у Новом Саду од 1. јула 1940. у помоћи при сређивању и инвентарисању затеченог материјала, Николић је известио да су у сврху његовог излагања поручене и нове витрине и сав неопходан намештај; за смештај Музеја град је уступио зграду у Суботићевој улици бр. 3, која је од јесени те године постала нова адреса ове установе.[11] Из истог извештаја се види и да је за смештај галерије слика одређено једно веће одељење у коме је била и библиотека, а у које се улазило из дворишта. Такозвана друга дворана је била подељена на „народну етнографију", која је била са леве стране, док је са десне била *соба варошког грађанина из 18. века са збирком старог порцелана, стакла и керамике*.[12] До самог почетка Другог светског рата у Краљевини Југославији, тачније до 5. априла 1941. године, у инвентарну књигу Музеја су уписана 2504 предмета, од којих је слика (*Галерија уљаних радова*) било 16, а цртежа 61. У наредне две године овај фонд ће бити увећан за још неколико значајних предмета, међу којима су: *један мушки портрет – уљани рад од Велдера, два уљана оригинала Стевана Алексића, један женски портрет уљани од Павла Симића, а добивен је један оригинал рад Уроша Предића*.[13]

Недеља културе, организована у Великом Бечкереку од 29. маја до 4. јуна 1911. г.

Овлашћење Окружног НОО Петровграда којим се Васа Поморишац, академски сликар, и Лазар Николић, кустос, овлашћују да на целој територији Петровграда могу да сакупљају предмете за Музеј, 28. 2. 1945, вл. Гордан Поморишац

Одељење у првим поратним годинама (1944–1960)

Након ослобођења 1944. године долази до интензивнијег прикупљања музејског материјала са терена и обнове рада установе у чему ће највећи допринос дати академски сликар и професор Академије ликовних уметности Васа Поморишац (1893–1961), који је *додељен овдашњем музеју на рад око реконструкције слика и уређења галерије слика.*[14] О свом ангажовању, посебно теренском раду на готово читавој територији Баната, Поморишац је својевремено изјавио: *Без бојазни да ћу бити самохвалисав, да сам тамо много урадио. Успели смо да спасемо милионске вредности у сликама, скулптурама и уметничком намештају.*[15]

Осим послова око прикупљања, сортирања и рестаурације музеалија, Васа Поморишац је у то време организовао и сликарски курс у просторијама Музеја, у оквиру којег је био задужен за практични део; теоријске часове историје уметности држао је Стојан Трумић (1912–1983), уметник и тадашњи директор петровградске гимназије.[16] Након завршеног курса приређена је изложба радова која је трајала од 15. до 30. јула 1945, а коју је отворио референт-управник музеја Милош Кекез.[17]

Ипак, прва самостална уметничка изложба у просторијама Музеја након Другог светског рата била је уједно и прва привремена поставка, а реч је о изложби слика Стојана Трумића, која је отворена 29. јуна 1945, вероватно у организацији Васе Поморишца.[18] Исте јесени, обојица ће се наћи међу учесницима чувене *Изложбе живих војвођанских ликовних уметника* која је одржана у петровградском Градском музеју од 16. септембра до 16. октобра, као прва послератна колективна изложба. Међу излагачима се нашло више од 25 војвођанских сликара попут Уроша Предића, Паје Јовановића, Милана Коњовића, Зоре Петровић, Ивана Радовића, Ивана Таба-ковића, Миленка Шербана и др.[19] Изложбу је отворио академик Вељко Петровић, који је исте вечери учествовао и у додатном програму под називом *Књижевно вече војвођанских књижев-ника,* уз Јована Поповића, Младена Лесковца, Богдана Чиплића, Симу Цуцића и др. *Слободна Војводина* је известила о овом догађају оценивши да он има не само локални, већ и регионални (војвођански) и национални (југословенски) карактер: *Овакве манифестације живог културног и уметничког пулсирања у Војводини биле су немогуће у старој Југославији. На такву изложбу могло се мислити само као на неостварен подвиг.*[20] Додељена су и два признања: Награду Музеја добио је сликар Милан Коњовић за дело *Прослава октобарске револуције у Сомбору,* а Награда Окружног народног одбора Петровграда припала је Ивану Радовићу за слику *Овуда су прошли Немци.*[21] Сам догађај је био изузетно посећен и привукао је велику пажњу јавности, а Музеј је са ове изложбе откупио неколико значајних дела, међу којима и цртеж *Краљевић Марко* Васе Поморишца, слике *Богатство* Зоре Петровић и *Напуштене рушевине* Ивана Табаковића.

Свега пар месеци након ове изложбе, двојица најзаслужнијих за обнову рада установе у послератном периоду разрешени су својих дотадашњих дужности. Најпре је крајем децембра 1945. Милош Кекез добио отказ, а у фебруару 1946. је и Васи Поморишцу уручена одлука о престанку службе.[22] Нови управник постао је Шандор Нађ (1912–1995), сликар и педагог, један од учесника *Изложбе живих војвођанских ликовних уметника*. Иако уметничког образовања, Нађ је више био заинтересован за подручје археологије. На почетку његовог мандата, организована је гостујућа изложба Удружења ликовних уметника Србије (УЛУС), која и поред значајних имена учесника није привукла очекивану пажњу јавности. Каталог за овај догађај није штампан, али је сликар Мило Милуновић урадио плакат.[23] Музеј је од скромног прихода успео да откупи само цртеж *Одмор* Аделине Бакотић Влајнић.[24] Следећа изложба у Музеју је приређена тек две године касније – на њој су се маја 1948. зрењанинској публици представили савремени војвођански ликовни уметници (изложба је претходно била постављена у Новом Саду). Посао организације овог догађаја преузели су Миливоје Николајевић, кустос Музеја Матице српске и Шандор Нађ као

надлежни кустос зрењанинског музеја.[25] Изложбу је по месечном извештају видело 4127 посетилаца[26], а ова посећеност је условила да на годишњем нивоу за цео Музеј број посета буде знатно увећан у односу на претходну, 1947. годину.[27]

Крајем деценије, у Уметничко одељење 1949. стигао је и први легат: Јованка Врбашки из Новог Бечеја поклонила је Музеју 154 рада своје кћерке, академске сликарке Паулине Сударски, погинуле у бици на Сутјесци 13. јуна 1943. године.[28]

Године 1952, дошло је до смене на челу Музеја, када је Шандора Нађа (задуженог за Уметничко одељење) на месту управника наследила Ружа Латовљев. Примопредаја дужности је извршена 7. марта, уз обострану сагласност *да се због обимности пословања не врши детаљан инвентарски преглед и упоређења, те се комисија задржала само на појединачном упоређењу.*[29] У примопредајном записнику се наводи да је дотадашњи управник водио и књиге уметничког материјала, те да је изјавио да се осим тога у Музеју *налазе разне слике дилетаната, разних сликара који не представљају никакву уметничку ни музејску вредност, те је мишљења да би се исте требале поклонити неким установама и на тај начин растеретити музејски депо.*[30]

За кратко време колико је провела на челу Музеја, Ружа Латовљев је започела посао који ће довршити њен наследник Лазар Николић и који ће резултирати легатом великог сликара Уроша Предића у Народном музеју Зрењанин. Предић је преминуо 11. фебруара 1953. у Београду, у 96. години живота. Само пар месеци касније, прво ће Ружа Латовљев, а потом и Лазар Николић покренути и спровести до краја иницијативу да ова установа добије заоставштину његовог сликарског атељеа у Београду. У ту сврху, управница је ступила у контакт са наследницима како би издејствовала пристанак и дозволу за пренос жељених предмета у Зрењанин.[31] Убрзо се у преговоре укључио и Николић, ком је Предић за живота обећао да ће ти предмети бити пренети у Музеј.[32] Њих двоје су током лета 1953. у више наврата одлазили у Београд на договоре[33] са Предићевом наследницом Емилијом Ђукић[34], која је одговорила потврдно на иницијативу зрењанинског музеја, те је 9. априла 1954. инвентар Предићевог атељеа пресељен у ову установу.[35] Тако је у Зрењанин доспела богата сликарева заоставштина сачињена од дечјих цртежа, студија, слика, скица за повеље, дневника из Италије, обимне преписке, фотографија и фото-репродукција, књига и каталога, одликовања, посетница, личних предмета, делова намештаја, сликарског прибора.[36] Поред предмета из атељеа, у Музеју се нашла и фотографска документација са Предићевог погреба.[37] Долазак Предићевог легата у Народни музеј Зрењанин условио је да се поред главне инвентарне књиге за попис уметничких предмета уведе и тзв. помоћна инвентарна књига, што је Николић и поменуо у свом извештају из 1954. године.[38]

Поводом стогодишњице рођења Уроша Предића, Народни музеј Зрењанин је приредио изложбу његових радова која је отворена 8. децембра 1957. године и коју је до 30. јануара 1958. видело 12.064 посетилаца.[39] Нешто раније, Музеј је откупио од Емилије Ђукић сликареву бисту у гипсу, рад вајара Јана Коњарека, а залагањем Лазара Николића исте године је Предићева родна кућа у Орловату стављена под заштиту државе. Николић је тада изнео план да се управо тамо *пренесе и изложи намештај из собе Уроша Предића као и разни експонати, цртежи и фотографије.*[40] Кућа је две године касније срушена, а легат Уроша Предића је остао део фонда Народног музеја Зрењанин.

Након смрти Лазара Николића (1959), који је био задужен и за Уметничко одељење, његова наследница Загорка Кончар је у буџету за наредну годину испланирала ново радно место историчара уметности. На расписани конкурс се јавила и била примљена Вукосава (Вукица) Поповић (1919–1998) која је званично почела са радом 1. маја 1960. године.[41] У септембру је започела реинвентарисање одељења, отворивши нову инвентарну књигу само за предмете ликовне уметности, с обзиром на то да је до тада постојао обједињени инвентар за цело Уметничко одељење, укључујући и предмете примењене уметности.[42] Овај посао реинвентарисања Вукица Поповић је завршила 15. марта наредне године, о чему је сачинила извештај.[43]

Долазак Поповићеве означио је почетак сасвим нове етапе, не само у развоју Уметничког одељења већ и целокупне музејске установе. Њена динамичност, продорна појава, непрекидна тежња за усавршавањем, примена и даље развијање иновативних музејских трендова, али изнад свега – самопрегоран, предан и педантан рад, учинили су је практично заштитним лицем Музеја наредне две деценије, током којих је сама или у сарадњи са другим установама и појединцима приредила на стотине изложби, одржала десетине предавања и пратећих програмских активности.

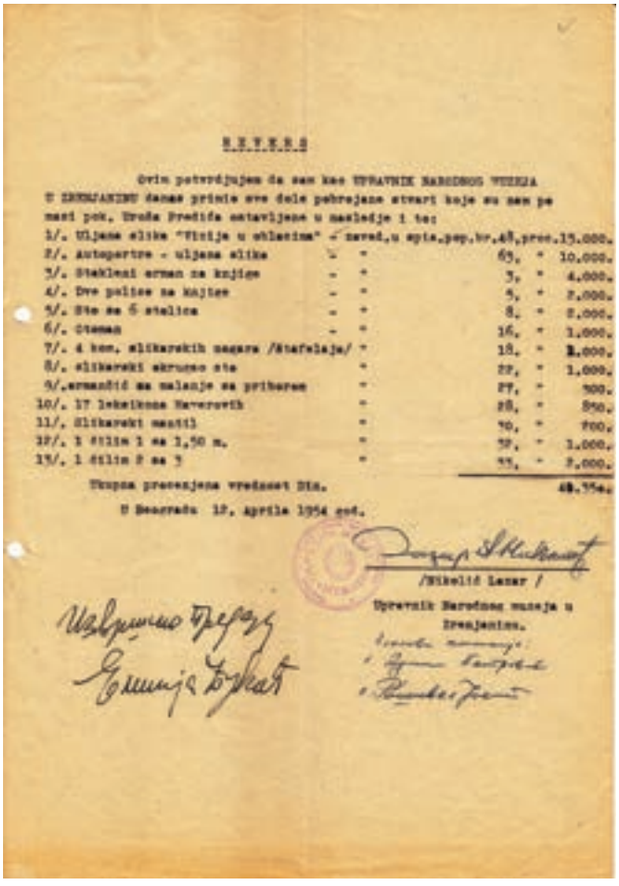

R E V E R S

Ovim potvrdjujem da sam kao UPRAVNIK NARODNOG MUZEJA U ZRENJANINU danas primio sve dole pobrojane stvari koje su nam po masi pok. Uroša Predića ostavljene u nasledje i to:

1/. Uljana slika "Vizija u oblacima"	- zaved.u spis.pop.br.48,proc.		15.000.
2/. Autoportre - uljana slika	- "	65, "	10.000.
3/. Stakleni orman za knjige	- "	3, "	4.000.
4/. Dve police za knjige	- "	5, "	2.000.
5/. Sto sa 6 stolica	- "	8, "	2.000.
6/. Otoman	- "	16, "	1.000.
7/. 4 kom. slikarskih nogara /Štafelaja/	"	18, "	1.000.
8/. slikarski okrugao sto	"	22, "	1.000.
9/. ormančić sa malanje sa priborom	"	27, "	500.
10/. 17 leksikona Haverovih	"	28, "	850.
11/. Slikarski mantil	"	30, "	200.
12/. 1 dilim 1 sa 1,50 m.	"	32, "	1.000.
13/. 1 dilim 2 sa 3	"	33, "	2.000.
Ukupna procenjena vrednost Din.			48.35[illegible].

U Beogradu 12. Aprila 1954 god.

/Nikolić Lazar /

Upravnik Narodnog muzeja u Zrenjaninu.

Део записника са примопредаје заоставштине Уроша Предића Народном музеју Зрењанин, између наследнице Емилије Ђукић и управника Музеја Лазара Николића, 1954. г.

Милош Кекез, управник Музеја и Васа Поморишац, испред Поморишчеве слике

Део сталне поставке Уметничког одељења, око 1947. г.

Представници ИКОМ-а испред некадашње зграде Народног музеја Зрењанин (тзв. Јанковићева кућа), 19. септембра 1960. г.

Под вођством Вукице Поповић (1960–1980)

Почетак новог доба у историјском развоју Музеја симболично је најављен 19. септембра 1960, када су Народни музеј Зрењанин посетили представници ИКОМ-овог Комитета за регионалне и специјалне музеје (из Чехословачке, Француске, Белгије, СССР-а, Пољске, Норвешке, Мађарске, Немачке и Холандије).[44] Гости су обишли Народни музеј Зрењанин, потом су имали пријем у градској кући, након чега су отишли у Ечку да погледају тамошњу галерију слика. Посета се завршила заједничком вечером у ечанском Каштелу.[45] За ову прилику је одштампан текст на енглеском и француском језику са кратким историјатом Музеја и прегледом тренутног стања. А за добро организован пријем и гостопримство указано том приликом, Музеј је касније добио похвалу Верене Хан, председнице Југословенског комитета за регионалне и специјалне музеје ИКОМ-а; у писму које је упутила Управи Музеја између осталог се наводи: *Активни допринос раду овог комитета посредством посјете вашем Музеју, прегледавањем изложбе и стручним разговорима, помагао је да се боље сагледају проблеми везани уз програм његова рада. Поред стручног прилога и ваше срдачно гостопримство уопће, као и непосредност и изврсна организација, такођер су увелико помогли да је састанак Комитета протекао у атмосфери пријатељског споразумијевања.*[46]

Вукица Поповић је одмах по доласку у Народни музеј Зрењанин остварила добру сарадњу са Одељењем историје уметности Филозофског факултета у Београду, на којем је и сама дипломирала почетком те године. Новембра 1960, Музеј је посетила група од 27 студената са професорима др Дејаном Медаковићем, доцентом др Лазаром Трифуновићем и асистентом Миодрагом Јовановићем. Осим тога, кустоскиња им је била домаћин и приликом посете Стајићеву и Ечки, као и у обиласку Ваведењске цркве у Зрењанину.[47]

Ту 1960. годину Поповићева је завршила својим првим гостовањем: у Суботици је 13. децембра отворена изложба уметника из Зрењанина на којој су радове представили Тивадар Вањек, Владимир Ребезов, Јован Јаничек, Милан Соларов, Живојин Туински и Душко Вијатов. Помоћ у организацији поставке Вукици Поповић је стигла од колеге Беле Дуранција (1931–2021), ондашњег кустоса суботичког музеја. Ова сарадња оставила је и трага у самом Зрењанину, па је тако овдашњи недељни лист објавио два прилога о суботичкој музејској установи.[48]

Почетком 1961. године, нова кустоскиња је уредила сталне изложбене просторије из фонда примењене уметности као и из фонда галерије слика, што је укупно чинило пет одељења.[49] Тог пролећа је организовано и неколико изложби поводом 8. марта: *Жене сликари и писци* (Народни универзитет), *Жена у ликовном стваралаштву* (Дом ЈНА) а одржано је и осам предавања из историје уметности у граду и околини („Урош Предић", „Ђура Јакшић, сликар и песник", „Породица Алексић, сликари и мецене" итд.) којима је присуствовало укупно 1302 слушалаца.[50]

Поводом прославе 20-годишњице устанка народа Југославије, у пролеће 1961. године (14–25. мај), први пут су представљени и радови из легата Паулине Сударски. Изложба је потом пресељена у Комбинат „Серво Михаљ", а онда и у Нови Бечеј (сликаркино родно место).[51] Одмах по затварању ове изложбе, Вукица Поповић је приредила још једну значајну поставку: у питању је била изложба слика Васе Поморишца и скулптура Илије Коларовића (21–30. мај 1961) коју је видело око 4.700 посетилаца. Како је била продајног типа, неколико градских институција је откупило радове, па је тако и Поморишчева слика *Залив у Мартинићици* (1960) стигла у зрењанински музеј.[52]

Најзначајнији посао у тој години био је рад на великој изложби дела Константина Данила, заједно са колегама из Народног музеја у Београду и Галерије Матице српске из Новог Сада, који су учествовали у организацији. За каталог који је пратио поставку Вукица Поповић је саставила библиографију, хронологију значајних датума из Даниловог живота, као и каталошки списак радова. Изложба је отворена у недељу, 26. новембра 1961, након чега је Тодор Малбашки, председник Савета за културу Народног одбора зрењанинског среза открио спомен-плакету Константина Данила на Католичком гробљу.[53] Изложба је трајала до 8. јануара 1962. године, а потом је пресељена у Београд, Нови Сад и Сомбор. У ова четири града, изложбу је видело укупно 10.465 посетилаца.[54]

Фебруара 1962. Музеј је приредио, како ће се то касније испоставити, последњу самосталну изложбу сликарке Зоре Петровић.[55] Поставка је садржала 37 радова у власништву ауторке, Народног музеја у Београду, Модерне галерије Београд, Спомен-збирке Павла Бељанског из Новог Сада, а међу изложеним радовима је била и слика *Богатство* – једина коју чува зрењанински музеј. Осим Зоре Петровић, отварању изложбе је присуствовао и Милан Кашанин – у то време управник Галерије фресака у Београду. Могуће да је управо тада договорена сарадња са овом установом, јер је у мају и јуну 1962. године у зрењанинском музеју гостовала изложба *Копије средњовековних фресака,* која је дошла из Галерије фресака из Београда. Представљено је 108 копија из 27 средњовековних манастира. Након поздравне речи управника Дејана Радовановића, гостима се обратио Милан Кашанин, који је уочи отварања изложбе на Радничком универзитету одржао предавање под насловом *Српско средњовековно сликарство.*[56]

Током септембра 1962. године, приређена је изложба *Цртежи Уроша Предића, Стевана Алексића и Александра Секулића,* која је две године касније представљена и у Дому културе у Српској Црњи у оквиру манифестације *Липарске вечери*.

По програму Савеза за културу среза, предвиђено је да се повремено организују репрезентативне изложбе сликара рођених у Банату. Тако је децембра 1962, након поставке слика Зоре Петровић, у Музеју отворена изложба *Сликарство Ивана Табаковића.* Већина изложених радова била је из Модерне галерије у Београду.[57]

У организацији Народног музеја Зрењанин и Савремене галерије Зрењанин, 29. септембра 1963, приређена је изложба слика још једног завичајног уметника – Ивана Радовића. Ауторка поставке и каталога је била Вукица Поповић, док је графичку опрему урадио загребачки сликар Душко Малешевић. На изложби су представљена 53 дела, већином позајмљена из београдског Народног музеја, Модерне галерије у Београду, приватних колекција, Савремене галерије Зрењанин, као и једина слика коју поседује Народни музеј Зрењанин (*Кравар*).[58] По евиденцији Поповићеве, изложбу је видело 2090 посетилаца, а о одличном пријему на који су код публике наишли радови овог уметника је у посебном писму обавестио и тадашњи управник Савремене галерије Уметничке колоније Ечка, Тивадар Вањек, посебно нагласивши добру посету ученика основних и средњих школа.[59] Изложба је потом гостовала у Суботици, Кикинди, Вршцу и Панчеву.

У два наврата током 1963, у зрењанинском музеју су се представили изложбом и сликари наивци из Ковачице - најпре колективном поставком, а потом и самосталном изложбом Мартина Јонаша.[60]

Пал Ваго, *Дефиле банатских спахија пред царем Фрањом Јосифом I,* 1898. г.

Током фебруара и марта 1963, Вукица Поповић је радила на реинвентарисању и сређивању Легата Уроша Предића, с обзиром на то да је Лазар Николић само инвентарисао предмете, али их није музеолошки обрађивао. Након тог посла, кустоскиња је предмете сортирала и сместила у одговарајуће ормане, картотеке и фототеке, у зависности од врсте материјала. У новој књизи легата укупно су инвентарисана 442 предмета.[61]

Од октобра 1963. до септембра 1964, Поповићева је боравила у Румунији проучавајући тамошње српске споменике. То је била њена прва у низу од укупно три специјализације које је стипендирала румунска влада.[62] Овај истраживачки рад у Румунији допринео је да јој 1965. године буде уручена и Награда ослобођења Зрењанина за успехе постигнуте у раду Уметничког одељења, а *посебно за прикупљање драгоцених података који обогаћују нашу културну историју.*[63]

Поводом 40 година од смрти сликара Стевана Алексића, новембра 1964. у Дому културе у Јаши Томићу отворена је изложба која је касније пресељена у зрењанински музеј. На свечаној академији уприличеној тим поводом говорио је проф. др Лазар Трифуновић, чланови балета и опере из Београда су учествовали у уметничком програму, а у парку је откривена биста Стевана Алексића – рад вајара Александра Зарина.[64]

Почетком 1966. отворена је *прва изложба слика хроничара војвођанског друштва 19. века.*[65] Била је то изложба под називом *Банатски портрети Николе Алексића*, настала као резултат сарадње зрењанинског и кикиндског музеја. Након премијерног представљања поставке у ова два града, видела ју је публика и у Новом Саду, Суботици, Старом Бечеју, Сенти, Сомбору, Сремској Митровици, Земуну, Панчеву, Сомбору и Вршцу, што је укупно чинило 16.433 посетиоца.[66]

Након двогодишње стагнације у раду, Народни музеј Зрењанин се крајем 1965. и почетком 1966. уселио у здање у Суботићевој улици бр. 1, у ком се и данас налази. Припремајући сталну поставку Уметничког одељења, Вукица Поповић је израђивала синопсисе, планове и распореде предмета по просторијама, неретко и сама учествујући заједно са техничким особљем у рестаурацији и конзервацији – пре свега рамова слика предвиђених за излагање.[67] Истовремено, од 15. до 25. јуна урадила је ревизију Фонда галерије уметничких слика и графика.[68] Нова стална поставка Музеја, која је требало да буде само привремено решење, коначно је отворена 29. новембра 1966. године.

Бавећи се и педагошким радом, Поповићева је 1967. започела серију предавања под називом *Зенити уметности,* које је организовала у сарадњи са Катедром младих Радничког универзитета. Гостујући предавач је био и проф. др Лазар Трифуновић који је 27. октобра 1967. одржао предавање *Француски импресионизам и наше сликарство*. Уз велики број посетилаца (87), овом догађају је присуствовао и Тодор Манојловић.[69] *Уметничко одељење зрењанинског Народног музеја све се више претвара у праву школу за ликовно образовање младих*, извештавао је и лист *Зрењанин*, најављујући оснивање и Награде Константина Данила, коју је управо иницирала Вукица Поповић.[70] Ово признање је додељивано од 1967. године најбољим зрењанинским средњошколцима из предмета Ликовна култура, а потом и студентима историје уметности. Награда се уручивала на дан сликаревог рођења (13. мај), а састојала се од каталога изложби и репродукција слика. Последњи пут је додељена 1971. године.

Након успешне изложбе посвећене Константину Данилу почетком шездесетих, одлучено је да се представе и сликари који су припадали његовој школи. Народни музеј Зрењанин је поново узео учешће као један од организатора, а Вукица Поповић је опет била део приређивачког одбора изложбе под радним насловом *Школа Константина Данила.* Њу је 19. марта 1967. отворио проф. др Дејан Медаковић, а међу присутнима су се налазила звучна имена из света уметности и музеја – др Милан Кашанин, др Миодраг Коларић и др Верена Хан. Након затварања изложбе коју је видело 3205 посетилаца, поставка је пренета у галерију Културног центра у Београд, где ју је 5. априла отворио др Павле Васић, професор на Факултету примењених уметности. Након тога је обишла још неколико градова: Земун, Панчево, Кикинду, Нови Сад, Сенту, Српску Црњу и Светозарево.[71]

Поводом петнаестогодишњице смрти Уроша Предића, зрењанински музеј је октобра 1968. организовао изложбу његових слика и цртежа у малој галерији у згради Народног позоришта. Истим поводом су откривене и две бисте Уроша Предића – једна у Карађорђевом парку у Зрењанину[72], а друга у сликаревом родном Орловату.[73]

Марта 1968. године, Музеј је угостио изложбу из Светозарева под називом *Слике самоуких ликовних уметника сељака*, у оквиру које је Вукица Поповић одржала предавање *Наивни уметници сликари*, а песници-сељаци из Груже, предвођени Добрицом Ерићем, читали су своје стихове.[74]

Током лета 1968. приређена је изложба радова Миленка Шербана, коју је отворио Павле Васић, а присуствовао је и сам уметник. Шербан је имао жељу да Тодор Манојловић, као први ликовни критичар који је писао о његовом сликарству, напише предговор за каталог, што је овај с поштовањем и прихватио. Но болест, а потом и смрт су овај посао оставили недовршеним. На изложби је истакнуто место добио портрет Тодора Манојловића који је Шербан насликао посећујући свог болесног пријатеља. По затварању изложбе, сликар је портрет поклонио Народном музеју Зрењанин.[75]

Априла 1969. године, отворена је изложба *Великобечкеречки сликарски атељеи* која је привукла велики број посетилаца и пажњу јавности. По својој идеји, концепцији, изгледу каталога и осталог штампаног материјала, пратећем програму и заступљености у медијима, ова изложба ауторке Вукице Поповић је подигла ниво излагачке делатности у свим њеним сегментима и остала референтна изложба о завичајним сликарима готово до данас. Изложено је било скоро 140 радова, од којих је већину јавност видела први пут. Представљање два века ликовне уметности у Великом Бечкереку изложбом Вукице Поповић је наишло на изузетан одјек и стручне јавности па су о њој писали Дејан Медаковић[76], Динко Давидов[77], Павле Васић и Лазар Трифуновић, а организоване су и посете београдских и новосадских студената Народном музеју Зрењанин. Изложбу је за два месеца видело 8.220 посетилаца, од чега 197 одељења основних и средњих школа. Одржано је укупно 205 стручних вођења, а у току трајања изложбе у Алеји великана у зрењанинском Карађорђевом парку откривена је спомен-биста сликара Константина Данила, рад вајара Павла Радовановића.[78]

Почетком 1970. године, Народни музеј Зрењанин и Историјски архив Зрењанин постали су две установе културе којима је на чување предато наслеђе књижевника, ликовног и књижевног критичара Тодора Манојловића, преминулог две године раније. Недуго након његове смрти, Заједница културе општине Зрењанин је предузела мере да Манојловићева заоставштина доспе – делом путем откупа, а делом путем поклона – у зрењанинске установе културе.[79] Са Манојловићевом сестром и наследницом Вером Путић склопљени су даровни и купопродајни уговор, којим је Историјски архив Зрењанин откупио пишчеву рукописну заоставштину (рукописе, белешке, скице, преводе итд.), док је Музеј добио поклон у виду личних ствари и намештаја (писаћи сто, столица, мастионица, перо, џепни сат, џепни ножић, цртеж, портрет Рудолфа Новака, кревет) из ентеријера Манојловићеве радне собе. Даровни уговор је склопљен 23. јануара 1970, да би легат недуго затим и стигао у Музеј.[80] У име установе, овај поклон је примила Вукица Поповић, која је одмах започела са припремама за отварање спомен-собе. У том тренутку, Уметничко одељење је већ имало израђен и усвојен план рада за 1970. годину, којим није било предвиђено уређење Манојловићеве спомен-собе. С друге стране, овај задатак се наметао као императив и требало га је завршити до 27. маја, датума песникове смрти, односно њене друге годишњице.[81] Осим што није било предвиђено планом рада, отежавајућу околност у уређењу спомен-собе представљао је неадекватан простор за њен смештај, као и одбијање Општинске заједнице културе да обезбеди потребна финансијска средства за његову адаптацију[82], што је свакако имало везе са тада још увек напетом и неразјашњеном ситуацијом у Музеју чији се рад у том тренутку налазио под лупом јавности.

Ипак, у року од три месеца, уз прековремени рад и пожртвовано ангажовање Вукице Поповић, кустоса-етнолога Владимира Митровића и настојника Боже Левакова, урађени су сви неопходни зидарски, молерски и столарски радови како би се уредила не само спомен-соба, већ и ходници који су до ње водили.[83] Упоредо је осмишљен и концепт, односно изглед собе[84], као и пратећи програм отварања.[85] Првобитно планирано за 27, отварање је на крају најављено за 24. мај.[86] Њему је присуствовало близу стотину гостију, међу којима су били запажени члан Извршног већа САП Војводине и секретар за културу Андреа Мајтењи, књижевник Бошко Петровић из Новог Сада (као делегат Матице српске), затим, др Милан Кашанин, др Владимир Матић, др Драшко Ређеп и др. јавни и културни радници.[87] У песникову част, млади зрењанински песници Радивој Шајтинац, Милорад Миленковић Шум, Војислав Деспотов, Вујица Решин Туцић, Јовица Аћин рецитовали су своје стихове, др Драшко Ређеп говорио је о Манојловићевом стваралаштву, док су глумци Народног позоришта

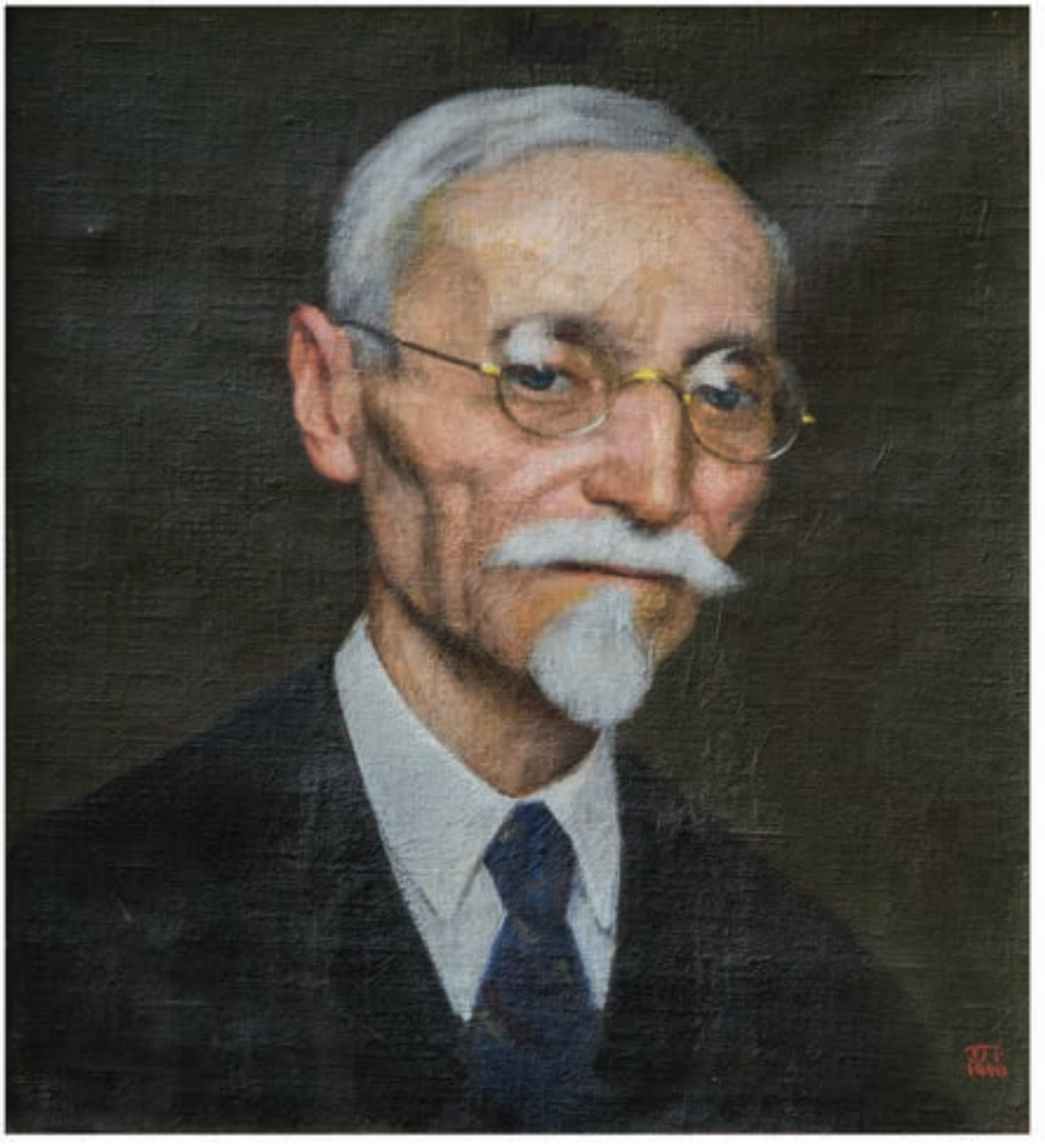

Урош Предић, *Аутопортрет*, 1949. г.

Урош Предић, *Портрет краља Петра I Карађорђевића*, 1920. г.

Сликар Миленко Шербан и кустоскиња Вукица Поповић на отварању његове изложбе у Музеју, 1968. г.

Портрет Тодора Манојловића, који је урадио Миленко Шербан и потом поклонио Народном музеју Зрењанин, 1968. г.

Сусрет песника и критичара Тодора Манојловића и др Лазара Трифуновића у Музеју, након предавања проф. Трифуновића *Француски импресионизам и наше сликарство*, 1967. г.

„Тоша Јовановић" из Зрењанина рецитовали његове стихове и извели одломак из Манојловићеве драме *Центрифугални играч*.[88]

Свега неколико месеци касније, у Музеју је отворена још једна спомен-соба, посвећена Урошу Предићу. Музеј је његов легат имао још од 1954. године (у време када се налазио у Јанковићевој кући), али је стална поставка након сеобе била без собе. И овај подухват је, као и спомен-соба Тодора Манојловића, рађен мимо усвојеног плана рада[89], али је имао знатно разрађенији и амбициознији концепт који је поред спомен-собе предвиђао и одржавање симпозијума о Предићу уз учешће десетак историчара уметности, одржавање изложбе најпопуларнијих Предићевих радова и штампање пригодне публикације са репродукцијама његових слика и текстовима докумената из његове заоставштине (одломци дневника из Италије, тестамент, писма, стихови итд.).[90] Међутим, од ове замисли биће остварена једино идеја о спомен-соби, која је отворена крајем августа исте године.[91] Планирани симпозијум је изостао, док ће изложба са пратећим каталогом (публикацијом) бити реализована три године касније, поводом обележавања две деценије од Предићеве смрти.[92] Посебан куриозитет је чињеница да се у преписци Музеја која је настала приликом припрема за отварање Предићеве спомен-собе овај велики уметник (погрешно) помиње у више наврата као почасни грађанин Зрењанина, односно међуратног Петровграда.[93]

У другој половини септембра 1970, у простору мале галерије Уметничке колоније Ечка, Вукица Поповић је приредила гостовање изложбе Марије Ленчевске, наивне сликарке из Пољске. У питању је била узвратна изложба у оквиру културне размене Југославије и Пољске, у оквиру које је нешто раније у Пољској гостовала етнолошка изложба зрењанинског музеја о народној уметности Баната.[94]

Почетак седамдесетих година протекао је у знаку нових стручних усавршавања – Поповићева је од августа до новембра 1970. поново боравила у Румунији, овога пута уз стипендију Матице српске.[95] Недуго затим отпутовала је у Минхен, где ће боравити до 1. фебруара 1971, проучавајући пре свега рад Александра Секулића, али трагајући и за осталим домаћим сликарима који су имали везе са овим немачким градом и његовом Ликовном академијом.[96] Између студијских боравака учествовала је у раду неколико симпозијума о узајамним југословенско-румунским културним везама (Вршац 1970, Панчево 1972), на којима је презентовала теме и резултате својих истраживања током боравка на усавршавању у Румунији. Такође је редо-

вно учествовала и на састанцима Савеза научног друштва за историју здравствене културе Југославије, пријављујући занимљиве теме у којима је на луцидан и оригиналан начин проналазила везу између медицине и ликовне уметности.[97]

На иницијативу Поповићеве, кустос Музеја града Новог Сада Лазар Вујаклија је 1971. године урадио атрибуцију дела страних аутора из Уметничког одељења.[98]

Рад зрењанинског музеја и Уметничког одељења у 1973. обележила су два велика уметничка јубилеја. Поводом стогодишњице смрти Константина Данила, у сали Скупштине општине Зрењанин приређено је вече посвећено овом сликару на ком је говорила кустоскиња Вукица Поповић, уз наступ глумаца Народног позоришта „Тоша Јовановић" и Зрењанинског камерног оркестра, који је извео пригодан музички програм.[99] Исте године, Вукица Поповић приредила је изложбу *Легат Уроша Предића* са пратећим каталогом, у ком су по први пут пописани сви предмети који су као део сликареве заоставштине доспели у зрењанински музеј још 1954. године. Ову изложбу видело је 6280 посетилаца. Исте године, Уметничко одељење уприличило је и занимљиво гостовање Народног музеја из Љубљане, који је зрењанинској публици представио изложбу *Холандска, фламанска и француска графика 17. и 18. века*. Њу је отворио професор ликовне културе Друге гимназије Рудолф Бркић.[100]

У првој половини 1974. године, Вукица Поповић је поново боравила у Румунији, што је била њена четврта званична специјализација. Тада је проучавала српске споменике из времена династије Обреновић на подручју Влашке и Молдавије[101], да би исте године стекла звање више кустоскиње.

Три деценије након чувене *Изложбе живих војвођанских ликовних уметника*, Народни музеј Зрењанин и Савремена галерија Зрењанин одлучили су да заједнички приреде изложбу *После тридесет година*. Овај подухват је с једне стране био омаж и реконструкција изложбе из 1945, а с друге је представљао нове радове истих уметника. Ауторке су биле Вукица Поповић (Народни музеј Зрењанин) и Јасмина Туторов (Савремена галерија Зрењанин).[102]

У то време је већ сазрела идеја о уређењу посебне спомен-собе у оквиру сталне музејске поставке која би била посвећена Тивадару Вањеку (1910–1981), уметнику који је својим радом обележио послератни ликовни живот Зрењанина. Вањек је након ослобођења поставио темеље овдашње ликовне сцене, активно учествујући у првим послератним изложбама и раду Уметничке колоније у Ечки. Поставио је темеље Савремене галерије на чијем се челу налазио дуги низ година. Био је иницијатор успостављања братских веза Зрењанина и Бекешчабе и дугогодишњи сарадник и пријатељ Народног музеја Зрењанин. До почетка седамдесетих година, он је већ за собом имао неколико запажених изложби у овој установи (1958, 1960. и 1962), којима је изградио и потврдио свој високи уметнички реноме; поред тога, излагао је и у иностранству – у Бриселу, Бечу, Бекешчаби и др. У јесен 1970. у Музеју је излагао поводом 40-годишњице (1930–1970) свог стваралаштва, у оквиру ког су се већ тада искристалисале три фазе: импресионистичка (1930–1957), експресионистичка (1957–1970) и панонска (1970–).[103] Већ након тога, у Музеју се јавила идеја о отварању „Вањекове собе", које је било предвиђено планом рада за 1973. годину: недељник *Зрењанин* је под насловом *Шта ћемо ове године гледати у Музеју? Соба Вањека и пријатеља* средином фебруара забележио: *Уз остало, предвиђено је отварање собе у којој би се изложило око 40 слика зрењанинског сликара Тивадара Вањека и његових пријатеља које су му они поклонили. То је уједно и зачетак стварања легата овог сликара велике уметничке репутације* (подв. аут.).[104] Ипак, 1973. није отворена спомен-соба, већ само још једна репрезентативна изложба Вањекових радова којом је увеличано отварање реконструисаног изложбеног простора и адаптиране музејске библиотеке.[105]

И поред тога, идеја о посебном музејском простору који би био посвећен искључиво Вањеку и његовим радовима је рођена, и на њеној ће се реализацији активно радити у наредном периоду. Она је добила значајан подстицај крајем 1975, када је Вањек приликом одласка у пензију поклонио граду Зрењанину 88 својих слика – пејзажа, студија портрета и цртежа – насталих у временском периоду од 1920. до 1957. године.[106] О овоме

је склопљен уговор између уметника и општине Зрењанин, која је примљени поклон уступила на чување Народном музеју Зрењанин, посредством посебног уговора склопљеног 5. фебруара 1976.[107] У члану 4 овог уговора било је предвиђено да Музеј примљене експонате на чување стално излаже у посебној просторији, те да сваке треће године организује изложбу свих сликарских радова Ваљек Тивадара, с тим да се прва изложба отвори септембра или октобра 1977. године.[108] С друге стране, Општина се чланом 6 обавезала да ће сносити све трошкове опремања сталне поставке и обезбедити потребна средства за организовање изложбе сваке треће године.[109]

Музеј је одмах по уступању слика започео све припремне радње за отварање Ваљекове собе, предвиђајући ту свечаност својим планом рада за 1. мај 1976.[110] Истим планом било је предвиђено отварање изложбе Ваљекових радова за 2. окто-бар, Дан ослобођења града у Другом светском рату. Међутим, Општина Зрењанин је отезала са исплатом средстава потребних за урамљивање слика, израду витрина и опремање спомен-собе, као и за штампање каталога[111], што је довело до прекорачења зацртаних рокова, па је отварање померено *на почетак 1977. године.*[112] Собу је напослетку 28. априла 1977. свечано отворио Љубиша Петровић, потпредседник СО Зрењанин[113], а тим поводом је штампана и одговарајућа пратећа публикација под називом *Ваљеков дар*. Следствено овом померању, и одржавање планиране изложбе је померено на 2. октобар 1977, када је Ваљеков пријатељ и колега Зоран Петровић отворио изложбу под називом *Пенџери пријатељства.*[114] На овој изложби јавности је презентовано укупно 36 Ваљекових слика посвећених његовим дугогодишњим пријатељима, колегама и сарадницима – сликарима, оснивачима Уметничке колоније Ечка, писцима, радницима у култури, новинарима, друштвено-политичким и просветним радницима итд.[115] И ове радове Ваљек је завештао граду, тј. Музеју, чиме се број његових дела у овој установи попео на 124.[116] Изложбу је пратио и каталог са пописом свих изложених радова, тј. „пенџера".

Ваљеков легат и спомен-соба која је одмах добила име *Ваљеков дар* биће у потпуности заокружени трећим, уједно и највећим поклоном, у јесен 1980, и то у виду 167 слика које је уметник даровао Музеју за свој 70. рођендан.[117] Тим поводом је у згради СО Зрењанин у Ваљекову част уприличен свечан пријем, на ком су се слављенику и дародавцу захвалили председник општине Зрењанин Мирољуб Гећин и члан ЦК СКЈ Нандор Мајор.[118]

Ваљек и његов легат ће у наредном периоду остати у средишту пажње Музеја. Иако истицана као особеност ове установе, спомен-соба *Ваљеков дар* ће у више наврата бити суочена са великим проблемима због оштећења одређеног броја изложених слика, до ког је дошло услед вишеструког прокишњавања трошног музејског кровног покривача. Најтежа од ових несрећа задесиће Музеј 1991. године, када је већи део легата претрпео штету услед хаварије изазване пуцањем водоводне цеви.

У пролеће 1976, Уметничко одељење је уговорило гостовање изложбе скулптура Ивана Мештровића из Народног музеја у Београду.[119] Припреме за њено преузимање обављене су током септембра месеца[120], а она је свечано отворена 2. октобра, на Дан ослобођења града у Другом светском рату.[121] Вукица Поповић је тада написала текст за *Зрењанин* у коме је подсетила јавност да је велики југословенски вајар *по други пут у Зрењанину*. Наиме, она се осврнула на интервју који је са Мештровићем урађен 1924. године за лист *Торонтал*, када је Мештровић боравио у Великом Бечкереку као председник жирија за преглед приспелих радова за подизање споменика палим борцима у Првом светском рату.[122] За изложбу је био организован пригодни концертни програм, а и број посетилаца је био прилично висок.

Само месец дана након изложбе Мештровићевих скулптура, Вукица Поповић је поново остварила сарадњу са Народним музејом у Београду, овога пута преузимајући изложбу радова Уроша Предића коју је потом допунила материјалом из његовог легата. Ову изложбу, коју је отворила Вера Ристић, музејски саветник из Београда, видело је готово 5000 посетилаца. Томе су допринеле и три вечери посвећене Предићу под називом *Миран човек из Орловата* на којима су, осим Вукице Поповић, наступали и глумци Народног позоришта „Тоша Јовановић" (Стојан Нотарош и Никола Јурин) и хор Музичке школе под управом Слободана Бурсаћа.[123] Упоредо са припремом ове изложбе Вукица Поповић у наставцима објављивала његов *Дневник из Италије* у часопису *Улазница*.

Ђура Јакшић, *Дадиље*, 1850. г.

Константин Данил, *Млади Јохан Хајнрих Швикер*, око 1860. г.

Средином седамдесетих година, Вукица Поповић је радила на новом синопсису за сталну поставку, који је према извештају из 1976. године предвиђао *излагање 220 слика и цртежа, 56 експоната примењене уметности као и архитектуру града у прошлости, уметничке радионице, мали урбанизам и златарске радионице* – укупно 409 експоната.[124] Овај синопсис је заправо био само део великог посла за који се Народни музеј Зрењанин увелико спремао, а у питању је била реконструкција целокупне сталне поставке. По први пут, Управа Музеја је одлучила да ангажује консултанта, а избор је пао на арх. Александра Радојевића, доцента Архитектонског факултета у Београду.[125] Сваки кустос имао је задатак да у сарадњи са Радојевићем састави синопсис своје поставке. Међутим, првобитни план о отварању нове сталне поставке 1980. се изјаловио и јуна те године тек је формиран Одбор за реконструкцију зграде и реализацију сталне поставке Народног музеја Зрењанин.[126]

Током 1977. године Вукица Поповић је учествовала у обимном заједничком подухвату Друштва музејских радника Војводине и Секције историчара уметности: попису сликарских и вајарских дела у друштвеној и приватној својини на подручју Баната. Знатно раније (1965) Вукица је радила као део екипе на *пописивању сликарских и вајарских дела у музејима и галеријама слика Војводине*, а на истом послу биће ангажована и 1981. године, иако је тада већ била у пензији.

Изложба *Портрет у ликовном стваралаштву* из фонда Музеја која је трајала од 5. априла до 2. јуна 1978. може послужити као илустративан пример колико је Вукица Поповић поклањала пажњу и самом чину отварања. Осим што се трудила да том догађају присуствују релевантна имена из струке (попут универзитетских професора, историчара уметности и колега), правила је комплетан програм отварања; тако су у овом случају глумци Народног позоришта „Тоша Јовановић" рецитовали песму Божидара Ковачевића *Тајанствени маестро*, а са грамофона је пуштана композиција Модеста Мусоргског *Слике са изложбе*.[127]

Године 1978. у Народном музеју Зрењанин је формиран још један легат. У питању је било 30 слика које је овој установи завештала Фридерика Бенде[128], а које је Музеју предао по њеној жељи рођак Бранислав Ковачевић.[129] Те године је стигао још један вредан предмет, али у виду откупа: Вера Путић, сестра Тодора Манојловића је Народном музеју Зрењанин продала *Пролећни пејзаж* Саве Шумановића, што је једини рад овог сликара који зрењанински музеј данас чува.[130]

Приближавање одласка у пензију[131] за Вукицу Поповић није значило смањење броја активности, напротив: 1979. је била једна од њених најпродуктивнијих година. Њен почетак је обележила изложба дела Ђуре Јакшића поводом стогодишњице смрти великог сликара и песника. Догађај је организован у сарадњи са Народним музејом из Београда, па је о делима говорио кустос Никола Кусовац. Још један Дан жена (8. март) је протекао у представљању радова Паулине Сударски из њеног легата.[132] Поводом 125 година од рођења Михајла Пупина, Народни музеј Зрењанин, Народни музеј у Београду и Матица исељеника, организовали су јула те године изложбу *Михајло Пупин, пријатељ уметности*. Поставка се састојала од ликовног дела са сликама које је научник поклонио београдском Народном музеју, као и од документарног сегмента везаног за Пупинов живот[133] (пар месеци касније, Поповићева је представила ову тему на великом међународном научном скупу у Идвору и Новом Саду, одржаном од 4. до 6. октобра[134], а њен реферат је публикован у зборнику радова који је изашао из штампе шест година касније (1985).[135] Низ изложби у 1979. години Поповићева је завршила поставком под називом *Мађарски сликари у Банату*[136], коју је видело 5265 посетилаца и која је потом пресељена у братски град Бекешчабу, у музеј „Мункачи Михаљ".

Значајно је напоменути да је 1979. година означила и круну њене каријере, будући да је тада стекла заслужено признање, односно звање музејског саветника након безмало две деценије преданог музеолошког рада. Њен хабилитациони рад носио је наслов *Пола века изложбене делатности у Великом Бечкереку – Зрењанину (1890–1940)*.[137]

Један од последњих пројеката Вукице Поповић пред одлазак у пензију била је нова поставка у Спомен-кући Ђуре Јакшића у Српској Црњи, која

је отворена 7. јула 1980. у оквиру манифестације *Липарске вечери.*[138] Пар месеци раније, она је писменим путем обавестила Управу Музеја да планира одлазак у пензију крајем године, а пар месеци касније и подсетила на свој допис, али и обавезу Музеја *да се на време обезбеди примопредаја дужности која изискује прилично времена услед обиља материјала тј. збирки које се предају.*[139] Коначно, 29. децембра 1980. године извршена је примопредаја збирке ликовне уметности између музејског саветника Вукице Поповић и Јелене Кнежевић (1949), историчарке уметно-сти која је у Музеј дошла са места про-фесора у неколико средњих школа.[140] Уз Записник о примопредаји, прило-жен је и *Извештај о ревизији фонда ликовне збирке* коју је Вукица Поповић извршила у периоду од 15. до 25. јуна 1966. Списак инвентарисаних предмета је био закључен бројем 823, а Комисија је констатовала да је недостајало 18 предмета, међу којима највише оних који су украдени 1974. године.[141] Уз инвентарну књигу и картоне, новој кустоскињи Јелени Кнежевић је предата и сва остала документација (документа и архива у вези са сликарима Емилом Женаром, Стеваном Алексићем, Александром Секулићем, Ђуром Јакшићем, Фридериком Бенде, Тивадаром Вањеком, Урошем Предићем, извештаји и картотека са Вукичиних стручних путовања у Румунију, документација о Михајлу Пупину, фототека позитива – 1270, фототека негатива – 2145, хемеротека од 1960. до 1980. године, дипломски, семинарски и матурски радови, студената и ученика којима је Вукица помагала те извештаји са предавања, научних скупова и симпозијума.

Збирка ликовне уметности (1981/1985–2009)

Нова кустоскиња Уметничког одељења, Јелена Кнежевић наставила је да води овај фонд који је њена претходница заправо утемељила и привела музеолошким стандардима, стварајући пример сличним збиркама које су чуване посебно у завичајним и комплексним музејима. На основу првих извештаја с почетка осамдесетих година, види се да је Кнежевићева инвентарисала предмете које је затекла, а који до тада нису били музеолошки обрађени, наставила са пописивањем сликарских и вајарских дела на територији Зрењанина и радила на новим аквизицијама.[142] Одговарајући на упите Анкетног листа за 1980. годину, написала је да су те године доспела 32 нова предмета, али је и изнела мишљење о стању депоа, рекавши да је мали, да је опрема неодговарајућа, а музеалије недовољно заштићене, због чега је предложила што хитније сређивање тог простора.[143] Каснији извештаји показују да су 1983. године започели радови на уређењу депоа и да је столарска радионица Музеја израдила полице за смештај слика.[144] Такође, са архитектом Александром Радојевићем настављен је рад на реализацији нове сталне поставке.

Недуго након доласка Јелене Кнежевић на место кустоскиње Уметничког одељења, у Зрењанину је преминуо сликар Тивадар Вањек.[145] Поводом његове смрти у Народном музеју Зрењанин је у јуну приређена комеморативна изложба коју је отворио уметник Здравко Мандић.[146] Као ауторке ове изложбе потписане су Јелена Кнежевић и Јасмина Туторов, кустоскиње Музеја и Савремене галерије – двеју зрењанинских установа културе за које је Вањек био изузетно везан.

Исте године (1981) у Музеј је стигао још један поклон од ког је формиран Легат Јаноша Ајха. Његова удовица Илона (Махалек) Брагињец завештала је зрењанинском музеју неколико слика, скицен-блокова, цртежа и скица свога супруга.[147] Већ наредне године, вајарка Злата Марков Барањи поклонила је Народном музеју Зрењанин 30 својих радова (скулптура, сликаних мајолика и слика), као и 10 радова свог супруга Карла Барањија.[148] Са градом Зрењанином је

Злата Марков Барањи, *Сирочићи*, 20. век

потписала уговор о уступању тридесетак скулптура, сликаних мајолика и слика, којима је наредне године придодала још 15 својих дела; Град је са своје стране склопио уговор о чувању са Музејом, коме су сви предмети уступљени и инвентарисани.[149] У јесен 1983, они ће бити представљени зрењанинској публици.[150]

Пар година касније, смрт Барањијеве је довела Музеј у незгодну ситуацију да поједине поклоњене предмете мора потраживати судским путем. Наиме, ситуацију је компликовала околност да се део поклоњених предмета у тренутку даровања налазио у Месној заједници Темерин која је одбијала да их уступи[151], док са друге стране Барањијева своју непосредно пред смрт изражену жељу да Музеју поклони своју писану заоставштину (писма, фотографије, каталоге, дипломе, одликовања, магнетофонске траке итд.) није преточила у тестамент.[152] Ова околност је натерала Музеј да се у наредном периоду поведе судски поступак против Месне заједнице Темерин како би добио спорне предмете, али без већих успеха.[153] И поред тога, Музеј се на достојан начин опростио од своје легаторке, уз комеморативну изложбу коју је приредио како у Зрењанину, тако и у њеном родном Житишту.[154]

Готово истовремено када су први радови брачног пара Барањи поклоњени Музеју, још једна вајарка се одлучила за исти гест: Љубица Тапавички поклонила је 20 својих радова граду у којем је провела гимназијске дане. Поклон је, логично, припао на чување зрењанинском музеју.[155] Управо ту ће, поводом Дана ослобођења 1982. бити отворена ретроспективна изложба Љубице Тапавички, на којој је о стваралаштву своје ученице говорио вајар Стеван Боднаров.[156]

Народни музеј Зрењанин је 1. августа 1984. добио још једноу историчарку уметности – Милеву Шијаковић, која је примљена на радно место приправника Јединице за заштиту споменика културе при Музеју. Међутим, она је убрзо прешла у Уметничко одељење, које је средином наредне године подељено на две велике целине: Збирку ликовне и Збирку примењене уметности. Прву ће наставити да води Јелена Кнежевић, док је другу преузела Шијаковићева.[157]

Током 1985. године, Јелена Кнежевић је припремила и организовала неколико значајних изложби: *Минхенска школа и српско сликарство* (у сарадњи са Галеријом Матице српске из Новог Сада)[158], изложбу слика Паје Јовановића (у сарадњи са Народним музејом из Београда)[159], изложбу слика Фридерике Бенде.[160] Такође, исте године је Комисија Војвођанског музеја (данас Музеј Војводине – прим. аут.) извршила стручни преглед рада Народног музеја Зрењанин.[161] У извештају ове комисије изнета је оцена да је једино у Уметничком одељењу јасна слика стања фондова. Инвентарисан је 1101 предмет ликовне и 323 предмета примењене уметности.[162] Истакнуто је да неколико предмета поседује изузетан културно-уметнички значај.

Поводом смрти вајарке Злате Марков Барањи (1986)[163], кустоскиња Јелена Кнежевић је организовала комеморативну изложбу њених радова, најпре у родном Житишту, а потом у зрењанинском музеју. Исте године приређена је изложба у сарадњи са Галеријом Матице српске под називом *Српско сликарство и графика у доба романтизма и реализма,* на којој су Зрењанинцима представљена дела Николе Алексића, Константина Данила, Јована Поповића, Павла Симића, Ђорђа Крстића, Паје Јовановића и Уроша Предића.[164] Остварена је још једна сарадња, овога пута са музејима из Бора и Мајданпека где је гостовала изложба слика Тивадара Вањека.[165]

У мају 1987. отворена је ретроспективна изложба радова Васе Поморишца, послератног сарадника Народног музеја Зрењанин. Поставку је премијерно видела прво публика у Београду, у Музеју

Константин Данил, *Портрет великог жупана Јожефа Гиција*, око 1830. г.

Јозеф Гојгнер, *Аутопортрет*, 1873. г.

савремене уметности, а онда је након Марибора и Љубљане стигла и у Зрењанин.[166] Отварању је присуствовала и сликарева супруга Смиљка Поморишац, а зрењанинску поставку је видело 1495 посетилаца.[167]

Током 1989. године, у два наврата (мај/јун и новембар) извршен је нови стручни преглед рада Народног музеја Зрењанин матичне службе Војвођанског музеја. Када је реч о стању у Збирци ликовне уметности, у њој се према Извештају налазило 2337 музеалија, од којих 1138 слика и 1199 предмета који припадају легатима. Комисија је оценила да кустоскиња збирке уредно води сву документацију (инвентарну књигу, инвентарне картоне, помоћну картотетку, фототеку, документацију о приређеним изложбама). Такође, стање депоа (смештај предмета, доступност) је оцењено као добро, док је као једини проблем препозната температура у депоу, чије се варирање негативно одразило на поједине музејске предмете.[168]

У знак сећања на оснивање групе *Великобечкеречки импресионисти,* који су се у свечаној сали Трговачке академије први пут представили јавности 1912. године, кустоскиња Јелена Кнежевић је октобра 1989. приредила изложбу четворице сликара: Антала Штрајтмана, Јенеа Велдера, Јожефа Варкоњија и Емила Женара.[169] Тим поводом штампан је и каталог, а изложбу је отво-рио историчар уметности из Суботице, Бела Дуранци. Успешну годину је ипак донекле засенио и један непријатан догађај: у питању је била крађа једине слике Паје Јовановића у зрењанинском музеју, а на којој је представљена сликарева братаница Соја Јовановић. Слика је нестала у октобру, али је у јануару наредне године доспела у Одељење за конзервацију Народног музеја у Београду, одакле је СУП вратио у Зрењанин.[170]

Најзначајнија изложба 1990. године била је она о стваралаштву сликара и некадашњег кустоса музеја Александра Секулића, чије су ауторке Јасна Јованов, кустоскиња Галерије Матице српске и Јелена Кнежевић, кустоскиња Народног музеја Зрењанин.[171] У предговору изложбеног каталога, управница новосадске галерије Лепосава Шелмић је написала да је настанак те публикације *везан за заједничке напоре Галерије Матице српске и Народног музеја Зрењанин да се отргне од заборава Секулићева сликарска заоставштина која се чува у ове две музејске куће.*[172]

Стекавши у међувремену звање више кустоскиње, Јелена Кнежевић је недуго затим учествовала у још једном међуинституционалном пројекту. Наиме, у организацији Галерије савремене ликовне уметности из Новог Сада (данас Музеј савремене уметности Војводине – прим. аут.), а у сарадњи са неколико војвођанских музеја, међу којима је био и зрењанински, приређена је изложба *Сликарство у Војводини 1900–1944*. Зрењанинска публика је ову поставку са преко стотину радова имала прилику да види септембра 1991.[173]

У част одржавања оснивачке скупштине Друштва српско-руског пријатељства у Зрењанину, у салону Музеја, крајем септембра и почетком октобра 1991, приређена је и изложба *Дела руских сликара у нашем граду.*[174] Сарадник и консултант је био Борис Павлов, представник руске заједнице и један од потомака руских колониста у некадашњем Великом Бечкереку. Јелена Кнежевић ће се и у наредним годинама бавити уметницима који су у град дошли као емигранти након Октобарске револуције (Александар Лажечников, Афанасиј Шелоумов, Андреј Биценко), користећи документацију Народне библиотеке Србије, Народног музеја у Београду, Историјског архива Зрењанин и консултујући се са историчарком уметности Ирином Суботић. Са колегиницом Милевом Шијаковић, кустоскињом Збирке примењене уметности, Кнежевићева је обишла петнаестак породица руског порекла у Зрењанину и околини како би заједно стекле увид у фонд уметничких предмета погодних за изложбу *Руска уметност у средњем Банату.* Њена реализација изискивала је опсежне припреме у оквиру којих је Музеј контактирао више епархија Српске православне цркве[175], музеја и галерија[176], као и приватних лица, како би добио дела руских уметника који су некада живели и стварали на подручју средњег Баната. Осим из зрењанинских, њихове уметнине су позајмљене и из православних цркава у Фаркаждину, Тарашу, Орловату, Томашевцу, Елемиру, Неузини, Новом Бечеју, Новом Милошеву, Арадцу, Александрову, Меленцима, Јарковцу, Међи, Српском Итебеју, Перлезу и Радојеву[177]; за изложбу су обезбеђена значајна финансијска средства од Министарства за културу Републике Србије[178] и Покрајинског секретаријата за културу[179], а пратио ју је и луксузно опремљен каталог, за чију израду и висок квалитет Музеј није жалио труда и средстава.[180] Изложба, коју је 27. маја 1995. отворио академик Дејан Медаковић[181], временски се надовезала на издавачки првенац Музеја из претходне године посвећен Русима у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину, али и истраживачки пројекат Народног музеја у Београду о проучавању руске емиграције у Србији, који је и послужио као подстицај за њено организовање.[182] Наредне године (20. јун 1996), у Руском дому у Београду приређено је Вече зрењанинске културе, у оквиру којег је и отворена изложба

Руски сликари у Зрењанину, ауторке Јелене Кнежевић. Осим дела из зрењанинског музеја, поново су представљена и она која су се налазила у приватном власништву.

Деведесетих година прошлог века и даље се радило на реконструкцији сталне поставке, али без затварања Музеја за посетиоце. Овај посао је још увек пратио формирани Одбор, чији мандат је био предвиђен да траје до коначне реализације. У пројекат је ускоро ушло и увођење централног грејања, а новац је почео да пристиже како од оснивача (Скупштина општине Зрењанин), тако и од Покрајинског фонда за културу и Министарства културе. Читав посао је био завршен 1993, када је, након двогодишњих припрема (пре свега на пољу рестаурације), приређена *Изложба икона из Збирке Народног музеја Зрењанин.*[183] Ауторка Јелена Кнежевић је позвала своју старију колегиницу Вукицу Поповић да отвори изложбу.

Музеј је 1995. године постао богатији за неколико слика Јожефа Варкоњија, једног од чланова групе *Великобечкеречки импресионисти*. Оне су у Збирку ликовне уметности доспеле откупом од Зрењанинца Данијела Вршке, а пре тога су се налазиле у Варкоњијевој вили на обали Бегеја.[184]

Поводом 150 година постојања Зрењанинске гимназије, у октобру 1996, у Музеју је приређена изложба коју су чинила два сегмента. Један део, који је припремио кустос-историчар Миодраг Цветић био је посвећен јубилеју и приказивао је историјат Гимназије путем фотографија, оригиналних докумената и копија као и разноврсних предмета. Други део изложбе, ауторке Јелене Кнежевић, представио је професоре и ученике Зрењанинске гимназије – ликовне ствараоце, од последњих деценија 19. до краја 20. века. Изложбу је отворио директор Гимназије Милош Миливојчев.[185]

У издању *Суботичких новина* је 1996. године објављена монографија – животно дело Вукице Поповић под називом *Српски споменици у Румунији*, које је представљало круну њеног дугогодишњег преданог истраживачког рада. Две године касније (1998), прва историчарка уметности у Народном музеју Зрењанин и музејски саветник у пензији, преминула је и сахрањена у породичној гробници на Новом гробљу у Београду.[186]

Током друге половине деведесетих година, Јелена Кнежевић је највише радила на прикупљању података о сликару Димитрију Поповићу, бечкеречеком иконописцу из 18. века, што ће резултирати великом монографском изложбом почетком наредне деценије. Једнако као и њена претходница, и Кнежевићева ће током читавог свог радног века објављивати текстове не само у каталошким публикацијама, већ и у бројним стручним часописима и дневној и недељној штампи (*Рад Музеја Војводине*, *Улазница*, *Гласник музеја Баната*, *Завичајац* итд.).[187]

Поводом обележавања 150 година Галерије Матице српске, ова установа је 1998. приредила велику изложбу радова Уроша Предића, а 14 дела је позајмљено из зрењанинског музеја. Исте године, поводом празника града – Успења Богородице – Јелена Кнежевић је у Духовном центру *Преподобни Рафаило Банатски* у Зрењанину, приредила изложбу од 37 икона из фонда Музеја. У присуству великог броја посетилаца, поставку је отворио протонамесник Велимир Мунџић.[188]

Током тромесечне агресије НАТО пакта на Савезну Републику Југославију 1999. године, радници Музеја су били у приправности и на сталном дежурству, а стална поставка није затварана за посетиоце током бомбардовања. Већ наредне године, у Збирку ликовне уметности су стигла два вредна поклона: најпре је Зрењанинка Бранкица Драшковић предала портрет свог оца Драгомира Комердеља, који је 1946. године урадио Васа Поморишац у време док је био сарадник ове установе.[189] Потом је Јелисавка Тапавички поклонила два портрета које је урадио Никола Граовац, а на којима су представљени она и њен супруг Милинко Тапавички. Такође је предала и два вајарска рада Радмиле Граовац који представљају овај брачни пар.[190]

У мају 2001. Јелена Кнежевић је реализовала монографску изложбу посвећену великобечкеречком иконописцу Димитрију Поповићу, на којој је студиозно радила претходних година и која јој је донела звање музејског саветника. Након поздравне речи директора Срђана Приљеве, о изложби и пратећој публикацији, а пре свега значају Димитрија Поповића говорио је проф. др Мирослав Тимотијевић, рекавши да се овакве изложбе обично дешавају у великим културним центрима, Београду или Новом Саду. *Госпођа Јелена Кнежевић, директор Музеја и Град Зрењанин показују да су оне могуће и у мањим центрима.*[191] Годину дана касније, у Галерији Матице српске у Новом Саду је 20. фебруара 2002. представљена књига *Димитрије Поповић (1738–1796)*, о којој су поред ауторке Јелене Кнежевић говорили још и проф. др Мирослав Тимотијевић и мр Бранка Кулић, управница Галерије Матице српске.

Народни музеј Зрењанин је 2001. године постао богатији за још један легат. Сликар Владислав Вуков, који је од 1994. живео у Канади, изразио је жељу да своје радове завешта родном граду, па је 13. јуна склопљен Уговор о поклону на чијем списку се нашло 285 дела. Две године касније, Вуков је додао још неколико слика, тако да данас његов легат садржи близу 300 радова.[192] Новембра 2002, Јелена Кнежевић је приредила и прву изложбу Владислава Вукова од како је своје радове завештао Музеју.[193]

Током 2003. године, Уметничко одељење је реализовало и неколико важних откупа: *Портрет девојчице* Уроша Предића[194] и *Смрт* Стевана Алексића[195], док је Хермина Грујић установи продала два рада свог ујака Јаноша Ајха (*Портрет сликареве мајке* и *Портрет Лидије Нађ*), чији се Легат чува у оквиру Музеја.[196]

Зрењанин је 31. августа 2003. године погодило олујно невреме, у ком је зграда музеја претрпела значајну материјалну штету. Страдао је кров и готово читава западна страна прозора. Срећом, експонати су остали нетакнути и брзом интервенцијом музејског особља већ у наредним данима сви су измештени у депое. Ова елементарна непогода указала је на све недостатке и проблематику саме зграде па се приступило реновирању, током којег је стална поставка била затворена за посетиоце.[197] Упоредо са овим радовима на санацији фасаде и крова, урађено је и унутрашње проширење музејског приземља, па је тако на месту некадашњег трговинског објекта „Венац" крајем августа 2005. отворен репрезентативни изложбени салон. То је учињено изложбом дела Уроша Предића из фондова Народног музеја Зрењанин и Народног музеја Панчево, а ауторке су биле кустоскиње ових установа Јелена Кнежевић и Светлана Михајловић Радивојевић.[198] Изложба је трајала од 27. августа до 8. октобра и за то време ју је видело 17.174 посетилаца, што је чини најпосећенијом изложбом под кровом Народног музеја Зрењанин. Након затварања, поставка је пренештена у Музеј града Новог Сада, где је гостовала током новембра и децембра 2005. и била једнако добро посећена.[199]

Збирка ликовне уметности је 2005. проширена за неколико предмета који су стигли као део заоставштине апотекара Војина Мољца, међу којима су посебно значајна два рада Уроша Предића. У питању је цртеж његове мајке Наје Мољац (рођ. Поповић) и слика Ђуре Поповића, њеног оца.[200]

Након што је две и по године била затворена за јавност, стална поставка Народног музеја Зрењанин – тачније, један њен део – отворен је крајем 2005. године. Њиме су биле обухваћене обе збирке Уметничког одељења, које су заузеле цео први спрат: Збирка примењене уметности је добила четири, а Збирка ликовне уметности осам соба. Свечаност је уприличена 23. децембра, а посетиоци су имали прилику да погледају пројекцију видео-записа о томе како се одвијала реконструкција протеклих година.[201]

Током лета 2009. у Галерији Иштвана Нађа у Баји (Мађарска) одржана је изложба *Тај дивни колорит грађанства. Ликовни живот у Великом Бечкереку у 19. и почетком 20. века.*[202] Њени аутори били су публициста Ференц Немет и музејски саветник Јелена Кнежевић. Праћена раскошно опремљеним двојезичним (српско-мађарским) каталогом, ова изложба је након Баје током септембра и октобра била постављена и у зрењанинском музеју.[203] Исте јесени, у сарадњи са Музејом Херцеговине у Требињу, организовано је гостовање изложбе *Банатско сликарство од 18. до 20. века* ауторке Јелене Кнежевић, те су Требињци имали прилику да виде 30 слика из Збирке ликовне уметности које сведоче о богатој завичајној заоставштини.

Крајем прве деценије 21. века отпочео је и процес смене генерација у Збирци ликовне уметности Уметничког одељења. Последњих пар година проведених у Музеју Јелена Кнежевић радила је паралелно са историчарком уметности Оливером Скоко, која је још раније, у периоду 2003–2004. у Музеју обавила приправнички стаж и у њему засновала радни однос након једногодишње праксе у Спомен-збирци Павла Бељанског у Новом Саду. Радећи најпре као музејска педагошкиња, 2008. године је стекла звање кустоскиње положивши стручни испит радом на тему *Легати у Ликовној збирци Народног музеја Зрењанин*. Током 2009. и 2010. године обављала је упоредо послове везане за педагошки рад, као и организацију уметничких изложби. Тако је фебруара и марта 2009. приредила поставку *Бокешки сан Марија Маскарелија,* која је по евиденцији Педагошко-информативне службе била стота по реду изложба од отварања салона четири године раније.[204] Представљени су радови у власништву неколико институција, као и породице Маскарели, а изложбу је у присуству бројних гостију из Београда и Новог Сада отворио драматург Јован Ћирилов, који је за ту прилику обукао капут добијен на поклон од сликара Маскарелија. Часопис *Статус* је ову изложбу уврстио међу најзначајније у Србији у тој години.

У сарадњи са Музејом афричке уметности у Београду, Скоко је 2009. године преузела изложбу ове установе *Примарна уметност – слике на стенама, слике на телу* сачињену од фотографија са тематиком сахарског сликарства. Изложба је била део програма манифестације *Ноћ музеја*, у оквиру које су осликавана тела посетилаца, организован афрички базар, концерт *Ритмови Африке*, као и изложба Зрењанинца Душана Јуванина са путовања по Африци.[205] Исте године (2009) Скоко је била и надлежна кустоскиња изложбе радова Мартина Јонаша која је стигла из Галерије наивне уметности из Ковачице[206], као и организатор ретроспективне изложбе слика мр Милана Граховца, који је тиме обележио две деценије професионалног рада.[207] У истој години, Оливера Скоко је приредила два садржајна програма: *Дани француске културе* и *Дани јапанске културе*, а у сарадњи са амбасадама ових земаља, зрењанинским установама културе, удружењима и појединцима.[208]

Сарадња са амбасадама је настављена и током 2010. године, па је тако Оливера Скоко била надлежна кустоскиња за *Изложбу радова Виктора Вазарелија* која је приређена са Амбасадом Мађарске и у оквиру које је организован и ликовни конкурс *Вазарели и оп-арт као инспирација.*[209] Одмах након ове поставке, реализована је изложба *Замишљаји Илије Босиља* (15. мај – 7. јун) у сарадњи са Фондом „Илија & Мангелос" из Новог Сада који води сликарева унука Ивана Башичевић. С обзиром на то да је изложба била део програма *Ноћи музеја*, организован је богат пратећи садржај (перформанс *Људи са Илијаде*, пројекција филма о Илији Босиљу и монографије *Свет по Илији*).[210] Изложбу је видело 5690 посетилаца. За крај 2010. године, Оливера Скоко је заједно са Миленком Адамовим, организатором позоришта „Атеље 212", реализовала изложбу *Од Тихуане до Тетка Ане* на којој су представљени најзначајнији догађаји и личности који су обележили рокенрол у Зрењанину током шездесетих и седамдесетих година прошлог века. Отварању је присуствовао велики број посетилаца, као и гостију из Београда и Новог Сада, којима су се обратили новинар Петар Пеца Поповић и глумац Бранко Милићевић Коцкица, некадашњи басиста првог зрењанинског „електричног" састава.[211] Изложба је имала богат пратећи програм са многобројним гостима из музичког света, а укупно ју је видело 6528 посетилаца.[212] Ово је била прва изложба за коју су средства одобрена преко конкурса Министарства културе и информисања Републике Србије, а у наредним годинама ће то постати готово редовни начин финансирања пројеката у организацији кустоскиње Збирке ликовне уметности.[213]

Музејска саветница Јелена Кнежевић је отишла у пензију последњег дана 2010. године. Услед правних регулатива, Збирка ликовне уметности је привремено била без кустоса, па је о њој у основним пословима бринула Милева Шијаковић, кустоскиња Збирке примењене уметности. Коначно, дана 24. септембра 2012. извршена је званична примопредаја између Јелене Кнежевић, музејске саветнице у пензији, и Оливере Скоко, која је до тада обављала послове кустоскиње-педагошкиње и историчарке уметности.[214] У тренутку примопредаје последњи инвентарни број уписан у Збирку ликовне уметности био је 1519 са датумом „28. децембар 2009". Новој кустоскињи збирке предата је комплетна документација која се водила од оснивања Уметничког одељења.

Збирка ликовне уметности у последњој деценији (2011–2021)

Током претходне деценије, Оливера Скоко је наставила да води Збирку ликовне уметности обављајући основне музеолошке послове које су пре ње успешно спроводиле Вукица Поповић и Јелена Кнежевић, притом обављајући и дужности помоћника директора Народног музеја Зрењанин у периоду 2014–2016. Фонд Збирке ликовне уметности се у складу са финансијским могућностима увећавао повременим откупом, а нешто чешће путем поклона. Организоване су ауторске изложбе за које се углавном конкурисало пројектима код Министарства културе и информисања Републике Србије. Приређиване су гостујуће изложбе у сарадњи са другим установама заштите. Готово свака од поставки, (било ауторска било гостујућа) имала је богат пратећи програм који је скретао пажњу јавности, једнако као и сама изложба. У сарадњи са Конзерваторском службом водило се рачуна о конзерваторско-рестаураторским третманима, који су били неопходни да се ураде пре самог излагања предмета.

Стеван Алексић, *Весели Банаћани*, 1911. г.

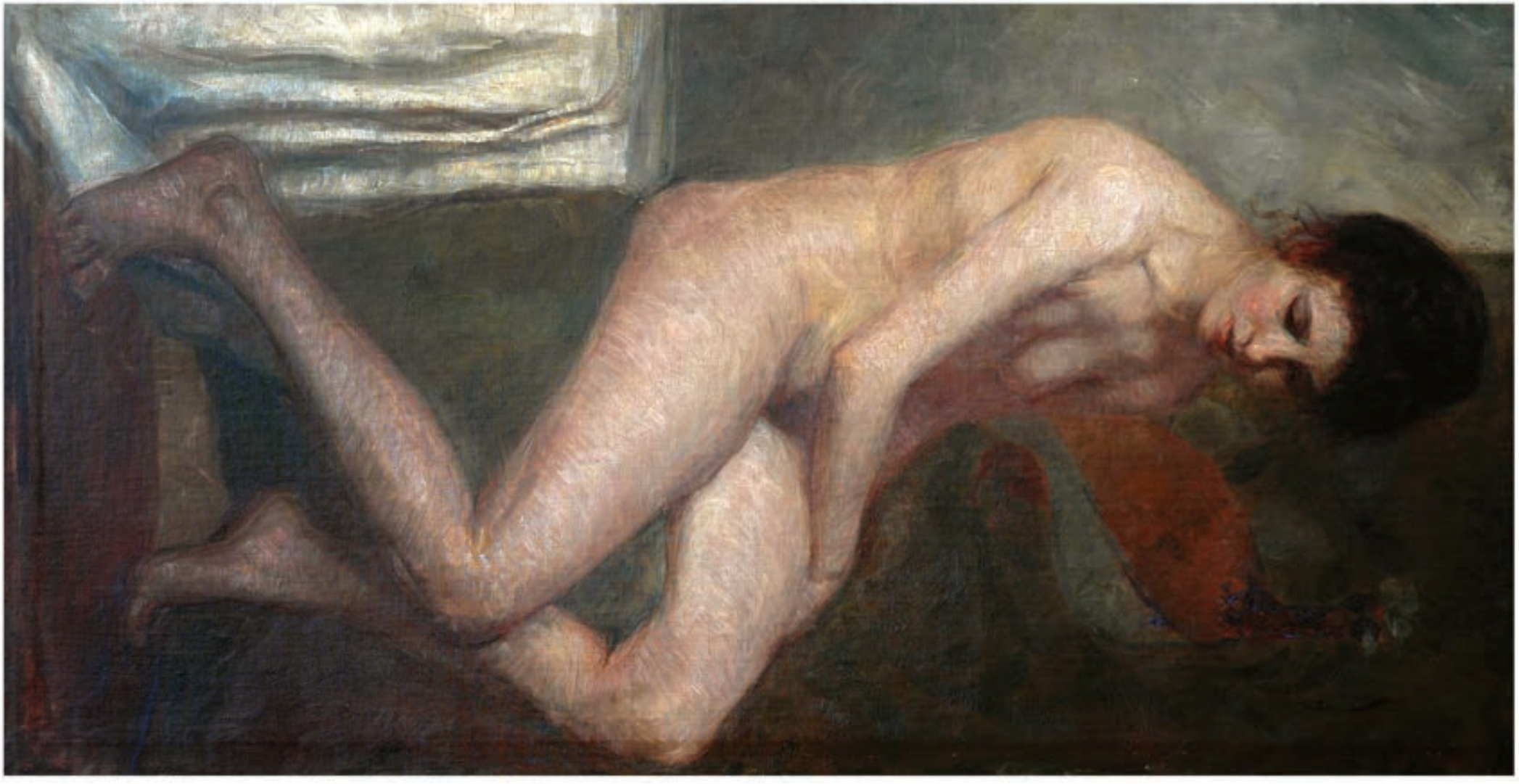

Александар Секулић, *Женски акт,* 1900–1904. г.

Васа Поморишац, *Миланка Васиљев*, 1936. г.

Најзначајније изложбе у последњој деценији које су праћене каталогом биле су: *Моје тело – твоје дело* (2011)[215], која је потом гостовала у Народном музеју у Кикинди; затим, *Под војвођанским небом Ивана Радовића* (2013)[216], у коауторству са Славицом Попов, кустоскињом Савремене галерије Зрењанин, која је потом гостовала у Новом Саду, Кикинди и Београду; *Паулина Сударски: од експресивне ведрине до трагичног краја* (2015)[217]; *Запамти овај свет, о запамти га, ипак. Радови Рајне Круљ* (2015)[218], *Васа Поморишац – од традиције до модерне*[219], у сарадњи са кустоскињом-историчарком уметности Иваном Арађан (2018) која је наредне године гостовала у Дому војске Србије у Београду.[220]

Уз осетну подршку Министарства културе и информисања Републике Србије, Збирка ликовне уметности Уметничког одељења је крајем 2017. уприличила изложбу под називом *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?*[221], поводом 160 година од рођења великог сликара. Стављајући фокус на легат Уроша Предића у Народном музеју Зрењанин, ауторка изложбе Оливера Скоко је организовала и богат пратећи програм те је за два и по месеца колико је трајала привукла велику пажњу јавности и забележила преко 8.000 посетилаца. Уследило је гостовање у Галерији САНУ у Београду, чија је посећеност била 46.576[222], чему још треба додати и гостовања ове поставке у Народном музеју Краљево (2019) и Народном музеју Кикинда (2020). Укупан број посетилаца од око 60.000 чини ову изложбу најпосећенијом у историји зрењанинског музеја[223], а захваљујући њој је

Република Србија
Министарство културе и информисања

додељује признање

„Културни образац"

за плодотворан рад на пољу наше културе

Оливери Скоко

ауторка Оливера Скоко добила и одговарајуће признање – *Културни образац* Министарства културе и информисања Републике Србије за 2018. годину.

Овде ваља напоменути и да је Збирка ликовне уметности зрењанинског музеја промовисана и у другим срединама и њиховим институцијама; тако су током протекле деценије забележена следећа значајнија гостовања: *Мајстори банатског сликарства од 18. до 20. века* (Дом војске Србије, Београд, 2011)[224]; *Урош и Вука – романса или пријатељство?* (Огранак Српске академије наука у Новом Саду, 2012)[225]; те сегмент изложбе посвећен сликару Александру Лажечникову који је представљен на музејском фестивалу *Интермузеји 2016* у Москви (2016)[226]. Приређено је и неколико камерних поставки поводом обележавања значајнијих јубилеја аутора који су заступљени у Збирци: *135 година од рођења Стевана Алексића* (2011)[227], *Изживети уметност – 50 година од смрти Зоре Петровић* (2012)[228], *Поклон од 6 слика Мирјане Николић Пећинар* – поводом Међународног дана музеја (2020)[229]. У циљу промоције завичајних аутора и њихових дела, одржан је и низ предавања: *Легат Уроша Предића* (у оквиру манифестације *Дани Уроша Предића*, Орловат (2012)[230]; *Али ја нисам сама* (о сликарки Зори Петровић, у оквиру Ноћи музеја, 2014); *Ах ти, несавршени, раскошни бисеру* (предавање о барокној уметности, 2016)[231]; *Визија у облацима под лупом* (2017)[232]; *Портрет Михајла Пупина – рад Уроша Предића* (2018)[233]; *Ча је живот венго фантажија* (прича о медитеранском хедонизму, 2019)[234]; *Последњи дани Уроша Предића* (у Народном музеју Кикинда, 2020)[235]. Такође, по сценарију Оливере Скоко и у сарадњи са продукцијском кућом *Дигитал стил* снимљен је филм *Мајстори банатског сликарства од 18. до 20. века*, који је комплетно базиран на сталној поставци Збирке ликовне уметности. Филм је премијерно приказан у зрењанинском музеју (2016)[236], а након тога и у Музеју Војводине у Новом Саду (2017).[237]

У протеклом периоду неретко су организовани и садржаји који нису искључиво везани за Збирку ликовне уметности. Тако су до сада промовисане четири књиге новинара Ивана Ивачковића (*The Rolling Stones – Уметност побуне*[238],

Како смо пропевали[239], *Писма из Тајног града*[240], *Између крајности*[241]), књига *Миг* црногорског аутора Гојка Челебића[242], роман *Пансион* Николе Медведева.[243] Организовано је и предавање Александра Жикића *Виски – ватра из воде*[244], као и бројни концерти класичне и џез музике.

Године 2013, започет је трогодишњи пројекат *Реконструкција сталне поставке Ликовне збирке,* који је све време током реализације имао подршку Министарства културе и информисања Републике Србије, а уједно био и тема хабилитационог рада Оливере Скоко за звање више кустоскиње. Уочи самог рођендана Тодора Манојловића, а поводом Дана државности, 14. фебруара 2014. у оквиру сталне поставке Уметничког одељења отворена је и реконструисана спомен-соба овог изузетног интелектуалца европског формата.[245] Аутор концепта ове просторије била је виша кустоскиња Милева Шијаковић, а званично ју је пред публиком отворио књижевник Радивој Шајтинац.[246]

У Народни музеј Зрењанин су у виду поклона у току последње деценије стигли радови Милене Ничеве Јефтић Костић, Душана Шешума и Мирјане Николић Пећинар, док откупљена дела Ђерђа Сабоа, Звонимира Сантрача, Шемсе Гавранкапетановић и Афанасија Шелеумова. Из куће Славка Жупанског, која је 2018. постала депандданс зрењанинског музеја, у фонд Збирке ликовне уметности је инвентарисано 9 предмета, а у новоотвореном Легату породице Варади налазе се 3 слике које су припале ликовном фонду.

Почетак 2020. године протекао је у знаку интензивних договора и планова у вези са гостовањем изложбе *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?*, која је требало да гостује током маја и јуна у Херцег Новом, а током јула у Требињу. Но, услед проглашења пандемије изазване вирусом корона дошло је до одлагања готово свих културних догађаја на глобалном нивоу и прилагођавања новонасталој ситуацији. У ванредним околностима, Народни музеј Зрењанин је повремено био затворен за публику током године или је њен број морао бити ограничен у складу са прописаним епидемиолошким мерама. Почетком лета, када је ситуација била нешто повољнија, кустоски тим зрењанинског музеја је организовао изложбу *Приче из депоа* са циљем да се представе предмети из свих одељења и збирки који су ретко излагани или нису излагани уопште. Збирка ликовне уметности се представила са укупно 7 слика Фридерике Бенде које су смештене у депоу, а иначе су део легата ове сликарке који се чува у Музеју.[247]

И у 2021. годину Народни музеј Зрењанин је ушао планирајући активности у складу са неизвесном епидемиолошком ситуацијом. Збирка ликовне уметности је увећана за неколико важних поклона. Наиме, Мирјана Теодоровић Јанчић из Београда се још 2015. обратила Музеју са жељом да 3 слике у њеном власништву након њене смрти припадну зрењанинској установи.[248] У питању су биле слике *Спаљивање моштију Св. Саве* Васе Поморишца и Славка Гигића, *Ђурђиц* Ивана Алексића и *Мртва природа* коју је насликала Мирјанина мајка Катица Глигоровић Теодоровић. Сва три дела су настала у атељеу Стевана Алексића у Модошу (данас Јаши Томићу). Одмах по израженој жељи Мирјане Теодоровић Јанчић сачињен је тестамент, на основу ког су поменута дела доспела у Музеј након смрти госпође Теодоровић Јанчић последњег дана априла 2021. године. Након реставраторског третмана, који је извршен у Конзерваторској радионици зрењанинског музеја, све три слике су премијерно представљене публици током две недеље у јулу.[249] У Музеј је недавно стигло још неколико поклона чије се инвентарисање планира у наредном периоду. Тако је академик Сава Халугин из Суботице поклонио своју скулптуру *Коњ*, архитекта Сава Форкапић из Новог Сада је даровао графике брачног и уметничког пара Анкице Опрешник и Милана Керца, а Драгиња Маскарели из Београда – слику Мирјане Николић Пећинар која је била пријатељ њеног оца, такође сликара, Марија Маскарелија.

У 2021. години, виша кустоскиња Оливера Скоко је гостовала у Зрењанинској гимназији где је одржала и предавање о Урошу Предићу на дан његове смрти (11. фебруара). За часопис ИКОМ, Националног комитета Србије, написала је текст *Посета чланова Комитета за регионалне и специјалне музеје ИКОМ-а Народном музеју Зрењанин 1960. године,* који је објављен у актуелном (тринаестом) броју.[250] Поводом 40 година од смрти Тивадара Вањека, Оливера

Паја Јовановић, *Софија Јовановић*, 1919. г.

Сава Шумановић, *Пролећни пејзаж*, 1934. г.

Скоко је у легату овог сликара поставила камерну поставку коју су чинили документи у вези са животом и радом Тивадара Вањека, као и цитати његових савременика.[251] Поставка је представљена зрењанинској публици у оквиру манифестације *Ноћ музеја*.

Упоредо са обављањем редовних музеолошких послова (инвентарисање предмета, припрема ауторских и гостујућих изложби, старање о збирци, предлагање мера заштите итд.) траје и континуирано стручно усавршавање кустоскиње Збирке ликовне уметности[252], чланство у струковним организацијама (Музејско друштво Србије / Секција историчара уметности, Национални комитет ИКОМ-а), као и научно-истраживачки и списатељски рад који се огледа у неколико десетина радова и три објављена романа.[253]

Збирка ликовне уметности Народног музеја Зрењанина је задржала основно својство свих протеклих деценија, а то је да по својој садржини представља пресек онога што се у претходна три века дешавало на уметничком плану на територији данашњег средњег Баната. Најстарији предмети потичу из прве половине 18. века и представљају дело тзв. зографа, путујућих сликара, који често нису оставили никакав траг о ауторству. Период барока, класицизма, бидермајера и романтизма у Збирци заступају значајна имена националне уметности попут Димитрија Поповића, Константина Данила, чланова породице Алексић (Никола, Душан, Стеван и Иван), Ђуре Јакшића, Новака Радонића, Павла Симића. На прелазу из 19. у 20. век настајала су дела Уроша Предића, Паје Јовановића, Александра Секулића и Васе Поморишца, а нека од њих с поносом чува Народни музеј Зрењанин. Са продором модерни-стичких схватања, долази до формирања прве групе локалних импресиониста чије слике се налазе у фонду Музеја (Штрајтман, Варкоњи, Женар...), уз великане домаће модерне (Саве Шумановића, Јована Бијелића, Ивана Радовића, Зоре Петровић). Посебну целину Збирке ликовне уметности чини осам легата, међу којима је свакако најзначајнији Легат Уроша Предића, али су ту и заоставштине Паулине Сударски, Тивадара Вањека, Фридерике Бенде, Јаноша Ајха, Злате Марков Барањи, Љубице Тапавички и Владислава Вукова.

Иако је стална поставка Уметничког одељења, а потом Збирке ликовне уметности, мењана у складу са променама музејских локација и реконструкцијама, она је увек пратила музеолошке стандарде и жељу сваког кустоса-руководиоца да буде доступна посетиоцима са својим најрепрезентативнијим предметима. Данас стална поставка Збирке ликовне уметности заузима највећи део не само првог спрата где је смештена, него и целокупне поставке зрењанинског музеја, укључујући и сегменте Историјског одељења на другом спрату, ходник на првом, као и међуспратне просторе.

И поред толиког изложбеног простора предвиђеног за предмете Збирке ликовне уметности, највећи део њих се ипак налази у депоу, који је организован тако да су слике на металним шинама и дрвеним орманима, а цртежи, графике и лични предмети из легата, у металним орманима. Целокупна писана архива у вези са збирком се налази у канцеларији надлежног кустоса.

Документација која прати Збирку ликовне уметности од њеног оснивања се састоји од прве инвентарне књиге за цео Музеј (1940–1949), инвентарне књиге Уметничког одељења Градског музеја Зрењанин (1948–1959), инвентарне књиге Збирке ликовне уметности (први том од 1960. до 1975, други том од 1977. до данас), инвентарних картона (вођених до 2000. године закључно са бројем 1162), Фототеке (А–П, Р–Ж), Помоћне књиге депоа и Књиге појединачних инвентара, док се Књига улаза и Књига излаза налазе у Секретаријату. Крајем 2019. године донето је решење којим се Збирка ликовне уметности утврђује као покретно културно добро[254], а крајем 2020. је завршена и ревизија Збирке у присуству трочлане комисије.[255] У току је дигитализација збирке која се ради по Јединственом информационом систему за музеје добијеном од Матичне службе Музеја Војводине. Последњи предмет инвентарисан у Збирци ликовне уметности носи број 1575.[256] Од тог броја се изостављају они који су након спроведене ревизије предложени за отпис те је коначан број предмета у Збирци ликовне уметности тренутно 1548.

Почетком 2019. године, кустос-историчар уметности Дејан Воргић и историчар-архивист др Филип Крчмар су приредили изложбу и пратећи каталог посвећен обележавању стогодишњице рођења Вукице Поповић, чиме су подсетили на значај и допринос историчарке уметности која је заправо утемељила Уметничко одељење поставши његова прва кустоскиња (1960).[257] Оно је средином осамдесетих година прошлог века подељено на две збирке (Ликовну и Примењену). Захваљујући преданом раду и посвећености свих кустоса који су водили ова два фонда, али једнако и бројним сарадницима на пословима прикупљања, заштите, чувања и промовисања културних добара, Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин и данас настоји да буде референтан део једног завичајног музеја, а препознат и респектабилан од стране других музејских јединица и саме јавности, пре свега због свог садржаја и значаја за националну уметност.

Шербан Поповић,
Царске двери, део старог иконостаса у цркви Св. Николе у Ечки

Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин: Збирка примењене уметности

Први кораци ка стварању Збирке (1911–1945)

Коверта (Банатски музеј Дунавске бановине) Краљевина Југославија (Нови Сад), Ђ. Ивковић, 1940–1941. г.

Историја фонда Збирке примењене уметности почиње још у време оснивања Музеја Торонталске жупаније. Предмети су у то време пристизали у акцијама Торонталског културног друштва и путем поклона грађана, али ипак стихијски и без јасног плана. Поджупан Агоштон Јанко је 1907. године упутио позив грађанима да уступе Музеју у оснивању старине и предмете од уметничке вредности, као што су старо посуђе, слике, дуборези, тисканице и др.[258] Ипак до научног и стручног приступа музеалијама из домена примењене уметности проћи ће више деценија, а сам Музеј ће за то време проћи кроз бројне фазе и проблеме.

Утемељивањем Банатског музеја Дунавске бановине 1940. године започета је систематизација затеченог и новопридошлог музејског материјала и његова стручна обрада, чиме су учињени први кораци ка стварању Збирке примењене уметности. Том приликом је основано девет различитих збирки, а међу њима и мања *Збирка црквених предмета* са 18 музеалија које су имале све одлике примењене уметности, као што су декоративност, практичност и изузетна занатска израда.[259] У то време пристижу и различити намештајни елементи, као што је случај са црвеном (ампир) витрином [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 112] која је у Музеј пребачена из касарне.[260] Према подацима из 1943. године на сталној музејској поставци у оквиру Одељења народне етнографије, у другој дворани је представљена соба варошког грађанина са колекцијом предмета од порцелана, стакла и керамике, док је у оквиру Оружнице у трећој дворани била изложена стара гвоздена каса Торонталске жупаније.[261] Крај рата донео је проблеме у функционисању Музеја и више селидби збирки, па је систематски рад на музеалијама привремено заустављен.[262]

Након Другог светског рата, заслугом тадашњих упосленика референта Милоша Кекеза (1912–1978), сликара Васе Поморишца (1893–1961) и кустоса Лазара Николића (1892–1959) у Музеј пристиже већи број предмета који су пре свега прикупљени сабирним акцијама из напуштених „фашистичких станова", имања и „каштела". Описујући музејске активности из тог времена Васа Поморишац је записао: *Успели смо да спасемо милионске вредности у сликама, скулптурама и уметничком намештају.*[263] Овај период обележиће и поклони из Градског магацина, Црвеног крста, као и дарови обичних грађана. Познат је и пример да су у Музеј новембра 1944. године пристигли један сандук (шкриња) у дуборезу, две јапанске вазе и један гоблен са непознате локације.[264] Током 1945. године музејски материјал из области примењене уметности се групише и систематизује у колекције *Стилски намештај* и *Стакло и порцелан*, чијим сједињавањем ће бити формирана Збирка примењене уметности као формални део Уметничког одељења.[265]

Панагијар (триптих) Османско царство (Света Гора), 1730–1760.

Исте године забележено је и присуство предмета из Збирке примењене уметности на сталној поставци. На спрату при улазу непосредно поред галерије слика су се налазиле три витрине у којима су смештени предмети од стакла и порцелана.[266]

Оснивање Збирке (1946–1959)

Почетком 1946. године за управника Музеја је именован Шандор Нађ (1912–1995), који је преузео руковођење Археолошким и Уметничким одељењем. Он је наставио са опсежним акцијама на прикупљању материјала које су покренули његови претходници. Крајем исте године у збирној инвентарној књизи Музеја по први пут је заведен предмет (инв. бр. 5485) са описом који има одредницу *примењена уметност*, чиме је фактички почело формирање Збирке. До 1948. стална поставка Уметничког одељења је незнатно проширена, па су тако од тринаест просторија намењених Уметничком одељењу две биле резервисане за Збирку примењене уметности. У једној од соба представљена је грађанска стилска соба из 19. века са акцентом на бидермајер стил и Збирка црквено-уметничких предмета. Друга соба, смештена између две просторије са сликама, резервисана је за предмете од кристала и порцелана. Поједини намештајни елементи су се налазили и у просторијама где су биле галерије слика, како би се што више оживео простор и посетиоцима приближила епоха.[267] Године 1948. отворен је *Инвентар уметничких предмета,* у коме су пописани предмети из обе збирке (ликовне и примењене), чиме је формирање Уметничког одељења у потпуности завршено.[268]

Предмети из Збирке примењене уметности на сталној поставци Музеја у Јанковићевој палати, око 1947. г.

Након Другог светског рата, *Збирка црквених предмета* је још неко време постојала. Један крст из ове Збирке је уступљен Народном музеју у Кикинди крајем септембра 1947. године, пошто је потицао са територије њиховог музејског подручја.[269] Потом су 1948. за њу набављена још три предмета.[270] Последњи пут се Збирка црквених уметничких предмета у оквиру Уметничког одељења са 26 предмета помиње у допису Музеја из 1949. године.[271] Непосредно након тога она је расформирана, а предмети су подељени између Уметничког (ЗПУ) и Етнолошког одељења, док су поједине књиге касније припале Специјалној библиотеци.

До 1950. године, Збирци примењене уметности придружена је и колекција старих сатова, који су се убрзо нашли и на сталној поставци у просторији са стаклом и порцеланом. Предмети од кованог гвожђа и фајанса су били засебно изложени.[272] С обзиром на то да је Шандор Нађ водио два одељења и да је своју пажњу и активност усмеравао ка археологији, рад Уметничког одељења – па самим тим и Збирке примењене уметности – сведен је на минимум. Предмети су набављани и инвентарисани, али су истраживања и изложбена делатност у потпуности изостала.

Након одласка Шандора Нађа из Музеја 1952. године, бригу о Уметничком и Археолошком одељењу је по повратку у Музеј преузео кустос Лазар Николић. И поред значајне активности на пољу археологије, Лазар Николић је више пажње посвећивао раду Уметничког одељења од свог претходника. Године 1954, преуређена је поставка Уметничког одељења, а за примењену уметност су биле одвојене две просторије.[273] Међутим, већ крајем 1955. године приликом реализације тематске изложбе *Зрењанин кроз векове,* стална по-

ставка је смањена на једну просторију у којој је представљена уметност 19. века са намештајем и украсним предметима од стакла, порцелана и метала. Збирка примењене уметности 1956. добија и сопствени депо за смештај предмета. Исте године, позајмљен је материјал Музеју примењене уметности за изложбу *Уметничка обрада метала народа Југославије кроз векове.*[274] У питању су били предмети Археолошког одељења из периода од 8. до 10. века, као и једна кадионица из 1791. године која се налазила у власништву Српске православне црквене општине из Зрењанина.[275]

Године 1957. организована је изложба студената Академије примењене уметности из Београда – по свему судећи заслугом Васе Поморишца. Иако није била тематска већ је пратила савремено стваралаштво, она је ипак прва у зрењанинском музеју која је промовисала примењену уметност. С обзиром на то да су на њој били заступљени студентски радови, може се рећи да је имала добар одјек код публике јер ју је видело 1.805 посетилаца.[276] У ондашњој локалној штампи изложба је окарактерисана као *савремена и укусна.*[277] Наредне године Уметничко одељење је планирало организацију изложбе намештаја, али се од ове идеје одустало јер експонати нису у довољној мери прошли кроз конзерваторски третман.[278] Смрћу Лазара Николића крајем 1959. године Уметничко одељење остало је без свог руководиоца, а Музеј без управника.

Збирка под руководством стручног лица (1960–1985)

Маја 1960. године, на место руководиоца Уметничког одељења дошао је први школовани стручњак – историчарка уметности Вукосава (Вукица) Поповић (1919–1998), која ће оставити снажан печат не само на рад Музеја, већ и на целокупну музеолошку струку и развој ликовног живота на знатно ширем подручју. Одмах по ступању на дужност је обавила стручну праксу у Народном музеју у Београду (20–30. мај) и Музеју примењене уметности (1–4. јун) како би се упознала са начином рада у овим институцијама и стекла преко потребно искуство.[279] Сублимирајући искуства са праксе, Поповићева

Отварање изложбе *Насловна страна српске штампане књиге*, 12. мај 1968. г.
Слева надесно: Јелена Јањић (управница Народног музеја Зрењанин), Нада Андрејевић Кун (управница Музеја примењене уметности из Београда) и Вукица Поповић (кустоскиња Народног музеја Зрењанин)

Предмети из Збирке примењене уметности на сталној поставци Музеја у Палати финансија, отворена 29.11.1966. г.

Звоно (за Успенски храм у Бечкереку)
Хабзбуршка монархија (Будим), Антони Цехентер,
1757. г.

Рељеф (парапетна плоча)
Аустроугарска (Велики Бечкерек),
Удова Јакова Гутмана и синови,
око 1900. г.

Шоља (са тацном)
Хабзбуршка монархија (Беч),
Царска мануфактура порцелана, 1819. г.

Сервис (за црну кафу)
Аустроугарска (Беч),
Алберт Колер и компанија
1890–1918. г.

Ваза
Аустроугарска (Бохемија), Стакларско-техничка школа Хаида,
1910–1918. г.

убрзо приступа реинвентаризацији Збирке ликовне уметности, јер је свака збирка Уметничког одељења захтевала засебну инвентарну књигу. Октобра исте године, у радну посету Музеју стигло је двадесетак студената сликарског и текстилног одсека Академије примењених уметности на челу са професором Васом Поморишцем. Том приликом студенти су проучавали војвођанско сликарство, док су им Поморишац и Поповићева држали предавања.[280]

Јануара 1961. године, Поповићева је приступила уређењу сталне поставке, која је у том тренутку обухватала пет просторија, у којима су били изложени и предмети из области примењене уметности.[281] Она је проширена и допуњена током 1962. године, па су тако за примењену уметност биле резервисане две просторије са 45 експоната.[282] Поставка је свечано отворена 1. октобра уочи обележавања Дана ослобођења града у Другом светском рату.[283] Августа 1963, Вукица Поповић је водила новинара локалног листа *Зрењанин кроз чаробни свет Збирке примењене уметности*, који је потом читаоцима кроз пригодан чланак представио поставку са акцентом на најзначајније експонате.[284]

Почетком 1963. године била је планирана реинвентаризација Збирке примењене уметности и формирање колекције уметничких плаката која би била прикључена Збирци, али је овај моменат пролонгиран стицајем ра-зличитих околности.[285] Услед недовољног познавања материје, Поповићева се обратила Музеју примењене уметности из Београда да пошаље свог стручњака како би помогао у сређивању Збирке. Почетком априла 1965, из Графичког предузећа *Будућност* је стигла наручена инвентарна књига за Збирку, а у другој половини месеца у Музеју је боравила и кустоскиња београдског музеја Ружа Гајић Лончар, па је реинвентаризација Збирке могла да започне.[286] Током године отворена је картотека и извршена реинвентаризација 21 предмета од стакла.[287] Поред Руже Лончар, Вукици Поповић је у проучавању Збирке примењене уметности помагала у то време виша кустоскиња др Верена Хан из Музеја примењене уметности у Београду, а нешто касније и Ирена Балат из Војвођанског музеја.[288]

Почетак реинвентаризације Збирке примењене уметности пратиле су две селидбе Музеја, али и смештај предмета у неусловне просторије некадашњег предузећа *Техногума*, где је влага у депоу намештаја достизала невероватних 90%.[289] Посебно је проблематична била прва селидба предмета 1964. године, будући да је протекла без присуства кустоскиње која је у то време била на специјализацији у Румунији.[290] Након преласка Збирке у данашњу зграду Музеја констатовано је изузетно лоше стање предмета. На основу сачињеног извештаја види се да је добар део намештаја, лустера али и других типова музеалија претрпео значајна оштећења, као и да су приликом селидбе 1965. у потпуности разбијена три зидна порцеланска тањира.[291] По преласку у нову зграду било је потребно у релативно кра-тком року реализовати сталну поставку, што је кустоскињу Вукицу Поповић ставило пред тежак задатак: 80% намештаја из фонда Збирке било је или оштећено или у таквом стању да се не може изложити.[292] По угледу на ону из претходне зграде, поставка је у скромнијем обиму ипак реализована и отворена крајем новембра 1966. године.[293]

Током теренског рада и валоризације старог градског језгра Зрењанина, априла 1968. године прикупљени су и у Музеј пребачени гипсани одливци декоративних пластичних украса за фасаде, које је израђивала бечкеречка компанија

Чаша (крисопрас)
Хабзбуршка монархија (Бохемија),
Харахов / Ј. Ридел, 1840–1860. г.

Удовица Јакова Гутмана и синови, крајем 19. и у првим деценијама 20. века.[294] Крајем 1969. године Вукица Поповић је урадила концепцију уређења ходника зграде са зидним нишама, уз употребу ове архитектонске пластике са циљем приближавања градске архитектуре публици.[295] Реализација ходничке поставке уследила је тек наредне године. На другом спрату у шест зидних ниша распоређено је 29 одливака, док су на главном степеништу између првог и другог спрата монтиране и изложене 4 дрвене скулптуре. У једној од зидних ниша у ходнику на првом спрату је представљена дрвена скулптура, док су се у другој нашли такође експонати из Збирке примењене уметности.[296] Оваквим креативним приступом оживљени су мање атрактивни музејски простори, који су добили излагачку функцију.

Истраживачки рад и изложбена делатност кустоскиње Вукице Поповић је у потпуности била подређена Збирци ликовне уметности, тако да није било каталога нити ауторских тематских изложби који су за одредницу имали примењену уметност или су користили предмете из фонда Збирке. Међутим, Вукица је организовала пар значајних гостујућих изложби, као што су *Насловна страна српске штампане књиге* Музеја примењене уметности (маја 1968), *Копије орнаментике српских средњовековних ћирилских рукописних књига од 10. до 18. века* Народне библиотеке Србије и Народног музеја из Београда (октобра 1970), али и изложбу која прати савремено стваралаштво *Таписерије жена уметника из Мађарске и Југославије* (марта 1971).[297] Одређену пажњу у свом богатом педагошком раду Вукица Поповић је посветила предавањима из области примењене уметности. Тако је новембра 1967, у сарадњи са Катедром младих Радничког универзитета, одржала предавање посвећено примењеној уметности Француске[298], марта 1970. године је ученицима Машинско-електротехничког центра из Зрењанина одржала предавање о стилском намештају и његовом развоју од 18. до 20. века, а маја 1971. ученицима школа „25. мај" и Средње угоститељске је приредила низ предавања на сталној поставци под називом *Сликарство и примењена уметност Војводине.*[299]

Услед учесталих крађа, 1974. је донета одлука о повлачењу сталне поставке, па је тако 27. јуна из две собе (бр. 8, 9), у којима су били изложени предмети из области примењене уметности повучено 82 предмета, као и 3 дрвене скулптуре из прве сале у којој је била презентована ликовна уметност.[300] Наредне године реализована је привремена стална поставка Уметничког одељења у 5 просторија од којих је једна била резервисана за примењену збирку. У овој просторији је изложено 56 експоната, док је у другим просторијама са предметима из Збирке ликовне уметности било изложено седам намештајних елемената.[301] Иако је првобитно планирана као привремена, временом је постала стална, па је 1979. године допуњена са још неколико предмета, као што су алт дојч фотеља и сат, необарокни свећњак и три бидермајер столице.[302]

Последњих година активног рада у Музеју кустоскиња Вукица Поповић је радила на припреми изложби са предметима из фонда Збирке. Тако је 1975. написала синопсис за изложбу *Из збирки Народног музеја у Зрењанину*, коју су претежно требали да чине експонати из области примењене уметности, а 1979. синопсис за изложбу стилског намештаја *Стилске епохе и савременост.*[303] Нажалост, није било спремности и подршке од

Ваза
Јапан (Авата, Кјото),
Кинкозан / Созан, 1890–1913. г.

Управе и других институција да се крене у реализацију ових пројеката. Током радног века, који је трајао и након званичног пензионисања, Вукица Поповић је објавила низ публикација које су имале додирних тачака са примењеном уметношћу. Најзначајнији чланци су свакако *Прва фабрика смирна тепиха у земљи* и *Радионица за штампање свиле,* који су публиковани у каталогу *Великобечкеречки сликарски атељеи* (1969), као и чланак *Сецесија у архитектури и примењеној уметности у Великом Бечкереку (Зрењанину)* публикован у *Зборнику Народног музеја у Београду* (1985). Свакако да обиље информација из ове области нуди и монографија *Српски споменици у Румунији* у издању *Суботичких новина* (1996).

Вукица Поповић се пензионисала крајем 1980. године, а на место руководиоца Уметничког одељења са две збирке долази историчарка уметности Јелена Кнежевић (р. 1949). Након комисијске примопредаје Збирке, нова кустоскиња наставља континуирани рад своје претходнице, који се пре свега огледао у теренском раду, набавци предмета и инвентарисању Збирке примењене уметности[304]. Најзначајнији моменат краткотрајног вођења Збирке је свакако реализација прве тематске изложбе са предметима из фонда под називом *Уметничко стакло, порцелан и фајанс: из збирке Музеја*. У питању је поставка отворена крајем априла 1982. године са преко стотину експоната која је представила украсне предмете водећих европских и ваневропских произвођача из 19. и са почетка 20. века.[305]

Фото-албум посвећен Ј. Хертелендију, торонталском великом жупану
Аустроугарска (Беч / Сегедин), Ј. Вајдман, 1879. г.

Плакат (изложба УЛУС-а)
ФНРЈ (Београд / Петровград), Мило Милуновић, 1946. г.

Први самостални кустос Збирке (1985–2016)

У лето 1984. године на место приправника примљена је историчарка уметности Милева Шијаковић (рођ. 1956), која је била распоређена на пословима заштите у оквиру Јединице за заштиту споменика културе у оснивању при Народном музеју Зрењанин.[306] Првих година рада обављала је теренски рад у виду обиласка средњег Баната, евидентирања споменика културе, њиховог стања и састављања извештаја за Покрајински завод за заштиту споменика из Новог Сада и Скупштину општине Зрењанин. Своје стручно мишљење је давала и приликом конзерваторских радова на појединим објектима у граду. Како није постојао адекватан правни оквир за функционисање Јединице за заштиту са њеним коначним формирањем се одугловлачило, па су сви радници овог сектора били распоређени у одговарајућа одељења.[307] Тако је током 1985. године Милева Шијаковић преузела бригу о Збирци примењене уметности у договору са колегиницом кустоскињом Јеленом Кнежевић. Збирка је тада по први пут добила самостално и руководеће стручно лице, што ће се у многоме одразити на њен даљи континуирани развој.

Непосредно по преузимању Збирке, у Музеј је пристигла Комисија стручног надзора Матичне службе из Војвођанског музеја која је дала своју оцену стања Збирке. Стање је оцењено као позитивно, с тим да су остале препоруке да се изврши реинвентаризација свих предмета, јер прва књига инвентара садржи недовољан број адекватних података о предметима и да се настави са радом на фототеци Збирке. У напомени стоји да су до доласка Комисије фотографисане само 34 инвентарне јединице. Том приликом констатовано је да је Збирка подељена на пет колекција груписаних према материјалу од ког су предмети израђени: стакло, фајанс, порцелан, метал, стилски намештај и дрвени украсни предмети.[308]

Први подухват нове кустоскиње тицао се уређења депоа Уметничког одељења током 1985. и 1986. године, када су урађене нове полице и платформа, чиме су стечени бољи услови за смештај ситнијих предмета.[309] Потом је следило сортирање предмета и рад на документацији, пре свега на картотеци и фототеци. Приликом посете Комисије стручног надзора 1989. године оцењен је позитиван напредак у документацији Збирке, па је тако она већ тада имала 109 комплетираних картона са фотографијама и значајну фототеку са више стотина негатива.[310] На предлог кустоскиње Шијаковић, 1989. године је из библиотеке преузето 180 плаката и прикључено Збирци примењене уметности.[311] Ови плакати су првобитно били у саставу Уметничког одељења, до оснивања Педагошке службе 1969. године која је тада преузима бригу о њима. Потом су пребачени у Библиотеку и делимично пописани током 1971/1972. године, али не и инвентарисани. Зарад бољег стручног надзора и систематичнијег приступа у обради они постају део Збирке примењене уметности.

Милева Шијаковић је дала значајан допринос популаризацији историје уметности, културно-историјског и архитектонског наслеђа града и околине. Током 1985. године једном недељно је снимала емисију на Радио Зрењанину под називом *Лице улице*. У наредним годинама била је чест гост како у радијским тако и телевизијским емисијама са сличним темама. За лист *Зрењанин* је писала фељтоне и различите чланке који су популарисали културно наслеђе града. Звање кустоскиње стекла је 1991. године радом на тему *Архитекта Иштван Киш* уз менторство Вукице Поповић и рецензента, музејску саветницу, Веру Ристић. Током рада у Музеју написала је текстове за 12 каталога и више проспеката. Такође је објавила 9 прилога у стручним часописима и зборницима, а била је и члан Уређивачког одбора и аутор већег броја чланака у монографији града под називом *Велики Бечкерек, Петровград, Зрењанин* из 1995. године. Међу публикацијама се посебно истиче студија *Руска уметност у средњем Банату,* која доноси попис и каталошки опис бројних богослужбених предмета који се чувају у православним црквама, али и *Сецесија у великобечкеречкој штампи* која је штампана оригинално у виду новина великог формата.

Током активног радног века Милева Шијаковић је организовала и реализовала 37 изложби различитих профила. Прва изложба која се може окарактерисати као изложба из области примењене уметности била је поставка *Великобечкеречки сликар Јозеф Гојгнер (1837–1887)*, која је отворена маја 1987. године.[312] Иако је на изложби највећи део експоната био из фонда Збирке ликовне уметности, реч је о сликару који је пре свега познат по свом декоративном зидном сликарству за јавне институције (цркве, хотеле и Градску кућу) и приватне просторе, сценографском раду за градско позориште, графичком раду за штампарију и по бављењу фотографским занатом. У питању је прва изложба Музеја са мултимедијалним садржајем коју су пратили видео снимци (ВХС) Гојгнерових радова по црквама. За изложбу је урађен проспект-каталог, приказ у часопису *Спона*, али и прва истраживачка студија о овом сликару публикована у часопису *Улазница*.[313] Изложба је гостовала у Музеју рударства и металургије из Бора, маја 1989. године.

Фонд Збирке примењене уметности кустоскиња Милева Шијаковић представила је кроз низ ауторских и коауторских изложби, као што су *Шкриње из фонда Народног музеја Зрењанин* (1992)[314], *Керамичке посуде кроз векове* (1997)[315], *Стаклене посуде за пиће* (1998)[316] и др. Посебно интересантна је поставка *Мирно спавај ове ноћи: Амбијент спаваће собе 19. и са почетка 20. века* (2014), која је отворена у холу првог спрата за Ноћ музеја и потом постала анекс сталној поставци. Вероватно најбоља изложба Збирке је, ако се узме у обзир избор експоната, поставка, ката-лог и пратећи дизајн, *Сто лица столица* (2005)[317], коју је за мање од месец дана видело више од 4.000 посетилаца. Милева Шијаковић је посебну пажњу придавала различитим манифестацијама, где је посебно место имала Ноћ музеја. Приређујући камерне поставке оживљавала је различите делове музејске зграде креирајући незаборавне амбијенте, а међу њима се посебно истичу *Одложите залогај, прогутајте културу: прибор за јело* (2007), *Фотографика опскура: фото-албуми актова са почетка 20. века* (2008), *Вешерница* (2013), *Каштелански сентимент*

Слева надесно: Ладислав Панош (потомак сликара Јозефа Гојгнера), Миодраг Цветић, Борислав Одаџић (председник Скупштине општине Зрењанин), Милева Шијаковић

Слева надесно: Видак Вуковић, Дејан Медаковић (историчар уметности и члан САНУ из Београда), Милева Шијаковић , Јелена Кнежевић

Кустоскиња-археолошкиња Нада Бењоцки у току постављања изложбе *Керамичке посуде кроз векове*, мај 1997. г.

(2015) и др. Од гостујућих ауторских изложби вредно је напоменути и изложбе *Сецесија у великобечкеречкој штампи* која је организована у Градској народној библиотеци „Жарко Зрењанин" (1993) и *Изложбени плакати Народног музеја Зрењанин* (2011) у Дому Војске Србије у Београду.

Фокус Милеве Шијаковић приликом организовања изложби свакако није био само на фонду Збирке примењене уметности. Различите објекте декоративне и употребне уметности из прошлости који се чувају ван институције Музеја публици је представила и кроз изложбе: *Руска уметност у Банату* (1995)[318], *Богослужбени предмети: Поводом 25 година од оснивања Бискупије* (2011)[319], *Две пасије – једна изложба: Збирка стакла – Воргић* (2013)[320] и др. Није јој било страно ни савремено стваралаштво, па је организовала изложбе као што су: *Скулптуре и лутке Хартиг Шандора* (2000)[321], *Мариндом: Радови Маре Стаматовски* (2008)[322], *Таписерија сопственог пута: Атеље 61* (2010)[323] и др. У сарадњи са значајним институцијама за примењену уметност организовала је гостовање две изложбе Музеја примењене уметности из Београда: *Арс Фуманди* (2009)[324] и *Поглед на насловну страну: 1945–1980* (2013)[325], као и две Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије УЛУПУДС – *Ретроспективна изложба сценографије и костимографије (1953–2013)* (2014)[326] и *Panta Rhei – Двојац са кормиларом* (2015).[327] У сарадњи са Амбасадом Народне Републике Кине организовала је изложбу радова на свили *Нити светлости* (2007)[328], коју је видело 6.876 посетилаца. Један мањи број изложби из домена примењене уметности није стицајем околности био у надлежности кустоскиње. Међу њима су свакако најважније *Изложба графика, цртежа и графичког дизајна Југослава Влаховића* (2005)[329] и ретроспективна изложба *Костими и сценографије Миодрага Табачког* (2008).[330]

Комисија стручног надзора Матичне службе је још 1989. године констатовала да Збирка примењене уметности има скучен простор за смештај, чиме је приступ предметима отежан те је стога неопходно проширити смештајне могућности.[331] Ипак све до средине двехиљадитих година овај проблем није био решен. Тада је Збирка добила властити депо са галеријом за смештај предмета, који је настао преградњом некадашњег изложбеног салона. У приближно исто време кренуло се у реализацију нове сталне поставке која је завршена крајем 2005. године у 4 просторије на првом спрату. Публици је презентован грађански и племићки ентеријер у временском распону од 18. па све до првих деценија 20. века у дотад невиђеном обиму. Године 2010. кустоскиња Милева Шијаковић је полагала испит за звање више кустоскиње са темом *Стална поставка Збирке примењене уметности*. Ментор на раду био јој је музејски саветник Душан Миловановић из Музеја примењене уметности. Наредне године овај рад је штампан у виду каталога сталне поставке Збирке примењене уметности, што је први овакав случај у историји Народног музеја Зрењанин.

Предмети из Збирке примењене уметности искоришћени су на најбољи могући начин 2008. године, када је адаптиран интерни музејски простор „Клуб-салон", као место за састанке и презентације у оквиру самог Музеја. Потом је 2013. уређена соба са музеалијама из области римокатоличке сакралне уметности, која ће касније бити замењена легатом породице Варади. У сарадњи са кустоскињом Оливером Скоко, Милева Шијаковић је реализовала *Амбијент спаваће собе* (2011) и *Спомен-собу Тодора Манојловића* (2014)[332], а пролећа 2016. са кустоскињом Владиславом Игњатов и собу посвећену породици Варади.[333] Овај посао је био и последњи већи радни задатак кустоскиње Милеве Шијаковић пред одлазак у више него заслужену пензију.

Отварање изложбе *Пројект Толеранција: Изложба плаката / Мала ретроспективa* Мирка Илића, 2020. г.
Слева надесно: Дејан Воргић, Овидиу Хрин (креативни директор, дизајнер из Темишвара), Славимир Стојановић (дизајнер, професор, писац из Београда)

Нова линија развоја Збирке (2016-2021)

Након одласка Милеве Шијаковић у пензију почетком фебруара 2016. године, неформалну бригу о Збирци примењене уметности води, у то време на стручној пракси, историчар уметности Дејан Воргић, коме је један од првих послова био завршетак радова на соби Варадијевих. Њему се септембра месеца 2016. године придружила кустоскиња-историчарка уметности Биљана Димкић Крчмар, која убрзо одлази на породиљско одсуство. Почетком јуна 2017. године, Воргић је положио стручни испит за звање кустоса са темом *Хришћанска уметност у Збирци примењене уметности*, уз менторство виших кустоскиња Милеве Шијаковић и Оливере Скоко. Овај истраживачки рад је послужио као основа за изложбу реализовану исте године у сарадњи са колегом кустосом-археологом Александром Шаламоном под називом *На раскршћу.*[334]

Крајем 2016. године, започета је ревизија Збирке и њена дигитализација. До лета 2019. године Збирка је у потпуности дигитализована у Јединственом информационионом систему за музеје, чиме су ретроактивно урађени сви дигитални картони, који су заменили класичне куцане на писаћој машини. Ради унапређења рада на документацији отворен је помоћни инвентар, а ретроактивно су издавана и решења о проглашењу предмета за културно добро. У више наврата је извршено преуређење депоа, а значајан корак ка унапређењу рада Збирке десио се крајем 2019. климатизацијом депоа, набавком кутија, мапа и два метална ормана за смештај предмета (плаката), документације, картотеке и фототеке. На овај начин је решен деценијски проблем смештаја предмета и документације, јер приликом раздвајања збирки Уметничког одељења примењеној уметности није припао адекватан мобилијар. На проблем неадекватности смештаја документације и осетљивих предмета од папира кустоскиња Милева Шијаковић је упозоравала још почетком деведесетих година 20. века.[335]

Стална поставка током протеклог периода није мењана, али су рађене одређене корекције у складу са могућностима и потребама струке. Највећа промена урађена је у периоду 2017–2018, када су аранжиране и тематски уређене две нише (бр. 2, 3) у ходнику првог спрата. Током протеклих пет година кустоси су организовали 13 изложби различитог обима и профила из домена примењене уметности. Највећи део изложби реализован је са предметима из фонда који су вешто уклапани са предметима из других збирки, институција, али и онима из поседа приватних колекционара. Међу изложбама се посебно истичу *Јапанизам у Банату: 1869–1969.* из 2018. године[336] (која је затим гостовала у Народном музеју у Панчеву), *Наша Вукица: 1919–1969–2019.* из 2019. године (посвећена кустоскињи Вукици Поповић)[337], *Сећање* (поводом обележавања 78-годишњице депортације зрењанинских Јевреја) из 2019,[338] те *Фабрике намештаја у Зрењанину: изме-ђу индустрије и примењене уметности* (2021). Збирка је наставила и са устаљеном праксом ка-мерних поставки, било у оквиру већих изложби (*Арт-метал: Приче из депоа* 2020), или за различите манифестације (*Одјеци Баухауса* 2019, *Тито плакат – штампана акција* 2020, *Царски порцелан из Беча у Бечкереку* 2021. и др.). Од гостујућих изложби неопходно је споменути из-ложбу плаката *Пројект*

Толеранција чувеног светског дизајнера, илустратора и педагога Мирка Илића (р. 1956) из Њујорка. Од 2017. године до данас ова изложба је организована 114 пута у 37 држава света, а поставка у салону Народног музеја Зрењанин и на Тргу слободе је била 66. по реду. Изложби је придружена и ауторска поставка под називом *Мала ретроспектива Мирка Илића.*[339]

Током протеклих пет година кустоси Збирке су реализовали четири каталога и три проспекта који су пратили изложбене поставке. Такође, публиковано је и десет стручних ауторских и коауторских чланака из области примењене уметности, градитељства и музеологије у релевантним часописима, као што су *Гласник музеја Баната, Рад Музеја Војводине, Грађа за проучавање споменика културе, Саборност* и др., у којима су публиковани предмети из Збирке.[340] Кустоси су активно учествовали у бројним пројектима (*Сторителинг у Музеју* 2018–2020, *Спомен-кућа Славка Жупанског* 2018–2019, пројекти конзервације и др.), пружали су помоћ у истраживачким радовима Археолошког одељења, организовали предавања, пројекције, радионице, комеморације и др.

Раст броја предмета и одговорности

Током времена број предмета Збирке примењене уметности је у константном порасту. У периоду од 1948. до 1959. године у *инвентару Уметничког одељења* је обрађено и инвентарисано 248 предмета из области примењене уметности. Према класификацији урађеној 1958. године, забележена су 102 предмета од порцелана и керамике, 91 предмет од стакла и кристала, 33 комада стилског намештаја, 10 стилских сатова, 8 дубореза у дрвету, 9 уметничких радова од месинга, бронзе и бакра, 3 уметничка рада од сребра и два уметничка рада од гвожђа.[341] Током наредних деценија број музеалија на папиру није у драстичној мери увећан услед кашњења са реинвентаризацијом и инвентаризацијом, па је тако, након преузимања Збирке од историчарке уметности Милеве Шијаковић 1985. године, број инвентарисаних предмета износио само 323. Међутим, стваран број је требало да се утврди тек по завршеној реинвентаризацији.[342] Четири године након што је Збирка добила самосталног стручњака био је приметан видан напредак у инвентарисању материјала, па је тако те године забележено 433 инвентарисаних и 159 неинвентарисаних предмета.[343] Након одласка у пензију Милеве Шијаковић, урађена је комисијска ревизија Збирке, која је започета 2017. и завршена марта 2018. године.[344] Том приликом је констатовано да Збирка има 677 инвентарисаних предмета у главном инвентару и 18 предмета у помоћном. Од 2017. године присутан је још активнији рад на документовању материјала, па Збирка бележи значајан раст броја предмета, тако да крајем јула 2021. године фонд Збирке чини 856 инвентарних јединица.

Аквизиције

Збирка примењене уметности је данас сачињена добрим делом од поклона. Овај начин аквизиције чини готово половину фонда. Након 2000. године приметна је позитивна тенденција поклањања предмета, па су тако заоставштине познатих зрењанинских породица постале део Збирке. Предмети из породице Мољац (инвентарисано 38 предмета) стижу у Музеј 2001. године, потом породице Варади (16 предмета и целина) 2015/2016. године, и на крају породице Жупански (39 предмета) крајем 2018. године. Овом списку треба додати и 23 нацрта архитекте Золтана Бенцеа и табли из књига мустри које потичу из некадашње фабрике намештаја, а поклоњене су Музеју почетком 2021. године. У историји Збирке откупи предмета нису били доминантни вид аквизиције, што се у доброј мери одражавало на квалитет фонда. Током већег дела постојања Уметничког одељења значајнија средства су одвајана за Збирку ликовне уметности која је имала приоритет, док је Збирка примењене уметности била у другом плану.[345] Само током два периода: 1960–1965. и 2019–2020. (откуп 17 предмета) Збирка примењене уметности је имала значајније првенство приликом куповине предмета.[346] Данас се у Збирци чува више од 130 пред-

Салон племићке породице Јагодић
Италија (Венеција), 1850–1875. г.

мета који су пристигли у Музеј путем откупа. Међу осталим начинима аквизиције истичу се размена, теренски рад, а постоје и предмети који су затечени без ближих података о начину набавке. Посебан куриозитет чине музеалије које су некада биле део редовног инвентара Музеја, али су због своје старине, својства и квалитета постале део Збирке или су произашле из продукције саме институције: то је случај са плакатима, међу којима има изузетно успелих дизајнерских и ликовних решења уметника попут Мила Милуновића, Душана Малешевића, Здравка Мандића и др.

Рестаурација предмета из Збирке

Први непотпуни подаци о рестаурацији предмета из Збирке примењене уметности потичу из 1957. године, када је кроз конзерваторски процес прошло 10 комада из колекције стилског намештаја.[347] Претпоставка је да је намештај санирана у локалним занатским радионицама, на шта упућују и подаци из 1959. године када је занатлија Ковач Пал извршио поправку четири столице и бидермајер канабета, док је Шари Гиза из Мужље урадио политирање девет столица и истог канабета.[348]

Током шездесетих година намештај из Збирке се услед сеоба и неусловног складиштења нашао у прилично лошем стању. На предлог кустоскиње Вукице Поповић, музејски столар Шебешћен Арва је упућен на специјализацију у радионицу Музеја примењене уметности у трајању од два-десет дана о трошку Народног музеја Зрењанин, како би се оспособио за конзервацију намештаја. Након повратка, он је почео са рестаурацијом намештаја и показао задовољавајуће резултате, али да би се у потпуности оквалификовао за ову врсту посла било је неопходно да се даље усавршава.[349] Међутим, оваквим приступом само је краткотрајно решен проблем конзервације намештаја. Препараторска (касније Конзерваторска) служба Музеја од шездесетих година није изводила значајније конзерваторске поступке на предметима из Уметничког одељења, уз тек спорадично конзервирање предмета од керамике (фајанса) или пак чишћење предмета од метала.

Приликом рада на сталној поставци поново је покренуто питање конзервације стилског намештаја и старих сатова, што је имало за последицу потписивање уговора децембра 1974. године са рестауратором и конзерватором Јованом Ивановићем из Новог Сада.[350] До краја 1977. кроз његову радионицу је прошло 26 предмета из Збирке примењене уметности.[351] Наредни подухват у рестаурацији намештаја изведен је у периоду од 1997. до 2001, када је 13 значајних намештајних елемената рестаурирано у радионици Музеја града Новог Сада од стране конзерватора Николе Борјановића. У периоду од 2014. до 2016. године барокни табернакл (секретар) [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 143] и витрина за угао [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 94/2] рестаурирани су у Централном институту за конзервацију у Београду. Овим акцијама је добар део стилског намештаја из Збирке доведен у функционално и адекватно стање.

Од деведесетих година Конзерваторска служба Музеја, често у сарадњи са столарском радионицом, почела је да ради опсежније и сложеније интервенције на намештају и другим типовима предмета из Збирке примењене уметности. Тако су, на пример, рестауриране барокна јерменска шкриња (1992) [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 691], неоготички секретар (1999) [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 95], геридон сто (2017–2018) [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 140], апотекарски орман (2019) [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 155], дрвени необарокни лустер (полијелеј) (2020) [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 231] и др. Оваквим приступом смањују се трошкови рестаурације која се обавља ван институције и осигурава континуитет у даљој заштити предмета из Збирке.

Крађе предмета

До оснивања чуварске и службе обезбеђења Музеја, збирке и експонати Народног музеја Зрењанин биле су у више наврата на мети лопова и пљачкаша културног блага. Од крађа није била поштеђена ни Збирка примењене уметности. Најранији податак о крађи једног

предмета потиче из 1948. године, када је са сталне поставке скинута дршка од слоноваче са штапа, на којој је била изрезбарена људска фигура.[352] Вероватно је реч о дршци са „архијерејске палице" која се помиње у инвентару Музеја још 1919. године.[353] Највећи ударац Збирка је претрпела у јуну 1970, када је пријављена велика крађа предмета из спомен-собе Тодора Манојловића и са сталне поставке на првом спрату. У приближно исто време пријављен је и нестанак четири чаше из зидне витрине са поставке Збирке примењене уметности која је отворена калаузом.[354] Последња велика крађа десила се почетком 2000. године, када су из витрине са сталне поставке нестале три чаше из 19. и с почетка 20. века. Иако су сви ови случајеви уредно пријављени полицији, до данас ниједан од ових предмета није пронађен.

Структура Збирке и значај појединих предмета

Својом комплексношћу, која се пре свега огледа у функцији предмета који се чувају, као и у разноврсности употребљених материјала и техника, Збирка примењене уметности је изискивала поделу на колекције. На овај начин су превазиђени проблеми у функционисању и раду на Збирци, док је материјал лакше систематизован и депонован. Колекције су организоване на основу затеченог материјала и у складу са музеолошким принципима који важе за област примењене уметности. Збирка примењене уметности је данас подељена на пет колекција и две које су у развоју.[355]

Богато декорисане чаше из 19. и са почетка 20. века,
украдене са сталне поставке Музеја почетком 2000. г.

Прву колекцију чине предмети од стакла, керамике (фајанс) и порцелана. У питању су покућствени репрезентативни предмети грађанског и племићког карактера. У колекцији су присутни и апотекарски предмети, али и делови прибора за пушење. Међу стакленим примерцима доминирају бохемијске (мануфактуре *Јозеф Ридел*, *Харахов*, *Егерман*, *Мозер*), моравске (*С. Рајх и комп.*), мађарске (*Парад*), баварске и штајерске стакларе и рафинерије, а спорадично су присутни и радови из домаћих компанија, попут радионице Уроша Чавића из Кикинде и Српске фабрике стакла. Међу предметима од порцелана и полупорцелана присутне су компаније са подручја Бохемије (Чешке), Аустрије, Немачке, Француске, Велике Британије и Јапана као што су *Царска мануфактура порцелана*, *Пиркенхамер* (*Pirkenhammer*), *Вецвуд* (*Wedgwood*), *Вилеројеј & Бох* (*Villeroy & Boch*), *Мајсен* (*Meissen*) и др. Предмети од фајанса и мајолике највећим делом потичу са подручја Италије (мануфактуре *Cantagalli, Faenza, Guerrieri Murano*) и Јапана (*Satsuma*), а ту су и радови из Шпаније (*Manises*), Француске (*Emaux de Longwy*), Мађарске (*Magyarszombatfa*) и др. Најстарији предмет ове колекције је керамичка ваза рађена под далекоисточним утицајем изашла из радионице Јана Гала (Делфт, Холандија) у периоду од 1707. до 1727. године [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 223].

Другу колекцију под називом *Метал и накит* чине покућствени предмети израђени од племенитих и неплеменитих метала, попут прибора и посуда за јело, пиће, сервирање хране, пушење, писање, али и оних примарно декоративних (ваза, сувенира и др.). Присутни су још и женски накит и аксесоар, као и предмети религиозног карактера (звона, крстови, свећњаци, кандила и др.). У колекцији доминирају предмети из немачких радионица, мануфактура и фабрика, као што су *Доминикус Кот*, *Ј. П. Кајзер и син*, *Ерхард и син*, *ВМФ*, али и аустријских *Томас Дуб*, *Александар Штурм*, *Албертт Колер*, *Руст и Хецел – Аргентор* и др. Присутни су и предмети са подручја некадашње Чехословачке (Сандрик, Франтишек Бибус), Јапана (Мијамото Шоко, Мицукоши), Француске, Русије, Велике Британије, Сједињених Америчких Држава, као и старе Персије (Иран). Мањи део предмета има локално или регионално порекло. Најстарији предмети ове колекције припадају поствизантијској уметности и периоду 16–17. век. У питању су сребрна чаша израђена вероватно у непознатој банатској радионици [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 633] и руска путничка триптих икона од бронзе [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 631].

Чаша
Балкан / Банат, 16–17. век

Трећа колекција је сачињена од стилског намештаја и других предмета израђених претежно од дрвета. Намештај је некада био у функцији у грађанским и племићким домовима, али и јавним грађевинама Зрењанина и средњег Баната. Поред класичног намештаја у колекцији се чувају још и конзоле, постаменти, огледала (зидна, конзолна, стона), кутије (за накит, списе и др.), али и различити дуборези религиозног или профаног карактера. Предмети су највећим делом произведени у радионицама, мануфактурама и фабрикама у Немачкој, Аустрији, Угарској и Италији. Пре свих ту се истичу бечке радионице, али и будимпештанска мануфактура Франца Штајндла. Од посебног значаја је десетак намештајних елемената који потичу из

једне од најзначајнијих и најнаграђиванијих фабрика намештаја на простору данашње Србије *Антон Бенце и син* (касније Индустрија намештаја *Жарко Зрењанин*). Међу најстарије примерке намештаја у колекцији спадају шкриња са маскеронима [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 75] и кабинетски ормарић [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 81]. Оба примерка потичу из 17. века и носе карактеристике позне ренесансе и раног барока.

Четврта колекција под називом *Примењена графика и фотографија* је оформљена око некадашње колекције плаката, који чине највећи део ове колекције. Међу њима доминирају политички, музејски, као и плакати рађени за различите манифестације. Плакатима су придружени различити стари штампати, као што су разгледнице, коверте, меморандуми, рачуни, брошуре, књиге мустри, каталози и репродукције, како би се пружила што боља слика развоја мас-медија и уметничких репродуктивних техника. Поред штампата ту су и фотографије, фото-албуми и графичка опрема (клишеи). Посебан део колекције чине различити нацрти, првенствено за намештај и витраже. Међу плакатима се истичу радови Драгослава Стојановића Сипа, Ивана Пицеља, Александра Класа, Радомира Стевића Раса, Милоша Ћирића, Миодрага Бате Кнежевића и бројних других. Један од најстаријих и најзначајнијих предмета ове колекције је фото-албум посвећен великом жупану и племићу Јожефу Хертелендију из 1879. године [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 877]. Албум у духу историцизма украшен слоновачом је израђен у бечкој фабрици Ј. Вајдман, док су фотографије рад сегединских фотографа.

Пету колекцију чине различита покућствена опрема и расвета. У опрему спадају сатови (зидни, стони, ручни), музички инструменти и репродуктори звука (грамофони, радио-апарати, пиано) и пећи (каљеве и тучане). Расвета се може поделити у две групе: једну чине лустери, абажури, лампиони на петролеј и струју, док у другу спадају стоне петролејске и електричне лампе. Највећим делом предмети из ове колекције потичу са подручја Немачке и некадашње Аустроугарске. Међу опремом неопходно је истаћи мали ручни сунчани сат са краја 18. века, рад Паула Филипа Берингера из Нирнберга [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 925], док је најзначајнији предмет међу расветом посребрени и позлаћени необарокни дрвени лустер (полијелеј) израђен у периоду од 1830. до 1870. године [НМЗ, УО ЗПУ, инв. бр. 231].

Збирка примењене уметности има још две колекције са потенцијалом које су тренутно у развоју и поседују мањи број предмета. Прва колекција је *Архитектура и обрада камена,* коју чине надгробни споменици и различити декоративни и конструктивни елементи грађевина, као што су гипсани орнаменти, декоративне плочице, стубови и др. Другу колекцију у повоју чине предмети од текстила, попут тепиха, таписерија, гоблена и др.

У оквиру Збирке примењене уметности се чува и више целина и подколекција које су по много чему специфичне и јединствене у односу на збирке сличног профила других музеја у Србији. У Збирци се чувају 34 инвентарне јединице или целине које су настале у мануфактурама и фабрикама из Јапана, као и одређени број предмета настао под утицајем културних струјања из ове далекоисточне државе. У питању су предмети израђени од керамике, порцелана, дрвета, метала и целулоида. Не треба занемарити ни групу музеалија која потиче из чувене племићке породице Јагодић, а формирана је откупом 1960. и поклоном (уз откуп) 2012. године. Међу 18 инвентарних јединица или целина налази се салон у стилу Наполеон III, делови трпезарије и спаваће собе, као и различити покућствени елементи од порцелана, стакла и метала.

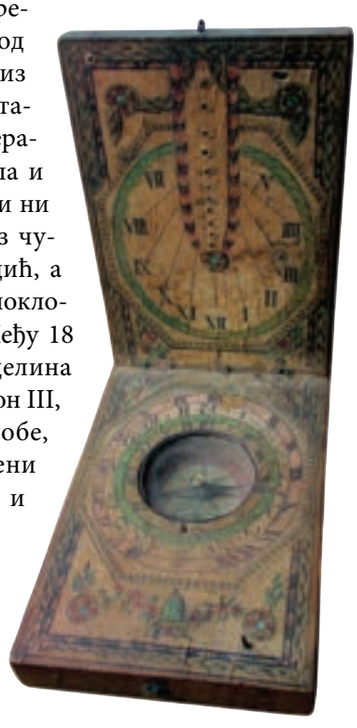

Сат (сунчани)
Немачка (Нирнберг), Паул Филип Берингер, 1780–1800. г.

Столица (за високе званичнике Жупаније)
Аустроугарска (Велики Бечкерек), Антон Бенце и син (?), 1888–1910. г.

Напомене

[1] „A mükiállitás megnyitása”, *Torontal* 116.sz., 1904. május 21, 1–2. o.; „A *Torontál* tárcája. A Nemzeti Szalon kiállitása”, *Torontál* 116. sz., 1904. május 21, 1–2. o.

[2] Bela Duranci, *Nađbanja i Vojvođani*, Subotica 1996, 7.

[3] Александар Секулић, „Градски музеј”, у: Александар Станојловић (ур.), *Петровград*, Петровград 1938 (Зрењанин 2004[3]), 174.

[4] НМЗ, Збирка ликовне уметности (= ЗЛУ), *A Kulturhét programmja 1911 majus*, инв. број 1022/XI/515.

[5] „Művészet, irodalom. Nagybecskereki impresszionisták kiállitása”, *Torontál* 290. sz., 1912. december 18, 2–3. o.

[6] Тако су, између осталог, пописани и *...1 сахат са постољем, 1 стари орман са рафовима, један дрвени ковчег покривен кожом из 1778. године, Киш Ана, 1 стара рељеф слика у ћвожђу, 7 масних слика без оквира, 10 масних слика са оквиром....* За комплетан инвентар музејских ствари види: М. Петров, *нав. дело*.

[7] А. Секулић, *нав. дело*, 175.

[8] Дејан Воргић, „Хришћански сакрални предмети из Збирке примењене уметности Народног музеја Зрењанин”, у: Дејан Воргић – Александар Шаламон, *На раскршћу. Хришћански сакрални предмети из Археолошког одељења и Збирке примењене уметности Народног музеја Зрењанин*, Народни музеј 2017, 27.

[9] Исто.

[10] Ова Инвентарна књига вођена је за сва постојећа одељења у Музеју. Отворена је 1. јула 1940. а последњи предмет у њој је уписан 31. јануара 1949. године (прим. аут.)

[11] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању предмета”, бр. 40/1943.

[12] Исто.

[13] Исто.

[14] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Финансијском одсеку Народног одбора VI реона Београд”, бр. 50/1947.

[15] Ljiljana Stojanović, *Vasa Pomorišac (1893–1961), retrospektivna izložba*, Beograd 1986, 21.

[16] Ивана Арађан – Оливера Скоко, *Васа Поморишац – од традиције до модерне*, Зрењанин 2018, 42.

[17] Дејан Воргић, „Почеци изложбених активности Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин (1945–1950)”, *Гласник музеја Баната* 19, Панчево 2017, 49–61.

[18] Исто.

[19] *Izložba živih vojvođanskih likovnih umetnika u Petrovgradu*, Petrovgrad 1945, 5–11.

[20] „У Петровграду је отворена Изложба савремених војвођанских ликовних уметника”, *Слободна Војводина*, 18. септембар 1945, 3.

[21] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са састанка жирија за додељивање награда”, бр. 287/1945.

[22] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Поморишац Васа – престанак службе”, бр. 26/1946.

[23] Дејан Воргић, „Почеци изложбених активности Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин (1945–1950)”, *Гласник музеја Баната* 19, Панчево 2017, 49–61.

[24] Исто.

[25] Исто.

[26] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месечни извештај за мај”, бр. 206/1948.

[27] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење Музеја и постављање линије њиховог развитка”, бр. 222/1949.

[28] Паулина Сударски (Врањево/Нови Бечеј 1914 – битка на Сутјесци 1943) је припадала првој генерацији студената Академије ликовних уметности у Београду. Дипломирала је код проф. Петра Добровића 1940. године. Била је сарадница часописа *Жена данас* и активни учесник у друштвеном и политичком животу предратног Београда. Са супругом се по избијању устанка прикључује НОБ-у, и као део санитетског особља гине у бици на Сутјесци у 29. години живота. Њен легат сачињен је од 27 слика и 127 цртежа, међу којима преовлађују актови настали током боравка на Академији (прим. аут.).

[29] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник састављен дана 7. марта 1952. г. приликом примопредаје дужности између Нађ Шандора, досадањег управника Градског музеја и Латовљев Руже, новопостављеног управника”, бр. 73/1952.

[30] Исто.

[31] У том смислу она им је упутила писмо у ком се између осталог каже и следеће: *У циљу очувања светле успомене на великог нашег уметника, у циљу да омогућимо што ширем кругу наших народа да му буде стално пред очима дело и живот великог земљака, Народни музеј у Зрењанину намерава да организује* ***одељење Уроша Предића*** (подв. аут.), *тј. да прикаже атеље великог покојника, како би што непосреднија била успомена на њега. Због тога се обраћамо на насљеднике Уроша Предића са молбом, да нам дозволи да премеримо, скицирамо и фотографишемо његов атеље у циљу реконструкције. Ми желимо да прикажемо тај атеље из оног момента када је драги покојник у њему последњи пут радио. Да би ову замисао што верније могли приказато молимо насљеднике да по могућности уступе музеју: штафелаје, палете, кичице и остале предмете са којима је уметник радио стварајући своја велика дела. Истовремено молили би да нам се уступе и они предмети из личне употребе сликара, који га приказују као човека, као нпр. постеља, столица за одмор, писаћи сто, чивилук и др. Дакле, из изложеног се види да овај музеј жели да прикаже покојника – као човека, као сликарског радника и као великог уметника. Да би ово последње што боље приказали, молили би насљеднике да нам по могућности ставе на расположење и нешто од његових цртежа и радова. Уверени смо да ће насљедници правилно схватити значај и важност ове акције, те да ће се свесрдно одазвати нашој молби и помоћи нам да приказ Уроша предића у Народном музеју у Зрењанину буде што достојнији, вернији, како приличи и доликује ономе кога приказује...* НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ружа Латовљев – Насљедницима Уроша Предића, академског сликара”, бр. 41/1953.

[32] Д., „Завичај се одужује Урошу Предићу”, *Зрењанин* 74, год. III, 27. март 1954, 4; „У који ће се музеј пренети радна соба Уроша Предића”, *Зрењанин* 22, год. II, 4. април 1953, 3.

[33] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Путни налог за друга Николић Лазара”, бб/1953 (17. јун 1953); НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Путни налог за другарицу Латовљев Ружу”, бб/1953 (18. јун 1953); НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Путни налог за друга Николић Лазара”, бб/1953 (19. новембар 1953).

[34] Емилија Ђукић (рођ. Вујић) била је усвојена кћерка Урошевог брата Јосифа Предића и снаје Марије, у чијој кући је сликар живео све до смрти 1953. (прим. аут.).

[35] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Народни музеј Зрењанин – Јавном правобранилаштву Београд”, бр. 164/1954; такође види: Оливера Скоко, *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?,* Зрењанин 2017, 62–63.

[36] О. Скоко, *нав. дело*, 63 (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о примљеном материјалу из оставштине пок. Уроша Предића”, бр. 164/1954).

[37] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда”, бр. 536/1953.

[38] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години”, бр. 481/1954, 3.

[39] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај 1955–1958”, бр. 549/1958.

[40] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Откуп бисте Уроша Предића”, бр. 278/1957.

[41] Дејан Воргић – Филип Крчмар, *Наша Вукица (1919–1969–2019)*, Зрењанин 2019, 6.

[42] Инвентар уметничких предмета Градског музеја у Зрењанину вођен је од 1948. до 1959. и у њему је уписано 617 предмета (прим. аут.).

[43] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај", бр. 05–188/1961.

[44] На Петој генералној конференцији ИКОМ-а одржаној 1959. у Стокхолму, одлучено је да се наредни састанак ИКОМ-овог Комитета за регионалне и специјалне музеје одржи у земљи председавајућег (Југославији) у јесен 1960. године.

[45] Olivera Skoko, „Poseta članova Komiteta za regionalne i specijalne muzeje ICOM-a Narodnom muzeju Zrenjanin 1960. godine", *NK ICOM Srbija*, Beograd 2020, 54–57.

[46] НМЗ, ПИС, кут. „Посета Музеју Међународне организације комплексних музеја ICOM при УНЕСКУ октобар 1960. г.", *Верена Хан – Управи Народног музеја Зрењанин*. Писмо је датирано на 25. октобар 1960, а носи деловодни број музејске регистратуре 100/1960.

[47] „Иностранн музејски стручњаци посетиће Зрењанин", *Зрењанин* 418, год. IX, 17. септембар 1960, 7; „Чланови Међународне организације ИКОМ у Зрењанину. Музеј у Зрењанину спада међу боље локалне музеје", *Зрењанин* 419, год. IX, 24. септембар 1960, 7.

[48] Bela Duranci, „Izložbena sala godine 1960", *Zrenjanin* 430, god. IX, 10. decembar 1960, 10; Laslo Sekeruš, „Gradski muzej u Subotici nekad i sad", *Zrenjanin* 430, god. IX, 10. decembar 1960, 10.

[49] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај", бр. 05–188/1961.

[50] Исто.

[51] НМЗ, рег. НМЗ 1941–, „Извештај о одржаним изложбама у Музеју у времену од 1. марта до 1. јула 1961", бр. 05–008/1961.

[52] И. Арађан – О. Скоко, *Васа Поморишац – од традиције до модерне,* Зрењанин 2018, 34.

[53] Градски народни одбор Зрењанина је 1951. године подигао надгробни споменик Константину Даниелу, на ком је остављено место за плакету – рељеф, која приказује сликарев лик у профилу. Ово место је читаву деценију остало празно, док током 1959. нису издвојена средства за израду плакете која је постављена 1961. Интересантно је да је истом приликом решавано и питање надгробног споменика другог значајног локалног сликара Александра Секулића. О томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Образложење предлога буџета Народног музеја у Зрењанину за 1959. годину", бр. 592/1958.

[54] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. „Изложба Константина Данила (1961)".

[55] Зора Петровић је преминула два месеца након затварања ове изложбе, 25. маја 1962. године (прим. аут.)

[56] Вукица Поповић, „Јединствена изложба. Фреске из средњовековних манастира", *Зрењанин* 504, год. XI, 12. мај 1962, 8.

[57] Данас Музеј савремене уметности Београд (прим. аут.).

[58] Вукица Поповић, *Иван Радовић*, Зрењанин 1963.

[59] Славица Попов – Оливера Скоко, *Под војвођанским небом Ивана Радовића,* Зрењанин 2013, 11.

[60] НМЗ, УО ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 4; В. П., „У Народном музеју. Изложба сељака сликара из Ковачице", *Зрењанин* 557, год. XII, 25. мај 1963, 6.

[61] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај уређења и сређивања Легата Уроша Предића, сликара, при Збирци уметничког одељења", бр. 01–164/1963.

[62] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело*, 8.

[63] „Данас: Додела *Награда ослобођења Зрењанина*", *Зрењанин* 678, год. XIII, 2. октобар 1965, 2.

[64] НМЗ, УО ЗЛУ, „Извештај: самосталне изложбе у организацији Уметничког одељења (1961–1979)".

[65] Исто.

[66] Исто.

[67] НМЗ, УО ЗЛУ, „Извештај, 31. јануар 1966", бр. 01–19/1966.

[68] У Инвентарној књизи је забележила да је поменути фонд два пута пресељен: први пут због рушења зграде Музеја у Ул. Серво Михаља бр. 4, августа 1964. (тзв. „Јанковићева кућа", прим. аут.), а други пут из зграде привременог смештаја у Улици Серво Михаља 7 (*Техногума*, прим. аут.), те да су оба пресељења извршена *без довољне заштите експоната* (НМЗ, Инвентарна књига, том I).

[69] НМЗ, УО ЗЛУ Фото-албум (1967).

[70] Б. Г., „Музеј основао Константинову награду. Школа за младе" , *Зрењанин* 766, год. XV, 10. јун 1967, 7.

[71] НМЗ, УО ЗЛУ, „Извештај: самосталне изложбе у организацији Уметничког одељења (1961–1979)".

[72] В. П., „Значајан јубилеј", *Зрењанин* 833, год. XVI, 28. септембар 1968, 5.

[73] Бисте су изливене на основу гипсаног модела који је 1911. године израдио вајар Јан Коњарек. По предлогу некадашњег управника Лазара Николића, Музеј је 1957. откупио овај гипсани одливак од Предићеве наследнице Емилије Ђукић (прим. аут.).

[74] „Сутра у Народном музеју: изложба самоуких сликара" , *Зрењанин* 804, год. XVI, 2. март 1968, 7.

[75] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба М. Шербана", бр. 01–90/1968.

[76] Дејан Медаковић, „Уз изложбу. Великобечкеречки сликарски атељеи", *Зрењанин* 863, год. XVII, 10. мај 1969, 5.

[77] Динко Давидов, „Великобечкеречки сликарски атељеи", *Зрењанин* 867, год. XVII, 7. јун 1969, 5.

[78] М. П., „У Алеји великана у парку на Карађорђевом тргу. Откривена спомен-биста Константина Данила", *Зрењанин* 866, год. XVII, 31. мај 1969, 6.

[79] О томе види: Филип Крчмар, „Тодор Манојловић и његово наслеђе у зрењанинским установама културе", *Рад Музеја Војводине* 59, Нови Сад 2017, 119–131.

[80] За више детаља види: Филип Крчмар, „Тодор Манојловић и његово наслеђе у зрењанинским установама културе", *Рад Музеја Војводине* 59, Нови Сад 2017, 119–131.

[81] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предрачун трошкова за меморијалну собу песника Тодора Манојловића", бр. 01–22/1/1970.

[82] МЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предрачун трошкова за меморијалну собу песника Тодора Манојловића", бр. 01–22/1970.

[83] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Меморијал Т. Манојловића", бр. 01–149/1970.

[84] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „I тромесечни извештај Уметничког одељења", бр. 01–96/1970.

[85] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Штампање позивница за отварање меморијалне собе Тодора Манојловића", бр. 01–135/1970.

[86] „Рапорт из Народног музеја. Меморијална соба Т. Манојловића", *Зрењанин* 915, год. XVIII, 16. мај 1970, 7.

[87] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Меморијал Т. Манојловића", бр. 01–149/1970.

[88] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Меморијал Т. Манојловића", бр. 01–149/1970. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештаји за II тромесечје 1970 / Уметничко одељење", бр. 01–180/1970, 4; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештаји за II тромесечје 1970 / Полугодишњи извештај", бр. 01–180/1970, 4; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду / Уметничко одељење", бр. 01–262/1970. Такође види: Olivera Skoko, „U spomen umetnosti. Spomen-soba Todora Manojlovića", *Nova misao, Časopis za savremenu kulturu Vojvodine* 26, Novi Sad 2014, 76.

[89] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Стална изложба легата Уроша Предића", бр. 01–210/1970.

[90] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Стална изложба легата Уроша Предића”, бр. 01–210/1970.

[91] Б. Путник, „Стална изложба Уроша Предића. Град се одужује уметнику”, *Зрењанин* 926, год. XVIII, 1. август 1970, 5; Б. Г., „Остварена корисна иницијатива. Град се одужио уметнику”, *Зрењанин* 930, год. XVIII, 29. август 1970, 5.

[92] „Поводом 20-годишњице смрти Уроша Предића. Изложба из легата великог сликара”, *Зрењанин* 1055, год. XXI, 3. фебруар 1973, 6; „Данас у Народном музеју. Изложба из легата Уроша Предића”, *Зрењанин* 1058, год. XXI, 24. фебруар 1973, 5.

[93] Наводно је у питању била почаст која је Предићу указана 1936. године, али је, по свему судећи, у питању било само давање његовог имена једној градској улици. За његово помињање у том контексту види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Стална изложба легата У. Предића”, бр. 01–210/1970; Б. Путник, „Стална изложба Уроша Предића. Град се одужује уметнику”, *Зрењанин* 926, год. XVIII, 1. август 1970, 5; Б. Г., „Остварена корисна иницијатива. Град се одужио уметнику”, *Зрењанин* 930, год. XVIII, 29. август 1970, 5). У прошлости су почасни грађани Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина у више наврата били тема новинских натписа и научне обраде, али се Предић никада није нашао међу њима. Види: Јелена Кнежевић, „Израда диплома почасним грађанима Великог Бечкерека, касније Петровграда”, *Гласник музеја Баната* 8, Панчево 1998, 89–92; Филип Крчмар, „Заборављени почасни грађани Великог Бечкерека”, *Архивски анали* 10, Нови Сад 2016, 78–93.

[94] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину за 1969. годину”, бр. 01–176/1969, 4; В. М., „Народна уметност Баната”, *Зрењанин* 890, год. XVII, 15. новембар 1969, 5.

[95] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело*, 8.

[96] Исто.

[97] НМЗ, УО ЗЛУ, „Извештај: самосталне изложбе у организацији Уметничког одељења (1961–1979)”. Од поменутих радова објављених у „медицинским” зборницима види: Vukica Popović, „Prikaz bolesti u delima vojvođanskih slikara”, у публикацији: Dejan Lazić (ur.), *III naučni sastanak – Zbornik radova, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Sekcija za SAP Vojvodinu*, Zrenjanin 1971, 231–233; Vukica Popović, „Prikaz bolesti i narodnog lečenja u delima naivnih slikara Srbije”, у публикацији: Dejan Lazić – Dragiša Jankulov (ur.), *IV naučni sastanak – Zbornik radova, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Sombor, 21. i 22. aprila 1972*, 211–213; Vukica Popović, „Rembrant: *Anatomija Nikolasa Tulpa, Samsonovo oslepljenje i Anatomija*”, у публикацији: Dejan Lazić (ur.), *V naučni sastanak – Zbornik radova, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Sekcija SAP Vojvodine*, Novi Sad, 20. i 21. april 1973, 435–437.

[98] Вујаклија, који је водио збирку др Илића у новосадском музеју је након урађене експертизе послао извештај Народном музеју Зрењанин, који се чува у Збирци ликовне уметности (НМЗ, ЗЛУ, „Извештај, 17. октобар 1972).

[99] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. „Константин Данил (1973)”.

[100] НМЗ, УО ЗЛУ, „Извештај: самосталне изложбе у организацији Уметничког одељења (1961–1979)”.

[101] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело*, 8.

[102] Jasmina Tutorov – Vukica Popović, *Posle trideset godina*, Zrenjanin 1975.

[103] З. М., „Са изложбе слика Тивадара Вањека. Панонске интиме”, *Зрењанин* 934, год. XVIII, 26. септембар 1970, 5.

[104] „Шта ћемо ове године гледати у музеју? Соба Вањека и пријатеља”, *Зрењанин* 1056, год. XXI, 10. фебруар 1973, 5.

[105] „15. септембра у Народном музеју. Изложба слика Тивадара Вањека”, *Зрењанин* 1086, год. XXI, 8. септембар 1973, 4; Б., „Отворена изложба слика Вањека Тивадара. Ода сликама и сликарству”, *Зрењанин* 1089, год. XXI, 29. септембар 1973, 6. Изложбу је отворио Вањеков пријатељ и колега, сликар Зоран Петровић.

[106] *Pendžeri prijateljstva Tivadara Vanjeka,* Zrenjanin 1977, 4; Tihomir Savić, *Vanjekov dar,* Zrenjanin 1977, 12.

[107] За пун текст овог уговора види: Tihomir Savić, *Vanjekov dar,* Zrenjanin 1977, 23–24. Такође види: Б. Г., „Ових дана у скупштини општине. Тивадар Вањек предао 88 слика Зрењанину”, *Зрењанин* 1214, год. XXV, 5. март 1976, 4. За комплетан списак поклоњених Вањекових радова види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак новонабављених аквизиција Уметничког одељења у 1976. години”, бр. 01–195/1976.

[108] T. Savić, *нав. дело,* 23.

[109] T. Savić, *нав. дело,* 24.

[110] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достављање плана акција за 1976. годину”, бр. 01–24/1976.

[111] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за средствима за уређење спомен-собе Тивадара Вањека”, бр. 01–36/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за средствима за урамљивање слика Тивадара Вањека”, бр. 01–113/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда о обезбеђивању средстава за колекцију слика Т. Вањека”, бр. 01–133/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Поруџбина за рамове Т. Вањека”, бр. 01–147/1976.

[112] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за средствима за собу Тивадара Вањека”, бр. 01–264/1976.

[113] „Ускоро у зрењанинском музеју. Отвара се соба Тивадара Вањека”, *Зрењанин* 1723, год. XXVI, 22. април 1977, 8.

[114] Б. Г., „Идуће недеље у Народном музеју изложба Вањек Тивадара. Центри пријатељства”, *Зрењанин* 1295, год. XXVI, 23. септембар 1977, 6; Драган Ћук, „Нове слике Тивадара Вањека. Пенџери пријатељства – споменар пријатељима”, *Зрењанин* 1296, год. XXVI, 30. септембар 1977, 6.

[115] *Pendžeri prijateljstva Tivadara Vanjeka,* Zrenjanin 1977; Б. Г., „Идуће недеље у Народном музеју изложба Вањек Тивадара. Центри пријатељства”, *Зрењанин* 1295, год. XXVI, 23. септембар 1977, 6.

[116] Б. Г., „Идуће недеље у Народном музеју изложба Вањек Тивадара. Центри пријатељства”, *Зрењанин* 1295, год. XXVI, 23. септембар 1977, 6.

[117] М. Бечејац, „Тивадар Вањек поклонио 167 слика Зрењанину. Трећи Вањеков дар”, *Зрењанин* 1450, год. XXIX, 10. октобар 1980, 1, 7.

[118] Мајор је у свом излагању истакао: *Данас поново можемо да видимо многа Вањекова најбоља дела и најзрелија остварења. Његова дела су обишла свет од Брисела до Варшаве, од Беча до Венеције и свуда су нашла на дивљење и признање публике. Он је нашао свој сопствени свет и аутентични ликовни израз и безмало да за четврт века није доживео ни трунке оспоравања. То је судбина само изузетних стваралаца. Мало је уметника који су доживели такву афирмацију и то желим да истакнем са задовољством управо сада, у години када Тивадар Вањек слави 70. годишњицу свог рођења (...) Вањеково дело је особено и непоновљиво. Реч је о сликару који је од најранијег детињства испољио судбинску опредељеност за ликовно стваралаштво и том свом опредељењу био веран читавог свог века...* (М. Бечејац, „Тивадар Вањек поклонио 167 слика Зрењанину. Трећи Вањеков дар”, *Зрењанин* 1450, год. XXIX, 10. октобар 1980, 7).

[119] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговарање изложбе Ивана Мештровића”, бр. 01–104/1976.

[120] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о организовању изложбе И. Мештровића и списак скулптура”, бр. 01–189/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за уступање изложбе скулптура И. Мештровића”, бр. 01–185/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак експоната за осигурање за изложбу скулптура И. Мештровића”, бр. 01–186/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Позив за отварање изложбе – Вера Ристић”, бр. 01–193/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Реверси за експонате изложбе скулптура Ивана Мештровића”, бр. 01–201/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захвалност и обавештење о преузимању дела И. Мештровића”, бр. 01–217/1976.

[121] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о изложби скулптуре И. Мештровића”, бр. 01–257/1976.

[122] „Ових дана у зрењанинском Народном музеју. Изложба Мештровићевих скулптура”, *Зрењанин* 1243, год. XXV, 24. септембар 1976, 4; Вукица Поповић, „Поводом изложбе скулптура Ивана Мештровића у Народном музеју. По други пут у Зрењанину”, *Зрењанин* 1245, год. XXV, 8. октобар 1976, 4. За прво Мештровићево гостовање у Зрењанину (тадашњем Великом Бечкереку) види: „Döntöttek a Petár király szoborpályázat ügyében”, *Torontál* 116. sz., 1924. május 21, 2. o.).

[123] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. „Урош Предић (1976)”. Такође види: „Идуће среде у Изложбеном салону. Изложба слика Уроша Предића”, *Зрењанин* 1248, год. XXV, 29. октобар 1976, 4; Б. Г., „Прошле среде у салону Народног музеја. Изложба слика Уроша Предића”, *Зрењанин* 1249, год. XXV, 5. новембар 1976, 4; „Велико интересовање за Предићеве слике”, *Зрењанин* 1251, год. XXV, 19. новембар 1976, 4.

[124] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења, рестаурација, комисијски записник о несталим предметима и годишњи извештај Одељења”, бр. 01–271/1976.

[125] За идејно решење сталне поставке Народног музеја Зрењанин Александра Радојевића су препоручили урађени пројекти за неколико домова културе, као и онај за сталну поставку лесковачког Народног музеја, која је у то време важила за једну од најбољих у Србији (прим. аут.).

[126] У састав овог тела ушло је 21 лице – представници друштвено-политичких организација, организација удруженог рада, самоуправних заједница итд. (НМЗ, УО ЗЛУ, „Записник са састанка Одбора за реконструкцију зграде и реализацију сталне поставке Народног музеја Зрењанин”, 3. децембар 1980).

[127] НМЗ, УО ЗЛУ, „Извештај: самосталне изложбе у организацији Уметничког одељења (1961–1979)”.

[128] Фридерика Бенде је рођена као Славна Ковачев у Куману 1891, али је већи део живота и рада провела у Будимпешти, где је и преминула 1975. године (прим. аут.).

[129] НМЗ, УО ЗЛУ, „Уговор између Бенде Фридерике, уметника из Будимпеште коју заступа Бранислав Ковачевић из Новог Сада и Народног музеја Зрењанин”, 6. октобар 1878.

[130] НМЗ рег. НМЗ 1941– , „Извештај о откупу”, бр. 01–171/1978.

[131] Поповићева је пре заснивања радног односа у Музеју за собом већ имала 15 година радног стажа (види: Д. Воргић – Крчмар, *нав. дело,* 6).

[132] Г., „Припрема се изложба слика Паулине Сударски”, *Зрењанин* 1363, год. XXVIII, 9. фебруар 1979, 6; М. Бечејац, „Изложба Паулине Сударски у Народном музеју. Сликарска палета – замењена пушком”, *Зрењанин* 1370, год. XXVIII, 9. март 1979, 5.

[133] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. „Изложба – Михајло Пупин (1979)”; такође види: Љ. Р., „Јуче у Народном музеју. Изложба о Михајлу Пупину”, *Зрењанин* 1386, год. XXVIII, 6. јул 1979, 9; Филип Крчмар, *Трагом великана – Михајло Пупин у нашем граду,* Зрењанин 2014, 28.

[134] Филип Крчмар, *Трагом великана – Михајло Пупин у нашем граду,* Зрењанин 2014, 29; такође види: Бранка Новаковић, „Велики научник и свестран човек”, *Зрењанин* 1400, год. XXVIII, 12. октобар 1979, 7.

[135] Vukica Popović, „Mihajlo Pupin, prijatelj umetnosti”, у публикацији: Koča Jončić (ur.), *Život i delo Mihajla Idvorskog Pupina. Zbornik radova naučnog skupa Novi Sad–Idvor, 4–7. oktobar 1979,* Novi Sad 1985, 425–427.

[136] Љ. Баиловић, „Ликовно наслеђе Зрењанин. Мађарски сликари у Банату”, *Зрењанин* 1407, год. XXVIII, 27. новембар 1979, 11.

[137] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело,* Зрењанин 2019, 8.

[138] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – СИЗ културе Нова Црња / Извештај”, бр. 01–341/1980.

[139] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Допис секретаријату Музеја”, бр. 01–340/1980.

[140] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о примопредаји”, бр. 01–561/1980.

[141] Исто.

[142] НМЗ, рег. НМЗ 1941–, „Извештај рада Уметничког одељења”, бр. 01–338/1981.

[143] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Анкетни лист за 1980. годину”, бр. 01–70/1981.

[144] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада одељења за 1983”, бр. 01–15/1984.

[145] М. Бечејац, „Остају Вањекови дарови”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 2; М. Б., „Опроштај од сликара Тивадара Вањека. Изузетни човек и стваралац”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 7.

[146] Јасмина Туторов, „Сликарство Тивадара Вањека. Равница у срцу и на платну”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 7; Љ. Б., „Са комеморативне изложбе Тивадару Вањеку. Опроштај у кругу слика”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 7; Љ. Б., „Пријатељи се сећају. Сликар посебног дара”, *Зрењанин* 1484, год. XXX, 5. јун 1981, 7.

[147] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о поклону”, бр. 01–361/1981. Овај документ се чува у Збирци ликовне уметности (прим. аут.).

[148] Сл. С., „Поклон Злате Марков Барањи Зрењанину. Скулптуре и керамика на дар”, *Зрењанин* 1530, год. XXXI, 23. април 1982, 4; С. С., „Поклон сликарке Злате Марков Барањи граду на Бегеју. Завичају на дар”, *Зрењанин* 1538, год. XXXI, 18. јун 1982, 8. Извештај о поклону (под деловодним бројем 01–219/1982) се чува у Збирци ликовне уметности Уметничког одељења под деловодним бројем.

[149] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Информација о поклон збиркама, задужбинама, фондацијама и фондовима”, бр. 01–72/1/1987.

[150] Ј. Кнежевић, „Уз изложбу Злате и Карла Барањи. Обраћање природи и човеку”, *Зрењанин* 1603, год. XXXII, 16. септембар 1983, 4.

[151] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Комисији за културу и Месној заједници Темерин”, бр. 01–84/1986; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење”, бр. 01–196/1986.

[152] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Општинском суду Нови Сад”, бр. 01–225/1986.

[153] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Општинском јавном правобранилаштву Зрењанин”, бр. 01–32/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев и овлашћење о покретању јавног поступка око заоставштине пок. Злате Марков Барањи из Новог Сада са Месном заједницом из Темерина предмет бр. R-64/87”, бр. 01 – 193/1989.

[154] Јелена Кнежевић, „IN MEMORIAM. Злата Марков Барањи”, *Зрењанин* 1735, год. XXXV, 28. март 1986, 5; Н. С., „Прошлог

петка на гробљу у Житишту. Положена урна Злате Марков Барањи", *Зрењанин* 1739, год. XXXV, 25. април 1986, 5; Милева Шијаковић, „Поводом изложбе у Народном музеју. Искреност доживљаја плени пажњу", *Зрењанин* 1743, год. XXXV, 23. мај 1986, 5.

[155] Б. Јајић, „Поклон уметнице Љубице Тапавички. Допринос уметничкој ризници", *Зрењанин* 1576, год. XXXII, 11. март 1983, 6. Уметница је најпре са Општином Зрењанин у јесен 1982. склопила Уговор о предаји на чување и изглање својих дела, да би у пролеће наредне, 1983. године склопила и уговор о поклону. Оба ова уговора чувају се у Збирци ликовне уметности Народног музеја Зрењанин.

[156] Сл. С., „Изложба у Народном музеју. Љубица Тапавички Зрењанину", *Зрењанин* 1553, год. XXXI, 1. октобар 1982, 7; Сл. С., „Ретроспективна изложба Љубице Тапавички у Народном музеју. Поклон граду за Дан ослобођења", *Зрењанин* 1554, год. XXXI, 8. октобар 1982, 9.

[157] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „НМЗ 4, Налози 66–89" / „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1985. годину" (несигнирано), 10–13.

[158] Сл. М., „У Народном музеју. Минхенска школа и српско сликарство", *Зрењанин* 1691, год. XXXIV, 24. мај 1985, 7.

[159] Јелена Кнежевић, „Јуче отворена. Изложба слика Паје Јовановића", *Зрењанин* 1677, год. XXXIV, 15. фебруар 1985, 5; М. С. Б., „Изложбу слика Паје Јовановића видело да сада близу две хиљаде Зрењанинаца. Портрети који плене", *Зрењанин* 1678, год. XXXIV, 22. фебруар 1985, 5.

[160] М. Н., „Поводом изложбе у Народном музеју. Поклон Фридерике Бенде", *Зрењанин* 1724, год. XXXV, 10. јануар 1986, 5.

[161] Први стручни преглед рада Народног музеја Зрењанин обављен је 1978. године (прим. аут.).

[162] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину 6. децембра 1985. године", бб/1987.

[163] Јелена Кнежевић, „IN MEMORIAM. Злата Марков Барањи", *Зрењанин* 1735, год. XXXV, 28. март 1986, 5; Н. С., „Прошлог петка на гробљу у Житишту. Положена урна Злате Марков Барањи", *Зрењанин* 1739, год. XXXV, 25. април 1986, 5.

[164] Д. Ђ., „Синоћ у Народном музеју. Слике романтичара и реалиста", *Зрењанин* 1758, год. XXXV, 5. септембар 1986, 5; Јелена Кнежевић, „Поводом изложбе у Народном музеју. Дела романтичара и реалиста", *Зрењанин* 1759, год. XXXV, 12. септембар 1986, 5.

[165] Д. Ђујић, „Сарадња борског и зрењанинског музеја. Изложба о обичајима североисточне Србије", *Зрењанин* 1736, год. XXXV, 4. април 1986, 5.

[166] Б. Ј., „Ретроспективна изложба Васе Поморишца у Народном музеју. Више од стотину слика", *Зрењанин* 1792, год. XXXVI, 8. мај 1987, 5; Јелена Кнежевић, „Поводом ретроспективне изложбе Васе Поморишца. Дела сликара пореклом из нашег краја", *Зрењанин* 1793, год. XXXVI, 15. мај 1987, 5.

[167] НМЗ, ЗЛУ, кут. „Васа Поморишац".

[168] НМЗ, рег. НМЗ 1947– , „Извештај Комисије стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину 27. децембра 1989", бб/1990.

[169] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Ликовне збирке Уметничког одељења за 1989. годину", бр. 01–2/1990. Такође види: Сл. М., „Народни музеј. Бечкеречки импресионисти", *Зрењанин* 1952, год. XXXVIII, 6. октобар 1989, 4; Јелена Кнежевић, „Уз изложбу великобечкеречких импресиониста у зрењанинском Народном музеју", *Зрењанин* 1953, год. XXXVIII, 13. октобар 1989, 5.

[170] Починиоци овог дела, Петар Борота (бивши фудбалер ОФК Београда), Југослав Катић из Ченте и Зоран Пршендић из Земуна су за крађу ове, као и неколицине других слика из других установа, осуђени на по 4 године затвора (прим. аут.).

[171] Иако је иницијатива за њено одржавање кренула из Галерије Матице српске у Новом Саду, изложба о Александру Секулићу је реализована уз пуно ангажовање свих расположивих ресурса Народног музеја Зрењанин и уз учешће пензионисане Вукице Поповић која је била један од аутора пратећег каталога. Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обнова захтева за финансијским средствима за реализацију изложбе Александра Секулића", бр. 01–103/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Покрајинском заводу за заштиту споменика културе Војводине", бр. 01–111/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Високопреосвећеном господину Амфилохију, епископу банатском", бр. 01–113/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–136/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за одобрење снимања стручној екипи Народног музеја Зрењанин", бр. 01–167/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за израду фотографија слика Александра Секулића", бр. 01–212/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Обнова захтева за динансијска средства за реализацију изложбе Александра Секулића", бр. 01–283/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансирање изложбе Александра Секулића", бр. 01–315/1989; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Народном музеју Београд, Љубица Миљковић", бр. 01–348/1990.

[172] Јасна Јованов – Јелена Кнежевић, *Александар Секулић (1877–1942)*, Нови Сад 1990.

[173] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. „Сликарство у Војводини 1900–1944 (1991)". Види: „У зрењанинском Народном музеју. Слике с почетка века", *Зрењанин* 2052, год. XL, 6. септембар 1991, 6; Г. И., „Народни музеј. Сликарство Војводине", *Зрењанин* 2053, год. XL, 13. септембар 1991, 6; Јелена Кнежевић, „Изложба у Народном музеју. Сликарство у Војводини 1900–1944", *Зрењанин* 2054, год. XL, 20. септембар 1991, 6.

[174] Јелена Кнежевић, „Изложба у Народном музеју. Дела руских сликара у нашем граду", *Зрењанин* 2055, год. XL, 27. септембар 1991, 5.

[175] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Његовом преосвештенству господину Василију, епископу сремском", бр. 01–13/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Господину Хризостому, Епархијском дому Епархије банатске у Вршцу", бр. 01–22/1995.

[176] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Галерији Матице српске Нови Сад", бр. 01–50/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Историјском музеју Србије, Београд", бр. 01–51/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Галерија Матице српске – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–71/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о уступању културних добара на привремено коришћење", бр. 01–72/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о уступању на привремено коришћење културних добара из збирки Галерије Матице српске", бр. 01 – 81/1995.

[177] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Реверси из цркава за изложбу *Руска уметност на тлу средњег Баната*", бр. 01–122/1995.

[178] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за доделу финансијских средстава", бр. 01–24/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–38/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава на Конкурс за учешће у финансирању програма од општег интереса у области културе у општинама", бр. 01–50/1995.

[179] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преглед трошкова организовања изложбе *Руска уметност у средњем Банату*", бр. 01–99/1995.

[180] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о привременом-повременом вршењу послова”, бр. 01–73/1995; бр. 01–74/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за ослобађање плаћања пореза на промет на штампање каталога *Руска уметност у средњем Банату* Народног музеја Зрењанин”, бр. 01–78/1995. У пријави на конкурс за финансијска средстава за ову изложбу, између осталог се каже: *Изложба ће на темељан начин приказати материјалне остатке руске културе и њихов утицај на културу нашег поднебља и* ***уз обиман каталог од око 10 штампарских табака*** (подв. аут.) *представљаће изузетан допринос проучавању ове, до сада недовољно истражене тематике...* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава на конкурс Министарства за културу Републике Србије од 28.03.1995”, бр. 01–49/1995).

[181] Сл. М., „У Народном музеју. Руска уметност у средњем Банату”, *Зрењанин* 2246, год. XLIV, 26. мај 1995, 19; В. Попов, „Народни музеј: руска уметност у средњем Банату. Вековна прожимања”, *Зрењанин* 2247, год. XLIV, 2. јун 1995, 11; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о привремено – повременом вршењу послова”, бр. 01–67/1995.

[182] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава на конкурс Министарства за културу Републике Србије од 28.03.1995”, бр. 01–49/1995; Сл. М., „У Народном музеју. Руска уметност у средњем Банату”, *Зрењанин* 2246, год. XLIV, 26. мај 1995, 19.

[183] Сл. М., „Изложба у Народном музеју. Иконе из збирке Музеја”, *Зрењанин* 2141, год. XLII, 21. мај 1993, 3; Сл. М., „Отворена изложба икона у Народном музеју. На Дан Ћирила и Методија”, *Зрењанин* 2142, год. XLII, 28. мај 1993, 1, 3.

[184] НМЗ, УО ЗЛУ, „Извештај о откупу”, бр. 01–130/1995.

[185] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. „Изложба *Зрењанинска гимназија 1846–1996*”. О припреми ове изложбе и њеним пратећим активностима такође види: М. Б., „У сусрет јубилеју зрењанинске гимназије. Век и по у споменици”, *Зрењанин* 2316, год. XLV, 4. октобар 1996, 13; „У скупштини општине Зрењанин. Промоција *Споменице* Гимназије”, *Зрењанин* 2317, год. XLV, 11. октобар 1996, 11; „Народни музеј. Историја гимназије”, *Зрењанин* 2318, год. XLV, 18. октобар 1996, 12; Миодраг Цветић – Јелена Кнежевић, „Изложба у Народном музеју. 150 година Гимназије”, *Зрењанин* 2319, год. XLV, 25. октобар 1996, 13.

[186] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело,* 16; „Сећање. Вукосава Поповић”, *Зрењанин* 2389, год. XLVII, 6. март 1998, 11.

[187] За библиографију Јелене Кнежевић види: Филип Крчмар, „Био-библиографски портрети сарадника Народног музеја Зрењанин”, *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 155–156.

[188] „Духовни центар. Иконе”, *Зрењанин* 2414, год. XLVII, 28. август 1998, 9.

[189] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. „Извештај о раду Збирке ликовне уметности (2000)”.

[190] НМЗ, УО ЗЛУ, „Поклон Јелисавке Тапавички, 29. мај 2000”.

[191] Бранка Јајић, „Изложба Димитрија Поповића, иконописца из Великог Бечкерека у Народном музеју. Родоначелник сликарске школе”, *Зрењанин* 2556, год. XLIX, 1. јун 2001, 14.

[192] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. „Владислав Вуков”.

[193] Бранка Јајић, „Изложба слика Владислава Вукова у Народном музеју. Поклон граду”, *Зрењанин* 2629, год. L, 8. новембар 2002, 14.

[194] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о откупу”, бр. 01–162/2003.

[195] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о откупу”, бр. 01–248/2003.

[196] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о откупу”, бр. 01–295/2003.

[197] Према извештају Кризног штаба, штета на згради Народног музеја Зрењанин је процењена на близу 12 милиона динара (Б. Ј., „Алармантно стање у Народном музеју”, *Зрењанин* 2672, год. LI, 19. септембар 2003, 15).

[198] Бранка Јајић, „Предићева заоставштина: изложба у новој галерији Музеја. Завичајни великан отворио врата”, *Зрењанин* 2772, год. LIII, 2. септембар 2005, 1, 19.

[199] Б. Јајић, „После Зрењанина, изложба слика Уроша Предића и у Новом Саду. Европско исходиште српске културе”, *Зрењанин* 2783, год. LIII, 18. новембар 2005, 18.

[200] НМЗ, УО ЗЛУ, „Заоставштина Војина Мољца”, *Пресуда*. Реч је о некомплетном записнику са оставинске расправе, датираном на 16. фебруар 2005.

[201] Бранка Јајић, „У Народном музеју у Зрењанину отворена стална поставка. Поново пред посетиоцима у новом амбијенту”, *Зрењанин* 2789, год. LIII, 29. децембар 2005, 37.

[202] Б. Јајић, „Изложба Народног музеја у галерији Градског музеја у Баји. Од бидермајера до импресиониста”, *Зрењанин* 2973, год. LVII, 24. јул 2009, 19.

[203] Б. Јајић, „Изложба *Тај дивни колорит грађанства* у Народном музеју. Богат ликовни живот”, *Зрењанин* 2979, год. LVII, 4. септембар 2009, 20.

[204] А. Б., „Уочи изложбе Марија Маскарелија у Народном музеју. Бокељска сновиђења”, *Зрењанин* 2951, год. LVII, 20. фебруар 2009, 18; „Инфо култ. Филм уз изложбу”, *Зрењанин* 2952, год. LVII, 27. фебруар 2009, 19; А. Б., „Роман Николе Маловића представљен у Народном музеју. Итака лутајућег Бокеља”, *Зрењанин* 2953, год. LVII, 6. март 2009, 18.

[205] Б. Јајић, „Богат програм зрењанинских установа у *Ноћи музеја.* Уметничко бдење уз изложбе и концерте”, *Зрењанин* 2963, год. LVII, 15. мај 2009, 19.

[206] „Инфо култ. Музеј: изложба Мартина Јонаша”, *Зрењанин* 2968, год. LVII, 19. јун 2009, 20; Б. Јајић, „Слике Мартина Јонаша у Салону народног музеја. Палета генија наиве”, *Зрењанин* 2969, год. LVII, 26. јун 2009, 19.

[207] „Инфо-култ. Музеј: изложба Милана Граховца”, *Зрењанин* 2974, год. LVII, 31. јул 2009, 18; С. Седмак, „Отворена изложба Милана Граховца. Ретроспектива дводеценијског стваралаштва”, Зрењанин 2975, год. LVII, 7. август 2009, 19.

[208] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду у 2009. години кустоса-историчара уметности задуженог за модерну уметност и педагошку делатност”, бр. 01–95/2010.

[209] „Инфо-култ. Дела Виктора Вазарелија у Музеју”, *Зрењанин* 3011, год. LVIII, 16. април 2010, 19; Б Јајић, „Слике Виктора Вазарелија у салону Народног музеја. Маг оптичке уметности”, *Зрењанин* 3012, год. LVIII, 23. април 2010, 19.

[210] Б. Јајић, „*Ноћ музеја 2010. у Зрењанину: изложбе, радионице, концерти. Вајај, цртај, рестаурирај*”, *Зрењанин* 3014, год. LVIII, 7. мај 2010, 19; „Инфо култ. Народни музеј у *Ноћи музеја*”, *Зрењанин* 3015, год. LVIII, 14. мај 2010, 18.

[211] „Инфо-култ. *Од Тихуане до Тетка Ане*”, *Зрењанин* 3045, год. LVIII, 10. децембар 2010, 18; Б. Јајић, „Изложба *Од Тихуане до Тетка Ане* у Народном музеју Зрењанин. Чаробни коктел најлепших година”, *Зрењанин* 3046, год. LVIII, 17. децембар 2010, 18; Љ. Баиловић, „Брадић посетио изложбу о рокенролу у Зрењанину”, *Зрењанин* 3051, год. LIX, 21. јануар 2011, 18; Л. З., „Тетка Ана и *Тетка Ана*”, *Зрењанин* 3051, год. LIX, 21. јануар 2011, 19.

[212] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду у 2010. кустоса-историчара уметности”, бр. 01–127/2011.

[213] НМЗ, ЗЛУ, „Извештај о раду Збирке ликовне уметности за 2010. годину”.

[214] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о примопредаји Ликовне збирке Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин”, бр. 01–489/2012.

[215] „Инфо-култ. *Моје тело, твоје дело*”, *Зрењанин* 3096, год. LIX, 2. децембар 2011, 18; Б. Јајић, „Министар културе Предраг Марковић отворио изложбу слика и цртежа у Салону Народног музеја Зрењанин. *Моје тело – твоје дело*”, *Зрењанин* 3097, год. LIX, 9. децембар 2011, 18.

[216] „Инфо-култ. Под војвођанским небом”, *Зрењанин* 3197, год. LXI, 15. новембар 2013, 18; Б. Ј., „У Народном музеју Зрењанин. *Под војвођанским небом Ивана Радовића*”, *Зрењанин* 3198, год. LXI, 22. новембар 2013, 18.

[217] Бранка Јајић, „Изложба у Народном музеју Зрењанин. Паулина Сударски од експресивне ведрине до трагичног краја”, *Зрењанин* 3266, год. LXII, 13. март 2015, 19.

[218] „Изложба Рајне Круљ”, *Зрењанин* 3282, год. LXII, 3. јул 2015, 19; Б. Ј., „Изложба Рајне Круљ у Салону Народног музеја Зрењанин. *Запамти овај свет...* ”, *Зрењанин* 3284, год. LXII, 17. јул 2015, 21.

[219] М. Малбашки, „Изложба стваралаштва банатског сликара Васе Поморишца – 125 година од рођења уметника. Од традиције до модерне”, *Зрењанин* 3463, год. LXVI, 21. децембар 2018, 11.

[220] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Izveštaj rada Zbirke likovne umetnosti za 2018. godinu”, бр. 01–219/2019, 1–2.

[221] Б. Јајић, „Оливера Скоко, поводом изложбе посвећене једном од највећих српских сликара. *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?*”, *Зрењанин* 3408, год. LXV, 1. децембар 2017, 2; Б. Јајић, „У Народном музеју Зрењанин поводом 160 година од рођења Уроша Предића. Од Орловата до Зрењанина и назад”, *Зрењанин* 3408, год. LXV, 1. децембар 2017, 16; Б. Јајић, „Дани Уроша Предића у години уметниковог јубилеја. Сећања у Орловату и Зрењанину”, *Зрењанин* 3409, год. LXV, 8. децембар 2017, 16; Б. Јајић, „Урош Предић *прошетао* Салоном зрењанинског Народног музеја. Сликарев легат представљен у новом светлу”, *Зрењанин* 3410, год. LXV, 15. децембар 2017, 16; Б. Јајић, „Концерт ученика Музичке школе у зрењанинском Музеју. У окружењу поставке о Урошу Предићу”, *Зрењанин* 3413, год. LXVI, 5. јануар 2018, 22. Бранка Јајић, „Култура у жижи. Да ли сте и ви видели изложбу о Урошу Предићу?”, *Зрењанин* 3422, год. LXVI, 2. март 2018, 16.

[222] Б. Јајић, „У Галерији САНУ у Београду станује привремено изложба из Зрењанина *Дакле Ви сте тај Урош Предић...* ”, *Зрењанин* 3424, год. LXVI, 23. март 2018, 16.

[223] НМЗ, ЗЛУ, „Изложба *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?*”; НМЗ, ЗЛУ, „Извештаји о раду Збирке ликовне уметности за 2018, 2019. и 2020. годину”.

[224] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада кустоса Ликовне збирке у 2011. години”, бр. 01–96/2012, 1–2.

[225] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада кустоса Ликовне збирке у 2012. години”, бр. 01–750/2012, 1.

[226] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Ликовне збирке за 2016. годину”, бр. 01–110/2017, 1.

[227] „Инфо-култ. Сећање на Стеву Алексића”, *Зрењанин* 3099, год. LIX, 23. децембар 2011, 18.

[228] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада кустоса Ликовне збирке у 2012. години”, бр. 01–750/2012, 1.

[229] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Збирке ликовне уметности за 2020. годину”, бр. 01–303/2021, 1.

[230] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада кустоса Ликовне збирке у 2012. години”, бр. 01–750/2012, 2.

[231] „Култ инфо. Предавање”, *Зрењанин* 3356, год. LXIV, 2. децембар 2016, 16.

[232] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Ликовне збирке за 2017. годину”, бр. 01–145/2018, 2.

[233] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Збирке ликовне уметности за 2018. годину”, бр. 01–219/2019, 2.

[234] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Збирке ликовне уметности за 2019. годину”, бр. 01–485/2020, 2.

[235] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Збирке ликовне уметности за 2020. годину”, бр. 01–303/2021, 2.

[236] „Инфо-култ. Мајстори банатског сликарства”, *Зрењанин* 3355, год. LXIV, 25. новембар 2016, 16.

[237] Милана Маричић, „У Народном музеју је једна од највреднијих уметничких колекција у Војводини. Знаменити сликари Баната представљени у Новом Саду”, *Зрењанин* 3379, год. LXIII, 12. мај 2017, 26.

[238] „Инфо-култ. Промоција књиге”, *Зрењанин* 3128, год. LX, 30. новембар 2012, 18.

[239] „Инфо-култ. Промоција књиге”, *Зрењанин* 3220, год. LXIII, 25. април 2014, 18.

[240] „Инфо-култ. *Писмо из тајног града*”, *Зрењанин* 3269, год. LXII, 3. април 2015, 20; Бранка Јајић, *Писма из тајног града* Ивана Ивачковића представљена у Народном музеју Зрењанин. О музици, детињству, одрастању, слому памети и морала... ”, *Зрењанин* 3270, год. LXII, 10. април 2015, 20.

[241] „Култ-инфо. Промоција књиге”, *Зрењанин* 3514, год. LXVII, 13. децембар 2019, 11; Мирослава Малбашки, „Нова књига Ивана Ивачковић посвећена легендарној рок групи *Азра* – откривање стварног лика Бранимира Џонија Штулића. Митоманија – смешна, страшна и штетна”, *Зрењанин* 3517, год. LXVII, 3. јануар 2020, 11.

[242] Б. Ј., „Промоција књиге у Народном музеју Зрењанин. *Миг* Гојка Челебића”, *Зрењанин* 3243, год. LXII, 3. октобар 2014, 18; „Инфо култ. Роман *Миг* у Музеју”, *Зрењанин* 3244, год. LXII, 10. октобар 2014, 18.

[243] Б. Јајић, „Промоција књиге у Народном музеју Зрењанин. *Пансион* Николе Медведева”, *Зрењанин* 3265, год. LXII, 6. март 2015, 17.

[244] Бранка Јајић, „Културне манифестације *Музеји Србије, од 10 до 10* и *Ноћ музеја* у Зрењанину. Изложбе, предавања, концерти, радионице...”, *Зрењанин* 3274, год. LXII, 8. мај 2015, 20; Бранка Јајић, „Музеји Србије десет дана од 10 до 10 у Зрењанину. У сусрет *европској ноћи* музеја”, *Зрењанин* 3275, год. LXII, 15. мај 2015, 19; Бранка Јајић, „*Музеји Србије од 10 до 10* и *Европска ноћ музеја* у Зрењанину. Отворених очију у ноћ”, *Зрењанин* 3276, год. LXII, 22. мај 2015, 18.

[245] Б. Јајић, „У Народном музеју отворена реконструисана спомен-соба Тодора Манојловића. Савремена аутентичност”, *Зрењанин* 3211, год. LXII, 21. фебруар 2014, 18.

[246] Olivera Skoko, „U spomen umetnosti. Spomen-soba Todora Manojlovića”, *Nova misao. Časopis za savremenu kulture Vojvodine* 26, Novi Sad 2014, 76.

[247] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Збирке ликовне уметности за 2020. годину”, бр. 01–303/2021.

[248] Мирјана Теодоровић Јанчић је рођена у Великом Бечкереку 1925. године. Школовала се у родном граду, а након пресељења и у Београду у коме је живела до смрти 2021. Њени родитељи су се упознали у атељеу сликара Стевана Алексића у Модошу (прим. аут.).

[249] Мирослава Малбашки, „Поклон некадашње сугрђанке обогатио збирку зрењанинског музеја. Вредно културно-уметничко благо стигло у наш град”, *Зрењанин* 3598, год. LXIX, 23. јул 2021, 11.

[250] Olivera Skoko, „Poseta članova Komiteta za regionalne i specijalne muzeje ICOM-a Narodnom muzeju Zrenjanin 1960. godine”, *NC ICOM Srbija*, Beograd 2020, 54–57.

[251] Мирослава Малбашки, „Упркос пандемији која и даље диктира темпо, одржана овогодишња *Ноћ музеја.* Мере не смеју да буду препрека култури”, *Зрењанин* 3589, год. LXIX, 21. мај 2021, 11.

[252] И пре преузимања Збирке ликовне уметности, па све до данас, кустос Оливера Скоко се стручно усавршавала на бројним семинарима, конференцијама и стручним скуповима: *Нове тенденције у музеологији – сталне поставке* (Галерија Матице српске 2009); регионална конференција *Токови савремене конзервације на Балкану* (Музеј савремене уметности Београд, 2011); серија предавања *Преобликовање музеја* (Народни музеј Београд, 2012); стручни скуп *Музејска контекстуализација интимног и емотивног* (Музеј града Новог Сада, 2012); семинар *Дигитализација културног наслеђа* (Музеј Војводине, 2014); семинар *Музеји као места будућности* (Музеј историје Југославије, 2014); конференција *Култура, концепти и управљање променама* (Југословенска кинотека, 2015); округли сто *Културно-историјско наслеђе као потенцијал локално-економског развоја* (Сремски Карловци, 2016), итд. Као члан Комисије Националног комитета ИКОМ-а за организацију семинара, учествовала је у организовању два семинара: *Управљање музејским збиркама: набавка предмета* (Народни музеј Зрењанин, 2012) и *Музеји у доба савремене комуникације* (Народни музеј Ваљево, 2013). Као излагач, Оливера Скоко је учествовала на стручном скупу *Бити кустос: искуства из савремене музејске праксе* (Народни музеј у Београду, 2019) и конференцији *Војводина у 2021 – култура у условима нове нормалности* (Скупштина АП Војводине, 2021).

[253] Филип Крчмар, „Био-библиографски портрети сарадника Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 167–168.

[254] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Решење", бр. 01–1299/2019.

[255] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај о ревизији Збирке ликовне уметности", бр. 01–984/2020.

[256] У питању је слика *Мртва природа* (УО ЗЛУ, бр. 1580) Катице Глигоровић Теодоровић која је у музеј доспела као део заоставштине њене кћерке Мирјане Теодоровић Јанчић.

[257] Дејан Воргић – Филип Крчмар, *Наша Вукица (1919–1969–2019),* Зрењанин 2019.

[258] „A torontálvármegyei muzeum", *Torontál* 74. sz., 1907. március 30, 1–2. o.

[259] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању музеја", бр. 163/1942.

[260] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Признаница", бр. 9/1942.

[261] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању музеја", бр. 40/1943. Каса се води под инвентарним бројем УО ЗПУ 91.

[262] Дејан Воргић, „Сеобе збирки Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* бр. 62, Нови Сад 2020, 91–92.

[263] Ljiljana Stojanović, *Vasa Pomorišac 1893–1961: retrospektivna izložba 1907–1961*, Beograd 1986, 21.

[264] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месечни извештај поверенику за просвету за Банат", бр. 30/1944.

[265] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Програм рада Градског музеја и библиотеке у Петровграду за другу половину 1945. г. и 1946. годину", бр. 225/1945.

[266] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и статистички лист", бр. 2/1946.

[267] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Статистички лист за 1948.", бб/1949; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај: Уметничка збирка", бб/1950.

[268] Од 1948. године сва одељења (Археолошко, Етнолошко, Историјско и Уметничко) добијају сопствене инвентарне књиге. Дотад је коришћена једна збирна инвентарна књига за сва одељења. (прим. аут.)

[269] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о примопредаји музејских предмета", бр. 271/1947.

[270] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Статистички лист за 1948.", бб/1949.

[271] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Једнообразни инвентари", бр. 7/1949.

[272] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Статистички лист", бр. 2/1951.

[273] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. г.", бр. 481/1954.

[274] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1956. год.", бр. 504/1956.

[275] Ivan Bach, Bojana Radojković, Đurđica Comisso, *Umetnička obrada metala naroda Jugoslavije kroz vekove,* II, Beograd 1956, 4, 5, 8, 11, 47.

[276] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Савету за културу АПВ", бр. 556/1959; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању и раду Народног музеја од 1955. до 1958. год.", бр. 549/1958.

[277] М. Т., „Једна занимљива изложба. Савремено и укусно", *Зрењанин* 241, год. VI, 4. мај 1957, 6.

[278] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Народном одбору Среза зрењанинског", бр. 93/1957.

[279] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о путном налогу", бр. 283/1960.

[280] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Уметничког одељења у времену од маја 1960. до маја 1965. године", бр. 246/1965.

[281] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај за прво тромесечје 1961. год.", бр. 05–188/1961.

[282] НМЗ, УО ЗПУ, кут. Значајни документи, Стална поставка, Рестаурација и конзервација, „Распоред експоната у новој концепцији Музеја извршеној октобра 1962. год." (несигнирано).

[283] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело*, 9.

[284] „Водич кроз Народни музеј. Вредни делови намештаја барокног стила", *Зрењанин* 568, год. XII, 10. август 1963, 8.

[285] НМЗ, УО ЗПУ, „Уметничко одељење Управи Музеја, 15. 01. 1963".

[286] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Књига инвентара", бр. 01–119/1965; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сарадња на сређивању збирки", бр. 01–88/1965. Кустоскиња Ружа Лончар боравила је још раније у тродневној посети зрењанинском музеју током јуна 1960. године, како би се упознала са колекцијом стакла и порцелана. О томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о путном налогу", бр. 316/1960.

[287] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–51/1966. Реинвентаризација Збирке је у почетку ишла доста споро. До 1976. године реинвентарисано је свега 70 предмета од стакла (НМЗ, УО ЗПУ, Инвентарна књига Збирке примењене уметности 1965–1976).

[288] Казивање Милеве Шијаковић аутору (30. јул 2021); НМЗ, УО ЗПУ, „Идентификација стилског намештаја у Збирци Народног музеја Зрењанин" (извршила др Верена Хан – прим. аут.).

[289] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину за 1964. године", бр. 01–435/1964.

[290] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак експоната примењене уметности и записник", бр. 01–561/1980.

[291] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије", бр. 01–271/1976.

[292] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај у вези са реализацијом сталне поставке", бр. 01–250/1966.

[293] Д. Воргић – Ф. Крчмар, *нав. дело*, 9.

[294] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о теренском раду", бр. 01–73/1968.

[295] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења за четврто тромесечје", бр. 01–176/1969.

[296] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења за друго тромесечје", бр. 01–180/1970.

[297] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941–

, „Годишњи извештај Педагошке службе”, бр. 01–166/1972.

[298] НМЗ, УО ЗПУ, Колекција примењена графика и фотографија, инв. бр. 112.

[299] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења за прво тромесечје”, бр. 01–94/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења за прво полугодиште”, бр. 01–108/1971.

[300] НМЗ, УО ЗПУ, рег. Значајни документи, Стална поставка, Рестаурација и конзервација „Извештај о повлачењу музејских експоната са сталне поставке на I спрату галерије слика и примењене уметности дана 27. јуна 1974. године”.

[301] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Стална поставка Уметничког одељења на I спрату”, бр. 01–205/1975.

[302] НМЗ, УО ЗПУ, кут. Значајни документи, Стална поставка, Рестаурација и конзервација „Извештај у вези измене сталне поставке (16. април 1979)”.

[303] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Из Збирки Народног музеја у Зрењанину”, бр. 01–103/1975; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Стилске епохе и савременост. Изложба стилског и савременог намештаја”, бр. 01–353/1979.

[304] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак експоната примењене уметности и записник”, бр. 01–561/1980.

[305] Törkölcs Irén, „Művészettörténeti tárlat a Népmúzeumban”, *Magyar Szó* 146. sz., 1982. május 10, 4. o.

[306] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о запослењу”, бр. 01–230/1984.

[307] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину 6. децембра 1985. године”, бб/1987.

[308] Исто.

[309] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Одељења за 1987. год.”, бр. 01–452/1987; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1986. год.”, бб/1987.

[310] МВ, рег. 1947– , „Извештај Комисије стручног надзора о извршеном стручном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину”, бр. 01–1011/1/1989.

[311] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Одељења уметничке збирке за 1988. годину”, бр. 01–23/1989.

[312] Сл. М., „Народни музеј. Припреме за изложбу Јозефа Гојгнера”, *Зрењанин* 1812, год. XXXVI, 25. септембар 1987, 5; Милева Шијаковић, „Из Народног музеја. Бечкеречанин Јозеф Гојгнер”, *Зрењанин* 1817, год. XXXVI, 30. октобар 1987, 5; Милева Шијаковић – Сл. Милин, „Студијска изложба у Народном музеју. Недовољно проучен уметник”, *Зрењанин* 1818, год. XXXVI, 6. новембар 1987, 5.

[313] Филип Крчмар, „Био-библиографски портрети сарадника Народног музеја Зрењанин”, *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 148–171.

[314] Р. Г., „Из фонда Народног музеја Зрењанин. Отворена изложба шкрињa”, *Зрењанин* 2085, год. XLI, 24. април 1992, 6; Рајка Грубић, „Изложба шкрињa у зрењанинском Народном музеју. Умеће средњовековних мајстора”, *Зрењанин* 2086, год. XLI, 30. април 1992, 4.

[315] Сл. М., „Музеј – керамика кроз векове”, *Зрењанин* 2348, год. XLVI, 23. мај 1997, 11; Сл. М., „Керамика кроз векове. Од црепуље до вазе”, *Зрењанин* 2355, год. XLVI, 30. мај 1997, 10.

[316] Светлана Михајловић Радивојевић, „Музеј: стаклене посуде за пиће. Чаше као статус”, *Зрењанин* 2402, год. XLVII, 5. јун 1998, 13.

[317] „Музеј: изложба стилских столица”, *Зрењанин* 2783, год. LIII, 18. новембар 2005, 19; Бранка Јајић, „Изложба стилских столица у Салону Народног музеја. Век стилског развоја”, *Зрењанин* 2784, год. LIII, 25. новембар 2005, 19.

[318] Сл. М., „У Народном музеју. Руска уметност у средњем Банату”, *Зрењанин* 2246, год. XLIV, 26. мај 1995, 11.

[319] „Kiállitás a nagybecskereki múzeum”, *Зрењанин* 3100, год. LIX, 30. децембар 2011, 16.

[320] Б. Јајић, „У зрењанинском Народном музеју. *Две пасије – једна изложба*”, *Зрењанин* 3158, год. LXI, 14. фебруар 2013, 18.

[321] „У Народном музеју у Зрењанину. Хартигове лутке и скулптуре”, *Зрењанин* 2499, год. XLVIII, 14. април 2000, 12.

[322] Бранка Јајић, „*Мариндом* у Салону Народног музеја Зрењанин. Мој намештај је моја слика”, *Зрењанин* 2897, год. LVI, 8. фебруар 2008, 22.

[323] Б. Ј., „Таписерије новосадског *Атељеа 61* у Народном музеју. Умеће старих мајстора”, *Зрењанин* , 3001, год. LVIII, 5 фебруар 2010, 19.

[324] „Инфо-култ. Изложба: Арс фуманди”, *Зрењанин* 2952, год. LVII, 27. фебруар 2009, 19.

[325] „Инфо-култ. Изложба”, *Зрењанин* 3159, год. LXI, 22. фебруар 2013, 18.

[326] „Инфо-култ. Ретроспектива”, *Зрењанин* 3217, год. LXII, 4. април 2014, 18.

[327] „Инфо-култ. Програм Музеја”, *Зрењанин* 3279, год. LXII, 12. јун 2015, 19.

[328] „Инфо-култ. Изложба *Кинеска свила*”, *Зрењанин* 2845, год. LV, 9. фебруар 2007, 18; Бранка Јајић, „Изложба *Нити светлости* у Салону Народног музеја. Сазвежђе кинеске свиле”, *Зрењанин* 2846, год. LV, 16. фебруар 2007, 14.

[329] „Инфо-култ Ретроспектива Југослава Влаховића”, *Зрењанин* 2789*,* год. LIII, 29. децембар 2005, 37.

[330] Б. Ј., „Изложба Миодрага Табачког у Музеју”, *Зрењанин* 2900, год. LVI, 29. фебруар 2008, 18; Б. Јајић, „Сценографије и костимографије Миодрага Табачког у Народном музеју. Ликовне авантуре мага сцене”, *Зрењанин* 2902, год. LVI, 14. март 2008, 21.

[331] НМЗ, рег. НМЗ 1947– , „Извештај Комисије стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину 27. децембра 1989”, бб/1990.

[332] Б. Јајић, „У Народном музеју отворена реконструисана спомен-соба Тодора Манојловића. Савремена аутентичност”, *Зрењанин* 3211, год. LXII, 21. фебруар 2014, 18.

[333] Б. Јајић, „Легат породице Варади у сталној поставци Народног музеја. Заоставштина три генерације адвоката”, *Зрењанин* 3323, год. LXIII, 15. април 2016, 8.

[334] Бранка Јајић, „Хришћански сакрални предмети у зрењанинском музеју. Драгоцена сведочанства прошлости Баната”, *Зрењанин* 3376, год. LXIII, 21. април 2017, 16.

[335] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Примењено-уметничке збирке Музеја за 1992. год.”, бр. 01–13/1993.

[336] Б. Ј., „Изложба у зрењанинском музеју – след традиције и представљање новог. *Јапанизам у Банату: 1869–1969*”, *Зрењанин* 3431, год. LXVI, 11. мај 2018, 13.

[337] „Култ-инфо. Изложба о Вукосави Вукици Поповић”, *Зрењанин* 3473, год. LXVII, 1. март 2019, 11; Мирослава Малбашки, „Изложба Народног музеја посвећена кустоскињи Вукици Поповић. Жена која је очувала културно наслеђе нашег града”, *Зрењанин* 3475, год. LXVII, 15. март 2019, 11.

[338] „Култ-инфо. О страдању Јевреја”, *Зрењанин* 3497, год. LXVII, 16. август 2019, 11; Бранка Јајић, „Зрењанин није заборавио своје страдале Јевреје. Помен депортованим сугрђанима”, *Зрењанин* 3498, год. LXVII, 23. август 2019, 5.

[339] „Култ-инфо. Нова изложба у Музеју”, *Зрењанин* 3523, год. LXVII, 14. фебруар 2020, 11; М. Мл. – М. М., „Изложбена поставка јединствених плаката пред зрењанинском публиком – пројекат графичког дизајнера Мирка Илића. Толеранција је потребна свету више него икад”, *Зрењанин* 3525, год. LXVII, 28.

фебруар 2020, 11.

[340] Дејан Воргић, „Звоно из 1757. године – Дар Венцеслава Клеа", *Гласник музеја Баната* 18, Панчево 2016, 41–45; Исти, „Компанија уд. Јакова Гутмана & синови: Индустрија у служби уметности", *Гласник музеја Баната* 21, Панчево 2019, 65–75; „Предмети сећања на Михајла Голдберга" (*Гласник музеја Баната* 22, Панчево 2020, 74–83).

[341] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о Музеју", бр. 418/1958.

[342] НМЗ, рег. 1947– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину 6. децембра 1985. године", бб/1987.

[343] НМЗ, рег. 1947– , „Извештај Комисије стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину 27. децембра 1989", бб/1990.

[344] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ревизија Збирке примењене уметности", бр. 01–232/2018.

[345] Милева Шијаковић, *Каталог сталне поставке Збирке примењене уметности*, Зрењанин 2011, 3.

[346] У овом периоду откупљена су 34 предмета (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај рада Уметничког одељења у времену од маја 1960. до маја 1965. године", бр. 246/1965).

[347] НМЗ, УО ЗПУ, кут. Значајни документи, Стална поставка, Рестаурација и конзервација „Списак намештаја за рестаурацију", 1957.

[348] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Реферат (комисијски записник)", бр. 597/ 1959; бр. 599/1959.

[349] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–51/1966.

[350] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о делу", бр. 01–282/1974.

[351] НМЗ, УО ЗПУ, „Предлог за рестаурацију стилског намештаја у 1979. години" (25.01.1979).

[352] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месечни извештај за јун", бр. 251/1948.

[353] Милан Петров, „Музеј торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15–17, Нови Сад 1968, 206.

[354] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Управи Музеја", бр. 01–193/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Управи Музеја (пријава)", бр. 01–174/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај комисије", бр. 01–271/1976.

[355] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Систематизација и структура Примењено уметничке збирке Уметничког одељења", бр. 01–629/2021.

Душан Маринковић

СВЕТЛОСНИ ЗАПИСИ ИЗ МУЗЕЈА

Фототека Народног музеја Зрењанин

Почеци фотографије у Музеју

Иако је – хронолошки посматрано – најмлађе одељење Народног музеја Зрењанин, фототека је у овој установи присутна још од самих њених почетака у првим послератним годинама. Посматрано у ширем контексту, правилно је тврдити да музејска фотографија представља посебан рукавац богате фотографске традиције чији почеци на подручју Зрењанина и средњег Баната сежу од прве половине 19. века. У то време овде је забележено присуство путујућих фотографа, односно дагеротиписта – Ференца Клецера, Адолфа Виплера, Николауса Штокмана и Адолфа Дојча – који непосредно уочи, за време и након Револуције 1848/1849. године бораве и делују у овој средини.[1] Међутим, зачетником великобечкеречке фотографије сматра се Иштван Олдал, рођени Сегединац који је 1853. године отворио први фотографски атеље, у Темишварској улици.[2] Иако је у наредним деценијама, све до Првог светског рата, у граду радило још неколико фотографа, односно фотографских атељеа (Функ, Виплер, Ороси и др.), Олдал је остао први и неприкосновени фотограф Великог Бечкерека.[3] Традиција фотографије је настављена и у међуратном периоду, кроз деловање Милана Бокоњића, Ђуре Рокнића, Леа Зихермана и др. Њихове фотографије су у то време коришћене као мотиви градских разгледница, али и илустрације за алманах-споменицу *Петровград*. Сви они се могу, на овај или онај начин, довести у везу са зрењанинским музејом, као аутори фотографија које се данас у њему чувају или као лица која су сарађивала са овом установом.

Управо из међуратног периода потиче и најстарија фотографија музејске збирке, и то из времена док је она била смештена иза зграде Позоришта (1928–1940). На њој се распознаје лик Тимотеја Рајића, главног градског бележника, који је у то време био задужен за обнову рада Музеја. Из истог периода (с. 1940/1941) су сачуване и фотографије Богољуба Алексића, Лазара Николића и проф. Косте Новаковића из Новог Сада, који су радили на оснивању *Банатског музеја Дунавске бановине,* али као и у претходном случају, није познато ко је њихов аутор. Примамљива је помисао да би то могао бити Ђура Рокнић (1890–1969), угледни градски фотограф који је сарађивао са Музејом и за његове потребе израдио репродукције градских мапа из 18. века у великим димензијама. Из периода немачке окупације остале су сачуване фотографије – такође непознатог аутора – са археолошких ископавања у атарима средњег и северног Баната, која је спроводио тадашњи кустос Музеја Лазар Николић.[4]

Формирање и развој фототеке после Другог светског рата

Прави почетак фототеке јавља се у првим поратним годинама, тачније из 1948, када је у Музеју радни однос засновао Јосип Јошка Рошивал[5], предратни фотограф, који ће у овој установи поред фотографских послова обављати и послове препаратора, конзерватора, столара, бравара, електротехничара, тапацирера и др.[6] Важио је за доброг и способног мајстора, а о његовој посвећености фотографији можда понајвише сведочи околност да је желео да се врати вођењу приватне фотографске радње.[7] На крају је ипак остао у Музеју, све до 1959. године. Из овог периода – крај четрдесетих и педесетих година прошлог века – потичу и прве вести о постојању фото-лабораторије и атељеа на првом спрату Јанковићеве палате, одмах до просторија музејске библиотеке. Ове просторије уређене су након адаптације Музеја у лето и јесен 1948.[8] Две године касније, поред атељеа и *лабораторијума,* у Музеју се помиње и *мрачна комора.*[9] У то време

фотографије су рађене на стакленим плочама различитих димензија, на *Кодаковом* 35-милиметарском филму и у форматима 6 х 9 и 6 х 6 цм у црно-белој техници.

Са Јошком Рошивалом и његовом делатношћу у Музеју почиње да се формира збирка фотографија ове установе. Предодређеност и неизбежност фотографије као јединственог документарног медија имала је битну улогу приликом рада на терену, а потом и за све остале потребе музејских делатности. Тако су заметак фототеке чинили археолошки фото-дневници (Рошивал је пратио пратио Шандора Нађа и Лазара Николића на ископавањима и фотографисао њихове налазе), затим, теренски радови документовања непокретних кутлурних добара, снимци обичаја, битних историјских догађаја и личности, итд. Сасвим извесно су Рошивалове фотографије биле изложене на првој археолошкој изложби Музеја, уприличеној 1951. године у Гимназији у Волошинову (данашњи Нови Бечеј – прим. аут.), поводом Дана устанка (7. јул).[10] У исто време су у Музеј пренети сви негативи и позитиви из времена окупације и ослобођења, који су преузети од АГИТПРОП-а. Сви ови снимци су прегледани у Музеју и том приликом су одвојени они за које је оцењено да би могли послужити одељењу НОБ-а и социјалистичке изградње, које је у то време било у процесу формирања.[11] Осим тога, фонд фототеке се увећавао и разменом фото-негатива и позитива са осталим музејима[12], као и репродукцијама значајних архивских докумената из различитих временских периода.

Јосип Рошивал је у Музеју остао до 1959. године, када га је на месту фотографа заменила Јованка Врцељ.[13] У то време већ је отпочео процес осавремењавања опреме, након што је 1958. године, тадашњи управник Лазар Николић обезбедио увеличавајући апарат марке *IDRO* (6 х 9 цм), поред већ постојећег фото-апарата *Лајка* и дворефлексне 6 х 6 камере. Његовим путем наставио је и Дејан Радовановић, управник Музеја од 1960. године, који је истицао значај опремљености фото-лабораторије као *проблем који је везан за решавање свих питања.*[14] У свом допису упућеном Среском комитету Савеза комуниста Србије Зрењанин, он је забележио да његово (Историјско – прим. аут.) одељење поседује фототеку са *1764 негатива снимљених докумената и предмета, 1.320 репродукција и факсимила докумената, те 40 фотокопија мађарског листа* Непсава (мађ. *Népszáva* – прим. аут.) и пледирао за *хитно опремање фотолабораторије савременим апаратима,* наводећи суму од око 250.000 ондашњих динара потребну у ту сврху. Свој захтев је образложио тиме што *са постојећим апаратима, којима располаже фото-лабораторија не могу да се израђују довољно квалитетне фотокопије, а пошто одељење не располаже другим документима, већ углавном фотокопијама, то је њихова израда за нас важна.*[15]

Јованка Врцељ наставила је посао фото-документовања музејских предмета и збирки, али је снимала и све важније догађаје везане за Музеј: отварања изложби, изглед изложбених поставки, доделе признања *Константин Данил,* културно-историјске споменике на терену (партизанске базе, археолошке налазе, градитељско наслеђе, спомен-плоче итд.), а посебно је значајно то што је снимила процес сеобе Музеја у периоду 1964–1966, као и велики број објеката који су порушени у другој половини шездесетих приликом реализације Генералног урбанистичког плана из 1958. године.[16] Након пресељења 1966. у садашњу зграду Музеја, фотограф је добио простор за фотолабораторију од 20 м^2, мрачну комору од 16 м^2, простор за фототеку од 25 м^2.

Одласком Јованке Врцељ (уд. Ковачевић) из Музеја (1969) бригу о фототеци преузела и водила Елена Петров, музејски педагог. Иако није имала ранијег искуства и додирних тачака са фотографијом, показала је ванредно интересовање и жељу за даљим усавршавањем у овој области[17], а у својим извештајима о раду посебну пажњу посвећивала је управо фототеци. Почетком седамдесетих година указивала је на угроженост музејске фото-документације која је *толико драгоцена за рад у нашој установи,* као и на анахрони систем инвентарисања око 16.000 негатива, колико их је у том тренутку било.[18] Она је започела њихово сређивање и ковертирање

(средила их је укупно 3.200), а у жељи да овај посао обави на најефикаснији могући начин, боравила је у Етнографском музеју у Београду како би се упознала са радом и начином вођења фототеке у тој установи.[19] Међутим, пошто Стручно веће Музеја није могло да се определи за начин сређивања фототеке, она је обуставила даље сређивање и њен рад се у наредном периоду свео на груписање фото-негатива по одељењима на која су се односили[20] и њихово проналажење и селекцију за потребе појединих изложби.[21]

Музеј је 1974. године добио новог фотографа: била је то Валерија Михаљфи, која је на ново радно место дошла као већ квалификовани фотограф.[22] Савесно обављајући нову дужност, она је привела крају сређивање фототеке, израђујући фотографије и контакт-копије, помажући кустосима у комплетирању картона и остале музејске евиденције.[23] Вршила је теренска снимања на локалитету Батка код Перлеза (са кустосом Радованом Радишићем), по црквама у средњем Банату (са кустоскињом Вукицом Поповић)[24], преснимавала слике и фотографије из новина, часописа и књига (за Историјско одељење)[25], водећи притом уредну евиденцију о броју направљених снимака, њиховим димензијама и количини утрошеног фото-материјала. Осим тога, снимала је и израђивала фотографије и за друге установе културе (зрењанински архив и библиотеку, Народни музеј у Београду[26], Војвођански музеј[27] и Галерију Матице српске у Новом Саду итд.), али и за потребе уметника са којима је Музеј сарађивао (Тивадар Вањек, Милан Коњовић), новинских листова, телевизијских станица[28] и разних других (радних) организација и установа (Црвени крст, Марксистички центар, Прехрана и др.). Поврх свега, обављала је и дактилографске и послове фотокопирања, уз повремена дежурања на изложбама.

Извештај Комисије стручног надзора Војвођанског музеја из 1985. године констатовао је да је музејска фото-лабораторија смештена у две веће просторије на спрату, да су услови за рад у њој повољни (изузимајући недостатак вентилације), те да је опремљеност минимална, услед чега је препоручена набавка још два фото-апарата (један формата *Лајка* и један већи формата 6 x 9 или 6 x 6 цм)[29]. Да би се избегле потенцијалне грешке у инвентару, препоручено је да се бројеви исписују на самим негативима, уместо на ковертама. На крају је наведен и укупан број негатива по одељењима: Историјско – 5390; Уметничко – 2527; Археолошко – 1323; Етнолошко – 616, док је примећено да Природњачко одељење засебно води инвентар негатива.[30]

Наредни извештај, с краја 1989. године, није констатовао битније промене у фото-лабораторији, сем увођења евиденције о броју снимљених негатива, као и израђених фотографија. Број негатива се увећао у односу на претходни извештајни период, и то највише у Археолошком одељењу (1785), док је у Етнолошком остао исти (616).[31] Од надзора извршеног 1985. израђено је укупно 605 фотографија и започета је реинвентаризација негатива, што је *прилично ангажовало фотографа.*[32] Комисија је на крају изнела мишљење да би позитиве фотографија требало чувати у одељењима, а негативе у фото-лабораторији (што није био случај код Етнолошког и Природњачког одељења).[33]

Деведесете године доносе радикалан преокрет у историјском развоју музејске фотографије. Активности музејског фотографа је у сачуваној грађи готово немогуће пратити, тим пре што се оне у њој и не помињу: за разлику од претходних деценија, фотограф више није састављао периодичне извештаје. С друге стране, овакво одсуство потпуно је разумљиво ако се узме у обзир развој и омасовљавање нових технологија, поплава и хиперпродукција фотографија, фото-студија итд. Иако је сасвим извесно посао настављен по старом, уз редовну израду фотографија за потребе изложбених каталога, Музеј је практично у исто време отпочео праксу ангажовања спољних фотографа и фотографских студија, који су, осим колор фотографија, такође израђивали идејна, ликовна и графичка решења за изложбене каталоге, позивнице, плакате и остали пратећи штампани материјал; ова пракса није била у потпуности нова, будући да је Музеј и раније у појединим случајевима ангажовао (углавном) уметнике – сликаре у ту сврху (Слободан Бо-

Стаклене плоче из архиве фототеке

гојевић, Драгољуб Кажић, Драгослав Стојановић, Иван Пицељ, Живојин Туриснки, Рудолф Бркић, Тивадар Вањек, Душан Малешев), да би деведесетих година највише сарађивао са фотографом Ранком Савчићем и академским сликаром Здравком Мандићем.[34] Нарочито је активан био Савчић, који је деведесетих година урадио идејна решења и графички дизајн за низ ауторских музејских, као и гостујућих, тј. позајмних изложби. Осим тога, израдио је фотографије у колору различитих формата за потребе Музеја[35], а највећи допринос сарадњи са овом установом и, још више, афирмацији и популаризацији фотографије Савчић је дао 1994, када је приредио велику изложбу поводом обележавања 140 година од отварања фото-студија Иштвана Олдала у Великом Бечкереку.[36] За потребе изложбе успео је да прикупи документацију из Музеја примењене уметности у Београду, Музеја Војводине и приватне колекције фото-репортера Мађаша Немета[37], а његов пројекат су подржали Министарство културе Републике Србије, Фото, кино и видео савез Војводине, Скупштина општине Зрењанин, Туристички савез општине Зрењанин и бројни други привредни субјекти.[38] Након изложбе, Музеј је прихватио Савчићеву понуду за откуп колекције од укупно 120 фотографских плоча старих зрењанинских фотографа Иштвана Олдала Старијег, Иштвана Олдала Млађег, Ђуре Рокнића и др., на којима је била снимљена архитектура некадашњег Великог Бечкерека, народна ношња и сл.[39] Плоче су откупљене захваљујући донацији Дирекције за уређење града Зрењанина[40], чиме је музејска збирка обогаћена важним сегментом завичајне културе.

Музејски фотограф у 21. веку

Пракса ангажовања спољних сарадника на изради ликовних и графичких решења за потребе музејских каталога, плаката, позивница и др. штампаног материјала настављена је и крајем деведесетих и почетком двехиљадитих година, а прекинута је доласком Душана Маринковића на место музејског фотографа (2006).[41] Академски фотограф, дипломирао на Факултету примењених уметности у Београду у класи проф. Бранимира Карановића и проф. Југослава Влаховића, Маринковић је поред рада на фотографијама преузео послове графичког дизајна идејна решења као и техничке припреме за све изложбе, сталне поставке и остале визуелне активности Народног музеја Зрењанин, а због обима посла, фотографисање отварања изложби и осталих програмских активности Музеја преузела је Педагошка, тј. Педагошко-информативна служба. У периоду од 2006. године до данас, фотографисао је на стотине слика и хиљаде музејских експоната. За све изложбе и сталну поставку, урадио фотографије свих одељења за њихове музеолошке и публицистичке потребе, фотодокументовао теренски рад (првенствено за потребе Археолошког и Историјског одељења[42]), осавременио музејску фотографску опрему[43] и започео процес дигитализације. У оквиру графичког дизајна од 2006. године, представљен је део реализованих музејских ауторских изложби:

2006.

• *Матејски брод* (фотографије, техничка припрема, графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, банера).

• *Ликовни стваоци Зрењанинске гимназије* (фотографије, техничка припрема, графички дизајн: каталога, плаката, позивнице).

• *Владимир Величковић* (техничка припрема и графички дизајн: каталога, графички дизајн за плакат и позивницу).

• *Историја спорта Зрењанина* (фотографија, техничка припрема и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице и банере).

2007.

• *Одложите залогај, прогутајте културу* (фотографија, техничка припрема и графички дизајн: каталога, позивнице и плаката).

• *Зоран Павловић* (фотографије, техничка припрема и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице и банера).

• *Мића Поповић* (фотографије, техничка припрема и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице и банера).

2008.

• *Радомир Рељић* (фотографија, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице и банера).

2009.

• *Тај дивни колорит грађанства – Ликовни живот у В. Бечкереку у 19. и почетком 20. века* (фотографије, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице и банера).

• *Сарматска култура на тлу Баната* (фотографије, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката и позивнице).

2010.

• *Од Тихуане до Тетка Ане*, *Рокенрол у Зрењанину – шездесете и седамдесете* (фотографије предмета, графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, банера и паноа/легенди).

• *Изложба из колекције Радионице душе Од Паје Јовановића до Марине Абрамовић* (фотографије, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице и банера).

• *Замишљаји Илије Босиља* (фотографије, техничка припрема, графички дизајн: каталога, плаката, позивница, букмаркера, разгледница и банера).

• *Зоран Тешановић* (графички дизајн: каталога, позивнице, плаката и банера).

• *Птице грабљивице – идеограми* (графички дизајн и техничка припрема: каталога, позивнице и плаката).

2011.

• *Моје тело – Твоје дело* (фотографије, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, легенди, позивнице и банера).

• *Устанак у северном Банату 1941.* (техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице и паноа/легенди).

• *Ћилими из збирке Народног музеја Зрењанин* (фотографије, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, букмаркера, паноа/легенди и банера).

2013.

• *Црна Бара – Пркос* (фотографије, ликовно решење, графички дизајн и припрема: каталога, плаката и позивнице).

• *Народни вез традиција као инспирација* (фотографије, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката и легенди).

• Изложба фотографија доњег веша са краја 19. и почетка 20. века *Вешерница* (фотографија).

• *Лековито биље на тлу средњег Баната – фитоте-рапија као вид народне медицине*(фотографија, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди).

2014.

Средњи Банат у Великом рату (комплетно ликовно графичко уређење и дизајн за 48 паноа, каталог, плакат и позивницу).

2015.

• *Птице певачице - из збирке Природњачког одељења Народног музеја Зрењанин* (фотографија, техни-

NAKIT
iz zbirke Narodnog muzeja Zrenjanin
22. март - 20. април 2012.
NAKIT
22. marta 2012. u 19 sati

СРЕДЊИ БАНАТ У ВЕЛИКОМ РАТУ
СРЕДЊИ БАНАТ У ВЕЛИКОМ РАТУ

КОЛО СРПСКИХ СЕСТАРА
ПОКЛОЊЕНА КОЛЕКЦИЈА
КОЛО СРПСКИХ СЕСТАРА
ПОКЛОЊЕНА КОЛЕКЦИЈА
12. мај – 30. јун 2015.

Графички дизајн за ауторске и гостујуће изложбе

чка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди).
• *Паулина Сударски – од експресивне ведрине до трагичног краја* (фотографија, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди).
• *Коло српских сестара – поклоњена колекција* (фотографија, техничка припрема, ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди).

2016.

• *Пази, снима се! – Век биоскопске културе у Зрењанину* (ликовно решење и графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди).

2017.

• *Благо нама децама што смо таки мали* (фотографија, графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди).
• *Прича о дуду и традицији свиларства* (фотографија, графички дизајн: каталога, позивнице, плаката и паноа).
• *Добровољци средњег Баната у Првом светском рату* (графички дизајн: каталога, позивнице и плаката).

2018.

• *Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941.* (ауторска изложба, фотографија, графички дизајн: књиге, плаката, позивнице, паноа и легенди).
• *Јожеф Пехан: Уметник на прекретници векова* (графички дизајн: каталога, плаката и позивнице).
• *Женско лице спорта у Зрењанину* (графички дизајн: каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди).

2019.

• *Птице и њихове породице* (фотографија, графички дизајн каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди)
• *Зооморфни орнамент у традиционалној култури Баната* (фотографија, графички дизајн каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди)
• *Сребрни новац римских императора од 1. до 3. века нумизматичке збирке Народног музеја Зрењанин* (графички дизајн каталога, плаката, позивнице, паноа и легенди).

Развојем дигиталних технологија, прешло се на нови начин складиштења фото-грађе која је пресељена на компакт и хард дискове и њихове помоћне копије. На тај начин оформљена фототека броји на десетине хиљада фотографија сврстаних по директоријумима са годинама, а по називима изложби, терена, презентација, концерата, фестивала и др. пратећих програмских активности. Фотографисани предмети су именовани инвентарним бројевима из књиге инвентара сваког одељења, тако да је њихова претрага за потребе истих значајно олакшана.

Прелазак са аналогне на дигиталну форму означио је и крај вишедеценијског рада са негативима. Њихов број је варирао услед разних ревизија, односно реинвентарисања, да би крајњи пресек бројног стања резултирао цифром од близу 40.000 фото-негатива, смештених у 12.630 коверти; од тога 1.280 коверти обухвата примењену уметност, 3000 Историјско одељење, 5000 Археолошко, 1.580 Етнолошко, док се у осталим налазе негативи снимљени на разним скуповима, отварањима изложби итд.

Збирци фототеке припадају и стаклене плоче формата 13 x 9 цм на којима су мотиви попут портрета разних личности, групни портрети, породични портрети, прикази градског трга, сцене сеоских

домаћинстава, радионице, људи у различитим фолклорним ношњама. Део негатива је израђен у фотографским студијима у Будимпешти, Бечу, Сомбору, Суботици итд. Сви негативи су нашли своје место у два метална ормана са фиокама.

У смислу аквизиција, односно богаћења фототеке у протеклом периоду, посебно се истичу 2012. и 2013. година. У пролеће 2012. Народни музеј Зрењанин добио је дозволу да преузме опрему из бископске сале *Кристал* у оквиру комплекса бившег Индустријско-пољопривредног комбината *Серво Михаљ* (садашња *Викторија група*). Том приликом је Музеј дошао у посед масивног кино-пројектора марке *Искра* из 1951. године, 2280 слајдова и тридесетак 16-милиметарских филмова *Вечерњих новости* са пропагандним и документарним садржајем некадашњег зрењанинског индустријског гиганта. Недуго затим, поменути кино-пројектор је представљен зрењанинској публици у оквиру манифестације *Ноћ музеја*.[44] Годину дана касније, јавности је представљена и племићка повеља породице Јагодић која је нешто раније доспела у Музеј заједно са пратећим мобилијаром, путем откупа.[45] У оквиру овог мобилијара се налазило 13 стаклених плоча са породичним портретима и сценама из живота ове племићке породице.

Приликом етапне реконструкције сталне поставке Народног музеја Зрењанин од 2006. године до данас, музејски фотограф је урадио графички дизајн за паное Историјског, Археолошког и Природњачког одељења, једнако као и за истурену поставку Археолошког одељења отворену 2011. године у оквиру Образовно-културног центра Сечањ.

Активности кустоса фототеке су такође проширене и на писање и реализацију различитих пројеката Министарства културе Републике Србије и Покрајинског секретаријата за културу и јавно информисање, међу којима су најзначајнији: *Учинимо културно наслеђе доступним*, *Хитан процес дигитализације Народног музеја Зрењанин*, *Дигитализација збирки Народног музеја Зрењанин*, *Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941*, *Музеј у школама*.

Пројекат *Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941. године* започет је стручним радом музејског фотографа за звање вишег кустоса. Министарство културе и информисања Републике Србије је финансирало пројекат, а њиме је подстакнута сарадња Музеја са бројним институцијама и удружењима (Електротехничка и грађевинска школа „Никола Тесла"; Завод за заштиту споменика културе Зрењанин, Завод за заштиту споменика културе града Београда, Радио-телевизија Србије, *International wood society, Upminster Windmill* итд.), а резултирао је репрезентативном изложбом са луксузно дизајнираним двојезичним (српско-енглеским) каталогом, у ком је Музеј по први пут имплементирао иновативну технику AR (инсталирањем бесплатне апликације са гугл продавнице под називом Mills of Central Banat AR активира се QR), док је у току трајања изложбе организовано мноштво додатних програмских активности.[46] Једна од активности је било гостовање Ђорђа Кадијевића са темом култног филма *Лептирица*.

Други, још увек актуелни пројекат вишег кустоса фотографа – *Музеј у школама* – је обележио рад Народног музеја Зрењанин у години пандемије вируса корона. Такође финансиран средствима Министарства културе и информисања Републике Србије, усмерен је на стицање увида у материјал и грађу са музејским потенцијалом коју поседује становништво Средњобанатског управног округа, као и документовање предмета са терена у дигиталној форми. Пројектни тим који чине: Душан Маринковић (виши кустос и академски фотограф, руководилац пројекта), Владислава Игњатов (виша кустоскиња-историчарка), Синиша Оњин (кустос-историчар), Ксенија Михић и Александра Ђукић (кустоскиње етнолошкиње-антрополошкиње) је само у првој години пројекта (од краја септембра до средине децембра 2020. године) обишао све школе у општинама Сечањ и Нови Бечеј и у сарадњи са ученицима, директорима и наставним особљем мапирао и документовао око 3.500 предмета од потенцијалне културно-историјске вредности, чији је добар део поклоњен Музеју.[47] *Музеј у*

школама је један од комплексних теренско-истраживачких пројека-та који је осмишљен да се реализује из пет фаза.

Поред пројеката Душан Маринковић је такође надлежни кустос за гостујуће изложбе од којих се издвајају изложба фотографија *Транзиција, Сањао сам... Бизони пролазе преријом, Ида Ћирић. Изложба дечјих илустрација, Мој Банат.*

Почев од 2019. године, фототека се и званично профилише и дефинише као посебно музејско одељење[48], подељено на дигитални и аналогни део (са негативима). Она представља драгоцену ризницу фото-документарног материјала како за Музеј и његове стручњаке, тако и за сам град и шире. Отвореног је типа и наставља да се допуњује и шири путем поклона, откупа или уступањем ауторских права за коришћење скенираних фотографија у научно-истраживачке, изложбене и публицистичке сврхе. Допуњена је и комплетним дизајнерским припремама ауторских изложби које чине каталози, панои, плакати и позивнице. Фотографско одељење остварује и успешну сарадњу са другим институцијама, како на локалу тако и шире (Историјски архив Зрењанин, Завод за заштиту споменика културе Зрењанин, Град Зрењанин, Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин", Народни музеј Београд, Музеј примењене уметности, Музеј Војводине, Спомен-збирка Павла Бељанског, Галерија ликовне уметности поклон-збирка Рајка Мамузића, Музеј науке и технике, Галерија Матице српске итд).

Напомене

[1] Németh Ferenc, *A bánáti fényképészet története 1848–1918,* Újvidék 2002, 17.

[2] Исто, 35. У питању је данашња Милетићева улица (прим. аут.).

[3] За више детаља о историји фотографије у Великом Бечкереку види: Zoltan Kalapiš, *Bečkerečki svetlopisac,* Novi Sad 1986; Kalapis Zoltán, *Betűk és képek,* Újvidék 1992; Zoltan Kalapiš, *Vojvođanski indžiliri, mašinci, svetlopisci,* Novi Sad 2004; Németh F., *нав. дело*; такође види: Ивана Арађан, „Портретна фотографија као огледало друштва и грађанске културе у Великом Бечкереку у другој половини 19. века до тридесетих година 20. века: избор из фотографског опуса Олдалових, Ороси Лајоша и Ђуре Рокнића – фотографски фонд збирки Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад 2016, 149–159.

[4] Део ових фотографија публикован је у: Нада Бењоцки, *Археолошки локалитети зрењанинског подручја,* Зрењанин 2018, passim.

[5] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог за препаратора", бр. 403/1948. НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Подаци о службеницима и сарадницима", бр. 127/1948; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о службеницима и сарадницима"; бр. 1897/1948; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месечни извештај за мај", бр. 206/1948; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949, 3.

[6] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Персоналном одсеку Градског народног одбора Зрењанин", бр. 43/1949.

[7] У допису који је поднео том приликом Рошивал је, између осталог, навео: *Ја сам фотографски мајстор и имам 12 година праксе и хоћу да поново отпочнем свој стручни занат, који сам у своје време прекинуо усљед слабијег здравља* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Рошивал Јосип – Градском народном одбору путем Народног музеја (31. март 1953)", бр. 102/1953. На крају је ипак остао у Музеју, који није могао себи да приушти губитак тако способног мајстора (прим. аут.).

[8] Полугодишњи извештај о раду Музеја из 1948. наводи да је атеље *пространи видан,* те да су ове просторије у потпуности изоловане од осталих музејских просторија и посетилаца, *те се у њима може несметано радити* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Шестомесечни извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за раздобље од 1. јула до 31. децембра", бр. 406/1948. „Фото-лабораториум" се помиње и у извештајима о раду из потоњих година, као посебна музејска радионица (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Упитник за кадровске картоне и картоне установа", бр. 309/1956).

[9] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Статистички лист за 1950. годину", бр. 2/1951.

[10] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Градског музеја у Зрењанину од 1. јануара ове године до 1. XI. о. г.", бр. 414/1951, 1.

[11] Исто.

[12] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба *Светозар Милетић и његово доба*", бр. 401/1951.

[13] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 300/1959.

[14] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Историјског одељења”, бр. 01–84/1961, 2.

[15] У истом акту Радовановић помиње и намеру Музеја да отвори рестаураторско-препараторско одељење, како би се сачувала постојећа документа, поред рестаурирања уметничких слика, препарирања археолошких предмета и др. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Историјског одељења”, бр. 01–84/1961, 2.

[16] Реч је првенствено о објектима у улицама Змај Јовиној, Царице Милице и Тамишкој, који су срушени приликом скраћивања тока реке Бегеј кроз град, односно трасе канала Дунав–Тиса–Дунав. Добар део њих био је украшен пластичном орнаментиком са приказом људских и животињских глава, фризовима са биљном и флоралном декорацијом итд, а која је поседовала одређену уметничку и стилску вредност. О томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Рушење зграда у улицама канала ДТД”, бр. 01–101/1967. Осим за Музеј, ове фотографије су израђене и за потребе Историјског архива Зрењанин и могу се наћи и у Збирци фотографија ове установе (прим. аут.).

[17] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Годишњи извештаји / Педагошка служба при Народном музеју Зрењанин”, бр. 01–166/1971.

[18] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај”, бр. 01–285/1970, 6.

[19] Исто.

[20] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји/Педагошка служба при Народном музеју Зрењанин”, бр. 01–166/1971.

[21] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји / Годишњи извештај Педагошке службе – музејског педагога и музејског водича”, бр. 01–110/1972, 3.

[22] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење”, бр. 01–131/1974; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Општинској заједници културе”, бр. 01–129/1974.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји Одељења / Фотолабораторија”, бр. 01–240/1975.

[24] Исто.

[25] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји фотолабораторије за 1977. годину”, бр. 01–346/1977.

[26] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји одељења / Фотолабораторија”, бр. 01–287/1976.

[27] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај фото-лабораторије за 1977. годину”, бр. 01–346/1977.

[28] Исто.

[29] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину”, бб/1987, 27.

[30] Исто.

[31] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину”, бб/1990, 19.

[32] Исто, 20.

[33] Исто.

[34] Здравко Мандић (1935–2012) је и раније сарађивао са Музејом у својству директора Савремене галерије Уметничке колоније Ечка, а деведесетих је урадио идејно решење за каталоге изложби *Накит од праисторије до Словена, Иконе из фонда Народног музеја Зрењанин* (1993), *Словенска керамика средњег Баната* (1994) и др. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор”, бр. 01–7/1993; бр. 01–169/1994; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о ауторском хонорару”, бр. 01–39/1996 итд.

[35] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор”, бр. 01–75/1994; 01–101/1994; 01–177/1994; 01–141/1996; 01–81/1997; 01–121/1997.

[36] М. Гр., „У Салону Народног музеја. 140 година уметничке фотографије”, *Зрењанин* 2215, год. LXIII, 28. октобар 1994, 8.

[37] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Фото кино и видео савез Војводине – Народном музеју Зрењанин”, бр. 01–147/1994.

[38] Ranko Savčić, *140 godina fotografije,* Zrenjanin 1994.

[39] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о откупу”, бр. 01–40/1995.

[40] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансијском помоћи за откуп (Дирекција за уређење града Зрењанина”, бр. 01–5/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– „Захтев за финансијском помоћи за откуп (Јавно предузеће *Водовод и канализација*)”, бр. 01–6/1995.

[41] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2013. годину”, бр. 01–320/2013, 6.

[42] Маринковић је тако документовао археолошка ископавања на локалитетима Подумка код Орловата (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину”, бр. 01–64/2007, 6; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2009. годину”, бр. 01–141/2010, 5) и Атар „Ц” код Сечња (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2010. годину”, бр. 01–160/2011, 3; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2011. годину”, бр. 01–96/2012, 3), током којих је пружао помоћ у нивелисању терена и реконструкцији положаја гробова. Такође је фото-документовао спомен-обележја добровољцима из Првог светског рата на подручју средњег Баната, радове Стевана Алексића у банатским црквама (НМЗ, рег. НМЗ 1941– ,) „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину”, бр. 01–64/2007, 6.

[43] Тако је нпр. од средстава добијених од Министарства културе Републике Србије, Покрајинског секретаријата за културу и др. набављена рачунарска опрема (скенер), дигитални апарт марке *Никон* (Nikon D 7000) и расвета. Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2011. годину”, бр. 01–96/2012, 3.

[44] Б. Ј., „*Ноћ музеја* у Зрењанину”, *Зрењанин* 3120, год. LX, 17. мај 2012, 18.

[45] „Инфо-култ. Племићка повеља Јагодића”, *Зрењанин* 3168, год. LXI, 26. април 2013, 18; Б. Јајић, „У Народном музеју Зрењанин представљена племићка повеља Богумила Јагодића. Непроцењива вредност и лепота”, *Зрењанин* 3169, год. LXI, 3. мај 2013, 18.

[46] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2018. годину”, бр. 01–281/2019, 19.

[47] У општини Сечањ, пројектни тим Музеја је обишао школе: ОШ *Иво Лола Рибар* (Сутјеска), ОШ *Стеван Алексић* (Јаша Томић), ОШ *Жарко Зрењанин* (Бока), ОШ *Алекса Шантић* (Сечањ), ОШ *Вук Караџић* (Конак), ОШ *Браћа Стефановић* (Неузина), ОШ *Вељко Ђуричин* (Јарковац), ОШ *Славко Родић* (Крајишник), а у општини Нови Бечеј: ОШ *Милан Станчић Уча* (Кумане), ОШ *Доситеј Обрадовић* (Бочар), ОШ *Др Ђорђе Јоановић* (Ново Милошево), ОШ *Јосиф Маринковић* (Нови Бечеј) и ОШ *Милоје Чиплић* (Нови Бечеј). НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2020. годину”, бр. 01–296/2021, 8.

[48] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2019. годину”, бр. 01–881/2020, 20–21.

* *Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941. године* . - Зрењанин : Народни музеј , 2017.

Јелена Гвозденац Мартинов

ЧУВАРИ СЈАЈА И ПАТИНЕ

Одељење за конзервацију и рестаурацију Народног музеја Зрењанин

Брига о музеалијама, тј. продужавање њиховог века трајања (конзервација), односно враћање предмета у првобитно стање (рестаурација), основна је делатност Одељења за конзервацију и рестаурацију Народног музеја Зрењанин, што га чини једним од примарних одељења за свакодневни рад и функционисање ове установе. Улога конзерватора у оквиру музејске установе огледа се у заштити артефаката од уништења, оштећења и пропадања, на шта утичу – осим микроклиматских промена – и људски фактор и микроорганизми. У питању је веома осетљив и доста често компликован посао, који се одвија далеко од очију јавности, тј. посетилаца Музеја. Квалитетан рад било ког музејског одељења не може се замислити без чврстог ослонца управо на конзервацију и рестаурацију предмета. *Ако су кустоси амбасадори колекције и њеног значаја и значења, онда су конзерватори њени заступници чија је дужност да упозоре на ограничења које сама материја и техника артефакта поставља пред императив очувања дела.*[1]

Од Александра Секулића до Препараторске радионице (1935–1961)

Посматрајући историјски развој музејске установе у Зрењанину (некадашњем Великом Бечкереку и Петровграду), с правом се може тврдити да је заправо тек у новије време његово конзерваторско-рестаураторско одељење искорачило из сенке и постало отвореније и приступачније за ширу публику. Почеци овог одељења се могу пратити до међуратног периода и времена, када је дужности кустоса музејске збирке обављао академски сликар Александар Секулић (1935–1940). Управо у то време, забележено је да је 1939. године рестаурирана слика *Портрет чиновника са папиром у руци.*[2] У инвентарној књизи у рубрици *Рестаурација* наведено је само презиме рестауратора („Секулић"), али не и његово име, чиме је остављен простор за нагађање око тога ко би то могао бити. С једне стране, могуће је да је у питању био Александар Секулић, тим пре што је он већ имао искуства у том послу и већ раније био ангажован на рестаураторским пословима у Светоуспенској цркви у Петровграду (1926).[3] Није искључено да је то могао бити и његов презимењак Здравко Секулић, који се нешто касније појављује као рестауратор слика из петровградског / зрењанинског музеја.[4] Он је тако 1944. године рестаурирао слике *Портрет кардинала са црвеном капом на глави*[5] и *Старац са брадом и књигом у руци*[6], а и касније, педесетих и шездесетих година је био у више наврата ангажован са истим циљем. У недостатку других података о њему (сем да се касније помиње као сарадник Народног музеја у Београду), може се само претпоставити да је у питању био један од познаника Лазара Николића који је вероватно посредовао у пословима рестаурације.

Након ослобођења од фашистичког окупатора 1944. године, у ондашњем Градском музеју Петровград радни однос је засновао реномирани уметник и професор Сликарске академије Васа Поморишац. Референт за организацију библиотека и музеја при Војној области за Банат и потоњи Референт за петровградску библиотеку и музеј Милош Кекез пише већ 23. јануара 1945. како је *Одлуком команданта Војне области за Банат друг Васа Поморишац академски сликар и професор Сликарске академије додељен овдашњем музеју* ***на рад око ресторације слика*** (подв. аут.) *и уређење галерије слика*[7]. Током годину дана колико се отприлике налазио у Петровграду[8], Поморишац се највише ангажовао на прикупљању уметнина, оживљавању уметничког и ликовног живота, организовање и припрему изложби, али је забележено да је рестаурирао и две слике: *Пиету (Оплакивање Христоса)*[9] и *Пор-*

трет младе жене са ружичастом капом која се приписује Николи Алексићу.[10] Ова идентификација почива на убележеним иницијалима у инвентарној књизи („В. П.").

Након Поморишчевог одласка, место рестауратора остало је упражњено на дужи период. С друге стране, 1947. године у Музеју почиње да ради (на добровољној бази и то 10 часова недељно) Бела Сигети, књиговођа при Градском народном одбору[11], који се у списку сарадника Музеја помиње као *препаратор животиња.*[12] Међутим, његов рад није био одржив на дуге стазе и Управа Музеја је то благовремено и препознала: у годишњем извештају о раду за 1947. годину као *најхитније потребе* Музеја означени су стручно и техничко особље, тј. ***препаратори*** (подв. аут.), као и етнографи.[13] То је вероватно био и разлог због ког је током те године у Музеју била присутна идеја о одржавању једног препараторског течаја у ком би учествовали сарадници свих војвођанских музеја, али она није могла бити реализована услед недостатка логистике, тј. немогућности набавке одговарајућег алата.[14]

Значај и неопходност стручног лица задуженог за одржавање музеалија су сасвим извесно допринели томе да у пролеће идуће године (1948) радни однос у Музеју заснује Јосип Рошивал[15], предратни фотограф, који ће током наредне деценије постати главни носилац и извршилац свих важнијих техничких послова у Музеју. Важио је за доброг и способног мајстора, а поред препараторских, обављао је и послове фотографа, столара, бравара, електро-техничара, тапацирера итд.[16] Према годишњем плану рада за 1949. годину[17], он је упућен на стручни курс за препаратора у Београду у трајању од 3 месеца[18], који је с успехом положио. У Музеј је дошао у време преуређења Јанковићеве палате (јул–новембар 1948), када је на првом спрату зграде адаптиран одговарајући простор за лабораториум и фото-атеље.[19] Две године касније (1950), један музејски извештај помиње да се на тавану Музеја налази посебна комора која је служила за „гасирање", односно уништавање инсеката пре музеолошке обраде. Од заштитних мера спровођених у то време, помиње се повремено прскање предмета на сталној поставци *дидитиом,* како би се очувала њихова постојаност.[20]

Ипак, Рошивалов рад није био везан искључиво за Музеј, већ је он редовно пратио археологе – Шандора Нађа и Лазара Николића – на ископавањима по средњем Банату. Обављао је све техничке послове приликом постављања изложби, фотографисао је предмете и израђивао фотографије и копије. Од конзерваторских послова, углавном је вршио чишћење керамике за потребе Археолошког, запрашивање текстилних предмета за потребе Етнолошког и фотографисање предмета и фотокопирање докумената за потребе Историјског одељења.[21] Од обимнијих конзерваторских задатака које је обавио посебно се истичу припрема предмета из атељеа Уроша Предића (1954)[22], односно конзервација свих предмета Историјског одељења за потребе изложбе *Зрењанин кроз историју* (1955)[23], која је била најобимнији изложбени подухват Музеја до тог тренутка.[24] Осим тога, такође је израдио одливке надгробних споменика који су претходно донети у Музеј.[25]

Средином педесетих година улога конзерватора све је више добијала на значају: у првом реду јер је заштита музеалија постајала све тежа услед лоших услова смештаја (влаге у зидовима изложбених просторија[26]), а затим и због повећаног обима посла. Први ће се проблем решити практично сам од себе, када Јанковићева палата 1958. године буде предвиђена за рушење новим урбанистичким планом, док је за други решење тражено у планирању новог радног места (помоћника препаратора) и проширења радног простора (две радионице наспрам једне, уз већ постојећу фото-лабораторију).[27] С друге стране, рестаурација оштећених слика, коју услед деликатности и сложености посла није било могуће извести у самом Музеју, вршена је у другим установама културе – Народном музеју у Београду[28], те Галерији Матице српске, Војвођанском музеју и Покрајинском заводу за проучавање споменика културе у Новом Саду. Ова ће се пракса наставити и у каснијем периоду.

Након нешто више од деценије преданог рада, Јосип Рошивал је 1959. године напустио Музеј.

Његовим одласком поново је у први план доспело питање препаратора, тј. конзерватора, али ће оно бити решено стриктним раздвајањем послова које је обављао и који ће у наредном периоду бити подељени између новоформираних одељења, тј. служби: столарске радионице, фотолабораторије и препараторске радионице, које ће почетком шездесетих година попунити нови радници Музеја.

Од Препараторске радионице до Конзерваторског одељења (1961–2003)

У контексту решавања проблема конзерватора-препаратора, преломни тренутак наступио је у јесен 1961. године, када је у Музеј дошла Хермина Грујић[29], која се претходно јавила на расписани конкурс за пријем у службу.[30] Није била у могућности да дâ план рада за 1962. годину, будући да у том тренутку препараторска радионица није била у потпуности опремљена, те није знала каквим ће апаратима и алатима располагати; једино је најавила да ће план саставити након обављеног усавршавања у Народном музеју у Београду, уз напомену да ће се највероватније позабавити предметима од метала, кости и гипса (будући да је специјализација била управо у конзервацији ових материјала).[31] Препараторска радионица је током априла 1962. смештена у просторије депоа Археолошког одељења, а 4. јуна је *отпочела са систематским радом на заштити музеалија из фондова првенствено археолошке и етнолошке збирке.*[32] Током двоипомесечне специјализације Хермине Грујић у Народном музеју у Београду трајало је њено опремање[33], а у тренутку када је она положила стручни испит крајем 1962,[34] Препараторска радионица је већ *интензивно радила на заштити музеалија*, при чему је показивала *добре резултате.*[35] У првој години рада конзервирана су укупно 344 предмета, од чега је највећи део чинио материјал пронађен приликом ископавања на локалитету „Мечка". Осим тога, Грујићева је помагала кустосима приликом постављања изложби и на изради сталне музејске поставке, као и на изради легенди.

Занимљиво је да се управо у то време (крајем 1962. године) питање конзервације и музејског конзерватора нашло на неочекиван начин у фокусу јавности и то као својеврсна јабука раздора међу градским органима власти. Наиме, изјашњавајући се о тада актуелном предлогу Одлуке о систематизацији радних места у Народном музеју, чланови зрењанинског општинског већа су се изјаснили против радног места конзерватора које је њиме било предвиђено; неколико дана касније, чланови Савета за културу среза Зрењанин су донели супротну одлуку и усвојили препоруку да се при Музеју формира посебно одељење за заштиту културних споменика, којом би руководило стручно лице за конзервирање и рестаурирање културно-историјских споменика. Према предлогу Савета, то одељење би имало задатак да устроји евиденцију споменика културе на територији Среза, да даје предлоге заводима за заштиту споменика које објекте и споменике ставити под заштиту, да ангажује стручњаке за израду елабората о конзервацији и рестаурацији појединих објеката и да води сталну контролу чувања споменика културе.[36] У питању је било исходиште идеје о формирању зрењанинског Завода за заштиту споменика културе, који ће локална самоуправа везати за Народни музеј Зрењанин, а која и поред неколико добрих корака учињених у том смеру није успела да заживи; она ће бити обновљена крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година, али ни тада није имала успеха (конкретни резултати на овом плану остварени су тек почетком двехиљадитих, када је званично основан Завод за заштиту споменика Зрењанин).

Ипак, у Музеју је владала дубока забринутост због угрожености музеалија и великог посла који је нови препаратор требало да обави. Привремено је решен проблем конзервације предмета од метала и керамике, док је остао отворен проблем за предмете од текстила, дрвета, хартије, а нарочито слика. О томе сведочи извештај о раду Музеја за 1962. годину, у коме се, између осталог, каже: *Око 300 металних предмета из археолошког фонда захтевају хитну заштиту. 33 уљане слике налазе се у таквом стању да не могу да се*

излажу због оштећења истих. Исто тако 15 цртежа захтевају рестаурирање, 12 комада стилског намештаја треба да се рестаурира, а већи број комада намештаја захтева мање поправке. Добар број етнолошких предмета треба да се рестаурира, а документа Историског одељења такође траже конзервацију...[37] Заштита предмета је уз то додатно отежана рестрикцијом рада Препараторске радионице услед сеобе Музеја у периоду 1964–1966, када је велики број предмета био оштећен.[38] Сумирајући учињено у 1966. години, Хермина Грујић је навела да *Конзерваторско-рестаураторска служба није могла да оствари зацртани план јер радионица није оспособљена*, па се рад одвијао у канцеларији Археолошког одељења, и то углавном на рестаурацији керамике.[39] Осим тога, обим послова конзерватора је проширен и на исписивање плаката, легенди и етикета, а касније још више замењивањем секретара установе, куцањем/умножавањем докумената и руковођењем радном заједницом Музеја.

Ипак, учињени су видни помаци у рестаурацији слика: узимајући у обзир горенаведено стање, у јесен 1966. године Музеј је са Галеријом Матице српске уговорио рестаураторски третман на укупно 24 слике и 4 иконе на дрвету које су захтевале хитан третман, како би могле бити изложене на новој сталној поставци.[40] У питању су биле неке од најрепрезентативнијих слика у поседу зрењанинског музеја, које и дан-данас чине окосницу његове сталне поставке – радови Константина Даниела (*Портрет младог Швикера, Портрет историчара Швикера, Портрет госпође Швикер, Портрет Матије Куделића*), Уроша Предића (*Портрет Радета Предића, Женски портрет, Портрет сликаревог синовца*), Стевана Алексића (*Аутопортрет са моделом, Душан Алексић на одру, Ауторпортрет*), Александра Секулића (*Портрет жене са жутом ружом, Студија, Женски полуакт*) и др. Ако је судити по сачуваним изворима, у питању је био један од најзамашнијих рестаураторских подухвата Народног музеја Зрењанин у послератном периоду, иако је број слика подвргнутих рестаураторским захватима био нешто мањи, а сам процес њихове рестаурације се одужио и трајао све до 1972. године.[41] Послови који су обављени обухватали су скидање рамова, дуплирање платна, скидање платна са картона, чишћење од прљавштине, ретуширање, вернирање и стављање нових блинд рамова.

У међувремену се Музеј за извођење сложенијих конзерваторско-рестаураторских поступака окренуо и другим установама заштите: тако је нпр. Етнографски музеј у Београду 1969. године извршио конзервацију тридесетак текстилних предмета који су касније гостовали на првој међународној изложби зрењанинског музеја у пољском граду Битому.[42]

Како су временом овакви захвати постајали све скупљи и почињали да изискују све већа финансијска средства која Музеј није био у стању да прикупи, решење је потражено и пронађено у даљем стручном усавршавању препаратора у поменутим установама. Тако је Хермина Грујић јуна 1968. боравила у Конзерваторском одељењу Војвођанског музеја, како би се упознала са основним методама конзервације и рестаурације текстила[43]; похађала је вишедневни препараторски курс у Војвођанском музеју и другим установама културе у Новом Саду и Сремским Карловцима 1972. године;[44] присуствовала је семинару који организовала Секција препаратора Друштва музејских радника САП Војводине (23–29. септембар 1974), на ком се упознала са применом нових материјала приликом рестаурације стакла и коже[45], а наредне године (1975) похађала је семинар препаратора и конзерватора војвођанских музеја од 15. до 19. децембра, који се *одвијао по верификованом програму са главним тежиштем на обради музејског метала и превентивне заштите природњачких збирки.*[46]

У другој половини и крајем седамдесетих забележен је нови рестаураторски подухват Музеја, поново у сарадњи са мајсторима из Новог Сада. Почетком јуна 1975. рестауратор Галерије Матице српске Риста Ћинкулов је прегледао 9 слика *монументалних димензија* Народног музеја Зрењанин, које су биле предвиђене за сталну поставку и то уз одговарајући стилски намештај.[47] Ћинкулов је установио степен њиховог оштеће-

ња, препоручио мере које је требало спровести и саставио предрачун рестаураторских интервенција. Кустоскиња Уметничког одељења Вукица Поповић предложила је крајем 1976. да се ова понуда прихвати. Отприлике истовремено, у кратком размаку од годину дана Музеј је склопио и уговоре са сликаром-рестауратором Јованом Ивановићем из Новог Сада о рестаурацији стилског намештаја (1976)[48], односно предмета из Збирке примењене уметности (1977).[49]

Крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година Музеј је отпочео припреме за формирање Јединице за заштиту споменика културе, посебног одељења које је требало да буде заметак локалног завода за заштиту споменика. У том поступку, конзерваторска радионица Музеја је добила појачање у виду Душана Шешума, академског сликара, који је 1981. године најпре примљен као приправник[50], да би две године касније засновао стални радни однос.[51] Његово запослење требало је да стави тачку на ангажовање других музеја и установа заштите на рестаурацији слика. Шешум је прве године у Музеју провео усавршавајући се у Народном музеју у Београду, Галерији Матице српске (1983/1984) и у Покрајинском заводу за заштиту споменика културе у Новом Саду (1984).[52]

И поред кадровског ојачања, конзерваторска радионица била је суочена са проблемима. Главни је био недостатак централног грејања, који је и иначе ограничавао рад Музеја само на летњи период, а угрожавао је музеалије узрокујући велике варијације у температури и степену влажности. Конзерватор, али и директор Музеја су указивали на овај проблем у својим периодичним извештајима и дописима, али без резултата. Приликом стручног надзора обављеног у јесен 1985, Комисија Војвођанског музеја могла је само да констатује да, и поред тешких услова, Конзерваторско одељење савесно обавља свој посао. Оцењујући *услове смештаја, чување и сређивање музејских предмета,* она је у свом извештају навела да су депои с једне стране уређени, систематизовани и одвојени за смештај материјала по музејским дисциплинама, али да су, с друге стране, смештајни капацитети депоа у целини недовољни, те да је потребно њихово додатно опремање регалима, орманима и амбалажом потребном за смештај материјала, као и организовање пријемног депоа за смештај новонабављеног материјала, пре заштите и одлагања у депо.[53] Извештај даље истиче да је спроведена одговарајућа противпожарна заштита у свим депоима и изложбеним просторијама, али и одсуство климатизације у депоима, велике температурне разлике и изражене варијације релативне влаге.[54] У погледу заштите музејског материјала, извештај бележи да његово стање *из аспекта конзервације и рестаурације што се превентивне заштите тиче у потпуности задовољава. Врши се перманентна брига о текстилу, кожи, хартији, дрвету, док је остали материјал или трајно конзервиран или се на њему сукцесивно ради. Изразито угроженог материјала у Музеју нема. У музејским збиркама постоје предмети који изискују конзерваторско-рестаураторски третман (нпр. иконе, оружје, хартија, кабастији етнолошки предмети од дрвета) и коначно санирање, међутим, за поједине врсте предмета музеј нема техничких могућности.*[55] Од евиденција које су вођене у то време забележени су књига улаза и излаза музејског материјала, затим конзерваторски картони и фотографије. Опремљеност конзерваторско-рестаураторске радионице *опште намене амбулантног типа* оцењена је као солидна, али је скренута пажња да је делове опреме и алата потребно обнављати и осавремењавати како би *задовољили захтевима савремене конзерваторско-рестаураторске технологије.*[56] Једина замерка се односила на неисказивање укупног броја предмета у Музеју, али је сем тога стручно-техничка документација углавном уредно вођена: евиденција Конзерваторске службе обухватала је књигу улаза и излаза (ради увида у предмете који су евентуално угрожени или изискују превентивну заштиту), као и документацију о стању и третману предмета из свих музејских збирки – у виду картона и фотографија.[57] Препоруке које је Комисија дала у закључку свог ивештаја односиле су се на допунско опремање депоа алатима, инстру-

ментима и апаратима, постављање мерних инструмената (термометара и хигрометара) за праћење промене температуре и релативне влажности у депоима и изложбеним просторијама.

Слични проблеми су забележени и у извештају сачињеном четири године касније (1989), непосредно након одласка у пензију конзерватора Хермине Грујић, услед чега је сав посао у одељењу пао на Душана Шешума. У условима смештаја и заштите музејског материјала примећен је видан напредак, будући да су у међувремену обезбеђени регали и ормани за смештај музеалија.[58] Међутим, и поред побољшаног смештаја, и даље је остао присутан *недопустив проценат релативне влажности,* услед чега су микроклиматски услови у депоима као и у изложбеном простору оцењени као неадекватни, уз напомену да не одговарају прописаним техничко-заштитним мерама за чување и одржавање музејских предмета.[59] Међутим, реализација већине сугестија које је Комисија изнела у закључку свог извештаја у циљу побољшања рада и њихово спровођење није била у моћи не само Конзерваторског одељења, већ ни самог Музеја, иако ће у наредном периоду неки од тих предлога бити остварени.

Крај осамдесетих и почетак деведесетих година рад Конзерваторског одељења обележиле су и кадровске промене које су наступиле непосредно уочи и након поменутог стручног надзора. Недуго након пензионисања Хермине Грујић (1988), на место конзерваторке-техничарке примљена је, у својству приправника, Бланка Радојевић.[60] Након годину дана приправничког стажа и стручног усавршавања у Војвођанском музеју, она је положила стручни испит и засновала стални радни однос.[61] Тај тренутак се временски подударао са одласком Душана Шешума из Музеја (1991) – чиме је ова установа остала без сликара-рестауратора – али и одлуком Збора радних људи Музеја да издвоји значајна средства за опремање конзерваторске радионице.[62] Међутим, пошто се у том тренутку конзерваторка налазила још увек на стручном усавршавању, договорено је да се набавка нове опреме одложи до његовог повратка. Из сачуване грађе није познато да ли је до набавке и дошло, али је несумњиво у питању била важна одлука, будући да се у деценији која је уследила Конзерваторска радионица суочавала са изузетно великим тешкоћама, делујући у сталном недостатку материјала и радећи са застарелом или непотпуном опремом, делећи уосталом на тај начин недаће целокупног музејског колектива. Једини светао тренутак у том периоду забележен је у другој половини 1992. године, када је након вишегодишњих апела Музеј увео централно грејање[63], чиме је бар делимично олакшан посао.

О томе колико су били тешки услови рада конзерваторке током деведесетих година можда понајбоље сведочи музејски допис из марта 1994, упућен на адресу зрењанинске фабрике *Луксол,* у ком се тражи помоћ у хемијским средствима потребним за обављање хитних заштитно-превентивних радова: *Народни музеј Зрењанин има конзерваторску радионицу која обавља превентивну заштиту експоната* (...) *Материјална средства која добијамо из буџета су више него скромна, тако да је рад у радионици врло ограничен. За хитне заштитно-превентивне радове у овој радионици моментално нам је потребно: 1 литар ацетона, 1 литар етил алкохола, 5 килограма масне соде (грануле) и 2 литра додецилбензол сулфата (или неке замене)*...[64] И поред тога, конзерваторка је успела да одржи норму рада и испрати, тј. задовољи захтеве и потребе свих музејских одељења и пружи превентивну заштиту предметима који су стизали у радионицу.[65]

Слични случајеви су забележени и каснијих година: подносећи извештај о раду за 1999, конзерватор је таксативно побројао предмете које је обрадио (по одељењима) – како са сталне поставке, тако и оне из депоа и са археолошких ископавања, да би на крају напоменуо како *због недостатка материјала за конзервацију и рестаурацију многи предмети нису могли бити заштићени од даљег пропадања.*[66] Крајем наредне, 2000. године, конзерватор због недостатка алата и материјала није био у могућности да заврши послове на конзервацији и рестаурацији неких комада намештаја, услед чега је био при-

моран да моли Управу Музеја за њихову набавку: поред дасака, ораховог фурнира, вибрационе брусилице за дрво, лупе са осветљењем и машине за гравирање (за чишћење рељефних површина), тражен је *дигестор сличан оном који се налази у Војвођанском музеју у Новом Саду,* за дезинфекцију и дезинсекцију материјала.[67] Набавка ове опреме за рад наметала се као императив, тим пре што је у то време порастао број предмета који су изискивали конзервацију и рестаурацију услед прокишњавања крова изнад етнолошког и историјског дела сталне поставке – проблема који је у то време постајао све израженији[68], а који ће достићи свој врхунац 2003. године након великог олујног невремена које је девастирало музејску зграду.

С друге стране, у одсуству сликара-рестауратора и одговарајућих услова, током деведесетих година рестаурација слика и икона је обављана (као и раније) у другим установама заштите – у Народној библиотеци Србије[69], код конзерватора Ристе Ћинкулова[70], сликара-рестауратора Слободана Кајтеза[71], у Народном музеју у Београду[72] итд. У том смислу, индикативна је била информација о стању културних добара коју је Музеј у јесен 1993. саопштио Секретаријату за друштвене делатности СО Зрењанин, у којој се између осталог каже: *У складу са својим стручним, техничким и финансијским могућностима, Музеј врши превентивну, делимичну, а у неким случајевима и потпуну заштиту музеалија. Тако је у овој години урађена стручна дезинсекција и цијанизација наших депоа да би се спречила или отклонила могућност појаве штетних инсеката у њима. На 560 предмета су вршене интервенције у зависности од степена оштећења (чишћење, рестаурација, конзервација).* ***Међутим, компликованије рестаураторске захвате нисмо у могућности да самостално обављамо због неадекватне стручне и техничке опремљености наше радионице. То се негативно одражава нарочито на потребу интервенције на уметничким сликама, предметима од текстила и дрвета. Рестаураторски центри у Новом Саду и Београду раде овакве захвате, али је за то потребно обезбедити и додатна материјална средства*** (подв. аут.) (...) *Услови смештаја и чувања музеалија су солидни. Увођењем централног грејања у нашу зграду отклоњена је појава температурних осцилација у депоима и повећане влажности ваздуха. Ипак, и даље се редовно, нарочито у зимским месецима, контролишу услови у депоима. Физичка обезбеђеност музеалија је, такође, на солидном нивоу...*[73]

Још експлицитнија је била оцена инспектора Министарства културе за Средњобанатски и Јужнобанатски округ, који је након посете Музеју у јуну наредне године забележио како *Музеј у сталном радном односу нема запосленог сликара рестауратора, тако да се за веће рестаураторске радове обраћа за помоћ Народном музеју у Београду, Народној библиотеци у Београду и Покрајинском заводу за заштиту споменика културе у Новом Саду.*[74] Констатујући да Музеј нема довољно новчаних средстава која су неопходна за откуп музеалија и за реконструкцију и заштиту у центрима ван Музеја, препоручио је да се за новчана средства и запослење сликара-рестауратора обрати СО Зрењанин као свом оснивачу и том приликом позове на чл. 10 Закона о делатностима од општег интереса у области културе (ова препорука је сасвим извесно била мотивисана оценом изнетом у извештају да музејска збирка уметничких слика која обухвата сликарство од 17. до 20. века спада у једну од највреднијих у Војводини).[75]

Међутим, требало је да прође још непуна деценија пре него што је ова препорука спроведена у дело. За то време, Музеј је покушавао да обезбеди средства код СО Зрењанин и Министарства културе како би рестаурирао угрожене музеалије, у чему је повремено имао успеха. Тако се нпр. 1995. пријавио на конкурс Министарства за учешће у финансирању програма од општег интереса у области културе тражећи средства за рестаураторске интервенције на сликама Уроша Предића (*Портрет краља Петра, Портрет непознатог човека*), Александра Секулића (*Студија главе*) и Стевана Алексића (*Св. Никола*);[76] Министарство је обезбедило тражена средства[77], а рестаурацију је извршио

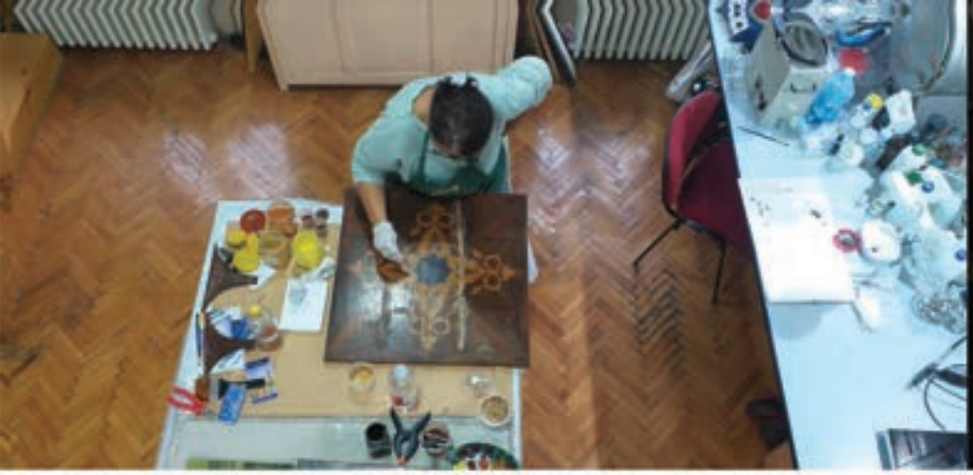
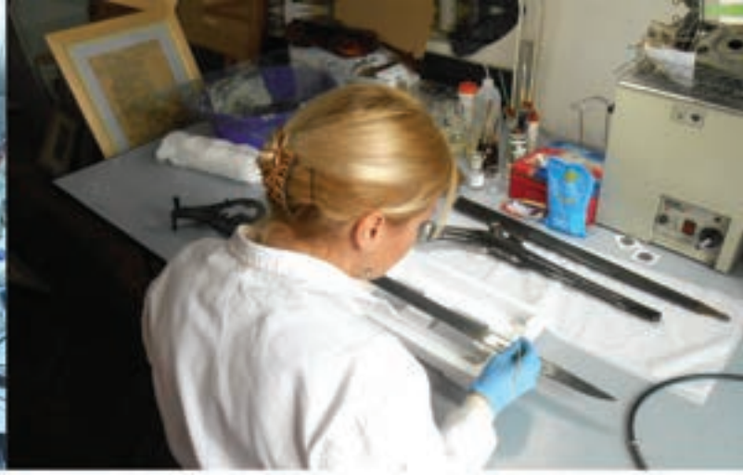

самостални уметник, сликар-рестауратор Милорад Степанов.[78]

Најзначајнији и највећи рестаураторско-конзерваторски подухват зрењанинског музеја у последњој деценији 20. века забележен је 1999. године када је са стручњацима из Музеја града Новог Сада склопио уговор о рестаурацији и конзервацији 15 различитих комада намештаја: виши кустос Љубомир Вујаклија и рестауратор за дрво Никола Борјановић обавезали су се да током наредне две године рестаурирају фотеље, кабинетне ормане, столице, писаћи сто, сто за картање итд. у стилу касног барока, бидермајера, другог рококоа, ар декоа и алтдојча. Конзерваторске интервенције су углавном подразумевале чишћење дрвета, фурнира и апликација од кости, поправке оштећених бојених површина, санацију црвоточине и политирање шелаком, док су мере рестаурације укључивале реконструкцију недостајућих делова, шарки, брава, оглавља, наслона за руке и сл.[79] Рестаурирани намештај је преузет етапно, у два наврата – у пролеће и крајем 2001. године.[80]

Рад Одељења у 21. веку

Недуго затим, у периоду 2002–2003. наступила је и значајна прекретница у развоју Конзерваторског одељења, након што је предузет низ конкретних мера ка унапређењу његовог рада, опремању најсавременијим алатом и кадровском ојачању стручним особљем. Управо у то време постављене су основе Одељења за конзервацију и рестаурацију Народног музеја Зрењанин у оном облику у ком постоји и функционише и дан-данас.

Најпре је планом и програмом рада за 2002. годину Музеј предвидео рестаурацију престоне иконе Св. Јована Претече и иконе *Св. Августин* Константина Данила, за шта је тражио средства од Скупштине општине Зрењанин.[81] Из годишњег извештаја о раду види се да је извршена рестаурација само ове потоње, и то у Покрајинском заводу за заштиту споменика културе из Новог Сада.[82] Истовремено, Музеј је тражио и новчана средства за набавку нове опреме – лупе са осветљењем, машине за чишћење рељефних површина, селенског исправљача и разних ситних алата за рад.[83] У свом плану рада за 2003, конзерватор Бланка Радојевић забележила је да су, након дугогодишњег рада са застарелим апаратима или чак и без њих, коначно у 2002. години набављена три нова апарата, а да је даља обнова радионице у плану.[84] Такође је значајан податак који је навела, а који се тицао планиране изградње коморе за дезинфекцију и дезинсекцију материјала; она је међутим морала бити одложена за наредну годину услед недостатка средстава.[85] Њене наводе о набавци опреме и одлучним намерама о даљем логистичком појачању радионице потврђује и годишњи извештај о раду Музеја, у ком је забележено да је током 2002. набављен материјал за израду ове коморе, који ће *стручно особље повезати у једну целину у кратком временском интервалу.*[86] У извештају је посебно наглашен план заштите природњачког материјала и третман ове збирке по упутствима Техничко-еколошког центра из Зрењанина.[87]

Осим набавке нове опреме, у 2003. години забележен је почетак дугогодишњег процеса кадровског проширења Конзерваторске радио-

нице. Музеј је код Скупштине општине Зрењанин као свог оснивача поднео захтев за систематизовање новог радног места конзерватора-сликара, апострофирајући лоше стање великог броја уметничких дела и хроничан проблем недостатка финансијских средстава за обављање сложенијих и скупих рестаураторских подухвата у београдским и новосадским стручним радионицама.[88] Након што је захтев повољно решен, на ово место је примљен академски сликар Владимир Ивковић[89], који је, сходно претходно постигнутом договору, одмах (у јесен 2003) упућен на шестомесечно усавршавање у Народни музеј у Београду.[90] Иако се није дуго задржао у Музеју (већ наредне, 2004. године постављен је на чело новооснованог Завода за заштиту споменика културе Зрењанин[91]), његов боравак у овој установи и сам поступак његовог ангажовања показали су сву решеност Музеја да оформи квалитетну, добро опремљену и стручну конзерваторско-рестаураторску службу. Ивковићево место је одмах попунила Јелена Гвозденац Мартинов, која је отприлике у исто време дошла у Музеј као приправник на конзерваторским радовима и била ангажована волонтерски на пројекту израде културне мапе средњег Баната.[92] Радни састав Одељења је још више проширен наредних година пријемом академског сликара мр Милана Граховца (2005), Оливере Јањуш Старчевић (2008), Артура Момирова (2009), Дијане Борош (2013) и Ане Костадиновић Немет (2014), уз прелазак Татјане Петровић из Педагошко-информативне службе (2012) након претходне преквалификације.

Овакав континуирани кадровски прилив био је у доброј мери диктиран и повећаним обимом посла који се јавио као последица великог невремена крајем августа 2003, а који је довео до повлачења великог броја оштећених предмета са сталне поставке и најзад – њеног затварања за јавност. У невремену су највише пострадали предмети Етнолошког и Историјског одељења, као и из фонда Збирке примењене уметности. Кадровски подмлађено и логистички ојачано, Одељење је делујући далеко од очију јавности, одиграло кључну улогу у конзервацији и рестаурацији оштећених музеалија и етапном отварању сталне поставке које је уследило. Упоредо са тим, његови чланови су обављали редовне послове на конзервацији и рестаурацији предмета у депоима, непрестано пратећи савремене трендове и старајући се о стручном усавршавању. Рестаураторка-сликарка Јелена Гвозденац Мартинов се тако усавршавала у Покрајинском заводу за заштиту споменика културе у Новом Саду (2005–2006) и Народном музеју у Београду (2006); конзерваторка-техничарка Оливера Јањуш Старчевић се усавршавала у Музеју Војводине – за конзервацију папира (2008–2009), док су се на Централном институту за конзервацију у Бео-граду усавршавали Тања Петров (2012–2014) – за обраду предмета од метала, Милан Граховац (2013) – за третман папира и Дијана Борош (2012) – за обраду керамике. Ана Костадиновић Немет се специјализовала за конзервацију предмета од дрвета у Народном музеју Панчево (2017).[93]

Осим конзервације и рестаурације предмета за потребе обновљене сталне поставке, извршене у периоду 2003–2008, у најзначајније конзерваторско-рестаураторске радове и послове

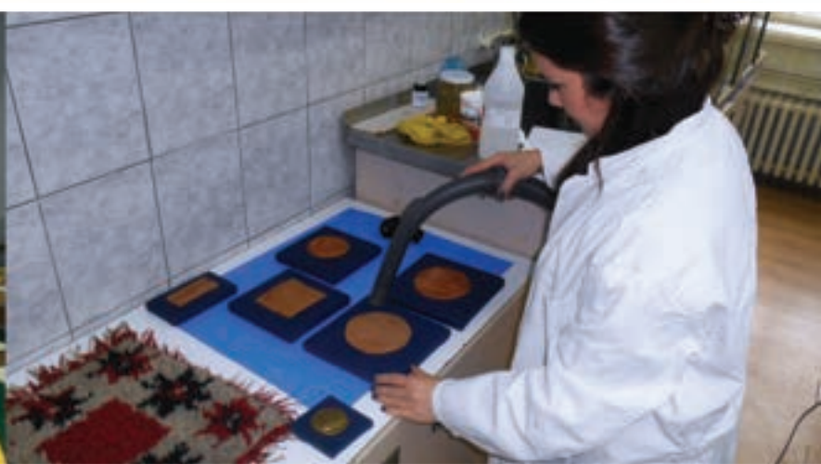

Одељења спадају: рестаурација највреднијих слика музејског фонда – Стевана Алексића[94], Јаноша Ајха[95], затим, 53 слике за потребе изложбе *Тај дивни колорит грађанства* и *Банатско сликарство од 18. до 20. века* (2008–2009)[96], рестаурација слика Александра Секулића (за потребе изложбе *Моје тело, твоје дело*)[97], те легата Уроша Предића (2015).[98] У току исте године извршена је конзервација, рестаурација и превентивна конзервација слика Паулине Сударски, Јожефа Варкоњија, Фридерике Бенде, Тивадара Вањека, те слика са сталне поставке из 17. века.[99] Поврх свега тога, прегледана је и санирана 51 слика и конзервиране 74 скулптуре у власништву Савремене галерије Уметничке колоније Ечка које су страдале у поплави маја те године.[100] Већина ових рестаураторских интервенција извршена је захваљујући средствима обезбеђених путем пројеката, којима је Одељење конкурисало код Министарства културе или Покрајинског секретаријата за културу и јавно информисање. Њихова ауторка била је Јелена Гвозденац Мартинов, која је у периоду од 2016. до 2021. године обављала дужност директорке Народног музеја Зрењанин. Услед тога су у том периоду послови конзервације обављани уз помоћ и у сарадњи са дипломираном конзерваторком Горданом Стојанов из Народног музеја Панчево.

Један од најинтересантнијих и најузбудљивијих момената у раду Одељења последњих година забележен је 2017, приликом рестаурације слике *Портрет чиновника са папиром у руци* непознатог аутора – исте оне која се према расположивој музејској документацији сматра првом рестаурираном сликом од оснивања ове установе. Након извршених проба чишћења, под УВ лампом се указао црвени бојени слој за који се касније испоставило да је део портрета кардинала Ђулија Марије дела Сомаље (итал. Giulio Maria della Somaglia, 1744–1830). Ради откривања целог слоја, слика је однета у зрењанинску Општу болницу „Др Ђорђе Јовановић" на снимање рендгеном. Том приликом је радиолог др Синиша Милошевић уочио још један слој, на ком је приказана неидентификована особа. Како би се утврдио њен идентитет, Милошевић је иницирао снимање ЦТ скенером, које су обавили више радиолошке техничарке Моника Сабо, Татјана Јанков и Јелена Станков Стефановски.[101] Резултати овог снимања показали су да је у питању портрет папе Климента XIII (1693–1763), аутора чији потпис није могао бити јасно идентификован. Истраживање ове занимљиве слике окончано је закључком комисије за њену валоризацију, оформљене у октобру 2017. и састављене од стручњака за конзервацију из Зрењанина, Новог Сада, Београда и Панчева, којим је предложено да би она требало да остане у другој фази, односно да би требало задржати бојени слој који открива кардинала, а (фото)документовати слој који приказује папу. Напослетку, ваљало би споменути и да је ова слика обухваћена пројектом *Виртуелна реалност,* који омогућава посетиоцу да „сам буде конзерватор", односно да се кроз употребу апликације на мобилном телефону испред слике интерактивно упозна са свим фазама рестаурације кроз које је она прошла.

Поред радова на рестаурацији и конзервацији слика, Одељење је за протеклих петнаест година од старења и пропадања заштитило на стотине музеалија од метала, дрвета, керамике и папира из свих музејских одељења, како из депоа, тако и са сталне поставке. У току 2009. године детаљно је сређен депо Етнолошког одељења и извршена је његова дезинсекција због појаве штетних инсеката.[102] Од 2010. до 2021. трајала је конзервација предмета из пољопривредне збирке породице Малбашки, а у истом периоду је извршен третман великог броја текстилних предмета за потребе изузетно захтевних етнолошких изложби *Народни вез – традиција као инспирација* (2013), *Коло српских сестара* (2015), као и предмета за потребе изложбе *Благо нама децама што смо таки мали* (2018). Осим тога, третирано је на стотине и хиљаде керамичких и металних налаза са археолошких ископавања које је Музеј вршио на подручју средњег Баната; многобројних пехара и медаља из Собе историје спорта; дермопластичних препарата са Природњачког, те оружја и ордења Историјског оде-

ења. Комплетно је конзервиран атеље Уроша Предића и део предмета из новог легата др Тибора Варадија (2016).[103] Сукцесивно је обављана и рестаурација најугроженијих рамова за слике.[104]

Ван Музеја, конзерватори су заштитили намештај у власништву градске куће Зрењанин (2014)[105] и десетак дела вајарке Љубице Тапавички у Основној школи „Светозар Марковић Тоза" у Тарашу (2016).[106] Осим тога, рестауриране су и слике великих димензија Здравка Мандића у власништву бање „Русанда" у Меленцима (2009), а на захтев др Татјане Станковић рестаурирано је и 5 Мандићевих слика са Дечјег одељења зрењанинске Опште болнице „Др Ђорђе Јоановић" (2018). Исте године је у сарадњи са Спортским савезом Града Зрењанина у Музеј је пренет и рестауриран кајак зрењанинског олимпијца Милорада Станулова, који се данас чува као експонат. Оперативни технолог за конзервацију метала Татјана Петровић учествовала је 2017. у археолошким ископавањима локалитета „Јанчина хумка" код Перлеза, обавила је и увиђај о стању слика Јожефа Пехана у врбашком музеју.[107]

У настојању да изађе из анонимности, постане видљивије и свој рад приближи локалној заједници и заинтересованим појединцима, Одељење за конзервацију и рестаурацију је од средине двехиљадитих до данас активно осмислило и спровело низ програмских активности усмерених ка различитим циљним групама, понајвише основношколској и средњошколској популацији. Конзерватори су се од самог почетка укључили у манифестацију *Ноћ музеја,* у којој су годинама организовали сопствене или учествовали у реализацији радионица других музејских одељења (*Сан или јава, Живот у боји, Цртај, вајај, рестаурирај!* итд). Ове радионице су временом искорачиле из музејског простора, па тако од 2018. године Одељење активно сарађује са Основном школом „Вук Караџић" и Средњом хемијско-текстилном и прехрамбеном школом „Урош Предић", чији ђаци имају прилику да присуствују предавањима о примени хемије у конзервацији (пројекат *Школа у Музеју*).[108] Ова предавања су одржана у више наврата и почетком 2020. године.[109]

Одељење за конзервацију и рестаурацију Народног музеја Зрењанин данас чине: Јелена Гвозденац Мартинов, виша рестаураторка и шефица Одељења; Татјана Петровић, самостална препараторка за конзервацију метала; Дијана Борош, самостална препараторка за конзервацију керамике; Оливера Јањуш Старчевић, препараторка техничарка; Ана Костадиновић Немет, дипломирана ликовна уметница. Оне редовно обављају мониторинг сталне поставке, који обухвата контролу и – по потреби – корекцију услова чувања и смештаја музеалија. Овај посао умногоме је олакшан одличном сарадњом између свих музејских служби, а обавља се мерним инструментима (хигрометрима), који су инсталирани у сталној поставци и депоима, као и једним даталогером[110] који се периодично измешта из сталне поставке у депое. Све констатоване промене и учињене интервенције се уредно евидентирају. Одељење води картоне конзервације, фото-документацију и путну документацију, као и електронску евиденцију у Јединственом информационом систему за музеје (од 2017. године). У погледу опреме, оно данас располаже свом апаратуром која се користи у савременој конзервацији; најновији набављени и најзначајнији уређај је вакуум сто, обезбеђен 2018. захваљујући финансијској подршци Града Зрењанина.

Рад Одељења у наредном периоду је условљен динамиком и плановима других музејских одељења, будући да презентација њихових експоната и заштита неминовно изискују конзерваторске и рестаураторске захвате.

SLIKA SLIKA
ID: 1910017
H
R
F

Рестаурације слике кардинала Дела Сомаље (тада непознатог аутора и портрета на слици), где је кроз процесе УВ, инфраред, рендген и ЦТ анализу откривен трећи слој слике и портрет папе Климента XIII

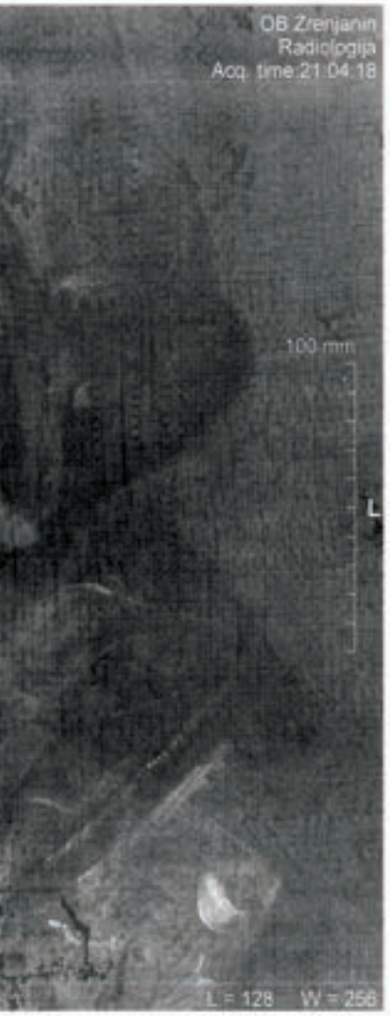

Валоризација слике уз комисију. Прва слева Тамара Спасојевић, сликарка рестаураторка, Гордана Стојановић Прванов, дипл. конзерваторка НМ Панчево, Оливера Брдарић, саветница сликарка-конзерваторка ПЗЗСК Петроварадин, Јован Пантић конзерватор, рестауратор, магистар уметности и некадашњи предавач на Факултету примењених уметности и Академији СПЦ за уметности и конзервацију у Београду, Јелена Гвозденац Мартинов, виша рестаураторка НМЗ .

Радионица по пројекту
Живот у боји

Рестаурација скулптура Паулине Сударски
у ОШ „Светозар Марковић Тоза” у Тарашу
и радионица са децом

Напомене

[1] Даниела Королија Црквењаков, „Улога конзерватора у припреми нове сталне поставке", *Зборник Семинара за студије модерне уметности Филозофског факултета у Београду* V, Београд 2009.

[2] НМЗ, УО ЗЛУ, Инвентар уметничких предмета Градски музеј Зрењанин 1948–1959, бр. 29.

[3] Секулић је на реставраторско-декоративним радовима у овој цркви био ангажован заједно са сликарем Миливојем Дејановићем, а урадио је *улаз у женском одељењу, певнице и иза певница, над столовима декоративни рад, владичин стол, престо матере Божје, у олтару мрамо-рисање зида.* Цртао је и компоновао *орнаментику за Исуса Христа у олтару,* компоновао је рамове за слике Светог Николе на хору, велику слику Свете Тројице, слике анђела поред евангелисте Матеја и слику орла поред евангелисте, *трудећи се да радови буду лепо и добро урађени.* Биљана Димкић Крчмар, „Александар Секулић у светлу свог легата у Народном музеју Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад 2017, 166.

[4] Примера ради, 1950. године реставрирао је *Портрет дечака са књигом* Николе Алексића. НМЗ, УО, ЗЛУ, „Инвентарна књига 1960–1976", бр. 79.

[5] НМЗ, УО, ЗЛУ, „Инвентар уметничких предмета – Градски музеј Зрењанин 1948–1959", инв. бр. 3.

[6] НМЗ, УО, ЗЛУ, „Инвентар уметничких предмета – Градски музеј Зрењанин 1948–1959", инв. бр. 9.

[7] Овај допис налази се у приватној колекцији г. Гордана Поморишца. Публикован је у: Ивана Арађан – Оливера Скоко, *Од традиције до модерне: Васа Поморишац (1893–1961),* Зрењанин 2018, 41.

[8] Према документу из 1947. године, Поморишац је са радом у Музеју започео 1. априла 1945, а у њему остао до 1. марта 1946. године. Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј – Народном одбору VI реона, Финансијски отсек", бр. 50/1947.

[9] НМЗ, УО, ЗЛУ, „Инвентар уметничких предмета – Градски музеј Зрењанин 1948–1959", бр. 2.

[10] НМЗ, УО, ЗЛУ, „Инвентар уметничких предмета – Градски музеј Зрењанин 1948–1959", бр. 30.

[11] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о службеницима и сарадницима", бр. 127/1948.

[12] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и Статистички лист", бр. 322/1947, 2.

[13] Исто.

[14] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Набавка алата за препарирање птица", бр. 262/1947; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Течај за препараторе", бр. 336/1947.

[15] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Месечни извештај за мај", бр. 206/1948; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење Музеја и постављање линија њиховог развитка", бр. 222/1949.

[16] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј Зрењанин – Персоналном одсеку Градског народног одбора Зрењанин", бр. 43/1949.

[17] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи план рада за 1949", бр. 432/1948.

[18] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог за препаратора", бр. 403/1948; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски народни одбор, Одсек за просвету – Градском музеју Зрењанин", бр. 415/1948.

[19] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Шестомесечни извештај о раду Градског музеја у Зрењанину за раздобље од 1. јула до 31. децембра", бр. 406, 1948.

[20] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештаји Градског музеја из Зрењанина из археолошке, етнографске, уметничке и историјске збирке", бр. 412/1950.

[21] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр. 481/1954 (643/1954), 4;НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1955. год.", бр. 693/1955, 2; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја у 1956. години", бр. 504/1956, 3; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду за 1957. годину", бр. 142/1958, 2.

[22] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр. 481/1954, 3.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1955. години", бр. 693/1955, 2.

[24] Приказујући целокупан економски, политички и културни развој Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина, ова изложба је била постављена у 17 изложбених дворана, а на њој је било 1614 експоната, 43 витрине, 8 паравана, 64 легенде, 306 фотографија, 44 уметничке слике, 13 мапа, 5 макета и 2 одливка. Коста Милутиновић, „Тематска изложба *Зрењанин кроз историју*", *Рад војвођанских музеја* 5, Нови Сад 1956, 231.

[25] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Народног музеја у 1956. години", бб/1956.

[26] Посебна комисија Завода за заштиту споменика културе из Новог Сада је у пролеће 1955. детаљно прегледала музејске просторије и оценила их као *неупотребљиве*. О томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Народног музеја у 1955. години", бр. 693/1955, 4.

[27] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја у 1956. години", бр. 504/1956, 1.

[28] Тако је нпр. 1957. године реставрирано 20 уљаних слика и 10 комада стилског намештаја (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду за 1957.", бр. 142/1958, 1), да би наредне године стручњак Народног музеја у Београду прегледао све слике у музејском депоу и издвојио оне које требало хитно реставрирати и конзервирати. За те послове су планом рада за 1959. била предвиђена и одговарајућа финансијска средства (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1958. год.", бр. 632/1958, 2). Велику улогу у реставрацији слика у Београду свакако су морала имати и познанства Лазара Николића у Народном музеју у Београду још из ратног периода (прим. аут.).

[29] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са састанка Конкурсне комисије у Зрењанину", бр. 01–532/1/1961; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Хермина Грујић – постављење", бр. 01–519/2/1961.

[30] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Конкурс за пријем у службу препаратора", бр. 01–483/1/1961; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Објава конкурса", бр. 01–497/1/1961.

[31] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „План рада препараторске радионице за 1962. годину", бр. 01–744/1961.

[32] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду", бр. 01–667/1962, 2.

[33] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду", бр. 01–667/1962, 2.

[34] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Стручни испит Хермине Грујић", бр. 666/1962.

[35] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Финансијски план за 1963. годину", бр. 01–643/1962.

[36] „Pro et contra. Конзерватор у музеју", *Зрењанин* 534, год. XI, 15. децембар 1962, 8.

[37] Услед оскудних материјалних средстава којима је Музеј располагао, у току 1962. извршена је реставрација само једне слике – *Портрета непознатог мушкарца* Јована Поповића (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду", бр. 01–667/1962, 3.

[38] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Стање експоната збирке примењене уметности", бр. 01–163/1966; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Слике за реставрацију ", бр. 01–183/1966.

[39] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји одељења / Конзерваторско-рестаураторска служба", бр. 01–316/1966.

[40] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај у вези рестаурације слика", бр. 01–232/1966; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај у вези реализације сталне поставке", бр. 01–250/1966.

[41] Тако су средином 1968. године поједине слике преузете рестауриране, а поједине у нерестауријаном стању, услед потреба излагања у Музеју (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Рестаурација слика", бр. 01–91/1968). До краја јануара 1972, у Галерији Матице српске још увек се налазио *Портрет Павла Савића* Константина Данила, као и иконе на дрвету, док су остале слике враћене у претходном периоду. О томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Рестаурација слика", бр. 01–10/1972.

[42] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор за конзервацију текстила", бр. 01–79/1969.

[43] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одговор на допис бр. 01–1255/1", бр. 01–263/1967; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Војвођанском музеју Нови Сад", бр. 01–81/1968; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда о боравку Х. Грујић", бр. 01–108/1968.

[44] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Семинар препаратора", бр. 01–35/1972.

[45] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај кустоса / Извештај препараторске радионице за 1974. годину", бр. 01–301/1974, 2.

[46] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда о присуству на семинару конзерватора од 15–19. 12. 1975", бр. 01–241/1975.

[47] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења: рестаурација, комисијски записник о несталим предметима, годишњи извештај Одељења", бр. 01–271/1976, 2.

[48] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању рада на рестаурацији предмета примењене уметности", бр. 01–203/1976.

[49] Рестаурацијом су била обухваћена три зидна сата, пет салонских столица у бидермајер стилу и једна алт дајч фотеља. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о конзервацији и рестаурацији предмета примењене уметности", бр. 01– 329/1977.

[50] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–187/1981.

[51] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–23/1983.

[52] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Галерија Матице српске – Народном музеју Зрењанин", бр. 01–413/1983; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Народном музеју Београд", бр. 01–53/1984; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава кандидата за стаж или специјализацију", бр. 01–81/1984.

[53] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1987, 28.

[54] Примећено је да се повремено врши мерење температуре и релативне влажности, али о томе не постоји евиденција. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1987, 28.

[55] Исто, 29.

[56] Нарочита потреба је исказана за набавком опреме за обраду кабастијих предмета – њихову дезинсекцију, дезинфекцију и конзервацију. Исто, 29–30.

[57] Исто, 29.

[58] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1990, 20.

[59] Исто, 21.

[60] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–7/1990; НМЗ, рег НМЗ 1941– , „Пријава нових радника", бр. 01–44/1990.

[61] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о положеном приправничком испиту и заснивање радног односа на неодређено време са радницом Радојевић Бланком из Зрењанина, на пословима и задацима конзерватора техничара почев од 15. 12. 1990. године", бр. 01–406/1990.

[62] Поред конзерваторске, одлуком Збора радних људи од 29. септембра 1990. године издвојена су и средства за опремање и столарске радионице Музеја. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извод из записника", бр. 01–347/1990.

[63] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1992. годину", бр. 01–53/1993.

[64] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за помоћ за рад конзерваторске радионице Музеја", бр. 01–31/1994.

[65] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Конзерваторске радионице за период јануар–јун 1994. год.", бр. 01–97/1994.

[66] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду конзерваторске радионице за 1999.", бр. 01–25/2000.

[67] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за набавку опреме и материјала који су потребни за рад конзерваторске радионице", бб/2000.

[68] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Конзерваторске радионице за период јануар–новембар 2001.", бр. 01–197/2001.

[69] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Народној библиотеци Србије", бр. 01–42/1990.

[70] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за санирање оштећења на слици *Св. Никола* рад Павла Симића", бр. 01–263/1990.

[71] Кајтез је 1991. године на рестаурацију примио укупно 13 слика, међу којима су се нашли и радови Николе Алексића (*Васкрсење, Портрет дечака са књигом*), Уроша Предића (*Портрет Стефаније Алексић*) и Константина Данила (*Портрет Павла Савића*), док су остатак чинила дела непознатих аутора. О томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак икона и слика који се дају на рестаурацију и конзервацију Слободану Кајтезу, сликару-рестауратору", бр. 01–244/1991.

[72] У току 1992. године у Народном музеју у Београду извршена је комплетна рестаурација 15 икона из фонда Уметничког одељења. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1992. годину", бр. 01–53/1993; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одштетни захтев на штету учињену на икони", бб/1993.

[73] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Информација о стању културних добара", бр. 01–224/1993.

[74] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о извршеном инспекцијском прегледу у Народном музеју у Зрењанину", бр. 01–92/1994.

[75] Исто.

[76] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава на Конкурс Минстарства културе Републике Србије од 28.03.1995", бр. 01–49/1995.

[77] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–76/1995.

[78] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог конзерваторско-рестаураторских радова на сликама у власништву Народног музеја Зрењанин", бб/1995.

[79] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Понуда", бр. 01–77/1999.

[80] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Музеју града Новог Сада", бр. 01–37/2001.

[81] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за наменским средствима", бр. 01–50/2002; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за наменским средствима – рестаурацију слике", бр. 01–241/2002.

[82] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава Извештаја о раду са финансијским показатељима Народног музеја Зрењанин за 2002. годину / Извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за 2002. годину", бр. 01–64/2003.

[83] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансирање набавке опреме за конзерваторску радионицу", бр. 01–241/2002.

[84] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „План рада Конзерваторске радионице за 2002. годину", бр. 01–260/2002.

[85] Исто.

[86] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава предлога Програма рада

Народног музеја Зрењанин за 2003. са финансијским показатељима / Програм рада Народног музеја за 2003. годину", бр. 01–262/2002, 3.

[87] Исто.

[88] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за систематизовање радног места конзерватора сликара", бр. 01–185/2003.

[89] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01 – 260/2003; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–261/2003.

[90] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за одобрење стручног усавршавања конзерватора", бр. 01–117/2003.

[91] „Решење о постављењу вршиоца дужности директора Завода за заштиту споменика културе Зрењанин", *Службени лист општине Зрењанин* 13, Зрењанин, 18. децембар 2003, 180.

[92] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о волонтерском раду", бр. 01–54/2003; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о ауторском хонорару", бр. 01–278/2003, бр. 01–316/2003.

[93] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2017. годину", бр. 01–497/2018.

[94] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину", бр. 01–64/2007, 1.

[95] Исто. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2007. годину", бр. 01–73/2008, 4.

[96] У питању су биле највредније слике из фонда Музеја, а рестауриране су у сарадњи са колегама из Новог Сада. Поменутим изложбама Музеј се представио публици у Мађарској (Баја) и Босни и Херцеговини (Требиње).

[97] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2011. годину", бр. 01–96/2012, 4.

[98] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2015. годину", бр. 01–06/2016, 2.

[99] Исто, 8–9.

[100] Исто, 9.

[101] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2017. годину", бр. 01–497/2018, 13.

[102] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ивештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2009. годину", бр. 01–141/2010, 4.

[103] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2016. годину", бр. 01–408/2017.

[104] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2009. годину", бр. 01–141/2010, 4; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2010. годину", бр. 01–160/2011, 3–4; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2011. годину", бр. 01–96/2012, 4.

[105] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2014. годину", бр. 01–254/2015, 6.

[106] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2016. годину", бр. 01–408/2017. Такође види: „Konzervatori sačuvali od propadanja desetak dela Ljubice Tapavički", ilovezrenjanin.com, 31.05.2017. Приступљено: 05.11.2021.

[107] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2017. годину", бр. 01–497/2018, 12.

[108] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2018. годину", бр. 01–281/2019, 6. Такође види: НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2018. години", бр. 01–219/2019, 6.

[109] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2020. годину", бр. 01–296/2021, 19. Такође види: НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2020. години", бр. 01–303/2021, 4.

[110] Даталогер (енгл. data logger или datalogger) је назив за снимач података – бежични апарат за мерење влажности ваздуха (прим. аут.).

Скулптура Ота Лога пре и после рестаурације у власништву Народног музеја у Зрењанину

Бојана Петраш

СВЕТ КЊИГА У МУЗЕЈУ

Специјална библиотека Народног музеја Зрењанин

Незаобилазни део савремене праксе сваког музеја је научно-истраживачки рад, који је незамислив без стручне библиотеке, уређене и опремљене одговарајућом стручном литературом. У питању је вероватно прва адреса на коју ће најпре доћи кустоси музејских одељења, као и други истраживачи заинтересовани за области музеологије, током припреме својих изложби или других научних радова.

Иако је библиотека често полазна тачка сваког истраживања, Специјална музејска библиотека се налази у другом плану у односу на остала музејска одељења, будући да библиотечка делатност није примарна и да овакве библиотеке пословање управљају према својим матичним установама. Кроз своје пословање, Библиотека је често радила у отежаним условима, нарочито након два светска рата и током честих музејских сеоба, али је ипак успевала да опстане. Занимљиво је да је књижевни фонд непрестано увећаван, иако је статус библиотеке био нерешен, а она пословала без одговарајућег стручног лица. Тек је крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века значај библиотеке у музеју препознат, иако ни тада нису добијена чак ни минимална финансијска средства потребна за њен рад. Данас су се околности промениле и Библиотека делује у знатно олакшаним и побољшаним условима, уз чињеницу да је њен значај у самој музејској установи (а и шире) препознат и признат, иако сама библиотека још увек није осавремењена.

Историјат музејске библиотеке

Када је почетком 20. века *Торонталско мађарско културно друштво* иницирало оснивање жупанијског музеја **и библиотеке (подв. аут.)**[1], његови челни људи свакако су имали у виду – поред жеље за очувањем старина и уметнина – и богату културу читања у Великом Бечкереку и његовом блиском окружењу.[2] Према њиховим замислима, музеј и библиотека би били смештени под истим кровом, у тзв. *Палати културе* (мађ. Kultur palota). Из овога се јасно види да је библиотечка делатност од самог почетка била уско везана за музеј, иако је организационо од њега била одвојена. Отуда и не чуди што је упоредо са прикупљањем старина и артефаката за Музеј текло и прикупљање књига за жупанијску библиотеку[3], као и решавање питања заједничког смештаја, о чему сведоче документоване посете у оно време (1907, 1908) истакнутих библиотекара из Будимпеште. Први светски рат прекинуо је даље акције на организовању музеја и библиотеке, а метеж који је пратио његов крај и распад Аустроугарске монархије само је допринео нестанку знатног броја прикупљених предмета – како музеалија, тако и књига.

И у међуратном периоду питање библиотеке било је уско повезано са питањем музеја[4], а из периода немачке окупације за време Другог светског рата сачуван је драгоцен извештај који сведочи о томе да у оквиру Музеја постоји библиотека са 724 наслова, о којој се брине кустос те установе Лазар Николић.[5]

По ослобођењу 1944, судбине музеја и библиотеке поново су уско испреплетане. Одлуком нових народних власти, музејска зграда у Ул. Серво Михаља 4 (некадашња „Јанковићева палата") постаје сабирни центар за књиге, старине, уметнине. Музеј и библиотека су институционално били спојени све до пролећа 1946, када се раздвајају и од тада свака од ових двеју установа наставља самостално свој пут. Приликом раздвајања, у Музеју је остао знатан библиотечки фонд. О томе какав је био исход читавог посла на прикупљању и разврставању књига у првим послератним годинама најбоље сведочи један допис из фебруара 1946, у ком је музејска библиотека означена именом *Банатикум* (што убедљиво сведочи првенствено о њеном *завичајном* карактеру); у њему се наводи да она броји 1430 књига (скоро дупло више у односу на период окупације), подељених у две групе: у првој су

књиге старих издања, из 18. и 19. века, разног садржаја, 761 комад, од којих 90% потиче из библиотеке Торонталске жупаније, а око 10% из напуштених станова.[6] Другу групу књига чинили су наслови који су се односили на Банат или су штампани у Банату, а 80% ове групе потицало је из библиотеке некадашње Торонталске жупаније, док је преосталих 20% прикупљено из напуштених станова у Петровграду и околним местима.[7]

О оваквом књижном фонду Музеја ће се у првим поратним годинама старати (на добровољној бази) пензионер Ференц Шарик[8], да би након њега бригу о музејској библиотеци све до 1961. године водио хонорарни сарадник музеја Ференц Молнар[9] и, на кратко, етнолошкиња Марија Стојадиновић (1953–1955).[10] У то време, библиотека се налазила на првом спрату Јанковићеве палате, у којој је Музеј био смештен од 1944. до 1964. године.[11] Посебно је занимљиво за период првих поратних година – у доба када су изложбе још увек биле реткост (углавном су огранизоване ликовне) – да су 1947. године забележене две изложбе књига, посвећене великанима српске књижевности. У фокусу прве налазио се Петар Петровић Његош, а на њој је био изложен *Горски вијенац.* У оквиру друге посетиоци су имали прилику да разгледају прва издања Вука Караџића, његов *Рјечник* и др. дела, док је у преосталим витринама била приказана српска књижевност пре и после Вука.[12]

У једном допису Музеја упућеном крајем 1954. године Секретаријату за културу Народног одбора града Зрењанина, констатовано је следеће стање Библиотеке: налазила се у једној просторији при музејским канцеларијама, била је снабдевена са четири ормана, а књижни фонд је бројао *1200 комада књига, у доста добром стању*; литература је означена као искључиво стручна, једно дело набављало се у једном примерку, ређе у два; књиге су се куповале током целе године уз дотацију Општинског народног одбора у висини од 15.000 динара; забележена су два вида евиденције: инвентар књига и картотека књига, а као лице које обавља дужности књижничарке наведена је Марија Стојадиновић, која *за овај позив књижничара није стручно оспособљена, већ у недостатку библиотекара врши ову дужност,* без хонорара. Библиотека је означена као библиотека затвореног типа, *која служи само за службенике Народног музеја.*[13]

Након Марије Стојадиновић, бригу о библиотеци је водио Ференц Молнар до одласка у пензију (1961)[14], да би се затим о њој старао кустос Етнолошког одељења Владимир Митровић, који је те године и засновао радни однос у Музеју.[15] Митровићево име потписано је на крају исцрпног извештаја о стању музејске библиотеке из 1967. године (дакле, непосредно након сеобе), на основу ког се види да је библиотечки фонд забележио значајан прираштај током протеклих година, али и да је био угрожен приликом две сеобе музејских збирки у периоду 1964–1966. У то време, у фонду библиотеке инвентарисане су укупно 2.762 јединице (књиге и часописи), које су добијене разменом са неколико десетина установа културе – како у земљи, тако и у иностранству.

Када је две године касније (крајем 1969) оформљена Педагошка служба, старање над стручном библиотеком преузела је на себе Елена Петров, музејска педагошкиња.[16] Она ће издавати књиге кустосима и матурантима, водити евиденцију о корисницима и набављеним књигама, али и плакатима[17], рукописима савремених књижевника, филмова и грамофонских плоча чије је сакупљање такође почело у овом периоду.[18]

У јесен 1972. Библиотека је пресељена у историјски депо, где је започело њено сређивање, услед чега је у наредном периоду рад са корисницима-матурантима сведен на минимум.[19] Библиотека је сређена у лето и јесен 1973. под руководством кустоса Историјског одељења Дејана Радовановића, а у том послу био је ангажован скоро цео музејски колектив.[20] За њен смештај су опредељене адекватне просторије, које су опремљене полицама.[21] Упоредо са тим пословима настављена је и набавка књига: у једном осврту на учинак музејског колектива у периоду од 1970. до 1976. године каже се да је за то време стручна библиотека *двоструко увећана.*[22]

Крајем 1978. Музеј је код Самоуправне интересне заједнице за културу СО Зрењанин поднео захтев за отварање и финансирање новог радног места кустоса-библиотекара, образлажући га растућом потребом за старањем и проучавањем библиотечког фонда, који је у то време бројао 7000 неинвентарисаних књига.[23] Овом захтеву се изашло у сусрет и за прво стручно лице задужено за управљање музејском библиотеком био је постављен дотадашњи управник Тихомир Савић.[24] Међутим, он се није дуго задржао на месту библиотекара – почетком 1981. преузео је дужност директора Историјског архива Зрењанин, па је Библиотека остала без старатеља. Из сачуване грађе види се да је бригу о њој почетком осамдесетих година водила Нада Бењоцки, радница Јединице за заштиту споменика културе, која се у то време формирала при Музеју; она је инвентарисала књиге, отварала картоне и водила преговоре са Градском народном библиотеком „Жарко Зрењанин" око пописа и евиденције ретких и старих књига које су се налазиле под заштитом.[25] Међутим, у другој половини осамдесетих, кустоси музејских одељења, педагог и водич Педагошке службе су се наизменично старали о Библиотеци, чија је делатност – према расположивим изворима – била у заостајању, и то не само услед недостатка библиотекара, већ и због недостатка средстава за откуп стручне литературе.[26] Према подацима наведеним у Анкетном листу из из 1988. године, музејска библиотека је у том тренутку располагала са 15.003 књиге (од чега су свега 3 приновљене у току 1988), док часописи нису били пописани.[27]

Утолико је више несхватљив извештај о стручном надзору који је наредне, 1989. године, обавила Душанка Диклић, библиотекарка Војвођанског музеја. Она је констатовала да је *укупан фонд библиотеке око 7000 књига и часописа*[28]. У извештају је навела да су за *библиотечке послове задужене педагог Елена Петров и водич музеја Марија Петров,* те да је *у периоду од прошлог стручног надзора рад у библиотеци стагнирао.* Приметила је да су услови рада у зимском периоду нарочито тешки и скоро немогући, јер су због уштеде електричне енергије све радне службе Музеја смештене управо у просторији Библиотеке, што онемогућава нормалан рад на обради књига и библиотечког фонда.[29] Забележила је и да је годишњи прилив стручне литературе прилично мали, те да се на годишњем нивоу набави стотинак књига или часописа –

Захарија Орфелин
Славенскаја и валахијскаја калиграфија
Сремски Карловци, 1778. г.

углавном разменом, а мање куповином, јер Музеј располаже веома малим финансијским средствима.[30]

Необјашњив је и огроман несклад између података наведених у извештаја о извршеном стручном надзору и оних наведених у Анкетном листу из исте године (1989). Такође, приметно је да је библиотека функционисала у отежаним условима и да је била поново поверена на старање Педагошкој служби, чији запослени због великог обима посла у сопственом домену нису могли организовати рад Библиотеке на адекватан начин. Тако је без надзора одговарајућег стручног лица или евиденције шта је узето на коришћење изгубљен велики део фонда и веома вредне публикације. Због оваквих услова, Комисија је предложила запошљавање стручног лица (библиотекара), које би се бавило библиотечким пословима и организовало рад библиотеке на прикладан начин.

Стање се још више погоршало током прве половине деведесетих година, када је Музеј функционисао у отежаним околностима хиперинфлације и међународних санкција. Из једног извештаја из 1994. године види се да бригу о Библиотеци и даље води Педагошка служба, али је њен рад сведен искључиво на инвентарисање књига и њихово издавање студентима; о набавци нових наслова нема ни речи.[31] Из извештаја Педагошке службе све до 2000. године, Библиотека је прибављала нову литературу и обављала размену са другим установама културе, а урађен је и попис старих и ретких књига, као и књига на мађарском и немачком језику.[32]

Након дугог низа година, од 2000. године музејском библиотеком руководи Борислава Дукић, са звањем књижничарке.[33] У годишњим извештајима о раду Музеја упадљиво је одсуство Библиотеке, уз тек спорадичне помене набавке књига и рада на увећању фонда. Утолико је од већег значаја записник о извршеном стручном надзору над библиотеком који је извршила Комисија Матичног одељења Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин" у јесен 2002,[34] а на основу *Закона о библиотечкој делатности* и *Решења о одређивању библиотека које обављају матичне функције у библиотечкој делатности* из 1994. године. У записнику је забележено да је Библиотека смештена у једну просторију, али и да се мали део фонда налази у депоу поред; фонд од око 5000 књига је обрађен и смештен према УДК класификацији; ради се на аутоматизацији и обради грађе на рачунару, приликом чега се обавља и ревизија књижног фонда.[35]

Вођење музејске библиотеке 2011. године преузима Бојана Видовић, као стручно специјализовано лице са звањем дипломиране библиотекарке.[36] Од тог тренутка, ово музејско одељење добија знатно запаженије место у програмским активностима Музеја: осим уско стручног библиотечког рада, библиотекарка обавља послове лекторисања свих публикација у оквиру издавачке делатности Музеја, те стручних радова кустоса, легенди и текстова изложбених каталога; такође, организује промоције књига, предавања и радионице. Рад Библиотеке, а истовремено и Музеја као њене матичне установе, представљен је на значајним стручним скуповима у земљи и иностранству и, што је такође веома значајно – библиотекарка самостално или у сарадњи са другим музејским одељењима припрема изложбене камерне поставке и редовне изложбе.

Током протекле деценије (2011–2021), настављен је рад на увећању књижног фонда (углавном путем размене, мада је повремено вршен откуп).[37] Учешће Библиотеке у програмским активностима Музеја било је интензивирано кроз промоције књига, филмова и радионица. Посебан ангажман библиотекарка је имала на међународним стручним окупљањима, где је заједно са колегиницом Бранком Сикимић, кустоскињом-етнолошкињом представљала Музеј, као једног од кандидата за награду Европски музеј године 2015. у Глазгову. Исте године, као једини стипендиста из Европе, рад музејске библиотеке библиотакрка је представљала на Форуму дигиталне библиотечке федерације у Ванкуверу.[38] Наредне године (2016) је у Задру презентовала Музеј на избору за награду *Жива* и најбољи словенски музеј за 2016. годину, заједно са колегиницом Иваном Арађан, кустоскињом-историчарком уметности.

Један од значајнијих сегмената рада Библиотеке који представља видно одступање у односу на претходни период је изложбена делатност. Библиотекарка је ову активност започела најпре мањим изложбеним и камерним поставкама, у оквиру манифестација *Ноћ музеја* (*Збирка старе и ретке књиге*, 2013; *Срце у калупу* и *Зрењанин на старим разгледницама*, 2014)[39] и *Дани европске баштине* (*Језик и писменост*, 2014), да би се она даље развила у реализацију двеју изложби у коауторству са колегиницом Иваном Арађан из Педагошко-информативне службе Музеја – *Да ли сам свуда где су ми трагови: стваралаштво Мирослава Антића* (2015)[40] и *Пази, снима се! Век биоскопске културе у Зрењанину* (2016).[41] Обе су биле најпосећеније у години у којој су постављене: прва са 5.256[42], а друга са 3.809 посетилаца.[43]

Услед ванредних и ограничених услова изазваних пандемијом вируса корона током 2020. године, изложбена делатност Библиотеке је у том периоду била сконцентрисана на учешће у припреми заједничке изложбе свих музејских одељења *Приче из депоа,* на којој је представљен део Збирке старе и ретке књиге.[44] Прилагођавање новонасталој ситуацији и новим мерама физичке изолације инспирисало је библиотекарку да организује прво онлајн предавање (тзв. вебинар) за библиотекаре специјалних библиотека у сарадњи са колегиницом из Сингапура. Вебинар се бавио темом специјалних библиотека и њиховом одрживошћу у 21. веку, а његову организацију је, поред самог Музеја, подржало и Музејско друштво Србије.

Напослетку, почев од 2015. године, библиотекарка је у знатној мери интензивирала научноистраживачки рад – кроз публиковање прилога у стручној периодици и разним зборницима, те научно и стручно усавршавање – кроз учешће на бројним семинарима, саветовањима и сл. скуповима. Од 2019. године, Бојана Петраш, као одговорно лице за музејску библиотеку, има звање више дипломиране библиотекарке.[45]

Основне карактеристике књижног фонда

Специјална библиотека Народног музеја Зрењанин је аутентична стручна библиотека у граду. Грађа коју чува доста је специфична и издваја се у односу на друге сличне установе које послују у њеном окружењу. С обзиром на то да се налази у саставу Музеја, своју набавну политику управља према потребама првенствено корисника запослених у самој установи. Ипак, своје пословање данас је проширила на већи круг корисника, па је тако вредан фонд ове библиотеке доступан свима који истражују делатности које покрива стручна литература, иако предност коришћења увек имају запослени у Музеју. Библиотека данас поседује фонд од преко 10.000 публикација различите грађе и врсте. Најзаступљеније су монографске и серијске публикације, а посебно се могу издвојити фонд изложбених каталога, Збирка старе и ретке књиге, као и Збирка филмских плаката. У власништву Библиотеке од недавно се налази и библиотека породице Жупански, која је део депанданса Музеја у Спомен-кући Славка Жупанског.

Монографске публикације, као најзаступљеније, покривају области претежно из историје, археологије, уметности, етнологије и музеологије. Ради се махом о стручној литератури, научним и докторским радовима, капиталним делима, као и енциклопедијама. Такође је значајан фонд серијских публикација, углавном стручних часописа, зборника и гласника из области музеологије, које претежно издају други музеји у нашој земљи. Овај фонд је значајан пре свега због драгоцених иновативних информација најчешће повезаних са музеолошком струком, а у којима често и кустоси Музеја објављују своје научне и стручне радове. У слободном приступу се налази и фонд изложбених каталога, специфичан најпре по томе што су у њему сачувани скоро сви каталози изложби одржаних у нашем музеју од педесетих година до данас, што пружа значајну слику о раду Музеја. Одређени број каталога сакупљен је и путем размене са другим музејима у земљи и региону. Корисницима је ово

изузетно значајан фонд, јер пружа најновије информације о изложбама организованим у другим културним установама у земљи, што често може да буде полазна основа за потенцијалну сарадњу и гостовање привремених тематских изложби.

Као посебне збирке у библиотеци чувају се Збирка старе и ретке књиге и Збирка филмских плаката.

Из старих инвентарних књига о доспећу и формирању Старе и ретке збирке књига нема много информација. Познато је да је првобитно припадала Историјском одељењу, а по доласку књижничара Бориславе Дукић дата је на старање Библиотеци.[46] Будући да Збирка није систематски сакупљана, књиге које се у њој налазе су шаролике и обухватају период од скоро пет столећа (16–20. век). Публикације су првенствено штампане у иностранству, у универзитетским и монашким штампаријама широм Европе – у Амстердаму (Холандија), Паризу (Француска), Лондону (Енглеска), Москви (Русија), Венецији (Италија), Грацу (Аустрија), Будиму и Пешти (Мађарска) итд. Како у Србији није било много штампарија пре 18. века, а прву штампарију у Великом Бечкереку је отворио Франц Паул Плајц тек 1847. године, разумљиво је да у Збирци преовлађују издања штампана у другим земљама где је ова врста делатности била развијенија. Тематика књига бави се свим сферама културног и друштвеног живота – религијом, науком, уметношћу итд. Заступљена је белетристика, уџбеници, алманаси, трактати, енциклопедије, лексикони, научна дела из филозофије, медицине, права, технике, музике. Најзаступљеније су публикације религијске садржине, најчешће библије или каноници. Што се тиче српских писаца, присутни су значајнији писци 18. и 19. века у Србији: Захарија Орфелин, Доситеј Обрадовић, Аврам Мразовић, Јоаким Вујић и други.[47] Посматрајући естетски аспект публикација, тј. декорацију, орнаментику и илустрације, Збирка осликава најчешће стилске правце барока, рококоа, класицизма и сецесије.[48]

Специјална библиотека Народног музеја у Зрењанину данас поседује 250 публикација у овој збирци. Занимљив је податак да се за рукописни римокатолички молитвеник малих димензија (11 x 7 цм) претпоставља да је најстарија књига у Збирци. Иако не постоји поуздан податак о години

Престоно јеванђеље
Лавов, 1685. г.

писања/преписивања, претпоставка је да је настао 1552. године.[49] Молитвеник је визуелно упечатљив, са утиснутим рељефним мотивом у облику ромба (стилизованог листићима) на кожном повезу, а оно што га чини аутентичним јесу и учестале исправке и прецртавања одређених делова текста. Од рукописних књига, занимљиво је такође истаћи и књиге Лазара Николића (1824–1889), учитеља, књижевника и сликара из Добрице[50], иза ког су остале *Учитељске белешке: Славено-сербска граматика* из 1883. године и *Осмогласник* писан 1840. године. Књиге су богато стилизоване и украшене илустрацијама, укоричене у тврди повез са плавим платном. Сам Лазар Николић је важан и занимљив због своје везе са Константином Данилом, о коме је писао биографију, а од кога је током његовог трогодишњег рада на цркви у Добрици, научио да слика.

Будући да су најзаступљеније публикације у збирци религијског карактера, логично је да су најлуксузнија издања управо два тома Старог и Новог завета (димензија 41 x 30 цм) штампана на немачком језику и готици 1894. године у Бечу и Лајпцигу. Књиге су кожног повеза, украшене златотиском и илустрацијама у боји са металним копчама, а садрже 50 табли, репродукције немачких сликара 17. века, као и богате иницијале у заглављима, са многобројним виђетама.[51]

Заштита ове збирке и обнова дела њених публикација омогућена је финансијским средствима Министарства културе и информисања Републике Србије, где је преко пројеката реставрације и конзервације 2010, 2011. и 2013. године посебан третман заштите прошло 58 публикација из Збирке. Цела Збирка је 2019. проглашена за културно добро.[52]

Друга посебна колекција је *Збирка филмских плаката,* коју је Народни музеј Зрењанин добио на поклон, а која садржи преко 450 плаката са тематиком југословенске кинематографије у периоду од 1948. године до почетка деведесетих година 20. века. Плакати су припадали некадашњем Предузећу за приказивање филмова *Банат филм* а красили су излоге некадашњих веома популарних зрењанинских биоскопа –

Оријента, Балкана, Авале, Војводине и чине неизмерно важан историјско-документарни материјал за локално културно наслеђе. Некада су најављивали најзначајније и најпопуларније домаће филмове као што су: *Славица, Валтер брани Сарајево, Ужичка република, Поп Ћира и поп Спира, Скупљачи перја, Сјећаш ли се Доли Бел, Рад на одређено време, Национална класа, Маратонци трче почасни круг* и многе друге.

Од недавно се у власништву Музеја налази Спомен-кућа Славка Жупанског, борца за национална права Срба и оснивача Првог српског народног одбора, у којој је сачувана породична библиотека која броји око 322 публикације, изузетне вредности и различитог садржаја. У овом богатом књижевном фонду могу се пронаћи публикације које покривају најразличитију тематику – од речника и библија, преко белетристике до књига о музици, сликарству, архитектури, класика српске и стране књижевности попут Андрића, Нушића, Црњанског, Његоша, Ћосића, Чехова, Достојевског, Шекспира, Дикенса, Кафке и других.[53] Оно што је специфично јесте да неколицина публикација прати историју Великог Бечкерека (Петровграда, Зрењанина), кроз публикације о архитектури, али и историјске наслове који говоре о оснивању Првог српског народног одбора 1918. године, чији је покретач био сам Славко Жупански. Сачувани су и поједини бројеви *Улазнице. Часописа за културу, уметност и друштвена питања,* који већ дуже од пола века издаје Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин". Најстарија сачувана књига у библиотеци Жупанских је *Повесница српског народа од најстарији времена до године 1850.* Данила Медаковића (1819–1881), једног од најистакнутијих српских публициста, историчара, новинара, издавача и штампара 19. века. Књига је штампана 1851. године у Новом Саду. Велики број публикација, нарочито оних новијег датума, сачуван је са посветом, углавном од самих писаца и упућеној некоме из породице. Најчешће је била у питању Вјекослава Беба Жупански, чији екслибрис се налази на већини публикација, па се може претпоставити да их је она годинама марљиво прикупљала и чувала. Мали број сачуваних публикација је на немачком, француском и енглеском језику, а већина њих углавном садржи теме из уметности или архитектуре. Породичне библиотеке – попут библиотеке Жупанских – су изузетно значајне, јер приказују, допуњују и заокружују комплетну слику једне породице и њихове заједничке приче.

Специфичан књижевни фонд и горепоменуте збирке издвајају ову библиотеку у нашем граду и отварају различите могућности комуникације са публиком и корисницима. Поред основне библиотечке делатности, Библиотека је укључена и у рад и активности Музеја. Све поменуте збирке током година промовисане су на различитим манифестацијама (*Европска ноћ музеја*, *Дечја недеља* и сл.), изложбама (заједничким и индивидуалним) и кроз сталну поставку Музеја, а рад ове специјалне библиотеке наставиће да мења и допуњује ову институцију културе, али и да значајно утиче на развој културног и друштвеног живота у локалној заједници, па и шире.

Плакати из *Збирке филмских плаката*
Специјалне библиотеке Народног музеја у Зрењанину

Напомене

[1] „Lokales. Torontaler Museum", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 12, 21. März 1903, S. 5.

[2] За више детаља о развоју библиотекарства и читалачке културе у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину види: Ferenc Nemet, *Istorija štampe u Velikom Bečkereku 1848–1918,* Zrenjanin 2007, 9–25; Todor Malbaški (ur.), *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966, 404–406; Aranka Balint, „Biblioteka Kasine – prva biblioteka u Velikom Bečkereku", *Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja,* Zrenjanin, god. XLI, decembar 2007, 206–207.

[3] Тако је нпр. октобра 1905. године, у време док су припреме за оснивање ових двеју установа биле у пуном јеку, Матилда Богдановић, ћерка покојног посланика из Пардањског изборног среза Вилибалда Богдановића, поклонила из очеве заоставштине предмете за Музеј, и то: 16 историјски значајних докумената, *5 томова различитих вредних књига* (подв. аут.) и разне друге старинске предмете („Lokales. Das Torontaler Museum", *Gr.-Bec kereker Wochenblatt* Nr. 42, 21. Oktober 1905, S. 4). Торонталски велики жупан др Лајош Делиманић је 1913. године поклонио две књиге из библиотеке покојног престолонаследника Рудолфа, које су садржале његов аутограм („Lokales. Komitatsbibliothek", *Gr. Becskereker Wochenblatt* Nr. 9, 1. März 1913, S. 4).

[4] ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941, „Градски бележник Тима Рајић покреће питање оснивања Градског музеја и библиотеке", бр. 8028/1935.

[5] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о стању библиотеке", бр. 153/1942.

[6] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о прикупљању слика и уметничких предмета", бр. 102/1946.

[7] Исто.

[8] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о службеницима и сарадницима", бр. 127/1948. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Месечни извештај за мај", бр. 206/1948.

[9] Молнар је по вокацији био архитекта, учествовао је у археолошким ископавањима, а такође се старао о нумизматичкој збирци. У једном документу из 1957. године помиње се као *нумизматичар и евидентичар музејске књижнице* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Секретаријату за просвету и културу Среског народног одбора Зрењанин", бр. 297/1957.

[10] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Секретаријату за просвету и културу Среског народног одбора Зрењанин", бр. 297/1957.

[11] У извештају о раду Музеја за 1948. годину стоји да је темељним преуређењем зграде које је спроведено у лето и јесен те године *добивена једна лепа соба, где је смештена библиотека. Из ове се улази са десне стране у пространи и видан атеље, а са леве у лабораториум. Сва ова одељења потпуно су одвојена од музејских просторија и посетилаца, те се у њима може несметано радити* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Шестомесечни извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за раздобље од 1. јула до 31. децембра", бр. 406/1948.

[12] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и Статистички лист / Годишњи извештај Градског музеја у Зрењанину за 1947. годину", бр. 332/1947, 2.

[13] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Секретаријату за просвету и културу Народног одбора града Зрењанина", бр. 705/1954.

[14] НМЗ, рег.НМЗ 1941– , „Споразум о узајамном раскидању уговора о хонорарној служби између Народног музеја у Зрењанину и Молнар Ференца, из Зрењанина", бр. 01–261/1961.

[15] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Митровић Владимир – решење", бр. 01–82/1961.

[16] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о библиотеци", бр. 01–65/1972.

[17] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји / Педагошка служба", бр. 01–110/1972, 3.

[18] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог за награду СИЗ-а културе", бр. 01–89/1977, 2.

[19] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји / Педагошка служба", бр. 01–110/1972, 3.

[20] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Историјског одељења за период јун–септембар 1973.", бр. 01–116/1973, 1.

[21] Исто.

[22] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог за награду СИЗ-а културе", бр. 01–89/1977, 2.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за отварање и финансирање новог радног места кустоса библиотекара", бр. 01–513/1978.

[24] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–502/1978.

[25] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о извршењу годишњег програма рада Народног музеја за период јануар – јун 1983", бб/1983, 16.

[26] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1985. годину", бб/1986.

[27] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Војвођанском музеју Нови Сад / Анкетни лист за 1988. годину о стању и постигнутим резултатима у музејској делатности Војводине", бр. 01–60/ 1989, 5.

[28] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије Службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину", бб/1990, 17.

[29] Исто.

[30] Исто.

[31] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе за период јануар – јун 1994. године", бр. 01–97/1994.

[32] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја за 1995. годину", бр. 01–168/1995, 2; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе за период јануар – март 1995. године", бр. 01–57/1995; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја Зрењанин за 1996. годину", бр. 01–2/1997, 3.

[33] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење да се Дукић Бориславa, запослена у Народном музеју Зрењанин, распоређује на послове и задатке радног места књижничара у стручној библиотеци Народног музеја Зрењанин", бр. 01–83/2000.

[34] Надзор је извршен 27. септембра 2002, од стране комисије Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин" коју су чинили библиотекари Душица Мандић и Иван Војин (прим. аут.).

[35] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Информација о стручном надзору у специјалној библиотеци Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–226/2002.

[36] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о раду", бр. 01–849/2011.

[37] Тако је нпр. у току 2013. године библиотека добила на поклон 54 публикације, а купљено је 57 књига у вредности од 146.689,00 динара (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2013. годину", бр. 01–320/2014, 5). У наредној години (2014), број приновљених књига се готово утростручио – приновљене су 322 публикације – 185 изложбених каталога, 108 монографских и 29 серијских публикација (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2014. годину", бр. 01–254/2015, 7).

[38] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин у 2015. години", бр. 01–430/2016, 9.

[39] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин у 2014. години", бр. 01–254/2015, 7.

[40] Бранка Јајић, „Изложба оригиналних докумената и велике

заоставштине песника Мике Антића у Народном музеју. Да ли сам свуда где су ми трагови...", *Зрењанин* 3291, год. LXIV, 4. септембар 2015, 21.

[41] Бранка Јајић, „Обележавање стотину година постојања биоскопске културе у граду Зрењанину. Пази, снима се", *Зрењанин* 3344, год. LXV, 9. септембар 2016, 7.

[42] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин у 2015. години", бр. 01–430/2016, 5.

[43] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин у 2016. години", бр. 01–408/2017, 2; такође види годишњи извештај о раду Педагошко-информативне службе Музеја за 2016. годину.

[44] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2020. годину", бр. 01–296/2021, passim.

[45] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2018. годину", бр. 01–281/2019, 22.

[46] Књига инвентара историјских предмета отворена је 15. јануара 1948. године.

[47] Mileva Šijaković, *Katalog stalne postavke: Zbirka primenjene umetnosti*, Zrenjanin 2011, 80.

[48] Исто.

[49] Будући да публикација нема насловну страну нити податке о преписивачу, за годину преписивања, тј. писања узета је 1552, која се налази на једној од страница књиге, а такође се наводи у музејским инвентарним књигама као година њеног настанка (прим. аут.).

[50] За више детаља о Лазару Николићу види: Владимир Николић, *Лазар Николић: српски сликар и књижевник,* Земун 1890.

[51] М. Šijaković, *нав. дело*, 85.

[52] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о својству културног добра", бр. 01–94/2019.

[53] Б. Петраш, „Породична библиотека", у: Дејан Воргић (ур.), *Спомен кућа Славка Жупанског,* Зрењанин 2019, 25.

Свето писмо Старог и Новог завета,
Беч и Лајпциг, 1894. г.

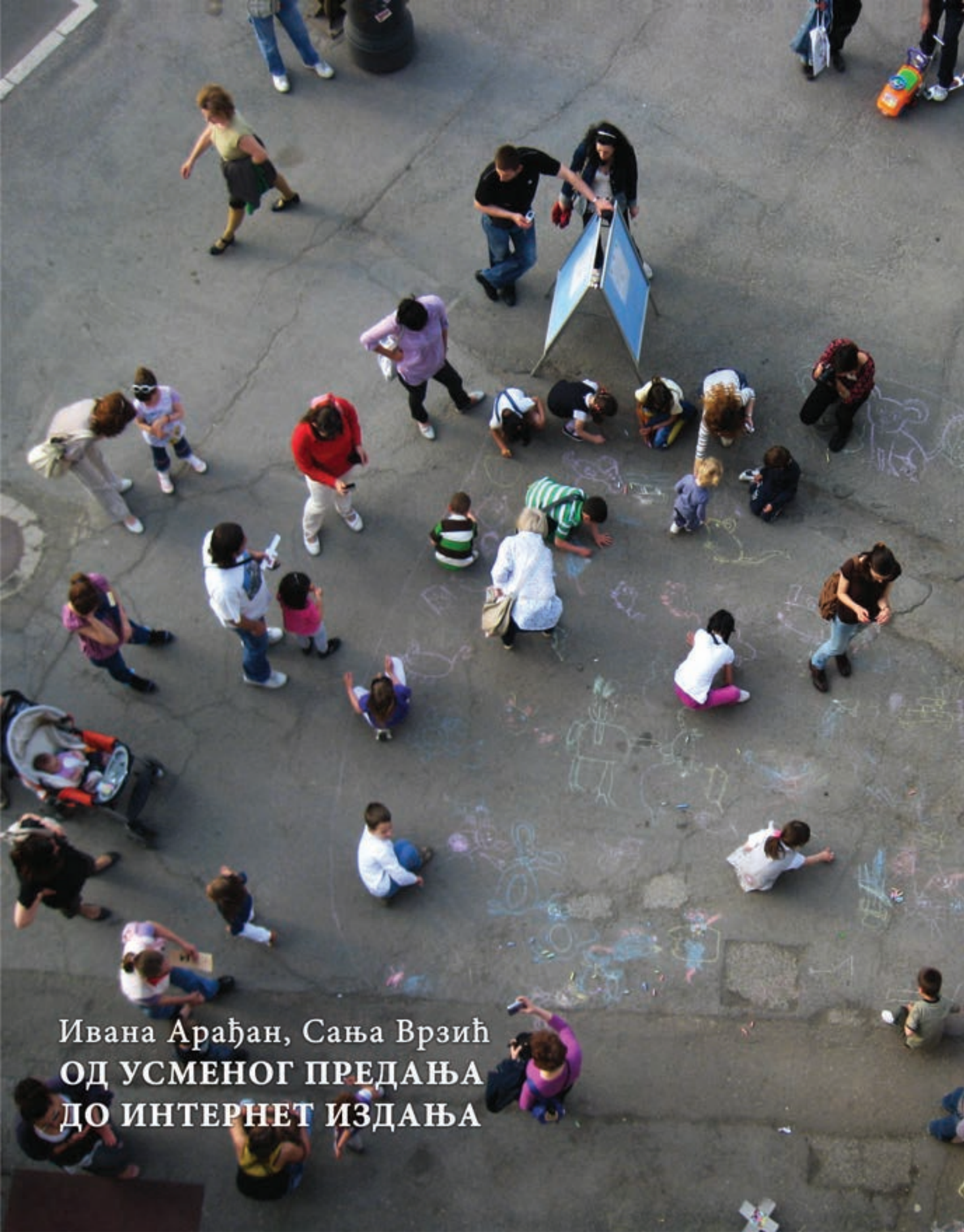

Ивана Арађан, Сања Врзић

ОД УСМЕНОГ ПРЕДАЊА ДО ИНТЕРНЕТ ИЗДАЊА

Педагошко-информативна служба Народног музеја Зрењанин

Педагошке тенденције у раду музејске установе у Петровграду / Зрењанину (1945–1969)

У периоду од оснивања Музеја у првој деценији 20. века па све до краја Другог светског рата, не може се говорити о педагошком раду са публиком, њеној едукацији и сличним активностима у оном облику које познаје савремена музеологија. Током те четири деценије, рад Музеја био је концентрисан на прикупљање, евидентирање и заштиту *старина*, односно музеалија. Услед честих проблема са смештајем предмета и сеоба, Музеј је био затворен за јавност, што је додатно онемогућавало било какав напредак на овом пољу музеолошког рада.

Након ослобођења у Другом светском рату, културна клима у тадашњем Петровграду била је усмерена на успостављање и/или обнову установа културе и покретање њиховог рада. Градски музеј Петровград је током првих послератних година приоритет у свом раду усмерио на музеалије, њихово очување, класификацију, конзервацију и рестаурацију. Циљ је био да се у што краћем временском року уметност и култура врате народу, а Музеј отвори за публику, како би неометано наставио са својом делатношћу. Одељење или служба за педагошки рад нису постојали, као ни стручно лице које би вршило улогу едукатора. Педагошка мисао као таква била је ограничена искључиво на давање најосновнијих информација у вези са експонатима на сталној поставци, ретким изложбама и вођење евиденције о броју посетилаца.

Евиденција публике је вођена кроз посебно одвојене профиле и категорије посетилаца. На основу једне форме обрасца из 1951. године који је тадашњи Градски музеј начинио за потребе евидентирања посетилаца, засебно су се бележиле следеће категорије: *појединци, групе, број појединаца из група, радници, сељаци, службеници, ђаци, студенти, остали и војници.*[1] На другачијој форми обрасца бележена су тумачења и предавања – у Музеју, ван њега и сл. Категорије које су ту присутне деле се на: *тумачења, предавања, на Народном универзитету, у организацији Н[ародног]. Ф[ронта]., радним колективима, у Ј. Н. А., у школама, преко радија, у другим приликама.*[2] Од 1953. рубрике са категоријама у које се публика делила изгледале су нешто другачије него две године раније – *радници, сељаци, намештеници, интелектуалци, војници, радничке групе, средње школе, основне школе, студенти.*[3]

У годишњим извештајима о раду током педесетих, у рубрици *Културно-просветни рад* наведене су изложбе приређене током одређене године, као и колико је предавања одржано (у Музеју, ван њега), подаци о одзиву школа и сл. Од 3. до 10. октобра 1954. године одржана је манифестација националног карактера *Недеља музеја*. Како се наводи у извештају, тим поводом је *вршена пропаганда у виду давања емисија на разгласној радио-станици, путем плаката, а грађанство је било заинтересовано, што се најбоље види по великом броју посетилаца који износи 2085 особа.*[4] Из извештаја се такође види да је стална поставка Музеја те године преуређена и да су сва одељења обогаћена новим предметима. Током *Недеље музеја* стручно особље на сталним поставкама својих одељења је публици тумачило експонате и *вршило пропаганду Музеја.*[5] Ова манифестација имала је за циљ промоцију музејског рада, заштиту споменика и природних реткости, како би се најшири опсег музејске публике едуковао у вези са завичајним културним наслеђем. Посебан акценат је био на едукацији младих, који су се током те манифестације ближе упознали са музејским збиркама и увидели њихову културну и васпитну улогу.[6] Осим редовног програма у виду изложби и тумачења садржаја сталне поставке, у домену педагошког рада одржаване су и ликовне *омладинске*

изложбе, нпр. изложба извидника и планинара, те изложба цртежа осмогодишње школе „Вук Караџић”.[7]

Стручно особље Музеја на челу са тадашњим управником Лазаром Николићем залагало се да програмске активности Музеја буду адекватно посећене. Тако је 1956. Николић упутио допис Секретаријату за просвету и културу среза Зрењанин замоливши ову инстанцу да једним расписом позове све школе на подручју среза да до краја школске године приликом екскурзија посете актуелну изложбу *Зрењанин кроз историју*. Молбу је додатно образложио тиме да ова изложба представља *целокупан развитак града и околине од најстаријих времена до данас*.[8] Интересовање за поменуту изложбу је владало и ван граница среза, о чему сведоче писма професора и наставника из Београда и Новог Сада, који су били заинтересовани да доведу ученике у Зрењанин и добију тумачење у Музеју. Евидентирана је и молба директорке Више мешовите гимназије „Ђуро Даничић” из Новог Сада, у којој она моли за пријем групе од око 20 ученика ове школе (чланова *музејског кружока*) и њихово ближе упознавање са историјом Баната и Зрењанина.[9]

У другој половини педесетих година културно-просветни рад одржаван је у Музеју путем организовања изложби радова ученика, организовања предавања, кустоских тумачења сталне поставке и сл., све у циљу подизања свести грађанства и ученика о значају културног наслеђа. Једно од запаженијих предавања које је Музеј организовао било је поводом годишњице рођења књижевника Вељка Петровића. У Народном позоришту организовано је вече посвећено његовом стваралаштву, док је за омладину приређено исто предавање у сали Економске школе.[10] Интересантан концепт педагошког рада остваривао се на релацији школа и Музеја путем ученичких *кружока*. При Гимназији у Зрењанину постојали су археолошки, етнолошки и историјски кружок, чији су чланови повремено долазили у Музеј и, сходно својим афинитетима, слушали предавања кустоса.[11] Потом су израђивали реферате из области којима су наклоњени. Настојања Управе и запослених у Музеју била су да се на што ширем нивоу успостави просветно-педагошка делатност путем сарадње и са другим установама културе од локалног и националног значаја као што су Градско позориште, библиотека, Државни архив и др.[12] Решење је потражено у формирању тзв. Друштва пријатеља музеја[13], али ово друштво и уопште облик педагошког рада нису заживели у пракси.

Педагошка мисао је педесетих година прошлог века формулисана у духу послератног времена и поновне изградње културног идентитета. Још увек није постојала формулација педагошког, већ искључиво културно-просветног рада, који се састојао у едуковању ученика основних и средњих школа. Осим тога, Музеј су често посећивали и ученици других градова и студенти. С озбиром на околност да Музеј и даље није имао музејског водича, педагога или едукатора, музејске садржаје је заинтересованим посетиоцима најчешће тумачио најпре Лазар Николић, а временом су се у тај посао укључили и кустоси, већ у зависности од тренутка у ком су засновали радни однос. Отуда се може закључити да су управо кустоси били носиоци педагошке мисли током првих деценија успостављања Музеја у периоду након Другог светског рата.

Ипак, да је повезаност између Музеја као културно-просветне установе са ученицима била на добром путу, видљиво је из извештаја о раду за 1957. годину, у коме се истиче да су два ученика Друге више гимназије добила новчану награду за најбоље обрађену тему *Колико су музеји допринели мом личном уздизању*.[14]

Осим у самом Музеју, предавања су одржавана и ван њега: код културно-историјских споменика и спомен-обележја, меморијалних места, архитектонских зграда, у школама итд. Музеј је редовно добијао различите упитнике и анкете у којима су тражени подаци о броју посетилаца из самог места, броју посетилаца из околине, у којој мери је вршио просветну фукнцију унутар локалне заједнице, које су форме рада биле заступљене у вези са популарисањем Музеја и његовог рада, и како се то одражавало на повећање броја посетилаца. Ове попуњене статистичке извештаје

Музеј је махом достављао Главном извршном одбору АП Војводине у Новом Саду. Из кореспонденције вођене педесетих година између Управе Музеја и виших надлежних инстанци за праћење културног развитка (што на Покрајинском, што на Републичком нивоу), може се закључити да су музеји направили искорак у односу на период првих послератних година и да више нису имали улогу само у обради и заштити музеалија, већ се упадљиво више пажње почело посвећивати њиховој отворености ка заједници и просветној делатности. Другим речима, музеји су перцепирани као важна места едукације и ширења просветних мисли о завичајном и националном наслеђу.

И поред тога, требало је да прође још скоро читава једна деценија до формирања Педагошке службе. Почетком шездесетих година, у време када је вођена жива дебата о изгледу и будућој концепцији Музеја, види се да педагошки рад још увек не успева да пронађе адекватно место у организационој структури ове установе. Примера ради, из плана реорганизације музејских јединица за 1963. годину, јасно се види да још увек нема конкретних корака ка формирању педагошке службе (предвиђени одсеци су обухватали Секретаријат, Библиотеку, Археолошко, Уметничко, Етнолошко и Препараторско одељење, НОБ и Историјско одељење са нумизматиком[15], при чему је Музеј своју васпитно-образовну функцију требало да врши превасходно кроз тематске изложбе и рад са школама). Међутим, концепт израђен већ следеће године увиђа и препознаје значај педагошког рада и васпитне делатности као најважније функције Музеја након чувања културног блага, научно-истраживачког рада и удела у заштити споменика културе.[16]

Па и поред немогућности да се педагошки рад артикулише и формализује унутар музејске установе, рад са младима није трпео. Ово је у великој мери била заслуга Вукице Поповић, кустоскиње-историчарке уметности која је посвећивала изузетну пажњу ученичким посетама Музеју, једнако колико се бавила и научним радом у својој струци, односно вођењу ликовне збирке. Осим предавања у самој згради Музеја, ученике је едуковала и на терену – у центру града, са темама везаним за историју архитектуре или уметности (нпр. испред куће истакнутог сликара Константина Данила у Улици цара Душана у

Вукица Поповић са ученицима приликом доделе прве награде *Константин Данил*, 1967. г.
(Фото-документација Уметничког одељења НМЗ)

Посетилац на изложби слика Николе Алексића, око 1967. г.

Зрењанину, где је држала предавања о ликовним темама из 18. и 19. века[17]). И кустоси других одељења су наставили своју просветну делатност, па је тако кустос Археолошког одељења са групом радника и службеника из Елемира посетио археолошки локалитет на нафтоносним пољима у близини тог села и (на том месту) одржао предавање у ком је дао осврт и на друге локалитете у близини. Кустоскиња Историјског одељења одржала је предавање историјском кружоку школе „Вук Караџић" и „Никола Тесла" на тему завичајне историје.[18] Из ових извештаја може се закључити да је просветно-едукативна делатност музејских стручњака усмеравана једнако и ка ученицима и одраслој популацији.

О интензитету и динамичној активности Вукице Поповић у одржавању различитих предавања ван Музеја, убедљиво сведоче њени исцрпни периодични извештаји о раду. У околним местима Зрењанина: Орловату, Перлезу, Јаши Томићу, Српској Црњи итд. држала је предавања о Урошу Предићу, Стевану Алексићу, Ђури Јакшићу и другим истакнутим завичајним сликарима.[19] Педагошку компоненту свог музејског рада она сама је назвала *Очигледна настава* и под тим именом је савесно водила веома педантну и детаљну евиденцију. У сврху популарисања ликовне уметности и пружања ширег знања школској деци, кроз сарадњу са ликовним педагозима организовала је часове на теме *Романтизам и реализам у српском сликарству*, *Класицизам и бидермајер у делима војвођанских сликара*, *Урош Предић, Паја Јовановић и Стеван Алексић* и др. Предавања су држана ученицима виших разреда основних школа и првом и другом разреду Гимназије.[20] Из петогодишњег извештаја о раду Уметничког одељења за период 1960–1965. види се да су темељ њеног педагошко-просветног рада чинила предавања из области историје уметности. Нека од њих која се посебно истичу из овог периода су *Великобечкеречки сликарски атељеи* са пројекцијом (одржано на Трибини младих), потом, *Слика и ми* (на Радничком универзитету) те предавање под називом *Савремено сликарство,* које је одржано у стамбеној јединици у Граднулици. Предавања су прирећивана и на народним универзитетима у Орловату, Перлезу, Јаши Томићу, Српској Црњи.[21]

Очигледна настава је држана ученицима основних и средњих школа, као и ученицима ван Зрењанина који су долазили у посету Музеју. Поред рада са основцима и средњошколцима, водило се рачуна и о посетама студената, па су тако Музеј посећивали студенти Академије примењене уметности из Београда предвођени проф. Васом Поморишцем, затим студенти Одсека за историју уметности предвођени др Дејаном Медаковићем, др Лазаром Трифуновићем, Миодрагом Јовановићем итд.[22] Кустос Вукица Поповић је била домаћин и предавач студентима, а осим Музеја, у циљу едукације и на терену, посећивали су цркве у Ечки, Стајићеву, Савремену галерију Уметничке колоније Ечка и цркву у Граднулици где су се могли упознати са примерима сакралног сликарства Димитрија Поповића, Арсе Теодоровића и Стевана Алексића.[23]

Педагошки рад Вукице Поповић није био ограничен искључиво на Музеј и на држање очигледне наставе, већ се одвијао и мимо Музеја, у сарадњи са другим културно-просветним установама у Зрењанину. Као добар пример за то могу да послуже изложбе дечјих цртежа организоване у част прославе 1. маја[24] или Дана армије (22. децембра) [25], у чијој је припреми и реализацији она узела активног учешћа.

У оквиру поменутог петогодишњег извештаја за период 1960–1965. први пут се јавља рубрика која носи назив *Педагошки рад,* у којој се износе подаци о матурантима зрењанинске гимназије који су сваке године проводили по месец дана на практичном раду у Уметничком одељењу. Одржаван је и практичан рад са студентима Више пословне школе у Зрењанину, где су се они упознавали са експонатима, сликарским правцима, посећивали културно-историјске споменике. Такође, у изради матурских радова из области историје уметности имали су стручну помоћ и подршку кустоса (завршне верзије матурских радова које су ученици достављали уредно су чувани у документацији Уметничког одељења). *Очигледна настава* коју је спроводила Поповићева настављена је и након 1965, а теме којима

се бавила покривале су распон од ренесансе и барока до завичајних сликара попут Николе Алексића, Константина Данила, Стевана Алексића, Васе Поморишца и др.

И током школске 1967/68. године Уметничко одељење је активно сарађивало са школама где су ученици посећивали изложбе, сталну поставку и слушали предавања Вукице Поповић, за које је владало велико интересовање, како основаца, тако и гимназијалаца и ученика средњих стручних школа. Такође, у виду пропратних предавања током тематских изложби, гости зрењанинског музеја били су стручњаци из области историје уметности, попут универзитетских професора др Лазара Трифуновића (са темом *Пленеристи и импресионисти*), др Војислава Ђурића (са темом средњовековних фресака и фрескосликарством Сопоћана) и др.[26]

Ученици у посети Музеју, седамдесете године 20. века

Ученици у посети изложбе *Тито – 40 година на челу партије*, 1977. г.

Ученици Зрењанинске гимназије са професором Јаничеком у посети изложби *Сликарство барока*, 1964. г.

Од Педагошке до Педагошко-информативне службе (1969–2005)

Да би проширио своју активност, нарочито у односу са публиком и школама и да би се поједини послови што боље организовали и обавили, половином 1969. године при Народном музеју Зрењанин је основана Педагошка служба.[27] Прво стручно лице које је наменски било одређено да спроводи педагошки рад била је Елена Петров, дипломирани етнолог, запослена у својству музејске педагошкиње-водичкиње. Из првог сачуваног годишњег плана Педагошке службе за 1970. годину стиче се увид у то како је требало да изгледа њен рад, који је био фокусиран на вођење група и појединаца кроз сталну поставку, као и учешће у припреми повремених изложби које су приређивала музејска одељења. Постављен је задатак да водич ради самостално и води сваку групу која посети Музеј. У плану је наведена и занимљива примедба на рачун стручњака у Музеју који су били умољени да доставе упутства за објашњавање предмета унутар музејске поставке (што су и учинили), али су прослеђена тумачења често била штура и површно обрађена, те је Петрова морала и сама да истражује материјал који се налази на сталној поставци, зарад пружања што квалитетније услуге посетиоцима. Како би се обезбедила континуирана посета сталној поставци Музеја, обавеза педагошкиње је била и да успостави везу са наставницима свих школа у граду и читавом подручју које Музеј покрива у домену истраживачке делатности. Планом је било предвиђено и проширење циљних група, те је тако позиве за изложбе осим школама требало упућивати и радним колективима, гарнизонима и другим потенцијалним конзументима културе.[28]

Из првог полугодишњег извештаја о раду Педагошке службе може се видети којим темпом су се остваривали претходно изнети планови на успостављању педагошког рада у Музеју. У њему је скренута пажња да није довољно само тумачење водича, него да је неопходно поставити уз експонате и адекватне легенде, графиконе, слике, карте и остало, *како би Музеј испунио свој културно-просветни задатак.*[29] Педагошка служба је на самом почетку свог деловања била у експерименталној фази, те је педагошкиња-водичкиња послу приступала индивидуално, самостално консултујући стручну литературу како би се задовољиле потребе публике за што квалитетнијим информацијама. Током првих шест месеци 1970. и постојања Педагошке службе, Музеј је посетило више од 3600 посетилаца, од којих је било око 50 група којима је педагошкиња-водичкиња давала основна објашњења у сталној поставци. По списку група и евиденција, Музеј су посетили ђаци основних школа, средњих стручних школа и гимназије, али су забележене и групне посете, попут женске делегације из Бугарске, војника из зрењанинског гарнизона, пионира и наставника Југославије итд. Наведено је и да је поједине групе интересовао само археолошки материјал, док су друге исказале више интересовања за средњовековну уметност и иконографију.[30]

Већ од друге половине 1970. године обим послова педагога се проширује. Осим тумачења сталне поставке, њена задужења обухватају и обавезе дежурстава и тумачења на тематским изложбама, рад са матурантима, рад у Библиотеци и фототеци.[31]

Почев од септембра 1971, Педагошка служба је кадровски ојачана доласком Марије (рођ. Фукс) Петров, на место водичкиње, чиме је омогућена континуирана доступност Музеја публици без паузе у радном времену. Поред заједничких послова, педагошкиња је преузела обавезу рада у Библиотеци, док је водичу додељен рад у фототеци.[32]

У наредном периоду Педагошка служба је интензивно радила на основним пословима у виду дежурања и тумачења сталне поставке и тематских изложби, водила евиденцију о броју посетилаца, школа које су посећивале Музеј, о раду у Библиотеци, упућивала позивнице за изложбе а почело се и са сакупљањем, чувањем и инвентарисањем свих врста плаката. Такође, приступило се и активностима које су подразумевале послове око превођења са српског на мађарски и румунски језик и обрнуто. Са српског

је на мађарски преведен материјал за каталог изложбе *Мађарски сликари у средњем Банату,* а са мађарског на српски су преведене биографије сликара Арсе Теодоровића, Николе Алексића, Реже Новака и др. Преводилачки послови су обављани углавном за потребе Уметничког одељења.[33] Уз све већ наведене постојеће обавезе, двочлана Педагошка служба имала је и задужење да помаже приликом постављања и скидања изложби у Музеју.[34]

У намери да унапреде свој рад, обе раднице Педагошке службе су врло брзо исказале и жељу за стручним усавршавањем. О томе сведочи њихова иницијатива за посетом и боравком у музејској установи са стручно сређеном библиотеком и фототеком (ради стицања непосредног увида у адекватно обављање ових послова и што стручнијег вођења ових делатности у свом матичном музеју), али и једном музеју са развијеном Педагошком службом, чиме би се *боље упутиле у тај посао који је у нашем музеју још пионирског карактера.*[35] Из ових тенденција се закључује да су педагошкиња и водичкиња биле одговорне према послу и вођене мисијом што квалитетнијег пласирања знања младим нараштајима који посећују Музеј, као и другим старосним структурама. Па и поред овакве посвећености, жељено стручно усавршавање је изостало и до њега није дошло ни читаву деценију након оснивања Педагошке службе. С тим у вези, нарочито је индикативна напомена музејске педагошкиње из 1979. године, у којој се, између осталог каже следеће: *Поред тога потребно је упутити раднике ове службе у оне музеје који имају развијену педагошку службу да би се упознали са њиховим искуством и принципом рада. За десет година колико наш музеј има оформљену службу ни педагог ни водич нису ишли готово ни једном специјално у неки музеј ради стручног усавршавања.*[36] У истом допису Елена Петров се жали на преоптерећеност педагошкиње и водичкиње споредним обавезама и пледира за преиспитивање радног времена Музеја: *Пошто је Музеј отворен нон-стоп за публику, а само педагог и водич дежурају на изложбама, мало времена остаје службе за остале послове који нису малобројни.*[37]

У извештају насловљеном *Делатност Педагошке службе Народног музеја Зрењанин,* који обрађује седмогодишњи период рада службе, наведен је податак да је 1977. била најуспешнија година по броју посетилаца. У закључку се таква оцена образлаже тиме *што се Музеј озбиљно и активно укључио у прославу Титових и наших јубилеја*. Од неколико програма, изложба *Тито – четрдесет година на челу Партије* била је централна музејска акција, за чије су отварање, према наводима педагошкиње, упућене 493 позивнице. Изложбу је погледало 13.703 посетилаца, што је био највећи број до тада евидентиран на једној изложби.[38]

Из извештаја Педагошке службе са почетка осамдесетих година, задужења запослених у служби била су знатно јасније профилисана у односу на седамдесете. Главна задужења и даље су била рад са публиком на сталној поставци, односно тумачење ђачким групама, делегацијама и појединцима, дежурање и тумачење садржаја тематских изложби, евидентирање посетилаца, пропагирање музејских активности слањем позивница, рад на припреми тумачења за изложбене поставке, праћење информација о Музеју (прикупљање чланака из локалне штампе на српском и мађарском језику, праћење емисија на Радио Зрењанину), продаја каталога, сувенира и репродукција и др. Успостављена је и негована сарадња са ђачким секцијама. Служба је координирала њихов рад у Музеју, пружала им информације у вези са поставкама и по потреби ангажовала кустосе да одрже ђацима предавања. Поред уобичајених послова, попут писања планова и извештаја, Педагошка служба је и даље била надлежна за рад музејске библиотеке.[39] Велика пажња је посвећивана раду са публиком, контактима са школама и професорима, оглашавању музејских садржаја у локалним новинама, слању позивница за изложбе, вођењу евиденција посете и др. Структура посета је била динамична, будући да су, осим ђака из Зрењанина и околине, у Музеј долазили и ученици из других градова Југославије, као и групе из иностранства – Румуније, Мађарске и других земаља.[40]

У извештају Комисије која је извршила стручни надзор у Народном музеју Зрењанин 1985. године, а који се односио на седмогодишњи рад у периоду од 1978. до 1985, стручњаци Војвођанског музеја из Новог Сада евидентирали су рад сваког одељења понаособ, укључујући ту и Педагошку службу. Изнета је констатација да се од 1978. делатност није знатно изменила и набројани сви послови које обављају педагог и водич: *дежурање, тумачење садржаја сталне поставке, чување експоната, континуирана комуникација са васпитно-образовним установама, војним гарнизонима, радним колективима, учествовање у припремању и постављи тематских изложби, као и штампање позивница, продаја улазница, сувенира* итд. У извештају је истакнуто и да служба води уредну евиденцију о броју посетилаца, а напослетку је изнет и критички став вршиоца надзора да Музеј поседује сталну поставку, али не и службу која би објективно могла да спроведе педагошко-андрагошку функцију. У духу тада још увек актуелног историјског тренутка и социјалистичког друштвеног поретка, наведено је да Народни музеј Зрењанин треба да посвети више пажње овом виду делатности, *посебно на неговању и развијању револуционарних традиција*. Препоручено је да Педагошка служба приређује више програма (књижевних вечери, предавања, концерата) са темама из Народноослободилачког рата како би оправдала своју сврху, тим пре што у оквиру музејске сталне поставке постоји одељење посвећено НОБ-у.[41] Поред овако изнете критике, скренута је и пажња да би за горенаведене послове било неопходно запослити још једног педагога, а запослене у служби растеретити свих додатних задужења, попут рада у збиркама, Библиотеци, преводилачким задацима и др.[42]

Четири године касније (1989), нови извештај Комисије за стручни надзор матичног Музеја констатовао је да су активности запослених у Педагошкој служби биле готово непромењене у односу на претходну посету. Педагошкиња и водичкиња су радиле у две смене, дежурале на поставци, објашњавале посетиоцима садржај исте, док су тумачења на тематским изложбама углавном водили кустоси, као аутори или надлежни за одређену изложбу. Највећи обим посла Службе био је фокусиран на обавештавање шире јавности о сваком музејском програму, слање позивица и др. Комуникација са школама је такође била интезивна током целе школске године. Запослене су водиле документацију о изложбеној делатности, евиденције посетилаца, бавиле се продајом сувенира, публикација и др. Потписник извештаја о стручном надзору др Мила Босић констатовала је да *у периоду од 1985–1989, сматрамо да педагози Музеја ревносно обављају своје задатке а њихова активност допринела је доброј посећености како сталне поставке тако и тематских изложби.*[43] И поред овакве сугестије, готова сва дотадашња задужења су наведена и у плану и програму за 1990. годину.[44] Једина већа разлика у односу на претходни извештајни период односила се на упадљиво одсуство идеолошке компоненте у педагошком раду, тј. неинсистирање на темама из НОБ-а.

Распад СФРЈ, грађански рат који га је пратио, хиперинфлација, међународна изолација негативно су се одразиле на рад целокупне музејске установе, па тако и Педагошке службе. Током прве половине деведесетих година, број музејских изложби – како ауторских, тако и позајмних – драстично је умањен, а поставка је у више наврата била затворена за јавност,[45] услед чега педагошки рад није могао доћи до изражаја у пуној мери. Почетак промена и једног динамичнијег периода у развоју Службе симболично је најављен доласком дипломиране историчарке уметности Невене Дујин Грковић у јесен 1996, која је одласком Елене Петров у пензију исте године упућена у послове везане за радно место музејског педагога[46], да би у мају 1998. положила стручни испит за кустоса.[47] Већ у плану рада Педагошке службе за 1999. годину видљиве су извесне новине у раду, попут израде сигнализације кретања кроз просторије сталне поставке; формирање аудио и видеотеке везане за праћење активности Музеја у медијима (уз већ постојећу хемеротеку); израда *информационог листића*, односно водича са сумарним садржајем сталне поставке, док би се током целе године радило на

устаљеним пословима који подразумевају сарадњу са свим одељењима Музеја, рад са посетиоцима, ђацима, студентима и др.[48]

Међутим, спровођење ових замисли у пракси је било отежано чињеницом да је стална поставка била затворена за јавност због ратног стања, у периоду од 25. марта до 17. јула.[49] Након што је отворена за јавност, музејска педагошкиња је покренула медијску офанзиву и у периоду од 24. јула до 10. септембра исте године снимила циклус од осам емисија на Радио Зрењанину. У њима су тематски била представљена сва одељења Музеја, са наградним питањима и пригодним наградама у виду музејских стручних публикација.[50] У ратној 1999. години, Музеј је забележио свега три изложбе и укупно 5053 посетиоца.[51]

Иза 2000. године, поред својих устаљених активности, Служба почиње активније и све приметније да ради на популаризацији музеја и музеолошког рада. О томе сведоче све чешћи текстови Невене Дујин Грковић у дневној и забавној штампи[52], али и стручној периодици[53]; прилозима у овој потоњој она је започела праксу писања и публиковања извештаја о изложбеним активностима Музеја, која је настављена и наредних година. Септембра 2000. Служба је проширена за још једног музејског водича-приправника, док је октобра 2001. музејска водичкиња Марија Петров пензионисана.[54] Упоредо са тим, забележено је и стручно усавршавање музејске педагошкиње у виду учешћа на музејским семинарима[55], што је у односу на дотадашњу праксу представљало радикалан искорак.

Педагошка служба је редовно обављала своје активности све до 31. августа 2003. године, када су оне привремено обустављене услед великог невремена које је оштетило зграду Музеја и довело до његовог затварања за јавност. Обустава рада Музеја временски је била подударна са доласком у ову установу историчарке уметности Оливере Скоко и академске сликарке Јелене Гвозденац Мартинов у статусу волонтера по програму Завода за тржиште рада. Обе су распоређене у Педагошку службу која је на тај начин, радећи у проширеном саставу и уз смањени обим послова у вези са изложбеним активностима и публиком, била у могућности да осмисли и у наредном периоду реализује неколико значајних педагошких пројеката. Овде спадају: *Традиција и обичаји средњег Баната* (видео-аудио запис, рађен у сарадњи са Етнолошким одељењем), *Степен оштећености архитектонске баштине Зрењанина* (фото-запис) и *Прича о нашем завичају – музеј у коферу* (ЦД презентација са предавањем за трећи разред основне школе).[56]

Након поновног отварања сталне поставке, Педагошка служба је наставила са својим редовним задужењима, али овога пута под измењеним именом: током 2005. године она је променила назив у *Педагошко-информативна служба Народног музеја Зрењанин*[57], под којим и дан-данас делује.

Педагошко-информативна служба (2005–)

Од тренутка када је основана крајем 1969. године, уз основне задатке који подразумевају бригу о експонатима и интерпретацију садржаја сталне поставке и тематских изложби, Педагошка служба Народног музеја Зрењанин је у складу са тенденцијама музеолошке теорије и праксе временом значајно проширила свој делокруг рада. Он је проширен ликовним, мануелним и вербалним радионицама за децу и младе чији је главни циљ формирање генерација редовних посетилаца музеја и учесника у музејским програмима.

Од 2005. године, када Педагошка служба прераста у Педагошко–информативну, њен рад постаје свеобухватнији: поред основних послова, она је и даље укључена у припреме око тематских изложби, али истовремено осмишљава и организује пратеће програме у оквиру сваке акције (пројекције филмова, аудио-снимака, дигиталних презентација, предавања, радионица), самостално или у сарадњи са ауторима изложби. Такође, поставља и изложбе дечјих радова, изложбе са тематиком посвећеном младима, као и изложбе младих аутора у простору Музеја.

Велика пажња почела се придавати сарадњи са медијима и средствима јавног информисања, јер су – поред дотадашње праксе слања позив-

ница и лепљења плаката – најаве, репортаже, прикази и гостовања на локалним, регионалним и националним радио-станицама и телевизијама значајно доприносили обавештавању најшире јавности о активностима Музеја, а тиме и све већој посети. Стратегија и спровођење тог сегмента рада поверена је кустоскињи-сарадници за односе с јавношћу Сањи Врзић. Активно деловање на том плану врло брзо је дало и конкретне резултате. С друге стране, рад са децом и младима у оквиру Педагошко-информативне службе био је поверен и одвијао се под руководством историчарке уметности Невене Дујин Грковић, кустоскиње-педагошкиње. Она је сама у једном интерном документу Службе покушала да изврши класификацију овог сегмента рада, поделивши све педагошке активности у три велике групе:

1. ***Музејске радионице*** – активности са јасним едукативним циљем, у којима кустоскиња-педагошкиња у зависности од поједине изложбе и њеног садржаја смишља и спроводи радионице, њихов ток и садржај, планира и набавља материјал којим деца раде, позива предаваче на сарадњу. Увод у практични део радионице подразумева обавезан обилазак и тумачење изложбе, иза чега следи практичан рад (цртање, вајање, сликање и сл.). Радови који настају у радионицама често резултирају изложбама, у чије постављање бивају укључени и предаваči и ученици, чиме се стиче непосредно искуство музејског рада.

2. ***Музеј као учионица*** – вид активности који нуди музејске експонате и амбијент као алтернативни простор и/или допуну школској учионици, у ком ученици стичу нова искуства и усвајају поједине наставне садржаје на несвакидашњи начин. А упоредо са усвајањем наставне грађе, овај вид активности код ученика усмерен је на то да код деце развије навику посећивања музеја не само у сопственој средини, већ у другим местима.

3. ***Музејске играонице*** – тип активности забавног садржаја који се спроводи током музејских манифестација (нпр. *Ноћи музеја*). Овде спадају маскенбали, вајање, цртање, облачење лутака од картона, наградне игре, загонетни предмети итд., са циљем да најмлађи узраст посетилаца стекне и са собом из музеја понесе пријатне успомене. Потенцијално учешће чланова породице уз децу најмлађег узраста у функцији је чвршћег породичног повезивања и стварања позитивне атмосфере и утисака о музејском амбијенту.

Називи, облици и циљне групе ових активности су се временом мењали, што је у доброј мери онемогућавало или отежавало било какав покушај њихове систематизације, уопштавања и уклапања у кохерентну целину. Тако се у грађи Педагошко-информативне службе исти појмови мешају, употребљавају за различите видове активности, уводе се нови („занимања", „презентације", „едукације" итд.) и слични термини који нису до краја и прецизно дефинисани. Ипак, у целини узевши, кроз горњу поделу Невене Дујин Грковић најбоље су изражене педагошке активности зрењанинског музеја у периоду од 2005. године до данас.

Музејске радионице (2005–2021)

Од 2005. до 2021. у оквиру Педагошко-информативне службе одржано је на десетине радионица у којима су учествовали ђаци основношколског и средњошколског узраста. У продужетку следи њихов хронолошки преглед са најосновнијим подацима о њиховим кореспондирајућим изложбама, ауторима, водитељима и кратким описом активности.

2005.

1. Назив радионице:
Још један из чудесног света.
Кореспондирајућа изложба:
Чудесни свет вилинских коњица.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица.[58]

2. Назив радионице: *Музичке столице.*
Кореспондирајућа изложба: *Сто лица столица.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: игра „музичке столице", учење инструмената, представљање ђака Музичке школе „Јосиф Маринковић".[59]

2006.

1. Назив радионице:
Како слику треба посматрати.
Кореспондирајућа изложба: *Надежда Петровић.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: вербална радионица.[60]

2007.

1. Назив радионице: *Оригами, уметност Далеког истока*
Кореспондирајућа изложба: *Нити светлости.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица, израда оригамија.[61]

2. Назив радионице: *Лепршави свет лептира.*
Кореспондирајућа изложба: *Лептири.* Међународна изложба фотографија.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица.[62]

3. Назив радионице:
Кад порастем бићу Леонардо.
Кореспондирајућа изложба:
Леонардо у Зрењанину.
Аутори и водитељи радионице: Милан Граховац и Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица.[63]

2008.

1. Назив радионице: *Начинимо од куће дом*
Кореспондирајућа изложба: *Мариндом.*
Аутори и водитељи радионице:
Невена Дујин Грковић и Оливера Скоко.
Опис активности: ликовна радионица.[64]

2. Назив радионице: *Освајање формата.*
Кореспондирајућа изложба: *Мариндом.*
Аутори и водитељи радионице:
мр Милан Граховац.
Опис активности: ликовна радионица.[65]

2009.

1. Назив радионице:
Афричке маске – израда модела.
Кореспондирајућа изложба: *Примарна уметност: Слике на стенама, слике на телу.*
Аутор радионице:
Марика Михаљфи, керамичарка.
Опис радионице: обликовање глине, израда маски.[66]

2010.

1. Назив радионице: *Лептири.*
Кореспондирајућа изложба: *Лептири.*
Аутор радионице:
Невена Дујин Грковић и Биљана Димкић.
Опис радионице: ликовна радионица (цртање и слагање слагалица).[67]

2. Назив радионице: *Псонглави и весела дружина.*
Кореспондирајућа изложба:
Замишљаји Илије Босиља.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица.[68]

3. Назив радионице: *Свет Илије Босиља.*
Кореспондирајућа изложба:
Замишљаји Илије Босиља.
Аутор и водитељ радионице: мр Милан Граховац.
Опис активности: ликовна радионица.[69]

4. Назив радионице:
Шта је прво било... Утисак или отисак?
Кореспондирајућа изложба:
Археолог као детектив.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: вајање, израда фигура од глине, поређење са предметима из сталне поставке.[70]

2011.

1. Назив радионице:
Како треба слику посматрати?
Кореспондирајуће изложбе: *Видосава Ковачевић (1889–1913): сликарка особеног потеза* и *Петар Лубарда: Хероика визије.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис радионице: вербална радионица, стручно тумачење уз анализу изложених радова.[71]

2. Назив радионице: *Учионица из прошлости*.
Кореспондирајућа изложба:
Основна школа Вук Караџић 1931–2011.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: упознавање ученика са изгледом учионице у старини.[72]

2012.

1. Назив радионице: *Natura Pannonica III*.
Кореспондирајућа изложба:
Изложба фотографија *Natura Pannonica III*.
Аутор и водитељ радионице: Невена Дујин Грковић, у сарадњи са *Креативним кутком* Центра за децу и младе *Машталиште*.
Опис пројекта: тумачење изложбе природњачких фотографија са ликовног и еколошког аспекта за децу предшколског и нижешколског узраста.[73]

2. Назив радионице: *Царство гљива.*
Кореспондирајућа изложба: Осма међународна изложба фотографија *Царство гљива*.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис радионице: пројекција филма за ученике нижих разреда основне школе; разговор о теми изложбе; бојење сликовница.[74]

3. Назив радионице: *Бицикли* (играоница).
Кореспондирајућа изложба: *Град бициклиста – историјски, етнолошки и ликовни аспект бицикла у Суботици.*
Аутор и водитељ радионице: –
Опис радионице: радионица отвореног типа, уз самостално коришћење материјала за децу свих узраста уз асистенцију родитеља, односно наставника; цртање и бојење, склапање коцки.[75]

4. Назив радионице: *Један дан у праисторији.*
Кореспондирајућа изложба:
Господари глине и жита.
Аутор радионице: Невена Дујин Грковић.
Водитељи радионице: Невена Дујин Грковић и Биљана Димкић.
Опис радионице: вајање у глини, ткање и израда костима од хартије за „праисторијску породицу"; радионица је била намењена нижим разредима основношколског узраста.[76]

2013.

1. Назив радионице: *Стакло*.
Кореспондирајућа изложба:
Две пасије – једна изложба.
Аутор радионице: Невена Дујин Грковић.
Водитељ радионице: Дејан Воргић.
Опис активности: разговор деце са колекционаром, израда цртежа инспирисаних стакленим предметима.[77]

2. Назив радионице: *Музејски забавник*.
Кореспондирајућа изложба:
Поглед на насловну страну 1945–1980.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.

Опис активности: ликовна породична радионица, израда насловне стране за *Музејски забавник*.[78]

3. Назив радионице:
Савремени вез у модном дизајну.
Кореспондирајућа изложба:
Народни вез – традиција као инспирација.
Ауторка и водитељка радионице: Биљана Булајић, дипл. дизајнер текстила и излагач на изложби (у сарадњи са Невеном Дујин Грковић и Иваном Арађан).
Опис активности: савладавање технике веза, основних бодова и прављења апликација – украса за одећу.[79]

4. Назив радионице: *Школице.*
Кореспондирајућа изложба:
Момо Капор – ретроспектива.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица за ниже разреде основношколског узраста.[80]

5. Назив радионице: *Да ли је баш тако лако?*
Кореспондирајућа изложба:
Момо Капор – ретроспектива.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: обилазак изложбе, израда цртежа са мотивом портрета, пејзажа или мртве природе.[81]

Назив радионице:
Момина линија – наша инспирација.
Кореспондирајућа изложба:
Момо Капор – ретроспектива.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна породична радионица у оквиру *Дечје недеље;* тимска израда цртежа деце и родитеља (прављење успомене из музеја).[82]

6. Назив радионице:
Момина линија – наша инспирација.
Кореспондирајућа изложба:
Момо Капор – ретроспектива.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица; цртање у стилу Моме Капора.[83]

7. Назив радионице: *Занимљивости из света сисара које (ни)сте знали.*
Кореспондирајућа изложба: *Сисари света*.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: дечје изражавање кроз знање (квиз) и цртеж.[84]

8. Назив радионице: *Насмешите се, молим.*
Кореспондирајућа изложба: *Сисари света.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: дечје изражавање кроз знање (квиз) и цртеж.[85]

9. Назив радионице:
Откријте тајанствени предмет.
Кореспондирајућа изложба: *Царски дарови.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: игра такмичарског карактера кроз посматрање експоната на изложби[86].

2014.

1. Назив радионице: *Радионица пустовања вуне.*
Кореспондирајућа изложба:
ВУНААРТ – хармонична игра вунених сенки.
Аутор и водитељ радионице: Душанка Ђорђевић, Елизабета Бјелис, Мара Плавшић,
Милица Рабасовић.
Опис активности: групна израда предмета у техници мокрог пуста, уз претходну обуку чланица удружења *Вунаарт.*[87]

2. Назив радионице: *Луткарско позориште*
Кореспондирајућа изложба: Ретроспективна изложба сценографије и
костимографије УЛУПУДС-а.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.

Опис активности: обилазак изложбе, разговор о позоришту, цртање призора из омиљених луткарских представа; радионица је била намењена ученицима 1. и 2. разреда основне школе.[88]

3. Назив радионице: *Папирни театар*
Кореспондирајућа изложба: Ретроспективна изложба сценографије и
костимографије УЛУПУДС-а.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: осмишљавање и прављења лутака, костима и сценографије, оживљавање традиције „Папирног театра" из XIX века; радионица је била намењена ученицима 3. и 4. разреда основне школе.[89]

4. Назив радионице:
Скице на парчићима – од сна до јаве.
Кореспондирајућа изложба: Ретроспективна изложба сценографије и
костимографије УЛУПУДС-а.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: обилазак изложбе, цртање и сликање костима, сценографије и призора измаштаних представа. Радионица је намењена ученицима виших разреда основне школе.[90]

5. Назив радионице:
Шта видиш и како тумачиш?
Кореспондирајућа изложба: *Европски пут кафе.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица инспирисана унапред припремљеним обрисима и мрљама од кафе.[91]

6. Назив радионице: *Креативна радионица.*
Кореспондирајућа изложба: *Европски пут кафе.*
Аутор и водитељ радионице: Ана Шесто.
Опис активности: обилазак изложбе, цртање омиљеног експоната, прављење камиле од оригамија и шољица од пластелина. Радионица је била намењена ученицима 4. и 5. разреда основне школе.[92]

7. Назив радионице: *Композиција.*
Кореспондирајућа изложба: *Европски пут кафе.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица са употребом мотива са изложбене поставке.[93]

8. Назив радионице:
Храбрица и Небојша иду на излет.
Кореспондирајућа изложба: Десета међународна изложба фотографија *Заштићена планета.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: природњачка радионица за ученике 2. и 3. разреда основне школе, усвајање знања из области заштићених природних добара, посета диораме природњачког дела сталне поставке.[94]

9. Назив радионице:
Покажи шта знаш о Великом рату.
Кореспондирајућа изложба:
Средњи Банат у Великом рату.
Аутори и водитељи радионице:
Невена Дујин Грковић, Ана Шесто.
Опис активности: радионица мозаичког типа састављена из више сегмената (*Ратни репортери, Загонетна личност, Друштвена игра – квиз знања, Слагалица и Велики рат – нова средства ратовања*), обнова, утврђивање и проширивање знања на тему Првог светског рата и оновременим догађајима из завичајне историје.[95]

10. Назив радионице:
Нека ова зима испуни жеље свима.
Кореспондирајућа изложба: поставка репродукција новогодишњих и божићних честитки из фонда Музеја Војводине.
Аутори и водитељи радионице:
Ана Шесто, Бранка Бабић, Бојана Видовић.
Опис активности: обилазак поставке репродукција новогодишњих и божићних честитки из фонда Музеја Војводине, израда сопствене честитке.[96]

2015.

1. Назив радионице: *Портрети и сећања.*
Кореспондирајућа изложба: *Портрети и сећања – јеврејска заједница Србије пре Холокауста.*
Аутори и водитељи радионица: Соња Виличић, Ђенка Михајловић, Мина Пашајлић (Хавер Србија).
Опис активности: обрада различитих тема из области јеврејске културе (обичаји, симболи, традиција, Холокауст, дискриминација) за децу школског узраста.[97]

2. Назив радионице:
Прича о гуслама – украси и симболи.
Кореспондирајућа изложба: *Где сви ћуте оне говоре. Гусле Етнографског музеја у Београду и Гусларског друштва „Петар Перуновић Перун" из Зрењанина.*
Аутор радионице: Невена Дујин Грковић.
Водитељ радионице: Невена Дујин Грковић, Ана Шесто.
Опис активности: обилазак изложбе, израда мотива симбола који украшава главу гусала у техници колажа.[98]

3. Назив радионице:
Прича о ношњама – цвет од злата.
Кореспондирајућа изложба:
Коло српских сестара – поклоњена колекција.
Аутор радионице: Невена Дујин Грковић.
Водитељ радионице: Невена Дујин Грковић, Ана Шесто.
Опис активности: обилазак изложбе, израда орнамента са златовезних делова изложених ношњи.[99]

4. Назив радионице: *Ова планета је и мој дом.*
Кореспондирајућа изложба: *Све добре ствари су дивље и слободне!*
(XI међународна изложба фотографија).
Аутор радионице: Невена Дујин Грковић.
Водитељи радионице: Невена Дујин Грковић, Ана Шесто
Опис активности: обилазак изложбе, разговор о виђеном, израда колективног рада – еколошког плаката у техници колажа.[100]

5. Назив радионице:
Смислићу ти нове птице, нове снове, нова мора.
Кореспондирајућа изложба: *Да ли сам свуда где су ми трагови – стваралаштво Мирослава Антића.*
Аутори и водитељи радионице:
Бојана Видовић и Ивана Арађан.
Опис активности: ликовна радионица за ученике виших разреда основне школе, инспирисане стваралаштвом и поезијом Мирослава Антића.

2016.

1. Назив радионице: *Дођите да цртамо.*
Кореспондирајуће изложбе: *Дуг прецима, залог потомцима. Изложба калиграфских радова Светозара Пајића Дијака* и *Централни Балкан између грчког и келтског света. Кале Кршевица.*
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица; обилазак обе изложбе, цртање иницијала, заставице, минијатуре или грчке и келтске посуде, већ у зависности од одабране изложбе.[101]

2. Назив радионице: радионица поводом 120 година од рођења Саве Шумановића.
Кореспондирајућа изложба:
стална поставка Народног музеја Зрењанин.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица инспирисана једином сликом Саве Шумановића у фонду Народног музеја Зрењанин (*Пролећни пејзаж*); транспоновање предела са слике у техници сувог пастела у друго годишње доба.[102]

3. Назив радионице: *У сусрет празницима.*
Кореспондирајућа изложба:
Дела бечких барокних мајстора у Војводини.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица, обилазак

изложбе, цртање анђела, израда украсних гирланди или украс за јелку и прозора.[103]

2017.

1. Назив радионице:
Становници заштићених подручја.
Кореспондирајућа изложба:
Наша прича о природи.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица; обилазак изложбе, цртање одабране животиње у природном окружењу употребом материјала попут угљена, пастела, воштаних и дрвених бојица.[104]

2. Назив радионице: *Наши мали суседи.*
Кореспондирајућа изложба:
Микрогљиве Фрушке горе.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица, обилазак изложбе, ликовно изражавање микросвета.[105]

3. Назив радионице: *Какав лав? Страшан лав!*
Кореспондирајућа изложба:
Изложба дечјих илустрација Иде Ћирић.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица; обилазак изложбе, илустровање чувене песме Душка Радовића техником фломастера.[106]

4. Назив радионице: *Слика од облака.*
Кореспондирајућа изложба:
Дакле, Ви сте тај Урош Предић?
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Сарадња на припреми радионице: Иван Кнежевић (Педагошко-информативна служба).
Опис активности: ликовна радионица; обилазак изложбе са тумачењем, осмишљавање „приче од облака" инспирисане јединственом сликом Уроша Предића *Визија у облацима*.[107]

2018.

1. Назив радионице: *Међе као...*
Кореспондирајућа изложба:
Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941. године.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: обилазак изложбе; разгледање макета различитих врста млинова које су израдили ученици Електро-техничке и грађевинске школе „Никола Тесла"; израда млина у техници колажа.[108]

2019.

1. Назив радионице: *Васина цртанка.*
Кореспондирајућа изложба:
Васа Поморишац – од традиције до модерне.
Аутор и водитељ радионице:
Невена Дујин Грковић.
Опис активности: ликовна радионица; обилазак изложбе уз акцентовање уметникове наклоности према илустрацији епске поезије и историјских догађаја, као и стваралаштва у техници витража; илустровање омиљене приче или песме, по слободном избору ученика.[109]

2. Назив радионице:
Очи доброте – ликови светитеља на иконама.
Кореспондирајућа изложба:
Иконе банатске епархије.
Аутор и водитељ радионице: Ивана Арађан.
Опис активности: ликовна радионица; обилазак изложбе и упознавање са појмом иконе и светитеља; илустрација светитеља по жељи.[110]

3. Назив радионице: *Које је боје ваше море?*
Кореспондирајућа изложба:
Милан Коњовић: Дубровник, Млини, Цавтат.
Аутор и водитељ радионице: Ивана Арађан.
Опис активности: ликовна радионица; обилазак изложбе, разговор о уметничком сензибилитету Милана Коњовића; сликање инспирисано мотивима са Коњовићевих слика[111]

4. Назив радионице:
Новогодишње птичице у Музеју.
Кореспондирајућа изложба:
Птице и њихове породице.
Аутор и водитељ изложбе: Ивана Арађан.
Опис активности: новогодишња породична креативна радионица; израда честитки са родитељима.[112]

2020.

1. Назив радионице: *Свет птица око нас.*
Кореспондирајућа изложба:
Птице и њихове породице.
Аутор радионице: Ивана Арађан.
Водитељи радионице:
Ивана Арађан, мр Милан Граховац.
Опис активности: ликовна радионица; обилазак изложбе, илустровање омиљене птице уз смернице у практичном раду мр Милана Граховца.[113]

2. Назив радионице: *Толеранције.*
Кореспондирајућа изложба: *Пројекат: Толеранција и мала ретроспективa Мирка Илића.*
Аутор радионице: Ивана Арађан.
Водитељи радионице: Ивана Арађан,
Дејан Воргић, мр Милан Граховац.
Опис активности: ликовна радионица за ученике средњих школа; самостална или групна израда плаката у комбинованим техникама са поруком толеранције.[114]

3. Назив радионице: *Мој град, леп као слика.*
Кореспондирајућа изложба: слике из фонда Збирке ликовне уметности Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин.
Аутор и водитељ радионице: Ивана Арађан.
Опис активности: ликовна радионица; упознавање са делима завичајних аутора на којима је приказано градитељско наслеђе старог Зрењанина; цртање зграда или градског амбијента по сопственом избору.[115]

Школа у музеју – музеј у учионици

Школа у музеју – музеј у учионици је облик наставно-педагошке активности у оквиру које се наставне јединице одређеног школског предмета (историје, ликовне културе, природе и друштва, биологије итд.) обрађују у амбијенту сталне музејске поставке, уз сарадњу музејског педагога и учитеља (или наставника) и повремену допуну предметима из депоа. Овај облик педагошког рада се у Музеју континуирано спроводи од 2008. године, када је започет серијом

предавања о знаменитим личностима из завичајне историје[116], настављен предавањима о историјским изворима на примеру музејских експоната из праисторијског, историјског и етнолошког дела сталне поставке (2009)[117], да би се од 2010. усталио под горњим називом – *Школа у музеју – музеј као учионица.*[118] Осим доласка ученика у Музеј, забележено је и више случајева у којима су кустоси искорачили из музејског миљеа и гостовали у школама, где би организовали „музејске поставке" предмета које би ученици доносили од куће и обрађивали по правилима музеолошке струке.[119] Предавања су држале кустоскиња-педагошкиња Невена Дујин Грковић, историчарка уметности-педагошкиња Биљана Димкић Крчмар, педагошкиња на стручној пракси Ана Шесто и кустоскиња-историчарка уметности Ивана Арађан.

Почетком 2020. године, школе нису исказале потребу за одржавањем часова у поставци Музеја, а услед проглашења ванредног стања у Републици Србији средином марта, овај вид педагошких активности био је онемогућен. По окончању ванредног стања (9. мај), школе су наставиле режим онлајн-наставе, па су организоване ученичке посете Музеју изостале. Крајем 2020. Музеј је укључен у програмску шему Културног центра Зрењанин, који је путем друштвене мреже *Фејсбук* уживо емитовао едукативни дечји програм. На овај начин је одржана радионица под називом *Шетња кроз завичајно наслеђе – шта то музеј све чува?,* у којој су се ученици, обилазећи сталну поставку, упознали са предметима које Музеј баштини из области природе, археологије, етнологије, историје и уметности.[120] Онлајн учешће Музеја у овом програму Културног центра Зрењанин је настављено и у 2021. години.

Изложбе дечјег стваралаштва

Педагошко-информативна служба Народног музеја Зрењанин од 2005. године до данас у континуитету приређује изложбе дечјег стваралаштва на којима су представљени одабрани радови настали у радионицама. Ову праксу је установила Невена Дујин Грковић, музејска педагошкиња, која је овај вид активности назвала збирним именом *Одјеци,* алудирајући тиме на чињеницу да су дечји радови инспирисани актуелним изложбама у Музеју којима су радионице биле посвећене. Међутим, изложбе дечјег стваралаштва нису остале ограничене само на радове са музејских радионица, већ су обухватиле и резултате разних ликовних конкурса и радионица у школама, дечјим центрима, изложбе талентоване деце итд.

У оквиру циклуса *Одјеци* издвајају се следеће изложбе:

1. Још један из чудесног света (2005)
Кореспондирајућа изложба:
Чудесни свет вилиних коњица

2. Сто лица столица (2006)
Кореспондирајућа изложба: *Сто лица столица.*

3.Мој паук, безопасан и леп (2006)
Кореспондирајућа изложба: *Кроз паукову мрежу.*

4. Црно, бело и шарено (2007)
Кореспондирајућа изложба: *Црно, бело и шарено. Зрењанинске школе цртања и сликања за децу и младе.*

5. Одјеци: Сове (2007)
Кореспондирајућа изложба: *Сове & сове.*

6. Одјеци: Лепршави свет лептира (2007)
Кореспондирајућа изложба: Међународна изложба фотографија *Лептири.*

7. Кад порастем бићу Леонардо (2007)
Кореспондирајућа изложба: *Леонардо да Винчи у Зрењанину.*

8. Одјеци: Мариндом (2008)
Кореспондирајућа изложба: *Мариндом*.

9. Одјеци: Један дан у праисторији и *Две пасије – једна изложба* (2013)
Кореспондирајућа изложба: *Господари глине и жита* и *Две пасије – једна изложба.*

10. Одјеци: Од учионице до сцене (2014)
Кореспондирајућа изложба: *Ретроспективна изложба сценографије и костимографије УЛУПУДС-а*;
Европски пут кафе; Језик и писменост.

11. Избор дечјих радова из радионица од 2005. до 2014. године (2015)
Кореспондирајућа изложба: –

12. Одјеци: *Дивно смо се дружили* (2016)
Кореспондирајућа изложба: стална поставка и тематске изложбе Музеја крајем 2015. и почетком 2016. године.

13. Толеранц&ја – Код куће (2020).
Кореспондирајућа изложба:
Пројекат: Толеранц&ја и Мала ретроспектива Мирка Илића.

14. Мој град, леп као слика! (2020)
Кореспондирајућа изложба: стална поставка Музеја.

Поред побројаних изложби дечјег стваралаштва у оквиру циклуса *Одјеци,* Педагошко-информативна служба је организовала још и следеће изложбе радова чији су аутори била деца и млади:

1. Велики мали. Изложба фотографија о дечјим правима (2008).
2. Креативни кутак & Мазалиште. Завршна изложба ликовних радионица Дечјег стваралачког центра „Машталиште" (2011).
3. Изложба радова Предшколске установе Зрењанин (са каталогом, 2011).
4. Изложба радова Ненада Станојевића, ученика II разреда Основне и средње школе „9. мај" (2011).
5. Изложба најбољих радова са фото-конкурса на тему: *Пријатељство је...* (2011).
6. ПЕРСУ. Изложба најсмешнијих фотографија (2012).
7. Нацртај ми птицу (2012).
8. Шесто чуло – Наука (2013).
9. Изложба радова полазника школе цртања и сликања за децу и одрасле Бојане Писодоров (2014).
10. Изложба радова с ликовног и литерарног конкурса поводом обележавања 160 година од рођења Уроша Предића (2017).
11. Представљање резултата 14. литерарног и ликовног конкурса Хемијско-прехрамбене и текстилне школе „Урош Предић" (2018).
12. Представљање резултата 15. литерарног и ликовног конкурса Хемијско-прехрамбене и текстилне школе „Урош Предић" (2019).

Пројекти Педагошко-информативне службе из области педагошког рада са децом и младима

Педагошка, односно Педагошко-информативна служба је у периоду од 2004. године до данас осмислила и самостално или у партнерству са другим установама културе или школама реализовала више пројеката за децу и младе који су у значајној мери обогатили садржај едукативних програма Народног музеја Зрењанин. Финансијска средства и подршка за спровођење ових пројеката обезбеђена је захваљујући ресорном Републичком министарству, односно Покрајинском секретаријату за културу.

Први у низу ових пројеката осмишљен је и реализован у првој половини 2004. године, у време док је Музеј био затворен за јавност услед штете проузроковане великим невременом од 31. августа 2003. У том тренутку Педагошка служба је деловала у нешто проширенијем саставу, што је, уз умањени обим послова везаних за посетиоце и изложбене активности створило предуслове за ефикасно проналажење решења за

приближавање музејских садржаја заинтересованој јавности у новонасталим (ограниченим) условима. Принуђена да изађе из уобичајеног окружења за реализацију часова, радионица и др. активности, Педагошка служба је припремила ЦД-презентацију под називом *Прича о нашем завичају – музеј у коферу*, намењену ђацима трећег разреда основне школе. У њеној припреми коришћен је радни лист *Завичајница*, тако да је презентација тематски и садржајно одговарала наставној јединици у оквиру предмета Познавање природе и друштва. Обухваћене су, тј. обрађене следеће целине: 1) Појам завичаја; 2) Природне знаменитости и споменици културе завичаја; 3) Зрењанин – историјат и архитектонски споменици; 4) Народни музеј Зрењанин: историјат и збирке. Други део презентације обухватио је избор музеолошки презентованих експоната који су под заједничким називом *Музеј у коферу* дочарали деци боравак у сталној поставци. У циљу одржавања пажње и активног учешћа у реализацији поменутог пројекта, сваком ученику је подељен и помоћни материјал за каснији самостални рад. Одржано је укупно 17 часова у 5 зрењанинских основних школа.[121]

Наредни пројекат под називом *Уради сам водич кроз сталну поставку* започет је 2011, највећим делом спроведен током другог полугодишта школске 2011/2012[122], а пренет је и настављен и у 2013. години. Министарство културе, информисања и информационог друштва Владе Републике Србије обезбедило је новчана средства у висини од 100.000,00 динара у циљу набавке штампача, фото-апарата и остале опреме неопходне за рад.[123] Суштина пројекта се сводила на приближавање музејске сталне поставке деци, која би по њеном обиласку израђивала музејски водич по сопственим афинитетима и утисцима, а по унапред припремљеном обрасцу.

Најзад, у 2015. години педагошкиња Невена Дујин Грковић осмислила је пројекат под називом *Презентација сталне поставке Народног музеја Зрењанин – музеј у коферу* којим се пријавила на расписани Конкурс Покрајинског секретаријата за културу и јавно информисање за финансирање и суфинансирање пројеката и програма у области заштите и очувања културног наслеђа у АП Војводини. Након што су средства одобрена, пројекат је – иако уз одређена померања – реализован у предвиђеном року. Њиме је Музеј направио дубок искорак у осам основних школа у насељеним местима на подручју општине Зрењанин (Чента, Елемир, Тараш, Ботош, Меленци, Томашевац, Орловат, Фаркаждин, Банатски Деспотовац), у којима је одржано укупно 19 презентација, не само ђацима већ и наставничком кадру. Суштина пројекта се састојала у приближавању музеја и садржаја сталне музејске поставке деци која из објективних разлога нису у прилици да често посећују музеј.[124]

Партнерски пројекти

Поред наведених пројеката у којима је фигурирала као ауторка, носилац и извођач, педагошкиња је у протеклом периоду у неколико наврата наступала и као партнерка-учесница пројеката са стране.

Први такав пројекат носио је назив *Морал некад и сад*, а његови аутори били су професорка разредне наставе Едита Сатлер и психолошкиње Јасмина Хајдер и Бојана Попов из ОШ „Серво Михаљ" у Мужљи. Улога музејске педагошкиње састојала се у осмишљавању и реализацији радионице под називом *Детињство некад и сад у просторијама Музеја*, у оквиру које је ученицима три зрењанинске основне школе тумачена поставка са аспекта детета из различитих временских епоха. У 2016. је одржана једна, а 2017. две музејске радионице, при чему је кустоскиња-педагошкиња у оба наврата присуствовала завршним активностима одржаним у Градској народној библиотеци „Жарко Зрењанин", на којима су представљени резултати пројекта.[125]

Практично у исто време, Педагошко-информативна служба Народног музеја Зрењанин се у периоду од 2015. до 2018. јавља као партнер и учесник вишегодишњег пројекта под (збирним) називом *Мала школа природе*, који су заједнички осмислили и реализовали професорка разредне наставе Едита Сатлер и професори биологије Бојана Молнар и Владимир Попов. У фокусу овог

пројекта су се налазили природа, заштита природе и животне средине, упознавање са (угроженим) животињским и биљним врстама итд., при чему се природњачки део сталне поставке Музеја показао као идеалан амбијент за реализацију предвиђених активнсоти. Њима су били обухваћени: природњачка радионица за ученике седам зрењанинских школа (2016)[126]; изложба Мала школа природе групе зрењанинских наставника природних наука; радионица *Препознај ме, упознај ме* (за ученике нижих разреда основне школе); радионица *Странци међу нама* (за ученике виших разреда основне школе); те напослетку – предавање *О лековитим и инвазивним биљним врстама* (2018).[127] Пројекат је финансиран захваљујући средствима које су обезбедили локална самоуправа (Град Зрењанин) и фондација *Траг*.

Током заједничке екскурзије Народног музеја Зрењанин и Историјског архива Зрењанин у Мако (Мађарска), у октобру 2016. године договорена је сарадња са тамошњим музејом „Јожеф Атила". Први корак у овој сарадњи учињен је већ крајем исте године, када је 2. децембра одржана заједничка радионица за децу у просторијама Народног музеја Зрењанин, коју је водила Габријела Тот (мађ. Tóth Gabriella), музејска педагошкиња из Макоа. У радионици одржаној на мађарском језику, чији је главни мотив била прича мађарског књижевника Ференца Море *Бунда која тражи благо* учествовали су ученици 5. и 6. разреда основних школа „Серво Михаљ" из Мужље и „Соња Маринковић" из Зрењанина.[128] Одржавањем ове радионице остварен је први предуслов да педагошка компонента у раду Народног музеја Зрењанин искорачи из локалних и закорачи у међународне оквире. То је и учињено почетком марта наредне, 2017. године, када је у Музеју „Јожеф Атила" у Макоу одржана радионица под називом *Пенџери пријатељства* посвећена Тивадару Вањеку.[129] Заједничке радионице са Музејом у Макоу биле су само почетак интензивне сарадње зрењанинског музеја са овом, али и другим установама културе у Мађарској, која ће се у наредном периоду интензивирати кроз гостовања изложбе о Тодору Манојловићу у Макоу[130], али и у Чанаду[131], Сегедину (2017)[132], Ходмезевашархељу (2018)[133] и Морахалому (2020).[134]

Остали пројекти Музеја у области педагошког рада

Педагошки рад у Народном музеју Зрењанин није ограничен искључиво на капацитете Педагошко-информативне службе, већ се развија и независно од ње у режији различитих музејских одељења. Захваљујући широкој аутономији у раду, она су у прилици да и сама

Радионица *Два свеца: Св. Јан Непомук и Св. Рафаило Банатски*, 2018. г.

Музеј у школама, Стручна екипа на терену у ОШ „Стеван Алексић", Јаша Томић, 2019. г.

учествују у пројектима педагошког карактера, који су дали веома запажене резултате. Од значајнијих пројеката реализованих током последњих пар година истичу се *Сторителинг у Музеју* (2018–2020), *Школа у музеју* (2019) и *Музеј у школама* (2020).

Кадровске промене (1969–2021)

Од оснивања 1969. до данашњих дана, у Педагошкој, тј. Педагошко-информативној служби Музеја стални радни однос је засновало, стручно се усавршавало или повремено било ангажовано (преко студентских задруга, у статусу волонтера или на служењу цивилног војног рока) око двадесетак лица.

Прва музејска педагошкиња била је Елена Петров (1931–2002), која се, осим педагошким радом, бавила и етнологијом, бележећи материјалну и нематеријалну баштину Румуна на подручју средњег Баната. Поред тумачења сталне поставке посетиоцима, старала се о музејској библиотеци и фототеци и бавила се преводилачким радом. Њу је 1996. наследила Невена Дујин Грковић, историчарка уметности, која је током свог рада у Музеју иницирала бројне педагошке активности и у великој мери унапредила рад са децом и младима. Била је аутор више значајних пројеката, међу којима се посебно издвајају *Уради сам водич кроз сталну поставку* (2011–2013) и *Музеј у коферу* (2015). Поред десетина радионица које су пратиле тематске изложбе и часова које је ученицима држала у сталној поставци Музеја, организовала је и бројне изложбе дечјег стваралаштва у оквиру програма *Одјеци*. Послове музејске педагошкиње (2003–2004, 2006–2012) обављала је и Оливера Скоко, радећи на организацији и спровођењу едукативних радионица за децу, пројектима Педагошко-информативне службе (самостално или у коауторству), прилагођавању тумачења сталне поставке музеја, водича и др. Након пензионисања кустоскиње-педагошкиње Невене Дујин Грковић (2020), руковођење Педагошко-информативном службом преузела је Ивана Арађан, историчарка уметности. Упоредо са редовним задужењима музејске педагошкиње, активно се бави истраживањем и презентацијом културног наслеђа, објављујући стручне радове из области историје националне ликовне уметности, фотографије и музеологије. У периоду од 2014. до 2021. године, самостално или у коауторству је приредила низ изложби, од којих су најзначајније: *Пази, снима се! – век биоскопске културе у Зрењанину* (2016, у коауторству са Бојаном Видовић); *Јожеф Пехан – уметник на прекретници векова* (2018); *Васа Поморишац – од традиције до модерне* (2018, у коауторству са Оливером Скоко); *Под сјајем звезда – Изложба фотографија Брајана Рашића* (2021).

Од 2012. до 2016. године, при Педагошко-информативној служби радила је кустоскиња историчарка уметности-педагошкиња, чија су задужења обухватала: непосредно ангажовање на свим музејским активностима; рад на остваривању сарадње са другим установама, организовање гостујућих изложби, остваривање контаката са школама, туристичким агенцијама, средствима јавног информисања и др. установама, објашњавање сталне поставке и изложби Музеја посетиоцима, израда програма, планова и извештаја Службе и друго. Ове дужности у поменутом периоду је обављала Биљана Димкић Крчмар. Након волонтерског рада у својству музејског водича у Народном музеју Зрењанин (2008–2012), она је у оквиру датих задужења самостално или у сарадњи са колегама организовала више радионица за децу: *На слово на слово* (2009), *Лептири* (2010), *Нађи ме* (2011), *Један дан у праисторији* (2012), *Тајанствени предмет* (2013), *Најлепши кола(ж)чић у Ноћи музеја* (2015). Осим тога, аутор је неколико изложби, од којих су најзначајније *Дуг прецима, залог потомцима. Калиграфија Светозара Пајића Дијака* (2016), *Александар Ђоновић из колекције Керчов* (2018), *Сећање* (2019), *Приче из депоа* (2019, коаутор камерне поставке *Арт метал* са Дејаном Воргићем), као и надлежни кустос бројних гостујућих изложби.

Велики допринос активностима Педагошко-информативне службе од 2005. године до данас пружио је и мр Милан Граховац (1958–), академски сликар, кустос и ликовни педагог. Осмислио

РАДИОНИЦЕ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ У ПЕРИОДУ ОД 2005–2021.

Матија Тот, V1, ОШ „Братство” Арадац, изложба радова насталих у радионици *Мој град, леп као слика!*, 2020. г.

Дуња Рајић, VII2, ОШ „Доситеј Обрадовић”, радионица *Свет птица око нас*, током изложбе *Птице и њихове породице*, 2020. г.

Нина Станар, III1, ОШ „Вук Караџић”, радионица *Становници заштићених подручја*, током изложбе *Наша прича о природи*, 2017.г.

Мања Вујин, IV3, ОШ „Др Јован Цвијић”, радионица *Свет птица око нас*, током изложбе *Птице и њихове породице*, 2020. г.

Вук Воркапић, III1, ОШ „Жарко Зрењанин”, радионица *Свет птица око нас*, током изложбе *Птице и њихове породице,* 2020. г.

Исидора Живановић, III1, ОШ „Вук Караџић”, радионица *Становници заштићених подручја*, током изложбе *Наша прича о природи*, 2017. г.

Ива Каркалик, V1, ОШ „Братство” Арадац, изложба радова насталих у радионици *Мој град, леп као слика!*, 2020. г.

Ђурђина Исаков (7 година), Дечја недеља 2020. г.

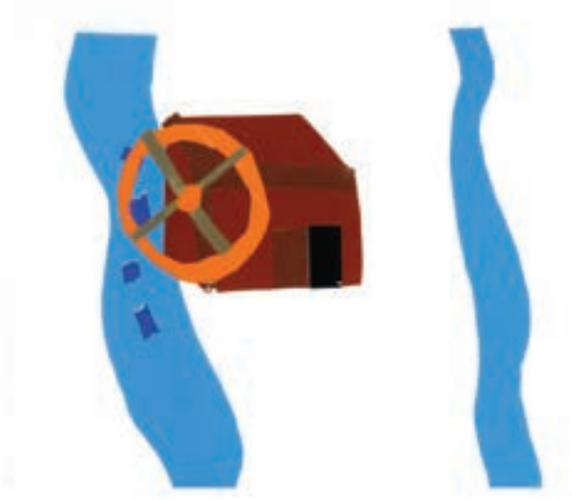

Вук Симић, , IV3, ОШ „Др Јован Цвијић”, радионица *Меље као...*, током изложбе *Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941*, 2018. г.

Нађа Ћулафић, VI2, ОШ „Жарко Зрењанин”, радионица *Васина цртанка*, током изложбе *Васа Поморишац – од традиције до модерне*, 2019. г.

Теодора Глигорин, IV1, ОШ „Др Александар Сабовљев”, Ечка, радионица *Какав лав? Страшан лав!*, током *Изложбе дечјих илустрација Иде Ћирић*, 2017. г.

Оливера Живанов, VIII2, ОШ „Ј.Ј. Змај”, са изложбе и радионице под називом *Мариндом*, 2008. г.

РАДИОНИЦЕ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ У ПЕРИОДУ ОД 2005–2021.

је низ радионица и поставио неке од најпосећенијих изложби Музеја (*Леонардо да Винчи у Зрењанину, Кад порастем бићу Леонардо*, изложба дечјих радова *Скелети уживо, Одјеци – начинимо од куће дом* и др.). Посебно је значајан његов пројекат под називом *Цртај, прикажи – буди део заједнице* из 2013. године, који је био намењен инклузији ментално недовољно развијених особа. Поред тога, осмислио је концепт и ликовно решење сталне музејске поставке, урадио графички дизајн за бројне каталоге, плакате, позивнице и банере, паралелно се бавећи сликарством и излажући своје радове на самосталним и колективним изложбама у земљи (Београд, Нови Сад, Вршац, Кикинда, Суботица, Сремска Митровица, Шабац, Лесковац) и иностранству (Сарајево, Беч). У Музеј је дошао као већ остварен слободни уметник: дипломирао је сликарство 1989. године на новосадској Уметничкој академији, у класи проф. Јована Ракицића, где је 1997. и магистрирао на цртачком одсеку у класи проф. Милана Блануше. У међувремену се усавршавао у Холандији (Гронинген), код проф. Вима Јонкмана (1992), а по доласку у Музеј прошао је обуку за конзервацију и обраду папира. Поводом двадесет година ликовног стваралаштва (1989–2009), у Народном музеју Зрењанин је приредио велику ретроспективну изложбу. Аутор је два мурала од којих се један налази у етнолошком, а други у археолошком сегменту сталне поставке Музеја.

Музејски водичи који су предано радили са посетиоцима од оснивања Службе су Марија Петров (1971–2001), Татјана Петровић (2000–2012), Војислав Цвејић (2011–2013), Душко Малбашки (2011–2019), Јована Вујин (2011–2018), Иван Кнежевић (2007–), Марија Шнајдер (2005–), Александра Курјак (2011–2021) и Милан Ђурђев (2011–).

У својству организатора музејских активности, раду Педагошко-информативне службе допринеле су и Александра Ђукић (2018–2019) и Душка Коларов (2019–2021), као и волонтери који су овде током година своја основна знања о музеологији и педагошком, да би потом наставили даље са својим струковним усавршавањем: Сања Миланов, дипломирана музичарка-виолисткиња, Ана Шесто, дипломирана педагошкиња и др.

Дужности запослених унутар Педагошко-информативне службе су од самог њеног оснивања била комплексна. У задужења кустоса–педагога спадају: руковођење Службом; организација рада, давање упутстава за рад музејским водичима и координација њихових активности; прилагођавање едукативних програма за децу и младе (радионице, предавања, играонице); успостављање, одржавање и развијање сарадње са васпитно-образовним, културним и научним установама, удружењима и организацијама; сарадња са медијима; организовање посебних програма током излагања повремених изложби из фонда музеја и гостујућих изложби итд. Почев од 2021. године део задужења музејског педагога пренет је у надлежност новоформираног радног места музејског едукатора.

Примарна задужења музејских водича данас су дежурање на сталној поставци и тематским изложбама, тумачење садржаја сталне поставке групама различитог профила који посећују Музеј (ђачке посете, ексурзије, делегације и појединци). Поред бриге о безбедности и стању експоната на сталној поставци, односно тематским изложбама, води се и евиденција посетилаца по рубрикама (појединци – одрасли, деца и групе). По завршетку сваке тематске изложбе израђују се извештаји са стањем о броју посетилаца и фото-документује се сваки догађај који је приређен у Музеју. По потреби, музејски водичи помажу кустосима око припрема ауторских изложби.

У 2021. години, при Педагошко-информативној служби Народног музеја Зрењанин ангажовани су: Сања Врзић, виша организаторка музејских активности; Ивана Арађан, кустоскиња-историчарка уметности и музејска педагошкиња (шефица Службе); музејска едукаторка Александра Курјак; те музејски водичи Иван Кнежевић, Марија Шнајдер, Милан Ђурђев, као и водичкиње приправнице Александра Пањковић и Бојана Кирћански.

Односи с јавношћу у Народном музеју Зрењанин

Прве збирке у Музеју оформљене су путем поклона грађана, који су се одазвали позивима Културног удружења Торонталске жупаније, што нам говори заправо колико су комуникација са локалним грађанством, односно колико су односи с јавношћу уткани у постојање Народног музеја Зрењанин.[135] Од оснивања Музеја увек је постојала спона између публике и јавности и саме установе. Њихова комуникација се заснивала на позивима путем радија, локалних штампаних медија и дописа и обавештења за посету Музеју, који су упућивани школама, радним колективима, гарнизону и другим конзументима културних садржаја.[136] У извештајима Педагошке службе из 1971. године први пут се спомиње и слање позивница[137], а од 1972. и рад на пропагирању изложби – све изложбе су благовремено најављиване слањем обавештења и позивница школама, те позивањем заинтересованих појединаца. За сваку изложбу у извештајима Педагошке службе навођен је број послатих обавештења и позивница, а у плановима за наредну годину и ставка *пропагирање изложби и поставке*.[138] У циљу пропагирања изложбе *Тито – 40 година на челу Партије,* педагошкиња Музеја је 1977. лично обишао и неке радне организације, као и месне заједнице[139]. Примера ради, наредне године (1978) Педагошка служба је у сврху пропаганде и обавештења упутила 1.177 позивница за тематске изложбе као и 305 писмених обавештења школама на територији општине, месним заједницама и радним организацијама о изложбама и поставци.[140] Иако се оглашавање активности Музеја посредством радио-таласа помиње још 1954. године у оквиру манифестације *Недеља музеја,* овај тип пропаганде у извештајима Педагошке службе први пут се јавља 1988, и то у вези са у међувремену основаном локалном радио-станицом: *Седамнаестог марта је преко радиа дат кратак приказ историјата Музеја, а служба је, такође, сва-ке недеље контактирала са радио Зрењанином (рубрика „Од петка до петка") у циљу информисања јавности о акцијама и радном времену Музеја.*[141]

У зрењанинском Народном музеју радно место стручног сарадника за односе с јавношћу отворено је у јануару 2006, док је од септембра 2005. до јануара 2006. године тај посао био хонорарно плаћан. До тада су посао који се односио на контакте са медијима и публиком обављали секретар Народног музеја и кустос-педагог. Самим увођењем радног места стручног сарадника за односе с јавношћу и ангажовањем особе која ће се бавити само овом врстом посла учињен је искорак ка унапређењу рада Музеја. Након отварања изложбеног салона у приземљу зграде августа 2005, музејске активности су се ређале једна за другом брзим темпом. Број посетилаца се нагло повећао, а односи с јавношћу одиграли су значајну улогу у грађењу имица Музеја константним и благовременим обавештавањем грађана Зрењанина, али и музејске публике широм Србије. Слика о музеју као активној установи културе и примамљивом простору који треба посетити и упознати се током година мењала, а сама чињеница да је различите садржаје у Музеју видело преко 85.500 посетилаца у току 2006. године говори пуно узимајући у обзир тадашњи укупан број становника Зрењанина (сса. 80.000).

Значај музејског рада на информисању јавности врло брзо је препознала локална заједница, за шта је Музеј и добио одговарајућа признања: награду *Златни добош* агенције *Мост медиа,* која окупља новинаре и стручњаке за маркетинг, те награду „Михаило Валтровић" за најбољи музеј у Србији за 2006. годину. Радно место стручног сарадника за односе с јавношћу сада постоји већ више од петнаест година и видљиви су резултати континуираног рада на обликовању јавног мишљења о Музеју. Један од тих резултата је и номинација Народног музеја Зрењанин за награду *Европски музеј године* 2015. коју додељује Европски музејски форум, а на основу присутности ове установе у медијима и у стручној јавности. Практично истовремено, Музеј се представио у међународним стручним оквирима конкурисањем за титулу најбољег словенског музеја, односно номинацијом за награду *Жива* коју додељује непрофитна међународна организација *Форум словенских култура*. Све ово сведочи о различитим нивоима на којима се може сагледати ефикасност информативног сегмента рада Народног музеја Зрењанин: осим што је постала препознатљиви део локалне заједнице, ова установа је искорачила из строго локалних оквира и постала позната у знатно ширим размерама.

Рад кустоскиње за односе с јавношћу

Рад кустоскиње за односе с јавношћу обухвата активно учешће у организовању свих програмских активности Народног музеја Зрењанин: припреми и слању обавештења за медије, организацији конференција за новинаре, координацији медијске заступљености и програмских садржаја, гостовању и давању изјава за медије, слању електронских позивница, пласману информација на друштвеним мрежама. Кустоскиња је повремено ангажована и на дизајнирању, штампи и припреми позивница за различите програме.

У периоду од 2005. закључно са 2020. годином у различитим штампаним и електронским медијима и на интернету о зрењанинском музеју објављено је преко 5.000 текстова који се чувају у хемеротеци Педагошко-информативне службе. Статистички гледано, то је као да је објављиван по један текст о Музеју сваког дана у претходних 15 година. У исто време евидентирано је преко 1300 телевизијских и радио прилога.

Медији који су у прошлости пратили активности Музеја или их још увек прате и о њима објављују информације су:

– листови: *Зрењанин, Политика, Данас, Дневник, Вечерње новости, Блиц, Ало, Курир, НИН, Нова мисао, Илустрована политика, Нови магазин, Телеграф, Информер*);
– телевизијске станице: Радио-телевизија Војводина (*Добро јутро, Војводино*, *Дневник*), РТС 1 (*Културни дневник, Дневник* 2 и *Дневник* 3, *Београдска хроника, Јутарњи програм, Тако стоје ствари, Мали дневник, Србија на вези, РТС Свет, Шареница*), О2 (вести), Пинк (*Национални дневник, Ново јутро, Жикина шареница*), Студио Б (*Београде, добро јутро*), Happy (*Добро јутро Србијо*);

– радио-станице: Радио Београд (*Културни кругови, Новости дана*), Радио Београд 2 (*Кибицфенстер, Ризница*), Београд 202 (*Art Artifex*);
– веб-сајтови Града Зрењанина (www.zrenjanin.rs), Туристичке организације Града Зрењанина (visitzrenjanin.com), Туристичке организације Србије (srbija.travel), Радио-телевизије Србије (rts.rs), Радио-телевизије Војводине (rtv.rs);
– информативни портали: ilovezrenjanin.com, zrenjaninski.com, gradskiradiozrenjanin.com, z1info.com, zrenjanindanas.rs, zrklik.rs, studiob.rs, b92.net, telegraf.rs, mondo.rs, svet-scandal.rs, seeculT.org, mrezakreativnihljudi.com, tanjug.rs, scradar.com, vesti.rs, antrfile.com, danubeogradu.rs, nsreporter.rs, lifeinbelgrade.life, express.net, vidovdan.org, bizlife.rs, nacionalnarevija.com, tvhram.rs, slovoljubve.com итд.

Осим тога, Музеј је у више наврата био тема посебних документарних емисија. Прва таква емисија снимљена је 1975. године по сценарију Весне Језеркић и Милана Јелића за потребе серијала *Времеплов кроз музеје* првог програма Телевизије Београд.[142] У претходном периоду снимљено је неколико посебних емисија посвећених Народном музеју Зрењанин – једночасовна емисија *Чувари сећања* (2007) и получасовна емисија *Приче од којих се расте* (2016) о аудио-видео водичу кроз Музеј, обе у продукцији Радио-телевизије Војводине. Музеј је представљен и у емисији *Варошарије* (2007), сниманој о граду Зрењанину. Филм *Икона Уроша Предића* (2008) у продукцији РТВ Сантос делом је сниман у Музеју, а у оквиру серијала под називом *Кроз равницу* (2012) прва од десет епизода посвећена је Народном музеју Зрењанин.

Кустоскиња задужена за односе с јавношћу је 2015. године сарађивала на сценарију за филм *Мајстори банатског сликарства,* који је био припремљен за сталну поставку Ликовне збирке, а учествовала је и на снимању промо-спота за град Зрењанин Туристичке организације Србије. Исте године снимљен је и спот *Лепша Србија* о Зрењанину и Музеју. Током 2008. и 2009. године у сарадњи са независном продуцентском кућом *Дигитал Стил* у оквиру емисије *Култ* забележене су све активности Музеја. У 2016. остварена су укључења уживо у јутарње програме РТС-а и РТВ-а, као и у емисију *Мустре* на РТВ. Кустоскиња задужена за односе с јавношћу у 2017. години асистирала је у просторијама Музеја приликом снимања документарног филма *Четир' коња дебела* новинара Игора Алексића. Такође је учествовала у снимању разговора о Народном музеју Зрењанин за емисију *На два мора* РТВ Војводине, која је емитована истовремено на РТВ 1 и на ТВ Будва. Давање изјава и снимање емисија није искључиво ограничено на кустоса за односе са јавношћу, већ и остали кустоси музејских одељења по потреби сарађују са медијима; о томе најбоље сведоче скори примери – у пролеће 2021. Музеј је био тема емисије *Срећна Србија* (ТВ Прва) ауторке Мирјане Бобић Мојсиловић, а најскорији видео-запис у ком се појављује настао је у јесен исте године за потребе емисије *Срцем кроз равницу*.

Рад са медијима и организовање медијске кампање

Један од значајнијих сегмената односа Народног музеја Зрењанин са медијима је постојање и одржавање свеобухватног и прецизног списка медија и њихових дописника (новина, радио и тв станица) у Зрењанину, као и у Београду, Новом Саду, Панчеву, Нишу, Подгорици и др. градовима. Приликом сарадње важно је и успостављање личног контакта са новинарима. Педагошко-информативна служба је 2006. сачинила и мејлинг листу преко које медији, као и многи посетиоци, сарадници, колеге и пријатељи Музеја добијају информације и електронске позивнице за отварање изложби, предавања итд.

Дугогодишњим радом на односима с јавношћу у Народном музеју Зрењанин, промовишући Музеј и његове активности успостављен је одређен образац за организовање медијских кампања. На основу анализе и одређивања циљне групе пласирају се обавештења за медије, организују конференције за новинаре, успоставља контакт са новинарима и редакцијама, реализују гостовања у телевизијским и радио емисијама, као и телефонска укључења у програм радио-станица.

НАРОДНИ МУЗЕЈ ПОСТАЈЕ СВЕ ПРИВЛАЧНИЈА ИНСТИТУЦИЈА ЗА ШКОЛЕ И УЧЕНИКЕ

ПОТРЕБНА ЈОШ ТЕШЊА САРАДЊА

● Током протекле године Народни музеј посетило је 126 одељења са преко 11.000 ученика из 29 школа

ИЗ ГОДИНЕ У ГОДИНУ број школа које посећују Народни музеј у Зрењанину расте. Ове године је тај број већ премашен, а у плановима је још посета. Да ли је то знак да запослени у музеју воле своје послове, или само добра реклама, не знамо. Народног музеја Зрењанин, Сомбор, Нови Сад, Панчево, Вршац, Кикинду, Ковин, Ковачицу, Пландиште, Нови Кнежевац, Житиште, Сечањ, Нову Црњу, Ечку, Српску Црњу, Ново Милошево, Меленце, Јаношик, Ботош, Банатско Аранђелово, Банатски Карловац, Банатски Двор, Банатско Вишњићево, Банатско Карађорђево, Банатско Ново Село, Банатски Соколац, Банатски Деспотовац, Банатски Брестовац, Банатски Сутјеска, Банатски Миклошево, Банатски Моравица, Банатски Соколац, Банатски Деспотовац, Банатски Брестовац, Банатски Сутјеска, Банатски Миклошево, Банатски Моравица посетило је 29 школа са 838 одељења и више од 11.000 ученика.

Занимљиво је знати, међутим, још и то да су школовање Народни музеј посетиле и неке школе из Крстинаца, Арадачког, Татинца, Ташића, као и из неких других градова. Сад Суботе. Посебно ово је потврђивало и то да су школовање школе научиле да посећивање Народног музеја. Из сведочења већине запослених у музеју сазнали смо да су научили и посете Народног музеја будућа генерација. Школе „Јован Јовановић Змај", „Вук Караџић" и „Ђура Јакшић", Основне школе Музеја биле су и ученици основних школа из Меленца и Српске.

На питањима: колико школа сваке године посети Народни музеј, да ли су школе Народног музеја задовољне, шта им недостаје, шта би желели да виде, сазнали смо: Народни музеј Зрењанин посећују све основне школе, осим две, једне у Зрењанину и једне у Српској Црњи. Ове године Народни музеј посетило је 29 школа, а од 27. до 30. маја по 8 школа. Значи да је у том периоду Народни музеј посетило 31 одељење, а од 27. до 30. маја по 8 или 9 одељења. Значи да је у том периоду посетило 30 одељења

Novogodišnji Poslovni Klub

...staje zrenjaninski brend

...o kulturu i nasleđe za ponos

...da da Vasilija ponetlo više od 15 hiljada ljudi, ali istaćna slika Mire Popovića je vezito šta je obeležilo godinu ...a, smatra direktor Narodnog muzeja Božidar Vorgić

УРУЧЕНА ПРИЗНАЊА "ЗЛАТНИ ДОБОШ" ЗА 2005. ГОДИНУ

ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ОДНОСА С ЈАВНОШЋУ

"Златни добош" за 2005. годину добили су Народни музеј, ДОО "Импел" и биоскоп "Сенема" Љиљана Попов, портпарол Трговинског суда и Петар Стојков, власник ресторана "Бечкерек"

ТРАДИЦИОНАЛНА годишња признања Агенције Мост медиа, "Златни добош", која се, у сарадњи са Регионалном привредном комором Зрењанин, додељују изузетним и пожељним за резултате остварене у области штедњења и односа с јавношћу, уручена су прошлог четвртка, 14. децембра.

"Златни добош" за 2005. годину добили су Народни музеј Зрењанин - признање је примио директор ове установе Божидар Воргић, ДОО "Импел" - биоскоп "Сенема" - признање је примио власник и директор Драган Видаковић, Љиљана Попов, задужена за односе с јавношћу у Трговинском суду у Зрењанину и Петар Стојков, власник ресторана-галерије "Бечкерек" и кафеа "Пупо плус". Уз признања ће, већ летос, добити и слика једног од уметничких академских сликара. Она ће бити рад Здравка Мандића, Радомира Живановића, Габријела Пиргрос и Виорела Фочера.

Признања је, на свечаности у Регионалној привредној комори, уручио новинар Тодор Тумић, а у име награђених се захвалио Божидар Воргић.

(Б. Ј.)

Петар Стојков, Божидар Воргић и Драган Видаковић

И У ЗРЕЊАНИНУ, КАО И ЦИЛИРОМ ЕВРОПЕ, У СУБОТУ, 17. МАЈА

„НОЋ МУЗЕЈА" ЗА СВЕ УКУСЕ И ГЕНЕРАЦИЈЕ

ГОДИШЊЕ НАГРАДЕ „МОСТ МЕДИЈА"

„Златни добош" на четири адресе

Зрењанинска Агенција за истраживање медија и односа са јавношћу, додељила је годишње награде "Златни добош" регионалним институцијама, предузећима и појединцима, који су се истакли у области оглашавања и односа са јавним мњењем. Овогодишња признања заслужили су Народни музеј Зрењанин, ДОО "Импел" и биоскоп "Сенема", пиар Трговинског суда **Љиљана Попов** и власник "Плус плуса" и "Бечкерека" **Петар Стојков.**

У образложењу награда, новинар **Бранка Јајић** је истакла да се **Народни музеј Зрењанин**, на челу са директором **Божидаром Воргићем**, у протеклој години, у најбољем светлу представио и програмском садржајем и развијањем и неговањем односа са јавношћу.

За директора "Импела" **Драгана Видаковића** наглашена је спремност да подржи и помогне медије, а слично је речено и за приватног угоститеља Петра Стојкова, док је за портпарола Трговинског суда Љиљану Попов оцењено да се свом послу досветила максимално одговорно, не подрђујући изгледу "седмо сиље" другим обавезама.

Сп. С.

...ЗЕЈ ЗРЕЊАНИН ИЗЛОЖБОМ У ДОМУ ВОЈСКЕ У БЕОГРАДУ ОБЕЛЕЖИО СТОГОДИШЊИЦУ РАДА

...ОРИ БАНАТСКОГ СЛИКАРСТВА, ...УЗ ГАЈДЕ И „СЕФЕРИНЕ"

Стеван Алексић: Весеље (сеоска)

Урош Предић: Портрет краља Петра Карађорђевића

"НОЋ МУЗЕЈА" У ЗРЕЊАНИНУ

ПРОГРАМ ЗА СВЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ

К. Јајић

ВРАТА НАРОДНОГ МУЗЕЈА ОТВОРЕНА ЗА КРЕАТИВНОСТ НАЈМЛАЂИХ

МУЗИЧКИ И ЛИКОВНИ ОДЈЕЦИ

БОЖИДАР ВОРГИЋ: ПРИБЛИЖИТИ КУЛТУРНО БЛАГО

- У покушају да приближимо најмлађима наше културно благо, организовали смо овакав вид музејских дана, ученика и њихових - каже Божидар Воргић, директор Народног музеја. - Деца се од најранијих узраста комуникују са дилаза у Музеј, нестаје онај страх који често приморавају када су окружена експонатима. Покушавамо да развијемо њихову радозналост и креативност. Јасно нам је информативни, други образовни и васпитни, треба истраживачки... Улога музеја је не само да очувамо нашу културну баштину, него и да помогнемо институције културе у њиховим различитим манифестацијама приређујући њихове изложбе са свих страна света.

Такође, уколико је потребно прибављају се додатне информације за новинаре.

Кампања промовисања активности Музеја добрим делом се обавља преко интернета – слањем електронских позивница, објављивањем информација на сајту Музеја и на друштвеним мрежама.

У организацији промотивних активности постоје следећи кораци:

1. План за организовање медијске кампање – Медија план, који се прави на почетку сваке акције коју Народни музеј Зрењанин спроводи, обухвата анализу неопходних медија и новинара које би требало контактирати, као и планирање на који ће начин информација о изложби или активности бити пласирана до свих циљних група. Стратегија обухвата обавештење за медије, по потреби организовање конференције за новинаре, рекламне спотове, штампање и слање позивница, слање електронских позивница и обавештења, штампање плаката и банера.

2. Обавештење за медије – Први корак у комуникацији са новинарима је писање обавештења за медије и његово слање. Текст обавештења мора обухватати све релевантне податке о изложби, аутору и организаторима, као и о програму поводом отварања. Начин слања тог обавештења је углавном електронским путем (мејлом), у мањој мери телефонским разговором или личним контактом, а у прошлости је коришћен и факс. Народни музеј Зрењанин поседује врло обиман и широк списак контаката медија са територије читаве Србије.

3. Конференција за новинаре – Један од корака у комуникацији са медијима је и конференције за новинаре. Оне се обично организију у простору Музеја ради афирмисања и промоције амбијента установе. Позив за конференције углавном се шаље на адресе локалних новинара, дописника различитих медија из Зрењанина, али и њиховим редакцијама у Београду и Новом Саду.

4. Медија-извештај – Медија извештај обухвата преглед емитованих прилога на различитим телевизијским и радио станицама, преглед објављених текстова у штампаним медијима, као и број текстова објављених на веб-страницама медија, на блоговима, различитим порталима и интернет-сервисима.

Оруђа за пласирање информација

Интернет кампања. Данас је постала незамислива медијска кампања без интернета, који пружа мноштво могућности пласирања информација преко сајта установе и различитих медија, као и преко друштвених мрежа. Народни музеј Зрењанин има активне налоге на друштвеним мрежама *Фејсбук, Инстаграм* и *Твитер* преко којих информације о његовим активностима допиру до великог броја корисника.

Рекламни спотови. Ради промовисања одређених активности Музеја може бити урађен и рекламни спот. Таква пракса је нарочито била заступљена у периоду 2006–2008, да би се након тога проредила будући да је емитовање и пласирање рекламних спотова у великој мери зависило (и зависи још увек) од буџета одређеног за промовисање тог догађаја. У протеклом периоду су коришћени и принципи медијског спонзорства и покровитељства, када би медијске куће склопиле уговор са Музејом и одређену активност промовисале без новчане надокнаде, у замену за истицање њихових обележја на штампаном и осталом пратећем материјалу изложбе, концерта, промоције итд.

Позивнице. Почев од 2016. године, позивнице за музејска дешавања се шаљу искључиво у електронској форми и по општој мејлинг листи. До тада је постојала пракса слања штампаних позивница, чији је број варирао у зависности од природе музејске активности. Наиме, постојала је јасна диференцијација циљних група, о којима се посебно водило рачуна (нпр. код изложби историјског карактера акценат се стављао на наставнике историје, историчаре, школске установе, невладине организације). Сходно томе су постојали следећи спискови званица:

– списак новинара;
– списак дописника и редакција различитих локалних, регионалних, националних медија;

– списак функционера локалне самоуправе;
– списак музеја и галерија;
– списак директора средњих и основних школа у Зрењанину;
– списак наставника ликовне културе у зрењанинским средњим и основним школама;
– списак наставника историје у зрењанинским средњим и основним школама;
– списак наставника биологије у зрењанинским средњим и основним школама;
– списак наставника српског језика у зрењанинским средњим и основним школама;
– списак директора установа културе;
– списак уметника;
– списак пријатеља Музеја;
– списак звања аутора изложби итд.

Позивнице у електронском облику шаљу се на преко 1200 имејл-адреса које сачињавају мејлинг листу Народног музеја. 2016. године започето је коришћење интернет сервиса *MailChimp* за слање позивница, до тада су позивнице слате путем *Outlook Express-a*.

Плакати. За сваки догађај у Музеју штампају се плакати. Тираж се разликује од акције до акције, пошто циљне групе нису исте за сваки догађај. Углавном се плакати постављају на већ унапред одређеним местима у самом Музеју, а по потреби и на огласне табле установа културе, као и у основним и средњим школама на територији града Зрењанина.

Банери. Народни музеј Зрењанин за одређене изложбе штампа банер величине 2 х 1,5 м који се поставља изнад улаза у изложбени салон. На тај начин се пролазницима скреће пажња на актуелне изложбе у салону.

Штампани материјал. За сам догађај промотивни штампани материјал доступан је публици и медијима. Углавном су то каталог, тролист, компакт-диск, разгледнице, репродукције и слагалице.

ДВД презентације. У периоду од 2007. до 2014. године Народни музеј Зрењанин је практиковао приређивање ДВД издања појединих изложби, којима би били обухваћени рекламни спотови, видео-прилози, снимци саме изложбе, фотографије са отварања и прес-клипинг. Ове ДВД презентације су биле намењене продаји у музејској сувенирници, како би на њима представљене изложбе биле доступне што широј публици и након затварања. Своја ДВД издања су добиле четири ликовне и једна археолошка изложба: изложбе слика Владимира Величковића и Стевана Алексића (2006), изложба слика Миће Поповића (2007), изложба *Михаил Миле Кулачић. Уља, пастели, акварели, цртежи* (2014) и *Матејски брод* (2006–2007).

Филмови. У продукцији Народног музеја Зрењанин и извршној продукцији *Дигитал стила* реализована су и три филма: *Фауна вилинских коњица Odonata insecta Војводине* (2004–2005), *Природна баштина средњег Баната* (2011) и *Мајстори банатског сликарства од 18. до 20. века из Ликовне збирке Народног музеја Зрењанин* (2015–2016).

ПРЕДИЈЕВА ЗАОСТАВШТИНА: ИЗЛОЖБА У НОВОЈ ГАЛЕРИЈИ МУЗЕЈА

ЗАВИЧАЈНИ ВЕЛИКАН ОТВОРИО ВРАТА

Наш данашњи повод због отварања Салона увећава чињеница да је приликом уређења изложбе слика и цртежа нашег великана, Орденодавника Уроша Предића - ресор је на отварању Горан Ивац(гер, заменик председника Општине Зрењанин

Предиј међу посетиоцима: са отварања изложбе у новом салону зрењанинског Народног музеја; крема бриљантно изабраном поводу, до сресе увече изложбу која је отворена у суботу видело је још хиљада посетилаца

ДРАГОЦЕНИ ХРОНИЧАР

У опусу Уроша Предића у значајној мери заступљене су слике родољубиве садржине, жанр и историјске композиције, рађе присутни и слике један дан – каталошки је записао Светлана Младеновић-Радивојевић.

– Сликарству је дуго недовољно радовао, најбоље се осећао у интерју. У наслеђу за постојеће дело увиђамо сличност са делом наручиоца и инсистирањем на препознатљивости, Предић је постао драгоцени хроничар свога времена.

– Треба свакако истаћи да у низу опуса посебан квалитет код Предића чине његови аутопортрети. Најзаступљенији су сигурно они из младих дана. Мајка му је умрла 1907. године, а он је убрзо после тога напустио родно место и, готово пола века, до 1909. па до своје смрти, 1953. године, живео у Врачевшкој кући у Београду, где је много отуда. После Предићеве смрти, Народни музеј у Зрењанину, посебан градски управник Јатар Николић, заложио се да ова умјетничка заоставштина, која се налазила у скромном београдском атељеу, дође у ову установу. Тако се догодило да је наслеђени Елеонора Весић уговорила, те 9. априла 1954. године, као министар Предићевог родног простора предала на чување Народном музеју...

Јелена Кисилов истиче и два парадна портрета - портрет Краља Петра и Портрет краља Александра Карађорђевића на коњу је Предић " сјајним колоритом до савршенства изведене детаљи и високом мајсторском умећу добро гавладиоце сликарског заната".

Урош Предић (1857 - 1953)

ПОРТРЕТИ ЕПОХЕ МАЈСТОРА СТАРОГ КОВА

Урош Предић није живео у Зрењанину, али, иако је рођен у оближњем селу Оровнику, изузев се сматрати недовољним, заоставштина, због чега је треба подучно да му рад за живота, данас 2030. године, дођоле једну улицу, која и данас носи његово име - каталошки је записао Јелена Кисилов.

– Народни музеј у Зрењанину је од почетка истраживао је намером да прикупи што више дела овог бивственог умјетника, тако да се у музејској збирци стално налази број предмета веома је богата ова. Марија Предићевић с њима формирала је окупљено и поклонила. Посебно значајно за овог Предића дело, Годишњи 1894, после школовања, одлазећи и путовања, Предић се досељи у Орловат, као би, као бројна сва, бринуо о остарелој мајци, и ту је, по сопственом речима, прово својих најзрелијих и најплоднијих остварио година живота. Мајка му је умрла 1907. године, а он је убрзо после тога напустио родно место и, готово пола века, од 1909. па до своје смрти, 1953. године, живео у Врачевшкој кући у Београду, где је много отуда. После Предићеве смрти, Народни музеј у Зрењанину, посебан градски управник Јатар Николић, заложио се да ова умјетничка заоставштина, која се налазила у скромном београдском атељеу, дође у ову установу. Тако се догодило да је наслеђени Елеонора Весић уговорила, те 9. априла 1954. године, као министар Предићевог родног простора предала на чување Народном музеју...

Јелена Кисилов истиче и два парадна портрета - портрет Краља Петра и Портрет краља Александра Карађорђевића на коњу је Предић " сјајним колоритом до савршенства изведене детаљи и високом мајсторском умећу добро гавладиоце сликарског заната".

Portreti Uroša Predića u reprezentativnom izlošbenom salonu

Vrh nacionalne kulture

Muzej sve posećenij

Najposećenija izložba u Narodnom muzeju Zrenjanina protekle godine bi postavka „Skeleti uživo" koju je videlo 13.022 posetilaca, a za njom slede izlo „Slike i skulpture iz zbirke Dure Popovića", koju je videlo 9.022 posetilaca i „ fbeno odelo u Srbiji u 19. i 20. veku", sa 7.265 posetilaca. Veliku pažnju po laca privukla je retrospektivna izložba Milene Pavlović Barili sa revijom hal izrađenim po nacrtima poznate umetnice, te izložba unikatnog nameštaja „ rindom". Postavke kojima se zaposleni u ovoj ustanovi ponose, a posvećen autorima poreklom iz ovog podnebља, svakako su izložba kostima i scenogr ja Miodraga Tabačkog, retrospektiva stvaralaštva Zdravka Mandića i izložba demika Radomira Reljića.

Od januara do decembra protekle godine, u zrenjaninskom Narodnom zeju realizovano je 30 izložbi, koje je zajedno sa stalnom postavkom, pogle 82.964 posetioca. Oni su mogli da pogledaju izložbe Predraga Koraksića Co uživaju u filmskih projekcijama, prate Festival posvećen piscu Stanislavu V vers, ali i da pogledaju boje izložbe fotografija, kao i izložbu kineske grafik

Paralelno sa bogatom izložbenom aktivnošću, u Narodnom muzeju Zre nin, u poslednje tri godine, u nekoliko etapa renovirana je i osavremenjena na postavka, naime umetničko-odeljenje, deo etnologije i istorije, a u maju 2 kompletirana je stalna postavka prirodnjačkim i arheološkim odeljenjem, k postavka starije istorije. Takođe je otvorena i Soba sporta koja je deo stalne zejske postavke, a izloženi predmeti predstavljaju istorijat sporta u Zrenjani kraja 19. veka do danas.

M. Pa

У ЗРЕЊАНИНСКОМ МУЗЕЈУ ЗАДОВОЉНИ УЧИНКОМ У 201

КОРЗО У КУЛТУ

Више од сајдисија: на 24 изложбе 45.500 посе

ЗРЕЊАНИН – Народни музеј у Зрењанину може да буде изузетно задовољан учинком у 2013. Ова реномирана културна установа, запрвог, наставила је дугогодишњу успешну активност и показала да добро пројекте и програме умеће пронаћи пробу и наћи пут до публике.

Двадесет и четири јавне изложбе посетило је више од 45.500 гледалаца, за чему предвиђен последњима Музеја је могу да похвале сви зрењанински спортски клубови одређе!

– Најпосећеније изложбе биле су „Мимо Кајгор - ретроспектива" 06-884 посетилаца) и „Јован Бијелић - изложбе Народног музеја у Београду" коју је видело 1.385 Зрењанинаца. Код осталих активности истичу се радионице, рад са публиком школске уприте, концерти класичне музике, предавања, трибине и пројекције филмова. - каже Сања Врањеш, кустос

Продате је у реновираном поставке - З историје и Л 18. и 19. века вредне слике Мавријанов Мавријанов Мавријанов

KULTURA

APLAUZ

NARODNI MUZEJ ZRENJANIN

Narodni muzej Zrenjanin u 2007. godini realizovao je 30 izložbi koje je, uključujući i stalnu postavku, videlo 82.649 posetilaca.

U zrenjaninskom Narodnom muzeju zadovoljni posetom

Stalnu postavku i 30 izložbi videle 82.964 osobe

Zrenjaninci rado posetuju izložbe

ЗРЕЊАНИНСКИ НАРОДНИ МУЗЕЈ НАСТАВЉА СА УСПЕШНИМ РАДОМ

ПОСЕТА КАО НА "МАРАКАНИ"

НАРОДНИ МУЗЕЈ

РЕКОРДНА ПОСЕТА

Прошла година најуспешнија и по броју приређених изложби

ВИШЕ од 85 хиљада посетилаца било је у зрењанинском Народном музеју током 2006. године. Према информацији достављеној медијима из Службе за односе с јавношћу ове установе, тематске изложбе у салону, малом салону и холу видело је 77.013 посетилаца а сталну поставку 8.543.

Из Службе за односе с јавношћу је саопштено да се, у последњих 27 година, годишње у Музеју приређивало од 3 до 14 изложби годишње, а од када се у Педагошкој служби, од 1970. године, посете бележе, 2006. година је рекордна.

Током 2006. године лист "Зрењанин" је бележно обиље догађања у Народном музеју - изложбе, концерте, пројекције филмова. За изузетан допринос културном животу Божидар Воргић, директор Народног музеја Зрењанин, добитник је Награде града Зрењанина и остао је на челу ове установе након увођења ванредних мера.

Б. Ј.

KULTURA

Narodni muzej veoma uspešan u prošloj godini

Zanimljivi i atraktivni sadržaji

НАРОДНИ МУЗЕЈ У ЗРЕЊАНИНУ НАЈБОЉИ У СРБИЈИ

НЕГОВАТИ И УНАПРЕЂИВАТИ ДОСТИГНУТО

VOJVODINA

VESTI

Muzeju odobreno 13 projekata

ZRENJANIN - Narodnom muzeju Zrenjanin u ovoj godini, od Ministarstva kulture, informisanja i informacionog društva, odobreno je i biće finansirano novih trinaest projekata, u ukupnoj vrednosti od 1.890.000 dinara. Među odobrene projekte uvrštena je i sistematska zaštitna arheološka iskopavanja srednjovekovne nekropole na obali Tamiša u Sečnju, susednoj opštini, u kojoj je Narodni muzej Zrenjanin otvorio svoje odeljenje Sl. S.

ЗРЕЊАНИН 5. ЈУН 2013. — 19

ГРАДСКИ НАРОДНИ МУЗЕЈ ЗРЕЊАНИН У ГЛАЗГОВУ, У ШКОТСКОЈ

ЕВРОПСКИ ПУТ МУЗЕЈА

Бранка и Бојана на колефиг сецији у Глазгову

Народни музеј Зрењанин на интернету

За разлику од периода од пре 10–15 година, данашња комуникација са медијима и публиком се у највећој мери одвија путем интернета. Посредством интернета корисници услуга Музеја могу постављати питања, тражити информације о Музеју, изложбама, програму, цени улазница, радном времену, предметима из збирки или понудама за поклон и/или откуп. Основна интернет средства која стоје на располагању Педагошко-информативној служби Музеја у сврху његове промоције су: вебсајт, друштвене мреже, форуми, блогови и др. У интернет комуникацији са корисницима кустос са односе са јавношћу се руководи одређеним смерницама које подразумевају: сажетост и јасноћу информације, занимљивост, актуелност, илустративност, интерактивност, тј. могућност публике да учествује и реагује на објаве Музеја, да упути похвале или критике, те изнесе своје мишљење и сугестије.

Вебсајт. Први вебсајт Народног музеја Зрењанин постављен је на интернет 2005. године (www.muzejzrenjanin.org.yu)[143], а редизајниран је у три наврата: 2008, 2012. и 2020. године. Његова актуелна адреса гласи: www.muzejzrenjanin.org.rs и на њој су доступне информације о историјату Музеја, одељењима, запосленима, актуелностима, пројектима, истраживачком раду и апликацији *Визија музеја*.

Фејсбук (Facebook). Народни музеј Зрењанин био је међу првим музејима у Србији који су почели да користе друштвену мрежу *Фејсбук* ради промовисања активности и контакта са корисницима. Профил на *Фејсбуку* отворен је 2009. године и врло брзо је број „пријатеља" достигао максимум од 5.000, због чега је 2011. формирана и страница Музеја. Дотле је већ због лаког и ефектног начина пласирања информација објављен велики број података о дешавањима у Музеју, фотографија, позивница итд.

Крајем 2014. године дошло је до измена у одржавању профила Народног музеја Зрењанин на *Фејсбуку*. Промењен је начин рада ове друштвене мреже и страница и профил Музеја су морали бити интегрисани. Профил који је у том тренутку бројао максималних 5.000 пријатеља и страница која је имала преко 700 пратилаца постали су једно. Ова измена је поједноставила објављивање обавештења и фотографија, а укупан број људи који прате фејсбук страницу Музеја у 2014. износио је преко 7.050, чиме је зрењанински музеј био четврти у Србији у тој категорији.

Тренутно (октобар 2021. године – прим. аут.) страница Народног музеја Зрењанин има преко 8.500 пратилаца и налази се раме уз раме са водећим музејским установама у земљи. Према расположивој статистици, фејсбук страницу Музеја прате у просеку више особе женског пола (62,3%). Преовлађује публика старосне доби између 35 и 44 године, а најбројнији су пратиоци из Зрењанина (41,8%) и Београда (15%).

Најуспешнија објава до сада на Фејсбук страници Народног музеја Зрењанин је постављена почетком 2021. године (6. јануар), када је домет (број приказа корисницима) објаве посвећене коринћању дошао до броја од 40.114. Када је реч о бројкама, домет објава на страници Музеја од 1. јануара до 30. јуна 2021. износи преко 390.000, што, када се узме у обзир пандемијска ситуација у 2020. и 2021. години која је драстично смањила број посета Музеју, указује на то да Народни музеј Зрењанин и даље одржава свој однос са публиком.

Твитер (Twitter). У 2011. години отворен је *Твитер* профил преко којег се такође промовишу активности Народног музеја Зрењанин. Број пратилаца овог профила износи близу 1400, а до сада је објављено око 700 твитова.

Инстаграм. Инстаграм профил Музеја активан је од 2016. године и има преко 1.600 пратилаца. До данас је постављене скоро 600 објава. Према статистици међу пратиоцима процентуално су заступљеније особе женског пола (64,6%). Домет објава на Инстаграм профилу Музеја од 1. јануара до 30. јуна 2021. износи нешто мање од 18.000.

Јутјуб канал (YouTube). Народни музеј Зрењанин има и свој профил тј. канал на платформи Јутјуб на којем су постављени видео материјали са одређених изложби (*Матејски брод, Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941. године, Приче из депоа, Мој град леп као слика, Тито плакат: штампана акција*), као и филмови у продукцији Музеја (*Природна баштина средњег Баната, Мајстори банатског сликарства од 18. до 20. века из ликовне збирке Народног музеја Зрењанин*), *Локалитет Атар Ц, Повеља Јагодића, Музеј у школама, Срце у калупу.*

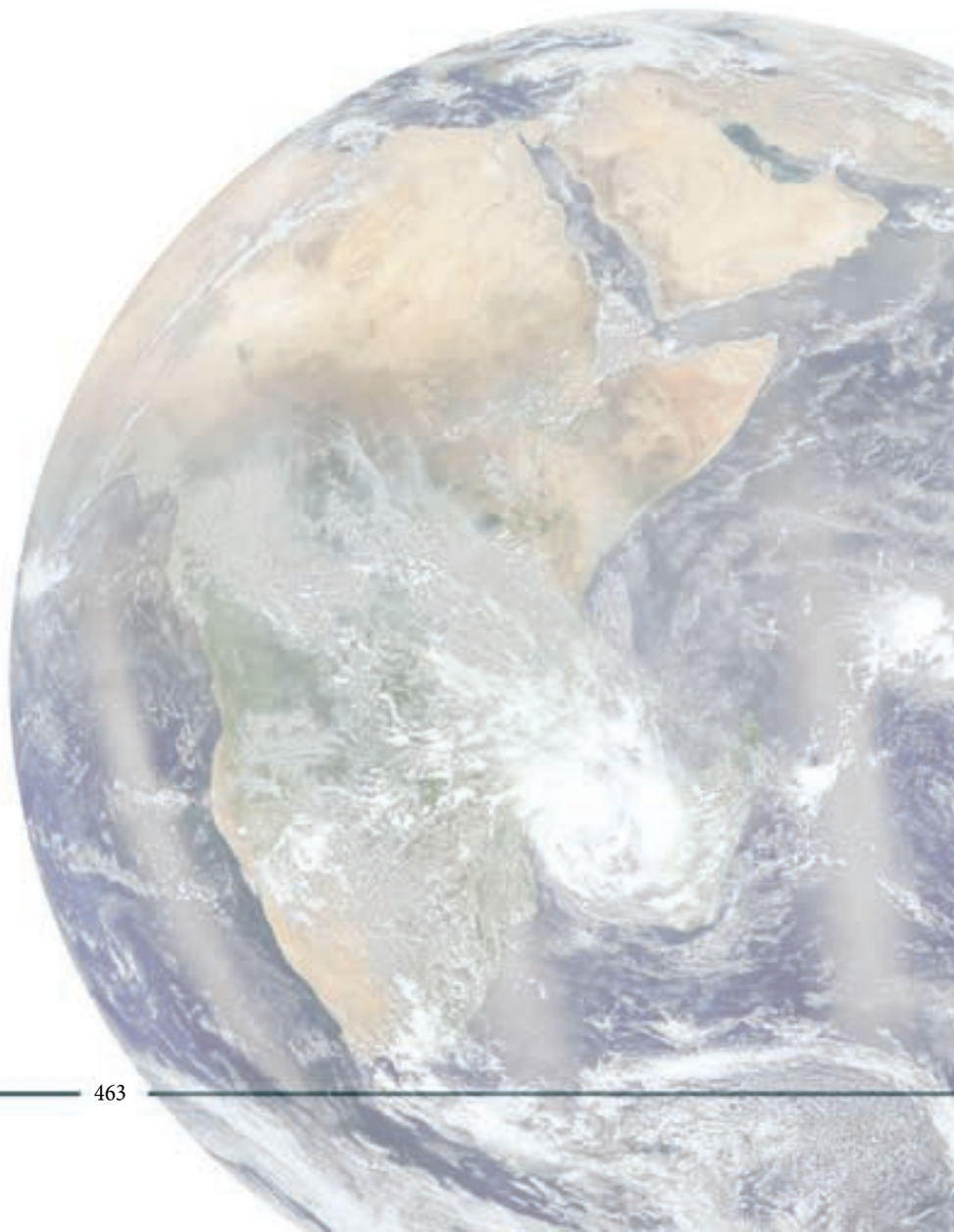

Пројекти

Једнако као и педагошки, тако је и информативни одељак Педагошко-информативне службе у протеклом периоду био у прилици да учествује у осмишљавању и реализацији различитих пројеката који су дали запажене резултате. Њихов крајњи циљ било је унапређење комуникације Музеја са различитим циљним групама и квалитетније приближавање музејских садржаја публици, тј. посетиоцима.

Први такав пројекат био је *Аудио-видео водич кроз сталну поставку Народног музеја Зрењанин* (2014), који је финансирала међународна хуманитарна организација фондација *Ставрос Нијархос* (грч. *Ιδρυμα Σταυροσ Νιαρχοσ*). У фокусу пројекта нашао се водич кроз поставку Народног музеја Зрењанин који је инсталиран на таблет уређајима, првенствено намењен слепим и слабовидим и глувим и наглувим посетиоцима, али доступан и осталој публици. Сврха водича је да посетиоци могу да пролазе кроз поставку својим сопственим темпом и слушају или гледају објашњења о експонатима и приче о историји средњег Баната. Апликација водича укључује видео-фајлове о Музеју и његовој сталној поставци на знаковном језику, као и текстуалне и аудио фајлове на српском и енглеском језику. Водич је резултат добре сарадње са Организацијом слепих и слабовидих особа и Удружењем глувих и наглувих из Зрењанина, као и са дизајн студиом *The Studio*. Партнери Народног музеја Зрењанин у реализацији овог пројекта били су *Културно наслеђе без граница* и *Мрежа музеја Балкана*. Презентација аудио-видео водича одржана је 11. децембра 2104. године у сталној поставци Музеја, који је на тај начин постао први музеј у Србији који је својим посетиоцима понудио овакву врсту водича.

На међурегионалној конференцији *Balkan Museums without Barriers* (*Балкански музеји без препрека*), која је одржана у Сарајеву (28–29. октобар 2014) у организацији Фондације *Културно наслеђе без граница* и *Балканске мреже музеја*, према гласању учесника пројекат Народног музеја Зрењанин за аудио-видео водич кроз сталну поставку је проглашен за трећи најбољи пројекат. Пројекат је представљен и на Међународној конференцији *Балкански музеји без граница #2*, одржаној 20. и 21. јуна 2018. у Меморијалном центру Холокауста Јевреја Македоније у Скопљу. Данас Музеј располаже са укупно десет таблет уређаја са инсталираним аудио-видео водичем који посетиоцима стоје на располагању.

Други значајан пројекат финансирала је *Викимедија Србије,* реализован током 2018, настављен и у 2019. години, а био је усмерен на ослобађање садржаја културног и историјског наслеђа из институција културе. У питању је био пројекат под називом *Дигитализација предмета из колекција Народног музеја Зрењанин*, којим су били обухваћени предмети из Збирке примењене уметности, као и збирки Етнолошког, Археолошког и Историјског одељења, те 15 музејских изложбених каталога међу којима и они издати у периоду од 1957. до 1997. године. Приликом реализације пројекта, на располагању Музеју је био професионални графички скенер *ScanMaker 9800XL Plus* формата А3, а крајњи резултат је доступност културно-историјског наслеђа музејским професионалцима, истраживачима, као и заинтересованим појединцима, преко сајта Музеја и преко Викимедије. Резултати пројекта могу се погледати на: https://commons.wikimedia.org.wiki/Category:Digitization of collections from the National Museum of Zrenjanin.

Представљање Музеја на конференцијама

Посредством Педагошко-информативне службе, односно кустоскиње задужене за односе са медијима, Народни музеј Зрењанин био је заступљен и представљен у бројним локалним, регионалним, државним и међународним конференцијама. Музеј је и сам био домаћин великог семинара у организацији ИКОМ Србија у октобру 2012. године, а у припреми и режији овог скупа кључну улогу одиграла је управо Педагошко-информативна служба, која је организовала пријем и смештај преко 80 колега из различитих музеја и галерија са територије целе Србије.

Мимо тога, значајније конференције и семинари на којима је Музеј био заступљен у претходних петнаестак година биле су следеће:

IN/SNF
Balkan Museums
without Barriers
Oct 28th & 29th, 2014
CH WB
BM ACCESS
NATIONAL MUSEUM IN ZRENJANIN – AUDIO& VIDEO GUIDE
came third in a vote for the best project
by colleagues working in museums in the Western Balkans
Diana Walters, CHwB
Michèle Taylor, disability consultant

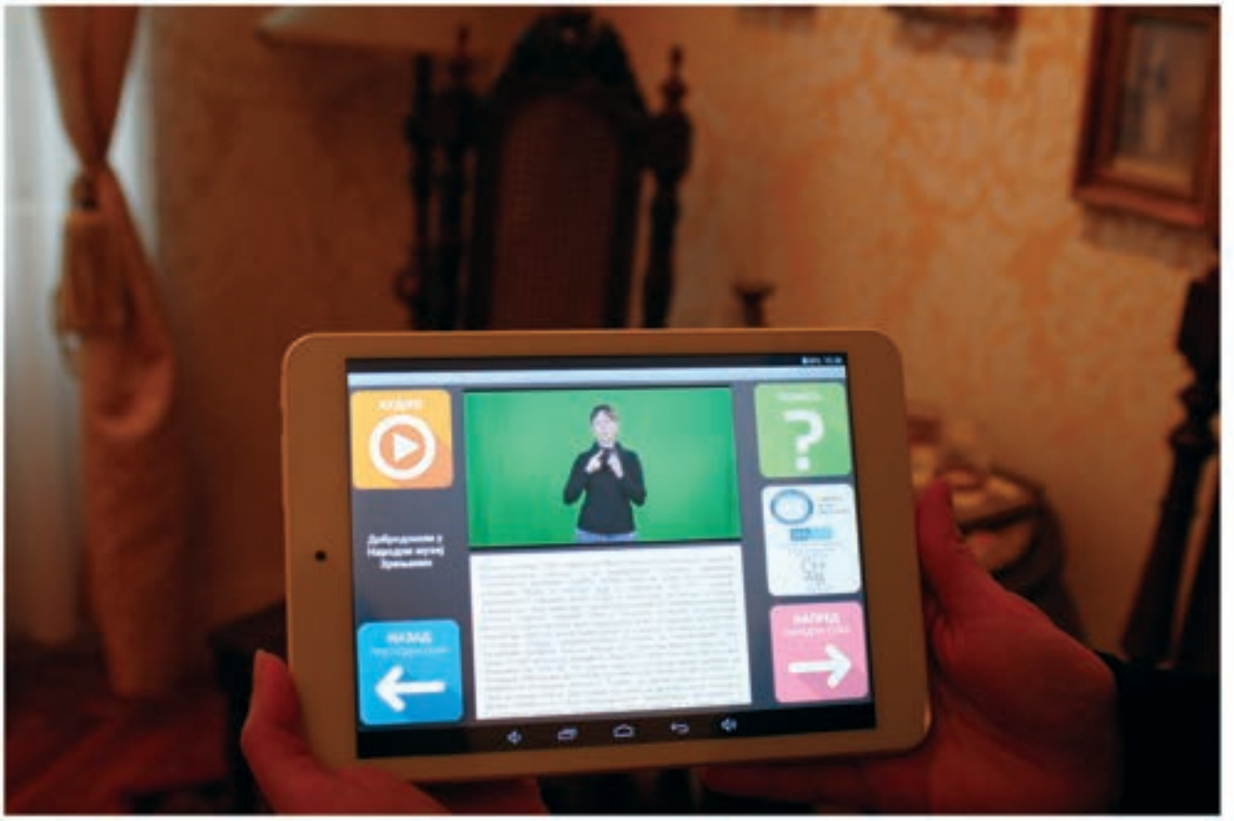

Muzeji rade
Aplikacije u muzejima rade! Nova aplikacija-vodič u Muzeju Zrenjanin!
RTV
РАДНИМ
Tabletom kroz zrenjanински muzej
Danas
Nedelja
Tablet vodič kroz postavku

1. Регионални семинар *Хиперповезани музеј: изазови дигиталне комуникације.*
Београд (Завод за проучавање културног развитка), октобар 2018.
Организатори: ИКОМ Србије, ИКОМ за Југоисточну Европу (ICOM SEE), ИКОМ Босна и Херцеговина и ИКОМ Македонија.

2. Међународна конференција
Балкански музеји без граница 2.
Скопље (Македонија), јун 2018.
Организатори: Балканска мрежа музеја и Фондација *Културно наслеђе без граница,* Босна и Херцеговина.

3. Вики-семинар за војвођанске музеје.
Нови Сад (Музеј Војводине), април 2018.
Организатори: Министарство културе и информисања Републике Србије, Музеј Војводине и *Викимедија Србије*.

4. Музејска конференција *Open museum.*
Нови Сад (Галерија Матице српске),
децембар 2017.
Организатори: Галерија Матице српске у сарадњи са Министарством културе и информирања Републике Србије, Британским саветом и Аустријским културним форумом у Београду.

5. Конференција *Meet See Do 2016.*
Скадар (Албанија), април 2016.
Организатор: Мрежа музеја Балкана (*Balkan Museum Network*).

6. Стручни семинар
Едукација у музејима и рад са публиком.
Београд (Коларчева задужбина), новембар 2016.
Организатор: ИКОМ Србија.

7. Семинар *Музеј и комуникација.*
Нови Сад, новембар 2015.
Организатори: ИКОМ Србија и Артис центар.

8. Регионална конференција посвећена доступности музеја особама са инвалидитетом у оквиру пројекта *Музеј за све.*
Књажевац, август 2015.
Организатор: Завичајни музеј Књажевац.

9. Конференција *Meet See (critically) Do 2015.*
Нови Сад, април 2015.
Организатор: Мрежа музеја Балкана.

10. Округли сто *Инклузија слепих и слабовидих.*
Народни музеј Зрењанин, август 2015.
Организатор: Међуопштинска организација слепих и слабовидих Зрењанин.

11. Балкански музеји без граница.
Сарајево (Босна и Херцеговина), октобар 2014.
Организатори: Мрежа музеја Балкана и Фондација *Културно наслијеђе без граница*.

12. Музеји као места будућности.
Београд (Музеј историје Југославије), јун 2014.
Организатор: Национални комитет ИКОМ Србија.

13. Meet See Do 2 conference.
Тирана (Албанија), април 2014.
Организатор: Мрежа музеја Балкана.

14. Музејска контекстуализација интимног и емотивног.
Нови Сад (Музеј града Новог Сада),
новембар 2012
Организатор: Музеј града Новог Сада.

15. Управљање музејским збиркама: Набавка музејских предмета.
Народни музеј Зрењанин, октобар 2012.
Организатор: ИКОМ Србија.

16. Комуникација кроз музејске предмете и збирке (део пројекта *Преобликовање музеја*).
Београд (Народни музеј), јануар 2012.
Организатор: Народни музеј у Београду.

17. Форум за креативне умове: На прагу сљедеће друштвене револуције.
Дубровник (Хрватска), јун 2010.
Организатори: Гете институт Загреб и Арт радионица *Лазарети*

18. Зашто музеји & коме?
Београд (Ц31 Београд), децембар 2009.
Организатори: Национални музеј из Стокхолма (*Museum of National Antiquities in Stockholm*), Музеј историје Југославије, Центар за развијање дечјих права у култури (*Centre for Developing Children's Rights Culture*) и Амбасада Шведске у Београду.

19. Музеологија: изазов и потреба.
Београд (Етнографски музеј), октобар 2009.
Организатор: Музејско друштво Србије.

20. Нове тенденције у музеологији – сталне поставке.
Нови Сад (Галерија Матице српске), јун 2009.
Организатор: Галерија Матице српске, Нови Сад.

21. Музеј данас: промена и континуитет.
Београд, март 2009.
Организатори: Уметничко-продукцијска група *Ноћ музеја*, Фондација за уметност и културу у источној и западној Европи, Министарство културе Републике Србије и Амбасада САД у Београду.

22. Потенцијални извори финансирања културе.
Бач, септембар 2008.
Организатори: Министарство културе и Покрајински завод за заштиту споменика културе.

23. Финансирање пројеката у култури.
Београд (Универзитет уметности) 2007.
Организатор: Центар за професионални развој и консалтинг.

24. Односи с јавношћу – Технике комуникације.
Организатор: Центар за професионални развој и консалтинг.
Београд (Универзитет уметности), 2006.

Међународна и домаћа сарадња Народног музеја Зрењанин

Један од многобројних задатака Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин је евидентирање и одржавање веза са установама, удружењима и појединцима у земљи, али и иностранству. Нове везе се успостављају а старе јачају кроз сарадњу на заједничким пројектима – изложбама, семинарима, промоцијама књига, стручним скуповима, радионицама и другим видовима културне размене. Деценијама уназад, Музеј је успео да се повеже и оствари сарадњу са низом установа културе, научно-истраживачким установама, верским организацијама, невладиним сектором, просветним, привредним и удружењима грађана, културно-уметничким и аматерским друштвима итд. У наставку следи кратак преглед оних најзначајнијих.

Међународна сарадња

Амбасаде

– Амбасада Мексика
(шп. Embajada de México en Serbia).
– Амбасада Републике Кине
(кин. 中華人民共和國駐塞爾維亞共和國大使館)
– Амабасада Кубе
(шп. Embajada de Cuba en Serbia) .
– Амбасада Француске
(фр. Ambassade de France en Serbie).
– Амбасада Републике Кипар (гр. Πρεσβεια της Κυπριακής Δυμοκρατίας στο Βελιγράδι).
– Амба́сада Руске Федерације (рус. Посо́льство Росси́йской Федера́ции в Республике Сербии).
– Амбасада Републике Мађарске (мађ. Magyarország Nagykövetsége Belgrád).
– Амбасада САД (енгл. U. S. Embassy in Serbia).

Мађарска

– Музеј *Мункачи Михаљ*
(мађ. *Munkácsy Mihály Múzeum*), Бекешчаба.

– Музеј *Јожеф Атила* (мађ. *József Atilla Múzeum*), Мако.
– Румунско-српски народни дом
(мађ. *Román-Szerb kisebbségi ház*), Чанад.
– Дом мањина Сегедин
(мађ. *Nemzetiségek háza*), Сегедин.
– Музеј *Тур Иштван*
(мађ. *Türr István Múzeum*), Баја.
– Библиотека *Ласло Немет* у Вашархељу (мађ. *Neméth László könyvtár*), Ходмезевашархељ.
– Српски културни центар *Коло* (мађ. *Kolo szerb kulturális központ*), Морахалом.

Пољска

– Музеј Горње Шлезије
(пољ. Muzeum Górnośląskie), Битом.

Румунија

– Историјски музеј Трансилваније (рум. *Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei*, мађ. *Erdélyi Történelmi Múzeum*), Клуж.
– Музеј Баната
(рум. *Muzeul Național al Banatului*), Темишвар.
– Музеј Горског Баната (рум. *Muzeul Banatului Montan*), Решица.
– Музејски комплекс
(рум. Complexul Muzeal), Арад.

Русија

– Музеј воштаних фигура *Паноптикум* (р. Санкт-Петербургский музей восковых фигур), Санкт-Петербург.
– Музеј Коломенски кремљ из Коломне
(р. Коломенский Кремль), Коломна.

Подручје бивше Југославије

– Природњачки музеј Македоније у Скопљу (Република Северна Македонија).
– Мрежа музеја Балкана / *Balkan Museum Network* (Сарајево, Босна и Херцеговина).
– Музеј Херцеговине из Требиња (Босна и Херцеговина).
– Музеј града Ријеке (Хрватска).– Задужбина „Момчило Момо Капор" (Требиње).

Музеји, галерије, библиотеке и архиви у Србији

– Архив Војводине (Нови Сад).
– Војни музеј (Београда).
– Галерија „Јован Поповић" (Опово).
– Галерија „Хелена" (Београд).
– Галерија Матице српске (Нови Сад).
– Галерија „Поклон-збирка Рајка Мамузића" (Нови Сад).
– Галерија „Сава Шумановић" (Шид).
– Галерија савремене ликовне уметности (Нови Сад).
– Галерија САНУ (Београд).
– Галерија „Студентски град" (Београд).
– Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин" (Зрењанин).
– Градски музеј Вршац .
– Градски музеј Сомбор.
– Градски музеј Суботица.
– Етнографски музеј (Београд).
– Завод за заштиту споменика културе Зрењанин (Зрењанин).
– Историјски архив Зрењанин.
– Историјски архив Панчево.
– Историјски архив Суботица.
– Историјски музеј Србије (Београд).
– Јеврејски историјски музеј (Београд).
– Меморијални музеј Јована Цвијића (Београд).
– Меморијални центар „Јосип Броз Тито" (Београд).
– Музеј Војводине (Нови Сад).
– Музеј града Београда.
– Музеј града Новог Сада.
– Музеј Николе Тесле (Београд).
– Музеј примењене уметности (Београд).
– Музеј ПТТ (Београд).
– Музеј Рас (Нови Пазар).
– Музеј рударства и металургије (Бор).
– Музеј савремене уметности Војводине (Нови Сад).

– Музеј савремене уметности (Београд).
– Народни музеј Крушевац.
– Народни музеј Панчево.
– Народни музеј у Београду.
– Општинска народна библиотека (Опово).
– Природњачки музеј (Београд).
– Савремена галерија Уметничке колоније Ечка (Зрењанин).
– Спомен-збирка Павла Бељанског (Нови Сад).
– Фонд „Илија & Мангелос" (Шид).

Академске и високошколске установе

– Српска академија науке и уметности (Београд).
– Огранак САНУ (Нови Сад).
– Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета у Београду.
– Матица српска (Нови Сад).
– Академија уметности у Новом Саду.
– Департман за физику Природно-математичког факултета Универзитета у Новом Саду.
– *Академија класичног сликарства (Сремска Каменица).*
– Технички факултет „Михајло Пупин" (Зрењанин).
– Висока техничка школа струковних студија (Зрењанин).

Удружења и невладине организације

– Организација слепих и слабовидих особа (Зрењанин).
– Удружење глувих и наглувих (Зрењанин)
– Омладински савез Зрењанин.
– Организација *Пријатељи деце.*
– Удружење српских ратних добровољаца 1912–1918, подружница Војводине.
– Удружење српских ратних добровољаца 1912–1918, подружница Београд.
– Друштво инжењера и техничара (Зрењанин).
– Друштво руско-српског пријатељства (Зрењанин).
– Радна организација *Ловство* (Зрењанин).
– Удружење риболоваца Зрењанин.
– Савез аматерских културно-уметничких друштава (Зрењанин).
– Општински комитет Савеза комуниста Војводине (Зрењанин).
– Центар за децу и младе *Машталиште* (Зрењанин).
– Удружење за помоћ ментално недовољно развијеним особама *Сунцокрет* (Зрењанин).
– Иницијатива за инклузију *Велики Мали* (Панчево).
– Коло српских сестара (Зрењанин).
– Удружење туризмолога (Зрењанин).
– Удружење ратних добровољаца 1912–1918. њихових потомака и поштовалаца (Зрењанин).
– Удружење грађана *Вунаарт* (Зрењанин).
– Завод за културу војвођанских Румуна (Зрењанин).
– Удружење грађана *Корзофест* (Зрењанин).
– Аматерско позориште *Мадач* (Зрењанин).
– Хорски фестивал Слободан Бурсаћ (Зрењанин).
– Образовно-истраживачко друштво „Михајло Пупин" (Београд).
– Еколошки покрет *Панонска зора* (Зрењанин).
– Друштво завичајаца Зрењанин (Зрењанин).
– Удружење *Photo Expo* (Зрењанин).
– Група фотографа природе *Егрета* (Нови Сад).
– Фестивал *Guitar Art Laureati* (Зрењанин).
– Креативно-афирмативна оганизација *Парнас* (Нови Сад).
– Цивилно друштво *ЕУ прогрес / EUprogress* (Нови Сад).
– Удружење ликовних аматера Зрењанин – УЛАЗ (Зрењанин).
– Савез аматерских културно-уметничких друштава – САКУД (Зрењанин).
– Удружење *Клуб вина* (Зрењанин).
– Културно-уметничко друштво „Јандрија Томић Ћић" (Крајишник).
– Културно-уметничко друштво „Пионир" (Зрењанин).
– КЦ „Светозар Марковић" (Зрењанин).
– Изворна певачка група Сеферини (Зрењанин).
– Актив жена Коалиције Војводина (Зрењанин).
– Удружење занатлија Зрењанин (Зрењанин).
– Удружење *Banat Arte Musica* (Зрењанин).
– Завод за културу војвођанских Румуна (Зрењанин).

– НВО *HabiProt* из Београда.
– Центар за развој цивилног друштва Зрењанин.
– НВО *TQM Centar* (Зрењанин).
– Мрежа галерија *Радионица душе* (Београд, Цирих, Скопље, Књажевац).
– Удружење *Kultur Kick* (Зрењанин).
– Сликарско-графичка секција Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије УЛУПУДС (Београд).
– Центар за креативно одрастање младих (Зрењанин).

Предшколске установе (вртићи) и основне школе

– Предшколска установа Зрењанин.
– ОШ „Вук Караџић” (Зрењанин).
– ОШ „Доситеј Обрадовић” (Зрењанин).
– ОШ „2. октобар” (Зрењанин).
– ОШ „Ђура Јакшић” (Зрењанин).
– ОШ „Жарко Зрењанин” (Зрењанин).
– ОШ „Владимир Назор” / ОШ „Јован Цвијић” (Зрењанин).
– ОШ „Јован Јовановић-Змај” (Зрењанин).
– ОШ „Соња Маринковић” (Зрењанин).
– ОШ „Петар Петровић-Његош” (Зрењанин).
– ОШ „Серво Михаљ” (Зрењанин).
– Основна и средња школа „9. мај” (Зрењанин).
– ОШ „Светозар Марковић – Тоза” (Елемир и РЈ Тараш).
– СШ Зрењанинска гимназија.
– СШ Економска школа „Јован Трајковић” (Зрењанин).
– Средња медицинска школа (Зрењанин).
– Средња електротехничко-грађевинска школа „Никола Тесла” (Зрењанин).
– Средња пољопривредна школа (Зрењанин).
– Средња музичка школа „Јосиф Маринковић” (Зрењанин).
– Средња техничка школа „Васа Јанков” (Зрењанин)
– Средња хемијско-прехрамбена и текстилна школа „Урош Предић” (Зрењанин)
– Вртић „Полетарац” (Зрењанин)
– Вртић „Колибри” (Зрењанин)
– Вртић „Снежана” (Зрењанин)
– Вртић „Маслачак” (Зрењанин).
– Вртић „Лептирић” (Зрењанин).
– Вртић „Бајка” (Зрењанин).
– Вртић „Вила” (Зрењанин).
– Вртић „Дечја радост” (Зрењанин).
– Вртић „Пчелица” (Зрењанин).
– Вртић „Невен” (Зрењанин).
– Вртић „Звездица” (Зрењанин).
– Вртић „Цврчак” (Зрењанин).
– Вртић „Сунчица” (Зрењанин).
– Вртић „Црвенкапа” (Зрењанин).
– Вртић „Биберче” (Зрењанин).
– Вртић „Бамби” (Зрењанин).
– Вртић „Звончица” (Зрењанин).
– Вртић „Чика Јова Змај” (Зрењанин).

Верске заједнице

– Српска православна црквена општина Зрењанин.
– Зрењанинска бискупија.
– Реформатска црквена општина Зрењанин.
– Јеврејска општина Зрењанин.
– Јеврејска општина Панчево.
– Јеврејска општина Суботица.

Остало

– Викимедија Србије (Београд).
– Културни центар Зрењанин.
– Народно позориште „Тоша Јовановић” (Зрењанин).
– Геронтолошки центар Зрењанин.
– Туристичка организација града Зрењанина.
– Национални парк Фрушка гора (Нови Сад).
– Гарнизон Зрењанин.
– Црвени крст Зрењанин.
– Спортски савез града Зрењанина.
– Јавно предузеће ПТТ Србија – Радна јединица Зрењанин.
– Истраживачки центар Петница.
– Медија центра „Одбрана” (Београд).
– Дом Војске Републике Србије (Београд).
– Завод за проучавање културног развитка – ЗАПРОКУЛ (Београд).
– *Гомекс д. о. о.* (Зрењанин).
– *Млекопродукт д. о. о.* (Зрењанин).

Од 2005. године до данас информативни део послова при Педагошко-информативној служби Народног музеја Зрењанин обавља Сања Врзић. Звање кустоскиње стекла је 2007. у Музеју Војводине, радом на тему *Односи са јавношћу у Народном музеју у Зрењанину на примеру изложбе Владимира Величковића.* Од 2010. члан је Музејског друштва Србије и ИКОМ-а Србија, у оквиру којих је члан више радних тела и комисија. Звање више кустоскиње добила је 2015. године након хабилитације у Народном музеју Београд радом *Односи са јавношћу – примена нових технологија у комуникацији са публиком и медијима на примеру Народног музеја Зрењанин.*

СИНИША ОЊИН, В.Д. ДИРЕКТОРА НАРОДНОГ МУЗЕЈА, О ПЛАНОВИМА ЗА НАРЕДНИ ПЕРИОД

Ускоро прва монографија након једног века

Чекане установе културе у граду. Позориште и Народни музеј, од априла воде жешће сплеткарење. Поверена ми је велика одговорност, обимни задаци, али и могућност да много тога урадим за Зрењанин. Синиша Ољин, кустос историчар, постављен је за вршиоца дужности директора Музеја. Постигао је одличне резултате у Соби спорта, коју је као председник, савесног, одговорног и великог стручњака.

Од 2017. реализовано је неколико важних изложби које су изашле из локалних оквира. Значајне су „Женско лице спорта у Зрењанину", „130 година купања у Зрењанину", камерне поставке „100 година Фудбалског клуба Радничког" и „70 година Одбојкашког клуба Пролетер". Био је стручни сарадник поставке „Први век рвачког спорта у Зрењанину и његовој околини 1919-2019", аутор је текста и коаутор изузетно посећених „Прича из депоа". Ољин је делом заслужан за пројекат „ACES EUROPE" преко којег је Зрењанин добио награду Европски град спорта за 2021. годину, и члан је стручног тима. За наш лист говори о планираним и изложбама који су пред нама.

■ Које су идеје за наредни период, и колико је одговорност на вама већа сада, него раније?

- Протекло ми је по шест месеци уводних сам рад Музеја из перспективе другачије у односу на ону коју сам имао као кустос. Историјско одељење задужен за Собу спорта. Велика је част водити једну овако еминентну, културну установу, са дугом и богатом традицијом, а ту је и одговорност коју тиме положај са собом, немерљиво носи. Могу да кажем, да је доста тога, за ово кратко време колико сам на њеном челу, исплинирано и закључено, као и да се реализација појединих пројеката успешно приводи крају. Трежутно је акценат на правилној пресеци, уочавању постојећих проблема и тражењу најадекватнијих решења. Утврђен је ребаланс буџета и у складу са тим одредили смо даља рад, прецизирали приоритете и проширили активности.

■ Како бити градски одјек са колегама и организовати рад Музеја?

- Доласком на место в.д. директора затекао сам сјајан тим људи, моја колега, стручњака и сасвим сам сигуран да је пред нама ново, проспективно и перспективно пословање. Трудићемо се да у будућности имплементирамо што више добрих идеја, које ће засигурно подићи квалитет ове установе.

■ Колики је значај самог Музеја за Зрењанин и наше суграђане?

- Народни музеј је културни и туристички бренд нашег града и Средњобанатског округа у којем се баштини културно наслеђе наших предака. Осим сталне поставке, редовно организујемо разне тематске изложбе, радионице, као и манифестације које имају едукативну сврху. Трудимо се да чувамо историју, традицију, обичаје и мултикултурализам и да афирмишемо наше културно наслеђе. Приоритет у наредним месецима је писање монографије о Музеју, која ће требало да буде представљена крајем године. Биће свеобухватна лична карта наше установе, а тиме је значајна, јер за више од стотину година колико Музеј постоји, тиква књига није написана.

■ Које области ће бити у фокусу?

- Побринућемо се да квалитетом програма и већом доступношћу културне понуде допринесемо позитивној промени и направимо искорак у културном програму нашег града, а да притом направимо баланс између програмске активности и инфраструктурних пројеката који су потребни Музеју.

■ У ком правцу ће се одвијати сарадња са осталим установама културе?

- Истакао бих одличну сарадњу са свима. Радује ме значајна подршка Града Зрењанина, посебно градо-

Синиша Ољин

Народни музеј је културни и туристички бренд нашег града и Средњобанатског округа у којем се баштини културно наслеђе предака

НЕДЕЉА КУЛТУРЕ ОД 29. ЈУНА ДО 5. ЈУЛА

- Током ове манифестације очекује нас мноштво дешавања. Сјајна је прилика да сви зрењанинске институције културе програмом покажу сав креативни потенцијал. Добар део биће презентован у атријуму Музеја и дрвета ће што боље бити домаћини. Један од главних догађаја биће изложба фотографија „Под сјајем звезда", организоване поводом 60 година рада Бранислава Бодина Рошаћа, званичног фотографа бенда „Ролинг стоунс" (The Rolling Stones) и другог светског звезда тог и јоч моме.

БИОГРАФИЈА

Синиша Ољин рођен је у Зрењанину 1982. где је завршио основну и средњу школу. Дипломирао је на Групи за историју Филозофског факултета у Новом Саду. У Народном музеју је радио 2012. и 2013. када и стиче звање кустоса-историчара. Од 2013. до 2016. године, биo је ангажован у просвети као професор историје, а у децембру 2016. поново се запошљава у Музеју. Добитник је Специјалне награде на II Међународном фестивалу спортског филма на Златибору 2019. за документарни филм „Женско лице спорта у Зрењанину" и признања „Спортиста у спорту", које додељује Спортски савез Града Зрењанина.

Напомене

[1] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештај за период април–јуни 1951. године / Извештај о броју посетилаца”, бр. 250/951.
[2] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1953. години / Тумачења и предавања”, бр. 481/1953.
[3] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1953. години / Стање посета од укупног броја посетилаца”, бр. 481/1953, 1.
[4] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја за 1954. годину”, бр. 481/ 1954, 5.
[5] Исто.
[6] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај поводом *Недеља музеја и заштите споменика културе и природних реткости*”, бр. 407/ 1954.
[7] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1956. год.”, бр. 504/1956, 6.
[8] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Секретаријату за просвету и културу среза Зрењанин”, бр. 232/1956.
[9] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Вишој мешовитој гимназији *Ђуро Даничић* Нови Сад”, бр. 132/1956.
[10] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1958. годину”, бр. 632/1958, 5.
[11] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин од 1955. до 1958”, бр. 549/1958, 4.
[12] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Анкета о културно-просветном раду Музеја у Зрењанину”, бр. 31/1959, 1.
[13] М. Павлов, „Друштво пријатеља музеја биће основано у Зрењанину”, *Зрењанин* 187, год. V, 28. април 1956, 7.
[14] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1957. годину”, бр. 142/1958, 4.
[15] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење”, бр. 01–770/1962.
[16] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извод из концепције Народног музеја у Зрењанину”, бр. 01–410/1964, 1.
[17] НМЗ, рег НМЗ 1941– , „Извештај о активности Музеја током Недеље музеја”, бр. 02–213/1961, 1.
[18] Исто.
[19] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења”, бр. 05–188/1961, 1–2.
[20] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду УО у 1963. години”, бр. 480/1963, 3.
[21] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметн. одељења од 60–65. г. / Петогодишњи рад Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину за период од маја 1960. до маја 1965. године”, бр. 246/1965, 7.
[22] Исто, 8–9.
[23] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. 13 („Педагошки рад”), *Очигледна настава*.
[24] НМЗ, УО ЗЛУ, кут. 13 („Педагошки рад”), *Очигледна настава*.
[25] „Свечано прослављен Дан армије”, *Зрењанин* 432, год. IX, 24. децембар 1960, 1.
[26] НМЗ, рег. НМЗ 1941–, „Извештај о раду УО за 1968. годину”, бр. 01–89/1968.
[27] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину за 1969. годину”, бр. 01–176/1969, 1.
[28] НМЗ, рег. НМЗ 1941–, „Годишњи план Педагошке службе – музејског водича за 1970.”, бб/1969, 1–2.
[29] НМЗ, ПИС 1969– , „Полугодишњи извештај Педагошке службе – музејског водича”, бр. 01–180/1970, 1.
[30] Исто, 3.
[31] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај музејског педагога – водича за 1970. год.”, бб/1970.
[32] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај Педагошке службе – музејског педагога и музејског водича”, бр. 01–180/1972, 2.
[33] НМЗ, ПИС 1969– , „Тромесечни извештај за период април–јуни 1972. године”, бб/1972, 2.
[34] НМЗ, ПИС 1969– , „Полугодишњи извештај”, бб/1973, 1.
[35] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи план Педагошке службе за 1974. годину”, бб/1973.
[36] НМЗ, ПИС 1969– , „Полугодишњи извештај Педагошке службе – 1979”, бр. 01–306/1979, 5.
[37] Исто.
[38] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Делатност Педагошке службе Народног Музеја у Зрењанину”, бр. 01–224/1978, 2.
[39] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду за 1981. годину”, бб/ 1982, 6.
[40] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду за 1980. годину”, бр. 01–4/1981, 1.
[41] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину”, бб/1987, 14.
[42] Исто.
[43] НМЗ, рег. НМЗ 1941– „ Извештај комисије службе стручног надзора о извршеном прегледу рада Народног музеја у Зрењанину”, бб/1990, 19.
[44] НМЗ, ПИС 1969– , „Програм рада Педагошке службе за 1990. годину”, бб, недатирано.
[45] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе за 1992. годину”, бр. 01–13/1993, 1.
[46] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја Зрењанин за 1996. годину”, бр. 01–2/1997, 3.
[47] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе за период јануар–јун 1998”, бр. 01–78/1998, 3.
[48] НМЗ, ПИС 1969 – , „Програм рада Педагошке службе Народног музеја Зрењанин за 1999. годину”, бр. 01–145/1998, 1.
[49] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду педагошке службе за 1999. годину”, бр. 01–25/2000, 1.
[50] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе у периоду јануар-септембар 1999. године”, бр. 01–118/1999, 1; НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду педагошке службе за 1999. годину”, бр. 01–25/2000, 1.
[51] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду педагошке службе за 1999. годину”, бр. 01–25/2000, 1.
[52] Невена Дујин, „Ризница наслеђа. Завичајно обележје Музеја”, *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 3, год. I, Зрењанин (септембар) 2000, 41–42.
[53] Невена Дујин, „Изложбена делатност Народног музеја у Зрењанину у 1997. години”, *Гласник музеја Баната* 8, Панчево 1998, 181–182.
[54] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја Зрењанин за 2001. годину”, бр. 01–197/2001, 1.
[55] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја Зрењанин за 2002. годину”, бр. 01–50/2003, 2.
[56] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја Зрењанин за 2003. годину”, бб, недатирано, 2.
[57] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја Зрењанин за 2005. годину”, бр. 01–66/2006, 2.
[58] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја Зрењанин за 2005. годину”, бр. 01–66/2006, 8.
[59] Исто, 5.
[60] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе за 2006. годину”, бр. 01–64/2007, 3.
[61] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2007. години”, бр. 01–73/2008, 2.
[62] Исто, 3.
[63] Исто.

[64] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2008. години", бр. 01–78/2009, 3.
[65] Исто.
[66] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2009. години", бр. 01–95/2010, 3.
[67] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2010. години", бр. 01–131/2011, 2.
[68] Исто.
[69] Исто.
[70] Исто. Осим радионице, кустос педагог осмислио је још неколико активности: *Отисак, па утисак*, *Потрага за музејским предметима* и *Порука послата у прошлост* (прим. аут.).
[71] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2011. години", бр. 01–96/2012, 3.
[72] Исто.
[73] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2012. години", бр. 01–7/2013, 3–4.
[74] Исто, 4.
[75] Исто.
[76] Исто.
[77] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2013. години", бр. 01–1048/2013, 3.
[78] Исто.
[79] Исто.
[80] Исто, 4.
[81] Исто.
[82] Исто.
[83] Исто.
[84] Исто.
[85] Исто.
[86] Исто.
[87] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2014. години", бр. 01–1123/2015, 4–5.
[88] Исто, 5.
[89] Исто.
[90] Исто.
[91] Исто.
[92] Исто.
[93] Исто.
[94] Исто.
[95] Исто, 5–6.
[96] Исто, 6.
[97] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2015. години", бр. 01–140/2016, 5.
[98] Исто, 6.
[99] Исто.
[100] Исто.
[101] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2016. години", бр. 01–110/2017, 4.
[102] Исто.
[103] Исто, 5.
[104] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2017. години", бр. 01–145/2018, 4.
[105] Исто.
[106] Исто.
[107] Исто.
[108] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2018. години", бр. 01–219/2019, 5.
[109] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2019. години", бр. 01–881/2020, 6.
[110] Исто.
[111] Исто.
[112] Исто, 8.
[113] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2020. години", бр. 01–303/2021, 5.
[114] Исто.
[115] Ова радионица је била прва и једина која је одржана у 2020. години у организацији Педагошко-информативне службе након укидања ванредног стања, а почетком нове школске године (прим. аут.)
[116] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2008. години", бр. 01–78/2009, 3–4.
[117] Исто.
[118] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2010. години", бр. 01–131/2011, 3.
[119] Гостовања кустоскиње-педагошкиње забележена су 2009. и 2015. године у ОШ „Вук Караџић" која се временом показала као најистрајнији партнер Музеја у спровођењу ове активности. О томе види: НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2009. години", бр. 01–95/2010, 4; НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2015. години", бр. 01–140/2016, 5.
[120] НМЗ, ПИС 1970– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2020. години", бр. 01–303/2020, 6.
[121] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе за 2004. годину", бр. 01–33/2005, 2.
[122] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2012. години", бр. 01–7/2013, 3.
[123] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2011. години", бр. 01–96/2012, 3.
[124] ННЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2015. години", бр. 01–140/2016, 3, 7–8.
[125] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2016. години", бр. 01–110/2017, 6; НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2017. години", бр. 01–145/2018, 6.
[126] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2016. години", бр. 01–110/2017, 7.
[127] Изложбу је видело 209 посетилаца, а у радионицама је учествовало 145 ученика из 5 основних школа, 9 волонтера и сарадника (са групама млађег узраста) и 4 предавача. НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2018. години", бр. 01–219/2019, 6.

[128] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2016. години", бр. 01–110/2017, 3, 7.
[129] „Narodni muzej Zrenjanin u Makou održao radionicu *Pendžeri prijateljstva*", ilovezrenjanin.com, 09.03.2017. Приступљено: 23.10.2021.
[130] Б. Јајић, „Сарадња зрењанинског и мађарског музеја „Јожеф Атила". Изложба посвећена нашем Тодору Манојловићу у Макоу", *Зрењанин* 3385, год. LXIII, 23. јун 2017, 6.
[131] Б. Јајић, „Сарадња Народног музеја Зрењанина са музејима у Мађарској. Од Манојловића и Адија – до отворених пенџера пријатељства", *Зрењанин* 3399, год. LXIII, 29. септембар 2017, 14.
[132] „Покретна изложба", *Зрењанин* 3399, год. LXIII, 29. септембар 2017, 14; „Тодор Манојловић у Сегедину", *Зрењанин* 3403, год. LXIII, 27. октобар 2017, 16.
[133] „Još jedno gostovanje izložbe o Todoru Manojloviću u Mađarskoj", zrklik.com, 24.05.2018; zrenjaninski.com, 27.05.2018; z1info.rs, 24. maj 2018. gradskiradiozrenjanin.com, 24.5.2018. „У мађарском граду Ходмезевашархељу: Нова изложба о Тодору Манојловићу", listzrenjanin.com, 25. maj 2018.
[134] М. Мл., „Гостовање зрењанинског музеја у Морахалому. Промовисање културног блага у Мађарској", *Зрењанин* 3524, год. LXVI, 21. фебруар 2020, 13.
[135] Милан Петров, „Музеј торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15–17, Нови Сад 1968, 202, 203, 205.
[136] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај музејског педагога-водича за 1970. годину", бб/1970, 2.
[137] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај Педагошке службе – музејског педагога и музејског водича за 1971. годину", бр. 01–180/1972, 2.
[138] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај Педагошке службе – музејског педагога и музејског водича за 1972. годину", бб/1972, 3.
[139] НМЗ, ПИС 1969–, „Годишњи извештај о раду за 1977. годину", бр. 01–376/1977, 2.
[140] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај о раду за 1978. годину", бб, недатирано, 3.
[141] Радио Зрењанин је основан 1979. године и сарадња са Музејом је постојала и раније, али се у евиденцији Педагошке службе први пут јавља 1988, и то конкретно – у оквиру рубрике *Од петка до петка*. О томе види: НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај Педагошке службе за период јануар–март 1988. год.", бр. 01–76/1988, 1.
[142] Након вишедеценијског заборава, ова получасовна емисија је 2019. године пронађена и емитована у оквиру пратећег програма изложбе посвећене Вукици Поповић, која је имала запажену улогу приликом њеног снимања (прим. аут.).
[143] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за повезивање на интернет", бб/2005 (28. март 2005).

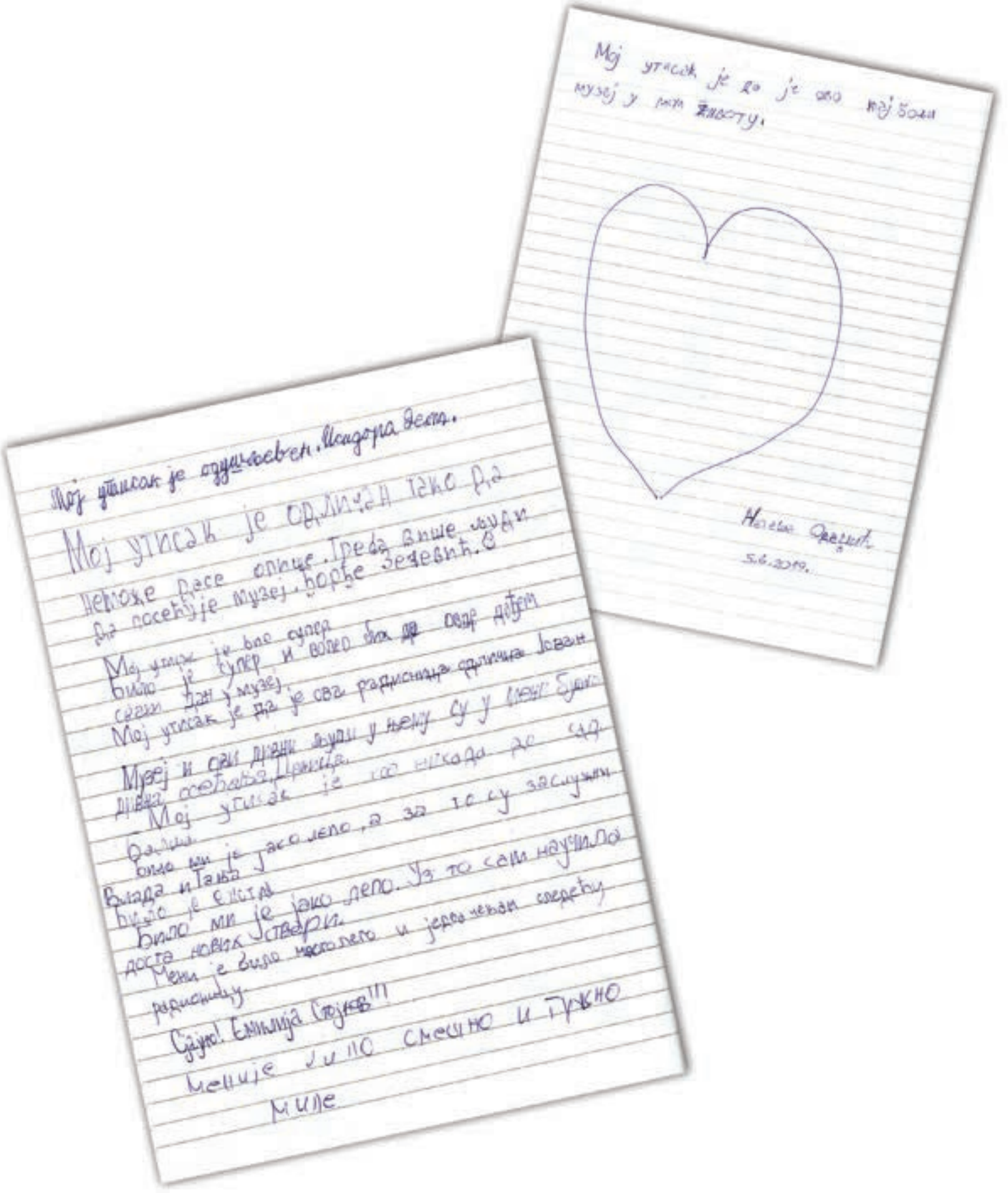

Мој утисак је да је ово мој бољи музеј у мом животу.

Наташа Орешић
5.6.2019.

Мој утисак је одушљевен. Исидора Дели.

Мој утисак је одличан тако да
неможе дасе опише. Треба више људи
да посећује музеј. Ђорђе Зечевић. 8

Мој утисак је било супер
Било је супер и волео бих да овде дођем
сваки дан у музеј.
Мој утисак је да је ова радионица одлична Јован
Музеј и сви дивни људи у њему су у мени будио
дивна осећања. Принца.
Мој утисак је ова никада до сад
Балша.
Било ми је јако лепо, а за то су заслужни
Влада и Тања
Било је екстра
Било ми је јако лепо. Уз то сам научила
доста нових ствари.
Мени је било место лего и једначењан следећу
радионицу.
Сјајно! Емилија Стојков!!!
Мени је било смешно и гужно
Мише

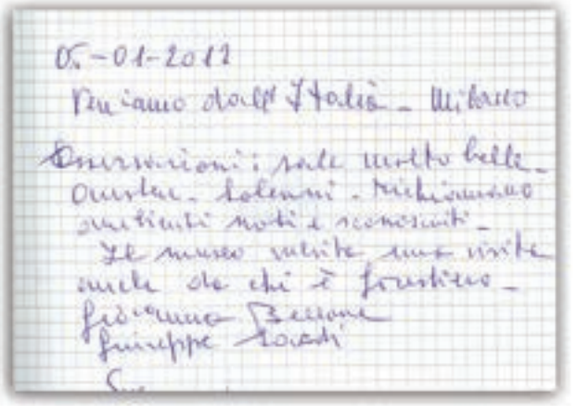
05-01-2011
Veniamo dall'Italia - Milano
Osservazioni: sale molto belle. Ouvrier - solenni - richiamano quadri noti e sconosciuti.
Le nuove vetrine non rispettano quelle che ci è piaciute.
Giovanna Belone
Giuseppe Sordi

Долазимо из Италије – Милано Запажања: веома лепе сале, простране и елегантне. Осликавају познате и мање познате амбијенте. Музеј заслужује да га посете и странци.
Ђована Белоне
Ђузепе Сорди
6. јануар 2006.

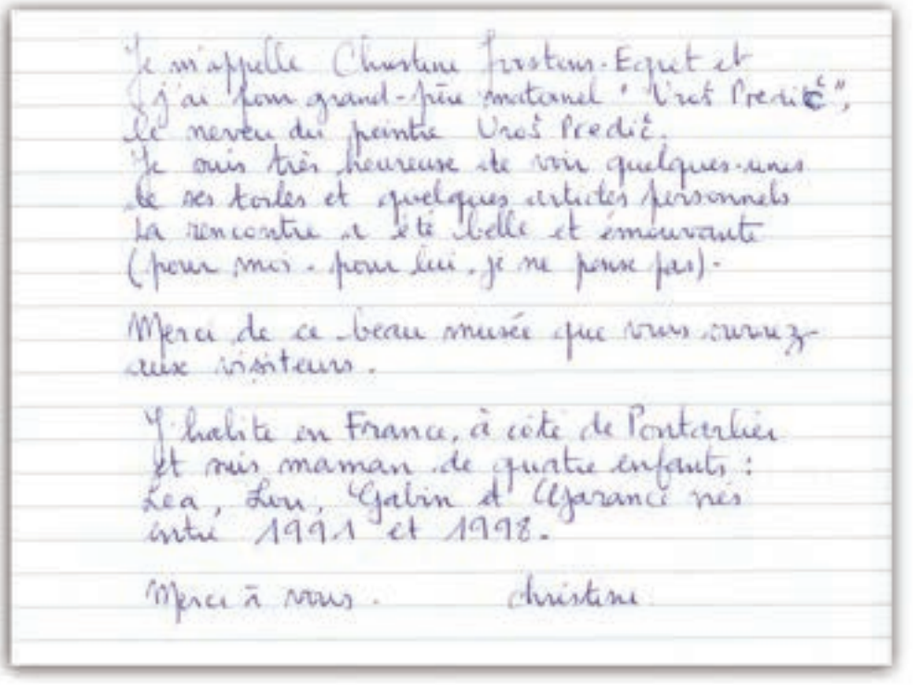
Je m'appelle Christine Frostem-Egret et j'ai pour grand-père maternel "Uroš Predić", le neveu du peintre Uroš Predić.
Je suis très heureuse de voir quelques-unes de ses toiles et quelques articles personnels la rencontre a été belle et émouvante (pour moi - pour lui, je ne peux pas).

Merci de ce beau musée que vous ouvrez aux visiteurs.

J'habite en France, à côté de Pontarlier et suis maman de quatre enfants : Léa, Lou, Gabin et Garance nés entre 1991 et 1998.

Merci à vous. Christine

Зовем се Кристин Јостенс-Егрет и мој деда по мајци је Урош Предић, нећак сликара Уроша Предића.
Веома сам срећна што видим неке његове слике и неколико личних предмета, сусрет је био леп и дирљив (за мене-за њега мислим да не).
Хвала вам на овом прелепом музеју који отварате за посетиоце.
Живим у Француској, у близини Понтарлиера и мајка сам четворо деце: Лее, Луа, Габена и Гаронс рођених између 1991. и 1998. године.
Хвала вам.
Кристин

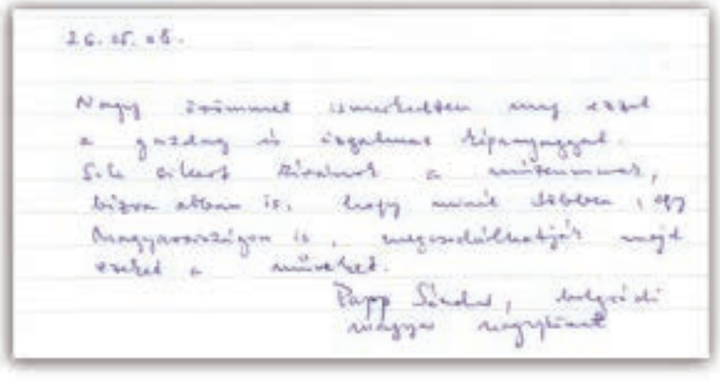
26. 05. 08.

Nagy örömmel ismerkedtem meg ezzel a gazdag és érdekes kiállítással. Sok érdekes élménnyel, hiszen abban is, hogy mindig szeretek egy Magyarországon is, magyarlakta tájon egy ehhez a művészet.

Papp Sándor, belgrádi magyar nagykövet

Било је велико задовољство, упознати ову узбудљиву и богату поставку. Музеју желим пуно успеха, у нади да ће што више посетилаца имати прилику да се диви овим делима, и у Мађарској.
Шандор Пап / амбасадор Мађарске у Београду
26. мај 2008.

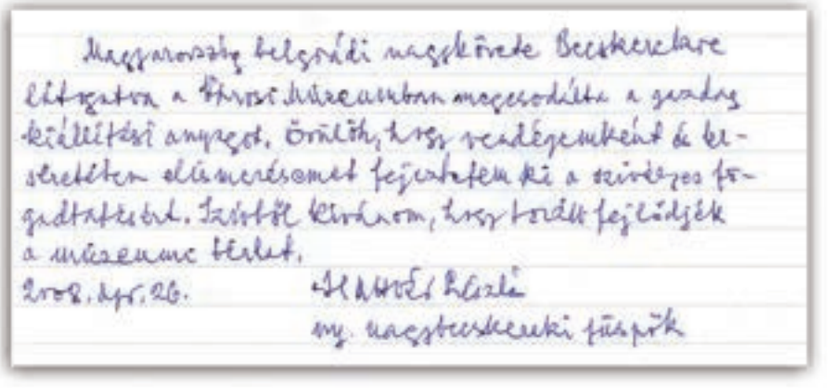
Magyarország belgrádi nagykövete Becskereket látogatva a Városi Múzeumban megcsodálta a gazdag kiállítási anyagot. Örömét, hogy személyesen ismerkedhet a kiállított festményekkel a szíves fogadtatásért köszönettel fejezte ki a városi vezetőségnek a műélvezetért.

2008. ápr. 26. Dr. Kozma László
nyug. nagykövet, püspök

Амбасадор Мађарске у Београду, посетивши Зрењанин, био је гост и Музеја. Богата изложбена поставка га је задивила. Част ми је, да се као његов домаћин, и као део пратње, могу захвалити на срдачном дочеку. Од срца желим, да се музејска поставка даље развија.
Ласло Хужвар / зрењанински бискуп у пензији
26. април 2008.

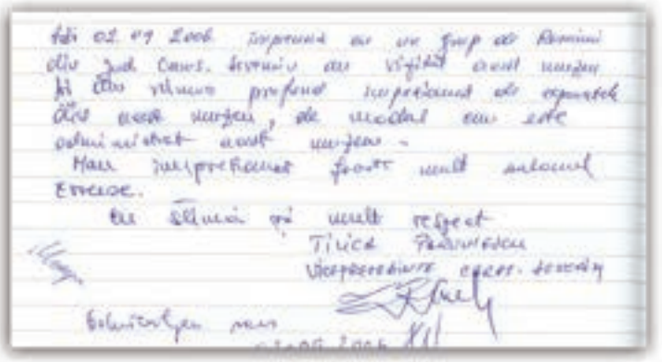

Данас, 2. септембра 2006. године, заједно са једном групом Румуна из жупаније Караш-Северин, посетио сам овај музеј и остао дубоко импресиониран његовим експонатима, као и начином његове организације.
Импресиониран сам салоном који евоцира успомене.

С дубоким поштовањем,
ТИЛИКА ПАРВУЛЕСКУ
потпредседник жупаније Караш-Северин

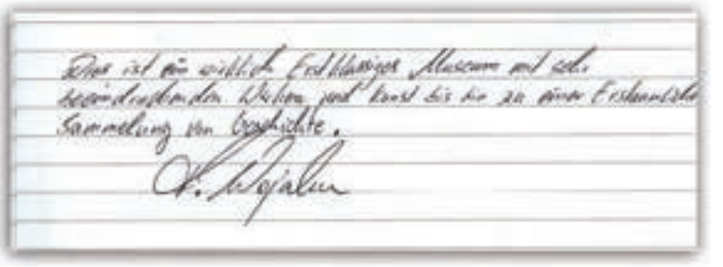

Ово је заиста један прворазредни музеј са веома импресивним радовима и уметношћу до задивљујуће историјске збирке.
Х. Мојем

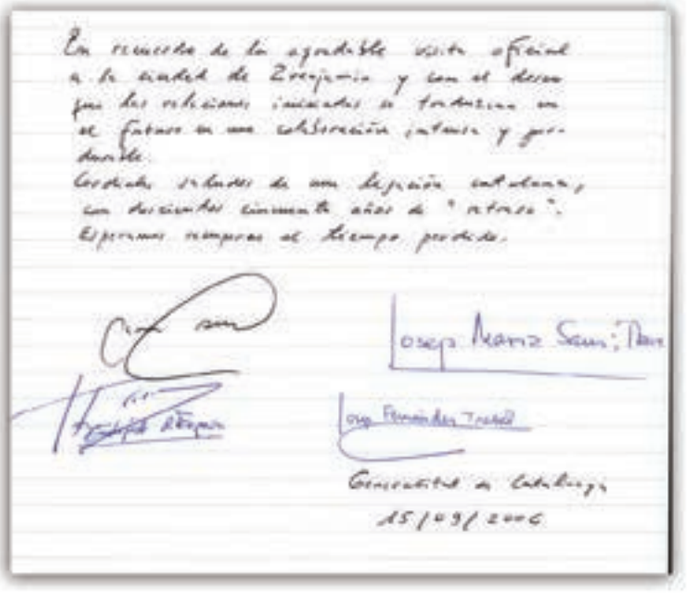

У знак сећања на пријатну званичну посету граду Зрењанину, са жељом да се однос који смо управо започели прерасте у интензивну и дуготрајну сарадњу. Срдачан поздрав од каталонског посланства, са 250 година закашњења. Надамо се да ћемо надокнадити време које смо пропустили.
амбасада Шпаније и генералитет Каталоније
15. септембар 2006.

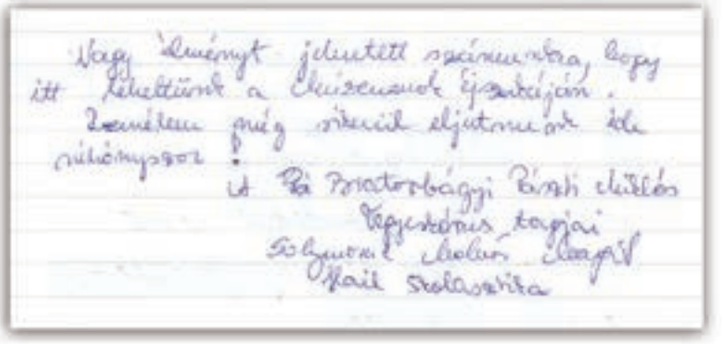

Бити на Ноћи музеја је био велики доживљај. Надам се, да ћемо поново имати прилику да дођемо.
Чланице Мешовитог хора: Миклош Пасти из Бијаторбађа,
Маргита Шољом (рођена Молнар) и Сколастика Хаил

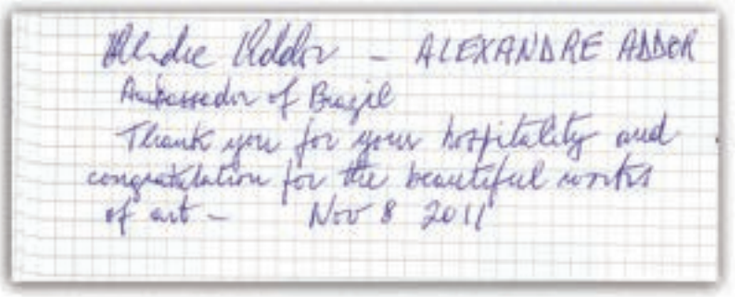

Хвала Вам на гостопримству и честитам на лепим уметничким делима.
Александар Адор
амбасадор Бразила
08. новембар 2011.

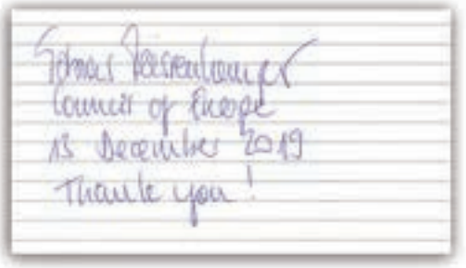

Хвала Вам
Тобијас Флесенкемпер
Савет Европе
13. децембар 2019.

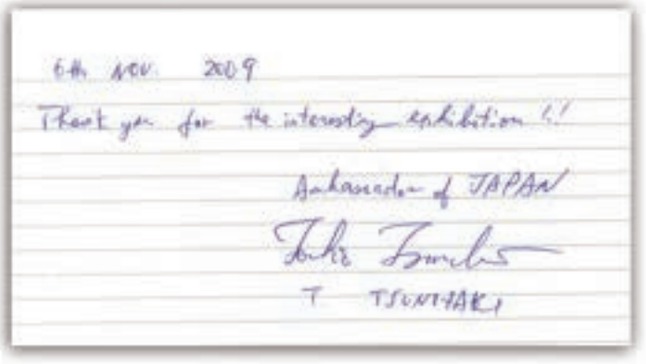

Хвала на занимљивој поставци!!
Тошио Цунозаки
амбасадор Јапана
6. новембар 2009.

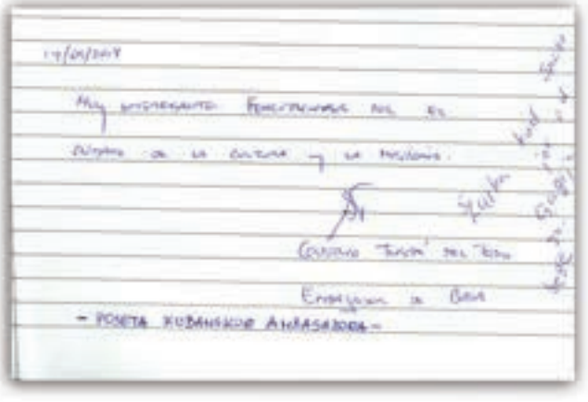

Врло занимљиво. Честитам на бризи о култури и историји.
Густаво Триста Дел Тодо
амбасадор Кубе
19. септембар 2018.

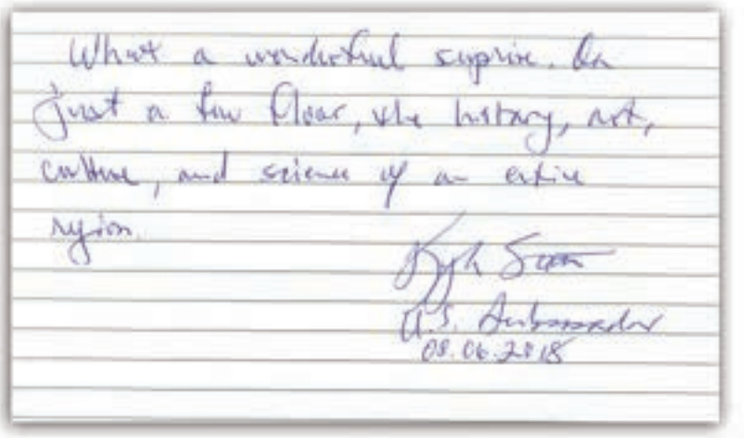

Какво дивно изненађење. На само пар спратова, историја, уметност и култура читавог једног региона (области).
Кајл Скот
амбасадор САД
8. јун 2018.

На дан када су уведене визне олакшице, имали смо задовољство да посетимо овај лепи музеј. Веома смо имресионирани.
Волфганг Вагнер
заменик амбасадора Аустријске амбасаде у Београду
19. децембар 2009.

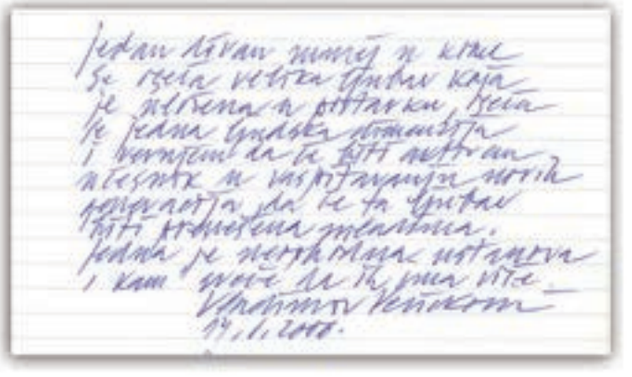

Један диван музеј у коме се осећа велика љубав која је уложена у поставку, осећа се једна људска димензија и верујем да ће бити активан учесник у васпитању нових генерација, да ће та љубав бити пренешена младима. Једна је неопходна установа и кам` среће да их има више.
Владимир Величковић
14. јун 2006.

Веома импресивно, узбудљиво, несвакидашње!
проф. Радослав Станојевић
управник Галерије Барили Пожаревац
6. децембар 2007.

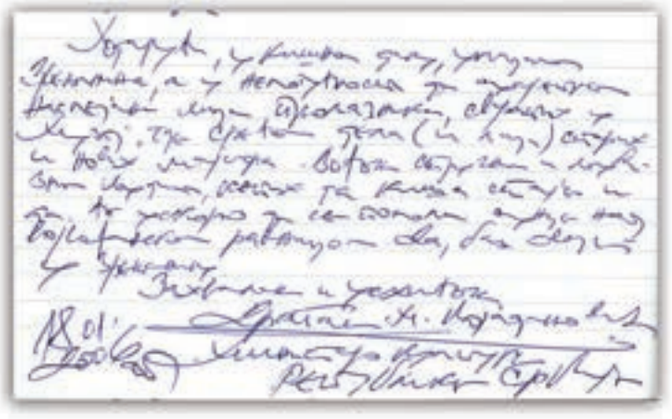

Ходајући у кишном дану, улицама Зрењанина, а у немогућности да сусретнем насмејана лица пролазника, свратих у Музеј, где срећем дела (и лица) старих и нових мајстора. Вођен стручним и љубазним људима, осетих да киша стаје и да ће ускоро да се помоли сунце над војвођанском равницом. Да, баш овде у Зрењанину.

Захвалан и усхићен

Драган М. Којадиновић
министар културе Републике Србије

18. јануар 2006.
Стална поставка НМЗ

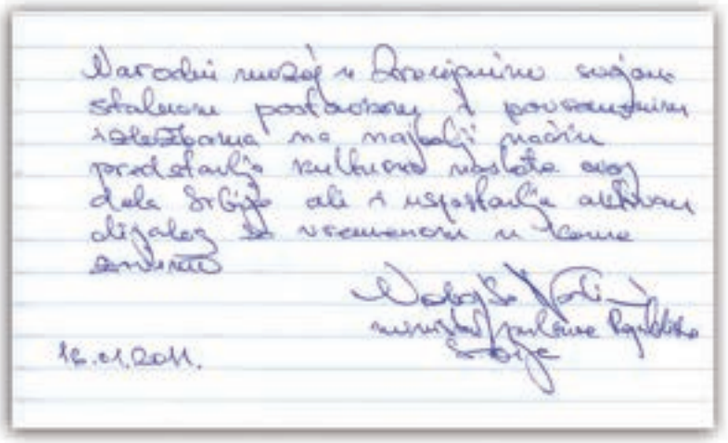

Народни музеј у Зрењанину својом сталном поставком и повременим изложбама на најбољи начин представља културно наслеђе овог дела Србије, али и успоставља активан дијалог са временом у коме живимо.
Небојша Брадић
министар културе Републике Србије
16. јануар 2011.

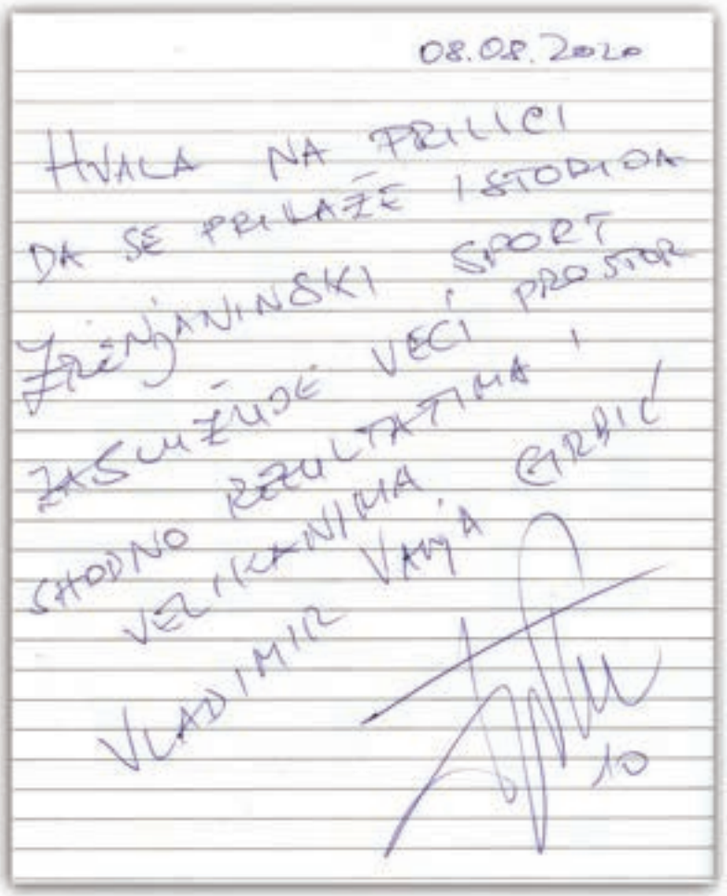

Хвала на прилици да се прикаже историја. Зрењанински спорт заслужује већи простор сходно резултатима и великанима.
Владимир Вања Ћрбић
08. август 2020.

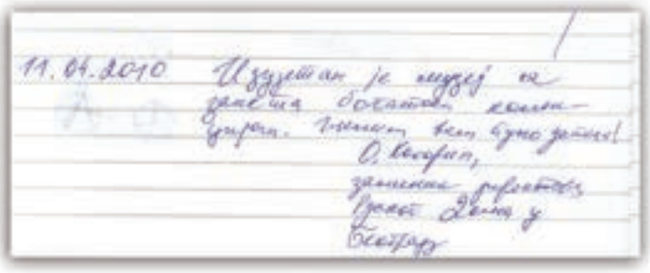

Изузетан је музеј са заиста богатом колекцијом.
Желим Вам пуно успеха!
Олег Кокорин,
заменик директора Руског Дома у Београду
11. април 2010.

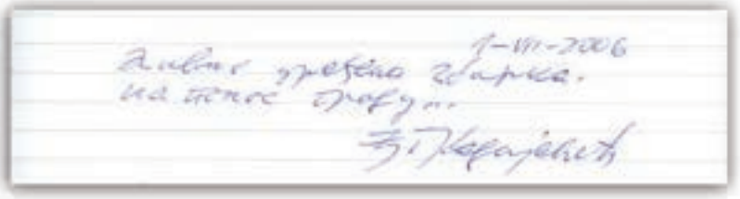

Дивно уређена збирка, на понос граду...
Ђорђе Кадијевић,
српски редитељ, сценариста, историчар уметности и ликовни критичар.
1. август 2006.

Др Филип Крчмар

МУЗЕЈ КОЈИ НЕ ПРИМЕЋУЈЕМО

Остала одељења и службе Народног музеја Зрењанин

Поред одељења музејске делатности (Археолошког, Етнолошког, Историјског, Природњачког и Уметничког одељења, Фототеке и Специјалне библиотеке), Одељења за рестаурацију и конзервацију и Педагошко-информативне службе, актуелна организациона структура Народног музеја Зрењанин познаје и обухвата још и *Службу општих и финансијских послова* и *Техничку службу*. У питању су организационе, односно радне целине у оквиру Музеја које у великој мери помажу и олакшавају рад осталих музејских одељења, а практично су невидљива и недоступна посетиоцима Музеја и корисницима његових услуга. Њихово особље омогућује и суделује у читавом низу активности без којих је савремена музејска пракса незамислива, олакшавајући у великој мери посао кустосима.

До овакве организационе структуре није се дошло „преко ноћи": она је резултат читавог низа процеса који су се одвијали упоредо са историјским развојем музејске установе у Зрењанину. Овде спадају пре свега усложњавање музејских послова и повећање њиховог обима; затим, велика потреба за стручним и школованим кадром; усвајање информационих технологија; те освајање и увећање музејског простора отварањем нових изложбених просторија. Тако је временом, следећи актуелне трендове у струци, музејски колектив, који је у међуратном и ратном (окупационом) периоду бројао два запослена (кустоса и евентуално послужитеља) данас догурао до педесет радника распоређених у различитим одељењима и ангажованих на разним пословима.

Служба општих и финансијских послова

Служба општих и финансијских послова обједињава рад секретара Музеја и рачуноводства – два посла која су раније била обједињена и које је у почетку обављала једна особа. Првих поратних година, комплетно административно и финансијско пословање Музеја обављао је Лазар Николић, услед чега је сав стручан посао око сређивања и научне обраде материјала трпео. Стога је он тражио да се *крахира једно место чиновнику, који ће вршити финансијско-административно пословање музеја, водити ручну дневну благајну, вршити сва обрачунавања и бити у помоћи руководиоцу музеја за сав остали канцеларијски посао у вези са музејом.*[1] Од 1950. године ове послове преузео је Милован Петровић, чиновник у пензији, а након његовог одласка из Музеја (1958), на овом месту су се смењивали Зорица Тошков (1958–1960), Јелена Туторов (1960–1964), Милијана Крон (1964–1974), Марија Занаи (1969–1970), Нада Остојин (1974–2009), Данило Радојевић (2009–) и Данијела Ракић (2012–).

Секретаријат је примао пошту и одржавао преписку са кореспондентима Музеја, вршио набавке опреме и материјала за сва музејска одељења, ажурирао правну нормативу и усаглашавао музејска нормативна акта (Статут, правилнике, самоуправне споразуме итд.) са законом. Такође је израђивао уговоре о раду, разна решења итд. Секретар је учествовао у раду разних музејских комисија и других радних тела (зборови радних људи, синдиката, делегација). Био је задужен за организацију и вођење целокупног канцеларијског пословања установе. Значајан моменат у раду Секретаријата забележен је 1961, када је донето решење о ознакама за распоређивање аката по организационим јединицама које су биле следеће: Секретаријат (01), Археолошко одељење (02), НОБ и Историјско одељење са нумизматиком (03), Етнолошко одељење (04), Уметничко одељење (05), Библиотека (06), Препараторско одељење (07). За организационе јединице означене ознакама од 01 до 07 устројена је доставна књига, преко које су сва акта и списи распоређивани на даљи рад.[2] Из овакве поделе се види јасна тенденција за усавршавањем вођења канцеларијског пословања и ефикаснијим радом.

У састав Секретаријата је раније улазио и дактилограф, да би данас – поред секретара – ова служба обухватала још и софтвер инжењера, службеника за послове заштите, безбедности и здравља на раду и пословног секретара.
Нада Остојин била је последњи секретар који је истовремено са административним обављао и финансијско-рачуноводствене („режисерске") послове. Послови везани за платни и финансијски промет раздвојени су од Секретаријата 1978. године и поверени ликвидатору – Смиљки Милиновић. Након ње, овај посао су обављали Ержебет Ердег (1990–2008), Гордана Дукић (2007–) и Валерија Мартон (2009–).

Техничка служба

Техничка служба Народног музеја Зрењанин која постоји у актуелној организационој структури ове установе, развила се обједињавањем рада некадашње столарске радионице, хигијеничарске службе и у међувремену формиране чуварске службе, односно обезбеђења. Она отуда обухвата две групе послова: 1) послове одржавања и хигијене; 2) послове обезбеђења. На челу Службе је ватрогасац, који спроводи мере заштите од пожара, обавља прегледе објекта, врши контролу исправности инсталација, противпожарних система, уређаја, опреме, апарата и средстава, спроводи све потребне радње у случају избијања пожара, обавља механичарске, електричарске, водоинсталатерске, браварске, столарске, лимарске, молерске и сл. послове, као и друге радове одржавања и поправки. Ради на изради опреме за депое, изложбе и сталну поставку Музеја и учествује у постављању изложби; врши набавку потрошног материјала (столарског, електро-материјала и сл.), води магацин итд.

Хигијеничарска служба. Када је реч о хигијеничарској служби (спремачицама), у питању је посао који је везан за Музеј практично још од Другог светског рата, када је, за време окупације, овде забележен послужитељ. Одмах након Ослобођења, када је Музеј 1947. прешао на буџет Града Зрењанина, добио је прве спремачице. Изузев о њиховом запослењу и платама, података о њиховом раду нема све до осамдесетих година прошлог века, када су, услед ригорозне бирократске праксе и оне саме морале подносити периодичне извештаје о свом раду.[3] Из тих извештаја се виде њихова задужења која се до данас нису значајно променила, а која, према актуелном опису послова запослених, обухватају: одржавање хигијене и спровођења мера санитарно-хигијенског режима; спремање и уређење соба и просторија за боравак корисника; пријављивање свих оштећења и кварова на инсталацијама, инвентару и опреми; праћење стања залиха потрошног материјала и ситног инвентара за потребе одржавања чистоће; одржавање хигијене у просторијама и санитарним чворовима; одржавање чистоће дворишта и изношење смећа; припремање, сервирање и послуживање топлих и хладних напитака; одржавање хигијене посуђа, прибора и уређаја; преузимање робе и вођење књига задужења и раздужења робе; вођење евиденције о требовању и утрошку робе; шивење, крпљење, опшивање; примање, разврставање и достава поште и другог материјала; преузимање пошиљки и предаја писарници на завођење итд.
Иако веома захтеван и одговоран посао, овај сегмент музејског рада је уједно и најпотцењенији. То је, између осталог, и разлог због ког су оне тешко видљиве у архивској грађи Музеја, па је немогуће прецизно утврдити колико је спремачица Музеј имао од 1947. године до данас, нити од када до када је трајао њихов радни однос (ово нарочито важи за период до седамдесетих година прошлог века). Ипак, на основу расположивих извора, зна се да су на овим пословима биле ангажоване Роза Мартон, Смиља Равић, Вера Секула, Катица Шпрингер, Мира Чобанов, Стана Давидовић, Марија Барачков, Јелисавета Гуцуљ, Илона Међиморец, Миланка Тополић, Јелица Сувачарев, Маја Барачков, Нела Милошевић, Смиљка Рашета и Божица Јованов.

Столарска радионица. Столарска радионица је оформљена почетком шездесетих година, након одласка из Музеја Јосипа Рошивала, који је од 1947. до 1959. био задужен за све техничке по-

слове (поправке, кречење, постављање изложби, одржавање музејске зграде итд.). Након његовог одласка долази до диференцијације послова, па се тако формира столарска радионица у чијој ће искључивој надлежности бити сви технички послови везани за припрему и постављање изложби и одржавање музејске зграде; отуда ће у њој у наредном периоду, поред столарског мајстора, радити и један *настојник Музеја,* који ће се старати о раду електричних инсталација, водоводној мрежи итд.

Слично као и за спремачице, и о раду столарске радионице детаљније податке је могуће наћи тек у периодичним извештајима о раду из осамдесетих година које су писали сами запослени у радионици. Примера ради, из извештаја за 1982. годину се види да су, поред рада на постављању, техничком опремању и скидању изложби, столар и настојник били ангажовани и на одржавању зграде (гитовање и застакљивање прозора, уређење природњачког депоа, конзерваторске радионице и кухиње; одржавање електричних инсталација у изложбеним и радним просторијама, као и електричних апарата[4]). Такође, израђивали су и поправљали витрине, паное и остали музејски мобилијар, урамљивали слике и репродукције.[5] Осим тога, крајем седамдесетих и осамдесетих година, Техничка служба је била задужена и за одржавање музејског амфитеатра, у ком је одржавана манифестација *Зрењанинско лето.* Деведесетих година зграда је пропадала јер није било услова за њено одржавање.

Прва већа кадровска појачања радионица доживљава почетком двехиљадитих, услед повећаног обима посла насталог инфраструктурним радовима и проширењем изложбеног простора. Од 2005/2006. године па до данас, *водећи рачуна о скромности средстава предвиђених за одржавање зграде,* Музеј је самостално обављао послове на реновирању својих просторија, сталне поставке, изложбених салона, реконструкцији ходника, дворишног атријума итд., а највећи део ових послова је обавила управо Техничка служба. Према оцени музејских годишњих извештаја, ови послови су засигурно бивали квалитетније урађени него да је на њима било ангажовано неко грађевинско предузеће са стране. У њима су, поред запослених, учествовали и радници ангажовани преко омладинске задруге[6] или лица на цивилном служењу војног рока распоређена у Музеј.[7] Годишњи извештаји о раду из музејског „златног доба" (2005–2012) садрже детаљне описе који сведоче о замашним радовима на уређењу музејског ентеријера у то време[8], а слична пракса је настављена и касније.

Након одласка из Музеја Јосипа Рошивала, који је од 1947. до 1959. био задужен за све техничке послове (поправке, кречење, постављање изложби итд.), за првог столара био је постављен Андрија Марон, а после њега Шебешћен Арва (1962–1966). У исто време је 1960. примљен у службу Божа Леваков, који је био настојник Музеја и обављао техничке послове око постављања изложби. Остао је Музеју до 1970. На његово место је 1971. дошао Ђула Шефер као столар, а као мајстори на одржавању су заједно са њим радили још и Драган Босић (1974–1976) и Синиша Мијатов (1977–2014). Шефера је 1982. наследио Лајош Ишпановић, а њега 1997. Мирко Шебул. Данас су у столарској радионици ангажовани још Александар Петров (2005–) и Зоран Кнежевић (2014–).

Чуварска служба. И поред тога што се за њом доста рано јавила потреба, чуварска служба Музеја устројена је са великим закашњењем – тек у првим годинама 21. века, до када је већ забележен подужи низ крађа, нестанака и оштећења музејских предмета. Познато је да је велики број предмета из музејске збирке нестао још крајем Првог светског рата и распада Аустроугарске монархије; у међуратном периоду такође је забележено неколико крађа које су и послужиле, на крају крајева, као подстицај за решавање његовог правног статуса. А након што је по ослобођењу града у Другом светском рату велика количина вредних предмета приспела у Музеј сабирањем покућства из напуштених фашистичких кућа, врло рано је препозната потреба да се прикупљене драгоцености заштите од потенцијалне крађе.[9]

Па ипак, оне се нису могле избећи и у наредном периоду их је забележено неколико. Већ наредне,

1947. године, извештај о раду Музеја завршава се речима: *Потребан је такође један чувар јер једно лице не може чувати просторије на спрату и у сутерену* (...) *Чувар нам је потребан због тога јер су нам већ украдени неки старински пиштољи. Крађа је пријављена милицији.*[10] Године 1948. забележена је крађа дршке од слоноваче са штапа, на којој је била изрезбарена људска фигура; неколико година касније (1953) из нумизматичке збирке је нестало 212 комада старог новца; само у 1970. години забележен је најпре нестанак више комада словачких тањира из Етнографског одељења, да би крајем исте године нестала три археолошка предмета који су – да ствар буде још гора – припадали Народном музеју Панчево и Војвођанском музеју. Ипак, позиви и молбе за формирање чуварске службе при Музеју постали су најгласнији након већ поменуте крађе 1974, највеће у историји ове установе, када је украдено 14 слика, међу којима и 3 дела Уроша Предића. Након овог немилог догађаја, Музеј се обратио свим надлежним инстанцама (Извршном већу Скупштине општине Зрењанин, Секретаријату унутрашњих послова у Зрењанину, Секретаријату за науку и културу Извршног већа Скупштине САП итд.) тражећи хитно увођење дежурне ноћне службе са три запослена лица и ојачање безбедоносних мера на згради Музеја.[11] Међутим, за ове захтеве није било слуха, а ни потребних финансијских средстава, па су тако и у наредном периоду забележени слични случајеви – 1980. је са сталне поставке нестала икона Св. Стефана[12], а 1989. је украдена и једина слика Паје Јовановића која је чувана у Музеју (она је међутим пронађена и враћена наредне године). Последња велика крађа десила се почетком 2000. године, када су из витрине са сталне поставке нестале три чаше из 19. и са почетка 20. века. Иако су сви ови случајеви уредно пријављени полицији до данас ниједан од ових предмета није пронађен.

Осим крађа, забележени су и вишеструки случајеви оштећења музеалија – као нпр. у пожару у продавници *Венац* (1983), када је страдао један број предмета са Етнолошког одељења[13] или 1991. године, када је тродневна поплава током викенда изазвана пуцањем водоводне цеви изазвала оштећење шездесетак слика из легата Тивадара Вањека и стилског намештаја. Током деведесетих је забележено и неколико случајевима у којима су поједина несавесна лица, из обести и без одговарајућег надзора, причинила материјалну штету на музејским експонатима.

Први озбиљнији кораци ка јачем обезбеђивању Музеја учињени су крајем осамдесетих и почетком деведесетих година. Захваљујући Извршном већу САП Војводине и СИЗ културе Војводине, 1989. обезбеђена су финансијска средства за прикључење зграде Музеја на централни уређај за сигнализацију провале при зрењанинској полицијској управи, које је извршено у првој половини 1990.[14]

Програм рада Музеја за 2002. годину предвидео је коначно оснивање чуварске службе, тј. службе обезбеђења, у складу са претходно донетом одлуком Скупштине општине Зрењанин.[15] У фебруару те године чуварска служба је и званично основана отварањем три радна места[16], која су попунили Ненад Чорлија[17], Никола Јосимов[18] и Драган Торбица.[19] Убрзо је набављен и пиштољ са свом пратећом опремом одговарајућег типа и количина од 50 комада метака.[20] Међутим, ускоро се показало да тај број није довољан како би се обезбедила непрестана заштита музејске зграде и збирки те је Скупштини општини Зрењанин упућен захтев за проширење чуварске службе[21], у коју су већ наредне године примљена још двојица радника – Зоран Приможић и Зоран Савковић.[22] Њима ће се у лето 2005. придружити још и Ивица Рогић[23], а 2008. Роберт Недељов. Између ова два кадровска појачања, у Музеју је 2006. године уграђен видео-надзор који се састојао од 32 камере и пратеће опреме; средства за његову уградњу обезбедило је Министарство културе Републике Србије[24]. Служба обезбеђења брине о безбедности Музеја, пружа основне информације посетиоцима, помаже у реализацији изложби и по потреби ради на техничким пословима у Музеју. Данас су у њој запослени: Ивица Рогић (портир), Стеван Чорокало (портир), Ненад Чорлија, Никола Јосимов, Зоран Приможић, Зоран Савковић и Роберт Недељов.

Напомене

[1] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Образложење буџета Градског музеја у Зрењанину за 1949. годину", бр. 370/1948.

[2] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Решење", бр. 01–770/1962.

[3] Занимљив изузетак и својеврсну „пикантерију" у том смислу представљао је инцидент који се одиграо у Музеју крајем 1969. године, а у ком су учествовале спремачица Стана Давидовић са једне и кустоскиња Вукица Поповић и Божа Леваков са друге стране. Почетком 1970, њихов вербални окршај – изазван управо несугласицама око „хигијеничарских" послова – послужио је као повод за неколико написа у листу *Зрењанин* у којима је јавност упозната са већ дуго присутном атмосфером лоших међуљудских одоса у музејском колективу и који су подстакли расправу о механизмима да се ови проблеми превазиђу. За више детаља о овом скандалу у чијем се средишту нашла музејска спремачица види: Богдан Гушић, „Наш коментар. Шта се збива у Музеју?", *Зрењанин* 897, год. XVIII, 10. јануар 1970, 5; Стана Давидовић, „Поводом написа *Шта се збива у Музеју?*", *Зрењанин* 898, год. XVIII, 17. јануар 1970, 5; Б. Г., „Колектив Музеја пред питањем бити ил не бити. Последња шанса", *Зрењанин* 899, год. XVIII, 24. јануар 1970, 5.

[4] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај годишњи столарске радионице за 1982. годину", бр. 01–16/1983.

[5] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Шестомесечни извештај столарске радионице", бр. 01–180/1984.

[6] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину", бр. 01–64/2007, 7.

[7] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2009. годину", бр. 01–141/2010, 5.

[8] Примера ради, у 2006. години (једној од најуспешнијих у историји Музеја) Техничка служба је уз помоћ два до четири радника ангажованих преко омладинске задруге очистила и однела 55 м^3 отпада и смећа из зграде Музеја. Уграђено је 180 м^2 ламината, 59 м^2 гипсаних плоча, 105 рефлектора и пратећих електричних инсталација (каналица, каблова итд), 18 лустера, 36 неонских стрела, преко 70 електричних прекидача и утичница, а такође је уграђено око 200 м^2 медијапана у витрине и постаменте. Нови изложбени салон је проширен за око 60 м^2, уређено је неколико канцеларија и конзерваторска радионица. Офарбано је 17 врата, 39 прозора, 34 радијатора, 14 светларника, 29 витрина и 40 постамената. Израђене су витрине за етнолошку поставку, постављено је око 200 м^2 тепиха у ходницима, урађена је водоводна инсталација у конзерваторској радионици и рађене разне поправке и прераде. Техничка служба је учествовала у припреми и постављању свих изложби у Народном музеју (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину", бр. 01–64/2007, 7). Слични радови су вршени и наредних година.

[9] Тако нпр. допис Музеја из 1946. упућен Милицији каже: *Према наређењу ГИОАПВ Одсек за просвету бр. 11534/49 моли се Наслов да нарочиту пажњу обрати на чување овог Музеја, пошто исти претставља не само велику научну већ и материјалну тековину. Музеј се налази у својој згради у улици Војводе Мишића бр. 2, у строгом центру града,* ***те је потребно да ноћни стражари што чешће обилазе око зграде*** (подв. аут.). НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градски музеј тражи да се нарочита пажња обрати на чување истог", бр. 127/1946.

[10] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и Статистички лист", бр. 332/1947, 3.

[11] *Да би се заштитили фондови Музеја поред техничких решења о затварању подрумских прозора потребна је дежурна ноћна служба* (подв. аут.). *Ово је неопходно пошто је немогуће на све могуће улазе ставити решетке с обзиром на конструкцију прозора, а улазило се и кроз прозоре на другом спрату где је неоправдано ставити решетке. Треба имати у виду да је зграда Музеја под заштитом и да се спољашњи изглед зграде не сме нарушити* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Мере безбедности материјала у Музеју", бр. 01–153/1974).

[12] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о радном дану 8. 2. 1980", бр. 01–68/1980.

[13] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о оштећењима музеалија Етнолошког одељења Народног музеја проузрокованих пожаром у драгстору Венац дана 15.01.1983", бр. 01–24/1983; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак оштећених експоната из канцеларије музејског педагога", бр. 01–25/1983; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Процентуално оштећење етнолошких експоната из канцеларије музејског педагога", бр. 01–25/2/1983.

[14] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1989. годину", бб/1990, 1; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сагласност за прикључење на централни уређај за сигнализацију провале", бр. 01 – 59/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– „Захтев за доделу средстава за завршетак радова за уградњу електронских сигнално – сигурносних уређаја и система", бр. 01–71/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава рачуна", бр. 01–72/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за обезбеђење попречне везе", бр. 01–97/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за обезбеђење алармне централе у СУП-у", бр. 01–96/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Укључење месног вода за алармни уређај", бр. 01–110/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за давање сагласности за прикључење на централни уређај за сигнализацију провале", бр. 01–149/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– „Достављање уговора о закупу месне везе", бр. 01–150/1990.

[15] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава предлога Програма рада Народног музеја Зрењанин за 2002. и Извештај о раду за 2001. годину са финансијским показатељима / Програм рада Народног музеја за 2002. годину", бр. 01–31/2002, 5.

[16] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за формирањем чуварске службе у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–239/2002.

[17] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–32/2002.

[18] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–33/2002.

[19] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–63/2002.

[20] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–246/2002.

[21] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за проширење чуварске службе у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–164/2002; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за финансирање увећаног броја извршилаца у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–161/2003; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за формирањем чуварске службе у Народном музеју Зрењанин", бр. 01–13/2003, бр. 01–30/2003, бр. 01–76/2003.

[22] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–148/2003; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда", бр. 01–286/2004.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда", бр. 01–221/2005.

[24] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину", бр. 01–64/2004, 7.

Дејан Воргић

СРЕДЊИ БАНАТ ПОД ОКРИЉЕМ НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЗРЕЊАНИН

Територијална надлежност Музеја

У складу са епитетом *музеја комплексног типа и завичајног карактера*, Народни музеј Зрењанин својим делокругом рада обухвата територију која прекорачује градске оквире Зрењанина и захвата знатно ширу област. У питању је подручје пет општина данашњег Средњобанатског округа (Зрењанин, Сечањ, Житиште, Нови Бечеј и Нова Црња), а које је од краја Другог светског рата до данас у више наврата административно прекрајано, уситњавано и усложњавано. Разумевање и праћење ових административних промена је неопходно како би се правилно схватио историјски развој музејске установе у Зрењанину и простирање њене надлежности на околна места.

Идеје о надлежности музејске установе у Зрењанину која би се протезала и ван уских оквира самог града постојале су практично од самог њеног оснивања. Напослетку, Музеј је и основан као Музеј Торонталске жупаније, која је обухватала не само подручје данашњег српског Баната, већ и уског пограничног појаса у данашњој Румунији и Мађарској.[1] Први музејски експонати стизали су са стране, ван подручја ондашњег Великог Бечкерека. У међуратном периоду, када се покреће питање ревитализације Музеја, меродавни научни фактори размишљали су у правцу формирања музејске установе са територијалном надлежношћу која би обухватала горњи и средњи Банат, као пандан већ афирмисаном вршачком музеју чија је територијална надлежност покривала подручје јужног Баната.[2] За време немачке окупације, само име Музеја је одражавало његов регионални карактер – Музеј Округа банатског, имао је надлежност на територији једног од 14 округа на колико је била подељена окрњена Србија под немачком окупацијом, подударан подручју данашњег српског Баната.

Непосредно по ослобођењу и протеривању фашистичког окупатора, у овој области је 16. октобра 1944. уведена Војна управа, која ће трајати до 15. фебруара 1945. Недељу дана пре њеног укидања, *у интересу ефикасног оганизовања грађанске управе,* Главни народноослободилачки одбор Војводине донео је *Одлуку о привременој организацији и делокругу рада Народноослободилачких одбора на територији Војводине.* У духу ове одлуке, подручје Војводине подељено је на шест окружних народних одбора, од којих је један био и Окружни народни одбор Петровград. Њему су били потчињени срезови северног и средњег Баната – Нови Кнежевац, Кикинда, Нови Бечеј, Црња, Петровград и Јаша Томић, као и градови Кикинда и Петровград.[3]

Овакво стање је потрајало све до јесени 1946, када су наступиле нове промене. Осим што је на двогодишњицу ослобођења (2. октобар) Петровград променио назив у Зрењанин[4], донета су два нова закона којима је уведена нова територијално-административна подела. Први је укинуо окружне народне одборе (почев од 15. октобра 1946)[5], а другим је извршена нова политичка расподела Војводине, у којој је подручје Баната било подељено на укупно 9 срезова: Панчевачки, Алибунарски, Ковински, Вршачки, Севернопетровградски и Јужнопетровградски, Јашатомићки, Кикиндски и Ковачички.[6] Овакво стање је незнатно измењено у пролеће наредне, 1947. године, када је донет *Закон о административно-територијалној подели Народне републике Србије.*[7] На подручју Аутономне Покрајине Војводине постојала су 23 среза, од којих су на подручју средњег Баната били Бегејски[8] и Тамишки[9] (са седиштем Среског народног одбора у Зрењанину), те Јашатомићки (са седиштем Среског народног одбора у Јаши Томићу).[10] Тиме су заправо Севернопетровградски и Јужнопетровградски срез само променили своје називе, добивши име по рекама. Оваква подела била је прописана и Покрајинским Статутом, усвојеним у мају 1948.[11]

У време доношења ових правних аката, музејска установа у Зрењанину је још увек имала строго локални, градски карактер, што је било садржано и у њеном званичном називу: Градски

музеј Петровград.[12] То је било видљиво и 1946. године, када су и учињени први напори да се њена надлежност прошири. Наиме, у једном допису датираном на 16. март 1946, између осталог се каже: *Учињен је предлог да се реши правни положај Музеја, јер Музеј још од пре рата постоји и ради, али његов рад много спутава чињеница што правни положај Музеја није решен. Музеј има сазнања да на многим местима у Банату постоје разне збирке, естетски и уметнички предмети који на основу закона о заштити морају бити стављени под заштиту државе. Из читавог Баната стижу извештаји да код појединих управа државних добара налазе се предмети, колекције и збирке, које по свом карактеру и значају припадају музеју. У многим становима на велепоседничким имањима, која су имања заједно са зградама заједно узета у аграрне сврхе, налазе се збирке испуњених птица, уметнички предмети, штавиште и мање галерије слика (...) Потребно је хитно организовати сав овај теренски посао око заштите и сакупљања свог музејског материјала по читавом Банату, на који се односи Закон о заштити. Све је то немогуће учинити, јер правни положај и научна делатност овог музеја није одређена. Он ради под именом „Градски музеј у Петровграду". Ако би се по називу одредила и његова делатност, онда би врло уска била, ваљда само територија града Петровграда...*[13]

Две године касније, Конференција музејског савета за Војводину је донела одлуку да се делокруг рада војвођанских музеја прошири и ван територије градова. У складу са овом одлуком, зрењанински музеј требало је да покрива – поред самог града – и територије четири средњобанатска среза – Потиског, Тамишког, Бегејског и Јашатомићког, те да на тај начин постане *комплексни завичајни музеј Баната*. Ова одлука је међутим реализована тек 1952, када је Народни одбор општине Зрењанин усвојио поменуту препоруку и донео одлуку да се промени назив установе у *Народни музеј у Зрењанину*.[14] Касније спајање срезова на подручју средњег Баната (1955)[15], њихово укидање (1965)[16] и остала потоња административна прекрајања на том подручју није се одразило на делокруг рада Музеја и он је на њему задржао своју надлежност, остајући *музеј комплексног типа завичајног карактера*. Та се комплексност и завичајност данас огледају у чињеници да ова установа под својим окриљем на подручју Средњобанатског округа има:

Дом културе у Јаши Томићу, 2021. г.

1) две збирке – Збирку Бориславa Јанкулова у Јаши Томићу (општина Сечањ) и Спомен-музеј Ђуре Јакшића у Српској Црњи (општина Нова Црња);

2) истурену поставку Археолошког одељења у Сечњу (општина Сечањ); и

3) депанданс у самом граду Зрењанину (Спомен-кућа др Славка Жупанског).

Збирка Бориславa Јанкулова у Јаши Томићу

Најстарија музеолошка поставка на подручју средњег Баната под надзором зрењанинског музеја је збирка др Бориславa Јанкулова у Јаши Томићу. Њен оснивач је рођен 1878. године у Сефкерину. Као питомац Матице српске студирао је на историјско-географској групи Филозофског факултета у Будимпешти. На истој катедри је докторирао 1904. године са темом *Дух новог века и хришћанство*. Након стварања Краљевине СХС постао је директор Гимназије у Панчеву (1919–1925), а потом директор Трговачке академије (1925–1930) и управник Трговачке школе (1930–1932). Непосредно по завршетку Првог светског рата почео је са прикупљањем старина и занимањем за музеологију и археологију. На његову иницијативу је основан Музеј у Панчеву 1923. године. Након пензионисања 1932. посветио се раду у панчевачком музеју, чији управник је био све до 22. децембра 1942. године, када га је немачки окупатор прогласио непожељним у Панчеву. Написао је више монографских публикација и већи број стручних чланака у часописима као што су *Гласник Историјског друштва* из Новог Сада, *Рад војвођанских музеја*, *Зборник Матице српске за друштвене науке* и др. Поред археологије, историје, етнографије и етимологије, бавио се још и педагогијом, занимао се за сликарство, цртао карикатуре и свирао виолину. Овај неуморни истраживач, културни и научни радник је поред матерњег језика говорио још и мађарски, немачки, латински и старогрчки језик.[17]

Почетком 1943. године, др Борислав Јанкулов се преселио из Панчева у родно село своје жене Ленке Гаћански, где је још 1937. оформио збирку предмета и предао је на чување месном Соколском друштву. Предмети су били смештени у Соколани и о њима се Друштво бринуло све до 1941. године. По приспећу у Јашу Томић, Јанкулов је преузео збирку и наставио рад на њеном унапређењу и богаћењу, пре свега археолошким истраживањима на шест локалитета са подручја Јаше Томић (Селиште, Кертес, Млака, Чонград, Модош и Грешара).[18] По завршетку Другог светског рата Борислав Јанкулов покреће активност у циљу претварања своје збирке у својеврсни музеј. У том смислу презентује материјал у оквиру своје куће и отвара га за публику. Интересантно је да је 1946. године само пет музеја са подручја Војводине било отворено за публику, а међу њима је била и Збирка Бориславa Јанкулова.[19]

Током јуна месеца 1946. године Јанкулов је одржао шест предавања из области археологије и етнологије на археолошком десетодневном течају за ученике средњих школа који је одржан у Градском музеју у Петровграду (данас Зрењанину), чиме почиње активна и плодоносна сарадња са овом институцијом.[20] Једно од предавања под називом *Уметност каменог доба* одржано је 6. јуна и за ширу публику.[21] Током трајања курса, Јанкулов одлучује да Музеју поклони један део археолошких предмета из своје збирке. Одабир поклоњених предмета је направљен тако да не наруши концепт Збирке у Јаши Томићу, па су за зрењанински музеј најчешће бирани „дупликати" и поједини „раритети".[22] Крајем децембра исте године Борислав Јанкулов постаје и повереник зрењанинског музеја, са циљем да помогне и организује прикупљање материјала из НОБ-а и области етнографије на подручју среза Јаша Томић.[23]

Током 1947. и 1948. године радило се на решавању евентуалног правног статуса Збирке и начина њеног финансирања. Према решењу Одељења за просвету Главног извршног одбора Аутономне Покрајине Војводине (ГИО АПВ), срећивање и руковање Музејом је поверено Бориславу Јанкулову, док је само издржавање било на терету Месног народног одбора.[24] Током овог периода институција је носила неформални назив *Месни*

музеј у Јаши Томићу.[25] Децембра 1948. Градски музеј у Зрењанину издаје акт на основу препорука Повереништва за просвету ГИО АПВ, по коме се Збирка професора Јанкулова не може звати музејом већ само збирком, а да су субвенције за њено издржавање у потпуности у надлежности Месног народног одбора. Зрењанински музеј врши стручни и научни надзор над Збирком јер се налази под његовом територијалном јурисдикцијом.[26] Обавеза Збирке Бориславa Јанкулова била је да зрењанинском музеју подноси редовне планове рада и извештаје. Из дописа са краја 1949. године види се и да је за свој рад на Збирци Јанкулов требало да добије и хонорар у износу до 2.000 дин месечно, који је ишао на терет Месног народног одбора.[27] Након подизања Дома културе у Јаши Томићу у периоду 1950–1955. део предмета из куће професора Јанкулова био је изложен у витринама које су се налазиле у неподесним бочним ходницима приземља новоизграђеног објекта.[28]

Доласком историчарке уметности Вукице Поповић 1960. године на место кустоскиње Народног музеја Зрењанин сарадња са Бориславом Јанкуловим је интензивирана.[29] Фонд за културу Скупштине среза Зрењанин је 1963. доделио средства Народном музеју Зрењанин за субвенционисање и сређивање Збирке Јанкулов, која су потом преусмерена ка Дому културе у Јаши Томићу.[30] Међутим, поставку су уредили тек 1965. године кустоскиња Вукица Поповић и кустос етнолог Владимир Митровић. Поставка смештена у две простране просторије у Дому културе је сачињена највећим делом од археолошких, нумизматичких и етнолошких предмета. Зидови просторија и витрине дуж зидова су том приликом обложени јутом пригодне боје која се вешто уклапала са изложеним материјалом. На зидовима су постављене лајсне за вешање слика и другог материјала, а за веће експонате су направљени постаменти.[31] У једној од просторија Дома културе тада је постављена и изложба слика Стевана Алексића, а нешто касније, крајем октобра, у оквиру манифестације *Сечањска посела* и изложба под називом *Портрет у војвођанском сликарству*.[32] У знак захвалности за уређење изложбене поставке, Борислав Јанкулов је музејској библиотеци поклонио четири своје публикације. Крајем исте године одлучио је да своју кућу и заоставштину у њој завешта тестаментом Месној заједници Јаша Томић, иако је првобитна идеја била да је поклони Војвођанском музеју.[33] Априла наредне године је констатовано да комплетна Збирка садржи преко 2.000 археолошких предмета и педесетак из области етнографије, колекцију икона, нумизмата и историјских предмета, као и да њихова евиденција (инвентар) у том тренутку не постоји. О Збирци су се у том тренутку старали Дом културе, кустоскиња Народног музеја Зрењанин Вукица Поповић и сам Јанкулов.[34]

Године 1968. поставку Збирке изложене у Дому културе је посетило 1340 посетилаца без наплате улазница. Тада је број изложених експоната износио 340 од укупно 511 предмета колико се тада налазило у Дому културе. Етнографски изложбени материјал чинило је 28 предмета, нумизматички 102 и археолошки 210. Депонован је био 171 археолошки предмет.[35]

Др Борислав Јанкулов је преминуо 1969. године[36], а његова комплетна заоставштина са кућом је припала Месној заједници Јаша Томић. Том приликом именована је Комисија за пријем и преузимање имовине по заоставштини, а међу члановима се нашла и кустоскиња зрењанинског музеја Вукица Поповић. Примопредаја је извршена крајем марта 1970. године у кући др Јанкулова (улица Слога бр. 9)[37]. С обзиром на то да је Збирка остала без свог патрона и чувара, Музеј је предузео нове кораке позвавши Покрајински завод за заштиту споменика из Новог Сада да изађе на терен и заједно са кустосима Музеја прегледа и попише предмете, како би се Збирка регистровала. У име Завода у Јашу Томић отишао је археолог Предраг Медовић, док је Музеј представљао археолог Радован Радишић.[38] У јуну наредне године Вукица Поповић је са кустоскињама Јелицом Петровић и Лепосавом Моч из Матичне службе у Новом Саду обишла Збирку и констатовала како се она налази у незадовољавајућем стању.[39] Током 1974. године археолог Радован Радишић је са представницима Покрајинског завода за заштиту споменика радио на реинвентаризацији Збирке.[40]

Крајем 1979. године Месна заједница Јаша Томић је упутила званични допис Музеју да се његови стручњаци укључе у сређивање и *стручно одржавање* Збирке др Борислава Јанкулова.[41] Непосредно пред одлазак у пензију октобра 1980. године, кустоскиња Вукица Поповић је предложила нови концепт сталне поставке, по коме би се поред презентације заоставштине Борислава Јанкулова акценат ставио и на место Јаша Томић као сликарско средиште.[42] Овај концепт и предлог били су само увод у уговор из јуна 1982. године који су потписали Народни музеј Зрењанин и Месна заједница Јаша Томић о реализацији *Спомен-музеја др Јанкулова у Јаши Томићу*.[43] Прва фаза уговора је обухватала велики захват на рестаурацији и конзервацији предмета из Збирке, за који је Месна заједница још априла обезбедила средства у износу од 100.000 динара.[44] Потом је јула месеца усвојен идејни концепт решења спомен-музеја.[45] Завршетак прве фазе радова првобитно је планиран до краја марта 1983.[46] Учешће у реализацији узели су археолог Радован Радишић, етнолошкиња Елена Петров, историчарка уметности Јелена Кнежевић, историчар Видак Вуковић и конзерваторка Хермина Грујић. На конзервацију је тада преузето 137 археолошких, пет предмета из области примењене уметности, двадесетак новчића, више од 80 етнолошких, и око 150 предмета историјских предмета.[47] Накнадно је у Музеј пристигло још материјала за конзервацију па су радови на предметима трајали и током 1984. и 1985. године.[48] За то време столарска радионица Музеја је израдила витрине и рамове, те поправила затечени намештај.[49] Потом је уређена поставка у Дому културе, која је обухватала и предмете из заоставштине затечене у кући након смрти Борислава Јанкулова.[50] Збирка је отворена за јавност 1985. и у току године виделo ју је 1.500 посетилаца.[51]

Приликом боравка предмета на конзервацији у Народном музеју Зрењанин, кустоси су сачинили њихов детаљан попис и делимично их музеолошки обрадили. Археолошка колекција је сачињена од предмета из неолита и енеолита (бакарно доба), као и материјала из доба Сеобе народа (старословенске, аварске и готске културе). Од посебног значаја су предмети који припадају старчевачкој и винчанској култури, али и готска фибула која представља реткост у збиркама војвођанских музеја. Општи закључак археолога био је да ова колекција превазилази локалне оквире и поприма шири војвођански контекст. У етнолошкој колекцији су се нашли делови ношње Срба, керамика, метално посуђе, ускршња јаја, лицидерски калупи и др. Међу предметима постоји и један мањи број који по вредности и начину украшавања такође превазилазе оквире локалног значаја. Нумизматичка колекција је добила слабију вредносну оцену, а поред нововековних и савремених примерака кованица истакнута су три римска новчића. Уметничку колекцију чине покућствени предмети из области примењене уметности типични за грађански слој из првих деценија 20. века и слике различитог вредносног квалитета. Највећи број слика припада аматерској руци самог Борислава Јанкулова, али су присутна и три дела Стевана Алексића – две скице (*Гајдаш* и *Пијаница*) за композицију *Весели Банаћани* (које су стављене под заштиту државе 1948. године) и портрет Борислава Јанкулова из млађих дана.[52] Што се тиче историјских предмета, у њима преовладавају лична документа и кореспонденције, богата библиотека у којој се истичу књига на грчком језику из 1775. године, четврти том *Историје разних словенских народа Бугара, Хрвата и Срба* Јована Рајића из 1795. године, као и Летопис Матице српске из 1831. године.[53] Најзначајнији предмет је нотарски запис записан мастилом на пергаменту у 16. или 17. веку, који је 1968. Покрајинског завода за заштиту споменика културе ставио под заштиту државе.[54]

Потом је уследио тежак период за културу током деведесетих година 20. века када значајно опада интересовање, па самим тим и брига за Збирку др Јанкулова у Јаши Томићу. Месна заједница је претрпела значајан ударац и када је насеље погодила снажна поплава 2005. године. У циљу стручног надзора над Збирком стручњаци Народног музеја Зрењанин су исту обилазили у два наврата 2003. и 2007. године. Тада је приликом пописа и прегледа материјала констатовано да један део предмета из Збирке недостаје. Кустоскиња-историчарка уметности Јелена Кнежевић је приметила значајан недостатак намештајних

елемената у односу на период са почетка осамдесетих година 20. века, док је кустоскиња-етнолошкиња Рајка Грубић установила да недостаје одређени део предмета – највећим делом оних израђених од текстила, који су услед лоших услова смештаја пропали.[55]

Током теренског рада, Збирку Бориславa Јанкулова обишли су многи кустоси који су констатовали и фото-документовали стање Збрике. У наредном периоду планирано је покретање питања статуса и уређења Збирке др Бориславa Јанкулова сразмерно могућностима.[56] Први корак би био да се сачини комплетан инвентар предмета, а потом и да се осавремени поставка у складу са модерним музеолошким принципима, јер Збирка и њена поставка у оваквом стању тешко могу бити у функцији туристичке понуде Месне заједнице или део едукативног програма за децу. Збирка данас није стално отворена за посетиоце, већ се по потреби повремено отвара.

У посети др Бориславу Јанкулову у Јаши Томићу; снимање интервјуа за Радио Београд на магнетофонску траку, март 1966. г.

Слева надесно: Васа Стојков (управник Дома културе у Јаши Томићу), Славољуб Гроздановић (службеник Народном музеја Зрењанин), др Борислав Јанкулов, Вукица Поповић (кустоскиња Народног музеја Зрењанин), Нада Замуровић (новинарка Радио Београда из Зрењанина) и управник Основне школе у Јаши Томићу.

Поставка Збирке др Бориславa Јанкулова, 2021. г.

Спомен-музеј Ђуре Јакшића у Српској Црњи

Кућа великог сликара, песника и романтичара Ђуре Јакшића (1832–1878) у Српској Црњи је сазидана у типичном панонском маниру вероватно током тридесетих година 19. века. Током времена је претрпела одређене градитељске промене, али је сачувала основни карактер. Чеона фасада има троугаони забат са скромном и ефектном декоративном пластиком, два прозора и улаз на трем који прати дворишну фасаду. У кући је 1919. године отворена прва јавна библиотека и читаоница у Српској Црњи. Приликом прославе стогодишњице од рођења Ђуре Јакшића (1932) тадашња општина Српска Црња је поставила спомен-плочу, а 1939. године изнад ње и рељеф са Јакшићевим ликом. Решењем Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе Народне Републике Србије, кућа је 1948. године стављена под заштиту државе.[57] Одлуку о оснивању Спомен-музеја Ђуре Јакшића је донела Скупштина општине Нова Црња 1958. године. Том приликом је професор Милан Костић реализовао у једној просторији скромну поставку о Ђури Јакшићу излажући копије докумената и фотографија, као и изводе из дневне штампе, књиге и др.[58]

Покрајински завод за заштиту споменика културе из Новог Сада је 1961. извео заштитне конзерваторске радове на кући средствима Фонда Савета за културу НР Србије, чиме су се стекли услови за извођење квалитетније сталне поставке.[59] Поводом прве манифестације *Липарске вечери*, у којој ће Народни музеј Зрењанин имати активно учешће и у наредном периоду, Уметничко одељење је организовало септембра 1962. године велику изложбу слика Ђуре Јакшића у његовој родној кући, коју је видело 3.000 посетилаца.[60] Ова изложба је практично најавила рад на новој сталној поставци. Њена реализација је започета крајем 1962. а завршена у првим месецима 1963. године по концепту и замисли кустоскиње-историчарке уметности Вукице Поповић из Народног музеја Зрењанин. Документарна поставка о животу и делу Ђуре Јакшића је изведена у три просторије и чиниле су је фотографије, факсимили писама, штампана документација, као и 32 репродукције слика са пратећим легендама. Том приликом је према решењима Вукице Поповић изведено и 14 витрина и 3 паноа. Поставка је отворена за публику 19. маја 1963. године.[61] Накнадно је преуређена и допуњена октобра 1964. новим експонатима, а за ту прилику су купљени нови лауф теписи. На овај начин у потпуности је завршено уређење Спомен-музеја.[62] Вршење стручног надзора над родном кућом Ђуре Јакшића изричито је наведено у чл. 2 Статута ове установе, донетом 1966. године. А на основу података из 1968. види се да је поставку током године видело 10.500 посетилаца без наплате улазница. На њој се у то време налазило 205 експоната.[63]

Покрајински Завод за заштиту споменика културе је 1978. године извршио адаптацију простора куће и том приликом скинуо стару поставку. Кустоскиња Вукица Поповић је исте године крајем маја поднела нови концепт сталне поставке са предрачуном трошкова. Према овом концепту поставка је требало да буде остварена комбиновањем аутентичних етнографских експоната и музеолошких документарних података о Ђури Јакшићу.[64] Међутим, уговор о изради нове сталне поставке Народни музеј Зрењанин је потписао са Самоуправном интересном заједницом за културу Нове Црње тек 24. марта 1980. Вредност уговорених радова, који су започети почетком маја, износила је 120.000 динара.[65] Изведена поставка у три просторије је садржала 500 разноврсних документарних јединица у виду фотокопија, ксерокопија и репродукција у боји које су представљене на 31 паноу. Поставка је обогаћена оригиналним публикацијама и књигама о Ђури Јакшићу које су штампане у периоду од уметникове смрти (1878), па све до средине 20. века. У изради поставке под вођством Вукице Поповић учествовале су различите музејске службе. Услед недовољног броја одређених експоната Етнолошко одељење Музеја је позајмило предмете за две витрине.[66]

Након отварања нове поставке почетком јула 1980. уведена је и наплата улазница за децу и од-

расле.[67] Спомен-музеј је 1982. припојен Матичној библиотеци „Ђура Јакшић" у Српској Црњи. Усвојен је Правилник о раду Музеја и запослен је водич. Исте године извршена је поправка куће под надзором Покрајинског завода за заштиту споменика културе, а дозидана је и једна просторија за смештај водича и продавницу сувенира.[68] Одлуком Извршног већа Скупштине АПВ 1991. године, кућа Ђуре Јакшића је проглашена за културно добро од великог значаја за Републику Србију.[69]

Потом следи тежак и дуготрајан период од безмало тридесет година, када кући и Спомен-музеју Ђуре Јакшића није пружена одговарајућа брига и пажња.[70] Тек 2011. године објекат је делимично санирао Завод за заштиту споменика културе Зрењанин. Тада је замењена трула кровна грађа, постављен нови цреп и промењен дотрајали малтер са влажних зидова.[71] Потом је Народни музеј Зрењанин ангажован у циљу стварања нове и атрактивније поставке која би на одређени начин одговорила новом времену. Нову поставку је извела Рајка Грубић, кустоскиња-етнолошкиња Народног музеја Зрењанин, уз помоћ колегинице Јелене Кнежевић (кустоскиње Уметничког одељења) и различитих музејских служби. Поставка је организована по етнографском моделу у три собе. Предња соба је реализована као комбинација примаће собе, канцеларије и галерије са 10 репродукција дела Ђуре Јакшића, којима су придодате копије рукописа и најпознатијих песама, легенде, биографија и др. Средња соба има функцију гостинске и уређена је у складу са традиционалним начином живота и банатским ентеријером сеоске куће 19. века. Трећа соба са отвореним огњиштем је уређена као просторија намењена припремању хране и ручавању. Реализацијом сталне поставке допуњен је дотадашњи фонд етнолошких предмета чиме је оформљена значајна колекција вредна даљег чувања. Такође, на добром делу предмета је извршена превентивна конзервација, док су девојачка шкриња, клупа и други намештајни елементи у потпуности рестаурирани. Том приликом сликарка-рестаураторка Јелена Гвозденац Мартинов је урадила икону Богородице са Христом на дасци која је придодата поставци. Нажалост, услед ограничених финансијских средстава није било могућности да се поставка реализује у пуном обиму како је то пројектом било планирано.[72]

Спомен-музеј у кући Ђуре Јакшића је данас отворен за публику. Рад на даљој конзервацији објекта, али и унапређењу сталне поставке, неопходно је наставити у наредном периоду у складу са новим музеолошким трендовима и начинима презентације културног наслеђа.

Поставка Спомен-музеја Ђуре Јакшића, 2005. г.

Предња (чеона) фасада куће Ђуре Јакшића, 2021. г.

Истурена поставка Археолошког одељења у Сечњу

Народни музеј Зрењанин је крајем јула месеца 2011. године потписао уговор о реализацији истурене Сталне изложбене поставке Археолошког одељења са Месном заједницом из Сечња. Том приликом је договорено да се изложба археолошког материјала који потиче са територије општине Сечањ реализује у просторијама Образовног културног центра. Читав пројекат финансиран је средствима Министарства културе, информисања и информационог друштва, а руководилац и аутор у име Музеја је била Снежана Маринковић, музејска саветница и археолошкиња.[73] Након дефинисања свих уговорних обавеза кренуло се у реализацију поставке, за коју је било неопходно направити избор експоната, израдити седам витрина и паное који прате изложбу и презентују локалитете са којих предмети потичу. Изложбена поставка је отворена у септембру исте године.[74]

Стална изложбена поставка је презентовала богатство археолошких локалитета у широј околини Сечња са циљем едукације омладине и становништва о прошлости свог краја, али и обогаћивања културне понуде општине. Из фонда Народног музеја Зрењанин за поставку је издвојено педесетак експоната са локалитета Циглана Радованов (оставе 1, 2, 3) у виду наруквица, огрлица, наногвица, дугмади и шупљих секира из позног бронзаног доба, као и урне, чанкасти новац и фрагменти посуда из средњег века са налазишта Фабрика алатних машина и некрополе Атар Ц. Посебну пажњу на поставци скреће оштећени готички корпус за крст у виду Христа са трокраком круном из 13. века.[75]

Крајем маја 2012. године, Народни музеј Зрењанин је општини Сечањ упутио допис са циљем проширења дотадашње сарадње која би се кретала у правцу отварања правог депанданса или истуреног одељења, који би у стручном смислу покривало различите области као што су археологија, етнологија и историја.[76] Услед сложености подухвата, мањка финансија и недостатка простора од ове идеје се одустало. Истурена поставка Археолошког одељења у Сечњу је и данас након 10 година отворена за јавност у Културном центру и може бити полазна основа за даље унапређење сарадње међу институцијама.

Истурена поставка Археолошког одељења, 2021. г.

Спомен-кућа Славка Жупанског у Зрењанину

Најмлађи, а уједно и једини депанданс Народног музеја Зрењанин у правом смислу те речи је кућа др Славка Жупанског, угледног адвоката, народног трибуна и оснивача и председника Српског народног одбора у Великом Бечкереку 1918. године. Рођен 1880. у Меленцима, Жупански се након завршених студија права у Будимпешти са супругом Аницом (дев. Брашован, 1882–1976), доселио у Велики Бечкерек. Недуго потом, брачни пар је 1913. купио кућу у Светосавској улици крај парохијског дома, у непосредној близини Успенског храма.[77] Након оснивања Српског народног одбора 1918. године, у порти храма је освештана и подигнута српска застава, што је убрзо учињено и на кући др Славка Жупанског.[78] По ступању на дужност великог жупана Торонталске жупаније, Славко Жупански је ангажовао свог шурака, градског архитекту Драгишу Брашована (1887–1965) ради реконструисања куће, која је изграђена по свему судећи још средином 19. века. Реконструкција је започета септембра 1920. и обухватила је преобликовање уличне и дворишне фасаде, као и доградњу анекса у дворишту.[79] У изради неокласицистичких украса на фасадном платну, Драгиши Брашовану је том приликом помогао и бечкеречки вајар Алојз Тунер (1884–1944).[80] Након Другог светског рата Славко Жупански је држао у кући адвокатску канцеларију све до смрти 1959. године. У последњим деценијама 20. века, породични дом доживљава озбиљне архитектонске, власничке и функционалне промене. Поводом обележавања 70-годишњице од оснивања Српског народног одбора у Великом Бечкереку, на кући је 31. октобра 1998. постављена спомен-плоча посвећена др Славку Жупанском.[81]

Његова снајка, Вјекослава Жупански, била је последњи станар куће; она је у њој становала до 2015. године. Након више незваничних састанака са релевантним институцијама и појединцима, праунука др Славка Жупанског Бојана Личанин обратила се писменим путем највишим званичницима Града Зрењанина у јануару 2018. године и понудила своју породичну кућу са делом инвентара на откуп. Народни музеј Зрењанин подржао је ову иницијативу и 20. марта упутио допис Граду Зрењанину, који су потписали кустоси Дејан Воргић и Владислава Игњатов, као и директорка Јелена Гвозденац Мартинов.[82] У допису је тада истакнуто: *У име Народног музеја Зрењанин обраћамо Вам се са жељом и надом да Град Зрењанин под своје окриље узме кућу др Славка Жупанског која је од историјске, културне и архитектонске важности за наш град. Ова кућа би требало у будућности да постане симбол присаједињења Војводине и Баната Србији и грађанског друштва* (...) *Хтели бисмо да истакнемо да кућа у будућности може бити наше истурено одељење у виду депанданса о коме ћемо бринути, као што чинимо са нашим објектом и покретним културним добрима која су у нашој надлежности* (…)[83].

Након дописа Музеја, ушло се у правне и техничке процедуре које су довеле до откупа куће непосредном погодбом Града Зрењанина, чиме је објекат, након више од једног века у власништву породице Жупански, прешао у посед Града. После потписаног уговора, 30. октобра, на захтев градоначелника сачињена је Комисија за попис предмета из куће Жупанских, састављена од стручњака из Музеја са придруженим чланом Градске управе. Задатак Комисије био је да попише инвентар куће од интереса за Музеј, као и предмете које ће Музеју привремено предати на чување те да утврди њихово тренутно стање. Комисија је свој посао извршила изласком на терен 3. децембра, након чега је сачињен опширан извештај.[84] Скупштина Града је на седници од 20. децембра исте године донела одлуку да се Спомен-кућа Славка Жупанског заједно за покретним стварима у својини града Зрењанина пренесе на управљање и коришћење Народном музеју Зрењанин, чиме су стечени основни услови да објекат у будућности постане депанданс, тј. истурено одељење ове институције.[85] Наредни корак била је измена и допуна Статута Народног музеја, за шта је на предлог Управног одбора од 17. априла Скупштина града Зрењанина дала сагласност 26. јуна 2019. године.[86]

Од пролећа 2019. стручњаци Музеја радили су на одабиру и разврставању материјала по збиркама и одељењима, анализи и инвентарисању предмета затечених у кући породице Жупански.[87] Паралелно са овим радовима кренуло се у реализацију пројекта који је финансирало Министарство културе и информисања, а имао је за циљ реализацију поставке и продукцију документарног филма о банатском опусу архитекте Драгише Брашована. Средства су тада усмерена на техничко опремање куће, уређење затеченог и запуштеног простора, као и на штампани материјал. Том приликом урађени су плакати, панои штампани на платну и каталог спомен-куће. Паралелно са овим радовима један део предмета у кући је сукцесивно пролазио кроз конзерваторско-рестаураторски третман музејске службе. Кућа Жупанских је уређена у складу са могућностима и уз узимање у обзир чињенице је била *много више од места становања једног врсног интелектуалца и истакнутог националног радника; она је била породични дом и најмањи заједнички именитељ плејаде изванредних личности, ерудита, академских грађана и врхунских стручњака у својим областима, припадника културне и друштвене елите које су уткале себе у историју овог града.*[88]

Затечени инвентар у кући су стручњаци Народног музеја Зрењанин током 2019. године сортирали, евалуирали и распоредили га на три одељења (Уметничко, Историјско и Етнолошко), док је породични библиотечки фонд припао музејској библиотеци. Близу 100 предмета уведено је у музејске збирке, а један мањи део материјала још увек чека на даљу анализу. Најстарији затечени предмети потичу из времена око средине 19. века, као што је нпр. чешка порцеланска ваза *Пиркенхамер* (1846–1857), док најмлађи припадају последњим деценијама 20. века. Две целине се својим квалитетом и интензитетом посебно издвајају, а то је колекција од близу тридесет породичних фотографија Жупанских и више значајних комада намештаја, као што су историцистички трпезаријски сто фабрике *Антон Бенце & син* или столице које су се некада налазиле у власништву Првог дунавског паробродског друштва. Када се погледа сачувани инвентар куће, са посебним освртом на ликовна и примењено-уметничка дела, може се констатовати да је Аница Жупански у доброј мери бринула о самој кући и ентеријеру. О томе сведоче ликовна остварења женских аутора, као што су мртве природе Јолан Силађи и Вере Чохацић, присутни гобелени и други ситнији инвентар. Боравак архитекте Драгише Брашована у кући током 1919. и 1920. године је оставио траг на њено уређење. Приликом реконструкције куће, по његовој идеји је највероватније изведена витрина која је у духу времена и обраде столарије на самој кући. Последњи печат дао је архитекта Славко Жупански својим архитектонским интервенцијама, као и акварелима и цртежима који и данас красе ентеријер куће.

Током обележавања 101 године од оснивања Српског народног одбора, 31. октобра 2019. године, положен је венац на кућу др Славка Жупанског, након чега је Музеј као домаћин отворио врата спомен-куће; тиме је у неку руку овај депанданс имао своју претпремијеру. У обиласку делимично уређене куће учествовали су градски званичници, потомци Славка Жупанског, представници различитих удружења и други поштоваоци.[89] Почетком децембра исте године у кући је приређена и промоција каталога *Спомен-кућа Славка Жупанског* и филма *Драгиша Брашован: мајстор сценографије живота*.

Током 2020. године рад на уређењу *Спомен-куће Славка Жупанског* се наставио нешто смањеним капацитетима стицајем општих друштвених околности условљених пандемијом вируса корона. Уређен је део ентеријера, као и унутрашњег дворишта, док је кроз конзерваторску службу прошло више значајних предмета.[90] Врата куће Жупанских поново су била отворена 31. октобра на дан оснивања Српског народног одбора, али овог пута уз поштовање свих епидемиолошких мера. Музеј је и овог пута угостио делегацију града на челу са градоначелником, која је претходно положила венац на спомен-плочу посвећену др Славку Жупанском. Спомен-кућа данас није стално отворена за посетиоце, већ се у складу са потребама повремено отвара. Грађе-

вини тек предстоје озбиљни радови, који подразумевају враћање фасаде у стање из времена реконструкције 1920. године и адаптацију простора који би одговарао музејској делатности. Тек након ових радова може се очекивати да ће депанданс моћи да ради у пуном капацитету.

Предња (улична) фасада куће др Славка Жупанског, 1960–1980. г.

Ентеријер Спомен-куће др Славка Жупанског у Зрењанину након уређења, 2019. г.

Напомене

[1] За више детаља о Торонталској жупанији види: Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 127–130.

[2] ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941, „Градски бележник Тима Рајић покреће питање оснивања Градске библиотеке и музеја", бр. 8028/1935.

[3] Vladimir Milojević, *Od Narodnooslobodilačkog odbora do Skupštine opštine Zrenjanin. Hronološki pregled organizacije i rada u vremenu od oktobra 1944. do oktobra 1969. godine,* Zrenjanin 1969, 4 (рукопис, Историјски архив Зрењанин).

[4] О томе види: ИАЗ, Ф. 160 Народни одбор општине Зрењанин (1939–1963), књ. 1, *Седнични записници Извршног одбора Градског народног већа и Пленума народног одбора у Зрењанину за 1946. годину,* 93; Ђорђе Момчиловић, *Зрењанинске ватре. Зрењанин у рату и револуцији,* Зрењанин 1987, 817; Филип Крчмар, „Клио на мрежи – Клио у мрежи? Студија интернет-рата Петровград – Зрењанин", *Археон. Годишњак Архива Војводине* 2, Нови Сад, 2019, 291–332.

[5] „Закон о укидању окружних народних одбора на подручју Аутономне Покрајине Војводине", *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине у Народној Републици Србији* 40, год. II, 9. октобар 1946, 1–3.

[6] „Закон о административно-територијалној подели Аутономне Покрајине Војводине", *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине у Народној Републици Србији* 40, год. II, 9. октобар 1946, 3–5.

[7] „Закон о административно-територијалној подели Народне Републике Србије", *Службени гласник Народне републике Србије* 17, год. III, 24. април 1947, 153–201.

[8] Са насељеним местима: Банатски Двор, Душановац, Војвода Степа, Волошиново, Елемир, Јанков Мост, Банатско Карађорђево, Кумане, Ливаде, Меленци, Михајлово, Молин, Нова Црња, Липовик, Радојево, Српска Црња, Тараш, Торда, Хетин и Честерег (прим. аут.).

[9] Са насељеним местима: Арадац, Бело Блато, Бегејци, Ботош, Ечка, Житиште, Итебеј, Клек, Кничанин, Лазарево, Лукино Село, Орловат, Перлез, Стајићево, Томашевац, Тополовац, Фаркаждин и Чента (прим. аут.).

[10] Банатско Вишњићево, Банатски Деспотовац, Бока, Бусење, Дужине, Јарковац, Јаша Томић, Крајишник, Крива Бара, Конак, Међа, Неузина, Сечањ, Стари Лец, Сутјеска, Хајдучица, Шурјан (прим. аут.).

[11] „Статут Аутономне Покрајине Војводине у Народној Републици Србији", *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине Народне Републике Србије* 15, год. IV, Нови Сад, 27. новембар 1948, 126.

[12] Име „Зрењанин" град је добио 2. октобра 1946, поводом двогодишњице ослобођења града у Другом светском рату. Дотле је још увек носио назив „Петровград" (прим. аут.).

[13] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Музеју у Петровграду одредити правни положај", бр. 52/1946.

[14] ИАЗ, Ф. 160 Народни одбор општине Зрењанин 1939–1963, „Промена назива Градског музеја у Народни музеј Зрењанин", бр. 8104/1952.

[15] Тамишки и Бегејски срез су 1955. године укинути, односно припојени Зрењанину, који се са Потиским и Јашатомићким срезом спојио у нову административну област под именом Зрењанински срез („Указ о проглашењу Закона о спровођењу уређења општина и срезова", *Службени гласник НР Србије* 55, год. XI, Београд, 16. јул 1955, 421; „На путу стварања Савеза комуна", *Зрењанин* 118, год. IV, 16. јануар 1955, 1; „Народни одбор среза зрењанинског", *Зрењанин* 118, год. IV, 16. јануар 1955, 2; „Административне границе се уклањају – нови срез је економски јединствена територија", *Зрењанин* 118, год. IV, 16. јануар 1955, 3–4).

[16] Донет је посебан закон: „Уставни закон о укидању срезова у Аутономној Покрајини Војводини", *Службени гласник* 7, 13. фебруар 1965. Срезови на подручју АП Војводине званично су престали са радом 31. марта 1965. године (о томе види: Слободан Бјелица, „Питање срезова у Војводини 1955–1965", *Истраживања* 24, Нови Сад 2013, 477–485).

[17] За биографију Борислава Јанкулова види: Рајко Веселиновић, „Др Борислав Јанкулов", *Зборник Матице српске за друштвене науке* бр. 53, Нови Сад 1969, 175; Исти, „Др Борислав Јанкулов (1878–1969)", *Рад војвођанских музеја* 18–19, Нови Сад 1970, 343–344; Озрен М. Радосављевић, „Јанкулов, Борислав", у: Чедомир Попов (ур.), *Српски биографски речник* 4 (И–Ка), Нови Сад 2009, 314.

[18] Р. Веселиновић, „Др Борислав Јанкулов: (1878–1969)", *Рад војвођанских музеја* 18–19, Нови Сад 1970, 343.

[19] „Војвођански музеји и чување старина у 1947 години", *Музеји* 1, Београд 1948, 133–136.

[20] Александар Шаламон, „Археолошки течај у Градском музеју у Петровграду 1946. године", *Гласник музеја Баната* 22, Панчево 2021 (у штампи).

[21] Збирка примењене уметности Уметничког одељења чува промотивни плакат овог догађаја под инвентарним бројем 340 (прим. аут.).

[22] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пренос археолошких раритета из музеја Јаша Томић у Петровград", бр. 104/1946.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Др Јанкулов Борислав постаје повереник Градског музеја у Зрењанину", бр. 171/1946.

[24] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Музеј у Јаши Томићу и његово издржавање", бр. 7/1947.

[25] „Војвођански музеји и чување старина у 1947. години", *Музеји* 1, Београд 1948, 133–136.

[26] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Правни положај музеја у Јаши Томићу", бр. 390/1948; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Правни положај музеја у Јаши Томићу", бр. 407/1948.

[27] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „План рада и финансирања музеја у Ј. Томићу у 1950 г.", бр. 328/1949.

[28] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Завичајни музеј „Др Борислав Јанкулова" у Јаши Томићу", бр. 01–307/1965.

[29] Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин чува преписку др Борислава Јанкулова и кустоскиње Вукице Поповић (прим. аут.).

[30] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о утрошеним дотацијама", бр. 01–99/1964.

[31] Vukica Popović, „Muzejska zbirka u Jaši Tomiću i Memorijalni muzej Đure Jakšića u Srpskoj Crnji", *Spona* 6–7, Novi Sad 1966, 15.

[32] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Завичајни музеј „Др Борислав Јанкулова" у Јаши Томићу", бр. 01–307/1965.

[33] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о службеном путу у Јашу Томић", бр. 01–340/1965.

[34] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о броју и стању музејских збирки", бр. 01–106/1966.

[35] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Статистички подаци о музејима Војводине", бр. 01–111/1969.

[36] „In memoriam. Др Борислав Јанкулов", *Зрењанин* 862, год. XVII, 26. април 1969, 10.

[37] Месна канцеларија Јаша Томић, „Допис Вукици Поповић", бр. 09–263/1–70 (документација Уметничког одељења НМЗ).

[38] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Дому културе у Јаши Томићу", бр. 01–100/1970.

[39] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај (Уметничког одељења)", бр. 01–108/1971.

[40] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду у 1974. години", бр. 01–6/1975.

[41] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преузимање Завичајног музеја у Јаши Томићу", бр. 01–520/1979.

[42] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Концепција Завичајног музеја у Јаши Томићу", бр. 01–438/1980.

[43] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о изради Спомен-музеја др Јанкулова у Јаши Томићу", бр. 01–343/1982.

[44] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Поставка музеја у Јаши Томићу", бр. 01–167/1982.

[45] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Идејни концепт решења спомен-музеја др Јанкулова", бр. 01–290/1982.

[46] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о изради Спомен-музеја др Јанкулова у Јаши Томићу", бр. 01–343/1982.

[47] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак предмета које преузима Народни музеј из Зрењанина из музејске збирке др Б. Јанкулова из Јаше Томића ради рестаурације и конзервације експоната", бр. 01–343/1982.

[48] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Конзерваторске радионице за 1984. годину", бр. 01–37/1985; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Конзерваторске радионице за период јануар–јун 1985. године", бр. 01–260/1985.

[49] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1985. год.", бб/1985.

[50] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак предмета које преузима Народни музеј из Зрењанина из музејске збирке др Б. Јанкулова из Јаше Томића ради рестаурације и конзервације експоната", бр. 01–343/1982.

[51] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1985. год.", бб/1985.

[52] ПЗЗЗСК, рег. ПЗЗСК 1951– , „Списак заштићених објеката на терену зрењанинског среза", бр. 831–56; НМЗ, рег. 1941– , „Списак предмета које преузима Народни музеј из Зрењанина из музејске збирке др Б. Јанкулова из Јаше Томића ради рестаурације и конзервације експоната", бр. 01–343/1982.

[53] Исто.

[54] ПЗЗЗСК, рег. ПЗЗСК 1951– , „Решење о заштити", бр. 01–706/1–68.

[55] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о несталим комадима намештаја из заоставштине др Борислава Јанкулова", бр. 01–469/2007; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Списак етнолошког материјала из Збирке др Б. Јанкулова из Јаше Томић", бб/2007.

[56] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Програм рада Народног музеја Зрењанин за 2021. годину", бр. 01–991/2020.

[57] Документација Завода за заштиту културе Зрењанин (рег. „Кућа Ђуре Јакшића").

[58] Вукица Поповић – Радмила Радош, *Родна кућа – Спомен-музеј Ђуре Јакшића*, Српска Црња 1982 (изложбени каталог).

[59] Исто.

[60] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци за Матичну службу", бр. 01–252/1970.

[61] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду за II тромесечје 1963. г.", бр. 404/1963. Такође види: Б. Гушић, „Обнавља се музеј Ђуре Јакшића у Српској Црњи", *Зрењанин* 556, год. XII, 18. мај 1963, 10.

[62] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1964. годину", бр. 01–417/1964.

[63] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Статистички подаци о музејима Војводине", бр. 01–111/1969.

[64] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Спомен-музеј Ђуре Јакшића", бр. 01–231/1978.

[65] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о изради сталне поставке Спомен-музеја Ђуре Јакшића у Српској Црњи", бр. 01–147/1980.

[66] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења о извршеним пословима", бр. 01–341/1980; В. Поповић – Р. Радош, *нав. дело*.

[67] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Уметничког одељења о извршеним пословима", бр. 01–341/1980; НМЗ, рег. 1941– , „Подаци о Меморијалном музеју Ђуре Јакшића у Српској Црњи", бр. 01–170/1982.

[68] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за преузимање документације Спомен-музеја Ђура Јакшић у Српској Црњи", бр. 01–56/1983.

[69] ЗЗЗСКЗ, рег. ЗЗСКЗ 2004– , „Решење", бр. I–30–7/2011.

[70] Сл. Попов, „Родној кући Ђуре Јакшића у Српској Црњи потребна санација. Музеј полако пропада", *Зрењанин* 2130, год. XLII, 5. март 1993, 4; Сл. Попов, „Родна кућа Ђуре Јакшића у Српској Црњи тражи хитну поправку. Заборављен Ђурин музеј", *Зрењанин* 2161, год. XLII, 8. октобар 1993, 4.

[71] „Kuća Đure Jakšića", www.zrenjaninheritage.com. Приступљено 1. 7. 2021.

[72] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пројекат решења ентеријера родне куће Ђуре Јакшића у Српској Црњи и израда нове музејске поставке посвећене Ђури Јакшићу", бр. 01–503/2011; ЗЗЗСКЗ, рег. ЗЗЗСКЗ 2004– , „Решење", бр. I–30–7/2011.

[73] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о постављању сталне археолошке поставке", бр. 01–533/2011.

[74] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Реверс (за позајмицу археолошког материјала)", бр. 01–422/2013.

[75] Исто. За више података о корпусу из XIII века види: Александар Шаламон – Дејан Воргић, *На раскршћу: Хришћански сакрални предмети из Археолошког одељења и Збирке примењене уметности Народног музеја Зрењанин*, Зрењанин 2017, 19.

[76] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сарадња поводом отварања депанданса у општини Сечањ", бр. 01–300/2012.

[77] Бојан Којчић, „Архитектура куће др Славка Жупанског", у: Дејан Воргић (ур.), *Спомен-кућа Славка Жупанског*, Зрењанин 2019, 6.

[78] Дејан Воргић (ур.), *Спомен-кућа Славка Жупанског*, Зрењанин 2019, 38.

[79] Б. Којчић, *нав. дело*, 6.

[80] Јелена Кнежевић, *Ликовни стваралаци зрењанинске Гимназије*, Зрењанин 2006 (без пагинације); Anton Peter Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums,* Marquartstein 1992, 1975.

[81] Дејан Воргић, „Ентеријер и инвентар куће Жупанских", у: Д. Воргић, *нав. дело,* 23–24. Такође види: „Програм за 31. октобар", *Зрењанин* 2423, год. XLVII, 30. октобар 1998, 4; Владимир Зделар, „Осамдесет година од завршетка Првог светског рата. Прво српско народно веће у Војводини", *Зрењанин* 2423, год. XLVII, 30. октобар 1998, 4; Б. Ј., „Спомен-плоча на кући др Славка Жупанског у Светосавској. За патриотизам и слободољубље", *Зрењанин* 2424, год. XLVII, 6. новембар 1998, 4.

[82] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предмет – Кућа др Славка Жупанског", бр. 01–294/2018.

[83] Исто.

[84] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о примопредаји предмета из куће Славка Жупанског", бр. 01–1218/1/2018.

[85] „Одлука о преносу права оришћења на непокретности и покретним стварима у јавној својини града Зрењанина на Народни музеј Зрењанин", *Службени лист града Зрењанина* 29, год. XXVII, Зрењанин, 20. децембар 2018, 584.

[86] „Решење о сагласности на Одлуку о допуни Статута Народног музеја Зрењанин", *Службени лист града Зрењанина* 18, год. XXVIII, Зрењанин, 26. јун 2019, 451–452.

[87] У име Историјског одељења учествовала је кустоскиња-историчарка Владислава Игњатов, а Етнолошког кустоскиња-етнолошкиња Бранка Бабић, док је Уметничко одељење представљао кустос-историчар уметности Дејан Воргић. Попис породичне библиотеке радила је виша дипломирана библиотекарка Бојана Петраш (прим. аут.).

[88] Филип Крчмар, „Спомен-кућа Славка Жупанског – извод из рецензије", у: Дејан Воргић, *нав. дел*о, 3.

[89] Исто, 5.

[90] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2020. годину", бр. 01–296/2020.

Др Филип Крчмар, Сања Врзић

МУЗЕЈ У СЛИЦИ, РЕЧИ, БРОЈКАМА И ПИКСЕЛИМА

Изложбена делатност Музеја (1945–2021)

О изложбеној делатности Народног музеја Зрењанин се не може говорити у његовим најранијим периодима – пре 1918. и у међуратном раздобљу, када Музеј практично није ни био отворен за јавност. Она се јавља тек након Другог светског рата, када је у пролеће 1945. приличена прва изложба академског сликара Стојана Трумића. Од тада па надаље, Музеј је настојао да редовно организује ауторске, али и гостујуће изложбе или да са својим експонатима уприличи изложбе на другим изложбеним просторима – у просторијама фабрика и радних организација, по месним заједницама и насељеним местима на подручју средњег Баната. Практично од ослобођења траје сарадња Музеја са другим музејима у земљи, али и осталим установама културе – архивима, библиотекама, галеријама. Прву „спољну" изложбу Музеј је организовао, по свему судећи, 1949. године, када је у родној кући Уроша Предића у Орловату била постављена етнографска поставка посвећена ћилимарству. Пар година потом (1951) у гимназији у Новом Бечеју (тадашњем Волошинову) је уприличена једна археолошка поставка. Средином и крајем шездесетих година, у оквиру политике братимљења, сарадње и развијања односа Зрењанина са градовима у Чехословачкој (Теплице), Мађарској (Бекешчаба) и Румунији (Арад), јавља се размена са тамошњим установама културе, у којој је учествовао и Музеј. Након што је 1968. угостио изложбу Горњешлеског музеја из пољског града Битома (пољ. Muzeum Górnośląskie w Bytomiu), Музеј је по принципу реципроцитета први пут прекорачио државне границе када је наредне године у Битому отворена *Изложба народне уметности средњег Баната* кустоса Владимира Митровића (18. децембар 1969). Почетком седамдесетих, нарочито је била интензивна размена са Музејом „Мункачи Михаљ" (мађ. Munkácsy Mihály múzeum) из Бекешчабе.

Да би се музејске изложбе у што већој мери приближиле публици и представиле што већем броју гледалаца, оне су у пуном или у прилагођеном обиму често приређиване по другим локацијама у граду и околним насељеним местима – у просторијама фабрика, школа и радних организација, месних заједница, домова културе и сл. Занимљив је куриозитет да је 1969. г. у локалном бирцу „Код Шанте" приређено вече посвећено Ђури Јакшићу и изложба пет његових слика.[1]

У појединим годинама, услед специфичних околности и услова рада, изложбене активности су обустављене, измештане или пак сведене на најмању могућу меру, као нпр. током музејских сеоба (1964–1966), у години хиперинфлације (1993) или након великог невремена 2003, када је Музеј био затворен за јавност. Проблеми техничке природе, као што су прокишњавање крова, крађа предмета, одсуство централног грејања, радови на реконструкцији и адаптацији и сл., утицали су на затварање сталне поставке и Музеја за јавност, смањење могућности за организовање ауторских изложби, па самим тим и на умањен број посетилаца.

До 1969/1970, главни и најпоузданији извор за праћење изложбене делатности Музеја представљају годишњи извештаји о раду, недељни лист *Зрењанин* (који је пратио културна дешавања на локалу) и плакати којима су изложбе рекламиране, а који се чувају у оквиру колекције примењене графике и фотографије Збирке примењене уметности Уметничког одељења Музеја. Уз ове три врсте извора, посебно су драгоцене (али и ретке) рекапитулације о изложбама које је периодично састављала Вукица Поповић, кустоскиња Уметничког одељења, за интерну употребу унутар свог одељења. Она је урадила две такве рекапитулације, у којима је сумирала рад свог одељења: најпре у петогодишњем периоду 1960–1965, а затим и у периоду 1961–1979 (непосредно пред одлазак у пензију). Њене рекапитулације одлично допуњава извештај који је у јесен 1970. године састављен за потребе Матичне службе Галерије Матице српске из Новог Сада,

као установе надлежне за стручни надзор над ликовном збирком Музеја; у њему је дат исцрпан списак од укупно 64 изложбе реализоване у десетогодишњем периоду 1960–1970, које су забележиле укупно 151.229 посетилаца.[2]

Тек комбиновањем ова три различита извора може се утврдити тачан назив изложбе, оквирни датум њеног одржавања и посећеност. Непотпуност и неуједначеност потичу из чињенице да годишњи извештаји често не залазе у детаље (наводећи оквирно датум изложбе или збирну посећеност свих изложби), новински написи бележе датум отварања (али не и затварања и врло ретко посету), док плакати саопштавају прецизан назив изложбе и датум њеног одржавања, али не и посету. Чест је случај да је број посетилаца исказан описно („изложба је привукла велику пажњу јавности" или „видело ју је много света"), а термин оквирно и неодређено („април–мај", „трајала је 10 дана" и сл.), док се у неким случајевима уопште и не наводи (нарочито када је реч о многобројним изложбеним поставкама ван Музеја). Чак и међу самим годишњим извештајима о раду Музеја и извештајима појединих одељења долази до неслагања, у смислу да се неке изложбе у једном помињу, а у другом не. Услед тога, подаци за овај први период нису потпуни.

Формирањем Педагошке службе у Музеју крајем 1969. године евиденција о изложбама постаје знатно уреднија, са прецизним навођењем података о времену одржавања изложби, броју њихових посетилаца, а у појединим случајевима и са њиховим профилисањем (ђачка одељења, студенти, војници, просветни радници, остале групе итд). Посебно се пратила посећеност сталне музејске поставке (која се налазила у процесу непрекидног формирања), тематским изложбама (ауторским и гостујућим) у самом Музеју, те изложбеним активностима ван Музеја (спомен-собе и депанданси, гостујуће изложбе). Подаци о изложбама су још богатији захваљујући настављеној пракси локалног недељника *Зрењанин* да их најављује и о њима извештава.

И поред уредно вођене евиденције од почетка седамдесетих година прошлог века до данас, немогуће је утврдити, чак ни оквирно, тачан број посетилаца Музеја.[3] Није да није било покушаја у том правцу: извештавајући 1978. године Војвођански музеј у Новом Саду о делатности Педагошке службе, музејска педагошкиња Елена Петров је покушала да сумира седмогодишњи рад овог одељења. Том приликом је забележила да је од септембра 1970. до краја 1977. године сталну поставку посетило 363.335 лица (уз напомену, да је у два наврата она била затворена у трајању од 23 месеца због радова на реконструкцији ентеријера).[4] У истом периоду, изложбе у Музеју разгледало је 170.032 посетилаца, а путујуће изложбе по радним колективима и насељеним местима – 42.602.[5] Као годину у којој је забележена највећа посета Петров је навела 1977, у којој се Музеј активно укључио у обележавање јубилеја 40-годишњице доласка Јосипа Броза Тита на чело КПЈ, и у којој је забележио 60.482 гостију.[6]

Илустративан податак у том смислу такође представља исказ наведен у једном допису из 1989. године, у коме су изложени сви проблеми са којима се Музеј у том тренутку суочавао. Указујући меродавним факторима на лош материјални положај радника, тадашњи директор установе Миодраг Цветић илустровао је на упечатљив начин његову огромну несразмеру наспрам значаја Музеја за културни живот града, употребивши управо пример посете: *И поред тога што се Народни музеј налази у изузетно тешкој ситуацији, он је дао изузетан допринос развоју културе у нашем граду и шире.* ***О томе сведоче бројне изложбе и стотине хиљада посетилаца. За последњих четврт века кроз Музеј је прошло и његове акције видело између 750.000 и 1.000.000 посетилаца*** **(подв. аут.).** *По броју посетилаца Музеј у Зрењанину спада у ред водећих у Војводини, а по материјалном положају је на дну лествице...*[7] Ако се на горњу бројку дода збир свих посета Музеју по годинама од 1989. до данас, онда се долази до цифре од преко два милиона посетилаца, иако би и њу требало узети са извесном резервом и одступањима.[8] Тачан број никада се неће моћи утврдити са стопостотном сигурношћу.

Списак који следи представља хронолошки преглед изложби приређених и реализованих у

Народном музеју Зрењанин у периоду од 1945. године до данас, састављен комбиновањем наведених извора. Упоредо са подацима о изложбама одржаним у просторијама Музеја, наведене су и оне које је Музеј упориличио на страни – у другим музејима, галеријама, установама културе или пак просторијама месних заједница, фабрика и сл. Низ почиње већ поменутом изложбом Стојана Трумића, првом послератном изложбом одржаном јуна 1945. и иде до краја 2021. године. За сваку изложбу наведени су њен назив, време трајања, тј. одржавања и посета (тамо где су ти подаци били доступни).

1945.

1. Изложба слика академског сликара Стојана Трумића (29. јун).[9]
2. Изложба радова ученика сликарског течаја Музеја (15–30. јул).[10]
3. Изложба живих војвођанских ликовних уметника (16. септембар–16. октобар).
– Посета: 2.122.[11]

1946.

Изложба Удружења ликовних уметника Србије – УЛУС (24. март–10. април).
– Посета: 1.035.[12]

1947.

1. Изложба о Петру Петровићу Његошу.[13]
2. Изложба о Вуку Караџићу, његовим сарадницима и српској књижевности 19. века (септембар). – Посета: око 3.000.[14]

1948.

1. Изложба савремених војвођанских ликовних уметника (13–31. мај). – Посета: 4.127.[15]

1949–1952.

У периоду од 1949. до 1952. године није било изложби и Музеј се претежно фокусирао на археолошка ископавања и стручно усавршавање кадрова.[16] Од 12. до 19. јуна 1949. године приређена је једна етнографска изложба у Орловату, у родној кући Уроша Предића, посвећена ћилимарству, која је забележила 863 посетилаца.[17] Из годишњег извештаја о раду за 1950. годину види се да је била планирана изложба слика Ђуре Јакшића, али је њено одржавање изостало.[18] Из наредне године потиче вероватно и прва археолошка изложба Музеја, али она по свему судећи није одржана у Јанковићевој палати, већ у Гимназији у Волошинову (данашњи Нови Бечеј), у част Дана устанка у НР Србији (7. јул).[19]

1953.

1. Изложба младих зрењанинских уметника – Мирјане Шипош, Мирјане Николић, Александра Зарина и Љубице Берберски (20. септембар–октобар 1953). – Посета: сса. 8000.[20]
2. Изложба академских сликара Боже Илића и Милуна Митровића (отворена 29. новембра).[21]
3. *УНЕСКО* – Изложба 100 репродукција слика светских мајстора од 14. века до данас (13–18. децембар 1953).[22] – Посета: 2.085.[23]

1954.

1. Изложба слика савремених мајстора Удружења ликовних уметника Србије (јануар).[24] – Посета: 613.[25]
2. Изложба Васе Поморишца (11–21. април).[26] – Посета: 852.[27]
3. Изложба ликовних уметника Зрењанина: Мирјане Николић, Мирјане Шипош, Тивадара Вањека, Ђерђа Сабора, Кароља Фајфера и Јована Јаничека (19–29. септембар).[28] – Посета: 2.500.[29]
4. Изложба слика академског сликара Боже Илића (новембар, 10 дана). – Посета: 579.[30]
5. Изложба ликовних уметника из Баната (28. новембар – 20. децембар).[31]

1955.

Извештај о раду Музеја из 1955. године је доста неодређен када је реч о изложбеној делатности. Изузев свеобухватне изложбе *Зрењанин кроз историју,* на чијој је реализацији било ангажовано практично целокупно музејско особље, остале изложбе су наведене збирно. У делу који се односи на уметничко одељење (најактивније у Музеју по питању изложби) тако дословце стоји: *Тематских уметничких изложби није било, али су одржаване сликарске изложбе банатских сликара. Таквих је изложби било четири. Градски Н. одбор и поједина предузећа са ових изложба куповали су поједине радове. Слике које је ГНО купио поклонио је овом музеју, тако Музеј долази до дела савремених сликара.*[32] Слично гласи и део извештаја који се односи на рад Археолошког одељења, те је отуда главни извор за изложбену делатност Музеја у овој години писање недељника *Зрењанин*, на основу ког се зна за реализацију следећих изложби:

1. Изложба сликара-аматера ученика Више српске гимназије (април).[33]
2. Изложба слика Михајла Беренђије и Вере Јосифовић (19–26. јун).[34]
3. Изложба репродукција јапанског дрвореза (октобар).[35]
4. *Зрењанин кроз историју* (изложба отворена 29. новембра 1955,[36] касније прерасла у сталну музејску поставку). – Претходно забележена посета: 12.859.[37]
5. *Трећа уметничка изложба зрењанинских уметника* – Мирјане Шипош, Мирјане Николић, Љубице Берберски, Ђерђа Сабоа, Тивадара Вањека, Душанке Живковић, Кароља Фајфера и Јована Јаничека (октобар).[38]

Такође, у децембру 1955. *Зрењанин* доноси податке о изложби двојице сликара-аматера *Бајтаија и Петрова*, али на основу штурих информација дотичног новинског извештаја остаје нејасно да ли је та изложба уопште одржана у просторијама зрењанинског музеја.[39]

1956.

1. Изложба репродукција слика Ван Гога (13–27. март).[40]
2. Изложба четворице уметника – Николе Граовца, Миливоја Николајевића, Бошка Петровића и Јована Солдатовића (5–15. фебруар).[41]
3. Изложба слика Зорана Петровића (29. април – 29. мај).[42]
4. Прва изложба сликарске колоније у Зрењанину[43] (2. октобар – 2. новембар).

Уз то, у годишњем извештају о раду наведене су збирно три омладинске изложбе: изложба извидника, планинара[44] и ученика осмогодишње школе „Вук Караџић".[45]

Оцењено је да су све изложбе одржане током 1956. године привукле *око 25.000 посетилаца.*[46]

1957.

1. Изложба *Безбедност саобраћаја на путевима* (30. јануар – 3. фебруар). – Посета: 14.415.[47]
2. Изложба шесторице београдских уметника – Стојана Аралице, Недељка Гвозденовића, Предрага Милосављевића, Ивана Радовића, Ивана Табаковића и Миленка Шербана[48] (24. фебруар – 10. март). – Посета: 3.124.[49]
3. Изложба хигијенско-техничке заштите при раду (6–13. март). – Посета: 17.123.[50]
4. Изложба слика Николе Граовца (21. март – 1. април).[51] – Посета: 4.056.[52]
5. *Живот и рад Јована Стерије Поповића* (24. март – 14. април). – Посета: 756.[53]
6. Продајна изложба слика чланова Задруге ликовних уметника (14–26. април).

7. Изложба радова студената Академије примењених уметности из Београда (28. април – 15. мај). – Посета: 1.805.[54]
8. Изложба „Извидника" (1–12. мај). – Посета: 20.556.
9. Изложба цртежа и пастела Моше Пијаде[55] (8–18. септембар). – Посета: 17.797.[56]
10. Хигијенско-техничка и здравствена заштита (8–16. септембар). – Посета: 21.480.
11. Друга изложба Сликарске колоније у Зрењанину[57] (2–21. октобар).
12. Туристичка изложба (23. новембар – 3. децембар).
13. Изложба радова Уроша Предића, поводом 100-годишњице рођења (отворена 8. децембра 1957).[58]

1958.

1. Изложба радова Уроша Предића, поводом 100-годишњице рођења (8. децембар 1957 – 1. фебруар 1958). – Укупна посета у 1957. и 1958. години: 12.064.
2. Изложба *Безбедност саобраћаја у Војводини*[59] (3–20. јануар). – Посета: 36.200.
3. Изложба слика Саве Шумановића[60] (6. април – 25. мај). – Посета: 8.240.
4. Изложба *Значајније активности омладине од ослобођења до данас* (20–30. мај). – Посета: 6.114.
5. Изложба *Укус–неукус* (17–25. мај). – Посета: 2.286.[61]
6. Изложба радова ученика стручних школа[62] (1–10. јун). – Посета: 23.150.
7. Изложба поводом обележавања 15-годишњице битке на Сутјесци (4. јул – 20. септембар). – Посета: 14.433.
8. Изложба о исхрани (13–23. јул). – Посета: 15.312.[63]
9. Изложба фотографија *Југословенски филм од 4. до 5. Пулског фестивала* (7–20. септембар), у организацији Трибине младих Зрењанин. – Посета: 21.668.
10. Трећа изложба Сликарске колоније у Зрењанину, поводом првог фестивала *Уметност у служби човека* (2–16. октобар). – Посета: 23.154.
11. Изложба Општинског одбора цивилне заштите (10–23. децембар). – Посета: 21.359.
12. Изложба Радничког универзитета Зрењанин *Уједињене нације,* поводом Дана права човека (14–24. децембар). Посета: 17.097.

Изложбе ван Музеја

Покретна изложба о Народноослободилачкој борби (Српска Црња, Вишњићево, Јаша Томић, Банатско Карађорђево, Нови Бечеј). Организатор: Народни музеј Зрењанин. – Посета: 28.600.[64]

1959.

1. Савремена југословенска графика (25. мај – 4. јун). Организатор: Трибина младих Зрењанин. Посета: 8.413.
2. *40 година револуционарног рада КПЈ, СКОЈ-а и Синдиката* (28. јун – 15. октобар). – Посета: 35.087.[65]
3. Четврта изложба Сликарске колоније Зрењанин (23. новембар – 30. децембар). Посета: 3.540.

Изложбе ван Музеја

Покретна изложба *40 година револуционарног рада КПЈ, СКОЈ-а и Синдиката* (на терену од 15. новембра, обишла насељена места Бечеј, Кумане, Меленци и Елемир). – Посета: сса. 12.000.[66]

1960.

Током већег дела 1960. године трајало је кречење зграде Музеја и изложбених просторија, што се у знатној мери одразило и на изложбену делатност. Годишњи извештај о раду помиње тек две изложбе уприличене у просторијама Музеја:

1. Слике и скулптуре зрењанинских аматера (јун). – Посета: 708.
2. Слике из збирке Савремене галерије у Ечки (јун – јул 1960). – Посета: 1000.
3. Пета изложба Уметничке колоније Зрењанин (27. новембар – 31. децембар). Посета: 2.500.[67]
4. *Народноослободилачка борба кроз дечје ликовно стваралаштво*. Изложба дечјих цртежа са тематиком из НОБ-а, поводом Дана армије (22–25. децембар)[68]. – Посета: 2.302.[69]

Осим тога, у Збирци примењене уметности сачуван је један плакат изложбе *Заштитимо домаћинство од пожара.* Као време њеног одржавања означен је период од 12. до 20. јуна, а оглашавана је као део изложбе Загребачког велесајма под називом *Породица и домаћинство.*[70]

Изложбе ван Музеја

1. *40 година СКЈ, СКОЈ-а и Синдиката* (22 насељена места у Банату). – Збирна посета: 35.057.[71]
2. *Сликари Зрењанина* (Градски музеј Суботица, децембар 1960). – Посета: 673.[72]
3. Ликовни уметници Суботице (Фоаје Народног позоришта „Тоша Јовановић“, децембар 1960). – Посета: 607.[73]

1961.

1. Међуградска изложба расне живине, зечева, голубова и птица (1–4. јануар 1961).[74] – Посета: – .
2. Изложба слика и цртежа Паулине Сударски (14–23. мај). Посета: 2.720.[75]
3. Изложба слика и скулптура Васе Поморишца и Илије Коларовића[76] (21–30. мај). – Посета: 4.700.[77]
4. Изложба слика младих сликара из Зрењанина – Живојина Туринског, Душка Вијатова и Милана Соларова[78] (11–18. јун). – Посета: 2.200.[79]
5. Изложба зрењанинских аматера – Ђерђа Бајтаија, Николе Бировљева, Корнела Царана, Раде Петрова и Јаноша Бороша (18–24. јун). – Посета: 2.200.[80]
6. Изложба радова из Збирке Савремене галерије у Ечки (25. јун – 20. јул). – Посета: 1.000.
7. Изложба Стојана Трумића (30. септембар – 12. октобар). – Посета: 797.
8. Изложба грађанских портрета 17, 18. и 19. века (9–20. септембар). – Посета: 1.480.
9. Изложба пејзажа, мртве природе и жанра 17, 18. и 19. века (3–20. новембар). – Посета: 630.
10. Изложба слика Константина Данила (26. новембар – 15. децембар). – Посета: 1.050.[81]

Изложбе ван Музеја

1. *Жена у ликовном стваралаштву* (6. станбена заједница Зрењанин, март 1961). – Посета: 280.
2. *Жене сликари и писци* (Народни универзитет Зрењанин, март 1961). – Посета: 1.421.[82]
3. *Паулина Сударски: сликар, револуционар и борац*

Друштвене просторије ИПК „Серво Михаљ” (4–10. јун). – Посета: 800.
Омладински дом Нови Бечеј (13–23. јун). – Посета: 1.200.[83]
Народни музеј Кикинда (29. новембар – 11. децембар). – Посета: 1.260.[84]

1962.

1. Археолошка изложба са локалитета „Мечка” (датум одржавања непознат). – Посета: 174.[85]
2. *Ћилимарство Баната* (изложба отворена 15. фебруара).[86]. – Посета: 603.[87]
3. Изложба слика Зоре Петровић[88] (18. фебруар – март). – Посета: 987.[89]
4. Изложба радова Живојина Туринског (изложба отворена 14. марта).[90] – Посета: –
5. Изложба репродукција слика мајстора Ренесансе (3–15. април).[91] – Посета: 1.269.[92]
6. Изложба Тивадара Вањека (21. април–мај)[93], у организацији Савремене галерије Уметничке колоније Ечка.[94] – Посета: 422.[95]
7. Изложба средњовековних фресака (мај)[96], у сарадњи са Галеријом фресака из Београда.[97] – Посета: 1.653.[98]
8. *Монументалне композиције у сликарству 18. и 19. века* (јун–јул).[99] – Посета: 741.[100]
9. Изложба цртежа Уроша Предића, Стевана Алексића и Александра Секулића (септембар).[101] – Посета: 229.[102]
10. Изложба слика Ђуре Јакшића[103] (октобар–новембар).[104] – Посета: 2.766.[105]
11. Изложба карикатура Бориса Павлова (3–14. јун).[106] – Посета: 315.[107]
12. Изложба скулптура Стевана Дукића (септембар–октобар). – Посета: 609.[108]
13. Изложба слика Ивана Табаковића (22. децембар 1962 – јануар 1963).[109] – Посета: 385.[110]
14. Изложба карикатура Будимира Војновића (28. новембар – 7. децембар).[111] – Посета: 405.[112]

Изложбе ван Музеја

1. *Цртежи и слике Паулине Сударски*
Народни универзитет Зрењанин (март). – Посета: 150.
2. *Изложба слика Константина Данила*
Народни музеј Београд (јануар). – Посета: 4.441.
Галерија Матице српске Нови Сад (мај). – Посета: 2.922.
3. Изложба слика Ђуре Јакшића
Родна кућа Ђуре Јакшића, Српска Црња (септембар). – Посета: 3000.
Народни музеј Кикинда (новембар). – Посета: 2.990.
4. Изложба слика и цртежа Зоре Петровић
Народни музеј Кикинда (април). – Посета: 1.571.
Градски музеј Суботица (мај). – Посета: 1.198.
Народни музеј Панчево (септембар). – Посета: 2.006.
5. *Портрет у војвођанском сликарству 19. и 20. века*
Изложбени салон Музеја и галерије Бечеј (новембар). – Посета: 1.629.[113]

1963.

1. Изложба слика Ивана Табаковића (22. децембар 1962 – јануар 1963). – Посета: 430.
2. Изложба дечјих цртежа *Моја мајка,* поводом прославе 20-годишњице АФЖ-а (7–15. март). – Посета: 1.500.[114]
3. Изложба апсолвената Ликовне академије из Београда из класе проф. Андрејевића Куна (април). – Посета: 1.011.
4. *25 дела послератне српске уметности из збирке Модерне галерије у Београду* (28. април – 22. мај). – Посета: 1.016.
5. Наивни сликари из Ковачице (25. мај – 6. јун). – Посета: 414.[115]

6. *Сликари Босне и Херцеговине* (9. јун – 8. јул).[116] – Посета: 1.065.
7. Изложба слика Ивана Радовића (29. септембар – октобар).[117] – Посета: 1.181.[118]

1964.

У 1964. години је дошло до сеобе Музеја, која је трајала четири месеца (мај–септембар). Годишњи извештај о раду је констатовао да се пресељење одразило на изложбену делатност, али да она упркос томе задовољава и да је план скоро у потпуности реализован.[119] У њему је побројано укупно 6 реализованих изложби, без података о времену њиховог одржавања или броју посетилаца:

1. Сликарство барока у збирци Народног музеја Београд.
2. Средњовековна графика у фонду Галерије Матице српске (Нови Сад).
3. Изложба слика Стевана Алексића (децембар). – Посета: 587.[120]
4. *Севернобанатски партизански одред.*
5. Изложба слика из фонда Савремене галерије у Ечки (у сарадњи са Савременом галеријом).[121]

На сличан начин документоване су и изложбе које су уприличене ван Музеја (доле назначени подаци о времену одржавања и посети потичу из другог извора):

1. Изложба цртежа Уроша Предића и Стевана Алексића (Војвода Степа).
2. Изложба слика и цртежа Ивана Радовића
Народни музеј Кикинда (јануар). – Посета: 1.143.
Народни музеј Вршац (фебруар). – Посета: 1.396.
Народни музеј Панчево (март). – Посета: 1.057.
3. Изложба слика Стевана Алексића
Дом културе Јаша Томић (новембар). – Посета: 1.694.
Градски музеј Суботица (децембар). – Посета: 250.[122]

1965.

Због специфичних услова рада, проузрокованих сеобом Музеја, изложбена делатност је током 1965. и већег дела 1966. године била ограничена на организовање изложбених поставки у граду и околним местима, као и на гостовања већ раније реализованих изложби. У годишњем извештају о раду Музеја у 1965. године се, између осталог, каже: (...) *У граду су приређене 4 изложбе са бројем посетилаца 1.649. У граду у сарадњи са другим музејима приређене су 2 изложбе са бројем посетилаца 682* (...)[123] У другом извештају, насталом нешто раније, наведене су следеће изложбе одржане у граду, са збирном бројком од 13.649 посетилаца и без података о датуму одржавања:

1. *Нове акције Народног музеја*.
2. *Жена у ликовном стваралаштву*.
3. *Пејзаж и мртва природа у војвођанском сликарству 19. и 20. века*.
4. Изложба слика и цртежа Паулине Сударски.
5. *Прослава 1. маја у Зрењанину.*[124]

Изложбе ван Музеја

1. *Жена у ликовном стваралаштву: Портрети*
Дом културе Шумица, Зрењанин (март). – Посета: 280.
2. Пејзаж и мртва природа у 19. и 20. веку
Фабрика чарапа *Ударник* (март). – Посета: 215.
3. Портрет у војвођанском сликарству
Дом културе Српска Црња (април). – Посета: 2.500.
4. Пејзаж и мртва природа у војвођанском сликарству
Народни универзитет Нови Бечеј (април). – Посета: 460.
5. Графика Вукице Мијатовић
Мала галерија Уметничке колоније Ечка (март). – Посета: 617.
6. Српска послератна графика
Сала Дома синдиката Београд (мај). – Посета: 598.
7. Експресионизам у савременом српском сликарству
Друштвене просторије Радничког универзитета (мај–јун). – Посета: 398.
8. Изложба слика Стевана Алексића
Галерија Матице српске Нови Сад (фебруар). – Посета: 792.
Градски музеј Сента (март). – Посета: 2.593.
Музеј и галерија Бечеј (март). – Посета: 938.
Народни музеј Кикинда (април). – Посета: 684.
Народни музеј Земун (мај). – Посета: 2.354.
9. *Банатски портрети Николе Алексића*
Галерија Матице српске Нови Сад (децембар). – Посета: 939.

Поред побројаних изложби Уметничког, у грађи се помиње да су ван Музеја током 1965. године реализоване још и три изложбе Историјског одељења: *Завршне операције ЈНА, Пут мира друга Тита,* као и изложба *Севернобанатски партизански одред,* која је обишла Меленце, Елемир, Тараш, Деспотовац, Сутјеску и Кумане (без детаљнијих података).[125]

1966.

1. *Банатски портрети Николе Алексића* (јануар). – Посета: 1.754.[126]
2. *Пољска кроз туризам и фолклор.* Гостујућа изложба из Пољске (јул).[127]
3. *Српско сликарство 19. века* (септембар). – Посета: 724.[128]
4. *Торбе као огранак банатског ћилимарства* (24. новембар –). – Посета: –. [129]
5. *Средњовековна некропола код Арадца* (8–20. новембар). – Посета: 377.[130]

Изложбе ван Музеја

1. *Пејзаж и мртва природа* (Дом културе у Јаши Томићу, отворена 4. марта).
2. *Репродукције дела светских мајстора* (Дом културе у Јаши Томићу, 10. мај – ?). – Посета: – .[131]
3. *20 дела светских мајстора* (Дом културе Српска Црња, 16. октобар). – Посета: 1797.[132]
4. *Репродукције дела светских мајстора* (Радојево, 17. октобар). – Посета: 612.[133]
5. *25 дела мађарских сликара* (Неузина, 14. новембар). – Посета: 265.[134]
6. *Грађански портрет у српском сликарству 19. и 20. века* (Дом друштвено-политичке организације Десете месне заједнице Зрењанин, 4–20. новембар 1966). – Посета: 523.[135]

1967.

1. Изложба слика српских реалиста Ђорђа Крстића, Уроша Предића и Паје Јовановића (фебруар).[136] – Посета: 1.074.
2. *Школа Константина Данила* (19. март – ?). – Посета: 3.205.[137]
3. *Копије средњовековних фресака* (септембар). – Посета: 1.966.
4. Изложба слика српских пленериста и импресиониста (15. октобар – новембар).[138] – Посета: 938.[139]
5. *Торбе као огранак банатског ћилимарства*.[140]
6. *Кожухарство у Зрењанину и околини*. – Посета: – .
7. *Војводина у 1941.* (1–12. март). – Посета: 1952[141].
8. *Оружје из фонда Музеја* (20–28. септембар). – Посета: 928.
9. *Банаћани у октобарској револуцији* (7–22. новембар). – Посета: 1109.[142]

Изложбе ван Музеја

1. *Школа Константина Данила*
Културни центар Београда (април). – Посета: 3.500.
Народни музеј Земун (мај). – Посета: 1.954.
Народни музеј Панчево (мај). – Посета: 2.150.
Галерија Матице српске Нови Сад (септембар). – Посета: 1.252.
Дом културе Српска Црња (октобар). – Посета: 2.240.
Народни музеј Сента (децембар). – Посета: 1.692.[143]
2. *Живот и рад народног хероја Серво Михаља* (просторије ИПК „Серво Михаљ", 26. новембар – половина децембра). – Посета: – .
3. *Изложба о Светозару Марковићу Този* (Индустрија кожа Зрењанин, 23. новембар – 8. децембар). – Посета: 550.[144]

1968.

1. *Босанска крајина у устанку 1941. године* (7–13. фебруар). Гостујућа изложба Музеја Бањалуке. – Посета: 1.450.
2. *Слике самоуких ликовних уметника сељака из Светозарева* (фебруар). – Посета: 1.071.
3. *Тканине и везови Зрењанина и околине* (15–25. фебруар). – Посета: – .[145]
4. *Савремена народна уметност Горње Шлезије* (28. април – 14. мај). – Посета: 992.[146]
5. *Графика из фонда Војвођанског музеја* (31. мај – 16. јун). Гостујућа изложба Војвођанског музеја из Новог Сада. – Посета: – .[147]
6. *Сликарство Миленка Шербана* (20. јун[148] –). – Посета: 153.
7. *Праисторијско насеље на локалитету Матејски брод* (10–23. септембар). – Посета: 518.
8. *Хероји града* (1–20. октобар). – Посета: 2.373.[149]

Изложбе ван Музеја

1. *Праисторијско насеље на локалитету Матејски брод*
Раднички универзитет у Новом Бечеју (18. април – 5. мај). – Посета: 3.252.
2. *Оружје кроз векове*
Дом културе у Српској Црњи (18–28. октобар). – Посета: 1.500.[150]
3. *Портрет у српском сликарству 19. века и живот и дело Вука и Доситеја*

ОШ „Доситеј Обрадовић” (април). – Посета: 294.
4. *Цртежи и слике Уроша Предића*
Мала галерија у Позоришту (новембар). – Посета: 2. 120.
5. *Школа Константина Данила*
Музеј и галерија Бечеј (јануар). – Посета: 1.670.
Народни музеј Кикинда (фебруар). – Посета: 2.304.
Галерија самоуких сељака сликара Светозарево (фебруар). – Посета: 1.750.[151]

1969.

1. *Великобечкеречки сликарски атељеи* (20. април – 20. јун). – Посета: 8.820.[152]
2. *38 дела југословенских уметника из збирке Музеја савремене уметности из Београда* (27. новембар – 10. децембар). – Посета: 300.[153]
3. *Накит у праисторији* (3–15. октобар). – Посета: 718.[154]

Изложбе ван Музеја

1. Изложба народне уметности средњег Баната (18. децембар 1969)
Музеј Горње Шлезије „Вилхелм Телман”, Битом (Пољска)[155].
2. Изложба 5 слика Ђуре Јакшића у оквиру вечери и предавања посвећеног Ђури Јакшићу
Бирц „Код Шанте”, Зрењанин (без података о датуму одржавања и посети).[156]
3. *Раднички покрет Баната и Србије* (Раднички универзитет Зрењанин, 25. мај – 10. јун). – Посета: 1832.[157]

1970.

1. *Ретроспективна изложба слика „Зрењанин и околина”* (17. мај – 7. јун).[158]
2. *Наивно сликарство Марије Ленчевске* (13. септембар–). – Посета: 2.140.[159]
3. *Животни пут Васе Пелагића* (5–15. септембар). – Посета: 1.655.[160]
4. Ретроспективна изложба Тивадара Вањека. Поводом 40 година уметниковог рада (20. септембар – 6. октобар). – Посета: 2.272.[161]
5. *Копије орнамената српских средњовековних ћирилских рукописних књига* (4–22. октобар).
– Посета: 2.662.[162]
6. *Оставе металног доба у Банату* (25. октобар – 4. новембар) – Посета: 321.[163]
7. *Ћилимарство 19. века у Банату* (15. новембар – 25. децембар). – Посета: 1.094.[164]

Изложбе ван Музеја

Жена у делима војвођанских уметника
Дом културе Нова Црња (28. септембар – 4. октобар). – Посета: 2.000.[165]

1971.

1. Изложба таписерија уметница из Мађарске и Југославије (28. март – 6. април). – Посета: 2.309.[166]
– Посета: 2.309.
2. Изложба радова Здравка Мандића (18. април – 8. мај). – Посета: 649.
3. *Теме и технике у сликарству* (1–20. октобар). – Посета: 2.276.
4. *100 година Париске комуне и „Раденик”* (26. новембар 1971 – 6. јануар 1972). – Посета: 2.626.[167]

Изложбе ван Музеја

Народни хероји средњег Баната (Фабрика шећера, Фабрика скроба, Фабрика уља, Фабрика котлова и радијатора, Фабрика шинских возила *Шинвоз*, Фабрика тепиха „Пролетер", Служба друштвеног књиговодства, Меленци, Перлез, Чента, Елемир, Мужља, Јанков Мост, Неузина, Сечањ, Кумане, Нови Бечеј). – Збирна посета: 14.430.[168]

1972.

1. *Изложба народне керамике Бекешчабске жупаније* (21. децембар 1971 – 21. јануар). – Посета: 1.366.
2. *Реализам у српском сликарству 19. века* (2–18. фебруар). – Посета: 3.521.
3. Народна керамика из музејске збирке (1–15. март) – Посета: 257.
4. Графика из Музеја „Мункачи Михаљ" из Бекешчабе (14–30. март). – Посета: 2.021.
5. Археолошки локалитети у долини Тамиша (17. април – 5. мај). – Посета: 618.
6. *Раденик и његово виђење Србије* (24. мај – 23. јун). – Посета: 2.872.
7. Изложба уметничких слика из Савремене галерије (12. јул – 18. септембар) – Посета: 301.
8. *Тито – борац за мир* (23. мај – 1. септембар). – Посета: 3.094.
9. *Ликовни сусрети уметника Војводине* (29. септембар – 26. октобар). – Посета: 3.626.[169]
10. *125 година штампарства у Зрењанину* (30. септембар – 22. октобар). – Посета: 3.569.[170]
11. *Жарко Зрењанин 1902–1942–1972* (4. новембар –). – Посета: 7.202.[171]

Изложбе ван Музеја

1. *Мађарски сликари у средњем Банату* (Музеј „Мункачи Михаљ", Бекешчаба). – Посета: 2.000.
2. *Жарко Зрењанин 1902–1942–1972.* (Друштвене просторије Комбината ИПК „Серво Михаљ", Електровојводина, Меленци, Тараш). – Посета: 2.750.[172]

1973.

1. Изложба слика из легата Уроша Предића (24. фебруар – 11. април). – Посета: 6.280.[173]
2. *Тито – стратег револуције, творац и врховни командант ЈНА* (4–24. април). – Посета: 6.003.
3. *Петефи на српскохрватском* (22. април – 4. мај). – Посета: 1.084.[174]
4. *Партијске школе и курсеви 1919–1972* (18. мај – 10. јун). – Посета: 1.473.[175]
5. Лавирани цртежи Олге Грубетић Гоге (18–28. мај). – Посета: 549.[176]
6. *Владимир Мајаковски* (31. мај – 19. јун). – Посета: 1.820.[177]
7. *Холандска, фламанска и француска графика 17. и 18. века* (7–22. септембар). – Посета: 1.197.[178]
8. Ретроспективна изложба Тивадара Вањека (30. септембар – 1. новембар). – Посета: 2.578.[179]
9. Изложба слика Зорана Петровића (4–20. новембар). – Посета: 837.[180]
10. Уметници из Печуја (22. новембар – 3. децембар). – Посета: 197.
11. *Тито, живот и рад* (18. новембар – 11. децембар). – Посета: 658.
12. Мађарски сликари у Банату (Гостујућа изложба Народног музеја Зрењанин у Бекешчаби). – Посета: 2.000.
13. Изложба слика Ђерђа Сабоа (9–31. децембар). –Посета: 446.[181]

Изложбе ван Музеја

1. *Жарко Зрењанин 1902–1942–1972.* (мини изложбена поставка; РО *Бродоградилиште*, Фабрика тепиха *Пролетер*, Фабрика *Луксол*, МЗ Бочар, МЗ Ново Милошево). – Посета: 3.200.
2. *Жарко Зрењанин 1902–1942–1972.* (већа верзија изложбене поставке; Кикинда и Нови Бечеј). – Посета: 6.100.[182]
3. *Идејни пројекти будућег дома омладине* (Савремена галерија). – Посета: – .[183]

1974.

1. *Лењин – мисао и дело* (31. јануар – 3. март). – Посета: 6.071.[184]
2. *Портрет детета у српском сликарству 19. века* (7–24. март). – Посета: 1.644.[185]
3. *Стаљинградска битка* (31. март – 30. април). – Посета: 6.653.[186]
4. Изложба слика Николе Алексића (17–31. мај). – Посета: 1.563.[187]
5. *Радничка класа снага СКЈ* (26. мај – 6. јун). – Посета: 1.967.
6. *Десети конгрес СКЈ* (26. мај – 6. јун). – Посета: 1.967.[188]
7. *Из историје физичке културе и спорта у школама Војводине* (18–24. јун). – Посета: 473.[189]

Изложбе ван Музеја

1. *Оружје кроз векове* (Гарнизон ЈНА Зрењанин). – Посета: 1200.
2. *Лењин, мисао и дело* (Луксол, Шећерана). – Посета: 1800.[190]

1975.

1. *Дрварска операција 1944* (7–23. фебруар). – Посета: 5.254.
2. *30 година Батинске битке* (12. март – 5. април). – Посета: 2.773
3. *Буне сељака на територији Југославије у 16. веку* (15–30. април). – Посета: 1.443.
4. *Ослобођење Војводине* (9–25. мај). – Посета: 2.637.
5. *После 30 година* (21. септембар – 21. октобар). – Посета: 4.889.[191]
6. *Битка на Неретви и Сутјесци* (20. новембар – 3. децембар 1975). – Посета: 1.989.
7. Ретроспективна изложба слика Александра Луковића (23. новембар – 23. децембар). – Посета: 1.016.[192]

Изложбе ван Музеја

Серво Михаљ (Гарнизон ЈНА Зрењанин). – Посета: 1200.[193]

1976.

1. *Жене сликари* (6–25. март). – Посета: 2.681.[194]
2. *Накит Сармата у Банату* (19–30. април). – Посета: 2.515.[195]
3. *Југославија и свет у данима победе* (9–25. мај). – Посета: 2.659.[196]
4. *Скулптуре Ивана Мештровића* (1–28. октобар). – Посета: 4.054.[197]
5. Ретроспективна изложба Уроша Предића (3–27. новембар). – Посета: 4.942.[198]
6. *Устанак у Југославији 1941* (17. новембар – 8. децембар). – Посета: 5.340.

Изложбе ван Музеја

1. *Светозар Марковић Тоза* (радне организације *Луксол* и *Нафтагас* у Неузини, Елемиру, Боки, Јерменовцима, Стајићеву, Тарашу и Елемиру). – Посета: око 5.700.
2. *Серво Михаљ* (радне организације Шећерана, Луксол и Пивара). – Посета: 1.300.[199]

1977.

1. *Писана реч Партије* (28. фебруар – 23. март). – Посета: 9.406.[200]
2. *Цртежи српских уметника из збирке Народног музеја 1850–1930.* (6–29. април) – Посета: 3.159.
3. *Тито – 40 година на челу Партије* (21. мај – 20. октобар). – Посета: 13.703.[201]
4. *Пенџери пријатељства* (25. септембар – 27. децембар). – Посета: 2.881.
5. *Уметничка фотографија НР Кине* (15–25. новембар). – Посета: 864.
6. Изложба слика Стевана Алексића (7. децембар – 7. јануар 1978). – Посета: 2.071.

Изложбе ван Музеја

1. *75 година од рођења Жарка Зрењанина* (путујућа изложба постављена у фабрици намештаја, пивари, бродоградилишту, фабрици тепиха, *Житопродукту*, *Луксолу*, *Југоремедији*, *Радијатору*, кожари, *БЕК*-у, *Шинвозу*, *Слоги*, *Славици*, у основној школи „Славко Родић" у Лазареву, школском центру „Јован Трајковић" и у школском центру „Никола Тесла"). – Посета: 10.440.
2. *Наши октобристи* (путујућа изложба постављена у *Луксолу*, *Житопродукту*, Фабрици намештаја, Фабрици тепиха, Бродоградилишту, *Радијатору*, *Слоги*, *Славици*, Шећерани ОУР „Транспорт", Школском центру „Јован Трајковић" и у Школском центру „Никола Тесла"). – Посета: 7.750.[202]

1978.

1. *Сто година државне независности Румуније* (20. јануар – 10 фебруар). – Посета: 2.951.[203]
2. *Политички плакат* (14–28. фебруар). – Посета: 1.359.
3. *Оријентални ћилими и теписи* (5–20. март). – Посета: 1.255.
4. *Портрет у ликовном стваралаштву* (5. април – 29. мај). – Посета: 6.007.
5. *Драгојло Дудић* (27. април – 20. мај). – Посета: 3.008.
6. *Батка 77* (24. мај – до краја године). – Посета: 6.631.
7. *Титови портрети* Радише Луцића (18. јун – 11. децембар). – Посета: 4.845.

Изложбе ван Музеја

1. *Светозар Марковић Тоза* (путујућа изложба постављена у Школском центру „Јован Трајковић", основним школама „Вук Караџић", „2. октобар", „Петар Петровић Његош", „Владимир Назор", Школском центру „Серво Михаљ", у Месној заједници „Стевица Јовановић", „Центар", и „Црвеном сигналу"). – Посета: 9.511.
2. *Десет конгреса СКЈ* (путујућа изложба постављена у Фабрици намештаја *Жарко Зрењанин*, *Житопродукту*, Фабрици чарапа *Ударник*, *Слоги*, Зрењанинској индустрији пива, *Бродоградилишту*, Фабрици тепиха *Пролетер*, *Радијатору*, у основним школама „Ђура Јакшић" и „Вук Караџић", као и у Десетој месној заједници). – Посета: 8.016.
3. *Серво Михаљ* (путујућа изложба постављена крајем године у Школском центру „Серво Михаљ" и *Скробари*). – Посета: 2.000.[204]

1979.

1. *Батка 1977.* (јануар 1979). – Посета: 41.
2. *Ђура Јакшић* (22. јануар – 20. фебруар). – Посета: 5.979.
3. *Паулина Сударски* (7. март – 1. април). – Посета: 3.183.
4. *Занимљивости из Природњачког одељења* (16. април – 12. октобар). – Посета: 3.990.
5. *Тито – грађанин света* (15. мај – 1. јул). – Посета: 6.5706. *Михајло Пупин, пријатељ уметности* (5–15. јул). – Посета: 987.[205]
7. *Ћилимарство код Румуна у средњем Банату* (11. септембар – 11. октобар). – Посета: 3.354.
8. *Раднички покрет у Зрењанину 1917–1921* (1. октобар – 3. децембар). – Посета: 5.887.
9. *Реализација 25* (11–15 октобар). – Посета: сса. 800.
10. *Стојан Трумић* (17. октобар – 1. новембар). – Посета: 2.295
11. *Дечја одећа народа и народности Војводине* (7. новембар – 5. децембар). – Посета: 2.051.
12. *Мочварице и ноћне птице мочваре* (26. октобар 1979 – јануар 1980). – Посета: 1822.
13. *Мађарски сликари у Банату* (10–31. децембар). – Посета: 3.886.
14. *Крваво злато. Изложба графика Ђорђа Андрејевића Куна из 1936. године* (10–31. децембар). – Посета: 1.656.[206]

1980.

1. *Мочварице и ноћне птице мочваре* (1. јануар – 7. април). – Посета: 870.
2. *Мађарски сликари у Банату* (1–18. јануар). – Посета: 1.399.
3. *Крваво злато.* Изложба графика Ђорђа Андрејевића Куна из 1936. године (1. јануар – 2. фебруар). – Посета: 242.
4. Слике европских сликарских школа 17, 18. и 19. века (18. фебруар – 2. април) – Посета: 5.089.
5. *Ручни радови народа и народности из месних заједница општине Зрењанин* (8. март – 3. април). – Посета: 2.392.
6. *Пловуше* (23. април – 31. октобар) – Посета: 3.407.
7. *Слике и цртежи Моше Пијаде* (19. мај – 19. јун) – Посета: 4.826.
8. *Изложба ликовних педагога* (8–21. јун) – Посета: 2.263.
9. *Ваљеков дар 1980* (1. октобар – 1. новембар) – Посета: 4.541.
10. *Керамика кроз праисторију* (23. октобар – 12. децембар). – Посета: 813.
11. *Изложба о Жарку Зрењанину* (6. октобар – 17. децембар) – Посета: 2.100.

Изложбе ван Музеја

1. *Едвард Кардељ* (путујућа изложба постављена у Фабрици тепиха *Пролетер*, *Бродоградилишту*, *Житопродукту*, образовним центрима „Никола Тесла" и „25. мај", у МЗ Лукићево и Бечеј). – Посета: 13.900.
2. *Тито грађанин света* (путујућа изложба постављена у Кикинди, Сечњу и Сутјесци). – Посета: 6.500.
3. *Тито очима света* (путујућа изложба постављена у Српској Црњи и Арадцу). – Посета: 5.500.
4. *60 година КПЈ–СКЈ* (путујућа изложба постављена у Фабрици шећера, ГИК *Банату*, МЗ „Центар", основној школи и Дому културе у Клеку). – Посета: 4.980.
5. *Изложба о самоуправљању.* Организована у сарадњи са Музејом Социјалистичке револуције Војводине (путујућа изложба постављена у *Житопродукту*). – Посета: 1.200.

1981.

1. *Значајна, ретка и угрожена флора Војводине* (12. фебруар – 10. март). – Посета: 989.[207]
2. *Ручни радови народа и народности општине Зрењанин* (7–25. март). – Посета: 2.110.
3. *Капе и мараме народа и народности* (18. мај – до краја године). – Посета: 3.511.
4. *Комеморативна изложба слика Тивадара Вањека* (1–24. јун). – Посета: 1.123.
4. *Устанак и социјалистичка револуција у делима ликовних уметника Војводине.* (22. јун – 3. октобар). – Посета: 1.354.
5. *Изложба филателиста Зрењанина и Арада* (25–28. јун). – Посета: 650.
6. *Изложба слика Драгутина Анчића* (8–23. октобар). – Посета: 1.299.
7. *Мала привреда 1981.* (26. октобар – 13. децембар). – Посета: 875.
8. *Биљни и животињски свет геолошких ера* (7. децембар 1981 – 19. фебруар 1982). – Посета: 1.640.
9. *Раднички покрет и НОБ у Зрењанину и околини* (30. септембар – 31. децембар) – Посета: 4.344.

Изложбе ван Музеја

1. *Хлеб '81* (Нови Сад). Изложба реализована у сарадњи са *Житопродуктом.* – Посета: око 1.000
2. *Комеморативна изложба Тивадара Вањека* (отворена у Суботици од 22. јуна до 1. јула). – Посета: 1.800.
3. Нова стална поставка „Ћелије" (Градска башта, Зрењанин).
4. *Едвард Кардељ* (МЗ „2. октобар", МЗ „Владимир Роловић", МЗ Сечањ и Сутјеска). – Посета: 5.100.
5. *Тито очима света* (Основна васпитно-образовна организација „Петар Петровић Његош", Образовни центар „Никола Тесла", Школа и месна заједница у Јанковом Мосту, Гарнизон ЈНА Зрењанин, РО „Радијатор"). – Посета: 12.200.
6. *Жарко Зрењанин* (Радна организација „Житопродукт", РО „Радијатор", РО „Пролетер" и ОВОО „Серво Михаљ" и МЗ Мужља). – Посета: 14.500.[208]

1982.

1. *Ручни радови народа и народности општине Зрењанин* (8–31. март). – Посета: 2.940.
2. *Изложба идејног решења зграде Музеја* (22. март – 12. мај). – Посета: 1.335.
3. *Уметничко стакло, порцелан и фајанс* (28. април – 1. јул). – Посета: 3.654.
4. *Титова штафета – штафета младости* (24. мај – 28. јун). – Посета: 3.479.
5. *Ретроспективна изложба Љубице Тапавички* (2. октобар – 10. новембар). – Посета: 3.065.
6. *Мала привреда 1982.* (13–29. децембар). – Посета: 1.341.
7. *Предео као повод, простор као исходиште* (5–18. јануар 1983). – Посета: 3.412.

Изложбе ван Музеја

1. *Комеморативна изложба Тивадара Вањека* (УЛУВ Нови Сад). – Посета: 1.053.
2. *Едвард Кардељ* (*Огрев*, *Слога*, *Југоремедија*, фоаје Народног позоришта „Тоша Јовановић"). – Посета: 2.070.
3. *Жарко Зрењанин* (МЗ и школа у Меленцима, *Огрев*, *Слога*, *Југоремедија,* МЗ „Жарко Зрењанин, Дом младости) – Посета: 6.770.
4. *Тито очима света* (Дом младости, МЗ „Владимир Роловић", МЗ „Шумица", *Огрев*, *Слога*, *Југоремедија,* на пољопривредном имању „Златица", МЗ Лазарево, Бегејци, Торда). – Посета: 26.770.[209]

1983.

1. *Ручни радови народа и народности општине Зрењанин* (8. март – 4. април). – Посета: 2.404.
2. *Јован Веселинов Жарко* (18–31. март). – Посета: 2.594.
3. *Развој рогова јелена и срндаћа* (14. април – 16. мај). Изложба је реализована у сарадњи са Заводом за заштиту споменика природе Нови Сад и Ловачким савезом Зрењанин. – Посета: 1.233.
4. *Мапа литографија Еде Муртића и Златка Прице на тему „Јама"* (7–20. јун). – Посета: 1.150.[210]
5. *Злата Марков-Барањи и Карло Барањи* (6–25. септембар). – Посета: 1.545.
6. *Живот и револуционарно дело Светозара Марковића Тозе* (2–28. октобар). – Посета: 3.431.
7. *Мала привреда – велика привреда '83.* (24. новембар – 24. децембар). – Посета: 1.027.
8. *Карл Маркс – живот и дело* (26. децембар – 17. јануар 1984). – Посета: 1.169.

Изложбе ван Музеја

1. Изложба о Стевану Алексићу (Јаша Томић). – Посета: 1.500.
2. Изложба о Тивадару Вањеку (Бор, Мајданпек). – Посета: 2.235.
3. *Капе и мараме народа и народности* (постављена у Сутјесци поводом фестивала румунског фолклора). – Посета: 4.500.
4. *Едвард Кардељ* (школа „Коча Коларов"). – Посета: 2.500.
5. *Тито очима света* (Банатска банка, МЗ „Стевица Јовановић", Дом ЈНА, Гарнизон, Основна школа „Светозар Марковић Тоза" у Елемиру). – Посета: 6.700.
6. *Жарко Зрењанин* (Индустрија пива, школа и месна заједница у Апатину). – Посета: 6.500.
7. *Светозар Марковић Тоза* (МЗ „Серво Михаљ", МЗ „Стајићево", Бечеј). – Посета: 11.000.[211]

1984.

1. *Ручни радови народа и народности из месних заједница општине Зрењанин* (7–31. март). – Посета: 2.613.
2. *Пешкир – употребна, декоративна и обичајна функција* (17. мај – 4. август). – Посета: 1.839.
3. *40 година Службе безбедности* (2–16. октобар). – Посета: 1.544.
4. *Мала привреда 1984.* (1. октобар – 5. новембар). – Посета: 1.169.
5. *Предео као повод – простор као исходиште* (28. октобар – 28. новембар). – Посета: 2.412.

Изложбе ван Музеја

1. *Светозар Марковић Тоза* (Фабрика кожа, МЗ „Стевица Јовановић", МЗ „Шумица", МЗ „Јаша Томић").
2. Изложба о несврстаности (Дом ЈНА, Гарнизон Зрењанин).
3. *Тито очима света* (МЗ Стајићево, МЗ Јанков Мост, МЗ Јаша Томић).
4. *Едвард Кардељ* (Основна школа у Меленцима).
5. *Пешкир – употребна, декоративна и обичајна функција* (МЗ Јанков Мост).
6. *X војвођанска бригада* (Дом младости, МЗ „Никола Тесла").
7. *50 година стваралаштва Злате Марков Барањи.*
8. Спомен-соба Четврте војвођанске бригаде (Гарнизон Зрењанин).

Укупна посета за изложбе ван Музеја: 36.500.[212]

1985.

1. *Паја Јовановић* (14. фебруар – 10. март). – Посета: 7.163.
2. *Птице грабљивице* (8. фебруар – 31. октобар). – Посета: 6.005.
3. *Минхенска школа и српско сликарство* (16. мај – 11. јун). – Посета: 2.236.
4. *Петар Радовановић* (10–27. мај). – Посета: 1.225.
5. *Накит кроз праисторију* (23. април – 23. август). – Посета: 2. 986.
6. *Вуна у традиционалној материјалној култури народа и народности средњег Баната* (6–24. септембар). – Посета: 760.
7. *Праисторија на тлу Војводине* (30. септембар – 22. октобар). – Посета: 1.940.
8. *Признања Јосипа Броза Тита* (1–10. октобар). – Посета: 5.000.
9. Изложба слика Ђерђа Бајтаија (18. новембар – 23. децембар). – Посета: 602.[213]
10. *Фридерика Бенде* (25. децембар 1985 – 7. фебруар 1986). – Посета: 887.

Изложбе ван Музеја

1. Изложба о несврстаности (Дом ЈНА, Гарнизон Зрењанин). – Посета: 3.000.
2. *X војвођанска бригада* (Дом младости, МЗ „Никола Тесла", школа у Јаши Томићу). – Посета: 9.000.
3. *Светозар Марковић Тоза* (Фабрика у просторијама Музеја у Бору). – Посета: 2.317.
4. *Тито очима света* (Пивара и МЗ „Вељко Влаховић") – Посета: 4.000.[214]

1986.

1. *Дрвеће и грмље Југославије* (13. фебруар – 19. март). – Посета: 1.730.
2. *Обичаји из животног циклуса становништва североисточне Србије* (1–16. април). – Посета: 720.
3. *Аграрна реформа и колонизација у Војводини 1945–1948* (21. април – 14. мај). – Посета: 1.563.
4. *Ковачички круг наиве* (20. мај – 10. јун). – Посета: 2.121.
5. *Конгреси наше Партије* (18–23. јун). – Посета: 356.
6. Комеморативна изложба *Злата Марков Барањи, вајар и керамичар* (20. мај – 19. август). – Посета: 1.255.
7. *Српско сликарство и графика у доба романтизма и реализма* (4–29. септембар). – Посета: 1.777.
8. *Заштита природе у Војводини* (1. септембар – 4. октобар). – Посета: 772.
9. *Ретроспективна изложба Драгутина Анчића* (23. октобар – 7. новембар). – Посета: 813.
10. *Зрењанин у обнови и изградњи 1944–1953* (21. новембар 1986 – 21. март 1987). – Посета: 1700 (до 31. децембра).
11. Спомен-соба X војвођанске ударне бригаде (3. октобар). – Посета: 1.716.
12. *Двадесетпета изложба југословенске фотографије* (2–17. октобар). – Посета: –

Изложбе ван Музеја

1. *Злата Марков Барањи* (Житиште, Бор) и *Капе и мараме народа и народности средњег Баната* (Бор). – Посета: 2.900.
2. *Светозар Марковић Тоза* (МЗ „Вељко Влаховић", МЗ „Соња Маринковић", МЗ „Сечењи Јанош", МЗ „Тополовац", ОШ „Драгица Правица", ОШ „Серво Михаљ" у Мужљи). – Посета: 7.000.
3. *Тито очима света* (МЗ „Вељко Влаховић", ОШ „Петар Петровић Његош", *Пивара* и *Нафтагас*). – Посета: 7.300.
4. *Конгреси наше Партије* (Дом младости, РО Метинд, МЗ Арадац). – Посета: 5.000.

5. *X војвођанска бригада* (МЗ „Јован Веселинов Жарко”, МЗ „Стевица Јовановић”, Образовни центар „Коча Коларов”). – Посета: 6.000.[215]

1987.

1. *Рибе наших вода* (21. април – 30. јун).
2. *Ретроспективна изложба Васе Поморишца* (6–22. мај).
4. *Двеста педесет година поште у Зрењанину* (18–26. јун).
5. *Наш братски град – Бекешчаба* (26. мај – 3. јун).
6. *Тито – партија* (10. септембар – 3. октобар).
7. *Енеолит јужног Баната* (8–21. октобар).
8. *Великобечкеречки сликар Јозеф Гојгнер* (30. октобар 1987 – 26. фебруар 1988). – Посета: 508 (у 1988).

Укупна посета: 18.033.

Изложбе ван Музеја

1. *Матејски брод – неолитско насеље потиске културе* (Музеј металургије у Бору, децембар).
2. *Заштићено и лековито биље Војводине* (Фабрика лекова *Југоремедија*, мај).
3. *Тито грађанин света* (Гимназија „Коча Коларов”, *Житопродукт*)

Укупна посета за изложбе ван Музеја: 9.300.[216]

1988.

1. *Остојићево – некропола бронзаног доба* (19–30. април). – Посета: 922.
2. *Графика 19. века као историјски извор* (25. април – 30. мај). – Посета: 1.422.
3. *Лековито биље Војводине и његова заштита* (6. мај – 31. децембар). – Посета: 6.188.
4. *Рудна глава – најстарије рударство бакра на централном Балкану* (20. мај – 17. јун). – Посета: 1.427.
5. *Светозар Марковић Тоза* (4–25. октобар). – Посета: 411.

Изложбе ван Музеја

1. *V Конгрес* КПЈ (Дом младости, јун). – Посета: 2.500.
2. *X војвођанска бригада* (МЗ „Граднулица”, 6–20. јануар). – Посета: 2.000.[217]

1989.

1. *Жена у делима ликовних уметника* (7. март – 16. мај). – Посета: 2.451.
2. Изложба фотографија и дијапозитива (9–20. мај). – Посета: 670.
3. *Стеван Алексић 1876–1923.* (24. мај – 23. јун). – Посета: 2.622.
4. *Матејски брод – неолитско насеље потиске културе* (4. септембар – 2. октобар). – Посета: 1.558.
5. *Антал Штрајтман, Јене Велдер, Јожеф Варкоњи и Емил Женар* (5. октобар – 5. новембар). – Посета: 1.453.
6. *Инсекти и човек* (24. октобар – 5. април 1990). – Посета: 2.461.
7. *Лековито биље Војводине и његова заштита* (отворено током целе године). – Посета: 4.500.

Изложбе ван Музеја

1. *Јасеновац – вечна опомена* (Дом младости, мај). – Посета: 4.000.
2. *Јозеф Гоигнер* (Музеј металургије у Бору, мај). – Посета: 3.500.[218]

1990.

1. *Живот и рад Јосифа Панчића* (12. април –31. децембар). – Посета: 4.474.
2. *Предео као мотив* (24. мај – 12. јун). – Посета: 2.197.
3. *Изложба слика Тивадара Вањека* (13–27. септембар). – Посета: 1.111.
4. *Србија 1914* (1–22. октобар). – Посета: 4.218.
5. *Александар Секулић 1877–1942.* (22. новембар – 9. јануар 1991). – Посета: 1.875.

Изложбе ван Музеја

1. *Матејски брод – неолитско насеље потиске културе* (Вршац, 18. март). – Посета: 890.
2. *Сецесија у великобечкеречкој штампи* (Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин", 21. мај). – Посета: 900.
3. Изложба слика Тивадара Вањека (Нови Бечеј, 28. септембар – 8. октобар). – Посета: 1.100.
4. Изложба уметничке колоније Бакар – Бор (Савремена галерија, 18. октобар – 1. новембар). – Посета: 3.000.[219]

1991.

1. *Златовез средњег Баната* (15. април – 11. мај). – Посета: 1.322.
2. *Локалитет Батка код Перлеза* (24. мај – 21. јун). – Посета: 727.
3. *Сликарство у Војводини 1900–1944.* (10. септембар – 5. октобар). – Посета: 2.168.
4. Изложба дела руских сликара у нашем граду (24. септембар – 5. октобар). – Посета: 963.
5. Изложба слика Снежане Нешковић Симић и Драге Симића (15–20. октобар).

Изложбе ван Музеја

1. *Александар Секулић*
Музеј рударства и металургије у Бору (18. мај – 18. јун). – Посета: 1.500.
2. *Матејски брод – неолитско насеље потиске културе*
Народни музеј Вршац
Нови Бечеј (3–15. октобар). – Посета: 2.100.
Библиотека града Београда *Римска сала*(3–18. децембар). – Посета: 1.200.[220]

1992.

1. *Шкриње из фонда Музеја* (16. април – 9. мај). – Посета: 437.
2. *Србија 1915.* (21. мај – 13. јун). – Посета: 2.273.
3. Прво бијенале акварела подунавских земаља (април). – Посета: 500.[221]

1993.

1. *Мечка–Арадац, аварска некропола* (2. април – 30. јун). – Посета: 2.800.
2. *Иконе из збирке Народног музеја Зрењанин* (24. мај – 23. октобар). – Посета: 4.221.
3. *Накит из збирке Народног музеја Зрењанин* (8. октобар – 6. новембар). – Посета: 2.921.
4. *Никола Тесла 1943–1993.* (19. октобар – 1. новембар). – Посета: 1.249.
5. *Ослобођење Зрењанина* (17. новембар – 31. децембар). – Посета: 1.335.
6. *Бијенале југословенског акварела* (30. октобар – 2. новембар). – Посета: 2.227.

Изложбе ван Музеја

Златовез средњег Баната (14. август), Ваљево. – Посета: 1.000.[222]

1994.

1. *Развој пчеларства у Зрењанину* (31. март – 29. април). – Посета: 1.500.
2. *Збирка семена и хербаријум* (25. мај – 31. децембар). – Посета: 2.361.
3. *Оружје и опрема средњовековног ратника* (20. септембар – 20. октобар). – Посета: 3.801.
4. *Словенска керамика средњег Баната* (5. децембар – 20. фебруар 1995). – Посета: 1.668.[223]

1995.

1. *Ликовна уметност Лесковца* (23. фебруар – 10. март). – Посета: 250.
2. *Руска уметност у средњем Банату* (27. мај – 6. јул). – Посета: 3.074.
3. *Мина Карацић Вукмановић 1828–1894* (12–27. септембар). – Посета: 2.887.
4. *Ослобођење Зрењанина (Петровграда) 2. октобра 1944. године* (2–20. октобар). – Посета: 1.105.
5. Друго бијенале акварела Југославије у Зрењанину (22. октобар – 12. децембар). – Посета: 1.043.
6. *Историјски развој здравства у средњем Банату* (23. новембар – 23. децембар). – Посета: 1.004.

Изложбе ван Музеја

Златовез средњег Баната (20. март – 20. април), Музеј рударства и металургије у Бору. – Посета: 1.000.[224]

1996.

1. *Старчевачка култура на тлу средњег Баната* (22. април – 20. мај). – Посета: 1.743.
2. *Птице грабљивице – идеограми* (25. мај – 14. август). – Посета: 2.496.
3. *Зрењанинска гимназија 1846–1996.* (21. октобар – 21. новембар). – Посета: 3.853.
4. Октобарски ликовни салон деце и омладине (31. октобар – 10. новембар). – Посета: 1.420.
5. *Од Одесе до слободе* (15. новембар – 1. децембар). – Посета: 1.524.
6. Први салон Тодора Манојловића (21. децембар – 22. јануар 1997). – Посета: 455.

Изложбе ван Музеја

1. *Вече зрењанинске културе. Руски сликари у Зрењанину* (20. јун). – Руски дом, Београд.
2. *Птице грабљивице – идеограми* (7. новембар – 31. децембар). – Градски музеј Бечеј – Посета: 4.115.
3. *Јован Цвијић – живот и дело (1865–1990).* ОШ „Јован Цвијић", Зрењанин. – Посета: 1.150.[225]

1997.

1. *Србија на Светској изложби у Паризу 1900* (7–31. април). – Посета: 1.299.
2. *Керамичке посуде кроз векове* (26. мај – 26. јун). – Посета: 1.230.
3. *Метох манастира Хиландар – манастир Ваведења Богородице у Граднулици* (29. август – 7. септембар). – Посета: 353.
4. Изложба слика Јована Јаничека (16–30. септембар). – Посета: 1.704.
5. *150 година штампарства у Зрењанину 1847–1997.* (23. октобар – 19. новембар). – Посета: 837.
6. Треће бијенале акварела Југославије – Зрењанин '97 (27. октобар – 27. новембар).

Изложбе ван Музеја

Фото-изложба о Зрењанину (Милева Шијаковић) и *Здравство општине Зрењанин* (Рајка Грубић). – Гостујуће изложбе Народног музеја Зрењанин у Руском дому и Спомен-кући Лазе Лазаревића у Београду, у оквиру манифестације *Завичајци: Дани Зрењанина у Београду* (21–27. септембар).[226]

1998.

1. *Жидовар – насеље бронзаног и гвозденог доба* (12. фебруар – 12. март). – Посета: 1.686.
2. *Стаклене посуде за пиће* (21. мај – 23. јун). – Посета: 1.170.
3. *Српски народни покрет у Војводини 1848–1849.* (27. октобар – 12. новембар). – Посета: 2.611.
4. *Ослобођење Зрењанина и добровољци из средњег Баната 1914–1918.* (16. новембар – 10. децембар). – Посета: 2.611.
5. *Манастир Хиландар: осам векова српске душе* (16. децембар 1998 – 11. јануар 1999). – Посета: 2.207.[227]

1999.

1. Изложба слика Радована Живанкића (11–26. фебруар). – Посета: 1.084.
2. *Сомборске и стапарске иконе на стаклу* (3–24. март). – Посета: 496.
3. *Поклоњена природњачка збирка Емила Гладића из Кумана* (15–22. април). – Посета: 200.[228]

2000.

1. *Велики бечки рат и Карловачки мир 1683–1699.* (6–27. март). – Посета: 2.675.
2. *Лутке и скулптуре Шандора Хартига* (10. април – 20. мај). – Посета: 2.525.
3. *Ремек-дела мађарске примењене уметности* (29. мај – 20. јун). – Посета: 800.
4. *Тивадар Вањек 1910–1981.* (23. август – 11. септембар). – Посета: 332.
5. *Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе* (20. септембар – 27. октобар). – Посета: 1.926.
6. *Шешири и лампе* (17–25. новембар). – Посета: 200.
7. *Шта ће бити с кућом? Спасимо Сандићеву кућу* (21. децембар). – Посета: –.[229]

2001.

1. *Балкански шампионат у мачевању за кадете и јуниоре* (19–26. март). – Посета: 744.
2. *Изложба воштаних фигура* (14–27. мај). – Посета: 8.671.
3. *Димитрије Поповић (1738–1796), иконописац из Великог Бечкерека* (23. мај – 30. јун). – Посета: 2.317.
4. *Токсичне биљке Македоније* (12–27. јул). – Посета: 173.
5. Први зрењанински сусрет сликара (7–14. мај).
6. *Др Јован Пачу – народни трибун* (22. октобар – 5. новембар). – Посета: 221.
7. Изложба радова ликовних уметника – аматера Марка Пантелића и Илије Мићина (17–22. новембар).
8. *Емил Талијан: сећање на светског путника и ловца.* Изложба поводом 90 година од смрти Емила Талијана (4. децембар 2001 – 17. јануар 2002). – Посета: 1.076.[230]

2002.

1. *Сведочанство о домородачким културама у Мексику* (28. јануар – 12. фебруар). – Посета: 1.381.
2. *Неолитска уметност у Банату* (24. јануар – 12. фебруар). – Посета: 2.233.
3. *Историја људских страдања. Изложба воштаних фигура* (13–22. март). – Посета: 1.050.
4. *Велики Бечкерек–Петровград–Зрењанин кроз документа Историјског архива Зрењанин* (18. април – 7. мај). – Посета: 2.203.
5. Добротворна аукција дечјих радова (11. мај).
6. *Занати и занатлије у прошлости Зрењанина* (24. мај – 24. јун). – Посета: 1.122.
7. Изложба оригами фигура, бонсаи биља и јапанских плаката у оквиру манифестације *Фестивал јапанске културе* (10–16. јул).
8. *Метална опсесија.* Продајна изложба Анастаса Дудана из Охрида (17–25. јул). – Посета: 93.
9. Други зрењанински сусрет сликара (6–15. септембар). – Посета: 466.
10. *Дани заштите културне баштине Европе* (14–15. септембар).
11. *Винчанска култура на подручју средњег Баната* (30. септембар – 25. октобар). – Посета: 1.799.
12. Изложба слика Владислава Вукова (6. новембар – 3. децембар). – Посета: 430.[231]

2003.

1. Изложба радова са конкурса за идејно урбанистичко решење центра Зрењанина (4–21. фебруар). – Посета: 400.
2. *Прилози историји банатске периодике 19. и 20. века. Часописи и новине 1851–1952.* (5–26. март). – Посета: 1.473.
3. *Макро свет Фрушке горе* (1–26. април). – Посета: 789.
4. Изложба радова из легата Милорада Ћоровића (18. април–20. мај). – Посета: 681.
5. Пето бијенале акварела Србије и Црне Горе (9. јун – 9. август). – Посета: 250.
6. Изложба уметничких фотографија мађарских железница (7–21. јул). – Посета: 109.

Изложбе ван Музеја

Птице пловуше
Крушевац (Народни музеј, 24. април – 12. мај). – Посета: 4.200.
Краљево (Народни музеј, 29. мај – 15. јун). – Посета: 1.500.
Горњи Милановац (Музеј рудничко-таковског краја, 28. август – 20. септембар) – Посета: 430.[232]

2004.

Због затварања Музеја за јавност, у току 2004. године није било изложбених активности.

2005.

1. *Урош Предић* (27. август – 8. октобар). – Посета: 17.174.
2. *120 година организованог занатства* (3–24. септембар). – Посета: 917.
3. *Чудесни свет вилинских коњица* (3–24. октобар). – Посета: 2.109.
4. *Изложба слика Саве Шумановића* (18. октобар – 18. новембар). – Посета: 7.092.
5. *Још један из чудесног света* (28. октобар – 11. новембар). – Посета: 101.
6. *Плакат као историјски извор* (7–24. новембар). – Посета: 600.
7. *Сто лица столица* (21. новембар – 20. децембар). – Посета: 4.054.
8. *110 година опште болнице* (25. новембар – 14. децембар). – Посета: 392.[233]

2006.

1. Изложба радова Југослава Влаховића *Мала ретроспективна шетња кроз галерије, новине, књиге и плоче* (28. децембар 2005 – 21. јануар 2006). – Посета: 434.
2. *Патријарх Јосиф Рајачић* (24. јануар – 20. фебруар). – Посета: 3.519.
3. *Сто слика Белог Блата у срцу Баната* (26–31. јануар). – Посета: 251.
4. Изложба етно-мотива (31. јануар – 14. фебруар). – Посета: 408.
5. *Споменик краљу Петру I Карађорђевићу* (17–20. децембар 2005; 2–20. фебруар 2006). – Посета: 1.182.
6. *Одјеци – Сто лица столица* (17–24. фебруар). – Посета: 348.
7. *Историја спорта Зрењанина* (28. фебруар – 31. март). – Посета: 7.698.
8. *Стерија* (3–10. април). – Посета: 1.035.
9. *Потиско пролеће 2006. у Зрењанину* (3. април – 10. март). – Посета: 1.010.
10. Изложба поводом ускршњих празника (12–30. април). – Посета: 652.
11. *Цртежи и графика из Спомен-збирке Павла Бељанског* (4–25. април). – Посета: 1.887.
12. *Машталиште 71* (14. април – 10. мај). – Посета: 508.
13. *Надежда Петровић* (28. април – 6. јун). – Посета: 6.386.
14. *Познати архитекти и њихове грађевине у Великом Бечкереку у деветнаестом веку до Првог светског рата* (5–11. мај). – Посета: 467.
15. *Миодраг Грбић – живот и дело* (18. мај – 5. јун). – Посета: 885.
16. *Кинески новац – 4 миленијума историје* (7–27. јун). – 1.466.
17. Изложба радова Владимира Величковића (14. јун – 25. јул). – Посета: 4.251.
18. *Викенд акварела* (12. мај – 13. септембар). – Посета: 4.766.
19. *Град: простор у времену* (3. јул – 15. август). – Посета: 595.
20. *ГИК* (28. јун – 2. јул). – Посета: 100.
21. *Ту око нас Јевреји* (17. август – 14. септембар). – Посета: 1.539.
22. *Стеван Алексић* (22. август – 30. септембар). – Посета: 9.590.
23. *Кроз паукову мрежу* (15. септембар – 21. децембар). – Посета: 5.237.
24. Изложба фотографија Наташе Ђорђевић *Призори из природе* и Предрага Костина *Мотиви Царске баре* (15. септембар – 1. октобар). – Посета: 694.
25. Изложба *50 година Уметничке колоније „Ечка"* (2. октобар – 5. новембар). – Посета: 4.767.
26. *Ликовни стваралаци Зрењанинске гимназије* (3. октобар – 2. новембар). – Посета: 2.602.
27. *Живети заједно* (7. новембар – 15. децембар). – Посета: 9.881.

28. *Ротари клуб Зрењанин 1936–1996–2006* (7–15. новембар). – Посета: 750.
29. *Споменици добровољцима у Првом светском рату* (17–27. новембар). – Посета: 643.
30. Изложба слика Марије Хлавати Кришан (1–12. децембар). – Посета: 411.
31. *Србија је била свет* (14–17. децембар). – Посета: 137.
32. *Матејски брод* (15. децембар 2006 – 15. фебруар 2007). – Посета: 4.460.
33. *Милан Коњовић: четврта деценија* (18. децембар 2006 – 20. јануар 2007). – Посета: 1.662.
34. *Десет година демократске власти* (22. децембар 2006 – 31. јануар 2007). – Посета: 1.465.[234]

2007.

1. Изложба слика у власништву Српске православне црквене општине Тараш (23–29. јануар). – Посета: 298.
2. *Црно, бело и шарено. Зрењанинске школе цртања и сликања за децу и младе* (6–28. фебруар 2007). – Посета: 1.869.
3. *Нити светлости* (13. фебруар – 15. март). – Посета: 6.876.
4. *Карикатура и цензура* (14. фебруар – 7. март). – Посета: 1.527.
5. *Народно позориште „Тоша Јовановић" Зрењанин: 60 година Драмске сцене и 50 година луткарске сцене* (9–30. март). – Посета: 1.144.
6. *Алергогене биљке око нас* (16. март – 16. април). – Посета: 836.
7. Изложба слика Миће Поповића (20. март – 18. април). – Посета: 6.452.
8. *Бразилска бајка* (2–20. април). – Посета: 1.505.
9. Изложба слика Зорана Павловића (24. април – 18. мај). – Посета: 2.639.
10. *Сове & сове* (25. април – 17. мај). – Посета: 1.318.
11. Изложба природњачких фотографија Предрага Костина *Свет око нас* (26. април – 23. мај). – Посета: 1.370.
12. *Медиала у Војводини* (19. мај – 9. јун). – Посета: 3.039.
13. Александар Простов Покровски и Наталија Владимирскаја (19. мај – 9. јун). – Посета: 1.084.
14. Седмо бијенале акварела (11. јун – 15. јул). – Посета: 2.647.
15. Изложба радова Миленка Шербана (24. август – 20. септембар). – Посета: 4.670.
16. *Слике моје душе: Оливера Топалов* (29. август – 15. септембар). – Посета: 1.169.
17. Међународна изложба фотографија *Лептири* (30. август – 25. октобар). – Посета: 2.284.
18. *Остаци градитељског наслеђа на рекама и каналима Војводине* (21. септембар – 10. октобар). – Посета: 784.
19. *Леонардо да Винчи у Зрењанину* (28. септембар – 2. новембар). – Посета: 15.560.
20. *Пчеларство у Зрењанину* (12–31. октобар). – Посета: 695.
21. *Париски музеји кроз камеру Тијерија Нектуа* (4–25. новембар). – Посета: 677.
22. *Франц Ајзенхут* (15. новембар – 10. децембар). – Посета: 4.055.
23. *На дигиталним крилима* (29. новембар – 10. децембар). – Посета: 310.
24. *Наш град Бечкерек – Петровград – Зрењанин кроз векове* (12. децембар 2007 – 21. фебруар 2008). – Посета: 1.564.
25. *Кад порастем бићу Леонардо* (18. децембар 2007– 15. март 2008). – Посета: 1.618.
26. Изложба портрета из Галерије ликовне уметности Спомен-збирке Рајка Мамузића (21. децембар 2007 – 31. јануар 2008). – Посета: 1.672.

Изложбе ван Музеја

1. *Матејски брод* (Музеј Војводине, Нови Сад). – Ноћ музеја (19. мај).
2. Изложба слика Миће Поповића (Галерија ликовне уметности поклон-збирке Рајка Мамузића, Нови Сад). – Посета: –
3. *Леонардо да Винчи у Зрењанину* (Фестивал науке, Београд, 1–2. децембар).[235]

2008.

1. Мариндом (5. фебруар – 1. март). – Посета: 6.215.
2. Изложба карикатура Предрага Кораксића Коракса (1–17. март). – Посета: 1.202.
3. *Сценографије и костими Миодрага Табачког* (5–30. март). – Посета: 4.281.
4. *Велики Мали.* Изложба фотографија на тему дечјих права (20–31. март). – Посета: 665.
5. *Српска Крајина кроз вијекове* (20. март – 4. април). – Посета: 559.
6. *Одјеци – Начинимо од куће дом* (1. април – 10. мај). – Посета: 1.151.
7. *Милена Павловић Барили* (3. април – 3. мај). – Посета: 5.379.
8. *Плакат. Фестивал позоришта* (14–20. април). – Посета: 211.
9. *Станислав Винавер. Фестивал једног писца* (22. април – 7. мај). – Посета: 237.
10. *Службено одело у Србији у 19. и 20. веку* (7. мај – 25. јун). – Посета: 7.265.
11. *Фото експо – Град Зрењанин* (13. мај – 25. јун). – Посета: 923.
12. *Два ђачка века испод бреста* (26. мај – 4. јун). – Посета: 150.
13. Изложба слика Здравка Мандића (7. јун – 7. јул). – Посета: 2.925.
14. *Православље на интернету* (17. јун – 23. септембар). – Посета: 731.
15. *Уметност у Војводини данас* (15. јул – 15. август). – Посета: 1.370.
16. *Хамерштил* (24. јун – 5. август). – Посета: 365.
17. Изложба слика и скулптура из збирке Ђуре Поповића (27. август – 10. октобар). – Посета: 9.022.
18. Осми зрењанински сусрет сликара Србије (19–28. септембар). – Посета: 265.
19. Изложба слика Владислава Вукова (3–26. октобар). – Посета: 592.
20. *Панонска кућа као симбол једнакости у условима мултикултуралности* (8. октобар – 5. новембар). – Посета: 1.675.
21. Изложба радова Радомира Џонија Рељића (25. октобар – 20. новембар). – Посета: 2.709.
22. *40 година фотографије Ивана Панчића* (31. октобар – 15. новембар). – Посета: 438.
23. *Орхидеје* (18. новембар – 8. децембар). – Посета: 1.073.
24. *Скелети уживо* (1. децембар 2008 – 14. јануар 2009). – Посета: 13.022.
25. Изложба савремене кинеске графике (18. децембар 2008 – 15. јануар 2009). – Посета: 487.[236]

2009.

1. *Деведесет година од завршетка Првог светског рата* (19. јануар – 20. фебруар). – Посета: 6.168.
2. Изложба радова Фани Бурла (21. јануар – 4. фебруар). – Посета: 738.
3. Дечји радови из радионице током изложбе *Скелети уживо* (17. фебруар – 21. март). – Посета: 667.
4. Изложба фотографија *Претапање – Моеријека* (21. фебруар – 2. март). – Посета: 185.
5. *Бокешки сан Марија Маскарелија* (25. фебруар – 25. март). – Посета: 3.378.
6. *Ars fumandi* (5. март – 5. април). – Посета: 1.061.
7. *Мелодија боја* (26. март – 3. мај). – Посета: 6.026.
8. *Пекинг у светлу летњих Олимпијских игара* (26. март – 3. мај). – Посета: 823.

9. *Под Талијиним кровом* (20. април – 3. мај). – Посета: 261.
10. *Примарна уметност: Слике на стенама, слике на телу* (12. мај – 5. јун). – Посета: 4.378.
11. Изложба предмета из Африке из приватне збирке др Драгутина Милићевића (16. мај – 2. јун). – Посета: 2.140.
12. Изложба фотографија Душана Јуванина са путовања у Африку (16. мај – 8. јун). – Посета: 3.150.
13. *Бонсаи* (21–31. мај). – Посета: 2.206.
14. *Сарматска култура на тлу Баната из фонда Народног музеја Зрењанин* (5–18. јун). – Посета: 424.
15. Осмо бијенале акварела – Савремена галерија Зрењанин (8. мај – 24. јул). – Посета: 2.992.
16. Изложба слика Мартина Јонаша (23. јун – 23. јул). – Посета: 428.
17. Ретроспективна изложба Милана Граховца 1989–2009. (3–23. август). – Посета: 1.178.
18. *Водоземци и гмизавци* (12. август – 15. септембар). – Посета: 920.
19. *Тај дивни колорит грађанства* (27. август – 17. октобар). – Посета: 7.619.
20. *Средњовековне тврђаве у Банату* . Изложба фотографија и графика (8. септембар – 15. октобар). – Посета: 800.
21. Девети зрењанински сусрет сликара аматера (САКУД) (18–25. септембар). – Посета: 298.
22. *Светиње Војводине* (22–30. септембар). – Посета: 376.
23. *Наши домци* (2–9. октобар). – Посета: 219.
24. *Света уметност.* Изложба керамике Едите Немеш Фекете (11–25. октобар). – Посета: 435.
25. *Јапанске графике: слике ефемерног света* (6–28. новембар). – Посета: 3.156.
26. *Визуелне белешке Жомбоља* (28. новембар – 6. децембар). – Посета: 272.
27. Изложба слика Саве Стојкова (2. децембар 2009 – 14. јануар 2010). – Посета: 3.263.
28. *Краљица спортова у Зрењанину* (26. децембар 2009 – 10. јануар 2010). – Посета: 237.

Изложбе ван Музеја

Тај дивни колорит грађанства – ликовни живот у Великом Бечкереку у 19. и почетком 20. века
Галерија Иштвана Нађа – Музеј Иштвана Тура (Баја, Мађарска), 16. јул – 22. август.
Музеј Херцеговине (Требиње, БиХ), октобар.[237]

2010.

1. *Лептири* (15. јануар – 5. фебруар). – Посета: 1.029.
2. Изложба таписерија *Атељеа 61* (28. јануар – 3. март). – Посета: 2.169.
3. *Подводни свет* (9. фебруар – 1. март). – Посета: 1.403.
4. *Живот у фотографији* (4–18. март). – Посета: 137.
5. *Штампа на румунском језику у Банату с краја 19. и прве половине 20. века* (11–26. март). – Посета: 3.207.
6. *Птице грабљивице* (15. март – 8. април). – Посета: 4.187.
7. *Витковачко поље у праисторији* (24. март – 7. април). – Посета: 144.
8. Изложба радова са радионице *Ухвати птицу* (6. април – 10. мај). – Посета: 531.
9. Четврти сусрет акварелиста Србије и први *Ex tempore* Међународни фестивал акварелиста (9–19. април). – Посета: 110.
10. Изложба руских сликара Јулије Чугујевскаје и Владислава Татаринова (11. април – 10. мај). – Посета: 1.449.
11. *Виктор Вазарели* (20. април – 10. мај). – Посета: 2.143.
12. *Виктор Вазарели и оп-арт као инспирација* (4–14. мај). – Посета: 556.

13. *Ликови из царства вунарства* (15–30. мај). – Посета: 620.
14. *Замишљаји Илије Босиља* (15. мај – 5. јун). – Посета: 1.903.
15. *Цивилизација која нестаје и људи и предели Кипра* (31. мај – 7. јун). – Посета: 101.
16. Изложба слика Радована Живанкића (8–30. јун). – Посета: 926.
17. Изложба дечјих радова инспирисаних радовима Илије Босиља (8–30. јун). – Посета: 966.
18. *Необична ризница* (11–25. јун). – Посета: 171.
19. Изложба радова Зорана Тешановића (5–31. јул). – Посета: 699.
20. *Светлост и време у пролазу.* Изложба фотографија Душана Маринковића (26. јул – 30. август). – Посета: 2.585.
21. *Од Паје Јовановића до Марине Абрамовић* (24. август – 29. септембар). – Посета: 7.816.
22. Шеста међународна изложба фотографија *Тврдокрилци* (26. август – 14. октобар). – Посета: 2.787.
23. Изложба поводом обележавања Европског дана јеврејске културе (2–15. септембар). – Посета: 327.
24. *120 година мачевалачког клуба Бечкерек–Петровград–Зрењанин* (17–28. септембар). – Посета: 340.
25. Десети зрењанински сусрет сликара аматера (1–8. август). – Посета: 275.
26. *Из архиве генерала Жданова. Сећање на победу* (2–5. новембар). – Посета: 874.
27. *Ликовна збирка: Од значке до монументалног платна* (19. октобар – 13. новембар). – Посета: 1.674.
28. *Археолог као детектив* (11. новембар – 1. децембар). – Посета: 1.300.
29. Изложба слика и икона у оквиру *Дана руске културе* (12. новембар – 7. децембар). – Посета: 2.588.
28. *Др Арчибалд Рајс: Сведок истине о Србији 1914–1918.* (17. новембар – 7. децембар). – Посета: 2.464.
29. Изложба фотографија Игора Витомирова (3–20. децембар). – Посета: 72.
30. *Од Тихуане до Тетка Ане. Рокенрол у Зрењанину шездесетих и седамдесетих* (13–31. јануар 2011). – Посета: 6.528.
31. *Швапска кућа – утицај Немаца на градитељско наслеђе села средњобанатског региона* (22. децембар 2011 – 26. јануар 2011). – Посета: 260.[238]

2011.

1. Изложба радова Добривоја Рајића, Угљеше Цолића и Бојана Станковића (1–14. фебруар). – Посета: 264.
2. Изложба колектива Академије класичног сликарства (4–25. фебруар). – Посета: 1.408.
3. *Ћилими из збирке Народног музеја Зрењанин* (7. март – 12. април). – Посета: 3.637.
4. *Иза тајних врата.* Ликовно-модни хепенинг Валентине Шаламон Венцел (8–19. март). – Посета: 400.
5. *Нови Пазар у ликовном опусу Љубомира Ивановића* (23. март – 7. април). – Посета: 191.
6. Изложба радова костимографкиње Мирјане Стојановић Маурич (11–17. април). – Посета: 117.
7. *Историја Руса у Великом Бечкереку (Петровграду)* (15–30. април). – Посета: 1.292.
8. Изложба слика холандске уметнице Гесје ду Маркије ван Вортујсен (19. април – 3. мај). – Посета: 118.
9. *Петар Лубарда: Хероика визије* (6–30. мај). – Посета: 2.275.
10. *Видосава Ковачевић (1889–1913). Сликарка особеног потеза* (14. мај – 2. јун). – Посета: 156.
11. Завршна изложба ликовне радионице *Креативни кутак* Дечјег стваралачког центра *Машталиште* и радови Предшколске установе Зрењанин (14–31. мај). – Посета: 334.
12. Девети бијенале акварела (Савремена галерија Зрењанин) (6. јун – 6. јул). – Посета: 1.172.
13. Изложба фотографија *Пријатељство је...* (конкурс *Персу* маркета) (15. јун – 20. јул). – Посета: 99.
14. Изложба радова са Петог сусрета акварелиста Србије (22. јун – 9. јул). – Посета: 30.
15. Изложба слика Бошка Петровића (11. јул – 3. август). – Посета: 690.
16. Изложба радова Ликовне секције Клуба за стара и одрасла лица Геронтолошког центра Зрењанин (1–15. август). – Посета: 92.

17. *Маријан Барош. Ретроспектива 1981–2011* (8–21. август). – Посета: 881.
18. *Пенушава страст* (24. август – 14. септембар). – Посета: 1.779.
19. *Птице грабљивице. Седма међународна изложба фотографија* (25. август – 21. септембар). – Посета: 1.041.
20. *Бранко Поповић – слике* (25. август – 25. септембар). – Посета: 4.199.
21. Изложба слика галерије *Хелена* (28. септембар – 27. октобар). – Посета: 2.212.
22. *Устанак у северном Банату 1941.* (3–12. октобар). – Посета: 436.
23. Једанаести сусрет сликара аматера Републике Србије (14–21. октобар). – Посета: 130.
24. Изложба ангажованих и еколошких плаката Бошка Шева *Save as / сачувај* (3–25. новембар). – Посета: 2.010.
25. *Наде.* Изложба студената графике мастер класе проф. Зорана Тодоровића на Академији уметности у Новом Саду (7–17. новембар). – Посета: 336.
26. *Основна школа Вук Караџић 1931–2011.* (22. новембар – 6. децембар). – Посета: 982.
27. *Моје тело твоје дело* (2. децембар – 2. фебруар 2012). – Посета: 4.483.
28. *Воће са стабла живота.* Изложба румунских и српских ликовних уметника (12–20. децембар). – Посета: 95.
29. Изложба поводом 25 година од оснивања Зрењанинске бискупије (16–25. децембар). – Посета: 361.
30. Изложба фотографија са Корзо феста (21. децембар – 27. фебруар 2012). – Посета: 1.120.

Изложбе ван Музеја

Мајстори банатског сликарства од 18. до 20. века (Велика галерија Дома Војске Србије, Београд), 30. август – 1. октобар 2011. – Посета: 3.337.[239]

2012.

1. Изложба православних икона из приватне колекције (5–27. фебруар). – Посета: 852.
2. *Акт-УА-лно* (13. јануар – 2. фебруар). – Посета: 1.310.
3. *Кетуба. Јеврејски брачни уговор* (30. јануар – 17. фебруар). – Посета: 115.
4. *Повеље и дипломе од 17. до 20. века* (7. фебруар – 17. март). – Посета: 2.391.
5. *Народно градитељство Румуна у селима средњег Баната* (20. фебруар – 5. март). – Посета: 525.
6. *Изложба постера Министарства туризма Републике Кубе* (29. фебруар – 20. април). – Посета: 909.
7. *Крајишки Срби у Војводини у 20. веку* (8–22. март). – Посета: 232.
8. *Накит из збирке Народног музеја Зрењанин* (22. март – 18. април). – Посета: 232.
9. *Из угла једне Францускиње* (23–30. март). – Посета: 154.
10. XXIV годишњи салон Удружења ликовних аматера Зрењанина (УЛАЗ) (30. март –8. април). – Посета: 253.
11. Изложба фотографија *Natura Pannonica III* (10–24. април). – Посета: 215.
12. *Тесла из другог угла* (24. април – 24. мај). – Посета: 7.549.
13. *ПерСу – изложба најсмешнијих фотографија* (9–17. мај). – Посета: 10.
14. *Идеологије и идеали. Прилози истраживању архитектуре 20. века у Војводини* (19. мај – 29. октобар 2012). – Посета: 2.369
15. *Сликарство војвођанских Мађара 1900–1990.* (30. мај – 30. јун). – Посета: 1.257.
16. *Сведоци трајања* (5–25. мај). – Посета: 473.
17. Изложба поводом 25 година од освајање награде *Хор света* Омладинског мешовитог хора музичког друштва *Јосиф Маринковић* Зрењанин (29. јун – 29. јул). – Посета: 415.

18. *Милутин Мићић: 25 година стваралаштва. Слике – резани облици – скулптуре* (4–31. јул).
– Посета: 854.
19. Изложба слика савремених руских сликара из Обњинска (3–14. август). – Посета: 449.
20. *Нада је заувек остала на Дунаву / Пут ка обећаној земљи.* Изложба слика и компјутерске графике Мирјане Лехнер Драгић и Марка Драгића (9–20. август). – Посета: 80.
21. Изложба фотографија *Транзиција* (15–24. август). – Посета: 253.
22. Осма међународна изложба фотографија *Царство гљива* (28. август – 26. септембар). – Посета: 1.180.
23. *Поетика и судбина 20. века.* Изложба из збирке Дома Војске Србије (30. август – 10. октобар).
– Посета: 3.643.
24. XXII зрењанински сусрет сликара аматера (28. септембар – 11. октобар). – Посета: 382.
25. *Град бициклиста: историјски, етнолошки и ликовни аспект бицикла у Суботици*
(16. октобар – 3. децембар). – Посета: 5.650.
26. Изложба поводом шездесетогодишњице Аматерског позоришта *Мадач* (27. октобар – 9. новембар).
– Посета: 154.
27. *60 x 60. Шездесет фотографија за шездесет година.* Изложба новинске фотографије поводом 60 година листа *Зрењанин* (2. новембар – 3. децембар). – Посета: 357.
28. Изложба радова малог формата Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије (УЛУПУДС) (17. новембар – 10. децембар). – Посета: 181.
29. *Господари глине и жита* (12. децембар – 31. јануар 2013). – Посета: 2.762.
30. Изложба дечјих радова *Нацртај ми птицу* (14. децембар – 31. јануар 2013). – Посета: 442.

Изложбе ван Музеја

1. *Моје тело – твоје дело* (Народни музеј Кикинда, 24. фебруар – 20. март). – Посета: 892.
2. *Урош и Вука – романса или пријатељство?* (Платонеум, Огранак САНУ у Новом Саду). Ноћ музеја (19. мај). – Посета: сса. 2.500.[240]

2013.

1. Изложба радова сликара Бојана Милосављевића (22. јануар – 22. фебруар). – Посета: 289.
2. *Две пасије – једна изложба* (8. фебруар – 28. март). – Посета: 3.198.
3. *Поглед на насловну страну 1945–1980.* (27. фебруар – 19. март). – Посета: 294.
4. Изложба фотографија *Пусти и месопусти* (21. март – 12. април). – Посета: 333.
5. *Јован Бијелић – из ризнице Народног музеја у Београду* (2. април – 9. мај). – Посета: 3.365.
6. Изложбе *Одјеци. Један дан у праисторији* и *Одјеци – две пасије, једна изложба* (5–24. април).
– Посета: 537.
7. XXV годишњи ликовни салон Удружења ликовних аматера Зрењанин (УЛАЗ) (16–24. април).
– Посета: 527.
8. Изложба *Свет физике* Департмана за физику са Природно-математичког факултета Универзитета у Новом Саду (27. април – 6. мај). – Посета: 187.
9. *Црна Бара – Пркос* (14. мај–14. јун). – Посета: 748.
10. *Народни вез – традиција као инспирација* (18. мај–30. јун). – Посета: 2.728.
11. Изложба *Гала Чаки* у оквиру *Корзо феста* (17. јун–13. јул). – Посета: 120.
12. *Почетак.* Изложба радова Иве Недељков (16. јул–6. август). – Посета: 115.
13. *Момо Капор – ретроспектива* (22. август–10. октобар). – Посета: 6.484.
14. Девета међународна изложба *Сисари света* (27. август–26. септембар). – Посета: 1.194.

15. 13. Зрењанински сусрет сликара Србије (САКУД) (27. септембар – 10. октобар). – Посета: 204.
16. Изложба ликовних радова ученика основних школа у *Ноћи истраживача*
(27. септембар – 31. децембар). – Посета: 1.748.
17. *Били су само деца. Јасеновац – гробница 19.432 девојчице и дечака* (11. октобар – 5. новембар).
– Посета: 909.
18. X бијенале акварела (14. октобар – 12. новембар). – Посета: 1.353.
19. *Под војвођанским небом Ивана Радовића* (15. новембар – 6. децембар). – Посета: 243.
20. *Милунка Савић – хероина Великог рата* (17. новембар – 1. децембар). – Посета: 1.501.
21. *Царски дарови* (6. децембар – 23. јануар 2014). – Посета: 5.372.
22. *Цртај, прикажи – буди део заједнице.* Изложба радова са инклузивних радионица (9–12. децембар).
– Посета: 139.
23. *Лековито биље средњег Баната. Фитотерапија као вид народне медицине*
(17. децембар – 1. фебруар 2014). – Посета: 381[241].

2014.

1. Изложба ликовних радова ученика основних школа у *Ноћи истраживача* (1. јануар – 27. март).
– Посета: 2.413.
2. *Све је само реклама* (4. фебруар – 22. март). – Посета: 3.923.
3. *Вунаарт – хармонична игра вунених сенки* (7. фебруар – 1. март). – Посета: 1.660.
4. *Израел – земља чудесних природних лепота. Национални паркови и резервати природе* (6–20. март).
– Посета: 437.
5. XXVI годишњи ликовни салон Удружења ликовних аматера Зрењанина (УЛАЗ) (21. март – 11. април).
– Посета: 460.
6. Изложба радова са радионице за особе са смањеном моториком (28. март – 12. јун). – Посета: 401.
7. Ретроспективна изложба костимографа и сценографа Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије (УЛУПУДС) (7. април – 31. мај). – Посета: 2.827.
8. *Заобилазне стратегије – архитектура у Војводини на почетку 21. века* (17. април – 10. мај).
– Посета: 329.
9. *Тропи.* Изложба Милене Јефтић Ничеве Костић (4. јун – 4. јул). – Посета: 1.147.
10. *Срце у калупу* (7. јун – 4. јул). – Посета: 92.
11. Изложба Школе цртања и сликања за децу и одрасле (17. јун – 20. август). – Посета: 160.
12. Изложба радова Михаила Кулачића (14. јул – 16. август). – Посета: 1.273.
13. X међународна изложба фотографија *Заштићена планета* (22. август – 24. септембар). – Посета: 804.
14. Изложба радова Естер Милентијевић (25. август – 20. септембар). – Посета: 592.
15. *Европски пут кафе* (26. август – 30. септембар). – Посета: 4.324.
16. *Ноћ истраживача.* Изложба дечјих радова и предавања (26. септембар – 30. октобар). – Посета: 611.
17. XVI зрењанински сусрет сликара (26. септембар – 9. октобар). – Посета: 363.
18. *Михајло Идворски Пупин. Стваралачка координација* (3. октобар – 1. новембар). – Посета: 2.216.
18. *Одјеци – од учионице до сцене* (12. новембар – 12. децембар). – Посета: 517.
19. *Средњи Банат у Великом рату* (24. новембар – 15. фебруар 2015). – Посета: 3.683.
20. Изложба поводом обележавања 130 година Атлетског клуба *Пролетер* (16–31. децембар).

Изложбе ван Музеја

1. *Под војвођанским небом Ивана Радовића* (Народни музеј Кикинда, 5–19. март). – Посета: 287.
2. *Црна Бара – Пркос* (Музеј Војводине, 11. април – 5. мај). – Посета: 512.[242]

2015.

1. *Паја Јовановић: Слике Балкана* (20. фебруар – 19. март). – Посета: 1.301.
2. Изложба дечјих радова насталих у радионицама од 2006. до 2014. године (20. фебруар – 6. април). – Посета: 1.549.
3. *Паулина Сударски: од експресивне ведрине до трагичног краја* (5. март – 29. април). – Посета: 2.137.
4. XXVII годишњи салон Удружења ликовних аматера Зрењанина (УЛАЗ) (24. март – 4. април). – Посета: 247.
5. *Портрети и сећања. Јеврејска заједница Србије пре Холокауста* (9–30. април). – Посета: 647.
6. *Где сви ћуте, оне говоре: гусле Етнографског музеја у Београду и Гусларског друштва „Петар Перуновић Перун" из Зрењанина* (8. мај – 6. јун). – Посета: 855.
7. *Коло српских сестара – поклоњена колекција* (12. мај – 30. јун). – Посета: 2.030.
8. *Панта реи.* Изложба фотографија (11. јун – 28. јул). – Посета: 92.
9. *Замисли овај свет, о замисли га ипак. Изложба радова Рајне Круљ* (7. јул – 17. август). – Посета: 1.128.
10. *Бити ту.* Изложба скулптура Јоване Петковић (7–31. август). – Посета: 118.
11. *Да ли сам свуда где су ми трагови – стваралаштво Мирослава Антића* (25. август – 12. октобар). – Посета: 5.256.
12. *Све добро је дивље и слободно!* XI међународна изложба фотографија (1–22. септембар). – Посета: 1.142.
13. *Светлост и без сијалице.* Међународна изложба у оквиру манифестације *Ноћ истраживача* (25. септембар – 2. октобар). – Посета: 745.
14. Изложба радова ученика Основне школе *Жарко Зрењанин* (25. септембар – 2. октобар). – Посета: 745.
15. XV зрењанински сусрет сликара Србије (9–17. октобар). – Посета: 192.
16. *Стара мета – ново одстојање. Стрељачке спомен-мете 19. и 20. века* (16. октобар – 30. новембар). – Посета: 2.043.
17. *Антилогика слике* (20. октобар – 12. новембар). – Посета: 604.
18. *За српску војску – једна заборављена прича* (17. новембар – 16. децембар). – Посета: 721.
19. *Торонталска жупанија и њено наслеђе* (11. децембар – 31. јануар 2016). – Посета: 2.386.
20. *Птице певачице из збирке Природњачког одељења Народног музеја Зрењанин* (17. децембар – 31. јануар 2016). – Посета: 845.

Изложбе ван Музеја

Под војвођанским небом Ивана Радовића (Мала галерија Дома Војске Србије у Београду). – Посета: 1.685.[243]

2016.

1. *Дуг прецима, залог потомцима.* Изложба калиграфских радова (12. фебруар – 12. март). – Посета: 1.782.
2. *Централни Балкан између грчког и келтског света* (19. фебруар – 31. март). – Посета: 976.
3. *Београдски атлас Јована Цвијића* (17. март – 30. април). – Посета: 2.988.
4. XXVIII годишњи салон Удружења ликовних аматера Зрењанина (УЛАЗ) (5–13. април). – Посета: 235.
5. *Банатска мала пруга* (19. април – 15. мај). – Посета: 704.
6. *Култура сећања – ко не памти изнова проживљава* (9. мај – 27. јун). – Посета: 2.081.
7. *Одјеци – дивно смо се дружили.* Изложба радова деце и младих (16. мај – 13. октобар). – Посета: 1.207.
8. *Трагом енергије и светлости.* VII бијенале мозаика (19. мај – 15. јун). – Посета: 231.
9. *Артура* (изложба на отвореном) (23. мај – 15. јун). – Изложба је била постављена на Тргу слободе и није вођена евиденција посете.

10. *Индустријско и техничко наслеђе у Војводини* (17. јун – 6. јул). – Посета: 140.
11. *Старо и нестало воће Србије* (1. јул – 15. август). – Посета: 924.
12. *Скулптуре.* Изложба радова Славка Живановића (22. јул – 13. август). – Посета: 113.
13. *Нестали у Холокаусту. Земун, свака слика прича причу* (18. август – 1. септембар). – Посета: 176.
14. *Пази, снима се! Век биоскопске културе у Зрењанину* (22. август – 12. октобар). – Посета: 3.809.
15. Изложба радова Удружења жена *Доситеј* (5–10. септембар). – Посета: 95.
16. Изложба радова Драгана Хајровића (26. септембар – 3. октобар). – Посета: 91.
17. XVI зрењанински сусрет сликара аматера Србије (3–10. октобар). – Посета: 136.
18. Изложба о Народном позоришту „Тоша Јовановић" (15. октобар – 15. новембар). – Посета: 254.
19. *Дела бечких барокних мајстора у Војводини* (19. октобар – 10. децембар). – Посета: 3.326.
20. *Мода шешира* (15. новембар 2016 – 14. јануар 2017). – Посета: 1.422.
21. *Прва српска добровољачка дивизија* (17. новембар – 12. децембар). – Посета: 811.
22. *Наша прича о природи.* Изложба природњачких фотографија (15. децембар – 26. јануар 2017). – Посета: 2.125.

Изложбе ван Музеја

1. *Народни вез, традиција као инспирација* (Огранак САНУ у Новом Саду, 12–21. мај). – Посета: 953.
2. *Пази, снима се! Век биоскопске културе у Зрењанину* (Галерија Народне библиотеке у Новом Бечеју, 28. новембар – ?). – Посета: 220.[244]

2017.

1. *Микрогљиве Фрушке горе* (18. јануар – 28. фебруар). – Посета: 937.
2. *Уметничка збирка САНУ – ликовни уметници академици* (3. фебруар – 3. март). – Посета: 2.461.
3. *Србија памти* (7–24. март). – Посета: 923.
4. *Војводство Србија и Тамишки Банат* (17. март – 2. мај). – Посета: 1.905.
5. XXIX годишњи салон Удружења ликовних аматера Зрењанина (31. март – 6. април). – Посета: 186.
6. *На раскршћу* (12. април – 15. мај). – Посета: 780.
7. *Благо нама децама што смо таки мали* (11. мај – 14. август). – Посета: 4.691.
8. *Музеј за децу* (11. мај – 14. август). – Посета: 4.691.
9. *Уметнички плакати из прошлости Музеја (1945–1964)* (9. мај – 1. јул). – Посета: 674.
10. *Ида Ћирић. Изложба дечјих илустрација* (20. мај – 19. јун). – Посета: 473.
11. Изложба радова Бојана Оташевића (4. јул – 10. август). – Посета: 111.
12. *Кутија сећања. Живот јеврејске породице Дрелих из Сомбора* (18. август – 9. септембар). – Посета: 196.
13. *Друштво српских уметника „Лада"* (28. август – 27. септембар). – Посета: 2.400.
14. *Прича о дуду и традицији свиларства* (14. септембар – 24. октобар). – Посета: 893.
15. XII бијенале акварела (2. октобар – 10. новембар). – Посета: 2.095.
16. *Apple кроз векове* (26. октобар – 10. новембар). – Посета: 764.
17. XVII сусрет сликара аматера Србије (27. октобар – 10. новембар). – Посета: 370.
18. *Добровољци средњег Баната у Првом светском рату* (17. новембар – 15. децембар). – Посета: 1.051.
19. Изложба интарзија Илије Мркајића (17. новембар – 5. децембар). – Посета: 728.
20. *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?* (7. децембар – 28. фебруар 2018). – Посета: 8.095.
21. Изложба радова са ликовног конкурса поводом 160 година од рођења Уроша Предића (5. децембар – 5. март). – Посета: 1.072.
22. *Уметношћу против граница.* Изложба корисника Геронтолошког центра (21. децембар – 20. јануар 2018). – Посета: 136.

Изложбе ван Музеја

1. *Наша прича о природи* (Покрајински завод за заштиту природе у Новом Саду, 2–22 фебруар).
– Посета: 300.
2. Изложба о Тодору Манојловићу
Мако, Музеј „Јожеф Атила" (мађ. Atilla József múzeum), (2. јун – 1. септембар).
Чанад, Румунско-српски народни дом (мађ. Román-szerb nemzetiségi ház), изложба отворена у оквиру славе села (Св. Гелерт). – Посета: 30.
Сегедин, Дом мањина (19. октобар). – Посета: 200.
3. *Благо нама децама што смо таки мали* (Народни музеј Панчево, 5. септембар – 5. октобар).
– Посета: 4.500.
4. *121 година бициклизма у Зрењанину*. Изложба на Тргу слободе (16. септембар – 7. октобар)[245]

2018.

1. *Слободно зидарство у Србији 1785–2018.* (29. јануар – 21. фебруар). – Посета: 601.
2. *Салаши – између идеализованог и стварног* (27. фебруар – 25. март). – Посета: 237.
3. *Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941.* (9. март – 4. април). – Посета: 2.667.
4. *Страдање Рома у Првом светском рату* (16. март – 4. април). – Посета: 373.
5. Изложба радова Тијане Сташевић (31. март – 20. април). – Посета: 239.
6. *Учешће Јевреја у развоју добровољног ватрогаства у Земуну* (12. април). – Посета: 233.
7. *Јожеф Пехан – уметник на прекретници векова* (27. април – 15. јун). – Посета: 1.559.
8. XXX салон Удружења ликовних аматера Зрењанина (УЛАЗ) (30. април – 11. мај). – Посета: 174.
9. *Јапанизам у Банату* (16. мај – 21. јун). – Посета: 527.
10. Изложба радова Школе сликања и цртања за децу и одрасле (15–25. јун). – Посета: 211.
11. Изложба радова Александра Ђоновића из колекције Керчов (26. јун – 16. јул). – Посета: 553.
12. *Загор из нашег сокака* (29. јун – 20. јул). – Посета: 154.
13. Изложба цртежа и скулптура Вукашина Миловића (23. јул – 13. август). – Посета: 123.
14. Ретроспективна изложба Душка Кирћанског (24. јул – 24. август). – Посета: 712.
15. *Јевреји Србије у Првом светском рату* (17. август – 10. септембар). – Посета: 191.
16. *Словачка лепота* (28. август – 22. септембар). – Посета: 2.127.
17. *Између костима и орнаментике* (10. септембар – 2. октобар). – Посета: 673.
18. *Женско лице спорта у Зрењанину* (1. октобар – 10. новембар). – Посета: 2.460.
19. XVIII сусрет сликара аматера Србије (5–25. октобар). – Посета: 238.
20. *Мала школа природе* (8–13. октобар). – Посета: 218.
21. *100 година слободе* (16. новембар – 10. децембар). – Посета: 1.405.
22. Изложба ликовних радова 14. ликовног и литерарног конкурса поводом Дана школе Хемијско-прехрамбене и техничке школе „Урош Предић" (7. децембар – 8. фебруар 2019). – Посета: 308.
23. *Васа Поморишац. Од традиције до модерне* (15. децембар 2018 – 14. фебруар 2019). – Посета: 2.567.

Изложбе ван Музеја

1. *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?* (Галерија САНУ, Београд, 14. март – 15. април). – Посета: 46.576.
2. Изложба о Тодору Манојловићу (Ходмезевашархељ, Библиотека „Ласло Немет", мај 2018).[246]

2019.

1. *Уситњавање – прича о авану* (5–28. фебруар). – Посета: 366.
2. *У сусрет руском цару. Романови – царско служење* (22. фебруар – 22. март). – Посета: 1976.
3. *Наша Вукица* (6. март – 20. април) – Посета: 501.
4. *Иконе Банатске епархије* (29. март – 10. мај) – Посета: 1898.
5. *31. годишњи салон УЛАЗ-а* (20–24. април) – Посета: 117.
6. *Доситеј и српско Плавно 1769–2019.* (25. април – 11. мај) – Посета: 107.
7. *Милан Коњовић: Дубровник, Млини, Цавтат* (14. мај – 8. јун) – Посета: 1466.
8. *Зооморфни орнаменти у традиционалној култури Баната* (16. мај – 26. јун) – Посета: 271.
9. *Ала смо се наодмарали* (14. јун – 15. август) – Посета: 1016.
10. *Сребрни новац римских императора од 1. до 3. века нумизматичке збирке Народног музеја Зрењанин* (3–31. јул) – Посета: 100.
11. *Скулптура Милутина Крстонића* (5–14. август). – Посета: 39.
12. *Сећање* (16. август – 9. септембар). – Посета: 107.
13. *100 година рвања у Зрењанину* (30. август – 5. октобар). – Посета: 1530.
14. *Сањао сам... Бизони пролазе преријом* (13. септембар – 3. октобар). – Посета: 153.
15. *Минијатура 10 x 10* (16–26. септембар). – Посета: 47.
16. *19. зрењанински сусрет сликара* (7–23. октобар). – Посета: 171.
17. *Светомир Арсић Басара – Радови (1998–2018)* (11. октобар – 20. новембар). – Посета: 1740.
18. *Сто година од доласка првих колониста у Банат* (15. новембар 2019 – 20. јануар 2020). – Посета: 314.
19. *Портрет народног краља у уметничком делу прошлости и садашњости* (17. новембар – 14. фебруар 2020). – Посета: 2.666.
20. *Птице и њихове породице* (28. новембар – 14. фебруар 2020). – Посета: 4.871.
21. Изложба радова са ликовног конкурса Хемијске прехрамбено-техничке школе „Урош Предић” (6. децембар – 21. јануар 2020). – Посета: 225.

Изложбе ван Музеја

1. *Васа Поморишац – од традиције до модерне* (Дом војске Београд).
2. *Јапанизам у Банату* (Народни музеј Панчево).
3. *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?* (Народни музеј Краљево).
4. *Банатски златовез* (Народни музеј Кикинда).

Укупна посета за изложбе ван Музеја: 5.417.

2020.

1. *Народно градитељство Мађара у средњем Банату* (24. јануар – 7. фебруар). – Посета: 614.
2. Изложба фотографија *Сведок времена* (27. јануар – 5. март). – Посета: 536.
3. *Толеранција* (21. фебруар – 28. мај). – Посета: 1244.
4. *Изложба радова Љубомира Стојановића* (14. март – 6. јун). – Посета: 82.
5. *Приче из депоа* (5. јун – 19. август). – Посета: 663.
6. *Мој Банат* (15. јун – 16. јул). – Посета: 25.
7. *Изложба радова ученика средњих школа – Толеранција* (25. јун – 24. септембар). – Посета: 111.
8. *Изложба скулптура Марка Вукше* (20. јул – 31. август). – Посета: 100.

9. *Рат и хумор* (26. август – 24. септембар). – Посета: 459.
10. *Смрт фашизму* (2. октобар – 13. новембар). – Посета: 882.
11. *21. зрењанински сусрет сликара* (15–21. октобар). – Посета: 89.
12. *Реконструкција средњовековног ратника* (26. октобар – 30. новембар). – Посета: 131.
13. *Тито – плакати и штампана акција* (9. новембар 2020–18. јануар 2021). – Посета: 116.
14. *Мој град леп као слика* (9. новембар 2020 – 10. март 2021). – Посета: 180.
15. *Прва српска добровољачка дивизија* (17. новембар 2020 – 18. јануар 2021). – Посета: 226.

Изложбе ван Музеја

1. *Сто година од доласка првих колониста у Банат (1919–2019): Идентитет сачуван у слици и сећању* (Банатско Карађорђево, 10. јануар). – Посета: 1000 посетилаца.
2. *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?* (Народни музеј Кикинда, 13. март – 1. јул). – Посета: 339.
3. Изложба о Тодору Манојловићу (Српски културни центар „Коло", Морахалом, Мађарска). – Посета: 25.

2021.

1. *Др Ђорђе Радић (1839–1922), пољопривредни просветитељ и научник – Пером и делом међу свима највећи* (3–27. фебруар). – Посета: 145.
2. *Радови Александра Дерока у уметничкој збирци САНУ* (8. фебруар – 31. март). – Посета: 431.
2. *Иван Ђурић: Радови пирографије* (8–26. март). – Посета: 7.
3. 33. годишњи салон УЛАЗ (2–6. април). – Посета: 49.
4. *Кану Корал Копра* (8. април – 7. мај). – Посета: 498.
5. Изложба Јелене Сташевић (13. април – 5. мај). – Посета: 26.
6. *Арт дијалог – фотографије Вукице Микаче и пастели Дејана С. Богојевића* (26. април – 8. јун). – Посета: 89.
7. *Исповести југословенске модерне* (13. мај – 26. јун) - Посета: 421.
8. *Трагови и поруке* (12. мај – 21. јун). – Посета: 44.
9. *Под сјајем звезда – Изложба фотографија Брајана Рашића* (30. јун – 31. август). – Посета: 2.918.
10. *Представљање завештаног поклона Мирјане Теодоровић Јанчић* (5–20. јул). – Посета: 41.
11. Изложба радова Дејана Тривунца *Скулптура и цртеж* (23. јул – 9. август). – Посета: 40.
12. *Елекова фабрика: 110 година шећеране* (18. август – 14. септембар). – Посета: 183.
13. *Трагом коњаника ратника: 200 година владавине Авара* (16. септембар – 8. октобар). – Посета: 100.
14. *Пут правих вредности* (23. септембар – 15. новембар). – Посета: 1.207.
15. *Ослобођење Петровграда у Другом св. рату* (2–18. октобар). – Посета: 131.
16. *NeoNlitic 3.0* (12–20. октобар). – Посета: 62.
17. XII зрењанински сусрет сликара (22–30. октобар). – Посета: 107.
18. Изложба минијатура *Зрно* (22–30. октобар). – Посета: 107.
19. *Деца у Великом рату 1914–1918* (17. новембар –).

Изложбе ван Музеја

1. *Музеј у школама* - изложба поклоњених предмета из Основних школа у општини Сечањ (Сечањ, Образовно културни центар, 21. мај). – Посета: 500 посетилаца.

Отварање изложбе *Биљни и животињски свет*, 1981. г.

Отварање изложбе *Накит из збирке Народног музеја Зрењанин*, 1993. г.

Отварање изложбе *Штафете*,1982. г.

Отварање *Изложбе ликовних педагога*, 1980. г.

Отварање изложбе *Политички плакат*, 1978. г.

Отварање изложбе *Локалитет Батка код Перлеза*, 1991. г.

Отварање изложбе *Устанак у Југославији 1941. године*, 1976. г.

Отварање изложбе *Ослобођење Зрењанина 1918*, 1993. г.

Отварање изложбе *Колонизација и аграрна реформа*, 1986. г.

Отварање изложбе *Ручни радови народа и народности из месних заједница општине Зрењанин*, 1980. г.

Отварање изложбе *Битка на Неретви и Сутјесци*, 1975. г.

Отварање изложбе *Матејски брод*, 2006. г.

Отварање изложбе *Историја спорта Зрењанина,* 2006. г.

Отварање *Изложбе слика Миће Поповића*, 2007. г.

Отварање *Изложбе слика Зорана Павловића*, 2007. г.

Отварање изложбе *Слике из колекције Ђуре Поповића*, 2008. г.

Отварање *Изложбе слика Радомира Рељића Џонија*, 2008. г.

Отварање изложбе *Мариндом*, 2008. г.

Отварање изложбе *Тај дивни колорит грађанства*, 2009. г.

Отварање *Изложбе слика Здравка Мандића*, 2008. г.

Отварање изложбе *Бокељски сан Марија Маскарелија*, 2009. г.

Отварање изложбе *Сарматска култура на тлу Баната*, 2009. г.

Отварање изложбе *Ретроспективна изложба Милана Граховца 1989–2009*, 2009. г.

Отварање изложбе фотографија *Светлост и време у простору*, 2010. г.

Отварање *Изложбе слика Зорана Тешановића*, 2010. г.

Отварање изложбе *Од Тихуане до тетка Ане*, 2010. г.

Отварање изложбе *Ћилими из збирке Народног музеја Зрењанин*, 2011. г.

Отварање изложбе *Замишљаји Илије Босиља*, 2010. г.

Отварање изложбе слика *Моје тело твоје дело*, 2011. г.

Отварање изложбе *Црна Бара–Пркос*, 2013. г.

Детаљ са поставке изложбе *Народни вез – традиција као инспирација*, 2013. г.

Отварање изложбе *Лековито биље средњег Баната*, 2013. г.

Отварање изложбе *Европски путеви кафе*, 2014. г.

Отварање изложбе *Средњи Банат у Великом рату*, 2014. г.

Отварање *Изложбе радова са радионице за особе са смањеном моториком*, 2014. г.

Отварање изложбе *Паулина Сударски: од експресивне ведрине до трагичног краја*, 2015. г.

Отварање изложбе *Коло српских сестара – поклоњена колекција*, 2015. г.

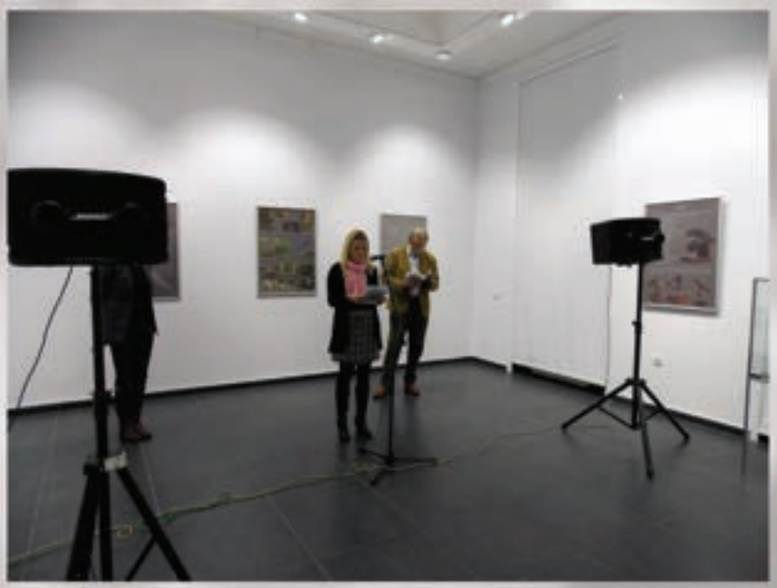

Отварање изложбе *Птице певачице из збирке Природњачког одељења Народног музеја Зрењанин*, 2015. г.

Отварање изложбе *Пази, снима се! Век биоскопске културе у Зрењанину*, 2016. г.

Отварање изложбе *Благо нама децама што смо таки мали*, 2017. г.

Отварање изложбе *На раскршћу*, 2017. г.

Са отварања изложбе слика Владимира Величковића, 2005. г.

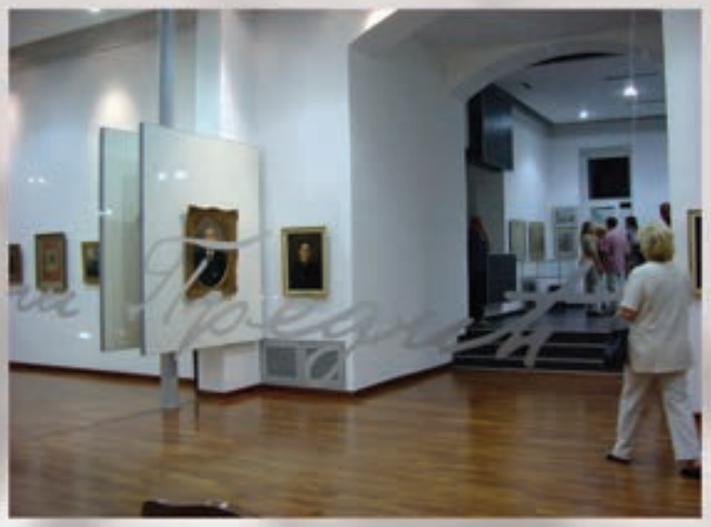

Отварање изложбе *Урош Предић*, 2005. г.

Отварање изложбе *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?*, 2017. г.

Отварање изложбе *Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941*, 2018. г.

Отварање изложбе *Васа Поморишац. Од трацицције до модерне*, 2018. г.

Отварање изложбе *Женско лице спорта у Зрењанину*, 2018. г.

Отварање изложбе Јожеф Пехан –
уметник на прекретници векова, 2018. г.

Отварање изложбе *Јапанизам у Банату*, 2018. г.

Отварање изложбе *Прича о дуду и традицији свиларства*, 2017. г.

Отварање изложбе *Да ли сам свуда где су ми трагови – стваралаштво Мирослава Антића*, 2015. г.

Отварање изложбе *100 година слободе*, 2018. г.

Са отварање изложбе *Сребрни новац римских императора од 1. до 3. века нумизматичке збирке Народног музеја Зрењанин*, 2019. г.

Отварање изложбе *Смрт фашизму*, 2020. г.

Отварање изложбе *Под сјајем звезда – Изложба фотографија Брајана Рашића*, 2021. г.

Отварање изложбе *Зооморфни орнаменти у традиционалној култури Баната*, 2019. г.

Отварање изложбе *Наша Вукица*, 2019. г.

Отварање изложбе *100 година рвања у Зрењанину*, 2019. г.

Музеј у школама, 2021. г.

Манифестације у Народном музеју Зрењанин

Прва документована манифестација у којој је зрењанински музеј учествовао била је акција *Недеља музеја*, покренута средином педесетих година прошлог века. Организација ове манестације временски се подударала са ондашњим трендовима у домаћој музеологији који су били усмерени на њено афирмисање и популаризацију: доношење Закона о музејима (1951), изградња музејске мреже, формирање струковних тела и покретање првих струковних часописа итд. Такође, упадљиво је било покретање сличних акција у сродним областима културе – нпр. архивистици.[247] Међутим, учешће зрењанинског музеја у поменутој манифестацији је било променљивог карактера и зависило је од низа фактора који су у крајњој линији утицали на то да у њеном обележавању не буде успостављена никаква доследност. Примера ради, на првој забележеној *Недељи музеја,* одржаној 1954. године у периоду од 3. до 10. октобра, *вршена је пропаганда давањем емисија на разгласној радиостаници у Зрењанину, путем плаката „Недеља музеја", тако да је грађанство било заинтересовано, што се најбоље види по великом броју посетилаца, који износи 2085 особа.*[248] Већ наредне године (1955) термин одржавања је промењен, па је уместо у октобру ова манифестација одржана у мају.[249] И поред кратког времена које му је стављено на располагање, Музеј је ипак успео да организује изложбу *Банатско народно ћилимарство и вез* и једну нумизматичку изложбу.[250] У 1956. години, обележавање ове акције је изостало, јер се баш у време њеног одржавања вршила оправка и адаптација у једном делу изложбених просторија, док је у другом била *Прва изложба сликарске колоније у Зрењанину*; стога је решење пронађео у уступању просторија у приземљу одреду извидника који су у том простору одржали једну своју изложбу.[251] Слична пракса се поновила и у наредном периоду, када се ова манифестација тек спорадично појављује у годишњим извештајима о раду или пак у потпуности из њих изостаје, већ у зависности од датих околности. До пресељења Музеја средином шездесетих она је утихнула и касније се не помиње.

У исто време се већ увелико усталила пракса учешћа Музеја у обележавању важних празника и годишњица, који су чинили незаобилазни део ондашњег идеолошког и политичког наратива: Међународног дана жена (8. март), Међународног дана радника и радничких права (1. мај), Дана устанка (4. јул) и Дана републике (29. новембар). У том смислу, нарочито је било значајно обележавање 2. октобра, дана ослобођења Петровграда у Другом светском рату. Иако оно није била манифестација, у питању је био догађај који је обухватао читав низ активности: свечано полагање венаца на спомен-обележја и гробове палих бораца, одржавање спортских и уметничких приредби, пуштање у рад нових фабричких постројења или полагање камена-темељца за нове инфраструктурне објекте – школе, фабрике, мостове итд.[252] Музеј је настојао да се својим активностима укључи у обележавање ове годишњице. Осим тога, током шездесетих и седамдесетих је индиректно учествовао у прирећивању програмских садржаја за манифестацију *Липарске вечери,* која се концепцијски базирала на поставци у родној кући Ђуре Јакшића. Ова завичајна збирка ће осамдесетих година доћи под окриље Музеја, управо у време када се бележи учешће ове установе у неколико нових манифестација. Тако је 1984. у Зрењанину по први пут обележен Међународни дан музеја (18. мај), отварањем изложбе *Пешкир – употребна, обичајна и декоративна функција.*[253] То је било треће по реду обележавање овог дана у музејима СФРЈ, а у Зрењанину ће пракса обележавања овог датума бити настављена и у наредном периоду, иако нередовно.

Две године касније (1986), Музеј се јавља као један од учесника *Дана југословенске фотографије*, чијим је одржавањем обележено неколико јубилеја – 40 година Народне технике и Фотосавеза Југославије, 45 година устанка народа и народности Југославије и 15 година зрењанинског Фото-кино клуба *ЦД-13,* као домаћина манифе-

стације. Спонзори су били фото-савези Југославије и Војводине, СИЗ за културу Војводине, Народна техника и око 20 радних организација општине Зрењанин, а осим Музеја, програм (претежно изложбеног карактера) је одржан у просторијама Дома младости и Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин".[254] Практично у исто време Зрењанин је добио манифестацију која испрва неће имати додирних тачака са Музејом, али ће касније, са порастом своје популарности добити значајно место у његовим плановима рада – у питању су били *Дани пива,* који су временом постали туристичка атракција и омогућили значајан прилив публике крајем августа и почетком септембра месеца сваке године.[255]

Међутим, поменуте манифестације више су биле изузетак него правило. Не смеју се губити из вида стално присутни проблеми у раду Музеја, попут недостатка простора, централног грејања и сл. који су спутавали овакве иницијативе, као уосталом ни друштвено-политичке околности у последњој деценији 20. века, које им нису ишле у прилог. Тек је крајем деведесетих дошло до одређених помака, па су тако кустоси учествовали у манифестацији *Завичајци: Дани Зрењанина у Београду* (1997), односно *Културом против агресије* (1999).[256] У првој, покренутој на иницијативу Друштва завичајаца Зрењанина, Музеј се ангажовао организовањем фото-изложбе о Зрењанину постављене у Руском дому у Београду (кустоскиња Милева Шијаковић) и изложбом о здравству у општини Зрењанин, постављеном у Спомен-кући Лазе Лазаревића (кустоскиња Рајка Грубић).[257] У другој, спонтано покренутој од стране локалних установа културе и културних друштава као одговор на бомбардовање СР Југославије[258], Народни музеј Зрењанин је учествовао отварањем изложбе, односно представљањем природњачке збирке коју је поклонио Емил Гладић из Кумана.[259]

Тек са решавањем проблема простора почетком двехиљадитих година и својеврсном „културном експлозијом" коју је Зрењанин доживео у периоду 2005–2010. може се говорити о иновацијама, појави већег броја манифестација, развоју невладиног сектора и бројним удружењима, корпоративним телима и заједницама које су препознале Музеј као партнерску установу прикладну за реализацију сопствених програмских активности и садржаја.

Ова прекретница је делимично наговештена 2002. године, када се Музеј најпре укључио у манифестацију *Дани јапанске културе* (10. јул – 3. август)[260], да би нешто касније обележио и *Дане заштите културне баштине Европе* (14–15. септембар)[261], манифестацију која се управо тада по први пут појавила у Србији, као *празник културе и туризма*. Иако је велико невреме у августу идуће године онемогућило учешће Музеја у новим манифестацијама и до даљњег одложило његове изложбене активности, након обнове рада 2005. учешће ове установе културе у разноразним у међувремену основаним и покренутим иницијативама, акцијама, пројектима и манифестацијама постало је сасвим уобичајена појава. Укључивањем ових манифестација у свој програм рада, Музеј је зрењанинској публици могао да понуди културне садржаје који су превазилазили уско локалне и условно речено „завичајне", зрењанинске и банатске оквире и пружи могућност упознавања култура и народа Европе, Азије, Африке и Америке. Истовремено, културна понуда није проширена само у географском (просторном) смислу, већ и у тематском спектру, будући да су манифестације у којима је Музеј почео да се појављује као један од учесника излазиле из строго устаљених оквира историје, историје уметности, археологије, етнологије и природних наука и обухватиле домен науке и технике, туризма, екологије итд. Примера ради, почев од 2011. Музеј је повремено укључен и у *Европску ноћ истраживача* која је претходне године премијерно одржана у Новом Саду. Међутим, степен ове „укључености" варира из године у годину, будући да понекад подразумева просто обезбеђивање простора за акције школских или других установа културе, док каткад изискује и прилагођавање ауторског програма самих кустоса Музеја. Сличан је случај и са манифестацијом *Европски дан јеврејске културне баштине* – датумом који се у Србији почео

обележавати почев од 2003, а у Зрењанину пак од 2005. године.[262]

Учешћем у свим овим акцијама, Музеј не само да је ојачао и учврстио већ постојећу сарадњу са другим установама културе, већ је радио на стварању нових веза и успостављању сарадње са невладиним сектором, разним удружењима и асоцијацијама, спортским клубовима, верским заједницама, привредним субјектима, појединцима итд.

Међутим, манифестација која је несумњиво оставила највећи траг на Музеј и његову посећеност током прве две деценије 20. века је *Ноћ музеја*. Десет година након што је премијерно одржана у Берлину[263], она је у пролеће 2007. стигла и у Зрењанин. Народни музеј Зрењанин је од тада па до данас био и остао њен редован и активан учесник, дајући пример и другим установама културе у граду које су се временом укључиле у ову манифестацију. Због великог броја посетилаца који је бележен током њеног одржавања, програмске активности Музеја су планиране и посебно прилагођаване за ту прилику. Највећа посећеност је забележена 2013. године, када је понуђене културне садржаје разгледало 5.658 лица. Идући у корак са актуелном ситуацијом, 2014. је њено обележавање било померено због ванредне ситуације изазване великим поплавама на подручју Републике Србије са средине маја на почетак јуна. Наредне, 2015. године, Европска ноћ музеја обележава се у оквиру нове манифестације – *Музеји Србије 10 дана од 10 до 10,* која је 2018. године променила свој назив у *Музеји од 10 до 10.*

Осим код ове две манифестације, Народни музеј Зрењанин је највећу доследност показао још у обележавању *Дечје недеље* и *Дана европске баштине.* Иако су у појединим годинама бележени прекиди и „прескакања", током протекле деценије и по оне су имале запажено место у програмским плановима Музеја.

Ноћ музеја
(19. мај 2007)

Изложбе

1. *Медиала у Војводини* (Салон).
2. Изложба слика Александра Простова Покровског и Наталије Владимирскаје (Мали салон).
3. *Одложите залогај, ПРОгутајте културу*. Изложба прибора за јело из 19. века (Дворана класичне уметности).

Концерти

1. Концерт ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић" и зрењанинског Гудачког квартета.
2. Концерт позоришне трупе „Мадач" (одломци оперета на мађарском језику).

Остало

Перформанс Салона романтичара.

Посета: 1050.[264]

Ноћ музеја
(17. мај 2008)

Изложбе

1. *Војне и службене униформе у Србији крајем 19. и почетком 20. века* (Салон, гостујућа изложба Историјског музеја Србије).
2. *Фотографика опскура.*

Музичко-сценски програм

1. Концерт ансамбла *Tempera Barocca*:
2. Концерт ансамбла *Tria.*

Остало

1. Археолошка радионица *Удахни археологију – вајај, цртај, реставрирај!*
2. *Седам величанствених или стварање мита* (видео-инсталација посвећена филмској легенди Марлен Дитрих).

Посета: 5000 посетилаца.[265]

Ноћ музеја
(16. мај 2009)

Изложбе

1. *Примарна уметност: Слике на стенама, слике на телу*
(Салон, гостујућа изложба Музеја афричке уметности у Београду).
2. *Афрички базар* (продајна изложба уметничких и занатских предмета из Африке).
3. Изложба предмета пореклом из Африке из приватне колекције др Драгутина Милићевића (Мали салон).
4. Изложба фотографија Душана Јуванина са путовања у Африку (Хол).
5. Камерна поставка *Стематографија Христофора Жефаровића*.
6. Камерна поставка Збирке старе и ретке књиге Специјалне библиотеке Народног музеја Зрењанин.

Музичко-сценски програм

1. Концерт *Ритмови Африке – African drum beats* бенда *Институт* (*Institute*).
2. *Поноћни џез концерт* трија *Фелд* (мађ. *Föld*) из Будимпеште.

Радионице

1. Археолошка радионица *Удахни археологију – цртај, вајај, рестаурирај!*
2. Графичка радионица.

Остало

Наградна игра *На слово, на слово...* (стална поставка).

Посета: 4317.[266]

Ноћ музеја
(15. мај 2010)

Изложбе

1. *Замишљаји Илије Босиља* (Салон).
2. *Ликови из царства вунарства* (Мали салон).
3. Камерна поставка из Збирке старе и ретке књиге Специјалне библиотеке Народног музеја Зрењанин.

Концерти

1. Гитарски интермецо (Бранко Барнић).
2. Вече Сергеја Рахмањинова (Ана Алексић Шајрер, Тина Николовски и квартет *Пијанисимо*).

Радионице

1. Цртачка радионица *Сан или јава*.
2. Археолошка радионица *Удахни археологију – вајај, цртај, рестаурирај!*

Остало

1. Игра (С)Ликовна загонетка (стална поставка).
2. Презентација технике линогравура.
3. *Мала школа ДНКологије.*
4. Перформанс Уметничке асоцијације Зрењанин *Људи са Илијаде*
(инспирисано стваралаштвом и мотивима Илије Босиља).

Посета: 3.798.[267]

Ноћ музеја
(14. мај 2011)

Изложбе

1. *Петар Лубарда: Хероика визија* (Салон, отворена 6. маја).
2. *Видосава Ковачевић (1889–1913): Сликарка особеног потеза* (Мали салон, гостујућа изложба Спомен-збирке Павла Бељанског из Новог Сада).
3. Завршна изложба ликовне радионице *Креативни кутак* Дечјег стваралачког центра *Машталиште* и радови Предшколске установе Зрењанин (Хол).
4. Камерна поставка докумената о Зрењанину као „Новој Барселони".
5. Камерна поставка књига из Збирке старе и ретке књиге Специјалне библиотеке Народног музеја Зрењанин.

Радионице

1. Археолошка радионица *Удахни археологију – вајај, цртај, рестаурирај!*
2. Ликовна радионица *Мачка за понети* (прављење накита од беолина).
3. Ликовна радионица *Док је мачка у музеју, мишеви коло воде* (цртање кредама на плочнику испред улаза у салон).
4. Графичка радионица.

Музичко-сценски програм

1. Концерт Аце Ђерића и Золтана Сабоа.
2. Концерт Гудачког квартета *Рок фор* (Rock four).

Остало

Игра *Нађи ме* за најмлађе посетиоце Ноћи музеја (учесницима су додељени поклон-пакети маркета *Персу*, са којим је Народни музеј Зрењанин тим поводом остварио сарадњу).

Посета: 3.615.[268]

Ноћ музеја
(19. мај 2012)

Изложбе

1. *Тесла из другог угла* (Салон).
2. *Идеологије и идеали. Прилози истраживању архитектуре 20. века у Војводини* (Мали салон, гостујућа изложба Музеја савремене уметности Војводине).
3. Камерна поставка о биоскопима – кино-пројектор *Искра* из биоскопа *Кристал* зграде Шећеране и филмски плакати (поклон биоскопа *Синема*).
4. Камерна поставка гласачке (тзв. ћораве) кутије и гласачких куглица.

Музичко-сценски програм

1. Концерт за харфу и клавир и концерт познатих мелодија ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић".
2. Концерт бенда *Харикејн брадерс* (*Hurricane brothers*).

Радионице

1. Археолошка радионица са темом накита из археолошке збирке.
2. *Свитац у Ноћи музеја* (игранка под маскама за најмлађе).
3. Ликовна радионица у амфитеатру (сликање на паноима).

Остало

Инсталација звучних огледала *Да ли их чујете? Разговор Николе Тесле и Милеве Марић*
(плато испред Музеја).

Посета: 4.023.[269]

Ноћ музеја
(18. мај 2013)

Изложбе

1. *Народни вез – традиција као инспирација* (Салон).
2. *Црна Бара – Пркос* (Мали салон).
3. *Вешерница* (мини-изложба у пасажу ка музејском амфитеатру).
4. Камерна поставка предмета племићке породице Јагодић из Конака
(стална поставка Историјског одељења).
5. Камерна поставка са стакленим плочама (негативима) великобечкеречког фотографа Иштвана Олдала
(ходник на првом спрату).
6. Камерна поставка из Збирке старе и ретке књиге Специјалне библиотеке Народног музеја Зрењанин
(ходник на другом спрату).

Музичко-сценски програм

1. Концерт ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић".
2. Концерт камерних састава *Ноезис* и *Фридрих*.
3. Концерт БИД бенда Зрењанин.

Радионице

1. Радионица пустовања вуне.
2. Археолошка радионица *Један дан у праисторији.*

Остало

1. Ревија хаљина (Салон, у оквиру пратећег програма изложбе *Народни вез – традиција као инспирација*).
2. Пројекција филма *Фауна вилинских коњица (Insecta, Odonata) Војводине*
(стална поставка Природњачког одељења).
3. Креативни кутак *Мала слатка изврнута торта*
(плато испред Музеја, под покровитељством *Персу маркета*).

Посета: 5.658.[270]

Ноћ музеја
(7. јун 2014)

Изложбе

1. *Тропи* (Салон, изложба Милене Јефтић Ничеве Костић).
2. Камерна поставка *Биолошки кабинет Више педагошке школе* (пасаж ка музејском амфитеатру).
3. Поставка старих телевизора из приватне колекције Саве Мађарева *Извините због прекида програма* (хол).
4. Камерна поставка *Мирно спавај ове ноћи* (ходник на првом спрату, амбијент спаваће собе 19. и са почетка 20. века).
5. Свечано отварање Легата Бранислава Симића (ходник на првом спрату код Собе спорта).
6. Камерна поставка *Завирите у приватни живот народног хероја Жарка Зрењанина Уче* (ходник на другом спрату).
7. Камерна поставка *Фотографије великих поплава* у Зрењанину *1932–1965* (ходник на другом спрату).
8. Камерна поставка *Зрењанин на старим разгледницама* (ходник на другом спрату).
9. Камерна поставка *Буфало Бил у нашем граду* (ходник на другом спрату).

Концерти

1. Концерт Светлане Стевић (Салон, изворне песме из Србије).
2. Концерт групе *Сеферини* и гајдаша Вање Илијева (Салон, изворне песме из Баната).
.3 Концерт џез музике (амфитеатар, извођачи: *Грац експрес* и Тања Сенић).

Радионице:

1. *Позориште у (музејској) кући,* радионица за најмлађе (Салон).
2. *Срце у калупу* (Мали салон, радионица о симболици и украшавању лицидерских срца).
3. *Вајањем и игром кроз археологију* (Мали салон).
4. *Костимбал* (плато испред Музеја, под покровитељством *Персу маркета*).
5. Графичка радионица – представљање технике дубоке штампе акватинта.

Посета: 4.723.[271]

Музеји Србије 10 дана од 10 до 10 (2015–2017) и Музеји 10 до 10 (2018–2021)

Од 2015. године на иницијативу Музејског друштва Србије и ИКОМ Србија уведена је манифестација под називом *Музеји Србије десет дана од 10 до 10* која је замишљена да траје десет дана (од 9. до 18. маја), уз радно време музеја од 10 сати преподне до 22 сата увече и да током тих десет дана музеји понуде публици различите садржаје. Улаз за посетиоце је бесплатан, а у оквиру ове манифестације предвиђено је обележавање Међународног дана музеја (18. мај) и Европске ноћи музеја.

Музеји Србије 10 дана од 10 до 10
(9–18. мај 2015)

1. Отварање изложбе *Коло српских сестара – поклоњена колекција* (Салон, 12. мај).
2. Предавање *Виски – ватра из воде* (Салон, 13. мај).

3. Европска ноћ музеја (16. мај)
Камерна поставка *Песма из природе* (пасаж ка музејском амфитеатру, изложба дермопластичних препарата птица певачица из збирке Природњачког одељења).
Камерна поставка *Каштелански сентименти* (хол).
Камерна поставка *Представљање приватних колекција старе и ретке фотографије* (ходник на другом спрату).
Камерна поставка *Лични предмети Олге Убавић* (ходник на другом спрату).
Креативна радионица *Најлепши кола(ж)чић у Ноћи музеја* (Салон, радионица за децу од 2 до 10 година; израда колажа и колача инспирисаних традиционалним колачима завичаја).
Сликај и вајај свог личног хероја (амфитеатар Музеја; вајање глином и сликање уљаним пастелима)
Креативна радионица *(У) ГЛЕДАЈ РиТаМ* (стална поставка).
Концерт *Не треба бити велики да би почео, већ треба почети да би био велик* (дечји хор музичке креативне радионице удружења *Колегијум,* диригент Сања Поповић Сантовац).
Концерт *Прича на шест жица* (Салон, ученици Музичке школе „Јосиф Маринковић" из Зрењанина (смер гитара), у класи професорке Сање Милутиновић).
Концерт *Свинг стрит бенда* (Swing Street Band) из Београда (Весна Миловић (вокал), Мирослав Дукић (гитара) и Никола Вујачић (гитара), репертоар базиран на џез и евергин стандардима француског, шпанског, португалског и англосаксонског поднебља у џипси и џез стилу).
Разговор о зрењанинској кошарци (18. мај).

Број посетилаца у Европској ноћи музеја био је 3795.[272]

Музеји Србије десет дана од 10 до 10
(12–20. мај 2016)

1. Отварање изложбе *Одјеци – Дивно смо се дружили.*
2. Отварање изложбе *VII Бијенале мозаика – Трагом енергије и светлости*.
3. Етно-вече *Прело у Музеју*.
4. Изложба *Култура сећања: Ко не памти изнова проживљава* (Салон, гостујућа изложба Народног музеја Краљево).
5. Европска ноћ музеја (21. мај)
Камерна поставка *Лужички Срби и Банат у склопу средњовековних сеоба.*
Камерна поставка *Шта то беше здравствена култура?* (дијапројектор и слајдови из двадесетих година 20. века).
Камерна поставка *Записи у стенама* (фрагменти стена са фосилним остацима).
Камерна поставка *Хор Јосиф Маринковић – прваци света.*
Камерна поставка *Дим из наших лула* (поставка лула из збирке прибора за пушење Етнолошког одељења).
Камерна поставка *Шта је нама наш комбинат дао* (фотографије производа Комбината „Серво Михаљ" из 1963. и 1964. године).
Камерна поставка *Наше стакло – 170 година од оснивања прве фабрике стакла у Србији.*
Камерна поставка *Некропола из Сечња*.
Археолошка радионица *Индијана Џонс и лопатица.*
Археолошка радионица *Обојимо прошлост.*
Ликовна радионица *Комадић по комадић – мозаик авантура*.
Концерт Музичке креативне радионице музичког забавишта *Колегијум.*
Концерт *Гитара међу мозаицима.*

Концерт хора *Жене мироносице*.
Концерт *БИД бенда – Градски дувачки оркестар Зрењанин.*

Број посетилаца у Европској ноћи музеја био је 2743.[273]

Музеји Србије десет дана од 10 до 10
(11–20. мај 2017)

1. Отварање изложбе *Благо нама децама што смо таки мали.*
2. Музеј за децу (гостујућа изложба Музеја Војводине).
3. Отварање изложбе *130 година куглања у Зрењанину.*
4. Европска ноћ музеја (20. мај)
Отварање изложбе дечје илустрације *Ида Ћирић.*
Отварање изложбе *Уметнички плакати из прошлости Музеја (1945–1964).*
Предавање *Визија у облацима под лупом* (Легат Уроша Предића).
Камерна поставка *Испод површине мора.*
Камерна поставка *130 година куглања у Зрењанину.*
Музејска играоница *Идем ја напоље!*
Археолошко-конзерваторска радионица *Уметност мозаика.*
Ликовна радионица *Какав лав? Страшан лав!*
Заједнички концерт Хора геронтолошког клуба и Хора музичког забавишта *Колегијум.*
Концерт ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић".
Концерт хора *СуперНова* и *Биг бенг.*
Гостовање Народног музеја Зрењанин у Врбасу (Градски музеј Врбас, 12. мај).

Број посетилаца током Европске ноћи музеја је био 3.060.[274]

Музеји за 10
(14–20. мај 2018)

1. Изложба *Јожеф Пехан: уметник на прекретници векова. Дела из фонда Градског музеја у Врбасу и колекције Мандић* (Салон, гостујућа изложба Градског музеја у Врбасу).
2. Отварање изложбе *Јапанизам у Банату 1869–1969* (Мали салон).
3. Камерна поставка *Угнезди се* (стална поставка, 14. мај).
4. Европска ноћ музеја (19. мај)
Свечано отварање реновираног амфитеатра Народног музеја Зрењанин (адаптацију финансирало Министарство културе и информисања Републике Србије у оквиру пројекта *Градови у фокусу*).
Поставка дозидница *Децо биће меса, оде по пензију баба Деса.*
Откривање слике „Портрета Михајла Пупина" Уроша Предића (поклон Српске православне црквене општине у Идвору Народном музеју Зрењанин).
Мозаичко вече *Игрице и слагалице.*
Наградна игра *Посетилац – детектив* (стална поставка).
Радионица сликања и вајања.
Радионица израде „љигаваца" књижаре *Биро опрема* и Школе цртања и сликања за децу и одрасле.
Наградни квиз *Загонетна личност.*
Концерт хора „Свети Серафим Саровски" (амфитеатар).

Концерт ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић”.
Концерт Мешовитог хора Певачког друштва „Преподобни Рафаило Банатски”.
Пројекција етнолошког филма *Учитељица Ајаваска*.

Број посетилаца у Европској ноћи музеја био је 2967.[275]

Музеји за 10
(13–19. мај 2019)

1. Отварање изложбе *Милан Коњовић: Дубровник, Млини, Цавтат* (Салон).
2. Отварање изложбе *Зооморфни орнамент у традиционалној култури Баната*.
3. Европска ноћ музеја (18. мај)
Камерна поставка *100 година ФК Раднички*.
Камерна поставка *10 година ОК Пролетер*.
Камерна поставка *Одјеци Баухауса* (пасаж ка музејском амфитеатру).
Ликовна радионица *На крилима маште*.
Етнолошка радионица *Дошао је петао, крилима лепетао*.
Археолошко-конзерваторска радионица *20.000 година под морем*.
Детективска игра за децу *Пронађи своју звезду*.
Предавање *Ча је живот венго фантажија*.
Концерт Музичке школе „Јосиф Маринковић”.
Концерт Омладинског хора Музичке школе „Јосиф Маринковић”.
Концерт мешовитог хора *Паноника*.
Пројекција филма *Чујте Срби! Арчибалд Рајс у Србији 1914–2014*.
Пројекција етнолошког филма *Банатски блуз*.
Пројекција етнолошког филма *Циповка – хлеб који се смеје на Месец*.

Број посетилаца у Европској ноћи музеја био је 3.436.

Музеји за 10
(9–15. новембар 2020)

1. Смрт фашизму! (Салон).
2. Реконструкција средњовековног ратника (Мали салон).
3. Отварање изложбе *Мој град, леп као слика!* (Хол).
4. Камерна поставка *Тито плакат – штампана акција* (Салон).
5. Камерна поставка *Упознајте примате* (ходник на другом спрату).
6. Пројекција филма *Ружа Шулман* (пратећи програм изложбе *Смрт фашизму!*).

Број посетилаца: 60.

Музеји за 10 и Европска ноћ музеја
(12–18. мај 2021)

Програм је обухватао већ постављене изложбе *Арт дијалог – фотографије Вукице Микаче и пастели Дејана С. Богојевића* (Хол) и *Исповести југословенске модерне* (Салон) а изложба *Трагови и поруке* је отворена 12. маја у Малом салону.

Камерне поставке

Царски порцелан из Беча у Бечкереку.
Сећање…Тивадар Вањек".
Представљање пројекта *Музеј у школама*.
Икона св. Јана Непомука.
Представљање дигитализације предмета из Природњачког одељења.

Филмске пројекције за *Ноћ музеја* (15. мај)

Пројекција етнолошког филма *Гласови Амазоније.*
Пројекција археолошког филма *Борђош, 7000 година пре*.

Број посетилаца: 150.

Остале манифестације (2006–2021)

2006.

ДАНИ ЕВРОПСКЕ БАШТИНЕ (15–30. септембар)

Презентација радова деце предшколског и основношколског узраста и полазника Центра за децу и младе *Машталиште* на тему *Дрво*.
Изложба *Кроз паукову мрежу* (Мали салон).
Изложба фотографија Наташе Ђорђевић *Призори из природе* и Предрага Костина *Мотиви Царске баре* (хол).
Серија предавања *Други живот дрвета* (стална поставка Збирке примењене уметности).
Концерт камерног оркестра „Јосиф Маринковић".

2007.

ДАНИ БРАЗИЛА У ЗРЕЊАНИНУ (2–20. април)

Изложба *Бразилска бајка – 101 минерал*.
Вече бразилске музике.
Вече традиционалног бразилског плеса (капуере).
Пројекције бразилског филма.
Округли сто на тему привредне сарадње Србије и Бразила.

ДАНИ МАКЕДОНСКЕ КУЛТУРЕ У ЗРЕЊАНИНУ (25. мај)

Предавање на тему *Дигитална уметност*.

2008.

ДАН НЕМАЧКЕ КУЛТУРЕ И ЈЕЗИКА (24. јун)

Отварање изложбе радова сликара Роберта Хамерштила.
Презентација радова књижевнице Надежде Радовић.
Концерт зрењанинског Гудачког квартета.
Читање Гетеове поезије (Едит Хоф Табачки).

ДАНИ ЕВРОПСКЕ БАШТИНЕ (15–30. септембар)

Играоница *Хлеба и колача* за ученике 4. разреда основне школе (стална поставка);
Акција *Шта је некад било за ужину – Музеј у коферу* (вртић *Сунчица*).

2009.

ДАНИ ФРАНЦУСКЕ КУЛТУРЕ (21. јануар – 2. фебруар)

Изложба радова Фани Бурла.
Изложба фотографија *Париски музеји кроз камеру Тијерија Нектуа*.
Промоција књиге *Умеће живљења на француски начин*.
Пројекција француског играног филма *Свако тражи своју мачку*.
Концерт музике Клода Дебисија и Амедеа Ернеста Шосона.

ДАНИ БОКЕ (25. фебруар – 25. март)

Пројекција документарног филма *Оставштина за будућност, Марио Маскарели* (РТС, Београд).
Промоција књиге *Лутајући Бокељ* Николе Маловића.
Предавање др Саше Брајовић *У Богородичином врту*.

ДАНИ КИНЕСКЕ КУЛТУРЕ (26. март – 3. мај)

Изложба кинеских ношњи *Мелодија боја*.
Изложба *Кина у светлу Летњих олимпијских игара* (хол).
Пројекције филмова *Кинеска архитектура*, *Ношње националних мањина НР Кине, Кинески порцелан и украсни предмети*.

ДАН АФРИКЕ (25. мај)

Пројекције филмова *На обали пустиње Сахаре*, *Тридесет година Музеја афричке уметности у Београду* и *У срцу плодне Африке*.

ДАНИ ЈАПАНСКЕ КУЛТУРЕ (6. новембар – 1. децембар)

Изложба *Јапанске графике – слике ефемерног света.*
Презентација оригами модела Српско-јапанског друштва из Зрењанина .
Презентација манга стрипа удружења *Сакурабана* из Београда и њихове подружнице у Лазаревцу.
Пројекције јапанских дугометражних цртаних филмова (тзв. анима филмови).

2010.

ДАНИ ФРАНКОФОНИЈЕ У ЗРЕЊАНИНУ (4–11. март)

Изложба фотографија *Живот у фотографији* Жан-Клод Делаланда.
Концерт квартета *Рок фор*.
Поезија Пола Валерија и Шарла Кроа у интерпретацији Фани Бурла.

ДАНИ МАЂАРСКЕ КУЛТУРЕ У ЗРЕЊАНИНУ (20. април)

Отварање изложбе радова Виктора Вазарелија.

ЕВРОПСКИ ДАНИ ЈЕВРЕЈСКЕ КУЛТУРЕ (2. септембар)

Изложба *Јеврејског историјског музеја Савез јеврејских општина 1919–1920.*
Изложба *Од Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца до Републике Србије.*
Двострука изложба Јеврејске општине Суботица *Традиција и Наше књиге*.

2011.

61. ФЕСТИВАЛ ПРОФЕСИОНАЛНИХ ПОЗОРИШТА ВОЈВОДИНЕ
(11. април)

Отварање изложбе *Костимограф Мирјана Стојановић-Маурич* (Мали салон).

НОЋ ОТВОРЕНИХ АТЕЉЕА (30. април)

Организовање „атељеа на отвореном” за заинтересоване сликаре без свог атељеа (атријум Музеја).

НОЋ ИСТРАЖИВАЧА (23. септембар)

Два предавања из астрономије.
Видео конференција са међународним научно-истраживачким центром ЦЕРН.
Изложба *Никола Тесла – временска линија*.
Изложба *Пут дубоко у структуру материје у ЦЕРН*-у.
Изложба *Астрофотографија*.
Изложба *Кроз простор и време (архитектура)*.
Изложба *Будућност виђена очима деце (архитектура)*.
Изложба *Природа оком камере*.

ДАНИ ИНДИЈСКЕ КУЛТУРЕ (16–19. новембар)

Пројекција електронске изложбе Библиотеке Матице српске *Рабиндранат Тагоре*.
Предавање *Чувени индијски научници* професора физике у Зрењанинској гимназији Николе Танкосића.
Промоција књиге *Тагоре, сабрана дела*.

КОРЗО ФЕСТ (21. децембар)

Изложба фотографија *Корзо Фест 2011*.

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СИМПОЗИЈУМ
КЊИЖЕВНОСТ У БАНАТУ, БАНАТ У КЊИЖЕВНОСТИ
(6–7. мај)

Књижевно вече румунских писаца.

2012.

XVII МЕЂУНАРОДНИ СИМПОЗИЈУМ
БАНАТ – ИСТОРИЈА И МУЛТИКУЛТУРАЛНОСТ
(30. март)

Промоција књига у издању Завода за културу војвођанских Румуна, у току издавачке 2011. године (*Лексикон знаменитих Румуна из Војводине 1730–2010; Речник румунских свештеника из Војводине 1761–2011;* Родика Алмажан, *Румунско образовање у Војводини*; Јонела Менгер, *Антологија румунске прозе из Војводине 1920–2010*).

КОРЗО ФЕСТ (30. март)

Концерт Јелене Куљић *Jazz session*.

ДАНИ ЕВРОПСКЕ БАШТИНЕ
(тема: *Даривање и задужбинарство*, 25–27. септембар)

Радионица *Мом музеју на поклон* са ученицима ОШ „Вук Караџић”.
Археолошка радионица на тему накита из археолошке збирке Музеја.
Игранка под маскама за најмлађе под називом *Свитац у Ноћи музеја*.
Ликовна радионица у амфитеатру (сликање на паноима).

НОЋ ИСТРАЖИВАЧА (28. септембар)

Изложба ликовних радова.
Предавања: *Велики српски проналазач Огњеслав Костовић*; *Хрононутриција*; *Здравље из кошнице. Значај подршке пацијентима у току хемотерапије*; *Трезор здравља* (енгл. *Health Vault*).

НОЋ МУЗЕЈА

2013.

КОРЗО ФЕСТ (17. јун)

Изложба радова сликарке Гале Чаки (Мали салон).
Концерт Габријеле Бенак (виолина, вокал; Салон).

НОЋ ИСТРАЖИВАЧА (27. септембар)

Изложба ликовних радова ученика основних и средњих школа (хол).

ДЕЧЈА НЕДЕЉА (7–10. октобар)

Једнодневне породичне радионице под називом *Момина линија – наша инспирација*
(у простору изложбе *Момо Капор – ретроспектива*).

2014.

ДАНИ ЕВРОПСКЕ БАШТИНЕ
(тема: *Језик и писменост,* 22–26. септембар)

Поставка реконструисане старе учионице са наставним средствима и помагалима коришћеним приликом наставе заједно са ученичким скамијама из збирке Историјског одељења.
Едукативан програм музејских играоница за децу старијег предшколског узраста под називом *Слово по слово, учимо нешто ново!*
Изложба раритетних публикација из Збирке старе и ретке књиге Специјалне библиотеке Народног музеја Зрењанин (буквари и рукописна граматика).

НОЋ ИСТРАЖИВАЧА (26. септембар)

Изложба ликовних радова у категорији предшколаца на тему *Пријатељ са науком* (хол).
Предавања у Клуб салону: *Алометрија (физика у биологији)*; *Форензика фалсификата уметничких слика*. *Шта је суперпроводност?*; *Бројеви мистике – симболика броја 3*; *Свет апликација и видео игара за Андроид*; *Са интелигенцијом на Ти*.

ДЕЧЈА НЕДЕЉА (6–10. октобар)

Едукативна радионица *Учионица у стрипу*.

2015.

ДАНИ ИНДИЈСКЕ КУЛТУРЕ (22. октобар – 8. новембар)

Промоција књиге *Моја Индија* Изабеле Хеђи.
Предавања *Увод у индијску филозофију – будизам, хиндуизам, сикизам, јога* и *Хегелов став о Индији*.
Презентација ученика Зрењанинске гимназије и др Дипанита Дата *Тагоре – поезија и филозофија*.

Презентација ученика Зрењанинске гимназије *Боливуд, крикет, индијске свадбе, фестивали*.
Презентација Јелене Николић из покрета *Уметност живљења* (*The Art of Living*) – *Технике дисања као део индијског културног наслеђа*.

НОЋ ИСТРАЖИВАЧА (25. септембар)

Међународна изложба *Светлост и без сијалице*;
Изложба ликовних радова ученика 7. и 8. разреда ОШ „Жарко Зрењанин" из Зрењанина.

ДАНИ ЕВРОПСКЕ БАШТИНЕ / ДЕЧЈА НЕДЕЉА
(тема: *Стари и традиционални занати – очување и одржање,* 28. септембар – 9. октобар).

Радионица *Били једном златарка и ћурчија…* за ученике 4. и 5. разреда основне школе.

2016.

ДАНИ ЕВРОПСКЕ БАШТИНЕ
(тема: *Културно наслеђе и заједнице – живети са наслеђем,* 28. септембар)

Видео-презентација *Стална поставка Народног музеја Зрењанин* у Геронтолошком центру Зрењанин, уз пратеће предавање о експонатима.

ДЕЧЈА НЕДЕЉА (3–7. октобар)

Музејска играоница *МИ (Моја Играчка) и ЈА у Музеју* за децу предшколског узраста (инспирисана слоганом *Нећу да бригам, хоћу да се играм!*).

2017.

ДАНИ ЕВРОПСКЕ БАШТИНЕ
(тема: *Културно наслеђе и природа,* 20. септембар)

Радионица *Деца под дудом* ученика и наставника зрењанинских основних школа „Серво Михаљ", „Жарко Зрењанин" и „2. октобар" у амбијенту изложбе *Прича о дуду и традицији свиларства* (*Мала школа биљака 2017*).

НОЋ ИСТРАЖИВАЧА (29. септембар)

Презентација интерактивне поставке *Виртуелни археолог.*

ДЕЧЈА НЕДЕЉА (2–6. октобар).

Креативне радионице за најмлађе посетиоце Музеја и њихове породице, са цртањем и обликовањем пластелина на слободну тему.

2018.

НОЋ ИСТРАЖИВАЧА (28. септембар)

Радионица *Обуцимо прошлост* у оквиру изложбе
Између костима и орнамента – антро-поморфне фигурине винчанске културе.

ДЕЧЈА НЕДЕЉА (2–5. октобар)

Породична радионица *Мој најсрећнији дан* за децу од 5 до 7 година и старије чланове њихових породица.

2019.

ПРЕДИВНА КУБА:
ВЕЧЕ КУБАНСКЕ КУЛТУРЕ У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ ЗРЕЊАНИН
(28. август)

Изложба фотографија насталих на Куби аутора Владимира Савића;
Наступи бенда *Салса и пунто* и плесне групе *Хавана Белградо Зрењанин*.

2020.

ЛЕТО У ГРАДУ

Народни музеј Зрењанин је током 2020. године учествовао у локалној манифестацији под називом *Лето у граду* (која није спроведена у пуном обиму). У оквиру реализованог програма отворене су изложбе *Приче из депоа*, *Мој Банат*, *Изложба радова ученика средњих школа на тему толеранције*, *Изложба скулптура Марка Вукше* и *Рат и хумор*. Одржано је једно стручно вођење кроз сталну поставку (остала планирана вођења су отказана због епидемиолошке ситуације). У Атријуму Музеја одржана је промоција књиге Милана Мицића *Српски добровољци из Баната, Бачке и Барање (1914–1918)* и две позоришне представе Народног позоришта „Тоша Јовановић".

ДАНИ ЕВРОПСКЕ БАШТИНЕ
(тема: *Наслеђе и образовање,* 21. септембар – 2. октобар)

Ликовно-едукативна радионица *Мој град, леп као слика!*.

ДЕЧЈА НЕДЕЉА (5–10. октобар)

Ликовна радионица *Увек ми је лепо у Музеју!* уз креирање дечје Књиге утисака о Народном музеју Зрењанин.

2021.

НЕДЕЉА КУЛТУРЕ (25. јун – 3. јул)

Изложба *Под сјајем звезда. Изложба фотографија Брајана Рашића*.
Концерт градског Дечјег хора Културног центра Зрењанин.

Представа *Командант Сајлер* и *Три прасета* Народног позоришта „Тоша Јовановић".
Промоција књиге *Бечкеречки програм – периодичка и архивска грађа* Слободана Милина.

Преглед пратећих програмских активности (2006–2021)

Поред изложби и учешћа у разним манифестацијама, Народни музеј Зрењанин организује низ других програмских активности у које спадају предавања, промоције књига, филмске пројекције, концерти, перформанси и сл. Једнако као што је то био и случај са манифестацијама, у питању је пракса која постаје саставни део свакодневне рутине зрењанинског музеја тек у новије време (око 2006. године). До тог тренутка било је већ забележених запажених догађаја које Музеј приређивао, а које су се налазиле ван сфере изложбених активности или педгошког рада који је из њих произилазио. Један од најранијих примера за тако нешто – ако не и најранији – било је књижевно вече посвећено Вељку Петровићу 1954. године. Касније, крајем шездесетих и почетком седамдесетих, забележене су и прве концертне активности у Музеју приликом додела награде *Константин Даниел*. Након тога, вишегодишња (па и вишедеценијска) пауза на том плану прекинута је у јесен 1996, када је Музеј приредио међународни симпозијум под називом *Актуелни проблеми прелазног периода из старчевачке у винчанску културу*, угостивши том приликом бројне домаћих и страних научних радника и искорачивши из сфере уобичајених музејских активности.

2003.

Предавања

Предавања о модерној британској уметности велшког сликара, сценографа и теоретичара уметности Глина Хјуза.

Промоције

1. Представљање интернет-сајта Националног парка Фрушка гора са тумачењем аутора, мр Драгише Савића.
2. Промоција енциклопедијског речника *Словенска митологија* у свечаној сали Скупштине општине Зрењанин. Предавање о словенској митологији одржао је др Љубинко Раденковић, директор Балканолошког института САНУ у Београду.

2006.

Предавања

1. *Вече са олимпијским звездама града* (9. март).
2. Вече са Душком Матићем, алпинистом (16. март).
3. *Спорт, здравство и спортски лекари* (23. март).
4. *Публицистика о спорту* (30. март).[276]

Промоције

Промоција књиге *Актуелни проблеми прелазног периода из старчевачке у винчанску културу* музејског саветника и археолога Снежане Маринковић (27. јун).

Филмске пројекције

Избор филмова са VII Међународне смотре археолошког филма одржане у Народном музеју у Београду (4–7. мај).

Концерти

1. Концерт кларинета проф. Андреја Гигића и Музичке школе „Јосиф Маринковић” (25. април).
2. Концерт камерне музике гудачког квартета *Милос* (18. јун).
3.Концерт Марка Калајановића (баритон) и Вишње Радосав (мецосопран) (1. септембар).
4. Концерт ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић” (31. октобар).
5. Концерт Душице Половине (виола), Рудолфа Балажа (кларинет) и Марине Микић (клавир) (16. новембар).
6. Концерт Гордане Хајдуковић (виолина) и Оскара Ритера (клавир) (22. децембар).

2007.

Предавања

1. Предавање о дигиталној уметности; предавач: Денис Тенев, академски сликар и студент постдипломских студија Факултета уметности у Софији, одсек античке археологије (у оквиру Дана македонске културе) (25. мај).
2. Предавање *О развоју људске врсте*; предавач: проф. др Никола Грујић са Медицинског факултета у Новом Саду (30. мај).
3. Предавање *О Леонарду*; предавачи: др Саша Брајовић, доцент Филозофског факултета Београдског универзитета и Ђовани Петруцо (Giovanni Petruzzo) из Националног парка Ада Норд (Италија) (29. септембар).

Промоције

1. Промоција романа *Код губитника* Вучине Шћекића (22. мај).
2. Промоција часописа *Завичајац* (23. мај).
3. Промоција књиге *Паре из посланичке клупе* Средоја Михајлова (29. мај).
4. Промоција књиге *И сан и јава* Вуксана Кнежевића (15. јун).
5. Промоција књиге *Позив у помоћ* Марине С. Грујић (9. новембар).
6. Промоција књиге *Хронолошки водич кроз историју банатских градова* (28. новембар).

Филмске пројекције

Избор са VIII Међународне смотре археолошког филма одржане у Народном музеју у Београду (9–12. мај).

Концерти

1. Концерт Бранка Барнића, студента III године гитаре на Академији уметности у Новом Саду (1. фебруар);
2. Концерт гудачког трија Душице Половине (виола), Ане Клем (виолина) и Хилде Сечењи (виолончело) (13. април).
3. Концерт ансамбла ренесансне музике *Архаик* (7. јун).
4. Концерт гудачког квартета МЕБИЈУС у саставу: Пеђа Милосављевић – виолина, Јелена Ристић – виолина, Јожеф Бисак – виола и Кристина Токоди – виолончело (27. јул).
5. Концерт *Четири годишња доба* Пеђе Милосављевића у пратњи секстета у саставу: Јелена Ристић – виолина, Тибор Шивег – виолина, Ана Клем – виола, Мирослав Поповић – чембало, Саша Милосављевић – бас кларинет и Кристина Токоди, виолончело (27. октобар).

Остало

1. Аукција слика за Храм светог великомученика Георгија у Тарашу (29. јануар).
2. Сусрет завичајних друштава са територије Војводине, у организацији Друштва завичајаца Зрењанина – Зрењанин (14. децембар).

2008.

Предавања

Предавање о северној Италији, Азурној обали и Каталонији (поводом обележавања Светског дана туристичких водича); предавач: Душко Поткоњак (21. фебруар).

Промоције

1. Промоција књиге *Хроника о ловству у Куману* (2. фебруар).
2. Промоција књиге *Биоенергетика: основни принципи* проф. др Јожефа Божа (2. октобар).

Филмске пројекције

Избор са IX Међународне смотре археолошког филма одржане у Народном музеју у Београду (8–12. април).

Концерти

1. Новогодишњи концерт гудачког трија у саставу: Пеђа Милосављевић – виолина, Јелена Ристић – виолина/виола, Кристина Токоди – виолончело (4. јануар).
2. Концерт *Guitar art laureati* (Сабрина Влашкалић – гитара) (25. јануар).
3. Концерт *Харфа и флаута* (Жељка Спонза – харфа, Јасна Марковић Вујановић – флаута) (7. март).
4. Концерт *J'Хаз Клезмори* у оквиру промоције Стратегије за младе (Бојана Јовановић – аранжмани и виолина, Рони Бераха – виолончело, Леон Кајон – кларинет, Милица Михајловић – клавир) (28. март);
5. Концерт квартета кларинетиста *Кларинетизмо* у саставу: Александар Тасић, Роберт Борбељ, Рудолф Балаж, Саша Милосављевић (19. јун).
6. Концерт гитаристе Бранка Барнића (23. јун).
7. Концерт Зрењанинског гудачког квартета у оквиру *Дана немачке културе*, у саставу: Вилма Дутина – виолина, Ервин Бенак – виолина, Сања Миланов – виола, Стеван Тајти – виолончело, Ана Шајрер Алексић – сопран (24. јун).
8. Концерт КУД „Светозар Марковић" (одржан у Градској башти) (27. јун).
9. Концерт Игора Зорбина (хармоника) (8. јул).
10. Концерт гудачког квартета *Season* (29. јул).
11. Концерт трија у саставу: Мина Младеновић – виолина, Оскар Ритер – клавир, Рони Бераха – виолончело (16. септембар).[277]
12. Концерт академског камерног оркестра Академије уметности у Новом Саду и Пеђе Милосављевића (27. новембар).
13. Концерт оркестра гитара Академије уметности из Новог Сада (22. децембар).

Остало

1. Промоција Националне стратегије за младе у сарадњи са Позоришним клубом *Зелено звоно* у оквиру које су организовани концерт клезмер нузике – група *J'хаз клезмори* и јавна радионица средњошколске групе Стваралачког центра за децу и младе *Машталиште* на тему *Млади и толеранција* (28. март).
2. Ревија хаљина израђених по нацртима Милене Павловић Барили (пратећи садржај изложбе *Милена Павловић Барили*) (23. април).
3. Академија Веслачког клуба (10. децембар).

2009.

Предавања

1. Предавање о Москви (поводом обележавања Светског дана туристичких водича).
предавачица: Зорица Арсић.
2. Предавање *Утицај Немаца на градитељско наслеђе села Средњобанатског региона – швапска кућа*.
предавач: Бранислав Милић, етнолог, сарадник Завода за заштиту споменика културе Зрењанин.

Промоције

1. Промоција књиге *Лутајући Бокељ* Николе Маловића (28. фебруар).
2. Промоција књиге *Радост за децу* Јосипа Бауера, Дејана Бошњака и Милорада Каурина (19. март).
3. Промоција књиге *Хералдика и Срби* Драгомира М. Ацовића (23. март).
4. Промоција књиге *Споменици и спомен-бисте у граду Зрењанину* Петра Субића (25. март).
5. Промоција књиге *Геноцид у Југославији 1941–1945, 1991...* Смиље Аврамов (6. април).
6. Промоција туристичког водича *Светиње Војводине* мр Ане Панџић (14. септембар).
7. Промоција књиге *Осмех кроз сузе* Биљане Димитријевић Мартинов (25. септембар).

Филмске пројекције

Избор са X Међународне смотре археолошког филма одржане у Народном музеју у Београду.

Концерти

1. Концерт *Гитар арт лауреати* (31. јануар).
2. Концерт *За Дан заљубљених*; Виолета Срећковић – мецосопран, Жељка Спонза – харфа, Ксенија Мијатовић – флаута (14. фебруар).
3. Концерт учесника покрајинског такмичења гитаре и харфе П. Коњовића из Музичке школе „Јосиф Маринковић" из Зрењанина (24. март).
4. Концерт *Табу* ансамбла *Контрасте* темишварске филхармоније (у организацији Народног позоришта „Тоша Јовановић" и Народног музеја Зрењанин). Ансамбл су чинили: Јон Богдан Стефанеску – флаута, Дорин Цибариу – кларинет/саксофон, Роман Дору – удараљке и Сорин Петреску – клавијатуре (4. мај).
5. Концерт *Ритмови Африке* бенда *Институт* (*Institute*) и Поноћни џез концерт трија *Фелд* (мађ. *Föld*) из Будимпеште (16. мај).
6. Концерт Алберта Касадеја (виолончело), у оквиру пројекта *У звуцима места* и у организацији Канцеларије *Casa Friuli Venezia Giulia* у Новом Саду (28. јун).
7. Рецитал наполитанских песама и филмске музике (Тијана Ђуричић – сопран и Зорка Миливојевић – клавир (11. новембар).
8. Концерт *Вече руске романсе*; Сенка Недељковић – сопран, Милош Милојевић – бас, Александра Караџић – клавир, Дуња Црњански – клавир и Јелена Ергелашев Тубић – виолончело (5. децембар).
9. Завршни концерт соло певања ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић" у класи Ане Алексић Шајрер и Светлане Бирка (22. децембар).

Остало

1. Презентација пројекта и изложбе *Мулти култи: средњи Банат под лупом времена* младих Зрењанина, Сечња, Житишта, Новог Бечеја и Нове Црње (30. март).
2. Годишња скупштина Српског археолошког друштва и симпозијум *Археологија Баната* (5–7. јун).[278]
3. Разговор са Миланом Граховцем у оквиру изложбе *Милан Граховац: ретроспектива 1989–2009.* (21. август).

2010.

Предавања

Предавање Живојина Радловачког *Рим* поводом Светског дана туристичких водича (23. фебруар).

Промоције

1. Промоција изабраних дела Радослава Братића (15. фебруар).
2. Промоција књиге *Еколошке и друге поруке и поуке* Невенка Миласа (26. мај).
3. Промоција монографије *Свет Илије Босиља* (4. јун).
4. Промоција монографије Милене Јефтић Ничеве Костић (3. септембар).
5. Промоција књиге *Велика богиња* Тонија Ливерсеџа (16. септембар).

Филмске пројекције

1. Пројекција филма *Виктор Вазарели* (23–30. април).
2. Пројекција филма *Илија Башичевић–Босиљ* (17. мај – 15. јун).
3. Избор са XI Међународне смотре археолошког филма одржане у Народном музеју у Београду (7–12. јун).
4. Избор филмова са XIX Међународног фестивала етнолошког филма који је организовао Етнографски музеј из Београда (22–24. децембар).

Концерти

1. Концерт *Гитар Арт лауреати* (29. јануар).
2. Концерт квартета тромбона *Т-бонес 4с* (3. фебруар).
3. Концерт *Гитарски интермецо* Бранка Барнића (15. мај).
4. Вече Сергеја Рахмањинова: Ана Алексић Шајрер – сопран и Тина Николовски – клавир (15. мај).
5. Концерт квартета *Пијанисимо* (*Pianissimo*) (15. мај).
6. Концерт *Благо да чувам* у организацији Руске цркве и Дечјег црквеног хора *Свети Архангел Михаило*; извођачи: Женски црквени хор *Жене мироносице*, Дечји црквени хор *Преподобни Рафаило Банатски* и Дечји црквени хор *Свети Николај Српски* из Кикинде (18. септембар).
7. Концерт ансамбла *Камерата академика* (*Camerata Academica*) из Новог Сада (17. октобар).
8. Концерт *Вече са харфом* – Лила Ковач, ученица првог разреда Средње музичке школе „Јосиф Маринковић" из Зрењанина и Тијана Козарчић, ученица четвртог разреда Средње музичке школе „Исидор Бајић" из Новог Сада (5. новембар).

Остало

1. Мултиетничка представа *Ти и ја смо ми* деце из Прешева, Медвеђе и Бујановца (26. фебруар).
2. Радионица на тему *Предрасуде* Дечјег стваралачког центра *Машталиште* (16. јун).
3. Стручни састанак Секције за психотерапију Друштва лекара Војводине Српског лекарског друштва (29. октобар).

2011.

Предавања

1. Предавање *Промоција туризма у заштићеним подручјима Јапана* Данијеле Вићентијевић из Удружења туризмолога Зрењанин (19. фебруар).
2. Стручно вођење и разговор на тему изложбе *Петар Лубарда: Хероика визије*; предавачица: Светлана Јовановић, виша кустоскиња Музеја савремене уметности из Београда и аутор концепције изложбе (13. мај).

3. Предавање *Процес радова на конзервацији и рестаурацији на делима из колекције Музеја савремена уметности*; предавачица: Биљана Шипетић, конзерваторка Музеја савремене уметности (27. мај).
4. Гостовање проф. др Владете Јеротића у оквиру *Корзо феста* (30. мај).
5. Трибина *Држава и васпитање деце* у организацији Културног центра Зрењанин; уводничар: др Зоран Миливојевић (30. септембар).
6. Предавање и документарна поставка поводом обележавања 135 година од рођења Стевана Алексића; предавачица: Оливера Скоко, кустоскиња Народног музеја Зрењанин (23. децембар).

Промоције

1. Промоција књиге *Историчар у времену преломних и судбоносних одлука* академика Василија Крестића (29. март).
2. Промоција књиге *Др Корнел Радуловић (1890–1960). Пионир борбе против туберкулозе у средњем Банату* Добривоја Пауновића (8. јун).
3. Промоција часописа *Панонска зора* (16. август).
4. Промоција часописа *Завичајац* (6. септембар).
5. Промоција књиге *Монографија села Љусина* Љиље Босић (13. октобар).
6. Промоција књиге *Дневни лептири* организације *ХабиПрот. Удружења за одрживи развој и очување природних станишта Србије* (24. новембар).
7. Промоција књиге *Велико доба руске књижевности* академика проф. др Драгана Недељковића (28. новембар).

Филмске пројекције

Пројекција филма о Петру Лубарди у оквиру изложбе *Петар Лубарда – Хероика визије* (Школски програм ТВ Београд, серијал *Сликари и вајари*, 6–30. мај).

Концерти

Концерт *Гитар арт лауреати* (29. јануар).

Остало

1. Рецитал ученика Зрењанинске гимназије *Сјај и јад једне песничке судбине* поводом 170-годишњице рођења Лазе Костића (17. март).
2. Међународни симпозијум *Књижевност у Банату, Банат у књижевности* (6–7. мај).
3. Обележавање Дана државности Републике Словеније (10. јун).
4. Додела светосавских стипендија Зрењанинског пословног круга (скр. ЗРЕПОК) (20. децембар).

2012.

Предавања

1. *Овим прстеном сам ти посвећена*; предавач: рабин Србије Исак Асијел (30. јануар).
2. *Аутентична Куба*; предавач: Гилфредо Миланес Молина, први секретар Амбасаде Републике Кубе (29. фебруар).
3. *О Тесли*; предавачи: Владимир Јеленковић, директор Музеја Николе Тесле и Ивана Зорић, кустоскиња Музеја Николе Тесле (15. мај).
4. Документарна поставка и предавање о Зори Петровић *Изживети уметност*; предавачица: Оливера Скоко, кустоскиња Народног музеја Зрењанин (25. мај).

Промоције

1. Промоција књиге *Тражећи пророчицу* Драгана Карапанџе, у организацији издавачке куће *Најбоље из Баната* (23. март).
2. Промоција издања Завода за културу војвођанских Румуна (30. март).
3. Промоција збирке поезије *Софија од Месеца* Љиљане Фијат (28. април).
4. Представљање поезије проф. др Вернер Јансена, ректора универзитета „Мартин Бубер" – у организацији Зрењанинске гимназије (3. мај).
5. Промоција књиге проф. Крестић *Хрватске претензије на Војводину, Босну и Херцеговину од 1848. године до данас* (4. мај).
6. Промоција књига *66 персона Зрењанина* Невенка Миласа и *Хармоничним стазама* Милосаве Сташевић, у организацији еколошког покрета *Панонска зора* (17. мај).
7. Промоција књиге *Печати судбине* Биљане Димитријевић Мартинов (1. јун).
8. Промоција књиге *Војвођанска гимнастика као феномен свеопште културе* ауторке др Бранке Протић – Гава (9. јун).
9. Промоција књиге *Опчињени шахом* Бориславе Ивкова, у оквиру *Корзо феста* (19. јун).
10. Промоција књиге *Дух самопорицања* Мила Ломпара (27. јун).
11. Промоција књиге *Бахово небо* Аце Стојанова (28. јун).
12. Промоција књиге *Тетоважа за њу* Гавре Влашкалина (13. октобар).
13. Промоција књиге *Као на длану* Никше Спорин-Ђолића, ученика ОШ „Вук Караџић" (20. новембар).
14. Промоција књиге *Уметност побуне: The Rollingstones* Ивана Ивачковића (30. новембар).

Филмске пројекције

Избор са XIII Међународне смотре археолошког филма одржане у Народном музеју у Београду (8–10. мај).

Концерти

1. Концерт Јелена Куљић & *Mistakes of Pajche* , у оквиру *Корзо феста* (30. март).
2. Концерт ученика Музичке школе – класа Ане Алексић Шајрер (5. јун).
3. Концерт *Мецо ноте*, извођачи: Вишња Радосав и Диана Флоршиц (29. јун).

Остало

1. XVII Међународни симпозијум *Банат – историја и мултикултуралност* (31. март).
2. Додела захвалница вртићима и изложба ликовних радова деце из Предшколске установе Зрењанин (13. јун).
3. Шаховски турнир оквиру Корзо феста (8. јул).
4. Курс калиграфије (12. септембар – 26. децембар).
5. Свечано потписивање уговора о поклону збирке Владимира Омчикуса Народном музеју Зрењанин (12. октобар).
6. ИКОМ семинар *Управљање музејским збиркама: Набавка предмета* (19. октобар).
7. Округли сто поводом 60 година листа *Зрењанин* (2. новембар).
8. Шаховски турнир *Шах као спорт – А турнир*; један од пет турнира заједничког назива *Шах – спорт, уметност, култура и наука* који су организовали Шаховски клуб Арадац и *TQM* центар (26. новембар).

2013.

Предавања

1. Предавање поводом 60 година од смрти Уроша Предића; предавачица: Оливера Скоко, кустоскиња Народног музеја Зрењанин (11. фебруар).

2. Предавање о Криту поводом Светског дана туристичких водича; предавач: Предраг Врзић (19. фебруар).
3. Предавање поводом 1700 година Миланског едикта; предавач: проф. др Радивој Радић (6. март).
4. Вече посвећено Јовану Бијелићу; уводничар: Оливера Скоко, кустоскиња Народног музеја Зрењанин (23. април).
5. *Климатске промене;* предавач: проф. др Драгутин Михаиловић, редовни професор Универзитета у Новом Саду (29. април).
6. *Прича о Јасеновцу*; предавачи: Вељко Ђурић и Јасмина Тутуновић Трифун из Музеја жртава геноцида, Милан Радаковић и Јован Дмитровић – наставници историје у Зрењанинској гимназији (21. октобар).

Промоције

1. Представљање племићке повеље породице Јагодић (26. април).
2. Промоција књиге *1625 корака* Љиљане Ђурић (12. мај).
3. Представљање књиге *Невољни ратници: велике силе и Солунски фронт (1914–1918)* академика Драгољуба Живојиновића (28. јун).
4. *Три даме о писцу,* књижевно вече посвећено Моми Капору; учеснице: Рада Ђуричин, Марина Рајевић Савић и Мирјана Бобић Мојсиловић (30. септембар).
5. Промоција књиге *Траже се паметни детективи за откривање историје* Роберта Такарича (19. новембар).

Филмске пројекције

Пројекције филмова у оквиру изложбе *Господари глине и жита*: *Египатско и месопотамско писмо, Винчанско писмо*, *Човек и време – Праисторија*, *Уметност неолита на тлу Баната*, *Златни аварски појас*, *Светла испод земље*, *На трагу далеке прошлости – портрет академика Богдана Брукнера* (24. јануар).

Концерти

1. Концерт у оквиру фестивала *Гитар арт лауреати*; учесници: Игор Хорватић (Хрватска) и ученици Музичке школе „Јосиф Маринковић” (8. март).
2. Концерт Габријеле Бенак у оквиру *Корзо феста* (17. јун).
3. Вече изворне музике Баната у оквиру изложбе *Народни вез – традиција као инспирација*; представљање вокално-инструменталне музике Срба, Словака, Мађара и Румуна. Учесници: женска певачка група Културног центра Арадац *Мешкарке*, Данијела Абеловски, вокалне солисткиње из Удружења за уметност и културу Румуна *Викентије Петровић – Бокалуц*, певачка група *Маргарета*”, женска певачка група КУД „Пионир”, изворна група „Сеферини” са гајдашем Вањом Илијевим (19. јун).
4. Концерт *Вече са* харфом; учесници: ученици Музичке школе „Јосиф Марниковић” одсек харфа – Ирина Торде, Мина Стојанов и Лила Ковач (26. јун).

Остало

1. Свечаност уручења диплома Курса калиграфије (23. јануар).
2. Свечаност уручења награда *Најбоље из Баната* (27. јануар).
3.Свечано отварање реконструисане сталне поставке Збирке новије историје Историјског одељења (12. април).
4. Свечано отварање реконструисане сталне поставке Збирке ликовне уметности 18. и 19. века Уметничког одељења (17. октобар).

2014.

Предавања

1. *Тито и сећање на титоизам*; предавачи: проф. др Тодор Куљић и политиколог Мирослав Самарџић (23. јануар).
2. Предавање о Тоскани; предавач: Душко Поткоњак, туристички водич испред Удружења туризмолога Зрењанин (21. фебруар).
3. *После нас потоп*; предавач: рабин Србије Исак Асиел, у оквиру отварања изложбе *Израел: земља чудесних природних лепота* (6. март).
4. Предавање др Миланке Тодић, у оквиру изложбе *Све је само реклама* (19. март).
5. *Прича о акварелу*; предавање поводом затварања изложбе, предавач Михаил Миле Кулачић, доцент Академије класичног сликарства на Универзитету *Educons* из Сремске Каменице (15. август);
6. *Банатска војна граница и њено укидање 1872. године*; предавачи: др Ивана Спасовић и др Милан Мицић (16. октобар).

Промоције

1. Промоција књиге *Урош Предић – непрочитани аманет* Саве Поповића (11. фебруар).
2. Промоција књиге *Како смо пропевали* Ивана Ивачковића (25. април).
3. Промоција монографије *Милена Јевтић Ничева Костић*: *слике и позориште*, у оквиру изложбе *Тропи* (11. јун).
4. Промоција књиге *Приватна прича: по садржају једног кофера* Иване Стефановић (12. јун).
5. Књижевни матине поводом доделе награде „Тодор Манојловић” за модерни уметнички сензибилитет (23. јун).
6. Промоција књиге *Миг* Гојка Челебића (9. октобар).
7. Промоција књиге *Цвјећарница у Кући цвећа* Лазара Џамића (31. октобар).
8. Промоција књиге *Ревизија новије историје Европе и српско питање* аутора др Бранка Бања (1. децембар).

Филмске пројекције

1. Вече етнолошког филма (реализовано у сарадњи са Етнографским музејом из Београда) – избор филмова са претходних међународних фестивала етнолошког филма (17. октобар).
2. Филмски караван – међународни филмски фестивал *Ухвати са мном овај дан* у организацији креативно афирмативне организације *Парнас* из Новог Сада; серија филмова чији су аутори (глумци, сценаристи, режисери) особе са инвалидитетом (3. новембар).

Концерти

1. Концерт трија *Istanbul night* и модни перформанс на отварању изложбе *Вунаарт* (7. фебруар).
2. Концерт *Гитар арт лауреати* (14. март).
3. Концерт *Трио флаута*, у сарадњи са Културним центром Зрењанин (20. март).
4. Јавни час ученика ниже и средње Музичке школе „Јосиф Маринковић” из Зрењанина: камерни састави и солисти– кларинет, хармоника, труба, гитара (15. април).
5. Концерт гитаристе Зорана Анића – у сарадњи са Културним центром Зрењанин (12. мај).
6. Концерт трија *Сормех* (20. јун).

Остало

1. Свечаност отварања реновиране спомен-собе Тодора Манојловића (14. фебруар).
2. Други годишњи симпозијум Завода за културу војвођанских Румуна (12. јул).

3. Добротворна аукција слика за сакупљање помоћи Ани Шарчевић (25. јул).
4. Симпозијум Завода за културу војвођанских Румуна (17. октобар).
5. Ревија модела студената Техничког факултета „Михајло Пупин" (29. октобар).
6. Дегустација вина и јавно проглашење победника такмичења *Најбоље вино средњег Баната*; организатори: Удружење *Клуб вина* из Зрењанина, Опште удружење предузетника и Удружење виноградара и винара средњег Баната (28. новембар).
7. Омаж Павлу Аршинову: предавање о Павлу Аршинову и промоција књиге *Пут ка успеху*. Учесници: Радомир Чубрановић, председник удружења EUProgress, аутор и издавач књиге Слободан Ивошевић (8. децембар).
8. Презентација аудио-видео водича кроз сталну поставку Народног музеја Зрењанин (11. децембар).

2015.

Предавања

1. *Јерусалим: место духовности наше планете*; предавач: рабин Исак Асиел, у оквиру обележавања Светског дана туристичких водича (23. фебруар).
2. *Гробови који путују*; предавач: Филип Крчмар, историчар, у оквиру изложбе *Портрети и сећања Јеврејске заједнице Србије пре Холокауста* (29. април).
3. Презентација учешћа Народног музеја Зрењанин на Европском музејском форуму као кандидата за Европски музеј године; презентерке: Бојана Видовић, библиотекарка Народног музеја Зрењанин и Бранка Бабић, кустоскиња Народног музеја Зрењанин (27. мај).
4. Вече посвећено 120 година од рођења Сергеја Јесењина; у организацији ученика Зрењанинске гимназије (16. децембар).

Промоције

1. Промоција књиге *Пансион* Николе Медведева (19. јануар).
2. Промоција књиге *Српско добровољачко питање у Великом рату (1914–1918)* др Милана Мицића (3. фебруар).
3. Промоција књиге *Писма из Тајног града* Ивана Ивачковића (3. април).
4. Промоција књиге *Гусле у стиховима српских песника* Дејана Томића (4. јун).
5. Промоција књиге *Позајмљени завичаји* Вучине Шћекића (15. јун).
6. Промоција књиге *Списи и људи – из адвокатске архиве* проф. др Тибора Варадија (9. октобар).
7. Промоција књиге *Корчулански ђир* Оливере Скоко (3. новембар).[279]
8. Промоција књиге *У последњем тренутку* Гавре Влашкалина (6. новембар).

Филмске пројекције

1. Пројекције филма о Колу српских сестара у продукцији Документарног програма Радио-телевизије Србије и Радио-телевизије Војводине (23. јун).
2. Пројекција документарног филма *Мирослав Антић – песник изузетак*, из серије *Уметничко вече*, у продукцији Редакције програма из културе РТС (16. септембар).
3. Вече етнолошког филма: избор филмова са Међународног фестивала етнолошког филма организованог у Етнографском музеју у Београду 2014. године (25. новембар).

Концерти

1. Концерт *Стилус Фантастикус – извођач као наратор* (12. јун).
2. Концерт *Гитар арт лауреати* (13. новембар).

Остало

Прва међународна школа креативне економије; организатори: Група за креативну економију, Школа за дизајн Универзитета у Пенсилванији и Амбасада САД у Србији (3. јун).

2016.

Предавања

1. *Дефиле банатских спахија пред царем Фрањом Јосифом: од Будимпеште до Великог Бечкерека*; предавачица: Јована Миловановић, историчарка уметности (21. јануар).
2. *Нематеријално културно наслеђе у туристичкој понуди Србије*; предавач: доц. др Бранко Красојевић, лиценцирани консултант Националне агенције за регионални развој (26. фебруар).
3. *Ах ти, несавршени, раскошни бисеру*; предавање о бароку Оливере Скоко, више кустоскиње Народног музеја Зрењанин (5. децембар).

Промоције

1. Промоција књиге *Атентат 1934.* Милана Богојевића (24. март).
2. Промоција књиге *Карактер ратова за разбијање Југославије* генерала проф. др Радована Радиновића (27. јун).
3. Промоција књиге *Патријарх Павле: светац којег смо познавали* аутора Ђорђа Рандеља (21. децембар).

Филмске пројекције

1. Пројекција филма *Природна баштина средњег Баната* (28. јануар).
2. Пројекција филма *Зрењанин, човек и град* (7. октобар).
3. Пројекција филма *Албертов пут* (12. октобар).
4. Мини-фестивал етнолошког филма – избор филмова са Међународног фестивала етнолошког филма организованог у Етнографском музеју у Београду 2015. године (18–25. новембар).
5. Премијера филма *Мајстори банатског сликарства* (29. новембар).

Концерти

Концерт ансамбла флаута *Shimmering flutes* са гостима (12. новембар).

Остало

1. Банатско вече: *Рогаљ у Музеју*; учесници: КУД *Пионир*, КЦ *Светозар Марковић*, изворна женска певачка група КУД *Пионир*, изворна певачка група *Сеферини*, гајдаш Вања Илијев, специјалне гошће: *Граднулички бисери* (5. фебруар).
2. Етно-вече *Прело у Музеју*; учесници: КУД „Јандрија Томић Ћић" из Крајишника, певачко друштво *Личка капа* и фолклорна секција из Банатског Карађорђева, изворна група *Завичајни снови* (Зрењанин), народни гуслар Љубиша Атељевић (18. мај).
3. Вече посвећено Сергеју Јесењину, у организацији ученика Зрењанинске гимназије (26. април).
4. Видео-презентација *Стална поставка Народног музеја Зрењанин* у Геронтолошком центру Зрењанин (28. септембар).

2017.

Предавања

Вече посвећено јубилеју 130 година куглања у Зрењанину; предавачи/учесници: Ирена Калочаи, бивша куглашица и спортска радница; Душко Попадић, секретар куглашког клуба *Банат*; Босиљка Божић, секретарка Куглашког клуба *Кристал* и Горан Остојић, активни спортиста (16. мај).

Промоције

1. Промоција књиге *Сећање на Алжир* Александре Војиновић, поводом Светског дана туристичких водича (3. март).
2. Промоција књига *Милунка Савић* и *Војвода Вук* аутора Предрага Павловића, Видоја Голубовића и Новице Пешић (23. март).
3. Промоција књиге *Банатска мала пруга* аутора Милана Мицића, Ференца Немета и Марије Силађи (27. септембар).

Филмске пројекције

Мини-фестивал етнолошког филма: избор филмова са Међународног фестивала етнолошког филма организованог у Етнографском музеју у Београду 2016. године (8–10. новембар).

Концерти

1. Концерт *Вече најлепших руских и српских соло песама и арија* за прикупљање средстава за обнову бисте диригента мр Слободана Бурсаћа; учесници: Небојша Бабић (Народно позориште у Београду) и Васа Стајкић (Српско народно позориште из Новог Сада), корепетитор диригент Александар Којић (Српско народно позориште из Новог Сада); гости вечери Српски хор „Св. Серафим Саровски" (26. април).
2. Концерт ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић" (20. мај).
3. Концерт Бранка Барнића, у организацији Културног центра Зрењанин (3. новембар).

Остало

Додела Награде „Тодор Манојловић" за модеран уметнички сензибилитет, у организацији Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин" (17. фебруар).

2018.

Предавања

1. Предавање о слободном зидарству; предавач: Небојша Новоселац (29. јануар).
2. *Наука и уметност руку под руку – Михајло Пупин и Урош Предић*; предавачица: Александра Нинковић Ташић (9. фебруар).
3. *Последњи дани великог сликара*; предавачица: Оливера Скоко, виша кустоскиња Народног музеја Зрењанин (11. фебруар).
4. *Мултикултуралност у Бечкереку кроз векове*, у организацији Немачког народног савета, подружница Зрењанин; предавачи: професор историје Милан Радаковић, професор Никола Шлајх, Роберт Сабо (19. фебруар).
5. *Култура Маја на тлу Мексика* (предавачица: Марија Савин, поводом обележавања Светског дана туристичких водича (21. фебруар).
6. *Дакле, Ви сте били на изложби о Урошу Предићу,* предавање и свечано затварање изложбе; предавачица: Оливера Скоко, виша кустоскиња Народног музеја Зрењанин (28. фебруар).
7. Вече посвећено Јожефу Пехану; гости: Бела Дуранци, историчар уметности и ликовни критичар; Ђезе

Бордаш, прозаиста, новинар и критичар; Ференц Немет, историчар културе и фотографије војвођанског простора (11. јун).
8. *Др Драган Херцог (1936–1968). Од Банатског Карађорђева до Бијафре*; предавачица: Ивана Арађан, кустоскиња Народног музеја Зрењанин; предавање одржано у Дому Црвеног крста Зрењанин (11. октобар);
9. *О лековитим и инвазивним биљним врстама*; предавачи: група наставника природних наука из Зрењанина (12. октобар).
10. Предавање Ђорђа Кадијевића (17. април).

Промоције

1. Промоција књиге *Американци – српски добровољци из САД (1914–1918)* др Милана Мицића (12. јун).
2. Промоција књиге *Традиционални рецепти домаће српске кухиње* Миодрага Илића (27. јун).

Филмске пројекције

1. Пројекција филма *Лептирица* (17. април).
2. Мини-фестивал јапанских аниме филмова; пратећи програм изложбе *Јапанизам у Банату: 1869–1969*, реализован у сарадњи са друштвом за популарисање јапанске поп културе *Сакурабана* (*Трешњин цвет*) из Београда (19–21. јун).
3. Пројекција филма *Оснивање Првог српског народног одбора у Војводини 1918.* Душана Јуванина (16. новембар – 10. децембар).
3. Премијера филма *Женско лице спорта у Зрењанину* (Барокна сала Скупштине града Зрењанина (1. октобар – 10. новембар).

Концерти

1. Концерт *Саксофон и клавир* (24. фебруар).
2. Концерт виолинисте Љубомира Михаиловића, у сарадњи са Културним центром Зрењанин (5. април).
3. Концерт *A Weill Ago – електроакустични кабаре*, у сарадњи са Културним центром Зрењанин (20. април).
4. Концерт хора „Свети Серафим Саровски" (19. мај).
5. Концерт ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић" (19. мај).
6. Концерт мешовитог хора Певачког друштва „Преподобни Рафаило Банатски" (19. мај).
7. Концерт гудачког квартета „*Vollmond*" (19. јул).

Остало

1. Представа Зрењанинске гимназије *Сви људски животи једнако вреде* поводом Међународног дана сећања на жртве Холокауста (26. фебруар).
2. Свечано отварање Републичког такмичења Хемијско-прехрамбене и техничке школе „Урош Предић" (18. мај).
3. Секција симпозијума *Банат – историја и мултикултуралност* (23. јун).
4. Свечана академија поводом обележавања 77 година депортације зрењанинских Јевреја (17. август).
5. Представа *Inner Lights* у оквиру фестивала *Нови простори* (4. септембар).
6. Свечано обележавање завршетка пројекта *Inclusive Art* (ИПА пројекат града Зрењанина – *Inclusive Art* (Инклузивна уметност) који је обухватао инклузивне активности реализоване у градским и сеоским школама, установама културе, ромским насељима, спортским халама и на главном градском тргу (31. октобар).
7. Обележавање Дана школе Хемијско-прехрамбене и техничке школе „Урош Предић" (7. децембар).

КОНЦЕРТИ И ПРОМОЦИЈЕ

Женско лице спорта у Зрењанину
Women's face of sport in Zrenjanin

Оговара ме у сопственој кући.
Свашта лаже.
Деца ми личе на њега.
А он носи кравату,
брије се, познаје неке људе, ради.
Свако јутро се тушира

2019.

Предавања

1. Предавање на тему историјата старих заната, фармације и козметике на подручју Зрењанина, за ученике Хемијско-прехрамбене и техничке школе „Урош Предић" (13. фебруар).
2. *Тајланд – земља осмеха и уживања*; предавачи: Јелена Јајић, мастер менаџмента у туризму Туристичке организације Зрењанин и Миливој Путић Пута, менаџер у туризму (20. фебруар).
3. Предавање о царској породици Романов; предавачи: ђакон Предраг Ненин и историчар др Александар Иванов (21. март).
4. *Реч-две о ћуприји*; предавачи: Филип Крчмар, историчар, Бојан Којичић, историчар уметности из Завода за заштиту споменика културе и Дејан Воргић, кустос Народног музеја Зрењанин (26. март).
5. *Награда Мангелос: искуство Надежде Кирћански*; предавачица: Надежда Кирћански**,** лауреаткиња награде *Димитрије Башичевић Мангелос* за 2018. годину (4. април).
6. *Културно наслеђе Србије;* предавач: Дејан Ристић (23. мај).
7. *Милан Коњовић у Уметничкој колонији Ечка*; предавачица: Славица Попов, кустоскиња Савремене галерије Уметничке колоније Ечка (30. мај).
8. *Симболика зооморфних орнамената;* предавачица: Љиљана Трифуновић (19. јун).
9. *Порекло и митови Индијанаца*; предавачи: Миодраг Цветић и Дарјуш Самии (2. октобар).

Промоције

1. Промоција књиге *Шором средом, дваред* Боре Отића (14. март).
2. Промоција књиге *Умро сам у петак* Ненада Гугла (22. март).
3. Промоција књиге *Морфијум* Немање Драгаша (12. април).
4. Промоција књиге *Први српски народни одбор 1918.* Милана Ђуканова и трећег репринт-издања алманаха споменице *Петровград* из 1938. године под уредништвом Александра Станојловића (8. мај).
5. Промоција књиге *Догодило се у Ечки* проф. др Тибора Варадија (9. мај).
6. Промоција књиге *Сага о три века* Јосипа Шосбергера (6. септембар).
7. Промоција књиге *Банат. Новембар 1918. године* Милана Мицића и Ференца Немета (3. октобар).
8. Промоција књиге *Столеће заборава* Павла Станојевића (25. новембар).
9. Промоција књиге *Ласло Карачоњи и његово доба* Филипа Крчмара (9. децембар).
10. Промоција књиге *Између крајности* Ивана Ивачковића (13. децембар).

Филмске пројекције

1. Пројекција филма *Времеплов кроз музеје: Зрењанин*; пратећи програм изложбе *Наша Вукица* (18. април).
2. Пројекција филма *Чујте Срби! Арчибалд Рајс у Србији 1914–2014.* (13. мај).
3. Пројекција филма *Портрети: Милан Коњовић* (6. јун).
4. Пројекција филма *Јубилеји: 100 година од рођења Милана Коњовића* (7. јун).
5. Мини-фестивал етнолошког филма (30. септембар).
6. Пројекција филма *За бољу жетву* (2. децембар).
7. Пројекција филма *Поход бригадира Ристића* (16. децембар).

Концерти

1. Концерт Музичке школе „Јосиф Маринковић" (18. мај).
2. Концерт Дувачког квинтета „Мадам" (5. јун).
3. Концерт ученика и професора Музичке школе „Јосиф Маринковић" поводом Дана просветних радника (12. децембар).

Остало

1. Јавни час ученика Зрењанинске гимназије на тему *Окусите своје речи пре него што их испљунете* (4. јун).
2. Четири стручна вођења кроз изложбу *Светомир Арсић Басара. Радови (1998–2018)* (30. октобар – 20. новембар).
3. Обележавање Дана Хемијско-прехрамбене и текстилне школе „Урош Предић" (9. децембар).

2020.

Предавања

Значајна подручја за птице у средњем Банату; предавач: др Слободан Пузовић, помоћник директора Покрајинског завода за заштиту природе Нови Сад (5. фебруар).

Промоције

1. Промоција књиге *Српски добровољци из Баната, Бачке и Барање 1914–1918.* др Милана Мицића (24. јун).
2. Промоција књиге *Рат и хумор* Владимира Чеха (26. август).

Филмске пројекције

Пројекција филма *Драгиша Брашован: мајстор сценографије живота* (10. март).

Концерти

1. Концерт *Традиција спаја* дуа *Кордис* (6. март).
2. *Вече соната* – концерт ученика Музичке школе „Јосиф Маринковић" (11. март).
3. Концерт оркестра *Нова Барселона* (22. август).
4. Концерт састава *Истанбул најт* (*Istanbul night*) (29. август).
5. Концерт виолинисткиње Мине Ђекић и пијанисте Милана Алексића (23. октобар).

Остало

1. Такмичење гимназијалаца у беседништву на тему *Две ствари испуњавају моју душу увек новим и све већим дивљењем и страхопоштовањем: звездано небо изнад мене и морални закон у мени* (27. фебруар).
2. Јавни час ученика Зрењанинске гимназије на тему: *Атинска школа* (19. септембар).[280]

2021.

Промоције

1. Промоција књиге др Милана Мицића „*Колонистичка насеља (1920–1941). Банат, Бачка, Срем* (17. јун).
2. Промоција књиге *Бечкеречки програм* Слободана Милина (1. јул).
3. Промоција књиге *Пут смисла* Наталије Лудошки (15. септембар).

Концерти

1. Концерт Градског дечјег хора Културног центра Зрењанин (17. јун).
2. Концерт гитаристе Растка Маринковића (18. јун).
3. Концерт квартета *Ил белпаесе* (*Il Belpaese*) (8. новембар).
4. *Рог Баната* (фестивал традиционалних инструмената) (13. новембар).

Напомене

[1] Дејан Воргић – Филип Крчмар, *Наша Вукица 1919–1969–2019,* Зрењанин 2019, 10.

[2] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970, 17.

[3] Примера ради, један извештај о раду Музеја из 1949. године експлицитно наводи следеће: *О броју посетиоца од постојања музеја до 1946 г. нисмо у могућности да дамо податке јер не постоје* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење Музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949, 3).

[4] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Делатност Педагошке службе Народног музеја Зрењанин", бр. 01–244/1978, 1.

[5] Исто, 2.

[6] Исто.

[7] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Војвођанском музеју / Извештај о стању и проблемима Народног музеја Зрењанин", бр. /1989, 3.

[8] Када се на Цветићеву процењену бројку од милион посетилаца дода збир свих укупних посета изложбама и сталној поставци Музеја у периоду од 1990. до 2020. године, долази се до цифре од 2.011,323, у коју нису урачунате посете додатних активности Педагошко-информативне службе Музеја, о којима се прецизна евиденција води од 2008. године (прим. аут.).

[9] Дејан Воргић, „Почеци изложбених активности Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин", *Гласник музеја Баната* 17, Панчево 2019, 50, цит. према: „Изложба академског сликара Стојана Трумића", *Слободна Војводина*, 30. јун 1945, 7.

[10] Д. Воргић, *нав. дело,* 51.

[11] Исто, 52–53.

[12] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1946. и Статистички лист", бр. 2/1946, 1. За припрему изложбе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Упит о изложби Удружења ликовних уметника Србије", бр. 5/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Бранислав Ђурђев – Удружењу ликовних уметника Србије", бр. 17/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Удружење ликовних уметника Србије – Уметничком музеју Петровград", бр. 19/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Удружење ликовних уметника Србије, Народноослободилачком одбору, Градској библиотеци и музеју Петровград", бр. 24/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Изложба уметничких слика у музеју", бр. 62/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Спискови слика и радова на изложби УЛУС-а", бр. 89/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о резултату изложбе у Петровграду", бр. 89/1946.

[13] Време одржавања ове изложбе, као ни њена посета, нису назначени. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и Статистички лист за 1947. годину", бр. 332/1947.

[14] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај и Статистички лист за 1947. годину", бр. 332/1947.

[15] На изложби су своје радове представили: Габор Алмаши, Евгеније Андровић, Иванка Ацин, Милорад Балаж, Емил Боб, Стеван Боднаров, Ђорђе Бошан, Бранислав Вујић, Мирко Даљев, Дана Докић Атанацковић, Марија Ђурић Столић, Коста Елиот, Сава Ипић, Стеван Јеновац, Паја Јовановић, Богомил Карловарис, Иван Кољанин, Милан Коњовић, Стеван Максимовић, Светислав Марковић, Шандор Нађ, Карло Направник, Миливој Николајевић, Бошко Панић, Бошко Петровић, Зора Петровић, Урош Предић, Иван Радовић, Павле Ружичка, Јован Севдић, Славка Средовић Петровић, Ђурђе Теодоровић, Стојан Трумић, Милан Ћирлић, Миленко Шербан, Стеван Шустријан, Фрањо Радочај и Васа Поморишац (Д. Воргић, *нав. дело,* 51.

[16] *Након Изложбе савремених војвођанских ликовних уметника поново следи дужа пауза у организацији привремених изложби Уметничког одељења. Друга половина 1948. године прошла је у радовима на прилагођавању зграде потребама Музеја и Архива, а потом је уследило и новоуређивање сталне поставке. Током 1949. и 1950. године, музејска архива не бележи изложбе на тему уметности. Оваква ситуација ће се нагло променити након одласка Шандора Нађа из зрењанинског музеја 1952. године, када руководилац Уметничког одељења постаје кустос Лазар Николић...* (Д. Воргић, *нав. дело*, 57).

[17] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење Музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949, 3.

[18] Из годишњег извештаја о раду Музеја види се да је била планирана изложба слика Ђуре Јакшића, али да је њено одржавање изостало. Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Градског музеја у Зрењанину за период јануар – децембар 1950", бр. 2/1951.

[19] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Градског музеја у Зрењанину од 1. јануара ове године до 1. XI. о. г.", бр. 414/1951.

[20] „Пред изложбу младих уметника", *Зрењанин* 45, год. II, 12. септембар 1953, 4; „Отворена је изложба младих уметника", *Зрењанин* 46, год. II, 19. септембар 1953, 5; „Око 8000 грађана посетило изложбу младих уметника", *Зрењанин* 49, год. II, 10. октобар 1953, 4.

[21] „Отворена је изложба академских сликара Боже Илића и Милуна Митровића", *Зрењанин* 57, год. II, 5. децембар 1953, 4; „Са сликарске изложбе Боже Илића и Милуна Митровића", *Зрењанин* 58, год. II, 12. децембар 1953, 4.

[22] „Изложба репродукција слика великих мајстора", *Зрењанин* 58, год. II, 12. децембар 1953, 4. Изложба је преузета од Градског музеја у Сомбору. За више детаља о томе види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник вођен у Народном музеју у Зрењанину 10. децембра 1953. године приликом отварања сандука са уметничким сликама путујуће изложбе репродукција *Унескоа*", бр. 508/1953.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр. 481/1954, 5.

[24] „Отворена је изложба слика Задруге ликовних уметника", *Зрењанин* 65, год. III, 23. јануар 1954, 1.

[25] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр. 481/1954, 5.

[26] С., „Пред сликарску изложбу Васе Поморишца", *Зрењанин* 70, год. III, 27. фебруар 1954, 3; С., „Пред сликарску изложбу. Страна критика о раду Васе Поморишца", *Зрењанин* 72, год. III, 13. март 1954, 6; „Изложба слика Васе Поморишца отвара се 11. априла", *Зрењанин* 73, год. III, 20. март 1954, 1; „Пред изложбу Васе Поморишца", *Зрењанин* 75, год. III, 3. април 1954, 4; „У недељу 11. априла у 11. час. у град. Музеју отвара се изложба радова Васе Поморишца, академског сликара", *Зрењанин* 76, год. III, 10. април 1954, 4; Јован Јаничек, „Уметник међу нама. 35 година рада Васе Поморишца", *Зрењанин* 77, год. III, 17. април 1954, 5; Јован Замуровић, „Разговор са сликаром", *Зрењанин* 77, год. III, 17. април 1954, 5.

[27] У годишњем извештају о раду Музеја се наводи: *Академски сликар Васа Поморишац излагао је своје радове десет дана са укупном посетом од 852 особе. Одржана је* ***августа*** (подв. аут.) *месеца* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр. 481/1954, 5). У очи упада неслагање између овог извора и писања локалне штампе о Поморишчевој изложби.

[28] „Изложба ликовних уметника Зрењанина", *Зрењанин* 99, год. III, 18. септембар 1954, 6; Кором Тибор, „Заједничка изложба", *Зрењанин* 100, год. III, 25. септембар 1954, 5.

[29] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр. 481/1954, 5.

[30] *Академски сликар Божа Илић излагао је своје радове у новембру која је* [изложба – прим. аут.] *трајала 10 дана. Изложбу је посетило петнаест група са 579 особа* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр. 481/1954, 5).

[31] „Пред изложбу банатских сликара”, *Зрењанин* 108, год. III, 20. новембар 1954, 5; „Изложба банатских сликара”, *Зрењанин* 112, год. III, 18. децембар 1954, 5; „Изложба ликовних уметника Баната отворена је у недељу”, *Зрењанин* 110, год. III, 4. децембар 1954, 3. За тачан датум одржавања изложбе види: НМЗ, УО ЗПУ, Колекција примењена графика и фотографија, инв. бр. 483.

[32] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1955. годину”, бр. 693/1955.

[33] „Отворена је изложба сликара-аматера ученика Више српске гимназије”, *Зрењанин* 130, год. IV, 9. април 1955, 5.

[34] „Мале просветне вести”, *Зрењанин* 140, год. IV, 18. јун 1955, 5; Д. Новаков, „Изложба слика М. Беренџије и Д. Јосифовићеве”, *Зрењанин* 141, год. IV, 25. јун 1955, 5.

[35] *Ове недеље је у просторијама Народног музеја отворена изложба репродукција јапанског дрвореза, коју организује УНЕСКО. Изложба обухвата око стотину радова најистакнутијих јапанских мајстора из XVII XVIII века* („Изложба јапанског дрвореза”, *Зрењанин* 159, год. IV, 15. октобар 1955, 5). Ова изложба се не помиње у годишњем извештају о раду (прим. аут.).

[36] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1955. годину”, бр. 693/1955, 2–3; такође види: „Музеј врши припреме за тематску изложбу: ЗРЕЊАНИН КРОЗ ВЕКОВЕ”, *Зрењанин* 157, год. IV, 1. октобар 1955, 6; „Прослава Дана Републике у Зрењанину. Откривена спомен-биста народном хероју Серво Михаљу“, *Зрењанин* 166, год. IV, 3. децембар 1955, 2.

[37] Ш. В., „Успела изложба Народног музеја. Зрењанин кроз историју”, *Зрењанин* 206, год. V, 1. септембар 1956, 5.

[38] „Трећа уметничка изложба”, *Зрењанин* 161, год. IV, 29. октобар 1955, 5.

[39] Ж. Туристички, „Изложба сликара-радника”, *Зрењанин* 166, год. IV, 3. децембар 1955, 5.

[40] НМЗ, УО ЗПУ, Колекција примењена графика и фотографија, инв. бр. 506.

[41] *Зрењанин* 175, год. V, 4. фебруар 1956, 5; Љубомир Тешић, „Квартет. Белешка уз изложбу новосадских уметника”, *Зрењанин* 176, год. V, 11. фебруар 1956, 5.

[42] „Изложба Зорана Петровића”, *Зрењанин* 187, год. V, 28. април 1956, 8; „Изложба Зорана Петровића”, *Зрењанин* 188, год. V, 5. мај 1956, 4.

[43] На изложби су се својим радовима представили Милан Коњовић, Лазар Вујаклија, Зоран Петровић, Лазар Возаревић, Александар Луковић Лукијан, Бошко Петровић, Јован Јаничек, Милун Митровић, Богојевић, Никола Граовац, Михаило Беренџија, Јован Солдатовић, Дукић, Вањек и др. (Ж. Туристички, „Изложба сликарске колоније”, *Зрењанин* 211, год. V, 6. октобар 1956, 5).

[44] „Још једна изложба”, *Зрењанин* 214, год. V, 27. октобар 1956, 5.

[45] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1956. години”, бр. 584/1956, 6.

[46] Исто.

[47] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1957. години”, бр. 142/1958, 4. Организатор изложбе био је Ауто-мото савез Југославије Београд.

[48] „Савет за просвету и културу...”, *Зрењанин* 231, год. VI, 23. фебруар 1957, 5; М. Тодоровић, „Изложба Групе шесторице”, *Зрењанин* 232, год. VI, 2. март 1957, 5.

[49] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1957. години”, бр. 142/1958, 4.

[50] Изложбу је приредила Инспекција рада града Зрењанина (прим. аут.).

[51] М. Тодоровић, „Ликовни живот. Свакидашњи мотиви Николе Граовца”, *Зрењанин* 237, год. VI, 6. април 1957, 5.

[52] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1957. години”, бр. 142/1958, 4.

[53] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Војвођанском музеју Нови Сад”, бр. 132/1957.

[54] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1957. години”, бр. 142/1958, 4. Такође види: „Изложба радова примењене уметности”, *Зрењанин* 240, год. VI, 27. април 1957, 5; М. Т., „Једна занимљива изложба. Савремено и укусно”, *Зрењанин* 241, год. VI, 4. мај 1957, 6.

[55] „Изложба слика Моше Пијаде”, *Зрењанин* 259, год. VI, 7. септембар 1957, 5; Љ. Тешић, „Цртежи и пастели Моше Пијаде”, *Зрењанин* 260, год. VI, 14. септембар 1957, 5.

[56] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Анкета о културно-просветном раду Музеја у Зрењанину”, бр. 30/1959, 3.

[57] „Још једна изложба”, *Зрењанин* 262, год. VI, 28. септембар 1957, 5.

[58] М. Р., „Поводом стогодишњице рођења великог српског сликара. Припрема се изложба слика Уроша Предића”, *Зрењанин* 267, год. VI, 26. октобар 1957, 5; З. К., „Прослава стогодишњице рођења Уроша Предића у Зрењанину”, *Зрењанин* 273, год. VI, 7. децембар 1957, 4; „Уз стогодишњицу рођења Уроша Предића”, *Зрењанин* 274, год. VI, 14. децембар 1957, 4.

[59] „У понедељак се отвара изложба о саобраћајним несрећама”, *Зрењанин* 276, год. VI, 28. децембар 1957, 7. Организатори изложбе били су Секретаријат унутрашњих послова у Зрењанину и овдашње Ауто-мото друштво (прим. аут.).

[60] „Сликарске изложбе у организацији Музеја у Зрењанину”, *Зрењанин* 287, год. VII, 15. март 1958, 4; „Изложба Саве Шумановића”, *Зрењанин* 289, год. VII, 29. март 1958, 4; Д. Ћ., „Над делом Саве Шумановића. Поводом изложбе слика у Народном музеју”, *Зрењанин* 291, год. VII, 12. април 1958, 4.

[61] Изложбу је приредио Срески центар за унапређење занатства (прим. аут.).

[62] „Изложба ученика стручних школа”, *Зрењанин* 300, год. VII, 14. јун 1958, 4. Организатор изложбе је била Служба за професионалну оријентацију омладине при Народном одбору Среза Зрењанин (прим. аут.).

[63] Организатор изложбе је био Срески центар за унапређење домаћинства (прим. аут.).

[64] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај за 1958. годину”, бр. 632/1958, 4.

[65] Филип Крчмар, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017, 122–123; такође: „У Зрењанинском срезу прослављен празник Партије, СКОЈ-а и Синдиката”, *Зрењанин* 345, год. VIII, 25. април 1959, 1.

[66] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Музеја у 1959. години”, бб/1960, 2.

[67] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године”, бр. 01–252/1970, 5. Уп. број посетилаца са: „У част Дана републике у Зрењанину отворена пета изложба Уметничке колоније”, *Зрењанин* 429, год. IX, 3. децембар 1960, 4.

[68] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Музеја у 1960. години”, бб/1960, 2.

[69] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)”, несигнирано, 20; „Свечано прослављен Дан армије”, *Зрењанин* 432, год. IX, 24. децембар 1960, 1.

[70] НМЗ, УО ЗПУ, Колекција примењена графика и фотографија", инв. бр. 637.
[71] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Музеја у 1960. години", бб/1960, 3.
[72] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970, 1.
[73] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970, 7. Такође види: „Изложба суботичких сликара", *Зрењанин* 431, год. IX, 17. децембар 1960, 7.
[74] НМЗ, УО ЗПУ, Колекција примењена графика и фотографија, инв. бр. 634.
[75] Изложба је уприличена поводом обележавања 20. годишњице Устанка народа Југославије. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин / Годишњи извештај рада Одељења", бр. 745/1961). „Изложба слика жене – борца", *Зрењанин* 453, год. X, 20. мај 1961, 11.
[76] „Још једна интересантна изложба у Зрењанину. Слике Васе Поморишца и скулптуре Илије Коларовића", *Зрењанин* 453, год. X, 20. мај 1961, 7; „Изложба слика и скулптура у Зрењанину", *Зрењанин* 454, год. X, 27. мај 1961, 7.
[77] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин / Годишњи извештај рада Одељења", бр. 745/1961.
[78] Н. З., „Музеј нам представља младе", *Зрењанин* 456, год. X, 10. јун 1961, 7.
[79] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970, 2.
[80] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о одржаним изложбама у Музеју од 1. марта до 1. јула", бр. 05–008.
[81] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин / Годишњи извештај рада Одељења", бр. 745/1961, 2–3.
[82] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Матичне службе", бр. 01–252/1970, 2.
[83] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о одржаним изложбама у Музеју у времену од 1. марта до 1. јула 1961. г.", бр. 05-008/1961; такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970, 2.
[84] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Кикинда – Народном музеју Зрењанин", бр. 61/1962.
[85] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4.
[86] В. Митровић, „Изложба ћилимарства", *Зрењанин* 491, год. XI, 10. фебруар 1962, 8.
[87] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4.
[88] В. Поповић, „У Народном музеју. Изложба слика Зоре Петровић", *Зрењанин* 492, год. XI, 17. фебруар 1962, 8; „Фото-камера је забележила. Изложба слика Зоре Петровић", *Зрењанин* 493, год. XI, 24. фебруар 1962, 6.
[89] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4; НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 8.
[90] Вукица Поповић, „Изложба слика Живојина Туринског", *Зрењанин* 496, год. XI, 17. март 1962, 8.
[91] Изложба репродукције слика из доба ренесансе", *Зрењанин* 499, год. XI, 7. април 1962, 8.
[92] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4.
[93] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 23–24.
[94] „Фото-камера је забележила. Отворена изложба Тивадара Вањека", *Зрењанин* 501, год. XI, 21. април 1962, 6; Д. Ђук, „Тихи свет Тивадара Вањека", *Зрењанин* 502, год. XI, 28. април 1962, 10.
[95] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4.
[96] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 24. На основу новинског извештаја, зна се да је изложба отворена 6. маја.
[97] Вукица Поповић, „Јединствена изложба. Фреске из средњевековних манастира", *Зрењанин* 504, год. XI, 12. мај 1962, 8.
[98] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4.
[99] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 2.
[100] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4.
[101] Вукица Поповић, „Изложба цртежа првих војвођанских реалиста", *Зрењанин* 522, год. XI, 15. септембар 1962, 8; НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989/Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 3.
[102] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4.
[103] Вукица Поповић, „Изложба слика Ђуре Јакшића", *Зрењанин* 526, год. XI, 13. октобар 1962, 8; Казимир Висковић, „Изложба слика Ђуре Јакшића у Зрењанину. *Хвала ти на гостопримству...*", *Зрењанин* 527, год. XI, 20. октобар 1962, 8.
[104] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989/Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 6.
[105] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4.
[106] С., „Отворена изложба карикатура Славка Павлова", *Зрењанин* 508, год. XI, 9. јун 1962, 8.
[107] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 667/1962, 4.
[108] Изложба је отворена 30. септембра, али није назначено докле је тачно трајала. У извештају Уметничког одељења стоји да је одржана октобра 1962. Види: НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 25; „Изложба Стевана Дукића", *Зрењанин* 524, год. XI, 29. септембар 1962, 8; Тихомир Савић, „Чаробњак дрвета. Изложба скулптура Стевана Дукића у Народном музеју", *Зрењанин* 525, год. XI, 6. октобар 1962, 8.
[109] „Изложба Ивана Табаковића у Зрењанину", *Зрењанин* 535, год. XI, 22. децембар 1962, 8.
[110] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 24.
[111] НМЗ, УО ЗПУ, Колекција примењена графика и фотографија, инв. бр. 348.
[112] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 24. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1962. годину", бр. 01–667/1962, 4.
[113] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970, 2, 4, 10–11.
[114] Осим тога, поводом обележавања 20 година Антифашистичког фронта жена, Музеј је уприличио изложбе у зрењанинским радним колективима.

Тако је од 3. до 10. марта у друштвеним просторијама Фабрике тепиха *Пролетер* поставио изложбу *Жена у ликовном стваралаштву,* а у исто време је у просторијама Фабрике мрежа била постављена изложба жена сликарки (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Уметничког одељења у 1963. години", бр. 480/1963.

[115] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 4; В. П., „У Народном музеју. Изложба сељака сликара из Ковачице", *Зрењанин* 557, год. XII, 25. мај 1963, 6.

[116] „Изложба ликовних уметника Босне и Херцеговине у Изложбеном салону Народног музеја. Позитивна сарадња", *Зрењанин* 562, год. XII, 29. јун 1963, 8.

[117] Вукица Поповић, „Песник Војводине. Репрезентативна изложба слика Ивана Радовића у Народном музеју у Зрењанину", *Зрењанин* 575, год. XII, 28. септембар 1963, 3; „Поводом изложбе Ивана Радовића у Зрењанину. Уметност се не сме одвојити од народа", *Зрењанин* 576, год. XII, 5. октобар 1963, 8. Такође види: НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 8.

[118] За изложбе у 1963. години, последњој уочи пресељења Музеја, види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Уметничког одељења у 1963. години", бр. 480/1963; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1963. годину", бр. 01–681/1963, 5. Уп. са: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970, 6, 12.

[119] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину за 1964. годину", бр. 01–435/1964, 7.

[120] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 9. Такође: В. Поповић, „Стеван Алексић. Четрдесет година од смрти познатог војвођанског сликара", *Зрењанин* 630, год. XII, 24. октобар 1964, 8.

[121] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину за 1964. годину", бр. 01–435/1964.

[122] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970,

[123] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о пословању 1965. г.", бр. 01–51/1966, 5–6.

[124] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о изложбама у 1965. и почетком 1966. године", бр. 01–10/1966.

[125] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о изложбама у 1965. и почетком 1966. године", бр. 01–10/1966.

[126] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 10; „Непознати Никола Алексић", *Зрењанин* 676, год. XIII, 18. септембар 1965, 9; „Две изложбе Народног музеја", *Зрењанин* 681, год. XIII, 23. октобар 1965, 9.

[127] Изложбу су организовали Међуопштински туристички савез у Зрењанину и Амбасада Пољске у СФРЈ. Отворена је у јулу, трајала је 10 дана, а отворио ју је Његова екселенција Александар Малецки, амбасадор Пољске. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Етнографског одељења у 1966. години", бр. 01–314/1966, 3.

[128] „У уторак по подне: Српско сликарство XIX века", *Зрењанин* 726, год. XIV, 3. септембар 1966, 7; НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 26.

[129] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји одељења / Извештај о раду Етнографског одељења у 1966. години", бр. 01–316/1966, 3. Изложба је реализована у сарадњи са Етнографским музејом у Београду.

[130] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Археолошког одељења за 1966. годину", бр. 01–316/1966, 2.

[131] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подаци о изложбама у 1965. и почетком 1966. године", бр. 01–10/1966; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај за друго тромесечје Уметничког одељења", бр. 01–190/1966, 2.

[132] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештаји одељења / Уметничко одељење – Извештај", бр. 01–317/1966, 1.

[133] Исто.

[134] Исто.

[135] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештаји одељења / Уметничко одељење", бр. 01–317/1966, 1.

[136] В. Поп., „Изложба слика српских реалиста", *Зрењанин* 748, год. XV, 4. фебруар 1967, 5.

[137] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989. / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 12; „Затворена изложба „Школа Константина Данила". Неуобичајено велика посета", *Зрењанин* 757, год. XV, 8. април 1967, 7.

[138] Вера Ристић, „Изложба пленериста и импресиониста", *Зрењанин* 784, год. XV, 14. октобар 1967, 7.

[139] НМЗ, ЗЛУ, „Изложбе Вукице Поповић 1961–1989 / Самосталне изложбе у организацији Одељења (тематске и репрезентативне)", несигнирано, 26.

[140] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји одељења/Етнолошко одељење", бр. 01–251/1967, 4.

[141] Исто, 1.

[142] Исто, 1.

[143] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970, 15.

[144] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји одељења/Историјско одељење", бр. 01–251/1967, 5.

[145] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештаји Одељења / Извештај о раду [Етнолошког] одељења у првом тромесечју 1968", бр. 01 – 49/1968, 1–2.

[146] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештаји / Извештај о раду [Етнолошког] оделења у другом тромесечју 1968.", бр. 01–95/1968; такође види: „Календар првомајског славља. Бројне манифестације", *Зрењанин* 812, год. XVI, 27. април 1968, 2; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај са изложбе *Савремена уметност Горње Шлезије*", бр. 01–76/1968.

[147] У извештају стоји да је *број посетилаца уклопљен у општи број посете нашем музеју.* НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји одељења / Годишњи извештај Историјског одељења за 1968. годину", бр. 01–198/1968, 3.

[148] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Тромесечни извештаји / Извештај Уметничког одељења у другом тромесечју", бр. 01–95/1968, 2. Изложба је организована у сарадњи Народног музеја Зрењанин и Галерије Матице српске.

[149] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Историјско одељење Народног музеја Зрењанин / Годишњи извештај за 1968. годину", бр. 01–198/1968, 3–4.

[150] Исто, 4.

[151] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај Матичне службе / Изложбена делатност Уметничког одељења Народног музеја у Зрењанину од децембра 1960. до децембра 1970. године", бр. 01–252/1970, 15.

[152] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Полугодишњи извештаји одељења / Уметничко одељење", бр. 01–97/1969. Такође види: Дејан Воргић – Филип Крчмар, *Наша Вукица 1919–1969–2019,* Зрењанин 2019, 40–44; Др Дејан Медаковић, „Уз изложбу. *Великобечкеречки сликарски атељеи", Зрењанин* 863, год. XVII, 10. мај 1969, 3; Др „Незапамћена посета изложби *Великобечкеречки сликарски атељеи.* Ласкава признања", *Зрењанин* 864, год. XVII, 17. мај 1969; Др Динко Давидов, „*Великобечкеречки сликарски атељеи*", *Зрењанин* 867, год. XVII, 7. јун 1969, 5; „Затворена изложба *Великобечкеречки сликарски атељеи.* Пун успех", *Зрењанин* 870, год. XVII, 28. јун 1969, 5.

[153] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји одељења Музеја 1969, Извештаји одељења за IV тромесечје / Уметничко одељење", бр. 01–176/1969, 3.

[154] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину за 1969. годину", бр. 01–176/1970.

[155] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај са пута у Пољску В. Поповић и В. Митровића", бр. 01–185/1969.

[156] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештаји одељења Музеја 1969, Извештаји одељења за IV тромесечје / Уметничко одељење", бр. 01–176/1969, 4.

[157] Ова изложба је потом обишла још 13 места средњег Баната, у којима је забележила укупну посету од 10.000 (НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај о пословању Народног музеја у Зрењанину за 1969. годину", бр. 01–176/1969, 4).

[158] НМЗ, УО ЗПУ, Колекција примењена графика и фотографија", инв. бр. 409.

[159] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Годишњи извештај о раду Уметничког одељења", бр. 01 262/1970, 3. В. Поповић, „Сутра у малој галерији. Сликарка из Пољске", *Зрењанин* 932, год. XVIII, 12. септембар 1970, 5.

[160] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Историјског одељења за 1970. годину", бр. 01–285/1970, 3; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај музејског педагога – водича за 1970. годину", бр. 01–285/1970, 3. У питању је била гостујућа изложба Историјског музеја Србије.

[161] Организатори изложбе били су Савремена галерија Уметничке колоније Ечка и Народни музеј Зрењанин, две установе за које је Вањек био везан целим својим животом и радом. НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај музејског педагога – водича за 1970. годину", бр. 01–285/1970, 3. Уп. са: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду (Уметничког одељења)", бр. 01–262/1970, 2, где је наведена нешто већа посећеност (2.358).

[162] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај музејског педагога – водича за 1970. годину", бр. 01–285/1970, 4. Љупка Стефовска-Васиљев, „Копије орнаментике српских средњовековних ћирилских рукописа. Изложба у Народном музеју", *Зрењанин* 935, год. XVIII, 3. октобар 1970, 5.

[163] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај музејског педагога – водича за 1970. годину", бр. 01–285/1970, 4.

[164] Исто, 4.

[165] Уп. са: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду (Уметничког одељења)", бр. 01–262/1970, 2. Изложба је отворена у Дому културе у Новој Црњи, у оквиру манифестације *Липарске вечери* (прим. аут.).

[166] „У Народном музеју отворена изложба таписерије. Најдоминантнији лепота боја и технике", *Зрењанин* 960, год. XX, 5. јун 1971, 5.

[167] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Годишњи извештај Педагошке службе – музејског педагога и музејског водича", бр. 01–166/1971.

[168] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Народног музеја 1971. године", бр. 01– 4/1972.

[169] „Јуче у Народном музеју. Изложба сликара Војводине", *Зрењанин* 1037, год. XX, 30. септембар 1972, 6.

[170] „Данас у Народном музеју. Изложба штампарства", *Зрењанин* 1937, год. XX, 30. септембар 1972, 6; Тихомир Савић, „Јубилеј зрењанинских графичара. 125 година штампарства", *Зрењанин* 1038, год. XX, 7. октобар 1972, 6.

[171] Велики подухват Народног музеја. Књига и изложба о Жарку Зрењанину", *Зрењанин* 1007, год. XX, 26. фебруар 1972, 4; „Ових дана у Народном музеју. Изложба о Жарку Зрењанину", *Зрењанин* 1041, год. XX, 28. октобар 1972, 6; Б. Г., „Данас у 10 часова у Народном музеју. Жарко Зрењанин у речи и слици", *Зрењанин* 1042, год. XX, 4. новембар 1972, 10.

[172] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Годишњи извештај о раду Историјског одељења Народног музеја Зрењанин за 1972. годину", бр. 01–110/1972.

[173] „Поводом 20-годишњице смрти Уроша Предића. Изложба из легата великог сликара", *Зрењанин* 1055, год. XXI, 3. фебруар 1973, 6; „Данас у Народном музеју. Изложба из легата Уроша Предића", *Зрењанин* 1058, год. XXI, 24. фебруар 1973, 5.

[174] „Ових дана у Народном музеју. Изложба дела Шандора Петефија", *Зрењанин* 1068, год. XXI, 28. април 1973, 6.

[175] „Јуче у Народном музеју. Изложба о партијским школама и курсевима", *Зрењанин* 1070, год. XXI, 19. мај 1973, 6.

[176] „Из Народног музеја. Изложба Олге Грубетић", *Зрењанин* 1071, год. XXI, 26. мај 1973, 6.

[177] „Изложба о Владимиру Мајаковском у Народном музеју", *Зрењанин* 1071, год. XXI, 26. мај 1973, 6.

[178] В. П., „Изложба у Народном музеју у Зрењанину. Холандска, фламанска и француска графика 17. и 18. века", *Зрењанин* 1086, год. XXI, 8. септембар 1973, 4.

[179] „15. септембра у Народном музеју. Изложба слика Тивадара Вањека", *Зрењанин* 1086, год. XXI, 8. септембар 1973, 4; „Сутра у новој изложбеној галерији Народног музеја. Изложба Вањека Тивадара", *Зрењанин* 1089, год. XXI, 29. септембар 1973, 6; Б., „Отворена изложба слика Вањека Тивадара. Ода сликама и сликарству", *Зрењанин* 1090, год. XXI, 6. октобар 1973, 4.

[180] „Сутра у Изложбеном салону Народног музеја. Изложба Зорана Петровића", *Зрењанин* 1094, год. XXI, 3. новембар 1973, 4; З. М., „Изложбени салон у Народном музеју. Слике Зорана Петровића 1952–1955", *Зрењанин* 1096, год. XXI, 17. новембар 1973, 4.

[181] З. М., „Сутра у Малој галерији. Ретроспективна изложба Б. Сабо Ђерђа", *Зрењанин* 1098, год. XXI, 8. децембар 1973, 4; „У Народном музеју отворена изложба Сабо Ђерђа. Уметник са револуционарним заносом", *Зрењанин* 1099, год. XXI, 15. децембар 1973, 4.

[182] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Народног музеја у Зрењанину за 1973. годину", бр. 01–145/1973.

[183] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја за период јул–септембар 1973.", бр. 01–116/1973.

[184] „Ових дана у Народном музеју. Изложба о Лењину", *Зрењанин* 1106, год. XXII, 2. фебруар 1974, 4.

[185] „Изложба дечјих портрета", *Зрењанин* 1110, год. XXII, 2. март 1974, 3; Т. С., „Портрет детета у српском сликарству", *Зрењанин* 1112, год. XXII, 16. март 1974, 4.

[186] Г., „У Народном музеју Зрењанин. Изложба битке за Стаљинград", *Зрењанин* 1115, год. XXII, 6. април 1974, 4; „Рапорт из Народног музеја. Битка за Стаљинград привлачи гледаоце", *Зрењанин* 1116, год. XXII, 13. април 1974, 4.

[187] В. П., „Изложба дела Николе Алексића", *Зрењанин* 1122, год. XXII, 25. мај 1974, 4.

[188] „Из Народног музеја. Велико интересовање за изложбу X конгреса", *Зрењанин* 1124, год. XXII, 8. јун 1974, 4.

[189] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Тромесечни извештај Педагошке службе за период април–јун 1974. године", бр. 01–59/1974, 1.

[190] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Историјског одељења за 1974. годину", бр. 01–501/1974.
[191] Б. Г., „После 30 година у слободи. Велика ликовна манифестација", *Зрењанин* 1191, год. XXIII, 26. септембар 1975, 4; Б. Г., „Ових дана. Музеј поново отворен за посетиоце", *Зрењанин* 1197, год. XXIII, 7. новембар 1975, 4.
[192] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава годишњег извештаја за 1975. годину / Педагошко одељење", бр. 01–11/1976, 3.
[193] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Педагошког одељења за 1975. годину", бр. 01–240/1975.
[194] Б. Г., „Сутра у зрењанинском Народном музеју. Изложба жена сликара", *Зрењанин* 1214, год. XXV, 5. март 1976, 4.
[195] „Сарадња музеја Баната. Изложба накита Сармата", *Зрењанин* 1221, год. XXV, 23. април 1976, 4.
[196] „У Народном музеју. Изложба о данима победе", *Зрењанин* 1224, год. XXV, 14. мај 1976, 4.
[197] „Ових дана у зрењанинском Народном музеју. Изложба Мештровићевих скулптура", *Зрењанин* 1243, год. XXV, 24. септембар 1976, 4; Вукица Поповић, „Поводом изложбе скулптура Ивана Мештровића у Народном музеју. По други пут у Зрењанину", *Зрењанин* 1245, год. XXV, 8. октобар 1976, 4.
[198] „Идуће среде у Изложбеном салону. Изложба слика Уроша Предића", *Зрењанин* 1248, год. XXV, 29. октобар 1976, 4; Б. Г., „Прошле среде у салону Народног музеја. Изложба слика Уроша Предића", *Зрењанин* 1249, год. XXV, 5. новембар 1976, 4; „Велико интересовање за Предићеве слике", *Зрењанин* 1251, год. XXV, 19. новембар 1976, 4.
[199] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Педагошког одељења за 1976. годину", бр. 01–278/1976, 2.
[200] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај Педагошког одељења о раду за прво тромесечје 1977. године", бр. 01–62/1977, 1.
[201] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Делатност Педагошке службе Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–244/1978, 2. Такође види: Б. Г., „Народни музеј припрема програм за обележавање 40-годишњице доласка друга Тита на чело Партије. Припрема се изложба о другу Титу", *Зрењанин* 1260, год. XXVI, 21. јануар 1977, 4; М. П., „Народни музеј акцијама обележава Титов јубилеј. Изложбе о Титу и револуцији", *Зрењанин* 1266, год. XXVI, 4. март 1977, 6; Б. Г., „У зрењанинском музеју. Велико интересовање за изложбу о Титу", *Зрењанин* 1279, год. XXVI, 3. јун 1977, 8.
[202] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај о раду за 1977. годину", бр. 01–376/1977, 2–4.
[203] Б. Г., „Прошлог петка у Народном музеју отворена изложба. О стогодишњици независности Румуније", *Зрењанин* 1313, год. XXVII, 27. јануар 1978, 6.
[204] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај о раду за 1978. годину", бб/1979.
[205] Филип Крчмар, *Трагом великана. Михајло Пупин у нашем граду,* Зрењанин 2014, 28; Богдан Гушић, „Дођите нам опет...", *Зрењанин* 1386, год. XXVIII, 6. јул 1979, 4; Љ. Р., „Јуче у Народном музеју. Изложба о Михајлу Пупину", *Зрењанин* 1386, год. XXVIII, 6. јул 1979, 9; М. Бечејац, „У срцу највише места за домовину има", *Зрењанин* 1387, год. XXVIII, 13. јул 1979, 6; М. Бечејац, „Изложбе о Михајлу Пупину. Научник, пријатељ уметности и књижевник", *Зрењанин* 1387, год. XXVIII, 13. јул 1979, 7; Vukica Popović, „Mihajlo Pupin, prijatelj umetnosti. Izložba povodom obeležavanja 125 godina od rođenja Mihajla Pupina", *Spona* 21–22, Novi Sad 1979, 72–73;
[206] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај Педагошке службе за 1979. годину", бр. 01–7/1980?, 1–3.
[207] Изложба реализована у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту природе (прим. аут.).
[208] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о извршењу годишњег програма рада Народног музеја за период јануар–јун 1981.", бр. 01–257/1981, 8.
[209] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај рада Педагошке службе за 1982. годину", бр. 01–16/1983, 2–4.
[210] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о извршењу годишњег програма рада Народног музеја за период јануар–јун 1983. године", бб/1983, 10–11.
[211] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о извршењу годишњег програма рада Народног музеја за 1983. годину", бр. 01–19/1984, 13–15.
[212] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај о раду Педагошке службе за 1984. годину", бр. 01–31/1985, 2–3.
[213] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , кут. „Налози 66–89", „Изложбена делатност Народног музеја у 1986. години", бб/1986, 1–2; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , кут. „Налози 66–89", „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1985. годину", бб/1986, 22.
[214] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај о раду Педагошке службе за 1985. годину", бр. 01–500/1985, 1–3.
[215] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај Педагошке службе за 1986. годину", бр. 01–33/1986, 1–3.
[216] НМЗ, ПИС 1969– , „Годишњи извештај Педагошке службе за 1987. годину", бб/1988, 1–2.
[217] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе за 1988. годину", бр. 01–13/1988, 1–2.
[218] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду за 1989. годину", бб/1990, 1–2.
[219] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду за 1990. годину", бр. 01–2/1991, 2–3.
[220] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду за 1991. годину", бр. 01–444/1991, 2–3.
[221] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду за 1992. годину", бр. 01–13/1993, 1–2.
[222] НМЗ, ПИС 1969–, „Извештај о раду за 1993. годину", бр. 01–328/1994, 1–2.
[223] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду за 1994. годину", бб/1994, 1–2.
[224] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја за 1995. годину", бр. 01–168/1996, 1–2.
[225] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе Народног музеја за 1996. годину", бр. 01–2/1997, 1–2.
[226] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе 1997. годину", бр. 01–20/1998, 1–2.
[227] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе 1998. годину", бр. 01–3/1999, 1–2.
[228] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе 1999. годину", бр. 01–25/2000, 1–2.
[229] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе за 2000. годину", бр. 01–193/2001, 2–4.
[230] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе за 2001. годину", бр. 01–197/2002, 2–3.
[231] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе за 2002. годину", бр. 01–50/2003, 2–5.
[232] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошке службе за 2003. годину, бр. 1–4.
[233] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе за 2005. годину", бр. 1–066/2006, 1–8.
[234] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе за 2006. годину", бр. 01–64/2007, 3–7.
[235] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2007. години, бр. 01–73/2008, 1, 5.
[236] НМЗ, ПИС 1969– , Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2008. години, бр. 01–78/2009, 1, 6.
[237] НМЗ, ПИС 1969– , Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2009. години, бр. 01–95/2010, 1–2.
[238] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2010. години", бр. 01–131/2011, 1–2, 6.

[239] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2011. години", бр. 01–96/2012, 1–2.
[240] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2012. години", бр. 01–7/2013, 1–2, 8.
[241] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2013. години", бр. 01–1048/2013, 1–2, 8.
[242] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2014. години", бр. 01–1123/2015, 1–2, 11.
[243] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2015. години", бр. 01–140/2016, 1–2, 13.
[244] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2016. години", бр. 01–110/2017, 2, 11.
[245] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2017. години", бр. 01–145/2018, 1–2, 10.
[246] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2018. години", бр. 01–219/2019, 1–2, 12.
[247] Практично у исто време јавља се и акција *Недеља архива,* током које је прикупљана архивска грађа (види: Филип Крчмар, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017, 106).
[248] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1954. години", бр. 634/1954, 5.
[249] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о *Недељи музеја,* одржаној од 15–22 маја 1955 год.", бр. 175/1955.
[250] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Друштву музејско-конзерваторских радника Србије", бр. 136/1955.
[251] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1956. години", бр. 504/1956, 6.
[252] Филип Крчмар, *Награда ослобођења Зрењанина (1963–1993) и Награда града Зрењанина (1994–2020),* Зрењанин 2021, 12.
[253] Д. Ћ., „Уз Међународни дан музеја. Из ризнице народног стваралаштва", *Зрењанин* 1638, год. XXXII, 18. мај 1984, 4.
[254] За више детаља види: „За време празничних свечаности. Дани југословенске фотографије у Зрењанину", *Зрењанин* 1761, год. XXXV, 26. септембар 1986, 8.
[255] Прве *Дане пива* организовали су 1986. године Туристички савез општине Зрењанин и Угоститељско предузеће „Војводина" уз неколицину ентузијаста. Временом је, након почетних оспоравања и недоумица око потребе за манифестацијом таквог типа, добила општинско покровитељство и афирмисала се као „градска". За више детаља види: Мирослав Пушић, „О *Данима пива* и још којечему", у: Зоран Славић (ур.), *Двестапедесет година зрењанинске пиваре,* Зрењанин 1995, 168–171.
[256] У овој манифестацији, коју су покренуле локалне установе културе и културна друштва као одговор на бомбардовање СР Југославије од стране НАТО пакта (Б. Ј., „На платоу испред Дома младости. И овако се брани отаџбина", *Зрењанин* 2447, год. XLVIII, 16. април 1999, 4; „Из вечери у вече", *Зрењанин* 2447, год. XLVIII, 16. април 1999, 4), Народни музеј Зрењанин је учествовао отварањем изложбе, односно представљањем природњачке збирке коју му је поклонио Емил Гладић из Кумана. Изложба је отворена 15. априла и обухватала је 40 експоната – углавном дермопластичне препарате ретких птица са подручја Баната (А. Б., „Природњачка збирка Емила Гладића на изложби у Народном музеју. Ретке птице Баната", *Зрењанин* 2448, год. XLVIII, 23. април 1999, 5).
[257] Осим Музеја, у манифестацији су учествовали још и Удружење ликовних уметника Војводине Зрењанин (УЛУВЗ), Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин", Народно позориште „Тоша Јовановић", Еколошко друштво *Панонска зора,* Технички факултет „Михајло Пупин" и др. („Недеља Зрењанина у Београду. Одабрано за престоницу", *Зрењанин* 2365, год. XLVI, 18. септембар 1997, 14).
[258] Б. Ј., „На платоу испред Дома младости. И овако се брани отаџбина", *Зрењанин* 2447, год. XLVIII, 16. април 1999, 4; „Из вечери у вече", *Зрењанин* 2447, год. XLVIII, 16. април 1999, 4.
[259] Изложба је отворена 15. априла и обухватала је 40 експоната – углавном дермопластичне препарате ретких птица са подручја Баната (А. Б., „Природњачка збирка Емила Гладића на изложби у Народном музеју. Ретке птице Баната", *Зрењанин* 2448, год. XLVIII, 23. април 1999, 5).
[260] „Фестивал јапанске културе на *Зрењанинском лету*", *Зрењанин* 2611, год. XLIX, 5. јул 2002, 14; Б. Ј., „Фестивал јапанске културе", *Зрењанин* 2612, год. XLIX, 12. јул 2002, 11.
[261] Б. Јајић, „Срђан Приљева, директор Народног музеја Зрењанин, о плановима и могућностима ове установе. Један нови музеј", *Зрењанин* 2621, год. XLIX, 13. септембар 2002, 14.
[262] Европски дан јеврејске културне баштине (енгл. *European Day of Jewish Culture*) први пут је прослављен 1996. године у Алзасу, у Француској, на иницијативу тамошњих Јевреја. Убрзо је ова манифестација проширена на целу Француску, а до 1999. године и на Немачку, Швајцарску, Италију и Шпанију. Од 2000, придруживањем нових 11 европских земаља, и званично је, прогласом Европске уније, постала европска манифестација, везана за јеврејско наслеђе Европе, традицију и културу и истовремено се обележава у свим јеврејским заједницама. У Србији се обележава од 2003, а у јеврејској општини Зрењанин од 2005. године. О томе види: Филип Крчмар, „Јеврејско наслеђе Зрењанина: истраживање, популаризација, култура сећања", у: Растислав Стојсављевић (ур.), *Синагоге и јеврејско наслеђе у Југоисточној Европи,* Нови Сад 2021, 503. Такође: Б. Јајић, „Поводом европског дана јеврејске културе у Јеврејској општини Зрењанин. Сведочанства – изложба и књига", *Зрењанин* 2875, год. LV, 7. септембар 2007, 2.
[263] *Ноћ музеја* је по први пут одржана у немачкој престоници 1997. године под називом *Дуга ноћ музеја* (нем. *Der lange Nacht der Museen*). Том приликом је издавана заједничка улазница која је омогућавала посетиоцима приступ свим установама које су узеле учешћа у овој манифестацији и коришћење ноћног јавног превоза. Будући да се овај концепт показао успешним и привукао велики број конзумената културе, *Ноћи музеја* су одржане у међувремену у многим градовима и државама под унеколико другачијим именима – *Museum n8* (Амстердам), *Nuit blanche* (Париз), *Lange Nacht der Museen* (Беч), *Nacht der Museen* (Франкфурт, Офенбах) итд.
[264] Приликом отварања манифестације, обнародована је вест о додели награде Музејског друштва Србије „Михајло Валтровић" Народном музеју Зрењанин, као најбољем музеју у Србији у 2006. години (Бранка Јајић, „Зрењанин први пут у Европској ноћи Музеја. Од средње Волге, до Дунава и Доњег Бегеја", *Зрењанин* 2860, год. LV, 25. мај 2007, 24).
[265] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2008. години", 01–78/2009, 6. Такође види: „Noć muzeja 2008, 18–02 h", *Зрењанин* 2911, год. LVI, 16. мај 2008, 24; Бранка Јајић, „Програм *Ноћи музеја*", *Зрењанин* 2911, год. LVI, 16. мај 2008, 28.
[266] Б. Јајић, „Богат програм зрењанинских установа у *Ноћи музеја.* Уметничко бдење уз изложбе и концерте", *Зрењанин* 2963, год. LVII, 15. мај 2009, 19.
[267] Б. Јајић, „*Ноћ музеја 2010. У Зрењанину: изложбе, радионице, концерти. Вајај, цртај, рестаурирај*", *Зрењанин* 3014, год. LVIII, 7. мај 2010, 19; „Инфо култ. Народни музеј у *Ноћи музеја*", *Зрењанин* 3015, год. LVIII, 14. мај 2010, 18.
[268] Б. Јајић, „*Ноћ музеја* у Зрењанину. Програм за све генерације", *Зрењанин* 3067, год. LIX, 13. мај 2011, 18.
[269] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2012. години", 8.
[270] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2013. години", бр. 01–1048/2013, 8.

[271] НМЗ, ПИС 1969– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2014. години", бр. 01–1123/2015, 11.
[272] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2015. години", бр. 01–140/2016, 13.
[273] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2016. години", бр. 01–110/2017, 11.
[274] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2017. години", бр. 01–145/2018, 10.
[275] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Педагошко-информативне службе Народног музеја Зрењанин у 2018. години", бр. 01–219/2019, 12.
[276] Сва четири предавања – сусрета одржана су у току трајања изложбе *Историја спорта Зрењанина*, у организацији Народног музеја Зрењанин, Друштва завичајаца Зрењанина и Спортског савеза општине Зрењанин (прим. аут.).
[277] Концерт је одржан у оквиру манифестације *Дани европске баштине* (прим. аут.).
[278] Скуп је окупио еминентне археологе из Србије и земаља региона, а свечано је отворен изложбом *Сарматска култура на тлу Баната* (прим. аут.).
[279] Промоција одржана у Барокној сали Скупштине града Зрењанина (прим. аут.).
[280] Народно позориште „Тоша Јовановић" је током летњих месеци користило атријум Народног музеја, у ком је организовано укупно седам драмских и луткарских представа.

Др Филип Крчмар

БЕЛЕШКЕ У ВРЕМЕНУ

Издавачка делатност Музеја

Почетак издавачке делатности Народног музеја Зрењанин се везује за одржавање једне од првих изложби по ослобођењу града у Другом светском рату – *Изложбе живих војвођанских ликовних уметника у Петровграду,* одржане у периоду од 16. октобра до 16. новембра 1945. За њене потребе је у штампарији *Слободне Војводине* штампан одговарајући каталог, чији је издавач била Градска библиотека и Музеј у Петровграду. Иако скроман по свом изгледу и опремљености (што је било и разумљиво узимајући у обзир ондашње околности), овај каталог је био важан јер је означио почетак дугог низа у оквиру ког је изашло на десетине сличних публикација које ће пратити садржај изложби музејске установе у Зрењанину.

Ипак, тај низ није настављен одмах: до изласка првог следећег каталога (*Изложба ликовних уметника из Баната*) прошла је готово читава деценија (1945–1954), након које се изложбена делатност усталила и почела да тече у континуитету. Приметно је да су шездесетих и седамдесетих година каталози издавани готово искључиво за ликовне и, у мањој мери за етнолошке изложбе. Ово је првенствено било захваљујући предузимљивости Вукице Поповић, која је у припреми каталога неретко ангажовала уметнике – сликаре и фотографе – да пронађу најбоља ликовна решења. У најквалитетније ликовне каталоге шездесетих година спадају *Константин Данил* (1961) и *Великобечкеречки сликарски атељеи* (1969), а седамдесетих – *Пенџери пријатељства Тивадара Вањека* (1977), *Мађарски сликари у Банату* (1979) и *Михајло Пупин, пријатељ уметности(1979),* као и *Изложба живих војвођанских сликара: После тридесет година* (у коиздаваштву са Савременом галеријом Уметничке колоније Ечка, 1975). Каталози су најчешће штампани у Графичком предузећу *Будућност*[1], али су ангажоване и друге штампарије (*Космос* из Београда, ООУР *Типографика* и Графичко предузеће *Слобода* из Зрењанина итд). За ликовно решење њихових корица неретко су бивали ангажовани зрењанински уметници са којима је Музеј често сарађивао: Живојин Туринский, Здравко Мандић, Рудолф Бркић и др.

Осамдесетих година се број каталога донекле проредио. Уз све проблеме који су отежавали рад Музеја, током те деценије се одвијала и смена генерација и новим кустосима је требало времена да стекну одређено искуство и упуте се у основе музејског издаваштва. Они су дочекали свој тренутак деведесетих година, када је број изложби у Музеју значајно редукован, али је зато њихов квалитет осетно повишен, што се најјасније може уочити управо на примеру каталога. Осим велике количине новца, у њихово штампање је уложено знатно времена, труда и енергије, која се огледа у небројеним дописима послатим на адресе државне управе, локалне самоуправе и разних спонзора, чиме је и омогућен њихов излазак из штампе. За израду ликовних решења углавном је био ангажован фотограф Ранко Савчић, док је послове лекторисања неретко обављао проф. Божо Бобот, који је председавао Управним одбором Музеја. Поред зрењанинских штампарија *Форса, Замуровић, Агава, Екопрес, Бест принт, Даниел принт* и *Графикам,* највише су коришћене услуге новосадске штампарије *Стојков,* док су прелом, тј. припрему текста за штампу радиле углавном локалне информатичке фирме. Ангажовање спољних сарадника углавном је напуштена након 2005. године, када је музејски фотограф преузео на себе и обавезе комплетне припреме за штампу и ликовног опремања музејских публикација, а од 2011. и послови лекторисања су у надлежности библиотекара у музејској библиотеци. Поред каталога, почев од 2000-их, Музеј почиње да штампа и тролисте, информативне брошуре о изложбама, позивнице, банере и др. материјал – како за ауторске, тако и за гостујуће изложбе. Од 2016. године позивнице се више не штампају, већ се шаљу у електронском формату. У истом облику се у новије време раде и каталози појединих изложби,

и то у виду ЦД-а и ДВД-а. Реч је о изложбама *Две пасије, једна изложба. Збирка стакла Воргић* (2013), *На раскршћу: хришћански сакрални предмети из Археолошког одељења и Збирке примењене уметности Народног музеја Зрењанин* (2017) и *Јапанизам у Банату 1869–1969* (2018).

Изложбени каталози у издању Музеја (1945–2021)

(1945) *Izložba živih vojvođanskih likovnih umetnika u Petrovgradu.* Petrovgrad: Gradska biblioteka i Muzej u Petrovgradu.
(1954) *Изложба ликовних уметника из Баната.* Зрењанин: Градски музеј у Зрењанину.
(1955) *III изложба ликовних уметника*. Зрењанин: Народни музеј у Зрењанину.
(1956) Протић, Миодраг. *Зоран Петровић. Слике и цртежи.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1957) Коларић, Миодраг. *Урош Предић, 1857–1953.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1958) *Сава Шумановић.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин 1958.
(1959) *Четврта изложба Уметничке колоније Зрењанин 1959.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1960) *V izložba Umetničke kolonije Ečka*. Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1961) Поповић, Вукица / Васић, Павле / Трумић, Стојан. *Константин Данил, 1798(?)–1873.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1961) Popović, Vukica. *Izložba slika Pauline Sudarski: u čast 20-godišnjice ustanka naroda Jugoslavije*. Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1961) *Izložba mladih umetnika iz Zrenjanin: Turinski, Vijatov i Solarov*. Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1962) *Зора Петровић: изложба слика.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1962) *Tivadar Vanjek.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1962) Popović, Vukosava. *Ivan Tabaković.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1962) Поповић, Вукица / Ристић, Вера. *Ђура Јакшић 1832–1878. Српска Црња–Зрењанин 1962*, Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1963) Popović, Vukosava. *Ivan Radović.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1963) Popović, Vukica. *Seljaci slikari. Kovačica–Narodni muzej Zrenjanin, maj–jun 1963,* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1964) Поповић, Вукосава / Јоксимовић, В. *Стеван Алексић 1876–1923,* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1965) Поповић, Вукосава. *Никола Алексић 1808–1873. Зрењанин–Кикинда,октобар–новембар 1965.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин / Кикинда – Народни музеј Кикинда.
(1966) Mitrović, Vladimir. *Torbe kao ogranak banatskog ćilimarstva.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1967) Митровић, Владимир. *Тканине и везови Зрењанина и околине.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1967) Mitrović, Vladimir. *Kožuharstvo u Zrenjaninu i okolini.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.[2]
(1967) Поповић, Вукица. *Школа Константина Данила.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1969) Popović, Vukica. *Velikobečkerečki slikarski ateljei. Dvesto godina slikarstva u Zrenjaninu (1740–1940).* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1972) *Izložba narodne keramike županije Bekeščaba.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1972) Radovanović, Dejan. *Žarko Zrenjanin, 1902–1942–1972.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1973) Поповић, Вукица. *Легат Уроша Предића.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1975) Јовић, Ђорђе. *Изложба живих војвођанских ликовних уметника у Петровграду: После тридесет година.* Зрењанин: Савремена галерија Уметничке колоније Ечка – Народни музеј Зрењанин.
(1977) *Pendžeri prijateljstva Tivadara Vanjeka.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.

(1977) Savić, Tihomir. *Vanjekov dar.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1978) Lucić, Radiša. *Titovi portreti Radiše Lucića.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1978) Popović, Vukica. *Izložba portreta: Portret u likovnom stvaralaštvu.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1979) Popović, Vukica. *Mihajlo Pupin, prijatelj umetnosti.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1979) Popović, Vukica. *Mađarski slikari u Banatu.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1980) Tutorov, Jasmina / Popović, Vukica. *Izložba slika „Vanjekov dar".* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1982) Кнежевић, Јелена / Џемерковић, Божидар. *Љубица Тапавички: ретроспективна изложба.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1986) Šijaković, Mileva. *Kovačički krug naive.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1986) Šijaković, Mileva. *Dragutin Ančić (1906–1986). Retrospektivna izložba.* Zrenjanin: Savez AKUD,
Zrenjanin i organizacija opštine Zrenjanin, Narodni muzej Zrenjanin.
(1987) Šijaković, Mileva. *Velikobečkerečki slikar Jozef Goigner (1837–1887).* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1988) Grubić, Rajka. *Poljoprivreda srednjeg Banata s kraja 19. i početka 20. veka.* Zrenjanin: Narodni muzej
Zrenjanin.
(1989) Knežević, Jelena. *Antal Štrajtman, Jene Velder, Jožef Varkonji, Emil Ženar.*
Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1991) Грубић, Рајка. *Златовез средњег Баната.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1992) Šijaković, Mileva / Grubić, Rajka. *Škrinje iz fonda Narodnog muzeja Zrenjanin.*
Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1993) Маринковић, Снежана. *Накит из збирке Народног музеја Зрењанин.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1993) Цветић, Миодраг. *Ослобођење Зрењанина 17. новембра 1918.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1993) Кнежевић, Јелена. *Иконе из збирке Народног музеја у Зрењанину.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1994) Бењоцки, Нада. *Словенска керамика средњег Баната са прегледом налазишта.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1994) Santovac, Svetozar. *Katalog zbirke semena i herbarijuma za određivanje biljnih vrsta Narodnog muzeja
Zrenjanin.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1994) Грубић, Рајка. *Развој пчеларства у Зрењанину и околини.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1995) Кнежевић, Јелена / Шијаковић, Милева. *Руска уметност у средњем Банату.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1995) Грубић, Рајка / Бењоцки, Нада. *Историјски развој здравства у средњем Банату.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1996) Цветић, Миодраг / Кнежевић, Јелена. *Зрењанинска гимназија 1846–1996.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин 1996.
(1996) Маринковић, Снежана. *Старчевачка култура на тлу средњег Баната.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1996) Santovac, Svetozar. *Ptice grabljivice: Ideogrami. Povodom 90 godina odluke o osnivanju Muzeja.*
Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1997) Бењоцки, Нада / Грубић, Рајка / Шијаковић, Милева. *Керамичке посуде кроз векове.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1997) Nedimović, Dragan. *Jovan Janičček. Slike.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(1998) Цветић, Миодраг. *Ослобођење Зрењанина (Вел. Бечкерека) и добровољци из средњег Баната 1914.
1918.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(1998) Šijaković, Mileva. *Posude za piće: staklo iz umetničke zbirke.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2000) Hartig, Šandor. *Izložba skulptura i lutaka.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2001). Кнежевић, Јелена. *Димитрије Поповић (1738–1796).* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2002) Маринковић, Снежана. *Винчанска култура на подручју средњег Баната.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.

Изложба
ликовних уметника
из Баната

1954

III ИЗЛОЖБА
ЛИКОВНИХ УМЕТНИКА
ИЗ ЗРЕЊАНИНА

НАРОДНИ МУЗЕЈ

УРОШ ПРЕДИЋ
1857—1953

1957
НАРОДНИ МУЗЕЈ — ЗРЕЊАНИН

Слава Шумановић

НАРОДНИ МУЗЕЈ
ЗРЕЊАНИН
АПРИЛ • МАЈ • 1958 г.

ЗОРА ПЕТРОВИ

ivan radović

СТЕВАН АЛЕКСИЋ

žarko
zrenjanin

1902.
1942.
1972.

narodni muzej

КОНСТАНТИН
ДАНИЛ

У ЧАСТ 20-ГОДИШЊИЦЕ УСТАНК
НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

IZLOŽBA
SLIKA PAULINE SUDARSKI

NARODNI MUZEJ—ZRENJAN
14—23.V 61. god.

ТКАНИНЕ
И
ВЕЗОВИ
ЗРЕЊАНИНА
И ОКОЛИНЕ

Народни музеј
ЗРЕЊАНИН
Децембар 1967.

НАКИТ

KATALOG ZBIRKE SEMENA I HERBARIJUMA

...ног музеја Зрењанин

ВИНЧАНСКА КУЛТУРА
НА ПОДРУЧЈУ СРЕДЊЕГ БАНАТА

SELJACI SLIKA

KOVAČICA

(2002) Knežević, Jelena. *Vladislav Vukov.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2005) Šijaković, Mileva. *Sto lica stolica.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2005) Slavić, Zoran. *Grad. Prostor u vremenu.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2006) Михајловић Радивојевић, Светлана. *Урош Предић. Слике из фонда Народног музеја у Зрењанину и Народног музеја у Панчеву.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2006) Кнежевић, Јелена. *Ликовни стваралаци Зрењанинске гимназије. Поводом 160 година постојања Зрењанинске гимназије.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2006) Maksimović, Jelena / Nikolić, Verica / Milanov, Regina / Panić, Barbara. *110 godina sinagoge. 65 godina Holokausta.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin – Istorijski arhiv Zrenjanin – Jevrejska opština Zrenjanin.
(2006) Атанасију, Васа / Чука, Марија / Оњин, Бранко / Нухановић, Борислав. *Историја спорта Зрењанина.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2006) Јованов, Јасна. *Стеван Алексић.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2006) Маринковић, Снежана. *Матејски брод.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2006) Миљковић, Љубица. *Надежда Петровић 1873–1915.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2006) Маринковић, Снежана. *Миодраг Грбић: живот и дело.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2006) Туторов, Јасмина. *Владимир Величковић.* Зрењанин. Народни музеј Зрењанин.
(2007) Grahovac, Milan. *Leonardo da Vinči u Zrenjaninu.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2007) Туторов, Јасмина. *Зоран Павловић.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2007) Туторов, Јасмина. *Мића Поповић.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2008) Харашић, Гордана. *Миодраг Табачки: сценографије и костимографије.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2008) Milojković, Jelica. *Milena Pavlović Barilli: opus 1927–1944.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2008) Туторов, Јасмина. *Радомир Реџић. народни музеј Зрењанин, октобар 2008.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2008) Кнежевић, Јелена. *Слике и скулптуре из колекције Ђуре Поповића.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2008) Tutorov, Jasmina. *Zdravko Mandić.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2008) Vukov Vladislav / Knežević, Jelena. *Vladislav Vukov: radovi na papiru.*
Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2008) Протић, Миодраг Б. *Сава Шумановић.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2009) Grahovac, Milan. *Milan Grahovac. Retrospektiva radova 1989–2009.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2009) Маринковић, Снежана. *Сарматска култура на тлу Баната из збирке Народног музеја Зрењанин.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2009) Skoko, Olivera. *Bokeški san Marija Maskarelija.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2009) Немет, Ференц / Németh, Ferenc. *Тај дивни колорит грађанства. Ликовни живот у Великом Бечкереку у 19. и почетком 20. века / A polgárság pompázó szinei: a nagybecskereki képzőművészeti élet a 19. században és a 20. század elején.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2010) Skoko, Olivera. *Od Tihuane do Tetka Ane: rokenrol u Zrenjaninu '60. i '70.*
Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2010) Туторов, Јасмина. *Слике из колекције Радионице душе „Од Паје Јовановића до Марине Абрамовић".*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2010) Živankić, Radovan. *Radovan Živankić: retrospektiva radova 1980–2010.*
Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2010) Скоко, Оливера. *Замишљаји Илије Босиља.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2010) Арсић, Љубица. *Зоран Тешановић: слике 1985–2010.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2010) Šijaković, Mileva. *Likovi iz carstva vunarstva.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2010) Вуковић, Видак. *Др Арчибалд Рајс: сведок истине о Србији 1914–1918.*

Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2011) Цветић, Миодраг. *Устанак у северном Банату 1941.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2011) Baroš, Marijan. *Marijan Baroš: retrospektivna izložba 1981–2011.* Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2011) Шијаковић, Милева. *Каталог сталне поставке Збирка примењене уметности.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2011) Скоко, Оливера. *Моје тело, твоје дело. Слике и цртежи из Ликовне збирке Народног музеја Зрењанин.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2011) Миљковић, Љубица. *Бранко Поповић (1882–1944). Слике.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2011) Скоко, Оливера. *Мајстори банатског сликарства од XVIII до XX века (из збирке Народног музеја Зрењанин). Велика галерија Дома Војске Србије.* Београд: Медија центар „Одбрана".
(2012) Граховац, мр Милан. *Православне иконе из приватне колекције.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2012) Савић, Милорад. *Сведоци трајања: српски манастири и цркве у румунском Банату.*
Народни музеј Зрењанин, јун 2012. Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2012) Граховац, мр Милан. *Сликарство војвођанских Мађара 1900–1990.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2012) Skoko, Olivera. *Zora Petrović (1894–1962). 50 godina od smrti, 50 godina od poslednje samostalne izložbe.*
Zrenjanin: Narodni muzej Zrenjanin.
(2012) Мићић, Милутин. *Милутин Мићић. Скице, резани облици, скултпуре. Народни музеј Зрењанин, јул 2012.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2012) *Изложба савремених руских сликара из града Обњинска.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2013) Маринковић, Снежана. *Црна бара - Пркос.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2013) Кнежевић, Наташа. *Лековито биље средњег Баната. Фитотерапија као вид народне медицине.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2013) Шијаковић, Милева. *Александар Павловић: дуборез.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2013) Грубић, Рајка. *Народни вез као инспирација.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2013) Попов, Славица / Скоко, Оливера. *Под војвођанским небом Ивана Радовића: изложба слика из збирки Савремене галерије Зрењанин и Народног музеја Зрењанин.* Зрењанин: Савремена галерија Уметничке колоније Ечка – Народни музеј Зрењанин.
(2014) Арађан, Ивана. *Милена Јефтић Ничева Костић: припрема за тропе.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2014) Арађан, Ивана. *Михаил Кулачић: уља, пастели, акварели, цртежи.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2014) Игњатов, Владислава. *Средњи Банат у Великом рату: сто година од избијања Првог светског рата.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2015) Петровић, Петар. *Паја Јовановић (1859–1957). Слике Балкана.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2015) Арађан, Ивана / Видовић, Бојана. *Да ли сам свуда где су ми трагови? Стваралаштво Мирослава Антића.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2015) Скоко, Оливера. *Запамти овај свет, о запамти га ипак: радови Рајне Круљ.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2015) Скоко, Оливера. *Паулина Сударски (1914–1943). Од експресивне ведрине до трагичног краја.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2015) Кнежевић, Наташа. *Птице певачице (Passeriformes) из збирке Природњачког одељења Народног музеја.*
Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2016) Арађан, Ивана / Видовић, Бојана. *Пази, снима се! Век биоскопске културе у Зрењанину.*
Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин".
(2016) Игњатов, Владислава. *Прва српска добровољачка дивизија.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2017) Туторов, Јасмина. *Лада: Друштво српских уметника.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.

ИСТОРИЈА СПОРТА
ЗРЕЊАНИНА

Milena Pavlović Barilli
OPUS 1927 – 1944

ЕВРОПСКИ ПУТ КА
Из колекције Рад

Izživeti umetnost
25. maj - 25. jun 2012.

Стеван Алексић
(1876 - 1923)
сликар граничних простора

ЋИЛИМИ ИЗ ЗБИРКЕ
НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЗРЕЊАНИН

ПАУЛИНА СУДАРСКИ
ОД ЕКСПРЕСИВНЕ ВЕДРИНЕ
ДО ТРАГИЧНОГ КРАЈА

Сарматска култура на тлу Баната
из збирке Народног музеја Зрењанин

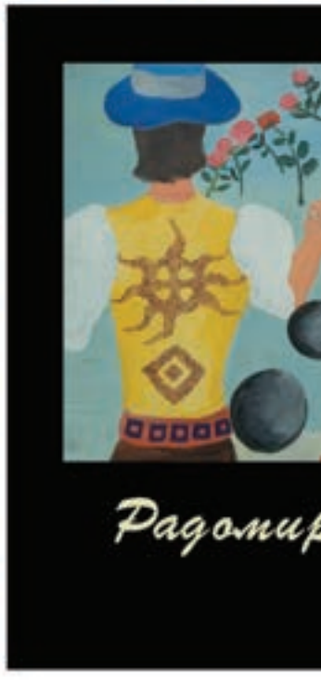
Радомир

АФЕ
мила Мулића
р, 2014.

Зооморфни орнамент
у традиционалној култури Баната

Народни вез
Традиција као инспирација

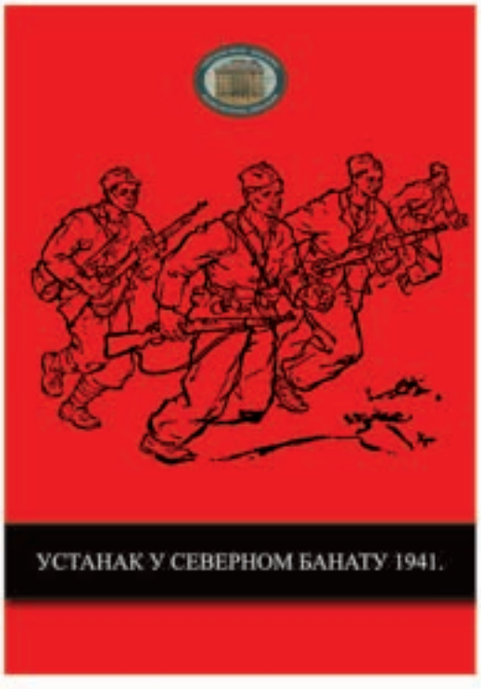
УСТАНАК У СЕВЕРНОМ БАНАТУ 1941.

МИЋА ПОПОВИЋ

Замишљаји
Илије Босиља

Релић

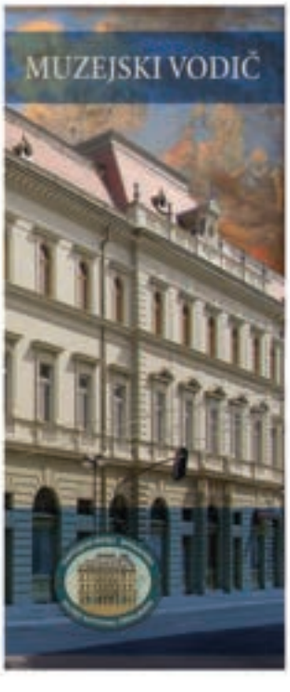
MUZEJSKI VODIČ

МАТЕЈСКИ БРОД

Црна бара – Пркос
археолошко налазиште

Надежда Петровић

римски
из нумизматичк

СРЕДЊИ БАНАТ У ВЕЛИКОМ РАТУ

Женско лице спорта
у Зрењанину

КОЛО СРПС
ПОКЛОЊЕН

TAJ DIVNI KOLORIT
GRAŽDANSTVA
A POLGÁRSÁG POMPÁZÓ
SZINEI
Likovni život u Velikom Bečkereku
u 19. i početkom 20. veka
A nagybecskereki képzőművészeti élet
a 19. században és a 20. század elején

od Wihuane do Wetka Ane
Rekenrel u Zrenjaninu
'60 i '70

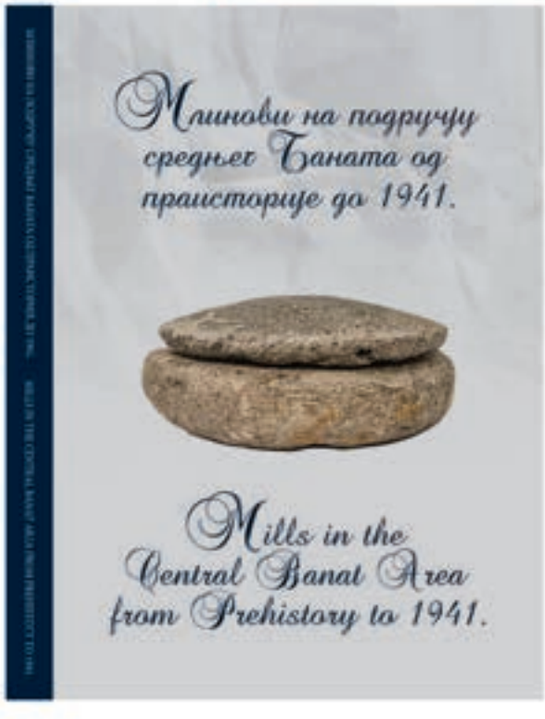
Млинови на подручу
средњег Баната од
праисторије до 1941.
Mills in the
Central Banat Area
from Prehistory to 1941.

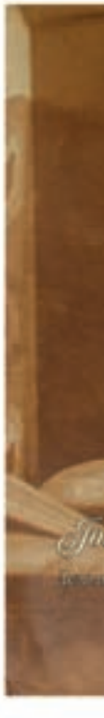

Сребрни новац
императора од I до III века
збирке Народног музеја Зрењанин

ПТИЦЕ И ЊИХОВЕ ПОРОДИЦЕ

ЛЕКОВИТО БИЉЕ СРЕДЊЕГ БАНАТА
ФИТОТЕРАПИЈА КАО ВИД НАРОДНЕ МЕДИЦИНЕ

ких сестара
а колекција

100 ГОДИНА СЛОБОДЕ

GRAD:
PROSTOR U VREMENU

ПАЗИ, СНИМА СЕ!
Век биоскопске културе у Зрењанину

ВЛАДИМИР
ВЕЛИЧКОВИЋ

(2017) Бабић, Бранка / Грубић Рајка. *Благо нама децама што смо таки мали: детињство у традиционалној породици.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2017) Кнежевић, Наташа. *Прича о дуду и традицији свиларства.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2017) Игњатов, Владислава. *Добровољци средњег Баната у Првом светском рату.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2017) Михић, Ксенија. *Уметношћу против граница: партиципација корисника Геронтолошког центра кроз радионице и изложбу.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2017) Скоко, Оливера. *Дакле, Ви сте тај Урош Предић? Изложба из фонда Народног музеја Зрењанин поводом 160 година од рођења сликара.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2018) Сташевић, Миленко. *Изложба слика Тијане Сташевић.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2018) Маринковић, Душан. *Млинови на подручју средњег Баната од праисторије до 1941.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2018) Арађан, Ивана. *Јожеф Пехан: уметник на прекретници векова. Дела из фонда Градског музеја у Врбасу и колекције Мандић.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2018) Воргић, Дејан. *Јапанизам у Банату 1869–1969.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2018) Димкић Крчмар, Биљана. *Александар Ђоновић из колекције Керчов.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2018) Кирћански, Душко. *Душко Кирћански. Ретроспектива.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2018) Лекић, Стојанка / Оњин, Синиша. *Женско лице спорта у Зрењанину.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2018) Скоко, Оливера / Арађан, Ивана. *Васа Поморишац. Од традиције до модерне.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2019) Воргић, Дејан / Крчмар, Филип. *Наша Вукица (1919–1969–2019). Изложба поводом стогодишњице рођења Вукосаве Поповић.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2019) Кнежевић, Наташа. *Птице и њихове породице.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2019) Бабић, Бранка. *Зооморфни орнамент у традиционалној култури Баната, на примеру збирке Етнолошког одељења Народног музеја Зрењанин.*
(2019) Воргић, Дејан. *Спомен-кућа Славка Жупанског.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2021) Арађан, Ивана. *Под сјајем звезда. Изложба фотографија Брајана Рашића.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2021) Воргић, Дејан. *Фабрике намештаја у Зрењанину. Између индустрије и примењене уметности.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.
(2021) Скоко, Оливера. *Мерак ми је... Хедонизам у делима из Збирке ликовне уметности Народног музеја Зрењанин.* Зрењанин: Народни музеј Зрењанин.

Едиција „Посебна издања”

Поред каталога, не може се рећи да је Музеј од Другог светског рата па наовамо развио снажнију издавачку делатност у виду монографских публикација, зборника радова и сл. Томе су, осим чврсте оријентације ка изложбеној делатности, допринеле и објективне околности датог тренутка, у којима издаваштво није стајало високо на лествици приоритета. Ипак, забележено је пар светлих примера које би овде ваљало споменути.

Први датира из средине деведесетих година: реч је о покушају покретања музејске едиције која се у сачуваној грађи помиње под називом *Посебна издања.* Њено покретање временски је подударно са тадашњим трендовима на локалу који су се односили на појачано занимање за завичајну културу и историју и њихово промовисање, обележавање значајних локалних јубилеја и уопште – настојање зрењанинских музеалаца да оснаже публицистичку димензију свог научно-истраживачког рада. У оквиру ове едиције је најпре 1994. изашла двојезична књига Бориса Павлова о руској колонији у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину (којом је утрт пут изложби о Русима на подручју средњег Баната наредне године)[3], да би 1996. Музеј издао споменицу Зрењанинске гимназије којом је обележен велики и значајан јубилеј ове установе – 150 година од њеног оснивања.[4] Нажалост, ту је био и крај ове едиције, будући да нових музејских издања у наредном периоду није било. Наредни планирани наслов била је књига посвећена селу Александрову из пера Миодрага Цветића, али је она на крају изашла у издању Више техничке школе Зрењанин.[5] Иако није заживела, едиција *Посебна издања* је до данас остала најзначајнији моменат у историји издавачке делатности Народног музеја Зрењанин.

Последњи велики издавачки подухват Музеја забележен је 2006. године, када је након деценијског чекања из штампе коначно изашао зборник радова представљених на великом међународном научном скупу под називом *Актуелни проблеми прелазног периода из старчевачке у винчанску културу* који је ова установа организовала у јесен 1996.[6] Излазак из штампе ове значајне публикације међународног карактера се временски поклопио са археолошком изложбом *Матејски брод,* аутора Снежане Маринковић, којом је Музеј затворио најплоднију годину свог постојања, чиме је *потврдио своју научну и истраживачку делатност.*[7] Из сачуване документације види се да је дуго ишчекивано издавање ове публикације било планирано за 2003, па за 2004. и 2005, али је услед хроничног недостатка финансијских средстава и других музејских издатака стално бивало пролонгирано[8], да би било реализовано тек у 2006. години. Редакцију Зборника чинили су академик Богдан Брукнер, дописни члан САНУ професор Борислав Јовановић и музејска саветница Снежана Маринковић, а одговрни уредник је био тадашњи директор Музеја Божидар Воргић.[9] Зборник је штампан двојезично (на српском и енглеском језику), у тиражу од 400 примерака.[10]

Након тога, изузимајући изложбене каталоге и публиковање ауторских радова у зборницима, стручним часописима и дневној и недељној штампи, Музеј се све до 2021. године није упуштао у нове издавачке подухвате. Најближи томе је био 2011, када су његови тадашњи (али и потоњи) кустоси и сарадници колективно учествовали у уређивању зборника радова *Банат је као прича* под уредништвом књижевника Зорана Славића. Замишљен као *допринос афирмисању традиционалног живота у Банату и својеврстан омаж овој области*[11], овај зборник је изашао у издању Историјског архива и Новинског предузећа „Зрењанин” поводом петог по реду етнофестивала *Банатска бајка* одржаног у зрењанинском насељу Багљаш.[12] Поред бројних колега из других установа културе и личности из културног и јавног живота Зрењанина, своје прилоге овде су публиковали Филип Крчмар, Снежана Маринковић, Светозар Сантовац, Биљана Димкић, Рајка Грубић, Јелена Гвозденац Мартинов и Дејан Воргић.

Стручна периодика

Практично од појаве првих домаћих стручковних музеолошких часописа крајем четрдесетих и почетком педесетих година прошлог века, сарадници зрењанинског музеја су били укључени у њихово уређивање. Зрењанински прилози су тако публиковани већ у првим бројевима *Музеја. Часописа за музеолошко-конзерваторска питања* (који је 1948. покренуло Српско музејско друштво)[13], односно *Рада војвођанских музеја* који је 1952. почео да издаје Војвођански музеј.[14] Пар година касније (1956) и Народни музеј у Београду је покренуо своје гласило.[15]

Пратећи општи тренд оног времена (не само у музејима, већ и сродним установама културе)[16] и зрењанински музеј је средином педесетих озбиљно радио на покретању сопственог часописа. Та се идеја јавила током припреме изложбе *Зрењанин кроз историју,* која је изискивала свеобухватан и темељан научно-истраживачки рад. Првобитно је било предвиђено издавање једне монографије града Зрењанина, али се на састанку уређивачког одбора дошло до закључка да би то био преурањен корак, *обзиром на стање у нашим државним архивама, где се документа још сређују, тако да би сарадници били у немогућности да користе целокупну историјску грађу.*[17] Стога је преовладало мишљење о покретању периодичне публикације без строго утврђене динамике излажења, с тим да први број изађе 1955. или почетком 1956. године.[18]

Пројекат покретања овог гласила, које се у изворима јавља под различитим називима (најпре као *Зрењанин кроз историју*[19], *Зрењанин кроз векове*[20], затим као *Банатски зборник*[21] и *Зрењанински зборник*[22]) је био амбициозно замишљен и подразумевао је учешће звучних имена војвођанске музеологије, историјске науке, историје уметности и археологије из установа културе са подручја Баната, али из Новог Сада и Београда. Годишњи извештај о раду зрењанинског музеја је о томе забележио: *У вези са тематском изложбом предвиђена је публикација у којој би се научно обрађивала историска грађа, која би послужила за будућу монографију нашег града. Ангажовани су сарадници који ће обрађивати поједине теме.* ***То су већином музеалци, историчари и познати јавни и културни радници из нашег града, Београда, Новог Сада, Панчева и Вршца*** (подв. аут.). *У сагласности са просветним одељењем НО општине одржан је шири састанак на коме је дискутовано о садржају будуће публи-кације, сарадницима и редакционом одбору (...) Поједини сарадници доставили су нам рукописе својих радова и први број публикације изишао би у току 1956 год...*[23]

Поред Загорке Кончар, Шандора Нађа и Лазара Николића испред зрењанинског музеја, у уређивање Зборника били су укључени и др Павле Зубковић (Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин"), Тима Рајић (некадашњи управник зрењанинске архивске установе), Дејан Радовановић (наставник зрењанинске гимназије и будући кустос Музеја), Владимир Живковић (предратни председник општине Петровград) и др Душан Братић (адвокат) из Зрењанина. Преко Рајића, Музеј је ступио у везу са својим некадашњим управником Бранославом Ђурђевим (у то време универзитетским професором из Сарајева), ког је желео да ангажује на превођењу турских дефтера који се односе на историју Зрењанина и средњег Баната.[24] Осим њих, редакциони одбор чинили су још и аутори из установа културе и просвете у Новом Саду: Матице српске (др Коста Милутиновић)[25], Галерије Матице српске (Олга Димитријевић)[26], Војвођанског музеја (Рајко Веселиновић, Трива Крстоношић)[27], Института за изучавање историје Војводине (Шандор Вег)[28], Више педагошке школе (Арпад Лебл)[29], као и управник вршачког музеја Растко Рашајски[30] и управник библиотеке у Панчеву Миховил Томандл.[31] И поред тога што се већина сарадника спремно одазвала позиву да учествује у уређивању овог гласила (а неколицина чак и доставила своје радове[32]), *Банатски зборник* никада није заживео, будући да Музеј није успео да обезбеди потребна новчана средства за његово излажење – и поред честих дописа и молби упућиваних на адресу локалних органа власти. Ова тема је била актуелна пар година (сса. 1955–

1957), након чега је скинута са дневног реда. Планирана монографија о Зрењанину биће актуелизована средином наредне деценије, када град буде обележавао јубилеј 20-годишњице послератног постојања под новим именом. Она ће изаћи из штампе 1966. године, а Народни музеј Зрењанин биће у њој заступљен кроз прилоге Радована Радишића и Вукице Поповић.

Међутим, у наредном периоду простора за саопштавање научних резултата неће мањкати, будући да ће – осим у *Раду војвођанских музеја* – зрењанински музеалци добити прилику да пишу и за два нова часописа која су покренута шездесетих година – *Спона* и *Улазница*.

Спона је покренута 1962. као гласило Друштва музеолошких радника Војводине, основаног три године раније у Суботици. Њен издавач је такође био Војвођански музеј, али је за разлику од *Рада војвођанских музеја,* садржај *Споне* био ограничен на приказе изложби и каталога, извештаје о раду музеја, стручним курсевима и екскурзијама, обележавањима важних јубилеја музеја и галерија, рубрику *In memoriam* посвећену преминулим музејским радницима итд. Већ у првом броју оснивање овог часописа објашњено је потребом *покретања информатора преко којег би се чланови Друштва и шира јавност упознали са разноврсном активношћу Друштва и музејских институција у пропагирању, чувању, истраживању и презентацији богате културне заоставштине разних народа чије трагове налазимо на многим местима АП Војводине.*[33] Као један од основних задатака *Споне* означено је обавештавање о збивањима на пољу музејског рада и заштите културно-уметничких добара, а као њена циљна група, односно читалачка публика означени су *музејске и одговарајуће установе, стручњаци, културно-пропагандни центри, чланови Друштва, јавни и културни радници у општинама и комунама и сви они које интересује музеолошка проблематика.*[34] У предговору првог броја је уједно скициран и концепт, односно планирани садржај часописа: *Поред актуелних тема које би обухватиле проблематику музеолошког рада, објављивале би се вести из рада секција Друштва и музеја, пратио би се њихов образовно-васпитни рад и пружале би се информације о важнијим догађајима из делатности завода за заштиту споменика културе, галерија, збирки и музеја у нашој земљи.*[35]

Предвиђена динамика излажења *Споне* (двапут годишње) била је нарушена прекидима, од којих је најдужи био у периоду 1969–1974. (између 10. и 11. броја). У 31. броју из 1988. године (који је, како се касније испоставило, био и последњи), редакција часописа је са жаљењем констатовала да се радови *врло тешко прикупљају, не стижу у одређеном року, непотпуне су информације о свим делатностима и збивањима у музејима, галеријама и сродним институцијама ове делатности*. Стога је апеловала на активније учешће музејских радника у уређивању, али безуспешно.[36]

Са традицијом излажења дужом од пола века, *Улазница. Часопис за културу, уметност и друштвена питања* је свакако најзначајнија и најдуговечнија периодична публикација културног, али и завичајног карактера у Зрењанину. Њен издавач је првобитно била Књижевно-просветна заједница Зрењанин, а затим Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин". Замишљена као авангардни часопис, *Улазница* је представљала радове зрењанинских ликовних, књижевних, позоришних и музичких уметника. Као мото овог гласила – који је уједно и кумовао његовом наслову – послужио је стих песника и новинара Бране Петровића: *Мртви не могу унутра, живот је улазница*. Тиме се сугерисало да су смернице уређивачке политике часописа борба против окошталости и учмалости на плану културе и артикулација нових уметничких сензибилитета. Први број *Улазнице* изашао је почетком 1967. године[37], а први уредник часописа био је професор и књижевник др Лука Хајдуковић.[38] И поред тога што је на самом почетку добила негативне критике[39], *Улазница* је наставила да редовно излази и опстала до данас. Иако је већ дуже време по свом карактеру претежно књижевни часопис – намењен превасходно темама из књижевности и историје књижевности, те промовисању књижевног стваралаштва (нарочито младих) – у њој су током протеклих деценија објављени бројни

прилози који се односе на историју Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина.

У овим периодичним публикацијама је штампана већина стручних радова сарадника Народног музеја Зрењанин шездесетих, седамдесетих и осамдесетих година прошлог века.[40] Непосредно пред распад СФРЈ, *Спона* је престала са излажењем (1988)[41], док је *Улазница* наставила да излази али се временом (до средине деведесетих година) у потпуности испрофилисала као књижевни часопис.[42]

Гашење *Споне* донекле је надокнађено временски подударним покретањем стручног гласила Народног музеја Панчево под именом *Гласник. Прилози за науку, културу и уметност.* Одлука о његовом покретању донета је *са дубоким уверењем о његовој неопходности*, а као основни циљ означено је *објашњавање резултата истраживачких радова који су обављени на овоме подручју* (Панчево и околина – прим. аут.).[43] Изражавајући наду да ће *Гласник* пронаћи одговарајуће место међу сличним периодичним публикацијама које су у то време излазиле у Војводини и шире, његова Редакција је подвукла његову отвореност свим истраживачима *из домена археологије, историје, етнологије, историје уметности, архитектуре, музеалства и заштите* **на подручју јужног Баната** (подв. аут.).[44] Оваква просторна ограниченост је највероватније била и разлог због ког се зрењанински музеалци нису оглашавали у првим бројевима; та пракса је потрајала све до средине деведесетих и појаве 6. по реду броја, када је уређивачка политика часописа редефинисана, а просторни оквири и круг сарадника и издавача проширен на подручје целокупног Баната, односно на остале банатске музеје – у Зрењанину, Вршцу и Кикинди. Часопис је тада почео да излази под унеколико измењеним називом *Гласник музеја Баната.*[45] У извештају о раду зрењанинског музеја за 1994. године у рубрици *Научно-истраживачки и публицистички рад* тада је забележено*: Завршени су договори са још три музеја из Баната о издавању заједничког Гласника банатских музеја (Вршац, Панчево, Кикинда и Зрењанин) који ће почети да излази у 1995. години.*[46] Уз реализацију изложбе *Руска уметност у средњем Банату,* његово издавање је означено као најзначајнија активност Музеја у 1995. години; с тим у вези, директор Народног музеја Зрењанин Видак Вуковић је забележио: *Издавање заједничког Гласника музеја Баната крајем 1995. године је такође значајан моменат у раду наше установе. Наиме, наш Музеј није до сада имао свој гласник, а његовим издавањем истраживачки рад стручних одељења Музеја добија стручну и научну верификацију, поготово што су рецензенти овог Гласника углавном академици и професори факултета. Заједнички гласник четири банатска музеја има и економску оправданост, а и квалитет Гласника са прилозима из четири банатска музеја биће на далеко вишем и комплекснијем нивоу.*[47] Шести по реду број овог часописа тако је садржао укупно шест прилога из зрењанинског музеја[48], а оваква пракса биће настављена и у наредним бројевима.[49] Чланови његове редакције испред Народног музеја Зрењанин су првих година били Видак Вуковић и Светозар Сантовац.

Недуго потом, крајем 20. и почетком 21. века, покренута су још два часописа у којима је сарадницима Музеја понуђен широк простор за саопштавање резултата њиховог научно-истраживачког рада. Први је био *Зрењанински завичајац* који је 1998. основало *Друштво Зрењанинаца – завичајаца и пријатеља Зрењанина у Београду.* Формирање овог удружења две године раније у српској престоници било је подстакнуто вишегодишњим излажењем фељтона *Завичајци* који је 1994. у недељном листу *Зрењанин* покренула и уређивала Марија Чука, библиотекарка Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин". Новоосновано друштво је носило снажан печат утицајних Зрењанинаца „на привременом раду у Београду", али је по саставу редакције *Зрењанинског завичајца* и његовог садржаја било очигледно да је највећи део посла око уређивања обављала група ентузијаста и чланова Друштва који су остали у Зрењанину. Они су се 28. децембра 1998. удружили у *Друштво завичајаца Зрењанин* и формално одвојили од београдског Друштва[50], да би недуго затим (2000) покренули сопствено

гласило – *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе.* Два завичајна друштва и два часописа (у Београду и Зрењанину) су паралелно егзистирала до 2004. године, када је *Зрењанински завичајац* угашен, услед неактивности чланства београдског завичајног друштва, на које је указивано у уводницима последњих бројева.[51] Само друштво *Зрењанинци – завичајци и пријатељи Зрењанина у Београду* је врло брзо замрло, након стагнације и недостатка воље за рад новијих генерација. С друге стране, *Завичајац* је наставио са излажењем (иако нередовно и са вишегодишњим прекидима) и до данас је остао гласило у ком су се зрењанински музеалци радо и често оглашавали, једнако као и њихове колеге из осталих овдашњих установа културе – Историјског архива Зрењанин, Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин", Завода за заштиту споменика културе, Савремене галерије уметничке колоније „Ечка" итд.[52] Лишен критичко-научног апарата и академских стега, без високе научне категоризације (на коју никада није ни претендовао), по правилу богато илустрован, а у почетку чак и финансијски подржан од стране Општине Зрењанин[53], *Завичајац* је стекао велику популарност међу Зрењанинцима, као штиво које је подједнако приступачно и истраживачима од заната и лаицима. Битна одлика овог часописа је била (и остала) његова истрајна и изразита оријентација ка мултикултуралности, што се најнепосредније очитава(ло) у његовој вишејезичности: осим на српском, текстови су објављивани и на мађарском, словачком, румунском, немачком, македонском, шведском, чешком, есперанту итд. Резимеи су објављивани најпре на енглеском, немачком и француском, потом од двоброја 4–5 и на руском, шпанском и италијанском, а од двоброја 34–35 и на – кинеском![54] Закључно са 2019. годином, изашло је укупно 37 бројева *Завичајца,* који сви заједно представљају богат и незаобилазан извор информација не само за дању, већ и новију историју Зрењанина и средњег Баната; извор, чије богатство и квалитет података, по свему судећи, неће бити премашени у догледно време. Ово тим пре јер се, у отежаним условима излажења, са умањеним интензитетом деловања *Друштва завичајаца,* при константно неизвесним изворима финансирања и тешко предвидивим последицама актуелне пандемије вируса корона, будући бројеви часописа налазе под знаком питања.

Сарадници Народног музеја Зрењанин највише су се оглашавали у часописима *Рад војвођанских музеја* (од 1994. *Рад Музеја Војводине*), затим, у *Спони, Улазници, Гласнику музеја Баната* и *Завичајцу.* Спорадично и у знатно мањој мери, објављивали су своје радове још и у часописима у Београду (*Зборник радова Народног музеја / Зборник Народног музеја, Зборник Јеврејског историјског музеја, Добровољачки гласник, Гласник Етнографског музеја, ICOM Srbija*), Новом Саду (*Грађа за проучавање споменика културе Војводине*), Суботици (*Ex Pannonia*), Земуну (*Ликовни живот*), Сремској Митровици (*Чувар баштине*) и др. Свему томе требало би додати још и тематске зборнике који су раније излазили (Зборник Научног друштва за историју здравствене културе Југославије, *Зборник Културно-историјског друштва ПЧЕСА* итд.), као и бројне зборнике радова са научних скупова на којима су учествовали, како у земљи, тако и у иностранству.

Имајући у виду горе наведено, у наставку следи селективна библиографија сарадника Народног музеја Зрењанин којом су обухваћени њихови прилози у часописима *Рад војвођанских музеја / Рад Музеја Војводине, Спона, Улазница, Гласник музеја Баната, Завичајац,* по годинама и редоследу по ком су се појављивали у сваком броју.

Рад војвођанских музеја (1952–1993)

1/1952.

НАЂ, Бисерка. „Гробови из 6–7. века код Арадца у Банату” (132–135).
НАЂ, Шандор. „Пробно археолошко испитивање Селишта код Тараша” (159–161).

2/1953.

НАЂ, Шандор. „Арача” (85–92).
МОЛНАР, Ференц. „Остава средњовековног новца из Араче” (151–153).

3/1954.

СТОЈАДИНОВИЋ, Марија. „Обрамица у селу Ботошу” (284–286).
СТОЈАДИНОВИЋ, Марија. „Преуређење изложбених просторија Народног музеја у Зрењанину” (312–314).
МОЛНАР, Ференц. „Мађарски денари са главом црнца из 14. века” (319).

5/1956.

КОНЧАР, Загорка. „Неколико база курирских и транспортних путева у средњем Банату” (189–194).

7/1958.

РАДИШИЋ, Радован. „Бронзани налаз из Сечња” (115–122).
РАДИШИЋ, Радован. „Откриће турског гробља у Зрењанину” (123–124).

8/1959.

РАДОВАНОВИЋ, Дејан. „Изложба *Четрдесет година револуционарног рада КПЈ, СКОЈ-а и синдиката у средњем Банату* у Народном музеју у Зрењанину” (263–265).
РАДИШИЋ, Радован. „Никола Тасић, *Праисторијско насеље код Велаче*. Гласник Музеја Косова и Метохије II, Приштина 1957 (287) – приказ.
РАДИШИЋ, Радован. „Ј. Глишић – Б. Јовановић, *Праисторијско насеље на Гладницама код Грачанице*, Гласник Музеја Косова и Метохије II, Приштина 1957” (291) – приказ.

9/1960.

РАДИШИЋ, Радован. „Керамички налаз на циглани у Сечњу” (151–155).
МОЛНАР, Ференц. „Остава новца из XVII века из Итебеја” (282).

10/1961.

РАДИШИЋ, Радован. „Др Милутин Гарашанин, *Понтски и степски утицаји у доњем Подунављу и на Балкану на прелазу из неолитског у метално доба,* Гласник Земаљског музеја у Сарајеву, св. XV–XVI, Сарајево 1961 (приказ)” (233–234).

12–13/1964.

МИТРОВИЋ, Владимир. „Из етнолошке збирке Народног музеја у Зрењанину" (238–241).

14/1965.

МИТРОВИЋ, Владимир. „*Јадар – Вуков завичај*. Гласник Етнографског музеја 27, Београд 1964, 502 стр. (приказ)" (334).

15–17/1968.

РАДИШИЋ, Радован. „Ископавање на локалитету Крстићева хумка код Мужље" (109–120).

18–19/1970.

РАДОВАНОВИЋ, Дејан. „Споменици и спомен-обележја НОБ на подручју средњег Баната" (199–249).

28/1983.

ПОПОВИЋ, Вукица. „Пола века изложбене делатности у Великом Бечкереку – Зрењанину (1890–1940)" (121–130).

33/1991.

МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Бронзана остава из Сечња III" (17–22).

<u>Рад Музеја Војводине (1994–)</u>

36/1994.

ЦВЕТИЋ, Миодраг. „Јавни живот у селу Александрову од 1921. до 1941. године" (173–182).

41–42/2000.

ЦВЕТИЋ, Миодраг. „Настанак, насељавање и депопулација тзв. *добровољачких насеља* у северном Банату" (115–123).

46/2004.

МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Локалитети старчевачке културе на подручју средњег Баната" (11–77).

47–48/2006.

ГРУБИЋ, Рајка. „Мужљанске жетелачке свечаности" (97–102).
СКОКО, Оливера. „Сликарска поезија Пеђе Милосављевића. Слике Предрага Пеђе Милосављевића у Спомен-збирци Павла Бељанског у Новом Саду" (289–294).

49/2007.

МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Заштитна археолошка ископавања на локалитету Подумка код Орловата 2005” (43–48).
ГРУБИЋ, Рајка. „Занатлије и трговци у прошлости Зрењанина (од 16. до прве половине 20. века)” (211–229).

50/2008.

MARINKOVIĆ, Snežana. „Nalazi iz bronzanog doba sa lokaliteta Mali Akač kod Novog Miloševa” (25–31).
ГРУБИЋ, Рајка. „Пчеларство у Зрењанину” (273–283).
ВРЗИЋ, Сања. „Односи са јавношћу у раду Народног музеја Зрењанин на примеру изложбе слика Владимира Величковића” (420–426).

51/2009.

MARINKOVIĆ, Snežana. „Nalazi bronzanog doba sa nalazišta Kudeljara kod Kleka” (71–76).
ГРУБИЋ, Рајка. „Утицаји барока на народно стваралаштво средњег Баната” (209–222).
KNEŽEVIĆ, Nataša. „Popularizacija pojma biodiverziteta na primeru aktivnosti Narodnog muzeja iz Zrenjanina” (357–361).

52/2010.

MARINKOVIĆ, Snežana. „Arheološki materijal sa nalazišta Živanićeva dolja iz zbirke Narodnog muzeja u Zrenjaninu – vinčanska kultura” (21–36).
ВУКОВИЋ, Видак. „Историјат збирке ватреног оружја у Народном музеју Зрењанин” (217–221).

53/2011.

КРЧМАР, Филип / ВОРГИЋ, Дејан. „Спомен-обележја у порти Успенског храма у Зрењанину” (193–205).

54/2012.

МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Археолошка ископавања налазишта Крушка – Циглана код Томашевца” (51–61).
KNEŽEVIĆ, Nataša. „Prirodnjačko odeljenje Narodnog muzeja u Zrenjaninu od osnivanja do danas” (263–266).

55/2013.

ВУКОВИЋ, Видак. „Збирка оружја барона Николића у Народном музеју Зрењанин” (81–92).
СКОКО, Оливера. „Почетак изложбене делатности у Великом Бечкереку” (159–164).
ГРУБИЋ, Рајка. „Годишњи вашари у Великом Бечкереку (из угла локалне штампе)” (165–171).

56/2014.

ИВАНОВ, Александар. „Стрељачко оружје из периода Другог светског рата у Народном музеју Зрењанин” (163–173).
ГРУБИЋ, Рајка. „Две поклоњене колекције у Етнолошкој збирци Народног музеја Зрењанин” (191–218).

57/2015.

ИГЊАТОВ, Владислава. „Оригинални летак о Збору за женско право гласа од 10. децембра 1939. у Петровграду, у Одељењу новије историје Народног музеја у Зрењанину” (153–158).
КНЕЖЕВИЋ, Наташа. „Стална поставка Природњачког одељења Народног музеја Зрењанин – приказ диораме” (219–233).

58/2016.

ИГЊАТОВ, Владислава / ВОРГИЋ, Дејан. „Легат породице Варади у Народном музеју Зрењанин” (111–114).
АРАЂАН, Ивана. „Портретна фотографија као огледало друштва и грађанске културе у Великом Бечкереку у другој половини 19. века до тридесетих година 20. века: избор из фотографског опуса Олдалових, Ороси Лајоша и Ђуре Рокнића – Фотографски фонд збирки Народног музеја Зрењанин” (149–159).
ДИМКИЋ КРЧМАР, Биљана. „Александар Секулић у светлу свог легата у Народном музеју Зрењанин” (161–176).
БАБИЋ, Бранка. „Пољопривредни музеј у Зрењанину: од идеје до реализације” (213–228).

59/2017.

ГРУБИЋ, Рајка. „Жене у занатској делатности у Великом Бечкереку – Петровграду” (153–167).

60/2018.

МИХИЋ, Ксенија. „Колекција прибора за пушење Етнолошког одељења Народног музеја у Зрењанину” (165–192).

62/2018.

ВОРГИЋ, Дејан. „Сеобе збирки Народног музеја Зрењанин” (86–96)[55].

Spona (1962–1988)

3/1963.

RADOVANOVIĆ, Dejan. „Nagrađivanje prema učinku i uspehu na radu” (3).
POPOVIĆ, Vukica. „Sa sastanak Sekcije istoričara umetnosti” (48–53).

4/1964.

MITROVIĆ, Vladimir. „Aktivnost Etnološkog odeljenja Narodnog muzeja u Zrenjaninu, ispitivanje ćurčijskog zanata" (17–18).

5/1964.

MITROVIĆ, Vladimir. „Rad Sekcije etnologa Društva muzejskih radnika Vojvodine u 1964. godini" (4–6).
MITROVIĆ, Vladimir. „Rad Etnološkog odeljenja Narodnog muzeja u Zrenjaninu" (9–10).
POPOVIĆ, Vukica. „Izložbe Narodnog muzeja u Zrenjaninu" (22–23).
POPOVIĆ, Vukica. „Iz Umetničkog odeljenja Narodnog muzeja u Zrenjaninu" (35–37).

6–7/1966.

MITROVIĆ, Vladimir. „Rad Etnološkog odeljenja u 1965. godini" (8).
MITROVIĆ, Vladimir. „Zadaci Etnološkog odeljenja u 1966. godini" (9–11).
POPOVIĆ, Vukica. „Muzejska zbirka u Jaši Tomiću i Memorijalni muzej Đure Jakšića u Srpskoj Crnji" (15–16).
POPOVIĆ, Vukica. „Izložba *Banatski portreti Nikole Aleksića*" (26).
MITROVIĆ, Vladimir. „Izložba *Etnološki motivi Banata* na novogodišnjim *Liparskim večerima* u Srpskoj Crnji (27–28).

10/1969.

MITROVIĆ, Vladimir. „Nova stalna postavka Etnološkog odeljenja u Narodnom muzeju u Zrenjaninu" (15–17).
MITROVIĆ, Vladimir. „Tematska izložba *Tkanine i vezovi Zrenjanina i okoline*" (28–29).
MITROVIĆ, Vladimir. „Narodni život i običaji u delima naivnih slikara u Svetozarevu" (30–31).

13–14/1975.

MITROVIĆ, Vladimir. „Narodni muzej Zrenjanin" (90–91).

17–18/1977.

SAVIĆ, Tihomir. „Vanjekov dar" (95–96).
SAVIĆ, Tihomir. „Crtež srpskih umetnika 1850–1930." (118).

19–20/1979.

CVETIĆ, Miodrag. „Dejan Đ. Radovanović, viši kustos Narodnog muzeja u Zrenjaninu" (25–27).
MITROVIĆ, Vladimir. „Prikaz rada Kongresa folklorista Jugoslavije, održanog u Borovu 1978. godine" (80–83).
MITROVIĆ, Vladimir. „Prikaz rada Kongresa naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine" (83–84).

21–22/1979.

POPOVIĆ, Vukica. „Đura Jakšić, slikar i pesnik. Izložba povodom 100 godina od smrti Đure Jakšića" (70–71).
POPOVIĆ, Vukica. „Paulina Sudarski: slikar, revolucionar i borac. Izložba povodom Dana žena, 8. mart" (71–72).

23-24/1980.

MITROVIĆ, Vladimir. „Etnološki motivi u delima Milana Kerca povodom komemorativne izložbe" (112).

29/1987.

CVETIĆ, Miodrag. „Spomen-sobe Narodnog muzeja Zrenjanin" (106).

31/1988.

CVETIĆ, Miodrag. „Ruža Cvejić" (113–114).
MARINKOVIĆ, Snežana. „Prikaz izložbe *Potiska kultura lokaliteta Matejski* brod" (157).
GRUBIĆ, Rajka. „Prikaz izložbe „Nošnja naroda i narodnosti srednjeg Banata s kraja XIX i početkom XX veka" (160).
ŠIJAKOVIĆ, Mileva. „Velikobečkerečki slikar Jozef Goigner" (161–162).

Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja (1967–)

4/1967. (oktobar)

MITROVIĆ, Vladimir. „Problemi etnološkog, antropogeografskog i etnografskog proučavanja Zrenjanina" (53–55).

6/1968. (maj)

MITROVIĆ, Vladimir. „Život sela u delima naivnih slikara iz galerije Svetozarevo" (46–48).

7/1968. (jul)

MITROVIĆ, Vladimir. „Domaća radinost u srednjem Banatu" (45–50).

12/1969.

MITROVIĆ, Vladimir. „Stari umetnički zanati u Zrenjaninu i okolini" (54–60).

16–17/1970. (jul–oktobar)

MITROVIĆ, Vladimir. „Narodna keramika srednjeg Banata" (59–64).

18/1970. (novembar–decembar)

MITROVIĆ, Vladimir. „Etnologija Banata u delima Tivadara Vanjeka" (55–58).

26/1972. (mart–april)

POPOVIĆ, Vukica. „Slikar Vasa Pomorišac" (77–81).

31/1973. (januar–februar)

MITROVIĆ, Vladimir. „Etnografska građa u Istorijskom arhivu u Zrenjaninu" (59–62).

33/1973. (maj–juni)

POPOVIĆ, Vukica. „Mađarski slikari u srednjem Banatu" (55–58).

46–47/1975. (april–jun)

POPOVIĆ, Vukica / VUJAKLIJA, Vladimir. „O dnevniku iz Italije Uroša Predića" (11–22).

48/1975. (jul–avgust)

POPOVIĆ, Vukica. „Uroš Predić, *Dnevnik iz Italije* II" (3–8).

49–50/1975. (septembar–decembar)

POPOVIĆ, Vukica. „*Dnevnik iz Italije* Uroša Predića III" (60–75).

52/1976 (januar–april)

POPOVIĆ, Vukica. „*Dnevnik* Uroša Predića IV" (98–106).

53–54/1976. (maj–avgust)

POPOVIĆ, Vukica. „Uroš Predić: *Dnevnik iz Italije* V" (79–91).

55–56/1976. (septembar–decembar)

POPOVIĆ, Vukica. „VI nastavak *Dnevnika iz Italije* Uroša Predića" (41–53).

57/1976. (decembar)

POPOVIĆ, Vukica. „Dnevnik Uroša Predića VII" (53–66).

58/1977. (april)

CVETIĆ, Miodrag. „O izložbi *Pisana reč Partije*" (74).

66/1979. (mart)

CVETIĆ, Miodrag. „Radničko kulturno-umetničko društvo *Lira*" (40–42).

67/1979. (jun)

CVETIĆ, Miodrag. „Nešto o delatnosti pelagićevaca u Zrenjaninu i okolini" (43–46).

68/1979. (oktobar)

CVETIĆ, Miodrag. „Crvena ruža" (54–61).
POPOVIĆ, Vukica. „Mihajlo Pupin, prijatelj umetnosti" (76–78).

69–70/1979. (decembar)

MITROVIĆ, Vladimir. „Tkanine naroda i narodnosti u srednjem Banatu" (81–87).

85/1982. (decembar)

KNEŽEVIĆ, Jelena. „Retrospektiva Ljubice Tapavički" (52–55).

86/1983. (mart)

BENJOCKI, Nada / CVETIĆ, Miodrag. „Spomenici i spomen-obeležja u opštini Zrenjanin" (56–59).

87/1983. (maj)

CVETIĆ, Miodrag. „Spomen-biste Svetozara Markovića Toze" (55–58).

89/1983. (oktobar)

KNEŽEVIĆ, Jelena. „40 godina od smrti Pauline Sudarski" (38–41).
CVETIĆ, Miodrag. „Spomen-biste narodnog heroja Servo Mihalja" (43–45).

90/1983 (decembar)

POPOVIĆ, Vukica / VRŠKA, Svetislav. „Dnevnik Todora Manojlovića" (42–45).
CVETIĆ, Miodrag. „Spomen-bista narodnog heroja Sofije Marinković Sonje" (69–71).

91/1984. (mart)

CVETIĆ, Miodrag. „Spomen-bista narodnog heroja Stevice Jovanovića" (44–46).

94/1984. (oktobar)

CVETIĆ, Miodrag. „Spomen-bista narodnog heroja dr Boška Vrebalova" (49–51).

96–97/1985. (maj)

KEVREŠAN, Dragoljub Ž. / CVETIĆ, Miodrag. „Partizanska baza u melenačkom ataru 1941–1945" (70–73).

116–117/1989. (maj)

MARINKOVIĆ, Snežana. „Sarmatski nakit u Narodnom muzeju Zrenjanin" (90–92).
VUKOVIĆ, Vidak. „Spomenik Đorđu Radivojeviću" (92–94).

141–142/1994. (novembar)

MARINKOVIĆ, Snežana. „Matejski brod – Neolitsko naselje" (82–84).

Гласник музеја Баната **(1988–)**

6/1995.

ВУКОВИЋ, Видак. „Историјат Народног музеја у Зрењанину" (7–8).
МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Заштитна археолошка ископавања на локалитету „Мали алас" код Ченте 1971. године" (13–32).
ГРУБИЋ, Рајка. „Заразне болести у Великом Бечкереку и околини с краја 19. и почетком 20. века" (113–121).
КНЕЖЕВИЋ, Јелена. „Прва приватна сликарска школа у Зрењанину" (160–163).
ШИЈАКОВИЋ, Милева. „Сецесија у великобечкеречкој штампи" (164–173).
САНТОВАЦ, Светозар. „Стална изложба Природњачког одељења Народног музеја Зрењанин" (189–192).
ВУКОВИЋ, Видак. „Делатност Народног музеја Зрењанин у 1994. години" (200–201).

7/1996.

МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Керамика раног бронзаног доба из Музеја у Зрењанину" (21–27).
БЕЊОЦКИ, Нада. „Археолошки средњовековни налази на локалитетима Горњег Потамишја – Сечањ – Фабрика алатних машина" (28–44).
ЦВЕТИЋ, Миодраг. „Избеглице у Александрову у току II светског рата" (109–115).
ГРУБИЋ, Рајка. „Амбари за кукуруз у околини Зрењанина" (136–146).
ПОПОВИЋ, Вукосава. „Духовни живот у Бечкереку" (172–181).
КНЕЖЕВИЋ, Јелена. „Преглед развоја наставе ликовне уметности у Гимназији у Зрењанину од 1850. до 1996. године" (187–202).
ШИЈАКОВИЋ, Милева. „Биографски подаци занатлија из периода од 1918. до 1944. године" (226–229).
САНТОВАЦ, Светозар. „Ботаничка збирка Природњачког одељења Народног музеја Зрењанин" (233–235)
ВУКОВИЋ, Видак. „Извештај о раду Народног музеја у Зрењанину у 1995. години" (249–250).

8/1998.

МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Накит од спондилус шкољке у Народном музеју у Зрењанину" (15–17).
БЕЊОЦКИ, Нада. „Археолошки средњовековни налази на локалитетима горњег Потамишја. Ботош" (59–68).
ВУКОВИЋ, Видак. „Споменик капетану Ђорђу Радивојевићу" (79–81).
КНЕЖЕВИЋ, Јелена. „Израда диплома почасним грађанима Великог Бечкерека, касније Петровграда" (89–92).

ГРУБИЋ, Рајка. „Златовез у збирци Народног музеја у Зрењанину" (99–128).
САНТОВАЦ, Светозар. „Збирка дермопластичних препарата риба Природњачког одељења Народног музеја у Зрењанину" (151–152).
ДУЈИН ГРКОВИЋ, Невена. „Изложбена делатност Народног музеја у Зрењанину у 1997. години" (181–182).

9–10/2000.

БЕЊОЦКИ, Нада. „Извештај о археолошком истраживању на локалитету *Свете водице* код Перлеза" (5–11).
САНТОВАЦ, Светозар. „Поклоњена природњачка збирка Емила Гладића из Кумана" (181–186).
САНТОВАЦ, Светозар. „Стална изложба дермопластичних препарата сисара у Народном музеју у Зрењанину" (187–197).
ГРУБИЋ, Рајка. „Четврти међународни симпозијум *Славе, заветине и друге сродне прославе становништва источне Србије и суседних области,* Сврљиг 1998." (207–208).
ОЊИН, Бранко. „Извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за 1997. годину" (231–232).
ОЊИН, Бранко. „Извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за 1998. годину" (233–234)
ОЊИН, Бранко. „Извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за 1999. годину" (235–236).

11–12 / 2002.

БЕЊОЦКИ, Нада. „Свете Водице код Перлеза" (53–102).
ГРУБИЋ, Рајка. „Занатске изложбе у Великом Бечкереку (крај 19.– почетак 20. века)" (187–192).
ВУКОВИЋ, Видак. „Војнички логор из Првог светског рата у Великом Бечкереку" (229–231).
САНТОВАЦ, Светозар. „Прилог познавања фауне вилинских коњица (*Insecta, Odonata*) Дивчибара" (233–237).
САНТОВАЦ, Светозар. „Регистар збирке птица Антал Ласла у Градском музеју и Галерији Бечеј" (239–249).
ПРИЉЕВА, Срђан. „Извештај о раду Народног музеја у Зрењанину за 2000. годину" (287–288).
ПРИЉЕВА, Срђан. „Изложбена делатност Народног музеја у Зрењанину 2001. године" (289).
ПРИЉЕВА, Срђан. „Изложбена делатност Народног музеја у Зрењанину 2000. године" (291–292).

13–14/2009.

МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Римско-провинцијске фибуле из збирке Народног музеја Зрењанин" (39–41).
ГРУБИЋ, Рајка. „Гринбаумова колекција у етнолошкој збирци Народног музеја у Зрењанину" (235–245).

15/2013.

ИГЊАТОВ, Владислава. „Оригиналне фотографије са свадбе народног хероја Жарка Зрењанина Уче у збирци новије историје у Народном музеју" (67–73).
ПРИЉЕВА, Срђан. „Бодрићи у склопу српских сеоба у раном средњем веку" (111–123).
ОЊИН, Бранко. „Бициклизам и мото-трке у Великом Бечкереку до 1941. године" (125–145).
КНЕЖЕВИЋ, Наташа. „Фитотерапија као вид народне медицине код Срба у средњем Банату" (217–233).

16/2014.

БАБИЋ, Бранка. „Колекција словачке женске народне ношње Етнолошког одељења Народног музеја у Зрењанину" (30–57).

17/2015.

ИГЊАТОВ, Владислава. „Лични предмети Ратка Пурешевића у Збирци новије историје Народног музеја у Зрењанину" (52–59).
ВРЗИЋ, Сања. „Музеји и нове технологије" (128–142).
ВИДОВИЋ, Бојана / БАБИЋ, Бранка. „Народни музеј Зрењанин, номинација за награду *Европски музеј године* 2015." (200–209).
ДУЈИН ГРКОВИЋ, Невена / ВРЗИЋ, Сања. „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2015." (265–267).

18/2016.

ВОРГИЋ, Дејан. „Звоно из 1757. године – дар Венцеслава Клеа" (40–45).
КНЕЖЕВИЋ, Наташа. „Прича о дуду (morus) – традиција која се заборавља" (113–125).
ВРЗИЋ, Сања / ДУЈИН ГРКОВИЋ, Невена. „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2016." (187–189).

19/2017.

ВОРГИЋ, Дејан. „Почеци изложбених активности Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин (1945–1950)" (49–61).
КНЕЖЕВИЋ, Наташа. „Природњачко одељење Народног музеја Зрењанин у оквиру манифестације *Ноћ музеја* (2014–2017)" (209–211).
ВРЗИЋ, Сања / ДУЈИН ГРКОВИЋ, Невена. „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2017" (227–233).

20/2018.

БАБИЋ, Бранка. „Повезаност локалне заједнице са радом Народног музеја Зрењанин: пример изложбе *Благо нама децама што смо таки мали – детињство у традиционалној породици*" (127–135).
ВОРГИЋ, Дејан. „Џамија и купатило Мехмед-паше Соколовића у Бечкереку" (85–91).
ВРЗИЋ, Сања / ДУЈИН ГРКОВИЋ, Невена. „Народни музеј Зрењанин у 2018. години" (245–249).
КНЕЖЕВИЋ, Наташа. „Аквизиције Природњачког одељења Народног музеја Зрењанин (2008–2018)" (95–107).

21/2019.

ВОРГИЋ, Дејан. „Компанија уд. Јакова Гутмана & синови: индустрија у служби уметности" (64–75).
КНЕЖЕВИЋ, Наташа. „Орнитолошка збирка Народног музеја Зрењанин" (113–121).
СИКИМИЋ, Бранка. „Приказ изложбе *Сто година од доласка првих колониста у Банат (1919–2019).*

Идентитет сачуван у слици и сећању" (171–175).
АРАЂАН, Ивана / КОЛАРОВ, Душка. „Народни музеј Зрењанин у 2019. години" (191–201).

***Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* (2000–)**

3/2000. (септембар)

ДУЈИН, Невена. „Ризница наслеђа. Завичајно обележје Музеја" (41–42).

4/2000– 5/2001. (децембар 2000 – март 2001)

КНЕЖЕВИЋ, Јелена. „Прича са насловне стране. Чаролија која траје" (6–7).
КНЕЖЕВИЋ, Јелена. „Ретроспективна изложба. Трептаји у простору" (22–23).
GRUBIĆ, Rajka. „Das jahrhundertlange Zusammenleben. Volkskunst im Banat" (32–33).

6–7/2001. (јун – септембар)

ШИЈАКОВИЋ, Милева. „Наслеђено градитељство. Буковчева палата" (46).

8/2001.
(специјално издање)

КНЕЖЕВИЋ, Јелена. „Драгоцена ризница наслеђа. Легат Паулине Сударски" (48).

9–10/2002. (март – јун)

ШИЈАКОВИЋ, Милева. „Сећање на Вукицу Поповић. Оплемењени смисао живота" (40).
ДУЈИН, Невена. „Срески начелник, ловац и пустолов" (46–48).

13/2003. (март)

СКОКО, Оливера. „Трагови у времену. Први сликарски атеље" (32–33).

18–19–20/2004. (јун – децембар)

СКОКО, Оливера. „Културни међаши. Манголдова књижара" (10).
КНЕЖЕВИЋ, Јелена. „Великобечкеречка сликарска школа. Иконописац Димитрије" (23).
ГРУБИЋ, Рајка. „Средњовековне занатлије. Ковање у злату" (48).

21–22/2006. (март – јун)

ГРУБИЋ, Рајка. „Средњовековне занатлије (2). Бечкеречки приложници" (76).
КНЕЖЕВИЋ, Јелена. „Иконописац Димитрије (2). Великобечкеречка школа" (77).

23–24/2006. (септембар – децембар)

ГРУБИЋ, мр Рајка. „Народно стваралаштво Баната. Прожимање култура" (42–44).
САНТОВАЦ, Светозар. „Чудесни свет вилинских коњица" (43–44).

27–28/2006. (септембар – децембар)

МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Археолошка изложба. Матејски брод" (32–33).
ГРУБИЋ, Рајка. „Стална етнолошка поставка. Народно стваралаштво" (68).
ВРЗИЋ, Сања. „Народни музеј у Зрењанину. Ретроспектива достигнућа" (69–71).

29/2011. (април)

ГРУБИЋ, Рајка. „Банатски ћилими из збирке Народног музеја" (37–40).
ВОРГИЋ, Божидар. „За заборав овде нема места" (41–44).

33/2016. (април)

ИГЊАТОВ, Владислава. Легат породице Варади у Народном музеју Зрењанин (42–44).
ВОРГИЋ, Дејан. „Свети Рафаило Банатски у контексту историјских извора и етнолошке грађе" (89–92).

34–35/2018. (јануар)

АРАЂАН, Ивана. „Развој биоскопске културе у Зрењанину (1898–1945)" (68–71).
ВОРГИЋ, Дејан. „Свети Рафаило Банатски у контексту историјских извора и етнолошке грађе (2)" (72–75).

36–37/2019. (децембар)

ВОРГИЋ, Дејан. „Култура сећања: Вукица Поповић" (15–18).

Народни музеј Зрењанин у светлу листа Зрењанин

Поред свих стручних часописа у којима су сарадници зрењанинског музеја објављивали своје радове, прича о њиховој публицистичкој делатности била би непотпуна без помињања недељника *Зрењанин*. Осим што су се они сами често оглашавали својим ауторским текстовима на страницама овог листа, у питању је штампани медиј који је најревносније и најсавесније од свих пратио дешавања у Музеју и који као такав представља незаобилазан историјски извор за истраживање рада ове установе.[56]

Први број *Зрењанина* се појавио 2. новембра 1952. године. Током два месеца (новембар–децембар) колико је излазио у току прве календарске године свог постојања, нови лист се о Музеју огласио свега једном, и то кратком вешћу којом је обавестио своје читаоце да ће се приликом обележавања празника 29. новембра у просторијама ове установе отворити ново, преуређено историјско одељење.[57] Почеци интензивнијег извештавања о Музеју временски су подударни и повезани са тужним догађајем за српску и југословенску

уметност: реч је о смрти Уроша Предића (12. фебруар 1953), коме је нови недељник посветио доста простора.[58] Између осталог, *Зрењанин* је покренуо питање Предићевог легата, односно његовог београдског атељеа који је по покојниковој жељи и захваљујући његовом блиском познанству са Лазаром Николићем завршио управо у зрењанинској музејској установи.[59]

Од тог тренутка је отпочело вишедеценијско документовање послератног рада ове установе, које у континуитету траје до дан-данас. За то време, у *Зрењанину* је објављено на хиљаде текстова о Музеју који су се по свом обиму кретали од телеграфски кратких најава појединих изложби и др. културних дешавања до њихових опширних приказа и критичких осврта. Њихови аутори – сарадници *Зрењанина* будно су пратили сва дешавања у Музеју – не само изложбе, већ и музејске сеобе, међуљудске односе у колективу, уређење легата и спомен-соба, реконструкције ентеријера и реновирања сталне изложбене поставке, богаћење музејских збирки, археолошка ископавања на подручју средњег Баната, проблем финансирања рада Музеја итд. Рубрика посвећена култури и образовању у почетку није имала сталног уредника – текстове су потписивали различити аутори-сарадници *Зрењанина*, међу којима су најчешћи били Душан Ћук и Богдан Гушић[60], који су касније обављали и дужности главног уредника листа.

Временом су, поред новинара-чланова редакције, на страницама *Зрењанина* почели својим прилозима да се оглашавају и сами кустоси Музеја, попут Вукице Поповић или Владимира Митровића, који су доносили приче из области свог научно-истраживачког и музеолошког рада, али су у питању били изузеци. Осамдесетих година, након њиховог одласка у пензију, поново је редакција *Зрењанина* преузела писање о Музеју, уз тек повремена оглашавања кустоса пригодним текстовима.

У првој половини деведесетих година долази до промене уређивачке политике и лист започиње сарадњу са кустосима. Та је промена најављена 1993. године фељтонима Миодрага Цветића (*75 година од ослобођења Зрењанина од Хабзбурга*) и Милеве Шијаковић (*Архитектонско наслеђе Зрењанина*), да би наредне, 1994. године уз бројне прилоге о завичајној култури и историји Зрењанина, била објављена чак три нова фељтона чији су аутори били кустоси Музеја: *Где смо у времену* (Нада Бењоцки), *Српска народна веровања* (Рајка Грубић) и *Накит из збирке Народног музеја Зрењанин* (Снежана Маринковић). Истовремено је покренут и већ поменути фељтон *Завичајци* који је уређивала библиотекарка Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин" Марија Чука, а који ће послужити као платформа за окупљање љубитеља локалне историје и завичајне културе у наредном периоду. Паралелно са објављивањем фељтона или појединачних ауторских текстова о разним јубилејима или различитим поводима, лист *Зрењанин* је наставио да редовно извештава о Музеју: осим што је писао о великом невремену 2003, најављивао је и писао о свим његовим изложбама и другим програмским активностима (концертима, промоцијама књига, предавањима), отварањима сталне поставке, манифестацијама попут *Ноћи музеја* или *Музеји 10 за 10,* објављивао интервјуе са директорима и запосленима, обавештавао јавност о пројектима и плановима итд. Тако се до данас између Музеја и листа *Зрењанин* (нарочито од 2005, када је отворено место кустоса задуженог за односе са јавношћу при Педагошко-информативној служби) развила плодна и богата сарадња, којој су највише допринели новинари који су током протекле две деценије (а и раније) уређивали рубрику о култури и културним дешавањима. То су Бранка Јајић (1951–2021), Александар Бјелогрлић (1967–2019), Љиљана Баиловић(1954–2022) и Милена Бечејац, а од скора – Мирослава Малбашки. У њиховим текстовима је исписан добар део новије историје Народног музеја Зрењанин.[61]

Напомене

[1] Графичко предузеће *Будућност* основано је 1. априла 1957. године, спајањем штампарија *Графика* и *Октобар*. Током седамдесетих година, Законом о удруженом раду, ова штампарија је трансформисана у *Графичку радну организацију „Будућност”,* а од краја седамдесетих до почетка деведесетих година прошлог века била је интегрисана у велики систем Индустријско-пољопривредног комбината *Сервo Михаљ у Зрењанину. Будућност* је штампала велики број књига, брошура, каталога и часописа, међу којима и завичајне хронике Ботоша, Арадца, Меленаца, Сечња, Јаше Томића, Банатског Новог Села, Турије, затим, монографију *Зрењанин* из 1966, као и низ часописа (*Токови револуције, Морнарички гласник, Улазница, Лумина, Трибуна* итд). У периоду размаха и процвата фабричке штампе, у овој штампарији су штампани листови зрењанинских фабрика *Житопродукта, ГИК Баната, Нафтагас-монаже, ИТП Пролетер, Скробаре, ГИК Баната, Индустрије пива, Индустрије уља* итд. Поред бројних каталога Народног музеја Зрењанин, штампани су и бројни каталози Савремене галерије Уметничке колоније Ечка, али и публикације Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин”. За више детаља види: Миодраг Цветић, *150 година штампарства у Зрењанину 1847–1997,* 25–26.

[2] Каталог је штампан без ознаке године. Изложба није одржана, а била је планирана за 1966. годину (прим. аут.).

[3] Борис Павлов, *Русская колония в Великом Бечкереке (Петровграде-Зренянине) – Руска колонија у Великом Бечкереку (Петровграду, Зрењанину)*, Зрењанин 1994. Борис Павлов (Велики Бечкерек, 23. октобар 1923 – Зрењанин, 2002) је био педагог, спортски тренер, публициста и промотер зрењанинског културног наслеђа. Рођен је 23. октобра 1923. у породици руских емиграната. У родном граду је похађао и завршио руску основну школу и започео Трговачку академију, да би школовање наставио у Београду где му се преселила породица. Каријеру је започео у покрајинском грађевинском предузећу, каснијем „Пиониру”. Потом је радио као инспектор за физичку културу Среза Бегејског, а након спајања срезова Бегејског и Тамишког ангажован је као инспектор и референт за културу и физичку културу. Деценијама је радио као тренер спортске гимнастике. Са професором гимназије Алојзом Погачником је 1947. године основао Прво гимнастичко друштво „Коча Коларов” и под његовим надзором су стасале генерације зрењанинских гимнастичара који су у свету пронели славу овог града на Олимпијским играма и другим такмичењима. Од 1961. до 1968. године био је председник Веслачког клуба *Галеб*. Од 1979. радио је са ђацима Основне школе у Мужљи. Добитник је разних друштвених и спортских признања, међу којима је најзначајнија награда за животно дело „Јован Микић Спартак” (1990). Упоредо са педагошким радом на пољу физичке културе и њеној популаризацији, Павлов је активно радио на очувању, истраживању и промовисању завичајне историје и културног наслеђа свог родног града. На његову иницијативу и његовим залагањем у Карађорђевом парку у Зрењанину је крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века оформљена Алеја великана са спомен-бистама познатих Зрењанинаца. Такође је иницирао постављање још неколицине спомен-обележја на разним местима у граду. Написао је бројне стручне радове (из области физичке културе), али и прилоге из завичајне историје, који су објављивани у недељном листу *Зрењанин,* дневном листу *Политика,* те часописима *Улазница* и *Кровови.* Бавио се и превођењем са руског. Умро је у Зрењанину 2002. године. Најзначајнија дела: *100 godina atletskog sporta u Zrenjaninu,* Zrenjanin 1984 (у коауторству са Драгољубом Чолићем и Зораном Марковим); *Dvanaest decenija Zrenjaninske gimnastike 1867–1987,* Zrenjanin 1990; „Istorija vlastelinstva Ečka”, у публикацији: *Ribnjak Ečka*, Lukino Selo 1992, 137–234; *Русская колония в Великом Бечкереке (Петровграде – Зренянине) / Руска колонија у Великом Бечкереку (Петровграду–Зрењанину),* Зрењанин 1994 (двојезично руско-српско издање); *Властелинство Елемир,* Зрењанин 2003 (2005[2]).

[4] Недељко Кујић (ур.), *Зрењанинска гимназија. Споменица 1846–1996,* Зрењанин 1996. Поред ове књиге, Музеј је тим поводом приредио и пригодну изложбу Миодрага Цветића и Јелене Кнежевић. Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за суфинансирање каталога и изложбе 150 година зрењанинске Гимназије”, бр. 01–104/1996; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Галерији САНУ Београд”, бр. 01–108/1996; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за суфинасирање каталога поводом 150 година Зрењанинске гимназије”, бр. 01–111/1996; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о ауторском хонорару”, бр. 01–126/1996; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за ослобађање плаћања пореза на промет за штампање каталога и Споменице у издању Народног музеја”, бр. 01–142/1996).

[5] Миодраг Цветић, *Хроника Александрова 1. Александрово од оснивања до 1945. године,* Зрењанин 1998. Иста је била и судбина капиталног дела Вукице Поповић о српским споменицима у Румунији, које је дуго заузимало важно место у музејским плановима и активностима, да би на крају било публиковано у издању *Суботичких новина* (Vukica Popović, *Srpski spomenici u Rumuniji,* Subotica 1996).

[6] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину”, бр. 01–64/2007, 2.

[7] Б. Јајић, „Археолошка изложба *Матејски брод* у Салону Народног музеја. Драгоцено налазиште”, *Зрењанин* 2839, год. LIII, 29. децембар 2006, 19.

[8] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за средствима – штампање монографије *...старчевачка и винчанска култура*”, бр. 01–253/2004; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Одељењу за послове привреде, финансије и рачуноводства Скупштине општине Зрењанин”, бр. 01–142/2005.

[9] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Одељењу за послове привреде, финансије и рачуноводства Скупштине општине Зрењанин”, бр. 01–142/2005.

[10] *Problemi prelaznog perioda starčevačke u vinčansku kulturu: Zrenjanin, 21–23. oktobar 1996. godine / Current problems of the transition period from the Starčevo to the Vinča: Zrenjanin, 21–23. October 1996,* urednici / editors Božidar Vorgić, Bogdan Brukner, Zrenjanin 2006.

[11] „Уз фестивал и књига”, *Зрењанин* 3070, год. LIX, 3. јун 2011, 25.

[12] Исто; Ана Панџић, „Књига *Банат је као прича.* Свеобухватни беочуг културе”, *Зрењанин* 3071, год. LIX, 10. јун 2011, 20).

[13] Часопис *Музеји* је покренут као Орган Српског музејског друштва у Београду, да би од 8. броја (1953) његов издавач постао Савез музејско-конзерваторских друштава ФНРЈ са седиштем у Загребу. Од 1960. издавао га је Савез музејских друштава Југославије у Београду. Излазећи уз честе прекиде, угашен је 1965. године са појавом 18. броја. Обновљен је 2008. године под уредништвом Љиљане Гавриловић као часопис Музејског друштва Србије (прим. аут.).

[14] У предговору првог броја означен је циљ и представљен његов концепт: *Рад је периодична ревија у којој ће се континуирано и по одређеном систему објављивати како научни радови и систематски сређена грађа из наших музеја о предметима који се тичу археологије, историје, етнологије, историје уметности и природних наука, тако и из музејско-конзерваторске проблематике која се тиче Војводине. У Раду ће бити штампани и радови који се тичу проблема васпитно-образовног рада наших музеја, у првом реду контакта и делатности у народу путем тематских изложби, предавања и сл., као и сарадња и помоћ музеја школској настави. Најзад, постављаће се и осветљавати проблеми подизања музејско-научног и музејско-техничког кадра путем организовања стручних курсева, вежби, специјализација и сл.* (Драго Његован – Лидија Мустеданагић, *Библиографија рада војвођанских музеја 1–35 / Рада Музеја Војводине 36–50 (1952–2008),* Нови Сад 2008, 5). Током прве деценије постојања, *Рад војвођанских музеја* је успео да оствари континуитет у излажењу, који је потом у наредном периоду незнатно нарушен услед финансијских проблема са којима се издавач (Војвођански музеј) суочавао. Овај дисконтинуитет је надокнађиван издавањем двоброја и троброја (од 1964. до данас их је изашло укупно 9 – од

тога 7 двоброја и 2 двоброја). До 1993. године и 35. броја излазио је под називом *Рад војвођанских музеја,* да би 1994. био преименован у *Рад Музеја Војводине,* под којим именом излази и данас (преименовање часописа се јавило као последица промене правног статуса издавача, тј. Војвођанског музеја, који се нешто раније интегрисао са Историјским музејом Војводине у јединствену установу која је добила назив Музеј Војводине, прим. аут.).

[15] У питању је био часопис *Зборник радова Народног музеја,* који је под тим именом излазио у периоду 1956–1961 (укупно 3 броја). Након тога је променио назив у *Зборник Народног музеја* и под тим именом се појављује и данас. Од 1982. установљена је пракса наизменичног излажења у свескама за археологију и историју уметности. Са изузетком неколико радова Вукице Поповић, зрењанински музеалци се у њему неће толико често оглашавати (прим. аут.).

[16] Примера ради, зрењанински архив је у периоду 1953–1956. издавао часопис *Архивска грађа* (за више детаља види: Филип Крчмар, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017, 383–387; Исти, „Улога Историјског архива Зрењанин у развоју завичајне историје Великог Бечкерека (Петровграда, Зрењанина)", *Архивски анали* 8, 88–89). Такође, у Новом Саду је 1957. године покренут стручни часопис *Грађа за проучавање споменика културе Војводине,* чији је издавач био Завод за заштиту и научно проучавање споменика културе АП Војводине (данас: Покрајински завод за заштиту споменика културе). О томе види: Филип Крчмар, „Сећање на почетке: *Упутство за ауторе „Грађе за проучавање споменика културе Војводине"* из 1957. године", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXX, Нови Сад 2017, 195–200.

[17] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Претседнику Народног одбора среза Зрењанинског", бр. 399/1955.

[18] Исто.

[19] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Среском народном одбору Среза зрењанинског", бр. 287/1955; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Војвођанском музеју Нови Сад", бр. 443/1955.; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Анкета о музејима", бр. 146/1956, 2; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Путни налог за друга Лебл Арпада", бр. 193/1956; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Другу др Браниславу Ђурђеву, проф. Универзитета Сарајево", бр. 215/1956.

[20] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Путни налог за друга Лебл Арпада", бр. 550/1955.

[21] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Народном одбору општине Зрењанин, Одељење за општу управу и буџет", бр. 288/1956, 3.

[22] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Матици српској", бр. 334/1956.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Годишњи извештај о раду Музеја у 1955 год.", бр. 695/1955, 4.

[24] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Другу др Браниславу Ђурђеву, проф. Универзитета Сарајево", бр. 215/1956; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Градска државна архива Зрењанин – Народном музеју Зрењанин", бр. 327/1956.

[25] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Коста Милутиновић – Народном музеју Зрењанин", бр. 217/1955.

[26] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Матици српској", бр. 334/1956; НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Галерија Матице српске – Градском музеју Зрењанин", бр. 503/1955; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Библиотеци Матице српске", бр. 483/1955; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Димитријевић Олга, службено путовање у Зрењанин", бр. 469/1955; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Димитријевић Олги одобрити одсуство", бр. 390/1955.

[27] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Коста Милутиновић – Народном музеју Зрењанин", бр. 217/1955; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Матици српској", бр. 390/1955.

[28] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Матици српској", бр. 390/1955.

[29] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Путни налог за друга Лебл Арпада", бр. 295/1955, бр. 550/1955, бр. 193/1956; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Арпад Лебл – Народном музеј Зрењанин", бр. 193/1955.

[30] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Народном музеју Панчево", бр. 287/1955; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Путни налог за друга Рашајски Растко", бр. 241/1955.

[31] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Др Миховил Томандл", бр. 489/1955; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Другу др Миховил Томандлу, директору библиотеке Панчево", бр. 220/1956.

[32] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Савету за културу НР Србије Београд", бр. 486/1956; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин –Народном одбору општине Зрењанин, Одељење за општу управу и буџет", бр. 288/1956.

[33] *Spona* 1, Novi Sad 1962, 1.

[34] Исто.

[35] Исто.

[36] О томе види: *Spona* 31, Novi Sad 1988, 3.

[37] Т-ић, „Тема дана. Улазница", *Зрењанин* 747, год. XV, 28. јануар 1967, 7.

[38] М. Ковачевић, „Лука Хајдуковић, директор Војвођанског позоришног музеја. Културну баштину очувати од заборава", *Зрењанин* 2248, год. XLIV, 26. мај 1995, 5; Марија Чука, „Завичајац – Мр Лука Хајдуковић. Професорове неомеђине", *Зрењанин* 2913, год. LVI, 30. мај 2008, 12; Зоран Славић, „Сећање. Лука Хајдуковић (1937–2010)", *Зрењанин* 3037, год. LVIII, 15. октобар 2010, 18; Božo Bobot, Luka Hajduković, Milan Livada, *Književna reč u Zrenjaninu 1944–1984,* Zrenjanin 1984, 240.

[39] Вест о изласку из штампе првог броја *Улазнице* пренела је његов садржај, уз кратак, претежно негативан коментар објављених прилога. Овакав вид критике упућен је, према речима аутора: *не да бисмо прекорили уредништво часописа, већ да помогнемо људима окупљеним око њега у изграђивању физиономије новорођенчета која ће најбоље одговарати нашим условима и потребама.* И поред тога, вест о првом издању *Улазнице* била је пропраћена позивом на претплату: *ЧИТАОЧЕ, „УЛАЗНИЦА" ЈЕ ПРВИ ЗРЕЊАНИНСКИ ЧАСОПИС ЗА КУЛТУРУ, УМЕТНОСТ И ДРУШТВЕНА ПИТАЊА. ДА БИ НА ВРЕМЕ ПРИМАО „УЛАЗНИЦУ", НАЈБОЉЕ ЈЕ ДА СЕ ПРЕТПЛАТИШ НА ЊУ. УРЕДНИШТВО „УЛАЗНИЦЕ", КПЗ ЗРЕЊАНИН ЈНА бР. 3, Жиро-рачун 563-8-10, за „Улазницу".* Аутори прилога у првом броју били су Вуксан Лакићевић, Тодор Манојловић, Душан Јовић, Иван Лерик, Милорад Миленковић Шум, Здравко Мандић, Изет Сиријић, Миодраг Мартинов, Деси Абел, Зоран Славић, Драгољуб Чолић, Борислав Путник и Душица Цвејић (Т-ић, „Тема дана. Улазница", *Зрењанин* 747, год. XV, 28. јануар 1967, 7).

[40] Филип Крчмар, „Био-библиографски портрети сарадника Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 148. То је нарочито било приметно током шездесетих и седамдесетих, будући да је у то време *Рад војвођанских музеја* доживљавао застој у излажењу, махом због финансијских проблема.

[41] У 31. броју *Споне* (који је, како се касније испоставило, био и последњи), редакција часописа је са жаљењем констатовала да се

радови *врло тешко прикупљају, не стижу у одређеном року, непотпуне су информације о свим делатностима и збивањима у музејима, галеријама и сродним институцијама ове делатности*. Стога је апеловала на активније учешће музејских радника у уређивању, али безуспешно. О томе види: *Spona,* Novi Sad 1988, 3.

[42] Превага књижевних у односу на историјске теме може се лако објаснити ако се узме у обзир чињеница да су одговорни уредници *Улазнице* били махом књижевници и/или књижевни критичари, премда је часопис до данас остао отворен и за прилоге из области историје, завичајне културе, уметности, архитектуре и сл. Иза 1994. године, забележено је пар прилога сарадника Музеја у *Улазници,* али су они имали превасходно књижевни карактер. Види: Olivera Skoko, „Žućenica", *Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnosti i društvena pitanja* 203, god. XXIX, Zrenjanin, decembar 2006, 64–68; Sanja Vrzić, „Izbori poezije", *Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja* 204–205, god. XLI, Zrenjanin, jun 2007, 54–58.

[43] *Гласник. Прилози за науку, уметност и културу* 1, Панчево 1988, 3.

[44] Исто, 4.

[45] Ф. Крчмар, *нав. дело,* 148.

[46] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Достава Извештаја о раду за 1994. и Програм рада Народног музеја за 1995. годину / Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1994. год.", бр. 01–3/1995, 3. Из даље грађе се види да је Музеј тражио средства за штампање *Гласника банатских музеја* (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава на Конкурс за учешће у финансирању програма од општег интереса у области културе у општинама", бр. 01–50/1995), као и да је склопио уговор са Вером Војт из Новог Сада о изради графичког решења за часопис (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о ауторском хонорару", бр. 01–142/1995).

[47] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Најзначајнија културна збивања у Народном музеју Зрењанин у 1995. години", бр. 01–28/1996.

[48] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 1995. годину", бб/1996, 3.

[49] Музеј је у 1996. години обезбедио лектора за *Гласник* – проф. Божу Бобота (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о ауторском хонорару", бр. 01–126/1996.

[50] О томе види: Сл. М., „Друштво *Завичајци – Зрењанин.* Да се сачува традиција", *Зрењанин* 2433, год. XLVIII, 7. јануар 1999, 3.

[51] Бранислав Обремски, „Упорно ћутање", *Зрењанински завичајац* 23–24, год. VI, Београд 2003, 3; Бранислав Обремски, „Ентузијасти – где сте?", *Зрењанински завичајац* 28–29, год. VII, Београд 2004, 1. Последњи (дво)број *Зрењанинског завичајца* појавио се крајем 2004. године (носио је ознаку „јул–децембар").

[52] У уређивању часописа учествовали су новинари, књижевници и књижевни „посленици", здравствени и просветни радници и педагози. ,Нарочиту агилност су показали хроничари, историчари-аматери и завичајни истраживачи Зрењанина и насељених места средњег Баната. Текстове су потписивали и стручњаци и сарадници из различитих установа и сфера јавног живота у Зрењанину: економије, правосуђа, социјалне заштите, урбанизма и пејзажне хортикултуре итд. Осим тога, уредништво *Завичајца* се трудило од самих почетака да привуче што већи број млађих аутора, којима је такође остављено доста простора у часопису. Имајући све то у виду, није претерано рећи да је уређивање *Завичајца* представљало подухват у чију је реализацију била укључена целокупна јавна и културна сцена Зрењанина, а све у намери да се остави *што комплетнија и квалитетнија слика садашњости за будућност* (у складу са идејом-водиљом и својеврсним мотом Друштва завичајаца Зрењанин: *Поштујући своју прошлост, стварамо слику о себи за будућност*). Marija Čuka, „Od ideje i stvarnosti, do budućnosti", *Zavičajac* 36–37, год. XII–XIII, Зрењанин 2019, 11. Такође види: „Društvo zavičajaca Zrenjanin: Poštujući svoju prošlost, stvaramo sliku o sebi za budućnost", ilovezrenjanin.com, 9. децембар 2019, приступљено: 14. новембра 2020)

[53] Б. М., „На последњој седници Извршног одбора Скупштине општине Зрењанин. Подршка талентима", *Зрењанин* 2536, год. XLIX, 5. јануар 2001, 4.

[54] Имајући овакву вишејезичност у виду, М. Чука је приметила да је *Завичајац* јединствена публикација у свету, са текстовима на 17 језика. Marija Čuka, „Od ideje i stvarnosti, do budućnosti", *Zavičajac* 36–37, год. XII–XIII, Зрењанин 2019, 11. Стављање нагласка на мултикултурално наслеђе града није била само последица освртања у даљу прошлост града и његове околине, већ је било и сасвим логично ако се узму у обзир околности датог тренутка у којима се часопис налазио на врхунцу: током првих година 21. века, баш у време када је редакција била „најревноснија", актуелна политика европских и евроатлантских интеграција Републике Србије ишла је на руку таквој уређивачкој политици. У јавном дискурсу мултикултуралност је стављана високо на пиједестал друштвених норми и *Завичајац* се својом уређивачком политиком и садржајем савршено уклапао у такав наратив – промовишући различитост, толеранцију, вишејезичност итд. Поред тога, оваква пракса јасно је показивала тенденцију да се часопис представи и страној читалачкој публици до које је налазио пут преко Зрењанинаца у дијаспори који су и сами неретко имали посебан простор за оглашавање на његовим странама (прим. аут.).

[55] Поред прилога зрењанинских музеалаца, у часопису *Рад војвођанских музеја / Рад Музеја Војводине* су објављивани и радови других аутора из Зрењанина или о Зрењанину, његовом музеју, историји и завичајној култури. Види: Милан Петров, „Музеј торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15–17, Нови Сад 1968, 201–208; Милан Ђуканов, „Бечкерек до доласка Турака 1551. године", *Рад Музеја Војводине* 1997, 333–338; Сима Ћирковић, „Устанак банатских Срба", *Рад Музеја Војводине* 37–38, Нови Сад 1997, 239–246; Љубивоје Церовић, „Дубоки корени српства и православља у Банату", Нови Сад 1997, 247–254 (радови Ђуканова, Ћирковића и Церовића претходно су саопштени на научном скупу одржаном 1994. године у Зрењанину поводом обележавања 400 година од устанка Срба у Банату). Затим: Филип Крчмар, „Прилог историји зрењанинског апотекарства", *Рад Музеја Војводине* 56, Нови Сад 2014, 139–158; Исти, „Торонталска жупанија у збиркама Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 57, Нови Сад 2015, 99–114; Исти, „Торонталска жупанија и њени портрети: заборављена ризница уметничког блага", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад 2016, 37–62; Исти, „Тодор Манојловић и његово наслеђе у зрењанинским установама културе", *Рад Музеја Војводине* 59, Нови Сад 2017, 119–131; Исти, „Траговима Чеха у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину", *Рад Музеја Војводине* 60, Нови Сад 2018, 39–61; Исти, „Листање *царског* адресара: хабзбуршка династија и њени великобечкеречки топоними", *Рад Музеја Војводине* 61, Нови Сад 2019, 85–100; Исти, „Био-библиографски портрети сарадника Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 148–171.

[56] Дешавања у Музеју често су пратили и други листови–новосадски *Дневник,* београдска *Политика, Вечерње новости, Блиц* итд., али ни у једном од њих овој установи и њеним сарадницима није било посвећено толико простора као што је то случај са *Зрењанином* (прим. аут.).

[57] „Из Градског музеја”, *Зрењанин* 4, год. I, 29. новембар 1952, 4.

[58] „Урош Предић”, *Зрењанин* 15, год. II, 14. фебруар 1953, 1; С., „Урош Предић (1857–1953)”, *Зрењанин* 16, год. II, 21. фебруар 1953, 1; „Урош Предић у сећању Орловаћана”, *Зрењанин* 16, год. II, 21. фебруар 1953, 3.

[59] „У који ће се музеј пренети радна соба Уроша Предића”, *Зрењанин* 22, год. II, 4. април 1953, 4.

[60] Нарочито је Гушић показао изузетну приљежност у уређивању рубрике о култури, отварајући шкакљиве и осетљиве теме и покрећући „незгодна” питања која су се тицала не само Музеја, већ и других установа културе (нпр. зрењанинског архива). Без милости је критиковао негативне појаве у културном животу Зрењанина са којима се свакодневно сусретао, указивао на нерад и јавашлук институција, али је такође скретао пажњу и на хроничне проблеме са којима су се суочавали а чије је решење било ван њиховог домашаја, у домену локалне политике (прим. аут.).

[61] За делимичан преглед писања *Зрењанина* о Музеју види: Филип Крчмар, „Народни музеј Зрењанин у светлу листа *Зрењанин: 1. део* (1952–1972) ”, *Рад Музеја Војводине* 63, Нови Сад 2021, 203–214.

Др Филип Крчмар

ЉУДИ КОЈИ ЧИНЕ МУЗЕЈ

Управници и запослени

Све до 1944. и 1945. године, када су учињени први конкретни кораци ка *трајноу* (подв. аут.) конституисању, отварању за јавност и непрекинутом раду музејске установе у ондашњем Петровграду, не може се говорити о њеним управницима или директорима. Уместо тога, правилније би било говорити о повереницима, старатељима, тј. кустосима музејских збирки које су се током прве половине 20. века налазиле у непрекидном процесу формирања, развоја и сеоба. Такво стање је остало непромењено и оснивањем „Банатског музеја Дунавске бановине" уочи Другог светског рата (1940), те краткотрајним деловањем „Музеја Округа банатског" за време окупације (1941–1944). У питању су ипак биле кратковечне епизоде које су се наслањале на искуство наслеђено и стечено у предратном, тј. међуратном периоду. Њихови главни протагонисти били су представници међуратне великобечкеречке (петровградске) интелектуалне и културне елите, рођени, школовани и одрасли још у периоду Аустроугарске монархије. Генерацијски блиски, сличног образовања, светоназора и концепција рада када је у питању музеј, они су представљали „очеве оснивача", тј. први ешалон зрењанинских музеалаца, иако то нису били у правом смислу те речи. Сем Антала Штрајтмана, који је био први повереник за збирку музејских предмета још 1903. године, овде спадају још, по хронолошком редоследу: Богољуб Алексић, Тимотеј Рајић, Александар Секулић и Лазар Николић. Захваљујући њиховој бризи, музејска збирка формирана још у првој деценији 20. века је опстала кроз међуратно и ратно раздобље, дочекавши период социјалистичке Југославије и дефинитивно оснивање музејске установе. У том смислу, о њима се не може говорити толико као о челним људима Музеја (с изузетком Николића, који је касније заиста и обављао функцију управника), колико о кустосима задуженим за музеј и музејску збирку. Под том одредницом они се заиста и јављају у сачуваној писаној грађи.

Тек након ослобођења се може говорити о истински утемељеној институцији на челу са руководиоцем, који управља њеним радницима и организује и усмерава њихов рад. И ту се међутим јављају извесне потешкоће, барем када је реч о периоду непосредно након ослобођења, о ком су писани подаци доста оскудни и за који недостаје архивска грађа. Наиме, у једном документу из 1949. године, помиње се да је након ослобођења града од фашистичког окупатора накратко, у периоду октобар–децембар 1944, Музејом управљао извесни Слободан Стефановић. Он се у малобројним сачуваним изворима помиње као „студент технике" и помоћно особље Музеја (још за време окупације)[1], а касније и као благајник и сарадник у прикупљању предмета у време док су Музеј и Библиотека још увек били смештени заједно у сабирном центру у Јанковићевој палати.[2] Стефановић међутим није још увек имао везе са Музејом, већ је само руководио радовима на сабирању предмета и то не толико музејских предмета, колико књига. То је уједно и разлог због чега низ послератних челних људи Музеја ипак започиње Милошем Кекезом, „референтом за Библиотеку и Музеј". Иако краткотрајан, његов боравак на челу ове установе добро је документован званичним актима и потврђен конкретним резултатима.

Захваљујући сачуваној архивској грађи може се без проблема и углавном прецизно реконструисати след руководилаца Музеја од 1944. до данас. Притом би ваљало имати у виду да су промене биле честе нарочито у првим послератним годинама и крајем прошлог века када су политичке прилике на локалу почеле да се озбиљно одражавају и на кадровску политику Музеја. Томе би требало и додати промене назива саме установе (Градска Библиотека и Музеј Петровград, Градски музеј Петровград, Градски музеј Зрењанин, Народни музеј Зрењанин) до којих је долазило након преименовања града или регулисања правног статуса Музеја. Све до краја

шездесетих и почетка седамдесетих година, за руководиоца установе у званичним документима се користи назив „управник", док од тада све више почиње да улази у употребу термин „директор". У том периоду забележен је и један куриозитет, када се на расписани конкурс за ово место крајем 1969. године јавио Милош Јефтић, тада-шњи управник Народног музеја из Шапца. Иако изабран[3], Јефтић никада није ступио на дужност а уместо њега је наредне године на поновљеном конкурсу изабран Тихомир Савић. Посебно је занимљиво што се на основу сачуване грађе настале током вишемесечне драме која је пратила овај избор види да су тадашњи кустоси били листом против прихватања руководеће функције под образложењем да би *онај ко би то желео морао да се ослободи друге дужности, тј. вођења одељења.*[4] Ово уједно објашњава и упадљиво кратке и по свему судећи нелагодне боравке на функцији вршиоца дужности управника тј. директора Загорке Кончар Берберски и Радована Радишића, који су, суочени са избором између управљања Музејом или стручног бављења музеолошким радом, предност очигледно давали овом потоњем.

Од 1903. године до Другог светског рата, о музејској збирци су се старали: Антал Штрајтман (1903–1911), Богољуб Алексић (1911–1918, 1919), Тимотеј Рајић (1923, 1928, 1935), Александар Секулић (1935–1940) и Лазар Николић (1941–1944).[5]

Од 1944. године до данас, на челу музејске установе у Зрењанину налазили су се и смењивали, редом: Милош Кекез (референт за библиотеку и музеј, 1944–1945); Бранислав Ђурђев (1945–1946); Шандор Нађ (1946–1952); Ружа Латовљев (1952–1953); Лазар Николић (в. д. управника, 1953–1959); Загорка Кончар Берберски (в. д. управнице 1959–1960); Радован Радишић (в. д. управника 1960); Дејан Радовановић (1960–1967); Јелена Јањић (1967–1969); Радован Радишић (в. д. директора 1969–1970); Тихомир Савић (1970–1974); Радован Радишић (в. д. директора 1974); Тихомир Савић (1974–1978); Ружа Цвејић (1978–1987); Миодраг Цветић (1987–1989); Видак Вуковић (в. д. директора 1989–1990, директор 1990–1997); Бранко Оњин (1997); Божидар Воргић (1997–1998); Бранко Оњин (1998–2000); Видак Вуковић (2000); Срђан Приљева (в. д. директора 2000–2001, директор 2001–2004); Божидар Воргић (2004–2012); Видак Вуковић (2012–2016); Јелена Гвозденац Мартинов (в. д. директорке 2016–2017, директор 2017–2021); Синиша Оњин (в. д. директора 2021–).

У продужетку следе биографије повереника и кустоса музејске збирке и управника/директора Музеја, по редоследу којим су се смењивали, од самих почетака до данас.

Повереници музејске збирке и кустоси (1903–1944)

Антал Штрајтман (повереник за музејску збирку, 1903–1911)

Антал Штрајтман је рођен 20. септембра 1850. године у Нађкарољу, у Сатмарској жупанији (данашњи Кареј у Румунији), али је 1879. године по завршетку школовања дошао у Велики Бечкерек и остатак живота провео у овој средини. Упоредо са наставно-педагошким радом у великобечкеречкој гимназији, Штрајтман је био једна од водећих личности културног и уметничког живота у Великом Бечкереку и покретач бројних друштвено корисних иницијатива. Осамдесетих година је стекао велике заслуге на пољу занатства

Милош Кекез, Лазар Николић и Васа Поморишац са макетом Градског / Народног музеја Зрењанин
власништво г. Гордана Поморишца

и примењене уметности, као један од оснивача и секретар *Торонталског удружења домаће радиности* (1883). Проналазећи инспирацију у банатским етномотивима, настојао је да их пренесе у поље занатства и индустрије; тако је основао школу ткања која се временом развила у *Великобечкеречку фабрику тепиха и ћилима* (1894), а која је крајем 19. и 20. века постигла запажене резултате у производњи источњачких ћилима, смирна тепиха и таписерија. Имао је запажену улогу у припреми Торонталске жупаније за учешће на Миленијумској изложби у Будимпешти (1896). Био је редован учесник сликарске колоније у Нађбањи и на прелому векова један од оснивача сликарске групе *Великобечкеречки импресионисти.* Као наставник цртања у овдашњој гимназији увео је нове педагошке методе и 1903. организовао прву изложбу дечјих ликовних радова. Такође се бавио и списатељским радом, па је тако учествовао у припреми монографије о Торонталској жупанији под уредништвом Шамуа Боровског (1912). У сталном настојању да обједини занатску производњу и ликовну уметност инспирисану етномотивима банатског поднебља, организовао је бројне занатске и изложбе домаће радиности мањег обима, течајеве ткања и хеклања и сл. Следећи своја занимања, бавио се и прикупљањем предмета домаће израде, чиме се код *Торонталског мађарског културног удружења* чији је био члан квалификовао за повереника задуженог за старање о музејској збирци у настајању. Умро је у Великом Бечкереку 3. марта 1918. године.[6]

Богољуб Алексић
(повереник за музејску збирку, 1911–1919)

Богољуб Алексић је рођен 1874. године[7] у Реваујфалви (данашње Банатско Ново Село) у јужном Банату, у породици племићког порекла, Алексић се по завршетку студија права у Будимпешти опредељио за чиновничку каријеру и постао најпре помоћник архивара Торонталске жупаније, а затим и главни архивар. У том својству је 1911. написао историјат Жупаније од 1779. до 1867. године за потребе монографије Шамуа Боровског.[8] Био је члан Мађарског природословног друштва и још пре Првог светског рата, након што му је било поверено старање о Музеју, одлазио је на стручна усавршавања у намери и жељи да се што боље упозна са музеолошким радом. У том циљу обишао је музеје у Темишвару, Сегедину, Шопрону и Будимпешти, али и у аустријском делу Монархије.[9] У литератури се често помиње као аутор *Историје Баната,* коју је др Славко Жупански (председник Српског народног одбора у Великом Бечкереку и опуномоћеник српске владе, касније велики жупан Торонталско-тамишке жупаније) предао српском посланику у Паризу Миленку Веснићу. У међуратном периоду био је жестоко нападан због свог политичког деловања, али још више – због мађарофилске оријентације и држања уочи и за време рата, која се огледала управо на примеру Музеја. Упркос томе, Алексић је уз кратак прекид током 1924. године обављао дужност градоначелника Великог Бекерека

од 1921. до 1928, упоредо се бавећи историјом, музеолошким радом и археолошким ископавањима. Као неспоран, а вероватно и највећи ауторитет на пољу археологије у локалним оквирима, био је консултован приликом различитих археолошких налаза и ангажован на припреми алманаха-споменице *Петровград*. Умро је 1944. године.

Тимотеј Рајић
(повереник за Музеј и Библиотеку, 1935)

Тимотеј Рајић је рођен 12. јула 1885. године у Јозефову (данашњи Нови Кнежевац). Завршио је гимназију у Новом Саду, богословију у Сремским Карловцима и правни факултет у Суботици. Као свештеник је служио у селима Дињаш (Румунија) и Деска (Мађарска), те у Чоки. Напустивши свештенички позив, 1919. је дошао у Велики Бечкерек, где се запослио у државној служби, у којој је обављао разне дужности. Једно време је био торонталско-тамишки поджупан, а двадесетих и тридесетих година налазио се на функцији главног градског бележника. Активно се ангажовао на друштвеном плану и био је члан, функционер и оснивач бројних удружења и организација које су деловале у Великом Бечкереку и Петровграду. Председавао је Удружењем чиновника и намештеника Града Петровграда, био секретар (1928–1933), а затим и командант Великобечкеречког / Петровградског ватрогасног друштва (1933. – после 1938), потпредседник и председник Среског одбора Црвеног крста Петровград, оснивач и председник Југословенско-чехословачке лиге и председник Подружнице друштва *Фрушка гора* у Великом Бечкереку и Петровграду. Пензионисан је 1940. године.

Поред свих осталих својих задужења, Рајић је у међуратном периоду у више наврата био ангажован на решавању питања смештаја музејских збирки[10] и оживљавања рада Музеја.[11] Овековечен је на најстаријој фотографији музејске збирке, настале у периоду док се она налазила у згради иза градског позоришта.[12] У циљу ревитализације Музеја је одржавао контакте са Историјским друштвом у Новом Саду, чији је био сарадник – за *Гласник* овог друштва објавио је два рада. Бавио се публицистиком и научним радом. Учествовао је и у писању алманаха-споменице *Петровград* 1938. године, за коју је написао уводна поглавља. Током окупације руководио је Окружним одбором Црвеног крста у Петровграду, да би по ослобођењу волонтерски активно учествовао у сређивању и прикупљању старина и књига за Музеј и Библиотеку. Убрзо потом (1947) је именован и за руководиоца новоосноване архивске установе у Зрењанину, која је неко време била смештена у просторијама у приземљу Јанковићеве куће. Трајно је пензионисан 1953. године. Умро је 17. децембра 1961. у Зрењанину.[13]

Александар Секулић (кустос, 1935–1940)

Александар Секулић је рођен 17. фебруара 1877. године у Великом Бечкереку. Рано је остао сироче и потпао под бригу и старатељство својих стричева, који су га касније издржавали током студија. Још као ученик Државне мушке грађанске школе у родном граду испољио је ликовни таленат и привукао пажњу Антала Штрајтмана, уз чију је подршку и охрабрење наставио школовање у Будимпешти, на Уметничко-занатској школи (1895–1900). Студије у мађарској престоници су му финансирали делимично стричеви, а делимично и стипендија Матице српске из задужбине Христифора Шифмана и фонда Гавре Романовића, коју је добио на препоруку Уроша Предића. По завршетку ове школе, наставио је да се усавршава у Минхену, у Краљевској академији ликовних уметности, у класи професора Габријела фон Хакла. Студије је привео крају 1904. године, када се накратко вратио у Велики Бечкерек, где је по први пут изложио своје радове у просторијама грађанске школе коју је некада похађао, на изложби уприличеној од стране *Торонталског мађарског културног удружења*. Непосредно пре тога имао је запажен наступ на првој југословенској уметничкој изложби у Београду (септембар 1904). Исте године се вратио у Минхен, у ком је остао до краја Првог светског рата, живећи од апанажа које су му слали стричеви.

Почетком двадесетих, Секулић се дефинитивно скрасио у Великом Бечкереку, где ће остати до краја живота, живећи повучено и на маргини друштвених токова са статусом слободног уметника, у сталној оскудици и тек уз повремене наруџбине које су му доносиле привремену финансијску сигурност. Тако је био ангажован на реставраторско-декоративним радовима у великобечкеречком Светоуспенском храму (1926), на цркви Светог архистратига Михаила у Мокрину (1929) и сликању портрета народног добротвора Душана Радића за потребе Српске православне црквене општине у Суботици (1935/1936). Једина друштвена иницијатива у коју је био активно укључен било је подизање споменика краљу Петру I Карађорђевићу 1926. године. Врло је вероватно да је управо захваљујући Секулићу израда овог споменика поверена загребачком вајару Рудолфу Валдецу, који је такође био минхенски ђак и заједно са Секулићем излагао на првој југословенској изложби у Београду. Валдец је у више наврата боравио у Великом Бечкереку током израде споменика, а након његове смрти (1929) Секулић је остао у контакту са његовом удовицом Хеленом: данас је сачувано четрдесетак писама из њихове кореспонденције која се налази у оквиру Секулићевог легата у Народном музеју Зрењанин.

Секулић је 4. септембра 1935, након помоћи пријатеља из студентских дана, именован за кустоса Градског музеја у Петровграду. Свестан тешког стања у ком се ова установа налазила у том тренутку, Секулић није био задовољан овим намештењем. Проблем са смештајним простором и несређеним статусом додатно је био погоршан крађом Секулићевих цртежа из Музеја. О потешкоћама са којима се сусретао као кустос писао је у прилогу за алманах-споменицу *Петровград* из 1938, у ком је представио ову установу. Исте године забележено је да је сарађивао са Богољубом Алексићем на процени слика покојног јашатомићког пароха Ивана Алексића.

Незадовољан општим стањем и нередовном платом, доспевши у међувремену у сукоб са градским властима, Секулић је 1940. отпуштен из Музеја. Након губитка посла се још више изоловао, одржавајући преписку са ретким преосталим пријатељима. Умро је за време окупације, 4. јуна 1942. године. Свесни његовог значаја за локалну средину, управници и кустоси Музеја су након његове смрти у више наврата покретали и реализовали различите иницијативе за очување успомене на Секулића. Тако је нпр. већ 1948. иницирано обележавање његовог гробног места на Томашевачком гробљу, што је учињено 1950. када му је Народни одбор општине Зрењанин подигао надгробни споменик[14]; пар година касније, управница Музеја Ружа Латовљев покренула је иницијативу да се у Минхену пронађу Секулићева дела[15]; на деведесетогодишњицу његовог рођења, 1967. је на његовој родној кући постављена одговарајућа спомен-плоча. Деценију касније, Музеј је приредио прву у низу изложбу

посвећену његовом лику и делу, насталу након вишегодишњег истраживачког рада у земљи и иностранству (Минхену). Друга је реализована 1990. године, уз учешће и сарадњу Галерије Матице српске из Новог Сада, а трећа (*Моје тело, твоје дело*) 2012. године уз фокус на Секулићеве актове.[16]

Лазар Николић (кустос 1941–1944, в. д. управника 1953–1959)

Лазар Николић је рођен 11. априла 1892. године у Великом Бечкереку, где је завршио основну школу и гимназију. Након тога је похађао Учитељску школу у Бачи, да би од 1912. до 1920. године радио најпре као учитељ у Иланџи, а затим у Ботошу (1920–1940). Указом Министарства просвете Краљевине Југославије од 8. јануара 1941. премештен је по молби у Петровград, да би 13. јануара исте године био упућен службом у Музеј Дунавске бановине у том месту.[17] На самом почетку службовања у Ботошу, Николић је открио неолитско гробље које је побудило његово интересовање за археологију. Временом је прикупио велику археолошку збирку чији је један део уступио Народном музеју у Београду, један део Војвођанском музеју у Новом Саду, а остатак Народном музеју у Зрењанину. Поред пасионираног бављења археологијом, важио је за изузетног познаваоца уметности, а нарочито се занимао за народни живот и фолклор. Захваљујући њему, Музеј је прикупио велики број предмета и тиме употпунио већ постојећу етнолошку збирку. За време окупације, руководио је музејском установом и вршио археолошка ископавања по средњем и северном Банату, којима је обогатио фонд. Из тог периода датирају његова познанства са водећим личностима српске/југословенске археологије, која ће му касније бити од велике користи. Након ослобођења 1944, није више био кустос, али је остао веран сарадник Музеја и помогао у постављању ове установе у тешким поратним околностима. Пензионисан је почетком педесетих година, али је врло брзо реактивиран и именован за вршиоца дужности управника Музеја (1953), на ком ће положају остати практично до смрти. Важио је за доброг организатора, који је започео процес формирања стручног музејског кадра и створио услове за изложбену делатност Музеја. Посебну пажњу је посветио прикупљању слика Уроша Предића, као и докумената о његовом животу и раду – Николићевом заслугом зрењанински музеј је добио атеље-студио Уроша Предића.[18] Био је један од оснивача и први председник Културно-просветног друштва „Ђура Јакшић" (1952), у оквиру ког је био нарочито активан у раду фолклорне секције. У лето 1959. се услед болести повукао са места управника, а преминуо је 2. децембра и сахрањен је на Томашевачком гробљу у Зрењанину, у непосредној близини капеле.[19]

Управници и директори Музеја (1944–2021)

Милош Кекез (референт за Библиотеку и Музеј, 1944–1945)

Милош Кекез је рођен 13. јула 1912. године у Кикинди, у земљорадничкој породици. Школовао се у родном граду, након чега је студирао права у Суботици. У то време је уживао глас и углед марксистички оријентисаног интелектуалца: припадао је напредном студентском покрету и био члан студентског удружења *Светлост,* чиме је скренуо пажњу полиције. По завршетку студија извесно време је провео у Француској на изучавању језика, слушајући правна и економска предавања ради усавршавања. Адвокатско-приправничку службу обављао је у Кикинди и Петровграду. За време окупације је био притваран у петровградском логору, након чега се склонио у Београд. Недуго по ослобођењу Петровграда од фашистичког окупатора, децембра 1944. постављен је за референта за Библиотеку и Музеј[20], који су у то време били спојени у једну установу. Под његовом управом Музеј је први отворио своја врата након ослобођења у пролеће 1945, а недуго затим уприличио и прве изложбе. Кекез је у Музеју остао до децембра 1945, након чега је отишао у Сремску Митровицу, где је 1954, након положеног адвокатског испита у Београду, отворио адвокатску канцеларију. Ту је радио све до 1962. године, када се преселио у Кикинду, где се бавио адвокатуром све до одласка у пензију 17. марта 1976. Умро је 18. априла 1978. године.[21]

Бранислав Ђурђев (1945–1946)

На месту управника музејске установе у Зрењанину кратко се у првим поратним годинама налазио и историчар, универзитетски професор, оријенталиста и академик Бранислав Ђурђев. Рођен 4. августа 1908. у Сремским Карловцима, Ђурђев је завршио основну школу у Перлезу, а гимназију је похађао у Сремским Карловцима и Новом Врбасу. Студије историје и оријенталне филологије на Филозофском факултету у Београду започео је 1928, а завршио 1934. године. По завршетку студија вратио се у Перлез, где је боравио све до 1937, услед немогућности да нађе запослење. Тада је добио стипендију турске владе за постдипломске студије у Турској. Након студијског боравка, 1939. године дошао је у Сарајево и запослио се као кустос-архивар при Земаљском музеју Босне и Херцеговине. Ту је радио све до априла 1941, када је заробљен и одведен у Немачку, где је провео Други светски рат. По повратку из заробљеништва августа 1945. вратио се у ослобођену Југославију и крајем исте године именован за управника музејске установе у Петров-

граду.[22] Овде се међутим кратко задржао, свега пар месеци (децембар 1945 – фебруар 1946)[23] и може се само претпоставити да је за њега боравак у овој средини био само привремено решење. Већ априла 1946. отишао је у Сарајево, у Земаљски музеј где је радио и пре рата. Ту је остао до 1950. када је прешао на Сарајевски универзитет. Исте године је покренуо иницијативу за оснивање Оријенталног института, којим је председавао у периоду 1950–1964. Докторирао је на Одсеку за историју Филозофског факултета у Београду (1952). За редовног професора Сарајевског универзитета изабран је 1957, а за декана 1964. године. Пензионисан је 1973. године. Дао је изванредан допринос развоју домаће османистике, кроз свеобухватна истраживања која је спровео у турским архивима и покретање стручних гласила у којима су објављивани османски извори за проучавање историје јужнословенских народа. Био је председник Историјског друштва (1954–1956), члан и председник Научног друштва (1955–1959), као и председник Академије наука и уметности Босне и Херцеговине (1968–1971). Такође је био члан републичких академија (САНУ, ЈАЗУ, ЦАНУ, МАНУ). За свој научно-истраживачки рад у више наврата је награђиван, а одликован је Орденом рада II реда, Орденом Републике са сребрним венцем, Орденом заслуга за народ са златном звездом и Орденом Републике са златним венцем. Умро је у Новом Саду 26. фебруара, сахрањен 1. марта 1993. у родним Сремским Карловцима.[24]

Шандор Нађ
(1946–1952)

Археолог, управник Градског музеја Зрењанин и виши кустос Археолошког одељења Војвођанског музеја у Новом Саду Шандор Нађ је рођен 1. фебруара 1912. године у Новом Бечеју. По завршетку средње школе уписао је Уметничку академију у Београду, на којој је дипломирао 1938. године. Период немачке окупације провео је радећи као професор у бечејској и петровградској гимназији. Одатле је 1946. постављен за управника Народног музеја у Зрењанину, на ком ће положају остати до разрешења 1. марта 1952.[25] У Музеју ће остати још непуних годину дана, до преласка у Војвођански музеј. У том периоду започео је низ археолошких ископавања који ће касније прерасти у значајне научно-истраживачке подухвате. Прешао је 1953. у Нови Сад, на место вишег кустоса за средњовековну археологију Војвођанског музеја, где ће остати до одласка у пензију (1979). Вршио је ископавања на локалитетима Матејски брод (код Новог Бечеја), Мечка (код Арадца), Полет (у Врбасу), Гомолава (у Хртковцима), затим у Бачу, на циглани Бакош Калман, Домбо (у Раковцу) и бројним другим местима. Сарађивао је са научно-истраживачким и установама културе како у земљи, тако и у иностранству. Објавио је две монографије и десетак научних радова, а за собом је оставио и знатну изложбену делатност. Преминуо је у Новом Саду

4. октобра 1995. Најзначајнија дела : *La nécropole de Mečka*, (1973); *Домбо. Средњовековна опатија и тврђава* (1985)[26].

Ружа Латовљев
(1952–1953)

Ружа Латовљев је рођена 12. маја 1907. године у Великом Бечкереку. Похађала је Трговачку академију у овом граду, а завршила је студије економије на Загребачком свеучилишту. Још у међуратном периоду засновала је радни однос у Трговачкој академији у Великом Бечкереку/Петровграду, у којој је предавала предмет књиговодство.[27] За време немачке окупације била је активан припадник Народно-ослободилачког покрета и чланица Антифашистичког фронта жена.[28] По ослобођењу 1944. била је изабрана за члана Скупштине Народноослободилачког одбора Петровграда у периоду од 3. октобра 1944. до 8. јула 1945, те од 1950. до 1952. године.[29] Између те две функције обављала је дужности директора Економске школе у Зрењанину (1945–1949). На чело Народног музеја Зрењанин дошла је почетком марта 1952.[30] У Музеју се кратко задржала, након чега је постављена – у јесен 1953. године – за управницу градске библиотеке. На том положају је остала до 1964. и одласка у пензију.[31] Преминула је у Зрењанину 21. октобра 1996. године, а посмртни остаци су јој пренети на београдско Ново гробље.

Загорка Кончар Берберски
(в. д. управнице 1959–1960)

Загорка Кончар Берберски је рођена у Великом Бечкереку 18. марта 1913. године. Основну школу и гимназију завршила је у родном граду, а дипломирала 1937. на Филозофском факултету у Београду. Исте године добила је службу у Историјском архиву у Новом Саду, а две године касније постала је суплент у Средњој техничкој школи у Петровграду. Убрзо након немачке окупације Баната остаје без посла и сели се најпре у Шумадију, борави неко време у Београду, да би се децембра 1941. настанила у Уљми, где од 1943. учествује у Народноослободилачком покрету. У септембру 1944. постала је члан Месног народноослободилачког одреда и секретар АФЖ у Уљми. У данима ослобођења вратила се у Петровград као кандидат КПЈ и обављала разне културно-просветне и друштвено-политичке дужности. Била је професор Друге женске гимназије у Београду, референт за научне установе у Комитету за школе и науку при влади ФНРЈ; од 1950. радила је као службеник у Министарству за науку и културу у Сарајеву. Била је и професор у Приједору до 1954, када се враћа у Зрењанин, где ради у Историјском одељењу Народног музеја. Ту је стекла истраживачка искуства радом на прикупљању грађе за историју радничког и

народноослободилачког покрета у средњем Банату. Приредила је неколико тематских изложби и написала више стручних радова. Услед болести и смрти управника Музеја Лазара Николића, кратко је била вршилац дужности управника Народног музеја Зрењанин (1959–1960)[32]. Отишла је у пензију 1964, а преминула је 25. новембра 1990. године.[33]

Радован Радишић
(в. д. управника 1960, 1969–1970, 1974)

Археолог, кустос и вршилац дужности управника Народног музеја Зрењанин у три наврата, Радован Радишић је рођен у Елемиру 27. октобра 1926. године. Основну школу завршио је у Елемиру, гимназију у Сремским Карловцима, дипломирао на Одсеку за археологију Филозофског факултета у Београду. У Народном музеју Зрењанин се запослио 1957. и читав свој радни век је провео у зрењанинској музејској установи. У три наврата је вршио дужности њеног управника: 1960,[34] 1969–1970.[35] и 1974. године. Био је ангажован у припреми свеобухватне монографије о Зрењанину, а своје радове објављивао је највише у *Раду војвођанских музеја*. Пензионисан је 1992, а преминуо је 29. новембра 2001. године у Зрењанину.

Дејан Радовановић
(1960–1967)

Историчар, педагог и просветни радник Дејан Радовановић је рођен 15. јануара 1914. године у Варјашу (данашњи румунски Банат). Основну школу завршио је у Врачев Гају, а нижу гимназију у Белој Цркви. Након тога је похађао Учитељску школу у Вршцу, коју је завршио 1935. године. По одслужењу војног рока постављен је за учитеља у Куманичеву (1935–1938), да би након тога био премештен у Бегниште, где је службовао до избијања Априлског рата. Окупацију је провео у заробљеништву, из ког се вратио августа 1945, када је постављен за учитеља у Врачев Гају (1945–1946), одакле је отишао за школског инструктора најпре у Вршац, а затим у Белу Цркву. Након тога је уписао Вишу педагошку школу у Новом Саду, на којој је дипломирао 1948, када је постављен за реонског инструктора у Зрењанину. Како у то време није било професора филозофије у Гимназији, од 1949. предавао је овај предмет, упоредо са историјом и психологијом, до доласка стручних наставника. Паралелно са тим је студирао приватно на Филозофском факултету у Београду (група историја), на ком је дипломирао фебруара 1957. Професор Друге више мешовите

гимназије у Зрењанину остао је до јесени 1960. године,[36] када је преузео дужност управника Народног музеја Зрењанин.[37] На челу ове установе налазио се у критичним годинама њене сеобе, упоредо се бавећи музеолошким, научно-истраживачким и педагошким радом. Недуго након што је Музеј трајно решио питање смештаја својих збирки у Суботићевој 1, по сопственој жељи разрешен је дужности управника у намери да се посвети струци и више допринесе раду Историјског одељења.[38] За изложбу о народном хероју Жарку Зрењанину 1972. године добио је награду Заједнице културе.[39] Активно се бавио проучавањем радничког покрета и НОБ-а на подручју Зрењанина и Баната. Рукопис његове необјављене *Хронике Зрењанина* (1974) чува се у Историјском архиву Зрењанин. Пензионисан је 1976. године, а преминуо 27. новембра 1980.[40]

Јелена Јањић
(1967–1969)

Јелена Јањић (рођ. Радосављевић) је рођена 1933. године у Шапцу. У родном месту је завршила основну школу, у Приштини гимназију, а дипломирала је књижевност на Филолошком факултету у Београду. Након што је кратко радила као професор гимназије у Приштини, постала је члан Просветног савета у Кикинди и секретар Културно-просветног већа у Новој Црњи, у ком својству је сарађивала са Народним музејом Зрењанин на припреми културне манифестације Липарске вечери у Српској Црњи, у Спомен-музеју Ђуре Јакшића.[41] Одлуком проширеног Савета Народног музеја у Зрењанину од 22. јуна 1967. изабрана је за управницу ове установе, а на ту дужност постављена 1. септембра исте године.[42] На руководећу позицију дошла је у веома осетљивом тренутку, у ком се музејски колектив налазио у центру пажње јавности због низа проблема који су реметили његово функционисање. Поред нарушених међуљудских односа у колективу, који су се јавили као последица сеобе и претили обуставом његовог финансирања,[43] Музеј је тих година добио велики публицитет због непрестаног „гурања прста у око" градским челницима током велике афере са рушењем Бечкеречке ћуприје.[44] Ипак, за кратко време које је провела на челу установе, Јањићева је успела

да покрене преговоре са надлежним установама заштите споменика културе о очувању градитељског и архитектонског наслеђа у Зрењанину, који су резултирали израдом елабората *Валоризација старог језгра Зрењанина*; установљена је награда *Константин Данил,* те реализована велика изложба *Великобечкеречки сликарски атељеи*. Јањићева је напустила Музеј августа 1969. године, након чега је радила у зрењанинској Школи ученика у привреди (најпре као професор књижевности, потом и као директор) и професор књижевности у Угоститељској школи у Београду. Пензионисана је 1989, а преминула 2012. године.[45]

Тихомир Савић
(1970–1978)

Истакнути друштвено-политички радник и управник Народног музеја Зрењанин Тихомир Савић је рођен 1934. године у Ратковићима, у општини Сребреница (БиХ). Оставши сироче у Другом светском рату, детињство је провео у дечјем дому у Зрењанину. По завршетку гимназије, уписао је Филолошки факултет у Београду (смер књижевност), на ком је дипломирао 1961. Још у току студија, поставши као шеснаестогодишњак члан Савеза комуниста Југославије и Савеза комуниста, укључио се у друштвено-политички рад; био је уредник спољно-политичке рубрике у листу *Студент* и рубрике за културу листа *Комунист*. По завршетку студија отишао је на одслужење војног рока у Југословенској народној армији. У Зрењанин је дошао 1962. и запослио се у Општинском комитету Савеза комуниста Југославије на пословима идеолошко-политичког рада. Са дужности секретара ОК СКЈ за идеолошко-политички рад 1966. По истеку мандата одлази на рад у школу *25. мај* где предаје свој предмет. Из школе 1970. одлази на место управника Народног музеја Зрењанин, коју ће дужност обављати у два мандата (1970–1974,[46] 1974–1978[47]). Након тога је кратко обављао дужности музејског библиотекара. Упоредо са тим, обављао је функције председника Културно-просветне заједнице општине Зрењанин, председника Савета Историјског архива Зрењанин (испред друштвене заједнице), био је члан Савета за културу општине Зрењанин, члан Комисије за културу Покрајинског комитета Савеза комуниста Војводине итд. За директора Историјског архива Зрењанин именован је у јесен 1980, а на дужност ступио 1. јануара 1981. За собом је оставио на десетине радова из области културе и уметности (приказа изложби и позоришних представа), углавном објављиваних у виду краћих прилога у дневној штампи (лист *Зрењанин*) и часописима *Улазница* и *Спона*. Приредио је и неколико књига: *Vladimir M. Kolarov: Pesme* (1969); *Lenjin živi: Lenjin o sebi i drugi o Lenjinu* (1975); *Žarko Zrenjanin (1902–1942): tema za praktički učiteljski ispit* (1979) итд., као и више изложбених каталога. Смрт га је затекла 17. јануара 1983. године на дужности директора Историјског архива Зрењанин и председника Секције Окружног комитета Социјалистичког савеза радног народа Војводине за идејни рад, информисање и пропаганду. Сахрањен је на Томашевачком гробљу у Зрењанину.[48]

Ружа Цвејић
(1978–1987)

Ружа Цвејић је рођена у Великом Бечкереку 1927. године. Основну и средњу школу завршила је у родном граду, Вишу педагошку школу у Новом Саду (група историја и географија), а Филозофски факултет у Београду (група историја). Школовање на Вишој педагошкој школи и Филозофском факултету делом је ишло редовно, а делом уз рад, услед недостатка материјалних средстава. Апсолвирала је на постдипломским студијама на Свеучилишту у Загребу (група музеологија); због породичних прилика прекинула је студије, те их касније није довршила.

Прво запослење, по завршетку матуре, било јој је у Фабрици шећера. Како је у то време била на функцији члана бироа Градског комитета СКОЈ-а, повучена је у Градски комитет на професионални рад. После завршене Политичке школе у Београду, радила је у Градском комитету омладине у Новом Саду. На лични захтев прекинула је рад и уписала се на редовне студије на Вишој педагошкој школи у Новом Саду, али се због оскудне стипендије запослила, уз редовно студирање, у листу Дневник као коректор. По завршетку Педагошке школе вратила се у Зрењанин и радила као наставник у школи Никола Тесла. Касније се уписала, као ванредни студент, на Филозофски факултет у Београду, група историја, да би прешла на редовно студирање када су за то створени услови. По завршетку студија вратила се у Зрењанин и запослила се на Радничком универзитету као директор. Како је за све време била активни друштвено-политички радник (била је члан ПК НО Војводине и ЦК НО Србије, члан бироа Градског комитета Партије, члан Среског комитета СКВ среза Зрењанин, члан ПК СКВ, одборник у Општинској и Среској скупштини, посланик Скупштине АП Војводине и сарадник у другим хуманитарним организацијама) изабрана је за председника Савеза социјалистичког радног народа Зрењанин и прешла је на професионални рад. Са ове дужности отишла је у Историјски архив ПК СКВ у Новом Саду на радно место директора. Истовремено је радила у истраживачком одељењу проучавајући социјалистичку изградњу. У то време Музеј револуције припремао је сталну поставку, а део који обухвата социјалистичку изградњу урадила је управо Цвејићева. Уз рад је и даље била друштвено-политички активна; била је члан ПК ССРН, члан Председништва РК ССРН Србије, члан ЦК СКС, председник Покрајинског савеза за бригу и васпитање деце и члан Републичког и југословенског председништва ове организације и др. У Зрењанин се вратила 1974. године и запослила се у Медицинској школи као директор. На чело Народног музеја Зрењанин дошла је крајем новембра 1978.[49] и ту остала до 1987. године.

У току свог радног века, Ружа Цвејић је добила следећа одликовања и признања: Орден рада, Орден заслуга за народ са сребрним зрацима, Орден Републике са бронзаним венцем, Плакету младости од ОК ССО Зрењанин, Плакету „Курир Јовица" од Савеза за бригу и васпитање деце Југославије, Значку ПК ССРН и др.[50] Живи у Београду.

Миодраг Цветић (1987–1989)

Историчар, дугогодишњи кустос Историјског одељења (Збирка НОБ-а и новије историје) и управник Народног музеја Зрењанин Миодраг Цветић рођен је 20. априла 1947. године у Великим Ливадама. Прва четири разреда основне школе похађао је у родном месту, а у Зрењанину је завршио основну школу и гимназију. Дипломирао је на групи Општа и национална историја Филозофског факултета у Београду. Радио је као наставник историје у Средњој пољопривредној школи, да би 1976. године засновао радни однос у Народном музеју Зрењанин, као кустос Историјског одељења задужен за новију и историју Народноослободилачког покрета.[51] За врло кратко време је постигао веома запажене резултате на пољу музеолошког, али и друштвено-политичког рада, услед чега је у више наврата номинован за разна признања у музејској струци.[52] Аутор је низа значајних изложби и поставки спомен-соба, како у Народном музеју Зрењанин тако и ван њега, као и неколико сценарија за документарне филмове о истакнутим припадницима Народноослободилачке борбе на подручју Баната (Владимир Коларов Коча, Јован Трајковић, др Бошко Вребалов, Стевица Јовановић, Бора Микин). На челу Музеја налазио се у периоду од 1987. до 1989. године, када је, на сопствени захтев, разрешен дужности услед преласка на другу функцију.[53] Од почетка 1990. до 1993. био је члан Извршног већа Скупштине општине Зрењанин и секретар Секретаријата за друштвене делатности. Објавио је стотинак прилога и чланака у дневној штампи (лист *Зрењанин*) и стручној литератури – часописима *Улазница, Спона, Рад војвођанских музеја* (касније *Рад Музеја Војводине*), *ПЧЕСА*, *Добровољачки гласник*, *Гласник музеја Баната* итд. Најзначајније дело му је *Хроника Александрова* из 1998. године,[54] у којој је обрађен период од оснивања овог места до краја Другог светског рата. Пензионисан је 2012. године, али је наставио да се бави списатељским радом. Живи у Зрењанину.

Видак Вуковић
(в. д. директора 1989–1990, 1990–1997, 2000, 2012–2016)

Историчар, кустос и директор Народног музеја Зрењанин Видак Вуковић је рођен 1949. године у Сутјесци. Основну школу завршио је у родном месту, гимназију у Зрењанину, а дипломирао је на Филозофском факултету у Београду, група Општа и национална историја.[55] Радни однос у Народном музеју Зрењанин засновао је 1977. године[56], где је руководио Збирком старије историје Историјског одељења. Звање вишег кустоса стекао је 1998. године стручним радом под називом *Велики Бечкерек револуционарне 1848/49. године.*[57] Објавио је више чланака у стручним часописима (*Рад Музеја Војводине*, *Гласник музеја Баната*, *Улазница*), дневној и недељној штампи (*Дневник*, *Илустрована политика*, *Зрењанин*) као и доста ТВ прилога везаних за историју Зрењанина. Као директор Музеја, ангажовао се у афирмацији установе у стручном погледу, обезбеђујући материјална средства у прилично тешким временима за издавачку делатност. Тако је омогућено штампање каталога свих изложби, Музеј је покренуо едицију *Посебна издања Народног музеја Зрењанин* (у оквиру које су штампане две књиге), а на иницијативу зрењанинског и панчевачког музеја покренуто је заједничко стручно гласило под називом *Гласник музеја Баната*. Дужност директора Народног музеја Зрењанин обављао је у три мандата (1989–97[58], 2000[59], 2012–2016). У пензији је од 2016. године.[60] Живи у Зрењанину.

Бранко Оњин
(1997, 1998–2000)

Просветни радник, историчар, кустос и директор Народног музеја Зрењанин Бранко Оњин је рођен 5. децембра 1951. у Кикинди. Основну школу је завршио у Зрењанину, средњу богословску школу у Београду. Дипломирао је на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. Наставу историје држао је у зрењанинским основним школама „2. октобар" и „Петар Петровић Његош". У два наврата (1997,[61] 1998–2000[62]) обављао је дужност директора Народног музеја Зрењанин, и за то време је у сарадњи са Музејом града Новог Сада договорена и извршена рестаурација већег дела намештаја из Збирке примењене уметности који се данас налази у сталној музејској поставци. Између два мандата био је распоређен на место кустоса,[63] да би по истеку другог мандата остао у Музеју бавећи се прикупљањем грађе за историју зрењанинског спорта. За кустоса историје спорта постављен је 2005. године[64] и у том својству је недуго потом организовао велику изложбу о историји спорта у Зрењанину (2006). Тиме су испуњени услови за отварање сталне музејске поставке у оквиру Историјског одељења под именом Соба историје спорта две године касније (2008). Оњин је њиме руководио све до одласка у пензију (2016). Једно време обављао је и дужност секретара Шаховског савеза Зрењанин. Живи у Зрењанину.

Божидар Воргић
(1997–1998, 2004–2012)

Божидар Воргић је рођен 1949. године у Пančеву, где је завршио основну школу и гимназију, а у Београду на Природно-математичком факултету географију. Током студија усавршавао се у иностранству – у Енглеској, Немачкој и САД. Након тога радио је као професор географије у Лозници, Аранђеловцу и Зрењанину. Током рада је завршио студије за библиотекарство и организацију културних активности, а 1980. године запослио се у Градској народној библиотеци „Жарко Зрењанин". Као библиотекар био је члан Комисије за народне библиотеке, Друштва библиотекара Југославије (1983–1987), и члан управе Друштва библиотекара Србије (као један од два представника Војводине) од 1988. до 1994. године. Од 1996. до 2000. био је одборник Скупштине општине Зрењанин, а истовремено и члан општинске владе задужене за културу (1997–1998). На челу Народног музеја Зрењанин налазио се у периоду 1997–1998.[65] и 2004–2012.[66] За време његовог другог мандата, музејска установа је забележила до тада највеће успехе и резултате у свом раду, уз рекордну посећеност и рекордан број изложби и пратећих програмских активности. Због изузетних резултата у 2006. години, Народни музеј Зрењанин је добио признање за најбољи музеј Србије – награду Музејског друштва Србије „Михаило Валтровић",[67] као и Награду града Зрењанина.[68]

Срђан Приљева
(2000–2004)

Историчар и виши кустос Срђан Приљева рођен је у Зрењанину 1968. године. Основну и средњу школу завршио је у Зрењанину, дипломирао на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. Након тога је радио у просвети, као наставник историје у Средњој музичкој школи „Јосиф Маринковић" и Средњој техничкој школи „Васа Јанков" у Зрењанину, као и у Основној школи у Ботошу. За вршиоца дужности директора Народног музеја Зрењанин именован је 9. октобра 2000,[69] а за директора 5. јуна 2001. године.[70] Током свог мандата је извршио реконструкцију изложбеног простора Музеја, најпре отварањем великог салона на месту некадашње продавнице „Венац", а затим и темељном обновом другог спрата и крова музејске зграде након великог невремена 2003. године. На основу одлуке Скупштине општине Зрењанин од 8. новембра 2004, разрешен је дужности директора.[71] Оставши у Музеју, положио је стручни испит 2006. године[72] и постављен за кустоса Историјског одељења, у оквиру ког од 2016. г. руководи Збирком старије историје. Ужа област интересовања и истраживања му је историја руске заједнице у Великом Бечкереку (Петровграду). Од 2021. има звање вишег кустоса.[73]

Јелена Гвозденац Мартинов
(в. д. директорке 2016–2017,
директорка 2017–2021)

Дипломирана академска сликарка и рестаураторка-конзерваторка, Јелена Гвозденац Мартинов рођена је у Зрењанину 1973. године. Основну школу и гимназију завршила је у Зрењанину. Студије сликарства на Академији уметности у Новом Саду завршила је 2000. године, у класи проф. Јована Ракицића. Након тога је уписала постдипломске студије на истој Академији (одсек цртеж), и 2002. пријавила магистарску тезу *Лице, портрет, наличје*, на катедри цртања Академије уметности у Новом Саду, код ментора проф. др Милана Сташевића. Године 2001. радила је као наставница ликовног у зрењанинској основној школи „Петар Петровић Његош". У Народном музеју Зрењанин стажирала је као приправница у периоду од 2003. до 2004. године, кад је добила и запослење на месту сликарке-рестаураторке. Рестаурирала је и конзервирала многа дела познатих домаћих сликара попут Уроша Предића, Саве Шумановића, Илије Босиља, Стевана Алексића и др.
У периоду од 2006. до 2007. године стручно се усавршавала у Заводу за заштиту споменика културе Петроварадин, под менторством координатора конзерваторске радионице, више конзерваторке Оливере Брдарић. Државни испит у Војвођанском музеју у Новом Саду положила је 2007. године, са стручним радом *Конзервација и рестаурација две слике Јаноша Ајха у власништву Народног музеја Зрењанин*, те тиме стекла стручно звање сликарке-рестаураторке. Функцију вршиоца дужности директора Народног музеја Зрењанин вршила је од јула 2016.[74] до јула 2017. године[75], а директора од јула 2017. до 31. марта 2021.[76] Члан је Музејског друштва Србије и Друштва конзерватора Србије.[77]

Синиша Оњин
(в. д. директора 2021–)

Историчар и кустос Народног музеја Зрењанин Синиша Оњин рођен је 13. октобра 1982. године у Зрењанину, где је завршио основну и средњу школу. Дипломирао је на Катедри за историју Филозофског факултета у Новом Саду. Држао наставу историје у основним школама у Лукићеву, Ечки, Сутјесци и Ченти. Стручни испит за кустоса положио 2013, стални радни однос у зрењанинском музеју засновао 2016. године. Приредио је следеће изложбе посвећене историји зрењанинског спорта: *130 година куглања у Зрењанину* (2017); *121 година бициклизма у Зрењанину* (2017), *Женско лице спорта у Зрењанину* (2018), *50 година каратеа у Зрењанину* (2019). За пратећи истоимени филм изложбе *Женско лице спорта у Зрењанину* добио је посебно признање на Међународном фестивалу спортског филма, одржаном 2019. године на Златибору. Априла 2021. именован је за вршиоца дужности директора Народног музеја Зрењанин.[78] Члан је Музејског друштва Србије.

Запослени Народног музеја Зрењанин
(1947–2021)

АРАЂАН, Ивана	музејска педагошкиња, шефица службе	2013–
АРВА, Шебешћен	столар	1962–1966.
БАРАЧКОВ, Маја	спремачица	2005–
БАРАЧКОВ, Марија	спремачица	1973–2005.
БЕЊОЦКИ, Нада	кустоскиња-археолошкиња	1981–
БОРОШ, Дијана	самостална препараторкиња за керамику	2012–
БОСИЋ, Драган	настојник	1974–1976.
БУРЛА, Фани	конзерваторка	2008–2009.
ВОРГИЋ, Божидар	директор	1998, 2004–2012.
ВОРГИЋ, Дејан	кустос-историчар уметности	2016–
ВРЗИЋ, Сања	виша организаторка музејских активности	2006–
ВУЈИН, Јована	оператерка у процесу дигитализације	2011–
ВУКОВИЋ, Видак	директор, виши кустос-историчар	1977–2016.
ГАТАРИЋ, Гордана	документаристкиња-оператерка	2003.
ГВОЗДЕНАЦ МАРТИНОВ, Јелена	виша конзерваторка/рестаураторка, шефица Одељења	2004–
ГРАХОВАЦ, мр Милан	ликовни уредник	2005–
ГРУБИЋ, мр Рајка	музејска саветница-етнолошкиња	1983–
ГРУЈИЋ, Хермина	конзерваторка	1961–1989.
ГУЦУЉ, Јелисавета	спремачица	1976–2007.
ДАВИДОВИЋ, Стана	спремачица	1960–1977.
ДИМКИЋ КРЧМАР, Биљана	кустоскиња историчарка уметности	2011–
ДУЈИН ГРКОВИЋ, Невена	музејска педагошкиња, шефица службе	1996–2020.
ДУКИЋ, Борислава	књижничарка	1996–2012.
ДУКИЋ, Гордана	руководитељка финансијско-рачуноводствених послова	2007–
ЂУКИЋ, Александра	кустоскиња-етнолошкиња	2019–
ЂУРЂЕВ, Бранислав	управник	1945–1946.
ЂУРЂЕВ, Милан	водич	2014–
ЕЛЕКОВИЋ, Биљана	кустоскиња-информатичарка	2001–2017.
ЕРДЕГ, Ержебет	шефица рачуноводства	1990–2009.
ЕРСКИ ТАМБУРИЋ, Драгана	оператерка у процесу дигитализације	2018–

ЗАНАИ, Марија	секретарка	1969–1970.
ИВКОВИЋ, Владимир	сликар-конзерватор	2003–2004.
ИГЊАТОВ, Владислава	виша кустоскиња-историчарка	2011–
ИШПАНОВИЋ, Лајош	настојник	1982–1997.
ЈАЊИЋ, Јелена	управница	1967–1969.
ЈАЊУШ СТАРЧЕВИЋ, Оливера	препараторка-техничарка	2008–
ЈОВАНОВ, Валерија	фотографкиња	1974–2009.
ЈОВАНОВИЋ, Божица	спремачица	2007–
ЈОСИМОВ, Никола	службеник за послове заштите, безбедности и здравља на раду	2002–2014, 2016–
КЕКЕЗ, Милош	управник	1944–1945.
КИРЋАНСКИ, Бојана	оператерка у процесу дигитализације	2020–
КНЕЖЕВИЋ, Зоран	техничар инвестиционог и техничког одржавања и одржавања уређаја и опреме	2014–
КНЕЖЕВИЋ, Иван	водич	2007–
КНЕЖЕВИЋ, Јелена	музејска саветница-историчарка уметности	1981–2009.
КНЕЖЕВИЋ, Наташа	виша кустоскиња-биолошкиња	2007–
КОВАЧЕВ, Василије	ликовни уредник	2019.
КОВАЧЕВИЋ, Јованка	фотографкиња	1959–1969.
КОЛАРОВ, Душка	музејска документаристкиња	2017–
КОНЧАР БЕРБЕРСКИ, Загорка	историчарка, кустоскиња, в. д. директорке	1954–1964.
КОСОВАЦ ОСТОЈИН, Нада	секретарка	1974–2009.
КОСТАДИНОВИЋ НЕМЕТ, Ана	конзерваторка-рестаураторка	2013–
КОСТИЋ, Злата	дактилографкиња	1961–1965.
КРОН, Милијана	секретарка	1964–1974.
КУЗМАНОВ, Лаза	настојник-возач	2007–2014.
КУРЈАК, Александра	самостална водичкиња	2006–
ЛАТОВЉЕВ, Ружа	управница	1952–1953.
ЛЕВАКОВ, Божа	радник	1961–1971.
МАЛБАШКИ, Душко	музејски водич за пољопривредну збирку	2011–2019.
МАЛЕШЕВ, Нела	спремачица	2008–
МАРИНКОВИЋ, Душан	виши кустос мастер фотограф	2006–
МАРИНКОВИЋ, Снежана	музејска саветница-археолошкиња	1986–2014.
МАРТОН, Валерија	самостална финансијско-рачуноводствена сарадница, организаторка материјално-финансијских послова	2009–
МЕЂИМОРЕЦ, Илонка	спремачица	1964–1977.
МЕСАРОШ, Марина	документаристкиња оператерка	1998–2001.
МИЈАТОВ, Синиша	електричар-возач	1977–2016.

МИЛИНОВИЋ, Милан	сарадник за просторно очување музејског комплекса	2005–
МИЛИНОВИЋ, Смиљка	организаторка материјално-финансијских послова	1978–2009.
МИТРОВИЋ, Владимир	кустос-етнолог	1961–1983.
МИЋЕВИЋ, Марко	мастер инжењер информационих технологија	2017–
МИХИЋ, Ксенија	кустоскиња-етнолошкиња	2014–
МОМИРОВ, Артур	препаратор-техничар	2008–2021.
НАЂ, Шандор	археолог, управник	1946–1953.
НЕДЕЉОВ, Роберт	радник обезбеђења са оружјем, стражар, одговорно лице	2008–
НИКОЛИЋ, Лазар	археолог, в. д. управника	1940–1959.
ОЊИН, Бранко	кустос-историчар, директор	1998–2016.
ОЊИН, Синиша	кустос-историчар , директор	2016–
ПАЊКОВИЋ, Александра	самостална препараторка за керамику	2019–
ПЕТРАШ, Бојана	виша дипломирана библиотекарка	2012–
ПЕТРОВ, Александар	ватрогасац – шеф Техничке службе	2005–
ПЕТРОВ, Елена	музејска педагошкиња	1969–1996.
ПЕТРОВ, Марија	водичкиња	1971–2001.
ПЕТРОВИЋ, Обрад	историчар, кустос	1964–1967.
ПЕТРОВИЋ, Татјана	самостална препараторка за метал	2000–
ПОПОВИЋ, Вукосава	кустоскиња-историчарка уметности	1960–1980.
ПРИЉЕВА, Срђан	виши кустос-историчар	2000–
ПРИМОЖИЋ, Зоран	радник обезбеђења са оружјем, стражар	2003–
ПРОТИЋ, Драган	правник	1978–1981.
РАДИШИЋ, Радован	кустос-археолог	1957–1992.
РАДОВАНОВИЋ, Дејан	кустос-историчар, управник	1960–1977.
РАДОЈЕВИЋ, Бланка	конзерваторка	1989–2009.
РАДОЈЕВИЋ, Данило	секретар установе	2009–
РАКИЋ, Данијела	пословна секретарка	2012–
РАШЕТА, Смиљка	продавачица	2005–
РОГИЋ, Ивица	портир	2005–
САВИЋ, Тихомир	управник	1970–1981.
САВКОВИЋ, Зоран	радник обезбеђења са оружјем, стражар	2003–
САНТОВАЦ, Светозар	музејски саветник биолог	1978–2014.
СИКИМИЋ, Бранка	виша кустоскиња-етнолошкиња	2012–

СКОКО, Оливера	виша кустоскиња-историчарка уметности	2007–
СУВАЧАРЕВ, Јелица	курирка-спремачица	1997–2018.
СУВАЧАРЕВ, Ненад	настојник, радник обезбеђења	2006–2008.
ТОПОЛИЋ, Миланка	спремачица	1979–2006.
ТОРБИЦА, Драган	радник обезбеђења	2002–2007.
ТУТОРОВ, Јелена	секретарка	1960–1964.
ЦВЕЈИЋ, Ружа	директорка	1978–1987.
ЦВЕТИЋ, Миодраг	музејски саветник-историчар, директор	1976–2012.
ЧОБАНОВ, Мира	спремачица	1955–1964.
ЧОРЛИЈА, Ненад	радник обезбеђења са оружјем, стражар	2002–
ЧОРОКАЛО, Стеван	портир	2020–
ШАЛАМОН, Александар	кустос-археолог	2015–
ШЕБУЛ, Мирко	техничар инвестиционог и техничког одржавања и одржавања уређаја и опреме	1997–2021.
ШЕФЕР, Ђула	столар	1971–1981.
ШЕШУМ, Душан	сликар-рестауратор	1981–1991.
ШИЈАКОВИЋ, Милева	виша кустоскиња-историчарка уметности	1984–2016.
ШНАЈДЕР, Марија	водичкиња	2006–
ШПРИНГЕР, Катица	спремачица	1951–1960.

Запослени Народног музеја Зрењанин у 2021. години

АРАЂАН, Ивана. Историчарка уметности, кустоскиња, музејска педагошкиња (2013–)
БАРАЧКОВ, Марија. Спремачица (2005–)
БОРОШ, Дијана. Самостална препараторка за керамику (2012–)
ВОРГИЋ, Дејан. Кустос-историчар уметности – Збирка примењене уметности (2016–)
ВРЗИЋ, Сања. Виша организаторка музејских активности (2006–)
ВУЈИН, Јована. Операторка у процесу дигитализације (2011–)
ГВОЗДЕНАЦ МАРТИНОВ, Јелена. Виша конзерваторка-рестаураторка, шефица Одељења (2004–)
ГРАХОВАЦ, мр Милан. Ликовни уредник (2005–)
ГРУБИЋ, мр Рајка. Музејска саветница-етнолошкиња (1983–)
ДИМКИЋ КРЧМАР, Биљана. Кустоскиња-историчарка уметности (2011–)
ДУКИЋ, Гордана. Руководитељка финансијско-рачуноводствених послова (2007–)
ЂУКИЋ, Александра. Кустоскиња-етнолошкиња (2019–)
ЂУРЂЕВ, Милан. Водич (2014–)
ЕРСКИ ТАМБУРИЋ, Драгана. Операторка у процесу дигитализације (2018–)
ИГЊАТОВ, Владислава. Виша кустоскиња-историчарка (2011–)
ЈАЊУШ СТАРЧЕВИЋ, Оливера. Препараторка-техничарка (2008–)
ЈОВАНОВИЋ, Божица. Спремачица (2007–)
ЈОСИМОВ, Никола. Службеник за послове заштите, безбедности и здравља на раду (2002–2014, 2016–)
КИРЋАНСКИ, Бојана. Операторка у процесу дигитализације (2020–)
КНЕЖЕВИЋ, Зоран. Техничар инвестиционог и техничког одржавања и одржавања уређаја и опреме (2014–)
КНЕЖЕВИЋ, Иван. Водич (2007–)
КНЕЖЕВИЋ, Наташа. Виша кустоскиња-биолошкиња (2007–)
КОЛАРОВ, Душка. Музејска документаристкиња (2017–)
КОСТАДИНОВИЋ НЕМЕТ, Ана. Конзерваторка-рестаураторка (2013–)
КУРЈАК, Александра. Самостална водичкиња (2006–)
МАЛЕШЕВ, Нела. Спремачица (2008–)
МАРИНКОВИЋ, Душан. Виши кустос-мастер фотограф, графички дизајнер (2006–)
МАРТОН, Валерија. Самостална финансијско-рачуноводствена сарадница, организаторка материјално-финансијских послова (2009–)
МИЛИНОВИЋ, Милан. Сарадник за просторно очување музејског комплекса (2005–)
МИЋЕВИЋ, Марко. Мастер инжењер информационих технологија (2017–)
МИХИЋ, Ксенија. Кустоскиња-етнолошкиња за нематеријална културна добра (2014–)
НЕДЕЉОВ, Роберт. Радник обезбеђења са оружјем – стражар, одговорно лице (2008–)
ОЊИН, Синиша. Кустос-историчар, в. д. директора Народног музеја Зрењанин (2016–)
ПАЊКОВИЋ, Александра. Самостална препараторка за керамику (2019–)
ПЕТРАШ, Бојана. Виша дипломирана библиотекарка (2012–)
ПЕТРОВ, Александар. Ватрогасац – шеф службе (2005–)
ПЕТРОВИЋ, Татјана. Самостална препараторка за метал (2000–)
ПРИЉЕВА, Срђан. Виши кустос-историчар за старију историју (2000–)
ПРИМОЖИЋ, Зоран. Радник обезбеђења са оружјем – стражар (2003–)
РАДОЈЕВИЋ, Данило. Секретар установе (2009–)

РАКИЋ, Данијела. Пословна секретарка (2012–)
РАШЕТА, Смиљка. Продавачица (2005–)
РОГИЋ, Ивица. Портир (2005–)
САВКОВИЋ, Зоран. Радник обезбеђења са оружјем-стражар (2003–)
СИКИМИЋ, Бранка. Виша кустоскиња-етнолошкиња (2003–)
СКОКО, Оливера. Виша кустоскиња-историчарка уметности – Збирка ликовне уметности (2007–)
ЧОРЛИЈА, Ненад. Радник обезбеђења са оружјем-стражар (2002–)
ЧОРОКАЛО, Стеван. Портир (2020–)
ШАЛАМОН, Александар. Кустос-археолог (2015–)
ШНАЈДЕР, Марија. Водичкиња (2006–)

Колектив Народног музеја Зрењанин

Фото: Александар Блануша

Напомене

[1] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење Музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949.

[2] Dr Pavle Zubković, „Biblioteke i bibliotekarstvo u Zrenjaninu. Istorijat gradske biblioteke i čitaonice u Zrenjaninu od njenog osnivanja do danas", Zrenjanin 1950, 1.

[3] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са састанка Конкурсне комисије радне заједнице Народног музеја у Зрењанину одржаног 11. децембра 1969", бр. 01–176/1969.

[4] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са седнице", бр. 01–206/1970.

[5] У заградама су наведене године за које се поуздано зна на основу сачуваних извора да су дотични били задужени за старање над музејском збирком (прим. аут.)

[6] О Штрајтману се до данас писало у више наврата, као једној од најзначајнијих личности у културном животу Великог Бечкерека крајем 19. и почетком 20. века. Види: Драгољуб Чолић, „Познати Зрењанинци (19). Антон Штрајтман", *Зрењанин* 872, год. XVII, 12. јул 1969, 8; Jelena Knežević, *Antal Štrajtman, Emil Ženar, Jožef Varkonji, Velder Jene,* Zrenjanin 1989 (изложбени каталог); Németh Ferenc, *A torontáli szőnyeg. A szőnyegszövés negyed százada Bánátban Streitmann Antáltól Kovalszky Saroltáig,* Újvidék 1993; Ferenc Nemet, *Torontalski ćilim. Četvrt veka tkanja u Banatu,* Novi Sad – Zrenjanin 1995; Németh Ferenc, *Streitmann Antal. Élete és művészete,* Újvidék 2000; „Streitmann Antal", у: Kalapis Zoltán, *Életrajzi kalauz. Ézer magyar biográfia a délszláv országokból* III (P–ZS), Újvidék 2003, 144–145; Ференц Немет, *Таj дивни колорит грађанства: ликовни живот у Великом Бечкереку у 19. и почетком 20. века,* Зрењанин 2009 / Németh Ferenc, *A polgárság pompázó szinei: a nagybecskereki képzőművészeti élet a 19. században és a 20. század elején,* Nagybecskerek 2009, passim (изложбени каталог).

[7] Око године Алексићевог рођења постоје неслагања. Код Ш. Боровског је наведена 1874. (без датума), док *Енциклопедија српско-хрватско-словеначка* бележи тачан датум: 26. новембар 1873. Види: Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 267; Ст. Станојевић, *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка,* књ. 1 (А–З), Загреб 1925, 44.

[8] Alexich Bogolyub, „Torontál vármegye története 1779-től 1867-ig", u: Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1911, 429–477.

[9] Németh, Ferenc, „Alexich, Bogolyub", у: Bodó Sándor – Víga Gyula (szerk.), *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok*, Budapest 2002, 7.

[10] ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941, „Допис поджупана да се испразни други спрат зграде жупанијског музеја", бр. 6195/1923.

[11] ИАЗ, Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941, „Градски бележник Тима Рајић покреће питање оснивања Градског музеја и библиотеке", бр. 8028/1935.

[12] Рајићев лик накнадно је унет на фотографију посебном техником, како је то било популарно у оно време (прим. аут.).

[13] О Рајићу види: Филип Крчмар, „Тимотеј Тима Рајић (1885–1961). Поводом 130 година од рођења", *Архивски анали* 9, Нови Сад 2015, 38–44; Исти, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017, 435–437; Филип Крчмар, Александра Танасијевић, Весна Каравида, *Традиција хуманости. 140 година Црвеног крста Зрењанин (1880–2020),* Зрењанин 2020, 84, 92–95.

[14] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „ГИО НС АПВ, Повереништво за просвету – ГНО Зрењанин, Отсек за просвету", бр. 28/1948.

[15] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ружа Латовљев – Министарству иностраних послова ФНРЈ, Београд", бр. 404/1952.

[16] О Александру Секулићу види: Драгољуб Чолић, „Познати Зрењанинци. Александар Секулић", *Зрењанин* 904, год. XVIII, 28. фебруар 1970, 8; Вукица Поповић, Јасна Јованов, Јелена Кнежевић, *Александар Секулић (1877–1942),* Нови Сад 1990; Оливера Скоко, *Моје тело, твоје дело,* Зрењанин 2011; Биљана Димкић Крчмар, „Александар Секулић у светлу свог легата у Народном музеју Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад 2016, 161–176.

[17] Подручни службенички лист Лазара Николића (приватно власништво Мире Марковић, унуке Лазара Николића).

[18] Д., „Завичај се одужује Урошу Предићу", *Зрењанин* 74, год. III, 27. март 1954, 4.

[19] „IN MEMORIAM. Лазар Николић", *Зрењанин* 377, год. VIII, 5. децембар 1959, 2. Радован Радишић, „Лазар Николић (1892–1959)", *Рад војвођанских музеја* 8, Нови Сад 1959, 322 (шт. 1961).

[20] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Преуређење Музеја и постављање линије њиховог развитка", бр. 222/1949; Pavle Zubković, „Biblioteke i bibliotekarstvo u Zrenjaninu. Istorijat gradske biblioteke i čitaonice u Zrenjaninu od njenog osnivanja do danas", Zrenjanin 1950, 1 (припремни рукопис монографије *Зрењанин*, Историјски архив Зрењанин, књ. 37).

[21] М. Б., Милош Кекез, *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 9, Нови Сад, септембар 1978, 35–36.

[22] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Примопредаја дужности између Кекеза Милоша и Бранислава Ђурђева", бр. 300/1945; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Кекез Милош и Бранислав Ђурђев – примопредаја дужности у Музеју у Петровграду", бр. 301/1945.

[23] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Ђурђев Бранислав и Нађ Шандор – примопредаја дужности", бр. 28/1946; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник о примопредаји дужности руководиоца Музеја између Бранислава Ђурђева и Шандора Нађа", бр. 29/1946.

[24] Чедомир Попов, „Бранислав Ђурђев: 1908–1993", *Годишњак Српске академије наука и уметности* 100, Београд 1994, 489–491; Vesna Mušeta Aščerić, „Biografija akademika Branislava Đurđeva", у: Dževad Juzbašić (ur.), *Naučno delo akademika Branislava Đurđeva. Zbornik radova sa Međunarodnog okruglog stola održanog u Sarajevu 4. decembra 2009. godine ,* Sarajevo 2010, 217–220.

[25] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Разрешење – Шандор Нађ", бр. 58/1952; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник састављен дана 7. марта 1952. г. приликом примопредаје дужности између Нађ Шандора досадањег управника Градског музеја и Латовљев Руже, новопостављеног управника", бр. 73/1952.

[26] Марија Јовановић, „Шандор Нађ: 1912–1995", *Рад музеја Војводине* 37–38, Нови Сад 1995-1996, 367–368; Филип Крчмар, „Био-библиографски портрети сарадника Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 160.

[27] О томе види: Бранислав Мартинов, Бранислав Обремски, Исидор Томин, *Економска школа „Јован Трајковић" Зрењанин. Споменица 1895–1965,* Зрењанин 1965; Бранислав Мартинов, Ђока Кнежевић, Драгољуб Чолић, Исидор Томин, *Економска школа „Јован Трајковић" – Зрењанин. Споменица 1895–1975,* Зрењанин 1975.

[28] Ђорђе Момчиловић, *Зрењанинске ватре. Зрењанин у рату и револуцији,* Зрењанин 1987, 755, 778, 802.

[29] Vladimir Milojević, *Od Narodnooslobodilačkog odbora Petrovgrada do Skupštine opštine Zrenjanin. Hronološki pregled organizacije i rada u vremenu od oktobra 1944. do oktobra 1969. godine,* Zrenjanin 1969, II, 7, 10.

[30] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 68/1952.

[31] Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин", Завичајна збирка, Матична књига радника Градске библиотеке (без сигнатуре).
[32] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Музеја у 1959. години", бб/1960.
[33] Филип Крчмар, „Био-библиографски портрети сарадника Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад 2020, 156; „Белешка о аутору", у: Загорка Кончар – Љубомир Табачки, *Увек у борби,* Нови Сад 1970, 409; *Зрењанин* 2012, год. XXXIX, 30. новембар 1990, VI. Такође види: ИАЗ, Ф. 667 Лични фонд Драгољуба Чолића 1888–1982, кут. 17, бр. 2994.
[34] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник састављен дана 1. XI. 1960. г. у канцеларији Управника музеја приликом примопредаје дужности управника и наредбодавца", бр. 664/1960.
[35] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Подношење оставке на вршење дужности управника – Радишић Радован", бр. 01–14/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Сагласност Скупштине општине Зрењанин за именовање Радишић Радована за в. д. управника Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–130/1970.
[36] Недељко Кујић (ур.), *Зрењанинска гимназија (1846–1996),* Зрењанин 1996, 208.
[37] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Потврда", бр. 541/1960; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник састављен дана 1. XI. 1960. г. у канцеларији Управника музеја приликом примо-предаје дужности управника и наредбодавца", бр. 664/1960.
[38] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба Д. Радовановића за радно место кустоса – историчара", бр. 103/1967; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Оставка управника", бр. 01–108/1967.
[39] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду за 1972. годину", бр. 01–12/1973, 4. „Додељене награде културе", *Зрењанин* 1046, год. XX, 2. децембар 1972, 4.
[40] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба Д. Радовановића за радно место кустоса – историчара", бр. 103/1967 (биографија приложена пријави на конкурс за расписано радно место кустоса – историчара); такође види: Miodrag Cvetić, „Dejan Đ. Radovanović", *Spona* 19–20, Novi Sad 1979, 25–27; Филип Крчмар, „Сећање на почетке: Упутство за ауторе *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* из 1957. године", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* 30, Нови Сад 2017, 199, нап. 1.
[41] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Извештај Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин о раду у другом тромесечју 1966. године", бр. 01–190/1966.
[42] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Пријава за регистрацију", бр. 01–191/1967.
[43] Б. Г., „Да ли колектив зрењанинског музеја греши!?...", *Зрењанин* 694, год. XIV, 22. јануар 1966, 9; Шта се збива у зрењанинском музеју. Лице и наличје међуљудских односа", *Зрењанин* 718, год. XIV, 9. јул 1966, 7; Богдан Гушић, „Зрењанински музеј пред затварањем. Скуп цех за нерад и нехат", *Зрењанин* 728, год. XIV, 17. септембар 1966, 7; Б. Г., „Са састанка Фонда за културу. Обустављено финансирање Музеја", *Зрењанин* 735, год. XIV, 5. новембар 1966, 7.
[44] О томе види: Дејан Воргић – Филип Крчмар, *Наша Вукица. 1919 –1969–2019,* Зрењанин 2019, 26–39.
[45] Биографски подаци о Јелени Јањић добијени су од њеног сина, арх. Југослава Јањића, коме се овим путем најсрдачније захваљујемо (прим. аут.).
[46] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Записник са седнице", бр. 01–206/1970; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Регистрација управника – Захтев за регистрацију управника Нар. музеја", бр. 01–212/1970.
[47] НМЗ, рег. НМЗ 1941 – , „Решење", бр. 01–502/1978.
[48] Филип Крчмар, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017, 443; Исти, „Урбанизам за широке народне масе: о једној преписци у листу *Зрењанин*", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXXI, Нови Сад 2018, 168; такође види: „Умро Тихомир Савић. На радном месту до последњег дана", *Зрењанин* 1569, год. XXXII, 21. јануар 1983, 7.
[49] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–520/1978; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–521/1978.
[50] Miodrag Cvetić, „Penzionisani članovi Društva", *Spona* 31, Novi Sad 1988, 113–114.
[51] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Захтев за чуварском службом и кустосом историје", бр. 01–50/1975; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за кустоса историје", бр. 01–63/1976; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о постављењу Цветић Миодрага – историчара", бр. 01–53/1976.
[52] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј Зрењанин – Жирију за доделу Награде Самоуправне интересне заједнице за културу општине Зрењанин", бр. 01–344/1981" ; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Предлог Народног музеја Зрењанин за доделу признања Друштва музејских радника", бр. 01–325/1983.
[53] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Молба за разрешење на послове и задатке директора Народног музеја", бр. 01–400/1989.
[54] Миодраг Цветић, *Хроника Александрова. Александрово од 1920. до 1945,* Зрењанин 1998.
[55] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Конкурс за историчара", бр. 01–304/1977.
[56] Исто.
[57] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уверење", бр. 01–221/1997.
[58] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Одлука", бр. 01–139/1990; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о давању сагласности на именовање директора Народног музеја Зрењанин", бр. 01–238/1990.
[59] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–94/2000. Ј. В., „У среду заседала Скупштина општине Зрењанин. Донете одлуке о Статуту, пословнику, буџету, изборним јединицима...", *Зрењанин* 2498, год. XLVIII, 7. април 2000, 3.
[60] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о престанку радног односа", бр. 01–605/2016.
[61] Ову дужност Оњин је обављао од 22. маја до 18. децембра 1997, при чему је од 22. маја до 1. јула био у статусу вршиоца дужности. Види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–84/1997; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о разрешењу директора Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–22/1997. Такође види: Јелица Војинов, „Скупштина општине Зрењанин. Смене у јавним предузећима", *Зрењанин* 2349, год. XLVI, 30. мај 1997, 3; Ј. Војинов, „Конференција за штампу СО Зрењанин", *Зрењанин* 2379, год. XLVI, 26. децембар 1997, 3.
[62] Други Оњинов мандат на челу Музеја започет је 28. октобра 1998, а завршен 5. априла 2000. године (НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење", бр. 01–135/1998; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уговор о раду и утврђивање зараде вршиоца дужности директора Народног музеја Зрењанин", бр. 01–136/1998; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о разрешењу вршиоца дужности директора Народног музеја у Зрењанину", бр. 01–54/2000). Ј. В., „У среду заседала Скупштина општине Зрењанин. Донете одлуке о Статуту, пословнику, буџету, изборним јединицима...", *Зрењанин* 2498, год. XLVIII, 7. април 2000, 3.

[63] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење”, бр. 01–111/1998.
[64] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење”, бр. 01–91/2005.
[65] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о именовању вршиоца дужности директора Народног музеја у Зрењанину”, бр. 01–226/1997.
[66] Од 2004. до 2005. као вршилац дужности директора, од 2004. до 2008. у пуном капацитету („Решење о разрешењу вршиоца дужности директора Народног музеја у Зрењанину”, *Службени лист општине Зрењанин* 8, год. XIV, Зрењанин, 31. мај 2005, 84; „Решење о постављењу директора Народног музеја у Зрењанину”, *Службени лист општине Зрењанин* 8, год. XIV, Зрењанин, 31. мај 2005, 84).
„Решење о разрешењу директора Народног музеја Зрењанин”, *Службени лист града Зрењанина* 22, год. XXI, Зрењанин, 6. јул 2012, 222.
[67] Бранка Јајић, „Зрењанин први пут у Европској ноћи Музеја. Од средње Волге, до Дунава и Доњег Бегеја”, *Зрењанин* 2860, год. LV, 25. мај 2007, 24.
[68] Љ. Б., „Познати добитници Награде града Зрењанина. Лауреати за 2006”, *Зрењанин* 2838, год. LIII, 22. децембар 2006, 2; А. Бјелогрлић, „Новогодишњи коктел и додела награда града Зрењанина за 2006. годину. Уздарје за заслужне”, *Зрењанин* 2839, год. LIII, 29. децембар 2006, 2.
[69] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о постављењу вршиоца дужности директора Народног музеја у Зрењанину”, бб/2000.
[70] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о постављењу директора Народног музеја у Зрењанину”, бр. 01–115/2001.
[71] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење”, бр. 01–366/2004.
[72] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Уверење”, бб/2006. Такође види: НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Извештај о раду Народног музеја Зрењанин за 2006. годину”, бр. 01–64/ 2021.
[73] НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Народни музеј у Београду – Уверење”, бр. 01–500/2021.
[74] „Решење о именовању вршиоца дужности директора Народног музеја Зрењанин”, *Службени лист града Зрењанина* 22, год. XXV, Зрењанин, 12. јул 2016, 480–481.
[75] „Решење о именовању директора Народног музеја у Зрењанину”, *Службени лист града Зрењанина* 19, год. XXVI, Зрењанин, 5. јул 2021, 362–363.
[76] „Решење о разрешењу директора Народног музеја у Зрењанину”, *Службени лист града Зрењанина* 7, год. XXX, Зрењанин, 31. март 2021, 306–307; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о разрешењу директора Народног музеја у Зрењанину”, бр. 01–326/2021.
[77] „Jelena Gvozdenac Martinov”, muzejzrenjanin.org.rs. Приступљено: 19.04.2021.
[78] „Решење о именовању вршиоца дужности директора Народног музеја у Зрењанину”, *Службени лист града Зрењанина* 7, год. XXX, Зрењанин, 31. март 2021, 307–308; НМЗ, рег. НМЗ 1941– , „Решење о именовању вршиоца дужности директора Народног музеја Зрењанин”, бр. 01–327/2021. Мирослава Малбашки, „Скупштинско заседање обележиле кадровске промене. Синиша Оњин и Дејан Карлечик воде Музеј и Позориште”, *Зрењанин* 3582, год. LXIX, 2. април 2021, 3; Мирослава Малбашки, „Синиша Оњин, в. д. директора Народног музеја, о плановима за наредни период. Ускоро прва монографија након једног века”, *Зрењанин* 3594, год. LXIX, 25. јун 2021, 11.

РЕЗИМЕ

Почеци Народног музеја Зрењанин датирају из деценије која је непосредно претходила Првом светском рату, а у којој су меродавни политички и интелектуални кругови ондашњег Великог Бечкерека (потоњег Петровграда, данашњег Зрењанина) започели процес оснивања Музеја Торонталске жупаније. Међутим, тачна година његовог оснивања је дискутабилна и не може се са сигурношћу утврдити: најчешће се помињу 1906. и 1911; ова потоња је била важећа и општеприхваћена све до средине шездесетих година прошлог века, да би од тада превагу однела она прва. У новије време направљен је својеврстан компромис, који – иако такође дискутабилан – препознаје и признаје значај обе – 1906. као године оснивања, а 1911. као године отварања Музеја за јавност. Независно од ове – још увек неразјашњене – дилеме, поуздано се може рећи само то да је оснивање Народног музеја Зрењанин био дуготрајан вишегодишњи процес који је иницирало *Торонталско мађарско културно удружење* 1903. године, а даље је прихватила и њиме руководила Торонталска жупанија. Ипак, остао је недовршен све до краја Првог светског рата. Према данашњим схватањима и стандардима, не може се говорити о музеју, већ пре о музејској збирци формираној прикупљањем и поклонима из свих делова ондашње Жупаније, којој је – већ у зависности од датог тренутка – недостајао не само изложбени и простор за депое, већ и стручни кадар из музеолошке области који би се старао о прикупљеним предметима. Ова збирка, која је чинила језгро потоњег музеја, била је поверена делегираним жупанијским чиновницима, којима је, ма колико били образовани, представљала тек секундарну обавезу и преокупацију којом су се више бавили из љубави и својих личних афинитета. Прикупљене путем поклона и донација из свих крајева Жупаније, музеалије су тако поверене на старање жупанијском архивару Богољубу Алексићу и смештене су у четири просторије некадашње жупанијске палате (данас Градске куће Зрењанина), где су дочекале крај Првог светског рата. У хаосу и метежу који је пратио распад Аустроугарске монархије с јесени 1918, па и у потоњих пар година, добар део њих је нестао и трајно изгубљен.

Упоредо са стално присутном политичком и друштвеном нестабилношћу и честим политичко-административним променама и прекрајањима, музејска збирка је током међуратног периода углавном била занемарена и сељена са једне на другу локацију. Изузимајући састављање музејског инвентара који је 1919. године сачинио Алексић, једини иоле значајнији моменат забележен је 1924, када је дошло до промене правног статуса Музеја који је прешао под окриље и старатељство града Великог Бечкерека. У то време је и даље био затворен за јавност, а до промене његовог правног статуса дошло је тек након што је регистрован нестанак једног броја музеалија. Стање се донекле побољшало тридесетих година, када су документовани први конкретни кораци да се он ревитализује и отвори за јавност. У том смислу, главни градски бележник Тимотеј Рајић добио је задужење да у сарадњи са Историјским друштвом у Новом Саду ради на обнови великобечкеречког (од 1934/5. петровградског) музеја, који је уз помоћ стручњака поменутог друштва требало да проради са територијалном надлежношћу на подручју северног и средњег Баната. У другој половини тридесетих година о музејској збирци се бринуо академски сликар и бивши студент минхенске уметничке академије Александар Секулић. Њега је 1940. наследио Лазар Николић, учитељ из Ботоша, колекционар, познавалац уметности и страствени археолог који ће се до краја живота посветити Музеју и његовом развоју. Под његовим управитељством, Музеј је прорадио непосредно пред почетак немачке окупације у Другом светском рату, под именом *Банатски музеј Дунавске бановине* и по упутствима и правилима Историјског друштва у Новом Саду. Међутим, од 1941. до 1944. био је затворен за јавност, без икаквих изложбених активности, при чему су археолошка ископавања и теренска истраживања била једини вид музејске делатности и начин увећања музејске збирке, неретко уз помоћ и подршку немачких окупационих власти, које су и саме биле заинтересоване за ове налазе. За сво то време носио је назив *Музеј Округа банатског.*

У јесен 1944, јединице Црвене армије и партизанских одреда Југословенске народне армије ослободиле су Петровград од фашистичког окупатора. У новонасталим друштвено-политичким околностима, радикално другачијим у односу на оне у међуратном периоду, Музеј је коначно консолидован и постављен

на знатно чвршће и здравије основе. Међутим, то није било лако у првим поратним годинама, услед велике оскудице и недостатка финансијских средстава. Послератне локалне власти тежиле су обнови културног живота и прикупљању културног наслеђа које је преживело рат, али су истовремено настојале да рационализују расположива средства и обједине под истим кровом рад неколико установа културе које су се налазиле у процесу оснивања или обнове. У ту сврху је послужила тзв. „Јанковићева палата", седиште Музеја од пролећа 1944. године, која је постала сабирни центар за старине, уметнине, археолошке налазе, књиге из напуштених немачких кућа итд. У то време су накратко градски музеј и библиотека били институционално спојени, а чак им је у једном тренутку била придружена и новооснована архивска установа. Међутим, ова удруженост није била дугог века и већ 1946. године оне су свака за себе наставиле свој даљи пут, остајући упућене на сарадњу са оном другом.

Градски музеј Петровграда (који ће 1946. бити преименован у Зрењанин поводом обележавања двогодишњице ослобођења) је био први у Војводини који је отворен за јавност после рата, у пролеће 1945. Свега неколико месеци касније, 29. јуна, уприличио је своју прву изложбу, на којој су представљени радови сликара Стојана Трумића. Нове изложбе су уследиле недуго затим, захваљујући агилности и предузимљивости првог послератног управника Милоша Кекеза, али још и више – Васе Поморишца (1893–1961), реномираног сликара који је као намештеник Музеја постао централна личност културног и уметничког живота у Зрењанину у првим годинама након Другог светског рата. Његов одлазак из Музеја 1946. године означио је промену у начину пословања ове установе и враћање фокуса на археологију и археолошка ископавања, уз упадљиво одсуство изложбених активности у наредних неколико година.

Међу највећим изазовима са којима се Музеј суочавао у овом периоду били су недостатак средстава, неадекватан смештај и одсуство школованог, стручног музејског кадра. Стога је у овом периоду установа била упућена на помоћ и добру вољу пензионера, просветних радника и преживелих припадника међуратне градске интелигенције који су радили на прикупљању и сређивању музејских збирки. Почев од 1947. године, Музеј је постао буџетска установа Народног одбора општине Зрењанин, а 1948. Јанковићева палата је темељно реконструисана, чиме је проблем смештаја стално растућих музејских збирки тек привремено (а не и трајно) решен.

Крајем четрдесетих и почетком педесетих година прошлог века, процес изградње музејске мреже у Југославији био је у пуном замаху, као последица доношења Закона о музејима (1951). Зрењанински музеј је настојао да се укључи у актуелне токове и наметне се као установа регионалног значаја. У том смислу, нарочито је била важна 1952. година, када је Музеј поново променио свој правни статус и попримио завичајни карактер под именом које и данас носи: Народни музеј Зрењанин, са територијалном надлежношћу за подручје средњег Баната. Наредна, 1953. година означила је крај честих промена на челном положају Музеја, будући да се Лазар Николић вратио на место његовог управника у ком ће својству остати до смрти 1959. У том периоду, Музеј је добио два значајна легата – Уроша Предића (1953) и Паулине Сударски (1954); Историјско одељење је основано 1954. и школовани историчар је постављен за његовог кустоса. Као резултат његовог, али и рада осталог особља, Музеј је организовао велику изложбу под називом *Зрењанин кроз историју,* која је касније у нешто проширеном облику прерасла у сталну поставку 1956. Упоредо са актуелном политиком увођења радничког самоуправљања у јавна предузећа и установе културе, 1956. године је донет први Статут Музеја и именован његов Стручни савет. Такође је било значајно запошљавање првог археолога (1957) и професионалног фотографа (1959). Смрт Лазара Николића 1959. означила је крај једне ере у историјском развоју Музеја, која се протезала од међуратног периода, преко немачке окупације у Другом светском рату до послератних година социјалистичке Југославије, током ког су успешно постављени и учвршћени темељи музејске установе.

Почетак новог доба симболично је означен у јесен 1960. године, када је делегација Међународног музејског комитета посетила Музеј, али још више – доласком Вукице Поповић (1919–1998) на место

кустоса-историчара уметности. Она ће врло брзо постати водећа личност и, у неку руку, заштитно лице Музеја током наредне две деценије. Већ њена прва изложба одржана 1961. године и посвећена сликару Константину Даниелу наговестила је почетак бриљантне и плодне каријере. Њеним, али и запослењем етнолога Владимира Митровића и Хермине Грујић, као конзерватора-рестауратора новоосноване музејске радионице, приведен је крају процес подмлађивања колектива и изградње стручног музејског кадра, односно смене генерација. Кључни догађај шездесетих година прошлог века одиграо се средином деценије, када је Музеј пресељен из Јанковићеве палате, срушене 1964. према одредбама Генералног урбанистичког плана. Након што је привремено усељен у неподесне просторије *Техногуме,* 1966. је нашао нови дом у здању некадашње Финансијске палате у самом центру града. У овом објекту, подигнутом 1893. према нацртима архитекте Иштвана Киша за потребе великобечкеречке филијале заједничког аустроугарског Министарства финансија, Музеј се налази и дан-данас. Ипак, почетак живота у новом простору био је обележен потешкоћама, а затим и вишедеценијском борбом за освајање простора у новом дому, који је Музеј делио са још неколико јавних служби и приватних радњи. Током транзиционог периода 1964–1966, Музеј је редуковао своје изложбене активности, дајући приоритет инвентарисању, истраживању локалног и регионалног културно-историјског наслеђа и раду на терену. У тренутку када је отворена нова (привремена) стална поставка у јесен 1966, постало је јасно да се пресељење негативно одразило на колектив, првенствено у виду нарушавања радне атмосфере и погоршања међуљудских односа, који нису могли остати скривени од очију јавности. Ипак, и ови проблеми су се убрзо нашли у другом плану, након што се Музеј 1968/69. године нашао у средишту велике афере са рушењем Великог моста, једног од најпрепознатљивијих градских симбола. У остале значајне моменте крајем шездесетих година спадају: оснивање кратковечне награде *Константин Даниел* (1967), намењене популаризацији ликовне уметности код основношколске и средњошколске омладине; покретање иницијативе за израду новог урбанистичког плана којим би се стало на пут уништавању локалног културног наслеђа (1968); доношење новог Закона о музејима (1968); успостављање међународне сарадње и културне размене са музејима у иностранству (1968/1969); оснивање Педагошке службе као засебног музејског одељења средином 1969, чији је рад у великој мери олакшао посао кустосима и значајно унапредио вођење евиденције о посетиоцима.

Почетком седамдесетих у Музеју је отворена Спомен-соба Тодора Манојловића (1883–1968), утемељивача модерне у српској култури и рођеног Великобечкеречанина; забележено је даље развијање међународне културне размене, уз вишегодишњи рад на уређењу музејског ентеријера и тражења трајног идејног решења за сталну поставку, која је накратко била затворена за јавност након велике крађе слика 1974. године. Музејски колектив је порастао, запошљавањем нових стручних лица. У овом периоду одржано је неколико запажених изложби којима су обележени значајни јубилеји – 70-годишњица рођења и 30-годишњица погибије Жарка Зрењанина Уче (1972), 100-годишњица смрти Константина Данила (1973), 100-годишњица рођења Александра Секулића и 20-годишњица смрти Уроша Предића (1977), те 125-годишњица рођења Михајла Пупина (1979). Седамдесетих година у Музеј су стигла и два легата – Тивадара Вањека (1977) и Злате Марков Барањи (1978).

Прекретница у историјском развоју Музеја наступила је 1978. године, у којој се одиграло неколико важних догађаја. Овде спадају: реорганизација Историјског одељења и његова подела по хронолошком кључу на Збирку старије историје (за период од 14. до 19. века) и Збирку за раднички покрет и НОБ; именовање првог стручног библиотекара за рад у дуго занемареној музејској библиотеци; оснивање Природњачког одељења, две године након што је Музеј запримио значајну збирку препарираних животиња од зрењанинске гимназије; те напослетку – извршење првог стручног надзора комисијске Војвођанског музеја у октобру 1978, као матичне установе по одредбама *Закона о музејској делатности и музејима* (1974), усвојеног у складу са новим уставом СФРЈ донетим исте године. Иницијатива о формирању посебне јединице за заштиту споменика културе под окриљем Музеја такође потиче из овог периода.

Управо ово питање се налазило на дневном реду непрекидно током наредне деценије; у циљу његове реализације примљени су нови стручни људи, али правни оквир никада није затворен, једнако као ни финансијска конструкција, те стога напослетку ова јединица није ни формирана, а примљени стручњаци су распоређени у остала, већ постојећа музејска одељења. Друго значајно питање била је дуго планирана и најављивана реконструкција и реновирање музејског ентеријера, уз ангажовање реномираног архитекте Александра Радојевића из Београда за израду идејног решења сталне поставке. Радојевић је предано радио заједно са кустосима на овом амбициозном пројекту, који је на крају, и поред тога што је стекао међународно признање, остао неспроведен. Разлог томе, али и бројним другим проблемима који су се јавили крајем осамдесетих година, ваљало би тражити у општој друштвено-политичкој клими и хроничном недостатку финансијских средстава. Ово се односило не само на знатно погоршање материјалног положаја запослених (који су били мање плаћени у поређењу са својим колегама у другим установама културе), већ и на погоршање стања музејске зграде, која је почела видно да пропада; нарочито је био угрожен кров, који је прокишњавао и који ће у наредном периоду прерасти у хроничан проблем музејске установе. Од осталих значајнијих момената у осамдесетим издвајају се смрт Тивадара Вањека (1981), уступање легата Федерике Бенде (1982), те отварање Спомен-музеја у родној кући Ђуре Јакшића у Српској Црњи (1983) и Збирке др Бориславa Јанкулова у Јаши Томићу (1985) као засебних музејских одељења. Након одласка у пензију Вукице Поповић крајем 1980, Уметничко одељење је 1981. године преузела Јелена Кнежевић, под чијим ће старатељством доћи и до његове поделе на Збирку ликовне и Збирку примењене уметности (1984/85).

Општа политичка и друштвена криза крајем осамдесетих, а затим и грађански рат, распад Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, међународна изолација, санкције и хиперинфлација почетком деведесетих година нису могли а да не оставе трага на пословање Музеја. И поред неколико позитивних помака у решавању хронично присутних проблема (повезивање алармног система 1990, увођење централног грејања 1992), почетак деведесетих обележила је хаварија из 1991. године у којој је услед пуцања водоводне цеви страдао већи део легата Тивадара Вањека; ова катастрофа је симболично најавила долазак тешких времена за Музеј, који ће у наредном периоду деловати у озбиљној материјалној и финансијској оскудици. Пад Берлинског зида, распад заједничке државе, пораст национализма у освит рата у бившој Југославији условили су и промену културног дискурса, што ће се нарочито одразити на рад Историјског одељења: дотадашње изложбе о Титу, партији, народним херојима и Народноослободилачкој борби уступили су место иницијативама за обнову споменика краљу Петру I Карађорђевићу и подизања спомен-обележја угледним личностима и догађајима из времена Првог светског рата (следствено томе је и Збирка за раднички покрет и НОБ 1993. преименована у Збирку новије историје).

Услед неповољне финансијске ситуације и хроничне оскудице, број изложби је био драстично редукован, али је ниво њиховог квалитета значајно био повишен. Осим тога, делујући у изузетно тешким условима, Музеј је успео да започне издавачку активност покретањем едиције *Посебна издања* у оквиру које су објављене две књиге: *Руска колонија у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину* Бориса Павлова и *Зрењанинска гимназија. Споменица 1846–1996.* под уредништвом Недељка Кујића. Такође, умрежавањем са осталим банатским музејима, кустоси Народног музеја Зрењанин су учествовали у реафирмацији и реорганизацији часописа *Гласник музеја Баната* из Панчева, у ком ће својим прилозима наставити да се оглашавају до данашњег дана. Добили су и доста медијског простора за ауторске текстове у недељном листу *Зрењанин,* а нешто касније и у часопису за неговање завичајне културе *Завичајац.* Археолошко одељење је забележило лепе успехе у раду кроз организовање великог међународног научног скупа *Проблеми преласка из винчанске у старчевачку културу* (1995), а затим кроз откривање и сукцесивно истраживање два значајна локалитета на подручју средњег Баната – Мали Акач код Новог Милошева и Свете Водице код Стајићева, односно Перлеза (1997–1999). Историјско

одељење је приредило две велике изложбе којима су обележени значајни зрењанински јубилеји – 150 година овдашње гимназије (1996), односно век и по локалног штампарства (1997). С друге стране, Збирка ликовне уметности Уметничког одељења је приредила изложбу *Руска уметност у средњем Банату,* која је проглашена за најзначајнији културни догађај у 1995. години. Средином и у другој половини деведесетих започет је процес осавремењавања рада Музеја кроз набавку рачунарске опреме (средствима Министарства културе Републике Србије), укључивањем у Музејски информациони систем Србије (МИСС) и отварања радног места документаристе-оператера, који би уносио податке у рачунарску базу (овај процес ће међутим бити интензивиран и доћи до пуног изражаја тек касније, у 21. веку). И поред ограничења са којима се сусретао у свом раду, Музеј је успевао да делује и задовољи културне потребе своје заједнице, што је препознато у виду *Награде града Зрењанина* (1996). Остао је отворен за публику и током тромесечне агресије НАТО пакта на Савезну Републику Југославију у пролеће 1999. године, током које је јавно испољио своје антиратно држање кроз учешће у акцији *Културом против агресије*; тим поводом је презентовао јавности поклон који је добило његово Природњачко одељење – збирку Емила Гладића из Кумана. Крајем деведесетих, политичка ситуација у земљи је почела да се одражава и на кадровску политику у самој музејској установи, на чијој се руководећој позицији у току једне године променила чак три директора. Упоредо са тим, све је више расла потреба за организовањем чуварске службе, тим пре што је 1998. извршена категоризација културних добара према којој је Музеј у свом поседу имао 29.276 музеалија, међу којима и 34 културна добра од изузетног значаја. Међутим, и ова служба ће бити отворена нешто касније.

Музеј је 21. век дочекао у жалосном стању, са трошном зградом која је изискивала хитну и скупу санацију, угроженим збиркама, неадекватним обезбеђењем, лошом опремљеношћу депоа те недостатком изложбеног простора. Паралелно са тим, у ново столеће је закорачио и покушавајући да ухвати прикључак са модерним токовима – излазећи на интернет (2001) и постајући део светске глобалне мреже, формирајући чуварску службу након вишедеценијских напора (2002/2003) и реорганизујући Одељење за конзервацију и рестаурацију у оном облику у ком оно делује и данас. Упоредо са тим отворио је последњу етапу вишедеценијске борбе за овладавање целокупним простором музејске зграде коју је дотле делио са неколицином различитих закупаца – трговина и др. привредних субјеката. Такође је настојао да реши хронично присутан проблем наслеђен из претходног периода – санацију крова који је годинама прокишњавао. У тренутку када је изгледало да је ово питање напокон стављено ад акта, велико олујно невреме 31. августа 2003. је свом снагом погодило Музеј причинивши вишемилионску штету на његовом здању и проузроковавши његово затварање за јавност. Ова катастрофа се на крају показала као кључни догађај и прекретница у историјском развоју Музеја, будући да је коначно скренула пажњу на дуго присутне проблеме са којима се ова установа суочавала и подстакла све надлежне кругове и органе власти да озбиљно крену у њихово решавање. Друштвено-политички, а пре свега финансијски моменат за тако нешто је био и више него повољан, па је тако у наредном периоду забележио лепе резултате и успехе. Током једногодишње затворености за јавност причињена штета је санирана, да би 2005. године био отворен нови изложбени простор – Салон. Тиме су, уз формирање информативне службе која је исте године придружена Педагошкој служби, створени основни предуслови за појачане програмске активности које су у наредном периоду уследиле. Само у 2006. години, када је отворен део обновљене Сталне поставке Уметничког одељења, Музеј је забележио 34 изложбе и рекордну, до тада незапамћену посећеност од преко 85.000 гостију. Оваква *експлозија културе* имала је знатно шири одјек и овенчана је низом признања, укључујући ту и награду *Михаило Валтровић* за најбољи музеј у Србији у 2006. години. Наредних година настављено је етапно отварање Сталне поставке: 2006. је отворен њен етнолошки и део са новијом историјом, а 2008. природњачки и археолошки сегмент, као и поставка старије историје. Истовремено је оформљено и посебно Одељење историје спорта, које је 2008. добило сталан изложбени простор у оквиру Музеја („Соба спорта"). Музеј је током прве деценије 21. века

успео да изгради свој бренд и постане препознатљив у ширим, регионалним оквирима, стекавши статус једне од водећих установа културе у Зрењанину и најпостојанијих стубова овдашњег културног живота. Кадровски се значајно подмладио и проширио, отворивши притом могућности за цивилно служење војног рока и усавршавање будућих стручњака у областима историје уметности, археологије, етнологије, историје итд. Кроз учешће у разним манифестацијама, (нарочито у *Ноћи музеја* и *Музеји 10 за 10*) и организовање великих и медијски изузетно добро пропраћених изложби, током прве две деценије 21. века угостио је бројне познате личности из света политике, дипломатије, науке, уметности, културе, друштвеног и јавног живота Србије.

Само током последње деценије (2011–2021) Народни музеј Зрењанин је забележио лепе резултате и успехе, развијајући даље своју делатност и следећи пут који му је утабан у претходном периоду. Након санирања фасаде, набавке нове рачунарске опреме и намештаја, те откупа вредне колекције пољопривредних машина Душка Малбашког (2011), Музеј је у 2013. отворио обновљену сталну поставку Збирке новије историје и Збирке ликовне уметности 18. и 19. века; крајем исте године започета је реконструкција спомен-собе књижевника Тодора Манојловића, која је свечано отворена на његов рођендан 2014. Наредне године, изложбом слика Паје Јовановића јавности је представљен и реновирани Мали салон, обновљен захваљујући средствима Министарства културе и информисања Републике Србије и Покрајинског секретаријата за културу и јавно информисање Аутономне покрајине Војводине. Ова помоћ је дошла као својеврсна награда за лепе резултате које је Музеј остварио, а који нису остали незапажени ни у знатно ширим оквирима – наиме, нешто раније је ова установа номинована за награду *Европски музеј године.*

У марту 2016. Музеј је за своје посетиоце отворио допуњене легате Уроша Предића, Тивадара Вањека, Паулине Сударски, Фридерике Бенде, Злате Марков Барањи и Љубице Тапавички, чиме је завршен трогодишњи процес реконструкције целокупне сталне поставке Збирке ликовне уметности. Месец дана касније, овим легатима се придружио и салон-кабинет угледне адвокатске породице Варади, а реконструисана је и модернизована поставка која се односи на птице Војводине. Крајем исте године успостављена је сарадња са иностранством – конкретно са музејом „Атила Јожеф" из Макоа (Мађарска), која ће се у наредном периоду наћи на узлазној путањи, док је у оквиру пројекта *Градови у фокусу* републичког Министарства културе Музеј добио значајна финансијска средства за дуго планирану и најављивану реконструкцију дворишног атријума. Након вишедеценијске запуштености, овак простор је током 2017. године поново приведен намени коју је некада имао и свечано отворен за *Ноћ музеја* 2018, истовремено са новом музејском сувенирницом. Недуго затим, обележавајући велики јубилеј стогодишњице завршетка Првог светског рата, Град Зрењанин је 2018. откупио кућу др Славка Жупанског, народног трибуна и првоборца српског националног покрета у Великом Бечкереку и уступио је Музеју као депанданс, који је након адаптације представљен јавности крајем наредне, 2019. године.

Паралелно са свим овим пословима трајало је осавремењавање рада – кроз увођење аудио-визуелног водича за слепе и слабовиде (2014), почетак рада на дигитализацији предмета и њихово увођење у ИМУС програм и израду посебне апликације за мобилни телефон под називом *Визије музеја* (2017).

Пандемија корона вируса и увођење ванредног стања на територији Републике Србије (15. март – 9. мај 2020) поставили су Музеј пред нове и тешке изазове. Дуги низ лепих и запажених резултата је прекинут, број посетилаца је драстично опао, а Музеј се морао прилагодити новонасталој ситуацији и увести заштитне епидемиолошке мере које су остале на снази и до предаје ове књиге у штампу. Трагајући за новим начинима да привуче посетиоце и заинтересује ширу јавност за културне садржаје, појачао је своје присуство на друштвеним мрежама, ангажовао кустосе свих одељења на великој заједничкој изложби *Приче из депоа* и спровео пројекат *Музеј у школи* којим је успео да анимира ученике основних школа у селима Средњобанатског округа, па чак и да евидентира велики број културних добара на том подручју. Ипак, вирус корона је оставио снажне последице на рад Музеја, повукавши црту испод једног

плодног раздобља у његовом историјском развоју, истовремено означивши долазак новог и још увек неизвесног периода.

На самом почетку тог новог пута, Народни музеј Зрењанин није неспреман. Наоружан је неисцрпним ентузијазмом и енергијом својих 50 запослених, организованих у пет одељења основне музејске делатности (Археолошко, Етнолошко, Историјско, Уметничко, Природњачко), затим, у Одељење за конзервацију и рестаурацију, Педагошко-информативну службу, Службу општих послова и Техничку службу. Поред тога, располаже фототеком, специјалном библиотеком, конзерваторско-рестаураторском и столарском радионицом, документационим центром и сувенирницом. Своје благо од преко 33.000 предмета презентује у оквиру сталне поставке (распоређене у простору површине 1.200 m^2 на првом и другом спрату Музеја) и тематских изложби за које је предвиђен најсавременији галеријски простор у виду Великог салона (површине 200 m^2), Малог салона (115 m^2) и хола специјално адаптираног у ту сврху. Овоме би требало придодати и пространи атријум-амфитеатар, као идеалан миље за културне приредбе најразноврснијег типа – концерте, промоције књига, представе и сл.

Са оваквим просторним капацитетима, људским ресурсима и богатим колекцијама у својим фондовима и депоима, зрењанински музеј је данас један од најпрепознатљивијих културних симбола града на Бегеју. Са новим великим идејама и пројектима у најави, уз све недаће и проблеме са којима се суочавао и са којима се још увек суочава (и које настоји да у ходу решава), он спремно корача у сусрет новим изазовима. Његова врата су широм отворена за све посетиоце – како из земље, тако и из иностранства – заинтересоване да виде нешто ново и науче нешто занимљиво о историји и култури Зрењанина и Средњег Баната. Народни музеј Зрењанин им жели срдачну добродошлицу и угодан боравак у свом простору!

Summary

When looking back at the beginnings of the National museum of Zrenjanin, one needs to go back into the early years of the 20th century, when the Torontál county Museum was established in the County's administrative seat of Nagybecskerek (later renamed to Petrovgrad, present day Zrenjanin). However, the exact year of its foundation has been a subject of a debate among scholars, with 1906 and 1911 being cited most often as the founding dates. As late as mid-1960's, the latter year was considered to be the one, whereas the former prevailed eversince. In the meantime, somewhat of a compromise has been made, acknowledging them both – 1906 as a year of foundation, and 1911 as a year when the Museum was opened for public. Regardless of these disputes, it is safe to say that the foundation of this Museum was an ongoing process, that was initiated in 1903 by the Torontál county cultural Association, further developed by the Torontál county itself, but it has not been brought to an end until 1918. Indeed, it was by no means a museum from today's point of view and in accordance with the present day museological standards, as it lacked the appropriate exhibition and storage space, as well as the museum profficient and educated pesonel. Instead, it was placed under the auspices of Torontál county officials, who, as educated as they might have been, perceived the care of museum collections only as their secondary obligation. Museum artefacts were thus placed under the care of County's archivist Bogoljub Aleksić and were kept in four chambers of the Torontál county palace. It was there where they saw the end of the First World War. In turmoil and chaos that accompanied dissolution of Austro-Hungary in late 1918 and subsequent period, great number of museum artefacts had vanished and/or perished.

Simultaneously with the everlasting political instability and frequent administrative changes of the interwar period, the museum collection was moved around on several ocassions between 1921 and 1941. Apart from the inventory of the artefacts made by Bogoljub Aleksić in 1919, the only noteworthy moment of the subsequent years was documented in 1924, when the legal status of the Museum was resolved by placing its collection under custody of City of Nagybecskerek. It was closed for public during this period. The situation somewhat improved in 1930's, with concrete efforts being made in order to revitalize it and open it for audience. In that sense, city official Timotej Rajić was placed in charge with negotiations with the Historical Society in Novi Sad, that was interested in providing the assistance and much needed experts so that Museum would begin to funcion properly with jurisdiction over Northern and Central Banat region. From 1935 to 1940, the Museum collections were cared after a local painter and former student of the Munich based Academy of Fine Arts Aleksandar Sekulić. He was replaced in 1940 bz a local teacher, art conaisseur and passionate archeologist Lazar Nikolić, who devoted himself entirely to the benefit and well-being of the Museum for the rest of his life. It was under Nikolić's custody, shortly prior to the German occupation in the Second World War, that the Museum was ready to open, this time under the name of „Danube Banate Museum". However, German occupation and dissolution of Yugoslavia that followed shortly afterwards reflected on the Museum and kept it closed for most of the occupation period (1941–1944). There were no exhibitions during that time, with archeological excavations sponsored and encouraged by German authorities being the most often museum activity and means to enlarge the museum collections.

In autumn of 1944, city of Petrovgrad was liberated by the joint forces of the Red Army and partisan Yugoslav People's Army. In new socio-political circumstances that were radically different than those in the interwar period, the Museum was finally able to consolidate itself and was placed on much firmer foundations. However, it was not easy in the immediate aftermath of the Second World War, due to severe hardship and financial difficulties. Postwar local authorities tended to renew cultural life soon after the liberation and put together pieces of whatever cultural heritage survived, but also had to rationalize which made them unify and place several cultural institutions under same roof. To that end, the so-called „Janković palace", home of the Museum since early 1944, became a point of gathering of all antiques, artwork, applied art artefacts, archeological

findings, books etc. It was at this time that city Museum and Library were institutionally united, even with the newly established City Archives added to them within the same premises (only for a while though). However, this unified work did not last long and already in 1946 both institutions parted their ways, but remained closely linked and directed towards mutual collaboration.

City museum of Zrenjanin (as Petrovgrad was renamed in 1946 on the second anniversary of liberation) was the first one in Vojvodina to open its door for visitors in spring 1945. Only couple of months later, on June 29th, it hosted its very first exhibition, authored by the painter Stojan Trumić. Similar artistic exhibitions were soon to follow, thanks to the agility and resourcefullness of Vasa Pomorišac (1893–1961), renowned painted who was actively engaged into museum activities and soon became the leading figure of the cultural and artistic life in the early postwar Zrenjanin. His departure from Museum in 1946 marked the shift of the Museum's focus from art to archeology once again, leaving a gap in its exhibition activities in the subsequent years.

Some of the biggest challenges that the Museum was faced with at this time were lack of funds, inadequate housing and lack of professional staff educated in ways of museum and curatorship. That is why during this period it relied mostly on help from volunteering pensioners, school teachers and surviving members of the interwar city intelligentsia. Since 1947, it officially became funded by City of Zrenjanin, and in 1948 Janković palace was thoroughly reconstructed, providing however only temporary solution for the housing problem of evergrowing museum collections.

By late 1940's and early 1950's, the process of establishing museum network inYugoslavia was well underway, with City museum in Zrenjanin trying to take active part in it and impose itself as an institution of regional significance. It is therefore why the year 1952 is particularly important, as the Museum's legal status changed once again and it became regional institution by the name it holds today: National Museum of Zrenjanin, with jurisdiction over Central and Northern Banat. The following year (1953) marked the end of frequent changes at the Museum's leading position, with Lazar Nikolić returning as its managing director only to stay in that capacity until his death in 1959. During this period, the Museum received two important estates – those of Uroš Predić (1953) and Paulina Sudarski (1954), respectively; Department of History was established in 1954 with a history specialist appointed as its curator. As a result of its work, the Museum's very first permanent exhibition was set up in 1956, as an upgraded version of the exhibition *Zrenjanin through centuries*, held a year before. At the same time, in accordance with the policy of worker's self-management, the first managing board was introduced and its members appointed in 1956. Also important was the employment of the first specialized archeologist, as well as of a professional photographer.

The death of Lazar Nikolić in 1959 marked the end of an era in Museum's history, that had stretched from the interwar period over the German occupation in the Second World War all the way to the postwar socialist years in which the foundations of the Museum were successfully laid and solidified. The beginning of new era was somewhat announced in 1960, when ICOM delegation paid a visit to the Museum, but even slightly before that – with the arrival of Vukica Popović (1919–1998), who filled the position of the art history curator and soon became leading figure and the Museum's recognizable trademark in following two decades. Already her first high-scale exhibition in 1961, dedicated to 19th century painted Konstantin Daniel (1803–1873) was pure success. With hers and employment of an ethnology curator in the following year, the process of rejuvenation and building up Museum's staff was finally brought to an end. Mid-1960's proved to be crucial period with long-lasting effects, since the Museum had to relocate itd facilities from Janković's palace, demolished in 1964. After being temporarily moved to rather unsuitable facilities of the industrial compound *Tehnoguma* not far away from its previous location, it eventually found its permanent home within the former Financial palace in the very city center. Built in 1893, it once accommodated the local subsidiary of the joint Austro-Hungarian Ministry of Finance. Relocation meant decades-long struggle for space, as the new facilities were shared with several other users (public offices, shops and bureaus).

During the transitory period of relocation (1964–1966), the Museum reduced its exhibition activities and turned to inventoring, field work and scholarly research of local and regional cultural heritage instead. By the time its permanent exhibition reopened in late 1966, it became clear that the working atmosphere and interpersonal relationships of the staff have deteriorated significantly and were reflecting upon the museum work. However, this deterioration was overshadowed by the fact that the Museum soon afterwards found itself in the midst of a great controversy in 1968 and 1969 regarding the demolition of the Great Bridge. Despite the fierce opposition of Vukica Popović and public defiance in the face of authorities, one of the cities most recognizable landmarks was demolished in spring 1969.

Other noteworthy moments of late 1960's include the establishment of *Konstantin Danil Prize* (awarded from 1967 to 1971), aimed at promotion of art among school population; furthermore, initiative to create City urban regulation plan that would prevent any further destruction of local cultural heritage, as well as creation of the Visitors Service in late 1969. Thanks to this new department, Museum curators were significantly relieved in their work, while the record about the number of Museum's visitors improved and became more accurate.

Early 1970's witnessed the opening of the memorial room of Todor Manojlović (Nagybecskerek born writer and art critic of national importance, founder of the modern theatric expression in Serbian literature), further development of internation colaboration initiated already in 1960's, as well as decade consuming reconstruction process of Museum's interior and several changes in its permanent exhibition. Due to the great theft in 1974 (the greatest by far in the history of Museum), it was closed for public. Museum's personel continued to grow in size, with new people coming in practically on annual basis. Several major artistic exhibitions took place in 1970's commemorating important anniversaries – in 1972, 1973, 1977 and 1979. Two major acquisitions were documented in 1977 and 1978, through estates of Tivadar Vanjek and Zlata Markov Baranji, respectively.

Year 1978 stands for another turning point in Museum's history: in it, the Department of History was reorganized and divided chronologically in order to facilitate two newly admitted curators – specialized in older history (14-19th century) and Worker's movement and People's Liberation Struggle. Also, long neglected Museum's library finally got its first professional librarian and new Department of Natural History finally came into being, two years after a valuable collection of stuffed animals found its way into the Museum as a donation from a local Grammar school It was also in 1978 when the Museum of Vojvodina as a chief and umbrella institution conducted its very first inspection. The idea of establishing a special unit under the Museum's auspices in charge of preservation and protection of cultural monuments and architectural heritage was also conceived at this time.

This issue was constantly on the Museum's agenda throughout 1980's, with new employees being hired to that end, but the legal framework was never completed and new personel was reassigned to another departments. Another important issue and long lasting problem was the reconstruction and renovation of the Museum's interior, with prominent Belgrade-based architect Aleksandar Radojević being commissioned to work side by side with the museum curators in order to come up with best solution possible for new permanent exhibition. This proved to be time and energy consuming project that was never materialized due to lack of funds and despite the fact it received international recognition and acclaim. Generally unfavourable socio-economic situation of the late 1980's refleted itself not only onto Museum's financial stand (as the staff was significantly underpaid in comparison to other cultural institutions), but on the maintenance of the ediffice as well, which deteriorated greatly, especially the massive roof top cover. This will remain a chronic problem throughout the following period. Among other things that left their mark on this period were acquisition of the estate of Federika Bende (1982), death of Tivadar Vanjek (1981) and rearrangment of the Department of Art history (1985/1986).

General political and social crisis of the 1980's, followed by a civil war, breakup of Socialist Federative Republic of Yugoslavia, international isolation, sanctions and hyperinflation left their mark on the Museum's activities. Despite several encouraging solutions to ever present problems (such as introduction of the alarm

system in 1990 and installation of central heating in 1992), the beginning of the 1990's was marked by 1991 catastrophy, when Tivadar Vanjek's estate suffered massive damage due to a broken water pipe. This unfortunate event was a bad omen for hard times that were soon to follow, as the Museum was about to experience severe material and financial hardship. Fall of the Berlin wall, collapse of Yugoslavia as well as the rise of nationalism caused the radical change of cultural discourse, nowhere more visible than in the Department of History. By then often focused on exhibitions about Tito, Communist Party, people's heroes etc., it shifted its interests towards activities such as initiatives to restore the monument of King Petar I Karađorđević (demolished by Nazis in 1941) or to commemorate prominent figures and events of the First World War. In accordance to such change, Collection for Worker's movement and People's Liberation struggle was conveniently renamed to Modern history collection in 1993.

Due to unfavorable financial circumstances, number of exhibitions was in decline, although their quality significantly improved. In addition to that, while working in extremely rough times, the Museum got engaged into publishing and managed to launch the so-called Special edition, within which it published two books: Russian colony in Nagybecskerek, Petrovgrad and Zrenjanin authored by Boris Pavlov and Zrenjanin's Grammar School. Memorial book 1846–1996, edited by Nedeljko Kuljić. Also, the Museum came to work together with other museums in Banat, in course of which its curators took active part in reorganisation of the Glasnik muzeja Banata magazine in Pančevo, where they continued to publish their research up to this day. They were also given more media space in the local weekly neswpaper Zrenjanin, and later within newly founded Zavičajac magazine.

Through this period, Department of Archaeology asserted itself on couple of occasions, first by organizing and hosting a high-scale international scientific gathering titled Current problems of the transition period. From Starčevo to Vinča culture (1995), and then couple of years later, by discovering and exploring two important mid-Banat excavation-sites – Mali Akač near Novo Miloševo and Svete Vodice near Stajićevo, i. e. Perlez (1997–1999). Department of History marked two important local jubilees – 150th anniversary of the Zrenjanin's Grammar School in 1996, followed by 150th anniversary of the establishment of the city's first printing press (1997). On the other hand, Art history department's exhibition titled Russian arto f the Central Banat region was subsequently dubbed most significant cultural event in year 1995. In mid and late 1990's, proccess of Museum's modernization was well underway, by computers purchase, integration into Museum informational system of Serbia and job-opening for a PC-documentarist; this whole process will intensify slowly and gradually, reaching its apex in the 21st century.

Museum managed to overcome all the difficulties and satisfy cultural needs of its environment, which was duly recognized by Zrenjanin City Award in 1996. It remained open for public even in 1999, during NATO bombing of Yugoslavia, in course of which its employees have publicly manifested their antiwar sentiment by taking part in action Culture against aggression. On that occasion, it presented the public with the collection of birds donated to the Natural History Department by Emil Gladić from Kumane. By that time, poliical turmoil in country began to reflect the Museum, as was evident in frequent changes of managing directors.Simultaneously with that, the need for Security service was becoming more and more apparent, as in 1998. it was established that the Museum had in its possession 29.276 artefacts, 34 of which had been categorized as the cultural goods of outstanding significance. However, security service shall only open sometime later.

The Museum made its way into the 21st century while trying to simultaneously resolve several ongoing issues. It went online in 2001 by launching its very first website (www.museum.co.yu); it reorganized the Department of conservation by securing much needed equipment and expanding its staff (2002/2003) in the subsequent period. And after years of pleaing and numerous futile requests, it finally and officially established the Security service in 2002/2003. The everlasting problem of the leaking rooftop has been seriously addressed, with much needed construction material finally provided for it in 2002. Also, the constant struggle for new exhibition space entered its final phase in early 2000's. However, all these issues were somewhat set aside,

interrupted and greatly affected by the great storm in late August 2003, that caused sever damage to the Museum's ediffice, measured in millions of euros and rendering its permanent exhibition closed for public in following couple of years. However, as devastating as it was, it proved to be a turning point and an important milestone in the Museum's history, as it finally rose awareness of broader public about the difficulties this institution has been experiencing for decades. It also caused iminent and unconditional support of the proper authorities. Social, political, and above all – financial circumstances at that time were more than favorable, thus resulting in fine results and successes. While being closed for public during 2003/2004, damage caused by thunderstorm was fully repaired; newly adapted, spatious exhibition Salon (opened in 2005) and formation of the PR office (that quickly afterwards became integrated with already existing Visitors Service) paved way for the subsequent intensive program activities. Already in 2006, the Museum had 34 exhibitions and unprecedented annual attendance of 85000, still unsurpassed up to this day. Such *explosion of culture* had much broader impact, as it was crowned by several notable recognitions, including the prestigious *Mihailo Valtrović Award* for the best Museum in Serbia in 2006. The same year saw the beginning of the gradual opening of the new permanent exhibition, with ethnology and Modern history being introduced to public first, followed by Natural sciences, Archaeology and Early modern history in 2008. At the same time, another department was created, devoted entirely to the history of local sports, with an exhibition space specially arranged to facilitate its permanent collection (The Room of Sports).

During the first decade od the 21st century, the Museum managed to become a local brend, recognizable in broader, regional terms and one of the leading cultural institutions and strongest pillars of the cultural life in Zrenjanin. In terms of staff it got younger and bigger, through enabling civil service and both paid and unpaid internships. By taking part in various new manifestations, such as *European night of the museums* or *Museums 10 for 10* and organizing grandious and widely publicized exhibitions, it welcomed numerous celebrities hailing from world of politics, diplomacy, science, culture and public sphere in Serbia.

During the last decade (2011–2021), it successfully followed the path already marked in the previous period. After the renovation of its facade, it further modernized its work with new PC equipment and furniture; in 2011 it acquired valuable collection „Malbaški", consistant of various agricultural machines and tools. Two years later, the permanent exhibition was further expanded with reorganized and rearranged artifacts from Collection of Modern history and Collection of 18th an 19th century paintings. Reconstruction of the estate of Todor Manojlović began by the end of 2013, with his room being solemnly open on his birthday in 2014. And thanks to the endorsement of Ministry of culture and the Media, as well as of the Provincial Secretariat for culture and the media, the so-called "Little salon" has been renovated and opened with an exhibition of Paja Jovanović. This endorsement came as a crown to nice streak of results achieved by the Museum in previous period, that had not remained unnoticed in broader terms: somewhat earlier, it was nominated for the *European Museum of the Year* award.

March 2016. saw the completion of three year long project of reconstruction of the part of the permanent exhibition with the estates of Uroš Predić, Tivadar Vanjek, Paulina Sudarski, Friderika Bende, Zlata Markov Baranji and Ljubica Tapavički. Only a month later, the permanent exhibition has been enlarged with yet another estate, namely the one that came to the Museum year before as a replica of an lawyer office-cabinet of the prominent Várady family and its defunct advocat firm Also, renovated and modernized exhibition of the birds of Vojvodina was also placed on display. By the end of 2016, the Museum established new contact with the „Atilla József Muzeum" from Makó (Hungary), which very quickly developed into a full scale partnership on several projects in the following couple of years. Meanwhile, Serbian Ministry of culture and the Media had designated substantial funding for the Museum's long-planned reconstruction of the Amfiteather within the project *Cities in focus.* Having been neglected for several decades, during 2017. it was thoroughly reconstructed and brought to the purpose it used to have before. It had its grand opening during the European Night of the museums in 2018, along with the newly established gift shop. Shortly afterwards, when marking centennial

anniversary of the First World War, City of Zrenjanin purchased the house of Dr. Slavko Županski, leader of the local Serbs back in the days and gave it to the Museum as a depandance. After being partially renovated, it was opened in late 2019.

Simultaneously with reconstruction, renovation and all the accompanying work, the Museum has been modernizing itself in many ways, such as introduction of the audio-video guide for blind and visually impaired people (2014), digitalization of the museum's artifacts with IMUS program, as well as creation of special mobile phone application called *Visions of the Museum* in 2017.

Covid-19 pandemic and the subsequent declaration of emergency in Republic of Serbia from mid-March to early May 2020 faced the Museum with new challenges. Long streak of nice results and success was put to an end, with severe decline in attendance. The Museum had to adapt itself to new situation and introduce preventive health and sanitary measures. While searching for new ways and means to attract the audience but keep it safe at the same time, the Museum amplified its presence on social networks and other media on one hand, while bringing together curators from all the departments at the joined project *Stories from the depot,* aimed at presenting rarely seen artifacts that have never been on display before. Another project that was materialized during the state of emergency was called *Museum at school* and was focused at presenting the Museum to the pupils of primary schools of the Central Banat County on one hand, while registering and collecting artifacts in field on the other hand. Nevertheless, covid-19 drew the line beneath a fruitful and successful period, potentially marking the beginning of the new (post-covid) era.

At that very beginning of this new era, National museum of Zrenjanin is not unprepared. Armed with unexhausting enthusiasm and energy of 50 of its employees, organized into 5 departments (Archaeology, Ethnology, History, Art history, Natural sciences), Restauration and conservation department, Visitors Service, Secretary office and Technical support service. Beside that, it also disposes with photo, specialized library, workshop, documentation center and souvenir, i. e. gift shop. It presents its treasure, consisting of more than 33000 artifacts within permanent exhibition, that occupies the first and the second floor of the Museum's monumental ediffice, covering total surface of 1.200 m^2, as well as through two exhibition salons (200 and 115 m^2, respectively) and the museum hall specially adapted in that purpose. In addition to that, spacious atrium/amfitheater in the backyard presents itself as an ideal millieu for events such as concerts, book promotions, theater plays etc.

With such capacities, human resources and affluent collections at its disposal, National museum of Zrenjanin today stands out as one of the most recognizable local cultural institutions. With grand ideas and upcoming projects, having overcome all the problems it was confronted with, the Museum looks forward readily to meet the new challenges. Its door is wide open to both domestic and foreign visitors, interested and willing to see and learn something new about the history and culture of Zrenjanin and Central Banat region. In that sense, National museum of Zrenjanin welcomes them all cordially and wishes them pleasant stay on its premises!

Zusammenfassung

Die Ursprünge des heutigen Volksmuseums in Zrenjanin datieren aus dem Jahrzehnt unmittelbar vor dem Ersten Weltkrieg, in dem maßgebende politische und intellektuelle Kreise des damaligen Groß-Betschkerek (später Petrovgrad, heute Zrenjanin) den Prozess der Gründung des Museums des Torontáler Komitats begannen. Jedoch blieb das genaue Gründungsjahr diskutabel und es kann nicht mit Sicherheit festgestellt werden; am häufigsten werden die Jahre 1906 und 1911 genannt: das letzte Gründungsjahr war geltend und allgemein anerkannt bis zur Mitte der sechziger Jahre des vorigen Jahrhunderts aber danach überwog das erste Gründungsjahr. Mittlerweile wurde ein Kompromiss gemacht – obwohl auch diskutabel – die Bedeutung beider Gründungsjahre werden erkannt und anerkannt: das Jahr 1906 als Gründungsjahr und 1911 als das Jahr der Eröffnung des Museums für die Öffentlichkeit.

Unabhängig von diesem - noch immer ungeklärtem Dilemma – kann man mit Sicherheit nur sagen, dass die Gründung des Zrenjaniner Museums ein langandauernder jahrelanger Prozess war, der 1903 vom Torontálen Ungarischen Kulturverein veranlasst wurde, dann vom Torontáler Komitat selbst weiter angenommen und dirigiert wurde aber bis zum Ende des ersten Weltkrieges unbeendet blieb. Nach heutigen Kriterien und Standards kann man nicht von einem Museum sprechen, sondern eher von einer museologischen Sammlung, die mittels Sammlungen und Geschenken aus allen Teilen des damaligen Komitatsentstanden ist, der es – je nach gegebenem Zeitpunkt – nicht nur am Ausstellungsraum und Lagerraum fehlte, sondern auch an Fachkräften, auf dem Gebiet der Museologie, die sich um die angesammelten Gegenstände kümmerten. Diese Sammlung, die den Kern des Museums bildete, war den delegierten Komitatsangestellten anvertraut, denen sie, so sehr sie auch gebildet waren, nur eine sekundäre Pflicht und Beschäftigung darstelle, mit der sie sich mehr aus Vorliebe und persönlicher Affinität befassten. Die mittels Geschenke und Spenden aus allen Teilen des Komitats angesammelten Museumgegenstände wurden so dem Komitatsarchivisten Bogoljub Aleksić zur Verwahrung anvertraut und in vier Räumen des ehemaligen Torontáler Komitatshaus (heute Rathaus Zrenjanin) aufbewahrt, wo sie bis zum Ende des Ersten Weltkrieges aufbewahrt waren. Im Chaos und dem Durcheinander, das den Zerfall Österreich-Ungarns im Herbst 1918 begleitete, und auch in den nächsten ein paar Jahren danach, verschwand ein großer Teil der Gegenstände und ging für immer verloren.

Gleichzeitig mit der immer gegenwärtigen politischen Instabilität und häufigen politisch-administrativen Änderungen und Umänderungen wurde die Museumssammlung in der Zwischenkriegszeit mehrmals vernachlässigt und von einem Ort zum anderen verlagert. Wenn man das Erstellen des Museumsinventars, das Aleksić 1919 erstellt hat, außer Acht lässt, wurde nur ein bedeutender Moment 1924 verzeichnet, als es zur Änderung des Rechtsstatus des Museums kam, das unter der Verwahrung der Stadt Groß-Betschkerek kam und ihr anvertraut wurde. Zu dieser Zeit war es weiterhin für die Öffentlichkeit geschlossen aber zur Änderung seines Rechtsstatus kam eserst, nachdem das Verschwinden einer Anzahl von Museumsgegenständen registriert wurde. Der Zustand verbesserte sich einigermaßen in den dreißiger Jahren, als die ersten konkreten Schritte dokumentiert wurden, das Museum zu revitalisieren und für die Öffentlichkeit zu öffnen. In diesem Sinne wurde der städtische Notar Timotej Rajić beauftragt, in Zusammenarbeit mit der Historischen Gesellschaft in Novi Sad an der Erneuerung des Groß-Betschkereker (seit 1934/35: Petrovgrader) Museums zu arbeiten, das mit Hilfe von Fachleuten dergenannten Gesellschaft mit der Arbeit beginnen sollte, mit territorialer Zuständigkeit für Ober- und Zentralbanat. In der zweiten Hälfte der dreißiger Jahre kümmerte sich der akademische Maler Aleksandar Sekulić, ehemaliger Student der königlichen Kunstakademie in München als Museumskurator um die Museumssammlung. Sein Nachfolger war Lazar Nikolić, Lehrer aus Botoš, Sammler, Kunstkenner und leidenschaftlicher Archäologe, der sich dem Museum und dessen Entwicklung bis ans Lebensende widmete. Unter seiner Leitung begann das Museum unmittelbar vor Beginn der deutschen Okkupation im Zweiten Weltkriegunter dem Namen *Banater Museum der Donaubanschaft* mit der Arbeit und unter Anleitungen und

Regeln der Historischen Gesellschaft in Novi Sad. Jedoch blieb das Museum für die Öffentlichkeit von 1941–1944 geschlossen, ohne jegliche Ausstellungen, wobei archäologische Ausgrabungen und Forschungen auf dem Gelände die einzigen Aktivitäten waren und die einzige Art und Weise die Museumssammlungen zu erweitern, nicht selten mit Hilfe und Unterstützung der deutschen Okkupationsbehörden, die selbst an diesen Funden interessiert waren. Während der ganzen Zeit bestand das Museum unter dem Namen *Museum des Banater Kreises*.

Im Herbst 1944 befreiten Einheiten der Roten Armee und Partisaneneinheiten der jugoslawischen Volksarmee Petrovgrad von faschistischen Okkupatoren. Unter den neu entstandenen gesellschaftlichen und politischen Umständen, die radikal anders waren als die in der Zwischenkriegszeit, wurde das Museum endlich konsolidiert und auf wesentlich festere Grundlagen gestellt. Das war jedoch nicht so einfach in den ersten Nachkriegsjahren, infolge materieller Not und Mangel an finanziellen Mitteln. Die neuen Behörden der Nachkriegszeit bemühten sich, das kulturelle Leben zu erneuern und das Kulturerbe, das den Krieg überdauert hat, zu erfassen, aber gleichzeitig versuchten sie die verfügbaren Mittel rational zu gebrauchen und die Arbeit einiger Kulturinrichtungen, die sich im Prozess der Gründung oder Erneuerung befanden, unter ein Dach bringen. Zu diesem Zweck diente ab Herbst 1944 der sog. Janković-Palast als Sitz des Museums, der zum Sammelzentrum für Antiquitäten, Gemälde, kunstgewerbliche Gegenstände, archäologische Funde, sowie Bücher aus verlassenen deutschen Häusern usw. Zu dieser Zeit wurden das Museum und die Stadtbibliothek für eine gewisse Zeit institutionell vereinigt, und es wurde sogar das neu eingerichtete Stadtarchiv unter dasselbe Dach untergebracht. Jedoch war ein solcher Zustand nicht von langer Dauer und schon 1946 wurden beide kulturellen Einrichtungen getrennt, blieben aber seitdem auf eine enge Zusammenarbeit angewiesen.

Das Stadtmuseum Petrovgrad (das man 1946 anlässlich des zweijährigen Jubiläums der Befreiung in Zrenjanin umbennen wird) war das erste Museum in der Vojvodina, das nach dem Krieg für die Öffentlichkeit geöffnet wurde und zwar im Frühjahr 1945. Ein paar Monate später, am 29. Juni, wurde die erste künstlerische Ausstellung von Stojan Trumić veranstaltet. Bald folgten neue Ausstellungen, dank dem Einsatz und dem Unternehmungsgeist des ersten Museumsleiter der Nachkriegszeit Miloš Kekez aber noch mehr – Vasa Pomorišac (1893–1961), des berühmten Malers, der als Angestellter des Museums eine Zentralfigur des kulturellen und künstlerischen Lebens in Zrenjaninin den ersten Jahren nach dem Zweiten Weltkrieg spielte. Als er das Museum 1946 verließ, bedeutete das eine Wende in der Geschäftsführung dieser Einrichtung und die Rückkehr der Archäologie und archäologischer Ausgrabungen in den Fokus und eine auffallende Abwesenheit künstlerischer Ausstellungen in den nachkommenden Jahren.

Unter den größten Herausforderungen, die das Museum zu dieser Zeit überwinden musste, waren Geldmangel, nicht-entsprechende Bedingungen für die Unterbringung der Sammlungen und die Abwesenheit vongebildeten museologischen Fachkräften. Demzufolge war die Einrichtung in dieser Zeit auf die Hilfe und guten Willen von Rentner, Lehrkräften und überlebenden Mitgliedern der zwischenkriegszeitlichen Intellektuellen angewiesen, die die Museumsstücke sammelten und ordneten. Ab 1947 wurde das Museum ins Budget des Volksausschusses der Stadt Zrenjanin einbezogen und 1948 wurde der Janković-Palast rekonstruiert, womit das Problem der Unterbringung ständig anwachsender Museumssammlungen für erst vorübergehend (nicht dauerhaft) gelöst wurde.

Ende der vierziger und Anfang der fünfziger Jahre des vorigen Jahrhunderts war der Prozess der Vernetzung der Museen in Jugoslawien im vollen Gang, als Folge der Verabschiedung des Gesetzes über Museen (1951). Das Zrenjaniner Museumversuchte sich den aktuellen Abläufen anzuschließen und sich als Einrichtung von regionaler Bedeutung zu hervorzuheben. In diesem Sine stellte sich das Jahr 1952 als besonders bedeutend heraus, als der Rechtsstatus des Museums geändert wurde und es einen Heimatcharakter unter dem Namen *Volksmuseum Zrenjanin* annahm, dessen Namen es bis heute beibehalten hat: das Volksmuseum Zrenjanin, mit territorialer Zuständigkeit für das Gebiet Mittelbanat. Das darauffolgende Jahr, 1953, bedeutete das Ende

häufiger Änderungen in der Leitung des Museums, da Lazar Nikolić wieder Museumsgeschäftsführer wurde, dessen Amt er bis zu seinem Tod im Jahr 1959 bekleidete. In diesem Zeitraum bekam das Museum zwei wichtige künstlerische Nachlässe: die von Uroš Predić und die von Paulina Sudarski (1954). Die Historische Abteilung wurde 1954 gegründet und ein ausgebildeter Historiker als Kurator eingestellt. Als Ergebnis seiner Arbeit und auch der Arbeit anderer Mitarbeiterwurde die erste historische Ausstellung unter dem Namen *Zrenjanin durch Geschichte* veranstaltet, die im Jahr 1956 in etwas erweiterter Form zur ständigen Ausstellung umgestaltet wurde. Im Einklang mit der aktuellen Politik der Einführung der Arbeiterverwaltung in staatlichen Betrieben, Anstalten und Kultureinrichtungen wurde im Jahr 1956 die erste Satzung verabschiedet und der Fachrat ernannt. Von Bedeutung war ebenfalls die Einstellung des ersten Archäologen (1957) und eines professionellen Fotografen (1959). Der Tod von Lazar Nikolić im Jahr 1959 bedeutete das Ende einer Ära in der Museumsgeschichte, die sich von der Zwischenkriegszeit über dieZeit der deutschen Okkupation im zweiten Weltkrieg bis hin zu den Nachkriegsjahren des sozialistischen Jugoslawiens erstreckte, in denen die Grundsteine der Museumseinrichtung erfolgreich und dauerhaft festgelegt wurden.

Der Anfang einer neuen Entwicklungsphase wurde symbolisch im Herbst 1960 gekennzeichnet, als eine Delegation des Internationalen Museumskomitees unser Museum besuchte, aber noch mehr – als Vukica Popović (1919–1998), die Stelle der Kuratorin der künstlerischen Abteilung einnahm. Sie wird sehr bald führende Persönlichkeit und, man kann sagen, das Wahrzeichen des Museums in den folgenden zwei Jahrzehnten. Schon ihre erste Ausstellung, veranstaltet im Jahr 1961 und dem Maler Konstantin Daniel gewidmet, deutete den Anfang einer brillanten und fruchtbaren Kariere an. Mit ihrer Einstellung, aber auch des Ethnologen Vladimir Mitrović und Hermina Grujić als Konservator-Restaurator der neugegründeten Museumswerkstatt, war der Prozess der Verjüngung des Kollektivs und die Bildung einer Facharbeitergemeinschaft beendet, beziehungsweise der Generationswechsel. Das entscheidende Ereignis in den sechziger Jahren des letzten Jahrhunderts spielte sich Mitte September ab, als das Museum aus dem Janković-Palast geräumt wurde, der 1964 laut den Bestimmungen des Städtebauplans niedergerissen wurde. Nachdem es vorübergehend in die ungeeigneten Räume des *Tehnoguma* untergebracht wurde, fand es 1966 ein neues Heim im Gebäude des ehemaligen Finanzpalastes mitten im Stadtzentrum. In diesem Gebäude, das 1893 nach den Bauplänen des Architekten Ištvan Kiš für die Bedürfnisse der Groß-Betschkereker- Filiale, des gemeinsamen österreich-ungarischen Finanzministeriums errichtet wurde, befindet sich das Museum auch heute noch. Trotzdem war der Anfang des Bestehens im neuen Raum durch Schwierigkeiten gekennzeichnet, und danach auch durch einen jahrzehntelangen Kampf um die Räume, die das Museum mit noch einigen öffentlichen Behörden und Privatgeschäften teilte. In der Transitionszeit von 1964–1966 reduzierte das Museum die Anzahl der Ausstellungsaktivitäten, indem es den Vorrang der Inventarisierung, der Forschung lokaler und regionaler kultur-historischem Erbe und der Arbeit auf dem Gebiet gab. Zum Zeitpunkt als die neue (vorübergehende) ständige Ausstellung im Herbst eröffnet wurde, wurde klar, dass sich die Verlegung auf das Kollektiv negativ ausgewirkte, in erster Linie im Sinne eines gestörten Arbeitsklimas, zwischenmenschlichen Beziehungen, die vor Augen der Öffentlichkeit nicht verborgen bleiben konnten. Aber auch diese Probleme traten schnell in den Hintergrund, nachdem sich das Museum im Mittelpunkt einer großen Affäre beziehend auf das Niederreißen der Großen Brücke vorfand, eines der bekanntesten Symbole der Stadt. Zu anderen wichtigen Momenten Ende der sechziger gehören: die Gründung des *Konstantin Daniel*-Preis (1967), mit dem Zielbildende Künste unter Kindern und Jugendlichen im Schulalter zu fördern; eine Initiative für die Ausarbeitung eines neuen Städtebauplans in Bewegung zu setzen, der die Zerstörung lokalen Kulturerbes verhindert (1968); die Verabschiedung eines neuen Gesetzes über Museen (1968); Herstellung internationaler Zusammenarbeit und Kulturaustausch mit Museen im Ausland (1968/1969); die Gründung eines pädagogischen Amtes als separate Museumsabteilung 1969, dessen Arbeit in großem Maße die Arbeit der Kuratoren und die Evidenzführung über die Besucher bedeutend erleichtern würde.

Anfang der siebziger wurde im Museum ein Gedenkraum Todor Manojlović (1883–1968) eröffnet, einem Gründer der Moderne in der serbischen Kultur und gebürtigem Großbetschkereker; es wurde weitere Ent-

wicklung im internationalen Kulturaustausch verzeichnet, neben langjähriger Arbeit an der Inneneinrichtung und der Suche nach einer dauerhaften Lösung für die ständige Ausstellung, die auf eine gewisse Zeit für die Öfentlichkeit geschlossen war, nach einem großen Gemäldediebstahl im Jahr 1974. Das Museumspersonal wuchs an, indem neue Fachkräfte eingestellt wurden. In diesem Zeitraum fanden ein paar bemerkenswerte Ausstellung statt, mit denen wichtige Jubiläen begangen wurden - 70-jähriges Geburtsjubiläum und 30-jähriges Todestag von Žarko Zrenjanin (1972), 100-jähriger Todestag von Konstantin Daniel (1973), 100-jähriger Geburtstag von Aleksandar Sekulić und 20-jähriger Todestag von Uroš Predić (1977), sowie das 125-jährige Geburtsjubiläum von Mihajlo Pupin (1979). In den siebziger Jahren erreichten zwei Nachlässe das Museum – von Tivadar Vanjek (1977) und von Zlata Markov Baranji (1978).

Der Wendepunkt in der historischen Entwicklung des Museums trat im Jahr 1978 ein, in dem sich ein paar wichtige Ereignisse abspielten. Hierzu gehören: Reorganisierung der historischen Abteilung und die Einteilung dergleichen nach chronologischem Prinzip in die Sammlung der älteren Geschichte (für den Zeitraum vom 14. bis zum 19. Jahrhundert) und die Sammlung für die Arbeiterbewegung und den Volksbefreiungskampf; Ernennung des ersten spezialisierten Bibliothekars für Arbeit und die lange vernachlässigte Museumsbibliothek; Gründung der naturwissenschaftliche Abteilung, zwei Jahre nachdem das Museum eine bedeutende Sammlung von präparierten Tieren vom Gymnasium in Zrenjanin bekommen hatte; und letztlich – Durchführung der ersten Fachaufsicht des Ausschusses des Vojvodinaer Museums im Oktober 1978, als Dachinstitution laut Bestimmungen des *Gesetzes über museologische Tätigkeiten und Museen* (1974). Die Initiative für die Bildung einer speziellen Einheit für den Kulturdenkmalschutz unter dem Schutz des Museums stammt auch aus dieser Zeit.

Gerade diese Frage stand ununterbrochen an der Tagesordnung das ganze nächste Jahrzehnt hindurch; zur Umsetzung dieser Frage wurden neue Fachkräfte eingestellt, aber der Rechtsrahmen wurde nie geschlossen, genauso wie die finanzielle Konstruktion, sodass am Ende diese Einheit nicht gebildet wurde und die eingestellten Fachleute wurden anderen, schon bestehenden Abteilungen zugeteilt. Die zweite wichtige Frage war die lang geplante und angekündigte Rekonstruierung und Sanierung der Innenräume des Museums mit denen der angesehene Belgrader Architekt Aleksandar Radojević beauftragt wurde, ein Projekt für die ständige Ausstellung zu entwerfen. Radojević arbeitete mit den Kuratoren an diesem ambitiösen Projekt, das am Ende nicht realisiert wurde, obwohl es internationale Anerkennung erlangte. Den Grund dafür sollte man, obwohl es auch andere Probleme gab, die in den achtziger Jahren aufkamen, im allgemein gesellschaftlich-politischem Klima und einem chronischen Mangel an finanziellen Mitteln suchen. Das bezog sich nicht nur auf die Verschlechterung der materiellen Lage der Mitarbeiter, (die im Vergleich zu Kollegen in anderen Kultureinrichtungen unterbezahlt waren), sondern auch auf den schlechten Zustand des Museumsgebäudes, das nach und nach verfiel; besonders gefährdet war das Dach, das durchzusickern begann und das in der nächsten Zeit zu einem großen Problem für das Museum werden wird. Unter anderen bedeutenden Momenten in den achtziger Jahren ist noch der Tod von Tivadar Vanjek (1981), die Übernahme des Frederika Bende- und Ljubica Tapavički-Nachlasses (1982), zu erwähnen und auch die Eröffnung des Gedenkmuseums im Geburtshaus von Jaša Tomić in Srpska Crnja (1983) und die Sammlung von Dr. Borislav Jankulov in Jaša Tomić (1985) als gesonderte Museumsabteilungen. Nach der Pensionierung von Vukica Popović Ende 1980 wurde die kunstgewerbliche Abteilung von Jelena Knežević übernommen, unter deren Leitung es zu einer Teilung in die kunstgewerbliche Sammlung und die Sammlung der bildenden Künste kommen wird.

Die allgemeine politische und gesellschaftliche Krise Ende der achtziger Jahre und danach auch der Bürgerkrieg, der Zerfall der Sozialistischen Föderativen Republik Jugoslawiens, internationale Isolierung, Sanktionen und die Hyperinflation Anfang der neunziger Jahre hinterließen Spuren in der Geschäftsführung des Museums. Auch neben einigen positiven Fortschritten in der Lösung chronisch bestehender Problemen (die Verbindung des Alarmsystems 1990, Einbau der Zentralheizung 1992), war der Anfang der neunziger Jahre durch eine Havarie im Jahr 1991 gekennzeichnet, in der infolge eines Wasserrohrbruches, der größere Teil des Nachlasses

von Tivadar Vanjek beschädigt wurde; diese Katastrophe kündigte symbolisch die Anbahnung schwieriger Zeiten für das Museum an, das in der kommenden Zeit in ernsthafter materieller und finanzieller Not wirken wird. Der Fall der Berliner Mauer, der Zerfall des gemeinsamen Staates, der anwachsende Nationalismus unmittelbar vor dem Krieg im ehemaligen Jugoslawien bedingten auch eine Änderung des Kulturdiskurses, was sich besonders auf die Arbeit in der Historischen Abteilung auswirken wird; die bis dahin veranstalteten Ausstellungen über Tito, die Partei, die Volkshelden im Volksbefreiungskampf mussten der Initiative für Erneuerung des Denkmals von König Petar I Karađorđević und der Aufstellung von Gedenktafeln aus der Zeit des Ersten Weltkrieges Platz machen (infolgedessen wurde auch die Sammlung der Arbeiterbewegung und der Volksbefreiungskampfes 1993 in die Sammlung neuerer Geschichte umbenannt).

Infolge einer ungünstigen finanziellen Situation und chronischer Notlage wurde die Anzahl der Ausstellungen drastisch reduziert, aber das Niveau ihrer Qualität ist erheblichgestiegen. Unter äußerst schwierigen Bedingungen, unter denen das Museum wirkte, gelang es ihm mit einer Veröffentlichungsaktivität zu beginnen und die Edition *Posebna izdanja* in Bewegung zu setzen, in dessen Rahmen zwei Bücher veröffentlicht wurden: *Ruska kolonija u Velikom Bečkereku, Petrovgradu i Zrenjaninu* von Boris Pavlov und *Zrenjaninska gimnazija. Spomenica 1846–1996* unter der Redaktion von Nedeljko Kuljić. Durch die Vernetzung mit anderen Museen haben die Kuratoren des Volksmuseums Zrenjanin an der Reafirmation und Reorganisierung der Zeitschrift *Glasnik muzeja Banata* aus Pančevo teilgenommen, in dem sie ihre Beiträge weiter veröffentlichen werden, bis zum heutigen Tag. Sie bekamen auch genügend Medienraum für Autorentexte in der Wochenzeitung *Zrenjanin* und etwas später für die Pflege der Heimatkultur *Zavičajac.* Die archäologische Abteilung hat gute Erfolge in der Arbeit durch die Organisierung einer großen internationalen wissenschaftlichen Versammlung *Problemi prelaska iz vinčanske u starčevačku kulturu* (1995) verzeichnet und danach durch die Entdeckung und sukzessive Forschung zweier bedeutender Lokalitäten auf dem Gebiet des Mittelbanats – Mali Akač bei Novo Miloševo und Svete Vodice bei Stajićevo, beziehungsweise bei Perlez (1997–1999). Die historische Abteilung hat zwei große Ausstellungen veranstaltet, mit denen bedeutende Jubiläen in Zrenjanin begangen wurden – 150 Jahre seit dem Bestehen des lokalen Gymnasiums (1966), beziehungsweise eineinhalbes Jahrhundert Druckerei (1997). Auf der anderen Seite veranstaltete die Abteilung für bildende Kunst eine Ausstellung *Ruska umetnost u srednjemBanatu*, die zum besten Kulturereignis im Jahr 1995 erklärt wurde. Mitte und in der zweiten Hälfte der neunziger begann der Prozess der Modernisierung der Arbeit im Museum durch Anschaffung von Computerausrüstung (Mittel des Ministeriums für Kultur der Republik Serbiens), durch den Anschluss ins Informationssystem der Museen Serbiens (MISS) und der Eröffnung der Arbeitsstelle Administrator-Operateur, der die Daten in die Rechnerbasis eintragen würde (dieser Prozess wird allerdings intensiver werden und es wird später zum vollen Ausdruck kommen, im 21. Jahrhundert. Trotz Einschränkungen auf die es immer wieder stieß, gelang es dem Museum zu wirken und die Bedürfnisse seiner Gemeinde zufrieden zu stellen, was in Form des Preises*NagradagradaZrenjanina*(1966) erkannt wurde. Es blieb offen für die Öffentlichkeit auch während der dreimonatigen Aggression des NATO-Paktes auf die Bundesrepublik Jugoslawien im Frühjahr 1999, während derer es seine Haltung gegen den Krieg durch die Teilnahme an der Aktion *Mit der Kultur gegen die Aggression* ausdrückte; zu diesem Anlass hat es der Öffentlichkeit das Geschenk präsentiert, das die naturwissenschaftliche Abteilung – eine Sammlung von Emil Gladić aus Kumane erhielt. Ende der neunziger begann sich die politische Situation auch auf die Personalpolitik im Museum selbst auszuwirken, an dessen Führungsspitze sich sogar drei Direktoren in einem Jahrabwechselten. Gleichzeitig stieg das Bedürfnis nach organisiertem Überwachungsdienst, vor allem, weil im Jahr 1998 eine Kategorisierung der Kulturgüter durchgeführt wurde laut welcher das Museum in seinem Besitz 29.276 Museumsstücke hatte, unter denen auch 34 Kulturgüter von besonderer Bedeutung. Jedoch wird auch dieser Dienst erst später eröffnet werden.

Das Museum begann sein Bestehen im 21. Jahrhundert im erbärmlichen Zustand, mit baufälligem Gebäude, das eine dringende und teure Sanierung forderte, mit gefährdeten Sammlungen, nicht-adäquater Sicherheit, mit schlechter Ausrüstung des Depots und einem Mangel an Ausstellungsraum. Gleichzeitig trat es ins neue

Jahrhundert und versuchte den Anschluss an moderne Abläufe zu finden, indem es im Internet auflistete (2001) und Teil eines globalen, weltweiten Netzeswurde und einen Sicherheitsdienst nach mehreren Jahrzehnten mit großer Mühe bildete (2002/2003) und die Abteilung für Konservierung und Restauration in der Form umorganisierte, in dem es auch heute wirkt. Gleichzeitig eröffnete das Museum die letzte Etappe eines jahrzehntelangen Kampfes um die Nutzung des ganzen Raumes im Museumsgebäude, welches das Museum bis dahin mit mehreren verschiedenen Mietern teilte – mit Geschäften und anderen Wirtschaftssubjekten Es war ebenfalls bemüht, ein ständig bestehendes Problem, das aus vergangener Zeit geerbt wurde, zu lösen – die Sanierung des Daches, das seit Jahren durchsickerte. Im Moment, als es so aussah, dass das diese Frage ad acta stellen würde, wurde das Museum am 31. August 2003 von einem starken Gewitter getroffen und verursachte an seinem Gebäude einen Schaden von mehreren Millionen und forderte die Schließung desgleichen für die Öffentlichkeit. Diese Katastrophe stelle sich als Hauptproblem und Wendepunkt in der Entwicklungsgeschichte des Museums heraus, da die Aufmerksamkeit endlich auf die seit langen bestehenden Problemen gelenkt wurde, mit denen diese Einrichtung konfrontiert war und veranlasste alle zuständigen Kreise und Behörden diese Probleme ernsthaft zu lösen. Der gesellschaftlich-politische, aber vor allem der finanzielle Moment für eine solche Unternehmung war mehr als günstig, so dass in der nächsten Zeit gute Ergebnisse und Erfolge verzeichnet wurden. Während einer einjährigen Schließung für die Öffentlichkeit wurde der entstandene Schaden saniertund im Jahr 2005 wurde ein neuer Ausstellungsraum (der sogenannte Salon). Hiermit wurden, unter Bildung eines Informationsdienstes, das im selben Jahr dem Pädagogischen angeschlossen wurde, die Grundbedingungen für stärkere Programmaktivitäten geschaffen, die im nächsten Jahr folgten. Nur im Jahr 2006, als der Teil der erneuerten Ständigen Ausstellung in der kunstgewerblichen Abteilung eröffnet wurde, verzeichnete das Museum 34 Ausstellungen und eine enorme, bis dahin unglaubliche Besucheranzahl von 85.000 Gästen. Eine solche *Kulturexplosion* hatte ein weit breiteres Echo und wurde mit einer Reihe von Preisen gekrönt, einschließlich des Preises *Mihailo Valtrović* für das beste Museum in Serbien im Jahr 2006. In den kommenden Jahren wurde etappenweise die Eröffnung ständiger Ausstellungen fortgesetzt: im Jahr 2006 wurde der ethnologische Teil und der Teil mit neuerer Geschichte eröffnet und im Jahr 2009 das naturwissenschaftliche und archäologische Segment, so wie auch die Ausstellung der älteren Geschichte. Gleichzeitig wurde auch eine gesonderte Abteilung für die Geschichte des Sports eröffnet, die im Jahr 2008 einen ständigen Ausstellungsraum im Rahmen des Museums („Sportraum") bekam. Dem Museum gelang es im ersten Jahrzehnt des 21. Jahrhunderts ein Markenzeichen zu werden und im breiten, regionalen Rahmen erkennbar zu werden, wobei es den Status einer der führenden Kultureinrichtungen in Zrenjanin und eine der stabilsten Säulen hiesigen Kulturlebens zu werden. Das Personal wurde deutlich verjüngt und erweitert, wobei es die Möglichkeit eines Zivildienstes und Weiterbildung zukünftiger Fachkräfte im Bereich der Kunstgeschichte, der Archäologie, der Ethnologie, der Geschichte usw. anbot. Durch die Teilnahme an verschiedenen Manifestationen (besonders in *Nacht der Museen* und *Museum 10 für 10*) und die Organisierung großer und von den Medien begleiteter Ausstellungen, war das Museum Gastgeber zahlreichen berühmten Persönlichkeiten aus der Welt der Politik, der Diplomatie, der Wissenschaft, Kunst und Kultur, aus dem gesellschaftlichen und öffentlichen Leben Serbiens.

Einzig während des letzten Jahrzehntes (2011–2021) verzeichnete das Volksmuseum gute Ergebnisse und Erfolge und entwickelte weiterhin seine Tätigkeit, indem es den Weg, der ihm in letzter Zeit gebahnt wurde, fortsetzte. Nach der Fassadensanierung, Anschaffung neuer Computerausrüstung und Möbel und auch dem Abkauf einer wertvollen Kollektion von Landwirtschaftsmaschinen von Duško Malbaški (2011) eröffnete das Museum die erneuerte ständige Ausstellung die Sammlung neuerer Geschichte und die Sammlung der bildenden Künste des 18. und 19. Jahrhunderts; Ende desselben Jahres wurde mit der Rekonstruktion des Gedenkraumes des Schriftstellers Todor Manojlović begonnen, das feierlich an seinem Geburtstag 2014 eröffnet wurde. Im nächsten Jahr wurde mit der Ausstellung von Paja Jovanović der Öffentlichkeit der renovierte Kleine Salon vorgestellt, der dank den Mitteln des Ministeriums für Kultur und Informationen der Republik Serbiens und des

Provinz-Sekretäriats für Kultur und öffentliche Informationen der Autonomen Provinz Vojvodina. Diese Unterstützung kam als eine Art Preis für gute Ergebnisse, die das Museum realisierte und die sogar in breiteren Kreisen nicht unbemerkt blieben – diese Einrichtung wurde nämlich etwas früher für den Preis *Europäisches Museum des Jahres* nominiert.

Im März 2016 öffnete das Museum die ergänzten Nachlässe von Uroš Predić, Tivadar Vanjek, Pauline Sudarski, Friderike Bend, Zlata Markov Baranji und Ljubica Tapavički, womit ein dreijähriger Rekonstruierungsprozess der ganzen ständigen Ausstellung Sammlung der bildenden Künste zu Ende gebracht wurde. Einen Monat später wurde diesen Nachlässen auch das Salon-Kabinett der angesehenen Anwaltsfamilie Varadi angeschlossen und die Ausstellung, die sich auf die Vögel in der Vojvodina bezieht, rekonstruiert und modernisiert. Ende desselben Jahres wurde eine Zusammenarbeit mit dem Ausland hergestellt – konkret mit dem Museum „Atila Jožef" aus Mako (Ungarn), die eine aufsteigende Linie verzeichnen wird, während das Museum im Rahmen des Projekts *Städte im Fokus* des Republik-Ministeriums für Kultur bedeutende finanzielle Mittel für die lang geplante und angekündigte Rekonstruierung des Gartenatriums bekam. Nach jahrzehntelanger Vernachlässigung wurde im Laufe des Jahres 2018 dieser Raum wieder dem ursprünglichen Zweck zugeteilt, dem er früher erfüllte und wurde im Jahr 2018 feierlich anlässlich der *Nacht der Museen* eröffnet, zusammen mit dem Souvenirladen des Museums. Bald darauf, mit der Feier zumhundertjährigen Jubiläum des Endes des Ersten Weltkrieges, kaufte die Stadt Zrenjanin das Haus von Dr. Slavko Županski ab, des Volkstribuns und Kämpfer der serbischen Nationalbewegung in Groß-Betschkerek und stellte es dem Museum als Depandance zur Verfügung, der nach der Adaptierung der Öffentlichkeit Ende des nächsten Jahres 2019 vorgestellt wurde.

Gleichzeitig mit diesen Arbeiten lief auch die Modernisierung der Arbeit ab – mit der Einführung des audio-visuellen Reiseführers für Blinde und sehbehinderte (2014), der Beginn der Arbeit an der Digitalisierung der Gegenstände und die Einführung dergleichen ins IMUS Programm und die Erstellung einer speziellen Applikation für Mobiltelefone unter dem Namen *Visionen der Museen* (2017).

Die Pandemie des Covid 19 und die Einführung des Sonderzustandes auf dem Gebiet der Republik Serbiens (15. März - 9. Mai 2020) stellten das Museum vor neue und schwierige Herausforderungen. Eine lange Reihe an guten und bemerkenswerten Ergebnissen wurde unterbrochen, die Anzahl der Besucher fiel drastisch ab und das Museum musste sich der neuentstandenen Situation anpassen und epidemiologische Maßnahmen einführen. Auf der Suche nach neuen Arten und Weisen, Besucher anzuziehen und das Interesse der breiten Öffentlichkeit für kulturelle Inhalte zu wecken, hat das Museum seine Präsens in sozialen Netzwerken verstärkt, Kuratoren aller Abteilungen der gemeinsamen Ausstellung *Geschichten aus dem Depot* engagiert und das Projekt *Das Museum in der Schule* realisiert, mit dem es ihm gelungen ist Schüler der Grundschule in Dörfern des Kreises Mittelbanat zu animieren und sogar eine große Anzahl Kulturgüter in diesem Gebiet zu evidentieren. Dennoch hat das Covid-19 starke Folgen in der Arbeit des Museums hinterlassen und einen Strich unter eine fruchtbare Zeit in seiner Entwicklungsgeschichte gezogen und kennzeichnet gleichzeitig den Anbruch einer neuen und ungewissen Zeit.

Ganz am Anfang dieses neuen Weges ist das Volksmuseum nicht unvorbereitet. Es ist mit unerschöpflichem Enthusiasmus und Energie mit seinen 50 Mitarbeitern gewappnet, diein fünf Abteilungen der Grundtätigkeit des Museums (Archäologische, Ethnologische, Historische, Kunstgewerbliche, Landwirtschaftliche) organisiert sind, dann auch in die Abteilung für Konservierung und Restaurierung, Pädagogisch-informativen Dienst, Dienst für allgemeine Tätigkeiten und Technischen Dienst. Außerdem verfügt es über eine Fotothek, einer speziellen Bibliothek, über eine Werkstatt für Konservierung und Restaurierung und über eine Tischlerwerkstatt, über ein Dokumentationszentrum und über ein Souvenirgeschäft. Seine Schätze mit über 33.000 Gegenständen präsentiert es im Rahmen der ständigen Ausstellung (verteilt im Raum in der Größe von 1.200 m^2 im ersten und zweiten Erdgeschoss des Museums) und über thematische Ausstellung, für der allermoderneste Galerieraum vorgesehen ist, in Form eines Salons (Fläche 200 m^2), über den Kleinen Salon (115 m^2) und einer Halle extra für diese Zwecke eigerichtet. Hier sollte man noch das weiträumige Atrium-Amphitheater erwähnen, so wie

auch das ideale Milieu fürkulturelle Veranstaltungen, ganz verschiedener Art – Konzerte, Bücherpromotionen, Aufführungen und ähnliches.

Mit solchen räumlichen Kapazitäten, Personal und reichen Kollektionen in eigenen Fonds und Depots ist das Museum in Zrenjanin eines der erkennbarsten Kulturwahrzeichen der Stadt am Begej. Mit neuen, großen Ideen und angekündigten Projekten schreitet es bereit neuen Herausforderungen entgegen, trotz allen Notlagen und Probleme mit denen es konfrontiert wurde und auch weiterhin konfrontiert wird (und sich bemüht sie Schritt für Schritt zu lösen). Seine Türen stehen offen für alle Besucher – sowohl aus dem Inland als auch aus dem Ausland – die daran interessiert sind etwas Neues zu sehen und etwas Interessantes über die Geschichte und Kultur Zrenjanins und Mittelbanats zu erfahren. Das Volksmuseum Zrenjanin heißt sie alle herzlich Willkommen und wünscht einen angenehmen Aufenthalt in seinen Räumen!

Összegzés

A Nagybecskereki Népmúzeum létrejöttének kezdetei az első világháborút közvetlenül megelőző évtizedhez köthetőek, melynek idején az akkori Nagybecskerek (a későbbi Petrovgrad, a mostani Zrenjanin – Nagybecskerek) mérvadó politikai és intellektuális körei Torontál Vármegye Múzeuma megalapításának folyamatát megkezdték. A megalapítás pontos éve azonban vitatható, és teljes bizonyossággal nem is lehet megállapítani: ezzel kapcsolatban legtöbbször az 1906-os és az 1911-es évet emlegetik; az utóbbi egészen a múlt század hatvanas éveinek közepéig érvényes és elfogadott volt, később az elsőt hitték érvényesnek. Az újabb időkben ekörül sajátságos kompromisszum született, amely – bár szintén vitatott – mindkettőnek felismeri és elismeri a jelentőségét: az 1906-ot, mint a megalapítás évét, az 1911-et pedig mint a Múzeum hivatalos megnyitásának évét. Függetlenül ettől a – még mindig le nem tisztázott – dilemmától, biztonsággal csak annyit mondhatunk, hogy a Nagybecskereki Népmúzeum megalapítása hosszú, többéves folyamat volt, melyet 1903-ban a *Torontálvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület* kezdeményezett, s amelyet maga Torontál vármegye elfogadott és vezényelt a továbbiakban, ám egészen az első világháború végéig befejezetlen maradt. A mai nézőpontok és standardok tükrében itt még nem beszélhetünk múzeumról, sokkal inkább az akkori Vármegye minden területéről összegyűjtött vagy ajándékozott tárgyakból álló múzeumi gyűjteményről, amelyhez – az adott pillanat és idő függvényében – nemcsak a kiállítási és raktárhelyiség, hanem a szakképzett muzeológusok is hiányoztak, akik hozzáértően gondozták volna az összegyűjtött tárgyakat. Ezt a gyűjteményt, amely a későbbi múzeum magvát képezte, megyei képviselő hivatalnokokra bízták, akiknek, akármilyen műveltek is voltak, ez csak másodlagos kötelezettségnek számított, és csak kedvtelésből és személyes érdeklődésből foglalkoztak a tárgyakkal. A Vármegye területeiről ajándékozással és donációval összegyűjtött muzeális darabokat így Bogoljub Aleksić megyei levéltáros gondozására bízták, és a néhai megyei palota (a mai nagybecskereki Városháza) épületének négy helyiségében helyezték el, s ott is maradtak az első világháború végéig. Az Osztrák-Magyar Monarchia 1918 őszén bekövetkezett felbomlását kísérő káoszban és fejetlenségben, majd a további néhány évben is, a tárgyak nagy része eltűnt és véglegesen elveszett.

Az állandó politikai és társadalmi bizonytalanság és a gyakori politikai-adminisztratív változások és átalakítások közepette a múzeumi gyűjtemény gondozását a két háború közötti időszakban elhanyagolták, és egyik helyről a másikra költöztették. A múzeumi leltár létrehozásán kívül, amely 1919-ben Aleksić munkáját dicséri, az egyetlen jelentősebb mozzanat az 1924-es évhez fűződik, amikor változás történt a Múzeum jogi státuszában: Nagybecskerek város oltalma és gyámsága alá került. Abban az időben továbbra is zárva volt a nyilvánosság előtt, jogi státusza pedig csak akkor változott meg, amikor nyilvántartásba vették a muzeális tárgyak egy részének

eltűnését. Csak a harmincas években történt itt némi előrelépés, amikor okmányokkal támasztották alá a Múzeum újbóli életre keltését és megnyitását. Ilyen értelemben kapott megbízást Timotej Rajić városi főjegyző, hogy az újvidéki Történeti Társasággal közreműködve a nagybecskereki (1934/5 óta petrovgrádi) múzeum felújításán dolgozzon, amelynek az említett Társaság szakemberei segítségével észak- és közép-bánáti területi illetékességgel kellett volna megkezdenie működését. A harmincas évek második felében a muzeális gyűjteményt Aleksandar Sekulić akadémikus festő, a müncheni Művészeti akadémia volt hallgatója vette gondozásba. A munkát Lazar Nikolić botosi tanító, műgyűjtő, művészetismerő és szenvedélyes archeológus vette át, aki egész életét a Múzeum fejlesztésének szentelte. Az ő irányítása alatt nyílt meg a Múzeum közvetlenül a német megszállás előtt, a második világháború idején, a *Dunai Bánság Bánáti Múzeuma* néven, az újvidéki Történeti Társaság utasításai és előírásai szerint. 1941. és 1944. között azonban zárva volt a nyilvánosság előtt, mindennemű kiállító tevékenység nélkül, így az archeológiai ásatások és a terepi kutatások jelentették a muzeális tevékenységet és a muzeális gyűjtemény gazdagítását, nem ritkán a német megszállók támogatásával és segítségével, akik szintén érdeklődést tanúsítottak a leletek iránt. Ez idő alatt az intézmény neve Bánáti Körzeti Múzeum volt.

1944 őszén a Vörös hadsereg és a Jugoszláv Néphadsereg partizánosztagjai felszabadították Petrovgrádot a fasiszta megszállók alól. Az újonnan létrejött társadalmi-politikai körülmények között, amelyek radikálisan különböztek azoktól, amelyek a két háború közötti időszakban uralkodtak, a Múzeumot mint intézményt végre konszolidálták, szilárdabb és egészségesebb alapokra építették. Ez azonban a háború utáni első években, a nagy szegénység közepette és az anyagi eszközök hiányában nem volt könnyű. A háború utáni helyi hatóságok a művelődési élet felújításán és a háborút túlélt kulturális értékek begyűjtésén szerettek volna dolgozni, ám ugyanakkor a rendelkezésükre álló anyagi eszközökkel próbáltak racionálisan bánni és néhány, felújítás alatt, vagy éppen megalapítás folyamatában levő művelődési intézmény működését egy tető alá vonni. Erre a célra igen megfelelő volt a Janković palota, a Múzeum székhelye 1944 tavaszától, ami a régiségek, műtárgyak, archeológiai leletek, az elhagyott német házakból elhozott könyvek stb. gyűjtőközpontja lett. Akkoriban egy rövid ideig a városi múzeum és a könyvtár intézményes alapon egyesítve működtek, s egy időre az újonnan megalapított levéltári intézmény is társult hozzájuk. Ez a társulás azonban nem volt hosszú életű, 1946-tól mindegyik külön-külön folytatta tevékenységét, ám az intézmények egymás közötti közreműködése továbbra is megmaradt

Petrovgrad Városi Múzeuma (a város 1946-ban, a felszabadulás második évfordulóján a Zrenjanin nevet kapja) az első volt Vajdaságban, amely 1945 tavaszán, a háború után megkezdte működését. Mindössze néhány hónappal később, június 29-én nyílt meg az intézményben az első kiállítás, melyen Stojan Trumić festőművész alkotásai voltak megtekinthetőek. Miloš Kekez, a háború utáni időszak első múzeumigazgatója, de még inkább Vasa Pomorišac (1893–1961) neves festőművész rátermettségének és tevékenységének köszönve, nem sokkal ezután újabb kiállításokat rendeztek. Pomorišac, mint a Múzeum alkalmazottja, a nagybecskereki művelődési és művészeti élet központi alakja volt a második világháború utáni időszak első éveiben. 1946-ban hagyta el a Múzeumot, s ezzel meg is változott az intézmény működésének módszere. A régészet és a régészeti ásatások kerültek előtérbe, és az elkövetkező néhány évben nem rendeztek kiállításokat.

Ebben az időszakban a legnagyobb kihívásokat, melyekkel a Múzeumnak szembe kellett néznie, az anyagi eszközök hiánya, a tárgyak szempontjából nem megfelelő helyiségek és az iskolázott, szakképzett muzeológusok hiánya jelentették. Az intézmény gondozása így a nyugdíjasokra, a tanügyi munkásokra és a háborút túlélt városi intelligenciára maradt, akik muzeális anyag begyűjtésén és annak rendszerezésén dolgoztak. 1947-től a Múzeum a Nagybecskereki községi Népbizottság támogatott intézménye lett, 1948-ban alapjaiban rekonstruálták a Janković palotát, és ezzel átmenetileg (nem véglegesen) megoldódott az állandóan növekvő muzeális gyűjtemények elhelyezésének gondja.

A múlt század negyvenes éveinek végén és ötvenes éveinek elején Jugoszláviában, a Múzeumok Törvénye meghozatalának (1951) köszönhetően nagy lendületet vett a muzeális hálózat kiépítése. A nagybecskereki múzeum igyekezett bekapcsolódni az aktuális folyamatokba, és regionális jelentőségű intézményként működni. Ilyen tekintetben az 1952-es év volt nagy jelentőségű, amikor a Múzeum jogi státusza ismét megváltozott, Nagybecskereki Népmúzeum néven – a mai elnevezése is ez – szülőföld jelleget öltött, Közép-Bánát területére

való illetékességgel. A következő, 1953-as év véget vetett a Múzeum vezetőségében történő gyakori váltásoknak, ugyanis Lazar Nikolić visszatért igazgatói posztjára, és ott is maradt az 1959-ben bekövetkezett haláláig. Ebben az időszakban az intézmény két jelentős hagyatékban részesült – Uroš Predić (1953) és Paulina Sudarski (1954) hagyatékában. A Történeti osztályt 1954-ben alapították, a kusztosza képzett történész lett. Munkájának és a személyzet többi tagja közreműködésének köszönhetően *Zrenjanin a történelem folyamatában* címmel a Múzeum egy nagy kiállítást rendezett, amely később, valamennyivel kibővített formában, 1956-ban állandó kiállítássá alakult. Az aktuális politika által az állami vállalatokba és a művelődési intézményekbe bevezetett munkás önigazgatás folyamatával párhuzamosan 1956-ban meghozták a Múzeum első Statútumát és Szaktanácsát is kinevezték. Jelentős lépés volt az első szakképzett archeológus (1957) és egy professzionális fényképész (1959) alkalmazása is. Lazar Nikolić halála (1959) a Múzeum történelmi fejlődése egyik időszakának végét jelentette – ez az időszak a két háború közti periódustól a második világháború alatti német megszállás idején át a szocialista Jugoszlávia háború utáni éveiig tartott, melynek folyamán sikeresen lefektették és megszilárdították az intézmény működésének alapjait.

Az új időszak kezdetének szimbolikus megjelölése 1960 őszén történt, amikor a Nemzetközi Múzeumi Bizottság küldöttsége látogatást tett a Múzeumban, majd még inkább akkor, amikor Vukica Popović (1919–1998) lett az intézmény kusztosza-művészettörténésze. Csakhamar ő lett itt a vezető személyiség, s az elkövetkező két évtizedben a Múzeum oltalmazó alakja. Már az 1961-ben, általa megszervezett, Konstantin Daniel festőművésznek szentelt kiállítás egy briliáns és gyümölcsöző karrier előrevetítése volt. Vukica Popović, valamint Vladimir Mitrović néprajzkutató és Hermina Grujić, az újonnan alapított múzeumi műhely fenntartó-restaurátor alkalmazásával végetért a kollektíva megfiatalításának és a múzeumi szakkáder kialakításának folyamata, illetve az alkalmazottakat illető generációváltás. A múlt század hatvanas éveinek kulcsfontosságú eseménye az évtized közepén történt, amikor a Múzeumot, az Általános városrendezési terv rendeletei szerint, átköltöztették a Janković palotából (amelyet 1964-ben leromboltak). Miután az intézményt a *Tehnoguma* alkalmatlan helyiségeibe vitték át ideiglenesen, 1966-ban új otthonra talált a város központjában, a valamikori Pénzügyi palota épületében. A Múzeum székhelye a mai napig ebben az épületben van, melyet 1893-ban, Kis István építész tervrajza alapján emeltek, az Osztrák-Magyar Monarchia közös Pénzügyminisztériumának nagybecskereki kirendeltsége számára. Az új épületben való új életkezdés mégis nehézségekkel volt teli, majd több évtizedes harc dúlt a helyiségek elfoglalásáért az új otthonban, melyet a Múzeumnak még néhány hivatalos szolgálattal és magánbolttal kellett megosztania. Az 1964-től 1966-ig tartó átmeneti időszakban a Múzeum csökkentette kiállítói tevékenységét, előnyt biztosítva a leltározásnak, a helyi és a regionális kulturális-történelmi örökség kutatásának és a terepi munkának. Amikor 1966 őszén megnyílt az első új (alkalmi) állandó kiállítás, világossá vált, hogy a költözködés negatívan hatott a kollektívára, a régebbi kellemes hangulatnak nyoma sem volt, az emberek közti viszonyok megromlottak, s mindez nem maradhatott titokban a nyilvánosság előtt. Ezek a gondok viszont hamarosan háttérbe szorultak, miután 1968/69-ben a Múzeum egy nagy és kellemetlen ügy kellős közepén találta magát, a Nagy híd lerombolásának ügyében, amely a város egyik legjelentősebb szimbóluma volt. A hatvanas évek végén a következő fontos mozzanatokat kell még megemlítenünk: a rövid életű *Konstantin Daniel-díj* megalapítása (1967) a képzőművészeti kultúra népszerűsítése érdekében az általános iskolások és a középiskolások körében; kezdeményezés indítása egy új városrendezési terv kidolgozására, amellyel megállítható lenne a helyi kulturális örökség megsemmisítése (1968); egy új, a múzeumokra vonatkozó Törvény meghozatala (1968); nemzetközi közreműködések és kulturális csere lehetőségének kialakítása külföldi múzeumokkal (1968/1969); külön múzeumi osztályként egy Pedagógiai szolgálat megalapítása 1969 közepe táján, melynek munkája nagyban megkönnyítette a kusztoszok tevékenységét és jelentősen hozzájárult a látogatókról szóló nyilvántartás vezetéséhez.

A hetvenes évek elején a Múzeumban megnyitották Todor Manojlović emlékszobáját (1883–1968), aki Nagybecskereken született és a modern szerb kultúra megalapítója volt; tovább fejlődött a nemzetközi kulturális csere, több évtizedig folyt a munka a múzeum belterének berendezése körül és az állandó kiállításokat illető fo-

lyamatos ideológiai megoldás körül, mert a kiállítást egy rövid időre bezárták a nyilvánosság előtt, az 1974-es nagy festménylopás után. A múzeum kollektívája gyarapodott, új szakembereket alkalmaztak. Ebben az időszakban néhány jelentős kiállítást rendeztek, amelyekkel fontos évfordulókról emlékeztek meg – Žarko Zrenjanin Uča születésének 70., és halálának 30. évfordulójáról (1972), Konstantin Danil halálának 100. évfordulójáról (1973), Aleksandar Sekulić születésének 100. és Uroš Predić halálának 20. évfordulójáról (1977), Mihail Pupin születésének 125. évfordulójáról (1979). A hetvenes években a Múzeum két hagyatékkal gazdagodott – Wanyek Tivadar (1977) és Baranyiné Markov Zlata (1978) hagyatékával.

A Múzeum történelmi fejlődésében az 1978-as év volt a fordulópont, amikor több jelentős esemény történt: a Történeti osztály átszervezése és felosztása a kronológiai kulcs szerint Régi történelmi gyűjteményre (14–19. század) és A munkásmozgalom és a Népfelszabadító háború gyűjteményére; az első szakképzett könyvtáros kinevezése a régóta elhanyagolt múzeumi könyvtárba; a Természettudományi osztály megalapítása, miután két évvel azelőtt a Múzeum jelentős kitömött állat gyűjteményt kapott a nagybecskereki gimnáziumtól; és végül a Vajdasági Múzeum – mint a Jugoszláv Föderatív Népköztársaság új, 1974-ben meghozott Alkotmányával együtt elfogadott intézmény A múzeumi tevékenységekről és a múzeumokról szóló Törvény értelmében– , mint főkönyvtár bizottságának első szakfelügyeleti látogatása a Múzeumban 1978 októberében. A Múzeumhoz tartozó kulturális javak, az emlékművek megvédésén dolgozó külön egység megalakításáról szóló kezdeményezés szintén ebből a prióduszból származik.

Ez a kérdés volt állandóan napirenden az elkövetkező évtizedben; ennek realizálása érdekében új szakembereket alkalmaztak, ám a jogi keret sohasem zárult le, éppen úgy, mint a pénzügyi konstrukció sem, végül ezt az egységet sohasem alakították meg, az alkalmazott szakembereket pedig a többi, már létező múzeumi osztályokra osztották be. A másik jelentős kérdés a régóta tervezett és bejelentett múzeumi beltér átszervezése és felújítása volt, a neves belgrádi építész, Aleksandar Radojević szerződtetésével, az állandó kiállítás ideológiai megoldásának kidolgozására. Radojević a kusztoszokkal együtt odaadóan dolgozott ezen az ambíciózus projektumon, amely végül, annak ellenére, hogy nemzetközi elismerésben részesült, nem lett megvalósítva. Az okot, mint ahogyan számos más, a nyolcvanas évek végén jelentkező probléma okát is, az általános társadalmi-politikai helyzetben és az anyagiak krónikus hiányában kellene keresni. Ez nemcsak az alkalmazottak jelentősen megromlott anyagi helyzetére vonatkozott (akik kevesebb fizetést kaptak, mint más kulturális intézményben dolgozó kollégáik), hanem a múzeum épületének keserves állapotára is, hisz az épület láthatóan tönkrement; különösen a tetőzet volt rossz állapotban, beázott, s a következő időszakban az intézmény krónikus problémája lett. A nyolcvanas évek többi jelentős mozzanata közül ki kell emelnünk Wanyek Tivadar halálát (1981), Federika Bende (1982) hagyatékának átvételét, az Emlékmúzeum megnyitását Szerbcsernyén, Đura Jakšić szülőházában (1983) és dr Borislav Jankulov Gyűjteményét Módoson, amit külön múzeumi osztályként tartottak nyilván. Vukica Popović 1980-ban megtörtént nyugdíjba vonulása után 1981-ben a Művészeti osztály vezetését Jelena Knežević vette át, kinek gyámsága alatt az osztályt két részre osztották: Képzőművészeti gyűjtemények és Iparművészeti gyűjtemények osztályára (1984/85).

Az általános politikai és társadalmi krízis a nyolcvanas évek végén, majd a polgárháború, a Jugoszláv Szocialista Föderatív Népköztársaság széthullása, a nemzetközi elszigetelődés, a szankciók és a hiperinfláció a kilencvenes évek elején a Múzeum működésén is nyomot hagytak. Bár volt egypár pozitív előrelépés néhány régóta húzódó probléma megoldását illetően (a riasztóberendezés beszerelése 1990-ben, a központi fűtés bevezetése 1992-ben), a kilencvenes évek elejére az 1991-ben történt baleset nyomta rá pecsétjét, amikor vízvezetékcső repedése miatt Wanyek Tivadar hagyatékának nagy része tönkrement; ez a katasztrófa jelezte szimbolikusan, hogy nehéz idők következnek a Múzeumban, ami az elkövetkező periódusban nehéz materiális és pénzügyi helyzetben mutatkozott meg. A Berlini fal leomlása, az egységes állam széthullása, a nacionalizmus megerősödése a háború hajnalán a régi Jugoszláviában a kulturális diszkurzus változásához vezettek, ami különösképpen a Történeti osztály működésére volt hatással: a Titóról, a pártról, a néphősökről és a népfelszabadító háborúról szóló kiállításokat I. Péter Karađorđević szerb király emlékműve felújításának kezdeményezése, valamint az

első világháború tekintélyes alakjainak és történeteinek emelendő emlékművek indítványaival való foglalkozás váltotta fel (ebben az időben még az 1993-as, a Munkásmozgalomról és a népfelszabadító háborúról szóló gyűjteményt is átkeresztelték Újabb történelmi gyűjteménynek).

A kedvezőtlen pénzügyi helyzet és a krónikus szegénység miatt a kiállítások számát drasztikusan lecsökkentették, minőségüket azonban jelentősen magasabb szintre hozták. Ezenkívül, az igencsak nehéz feltételek között működve, a Múzeumnak sikerült megkezdenie kiadói tevékenységét, a *Külön kiadványok* sorozat beindításával, melynek keretében két könyvet jelentettek meg: Boris Pavlov *Orosz telep Nagybecskereken, Petrovgrádban és Zrenjaninban* című kötetét, valamint *A Nagybecskereki Gimnázium. Emlékkönyv 1846–1996*. című kiadványt, Nedeljko Kuljić szerkesztésében. Ugyanakkor, más bánáti múzeumokkal közreműködve, a Nagybecskereki Népmúzeum kusztoszai részt vettek a pancsovai *Bánát múzeumainak hírvivője* c. folyóirat újbóli fellendítésében és átszervezésében, amelyben a mai napig szerepelnek írásaikkal. A *Zrenjanin* hetilapban is jelentős helyet biztosítottak szövegeiknek, majd valamivel később a szülőföld kultúráját ápoló *Szülőföld* című folyóiratban is. A régészeti osztály nagy sikereket ért el *A Vinča-kultúrából a Starčevo-kultúrába való átmenet problémái* (1995) című nemzetközi tudományos találkozó megszervezésével, majd két jelentős közép-bánáti hely felfedezésével és fokozatos kutatásával – Mali Akač Beodránál és Svete Vodice Stajićevónál, ill. Perlasznál (1997–1999). A Történeti osztály két nagy kiállítást szervezett, melyeken jelentős nagybecskereki évfordulókról emlékeztek meg – a helybeli gimnázium fennállásának 150. évfordulójáról, valamint a helyi nyomda másfél századnyi jubileumáról (1997). Ugyanakkor a Művészeti osztály Képzőművészeti gyűjtemény szakosztálya *Orosz művészet Közép-Bánátban* címmel szervezett kiállítást, amelyet az 1995-ben megrendezett legjelentősebb kulturális eseménynek ismertek el a városban. A kilencvenes évek közepén és a második felében megkezdődött a Múzeum működése korszerűsítésének folyamata számítógépes felszerelések beszerzésével (a Szerb Köztársaság Kulturális Minisztériumának anyagi támogatásával), a Szerbiai Múzeumok információs rendszerébe való (MISS) bekapcsolódással és dokumentumfilmes-operatőr alkalmazásával, kinek feladata az adatoknak a számítógépes bázisba való betáplálása volt (ez a folyamat később kezdett csak fokozottabban működni, teljes kifejezésre csak a 21. században jutott). A Múzeum, bár munkája közben állandóan korlátokba ütközött, mégis folyamatosan működött, és igyekezett kielégíteni közössége kulturális igényeit – ennek egyik bizonyítéka a *Nagybecskerek város-díj*, amelyben 1996-ban részesült. Látogatói számára 1999 tavaszán, a NATO-nak a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságra gyakorolt három hónapos agressziója idején is nyitva maradt, nyíltan kifejezve háborúellenes magatartását a *Kultúrával az agresszió ellen* elnevezésű akcióban. Ebből az alkalomból mutatta be a nyilvánosságnak az ajándékot, melyben Természettudományi osztálya részesült – a kumáni Emil Gladić gyűjteményét. A kilencvenes évek végén az országos politikai helyzet hatása magában a múzeum intézményében is éreztetni kezdte hatását, egy év leforgása alatt a vezető pozíción három igazgató váltotta egymást. Ezzel párhuzamosan egyre nagyobb szükség mutatkozott az őrszolgálat megszervezésére, hisz a kulturális javak 1998-ban elvégzett kategorizációja szerint a Múzeum tulajdonában 29.276 muzeális tárgy volt, köztük 34 különlegesen jelentős darab. A későbbiek folyamán ez a szolgálat is beindult.

A Múzeum keserves állapotban várta be a 21. századot, roskatag épületben, mely sürgős és drága tatarozást igényelt, sérült gyűjteményekkel, nem megfelelő biztonsági körülményekkel, rosszul felszerelt raktárral, kiállítási térhiánnyal. Ugyanakkor, belépve az új századba, megpróbált lépést tartani a modern áramlatokkal – rákapcsolódva az internetre (2001), a világháló részévé válva, több évtizedes próbálkozás után kialakítva őrszolgálatát (2002/2003) és átszervezve a Konzervációs és restaurációs osztályt olyan módon, ahogyan az ma is működik. Ezzel párhuzamosan több évtizedes harcának utolsó fejezetét is beindította a múzeum épülete összes helyiségének használatáért, mert azokon egészen addig néhány bérlővel osztozott – üzletek és más gazdasági alanyok bérelték a helyiségek egy részét. Az előző periódusból rámaradt, már krónikusan jelenlevő problémát is igyekezett megoldani – a tető megjavítását, ami már évek óta beázott. Abban a pillanatban, amikor már úgy tűnt, hogy ezt a kérdést véglegesen lezárt ügynek tekinthetik, 2003. augusztus 31-én egy hatalmas vihar teljes erejével zuhant rá a Múzeumra, több milliós kart okozva az épületen, s így azt kénytelenek voltak bezárni a látogatók előtt. Ez a

katasztrófa végül a kulcstörténet szerepét ölthette magára, fordulópontot jelentett a Múzeum történetében, mert végre fölhívta a figyelmet a Múzeum épületét illető, régóta fennálló problémákra, s az illetékes köröket és a hatalmi szerveket arra késztette, hogy komolyan lássanak hozzá azok megoldásának. A társadalmi-politikai, és mindenekelőtt a pénzügyi momentum akkor éppen több mint kedvező volt, így az elkövetkező periódusban szép eredmények és sikerek születtek. Az egy év alatt, míg az intézmény zárva volt látogatói előtt, a károkat szanálták, így 2005-ben megnyílhatott az új kiállítóhelyiség – az ún. Szalon.

Ezzel és az információs szolgálat megalakításával, mely ugyanabban az évben a Pedagógiai szolgálathoz társult, megteremtődtek az alapvető előfeltételek az elkövetkező időszakban létrejött programtevékenységek megerősítéséhez. Csak 2006-ban, amikor megnyitották a Művészeti osztály állandó kiállításait, a Múzeumban 34 kiállítást szerveztek, és rekordszámot értek el a látogatottság tekintetében – több, mint 85.000 látogatója volt az intézménynek. Ez a *kulturális explózió* nagy visszhangra talált, a Múzeum számos elismerésben részesült, így *Mihailo Valtrović-díjban* is, mint a 2006-os év legkiválóbb múzeuma. A következő évben folytatódott az állandó kiállítások szakaszokban történő megnyitása: 2006-ban a néprajzi tárlatot és az újabb történelmi témájú egy részét, 2008-ban a természettudományi és a régészeti, valamint a régi történelem témájú tárlatokat nyitották meg. Ugyanakkor megalakították a Sport történetének osztályát, amely 2008-ban külön kiállítótermet kapott a Múzeum keretében (Sport szoba). A 21. század első évtizedében az intézménynek sikerült kiépítenie saját brandjét; szélesebb, regionális keretekben is ismert volt már; sikerült Nagybecskerek egyik vezető kulturális intézménye státuszát elnyernie és az itteni kulturális élet egyik legerősebb oszlopává válnia. A kádereket illetően jelentősen megfiatalodott és kiterjedt, lehetőségeket teremtve ezzel a katonai szolgálat civil letöltésére és a jövendő szakemberek továbbképzésére a művészettörténelem, a régészet, a néprajz, a történelem stb. területén. A különböző rendezvényeken való részvételeken keresztül (főleg a *Múzeumok éjszakája* és a *Múzeumok 10-et 10-ért* elnevezésű találkozókon) s a nagy, a médiák által hatalmas érdeklődéssel végigkísért kiállítások szervezésével, a 21. század első két évtizedében a szerbiai politikai, diplomáciai, tudományos, kulturális, társadalmi és nyilvános élet számos képviselőjét látta vendégül.

A Nagybecskereki Népmúzeum az utóbbi évtizedben (2011-2021) tevékenységét továbbfejlesztve és az előző periódusban járhatóvá tett utakat követve, szép eredményeket és sikereket ért el. Az épület homlokzatának felújítása, számítógépes berendezések, bútorzat vásárlása, Dušan Malbaški értékes mezőgazdasági gépekből álló kollekciójának megvásárlása (2011) után a Múzeum 2013-ban megnyitotta az Újabb történelmi gyűjtemények és a XVIII. és XIX. századi képzőművészeti gyűjtemények című állandó kiállításait; ugyanazon év végén megkezdték a Todor Manojlović-emlékszoba felújítását, amelyet 2014-ben, a neves irodalmár születésnapján nyitottak meg. A következő évben, Paja Jovanović festménykiállításával bemutatták a látogatóknak a Szerb Köztársaság Művelődésügyi és Téjékoztatási Minisztériuma, valamint a Tartományi Művelődési és Tájékoztatási Titkárság anyagi támogatásával felújított Kis szalont is. Ez a támogatás felért egy ajándékkal a Múzeum szép eredményeiért, melyek nem maradtak észrevétlenek a jelentősen szélesebb körökben sem – valamivel előbb ugyanis az intézményt *Az év európai múzeuma* díjra jelölték.

2016 márciusában a Múzeum megnyitotta látogatói előtt Uroš Predić, Wanyek Tivadar, Paulina Sudarski, Friderika Bende, Baranyiné Markov Zlata és Ljubica Tapavački kiegészített hagyatékait, s ezzel befejeződött a Képzőművészeti gyűjtemény teljes állandó kiállításának három évig tartó felújítása. Egy hónappal később, ezekhez a hagyatékokhoz a tekintélyes Váradi ügyvédcsalád szalonkabinetje is társult, és a Vajdaság madarait bemutató állandó tárlatot is felújították és modernizálták. Ugyanazon év végén létrejött a külfölddel való közreműködés – konkrétan, a makói József Attila Múzeummal, amely az elkövetkező periódusban sikeresen is működött, míg a köztársasági Kulturális Minisztérium *Fókuszban a városok* projektumának keretében a Múzeum jelentős anyagi támogatásban részesült udvari átriumának régóta tervezett és bejelentett felújítására. Több évtizedes elhanyagoltság után ez a térség ismét használati céljának megfelelő lett, így 2018-ban ünnepélyesen megnyitották a *Múzeumok éjszakáját*, az új szuvenír bolttal együtt. Nem sokkal ezután, az első világháború befejezésének századik évfordulóját ünnepelve, Nagybecskerek város megvásárolta dr Slavko Županski néptri-

bunus és a nagybecskereki szerb nemzeti mozgalom élharcosának házát, és kihelyezett épületként a Múzeumnak ajándékozta – a házat a felújítás után, 2019 végén mutatták be a nyilvánosságnak.

Mindezzel párhuzamosan folyamatban volt a munka korszerűsítése – audiovizuális útmutató beszerzésével vakok és gyengénlátók számára (2014), a muzeális tárgyak digitalizációjának megkezdésével és adataik bevezetésével az IMUS programba és *A múzeum víziói* elnevezésű külön mobilapplikáció kidolgozásával (2017).

A Covid-19 vírusjárvány és a rendkívüli állapot bevezetése a Szerb Köztársaság területén (2020. március 15. – május 9.) új és nehéz kihívások elé állították a Múzeumot. A szép és figyelemre méltó eredmények hosszú sora megszakadt, a látogatók száma drasztikusan lecsökkent, s a Múzeum kénytelen volt alkalmazkodni az új helyzethez és bevezetni a járványügyi óvintézkedéseket, melyek egészen e könyv nyomdába kerüléséig érvényesek maradtak. A Múzeum, új módszerek után kutatva, hogy idevonzza a látogatókat és kulturális tartalmakra hívja fel a szélesebb nyilvánosság érdeklődését, megerősítette jelenlétét a közösségi hálókon, az összes múzeumi osztály kusztoszát alkalmazta a *Történetek a raktárból* című közös kiállítás megszervezésében és megvalósította a *Múzeum az iskolában* című projektumot, melybe Közép-Bánát falvainak általános iskolásai lelkesen kapcsolódtak be, az intézmény pedig nagyszámú kulturális javat jegyzett ebben a térségben. A Covid-19 mégis igen negatív következményekkel pecsételte meg a Múzeum munkáját, meghúzva a vonalat egy gyümölcsöző periódus alatt az intézmény történelmi fejlődésében, ugyanakkor egy új és még mindig kilátástalan időszak eljövetelét jelezve.

Az új út legelején a Nagybecskereki Népmúzeum nem áll felkészületlenül. 50 alkalmazottja kimeríthetetlen lelkesedésével és energiájával van felfegyverkezve, akik az általános múzeumi tevékenység öt különböző osztályába szervezkedve dolgoznak (Régészeti, Néprajzi, Történelmi, Művészeti, Természettudományi), de az intézményben ezeken kívül létezik még Konzervációs és restaurációs osztály, Pedagógiai-tájékoztató szolgálat, Általános munkaügyi szolgálat és Műszaki szolgálat is. A múzeum ezenkívül rendelkezik fotótárral, speciális könyvtárral, konzerválási-restaurációs- és asztalosműhellyel, dokumentációs központtal és szuvenírbolttal. Több mint 33.000 tárgyból álló kincsét állandó kiállításon mutatja be (egy 1200 m^2 területű beltérben elhelyezve az első és második emeleten), valamint tematikus kiállításokon, amelyek megszervezésére a Nagy szalon (200 m^2 területen), a Kis szalon (115 m^2 területen) és az erre a célra speciálisan felújított előcsarnok, mint legkorszerűbb kiállítási belterek vannak előrelátva. És itt kell megemlíteni még a tágas átrium-amfiteátrumot, mint a legkülönfélébb kulturális rendezvények – koncertek, könyvbemutatók, előadások – megtartásának ideális helyszínét.

Ilyen befogadó képességű helyiségekkel, emberi erőforrásokkal, gazdag gyűjteményeivel anyagtáraiban és lerakataiban, a nagybecskereki múzeum a Bega melletti város egyik legjelentősebb kulturális szimbóluma. Új, kiváló ötleteit és projektumait előrejelezve, minden eddigi gondja és problémája mellett, melyekkel eddig szembe kellett néznie, és amelyek még mindig jelen vannak (és melyeket útközben megoldani próbál), a múzeum felkészülten lépdel az új kihívások felé. Ajtaja minden látogató előtt – hazaiak és külföldiek előtt egyaránt – akik valami újat szeretnének látni, vagy Nagybecskerek és Közép-Bánát történelméről, kultúrájáról szóló érdekességekkel bővíteni tudásukat, nyitva áll. A Nagybecskereki Népmúzeum szívélyesen várja őket és kellemes időtöltést kíván nekik épületében!

Rezumat

Începuturile Muzeului Popular Zrenianin datează din deceniul care a precedat direct Primului Război Mondial, în care cercurile politice și intelectuale competente ale Becicherecului Mare (ulterior Petrovgrad iar actualmente Zrenianin) de atunci au început procesul de înființare al Muzeului Județului Torontal. Însă, anul precis al înființării acestuia este discutabil și nu poate fi determinat cu siguranță: cel mai des se amintesc anii 1906 și 1911; cel din urmă fiind anul valabil și acceptat de toți până la jumătatea anulor șaizeci ale secolului trecut, pentru ca ulterior anul menționat mai întâi să preia primatul. În vremurile mai noi s-a făcut un fel de compromis, care – chiar dacă este la fel discutabil – recunoaște și acceptă importanța ambilor ani: 1906 – drept an al înființării, iar 1911 drept an al inaugurării Muzeului pentru public. Indiferent de cele două – încă ne elucidate – dileme, cu certitudine se poate spune doar că înființarea Muzeului Popular Zrenianin, a fost un proces lung care a durat mai mulți ani fiind inițiat în 1903 de Asociația Culturală Maghiară din Torontal, mai apoi acceptat și îndreptat de către însăși județul Torontal, însă a rămas neterminat până la sfârșitul Primului Război Mondial. Conform percepțiilor și standardelor actuale, nu se poate vorbi despre un muzeu, ci mai degrabă despre o colecție muzeală formată prin adunarea și donarea obiectelor din toate părțile județului de atunci, căreia – în dependență de momentul dat i-a lipispit nu doar spațiu pentru expoziție și depozitare, cât și personal calificat din domeniul muzeologic care să se ocupe de obiectele adunate. Această colecție care format nucleul muzeului de mai târziu, a fost încredințată funcționarilor județeni, cărora, indiferent de gradul de educație pe care l-au avut, aceasta a reprezentat o sarcină și preocupare secundară de care s-au ocupat mai mult din dragoste și datorită afinităților personale. Adunate prin cadouri și donații din toate părțile județului, muzealele au fost astfel încredințate arhivarului județean Bogoljub Aleksić și au fost puse în patru încăperi ale palatului județean de odinioară (astăzi Casa Orășenească a Zrenianinului), unde au așteptat sfârșitul Primului Război Mondial. În haosul și frământările care au însoțit destrămarea Monarhiei Austro-Ungare din toamna anului 1918, dar și în anii care au urmat, multe dintre acestea au dispărut și au fost trainic pierdute.

În paralel cu instabilitatea politică și socială permanentă și al schimbărilor politico-administrative și al modificărilor, colecția muzeului în perioada interbelică a fost în general neglijată și mutată dintr-un loc în altul. Excluzând întocmirea inventarului muzeal, care a fost făcut în 1919 de Aleksić, unicul moment cât de cât important a fost marcat în anul 1924, când s-a ajuns la schimbarea statutului juridic al Muzeului care a trecut în competența și sub tutela orașului Becicherecul Mare. În acea vreme și în continuare a fost închis pentru public, iar la modificarea statutului său juridic s-a ajuns abia după ce s-a înregistrat dispariția unui număr de muzeale. Starea s-a îmbunătățit într-o oarecare măsură în anii treizeci, când au fost documentați primii pași concreți pentru ca să se revitalizeze și să se dechidă pentru public. În acest sens, notarul orășenesc princial, Timotej Rajić a primit sarcina ca în colaborare cu Societatea Istorică din Novi Sad să lucreze la restaurarea muzeului din Becicherec (din 1934/5 Petrovgrad), care cu ajutorul experților societății menționate a trebuit să înceapă să funcționeze cu competență pe spațiul Banatului de Nord și al Banatului Central. În jumătatea a doua a anilor treizeci de colecția muzeală s-a îngrijit pictorul academic și fostul student al Academiei de Arte de la Munchen Aleksandar Sekulić. Acesta a fost urmat în 1940 de Lazar Nikolić, învățător din Botoș, colecționar și cunoscător de artă și arheolog pasionat care se va dedica până la sfârșitul vieții Muzeului și dezvoltării acestuia. Sub oblăduirea lui, Muzeul a început să funcționeze tocmai înaintea începutului ocupației germane din Cel de-al Doilea Război Mondial, sub numele *Muzeul Bănățean al Băniei Dunărene* și conform instrucțiunilor și regulamentelor Societății Istorice din Novi Sad. Totuși, din 1941 până în 1944 a fost închis pentru public, fără nicio activitate expozițională, în timp ce săpăturile arheologice și cercetările de teren au fost unicul mod de activitate muzeală și mod de îmbogățire a colecției muzeale, nu rareori cu ajutorul și sprijinul autorităților germane ocupatoare, fiind și ele interesate de aceste descoperiri. În toată această perioaă a purtat numele de *Muzeu al Districtului Bănățean.*

În toamna anului 1944, orașul Petrovgrad este eliberat de ocupația fascistă de către unitățile Armatei Roșii și al detașamentelor de partizani ale Armatei Populare Iugoslave. În împrurările socio-politice nou create, radical diferite față de cele din perioada interbeică, Muzeul în final este consolidat și pus pe temelii semnificativ mai tari și mai sănătoase. Totuși, aceasta nu a fost ușor în primii ani după război, datorită crizei mari și a lipsei mijloacelor financiare. Autoritățile

postbelice locale au tins spre refacerea vieții culturale și colectarea patrimoniului cultural care a supraviețuit războiul, însă totodată au ținut să raționalizeze mijloacele disponibile și să unească sub același acoperiș activitatea câtorva instituții culturale care au fost în proces de înființare sau refacere. În acest scop a servit așa numitul „Palat al lui Janković", sediul Muzeului începând in primăvara anului 1944, care a devenit centrul de colectare pentru obiecte vechi, obiecte de artă, descoperiri arheologice, cărți din casele germane părăsite, etc. În acea vreme, pentru o perioadă scurtă de timp muzeul orășenesc și biblioteca au fost instituțional unite, iar într-un moment le-a fost atașat și nou înființata instituție a arhivei. Totuși, această asociere nu a fost de lungă durată și deja în anul 1946 ele au continuat fiecare independentă calea în viitor, rămânând îndreptate spre colaborare între ele.

Muzeul Orășenesc din Petrovgrad (care în 1946 își va schimba numele devenind Zrenianin cu prilejul marcării a doi ani de la eliberare) a fost primul muzeu din Voivodina care a fost deschis pentru public după război, în primăvara anului 1945. Numai câteva luni mai târziu a organizat prima sa expoziție, la care au fost prezentate lucrările pictorului Stojan Trumić. Nu mult după aceea au urmat noi expoziții, datorită agilității și implicării active ale primului administrator postbelic al Muzelui, Miloš Kekez, dar și mai mult al lui Vasa Pomorišac (1893-1961), pictor renumit care în calitate de angajat al muzeului a devenit personalitatea centrală a vieții culturale și artistice a Zrenianinului în primiii ani după Cel de-al Doilea Război Mondial. Plecarea sa din Muzeu în 1946 a marcat schimbarea modului de activitate a acestei instituții și restabilirea concentrației mai mari pe arheologie și săpături arheologice cu lipsă vizibilă a activităților expoziționale în următorii câțiva ani.

Printre cele mai mari provocări întâmpinate de Muzeu în această perioadă a fost lipsa mijloacelor, spațiul inadecvat și lipsa personalului de specialitate cu pregătire școlară. Din acest motiv în această perioadă instituția a fost îndreptată spre ajutorul și bunăvoința pensionarilor, a cadrelor didactice și a supraviețuitorilor din rândurile elitei inteligente interbelice orășenești, care au muncit la colectarea și îngrijirea colecțiilor muzeale. Începând cu anul 1947 Muzeul a devenit instituție bugetară a Comitetului Popular al Comunei Zrenianin, iar în 1948 Palatul lui Janković este reconstruit temeinic, prin aceasta problema spațiului colecțiilor muzeale care s-au majorat în continuitate, cel puțin temporar (dar nu și trainic) a fost rezolvată.

La sfârșitul anilor patruzeci și începutul anilor cincizeci ai secolului trecut, procesul de construire a rețelei de muzee în Iugoslavia a fost în plină desfășurare, ca urmare a adoptării Legii Muzeelor (1951), Muzeul din Zrenianin a ținut să se includă în mișcările curente și să se impună drept o instituție de importanță regională. În acest sens, a fost important în mod special anul 1952 când Muzeul își schimbă din nou statutul juridic și primește caracterul autohton, sub numele pe care îl poartă și astăzi: Muzeul Popular Zrenianin, cu competență teritorială pe spațiul Banatului Central. Anul următor, 1953 a fost marcat de sfârșitul frecventelor schimbări din fruntea Muzeului, datorită faptului că Lazar Nikolić a revenit pe postul de administrator al acestuia pe care va rămâne până la deces în anul 1959. În acea perioadă Muzeul a primit două legate semnificative – Uroš Predić (1953) și Paulina Sudarski (1954). Departamentul Istoric a fost înființat în 1954 și un istoric cu pregătire școlară a fost numit custode al acestuia. Drept rezultat al acestuia, dar și al activității celuilalt personal Muzeul a organizat o expoziție mare sub genericul *Zrenianinul prin istorie,* care mai târziu într-o formă mai lărgită s-a tranformat în expoziție permanentă în 1956. Paralel cu politica actuală de includere a autoconducerii muncitorești în intreprinderile publice și instituțiile de cultură în 1956 a fost adoptat primul Statut al Muzeului și a fost numit Consiliul de Specialitate al acestuia. De asemenea a fost importantă și angajarea primului arheolog (1957) și a fotografului profesionist (1959). Decesul lui Lazar Nikolić a marcat sfârșitul unei ere în dezvoltarea istorică a Muzeului care s-a întins din perioada interbelică, prin ocupația germană din Cel de-al Doilea Război Mondial până la anii postbelici ai Iugoslaviei sociealiste, în care au fost puse cu success și întărite temeliile instituției muzeale.

Începutul unei ere noi a fost marcat simbolic în toamna anului 1960, când Delegația Comitetului Muzeal Internațional a vizitat Muzeul, dar și mai mult venirea unui custode-istoric de artă - Vukica Popović (1919-1998). Ea va deveni foarte repede personalitatea de vârf și, într-un fel, un nume de referință al Muzeului pe parcursul următoarelor două decenii. Deja de la prima ei expoziție organizată în 1961 și dedicată pictorului Constantin Daniel a semnalat începutul unei cariere productive. Prin angajarea ei dar și a etnologului Vladimir Mitrović și al Herminei Grujić pe post de conservator-restaurator al atelierului muzeal nou înființat s-a dus la bun sfârșit procesul de întinerire al colectiului și asigurare a unui

cadru muzeal de specialitate, respectiv schimb de generații. Un moment cheie al anilor șaizeci ai secolului trecut s-a derulat la jumătatea deceniului, când a fost mutat Muzeul din Palatul lui Janković, care a fost demolat în anul 1964 conform prevedrilor Planului Urbanistic General. După ce a fost mutat temporar în spațiul inadecvat la *Tehnoguma,* în 1996 și-a găsit cămin nou în clădirea Palatului Financiar de odinioară situat în centrul orașului. În această clădire, ridictă în 1893 după schițele arhitectului Istvan Kiss pentru necesitățiile filalei din Becicherecu Mare al Ministerului Austro-Ungar de Finanțe, muzeul se găsește și în ziua de azi. Totuși, începutul vieții în spațiul nou a fost marcat de greutăți, iar apoi și de lupta de mai multe decenii de cucerire a spațiului în acest cămin nou, pe care Muzeul l-a împărțit cu încă câteva servicii publice și magazine private. În timpul perioadei de tranziție 1964-1966, Muzeul și-a redus activitățile expoziționale, oferind prioritate inventarierii și cercetării patrimoniului cultural-istoric local și regional și al activității pe teren. În momentul în care a fost deschisă (temporar) expoziția permanentă în toamna anului 1966 a devenit clar că mutarea în noul spațiu s-a manifestat negativ asupra personalului, primordial din cauza tulburăriilor atmosferei de muncă și a înrăutățirii relațiilor interumane care nu au putut rămâne ascunse de ochii publicului. Totuși, aceste probleme în scurt timp au ajuns în plan secund, după ce Muzeul în 1968/1969 s-a găsit în miezul marelui scandal al demolării Podului Mare, unul dintre cele mai recunoscute simboluri orășenești. În alte momente importante de la sfârșitul anului se numără: întemeirea premiului de scurtă durată *Constantin Daniel* (1967), dedicat popularizării artei plastice la tineretul de școală generală și liceu; lansarea inițiativei pentru elaborarea unui plan urbanistic nou care ar stopa distrugerea patrimoniului cultural local (1968): adoptarea unei Legii noi a Muzeelor (1968); stabilirea relațiilor de colaborare și schimburi culturale cu muzeele din străinătate (1968/1969); înființarea serviciului pedagogic ca departament muzeal separat la jumătatea anului 1969, departament al cărui activitate a înlesnit în mare măsură munca custozilor și a îmbunătățit păstrarea evidenței privind vizitatorii.

La începutul anilor șaptezeci în Muzeu a fost deschisă camera memorială Todor Manojlović (1883-1968), inițiatorului modernismului în cultura sârbă de origine din Becicherecu Mare; se remarcă și în continuare dezvoltarea schimburilor culturale internaționale, cu activitate de mai mulți ani la îngrijirea interiorului muzeal și căutarea unei idei de soluție pentru expoziția permanentă, care pe scurt a fost închisă pentru public după un jaf mare de picturi în anul 1974. Colectivul Muzeului s-a mărit prin angajarea noilor cadre de specialitate. În această perioadă au fost organizate câteva expoziții remarcate prin care s-au marcat jubileuri importante – 70 de ani de la nașterea și 30 de ani de la decesul lui Žarko Zrenjanin Uča (1972), 100 de ani de la decesul lui Constantin Daniel (1973), 100 de ani de la nașterea lui Aleksandar Sekulić și 20 de ani de la decesul lui Uroš Predić (1977) și 125 de ani de la nașterea lui Mihajlo Pupin (1979). În anii șaptezeci pe lângă Muzeu au ajuns și două legate – Tivadar Vanjeka (1977) și Zlata Markov Baranji (1978).

Un moment de cotitură în dezvoltarea Muzeului a apărut în anul 1978 în care s-au derulat câteva evenimente importante. Aici se încadrează: reorganizarea Departamentului Istoric și împărțirea lui cronologică în Colecția de Istorie Veche (pentru perioada din secolul XIV până în XIX) și Colecția pentru Mișcarea Muncitorească și Lupta Populară de Eliberare; numirea primului bibliotecar de specialitate pentru activitate în biblioteca muzeală care a fost o perioadă lungă neglijată; înființarea Departamentului pentru Natură, la doi ani după ce Muzeul a primit o colecție importantă de animale preparate din partea Liceului din Zrenianin; iar în final – executarea primului audit de specialitate de către comisia Muzeului Voivodinean, în octombrie 1978, ca instituție umbrelă conform prevederilor Legii privind activitatea muzeală și muzeele (1974) adoptată în conformitate cu noua constituție a Republicii Socialiste Federative Iugoslavia adoptată în același an. Inițiativa de formare a unei unități separate pentru protejarea monumentelor de cultură în cadrul Muzeului provine la fel din această perioadă.

Tocmai această întrebare s-a aflat pe ordinea de zi fără întrerupere în deceniul care a urmat; cu scopul realizării acestuia au fost primite noi cadre de specalitate, dar și cadrul juridic niciodată nu a fost încheiat, la fel nici construcția financiră, astfel că în final această unitate nici nu a fost înființată, iar experții angajați au fost repartizați în celelalte departamente, deja existente ale muzeului. Altă chestiune importantă a fost reconstrucția care a fost mult timp planificată și anunțată la fel și renovarea interiorului muzeal, cu angajarea renumitului arhitect Aleksandar Radojević din Belgrad pentru elaborarea ideii de soluție a expoziției permanente. Radojević a muncit devotat împreună cu custozii muzeului la acest proiect ambițios, care în final, pe lângă faptul că a cucerit recunoștiință internațională a rămas nerealizat. Motiv

petru aceasta, dar și multe alte probleme care au apărut la sfârșitul anilor optzeci s-ar putea căuta în climatul socio-politic general și a lipsei cronice a mijloacelor financiare. Aceasta s-a referit nu doar la înrăutățirea semnificativă a stării materiale a angajaților (care au fost plătiți mai puțin în comparație cu colegii lor din alte instituții de cultură) ci și la înrăutățirea stării clădirii Muzeului, care a început să se ruineze vizibil; mai ales a fost afectat acoperișul, prin care se scurgea ploaia și care în perioada care va urma va deveni o problemă cronică a instituției muzeale. Dintre celelalte momente importante în anii optzeci se evidențiază decesului lui Tivadar Vanjek (1981), preluarea legatului Federica Benda (1982) apoi deschiderea Muzeului Memorial în casa natală a lui Đura Jakšić la Srpska Crnja (1983) și a Colecției dr. Borislav Jankulov la Jaša Tomić (1985) ca departamente muzeale separate. După ce Vukica Popović, s-a pensionat la sfârșitul anului 1980, Departamentul de Artă în 1981 a fost peluat de Jelena Knežević, sub tutela căreia se va ajunge și la împărțirea în Colecția de Artă Plastică și Colecția de Artă Aplicată (1984/85).

Criza politică și socială generală de la sfârșitul anilor optzeci, iar apoi și războiul civil și destrămarea Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, izolarea internațională, sancțiunile și hiperinflația de la începutul anilor nouăzeci nu au putut să nu lase urmări asupra activității Muzeului. În ciuda câtorva mișcări pozitive spre rezolvarea problemelor cronice prezente (instalarea sistemului de alarmare în 1990, introducerea încălzirii centrale 1992), începutul anilor nouăzeci a fost marcat de avaria din 1991 în care în urma spargerii țevii de apeduct a fost distrusă o parte mare din Legatul Tivadar Vanjek; această catastrofă a anunțat simbolic venirea unor vremuri grele pentru Muzeu, acesta funcționând în perioada următoare în criză materială și financiară serioasă. Căderea Zidului Berlinului, destrămarea statului comun, majorarea naționalismului în debutul războiului din fosta Iugoslavie au condiționat și schimbarea discursului cultural, ceea ce se va reflecta asupra activității Departamentului Istoric: expozițiile de până atunci despre Tito, partid, eroii populari și Lupta Populară de Eliberare au lăsat locul inițiativelor pentru refacerea monumentului Regelui Petar I Karađorđević și al amplasării monumentelor memoriale personalităților importante din perioada Primului Război Mondial (ca urmare a acestora și Colecția Mișcării Muncitorești și Luptei Populare de Eliberare în 1993 își schimbă numele și devine Colecția de Istorie Nouă).

În urma situației financiare nefavorabile și a crizei cronice, numărul expozițiilor a fost redus drastic, dar nivelul calității acestora a fost majorat semnificativ. Pe lângă aceasta activând în condiții extrem de grele, Muzeul a reușit să înceapă activitatea editorială pin inițierea colecției *Ediții speciale* în cadrul căreia sunt publicate două cărți *Colonia Rusă în Becicherecul Mare, Petrovgrad și Zrenianin* de Boris Pavlov și *Liceul din Zrenianin – Monument 1846-1996* editată de Nedeljko Kuljić. De asemenea, prin stabilirea rețelelor cu alte muzee bănățene custozii Muzeului Popular Zrenianin au luat parte la reafirmarea și reorganizarea revistei *Monitorul Muzeelor Banatului* din Panciova, în care prin contribuțiile lor vor continua să se exprime până în ziua de azi. Au obținut și destul spațiu mediatic pentru texte de autor în săptămânalul „Zrenianin". Departamentul de arheologie a înregistrat succese frumoase în activitate prin organizarea Reuniunii Științifice Internaționale *Problemele trecereii din cultura de Vinča în cultura de Starčevo* (1995), iar apoi prin deschiderea și cercetarea succesivă a două localități importante în spațiul Banatului Central – Mali Akač la Novo Miloševo și Sveta Vodica la Stajićevo, respectiv Perlez (1997-1999). Departamentul Istoric a organizat două expoziții mari prin care s-au marcat jubilee importante în Zrenianin – 150 de ani ai Liceului de aici (1996), respectiv un secol și jumătate de tipografie locală (1997). Pe de altă parte, Colecția de Artă Plastică a Departamentului de Artă a pregătit expoziția *Arta Rusă în Banatul Central,* care a fost declarată cel mai important eveniment cultural în anul 1995. La jumătatea și în cea de-a doua jumătate a anilor nouăzeci a fost început procesul de modernizare al activității muzeului prin achiziționarea echipamentelor IT (cu mijloacele Ministerului Culturii Republicii Serbia), încadrarea în Sistemul Informațional Muzeal al Serbiei (MISS) și deschiderea postului de muncă de documentarist-operator care ar introduce date în baza de date electronică (acest proces va fi însă intensificat și va ajunge la expresia absolută abia mai târziu, în secolul XXI). Și pe lângă limitele cu care s-a confruntat în activitatea sa, Muzeul a reușit să acționeze și să satisfacă necesitățile culturale ale comunității, ceea ce este recunoscut și prin *Premiul Orașului Zrenjanin* (1996). A rămas deschis pentru public și în timpul agresiunii alianței NATO asupra Republicii Federative Iugoslavia în primăvara anului 1999, timp de trei luni, perioadă în care a exprimat atitudinea anti-război prin participarea în acțiunea *Cu cultură împotriva agresiunii;* cu acest prilej a prezentat publicului cadoul pe care l-a primit Departamentul pentru Natură – Colecția lui Emil Galadić din Kumane. La sfârșitul anilor

nouăzeci situația politică în țară a început să se reflecte asupra politicii de cadre în insituția muzeală, în fruntea căreia pe parcursul unui an s-au schimbat chiar trei directori. În paralel cu aceasta, tot mai mult s-a majorat necesitatea de organizare a serviciului de pază, cu atât în plus cu cât în anul 1998 s-a realizat categorizarea patrimoniului cultural conform căreia Muzeul în posesia sa a avut 29.276 de muzealii, printre care 34 de bunuri de patrimoniu de importanță excepțională. Însă, acest seviciu va fi deschis ceva mai târziu.

Muzeul a așteptat secolul XXI într-o stare jalnică, cu clădire dărăpănată care a necesitat sanare urgentă și scumpă, colecțiile aflate în pericol, securitate inadecvată, dotare precară a depozitului și lipsă de spațiu expozițional. În paralel cu aceasta în noul secol a intrat încercând să prindă conexiune cu cursurile moderne – ieșind pe internet (2001) și devenind o parte din rețeaua globală, formând serviciu de pază după eforturi de decenii (2002/2003) și reorganizând Departamentul pentru Conservare și Restaurare în forma în care acesta activează și astăzi. Paralel cu aceasta a deschis și ultima etapă în lupta de decenii pentru ca să utilizeze întregul spațiu al clădirii Muzeului pe care până atunci a împărțit-o cu câțiva chiriași diferiți – magazine și alte entități economice. De asemenea, a ținut să rezolve problema cronic prezentă moștenită din perioada anterioară – sanarea acoperișului prin care ani de zile s-a scurs apa. În momentul în care părea că această chestiune este în fine pusă ad acta, furtuna mare din 31 agusut 2003 a lovit din toate puterile Muzeul provocând pagube de mai multe milioane la clădire precum și închiderea acestuia pentru public. Această catastrofă în final s-a dovedit a fi un eveniment cheie și o cotitură în dezvoltarea istorică a Muzeului, datorită faptului că în fine a atras atenția asupra problemelor prezente de mult cu care această instituție s-a confruntat și a stimulat toate cercurile competente și autoritățile ca să pornească serios spre rezolvarea acestora. Momentul socio-politic, dar înainte de toate cel financiar a fost mai mult decât convenabil pentru așa ceva, astfel că în perioada care au urmat s-au înregistrat succese și rezultate frumoase. Timp de un an cât a fost închis pentru public, pagubele provocate au fost sanate, pentru ca în anul 2005 să fie deschis un nou spațiu expozițional – așa numitul Salon Mare. Prin aceasta, alături de formarea serviciului de informare care în același an se adaugă serviciului pedagogic, au fost create condițiile de bază pentru activități de program mai pronunțate care au urmat în perioada imediat următoare. Doar în anul 2006 când a fost deshisă o parte din expoziția permanentă a Departamentului de Artă, Muzeul a înregistrat 34 de expoziții și un record, până atunci nemapomenit al numărului de peste 85.000 de vizitatori. O astfel de *explozie culturală* a avut un ecou mult mai larg și a fost încununată cu un șir de recunoștințe, inclusiv premiul *Mihailo Valtrović,* pentru cel mai bun muzeu din Serbia în anul 2006. În anii care au urmat s-a continuat deschiderea pe etape a expoziției permanente: în 2006 s-a deschis partea etnologie și partea cu istorie nouă, iar în 2008 segmentul pentru natură și arheologie, precum și expoziția de istorie veche. Totodată s-a format și un departament separat pentru istorie a sportului, care în 2008 a primit spațiu expozițional permanent în cadrul Muzeului („Camera Sportului").

Muzeul în timpul primului deceniu al secolului XXI a reușit să își construiască propriul brand și să devină recunoscut în cadru mai larg, regional, cucerind statutul uneia dintre cele mai importante instituții de cultură din Zrenianin și cel mai longeviv stâlp al vieții culturale de aici. În ceea ce privește cadrele s-a întinerit semnificativ și lărgit, deschizând poisbilități pentru realizarea serviciului militar civil și formare a viitorilor experți în domeniile istoriei de artă, arheologiei, etnologiei, istoriei, etc. Prin participarea la diferite manifestări (mai ales la *Noaptea Muzeelor* și *Muzee 10 pentru 10*) și organizarea expozițiilor mari foarte bine urmărite mediatic, în perioada primului deceniu al secolului XXI a găzduit numeroase personalități cunoscute din lumea politicii, a diplomației, științei, artei, culturii, a vieții sociale și publice din Serbia.

Doar în ultimul deceniu (2011-2021) Muzeul Popular Zrenianin a înregistrat rezultate și succese frumoase, dezvoltând în continuare activitatea sa și urmând calea care i-a fost deja bătătorită din perioada anterioară. După sanarea fasadei, achiziționarea echipamentului IT nou și al mobilierului, apoi după cumpărarea colecției valoroase de mașini agricole ale lui Duško Malbaški (2011), Muzeul în 2013 a deschis expoziția permanentă refăcută a Colecției de Istorie Nouă și a Colecției de Artă Plastică din secolele XVIII și XIX; la sfârșitul aceluiași an a fost începută reconstruirea camerei memoriale a scriitorului Todor Manojlović, care a fost deschisă festiv de ziua nașterii lui în 2014. În anii care au urmat, prin expoziția picturilor realizate de Paja Jovanović, publicului a fost prezentat Slonul Mic, renovat datorită mijloacelor financiare ale Ministerului Culturii și Informării al Republicii Serbia și ale Secretariatului Provincial pentru Cultură și Informare

Publică al Provinciei Autonome Voivodina. Acest ajutor a venit ca un fel de premiu pentru frumoasele rezultate realizate de Muzeu, care nu au trecut neobservate nici în cercuri mai largi – adică, ceva mai devreme această instituție a fost nominalizată pentru premiul *Muzeul European al anului.*

În martie 2016 Muzeul a deschis pentru vizitatorii săi legatele completate Uroš Predić, Tivadar Vanjek, Paulina Sudarski, Friderica Benda, Zlata Markov Baranji și Ljubica Tapavički prin aceasta încheind procesul de trei ani de reconstruire a expoziției permanente complete a Colecției de Artă Plastică. O lună mai târziu, acestor legate li s-a alăturat și salonul-cabinet al repsectabilei familii de avocați Varadi, fiind reconstruită și modernizată expoziția care se referă la păsările din Voivodina. La sfârșitul aceluiași an a fost stabilită o nouă colaborare internațonală – concret cu muzeul „Atila Jozef" din Mako (Ungaria), care în perioada care va urma va fi pe cale crescendă în timp ce în cadrul proiectului *Orașe în focus* realizat de Ministerul Culturii Muzeul a primit mijloace financiare semnificative pentru reconstruirea, planificată și anunțată de mult timp, a atriumului din curte. După neglijarea de mai multe decenii, acest spațiu a fost inaugurat în anul 2018, odată cu magazinul de suveniruri. Nu mult după aceea, marcând marele jubileu de o sută de ani de la terminarea Primului Război Mondial, Orașul Zrenianin a cumpărat casa dr. Slavko Županski, tribun al poporului și prim-luptător al mișcării naționale sârbe din Becicherecul Mare, care a fost cedată Muzeului ca anexă, iar după adaptare a fost prezentată publicului la sfârșitul anului următor, 2019.

În paralel cu toate aceste activități a durat și modernizarea activității – prin introducerea ghidului audio-vizual pentru nevăzători și slab-văzători (2014), începutul activității la digitalizarea obiectelor și introducerea lor în programul IMUS și crearea aplicației speciale pentru telefoane mobile cu numele *Viziuniile muzeului* (2017).

Pandemia virusului COVID-19 și proclamarea stării de urgență pe teritoriul Republicii Serbia (15 martie – 9 mai 2020) au pus Muzeul în fața unor noi provocări. Un șir lung de rezultate frumoase și observate a fost întrerupt, numărul vizitatorilor a scăzut drastic, iar Muzeul era obligat să e adapteze situației nou impuse și introducerii măsurilor epidemiologice de protecție care au rămas în vigoare până în momentul predării acestei cărți în tipar. În căutarea unor moduri noi de a atrage vizitatori și de a provoca interes față de conținuturi culturale în rândul publicului larg, a majorat prezența sa pe rețelele de socializare și a organizat custozii din toate departamentele la o expoziție comună mare *Povești din depozit* și a realizat proiectul *Muzeul în școală* prin care a reușit să animeze elevii școlilor generale din satele districtului Banatului Central, ba chiar și să evidențieze un număr mare de obiecte de patrimoniu în acel spațiu. Totuși, COVID-19 a lăsat urmări puternice asupra activității Muzeului, fiind o linie trasă după o perioadă productivă în dezvoltarea istorică a acestuia, în același timp marcând venirea unei perioade noi încă incerte.

Încă de la începutul acelei căi noi, Muzeul Popular Zrenianin nu este nepregătit. Înarmat cu entuziasm inepuizabil și energia celor 50 de angajați, organizați în 5 departamente de activitate muzeală elementară (Arheologie, Etnologie, Istorie, Artă, Natură), apoi în Departamentul pentru Conservare și Restaurare, Serviciul Pedagogic-Informativ, Serviciul Activității Generale și Serviciul Tehnic. Pe lângă aceasta dispune de fototecă, bibliotecă specială, atelier de conservare-restaurare, atelier de prelucrare a lemnului, centru de documentare și magazine de suveniruri. Tezaurul său de peste 33.000 de obiecte îl prezintă în cadrul expoziției permanente (expuse în spațiul cu suprafața de 1.200 m^2 situat la etajul unu și doi al Muzeului) și al expozițiilor tematice pentru care este destinat cel mai modern spațiu de galerie format de Salonul Mare (cu suprafața de 200 m^2), Salonul Mic (115 m^2) și holul special adaptat pentru astfel de menire. Aici trebuie adăugat și atriumul-amfiteatru mare, ca un spațiu perfect pentru evenimente culturale de cele mai diferite tipuri – concerte, prezentări de carte, spectacole și altele.

Cu astfel de spații, resurse umane și colecții bogate în colecții și depozituri, muzeul din Zrenianin este astăzi unul dintre cele mai recunoscute simboluri culturale ale orașului de pe Bega. Cu noi idei măreție și proiecte preconizate, pe lângă toate crizele și problemele cu care s-a confruntat și încă se mai confruntă (pe care încearcă să le rezolve din mers), acesta păşește pregătit spre noi provocări. Ușile lui sunt deschise larg pentru toți vizitatorii – atât din țară, cât și din străinătate – interesați să vadă ceva nou și să învețe ceva interesant despre istoria și cultura orașului Zrenianin și a Banatului Central. Muzeul Popular Zrenianin le dorește sincer bun venit și clipe plăcute petrecute în spațiul său.

КОРИШЋЕНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Коришћени извори и литература

Необјављена архивска грађа

Архив Војводине

Ф. 121 Архив Војводине 1926–1991. (1926–)
Ф. 126 Краљевска банска управа Дунавске бановине 1929–1941. (1929–1941)
Ф. 392 Историско друштво у Новом Саду 1861–1941. (1927–1941)
Ф. 422 Торонталска жупанија II 1861–1918. (1861–1918)

Историјски архив Зрењанин

Ф. 3 Велики Бечкерек, град са уређеним сенатом 1808–1918. (1769–1918)
Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941. (1919–1941)
Ф. 133 Bürgermeisteramt Groß-Betschkerek / Градоначелничко звање Велики Бечкерек 1941–1944. (1941–1944)
Ф. 160 Народни одбор општине Зрењанин 1939–1963. (1944–1963)
Ф. 667 Лични фонд Драгољуба Чолића 1888–1982. (1908–1982)

Народни музеј Зрењанин

Регистратура Народног музеја Зрењанин 1941–
Уметничко одељење, Збирка ликовне уметности
Уметничко одељење, Збирка примењене уметности
Педагошко-информативна служба
Легат Александра Секулића

Објављена архивска грађа

„Извод из регистра радњи од 1810. до 1884.", *Архивска грађа Градске државне архиве у Зрењанину* 9–10, Зрењанин, 1955, 44–57.
„Још две повеље", *Архивска грађа Градске државне архиве у Зрењанину* 9–10, Зрењанин, 1955, 16–33.
„Осам мапа из прошлости града", *Архивска грађа Државног историјског архива у Зрењанину* 5, Зрењанин, 1954.
„Поводом повеље Фрање I издате сапунџиским, кујунџиским и казанџиским мајсторима у В. Бечкереку 1818. године", *Архивска грађа Градске државне архиве у Зрењанину* 9–10, Зрењанин, 1955, 14–15.
„Привилегија Марије Терезије којом уздиже Велики Бечкерек у статус тржишта", *Архивска грађа Градске државне архиве у Зрењанину,* св. 1, Зрењанин, 1953, 9–25.
„Списак чланова руфета из 1820. године", *Архивска грађа Градске државне архиве у Зрењанину* 9–10, Зрењанин, 1955, 41–43.
Krčmar, Filip. *Jevrejska pisma Dragoljuba Čolića,* Zrenjanin, 2019.
Мајсторовић, Весна. *Одабрана збирка грађевинских планова из Фонда: Велики Бечкерек, град са уређеним Сенатом (1769–1918),* Зрењанин, 2013.

Матић, Светозар. „Катастиг пећки из 1660–1666.", *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, књ. 4, св. 3, Сремски Карловци, 1931, 447–455.
Матић, Светозар. „Катастиг пећки из 1660–1666.", *Гласник Историјског друштва у Новом Саду,* књ. 5, св. 1, Сремски Карловци, 1932, 72–79.
Матић, Светозар. „Катастиг пећки из 1660–1666.", *Гласник Историјског друштва у Новом Саду,* књ. 5, св. 3, Сремски Карловци, 1932, 418–422.

Монографске публикације и зборници

Torontál vármegye ujonnan épült székházának megnyitása és nagyméltóságu Tisza Kálman miniszterelnök úr arczképének leleplézése alkalmából 1888. évi január hó 16. és 17-én tartott rendkivüli közgyülésben előadott ünnepi beszédek, Nagybecskerek, 1888.
ATANASIJU, Vasa / VOJVODIĆ, Dimitrije / HEĐI, Jožef. *Zrenjaninska kvalitetna košarka (1945–1985),* Zrenjanin, 1985.
АТАНАСИЈУ, Васа / КУЈУНЏИЋ, Маринко / НОВАКОВИЋ, Гојко. *У славу шампиона: 60 година зрењанинске кошарке,* Зрењанин, 2003.
ATANASIJU, Vasa / TABAČKI, Vojislav / VOJVODIĆ, Dimitrije. *Rvački sport u Zrenjaninu 1919–1979,* Zrenjanin, 1980.
ATANASIJU, Vasa / ĆUK, Milan / MILOSAVLJEVIĆ, Ljubomir. *Zrenjanin 1944–1969,* Zrenjanin, 1969.
ATANASIJU, Vasa. *Rvački sport u Zrenjaninu 1919–1969,* Zrenjanin, 1969.
ATANASIJU, Vasa. *Fudbalski klub „Proleter" Zrenjanin 1947–1967,* Zrenjanin, 1967.
БАБИЋ Сташа / ТОМОВИЋ Миодраг. *Милутин Гарашанин – разговори о археологији*, Београд, 1996.
БАЈАЛОВИЋ ХАЏИПЕШИЋ, Марија. *Керамика у средњовековној Србији,* Београд, 1981.
BACH, Ivan / RADOJKOVIĆ, Bojana / COMISSO, Đurđica. *Umetnička obrada metala naroda Jugoslavije kroz vekove,* II, Beograd, 1956.
БЕЊОЦКИ, Нада. *Археолошки локалитети зрењанинског подручја,* Зрењанин, 2018.
BEŠLIN, Branko. *Vesnik tragedije. Nemačka štampa u Vojvodini 1933–1941,* Novi Sad, 2001.
БЈЕЛАДИНОВИЋ, Јасна. *Народна уметност Југославије*, Београд 1980.
BOBOT, Božo / HAJDUKOVIĆ, Luka / LIVADA, Milan. *Književna reč u Zrenjaninu 1944–1984,* Zrenjanin, 1984.
BOLJOŠ, Tibor (prir.). *Bilo nekad: Zrenjanin, Veliki Bečkerek, Petrovgrad,* Zrenjanin, 2018.
BOROVSZKY, Samu. *Torontál vármegye.* Budapest, 1912.
БОРОШ, Нада / МАЈСТОРОВИЋ, Весна. *Споменик краљу Петру Првом Карађорђевићу у Зрењанину,* Зрењанин, 2005.
БУДАЋ, Љубица. *Др Димитрије Кириловић. Архивист, библиотекар и научни радник. Живот у служби заштите културне баштине Војводине,* Нови Сад, 2021.
VOJVODIĆ, Dimitrije / POPOV, Stojan. *Sportski mozaik '97,* Zrenjanin, 1997.
VOJVODIĆ, Dimitrije. *Balkanski šampionat u vaterpolu za seniore Zrenjanin '96,* Zrenjanin, 1996.
ВОЈВОДИЋ, Димитрије. *Зрењанин – град спортова,* Зрењанин, 1998.
VOJVODIĆ, Dimitrije. *Košarkaški klub „Proleter" Zrenjanin 1945–1995,* Zrenjanin, 1995.
VOJVODIĆ, Dimitrije. *ORK „Proleter Nafta-Gas" / Youth Handball Club „Proleter Nafta-Gas"*, Zrenjanin, 1990.
VOJVODIĆ, Dimitrije. *Rvački sport u Zrenjaninu 1919–1979,* Zrenjanin 1979.
VORGIĆ, Božidar / BRUKNER, Bogdan. *Problemi prelaznog perioda starčevačke u vinčansku kulturu: Zrenjanin, 21–23. oktobar 1996. godine / Current poblems of the transition period from the Starčevo to the Vinča, 21–23. October 1996,* Zrenjanin, 2006.
ГАЧИЋ, Дивна. *Миодраг Грбић (1901–1969). Живот и дело,* Сремски Карловци, 2005.

ГРУБИЋ, Рајка. *Занати и занатлије у прошлости Зрењанина (XVI век – прва половина XX века),* Зрењанин, 2002.
DURANCI, Bela. *Nađbanja i Vojvođani*, Subotica, 1996.
ЈАЋИМОВИЋ, Мирослав / ИВАНИШЕВИЋ, Владимир / ПЕТРОВИЋ, Ивана (ур.), *Зборник радова са међународног саветовања „Елите у Великом рату", Нови Сад 28–30. октобар 2016,* Нови Сад, 2016.
ЈОВАНОВИЋ, Урош. Национални борци за Југославију, Велики Бечкерек, 1930.
JUZBAŠIĆ, Dževad (ur.). *Naučno delo akademika Branislava Đurđeva. Zbornik radova sa Međunarodnog okruglog stola održanog u Sarajevu 4. decembra 2009. godine,* Sarajevo, 2010.
KALAPIŠ, Zoltan. *Bečkerečki svetlopisac,* Novi Sad, 1986.
KALAPIS, Zoltán. *Betűk és képek,* Újvidék, 1992.
KALAPIS, Zoltán. *Régi vízivilág a Bácskában és Bánátban,* Újvidék, 1993.
KALAPIŠ, Zoltan. *Vojvođanski indžiliri, mašinci, svetlopisci,* Novi Sad, 2004.
KARAVIDA, Vesna. *Zrenjanin – graditeljska baština,* Zrenjanin, 2003 (2016[2]).
КОНЧАР, Загорка / ТАБАЧКИ, Љубомир. *Увек у борби.* Нови Сад, 1970.
КРЧМАР, Филип / ТАНАСИЈЕВИЋ, Александра / КАРАВИДА, Весна. *Традиција хуманости: 140 година Црвеног крста Зрењанин,* Зрењанин, 2020.
КРЧМАР, Филип. *Награда ослобођења Зрењанина (1963–1993) и Награда града Зрењанина (1994–2020),* Зрењанин, 2021.
КРЧМАР, Филип. *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин, 2017.
КУЉИЋ, Недељко (ур.). *Зрењанинска гимназија 1846–1996. Споменица,* Зрењанин, 1996.
КУМОВИЋ, Младенко. *Музеји у Војводини 1847–1997,* Нови Сад, 2001.
LAZIĆ, Dejan / JANKULOV, Dragiša (ur.). *IV naučni sastanak – Zbornik radova, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Sombor, 21. i 22. aprila 1972*, Novi Sad, 1973.
LAZIĆ, Dejan (ur.). *III naučni sastanak – Zbornik radova, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Sekcija za SAP Vojvodinu*, Zrenjanin 1971, Bački Petrovac, 1971.
LAZIĆ, Dejan (ur.). *V naučni sastanak – Zbornik radova, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Sekcija SAP Vojvodine*, Novi Sad, 20. i 21. april 1973, Novi Sad, 1973.
LAZIĆ, Dejan (ur.). *VI naučni sastanak – Zbornik radova. Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Sekcija SAP Vojvodine, Pančevo, 11–12. maja 1974,* Bački Petrovac, 1974.
LAZIĆ, Dejan (ur.). *VII naučni sastanak – Zbornik radova. Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Sekcija SAP Vojvodine, Sremska Mitrovica, 21–23. maj 1976,* Sremska Mitrovica, 1976.
MAYWALD, Lajos. *A' Torontál vármegyei állomási helyek távolságát kimutató jegyzék*, Nagy-Becskereken, 1848.
МАЈСТОРОВИЋ, Весна / КАРАВИДА, Весна / КОЈИЧИЋ, Бојан. *Познати архитекти и њихове грађевине у Великом Бечкереку крајем XIX и почетком XX века,* Зрењанин, 2009.
МАЈСТОРОВИЋ, Весна. *Сецесија у архитектури Зрењанина.* Зрењанин, 2016.
MALBAŠIĆ, Miloš. *Sto godina rada Duvanske industrije Zrenjanin. DIZ 1870–1970,* Zrenjanin, 1970.
MALBAŠKI, Todor (ur.). *Zrenjanin,* Zrenjanin, 1966.
МАРТИНОВ, Бранислав / КНЕЖЕВИЋ, Ђока / ЧОЛИЋ, Драгољуб / ТОМИН, Исидор. *Економска школа „Јован Трајковић" – Зрењанин. Споменица 1895–1975,* Зрењанин, 1975.
МАРТИНОВ, Бранислав / ОБРЕМСКИ, Бранислав / ТОМИН, Исидор. *Економска школа „Јован Трајковић" Зрењанин. Споменица 1895–1965,* Зрењанин, 1965.
МАТИЦКИ, Миодраг / ЈОВИЋ, Видоје. *Банат кроз векове. Слојеви културе Баната,* Београд, 2010.
MILEKER, Feliks. *Istorija varoši Veliki Bečkerek 1333–1918* (preveo Jovan Valrabenštajn), Zrenjanin, 2011.
MILLEKER, Felix. *Geschichte der Stadt Veliki Bečkerek 1333–1918,* Wrschatz, 1933.
MITROVIĆ, Vladimir / GLASS, Christian. *Zavičaj na Dunavu. Suživot Nemaca i Srba u Vojvodini,* Novi Sad, 2009.

МОМЧИЛОВИЋ, Ђорђе. *Зрењанинске ватре. Зрењанин у рату и револуцији,* Зрењанин, 1987.
NEMET, Ferenc. *Istorija štampe u Velikom Bečkereku 1849–1918*, Zrenjanin, 2007.
NÉMETH, Ferenc. *A bánáti fényképészet története 1848–1918,* Újvidék, 2002.
NÉMETH, Ferenc. *A torontáli szőnyeg. A szőnyegszövés negyed százada Bánátban Streitmann Antáltól Kovalszky Saroltáig,* Újvidék, 1993.
NÉMETH, Ferenc. *Streitmann Antal. Élete és művészete,* Újvidék, 2000.
PAVLOV, Boris / ČOLIĆ, Dragoljub / MARKOV, Zoran. *100 godina atletskog sporta u Zrenjaninu,* Zrenjanin, 1984.
PAVLOV, Boris. *Dvanaest decenija zrenjaninske gimnastike 1867–1987,* Zrenjanin, 1990.
ПАВЛОВ, Борис. *Руская колония в Великом Бечкереке (Петровграде, Зренянине) / Руска колонија у Великом Бечкереку (Петровграду, Зрењанину)*, Зрењанин, 1994.
PANTELIĆ, Miran. *Naš Proleter,* Zrenjanin, 1997.
ПАНТЕЛИЋ, Миран. *Ратарски, зрењанински борац 1921–1996,* Бечеј, 1996.
POPOVIĆ, Vukica. *Srpski spomenici u Rumuniji,* Subotica, 1996.
PRINGL, Heder. *Himlerov veliki plan: Hitlerovi naučnici i Holokaust,* Beograd, 2008.
РАДОЈКОВИЋ, Бојана. *Старо српско златарство,* Београд, 1962.
SLAVIĆ, Zoran (ur.). *Banat je kao priča.* Zrenjanin, 2011.
СТАНОЈЛОВИЋ, Александар (ур.). *Петровград,* Петровград, 1938.
ТОМИЋ, Персида. *Народна керамика у Југославији,* Београд, 1966.
ЦВЕТИЋ, Миодраг. *Хроника Александрова I. Александрово од оснивања до 1945. године,* Зрењанин, 1998.
ЧАКАН, Иван. *Традиционално овчарство Војводине: облици удруживања овчара*, Нови Сад, 2011.
ШИЈАЧКИ, Љубица. *Привреда Баната између два светска рата,* Нови Сад, 1987.
ШИМУНОВИЋ БЕШЛИН, Биљана. *Просветна политика у Дунавској бановини (1929 – 1941),* Нови Сад, 2007.
SOMFAI, János (szerk.). *Negyedszázad (1885 – 1910). A torontálvármegyei magyar közművelődési egyesület emlékkönyve fönállásának negyedszázados évfordulója alkalmából,* Nagybecskereken, 1910.

Чланци и прикази

АНДРЕЈЕВИЋ КУН, Нада. „Задаци музеја у новим друштвеним условима у нашој земљи", *Музеји* 1, Београд, 1948, 1–2.
АРАЂАН, Ивана. „Портретна фотографија као огледало друштва и грађанске културе у Великом Бечкереку у другој половини 19. века до тридесетих година 20. века: избор из фотографског опуса Олдалових, Ороси Лајоша и Ђуре Рокнића – фотографски фонд збирки Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад, 2016, 149–159.
Б. М. „Милош Кекез", *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 9, Нови Сад, септембар 1978, 35–36.
БАБИЋ, Бранка. „Повезаност локалне заједнице са радом Народног музеја Зрењанин: пример изложбе *Благо нама децама што смо таки мали – детињство у традиционалној породици*", *Гласник музеја Баната* 20, Панчево, 2018, 126–136.
BABIĆ, Staša. „Čemu još istorija arheologije?", *Etnoarheološki problemi* sv. 3, god. VI, Beograd, 2011, 571–573.
БАДРЉИЦА, Драгољуб П. „Лука Надлачки (Српски Крстур, 1910 – Кикинда, 1989): прилози за животопис. Делимичан списак радова, превода и прописа", *Attendite. Гласник Историјског архива у Кикинди* 12, Кикинда, 2016, 157–167.
БАКИЋ, Светлана. „Архитектонско и урбанистичко наслеђе Зрењанина", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXII–XXIII, Зрењанин, 2008, 7–78.

BALINT, Aranka. „Biblioteka Kasine – prva biblioteka u Velikom Bečkereku", *Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja* 206–207, god. XLI, Zrenjanin, decembar 2007, 217–220.
BANDOVIĆ, Aleksandar. „Muzejski kurs i arheologija tokom II svetskog rata u Beogradu", *Етноантрополошки проблеми* 7, Београд, 2012, 629–648.
БЈЕЛИЦА, Слободан. „Питање срезова у Војводини 1955–1965", *Истраживања* 24, Нови Сад, 2013, 477–485.
ВЕСЕЛИНОВИЋ, Рајко. „Др Борислав Јанкулов (1878–1969)", *Рад војвођанских музеја* 18–19, Нови Сад, 1970, 343–344.
ВЕСЕЛИНОВИЋ, Рајко. „Др Борислав Јанкулов", *Зборник Матице српске за друштвене науке* бр. 53, Нови Сад, 1969, 175.
ВЕСЕЛИНОВИЋ, Рајко. „Занатлије и трговци по Војводини крајем 17. и првих 18. века", *Зборник за друштвене науке* 13–14, Нови Сад, 1956, 113–126.
ВОЈВОДИЋ МИЦОВА, Ванда. „Клуб пушача лула *Банатска ружа*", *Архивски анали* 8, Нови Сад, 2014, 115–122.
ВОРГИЋ, Дејан. „Почеци изложбених активности Уметничког одељења Народног музеја Зрењанин (1945–1950)", *Гласник музеја Баната* 19, Панчево, 2017, 49–61.
ВОРГИЋ, Дејан. „Сеобе збирки Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад, 2020, 86–96.
ВУКОВИЋ, Видак. „Историјат збирке ватреног оружја у Народном музеју Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 52, Нови Сад, 2010, 217–221.
ВУКОВИЋ, Видак. „Историјат Народног музеја Зрењанин", *Гласник музеја Баната* 6, Панчево, 1995, 7–8.
ВУКОВИЋ, Видак. „Пар тврђавских пушака у Народном музеју у Зрењанину", *Рад Музеја Војводине* 53, Нови Сад, 2011, 165–168.
ГАРАШАНИН, Драга. „Рад музеја у Војводини – Војвођански музеји и чување старина у 1947. години", *Музеји* 1, Београд, 1948, 135.
ГАРАШАНИН, Драга. „Рад музеја у Војводини – Такмичења војвођанских музеја", *Музеји* 1, Београд, 1948, 130–131.
ГРБИЋ, Миодраг. „Неолитско гробље у Ботошу код Великог Бечкерека", *Старинар* 3, св. VIII–IX, Београд, 1934, 41–58.
ГРУБИЋ, Рајка. „Гринбаумова колекција у етнолошкој збирци Народног музеја у Зрењанину", *Гласник музеја Баната* 13–14, Панчево, 2009, 243–254.
ГРУБИЋ, Рајка. „Занатлије и трговци у прошлости Зрењанина", *Рад Музеја Војводине* 47, Нови Сад, 2007, 211–229.
ГРУБИЋ, Рајка. „Златовез у збирци Народног музеја у Зрењанину", *Гласник музеја Баната* 8, Панчево, 1998, 99–128.
ГРУБИЋ, Рајка. „Народно стваралаштво. Стална етнолошка поставка", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 27–28, год. VII, Зрењанин, 2006, 42–44.
ГРУБИЋ, Рајка. „Утицаји барока на народно стваралаштво средњег Баната", *Рад Музеја Војводине* 51, Нови Сад, 2009, 209–223.
ДИМКИЋ КРЧМАР, Биљана. „Александар Секулић у светлу свог легата у Народном музеју Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад, 2017, 161–176.
DRAGOVIĆ, Svetimir / MAKSIMOVIĆ, Livija / RADOJEVIĆ, Veljko / CICMIL, Milinko / PANTELIĆ, Sanja. „Istorijski razvoj uređenja vodnog režima zemljišta primenom odvodnjavanja i navodnjavanja u Vojvodini", *Vodoprivreda*, god. 37, br. 216–218 (2005/4–6): 292.
DRINIĆ, Božidar. „Božidar Vorgić, direktor Narodnog muzeja u Zrenjaninu. Za zaborav nema mesta",

Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе 29, год. VIII, Зрењанин, 2011, 41–44.
ДУЈИН, Невена. „Изложбена делатност Народног музеја Зрењанин у 1997. години", *Гласник музеја Баната* 8, Панчево, 1998, 181–182.
ДУЈИН, Невена. „Ризница наслеђа. Завичајно обележје Музеја", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 3, год. I, Зрењанин, (септембар) 2000, 41–42.
ЂУКАНОВ, Милан. „Бечкерек до доласка Турака 1551. године", *Рад Музеја Војводине* 37–38, Нови Сад, 1997, 333–338.
ЂУРИЋ, Војислав. „Улога музеја и музејских радника у нашој земљи", *Музеји* 2, Београд, 1949, 5–8.
ЗУБКОВИЋ, Павле. „Кратак историјат занатске радиности и занатских организација", *Архивска грађа Градске државне архиве у Зрењанину* 9–10, Зрењанин, 1955, 3–13.
ИВАНОВИЋ, Војин. „Збирка ковчега Етнографског музеја у Београду", *Гласник Етнографског музеја* 21, Београд, 1958, 49–98.
ИГЊАТОВ, Владислава / ВОРГИЋ, Дејан. „Легат породице Варади у Народном музеју Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад, 2016, 111–114.
ИГЊАТОВ, Владислава. „Легат-соба породице Варади у Народном музеју Зрењанин", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 33, Зрењанин, 2016, 42–44.
ЈОВАНОВИЋ, Марија. „Шандор Нађ: 1912–1995", *Рад Музеја Војводине* 37–38, Нови Сад, 1995-1996, 367–368.
КАРАВИДА, Весна. „Објекти архитекте Иштвана Киша у Зрењанину", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* 24–25, Нови Сад, 2011, 44–56.
КНЕЖЕВИЋ, Јелена. „Израда диплома почасним грађанима Великог Бечекрека, касније Петровграда", *Гласник музеја Баната* 8, Панчево, 1998, 89–92.
КНЕЖЕВИЋ, Наташа. „Трагом вунастог мамута Mammuthus primigenius – палеонтолошка поставка Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 63, Нови Сад, 2021, 64–68.
КОРОЛИЈА ЦРКВЕЊАКОВ, Даниела. „Улога конзерватора у припреми нове сталне поставке", *Зборник Семинара за савремену историју уметности Филозофског факултета у Београду,* Београд, 2009, 119–126.
KOTT, Christina. „Kunstschutz im Zeichen des totalen Krieges. Johann Albrecht von Reiswitz und Wilhelm Unverzagt in Serbien, 1941–1944", *Acta prehistorica et archaeologica* Bd. 49, Berlin, 2017, 245–269.
KRIVOŠEJEV, Vladimir. „Muzejska politika u Srbiji: nastajanje, kriza i novi početak", *Kultura – časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* 130 (2011), 297–299.
КРЧМАР, Филип. „Био-библиографски портрети сарадника Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 62, Нови Сад, 2020, 148–171.
КРЧМАР, Филип. „Изградња и унутрашње уређење цркве св. Јана Непомука у Великом Бечкереку (I део)", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXXI, Нови Сад, 2018, 45–54.
КРЧМАР, Филип. „*Клио на мрежи – Клио у мрежи?* Студија интернет-рата Петровград–Зрењанин", *Археон. Годишњак Архива Војводине* 2, Нови Сад, 2019, 291–332.
КРЧМАР, Филип. „Култура сећања и култура заборава. Подизање споменика Ернеу Кишу у Великом Бечкереку", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXIX, Нови Сад, 2016, 157–173.
КРЧМАР, Филип. „Листање *царског* адресара. Хабзбуршка династија и њени великобечкеречки топоними", *Рад Музеја Војводине* 61, Нови Сад, 2019, 85–100.
КРЧМАР, Филип. „О улози Историјског архива Зрењанин у завичајној историографији Великог Бечкерека, Петровграда и Зрењанина", *Архивски анали* 8, Нови Сад, 2014, 75–102.
КРЧМАР, Филип. „Прилог историји зрењанинског апотекарства", *Рад Музеја Војводине* 56, Нови Сад, 2014, 139–158.
КРЧМАР, Филип. „Протоколи Српског народног одбора у Великом Бечкереку 1849. године", *Serbian Studies Research* 10, Нови Сад, 2019, 235–298.

КРЧМАР, Филип. „Сећање на почетке: *Упутство за ауторе „Грађе за проучавање споменика културе Војводине"* из 1957. године", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXX, Нови Сад, 2017, 195–200.
КРЧМАР, Филип. „Тодор Манојловић и његово наслеђе у зрењанинским установама културе", *Рад Музеја Војводине* 59, Нови Сад, 2017, 119–131.
КРЧМАР, Филип. „Торонталска жупанија и њени портрети: заборављена ризница уметничког блага", *Рад Музеја Војводине* 58, Нови Сад, 2016, 37–62.
КРЧМАР, Филип. „Торонталска жупанија у фондовима Народног музеја Зрењанин", *Рад Музеја Војводине* 57, Нови Сад, 2015, 99–114.
КРЧМАР, Филип. „Траговима Чеха у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину", *Рад Музеја Војводине* 60, Нови Сад, 2018, 39–61.
КРЧМАР, Филип. „Урбанизам за широке народне масе: о једној преписци у листу *Зрењанин*", *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXXI, Нови Сад, 2018, 168–179.
КРЧМАР, Филип. „Народни музеј Зрењанин у светлу листа *Зрењанин* (1952 – 1972). 1. део", *Рад Музеја Војводине* 63, 203–214.
МАРИНКОВИЋ, Снежана. „Налази из бронзаног доба са локалитета Мали Акач код Новог Милошева", *Рад Музеја Војводине 50*, Нови Сад, 2008, 25-30.
МАРКОВ, Зоран / ГЛАВАН, Ћипријан. „Племићи Николић од Рудне. Породична историја у једном документу из збирке Народног музеја у Темишвару", *Исходишта* 7, Темишвар, 2021, 145–163.
МИЛАНКОВ, Владимир. „Барон Федор Николић од Рудне", *Темишварски зборник* 3, Нови Сад, 2002, 95–112.
МИЛУТИНОВИЋ, Коста. „Тематска изложба *Зрењанин кроз историју*", *Рад војвођанских музеја* 5, Нови Сад, 1956, 231–233.
МИХИЋ, Ксенија. „Колекција прибора за пушење Етнолошког одељења Народног музеја у Зрењанину", *Рад Музеја Војводине* 60, Нови Сад, 2018, 165–192 (шт. 2019).
НАЂ, Шандор. „Градски музеј у Зрењанину". *Музеји 1*, Београд, 1948, 151.
ПЕТРОВ, Милан. „Музеј Торонталске жупаније у Великом Бечкереку од оснивања до 1918. године", *Рад војвођанских музеја* 15/17, Нови Сад, 1966-1968, 201–208 (штампано 1971).
ПОПОВ, Чедомир. „Бранислав Ђурђев: 1908–1993", *Годишњак Српске академије наука и уметности* 100, Београд, 1994, 489–491.
POPOVIĆ, Vukica. „Muzejska zbirka u Jaši Tomiću i Memorijalni muzej Đure Jakšića u Srpskoj Crnji", *Spona* 6–7, Novi Sad, 1966, 15–16.
РАДИШИЋ, Радован. „Лазар Николић (1892–1959)", *Рад војвођанских музеја* 8, Нови Сад, 1959, 322 (шт. 1961).
РАКИЋ, Лазар. „Велики Бечкерек (Зрењанин) револуционарне 1848–1849. године", *Зборник Матице српске за друштвене науке* 39, Нови Сад, 1964, 5–34.
SKOKO, Olivera. „Poseta članova Komiteta za regionalne i specijalne muzeje ICOM-a Narodnom muzeju Zrenjanin 1960. godine", *NC ICOM Srbija*, Beograd 2020, 54–57.
SKOKO, Olivera. „U spomen umetnosti. Spomen-soba Todora Manojlovića", *Nova misao, Časopis za savremenu kulturu Vojvodine* 26, Novi Sad, 2014, 76.
СЛАВНИЋ, Марија. „Археолошки течајеви у Војводини", *Рад војвођанских музеја* 1, Нови Сад, 1952, 231.
СТЕВАНОВИЋ, Зоран. „Српске привилегије – пројекат Архива Војводине и истраживање у Историјском архиву Зрењанин", *Архивска грађа* 13, Зрењанин, 2020, 7–20.
СТОЈАДИНОВИЋ, Марија. „Обрамица у селу Ботошу", *Рад војвођанских музеја* 3, Нови Сад, 1954, 284–286.

СТОЈАДИНОВИЋ, Марија. „Преуређење изложбених просторија Народног музеја у Зрењанину", *Рад војвођанских музеја* 3, Нови Сад, 1954, 312–314.
СТОЈАНОВИЋ, Александар. „Радослав Грујић о преносу моштију српских светитеља априла 1942. године из НДХ у окупирану Србију", *Токови историје* 1, Београд, 2012, 69–86.
ЋИРКОВИЋ, Сима. „Устанак банатских Срба", *Рад Музеја Војводине* 37–38, Нови Сад, 1997, 239–246.
ФИЛИПОВИЋ, Миленко. „Етнолошки (етнографски) рад у Војводини", *Летопис Матице српске* 363, св. 4, Нови Сад, 1949, 224–230.
CVETIĆ, Miodrag. „Dejan Đ. Radovanović", *Spona* 19–20, Novi Sad, 1979, 25–27.
CVETIĆ, Miodrag. „Penzionisani članovi Društva", *Spona* 31, Novi Sad, 1988, 113–114.
ЦЕРОВИЋ, Љубивоје. „Дубоки корени српства и православља у Банату", *Рад Музеја Војводине* 37–38, Нови Сад, 1997, 247–254.
ČUKA, Marija. „Od ideje do stvarnosti, do budućnosti", *Zavičajac. Časopis za neговање завичајне културе* 36–37, Зрењанин, 2019, 8–11.
ШАЛАМОН, Александар. „Археолошки течај у Градском музеју у Петровграду 1946", *Гласник музеја Баната* 22, Панчево, 2021, 6–21.

Изложбени каталози и водичи

Izložba živih vojvođanskih likovnih umetnika u Petrovgradu, Petrovgrad, 1945.
АРАЂАН, Ивана / СКОКО, Оливера. *Васа Поморишац – од традиције до модерне,* Зрењанин, 2019.
АТАНАСИЈУ, Васа / ЧУКА, Марија / ОЊИН, Бранко / НУХАНОВИЋ, Борислав. *Историја спорта у Зрењанину,* Зрењанин, 2006.
БЕЊОЦКИ, Нада / ГРУБИЋ, Рајка / ШИЈАКОВИЋ, Милева. *Керамичке посуде кроз векове,* Зрењанин, 1997.
ВОРГИЋ, Дејан / КРЧМАР, Филип. *Наша Вукица 1919–1969–2019,* Зрењанин,2019.
ВОРГИЋ, Дејан / ШАЛАМОН, Александар. *На раскршћу. Хришћански сакрални предмети из Археолошког одељења и Збирке примењене уметности Народног музеја Зрењанин,* Зрењанин, 2017.
ГРУБИЋ, Рајка. *110 година Опште болнице „Др Ђорђе Јовановић" у Зрењанину*, Зрењанин, 2005.
ГРУБИЋ, Рајка. *Народни вез. Традиција као инспирација,* Зрењанин, 2013.
ГРУБИЋ, Рајка. *Развој пчеларства у Зрењанину и околини,* Зрењанин, 1994.
ГРУБИЋ, Рајка. *Ћилими из збирке Народног музеја Зрењанин,* Зрењанин, 2011.
ЖИВИЋ, Горан. *Драгољуб Чолић (1908–1982). Ходочасник кроз историју завичаја,* Зрењанин, 2008.
ЈОВАНОВ, Јасна / КНЕЖЕВИЋ, Јелена. *Александар Секулић (1877–1942),* Нови Сад, 1990.
KNEŽEVIĆ, Jelena. *Antal Štrajtman, Emil Ženar, Jožef Varkonji, Velder Jene,* Zrenjanin, 1989.
КНЕЖЕВИЋ, Јелена. *Ликовни стваоци Зрењанинске гимназије. Поводом 160 година постојања Зрењанинске гимназије*, Зрењанин, 2006.
КРЧМАР, Филип / ЈУВАНИН, Душан. *Поздрав из Зрењанина,* Зрењанин, 2016.
КРЧМАР, Филип / РАДЛОВАЧКИ, Александар. *Отишло нетрагом изгубљено градитељско наслеђе Зрењанина,* Зрењанин, 2015.
КРЧМАР, Филип. *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин, 2015.
КРЧМАР, Филип. *Трагом великана. Михајло Пупин у нашем граду (Велики Бечкерек, Петровград, Зрењанин),* Зрењанин, 2014.
КУМОВИЋ, Младенко. *Водич кроз музејски комплекс Кулпин,* Нови Сад, 2010.
MAJSTOROVIĆ, Vesna / TOŠKOV, Iboja / VOJVODIĆ MICOVA, Vanda. *Gradska kuća Zrenjanina – stara dama neprolaznog sjaja,* Zrenjanin, 2011.

ЛАМБИЋ ФЕЊЧЕВ, Сунчица. *Банатска група: Васа Поморишац, Иван Табаковић, Зоран Петровић и други. Фрагмент уметничког живота једне регије средином 20. века из колекције Савремене галерије Зрењанин / Banat group: Vasa Pomorišac, Ivan Tabaković, Zoran Petrović and others: a fragment of artistic life of a region in the mid-20th century, from the collections of Contemporary Gallery Zrenjanin,* Зрењанин, 2015.
МИТРОВИЋ, Владимир. *Народна уметност средњег Баната,* Зрењанин, 1970.
МАРИНКОВИЋ, Снежана. *Винчанска култура на подручју средњег Баната,* 2002.
МАРИНКОВИЋ, Снежана. *Старчевачка култура на тлу средњег Баната*, 1996.
МАРИНКОВИЋ, Снежана. *Црна бара-Пркос,* 2013.
МАРИНКОВИЋ Душан. *Млинови на подручју средњег Банат од праисторије до 1941. године*, Зрењанин, 2017.
НЕМЕТ, Ференц. *Тај дивни колорит грађанства. Ликовни живот у Великом Бечкереку у 19. и почетком 20. века / A polgárság pompázó szinei: a nagybecskereki képzőművészeti élet a 19. században és a 20. század elején,* Зрењанин, 2009.
ПОПОВ, Славица / СКОКО, Оливера. *Под војвођанским небом Ивана Радовића,* Зрењанин, 2013.
ПОПОВИЋ, Вукица. *Иван Радовић,* Зрењанин, 1963.
RADISAVLJEVIĆ, Katarina. *Svečana ženska oglavlja u Vojvodini,* Novi Sad, 2005.
SAVČIĆ, Ranko. *Portreti. Zrenjanin, salon Narodnog muzeja, 29. 10 – 4. 11. 1994 / 140 gdina fotografije. Izložba radova starih majstora: Zrenjanin, salon Narodnog muzeja, 29. 10 – 4. 11. 1994,* Zrenjanin, 1994.
САБО, Јожеф. *Емил Талијан: сећање на светског путника и ловца / Tallián Emil: emlékezés egy világutazóra és vadászra,* Нови Кнежевац, 2001.
СКОКО, Оливера. *Дакле, Ви сте тај Урош Предић?,* Зрењанин, 2017.
STOJANOVIĆ, Ljiljana. *Vasa Pomorišac (1893–1961). Retrospektivna izložba,* Beograd, 1986.
TUTOROV, Jasmina / POPOV, Vukica. *Posle trideset godina,* Zrenjanin, 2017.
ФИЛЕКИ, Ирена. *Здраво сванули – пешкир у традиционалном животу Србије,* Београд, 2003.
ЦВЕТИЋ, Миодраг. *150 година штампарства у Зрењанину (1847–1997),* Зрењанин, 1997.
ШИЈАКОВИЋ, Милева. *Каталог сталне поставке Збирке примењене уметности,* Зрењанин, 2011.

Лексикони, [биографски] речници, приручници, енциклопедије

VIGA, Gyula / BODÓ, Sándor. *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok,* Budapest, 2002.
KALAPIS, Zoltán. *Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfiajak a dél-szlávi országokból,* I. kötet (A-GY), Újvidék, 2002.
KALAPIS, Zoltán. *Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfiajak a dél-szlávi országokból,* II. kötet (H–Ő), Újvidék, 2003.
KALAPIS, Zoltán. *Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfiajak a dél-szlávi országokból,* III. kötet (P–ZS), Újvidék, 2003.
ЊЕГОВАН, Драго / МУСТЕДАНАГИЋ, Лидија. *Библиографија Рада војвођанских музеја 1 -35 / Рада Музеја Војводине 36–50 (1952–2008),* Нови Сад, 2008.
ЊЕГОВАН, Драго / МУСТЕДАНАГИЋ, Лидија. *Водич кроз музеје Србије,* Нови Сад, 2017.
PETRI, Anton Peter. *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums,* Marquartstein, 1992.
ПОПОВ, Чедомир (ур.). *Српски биографски речник (И–Ка),* Нови Сад, 2009.
SZINNYEI, József. *Magyar irók élete és munkai,* Budapest, 1899.
SCHÖPFLIN, Aladár. *Magyar Színművészeti Lexikon,* II. kötet, Budapest, 1930.

Периодика

Банатска пошта (1936)
Gross-Becskereker Wochenblatt (1903–1915)
Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе (2000–2019)
Зрењанин (1952–2021)
Зрењанински завичајац. Лист за неговање завичајне културе (1998–2004)
Magyar Szo (1982).
Република. Гласило грађанског самоослобађања
Слободна Војводина (1945).
Службени лист града Зрењанина
Службени лист општине Зрењанин
Torontál (1904, 1912, 1924).
Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnosti i društvena pitanja (1967–2006)

Докторске дисертације, хабилитациони радови, необјављени радови, рукописи

BANDOVIĆ Aleksandar. *Miodrag Grbić i nastanak kulturno-istorijske arheologije u Srbiji*, Филозофски факултет Универзитета у Београду, 2019. (докторска дисертација).
ZUBKOVIĆ, Pavle. *Biblioteke i bibliotekarstvo u Zrenjaninu. Istorija gradske biblitoeke i čitaonice u Zrenjaninu od njenog osnivanja do danas,* Zrenjanin, 1950. (рукопис, Историјски архив Зрењанин, Припрема за писање монографије Зрењанин, књ. 37).
ИГЊАТОВ, Владислава. *Легат Варадијевих у Народном музеју Зрењанин.* Зрењанин 2021. (хабилитациони рад за звање вишег кустоса).
КРЧМАР, Филип. *Великобечкеречки (петровградски) музеј 1918–1941.* Зрењанин 2012. (хабилитациони рад за звање кустоса).
КРЧМАР, Филип. *Торонталска жупанија 1860–1918,* Нови Сад, 2016.
МАРИНКОВИЋ Душан. *Млинови на подручју средњег Банат од праисторије до 1941. године*, (хабилитациони рад за звање вишег кустоса). 2015.
MILOJEVIĆ, Vladimir. *Od Narodnooslobodilačkog odbora do Skupštine opštine Zrenjanin. Hronološki pregled organizacije i rada u vremenu od oktobra 1944. do oktobra 1969. godine,* Zrenjanin 1969, 4 (рукопис, Историјски архив Зрењанин).
СИКИМИЋ, Бранка. „Аквизиције Етнолошког одељења Народног музеја Зрењанин у 21. веку" (хабилитациони рад за звање кустоса).
ЧОЛИЋ, Драгољуб. *Познати Зрењанинци* (рукопис, Историјски архив Зрењанин).

Књижевна дела

VARADI, Tibor. *Spisi i ljudi. Priče iz advokatske arhive,* Novi Sad, 2015.
VARADI, Tibor. *Put u juče.* Novi Sad, 2017.
JANKO, Sepp. *Weg und Ende der deutschen Volksgruppen in Jugoslawien,* Stuttgart, 1987.
МЕДАКОВИЋ, Дејан. *Ефемерис,* II, Београд, 1991.
HELL, Karl. *Erlebnisse einer Amerikaner im Torontál,* Nagybecskerek, 1909.

Интернет извори

banateka.blogspot.com
ilovezrenjanin.com
zrenjaninheritage.com
zrenjaninski.com
zrikipedia.com

Усмена сведочанства

Казивање Јованке Ковачевић (23. јун 2021).
Казивање Марије Марковић (31. август 2021).
Казивање Милеве Шијаковић (30. јул 2021).
Казивање Мире Марковић (5. јун 2021)

Списак скраћеница

НМЗ – Народни музеј Зрењанин
АВ – Архив Војводине
рег. НМЗ – регистратура Народног музеја Зрењанин
ИАЗ – Историјски архив Зрењанин
УО – Уметничко одељење
ЗЛУ – Збирка ликовне уметности
ЗПУ – Збирка примењене уметности
ПИС – Педагошко-информативна служба
ЛАС – Легат Александра Секулића
кут. – кутија
бр. – број
нав. дело – наведено дело
прим. аут. – примедба аутора
подв. аут. – подвукао аутор
GBWb – Gr.-Becskereker Wochenblatt

Реализација монографије Народног музеја Зрењанин омогућена је захваљујући средствима Покрајинског секретаријата за културу, јавно информисање и односе са верским заједницама и Града Зрењанина.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

069(497.113 Zrenjanin)”1911/2021”

НАРОДНИ музеј Зрењанин : 1911-2021 / аутори текстова Филип Крчмар ... [и др.]. - Ново Милошево : Банатски културни центар ; Зрењанин : Народни музеј Зрењанин, 2023 (Београд : Гласник). - 704 стр. : илустр. ; 31 cm

Тираж 190. - Резимеи на страним језицима. - Библиографија.

ISBN 978-86-6029-544-8

1. Крчмар, Филип, 1984-
а) Народни музеј (Зрењанин) - 1911-2021

COBISS.SR-ID 53933321